L 8
865 IV 1

LATVIEŠU LITERATŪRAS KRITIKA

78-45.961

L 8/865

810.09

LATVIEŠU LITERATŪRAS KRITIKA

RAKSTU KOPOJUMS

CETURTAIS SĒJUMS
(1918—1940)

BURŽUĀZISKAS LATVIJAS PERIODS
1. GRĀMATA

Sakārtojuši A. Grigulis un V. Austrums

LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECIBA
RIGĀ 1960

Vīļa Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA
5
~~78~~ 45.961;4e
03050 49816

LITERATŪRAS KRITIKAS STĀVOKLIS BURŽUĀZISKĀS LATVIJAS LAIKĀ (1918—1940)

1

Līdz 1917. g. visa latviešu literatūra attīstās antagonistiskā šķiru sabiedrībā un tās raksturu pamatos nosaka šķiru cīņa. Pēc Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas latviešu literatūra tālāk attīstās pa divām līnijām līdz pat 1940. gadam.

Oktobra revolūcijas radītie sociālistiskās sabiedrības pamati dod iespēju izveidoties pilnīgi jaunai, sociālistiskās sabiedrības literatūrai — padomju literatūrai. Savdabīgie vēsturiskie apstākļi 1917. un 1918. gadā Latvijā gan nosaka, ka latviešu padomju literatūra ar pilnu jaudu varēja sākt savas gaitas tikai 1919. gadā, Padomju Latvijā.

Pēc Padomju Latvijas sagrāves, 1919. g. vasarā, latviešu padomju literatūra atrada savas tālākās attīstības iespējas Padomju Savienībā. Lielākos Padomju Savienības centros — Maskavā, Ļeņingradā u. c. izveidojās latviešu padomju literatūras centri.

Turpmāko literatūras kritikas kopojuma sējumu uzdevums būs aptvert latviešu padomju literatūras kritiku no tās sākumiem.

Vēsturiskie apstākļi noteica arī to, ka lielākai latviešu literatūras daļai tomēr vēl nācās vairāk nekā divdesmit gadus atrasties antagonistiskās šķiru sabiedrības apstākļos. Šajos apstākļos šķiru cīņa noris vēl asāk nekā visos iepriekšējos posmos. Dabiski, ka tas atspoguļojas arī literatūrā un kritikā.

Šī kritikas sējuma pamatuzdevums ir ietvert raksturīgāko latviešu literatūras kritikā buržuāziskās Latvijas laikā, t. i., no 1918. līdz 1940. gadam.

Buržuāziskā Latvija jau pēc savas izcelšanās ir reakcionāra. To radīja imperiālisma starptautiskie spēki kā ieroci cīņai pret Oktobra revolūcijas uzvarām.

Latviešu darba tauta daudzus gadu desmitus kopā ar krievu revolucionāro proletariātu cīnījās par carisma sagrāvi, par

ekspluatatorisko šķiru kundzības iznīcināšanu. Pirmā lielākā uzvara bija 1917. gada Februāra revolūcija. Tālāk cīņa turpinājās par sociālistiskās revolūcijas realizēšanu. Latvijā tas notika savdabīgos apstākļos.

Jau 1915. gada beigās vācu ķeizariskā armija okupēja visu Kurzemi. Lielākā daļa kurzemnieku devās vai tos aizdzina bēgļu gaitās, un tie mitinājās Vidzemē vai arī izklīda pa visu plašo Krieviju. Tāpēc revolucionārā cīņa Kurzemē bija stipri apgrūtināta. Turpretī ļoti intensīvi šī cīņa norisa Rīgā un pārējā Vidzemes teritorijā. Latviešu revolucionārais proletariāts, sakaujot ekspluatatoriskās šķiras, arvien vairāk un vairāk tuvojas uzvarai. Strādnieki, bezzemnieki un strēlnieki nodibina savas padomes. Kaut 1917. g. rudenī vācu armijas rokās krīt arī Rīga, cīņa Vidzemē neaprimst, bet, gluži otrādi, uzvara seko uzvarai. 1917. g. Valmierā notiek Latvijas strādnieku, kareivju un bezzemnieku padomju otrais kongress, kas pasludina padomju varu Cēsu, Valmieras un Valkas apriņķos. Tomēr šo uzvaru apslāpē Vidzemes okupācija 1918. g. februārī. Tālākā cīņa par Oktobra revolūcijas uzvaras realizēšanu Latvijā noris pilnīgos okupācijas apstākļos.

Šie fakti liecina, ka latviešu tauta jau 1917. gadā Komunistiskās partijas vadībā cīnījās par Padomju Latviju. Šie fakti arī liecina to, ka šī cīņa būtu beigusies ar uzvaru, ka jau 1917. gadā latviešu tauta būtu izcīnījusi Padomju Latviju, ja neiejauktos starptautiskā imperiālisma pārspēks, kas pirmos padomju varas centrus Latvijā 1917./18. gada ziemā nožņaudza.

Šie fakti arī atmasko tās buržuju melu pasakas, it kā visa latviešu tauta būtu cīnījusies par buržuāzisko Latviju. Īstenībā latviešu tautas vairākums — visi darbaļaudis un lielākā inteliģences daļa jau 1917. g. izgāja cīņā par Padomju Latviju.

Buržuāziskā Latvija radās daudz vēlāk — kā reakcionārs pretspēks pirmajām tautas uzvarām. Bez starptautiskā imperiālisma diktāta un atbalsta tāds reakcijas perēklis nevarēja ne rasties, ne pastāvēt.

To pierāda visa turpmāko notikumu norise. Oktobra revolūcija ietekmēja visas pasaules darbaļaužu cīņu, ietekmēja arī revolucionārās kustības attīstību Vācijā. 1918. g. rudenī tur noris divi nozīmīgi fakti, kas savā starpā cieši saistīti un kam liela ietekme uz notikumu norisi arī Baltijā. Pirmkārt, tiek gāzts ķeizars Vilhelms, un, otrkārt, Vācija spiesta kapitulēt tā saucamajiem sabiedrotajiem. Par apstākļu noteicēju Latvijā kļūst Antante, kaut arī vācu varas vīri vēl pilnīgi no spēles neizstājas.

1918. gada 11. novembrī Kompjēnā Vācija parakstīja Antan-

tes diktētos pamiera noteikumus. Pamiera sarunās Vācija atkārtoti baidīja Antanti ar Oktobra revolūcijas briesmām Rietumeiropā. Tas arī deva rezultātus. Baidoties no revolūcijas pārsviešanās uz Rietumeiropu un no padomju varas atjaunošanās un nostiprināšanās iespējas Latvijā, Antantes imperiālisti pamiera 11. pantā noteica, ka vācu karaspēkam jāpaliek Latvijā policijas funkcijas izpildīšanai. Dabiski, ka šo uzdevumu realizēšanai policejiskie spēki varēja pievilkt visus iespējamos tumšos elementus. Lūk, kāpēc tieši šajā pamiera 11. punktā slēpjas buržuāziskās Latvijas sākums.

Tā kā vāciešiem bez Antantes nodomiem šeit bija arī pašiem savi aprēķini, tad Latvijā sabrukušās vācu ķeizariskās 8. armijas vietā tika ātrā tempā radītas jaunas militāras vienības, kas saņēma papildinājumus galvenokārt no Vācijas, kur revolūciju centās apslāpēt imperiālistu rokaspuiši — meņševiki.

Savu mērķu realizēšanai Latvijā esošajām vācu valdošajām aprindām rodas ideja ņemt sev palīgos arī vietējos reakcionāros spēkus. Vācijas pilnvarotajam Latvijā — Augustam Vinigam rodas ideja izmantot šiem mērķiem buržuāzisko nacionālistu iolotos centienus par buržuāziskās Latvijas valsts izveidošanu. Doma par buržuāziskās valsts dibināšanu kļuva populāra latviešu buržuāziskās aprindās jau 1917. gadā, kad padomju valdība Krievijā deklarēja tautu pašnoteikšanās tiesības. Latviešu buržuāzija un tās kalpi uzmetās par visas tautas domu izteicēju un plātījās tautas vārdā.

Viniga ideja realizējās 1918. gadā 18. novembrī, kad saujiņa latviešu buržuāzisko darbinieku un strādniecības nodevēji meņševiki tagadējā Akadēmiskā drāmas teātra telpās deklarēja buržuāziskās Latvijas nodibināšanos.

Daudzus gadus un vēl tagad latviešu buržuāzija izplata leģendu par to, ar kādu sajūsmu un cik lielā vienprātībā noticis šis akts. Bet pietiek tikai pašķirstīt tālaika presi, lai pārliecinātos par pilnīgi pretējo. Teātris bijis pustukšs, no dalībniekiem lielākā daļa tikai ziņkārīgo un Viniga spiegu. Arī teātri apsargājuši Viniga aģenti. Latviešu tautai ar šo aktu nebija nekā kopēja. Īstenībā tas bija ņirgāšanās par tautas interesēm un centieniem.

Kā izsmiekls šī «jaunā Latvijas valdība» vazājās visur vāciešiem līdzi, eksistējot no to žēlastības, jo pašai tai nav absolūti nekāda spēka. Līdz pat 1919. gada vasarai šai latviešu buržuju un meņševiku saujiņai ir tikai komēdijas varoņa loma.

Pa to laiku, kamēr notika šis «teātris» teātrī, latviešu darba tauta vēlreiz efektīvi sacēlās pret reakcijas spēkiem. 1918. gada

18. un 19. novembrī Rīgā nelegālos apstākļos notika Latvijas Komunistiskās partijas 17. konference, kas izstrādāja bruņotās sacelšanās plānu. 1. decembrī Rīgā notika masu demonstrācija ar lozungu «Nost okupantu varu!». Pēc Brestas miera līguma anulēšanas ar Krievijas Federatīvās Padomju Republikas pavēli Sarkanā Armija pārgāja vispārējā uzbrukumā. 17. decembrī Valkā ienāca sarkanie latviešu strēlnieki un sāka virzīties uz Rīgu. Rīgā notika bruņota sacelšanās. 1919. g. 3. janvārī pār Rīgu pacēlās uzvarošais Padomju sarkanais karogs.

Sākās pirmais padomju pavasaris, sāka savu darbu Padomju Latvija.

Vācu militārā un politiskā vara kopā ar latviešu buržuju un meņševiku marionešu valdību glābās Kurzemē un nostiprinājās ap Liepāju.

Tā kā šajā laikā visa jaunā Padomju valsts pārdzīvo smagus reakcijas uzbrukumus, padomju valdība nevar sniegt īpašu palīdzību Latvijai, un tāpēc vācu varai izdodas mobilizēties plašāk un reakcijai beidzot izdodas sagraut Padomju Latviju.

Sākot ar 1919. g. pavasari, buržuāziskās Latvijas marionešu valdība tiek arvien aktīvāk iejaukta starptautiskajā imperiālistu spēlē, un latviešu buržuāzija prot no tā «izsist cenu». Apmēram ar 1920. gadu, starptautisko reakcionāro spēku atbalstīta un izauklēta, buržuāziskā Latvija uzsāk savu it kā patstāvīgo darbību.

Līdz pat 1940. gada jūnijam starptautiskajai reakcijai izdodas balstīt un vilkt savu lolojumu. Buržuāzisko Latviju izveido par agrāru piedēkli, par «sanitāro kordonu» «pret boļševisma briesmām», par «vārtiem iebrukumam Krievijā» utt. Vēl tagad, kad jau pagājuši daudzi gadi, kopš starptautisku notikumu vētra ir aizpūtusi buržuāziskās Latvijas burbuli no vēstures skatuves, starptautiskie imperiālisti nežēlo naudu tā atlieku lāpīšanai un saglabāšanai.

Tādējādi jau pati buržuāziskās Latvijas izcelšanās nosaka tās reakcionāro raksturu un nosaka arī buržuāziskās Latvijas valdošo aprindu politiku visās dzīves nozarēs.

Tomēr visu buržuāziskās Latvijas laiku tautas cīņa par padomju varu nenorima ne uz minūti. Šī cīņa Komunistiskās partijas vadībā vainagojās ar uzvaru 1940. gadā.

Saasinātā šķiru cīņa raksturo visu dzīvi buržuāziskajā Latvijā. Tā raksturo arī latviešu literatūru un literatūras kritiku šajā periodā.

2

Buržuāziskās Latvijas laikā latviešu kultūras dzīvē atšķiras divi posmi. Pirmais posms ilgst līdz 1934. gada maijam, otrais — no 1934. līdz 1940. gada jūnijam. Pirmo periodu dažkārt mēdz dēvēt par buržuāziski demokrātisko periodu, otro — par fašistiskās diktatūras periodu. Tomēr būtībā tas nav pareizi. Ekspluatatorisko šķiru diktatūras apstākļi ir buržuāziskajā Latvijā visu laiku. Starpība ir tikai tā, ka līdz 1934. gadam buržuāziskā diktatūra ir maskēta ar dažādiem buržuāziskā demokrātisma elementiem, kaut arī parasti sakropļotiem un viltotiem. Turpretī pēc 1934. gada apvērsuma buržuāziskā diktatūra ir fašistiska un turklāt ciniski atklāta.

Literatūrā šo divu posmu atšķirība ir samērā krasa.

Pēc 1934. gada fašistiskā apvērsuma ieveda cenzūru, un policistu un aizsargu pipka ar vēl lielāku zvēriskumu un cinismu ielaužas latviešu literatūrā un likvidē jebkuru atklātu progresīvu domu.

Visu buržuāziskās Latvijas laiku iznāca liels skaits nelegālu revolucionārās pagrīdes izdevumu ar Latvijas Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas laikrakstu «Cīņa» priekšgalā. Šiem izdevumiem ir ievērojama nozīme latviešu revolucionārās literatūras attīstībā, sevišķi tas sakāms par fašistiskās diktatūras periodu, kad nelegālo izdevumu skaits ir jo liels. Tomēr jāpiezīmē, ka divi minētie latviešu literatūras attīstības periodi savukārt nav vienveidīgi, bet tajos konstatējami atšķirīgi sīkāki dalījumi, kurus nosaka ekonomiskā un politiskā dzīve kā visas pasaules mērogā, tā konkrēti Latvijas mērogā.

Savā sociālekonomiskajā attīstībā buržuāziskā Latvija izgāja visus tos pašus posmus, ko visa kapitālistiskā pasaule, sākot ar pirmo un beidzot ar otro pasaules karu.[1] Komunistiskā Internacionāle savos lēmumos konstatējusi trīs periodus: pirmais — no 1917. līdz 1923. gadam; otrais — no 1924. līdz 1928. gadam un trešais — no 1929. līdz 1933. gadam. Šiem periodiem visumā atbilst arī buržuāziskās Latvijas gaita līdz atklātai fašistiskai diktatūrai.

No 1920. līdz 1923. gadam Latvija pārdzīvo ekonomisko krīzi. Valda bezdarbs. Strādniecība cieš politiskus spaidus. Latvijas Komunistiskā partija iedzīta dziļā pagrīdē. Komunistus vajā ar visnežēlīgāko teroru. Strādniecības cīņu cenšas jaukt meņševiki. Neskatoties uz to, darbaļaužu pretestība buržuāzijai arvien

[1] Sk. A. Spresļa «Strādnieku kustība buržuāziskajā Latvijā pasaules ekonomiskās krīzes gados (1929—1933)», R., 1958, 9. un turpm. lpp.

pieaug. Izvēršas plaša streiku kustība. Attīstās nelegālā revolucionārā prese.

Otrajā periodā, t. i., laikā no 1924. līdz 1928. gadam, vērojams zināms saimniecisks uzplaukums kapitālistiskajās valstīs, tai skaitā arī buržuāziskajā Latvijā. Latviešu buržuāzija uz laiku nostiprināja savu stāvokli, galvenokārt uz darbaļaužu nežēlīgas ekspluatācijas rēķina. Cīņā pret ekspluatatoriem Latvijas darbaļaudīm izdodas Latvijas Komunistiskās partijas vadībā realizēt virkni ievērojamu uzvaru. Sevišķi liels revolucionārā proletariāta aktivitātes pieaugums vērojams 1927. un 1928. gadā. Saeimas vēlēšanas laikā, 1928. gadā, buržuāzija vairs nav spējīga aizkavēt komunistu piedalīšanos. Kreisās arodbiedrības izvirza strādnieku-zemnieku deputātu sarakstu, par ko nobalso 75 000 iedzīvotāju. Saeimā organizējas strādnieku-zemnieku frakcija, sešu deputātu sastāvā.

1929. gadā sākas trešais posms kapitālistiskās pasaules attīstībā, un to ievada jauna ekonomiska krīze, kas ilgst līdz 1933. gadam. Reizē ar strādnieku šķiras grimšanu nabadzībā krīzes gados krasi pasliktinās arī darba zemnieku stāvoklis.

Krīze stimulēja arī buržuāzijas uzbrukumus strādnieku politiskajām tiesībām. Pret šiem uzbrukumiem strādniecība atbildēja ar streikiem. Šķiru cīņa ārkārtīgi saasinājās. Latvijā sākās pakāpeniska fašistiska režīma ieviešana, ko atklāti realizēja 1934. gadā.

Tomēr arī fašistiskā režīma periods pēc sava rakstura nav viscaur vienveidīgs. Ja pirmie gadi, no 1934. līdz 1939. gadam, raksturojas kā strādnieku kustības pagaidu atplūdu vilnis, tad to atkal nomaina jauns revolucionāro uzplūdu vilnis laikā no 1939. līdz 1940. gadam. Šo jauno uzplūdu vilni sekmēja lielie vēsturiskie notikumi — otrais pasaules karš, bet sevišķi Padomju Savienības militāro bāzu ierīkošana Latvijā, kas Latvijas darbaļaudīm deva lielu morālu atbalstu.

Tautas cīņa realizējās ar grandiozu uzvaru 1940. gadā, kad Latvijas darbaļaudis gāza buržuāzisko varu Latvijā un nodibināja Padomju Latviju.

Dažas sarežģītas parādības latviešu kultūras dzīvē un arī literatūrā ir izprotamas, tikai ņemot vērā attiecīga posma īpatnības, piemēram, Andreja Upīša un Linarda Laicena polemika.

3

Šajā literatūras kritikas sējumā sakopoti gandrīz vienīgi tie literatūrkritiskie raksti, kuri publicēti līdz 1934. gadam. Tam ir savs izskaidrojums. Fašistiskā reakcija krasi paralizēja latviešu

literatūras attīstību, un latviešu literatūras kritiku tā gandrīz pilnīgi iznīcināja. Literatūras kritika nav domājama bez periodiskiem izdevumiem vai vismaz bez iespējas publicēt atsevišķas brošūras vai grāmatas. Fašisma periodā nepastāv neviens legāls periodisks izdevums, kas iespiestu kaut cik nopietnus literārus vērtējumus. Bez dažiem laikrakstiem, kurus stingri tur savās rokās fašistiskās virsotnes kliķe, iznāk divi lielāki mēnešraksti — «Sējējs» (1936—1940) un «Daugava» (1928—1940). Kā laikraksti, tā arī šie mēnešraksti regulāri iespiež recenzijas un pat atsevišķus rakstus par literatūru. Taču visu šo materiālu grūti nosaukt par literatūras kritiku. Tā drīzāk ir ņirgāšanās par literatūru. Šīs «kritikas» uzdevums ir slavināt fašismu un visus tos reakcionārās literatūras šļupstus, kas pievienojas fašisma slavināšanas korim. Tā ir melna un gandrīz pilnīgi tukša lapa latviešu literatūras kritikas vēsturē. Tāpēc arī šis materiāls nevar sastādīt nekādu iedalījumu vispārējā kopojumā.

Tiesa, fašisma laikā iznāk vairāki nelegāli izdevumi, kurus organizē revolucionārā pagrīde. Šo sastopams interesants literatūras kritikas materiāls, taču tas nav tik plašs, lai būtu nepieciešamība to izdalīt atsevišķā plašākā grupējumā.

Labākas pārskatāmības dēļ viss ietvertais materiāls grupēts pa tematiskām grupām tāpat, kā tas darīts pirmajos 3 sējumos.

Galvenās grūtības kopojuma sastādīšanā joprojām sagādā materiāla atlase. Šīs grūtības bija arī pirmajos sējumos, bet buržuāziskās Latvijas periodā tās ir daudzkārt lielākas. Līdz 1934. gadam literatūras kritikas novadā sarakstīts ir daudz. Sevišķi lielā skaitā ir recenzijas. Šajā masā, kur lielākā daļa mazvērtīga, nozīmīgāko atsijāt nav viegls uzdevums. Katrā ziņā tas nav veicams tā, lai nerastos pamatotākas vai nepamatotākas pretenzijas.

Buržuāziskajā Latvijā valdošā literatūra un tai skaitā arī valdošā literatūras kritika ir reakcionāra. Tā kalpo ekspluatatoriskām šķirām, un tai ir maza nozīme vispārējā latviešu literatūras attīstībā. Labākajā gadījumā tā var raksturot buržuāziskās literatūras neauglīgu veģetēšanu un nīkuļošanu. Tā savā lielajā masā ir nevarīga, un to grupēt un kopot nav nekādas nozīmes. Literatūras mantojumā tā tikpat kā neietilpst. Tāpēc, atlasot literatūras kritikas materiālu, vispirms jāņem vērā progresīvā literatūras kritika un tās cīņa pret reakcionārām parādībām.

Kritisko rakstu skaitu nosaka vispirms periodisko izdevumu skaits.

Buržuāziskajā Latvijā līdz 1934. gadam iznāk daudz un dažādu periodisku izdevumu. To iznākšanu stimulē divi faktori.

Vispirms sabiedriski politiskā cīņa. Pastāv lielas un mazas politiskas partijas un grupējumi. Katra partija, cik maza un nožēlojama tā arī būtu, izdod savu avīzi. Tāpēc politisko avīžu skaits ir ievērojami liels. Atsevišķi sabiedriski politiski grupējumi cenšas izdot arī žurnālus, mēnešrakstus, kaut gan tas ir iespējams tikai lielākiem grupējumiem.

Otrkārt, periodisko izdevumu izdošanu stimulē arī tīri merkantilas intereses. Buržuāziskā sabiedrībā viss ir tirgus prece, viss kalpo veikalam, naudas ieraušanai. Kāpēc nemēģināt raust naudu ar dažādu periodisku izdevumu izdošanu? Tāpēc daudz ir dažādu spekulatīvu izdevumu. Lielākajai daļai no tiem ir ļoti īss mūžs, bet ir spekulatīvi izdevumi, kas pastāv samērā ilgi. Tā, piemēram, var atzīmēt divus lielus spekulatīvus dienas laikrakstus — «Jaunākās Ziņas» (1911—1940, ar pārtraukumiem) un «Pēdējā Brīdī» (1927—1936).

Liels skaits periodisko izdevumu cenšas ņemt talkā literatūru un literatūras kritiku, jo to vadītāji izprot literatūras nozīmi izdevumu popularizēšanā un sabiedriskas nozīmības iegūšanā. Dažkārt rakstnieki un kritiķi ir pēdējie, kas izprot visus izdevēju un redaktoru manevrus. Lielākā daļa buržuāzisko rakstnieku un kritiķu pārdodas preses uzņēmumiem, un arī tā ir raksturīga kapitālistiskās sabiedrības parādība.

Atšķirībā no iepriekšējā perioda, ko aptver literatūras kritikas kopojuma trešais sējums, buržuāziskās Latvijas literatūras kritikas līmenis ir stipri zemāks. Iepriekšējais literatūras kritikas posms raksturojas ar savdabīgu īpatnību — ar lieliem problēmu rakstiem, ar cenšanos izvērst proletāriskās estētikas disciplīnu. Buržuāziskās Latvijas laikā šajā ziņā vērojams kritiens atpakaļ. Vecie literatūras kritikas kadri izklīduši vai apklusuši — Jansons-Brauns (1872—1917) miris, Knoriņš (1890—1939), Dermanis (1875—?) un Roberts Pelše (1880—1955) darbojas Padomju Savienībā, Antons Birkerts (dz. 1876.) no aktīvās literatūras kritikas aizgājis. No iepriekšējās paaudzes Andrejs Upīts (dz. 1877.) raksta daudz un konsekventi stāv reālistiskās literatūras kritikas sardzē, bet arī viņam problēmu rakstu mazāk.

Otra raksturīga īpatnība buržuāziskās Latvijas perioda literatūras kritikā ir tā, ka tā aktīvi saistīta ar ļoti saasinātu šķiru cīņu. Progresīvai literatūras kritikai nākas izvērst cīņu pret visdažādākām reakcionārām parādībām literatūrā. Ja priekš pirmā pasaules kara viens no galvenajiem progresīvās literatūras kritikas ienaidniekiem bija dekadence, tad tagad to ir nomainījis jauns, vēl pretīgāks un bīstamāks ienaidnieks — buržuāziskais nacionālisms vai, kā Andrejs Upīts saka, fiskara nacionālisms. Buržuāziskais nacionālisms savā visriebīgākā izpausmē, kā cil-

vēka gara dzīves visdeģenerētākā forma, top par buržuāzijas valdošās literatūras galveno pazīmi. Tas krasi izpaužas visā buržuāziskajā literatūras kritikā. Cik tālu kalpošanā reakcijai, aprobežotībā un gara nabadzībā var iet buržuāziski nacionālistiska literatūras kritika, liecina tādi materiāli kā A. Gobas (dz. 1889.) leģendas un Alfona Franča (dz. 1905.) uzbrukums Andreja Upīša (dz. 1877.) un Rūdolfa Egles sarakstītajai «Pasaules rakstniecības vēsturei» u. c.

Kā trešā īpatnība buržuāziskajā Latvijā ir jāmin tas, ka lielus teorētiskus problēmu rakstus cenšas nomainīt šaurāki vai pavisam šauri spriedumi literatūras teorijas plāksnē. Tas izskaidrojams ar to, ka daudzkārt literatūras bezidejiskumu cenšas aizstāt ar formālismu, un dabiski, ka dažādi formas eksperimenti izraisa arī spriedumus par tiem. Blakus tiem, bez šaubām, ir arī nopietni sacerējumi, kas paplašina latviešu literatūras teorijas novadu. Še pirmajā vietā minami Andreja Upīša darbi. Savdabīgu un nozīmīgu ieguldījumu dod arī Linards Laicens (1883—1938) un E. Fross (īstajā vārdā Fricis Emīls Rozenbahs, 1904—1943).

Šajā periodā īpatnēja parādība ir arī «jauno» un «veco» rakstnieku konflikti, kas pamatos izriet no tā krīzes stāvokļa, kas valda buržuāziskajā literatūrā.

Redzamākie žurnāli, kas buržuāziskās Latvijas laikā iespiež literatūrkritiskus rakstus, ir revolucionārās strādniecības mēnešraksti — «Kreisā Fronte» (1928—1930) un «Tribīne» (1931—1932); literārās biedrības «Domas» izdevums «Domas» (1924—1934); Latvju rakstnieku kooperatīva izdotais žurnāls «Rītums» (1921—1926), kuru rediģēja Pāvils Rozītis (1889—1937); grāmattirgotāja J. Rozes daļēji komerciāls, daļēji reprezentācijas izdevums «Piesaule» (1928—1935) un lielākās grāmattirdzniecības un izdevniecības firmas «Valters un Rapa» mēnešraksts «Daugava» (1928—1940).

Ar galēji fašistisku raksturu ir tādi žurnāli kā «Burtnieks» (1927—1936), «Sējējs» (1936—1940) u. c., kaut fašistisku izlēcienu netrūkst arī «Daugavai», «Piesaulei» u. c. buržuāziskiem izdevumiem.

Savdabīgs žurnāls ir «Latvju Grāmata» (1922—1931), kas satur tikai literatūrkritiskus rakstus. To dibināja grāmatizdevēji, lai ar recenziju palīdzību reklamētu jauniznākušas grāmatas. Bet, tā kā šī žurnāla vadība nonāca divu nopietnu literatūras darbinieku — Rūdolfa Egles (1889—1947) un Kārļa Egles (dz. 1887.) rokās, tad tas ātri pārauga izdevēju nolūkus, un tie no žurnāla izdošanas atteicās (1927). Tad žurnāla

izdošanu turpināja brāļi Egles, taču materiālu iemeslu dēļ tam samērā drīz nācās apstāties.

Pēc fašistiskā apvērsuma daudzus periodiskus izdevumus likvidēja. Palika tikai tie, kas atklāti pauda fašismu.

4

Andrejs Upīts buržuāziskās Latvijas laika valdošajai literatūrai devis raksturīgu apzīmējumu — «skanošais tukšums». Tas izdevies apzīmējums, jo raksturo kā šīs literatūras bezidejiskumu, pliekanību, reakcionārus izlēcienus, tā arī tās balmutību.

Cīņa pret reakciju un pret šo «skanošo tukšumu» ir galvenais progresīvās literatūras kritikas uzdevums.

Atzīmējama vesela virkne nozīmīgu kritisku rakstu, kas veic šo uzdevumu. Jau 1919. gada augustā «Liepājas Arodniekā» (izn. no 1919. g. janv.—dec.) publicēts raksts ««Brīvā māksla» — «trekno cūku zemē»». Autors vispirms raksturo buržuāzisko Latviju kā reakcionāru zemi, ko pielīdzina K ā r ļ a S k a l b e s (1879—1945) trekno cūku zemei viņa pasakā «Kā es braucu Ziemeļmeitas lūkoties» (1904). Otrkārt, tas zīmīgi vēršas pret Kārli Skalbi un viņa literāro darbību buržuāziskās Latvijas sākuma periodā. Vēršoties pret Skalbi, raksts vēršas vispār pret buržuāzisko nacionālismu. Jau sākot ar 1917. gadu, Kārlis Skalbe pilnīgā «teļa sajūsmā» aizraujas ar buržuāziskā nacionālisma idejām. Pazaudējot katru loģiskās domas kontroli, Skalbe nonāk līdz riebīgam cinismam un savas tautas apmelošanai. Tas izpaužas viņa vairākos šī perioda stāstos, bet īpaši publicistiskajā grāmatā «Mazās piezīmes» (1920). Dažus gadus vēlāk, kad buržuāziskā Latvija jau sevi pietiekami parādījusi, arī Kārlim Skalbem pāriet buržuāziski nacionālistiskā sērīgi saldā gaudošana, un tā vietā viņa darbos dominē skepse un idiliska pasivitāte.

Kādreizējās Kārļa Skalbes popularitātes dēļ progresīvā literatūras kritika nevarēja paiet garām viņa reakcionāriem izlēcieniem, tos neatmaskojusi.

Pret buržuāziskā nacionālisma izlēcieniem un vēsturiskiem meļiem uzstājas arī L e o n s P a e g l e (ps. Justus, 1890—1926) savā rakstā ««Juku laiki» kāda apjukuša latviešu rakstnieka galvā». Kaut arī raksts konkrēti skar V i k t o r a E g l ī š a (1877—1945) darbus, tam ir daudz lielāka un principiālāka nozīme, jo attiecas uz samērā plaši izplatītu parādību. Plašāk šo jautājumu izvērš 1926. gadā «Cīņā» publicētais raksts «Komunistu apkarošana kā valstiskuma mēraukla».

1924. gadā sāka iznākt žurnāls «Domas». (Par žurnāla raksturu runāsim vēlāk sakarā ar Upīša un Linarda Laicena polemiku.) Līdz 1930. gadam žurnāla literāro daļu vada Andrejs Upīts. Tieši šeit publicēta lielākā daļa Andreja Upīša sacerējumu literatūras kritikas novadā, kas dažkārt ir bijis par pamatu vispārējam žurnāla nozīmības pārvērtējumam. Savācot vienkopus visu Andreja Upīša publicēto literatūras kritikas materiālu no «Domu» slejām, rodas bagātākais progresīvās literatūras kritikas devums buržuāziskās Latvijas laikā. Kā idejiski, tā no mākslinieciski meistariskā viedokļa Andrejs Upīts stāv konsekventās kritizētāja reālisma pozīcijās. Viņa sacerējumi vēršas pret reakcionārām un diletantiskām parādībām tālaika literatūrā. Ir ļoti niecīgs tas literāro notikumu daudzums, kas aizslīdējis garām Andreja Upīša spalvai. Tieši šajā laikā viņš izvērš divas literatūras kritikas sērijas: turpina jau priekš pirmā pasaules kara aizsākto sēriju «Ar ušņu duramo» un izvērš jaunu — «Skanošais tukšums».

Raksti «Skanošā tukšuma» sērijā gan vērtē atsevišķus sacerējumus, gan dod vispārējus spriedumus. Pārliecinoši Upīts raksturo vispārējo literatūras stāvokli 1924. gadā. Viņš saka: «Es negribu tā apzīmēt (t. i., par «skanošo tukšumu») itin visu latviešu jaunāko literatūru. Lirika un novelistika var uzrādīt darbus, lai arī nedaudzus, kuru vērtība nepaies ar šodienu. Bet tie ir reti zelta graudi lielajā pelavu gūzmā. Tās ir atsevišķas valdzinošas skaņas tukši tarkšķošā troksnī, kas jutīgai ausij pašlaik paliek neizturams. Grāmatu mums patlaban iznāk samērā daudz. Bet viss vērtīgākais ir agrāko gadu sastrādājums. Tagadējās literatūras smalksnī jāizbrien lieli plašumi, lai ieraudzītu kaut kādu galotnīti paceļamies pāri izpūstai pliekanai vidišķībai.

Varēs teikt, ka izcili darbi visos laikos bijuši reti, un tāpēc nav sevišķa iemesla tiesā iet ar šīsdienas literatūru. Tiesa, diletantisms un vidišķība ir nemirstīgi. Bet latviešu literatūras vēsture nezina otra laikmeta, kad kuslais diletantisms būtu tādas pašiedomības sists un lielības aizņemts. Kaut ko līdzīgu rādīja nelaikē, ātrā nāvē mirusī dekadence. Bet tur tā bija sīka, izolēta parādība, šauras literātu grupiņas sports un nevainīga padižošanās, kas it nebūt netraucēja nopietno mākslas darbu. Tagad tā te ir valdoša un noteicoša strāva — ne vien toņa un noskaņas piedevēja, bet kategoriska virzītāja un demagoģiska normētāja. Diletantisms ir pacelts par tikumu, vidišķība — par nopelnu. Sajaukti jēdzieni par lielo un mazo, par mākslu un spalvas sportu.»

Pie šīs lieliski skicētās laikmeta ainas būtu tikai jāpiezīmē

tas, ka laika gaitā Andrejs Upīts ir nepamatoti mīkstinājis savus spriedumus par dekadenci un dekadentiem. Kā viņš pats to savā laikā konstatēja, dekadentiskais virziens Stolipina reakcijas periodā ir ar daudz lielāku sabiedrisku nozīmību. Tā bija tipiska reakcijas un kontrrevolucionāra parādība, kas bija jāiznīcina asā un sīvā cīņā.

Otrkārt, ja dekadence kā virziens tika sakauts jau priekš pirmā pasaules kara, tad tas nenozīmē, ka dekadence bija pilnīgi nogājusi no vēstures skatuves. Dekadence, kā tipiska buržuāziskās literatūras īpašība, visu laiku pēc tam vēl pavada buržuāzisko literatūru un pastāvēs tikmēr, kamēr pastāvēs buržuāziskā literatūra. To mums šodien apliecina visu kapitālistisko zemju valdošā literatūra. Arī tajos diletantisma un idejiskās kroplības piemēros, ko Andrejs Upīts tik droši un bagātīgi uzrāda latviešu buržuāziskajā literatūrā, laba daļa krīt uz dekadences — kā valdošās buržuāziskās literatūras raksturīgas pazīmes rēķina.

Sešus gadus vēlāk, jau ap 1930. gadu, pat tāds buržuāziskās kultūras mantas kambaru apsargātājs kā Kārlis Skalbe savā runā «rakstnieku dienā» ir spiests žēloties par valdošās buržuāziskās kultūras trulumu.

Šajā sakarībā Andrejs Upīts piezīmē: «Kā mēs dzīvojam garīgi stulbā mietpilsonības sabiedrībā, kas tagad valda pār Latviju, par to nu sāk runāt visās malās. Bet vai tad viņa valda tikai šodien vai no vakardienas? Vai tikpat stulba viņa nebij jau pirms pieciem un pirms desmit gadiem? Mietpilsonība jau tāpēc ir mietpilsonība, lai viņa būtu stulba. Vienmēr un visur. Un tāpēc tie, kas šo vienkāršo patiesību zina, starp tiem arī es, jau gadiem mēģina to apgaismot un ieskaidrot saviem kolēģiem pa labi, ar kuriem mums kopējas mazākais materiālās un aroda intereses. Bet viss ir bijis un palicis velti. Mūsu nacionālie rakstnieki ir predestinēti atrast pareizo sabiedriskā vērtējuma mērogu tikai tad, kad tas jau stipri nolietots un prasās lielu papildinājumu.

Jo ko tad šodien vairs nozīmē apzīmējums «mietpilsonība»? Mēs varētu teikties vēl laimīgi, ja tā bijusi tikai trulā, stulbā, gara nabadzīgā mietpilsonība, kas no republikas sākuma valda pār Latviju. Mietpilsonības labākā īpašība ir viņas sabiedriskā un politiskā pasivitāte, viņas slinkums, nenozīmība un nekaitīgums. Bet tie, kas patlaban valda pār Latviju, nav vairs nekādi mietpilsoņi. Tā ir jauna, braša, līdz beidzamam sparīga un aktīva sabiedrisku un politisku parvēniju cilts, kuras tieksme ir sagrābt un valdīt un novākt pie malas katru, kas iedrošinās pretī pīkstēt...

Ne mietpilsonības, bet dūres un fiskara nacionālisms ir īstais vārds. Taču atkal vajadzēs paiet desmit gadiem, kamēr Skalbe un viņa biedri to atzīs. Protams, par vēlu, kā vienmēr.»

Šajā īsajā ievadā pielietoju tik plašus Andreja Upīša darbu citātus divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, šos Andreja Upīša vārdus atkal un atkal der atcerēties labai daļai no mūsu šīsdienas jaunatnes, kura, izlasījusi kādu Jāņa Ziemeļnieka (1897—1930) dzejolīti, kas «ķeras pie sirds», pazaudē skaidru priekšstatu par latviešu literatūras raksturu buržuāziskās Latvijas laikā. Nekritiski pieņemt buržuāziskās Latvijas perioda literatūru nozīmē necienīt pašam sevi un necienīt savas tautas cīņu un darbu.

Otrkārt, citētās Andreja Upīša domas apliecina, ka tālaika latviešu progresīvā literatūra ir pratusi un spējusi atmaskot buržuāziskā nacionālisma recidīvus latviešu literatūrā.

Raksturīgs ir Andreja Upīša raksts 1929. gadā «Domās» — «Eduards Virza kā «bilderštirmers»». Kulaku partijas galma dzejnieks Eduards Virza (1883—1940) buržuāziskās Latvijas laikā daļēji atmeta bradāšanu pa pornogrāfijas dūkstīm un pa galvu pa kaklu metās iekšā buržuāziskā nacionālisma pīļu dīķī un tur laimīgs un apstarots pļurinājās līdz savai nāves stundai, laiku pa laiku izlaizdams kādu žultainu spļāvienu. Šajā gadījumā spļāviens ķēra «Mērnieku laiku» līdzautoru Reini Kaudzīti (1839—1920) sakarā ar viņa romāna «Izjurieši» publicēšanu. Virza izmanto gadījumu, lai vēlreiz iespertu ar kāju latviešu reālistiskās literatūras celmlaužiem, kā to jau no pagājušā gadsimta astoņdesmitajiem gadiem mēdz darīt latviešu buržuāziskā literatūras kritika. Dabiski, ka Andrejs Upīts nostājas reālistu aizstāvja pozīcijās. Tomēr bez iebildumiem nevar piekrist tam, ka Andrejs Upīts neprotestē pret literatūras putrotāju A. Gobu attiecībā uz Reiņa un Matīsa svarīgumu «Mērnieku laiku» sarakstīšanā. Ja «Jaunie mērnieku laiki» ir vāji, ja jau kopš pagājušā gadsimta beigām Kaudzītes Matīss (1848—1926) ir tik naivs savos spriedumos, ka tie atgādina bērnu šļupstus, tad tas vēl nebūt nepierāda viņa rakstnieka nespēju «Mērnieku laiku» sarakstīšanas gaitā. Kaudzītes Matīsa literārā darbība septiņdesmitajos gados un astoņdesmito gadu pirmajā pusē raksturo pilnīgi pretējo. Tā rāda, ka šajā laikā Kaudzītes Matīss ir literāri izglītotākā personība latviešu literatūrā, un tikai viņa literāro zināšanu rezultātā varēja organizēties tāds darbs kā «Mērnieku laiki». Bez šaubām, Reiņa loma nebūt nav noraidāma, ne noniecināma «Mērnieku laiku» sarakstīšanā.

Lai cik aktīva bija Andreja Upīša literārā darbība žurnālā «Domas», lai cik rūdīts bija viņa skatījums, lai cik liela bija viņa pieredze, tomēr tie apstākļi, kuros viņam nākas strādāt,

visu ierobežo. Tādu ierobežojumu nav revolucionārās strādniecības izdevumiem. Sakarā ar latviešu revolucionārās strādniecības uzvarām 1928. gadā sāka iznākt literāri sabiedrisks mēnešraksts «Kreisā Fronte». Latviešu revolucionārās literatūras attīstībā šim žurnālam liela nozīme. Tas iznāk Linarda Laicena (1883—1938) vadībā. Bez Linarda Laicena te darbojas vairāki literatūras vērtētāji, bet jau ar pirmajiem numuriem redzamā vietā izvirzās jauns literatūras kritiķis — E. Fross. Viņš neapšaubāmi ir viens no talantīgākajiem jaunajiem literatūras vērtētājiem buržuāziskās Latvijas laikā. Viņš sāk savas gaitas 1928. gadā žurnālā «Latvju Grāmata», publicēdams dažus rakstus ar savu īsto vārdu — E. Rozenbahs. Tajā pašā gadā viņš sāk darboties arī «Kreisajā Frontē». Viņa darbi «Latvju Grāmatā» uzrāda labas literārās zināšanas, bet nes sevī dažas nelielas formālistiskas iezīmes. Ciešāk saistoties ar «Kreiso Fronti», Fross cenšas stāvēt marksisma-ļeņinisma pozīcijās. Trūkums viņa darbībā ir tas, ka viņš nereti saforsē spriedumus. Īpaši sacītais jūtams teorētiskos mākslas jautājumos, kur Fross pārāk nekritiski seko toreizējās krievu «Ļef» grupas atziņām.

Frosa uzbrukumi, ja tie ķer īstajā vietā, ja tie patiesi atsedz reakcionāras parādības tālaika literatūrā, ir simpātiski ar domu asumu un nesaudzīgu kaujinieciskumu. Tie vērsti pret meņševikiem, kuru nodevēja loma bija atmaskojama. Reizē ar to Frosa uzbrukumi vērsti arī pret tiem rakstniekiem, kuri iespieda savus darbus meņševistiskos izdevumos.

Linards Laicens, vadot žurnālu «Kreisā Fronte», ne tikai audzināja jaunos strādniecības dzejniekus un rakstniekus, bet arī pats samērā daudz publicējās žurnālā.

Tādi viņa raksti kā «Fašisma laika kultūra», «Sēta bez pasaules» ir asi un uzbrūkoši reakcijai un skanošajam tukšumam. Raksts «Sēta bez pasaules» pārliecinoši atsedz buržuāziskā nacionālisma aprobežotību, šaurību un attīstības nespējību.

Laikmetu apgaismojošs ir «Tribīnes» redakcijas raksts «Liberālie vārdi vairs nespēj segt reakcionārus darbus» (1931. g.). Šis raksts atmasko reakcijas uzbrukumu žurnālam «Kreisā Fronte», kā arī vispār stāvokli Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrībā.

Pret «Kreisās Frontes» slēgšanu uzstājas Pēteris Ķikuts (1906—1938) rakstā «Pipka latviešu literatūrā», kas ievietots «Sociāldemokrātā», 1931. g.

Tomēr ar «Kreisās Frontes» slēgšanu revolucionārās strādniecības izdevums nebūt nebija sakauts un iznīcināts. «Kreisās Frontes» vietā sāka iznākt «Tribīne», tāpat Linarda Laicena vadībā. To reakcija nožņaudza 1933. gadā, kad jau sākās pāreja uz fašistisko režīmu. Pēdējie «Tribīnes» numuri jau vairs neiz-

nāca Laicena vadībā, jo Laicens 1932. gadā aizbrauca uz Padomju Savienību.

1933. gadā tikko uz literatūras skatuves uznākušā jaunā rakstnieka Jāņa Niedres (dz. 1909.) vadībā izveidojās literārā grupa, kas sāka izdot almanahu, vēlāk žurnālu «Virziens» (1934). Tajā daudz iesācējiem raksturīga skaļuma un nekonsekvenču. Tomēr «Virziens» drusku papildināja tālaika progresīvo literatūru, iepazīstināja ar padomju rakstnieku darbiem un ievietoja vienu otru reakcijai uzbrūkošu rakstu. Pie tādiem neapšaubāmi pieskaitāms raksts ««Kreisie» latviešu rakstnieki», kas pirmo reizi plaši un pārliecinoši atmasko K. Dziļleju (dz. 1891.), kas pēc sava rakstura un darbības bija īsts kulaks literatūrā.

Tuvojoties fašistiskajam apvērsumam, nežēlīgi pieauga represijas pret katru progresīvu domu. Tāpēc jebkurš reakcijai uzbrūkošs raksts ir ar lielu nozīmi. Šajā sakarībā atzīmējama atkal Andreja Upīša darbība, īpaši viņa raksts «Aizmigusi māksla», 1934. gadā, kas vēlreiz dod nesaudzīgu, principiālu buržuāziskās mākslas atmaskojumu.

Par to, kāds drūms stāvoklis iestājas latviešu literatūras novadā pēc fašistiskā apvērsuma, liecina raksts «Grāmatu sārti Latvijā», kas iespiests nelegālā komunistiskās jaunatnes izdevumā «Jaunais Komunārs», 1935. gada martā.

Kaujinieciskā, atmaskojošā literatūras kritika veicināja darba tautas cīņu pret reakciju, veicināja buržuāziskās Latvijas sakāvi, veicināja Padomju Latvijas izkarošanu, tuvināja tautu brīvībai.

5

Literatūrteorētisku rakstu vidū, kas publicēti buržuāziskās Latvijas laikā, redzamu vietu ieņem Linarda Laicena brošūra «Dzejas principi» (1923). Laicens par dzejas pirmavotu uzskata dzīvi. Viņš prasa no mākslinieka noteiktu sabiedrisku viedokli. Māksliniekam jādod virzums dzīvei, apzinoties mērķi. Pilsoniskā mākslā vērojami divi virzieni: a) glābiņa meklēšana senatnē un b) apmulsums tagadnē. Tā nav tagadnes dzeja. Tagadnības pilsoniskajā dzejā ir tik daudz, cik tur ir politisks cūkkūts patriotisms, šovinisms, pretcīņa pret jauno līdz nelietībai. Jaunam dzejniekam jācīnās pret veco, jābūt drošam par jauno. Nākotne pieder sociālistiskai dzejai. Tagadnes sociālistiskai dzejai jābūt arī cīnītājai par valodas izteiksmes līdzekļiem. Brošūrā ir arī daži strīdīgi jautājumi, kā, piemēram, jautājums par tēlu daudzumu dzejā un dzejas tēlainību. Piemēram, paradoksāli un

Viļa Lāča Latv. PSR VALSTS BIBLIOTĒKA
78— 45 961

neskaidri sacīts: «Tagadnes dzejai jābūt viņas izteiksmē, stilā koncentrētai, saspringtai līdz pēdējai iespējai. Jo mazāk epitetu, jo mazāk salīdzinājumu, jo mazāk tieši ievestu tēlu, jo labāk; tomēr caur tēlu daudzumu samazināšanu nedrīkst samazināties tēlainība pati.» Grūti iedomāties, kā šis princips praksē realizējams. Tomēr pozitīva jēga šim spriedumam ir tā, ka tas vēršas pret tēlu pārblīvētību, pret tēlu daudzumu kā pašmērķi. Taču, no otras puses, šeit jau iezīmējas arī ļefistu princips par tēlu atmešanu, kas noveda pie abstraktas, formālistiskas dzejas. Strīdīgs jautājums ir arī par senas dzejas formas pielietojumu tagadnes dzejā.

Laicena dzejas principiem ir tā nozīme, ka tie prasa sabiedriski aktīvu, dzīves virzošu dzeju. Sīka kanonizēšana, kas vērojama brošūrā, var novest tikai pie stila vienādošanas, kas sociālistiskā reālisma dzejā nav pieņemama, jo tā atzīst stilu un žanru daudzpusību.

Par idejisku un stila aktivitāti runā arī E. Fross savā apcerējumā «Materiāls un tehnika» (1930).

Plašs un nozīmīgs ir Andreja Upīša ieguldījums literatūras teorijas jautājumos. Atzīmējams viņa darbs «Masu tēlojuma problēma literatūrā» (1924). Tāpat — «Reālistiskais stils literatūrā» (1926). Vesela virkne teorētisku secinājumu izriet no autora praktiskās literārās darbības. Sakarā ar savas komēdijas «Peldētāja Zuzanna» pirmizrādi 1922. gadā Andrejs Upīts publicē apcerējumu «Sociālā komēdija», kas formulē reālistiskās satīriskās komēdijas principus. Sakarā ar lugas «Laimes lācis» pirmizrādi 1924. gadā top raksts «Reālā pasaka». Plaši izvērstā iecere par vēsturiskām traģēdijām «Mirabo», «Žanna d'Ark» un «Spartaks» top par ierosinājumu apcerējumam «Reālistiskā traģēdija».

Latviešu rakstniecības teorija aug gausi. Vēl līdz šim laikam nav bijis pat mēģinājuma kaut cik apkopot šos teorētiskos atzinumus.

Buržuāziskās Latvijas laikā vairāki autori pievēršas lielākiem monumentālākiem apcerējumiem par atsevišķiem latviešu rakstniekiem. Rodas pirmās plašākās monogrāfijas. Šie apcerējumi parasti nav bez trūkumiem un kļūdām, taču tie raksturojas ar rūpīgu iedziļināšanos materiālā un jauniem bagātiem faktiem. Viens no autoriem, kas visnozīmīgāk darbojies šajā nozarē, ir literatūras kritiķis Rūdolfs Egle. Viņš sarakstījis plašu monogrāfiju par E. Veidenbaumu (1867—1892), par Jāni Poruku (1871—1911), K. Skalbi (1879—1945) u. c. No citiem monogrāfiju autoriem Rūdolfs Egle atšķiras ar to, ka viņš pievērš lielu

uzmanību arī rakstnieku māksliniecisķās meistarības jautājumiem un literārā darba tehnikai. Zināmu priekšstatu par viņa darbību šajā nozarē dod apcerējums «E. Veidenbauma poētika». Tāpat raksturīgs šajā novadā ir J. A. Jansona (dz. 1892.) apcerējums «Mērnieku laiki literatūrvēsturiskā skatījumā», kur, kaut arī vēl nepilnīgi, tomēr mēģināts analizēt literāro darbu, izejot no ekonomiski sabiedriskiem apstākļiem.

Sastopami arī mazāki apcerējumi par atsevišķu rakstnieku meistarības paņēmieniem, kā, piemēram, Helgas Grases raksts «Spilgtākās iezīmes Jāņa Sudrabkalna lirikas izteiksmē».

1928. gadā vērš uz sevi uzmanību pirmie E. Frosa teorētiskie apcerējumi — «Žanra jēdziens literatūrā» un «Latviešu trioleta». (Te gan Fross vēl pieturas pie sava īstā vārda — E. Rozenbahs.) Svarīgs pat var izrādīties viņa raksts par trioletu vēl šodien. Lieta tā, ka būtībā trioletas forma latviešu padomju literatūrā nozudusi. Kā ūnikumu vienu otru reizi to svinību gadījumos ieskandē Kārlis Krūza. Rozenbahs savā galējā secinājumā liek pārvērtēt visas tās iespējas, kuras var dot trioletas forma un kuras latviešu trioleta nekad nav izmantojusi. Zināmā mērā tā ir arī netieša apsūdzība tiem latviešu autoriem, kuri vairāk nekā citi pievērsušies trioletas rakstībai, kā Pāvilam Rozītim (1889—1937) un Kārlim Krūzam (dz. 1884.). Katrā ziņā šim rakstam var būt ierosinoša loma.

Nav bez nozīmes interesantais Andreja Kurcija (1884—1959) apcerējums «Par mākslu» (1932), kas skar veselu virkni estētikas pamatjautājumu.

Vairāk ar ilustratīvu nozīmi ir Pāvila Rozīša (1889—1937) raksts «Novele un anekdote».

Tie ir redzamākie literatūrteorētiskie sacerējumi buržuāziskās Latvijas laikā. Daudzi no tiem principiem, kas izteikti šajos apcerējumos, ir nezinātniski, novecojuši un tiem tikai vēsturiska nozīme, turpretī ir arī tādi, kuri vēl šodien var būt teorētiski un arī praktiskā literārā darbā ierosinoši.

6

Buržuāziskās Latvijas laikā periodiskajā presē publicēts lielāks skaits literāru pārskatu, monogrāfisku vērtējumu, piemiņu rakstu, recenziju, rakstnieku vakaru atreferējumu un dažādu rakstnieku piezīmju. Visi tie neapšaubāmi iekļaujas literatūras kritikas novadā, jo dažkārt satur virkni raksturīgu spriedumu

vai literatūrvēsturisku datu ar lielāku vai mazāku vērtējošu nozīmi. Literārajos pārskatos redzamāku vietu ieņem Andreja Upīša pārskats par latviešu drāmas jaunākām gaitām, kurš 1929. gadā nolasīts tā saucamajā «rakstnieku dienā».

Rakstnieku diena bija savdabīgs pasākums, ko līdz fašistiskajam apvērsumam ik gadus rīkoja Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība. Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība bija profesionāla organizācija, kas apvienoja visus latviešu rakstniekus un žurnālistus, kas kaut cik bija parādījuši savas profesionālās spējas. Biedrības uzdevums bija aizsargāt un aizstāvēt rakstnieku profesionālās intereses. To nodibināja 1917. gada 9. jūnijā. Biedrība apvienoja visus rakstniekus un žurnālistus neatkarīgi no to pasaules uzskata un politiskās pārliecības. Tā šeit gada sapulcēs satikās Linards Laicens un E. Virza, Andrejs Upīts ar Jāni Grīnu (dz. 1890.) utt. Tāpēc arī arodbiedrībā notika asi politiski strīdi, temperamentīgas domu izmaiņas, dažādi reakcionāro rakstnieku un žurnālistu izlēcieni un intrigu pinumi. Nodevīgu lomu arī šeit spēlēja meņševiku līderi. (Sk. Laicena rakstu «Liberālie vārdi vairs nespēj segt reakcionārus darbus».) Neskatoties uz to, vairākos gadījumos balsošanā balsu vairākumu ieguva progresīvi priekšlikumi, kā, piemēram, protesti pret literatūras un periodisko izdevumu vajāšanām, konfiscēšanām utt. Tika pieņemti arī daži protesti pret rakstnieku arestiem. Tas viss nepatika reakcionārākiem elementiem, un tie 1931. gadā no biedrības izstājās, nodibinot galēji reakcionāro Latvijas preses biedrību.

Pēc fašistiskā apvērsuma 1934. gadā no Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības izslēdza visus biedrus, kurus turēja kaut cik aizdomās par nepiekrišanu fašistiskajam režīmam, bet atlikušos biedrus pievienoja Latvijas preses biedrībai. Ar to Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība tika likvidēta.

1940. gadā, pēc buržuāziskās diktatūras sagrāves, viens no pirmajiem uzdevumiem rakstniecības un žurnālistikas organizēšanā bija Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības atjaunošana. Līdz Rakstnieku savienības organizācijas komitejas nodibināšanai, 1940. gada rudenī, Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība arī bija jaunās latviešu padomju literatūras darba organizētāja. Pēc Rakstnieku savienības nodibināšanas Latvijas Padomju republikā Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība pievienojās poligrāfisko darbinieku arodbiedrībai.

Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība 1926. gada dziesmu svētku laikā sarīkoja pirmo rakstnieku dienu. Pēc tam rakstnieku dienas tika rīkotas regulāri katru gadu. Pēc Rakstnieku un žur-

nālistu arodbiedrības likvidēšanas šo tradīciju pārņēma galēji reakcionārā Latvijas preses biedrība.

Rakstnieku dienas īpatnība bija tā, ka tajā varēja piedalīties jebkurš interesents. Pēc oficiālajiem referātiem notika debates. Šajās debatēs nereti uzstājās vienkārši darbaļaudis un asi kritizēja tālaika literatūru. Tā, piemēram, pēdējā buržuāzijas valdīšanas gadā — 1939. gadā rakstnieku dienā debatēs lielāks skaits runātāju pārliecinoši pierādīja, ka latviešu buržuāzija novedusi latviešu literatūru pilnīgā strupceļā.

Izeju no šī strupceļa atrada tauta, gāžot buržuāzisko kundzību un uzvedot latviešu literatūru uz gaišā un plašā padomju literatūras ceļa.

Pie redzamākajiem literāriem pārskatiem pieskaitāms arī Edgara Ego (īstajā vārdā Staņislavs Belkovskis, 1902—1941) pārskats par latviešu vēsturisko drāmu, kuram gan ir šaurāks uzdevums — galvenokārt parādīt Andreja Upīša lomu latviešu vēsturiskās drāmas rakstībā. Ne bez nozīmes ir arī Ego pārskats par tālaika latgaliešu literatūru.

Pie monogrāfiska rakstura apcerējumiem par atsevišķiem rakstniekiem jāmin Pētera Ķikuta apcerējums par Linardu Laicenu. Tas ir pirmais plašākais raksts par Laicenu, sakarā ar viņa 25 gadu literārās darbības jubileju. Tikai pēc gada sekoja samērā plašā E. Frosa brošūra par Linardu Laicenu.

Ir publicēti arī vairāki nozīmīgi piemiņas raksti. Sakarā ar Raiņa nāvi 1929. gadā viņam veltītie piemiņas raksti un nekrologi sastāda veselu grāmatu. Tos visus šeit nav nozīmes, nedz vajadzības pieminēt. Kopojums ietver tikai Jāņa Sudrabkalna (dz. 1894.) dzejiski izjusto rakstu «Vienīgais un neatdarināmais» un Linarda Laicena rakstu par Raiņa bērēm, kas satur arī Raiņa darbu vērtējumu. Pareizi Laicens konstatē, ka to, «ko Rainis strādājis, iedams kopā ar strādniecību, to proletariāts paturēs». Taču Laicens nespēj visā pilnībā novērtēt Raiņa darbus, īpaši tos, kas rakstīti buržuāziskās Latvijas laikā. Viņš nespēj saskatīt pretrunas Raiņa darbos un tos novērtēt, tāpat kā nespēj pareizi ieskatīties Raiņa stāvoklī, kad tas atrodas buržuju un meņševiku līderu ielenkumā. Laicens neizprot arī Raiņa cīņas dzejas nepārtraukto līdzdalību revolucionārās strādniecības cīņās. Tas daļēji izriet no tā, ka Laicens neprata novērtēt demokrātiskās literatūras lomu antagonistiskajā šķiru sabiedrībā.

Tā kā Laicens tomēr viscaur runā visas revolucionārās strādniecības vārdā, tad dabiski, ka Latvijas Komunistiskās partijas darbiniekiem nācās Laicena kļūdu izlabot. Ka tas tika

darīts, par to liecina raksts «Rainis pieder strādniekiem!», kas 1935. gadā publicēts nelegālajā revolucionārās strādniecības izdevumā «Brīvā Jaunatne».

Mūsdienu lasītāju var interesēt arī piemiņu raksti, kas veltīti dzejniecei Austrai Skujiņai (1909—1932). Austra Skujiņa bija jauna dzejniece, pamatos progresīva, kas ticēja, ka «vilciens no Austrumiem» — brīvais gars no Padomju Savienības atnesīs brīvību arī Latvijas darbaļaudīm. Neapbruņota ar zinātnisku pasaules uzskatu, Skujiņa neizprata un arī dažkārt neuztvēra pretrunas kapitālistiskajā sabiedrībā, kas viņas dzejā ieviesa pesimismu un anarhistiski bohēmisku noskaņu. Personiskas traģēdijas dēļ Austra Skujiņa izdarīja pašnāvību, noslīcinoties Daugavā. Skujiņas personību un darbu novērtē Jānis Sudrabkalns un Jānis Grots (dz. 1901.).

7

No ārkārtīgi plašā recenziju klāsta kopojumā iespējams uzņemt tikai tās recenzijas, kas iezīmē kādu raksturīgu faktu tālaika literārajā dzīvē. Visumā tomēr jāpiezīmē, ka recenziju profesionālais līmenis visā visumā buržuāziskajā Latvijā ir ļoti zems. Recenzijas pa lielākajai daļai ir samērā nevarīgi pačalojumi.

1929. gadā «Kreisā Fronte» dod pareizu Pāvila Rozīša romāna «Ceplis» novērtējumu. Kā recenzijas autors parakstās L. Jozis. Kas slēpjas zem šī pseidonīma, nav iespējams noskaidrot. Ir tik daudz zināms, ka autors ir kāds no tālaika vadošajiem Latvijas Komunistiskās partijas darbiniekiem. «Kreisās Frontes» redakcija recenzijas rokrakstu saņēmusi kādā slepenā tikšanās mežā. Minētais fakts ir zīmīga liecība tam, kā Latvijas Komunistiskā partija smagos konspirācijas apstākļos sekoja latviešu literatūras attīstībai un atbalstīja to.

Ādolfs Talcis (dz. 1904.) recenzijā par Jāņa Sudrabkalna dzejoļu krājumu «Spuldze vējā» (1931) pareizi norāda, ka Sudrabkalns ar šo krājumu nonācis savas personības attīstības krustceļos. Šodien mums ir viegli konstatēt, ka tieši no šiem krustceļiem sākās Sudrabkalna gaita uz sociālistiskā reālisma literatūru. Nevar pozitīvi nenovērtēt arī Kārļa Egles (dz. 1887.) recenziju par E. Frosa grāmatu «Linards Laicens». Varbūt pašam neapzinoties, Kārlis Egle tomēr pareizi ir uztvēris vienu no raksturīgākām E. Frosa kļūdām. Fross pietiekami ne-

atšķir, nenovērtē un neizprot daiļliteratūras specifisko raksturu un tās specifisko iedarbību sabiedrības attīstībā.

Nozīmīgas ir arī tās recenzijas, kuras atmasko redzamākās reakcionārās parādības sava laika literatūrā. Pie tādām pieder «Domās» publicētā recenzija par A. Saulieša (1869—1933) grāmatu «Revolūcija Prātaiņos».

A. Saulietis gadsimta sākumā deva virkni reālistisku stāstu, kuros samērā meistarīgi attēloja latviešu zemnieka dzīvi. Taču laika gaitā, it īpaši pēc 1905. gada revolūcijas, Saulietis arvien vairāk ieslīga reakcijā un melnsimtnieciskās pozīcijās. 1912. gadā viņš publicē «Andra Vītalka pasakas», kurās jau parādās kā krass reakcionārs un tīrās mākslas sludinātājs (sk. V. Knoriņa un Andreja Upīša recenzijas «Literatūras kritikas» kopojuma 3. sējumā, 569.—572. lpp.). Oktobra revolūcijas iebaidīts, Saulietis, reakcionārs, sāk vēl vairāk trakot un 1923. gadā publicē pretīgu pamfletu «Revolūcija Prātaiņos».

Līdzīga rakstura ir arī «Domās» publicētā recenzija par buržuāziskā žurnālista Žaņa Unama (dz. 1902.) brošūru «Latviešu literatūras 4 D» (1932). Ž. Unama galvenais kliedziens ir par komunisma briesmām latviešu literatūrā. Kas tad ir Unama «4 D»? Tie ir — latviešu literatūras dezorganizācija, demoralizācija, diskreditācija un decentralizācija. Visu to radot komunisma iebrukums literatūrā. Turpretim īstenībā komunisti cīnījās par revolucionāru, idejiski augstvērtīgu, mākslinieciskā meistarībā pilnvērtīgu literatūru. Komunisti cīnījās pret Ž. Unama un visu buržuāzisko nacionālistu safabricēto reakcionāro literatūru. Lūk, kādēļ Unams tā uztraucās un — nonāca «divdomīgā» pozīcijā.

Vēl tikai jāpiezīmē, ka pats recenzijas autors (J. Dimza, dz. 1905.) arī nav pilnīgi brīvs no Unama gara, jo par katru cenu cenšas vārdu «komunisms» samainīt ar vārdu «sociālisms», kā to parasti mēdza darīt meņševiki.

Savā laikā ļoti svarīga bija E. Virzas reakcionārā darba «Straumēni» atmaskošana. Ir nozīmīgi vēlreiz šos atmaskojošos dokumentus pacelt dienas gaismā. Tas sakāms kā par Ādolfa Talča recenziju, tā par A. Lejas rakstu «Pornogrāfiskas sejas» un «Literāriskais purvs». Pēdējais iespiests «Jaunākajās Ziņās», 1931. gadā. E. Virzas romāns «Straumēni» parādījās dažus gadus pirms fašistiskā apvērsuma. Tā uzdevums idealizēt kulaku ciltstēvu un līdz ar to apvīt ap kulaka galvu turpat vai dievības vainagu. Fašistiskā režīma laikā šo Virzas darbu centās pataisīt par jaunlaiku bībeli un vislielāko mākslas šedevru. Tomēr par godu latviešu literatūras kritikai jāsaka, ka tā jau savlaicīgi

deva vismaz daļēji pareizu šī «šedevra» novērtējumu, kaut arī nespēja atsegt šī darba reakcionāro kodolu. Par to pēc fašistiskā apvērsuma tās pašas «Jaunākās Ziņas» līda vai no ādas ārā, slavējot «Straumēnus». Antonam Benjaminam (1860—1939) droši vien nācās uz ceļiem norāpot grēksūdzes ceļu no Kalēju ielas līdz Virzas dzīvoklim, turot padusē biezu jo biezu aploksni, līdz lielais trubadūrs piedeva pārgalvību — Lejas raksta nodrukāšanu.

Pie J. P l a u ž a (ps. *Homo,* 1903—1952) recenzijas par almanahiem «Virziens» un «Signāls» jāpiezīmē tik daudz, ka recenzents tomēr nav pietiekami pratis novērtēt to pozitīvo, kas «Virzienā» sastopams. Pareizāks ir almanaha «Signāls» vērtējums.

Kā ilustratīvs materiāls par to melno reakcijas nakti, kas literatūras novadā iestājās pēc fašistiskā apvērsuma, var noderēt domu izmaiņa «Pasaules rakstniecības vēstures» lietā un arī sakarā ar J. Plauža romānu «Ģimnāzisti».

Gadījās tā, ka Rūdolfa Egles un Andreja Upīša sarakstītās «Pasaules rakstniecības vēstures» pēdējā (20.) grāmata iznāca jau pēc fašistiskā apvērsuma 1934. gadā. Skaidrs, ka nedz Rūdolfs Egle, nedz Andrejs Upīts nerakstīja fašisma garā. Netrūka dienderu, kas tieši uz tā rēķina gribēja taisīt sev karjeru. Un arī iztaisīja. Jau pāris gadu priekš fašistiskā apvērsuma žurnālītī «Zaļā Vārna» un citur iespieda savus diletantiskos sacerējumus buržuāziskās armijas virsdienesta instruktors Alfons Francis. Velti tas pūlējās kaut kā tikt uz augšu. Tāda izdevība nāca ar fašistisko režīmu, kura kalpībai Francis tūlīt sevi nodeva un dažos gados kļuva par «redzamu un pazīstamu rakstnieku». Nožēlojamie uzbrukumi Andrejam Upītim un Rūdolfam Eglem, kā arī ņirgāšanās par latviešu literatūru bija viens no etapa pagriezieniem Alfona Franča karjerā.

1935. gadā Jānis Plaudis publicēja savu pirmo lielāko prozas darbu «Ģimnāzisti». Tas daļēji balstījās uz autobiogrāfisku materiālu un attēloja dzīvi buržuāziskās Latvijas skolās. Te ietvertā patiesība nevarēja patikt fašisma «pedagiem», tāpēc pret romānu asi uzstājās Līgotņu Jēkabs (1874—1942) un citi. Plauža romānam, bez šaubām, klātos slikti, ja par aizstāvi neiestātos J ā n i s J a u n s u d r a b i ņ š (dz. 1877.).

Starp rakstnieku piezīmēm un citiem sīkākiem literatūras materiāliem interesants ir kāds kuriozs dokuments, proti, Andreja Upīša nekrologs.

Nekrologa vēsture sekojoša. 1919. gadā, pēc tam kad padomju vara atstāja Rīgu, izplatījās vēsts, ka vācieši nošāvuši Andreju Upīti. Šī ziņa sasniedza arī Valku, un tur buržuāziski

nacionālistiskā laikrakstā «Tautas Balss», 1919. gada 13. jūnija numurā, parādījās nekrologs.

Tādējādi Andrejs Upīts ir viens no tiem nedaudzajiem, kuram izdevās lasīt pašam savu nekrologu.

8

Linards Laicens teorētiskajā brošūrā «Dzejas principi» konstatē, ka viens no virzieniem buržuāziskajā mākslā ir apmulsums tagadnē. Šis apzīmējums nāk prātā, ja pārskata virkni apcerējumu buržuāziskās Latvijas laika literatūras kritikā. Apmulsuma iespaidu «skanošajā tukšumā» atstāj vairāki literatūrkritiski apcerējumi. To būtiska pazīme ir tā, ka autori ir gan spējīgi izvirzīt jautājumus, ir spējīgi saskatīt vainas, bet vai nu nav spējīgi dot jautājumu atrisinājumus, vai dod to nepārliecinoši, pat dažkārt naivi.

Pie šīs literatūrkritisko rakstu grupas gribot negribot pirmais jāmin Elīnas Zālītes (1899—1955) sacerējums «Par dzeju, dzejniekiem un lasītājiem». Viņas izvirzītie dzejas glābšanas līdzekļi nez vai ir spējīgi sevi attaisnot. Vismaz vēsture to nepierādīja.

Dziļš apmulsums ir sagrābis tik norūdītu rakstnieku kā Jāni Akurateru (1876—1937), kas ir bijis gan revolūcijas līdzgājējs, gan revolūcijas atkritējs, gan dekadents un beidzot kaislīgs buržuāziskais nacionālists.

Akuraters ir apmulsis un sašutis par to, ka «robustie rakstnieka līdzdzīvotāji» pārmet rakstniekiem, ka rakstnieku darbos neesot nekā pozitīva. Pārmet negatīvo dzīves uzskatu un tipus. Sašutumā Akurateram negaidot izlaužas šādi vārdi: «Bet, ja rakstnieks grib būt patiess, kur lai viņš ņem pozitīvo, kad jau gadiem mūsu dzīves varonis ir spekulants, veikls bankas aģents, partiju vīrs. Savās runās un avīžu rakstos visi šie varoņi ir pilni ar «ideālismu». Oreols viņiem ap galvu. Bet darbos visnegatīvākie, visveiklākie dzīves izmantotāji. Kā rakstnieks var tēlot ideālu darbinieku valsts apmērā, kad ik dienas viņam jāredz bankroti, jāredz to ģīmetnes, kuri apcietināti blēdību dēļ?

Lai nebrīnās tad mūsu «kritiķi» no partiju puses, ka šais apstākļos nav iespējams dot citus tipus, kā Rozīts to dara savā romānā «Ceplis», Zariņš — «Pelnu viesulī» vai «Spīganu purvā», Upīts — savās komēdijās. Tie ir vispatiesākie mūsu dzīves un «varoņu» tēlojumi. Un, ja vēl tiem kā trūkst, tad negatīvā par maz (retinājums Akuratera!) šais darbos. Dzīvē tie vēl nejaukāki... Kamēr nelabosies sabiedrības pīlāri,

«zemes sāls», tikmēr rakstniecība nekautrēsies tos atspoguļot. Būtu gan jāpārmet rakstniekiem, ja tie «izdomātu» neesošus ideālistus un tos tēlotu savos mākslas darbos. Tad ar pilnu tiesību varētu teikt, ka rakstniecība nesaskan ar dzīvi.»

Te, šķiet, nav nekas nedz ko pielikt, nedz ko atņemt. No tīri psiholoģiska viedokļa var rasties tikai viens jautājums: cik lielam vajadzēja būt tam velnam, kas rakstnieku tā nokaitinājis, ka gandrīz katrs viņa vārds beidzot skan kā patiesība?

Pie šīs pašas grupas, kaut arī ar zināmiem nosacījumiem, ierindojas vairāki Jāņa Plauža raksti.

Turpretī ar pilnu tiesību šeit ievietojas Jāņa Trimdas (*alias* Vilis Veldre, 1908—1940) apcerējums «Par dzeju». Jāņa Trimdas (īstais vārds Gulbis) naivitātei ir divējāds raksturs — patiess un nepatiess. Jānis Trimda sāka ar šo pseidonīmu savas literārās gaitas divdesmito gadu beigās. Tai laikā viņa sabiedriskā pozīcija bija samērā progresīva. Vismaz viņa meklējuma virziens bija tāds. Šajā laikā Trimdas darbos daudz patiesa naivuma, sirsnības. Arī teorētiskais rakstiņš «Par dzeju» iet pa šīs naivitātes un sirsnības līniju.

Trīsdesmito gadu sākumā Trimda pārgāja fašisma kalpībā. Bet kā tad nu izskatās, ja pie fašistiem kalpos cilvēks ar vārdu «Trimda»? Tāpēc Trimdas vietā piedzima Vilis Veldre. Arī Vilis Veldre bieži pielietoja naivumu, tikai tas jau bija spekulatīvs naivums. 1940. gadā Veldre pazuda bez vēsts.

9

Starp literatūras kritikas materiāliem buržuāziskās Latvijas laikā vieni no sarežģītākajiem ir materiāli par tām domstarpībām, kas izraisījās starp Andreju Upīti, no vienas puses, un Linardu Laicenu un dažiem citiem «Kreisās Frontes» līdzstrādniekiem, no otras puses. Polemika sasniedza ļoti asu raksturu, īpaši no kreisfrontinieku puses. Polemika sākās 1928./29. gadā un ilga līdz 1932. gadam, iegūstot pareizu atrisinājumu tikai 1935./37. gadā.

Ir autori, kuri domā, ka šī polemika, pārāk cieši saistīta ar savu laiku, tagad nav vairs izprotama un tāpēc noklusējama. Tāds viedoklis, bez šaubām, ir nepareizs. Literatūras vēsturē neviens jautājums nav atrisināms ar noklusēšanu un īstenībā arī nekas nav nedz noslēpjams, nedz ir vajadzības noslēpt. Literatūras vēsturei ir fakti jākonstatē un tie jāizskaidro. Tikai tad tie zaudēs noslēpumainības raksturu un pārvērtīsies par normāliem, no laikmeta izrietošiem notikumiem.

Tiesa, Linarda Laicena un Andreja Upīša polemika nav visai viegli analizējama, taču neiespējami tas nav. Literatūras kritikas kopojuma vispārējs raksturojums nevar pretendēt un nepretendē uz kritikas vēstures uzdevumu risināšanu, taču kritikas kopojuma sastādītāji domā, ka ir nepieciešami ietvert arī minēto polemiku un kaut vai daļēji un vispārēji to interpretēt.

Polemikai ir divas puses, kuras savijas un saplūst kopā gandrīz neatdalāmā pavedienā. Vispirms polemikai ir politiskas cīņas raksturs starp diviem izdevumiem, kas daļēji skar Andreju Upīti. Otrkārt, polemikā saduras arī literatūrteorētiski un estētiski uzskati. Asumu strīdiem viscaur piedod pirmā sadursmes līnija.

Lai tiktu klāt patiesajam lietas kodolam, vispirms ir jāizklīdina kāds nepareizs uzskats par žurnālu «Domas», kas šad un tad un šur un tur publicēts, īpaši pirmajos gados pēc Tēvijas kara. Šī uzskata paudēji sludina šādu teoriju: buržuāziskajā Latvijā pastāvēja progresīvs žurnāls «Domas», kuru vadīja Andrejs Upīts, un šis žurnāls veica lielu darbu latviešu progresīvās un reālistiskās literatūras attīstībā. Upīts vadīja «Domas» līdz 1930. gadam, kad meņševiki Andreju Upīti no «Domām» padzina, un tad «Domas» nonāca meņševiku rokās un kļuva par reakcionāru izdevumu.

Šī teorija ir pilnīgi nepareiza.

Žurnāls «Domas» radās 1924. gadā, un tā organizētājs un saimnieks bija īpaši dibināta biedrība «Domas». Šī biedrība organizējās uz koalīcijas pamatiem, t. i., iegāja pārstāvji no dažādām politiski sabiedriskām grupām, taču drīz vien biedrību pilnīgi sagrāba savās rokās meņševiki. No sākuma tur vēl strādāja arī kreisie rakstnieki, kā Leons Paegle, Linards Laicens u. c. Taču tie drīz vien no līdzdalības žurnālā atteicās, jo pārāk atklāti sāka parādīties žurnāla īsto saimnieku seja. Ņemot to vērā, žurnāls «Domas» jau no paša sākuma nav uzskatāms kā progresīvs izdevums un nekādi nav jaucams ar «Domām», kas iznāca pirms pirmā pasaules kara. Pa visu žurnāla «Domas» pastāvēšanas laiku neatradīsim gandrīz nevienu numuru, kur nebūtu ievietoti tīri meņševistiski raksti.

Arī līdz 1930. gadam žurnālu kā atbildīgie redaktori parasti paraksta meņševiku līderi Bīlmanis (ps. R. Robs, dz. 1880.), Dziļleja u. c.

Šajā žurnālā līdz 1930. gadam literāro daļu vadīja Andrejs Upīts. Andrejam Upītim ar meņševiku ideoloģiju nav nekā kopēja. «Domu» literāro daļu viņš centās vadīt pa konsekventu reālisma ceļu, vienmēr simpatizējot progresam, vienmēr cenšoties sekot revolucionārā proletariāta idejām, vienmēr cīnoties pret

reakcionāro buržuāziju un diletantismu. Ejot pa šo ceļu, Upīša vadītā «Domu» literārā daļa tiešām devusi vērtīgu un nopietnu ieguldījumu latviešu progresīvās literatūras attīstībā. Upīts nereti iespieda «Domās» dzejoļus, kurus tam sūtīja jauni dzejnieki tieši no cietuma (Andrejs Balodis, dz. 1908., Anna Brodele, dz. 1910., publicējusies ar Annas Pūķis un Annas Kalviškas vārdu u. c.). Un tomēr, — vai Upīts varēja pilnīgi noteikt kaut vai «Domu» literāro daļu? Vai arī te nejaucas iekšā bosi — meņševiku līderi? Bez šaubām. Cik tas pats Dziļleja vien nepiepilda «Domu» slejas ar saviem izverdumiem. Tāpēc arī Andreja Upīša laikā žurnāls «Domas» nav un nevar būt viscaur progresīvs izdevums, bet ļoti bieži tas ir nospiedoši meņševistisks, no kura jāatdala tiešā Upīša literārā darbība žurnālā, kas cenšas iet iespējami patstāvīgu ceļu. Ņemot vērā Andreja Upīša autoritāti, tas vismaz savā lielākajā daļā izdodas.

Bet kāds tad nu iznāca no šīs situācijas sabiedrisks efekts? Pēc dziļākas būtības iznāca tā, ka Andrejs Upīts deva meņševikiem un viņu reakcionārajiem murgojumiem morālisku atbalstu, pats to neapzinoties. Citiem vārdiem, meņševiki viltīgi slēpās aiz Andreja Upīša milzīgās autoritātes un lielās Upīša ietekmes darba tautas masās.

Saasinoties šķiru cīņai, revolucionārajam proletariātam arvien asāk un konkrētāk nācās atmaskot un satriekt meņševikus. Sevišķi asi nobrieda jautājums par meņševiku atmaskošanu un satriekšanu divdesmito gadu beigās, kad revolucionārais proletariāts ļoti smagās cīņās ieguva uzvaru pēc uzvaras. Un, lūk, cīņas zobens ķer arī visus tos rakstniekus, kuri iespieda savus darbus meņševiku izdevumos, tādējādi gribot vai negribot, ar nodomu vai bez nodoma, apzinoties vai neapzinoties veicināja meņševiku morālo atbalstu lielākajā vai mazākajā sabiedrības daļā. Lūk, kāpēc meņševistiska rakstnieka apzīmējumu dažreiz izpelnījās rakstnieki, kuriem būtībā ar meņševikiem nebija nekā kopēja. Tiesa, meņševiku līderi ļoti labi izprata rakstnieku lomu sabiedriskās popularitātes radīšanā un visvisādiem līdzekļiem centās piesaistīt saviem izdevumiem demokrātiski noskaņotus rakstniekus.

Rodas jautājums, vai nebija atrodams cits ceļš, kā izjaukt šo stāvokli, vismaz attiecībā pret Andreju Upīti. Bez šaubām, ka bija, bet Linards Laicens nedz to meklēja, nedz bija spējīgs atrast. To traucēja arī teorētisko uzskatu atšķirības. Andrejs Upīts ir konsekvents reālists un kopš 1905. gada vienmēr stāvējis kritizētāja reālisma pozīcijās. Bez tam Andrejs Upīts vienmēr izvirzīja jebkuram literāram sacerējumam augstas mākslinieciskās meistarības prasības.

Šajos jautājumos Linards Laicens un «Kreisās Frontes» grupa bija pretējos ieskatos. Sevišķi ievērojama nozīme grupas teorētisko domu paušanā bija E. Frosam, bet Fross šajā laikā tikko nostājās uz revolucionārā daiļrades ceļa un ne viss viņam vēl tik precīzi izdomāts, daudz kas saforsēts, daudz kas diezgan neveiksmīgi aizgūts no tālaika Padomju Savienībā esošajām literārajām grupām.

«Kreisā Fronte» bija revolucionārs izdevums, komunistiski kaujiniecisks, bet tā daudz lielākus rezultātus gūtu, ja sekotu pa to ceļu, pa kuru Padomju Savienībā attīstījās sociālistiskā reālisma literatūra. Nelaimīgā kārtā ne Laicens, ne Fross neizvēlējās to ceļu, un reālisms ir diezgan tāls «Kreisās Frontes» principos.

Konsekventi «Kreisā Fronte» nekopēja nevienu Padomju Savienībā esošo literāro grupējumu, jo atšķirības varēs uzrādīt ar jebkuru grupējumu. Un tomēr, pēc «Kreisās Frontes» estētisko uzskatu pamatizpratnes, tā stāv samērā tuvu Padomju Savienībā eksistējošai «Ļef» grupai. Atšķirība tikai tā, ka «Ļef» grupā vērojama futūrisma atlieku iespiešanās, bet «Kreisā Frontē» tādu nav (varbūt atskaitot vienīgi dažas fotogrāfijas).

«Ļef» («Ļevij front iskusstva») grupa radās Maskavā 1923. gadā un izdeva žurnālus «Ļef» (1923—1925) un «Novij Ļef» (1927—1928). Vairākus gadus pie šīs grupas ir piesaistīts arī Majakovskis, bet 1928. gada beigās Majakovskis sarauj savas attiecības ar šo grupu.

Lielajā padomju enciklopēdijā par šo grupu, starp citu, teikts: «Viņu daiļrades prakse bija atrauta no padomju sabiedrības dzīves. Ļefieši par savu literatūras pamatuzdevumu uzskatīja ne reālistisku īstenības attēlojumu, bet tā «fotografēšanu», deklarēja viltus teoriju par «ražošanas mākslu», «faktu literatūru». Izkropļojot pašu mākslas izpratni, ļefieši uzstājās pret idejiskumu, tēlainību un tipiskiem vispārinājumiem literatūrā ... «Ļefs» pārvērtās par sektantisku grupējumu, atrautu no laikmeta politiskiem uzdevumiem» (BSE, 25. sēj., 58. lpp.).

Uzmanīgi izsekojot «Kreisās Frontes» estētiskajiem uzskatiem, īpaši Frosa rakstos atrodam daudz ko no tā, kas konstatēts attiecībā uz «Ļefu». Visskaidrākais piemērs ir uzskats par «faktu literatūru», kas «Kreisās Frontes» sacerējumus, īpaši dzeju, pārvērta tā saucamajā plakātu dzejā. Saprotams, ka ar tāda veida estētiskiem uzskatiem Andrejam Upītim nebija pa ceļam. Kā reālists, Upīts vienmēr ir balstījies uz tipiskiem vispārinājumiem literatūrā.

Raksturīgi, ka polemika sākās tieši ar to, ka Upīts savos

rakstos «Piezīmes par literatūras kreiso fronti» kritizēja kreisfrontinieku estētiskos principus.

Bez tam Upīša ieskati ir atšķirīgi arī attiecībā uz proletāriskiem dzejniekiem iesācējiem. Andrejs Upīts arī no tiem prasa nopietnu meistarības līmeni, bet kreisfrontinieki to uzskatīja kā ņirgāšanos par proletāriskiem dzejniekiem iesācējiem, kuriem, bez šaubām, nācās strādāt neticami smagos apstākļos.

Tādi ir īsumā domstarpību pamati, ap ko saaužas vēl daudzi un dažādi jautājumi, kā jautājums par Upīša lugu «Dzirneklis» u. c., bet tie galveno nemaina.

Kā redzams, Upīša estētiskajos uzskatos daudz kas ir pareizs, bet, tā kā viņš politiski atradās ļoti neizdevīgā situācijā, tad arī viņam pierādīt savu patiesību nācās grūti.

Linards Laicens un Fross polemiku noveda ļoti asā stadijā, un Andrejs Upīts nonāca pat boikota pozīcijās. Tikai pēc dažiem gadiem Latvijas Komunistiskās partijas vadībā šo Laicena un Frosa kļūdu izlaboja. Par to liecina vairāki dokumenti. Kā viens no tādiem atzīmējams Pilāta (Jāņa Krūmiņa, 1894—1938) raksts «Par literatūras frontes uzdevumiem», kas 1935. gadā iespiests nelegālajā revolucionārās strādniecības izdevumā «Jaunais Komunārs» un arī tai pašā gadā Maskavā žurnāla «Celtne» 10. numurā. Šajā rakstā starp citu teikts: «Viegli pieskāries fašisma literatūras frontei, M. ar visu sparu metas cīņā pret šiem «mierīgajiem» neitrālajiem rakstniekiem, pie kuriem viņš pieskaitījis, starp citu, arī vislielāko Latvijas tagadnes rakstnieku Andreju Upīti. B. M., kā redzams, vēl atrodas pilnīgī kādreizējās «Kreisās Frontes», Laicena u. c. sektantisko tradīciju valgos, kas ved pie revolucionāro rakstnieku pašizolēšanās, pie atteikšanās no nopietnas cīņas par strādnieku pievilkšanu proletariāta pusē, pie nodibinātās revol. rakstnieku savienības pārvēršanas par šauru sektantisku grupu.»

Polemikā pret Andreju Upīti iesaistījās arī Padomju Savienībā dzīvojošie latviešu rakstnieki. Tāpēc bija svarīgi, ka arī šeit notika kļūdas izlabošana. Šajā sakarībā jāatzīmē kritiķes Vienas (Jūlijas Janeles, 1894—1939) izteiktās domas 1937. g., «Celtnes» 4. numurā. Tur starp citu teikts:

«... Kā stāv ar mūsu politiku attiecībā pret Latvijas rakstniekiem? Salīdzinot ar to ultrā «kreiso» pozīciju, kāda kļūdaini tika ieturēta vēl gadus trīs četrus atpakaļ, kad Latvijas rakstnieki visbiežāk tika vienkārši noklusēti vai pat nozākāti, bez šaubām, panākts noteikts pavērsums ne vien attiecībās pret vecajiem priekšrevolūcijas laika latvju rakstniekiem (Rainis, Blaumanis u. c.), bet arī jo lielā mērā pret tagadējiem (Upītis-

Birznieks, A. Upīts, Kurcijs, Jaunsudrabiņš, Pāvils Rozīts u. c.). «Prometeja» izdevniecība beidzamajos gados ir paveikusi lielu darbu, izdodot tiklab priekšrevolūcijas, kā arī tagadējos Latvijas demokrātiskos rakstniekus. Sevišķi atzīmējama Raiņa darbu un Andreja Upīša «Robežnieku» romānu sērijas izdošana. Kas zīmējas uz pēdējo, tad nevar neminēt, ka līdz šim mūsu žurnālā nav parādījusies neviena recenzija, neviens raksts par Andreju Upīti, neskatoties uz to, ka tieši par viņu senākajos gados ir sarunāts ne mazums politisku un vienkāršu muļķību. Šādu mūsu žurnāla klusēšanu viņpus robežas var iztulkot kā kādreizējās dziļi nepareizās Andreja Upīša boikota politikas turpinājumu. Un šeit es nevaru nevērst pārmetumu personīgi pret b. Vīksni, kuram jau pagājušajā gadā vajadzēja uzrakstīt rakstu par visu «Robežnieku» romānu sēriju un kurš to nav izdarījis līdz šim laikam. Šinī gadā, kad atzīmējama Andreja Upīša 60 gadu jubileja, ir pats pēdējais laiks šo kļūdu izlabot.

Runājot par pavērsumu mūsu politikā attiecībā pret tagadējiem Latvijas rakstniekiem, nevar tomēr neatzīmēt, ka šinī ziņā mēs virzāmies uz priekšu ļoti lēni un ar lielām grūtībām. Īstenībā mēs neesam tikuši tālāk par Andreju Upīti, Birznieku-Upīti, Kurciju, kuriem pašā beidzamā laikā pievienoti arī Jaunsudrabiņš un Rozīts — kā demokrātiski rakstnieki, kuru darbos ir spēcīga reālistiska strāva. Bet kur tad visi pārējie? Vai visi tie ir fašistiski noskaņoti, fašisma ķerrā iejūgušies, pārdevušies? Tā spriest būtu dziļi nepareizi. Attiecībā uz Latviju mēs vēl vienmēr nenovērtējam tos dziļos procesus un nosvēršanos pa kreisi, kādi norisinās kapitālistisko zemju inteliģences labākajā daļā. Pareiza mūsu kritika un pareizas mūsu attiecības pret šiem rakstniekiem var šo procesu tikai veicināt un paātrināt.»

Pareizu Andreja Upīša vērtējumu dod arī Pēteris Ķikuts plašā rakstā «Andreja Upīša reālisms», kas ievietots kā pēcvārds Andreja Upīša grāmatā «Jāņa Robežnieka atgriešanās un nāve» (Maskavā, 1936. g., krievu val.).

Andreja Upīša polemika atsedz arī tos iemeslus, kāpēc viņš 1930. gadā no žurnāla «Domas» aizgāja.

10

Buržuāziskās Latvijas laikā publicēts arī liels skaits rakstu par literatūrvēsturiskiem jautājumiem. Daļa no tiem vai nu palīdz apgaismot kādu nebūt literāru faktu, vai arī maina tradicionālo ieskatu par šo faktu. Tā kā reizē ar to tie saistīti ar literatūras kritikas jautājumiem, tad tie ietverti šajā kopojumā.

Kaudzītes Matīsa piezīmes «Par «Mērnieku laiku» izcelšanos» labi pakalpos tiem, kuriem varbūt vēl ir zināmas neskaidrības šajā jautājumā.

Linarda Laicena atmiņas labi papildina līdzšinējo priekšstatu par Blaumani un atklāj to maz zināmo un maz novērtēto faktu par Blaumaņa un Laicena tuvām attiecībām.

J. Strauberga (1886—1952) raksts «Cīņa par «Jauno Latviju» 1856. g.» dod rūpīgi savāktus papildmateriālus par jaunlatviešu darbības sākuma periodu pagājušā gadsimta piecdesmitajos gados.

K. Ančīša (dz. 1911.) pētījums «A. Pumpura «Lāčplēša» avoti un paraugi», bez šaubām, nav pilnīgs un tikai daļēji skaidro sarežģīto jautājumu par eposa «Lāčplēsis» paraugiem. Tomēr tas ir nevietā aizmirsts apcerējums, kas būtu jāņem vērā pie šī jautājuma tālākās noskaidrošanas. Dažreiz rada izbrīnu tas, ka mūsu literatūrvēsturniekus šāda veida jautājumi neinteresē. Kaut vai pavirši pārlasot eposu, taču uzreiz uzkrīt tās vietas kompozīcijā, kas aizgūtas no citiem eposiem, piemēram, no «Iliādas» un «Odisejas» u. tml.

Ar īpašu nozīmi ir D. Rožkalna raksts «Amerikas latviešu literatūra». Par latviešu emigrantu literatūru līdz šim literatūras vēsturēs nav bijis ne rindas. Kaut arī Amerikā nav darbojušies nekādi izcilus talanti, taču savdabīgu lappusi tie latviešu literatūras vēsturē ir veidojuši. Nav nekādas vajadzības to nosvītrot. Otrkārt, te sastopam sīkākas ziņas par Dāvida Bundžas (ps. Priedulājs un Bunduls, 1873—1901) darbību Amerikā, par viņa nodibināto pirmo latviešu revolucionārā proletariāta nelegālo ārzemju izdevumu «Auseklis» (1898—1901) un tā pēctečiem. Ja tomēr par «Ausekli» mums vēl kādas nekādas ziņas atrodas, tad nekad netiek runāts par tā pēcteci «Proletārieti» (1901—1918). Un treškārt, D. Rožkalna pārskats paver arī zināmu priekšstatu par latviešu strādnieku kustību Amerikā šī gadsimta pirmajos divdesmit gados, kaut arī Rožkalna vērtējumi paši ir jāpārvērtē no mūsdienu viedokļa.

Kā literatūras kritikas, tā literatūras vēstures novadu skar A. Gobas (dz. 1889.) safabricētās «leģendas» un šo «leģendu» kritika Andreja Upīša u. c. rakstos.

A. Goba — kādreizējais Šaņavska universitātes students un Dignājas pagasta skrīveris — daudz enerģijas veltījis, lai apgūtu latviešu literatūru. Divdesmito gadu vidū viņš sāk darboties literatūras vēstures novadā. Sakārto Neikena rakstu izlasi, Doku Āta rakstus, publicē dažus monogrāfiskus apcerējumus utt. Cits darbs iznāk labāk, cits sliktāk, cits ar lielāku kļūdu skaitu, cits mazāku. Citiem vārdiem — cilvēks kā cilvēks. Bet

tad 1928.—1930. gadā Goba izmainās. Pavirši ieskatoties, viņa darbi atgādina murgus. Goba sāk pārveidot latviešu literatūras vēsturi un virkni tur nostiprinātu uzskatu dēvē par leģendām, bet būtībā pats sāk fabricēt «leģendas». Taču, vērīgāk ieskatoties, redzams, ka Gobas murgojumu pamatos ir vērojama noteikta tendence, noteikta idejiska mērķtiecība. Viņš sit pa labi un pa kreisi. Savu tiesu dabū i K. Valdemārs, i Kaudzīši, nemaz jau nerunājot par Jansonu-Braunu un citiem progresīviem literatūras darbiniekiem. Viņa murgojumu pamatā ir ciniski nekaunīgs buržuāziskais nacionālisms. Buržuāziskās Latvijas laikā ar buržuāzisko nacionālismu ir jāsastopas samērā bieži, bet tādā kāpinājumā tikai pie fašistiem. Gobas «leģendas» ir ļoti pamācoši izlasīt mūsdienu jaunatnei, lai iegūtu priekšstatu par to, kas īsti ir buržuāziskais nacionālisms literatūrā un cik atbaidoša var būt nacionālā aprobežotība. Gobas raksti pierāda, ka buržuāziskais nacionālisms nonāvē cilvēka veselo saprātu.

Gobas buržuāziskā nacionālisma pamatā ir vēl kāda raksturīga īpašība — viņš nīst visu, kas krievisks, nīst visu, kam kāds sakars ar krievu kultūru, krievu sabiedrību, krievu tautu. Tītaram spilgta lupata ir nieks pret to, kas Gobam ir krieviskais. No šī naida arī galvenokārt izriet visas Gobas «leģendas». Savu žulti pret visu, kam kāds sakars ar krievu kultūru, Goba motivē ar kādu ideālistisku latviskas kultūras jēdzienu. Taču jāieskatās tikai drusku ciešāk šajā «latviskajā gobiskajā garā», lai samērā ātri ieraudzītu, ka šim latviskajam dieviņam no bikšu stērbeles lien laukā slikti maskēta veclatviešu vāciskā zirga kāja.

II

Buržuāziskās Latvijas laikā nav vairs tik daudz literāro polemiku kā dažos iepriekšējos periodos. Tas izskaidrojams ar samērā pliekano vispārējo literatūras kritikas stāvokli.

Tomēr nevar neatzīmēt dažas polemikas, kas raksturīgi papildina vispārējo literatūras kritikas kopainu.

Vispirms pieminama Pāvila Rozīša (1889—1937) un Viktora Eglīša (1877—1945) polemika par daiļrades jautājumiem. Polemika notiek buržuāziskās Latvijas sākuma posmā, 1920. gadā, kad vēl daudziem rakstniekiem samērā naivs priekšstats par to, kas tos gaida nākotnē. Pāvils Rozītis izvirza prasību pēc īstas, lielas daiļrades un, starp citu, pārmet Viktoram Eglītim apsīkumu, balstoties uz kādu Eglīša stāstu. Nevarēdams šādu pārmetumu paciest, Viktors Eglītis sāk garu un plašu taisnošanos un skaidrošanu.

Kuriozākā no visām ir Plūdoņa (1874—1940) polemika. Tā sākās ar to, ka 1921. gadā satīriskā žurnālā «Svari» (1920—1931) parādījās vairāki satīriski dzejoļi, parodijas, kas bija vērstas galvenokārt pret diviem dzejniekiem — Jāni Sudrabkalnu (dz. 1894.) un Pāvilu Rozīti. Sevišķi asī uzbrukums vērsts pret Pāvilu Rozīti. Parodijas parakstītas ar dažādiem pseidonīmiem (Bendrs, Burtnieks, Skeptiķis, Toreadors u. c.). Sabiedrībai samērā ātri kļuva skaidrs, ka zem šiem dažādiem pseidonīmiem slēpjas viens autors, — proti, Plūdons.

Gada laikā Plūdons satīrisko dzejoļu skaitu vēl papildina, un 1922. gadā «Svaru» bibliotēkas sērijā iznāk grāmatiņa «Sonetas ar ragiem un trioletas ar nagiem jeb mūsu rakstnieki greizajā spogulī. Satīrisku dzejoļu antoloģija, Plūdoņa redakcijā.» Grāmatiņā pāri par desmit pseidonīmiem, kaut visu to pierakstījis Plūdons viens pats.

Nevarēdams tādu satīrisku durstīšanu bez ierunām paciest, Pāvils Rozītis pāriet pretuzbrukumā un atsedz satīrisko dzejoļu rašanās dziļākus cēloņus. Izrādās, ka 1918. gadā Jānis Sudrabkalns un Pāvils Rozītis ir nedaudz pakritizējuši Plūdoņa dzejoļu grāmatas *«Via dolorosa»* un «111 lirisku dziesmu». Plūdoņa uzbrukumi Rozītim un Sudrabkalnam raksturojas ar muļķīgu neiecietību pret kritiku. No «Svariem» polemika tika pārnesta uz «Latvijas Vēstneša» (1920—1925) slejām, un, kad tur beidzot redaktoriem visa tā lieta apnika, tad Plūdons ar savu pēdējo polemikas rakstu atkal iegriezās «Svaros».

Tomēr šī Plūdoņa polemika iezīmē arī kaut ko dziļāku: te aizsākas vispārējs Plūdoņa lejupgrimšanas ceļš gan kā māksliniekam, gan kā cilvēkam, gan kā sabiedriskam darbiniekam, kas visā pilnībā atklājas tālākos buržuāziskās Latvijas pastāvēšanas gados, kad viņš ieslīga pilnīgā reakcijas purvā.

Ar kuriozu raksturu ir arī polemika par Rūdolfu Blaumani (1863—1908), ko aizsāka Kārlis Jēkabsons (1879—1946), recenzēdams P. Zālītes (1864—1939) monogrāfiju «Rūdolfs Blaumanis». Izmantodams gadījumu, Jēkabsonu Kārlis grib atspēlēties Blaumanim par visām tām zobgalībām, ko viņš savā laikā saņēma no Blaumaņa asās spalvas. Taču rodas autori, kas šo «drošsirdīgo bruņinieku» savalda.

12

Daudz putekļu savā laikā sacēla «Trauksmes» grupa. Tā izraisīja samērā plašas pārrunas, diskusijas, pilnīgi pretējus vērtējumus. «Trauksmes» grupai pastāvot, tā dzirdējusi samērā maz labvēlīgu atsauksmju.

Arī šodien varam sadurties ar dažādiem «Trauksmes» grupas vērtējumiem. Citi to vērtē pozitīvi, citi — negatīvi utt.

«Trauksmes» grupa ir pretišķību pilna, kā daudzas literāras parādības kapitālisma apstākļos, un to nav iespējams novērtēt, nenovērtējot šīs pretišķības.

Vispirmā kārtā «Trauksmes» grupu un tās dalībniekus parasti jauc ar citām tālaika jauno autoru grupām un dalībniekiem. Pie trauksminiekiem parasti pieskaita visus, kas kaut vai rindiņu publicējuši «Trauksmē». Bez tam atsevišķi autori, kā Laicens u. c., «Trauksmes» grupā ietilpina vairākus citus grupējumus, ņemot par pazīšanas zīmi atsevišķas kopējas negatīvas īpašības. «Trauksmes» grupā jāsaskata kodols, kura darbībā kopējas īpašības ar savdabīgu raksturu. Tieši šajā kodolā vērojams tas pozitīvais sākums, kaut arī sajaukts ar dažādām negatīvām īpašībām, bet kas tomēr deva iespēju zināmos vēsturiskos apstākļos no tā vidus izaugt nopietniem rakstniekiem, kas atrada ceļu uz padomju literatūru. Šo pozitīvo sākumu raksturo naidīga nostāja pret buržuāzisko valdošo kultūru un arī sabiedrību. Tālāk — visu šo rakstnieku darbos un darbībā vērojamas simpātijas Padomju Savienībai, kā jaunas kultūras veidotājai un krātuvei, un reizē ar to simpātijas padomju literatūrai. Cits jautājums — cik viņu priekšstats par Padomju Savienību un padomju literatūru ir pareizs. Bet tā nav trauksminieku vaina, ja viņiem bija jāpārvar lielas grūtības, iepazīstoties ar padomju literatūru, un nereti līdz viņiem jēdzieni, informācijas un priekšstati par padomju literatūru nonāk ar daudzu gadu nokavēšanos. Tā, piemēram, par Majakovski trauksminiekiem ir priekšstats tikai kā par futūristu.

No otras puses, «Trauksmes» grupā ir arī daudz kā negatīva. Tā ir ākstība, manierība, zinātniskā pasaules uzskata trūkums, pilnīga putra teorētiskajos jautājumos, dižošanās ar skaļumu utt.

Vēsturiskie apstākļi, revolucionārā proletariāta cīņa, kas izkaroja Padomju Latviju, pavēra iespēju šiem rakstniekiem, kas sastāda «Trauksmes» grupas kodolu, atrast ceļu uz padomju literatūru un izaugt par padomju rakstniekiem.

«Trauksminieku» grupai līdzīgas grupas ir vērojamas daudzās tālaika kapitālistisko zemju literatūrās, acīm redzot to eksistenci nosaka konkrēti vēsturiski apstākļi. «Trauksmes» grupas manierībā un skaļumā ir vērojama arī tiem gadiem raksturīgā pretišķība starp «jaunajiem» un «vecajiem». Šī pretišķība izriet no vispārējās buržuāzijas kultūras krīzes, no buržuāzijas kultūras bezperspektivitātes, ko jaunie vairāk nojauta nekā izprata.

Minēto buržuāziskās mākslas krīzes izpausmi varam vērot,

ja ieskatāmies citu tālaika «jauno rakstnieku» grupējumu darbībā. Piemēram, «Zaļajā vārnā». Ne tikai toreiz, bet arī vēlāko notikumu norisē ir saskatāma liela starpība starp «Zaļo vārnu» un «Trauksmes» grupu. «Zaļvārnieši», kaut arī oponēja «vecajiem», viscaur palika buržuāzijas midzenī, un no tiem izkūņojās daudz reakcionāru kraukļu. Viņiem trūka paša galvenā — naidīga noskaņojuma pret valdošo buržuāziju un tās mākslu, viņi alka tikai tikt uz tā paša pusnokaltušā zara, uz kura sēdēja vecie buržuāziskie rakstnieki.

Runājot par tālaika jauno dzejnieku paaudzi, interesants ir jautājums par tiem izteiksmes līdzekļiem, kādus pielietoja savā darbā šie dzejnieki. Par to samērā plašu materiālu dod Aleksandra Čaka (1902—1950) apcerējumi, kaut arī Čaks kā materiālu vākšanā, tā apdarē bieži vien rīkojās pārāk mehāniski.

13

1925. gadā Antona Birkerta vadībā sāka iznākt Raiņa kopotie raksti. To sastādīšanā Rainis pats ņēma aktīvu līdzdalību. Ļoti svarīgi ir tas, ka viņš uzrakstīja visiem saviem darbiem nelielus priekšvārdus. Šie priekšvārdi sastāda ļoti interesantu materiālu un ir svarīgi kā no literatūras vēstures, tā literatūras kritikas viedokļa.

Par nožēlošanu, šie priekšvārdi nav viscaur ar vienādu nozīmi. Ir daži ļoti svarīgi Raiņa darbi, kuru priekšvārdos autors dod tikai dažas bibliogrāfiskas ziņas un dažus tehniskus norādījumus. Tā, piemēram, dzejoļu krājums «Tālas noskaņas zilā vakarā» (1903) ir ārkārtīgi svarīga grāmata kā Raiņa personības attīstības ceļā, tā visā latviešu literatūras vēsturē, bet šīs grāmatas priekšvārds nesatur gandrīz nekā principiāla, nozīmīga.

Tāpēc arī kritikas kopojumā nav uzņemti visi priekšvārdi. Turpretī dažos priekšvārdos ir svarīgas Raiņa atziņas, kuras citur neatrodam, bet kurām nozīme Raiņa personības izpratnē.

Tā, piemēram, tikai no lugas «Pūt, vējiņi!» (1913) priekšvārda mēs uzzinām, ka luga sacerēta kā polemikas luga. Lugai ejot tautā, šie Raiņa nolūki pilnīgi nozuduši, un, vērojot šo lugu uz skatuves vai lasot grāmatā, tie pat grūti uztverami.

Daudzos ievados atklājas tās pretišķības, kas Rainim ir raksturīgas, dzīvojot buržuāziskajā Latvijā. Tā, piemēram, viņš atkal un atkal nonāk pie pretrunīgiem spriedumiem par buržuāzisko Latviju un tās raksturu. Te viņš to pārvērtē, te atkal pasaka patiesību.

Tā lugas «Spēlēju, dancoju» (1921) ievadā varam atrast tik asus un atklātus vārdus par buržuāzisko Latviju un tās valdošajām šķirām kā reti kur citur Raiņa darbos buržuāziskās Latvijas laikā. Starp citu viņš saka: «... Kad viņa (t. i., luga «Spēlēju, dancoju») beigās parādījās uz skatuves 1921. gadā, tad viņai aktuālas nozīmes vairs nebija. Laika sajūta bija galīgi pārmainījusies, pat tikusi pretēja kara laiku sajūtai: pilsonība, kura bija ar lielu sajūsmu gājusi līdz tautas cīņā pret «mūža ienaidnieku» — vācu muižniecību, ap 1921. gadu, kad bija jau panākta valsts patstāvība, sāka izturēties vienā savā daļā ar lielu iecietību, pat līdzjūtību pret agrāko ienaidnieku — vācu muižniecību; viņai kā vēlams mērķis rēgojās acu priekšā jaunas muižniecības nodibināšana, kura varēja tikai stiprināt vācu muižniecību; dalīties varā ar šo veco ienaidnieku, padarīt viņu sev par draugu priekš kopīga mērķa, lai varētu noveikt jauno ienaidnieku — ceturto šķiru. Un luga «Spēlēju, dancoju» vēl uzskatīja par ienaidnieku veco un ne jauno pretinieku: «mirušais kungs» lugā nevarēja būt pa prātam tur, kur cerēja uz «dzīvu kungu».»

Līdzīgu spriedumu ir vairāk, un tie mums labāk palīdz izprast Raini un viņa darbus.

* * *

Viss plašais literatūras kritikas materiāls buržuāziskās Latvijas laikā atsedz buržuāziskās Latvijas reakcionāro raksturu un apliecina latviešu darba tautas cīņu pret šo reakcijas perēkli, par gaišu nākotni — par Padomju Latviju. Tas atsedz latviešu progresīvās literatūras cīņu par jaunu literatūru, par padomju literatūru, par sociālistiskā reālisma literatūru.

Šī cīņa aizsākās jau sen. Šī cīņa jau parādās, sākot ar tiem literatūras kritikas materiāliem, kas publicēti literatūras kritikas kopojuma 1. sējumā. Šī cīņa beidzās ar uzvaru 1940. gadā, kad visa latviešu literatūra nostājas uz varenā padomju literatūras ceļa.

Arvīds Grigulis

I

CĪŅA PRET REAKCIJU UN «SKANOŠO TUKŠUMU»

«BRĪVĀ MĀKSLA» — «TREKNO CŪKU ZEMĒ»

Reiz latviešiem bija dzejnieks — jauneklis, kas jūrā brauca «Ziemeļmeitas lūkoties». Ceļa piedzīvojumus aprakstīdams, viņš asām satīras pātagām kapāja «miera un pieticības salas» jeb «trekno cūku zemes» — pilsoniskās pasaules iemītniekus. Viņš zināja arī stāstīt, kā klājas šinī zemē dziedātāju putniem. Tie vai nu uz vietas tiek iznīcināti, jeb vai viņiem jāatsakās no dziesmām. Lakstīgala, kura izvēlējusies pēdējo, tiek barota Mārtiņu cepetim — mīksta jo mīksta. «Laimīgās» lakstīgalas liktenī Skalbe neapzinīgi tēlojis pats savu dzejnieka nākotni. Tagad jau labs laiks pagājis, kopš viņš pakāris savu kokli pie «miera un pieticības malas» ar roku aizsniedzamajām debesīm, turpat, kur miermīlīgie pilsoņi, pēc agrākā Skalbes vārdiem, «aizbāž savas karotes» un pakar žāvēšanai «teļādiņas».

Tiesa, jau toreiz, kad arī Skalbe aizrāvās no «vētru un dziņu laikmeta», t. i., ap 1905. gadu, varēja teikt, ka revolucionārās cīņas nav viņa elements. Jau toreiz vislielākās spējas viņš bija izrādījis maigu dabas ainu un personīgu izjūtu tēlošanā. Pēc 1905. gada jaunie revolucionārie dzejnieki sāka atzīt un nožēlot savus revolūcijas «grēkus», pateica masām, ka dzejnieku inteliģentie deguni «pūļa sviedru smaku» nepanesot, un paziņoja tad, ka viņi — dzejnieki lepni aizejot no pūļa, lai «brīvus» un «tīrus» pasargātu sevi un savu mākslu. Skalbem par godu jāsaka, ka šo «brīvo» mākslinieku «faunu un klaunu» kumēdiņos viņš pirmo lomu vis nespēlēja, kaut gan oficiāli viņiem piebiedrojās. Kamēr Eglīši, Falliji, Eldgasti un citi «pārcilvēki» blaustījās un ākstījās «priekšējās pozīcijās», Skalbe bija it kā atrāvies «aizmugurē». Tur pa tumšajiem reakcijas gadiem viņš bija sakrājis veselu virkni mākslas darbu. Viņa dzejoļu krājums «Sapņi un teikas», viņa prozā rakstīta dzeja «Ziemas pasakas» — tās ir divas grāmatas, klusākas par klusām. Neviens vētras

zvans neskan iz viņām un arī negrib skanēt. Bet iz katras viņu rindas dveš pretī dziļa, maiga sirsnība, vienkāršs, īsts daiļums. Skalbes labākie darbi ir kā tie viņa paša apdziedātie «bālie sila pulkstenīši», kuri vēsmā «sāk tik klusi skanēt», ka jābrīnās: «Kam gan der tik klusi zvani?» Autors atbild: «Ganam, dienvidū kas sapņo, galvu atlaidis uz sūnām.» Skalbe klusi un vientiesīgi atzīstas, ka viņa dzejas uzdevums ir nevis cīņas liesmas kurināt, bet gan maigā, spirdzinošā sapnī ieaijāt katru nogurušu galvu. Tādu mēs pazinām Skalbi un viņa dzeju vēl 6—7 gadus atpakaļ. Un Latvijas strādniecība, kaut gan Skalbe stāvēja tālu no tā, kas viņai vistuvāks bija, zināja atrast tās īstās mākslas vērtības, kas bija viņa dzejā. Vienu tikai strādniecība paredzēja jau toreiz: kas nav ar viņu sakusis dzīvē un dzejā, tas var drīz jo drīz nostāties pret viņu, aprakdams līdz ar to savas mākslinieka dāvanas. Pa šo ceļu aizgāja Skalbe. Kara laikā mēs viņu sastopam bulvārpatriotu darbā: viņš vāc kara ziņģes, raksta kara ainas, un cauri šīm, brīžam tiešām pat vēl dzejiskām ainām bāž savu nedzejisko snuķi «miera un pieticības malas» iemītnieks, buržujs. Krievijas revolūcijas apsveikšanai Skalbe atrod tikai lētus avīžu feļetonista vārdus, apriecājas, ka var noraut carisma simbolu — ērgli un uzmīt tam ar kāju, ka, pa ielu ejot, var svilpot un dziedāt utt. Pēc Vācijas revolūcijas mēs atrodam Skalbi ceļos un pīšļos pie sabiedroto kājām. Savus «dzejas ziedus» viņš nu vij ap sabiedroto kurpēm, jo viņu zoles izdodot patīkamākas skaņas nekā vācu naglotie papēži, solīdamas Latvijai brīvību. Nākošā «attīstības» pakāpe — Skalbe dzejo par lielinieku zvērišķībām, pa Jelgavas balbieru veikaliem vāc ziņas par žurku cepeša cenām Rīgā. (Kas lasa mūsu pilsoniskās avīzes un Skalbes feļetonus tanīs, tas zinās, ka šeit pievestie fakti ņemti gandrīz burtiski iz Skalbes «dzejas».) Un dziļāk un dziļāk grimst bijušais «brīvais mākslinieks» glotainās politikas ūdeņos. Palasieties tikai «Jaunākās Ziņas»: «Ja lielinieki nāks atpakaļ, tad Latvija pagalam. Es ne brīdi nešaubos, ka mēs viņus varam sakaut,» utt. — Par «brīvo mākslu», kura nekalpo nevienai šķirai, par mākslinieku, kurš no politikas kā no uguns bēg, te, zināms, vairs netiek runāts. Skalbe pats droši vien ar gandarījumu sajūt, ka nu viņa darbi nav vairs nekam nederīgie sila zvaniņi, bet gan drīzāk, tā paša dzejoļa vārdiem runājot, — «treknas, glumas sēnes», uz kurām «gliemezs kūtri velkas». Un smeķ gliemezim šīs sēnes! Uh, kā iet pie dūšas!

Nav zināms, cik glumu jau nobarojuši mūsu bijušo dziedoni viņa «maizes tēvi». Bet kā nožēlojams un atbaidošs piemērs stāv šī bezdziesmu lakstīgala visu iesācēju mākslinieku, jā,

visas inteliģentās jaunatnes priekšā — tās jaunatnes, kurai vēl jāizšķiras, vai līst treknu kumosu gaidās pilsonības solītā zelta būrī vai iet ar strādniecību, kura, pati salkdama un saldama, visspēcīgāko materiālo un idejisko atbalstu sniedz saviem gara bruņiniekiem.

V.

«Liepājas Arodnieks», 1919. g., 18. augustā, Nr. 24.

«JUKU LAIKI» KĀDA APJUKUŠA LATVIEŠU RAKSTNIEKA GALVĀ

Latviešu pilsonības rakstniekiem tagad modē rakstīt stāstus no nesenās pagātnes laikiem, no «juku laikiem», kā viņi mīļ saukāt pagājušos revolūcijas un lielo sociālo un politisko pārvērtību gadus. Tiešām viņiem, kas tagad pamatīgi ierīkojušies siltās, mierīgās vietiņās ar kārtīgu mēnešalgu un citiem neparedzētiem un paredzamiem ienākumiem, pagājušie gadi ir bijuši tikai «juku laiki». Viņi tur maisījās pa vidu kā ķiļķeni pa karstu ūdeni, nevarēdami nekur īsteni pielipt, kamēr citi zināja labi, ka taisni šajās versmēs uz ilgiem laikiem tiek veidoti tautu nākotnes likteņi, ka tie ir tie labākie laiki, kādus cilvēces vēsture jebkad redzējusi. Lai nu vēl šī galīgā vēstures nesajēga, cita nekā no viņiem jau arī nevarēja sagaidīt, lai nu tas banālais, mietpilsoniskais apzīmējums, viņi taču runāja savas apkārtnes ierastā mēlē. Bet nu viņi vēl ņemas tos pašus nesenos pagātnes laikus pamatīgi ekspluatēt, nopūlēdamies tos politiski un sabiedriski izskaidrot un beletristiski attēlot. Visi šie Haraldi Eldgasti, Veseļi, Zariņi etc. raksta stāstus pēc stāsta par vakardienas notikumiem, lai gan, pēc viņu pašu teorijas, «īstai» mākslai nav nekādas daļas ar reālo dzīvi un pavisam jau ne ar tik nesenām parādībām, kuras taču vēl nevar būt necik atdzimušas atmiņā, kur nu vēl izkristalizējušās līdz mākslas vienīgi cienīgiem «mūžības jautājumiem». Tas viss vēl būtu kaut cik saprotams, ja arī ne attaisnojams, ja viņi to darītu tikai tamdēļ, lai neražotu zināmu skaitu rindu un iesistu labu honorāra grasi blakus kārtējiem ieņēmumiem. Bet ļieta paliek pavisam neglīta, ja viņi to dara arī tāpēc, lai izkropļotu valstisko patiesību, lai nolādētu tautas un strādnieku šķiras cīņu par brīvību, lai iztēlotu paši sevi par nacionālisma un patriotisma varoņiem, kuriem par nopelniem demokrātiskās republikas labā bez kavēšanās pienākas pilna pensija un visāda atzinība. Ar nepiedzīvotu nekautrību viņi raksta paskvilas par saviem pretiniekiem, arī no pilsoņu pašu aprindām, un panegirikus sev un saviem

draugiem. Man nenāk prātā vienus aizstāvēt un otrus nopelt, ne arī polemizēt ar šiem spalvas bruņiniekiem no vecu vecās, slaveni pazīstamās «faunu un klaunu» sugas, es tikai ar kādu piemēru gribu rādīt, kā tas tiek darīts, kā tiek sagānīts latviešu rakstnieka vārds un kā sakompromitēta visa latviešu literatūra.

Rakstnieks, ko virsrakstā minēju, ir pazīstamais Viktors Eglītis, viņa stāsts tā arī saucas «Juku laikos». Viņa juku laiki šoreiz ir vācu okupācijas gads, un to nu viņš ņemas novērtēt no sava viedokļa un iztēlot pēc savas fantāzijas spējām, kā arī saskaņā ar saviem aprēķiniem. Par sevi protams jau, ka vāciešus Eglītis lamā uz to pēdējo — par bošiem pēc franču parauga un kā tik vien vēlaties. Kā ne, kurš gan tagad teiks, ka viņš okupācijas varu nav nīdis? Tas nebūtu ne patriotiski, ne arī praktiski ienesīgi. Nīstami tie patiešām arī bija, bet lamāšanās nav ne raksturojums, ne pierādījums, ne arī par sevi visai estētisks paņēmiens. Kaut cik apjaust vācu militārisma patieso dabu Eglītis nav ne jēdzis, ne arī gribējis. Okupācijas varas īstie žņaugi un mežonības viņam palikušas nesaprastas, varbūt viņš tās nemaz nav redzējis. Kaut kādu vēsturisku laikmeta dokumentu lai neviens nemeklē šajās lapās.

Kā tas gan iespējams, jo Eglītis taču visā savā sacerējumā tēlo, vismaz pūlas tēlot latviešu patriotu «cīņu» pret Rīgas vācu hauptmaņiem un visu okupācijas varu? Jā, šī pati «cīņa» patiešām ir kaut kas nesaprotams, kaut kas tik sirsnīgi amizants no viena gala līdz otram, ka viņa tēlojums lasāms ar lielāku jautrību nekā vislabāk izdevusies karikatūra vai parodija. Norisinās viņa vispirmā kārtā kādā latviešu ģimnāzijā, kurā nav grūti pazīt bijušo Izglītības biedrības vidusskolu. Vēsturiska patiesība tā, ka okupācijas vācieši atļāva viņai darboties joprojām. Tie bija pārliecināti, ka no tiem mēreni tautiskajiem pilsoņiem, kas tur rīkojās, viņiem nav ko baidīties. Vēl vairāk, kaut vienas tādas skolas pastāvēšana viņiem bija vajadzīga, lai varētu rādīt uz ārieni, ka latviešu kultūra un izglītība nebūt tā netiek apspiesta un iznīcināta. Tā šie — varbūt labsirdīgie un labi domājošie, bet pagalam vientiesīgie un nepolītiskie pilsoņi savā ziņā bija akls ierocis okupācijas hauptmaņu rokās un neapzinādamies izpildīja viņiem nolemto lomu vāciešu polītiskajā programā. Bet ko Eglītis no visa tā iztaisa? Kaut kādu drausmīgu tautisku sazvērnieku asambleju, kur «konspiratīvās sapulcēs» tiek kalti lieliski plāni cīņai ar vācietību un patstāvīgas latvju valsts dibināšanai!

Gan jau visa šī «cīņa» ir pastāvējusi tikai garā un salkanā pļāpāšanā ar attiecīgiem žestiem un manierēm, cigaretēm zobos un pie kamīna sēžot vai arī viesojoties kādas pikantas dāmas

salonā. Bet Viktors Eglītis šo salkano pļāpāšanu tagad gribētu iztēlot par nezin kādu tautiskas kultūras aizstāvēšanu un pretspēku okupācijas varai! Tiešām, tur katrai vistai jāsmejas!

Bet vēsturiskās saprašanas vietā šim apjukušam rakstniekam taču ir labs kvantums nekaunības. Tā, piemēram, viņš nopriecājas, ka okupanti padzinuši tikko likumīgi ievēlēto Rīgas pilsētas domi, «savā vairākumā sastāvoša no pašpuikām»(!), bet tad «sadūrušies» ar konservatīvu, bet nacionāli noskaņotu diplomātiju. Ja atminas, ka padzītā pils[ētas] dome sastāvēja galvenām kārtām no toreiz vēl vienotas sociāldemokrātijas biedriem, tad šī apjukušā rakstnieka nekaunība jo spilgtāk tiek redzama. Patiesībā bijušie domnieki arī bija tie vienīgie, kas kaut cik uzstājās pret okupācijas kungu mežonīgo patvarību un latviešu tautas iznīcināšanas tieksmēm. Tie noturēja īstas konspiratīvas, politiskas sapulces, savāca un apgaismoja konkrētus patvarības faktus, izstrādāja memorandumus un nosūtīja tos uz Vāciju vācu neatkarīgo sociāldemokrātu frakcijai, kura tos cēla reihstāga priekšā un tā darīja visai pasaulei zināmu, kas Latvijā notiekas. Reizē ar to notikās arī badā mirstošu strādnieku demonstrācijas uz Rīgas ielām, kurās prasīja varu un maizi. Tā bija tā vienīgā īstā cīņa pret okupācijas varu, cīņa, kura atbalsojās arī ārzemēs un nepatīkami traucēja vietējo baronu un viņu rokaspuišu okupācijas ģenerāļu tautas nožņaugšanas plānus. Cik tie viņiem bija nepatīkami, var spriest no tā, ka drīz vien visi Rīgas cietumi pildījās ar bijušiem domniekiem un demonstrācijās arestētiem strādniekiem, pildījās dzeloņdrāšu aploki un koncentrācijas nometnes, uz kurieni vācieši sūtīja ne vien aktīvos revolucionārus, bet pat latviešu progresīvāko pilsonisko inteliģenci, kuru turēja aizdomās par vienkāršu pasīvu nesimpatizēšanu okupācijas barbarismam, tautas fiziskai un garīgai izmantošanai un pārvācošanai. Bet Viktora Eglīša sazvērnieki mierīgi turpināja kūpināt savas cigaretes pie kūpoša kamīna un pļāpāt.

Man liekas, ka to viņi darīja pusbalsī, iepriekš gar loga stenderi palūkojušies uz ielas un dienestmeitu koridorā uz trepēm par sargu nostādījuši. Protams, tikai viņu pašu gļēvums tos baidīja. Vāciešiem no viņu pļāpāšanas nebija ne silti, ne auksti. Ausu viņi nepacēla uz mūsu patriotiem. Arī ne uz kādu «nacionāli noskaņotu diplomātiju» viņiem nebija «jāatduras». «Patriants», sirmais politiķis Ogkalns (lasi: Veinberģis), un otrs «patricietis», «bijušais pilsētas galvas biedrs Bufers» (Krastkalns. — Kas par ģeniāliem pseidonīmiem!), allaž bija pakalpīgi klāt visur, kur vāciešiem ievajadzējās manekenu, ko izstādīt pasaulei «latviešu tautas priekšstāvju» nožēlojamā lomā.

Bet tas visamizantākais šajā spalvas ražojumā tomēr ir un paliek Eglīša sazvērnieki un viņu individuālie raksturojumi. Maskas viņiem tā uzliktas, lai katram jau pa gabalu būtu redzamas un pazīstamas to kungu sejas, kuri vēl šodien mierīgi pastaigājas pa Rīgas ielām un iebrokasto kopā ar cienījamo autoru, kas viņus darījis nemirstīgus «vēsturiskā» stāstā. Vienu jūs pazīstat no mutes, otru no deguna, trešo arī no ausīm. Vispirmā un galvenā kārtā ideālo skolotāju un dzejnieku Grienu (Viktors Eglītis viņa paša personā). Kas gan cits viņu tik labi pazītu, tāpēc viņam var ticēt uz vārda. Kas tā par debešķīgu, ideālu figūru — во всех отношениях, — kā krievi saka. Konfekte, ne cilvēks! Izrādās, ka viņš nav tikai patriotisku peršu kalējs un «vēsturisku» stāstu rakstītājs, bet arī tikpat ģeniāls politiķis, tīrais latviešu Mirabo. Viņš rāda «pavēlošus žestus», bez tam viņš «kategoriski pieprasīja no Skaldera tūlītējas atvainošanās pret savu tautu» (kas par daiļprozas valodu!), uz ko šis arī var tikai nomurmināt, «ka acumirklī viņš nav runājis kā tautas politiķis», un beigās «solījās paklausīt savas tautas sajūtai». Kad nu tauta tiktāl apmierināta un dāmas raudādamas metušās starpā, lai šie abi spēkavīri «viens otru neiznīcinātu», Griens un Viktora Eglīša tēlojums var iet tālāk savu slavas pilno gaitu. Gan gari iepazīstam visu Griena-Eglīša biogrāfiju, kura latviešu lasītājam tik labi pazīstama no avīžu sīkajiem feļetoniem un zobgala kalendāriem, tāpat viņa politisko ciklopa cīņu un slavenās personas intīmos sīkumus. «Man kā jauno tautu un viņu klasisko zelta kultūru priekšstāvim,» rekomendējas šis švaukstiņš. Un kategoriski pieprasa savām dāmām un izglītības biedrības skolas skolotājām, ka «Vācijai jāierobežo sava dzimstība un varas kāre, no ārpuses piespiestai». Vai tā nav ģeniāla gaišredzība — jau 18. gadā paredzēt Vācijas varas ierobežošanu no ārpuses? Kas par to, ka viņš fiksēts tikai 22. gadā? Vai nav ģeniāls plāns — iecelt inspekciju pār vāciešu guļamām istabām? Tur dažam «izmežģītam» dzejniekam vēl var iznākt labi atalgota suņa vieta. Tālāk līdz pat stāsta beigām Griens joprojām paliek savā Latvijas jaunradītajā un kultūras pravieša lomā. Viņš «kā sirēna arvien saldākiem vārdiem vilināja tos (skolēnus) latvju daiļuma un cēluma pasaulē», tā ka tur «pat visradikālākais protestētājs nevarēja neapklust un neieklausīties nacionālās sirēnas dziesmā». «Arī radikālākie labinieki tvēra sēdināt viņu krēslā, lai sajūsmoti paceltu pār galvām», tā ka viņam beidzot kā augonis papēdī «pārtrūka ilgi saturētie laimes avoti», — un, kas tur gāzās laukā, to jūs varat iedomāties. To jau jūs redzat no tā paša stāsta.

Tikpat ģeniāli drošsirdīgi un neuzvarami visi pārējie

nacionālā Grāla bruņinieki. Piemēram, Dr. Garuts (Dr. Butuls) ir «līdz ārprātam patriots». Lielisks «populārais zemniecības priekšstāvis Kārlis Zibens, pēc diploma agronoms» (K. Ulmanis), tikai tam nu gan «trūka humanitārās izglītības, labu ierašu un arī diplomātijas un mākslas saprašanas». Bet visģeniālākais, gandrīz vai Grienam-Eglītim blakus stādāmais ir doktors Eižens Skalders (Miķels Valters), kurš, no revolucionāra-sociālista izvērsdamies par latvju zemnieku savienības ideologu, «atgādināja kādu augsti dzimušu grāfu» un bija daiļš «kā pats sātans». Un, kad Rīgas apgabala pārvaldnieks izsauc šo Herkulesu nostrostot, tad Skalders viņam tā uzbrēc un vispār «bija lielisks savā cēlajā lepnumā» un gatavībā uz visu, ka mazievērojamais vācu okupācijas priekšstāvis sajutās neviļus «kā izpērts skolnieks gudrā, cienīgā vīra priekšā».

Ak fantazē, kaut tu vairāk nefantazējis, melo, kaut tu vairāk nemelojis! Ne vēl apgabala pārvaldnieks, katrs mazākais okupācijas leitnantiņš ar vienu pīckas vēcienu visus šos tautiskos cīkstoņus varēja noslaucīt no zemes virsas. Viņi manījās un slapstījās, savu ādu sargādami, kā varēja. Un nu nāk šis lieliniecisko skolēnu šūpojumā izmežģījies rakstnieks un melš visādus safantazētus niekus.

Par daudz goda būtu, ja mēs visu to sauktu par vēstures viltojumu. Kāda daļa vēsturei gar šādiem skribentiem un viņiem gar to? Tā ir tikai bērnišķa niekošanās, no kuras paliek tikai jautājums, — vai tādam rakstītājam galvā patiešām vēl viss kārtībā? Bet zīmīga laikmeta parādība ir tā, ka tagad, kad patstāvīga Latvija nodibināta, izlien visādi, nekur neredzēti un nedzirdēti «cīkstoņi», bezkaunīgā kārtā mācas tautai virsū ar saviem varoņdarbiem, katram garāmgājējam ņem aiz svārku pogas un kliedz neapnikuši: «И мы пахали!»

Justus [*Leons Paegle*]

«Laikmets», 1924. g., Nr. 21—23.

KOMUNISTU APKAROŠANA KĀ VALSTISKUMA MĒRAUKLA

Ja mūsu pilsoniskās partijas un visdažādākie pilsoniskie laikraksti grib sevišķi pasvītrot savu valstiskumu, viņi vienmēr uzsver un sevišķi pastrīpo, ka viņi ved cīņu pret komunismu. Ar šo cīņu pret komunismu, laižot valā savu riebīgo reakcionāra fantāziju, savu maizīti pelna ne viens vien pilsonisks žurnālists. Ar labiem panākumiem šo tematu izmanto arī Latvijas demokrātiskie rakstnieki, sacerēdami stāstus no proletariāta revolucionārās cīņas momentiem, ielikdami savos sacerējumos riebīgu

kontrrevolucionāru tendenci. Sevišķi šai virzienā pēdējā laikā sācis praktizēties «visdemokrātiskākais» rakstnieks Akuraters. Viņa «Jaunākajās Ziņās» ievietotajos stāstos, piemēram, «Idejās» un citos, viņš Padomju Latviju tēlo kā kaut ko līdzīgu lopu kautuvei, kur kauj cilvēkus, tā sakot, pašas kaušanas dēļ. Liekas, ka Akuraters strādā uz pasūtījumu «Jaunākajām Ziņām», kuras nevar iztikt bez riebīgi tendenciozām ziņām un citiem tēlojumiem pret komunistisko kustību.

Tamlīdzīgus «stāstus no revolūcijas laikiem» sacer arī citi gan konservatīvi, gan demokrātiski rakstnieki.

Bet pie visa tā interesantākais ir tas, ka arī s.-d. savu valstiskumu cenšas pastrīpot ar cīņu pret komunismu. Kad pēc s.-d. opozīcijas uzstāšanās reakcionārā prese viņiem sāka pārmest nevalstiskumu un kopējas tendences ar komunistiem, viņi, pie krūtīm sizdami, steidzās taisnoties, ka viņu centieni ne tuvumā nav uz komunistu pusi, bet ka viņi vienmēr ir veduši un vedīs pret komunismu nesaudzīgu cīņu. Un, lai pastrīpotu savu valstiskumu, viņi savā «Sociāldemokrātā» ik pārdienas laiž vaļā kādu iekniebienu komunistiskai kustībai, skatoties pēc vajadzības, vai nu iekšzemēs, vai ārzemēs.

Nabaga pilsonisko laikrakstu redaktori, nabaga demokrātiskie rakstnieki, nabaga s.-d. līderi! Kas gan jūs būtu, ja pasaulē nebūtu komunistiskās kustības? Kā gan jūs tad varētu parādīt savu demokrātismu un valstiskumu? Kur būtu materiāls tendencioziem kontrrevolucionāru stāstiem? Ar ko pildītu savu laikrakstu slejas pilsoņu laikrakstu redaktori? Jā, tie būtu bēdu laiki, kad mūsu pilsoniskajā tukšumā šiem ļaudīm būtu jāatrod saviem laikrakstiem, rakstiem un stāstiem kāds nebūt idejisks saturs. Tagad turpretim savu idejisko tukšumu aizsegt ir ļoti viegli, vajag tikai visur piepīt tendenci pret komunistisko kustību, un labi barotie pilsoņi būs apmierināti.

Visbēdīgāk bez komunistiskās kustības ietu s.-d., jo «opozīcijas» taisīšanas gadījumā nebūtu iespējams pilsoņu priekšā nekā taisnoties, ka arī viņi apkaro pretvalstiskus elementus. Tad pilsoņu laikraksti uz viņiem pašiem veltu virsū to pretvalstiskumu. Bet kas tad būtu, jo viņu godavīru dvēseles taču tādu apvainojumu nepanestu. Tad viņus droši vien ķertu kāda trieka vai bruka.

Tādēļ, kungi birokrāti, demokrāti un sociāldemokrāti, lūdziet savu dievu, lai viņš uztur komunistisko kustību, jo tā ir jūsu darba un maizes devēja. Padomājiet paši, — kas jūs būtu bez komunisma? Ar ko jūs mērotu savu patriotismu un valstiskumu?

«Cīņa», 1926. g., Nr. 73, maijā, 5. un 6. lpp.

DAIĻLITERATŪRA UN DARBA JAUNATNES AUDZINĀŠANA

Mums, kas dzīvojam kapitālistiskās demokrātijas robežās, tiek uzspiesta mirstošā laikmeta ideoloģijas ķetna. Šī ķetna nospiež darba tautas jaunos spēkus, neļauj viņiem attīstīties brīvi — revolucionārā garā, kas vienīgi var vadīt cilvēci uz progresu, pretī labākajai nākotnei. Kopš mēs — strādniecība esam kā šķira, mums pašiem ir sava šķiras ideoloģija, kas ir spējīga audzināt spēkus nākotnes sabiedrībai, kurā vairs nebūs šķiru pretišķību, jo tur nebūs arī apspiedēju un apspiesto. Kā mēs lai tiekam pie šī ideāla, kura realizēšana ir visas strādniecības darbs? Uz kādām sliedēm jāvada progresa vilciens? Uz revolūcijas sliedēm — ir vienīgā pareizā atbilde.

Tātad mūsu šīsdienas galvenais uzdevums ir *audzināt spēkus revolūcijai un līdz ar to likt pamatus nākotnes bezšķiru sabiedrībai*. Un to mēs darām. Mēs ejam pretī savam mērķim droši un noteikti, kurš mirdz mūsu priekšā kā sārta rīta blāzma un rāda, kur lēks saule nākošajai dienai. Un, lai jo drīzāk ataustu sengaidītā saules diena, mums jāizklīdina reakcijas tumšie debeši, jāsagrauj līdz pamatiem buržuāzijas beidzamais forts — kapitālistiskā demokrātija. Mēs zinām, ka šķiru valsts struktūru satur šīs valsts politiskā vara, kura balstās uz mantīgo šķiras ideoloģiju; tāpēc, lai sagrautu šķiru valsts politisko varu, jānotiek ideoloģiskam lūzumam proletāriešu galvās, kuru izsauc vēsturiski sabiedriskie un ekonomiskie apstākļi (piemēram, imperiālist. karš). Un, tikai sagrābjot politisko varu, var veidot nākotnes kultūras ēku uz pavisam jauniem pamatiem.

Vecā laikmeta grāvēji būs tikai darba jaunatne, kura arī padarīs nekaitīgu veco ideoloģiju, jo mēs viņu audzināsim īsti revolucionārā garā. Ir gadījumi, kur jaunietis nomet novārtā neizlasītu vienu otru zinātniskā garā uzrakstītu gabaliņu no mūsu jau tā šaurās izdevniecības, un, ja arī izlasa, tad tas atstāj ļoti maz vajadzīgā iespaida. Zinātniski raksti priekš viņa ir sausi un nesaistoši un neizsauc tieksmes sabiedrisko dzīvi tuvāk apskatīt. Kāpēc tas tā, to tūliņ redzēsim. Darba jaunietis ir atsaucīgs un jūt līdzi katrai revolucionārākai domai, kura ir izteikta konkrētāki (gleznās) un viņa uztverei piemērotāka, bet ar savādu rūgtumu viņš nogriežas no teorētiski zinātniskiem formulējumiem — no zinātniskas literatūras, kura priekš viņa izliekas kā grāmata, aizzēģelēta ar daudzām zēģelēm. Lai mūsu jaunietis kļūtu meklējošs, jāpaplašina viņa gara redzes aploks, bet tas nav iespējams vispirms ar teorētiskiem formulējumiem un zinātniskām tēzēm — tie kā bijuši, tā paliks priekš viņa

bez ierosmes, bez dzīvības. Lai ierosinātu, lai pareizā virzienā attīstītu viņa smadzeņu darbību, — mums viņam jārāda ainas iz praktiskās dzīves, kas pakāpeniski virzīs to uz patstāvīgu domāšanu. Pie šī audzināšanas darba lielu lomu spēlē daiļliteratūra. Revolucionārā garā uzrakstīta daiļliteratūra būs priekš jaunieša kā jūras ūdens, kuru jo dzeri, jo rodas slāpes. Bet nav jādomā, ka mūsu daiļliteratūrai pietiek, ka ja viņa ierobežojas tikai ar to, ko pasniedz, — viņai jādod spiediens visu ko aptvert plašāk un līdz ar to iegūt kaut ko tādu, kas būtu konkrēti paliekošs. Un tas ir — zinātniski saprast apkārtni, tuvāk iepazīties ar viņas pamatelementiem viņu savstarpējā apžilbinošā vibrējumā. Pat tad daiļliteratūrai ir jābūt kā pirmajam etapam cilvēka pašizglītības ceļā, kas kā uguntiņa nakts tumsā izved nomaldījušos ceļinieku iz meža biezokņa uz plašāka lielceļa, pa kuru nu var soļot bez bailēm, ka nonāks atpakaļ biezoknī. Ne tādas dzenošas tieksmes rada dekadentiskā lubu literatūra, viņa, kā jau vecas reliģiskas pasaules kroplais bērns — raudulīgs un gļēvs, nevar nekā jauna sniegt kā tikai nespēku un neticību savam darbam. Ka tas tā, to mēs varam pārliecināties, ja novērojam kaut cik mūsu pilsonisko jaunatni; viņa ir gļēva un ne pēc kā nav spējīga censties, viņas lozungs — dzīvot un baudīt, kas noved pie gara truluma un beidzot pie izvirtības. Mēs dzīvojam laikmetā, kur notiek visniknākā cīņa, kur tiek laistī darbā visi buržuāzijai pieejami ieroči, lai tikai uz brīdi apturētu tuvojošās revolūcijas uzvaras dienu. Priekš tam tad netiek taupīts nekas: kapitālistiskā demokrātija, lai apspiestu brīvo vārdu, prot izkalpināt sevis labā ne tikai cietumus un karātavas, bet arī skolas, kuras ar vari cenšas jaunatni audzināt vecās pasaules regresīvā garā.

Mūsu jaunatne nedrīkst palikt līdzīga pilsoniskai, viņai jāuztur možs nemiera gars.

Revolucionārā garā uzrakstīta daiļliteratūra pie mums ir stipri aprobežotā skaitā, tāpēc nav iespējams apmierināt visas prasības pēc tās. Bet cīnītāju lozungs — rast izeju pat viskritiskākos brīžos... Tāpēc vāksim attiecīgo literatūru, cik viņa mums ir, neļausim viņai noputēt plauktos un kastēs, laidīsim, lai viņa dara savu darbu — lai plūdina svaigu gaisu jaunatnes plaušās.

Jāpaplašina žurnālos un laikrakstos daiļliteratūras nodaļa un revolucionārā doma jāizteic pēc iespējas plašāka saskaņā ar praktisko dzīvi. Ja mēs to nedarīsim, — mūsu jaunatni audzinās dekandentisko nīkuļu salkanie romāni un dziesmiņas. Tādēļ nepārplūdināsim savu izdevniecību vienīgi ar teorētiskiem rakstiem, bet, ņemot vērā, ka lasītāji būs darba tauta un sevišķi

būs darba jaunatne, vāksim skices iz darba dzīves, nostāstus utt., kas dos ierosmi jaunai, vēl nepieaugušai domai meklēt arvien pilnīgāku un plašāku īstenības izteiksmi pakāpeniski.

Plūzme

Pašdarbības žurnāls «Liesma», 1927. g., Nr. 1 (8), 14. un 15. lpp.

SKANOŠAIS TUKŠUMS

PIEZĪMES PAR LATVIEŠU JAUNĀKO LITERATŪRU

1. Vispārējs atskats

«Visa dzīve tagad izpletusies lielākā apjomā. Mūsu sabiedrībai sava galotne un savi dziļumi. Tūkstoši ieviļņojumu, kādi vien var būt demokrātiskā valsts iekārtā, iekustina prāta un jūtu dzīvi. Katrs latvis kļuvis vērtīgāks, stiprāks, nozīmīgāks, pašapzinīgāks, lielāks, — vienalga, vai viņš to apzinās vai ne. Viss tas mākslai pienes vispirms vielas un motīvu bagātības. Cik daudz un dažādu notikumu, ārējā dramatisma, cik mīlas, prieku, sāpju un maldu — neskaitāmās variācijās dažādu viedokļu uztverē! Kāda bagātīga raksturu galerija, sākot ar bandītiem, tautiskām Karmenām un beidzot ar taisnajiem un pusdieviem! Atsevišķas šķiras, kā zemniecība, strādniecība un pilsonība, viņu dzīves veidi un ideoloģija pārvērtējas mākslinieciski objektīvākā sakarībā, nacionāli un cilvēcīgi izjustā vienībā. Katrs cilvēka solis izelpo spēcīgu dzīvi. Vērojot šo dzīvi un viņas bagātības ne sastāvdaļās, bet kopumā, nojaušama spēcīgas gribas izteiksme, griba, kas vēlas konkretizēties, manifestēties redzamā darbā, paliekošā vērtībā. Griba augt spēkā un lielumā, izteikties skaistumā. Tāda ir atsvabinātu spēku loģika kultūras vēsturē. Ap ko saistās tautas sapņi un ilgas, diži darbi un notikumi, augstākie tikumi ar galējiem netikumiem, tur nav viena indivīda tēls, tur tauta pati, tur izceļas mākslā liela laikmeta simbols. Mākslinieka personība saista kliedzošās antitēzes, lauž savā radīšanas prizmā naidīgus pretstatus. Dzejas darbs parādās tūkstošu balsu un formu saskaņā.»

Šim citātam ir vairākas raksturīgas īpašības, aiz kurām es to izvēlējos sava apcerējuma ievadam. Tā ir viena no visjaunākajām deklamācijām par «latvju literatūras renesansi». Arī no diletantiskajām un satura tukšākajām. Aiztapinātu domu vārstījums, skanīgu vārdu virknējums — tas pats ir itin kā simbols latviešu jaunākās rakstniecības strāvai, kuras pareizākais vienkopus apzīmējums ir — skanošais tukšums.

Leons Paegle

Pasteidzos iebilst: es negribu tā apzīmēt itin visu latviešu jaunāko literatūru. Lirika un novelistika var uzrādīt darbus, lai arī nedaudzus, kuru vērtība nepaies ar šodienu. Bet tie ir reti zelta graudi lielajā pelavu gūzmā. Tās ir atsevišķas valdzinošas skaņas tukši tarkšķošā troksnī, kas jutīgai ausij pašlaik kļūst neizturams. Grāmatu mums patlaban iznāk samērā daudz. Bet viss vērtīgākais ir agrāko gadu sastrādājums. Tagadējās literatūras smalksnī jāizbrien lieli plašumi, lai ieraudzītu kaut kādu galotnīti paceļamies pāri izpūstai pliekanai vidišķībai.

Varēs teikt, ka izcili darbi visos laikos bijuši reti un ka tāpēc nav sevišķa iemesla tiesā iet ar šīsdienas literatūru. Tiesa: diletantisms un vidišķība ir nemirstīgi. Bet latviešu literatūras vēsture nezin otra laikmeta, kad kuslais diletantisms būtu tādas pašiedomības sists un lielības aizņemts. Kaut ko līdzīgu rādīja nelaikē, ātrā nāvē mirusī dekadence. Bet tur tā bij sīka izolēta parādība, šauras literātu grupiņas sports un nevainīga padižošanās, kas it nebūt netraucēja nopietno mākslinieciško darbu. Tagad tā te ir valdošā un noteicošā strāva — ne vien toņa un noskaņas piedevēja, bet kategoriska virzītāja un demagoģiska normētāja. Diletantisms ir pacelts par tikumu, vidišķība — par nopelnu. Sajaukti jēdzieni par lielo un mazo, par mākslu un spalvas sportu. Kam ne vien mīļa mūsu literatūras tagadne, bet kas lūkojas arī viņas virzienu nākotnē, tam jāmēģina pieklauvēt pie apsnaudušās pilsoniskās un mākslinieciskās sirdsapziņas, pavērt cieti aiznaglotos logus, lai spirgtā gaisa strāva ieplūst noslēgtā telpā.

Pašā sākumā galīgi atraidāma jebkāda jūsmošana par to vielas un motīvu bagātību, ko jaunākā laikmeta dzīve ienesusi literatūrā. Vēl vairāk runas augstā skaņā par tām neskaitāmajām variācijām, tūkstošām skaņām un formām un tamlīdzīgām safantazētām lietām. Ko taču nesen atpakaļ bij spiests jau konstatet pat Pāvils Rozītis, kuram gan neviens negribēs pārmest pārāku stingrību pret literāriskajiem lielībniekiem? Ja nebijis pāris grāmatiņu, tad mūsu literatūrā nebūtu gandrīz ne vēsts no tā jaunā kultūras laika, kuram jāstājas nopostītā vietā. Visi nodevušies gandrīz vai vienīgi restaurēšanas darbam un jūtas apmierināti, visas mīklas atminējuši... «Šis miers un pieticība, kas valda mūsu literatūrā un sevišķi kritikā, tas mūs novedīs galīgā sēklī, un plašie jaunā laika ūdeņi mums paliks sveši un neredzēti.» — Tas bij pareizs vārds, īstā laikā un vietā. Diemžēl, pats Rozītis vēlāk nav darījis to, kas viņam, kā vienīgā literāriskā žurnāla[1] redaktoram, iespējams, lai kaut

[1] Žurnāls «Ritums». *Sakārtotāji.*

cik izkliedētu šo bezmērīgo pašapmierinātību un ierobežotu diletantisko dižošanos latviešu rakstniecībā. Diletantu uzurpācija aizsniegusi tādus apmērus un tik lielu iespaidu, ka vajadzīgs mazliet pilsoniskas drosmes, lai tur vēl vārdu bilstu starpā, lai riskētu ar savu rakstnieka eksistenci.

Gluži pretēji šī raksta sākumā citētam safantazējumam latviešu jaunākā rakstniecība ir pazaudējusi dzīvo, apaugļojošo kontaktu ar sava laika dzīvi. Ir jau taisnība, daudzi rakstnieki tagad, kā saka, piedalās tieši sabiedriskā un politiskā dzīvē — gan tieši, gan ar politiskas tendences dzejām un stāstiem. Un taisni tie, kuri pirmskara reakcijas laikos visstingrāk uzstājās pret dzejas nokalpināšanu praktiskiem nolūkiem. Bet šie politizējošie beletristi nekrīt svarā kā radošas un vadošas personības. Tiem piekrīt neapskaužama aptekšņu loma un partiju kolportāžas uzdevums. Spilgts piemērs te ir mūsu Apsīšu Jēkabs. Aizmirsis savus agrākos kristīgās lēnprātības ideālus un rakstnieka neatkarību, viņš kādā nesenā gadījumā metās politisko kaislību mutuļī, brašiem spalvas vēcinājumiem dzīdams tautu pie balsošanas urnām un izlietodams pie tam visus savas partijas izmēģinātos knifus. Šī «literatūra» stāv ārpus tās, par ko mums jārunā. Ārpus lielās dzīves pulsu atbalsojošās, dzīves ritmus sintezējošās, dzīvi vērojošās, vērtējošās un vadošās lielās mākslas. Kur attālu nosāņus tai aizvirzījusies arī visa latviešu jaunākā beletristika. Lieli vēji šajos pēdējos gados šalkuši tautai pāri — tikai vāji čabinošas atvēsmas no tiem šur un tur saklausām jaunākā rakstniecībā. Ļaužu masas cēlušās, sadūrušās un cīnījušās kā viļņi jūrā — mūsu rakstniecībā joprojām tiek risināts tikai vecu vecais sīkstošais individuālisma un subjektīvisma kults. Sakarā ar lielajiem politiskajiem un sabiedriskajiem pārkārtojumiem visa pasaule rūgst jaunu ideju briedumā, visa cilvēce deg jaunu vērtību meklējumos — mūsu literatūra sēd turpat pie vecā pavarda un drīzāk lūkojas atpakaļ nekā uz priekšu. Vētras un dziņu laikmetos īstā māksla allaž bijusi vērtību pārvērtētāja un dziļākas patiesības meklētāja. Kādu jaunu saturu meklē tagadējā latviešu rakstniecība? «Jaunā strāva un sabiedriskā kritika uz pāra gadu desmitiem mākslas vērtību apspriešanu nokavēja. Tagad mūsu rakstnieku paaudzes vēsturiskais uzdevums ir — nostādīt mūsu rakstniecību kompozīcijas ziņā uz drošām kājām.» — Te nepārprotami pateikts, ka vienīgi formas kults ir tagadējās rakstniecības uzdevums. Vārdam nav vietas: mākslas darbam nepieciešama formas pilnība, bez kuras paliek smagas, neizveidotas un nedzīvas vielas masa. Bet forma ir tikai viena puse rakstniecības darba orgāniskā divvienībā, forma bez satura nav vairāk vērts kā izēstas olas čaumala. Jau-

nās strāvas un sabiedriskās kritikas laiki bij tie, kur rakstniecība un viņas kritika zināja savu vietu dzīvos sakaros ar idejiskām cīņām par tautas labāku nākotni. Bez viņām mēs droši vien te nesēdētu un neprātotu par formām un kompozīcijām. Aiz vienkāršas pilsoniskas piederības mums vajadzētu kautrēties tā izliekt krūti pretim viņējam lielajam sabiedriskas un literāriskas atmodas laikmetam un lielmanīgi uzpūsties, un runāt par savu vēsturisko uzdevumu, kuru mēs nepavisam neapzināmies. «Izsmēluši vācu un krievu skolas, šimbrīžam mēs esam piegriezušies skaidrajiem, vieglajiem frančiem, bet turpmāk, cik varu nojaust, mūs savaldzinās radošais angļu ģēnijs ar Šekspīru priekšgalā.» — To mēs protam: pasmalstīt visos avotos, bet itin neko neiesmelt un neko neizsmelt. Piegriezties, t. i., griezties pa visiem vējiem, līdz pazaudējam katru ceļa un virziena sajaudu. Tā notiekas, ka mums katru dienu rodas jaunas literāriskas imitācijas, atdarinājumi un pat veselu svešu virzienu pakaļķēmojumi, bet nepavisam nerodas klāt jaunas, spēcīgas un patstāvīgas rakstnieku individualitātes. Tā notiekas, ka iesācēji rādās literatūras laukā ar dažkārt tīri impozantu inteliģenci un ievērojamu erudīciju, bet pavisam bez radoša impulsa, bez spēcīgas mākslinieciskas intuīcijas. Tie ir jauni večuki, kuri zin atbildēt uz visiem jautājumiem, pirms tie viņiem vēl uzdoti; jau otrā dienā pēc savas literāriskas dzimšanas tie uzstāsies paši kā nemaldīgi spriedēji un tiesātāji, kuriem nekāda padoma vairs nevajag. Atzīmēsim arī to apsveicamo parādību, ka jaunajai rakstnieku paaudzei tagad nesalīdzināmi vieglāk atrast drukātāju vai pat atsevišķu izdevēju, nekā tas bij mūsu pirmziemniecības laikā. Bet šai parādībai ir arī sava, pavisam neapsveicama puse: ar dažādu fondu pabalstiem, īstenībā ar tautas naudu subsidētās apgādniecības, sistemātiski kultivē diletantismu un aizkavē tam nopietnu gribu un darbu uz augšu, līdz patiesas mākslas līmenim.

Bez jau pieminētām literāriskām imitācijām un pakaļdarinājumiem latviešu jaunākā rakstniecībā var atrast vēl tikai divus trīs iezīmīgākus motīvus, kuri nebūt nav ne jauni vairs, ne arī idejiski, psiholoģiski un estētiski kaut cik ievērojami. Rupji tendenciozi pamfleti bez pietiekoša apsvara un kaut kādas objektivitātes. Piedauzīgi pašapbrīnojumi prozā un pantos. Un tad — kā plata, duļķaina upe vecu vecais seksuālisms vecu vecā interpretācijā, kurš tikai retu nejaušu reizi paceļas līdz psiholoģiski izdziļinātai un estētiski izsmalcinātai erotikai. Bet man jautās: kur tad paliek tā nacionālā māksla, par kuru tagad tik daudz un tik skaļi tiek runāts? Jā gan: kur viņa paliek, šī nacionālā māksla, kuras uzplaukumam patlaban taču liekas tas vislab-

vēlīgākais laiks? Ne tikai nekādu uzplaukumu, pat vienkāršu progresu un dabīgu tālākeju arī še nemanām. Nevaram uzrādīt nevienu vienīgu darbu, ne viņa mēģinājumu, ko jel ieblakus nostādīt Raiņa, Skalbes un Jaunsudrabiņa patiesi nacionālajiem pirmskara darbiem.

Bet kā gan šis vispārējais pelēkums un pliekanums varēja izvērsties par normu un sistēmu? Tiek taču drukāts tik daudz recenziju un kritisku iztirzājumu, kuru tiešais uzdevums izskaidrot literāriska darba estētisko saturu un izveidu, norādīt un noraidīt diletantisma maldus un pavērt latviešu mākslai plašākus apvāršņus. Diemžēl, arī latviešu jaunākā kritika nepavisam nav stāvējusi sava uzdevuma augstumos. Pavisam otrādi: taisni tā saucamā kritika visvairāk un tiešāk sekmējusi un izkopusi nožēlojamo diletantisma kultu, kurš iedomājas esam tā pati daudzināmā latviešu literatūras renesanse. Gandrīz vai visa jaunāko rakstnieku paaudze apvienojusies kompaktā, smalki noskaņotā kliķē, kur draugu būšana, savstarpēja apslavināšanās un brālīga apglaudīšanās tiek ieskatīta par pirmo pienākumu un tikumu. Tie visniecīgākie darbiņi tautai tiek ieslavēti par pasaules literatūras šedevriem, tās vārgākās rakstnieku personībiņas paceltas par diezin kādiem gara varoņiem un literatūras korifejiem. Kliķe ir pamatīgi iekapselējusies un nodrošinājusies pret visiem pārsteigumiem un nepatikšanām. Vai tā nu ir grāmata, teātra izrāde vai vienkārši kāds priekšlasījumu vakars, — allaž draugi par draugiem ir nomodā un nospicētiem zīmuļiem sēd savās vietās, lai nepalaistu neatzīmētu nevienu aplausu, nevienu iesaucienu, lai tas arī nācis tepat no tuvāko radu puses. Pavisam cita taktika pret tiem, kuri nav iestājušies šajā sabiedrībā. Par kaut kādu objektivitāti te nevar runāt. Nepietiek ar to vien, ka nostrostē darbu, — bieži vien mēģina nodubļot, diskreditēt, pat denuncēt rakstnieku pašu personīgi. Ja viņš savu varoni iedrošinājies vadāt pa krogiem, tad nāk «kritiķis» un, ar pirkstu norādīdams, atņēmies sauc: skatiet, ļaudis, — tas ir viņš pats! Un, ja varonis ir rādīts atklātā mājā, tad šis pats «kritiķis» ir atkal klāt un apgalvo: neticiet, — šitais rakstnieks pats tur bieži nostaigā. Domāju, katram redzams, ka šī «kritiķa» nekautrība un cinisms atstāj tālu aiz sevis pat Jankava brutālos paņēmienus cīņā pret nelaiķa dekadentiem. Neprašas un ciniķi gan allaž bijuši tiklab rakstniecībā, kā tās kritikā. Bet iegaumējams ir tas fakts, ka neviena balss nav pacēlusies pret nupat minētā «kritiķa» kritikas profanāciju; nav dzirdēts neviens protests pret tādu rakstnieku ētikas kājām mīdīšanu. Kur tie zelta laiki, kad rakstnieku jau tāpēc vien vilka pie goda tiesas, ka viņš otru bij «nolamājis» par predestinētu diletantu? Bailes no tā

vismazākā traucējuma šajā saskanīgajā famīlijā tik lielas, ka Jēkabsonu Kārlis, jau padzirdējis vien par kādas grāmatas nodošanu drukā, iekliedzas: uzmanieties! Andrejs Upīts ir atkal klāt, izstiepj savus zvēra nagus un grib izbiedēt mūs ar savu tīģera rēcienu. Bet, jūs teiksiet, tas jau ir tikai Jēkabsonu Kārlis, kura nervozitāte nav ņemama nopietni. Taču man jānorāda tā raksturīgā parādība, ka tagadējā latviešu lirikā Jēkabsonu Kārlis ar viņam pazīstamo erudīciju, domāšanas veidu un temperamentu grib būt pat pārāk nopietni ņemama parādība. Viņam te patlaban pieder noteicošais vārds. Visu redakciju durvis viņam vaļā, visur viņš drukā savas recenzijas un teorētiskos apcerējumus, pa labi un kreisi izdala atestātus līdz ar attiecīgiem pakloniem, pleca paklapējumiem vai auss paplucinājumiem. Viens otrs gan kā citkārt vēl arī pasmejas par viņu, bet arī tas, jādomā, sajūtas glaimots un aplaimots no viņa glāstiem. Jo vai tad citādi Jēkabsonu Kārlis tā no visām pusēm saņemtu pretim tik pārbagātīgus ģenialitātes un visādas mākslinieciskas dižciltības apliecinājumus? Šķietas, pēc visa tā mums ir tiesība sacīt, ka līdz tādai korupcijai latviešu kritika nekad agrāk nav noslīdējusi. Ko te palīdz viens otrs Švābes estētisks apcerējums, viena otra Dziļlejas recenzija, viena otra pievilcīga formāli analītiska Sūnas miniatūra? Tās pazūd lielajā gaviļu troksnī. Tad jo amizantāk izklausās R. Krodera apgalvojums: «Mūsu kritika ir tik brīva, neatkarīga un godprātīga, kādas citās valstīs nav. Mums vēl nemaz nav apstākļu, kas būtu varējuši izveidot melīgo un pērkamo lubu kritiku.» Protams, viņa nav tā tieši par naudu pērkama, kā to apzīmē Kroders. Bet viņa ir iegūstama par pretkritiku, par lētām kompensācijām, aiz kurām tā atteikusies no katras objektivitātes un neatkarības, no bezpartejīgas vērtētājas un spriedējas uzdevuma un apmierinās ar vienkāršas atestācijas vai pat pavadzīmes un veļas cedeles lomu.

Kāds nu ir reālais iznākums visai šai savstarpējai apdaiņošanai? Vispirms tāds, ka visādu pasugu «reālpolitiķiem», dzīves materiālisma sludinātājiem un katras mākslas ienaidniekiem ierocis rokā apkarot rakstniekus kā liekēžus un rakstniecību tikpat kā slimību tautas garīgajā orgānismā. Bet garīgās kultūras ienaids šajās aprindās sen parasta parādība. To viegli un vienkārši varētu atraidīt ar klusu, dziļi nopietnu un pāri visai tagadējai dienas politikai stāvošu mākslinieciskū darbu. Bet taisni tādu darbu pamanām tik gaužām reti. Daudz kļūmīgāks jau pieminētais fakts, ka rakstniecība ir aizgājusi no tautas un tauta novēršas no tās. Pavaicājiet grāmatu izdevējiem. Izdrukāto dzejoļu krājumi lauž noliktavām griestus. Žurnāli izplatās dažu simtu eksemplāros. Bez subsīdijām un dažāda veida pabalstiem

latviešu grāmatniecība droši vien samazinātos par trijām ceturtdaļām. Un taču mums bij laiki, kad «Domas» izplatījās tepat trīs tūkstoši eksemplāros un gadiem varēja iznākt tikpat kā bez jebkādām piemaksām. Pazīstama rakstnieka noveļu krājumu vai romānu labprāt apgādāja kurš katrs izdevējs un neko neriskēja zaudēt. Bet tie bij tie laiki, kad rakstniecība atradās dzīvā orgāniskā sakarā ar visplašākajām tautas masām. Kad fabrikas strādnieks un darba inteliģents nepagāja garām grāmatveikala logam, nepalūkojies, vai tur nav izlikts viņa iemīļotā rakstnieka jaunākais darbs, un nesaskaitīja vara kapeikas saujā, vai viņš to jau šodien var nopirkt. Protams, tagadējos laikos dārgā grāmata latviešu strādniecībai tiklab kā nepieejama. Bet arī bez tam darba un idejas cilvēkam visai maz intereses par literārisku ražojumu, kas gan varbūt patīkami aizskar ausis, bet līdz viņa dvēselei nesniedz. Uz darba cilvēku tagadējā latviešu rakstniecība arī pati nerēķina. Tomēr arī pati pilsoniskā sabiedrība neinteresējas par savu mākslu. Arī tā literatūrā meklējas kaut kādu kontaktu savām dzīves problēmām un nākotnes jausmām. Latviešu māksla tagadējā lielo pārkārtojumu, dzīves un ideju cīņu un masu kustību laikmetā vismazāk var būt klasisko salonu māksla pēc slaveniem paraugiem. Tāpēc mums ir tiesība sacīt, ka latviešu literatūra ir pazaudējusi sava īstā uzdevuma apjaudu un ceļa nojausmu. Formu izkopt esot viņas vēsturiskais uzdevums. Mēs turpmāk redzēsim, ka bez nopietna satura ar formas mahinācijām vien nerodas nekāda liela māksla, bet gan tikai skanošs tukšums.

Iepriekš jau man jāaizrāda, ka turpmākos apcerējumos nebūs nekā sevišķi pārsteidzoša un sensacionāla. Pa lielākai daļai mums tur būs jāsastopas ar jau pazīstamiem darbiniekiem un šad un tad jāatkārto jau redzētu portreju zīmējumi — lai arī stipri citādā, laikmeta veidotā nokrāsā un īpatnēju apstākļu ielokā. Jaunie rakstnieki bieži vien ir veco nespilgtas kopijas — arī tur būtībā maz kas jauns pasakāms. Ar visu to taču domājams, ka tagadējā kritiskās analīzes un novērtējuma metode manāmi atšķirsies no citreizējās. Mēs esam tālu no tā — sērot pēc aizgājušiem jaunās strāvas laikiem vai mēģināt restaurēt bijušo «Domu» virziena sabiedrisko kritiku. Katra laikmeta literatūrai ir savi īpatnēji uzdevumi sakarīgās orgāniskās attīstības gaitā. Katra laikmeta kritikai jāsekmē jauno latento mākslinieciskо spēku atraisīšanās, izrosme un izveidi, jāpiepalīdz aizsniegt tā tālākā un augstākā pakāpe, uz kuru tiecas tautas kulturālā dziņa. Iepriekš minētie laikmeti savu uzdevumu literatūras un viņas kritikas laukā godam veikuši. Uz viņu cietā pamata atbalstīdamies, mēs droši varam iet tālāk sociālo pār-

vērtību ierautos jaunos ceļus, izlietodami visu, kas sasniegts tikpat strādniecības mākslā un viņas kritikā, kā vispārējās kritikas attīstības gaitās.

Ne sāktajā apcerējumu virknē, ne «Domu» kritikā vispār nelietosim kaut kādu dogmatisku trafaretu, bet atļausim sabiedriski reālistiskās mākslas izjūtas vienotām, patstāvīgām individualitātēm izteiksmes svabadību.

Uz šāda augstāka un pilnīgāka kritikas viedokļa nostājušies, mēs nenotiesāsim un nepazudināsim pilsoniskos rakstniekus tāpēc vien, ka viņi pilsoniski rakstnieki. Neviens taču no savas ādas nevar izlīst. Mēs nebūt nemēģināsim viņus pārliecināt un atgriezt pie strādniecības un vispār darba demokrātijas. Ko tad mums dotu šie jaunatgrieztie pienācēji? Vienu otru revolucionāru sonetu, vienu otru makten sasparotu cīņas un uzvaras trioletu, vienu otru balādi krituša varoņa piemiņai. Bet to visu viņi jau ir rakstījuši savā laikā, strādnieku kustības uzplūdu momentos — lai līdz ar atplūdiem aizietu atkal klaudzināt pie pilsonības namdurvīm. Lai viņi klaudzina, un lai viņiem tiek atvērts. Bet lai neskandina diendienā mums ausīs: mēs esam tā māksla, mēs esam tā nacionālā māksla, mēs esam tā vakareiropeiskā māksla, mēs esam latviešu literatūras renesanse. Uz viņu pašu estētiskās, manis pēc, formāli estētiskās kritikas platformas nostājušies, lūkosim parādīt, cik gaužām maz īstas pārliecības un māksliniecisku spēka slēpjas šajā pašlielībā. Cik pārāk niecīgs un nevarīgs ir viss šis skanošais tukšums.

2. Portreti un pašportreti

Tā ir visai zīmīga parādība latviešu jaunākajā literatūrā. Biogrāfijas, autobiogrāfijas, kritiskas monogrāfijas, atceres, vēstules. Daļa no visa tā gan nāk sakarā ar dažādām «jubilejām» un citiem piemiņas gadījumiem. Bet vairums tomēr tāpat vien, bez kaut kāda ierosinoša gadījuma. Var manīt, ka latviešu rakstnieks pēdējā laikā pats sevi ļoti iecienījis un iemīļojis — laikam taču viņam uz to būs savi iemesli. Atguvies, ka tauta par viņa personu līdz šim pārāk maz interesējusies, ka sveši ļaudis palikuši nožēlojamā un nepieļaujamā neziņā par viņa radu rakstiem un tamlīdzīgām ne mazāk svarīgām lietām, viņš nu ar skubu traucas aptēlot sevi pašu un savus draugus. Savus draugus arī tikai tāpēc, ka tajos sevi pašu neuzkrītoši un mazliet pieklājīgākā kārtā var rekomendēt publikas ievērībai.

Arī te sākumā daži izņēmumi vispārējā, vienādi noskaņotā ansamblī. Tādus sacerējumus kā J. Jaunsudrabiņa grāmatu,

Pētera Blaua atmiņas, dažus Rūdolfa Blaumaņa piemiņas rakstus, Upīša-Birznieka, P. Ērmaņa, Akuratera un Ersa autobiogrāfiskos uzzīmējumus var lasīt bez kādas piedauzības sajūtas. Tie mums neuzbāžas ar savas personas reklāmu, bet atļauj pašiem vilkt konsekvences un formulēt savu spriedumu. Dzīvie pastāstījumi interesē plašākās lasītāju aprindas ar saistošu fābulu, bet literatūras vēsturnieku un kritiķi — ar svarīgu biogrāfisku un psiholoģisku faktu materiālu.

Šo vērtīgo ieguvumu neizjauc arī pa starpām iekļuvušas kuriozas epizodes. Tā, piemēram, ja A. Erss vēstī par sevi («Mani 30 gadi» — «Ritums», 1923. g., 2): «Piedzimu maijā. Galvā man bijusi laimes cepurīte.» Tas laikam būs gan vienīgais latviešu rakstnieks, kas piedzimis ar cepuri galvā. Un arīdzan vienīgais, kas, no aizsaules sfērām šajā grēku pasaulē ienākdams, nav pat turējis par vajadzīgu pacelt šo cepuri no galvas. Tādu bajārību var sev atļauties tikai pirmā dižuma personas. Nepārliecinošs ir Akuratera pastāstījums («Dienu atspīdumi» — «Ritums», 1923. g., 5), kāpēc viņš aizgājis no sociāldemokrātiem un kā meklējis sevis piepildīšanu vientulībā un neatkarībā. Nav taču vēl aizmirsušies tie laiki, kad viņš ar līdzbiedriem bij pat pārāk atkarīgs no «Ekonomiskās sabiedrības» avīzēm un tajā pašā laikā dzirdēja no kungu mutes ne visai glaimojošas atsauksmes par savu literārisko nodarbību. Tad tālāk — savāds iespaids paliek no dažām Blaumaņa vēstulēm («Ritums», «Latvijas Vēstnesis» u. c.), kuras itin kā ēnu met uz lielā rakstnieka cilvēcīgo personu, gar kuru viņa lielā talanta cienītājiem nav it nekādas daļas. Varbūt te paveras skats kādā līdz šim nepazītā Blaumaņa dabas stūrītī, bet to vajadzēja atstāt viņa dzīves, rakstura un darba speciāliem pētītājiem, nevis izklāstīt lielās, paviršās lasītājas publikas priekšā. Šo Blaumaņa vēstuļu īpašnieki nav bijuši diez cik delikāti, iznesdami klajā to, kas acīm redzami personīgi viņiem vien rakstīts un domāts. Šo takta trūkumu zinamā mērā gan attaisno tas, ka Blaumaņa vēstulēs diezgan pievilcīgā kārtā traktēti dažādi literatūras satura un formas jautājumi. Bet kā attaisnot un izskaidrot, piem., F. Bārdas vēstuļu publicēšanu («Ritums», «Latvijas Vēstnesis»), tas man patiešām nav saprotams. Kas tad īsti ir šajā drausmīgi garajā vēstuļu, pastkaršu un ar ekspresi sūtīto zīmīšu virknē, kurai gals vēl nebūt nav paredzams? Uz labu laimi es paņemu «Ritumu» un atšķiru tikai trijas, lasot atstrīpotas lapas. Un lasu atstrīpoto: «Mīļais draugs. Mīļā, sirds mīļā. Mīļā, sirds mīļā. Mīļā, sirds mīļā. Sirds mīļā. Mīļā, sirds mīļā. Mīļā, mīļā. Mīļā. Mīļā, sirds mīļā. Cilvēciņš — mīļais, sirds mīļais cilvēciņš. Sukuburiņ — mīļais, mīļais. Cilvēciņ. Cilvēciņ. Cilvēciņ,

Īniņ...» Jūs varat man ticēt: trešo daļu es še neesmu uzrakstījis no visām tām «mīļām», kas atrodamas šajās trijās lapās. Bet jūs sacīsiet: vai tad patiešām tik vien satura šajās vēstulēs? Nu, var jau sameklēt arī mazliet citādi rakstītus teikumus. «Ja cilvēciņš tagad būtu pie manis, es ļoti rātni saņemtu viņa roku un uzmanīgi apgrieztu nadziņus. Un ar nagu vīlīti pēc tam novīlētu, lai ir smuki, glīti un gludi.» Un pāra rindu lejāk: «Varbūt sestdien es varu tos nadziņus apgriezt un apvīlēt...» Un tas patiešām ir viss! Ja to neskaitām par jaunu saturu, ka sestdienas vietā reizēm stāv svētdiena vai pirmdiena, ka autors brīžam ziņo arī par to, kā viņš vannā gājis, kā Tālavijā ciemojies, alu dzēris un apsaldējies un kā viņš tagad mugurā zem labā pleca jūt ieduramies — tad par nadziņu apgriešanu un apvīlēšanu tālāk šīs vēstules nesniedzas. Kāda velna mums viss tas jāzin! Šīs vēstules lasot, ir tāda sajūta, it kā visu laiku mums remdenu cukurūdeni ar varu lietu mutē. Un negribot atmiņā nāk patiesi lielo cittautu mākslinieku rakstītās vēstules māsām, sievām, arī mīlestības vēstules līgavām, kur elementāri cilvēcisko jūtu plūsmē nemitīgi dzirkst dziļu domu zvirgzdi, kur visam pāri sniecas spilgtas, īpatnējas dzejas varavīksnes loks. Zināms, arī F. Bārda ir spējīgs dzejnieks savā īpatnējā laukā, arī kā teorētiķis viņš tur uzstājies. Nav domājams, ka viņš bez šīm nebūtu rakstījis arī saturīgākas, vērtīgākas un interesantākas vēstules. Vai tad labāk nevajadzēja papūlēties ievākt un publicēt dažas no tām nekā šos liriskas salkanības un intelektuāla tukšuma paraugus? Gan jau katrs no mums savā laikā tāpat rakstījis savām tagadējām sievām un citreizējām līgavām dvesmīgu, tukšu, juteklības pāri plūstošu korespondenci. Bet tā bij tikai viņai domāta, tikai viņa tai var piešķirt kādu nozīmi. Neitrāli cilvēki tur visgarām var ieraudzīt tikai vienu pašu vecu, pagalam nodilušu trafaretu, kuram nav vairāk vērtības kā kura katra «mīlestības vēstulnieka» apdrukātām lapām. Jāpabrīnās par tā cilvēka smalkjūtības trūkumu, kas tā vieglu roku garāmgājējiem paver durvis uz savu privāto, intīmo pagātni. Tad jau var izvilkt no šķirstiem un izkārt publiskai aplūkošanai arī nelaika apvalkāto veļu.

Pārlapojot pārējo rakstnieku portretu literatūru, man uzmācīgi nāk prātā kāds tips, kuram ar literatūru un rakstniekiem citādi gan maz sakara. Tā ir — birģeliska vecmeita. Ikviens zinās, ka vecmeitas lielākās rūpes tās, lai fotogrāfs viņas portretu iztaisītu daudz smukāku, nekā viņa pati savā īstenībā ir. Un tad nu šis nabags svīst retušēdams, grumbas izgludinādams, uzacis tumšākas iekrāsodams un visādi šo dažkārt ne visai pievilcīgo fizionomiju uzspodrinādams. Tādā darbā es patlaban

atrodu vairākus mūsu rakstnieku biogrāfus. Kā redzat, pārāk lielu cieņu viņi savā darbā gan neizrāda pret savu portretu objektu. Bet ko mēs tur varam darīt? Lai viņi paši protestē pret tiem, kas viņus tādā necienīgā lomā nolikuši.

Cik gadu nu jau būs, kopš mūsu «jaunklasiķi» nopūlas nodibināt paši sev šo virzienu un ieteikt citiem? Bet itin nekur šis virziens vēl nav un nav manāms — atskaitot dažus dučus paštaisītu dzejoļu, par kuriem mums būs runa citu reizi. Visu laiku paši mana, ka viņiem vispirmā kārtā trūkst lielākas un spilgtākas personības un tās tradīciju, ko nostādīt uz pjedestāla, lai tad ar visādām ceremonijām un tračiem vērstu tautas uzmanību uz to un arīdzan uz sevi. Cik gadu jau, kā viņi mokās ap Falliju, lai iztaisītu no tā elku un elka kultu ap to? Bet vai saskaitīs desmit latviešus — ārpus tiem, kam aiz profesijas vai pienākuma jālasa itin viss, — kas pazīs Falliju un viņa darbus? Un ne par velti tas tā. Es nezinu, kāpēc latviešu tauta lai sevišķi ieinteresētos par šo apdāvināto, nelaikā mirušo, pusceļā un pusdarbā palikušo diletantu, kura atstātais sastrādājums uzrāda gan ievērojamu inteliģenci un rosīgus formas meklējumus, bet pavisam niecīgas idejiskas un mākslinieciskas vērtības. Līdz šim V. Eglītis un viņa trabanti mēģināja Falliju izslavināt galvenā kārtā kā dzejnieku. Ne vienu vien priecīgu brīdi latviešu lasītājiem sagādājusi ālēšanās ap šo latviešu Heini, Kristu — vai kam nu viņam kuro reizi nācās būt. Bet nu viņi savam kungam un pravietim arī no citas puses ķeras klāt. Velk šo nelaimīgo no kapa laukā un par katru cenu grib viņu iztaisīt par leģendāru dzīves cīnītāju un varoni, filozofu, teātra reformatoru, nacionālu un reliģisku atjaunotāju utt. Kā par sevi saprotams, iniciators šajā darbā atkal ir V. Eglītis («Konrāds Bulāns-Fallijs» — «Latv. Kareivja pielikums», 1920. g., 26, 27). Eglītis mūs sen vairs nevar ne ar ko pārsteigt. Bet gan inteliģentākais un smalkjūtīgākais V. Dambergs, kurš nu uzcītīgi sekundē Eglītim šajā Fallija jaunizbungošanā («Fallijs» — «Ritums», 1923. g., 4, 5, 6). Eglītis izseko Fallija dzīves gājumam ar tādu uzcītību un godbijību, itin kā te patiešām būtu darīšana ar pašu «jaunklasicisma» un visas latviešu literatūras Muhamedu. Pavirši garām paiedams Fallija darbiem, Eglītis toties jo plāpīgāk runā par viņa privāto dzīvi, kura latviešu tautai tikpat neinteresanta un vienaldzīga kā kura katra atsevišķa studenta vai skolotāja dzīve. Stāsta par visām kundzēm, ar kurām Fallijs bijis pazīstams, par skolniecēm, kuras tam skrējušas uz ārzemēm pakaļ, un tamlīdzīgām katra mietpilsoņa mūžā vēl bagātīgāk sastopamām dēkām. Tā visā saskrūvēti skanīgajā tēlojumā mēs neredzam arī kaut kādu Erosa apgarota, klaiņojoša bruņinieka tēlu, bet pa-

rastu ikdienas cilvēku, kuru no pūļa atšķir vienīgi tikai nejēdzīgais pseidonīms — kā mugurā uzsprausts krāsains masku lēveris. Kādā citā vietā («Latv. Vēstn. piel.», 1923. g., 46) V. Eglītis mēģina Falliju iztēlot arī par varenu gara bruņinieku. Ar vieglu sirdi viņš tur pigmeju Rūdolfu Blaumani upurē uz titāna Fallija altāra. Kā šis titāns samin nabaga Blaumani! Jūs domājat — dzejas darbu sacīkstē, literāriskā polemikā? Nē, bet, ar salasītu zeņķu baru «Saldenās pudeles» izrādē nosēdies, viņš ģeķo laukā lugas autoru. Un citreiz kāda koncerta starpbrīdī «Fallijs ar savām zobgalībām Blaumani bij novedis līdz pilnīgam apjukumam». Ja arī balamutēšana un savstarpējā paāzēšanās būtu tādi varoņdarbi, ar kuriem iekļūst literatūras vēsturē, arī tad Fallijam te nepiekristu nekāda izcila vieta: Diženajo Bernhardu u. c. viņš tomēr neapēnotu. Vispār V. Eglītim nepavisam nav veicies izdomāt un piedzejot arī Fallija personai nekā ekstraordināra. Laikam tāpēc, ka viņš še kompilē un kopē pats sevi un vienkārši atgremo to pašu, ko jau pirms gadiem kādā romānā Fallijam piefantazējis. Tikai tas izceļas pāri parastajam dekadentiskam slavināšanas trafaretam, ka Eglītis še liek Fallijam mirt divējās nāvēs: «Fallijs atgriežas Krievijā un Maskavā nomirst no atjaunota locītavu reimatisma,» — un turpat dažas rindas lejāk: «Viņš saaukstējās, otrreiz saslima un mira pēkšņi no triekas.» — Ja Muhameds tika par pravieti ar to, ka baloži viņam zirņus ēda no ausīm, tad nu gan nebūtu ko šaubīties, ka Fallijs ar savu leģendāro dubultnāvi arī par tādu tiks. Mazākais «jaunklasicisma» ticīgo starpā.

Un nu V. Dambergs ar saviem ditirambiem Fallijam! Par kaut kādu psiholoģisku pētījumu, kritisku analīzi, pat par vienkāršu loģiku te vairs nevar runāt. Tas ir «kritisks» sikšņojums *non plus ultra*, kuru tikai var pamēģināt citēt: «Temperaments, jūtu un domu lokanība; izteiksmes apgarotība, jūtīgums un mīkstums, īsums un lietišķība. Noteikta, vīrišķīga, smalka, ar temperamentu un patstāvīgu domāšanu apbalvota interesanta un māksliniecisk a personība. Jūtīgs, heiniski noskaņots lirikis, vispusīgs domātājs. Ļoti smalks tautas dvēseles sapratējs. Idejisks cīnītājs. Ģenialitāte, gaišredzība, pārspēcīga koncentrēšanās radīšanas brīdī. It kā grimst romantiskā radīšanas transā. Fallijs un Eglītis — divi sāncenši uz latviešu rakstniecības jaunā topošā laikmeta radīšanu. Spēcīgs un galīgs domātājs. Aplej ar grieķu mitoloģijas skaidro, žilbinošo dienas gaismu, pārsteigdams ar savu dziļo grieķu dievu izprašanu. Ģeniālā intuīcija. Leonardo da Vinči. Tautas audzinātājs un viņas reliģijas noskaidrotājs. Daudzkrāsains kristāls. Vētru un dziņu laikmeta priekšstāvis, nemierīgs, uzņēmīgs, pilns nodomu un cīņas gara, pilns iero-

sinošu ideju...» Pietiks. Te jau nav vēl desmitā daļa to frāžu, kas no šī apcerējuma kā nekaunīgas mušas lien acīs. Visa šī slavas dziesma augstā skaņā ir neglītas, žīdiskas reklāmas triks, tikpat satura juceklībā, kā izteiksmes neveiklumā tuvu radniecīgs Berga bazāra Šmuškina un Grobiņa «dzejām». Apkaunojoši zemu «jaunklasiķu» bundzinieki un trompetnieki vērtē latviešu lasītāja saprašanu, ja iedrošinās uzbāzties ar šādiem gabaliem, kur katrs vārds ir «oziannā» un katrs teikums «alelujā». Apbrīnojami tie žurnālu un laikrakstu redaktori, kuri tos drukā, pazīdami taču Falliju un viņa nopelnu mazumiņu un zinādami labi, ka šāda neētiska un neestētiska reklāma pagalam iznīcina latviešu kritikas jau tā ne visai augstu stāvošo prestižu. Jeb vai tukši tarkšķošais troksnis patiešam arī viņus apstulbinājis? Vai nederētu taču šādiem bundziniekiem arī paprasīt, lai viņi mazlietiņ pierāda savus apgalvojumus? Lai viņi mazākais pārlasa paši, ko uzrakstījuši. Lai neiznāk tāpat kā Dambergam, kuram visas tās slavināšanas vidū neviļus pasprūk arī aizrādījums uz to, kā šis «cīnītājs», «tautas audzinātājs» un «noskaidrotājs» «cenšas izlīgt ar Rīgas Latviešu biedrību», «nodrošināt savu aizmuguri» un tāpēc «iesāk cīņu ar kreisajām partijām». Protams, ne kāda partija, ne biedrība šo «cīnīšanos» nav ņēmusi nopietni, par Fallija muguru un aizmuguri latviešu sabiedrība maz interesējusies. Bet ko lai nu domā latviešu lasītājs par izslavinātā titāna tik neglīti maziskām cilvēciskām īpašībām? Vai viņš neprotestēs, ka viņa bungādiņa visu laiku velti nomocīta?

Bet lai nu paliek mirušie. Tie tā kā tā neprotestēs vairs, arī kad «jaunklasiķi» viņus aiz kājām velk laukā no zārka un grib izlietot savās literāriskās spekulācijās. Mēs palūkosim vēl, ko dara dzīvie.

Un atkal vispirms atduramies pie tām pašām paziņām — Valdemāra Damberga un Viktora Eglīša! Es saprotu, patīkami tas nav ne man, ne jums. Bet ko mēs tur lai darām, ja tagad nevaram soli paspert pa mūsu literatūras ceļiem, nesastapdami šos «jaunklasicisma» skrejošos pionierus? Nevaram pavērst ausi ne pa labi, ne kreisi un izsargāties no viņu bungu dārdoņas. No katra avīžu numura un žurnāla burtnīcas viņi mums sniecas pretī ar kādu dzejoli, ar kādu «poēmu», ar kādu «kritiku», ar kādu autobiogrāfiju. Dambergu «uzaicina uzrakstīt autobiogrāfiju», un viņš to arī laipni izdara («Latv. Vēstn. piel.», 1923. g., 65, 66, 67). Pret to nu nav daudz ko iebilst. Autobiogrāfija uzrakstīta daudz apvaldītāk un pieklājīgāk nekā himna Fallijam. Dabūjam iepazīt, no kādām augstām sfērām nāk mūsu «jaunklasiķis», kā viņš vispirms iedziļinās krievu vecklasiķos un

kā tad viņam pašu latviešu dzeja izliekas tik elementāra, nemuzikāla un skarba, latviešu pants neizstrādāts, neveikls lapidārs, ar tādām atskaņām kā: aizgāja — labāka. Pats viņš turpretī saraksta sekojošas izsmalcinātas rindas ar tāpat sekojošām debešķīgām atskaņām: «Un naktis satumst tur tik tumši zilas, Un zvaigznes iedegas kā spožas zelta šķilas.» Un, kad viņš pēc tam vēl ir uzrakstījis šādu neaizsniedzamu pantu: «Тиха майская ночь. Не смыкаю я оч, И цветы и листы Сладким сном объяты,» — tad, kā tas citādi arī nevar būt pēc tik ģeniālas dzejiskas demonstrācijas, viņš pat no kāda dižciltīga «fon» «izpelnās neviltotu atzīšanu». Un otra dižciltība to atrod pat «tik teicamu, ka izsacīja vēlēšanos iepazīties ar autoru». Mēs saprotam mūsu «jaunklasiķa» sajūtu pēc tāda pagodinājuma, saprotam arī, ka «šie mana pirmā dzejoļa spožie panākumi pamudināja mani savas spējas neslēpt zem pūra». Un, kad tad viņš vēl sanāk rados ar ne mazāk dižciltīgo V. Eglīti, kurš, kā tas citādi arī nemaz nevar būt, atstāj uz viņu «visdziļāko iespaidu ar savu plašo izglītību un dziļo, lokano un dzīvo prātu», kad viņš pēc vienas lappuses ziņām iestājas politehnikas mehāniskajā nodaļā un pēc otrās — matemātiskajā, tad viņa dzīves gājumā arī ir izsmelts puslīdz viss, kas mūs var interesēt, lasot viņa dzejas. Tas, ko viņš pats prāto par savu «radīšanas procesu», mūs interesē mazāk, tāpēc ka viņš nekad nekā nav radījis, bet allažiņ vien taisījis savas dzejas kā profesionālis, kā amatnieks, kam rokā pēdu un metru mērs un poētikas dzirkles. Viņa pēdējās dzejas nav ne lokanākas, ne siltākas, ne «astrālākas» par tiem kokainajiem pantiem, kurus viņš pats apbrīnodams citē savā autobiogrāfijā un ar kurām arī mūsu lasītāji nu var iepazīties kā ar viņa dzejas raksturīgiem paraugiem. Mums nav iemesla domāt, ka Dambergs šajā rakstā tīšām dižojas un plātās, tik daudz stāstīdams par savām iejūsmām un redzēšanām. Laikam viņš pats par to pārliecināts. Mēs, diemžēl, ne. Mēs tur dzirdam to pašu skanošo tukšumu. Un redzam, ka nelīdz ne diždzimtība, ne klasiskā izglītība, ne augstas virziena pretenzijas, ja trūkst liela, iedzimta dzejiski veidotāja talanta.

Ja es tagad pagriežos pie otrā mūsu kopējā paziņas — V. Eglīša, tad man atkal nāk prātā tas pats jau minētais vecmeitas tips. Tikai nu es viņu redzu pašu spoguļa priekšā smiņķējam vaigus, krāsojam uzacis, gludinām grumbas un vispār uzspodrinām savu fizionomiju. Jūsu uzmanību es gribētu griezt uz to, ka tā tomēr ir radikāla starpība, vai kāds izkrāso un pārkrāso cita portretu vai pats savu seju. Mazākais ētiskā ziņā jūs šo starpību negribēsiet noliegt. Ar draudzību pret kādu citu var

daudz ko attaisnot. Bet pārāk karstu sevis paša mīlestību neatzīst ne kristīgā ticība, ne sociālisms, galu galā arī nīcšeānisms ne. Visuspēcīgā sevismīlestība var atbalstīties tikai uz pašdarinātas filozofijas pamatiem. Ja tā vispār kādu pamatu meklējas; visbiežāk tā iztiek bez visiem pamatiem.

V. Eglītis pēdējā laikā nonācis tik tālu, ka var vairs dzejot, runāt, rakstīt un autobiografēt tikai par sevi pašu un kas kārt viņu. Apdzied viņš savu muižu, savus dēlus, savas slimības, savu ārstu, savu masētāju. Un kārtu kārtām savus ienaidniekus un skaugus, kuriem viņa vispasaules slavas nedod mieru. Un savus draugus, kuri braukā pa Grāvju ielām, ķertin ķer viņu aiz svārku stērbelēm un visās kafejnīcās tikai sliktu vien triec par viņu. Un visbiežāk un vismīļāk viņš dzejo pats par savu dzeju. Liekas, dzejoļus viņš raksta tajā pašā kladē, kur savas saimniecības debetus un kredītus un famīlijas dienas kroniku. Un bieži vien ar dzeju viņam iziet tāpat kā Skvozņikam-Dmuhanovskim ar vēstuli, kuru tas rakstīja uz Hļestakova viesnīcas rēķina. «Es neko nesaprotu: kas tie par skābētiem gurķiem un kaviāru?» izsaucās Anna Andrejevna. Un bieži vien Eglīša dzejoļa vidū mums tāpat jāizsaucas.

Tā jau vairs nav nekāda dzejiska transformācija, nekāds estētisks medijs, šī «es»-persona, kura ne uz acumirkli nepazūd no Eglīša pantiem. Ja gribam dzejiski-filozofiski izteikties, tajā izpaužas subjektīvisma hipertrofija un individuālisma aberācija. Dzejnieka «es» te vairs nav prizma, kas uztver un atstaro arī apkārtni, bet pats un pie tam vienīgais vērojuma un intereses objekts. Kā aiz necaurredzama mākoņa visa pasaule noslēpjas aiz viņa. Un pats viņš, jo tuvāk un uzbāzīgāk nāk, jo vairāk izblīst un pazaudē jebkādas aptveramas kontūras. Paliek tikai šī nekautrīgā, neapvaldāmā uzmācība — kura pie tam vēl lielās ar nezin kādu noblesi, smalkām manierēm un augstu garīgu disciplīnu.

Kā ne! Palasiet, piemēram, Eglīša rakstu «Māksla dzīvot» («Latv. Vēstn. piel.», 1923. g., 12). Kā viņš tur āzējas par latviešu rakstniekiem! Pīpes dūmu mākoņos tie tinas, spļaudās un nepadodas nekādai garīgai, ne ārējai disciplīnai. Kā siena vezumi tie ar savu lauciniecisko sirsnību nāk Eglītim virsū un pat roku mēģina uzlikt uz pleca viņam, kurš atnācis tikai visu novērot, bet nopietnu dalību neņem, jo neatrod sev piemērotu toni, vai arī pavisam viņu ignorē... Kaut jel tad šis disciplinētais smalkmaniernieks, toņinieks un pašaustais literāriskais dendijs ikkatrā dzejolī kā salmu vezums negāzies mums virsū un nebāzis savus plecus un visu muguru zem mūsu rokām!

Ko — dzejoļi! Bet palasiet viņa «autobiogrāfiju» («Ritums», 1921. g., 3, 4).

Dambergs slavināja citu, proti, Falliju. To mēs vēl kaut kādi saprotam, lai arī neattaisnojam. Bet, ja Eglītis vēl nekautrīgāk ieliela un ieteic sevi, tad tādam salmu vezumam vienkārši jābēg no ceļa. Viņa raduraksti jau vien ko vērts! Visi viņa senči apdāvināti pārdabiskām īpašībām, — vai grūti te taisīt slēdzienu par pēcteci pašu? To dūšu, to izveicību, to apdāvinātību! Ģeniāla galva, vārdu sakot. To izglītību, tos piedzīvojumus un pārdzīvojumus, ko viņš caurtaisījis! Te viņš dzīvē un literatūrā ir svētais Sebastiāns, uz kuru visas bultas tiek šautas, te atkal Ahilejs, ko neviena bulta nespēj ievainot. Pamatīgi mums jāiepazīstas, ar kādām dāmām V. Eglītim bijusi draudzība, kādu iespaidu tas atstājis uz viņa literārisko ražošanu un kurā datumā viņš savu nevainību zaudējis. Pat visu savu dzīvokļu ielas un numurus viņš nav aizmirsis uzdot — lai tauta zinātu, kur savā laikā piestiprināma piemiņas tāfele. Ja jau tas, kā tad lai tautai paliktu nezināms, ka savu pirmo dēlu V. Eglītis nokrustījis par «gaismas dievu Anšlavu, krieviski Ļevu», un ka šis mazais dieviņš jau toreiz svēra deviņi un pus mārciņas — katrā ziņā vairāk nekā viņa laicīgais papa attiecīgā vecumā. Trūkst vēl tikai ziņu, cikreiz dienā viņš drēbītes saslapinājis, cik akušerei samaksāts, un tamlīdzīgi jaunā Ceisa turpmākai autobiogrāfijai gluži nepieciešami dati.

Visā šajā neizturamā lielības, pļāpības, muļķības un prastību savārstījumā atrodamas arī divas trīs amizantas vietas. Tā, piemēram, kur Eglītis apgalvo, ka «sociālisti mani nekad nav interesējuši», teikums jāpapildina šādi: atskaitot visus tos laikus, kad sociālistiem bijusi noteicošā vara Latvijā, — tad es katrreiz esmu tiem taisījies klāt ar savu «arī sociālismu» un ar revolucionārām peršām kabatā. Ievērības cienīgs arī faktiņš, par ko Eglītis tā liecina: «Nekad es vēl nebiju sasniedzis tādas miesas veselības kā... vislielākā posta vasarā priekš Kurzemes bēgļiem.» Nu, bet par to jau viņš atkal izsalkušos un nonīkušos bēgļus pabaroja ar patriotiskām dziesmām. Bet atkal par šo patriotismu pašu varam pārliecināties autobiogrāfijas citā vietā. «Es biju gatavs doties arī karā, bet manis vēl nesauca,» stāsta V. Eglītis. Bet divdesmit rindiņas zemāk: «Gatavodamies uz komisiju, lai padarītu redzamāku veco sirdskaiti, es dzēru stipru kafiju, smēķēju un dienā un naktī sarakstīju 9 sonetas par 7 nāves grēkiem.» Te nu jūs redzat ne vien to «patriotismu» īstā gaismā, bet arī pašu to vīru, kurš vienā pašā lappusē apgalvo, ka «ir gatavs» gāzties karā un kaujā, un turpat atkal ar kafiju, pīpi, 9 sonetām un 7 nāves grēkiem makarējas izšmaukt un

arī izšmauc no dienesta. Lieki vēl runāt par šāda cilvēka un rakstnieka ētisko kvalitāti.

Sabiedriskā kritika reiz Eglīti ar viņa dekadenci godīgi novāca pie malas. Nu viņš mana atkal savu laiku esam, nu viņš atkal ir laukā un liekas tautai virsū ne vien ar saviem pantiem, bet ar visu savu bēdīgo figūru, ar saviem dēliem, ar saviem septiņiem nāves grēkiem. Ja mēs arī citur redzējām tukši grabošas čaumalas, tad še ir pati tā lielā, tukšā, ripojošā muca, par kuru fābulists paredzēdams jau priekš gadiem sacījis:

Visapkārt rīb un dārd no viņas
un putekļu — bez ziņas!

3. Tautiskā māksla

Tagad gan viņu parasti sauc par «nacionālo», bet starpības tur nav nekādas. Šis otrais vārds tiek lietots tikai labskaņas pēc. Svešādāk viņš skan un, liekas, tā kā impozantāk. Tautiskajam stāstam, tāpat kā tautiskām siļķēm, piemīt tāda apvītusi, apnikusi piegarša. Tāpēc tagad tik labprāt runājam par nacionālu mākslu, nacionālu rūpniecību — drīz runāsim par nacionāliem loto klubiem un krogiem un, ja tā tālāk ies, nokļūsim arī pie nacionālām siļķēm. Nekur gan vārds «nacionāls» netiek tādā mērā velti valkāts kā attiecībā uz mākslu, sevišķi rakstniecību zīmējoties. Visi mēs rakstām latviski — tātad visi, sākot ar Saulieti un beidzot ar Linardu Laicenu, šajā ziņā esam «nacionāli» rakstnieki. Bet kāpēc tad mums vēl piekarināt šo tituli? Tad jau arī katrai tintes pudelei būtu uzlipināma etiķete: šī ir tintes pudele. Starpība tikai tā, ka tintes pudele ikreiz patiešām arī ir tintes pudele, bet «nacionālā» māksla nebūt ikreiz nav nacionāla māksla. Ko nacionālu, piemēram, var atrast latviešu jaunākās rakstniecības virzienu un stilu mistrojumā, kur sastopamas no visas pasaules literatūras un no visiem laikmetiem aizgūtas imitācijas, atdarinājumi, iespaidojumi un pat tiešas klišejas? Tautiskā rakstniecība ir pagājusi līdz ar patriarhālajiem laikiem, kad viņā dominēja gadu simteņu veidotais, tipiski raksturīgais, īpatnējais latviešu zemnieks. Bet tagad jau arī zemniecības dzīve un viņas cilvēks tiktāl modernizējies, pakļuvis zem tik stipra internacionālās pilsētas iespaida, ka specifiski latviskā tur tikpat kā nekā nav atlicies. «Nacionālais» ir tikai izkārtne dažkārt pavisam nenacionālam rakstniecības darbam.

Kā vispār zināms, visskaļākais nacionālisma sludinātājs latviešu rakstniecībā ir Jānis Akuraters. Ar nacionālo varoņu mek-

lējumiem viņš dažreiz nokļūst īsti komiskās dīvainībās. Tā pretim Apsīšu Jēkaba un Poruka sirdsšķīstajam latviešu zemnieka tipam viņš nu jau vairāk gadu nopūlas iztēlot par tautas reprezentantu bajārisku uzdzīvotāju, meitu mednieku, muižas preileņu un pašas lielmātes apkalpotāju. Vispirms jau bajārības te nav nekādas, bet gan tā prastākā un cūcīgākā sulainība, uz kuru tauta allaž noraudzījusies ar pelnītu nicināšanu. Un tad arī nacionālības it nekādas. Šāds seksuāls tips varēja rasties tikai modernā, pilsētnieciskas kultūras audzinātā rakstnieka iedomā, pie kam te liels nopelns arī renesanses novelei, no kuras Akuraters redzami aiztapinājis ideju un arī izteiksmes paņēmienus. Bet par to es šoreiz te negribu plašāk runāt.

Akuraters mēģina arī uzrakstīt tiešu tautisku, tautai domātu darbu. Jādomā taču, ka te dabūsim visskaidrāk iepazīt nacionālās mākslas principus un viņu veidojumu. Viens no šiem darbiem saucas «Pieci vēji», tautas komēdija četros cēlienos. Pirmizrādi Rīgā ordinārie recenzenti gan nu nejaudāja diez kā saslavēt, kā viņi to dara ar visām savu draugu lugām. Bet toties jo siltāk komēdija tika ieteikta tiem, kam viņa arī domāta, — tautas izrādēm, lauku skatuvēm. Kāda tad nu patiesībā ir šī ieslavētā «nacionālā» māksla ar Akuratera marku?

Kas pats uz savas ādas izjutis lielā pasaules kara, revolūcijas, okupācijas un bermontiādes pārvērtību «piecus vējus», tas varētu gan šaubīties, vai vispār ir pieklājīgi un noderīgi par šiem tautas liktenīgiem pārdzīvojumiem un ciešanām jokus taisīt. Bet, tā kā Akuraters par savu joku priekšmetu izvēlas kādu saimnieku pāri, kuriem tikai vienīgās rūpes, lai ar jaunām pārmaiņām viņu naudas maišelis nezaudē savu vērtību, tad komēdijai viela te būtu pateicīga. Bet kā Akuraters viņu izveido? Pēc viņa ieskata, tautas mākslai neder nekādas fineses, nekāda estētika. Princips ir tikai viens: jo rupjāk un skaļāk, jo labāk. Rūpe tikai viena: izdomāt pēc iespējas tračainākas situācijas, kroplākus raksturus un treknākus izteicienus. Piemēram, te daži paraugi no saimnieces un citu replikām: «Vai nelabais dīda to zēnu?», «Vai zilumzāles ieēdusi?», «Nu ej, stendere!», «Vai tu klusēsi, cūkas bērns!», «Pasaules brūtgāns tāds, vēderdancis, peļu ērzelis, jēra dvēsele!». — Tādai asprātībai būtu vietas kaut kur Grīziņkalna vai sarkano spīķeru pašpuikās, bet tai tautai Akuraters droši vien savu lugu nav domājis. Viņš grib mums rādīt īstus šālaika laucinieku tipus, bet, jo vairāk viņš piepūlē savu izdomu, jo kroplaināk un neīstāk tie iznāk. Liekas, ka Akuraters visus šos pēdējos gadus nodzīvojis kur svešās zemēs un latviešu cilvēku nav ne vērojis, ne redzējis. Galvenā varone Mirdza ir īsta piparkūkas figūriņa — tik viegla, optimistīga,

rotaļīga, reizēm pat pārgalvīga, kādas saimniekmeitas pat sapņos nebij un nedrīkstēja būt attiecībās pret prūšu leitnantiem. Abi veči šo savu meitu katrreizējās varas vīriem pirmajā acumirklī kar kaklā. Tik ciniskā veidā tas nu pilnīgi neiedomājami un neiespējami. Aiz muļķības un iedzimta respekta pret uniformu ar spožām pogām saimniekpapas un mammas skatījās caur pirkstiem uz savu meitu flirtu ar oficieriem kara laikā. Bet, ka viņi tās vienkārši pārdevuši, to izdomāt varēja gan mūsu gruntnieku ienaidnieki, bet ne viņu sirdīgākie aizstāvji. «Tautas komēdija» šajā ziņā drīzāk ir neveikla paskvila par latviešu zemnieku tautu. Ļoti bēdīgas ir Akuratera zīmētās lielinieku karikatūras. Karikatūra tikai tad ir karikatūra, ja viņā saskatāmas kariķējamā objekta iezīmīgās reālās īpašības. Bet tie apbruņotie ērmi, ko viena veca sieva ar maizes lāpstu padzen pagultē, ir tā kā cilvēkiem mazliet līdzīgas būtnes no kāda fantastiska mēness vai Marsa romāna. Gluži tāds pats arī vācu okupācijas leitnants. Ja Akurateram gadījies kaut reiz iztālēm redzēt kādu šīs sugas eksemplāru, viņa neveiklā fantāzijā šāds neradījums droši vien nerastos.

Situācijas «tautas komēdijā» tiek mākslotas un skrūvētas līdz tam pēdējam. Tās ir, tā teikt, taustāmi komiskas ar visneiespējamākiem jandāliem un visskaļāko troksni. Cēlieni nobeidzas ar to vistrakāko ļembastu. Pirmā cēliena beigās kāds «skrien gar galdu un apgāž lampiņu. Tumšs. Liels troksnis. Kara bungas; kliedzienos, smieklos un tumsā priekškars krīt.» Otrā cēliena beigās dzer, dzied, apkampjas, bučojas, smejas un «komūna danco». Trešā cēliena beigās viens ķer krēslu un gāžas virsū, otrs lielās bailēs mūk laukā. Ceturtais cēliens ir beidzamais — un tad saprotams, ka tur finālā notiek bučošanās un alus kausa vicināšana. Bet viss tas pilnīgi nobāl tā skata priekšā, kur leitnants ar savu Frici tiek nolikti pie desas griešanas un ēšanas. Tā ir tik riebīga procedūra, ka patiešām dūša apšķebinās. Pat visneattapīgākie klauni mūslaiku cirkā vairs nelieto tik brutālas prastības, kurās pie tam nav ne tā sīkākā asprātības graudiņa. Bez visādām ošanām un citādām neciešami neestētiskām staipīšanām viss Akuratera joks pastāv vārda «*Wurst*» un «desa» nemitīgā atkārtošanā. Es painteresējos un saskaitīju šo vārdu šajā skatā trīsdesmit sešas reizes! Jūs varat iedomāties, cik jauki viņš skan uz skatuves. Par to vistrulāko estētisko gaumi nemaz nerunājot, tas ir vairāk, nekā normāla cilvēka ausis var izturēt.

Līdzīgas «tautas lugas» rakstījuši Eglītis un Dambergs, bet es baidos saviem lasītājiem apnikt un tāpēc lieku tās mierā. Tāpat vesels pulks mazāku «garu», kuriem būs jāpiestaigā ar

ušņu duramo. Vaicāsim tikai: uz ko spekulē šāda «tautiska māksla»? Vecā ar saviem cēlajiem tipiem gribēja tautu pamācīt un morāliski audzināt. Šai morālei varēja nepiekrist, bet nevarēja noliegt viņas sludinātājiem augstu ētisku ideālismu. Kāds ideālisms izpaužas, piemēram, Akuratera «Piecos vējos»? Ideju tur nav nekādu. Tas urā-patriotisma motīvs, kas šur tur ieskanas, pilnīgi un galīgi pazūd aiz visiem tračiem, karikatūru leļļiem un Zelmeņa alus baļļas. Ka ar tik neglītām prastībām tautu varētu estētiski audzināt, to taču pats Akuraters nedomās. Nav arī ticams, ka viņš ar savu lugu gribējis tautai sagādāt jautru izpriecu un veselīgu izsmiešanos: cirku izkonkurēt viņam tomēr nebūs iespējams. Pavisam jau neticami, ka luga radusies tāpat kā visas pārējās tamlīdzīgas: aiz diletanta estētiskās neapziņas un mākslinieciska nespēka. Lai ko, bet šādas īpašības Akurateram uztiept nevar. Atliek tikai viens: šādai «tautiskai mākslai» ir tīri komerciāli pamati un cēloņi. Cik zemu pagrimis lauku ļaužu mākslas sapratas līmenis, tas vispār zināms. Kāpēc tad nu nacionālam māksliniekam neizmantot to? Kāpēc nesafabricēt gabalu ar visādu kaušanu un bļaušanu, ko draugi ieteiks lauku skatuvēm, par ko saimniekļaudis smiesies vēderus turēdami un kas tādējādi ienesīs smuku honorāra grasi? Es neapgalvoju, ka tas patiešām tā, bet tādas domas stipri vien mostas, noskatoties visās šajās «nacionālo» mākslinieku darinātās «tautas lugās».

Par ievērojamu tautisku rakstnieku uz ātru roku ir ticis pēdējā laikā pavisam apklusušais Janševskis. Nupat viņš izlaidis divus sējumus sava romāna «Dzimtene» — un tas esot tikai sākums veselam ciklam. Par to nu sajūsminājušies ne vien vācieši (*«Rigasche Rundschau»*), bet arī mūsu pašu literāti. Par Ed. Virzu nebūtu daudz ko brīnīties: viņa panegirikām allaž kādi citi ierosinājumi, ne tīrā mākslinieciskā novērtējuma dziņa. Viņa kritika allaž ir caur un cauri «sabiedriska» kritika — lai kā viņš arī kratītos nost no šī apzīmējuma. Bet, ka arī smalkjūtīgais Sudrabkalns turējis par iespējamu tik ļoti sajūsmināties par šo «latviešu dzimtenes dzejnieku», tas gan mazliet pārsteidzoši. Es šo romānu īsumā esmu aplūkojis jau citur un atradis, ka tā ir beletristiska reportāža bez kompozīcijas un stila. Visādu nostāstu un anekdotu savārstījums, kuram cauri izēsties pat fiziski neiespējami. Protams, nekāds liels mākslinieks Janševskis nekad nav bijis. Bet vai tad uz tautisko mākslu tikai ģēniji vien lai reflektētu? Mēs mierīgi ierindotu Janševska romānu dzimtenes mākslas plauktā — ja tās patiešām būtu Kurzemes «dzīves ainas», ja visi tie neskaitāmie anekdoti būtu cēlušies no patiesiem vietējiem notikumiem vai mazākais

pašu kurzemnieku izdomāti. Bet, jau pirmo reizi lasot, daudzi epizodi, notikumi un tipi tur atgādināja kaut kur lasītu, tie visi smaržoja pēc literāriskiem paraugiem un aizguvumiem. Bet kas nu lai tieši atceras visu, kas savā laikā lasīts! Starp citiem anekdotiem Janševska romānā arī tas par inspektoru, kurš atbrauc revidēt dzērāju skolotāju, atrod to klasē guļam, gaidot, kamēr tas uzmostas, aizmieg arī pats un galu galā lieliski izblamējas. Atstāstīts tas tiek, kā ar krievu inspektoru un Kurzemes skolotāju noticis. Gluži neiespējams tāds notikums nebūtu arī dzimtenes «dzīves ainās», lai gan stipri apšaubāms. Bet te man, kā par nelaimi, nejauši nāk rokā *«Meggendorfers Humoristische Blätter»* [1], XX Bd., Nr. 1, — un ko es tur ar lieliem brīnumiem atrodu 4. un 5. lpp.? *«Die Schulrevision. Humoreske von O. F. Schmidt.»* [2] Šis manīgais vācu humorists 90. gados ir norakstījis Janševska 1922. gadā nodrukāto Kurzemes anekdotu. Neteiksim, ka līdzība ir burtiska. Janševska tēlojums vairāk stiepts un izplūdis. Tomēr vienādība ne vien pašā anekdota sižetā, bet pat sīkumos uzkrītoša. Neteiksim, ka tas ir plaģiāts — bet surogāts, erzacmāksla un katru rakstnieku kompromitējoša mahinācija katrā ziņā. Un, ja viens ir tāds, vai tad mums nav pilnīga tiesība domāt, ka starp tiem pārējiem neskaitāmiem anekdotiem vēl dažs labais tādā pašā okupācijas ceļā iekļuvis dzimtenes «dzīves ainās»?

Tādas lietas notiek tautiskās mākslas laukos. Ka tas ir stipri kompromitējoši, to, domājams, atzīs arī paši nacionālie rakstnieki. Bet es neņemos apgalvot, ka to pašu atzīs arī mūsu kritika. Kā vezuma zirgs tā ir pieradināta katru literārisku balastu no tā dziļākā purva izvilkt sausumā. It sevišķi, ja runā par tā saucamo nacionālo mākslu. Aiz šīs izkārtnes var slēpties tas lielākais diletantisms, kas pats par sevi nav noziegums, un vēl citādas mahinācijas, kuras ar rakstniecības ētiku nav lāgā savienojamas, — mūsu kritiķi aizgūtnēm trauksies slavināt, reklāmas bungas rībināt un sacelt citādu tukšu troksni.

4. «Vielas un variāciju bagātība»

Ne vien liela dūša, — arī visai dzīva fantāzija vajadzīga, lai runātu par vielas (varbūt satura?) bagātību latviešu jaunākajā literatūrā. Tas iespējams tikai predisponētam jūsmotājam, bet nekādi objektīvam vērotājam un vērtētājam. Taisni vielas un

[1] «Megendorfera Joku lapa» *(vāc.). Sakārtotāji.*
[2] «Skolu revīzija». O. F. Šmita humoreska *(vāc.). Sakārtotāji.*

satura ziņā latviešu rakstniecība nekad nav bijusi vienmuļāka un bezkrāsaināka kā patlaban.

Protams, es neapgalvoju, ka tur nevarētu saskatīt gluži nekādas variācijas un nianses. Bet tās ir pilnīgi privāta, vienatnīga rakstura. Īpatnējas, iezīmīgas grupas ar uzsvērtu tendenci vai kaut cik samanāmu atsevišķu novirzienu tur nav sastopamas. Idejiskā aptvarā, psiholoģiskā satvarā, mākslinieciskā risinājumā latviešu jaunākai rakstniecībai viscaur vērpjas viens saistošs un apvienojošs pavediens. Erotisms, kas bieži vien noslīd līdz zemākajām seksuālisma pakāpēm un sanāk tuvu robežās ar vienkāršu cinismu un pat pornogrāfiju. Lietojot šajos jautājumos kompetentā Akuratera terminoloģiju, visa latviešu jaunāko rakstnieku un rakstnieču paaudze ir viena vienīga «Erosa cilts».

Akuraters pats gan to neatzīst. Viņš uzstājas par apoloģētu visai jaunajai rakstnieku ciltij un grib to sargāt pret visiem pārmetumiem: «Latviešu literatūrā ir ārkārtīgi maz pornogrāfijas... Jāatzīstas, ir parādījušies daži sacerējumi, kurus varētu turēt par aizdomīgiem. Bet tie nav ar nodomu rakstīti. Jaunie dzejnieki un dzejnieces, kā jau jaunekļi, zem vārda brīvības saprot to, ka visu, ko domājam vai izjūtam, var izteikt dzejā un darīt pieietamu (pieejamu) publikai. Un tas ir pareizi domāts... Nav cilvēcīgu sajūtu un domu, kuras nevarētu izteikt atklāti dzejā, ja tikai ir samēra sajūta un takts... Ja arī pati «stingrā» publika būtu atteikusies no «aizdomīgām» grāmatām, neviens apgādātājs tās neizdotu un neviens rakstnieks nerakstītu» («Jaunākās Ziņas», 1923. g., 52. nr.). — Un vēl viens latviešu rakstnieks, Līgotņu Jēkabs, runā par «to daudzināto seksuālismu mūsu jaunākā rakstniecībā»: «Bez šaubām, šinī ziņā ir notikušas pārmērības un smalkjūtības trūkums pie reizes sastopams, bet neaizmirsīsim: mēs dzīvojam pēc liela, smaga kara. Tas sajaucis bieži jēdzienus, un publika pēc pārlaistām ciešanām grib «dzīvi baudīt». Jaunākā rakstniecība, kas atspoguļo savu laiku, nevar palikt neatspoguļojusi šīs anormālības arī sevī, jo seksuālā problēma visu laiku un visu tautu rakstniecībās ieņēmusi un ieņem redzamu vietu. Šī rakstniecība nav bērniem, bet rakstnieks, to radīdams, jau tur priekš acīm sabiedrību, ne bērnus.»

Jāatzīstas, es nebūt nepiederu pie tiem, kas grib, lai visa rakstniecība būtu piemērota pusaudžu saprāta līmenim un kalpotu mietpilsoniskās morāliskās audzināšanas nolūkiem. Vēl mazāk pie tiem, kas lamā latviešu rakstniekus aiz reakcionāras politikas iemesliem, bet paši savās lapās kultivē to jēlāko un nemākslinieciskāko tulkoto pornogrāfiju. No tīri idejiskā, psiho-

loģiskā un estētiskā viedokļa lūkojoties, man tomēr jāsaka, ka galīgi aplama ir tikpat Akuratera apoloģija, kā Līgotņu Jēkaba izskaidrojums.

Nekādu kritiku neiztur apgalvojums, ka seksuāli pornogrāfiskā literatūra ieviešas tāpēc, ka «publika grib dzīvi baudīt» un ka tās nebūtu, «ja arī pati publika būtu atteikusies no aizdomīgām grāmatām». Interesanti jau atzīmēt, ka to saka rakstnieki, kas līdz šim neirastēniski klaigājuši par rakstnieku māksliniecisko neatkarību no pūļa gaumes un instinktiem, par viņu pravietisko lomu un dievišķīgo individuālo inspirāciju. Tātad pēckara saimnieciskā un tikumiskā sabrukuma laikā mūsu šīberu, loto klubu, šantāžistu un «skaisto Annīņu» sabiedrība ir pacēlusies tādos intelektuālos augstumos, ka rakstniekiem atliek tikai uzmanīt viņas instinktus un izdabāt tiem! Lai mūs atvaino, bet tāda loģika mums liekas sveša un galīgi nepieņemama.

Mēs, darba šķiras literāriskie darbinieki, proletāriskie rakstnieki un kritiķi, allaž un visos gadījumos esam uzsvēruši katras īstas mākslas reālistiskos pamatus un nesaraujamos sakarus ar savu laikmetu un savas šķiras dzīvi un cilvēku. Bet nekad mēs neesam nonākuši līdz tādam absurdam, lai apgalvotu, ka mākslas uzdevums ir izpatikt katrreizējai pūļa gaumei un kutināt tā instinktus. Ja sakām, ka mākslinieks ir pravietis, tad nedrīkstam aizmirst, ka viņš redz savas šķiras tālākos ideālus arī tad, ja vairākumam tie ietīti laikmeta dūmakā un aizplūdināti ikdienas plienainām duļķēm. Kad visa latviešu sabiedrība slīka nost patriotiskā alus kausa skurbulī, tad Janis Jansons meta savu kvēlošo, graujošo austošā marksisma kritikas vārdu aprepējušo bāleliņu un līgusoņu skandētāju korī. Kad cariskās reakcijas smagā ķetna gulās pār latviešu dzīvi un visas mīkstās muguras lieca līkas, tad Rainis no tāluma, no trimdas, vienu pēc otras sūtīja savas dzejas grāmatas, kas nesa veldzi visām pagurušām sirdīm un tālos kalnos aizdedzināja jaunu ideju ugunis apdzēsto vietā. Lieli dzejnieki allaž ir bijuši ar to sabiedrības idejisko daļu, kas kā raugs saraudzē un ceļ uz augšu inertās, ikdienā pagurušās, zem laikmeta spaida pagrimušās masas. Bet ar šādiem dzejniekiem un kritiķiem mums šoreiz nav darīšanas. Mums jārunā par pilsoniskās sabiedrības literātiem, kuri allaž bijuši savas sabiedrības klausīgi kalpi, allaž peldējuši līdzi straumei un uzmanīgi meklējušies tikai izdabāt vairākuma instinktiem.

Ka latviešu pilsoniskās sabiedrības vairākums patlaban rakstniecībā prasa visādas sensācijas, erotiku, seksuālismu un pornogrāfiju, par to ar viņu ideologiem nestrīdēsimies. Lielā kara uzvandītie netīrumi kā glotas apklāj visu tautas tikumisko

dzīvi. Vienā pusē tur redzam kara dēku ierosinātās fantāzijas tieksmi pēc visa neikdienišķā, pārsteidzošā, iedomu kairinošā, lai arī caur un cauri muļķīgā, kas tagad izpaužas brīnišķi uzplaukstošās sensacionālās burtnīcu literatūras kultā. Un otrā pusē garie cilvēku izslaktēšanas gadi itin kā dabiski modina jaunas vairošanās ievadītājas, seksuālās dziņas, kuras arī itin kā atrastu izskaņu modernajā rakstniecībā. Par grāmatu literatūru nemaz nerunājot, visa pilsoniskā dienas prese ir pilna erotisma un seksuālisma stāstiem un dzejoļiem, gan tulkotiem, gan oriģināliem. Varētu jau iebilst, ka dzimuma instinkts visos laikos bijis cilvēkā tas spēcīgākais, ka tāpēc seksuālās un erotiskās «problēmas» arī literatūrā pieder pie tā saucamajām «mūžīgajām» un nav uzskatāmas kā sevišķa un pārejoša laika parādība. Bet palūkojiet tikai tuvāk pilsoņu dienas avīžu beletristikas izvēlē, un jums būs jāatzīst, ka seksuālisms un pornogrāfija tur tiek sistemātiski un ar sevišķu nolūku kultivēti. Es nesaku, ka šī beletristika ir juridiski noziedzīga. Bet, ka tā ir mākslinieciski mazvērtīga un tikumiski piedauzīga, ka viņa spekulē uz mazattīstītā lasītāja instinktu kairēm, pret to, domājams, neviens pieaudzis cilvēks ar veselu prātu nestrīdēsies. Visa šī «Latv. Vēstnesī» drukātā «Austrumnieku pasaku» izvēle, visa šī «Latv. Kareivī» bez pārtraukuma tulkotā seksuālā beletristika! Visi šie Rasputina stāsti, Lukrecijas Bordžijas, Miķeļi Lābāni — un kā nu tos subjektus kuro reizi sauc! Tā ir tā pati kara laiku feldfēbeļu literatūra, lasāma aiz trešās līnijas tukšā pavalas brīdī starp divām kaujām, kad cilvēka instinkti drausmīgās neziņas priekšā vēl traucas tvert un izbaudīt tos asākos, varbūt pēdējos pārdzīvojumus. Ne tik daudz atsevišķos gabaliņos par sevi, kā viņu salašņā un nerimstīgā sistemātiskā kopojumā izpaužas viņu tikumiskā neķītrība un estētiskā banalitāte.

Par to nestrīdēsimies: īstam mākslinieka neviena viela, neviena viņas variācija nav aizliegta, ne riskanta. Kur pieskaras mākslinieka roka, tur nokrīt visi sārņi un estētiskā formā tīrais zelts no visiem cilvēciskiem pārdzīvojumiem un izjūtām laistās lasītājam acu priekšā. Ko mēs dažkārt nelasām Bokačo, Zolā, Mopasāna, Strindberga, Tolstoja, Dostojevska, Oskara Uailda, Valta Vitmena darbos? Tur ir visriskantākā viela visatklātākā apstrādājumā, bet katram izmanāms un jūtams, ka rakstnieks stāv pāri savai vielai, ar meistara roku veido to saskaņā ar saviem mākslinieciskajiem nolūkiem, tā ka pats tas trulākais lasītājs nevar piekerties aizskaroši rupjajam, banāli kustoniskajam, individuālā pārdzīvojuma un izveida formas nesegtajam. Dzejas daiļuma vizma visu primitīvo paceļ savos atstaros. Pavisam citāds iespaids no mūsu tagadējās seksuālliteratūras. Ja arī itin

visur te nav izmanāms tiešs kairināšanas nolūks, tad tomēr nepārprotami, ka visai bieži sīki talantiņi nomokās ar vielas smagumu un nespēj to pārvarēt. Paklūp, un pāri viņiem veļas atbaidīga, nemākslinieciska, nepārveidota primitīva seksuālisma vilnis.

Mēs še nekavēsimies pie latviešu modernās seksuālliteratūras visā viņas impozantajā plašumā. Apstāsimies pie dažiem jaunākiem rakstniekiem, kurus literāriskais trafarets vēl nav tik lielā mērā dabūjis savā varā un kuri tāpēc jo tiešāk «atspoguļo sava laika anormālības» un jo sirsnīgāk ražo tās «aizdomīgās» grāmatas, no kurām šīlaika publika ir nedomā «atteikties». Tā mums radīsies jo labāks pārskats par šī žanra literatūru pašu, kā arī par to «publiku», kurai viņa traucas pakalpot.

Šajā gadījumā vispirms būtu jārunā par Kārļa Zariņa stāstu «Provinciāle». Ekscentriskais, nenosvarotais laiks arī Zariņam nav ļāvis iegūt pietiekošu estētisku līdzsvaru. Viņš padevies sabiedriskās un literāriskās apkārtnes spriedumam un gribot negribot uzrakstījis šo stāstu.

Ja literāriskā ražojumā liktu svaru uz tā saukto «dzīves īstenību», tad būtu jāatzīst, ka mazpilsētiņas mietpilsoniskajā liekulības atmosfērā var gan izaugt apmēram šādi seksuālas perversitātes tipi. Bet dzīves īstenība vien neko nepalīdz, ja literāriskam tēlojumam trūkst psiholoģiskas un māksliniecieskas patiesības, ja viņš mūs nepārliecina ne kā reālas parādības korekts attēls, ne kā dzejiskas izdomas tēls. Un Zariņa provinciālei nav nevienas no šīm īpašībām. Kā no mākoņiem izkritusi viņa kādā ziemas vakarā piepeši parādās mūsu un pansionāru-skolnieku priekšā... pilnīgi kaila, ar aiz pakauša saliktām rokām. Stāv, mierīgi smaidīdama, un ļauj, lai to aplūko, cik patīk. Šī neaicinātā Frina izjūt kailuma demonstrēšanā zinamu baudu un tvīkst pēc efekta, kādu tai sagādā izģērbšanās. Viņu vispār sevišķi interesē fizioloģija un dzimuma dzīve. Viņa lasa ne vien atļautās pikantās pseidoziniskās brošūras, bet pat saņem no Maskavas aizzieģelētā sainī īstu pornogrāfijas literatūru. Viņas istabiņā notiek lietas, par kurām runā sabiedrība, bet kuras tomēr paliek nezinamas mazajā provinces pilsētiņā. Vēlāk, protams, viņa tiek par sievu kādam vietējam saimniekam, par vietējās labdarības biedrības dāmu komitejas priekšnieci un audzē vistas. Kā redzams, še ir viela, no kuras varētu iztaisīt spilgtu sabiedrisku karikatūru. Bet Zariņam tas nav pa spēkam. Viņš to arī nemaz nepūlas. Vispār viņš netēlo māksliniecieski, bet tikai feļetoniski pastāsta un sausi raportē. Viņš nerauga savu klausītāju psiholoģiski pārliecināt un estētiski aizkustināt. Viņš vienkārši paļauj vaļu kara laika unteroficiera fantāzijai un rāda

kailas, ciniskas scēnas, nepārspējamas «vielas» šabloniskumā un neciešamas literāriska veidojuma diletantismā.

No Krievijas pārbraucis, Haralds Eldgasts nu jau vairāk gadu no vietas savos ražojumos izlej visu to žulti, kas viņā sakrājusies. Viņam nav tik daudz pašsavaldīšanās un takta, lai savu īgnumu ieveidotu kaut cik estētiskos tēlos un tēlojumos. Viņš to izkliedz tieši avīžnieciski, feļetoniski, protokoliski — pukodamies, sāji rezonēdams, privātsīkulīgi un kašķīgi izrēķinādamies. Pagalam viņš aizmirsis mākslinieciskas noveles kompozīciju un vispār estētiska tēlojuma formu. Tikai vecu veco seksuālismu viņš pa šiem garajiem gadiem nav aizmirsis. Murgainās erotikas apsēšņus viņš nav varējis izgulēt. Pavisam otrādi: šī ļaunā liga viņu pārņēmusi ar divkāršu spēku. Tā, piemēram, lasot viņa biogrāfisko noveli par kaut kādu latvisku «lordu», bieži vien uznāk šaubas par viņa domāšanas un jušanas aparāta stāvokli. Literāriski ņemot, šis gabals ir viņa nolādētās Krievijas ceturtās šķiras beletristu Arcibaševa un Anatola Kamenska kopija. Latviskais lords ir kaut kāda cariska praporščika un Saņina neveikls atdarinājums. Bet cik daudz cinisma, cik daudz piedauzīgas neķītrības slima literāriskā fantāzija spēj iedzejot vienā pašā šādā seksuālā kanibālisma reprezentantā! Sievietes viņš lasa kā zemenes pa grāvmalu un pie tam vēl lielīgi plātās un uzpūšas ar savu netiklību. Visos viņa donžuāniskajos piedzīvojumos noveles autora fizionomija neizbēgami rēgojas pār viņa plecu. Bezgala atkārtodamies un pats sevi neveikli kariķēdams, autors mums mēģina iegalvot, kāds liels vīrs un cik vakareiropeisks taču esot viņa «lords». Ja rakstniecība ir dzīves spogulis — un šinī gadījumā par to šaubīties nav iemesla, — tad nemaz mums nav jārunā par pilsoniskās inteliģences deģenerāciju. Pietiek tikai palasīt Haralda Eldgasta un viņam radniecīgu autoru literāriskos dokumentus.

Ja šādi ražojumi parādās noteikti reakcionāros laikrakstos, tad viņu kaitīgums un samaitājošais iespaids nav tik liels. Viņus lasa neliela ļaužu saujiņa, kurai tamlīdzīga lektīra, cik patīk, pieejama arī cittautu valodās un kura tāpēc par pašmāju Donžuānu tā kā tā daudz nesajūsminās. Ļaunāk jau, ja seksuālisma un pornogrāfijas kultu sāk piekopt arī izplatītas «demokrātiskas» avīzes *, kuras lasa visplašākās tautas aprindas. It sevišķi jaunā paaudze tā tiek pavedināta uz pāragrām erotiskām fantāzijām, un sagandētas viņai tiek tās jūtas, kurām vajadzētu palikt pēc iespējas ilgāk dabiski tīrām un veselīgām. Pie tādiem literāriski nevērtīgiem un tāpēc arī tikumiski apšaubāmiem diletantu dari-

* Domātas «Jaunākās Ziņas». *A. U.*

nājumiem, bez šaubām, pieskaitāma kāda Jonasa Miesnieka novele — «Naids un mīlestība». Šim rakstniecības pirmziemniekam ir ļoti vārga dzejiska izdoma, pavisam viņam trūkst temata izveidošanas un saistoša fābulas risinājuma spējas. Bet par to atkal viņš ārkārtīgi nadzīgs uz visāda kailuma un seksuāla sadisma aprakstīšanu. To visu viņš pastrādā ar tādu puicisku valību, estētiskas apgarotības un literāriska takta trūkumu, ka žēl paliek pat tā papīra, uz kura šādi rakstniecības nedarbi nodrukāti.

Sieviete visos laikos tikumiski stāvējusi augstāk par vīrieti. Dzimuma dzīvē un visos seksuālos jautājumos viņa allaž bijusi atturīgāka un smalkjūtīgāka — ne vien aiz mietpilsoniskās apkārtnes un audzināšanas iespaidiem, bet galvenā kārtā aiz savas fizioloģiskās būtnes savādībām, kuras tai neļauj vieglprātīgi spēlēties ar dzimuma ētikas prasījumiem. Birģeļi savā laikā diezgan smējuši latviešu sieviešu tiesību pirmās cīnītājas. Viņu dzīvē zināmi neparasti ekstrēmi tolaik, bez šaubām, būs gadījušies. Bet palasiet, piemēram, Aspazijas bakhanāliju un vispār kaislo dziņu skandētās dzejas. Kāds pašpaļāvīgs spēks plūst no šīm straujām rindām! Kādās liesmainās krāsās mirgo šīs vētraino tieksmju cauraustās gleznas! Un vispār, kāda iedvesmojoša daile stāv pār šo brīvās sievietes dvēseles ausmu! Tur nav itin nekā piedauzīga, ne ētiskās, ne estētiskās jūtas aizskaroša. Un, galvenais, erotiskais motīvs tur ir tikai viens starp daudziem citiem, individuālas un sociālas dzīves izrosītiem, sievietes sirds un smadzeņu atbalsotiem. Sieviete-dzejniece tur parādās kā vispusīgi attīstīta cilvēcīga personība, kura prasa sev līdzīgas tiesības sabiedriskā dzīvē un neatteicas no pilnības individuālās dzīves satvaros.

Ko prasa modernā latviešu pilsoniskā sieviete-dzejniece?

Itin neko. Nu, protams, atskaitot to, par ko vīrietis ar viņu nekad nav strīdējies. Liekas, šai sievietei ārpus dzimuma sakariem ar vīrieti nav vairāk it nekādu problēmu dzīvē. Liekas, viņa tāpat pilnīgi padevusies kara laika unteroficieru fantāzijai un tā sajūtas gaužām omulīgi. Zināms, savus sakarus ar vīrieti viņa iztēlojas gan dažādās «variācijās», bet reālā būtība paliek tā pati. Kā raksturīgu piemēru no sieviešu prozas rakstniecēm var minēt Angeliku Gailīti. Tā vairs nav nekāda iesācēja. Jau pirms kara viņa bij pazīstama ar saviem erotiskajiem tēlojumiem. Novele *«Cor ardens»* liecina, ka pa šo laiku viņa stipri progresējusi. Jāatzīst, gan arī literāriskās izteiksmes veiklībā. Bet it sevišķi un par visām lietām tajā pašā vecu vecajā seksuālismā. Protams, ka noveles darbība norisinās salonos starp frakotiem kungiem un dekoltētām dāmām un jūrmalā starp flirtējošiem

zaļumniekiem. Kam citam tā būtu vaļa izmīlēties pēc patikas? Ar sevišķu pastrīpojumu novelē atkārtoti tiek izsvērts sekojošais: «Viņai bij interesanta šāda rotaļāšanās ar uguni, jo viņas kaisles bij ieslēgtas viņas ķermenī zem nerimstošas intelekta kontroles.» — «Atļaudamās viņa karstiem glāstiem, viņa tomēr nezaudēja pašsavaldīšanos un skaidru prāta analīzi.» — «Viņa zināja, ka par savām kaislēm viņa pati valdīja, un otra dedzība un karstums viņai bij tīkami valdzinoši.» — Kā redzams, šī sieviete radikāli atšķiras no visām līdzšinējām literatūrā tēlotām. Viņai nav nekā no tā sauktās mīlestības. Viņa mīl citu, ne to, kas tur pa kāpām vāļājas un luncinās ap viņu un «skūpsta līdz asinīm». Un tomēr paļaujas šitam pašam, tāpēc ka tas «viņai bij tīkami valdzinoši». Tā ir vienkārša prostituētā, kādas, jādomā, ne mazums var sastapt starp jūrmalā flirtējošām madāmām. Lai nu kā viņu kvalificējam ētiski un estētiski, tas tomēr jāatzīst, ka viss lielais vīriešu-seksuālistu pulks nav varējis izdomāt nekādu jaunu variāciju vecajai vielai. Jānāk bij Angelikai Gailītei un jārāda tā. Droši cerams, ka pakaļdarītāju viņai netrūks šajā jaunajā žanrā. Ir jau tik pārāk grūti te vēl ko nebijušu atrast.

Nekādu jaunu žanru, ne variāciju nemeklē Aīda Niedra. Tomēr liekas, starp dzejniecēm-seksuālistēm viņa drīz ieņems redzamu vietu. Viņas pants gan vēl nav visai gluds, vēl viņa pilnīgi elementāras emocijas varā, un saturs ik rindā plūst pāri formas nedziļam traukam. Bet ar laiku viņa, bez šaubām, tiks arī pie formas gatavības. Patlaban apbrīnojama ir Aīdas Niedras drosme, ar kādu viņa dzied par tiem visriskantākajiem seksuālo attiecību tematiem. No parastās izsmalcinātās sievietiskās erotikas te nav ne miņas. Aīda Niedra ir pilnīgi savas miesas un asiņu, gribētos teikt, savu kāju varā. Taisni par tām viņa tik bieži un labprāt stāsta savā dzejā. Ar tīri aizkustinošu diletantisku naivitāti viņa balansē tikpat kā pa naža muguru — starp vienkāršu pikantēriju un varbūt neapzinātu un negribētu pornogrāfiju. Neviena latviešu dzejniece līdz šim vēl nav ar tādu vaļsirdību un drosmi kultivējusi horizontālā stāvokļa poēziju. Viņa varētu būt E. Virzam garā rada, bet Virza tomēr nobāl aiz šīs seksuāli amazoniskās dūšības un nerimstības. Virza tad vēl ir pārāk kautrs un atturīgs. Virza var atdusēties uz saviem lauriem. Nākotne pieder Aīdai Niedrai.

Domāju, pietiks šīs «vielas» un viņas «variāciju», lai gan turpināt varētu vēl lappusēm cauri. Es še izvēlējos tikai spilgtākos piemērus no jaunākajiem. Vecākos liksim mierā. Akuraters jau aplūkots citā vietā. Erss, kā mistiķis, ņems ļaunā, ja aizskarsim viņa Don-Žuānu. Pāvilu Rozīti sauc pie tiesas. Man te nekas nav jātiesā. Es tikai iepazīstinu ar mūsu jauno «Erosa

cilti». Bez šaubām, viņa nav iznīcināma, kamēr pastāvēs sabiedriski apstākļi, kas viņu izaudzinājuši un uztur. Kamēr pilsonisko seksuālo ētiku nosacīs un veidos kara laika unteroficiera fantāzija. Bez šaubām, starp seksuālistiem ir arī apdāvināti dzejnieki (Aīda Niedra), kuriem nevar liegt savus dzejoļus klajā laist. No tiem varētu izaugt ievērojami talanti. Bet tad spirgtiem idejiskiem vējiem būtu jāizkliedē tā sasmakusī guļamistabas un sviedrainās veļas atmosfēra, ko viņi elpo. Bet tie jau pūš citās dzīves sfērās, un citādi dzejas ziedi plaukst brīvā gaisā un saules klajumā.

5. Formas kults un nekulturālā forma

Ja nu beigās apstājamies pie latviešu jaunākās literatūras teorijas pamattēzes un līdz ar to pie tās galvenās tendences — arī te neatklājas diez cik pievilcīga aina. Un nerodas mums pārliecība, ka, koncentrējot visus mākslinieciskos spēkus tikai uz literāriskā darba vienu pusi, iespējami ievērojami sasniegumi un visas literatūras uzvirzīšana tajos reibinošos augstumos, kas nemitīgi tiek daudzināti.

Arī te nenotiesāsim pēc jezuītu parauga itin visu, paļaudamies, lai laiks un vēsture šķiro nemaldīgi un atkal ceļ godā to, kas varbūt nepareizi novērtēts. Ir jau nenoliedzami, ka jaunākajā literatūrā, it sevišķi lirikā, parādās arī gludi un noskaņoti, formā nevainojami darbiņi. Bet procentuāli tie nepārsniegs kura katra iepriekšējā laikmeta formā pilnīgos sacerējumus. Formas propaganda un pārmācošā tendence nav sevi attaisnojusi. Šķiet, taisni otrādi: formas kults pamazām ir izvirtis sausā un pliekanā formālismā, izvērties tukšā trafaretismā, stīvi skeletiskos atdarinājumos, un rezultātā patlaban redzam, ka šī nekulturālā forma galīgi aizslēpj saturā un formā saskaņotos, patiesi un vienīgi vērtīgos darbus.

Tas novērojams itin visās latviešu jaunākās literatūras nozarēs un itin visos novirzienos. Plašas ekskursijas literatūras laukā mums še nav iespējamas. Bet galu galā nav arī vajadzīgas. Pietiek nedaudzu raksturīgāku paraugu, kuriem pieturēdamies lasītāji paši atradīs līdzīgus, cik patīk. Tāpat še nav vietas vispusīgai katras nozares darba īpatnējā satvara, kompozīcijas un izveida salīdzinoši vērtējošai apcerei. Galvenā kārtā paturēsim acīs tikai literāriskās formas vienkāršākos elementus — dzejisko domu, valodisko izteiksmi, tēlojošā teikuma konstrukciju, gleznu, salīdzinājumu, ritmu u. c. līdzekļus.

Palūkosimies, piemēram, lirikā. Un vispirms tās labākajā

daļā. Tajā, bez šaubām, ieskaitāma Adolfa Ersa jaunākā dzeja. Latviešu kritikas leijerkaste Ersam slavas dziesmas skandējusi bez apnikas. Piemēram: «Katra viņa grāmata ir izglītotas gaumes un neviltotas īpatnības dārgums. Lūk, jauna, pilnīgi īpatnēja, jau nogatavojusies, augstākā mērā īsta māksliniecisk individualitāte! Valoda (Ersa dzejā) ir pārvērsta par tīro mūziku, un viņa nav vairāk nekas kā Šopēna prelīdes un noktirnes, izdzejotas vārdos,» utt., utt. («Latv. Vēstn.», 1923. g. piel. 58. nr.) Bet Ersa dzejā atrodam arī šādas rindas un pantus (dzejolī «Aeroplāns»):

Kaut neatgriezties vairs uz zemes tās,
kur diena dienai mūžam rada,
kur magnēts liek ik gaitu robežās.

Dzejiskā doma te diezgan skaidra, par to dzejolis nav vainojams. Aeroplānam netīk no brīviem gaisa plašumiem atgriezties uz zemi, kur «magnēts liek ik gaitu robežās». Bet izlasiet šo pēdējo rindu un prasiet sev: vai tā ir dzeja? Nē, tā ir uztiepta, neīsta lirisma sabojāta un tāpēc slikta proza. Skujfrīdiski diletantisks jau kombinējums: «magnēts liek». Kas ir magnēts, un ko viņš var «likt»? Bet, ja tālāk vēl dzirdam, ka tā ir «gaita», ko viņš liek «robežās», tad nepārprotami jaušam, ka dzejniekam te pavisam trūcis dzejiskas iejūsmas un jūsmu spēka, kas vienkāršai prozaiskai domai piešķir sugestējošas un pārliecinošas gleznainības veidu. Rinda izliekas taisīta, samocīta un mākslinieciski pilnīgi nedzīva.

Kad Putnu Ceļš slīd pāri daiļš un kluss,
tad prātā birztalas un druvas
un liekas svešs pat spožais Zīriuss.

Kā nu smalkjūtīgs liriķis Putnu Ceļu var raksturot par «daiļu»? Kas šim sīko reālo priekšmetu raksturotājam epitetam var būt kopējs ar grandiozajām kosmiskajām parādībām, kuras savā varenībā modina daiļuma jēdzienam diametrāli pretišķas jausmas un jūtu ieviļņojumus? Ja arī te neizpaužas tieši dzejisks nespēks vai fantāzijas aklums, tad poētiska bezgaršība gan katrā ziņā. Pēdējā rindā «stingrās formas» dēļ iespraustais «pat» paskubina mūs tajā pašā dzejolī uzmeklēt vēl tādas pašas ielāpainas rindas, piemēram: «Kur planētai ar liekas viegli dzist», «Kaut Dulcineju vien šai dzīvē redzētu». — Ko tad nu palīdz visa stingrā jambiski episkā forma, ja viņa prozaiskiem ķīļiem un ielāpiem jāsatur kopā? Kādu Šopēnu un kādu mūziku mūsu ausīm lai sniegtu šīs sausi darinātās un neapgarotās rindas?

Arī Antons Austriņš nepieder ne pie iesācējiem, ne pie neliriskajiem liriķiem. Nebūt ne! Par viņu kritika jūsmo, piemēram, šādi: «Austriņš ir meklētājs, kas slāpst pēc jaunas pasaules. Un pēc ilgas un grūtas meklēšanas viņš šo jauno pasauli ir atradis. Viņš apdzied visas svarīgākās dienas ziemā, pavasarī, vasarā, rudenī. Dzejoļu krājumā gaiši izpaužas Austriņa reliģiozās jūtas» («Latv. Vēstn.», 1923. g. piel. 5. num.). Par to nestrīdēsimies. Bet citēsim to pašu pantu, kuru cien. kritiķis arī ierakstījis savā kritikā:

Atlēc saule, atlēc, lēc!
Tumsas lēvens izkliedēts.
Jautrāks paliek jauns un vecs:
Saule nu jau agrāk lec!

Austriņam padodas arī labi, daiļskanīgi panti. Bet, ja kritiķis šo te citē kā priekšzīmīgu un raksturīgu, tad patiešām pleci jāparausta par viņa paša novērtēšanas spējām. Vispārējā saturā tas taču pilnīgi iederas Hugenberģera, Līventāla, Mālberģa, Dīnsberģa un Kaudzītes Matīsa laikmetā. Tikpat daudz tur tās elementārās dabas sajūsmas, zemnieciskā naivuma un simplicistiskās sentimentalitātes. Bet mākslinieciskās uzbūves un izveida ziņā viņš tik neciešami diletantisks, pat banāls, ka liekas tieši izvilkts no kāda dienas avīzes papīrgroza. Pat tie neinteliģentākie un aizvārgušākie provinces laikraksti šādu «dzeju» mūsu laikos vairs nedrukātu. Vairāk tur taču nav kā sakabinātas, salipinātas rindas, no kurām tikai pavirša rituma klaboņa aizskar ausis. Pirmā rinda, kā redzams, pagatavota no viena paša vārda atkārtojumiem, kuriem nav nekādas dzejiskas domas izveida, ne psihiska, ne estētiska kāpinājuma nolūka, vienīgais nolūks — sameklēt nepieciešamo balsienu skaitu. Otrā rinda ir nodilusi feļetoniska frāze no kādas tautisku goda mielastu runas. No trešās arī lasītājam paliek jautri. Vispirms tādu nedzeju itin kā dzejas ārējā maskā var atrast tikai vecajās skolmeistaru taisītās astoņdesmito gadu lasāmās grāmatās. Un tad tāpēc, ka lasītāja mēle te tiek lauzīta un mocīta visbrīnišķīgākā kārtā. Līdzskaņu sadursme viena vārda beigās un otra sākumā sacel tādu «muzikālu» sajūtu, kā kad ar neasu naglas galu skrāpē pa stiklu. Pēdējā rinda ir pirmās bēdīga kompilācija un diletantisks refrēns, pie tam ar diviem versifikatīviem «nu jau» ielāpiem, kas viņu padara neviltoti komisku. Viss šis nedzejiskais darinājums formā atgādina sastīpotu un saķīlātu skalu kūli, kas čīkst un grab, līdzko viņam pieskaras.

Ja jau tas notiek pie samērā zaļa koka, ko tad vēl atradīsim pie aizkaltušā! Nu, kaut pie mūsu augsti cienījamā Jēkabsonu

Kārļa, kas ir pacelts paša dievredža činā un, bez šaubām un neglābjami, būtu piespriedis pašam sev pirmo godalgu lirikā, ja tikai Kultūras fonds atvēlējis nepieciešamās summas viņa projektētajām «žūrijām». Uz to viņam arī būtu pilnīga tiesība — jau pēc šīs vienas kritikas vien: «Viņa dzeja tiek lasītājam bezgala tuva un mīļa. Jēkabsonam ir paraša nedaudzās rindiņās ietvert lielu plašumu un satura bagātību, un, kur viņš to panāk, nesastrēdzinot vārdus un izteiksmi, tur radušies skaisti, vijīgi dzejoļi. Jēkabsona izteiksme svaiga un spēcīga. Tā ir lauku spirgtā elpa, kas pilna graudu saldeni briedīgās smaržas un vārpu domīgā smaguma» («Latv. Vēstn.», 1923. g. piel. 29. nr.). — Tā, pārliekam sajūsmināti, ar skubu traucamies meklēt augšā to vārpu smagumu un graudu saldenās smaržas. Un «atduramies» uz sekojošiem debešķīgiem pantiem:

Tur viss deg skanīgs daiļā r i t u m ā
un mīlas rožu roku m i t u m ā.
...tev sirds no asru strauta
kļūst rudens pļava miglas k r i t u m ā;
aiz tevis vajātājs stāv s i t u m ā.

Citāts gan nav gluži pilnīgs, bet tas nenozīmē itin neko. Jēkabsonu Kārļa dzejoļiem piemīt tā labā īpašība, ka viņus var sākt lasīt no sākuma vai no beigām, no kreisās uz labo pusi vai otrādi — iespaids gluži tas pats. Var izlaist veselas rindas un pantus vai ierakstīt starpā jaunus — lielais plašums un satura bagātība no tā neko necieš. Nerunāsim par tiem uz pirkstiem saskaitāmiem tiešām jaukajiem dzejolīšiem, kuri Jēkabsonam palaimējušies. Citētais un simti viņam līdzīgie, tie ir rīmkalības paraugi par *exellence*. Ar tiem mēroties spētu varbūt vēl vienīgi nelaikis J. Ezers no nelaika «Modes Vēstneša»:

Lai gadi aizrit ritumā,
acs manīs dzīves kritumā,
gan zvīļosies, gan zvāļosies,
līdz ļaunums dubļos vāļosies.

Un kā jums patīk vēl šāds zieds no Jēkabsonu Kārļa dzejas vainaga:

Vēl jūs laivas vagas straumes
viļņi lenc,
kad jau rauts pie atvarlaumes
zeltgredzens.
Vēl jums mirkli pazib acīs
dziestošs skats:

Talismanu dziļums racis
tumšs un plats.
Nav jums laivas brauciens guvis
laimi lemt:
Dārgakmens ir liktens kļuvis
mieru ņemt.

Mēģināt analizēt kaut tikai šī dzejojuma formas pusi būtu tikpat kā meklēt kaut kādu sistēmu vēja sanestā putekļu čupā vai tulkot aizmiguša cilvēka murgojumu. Te atliek tikai lasīt un «baudīt» līdz šim nepieredzēti dulburīga sikšņojuma paraugu un līdz ar Virzu uzsaukt Jēkabsonu Kārlim šajā darbā: «Maestro, tu esi uzvarējis!»

Uzvarējis gan — tikai ne latviešu «jaunklasiķus»! Pantkalībā, rīmniecībā un pseidoliriskā sikšņošanā viņiem pieder iniciatīva un visas neapstrīdamās prerogatīvas. Visos iepriekšējos piemēros dzejoļu neveiklo formu tomēr vēl centās piepildīt kaut kāda liriska dvesma, lai arī nepiemērīga, noklīdusi vai vārga. Kaut kādu dzejisku domu tomēr tur manījām mokāmies ar rituma un atskaņu laužņiem. «Jaunklasiķi» sevi laimīgi atbrīvojuši no jebkāda domu un jūtu balasta un ar apbrīnojamu enerģiju un produkcijas spēju nododas visdažādāko pantmēru un atskaņu klabināšanai. Šī skeletiski kaulainā «dzeja» mums rēgojas pretī no katra ilustrēta un neilustrēta žurnāla lappuses, no katra dienas avīzes numura un beidzot arī no atsevišķu izdevumu kopojumiem. Kāpēc to drukā, kā tā taču beigās neapnīk pašiem klabinātājiem, tāpat kā viņa sen apriebusies arī tam vispacietīgākajam lasītājam, to izdibināt acumirklī neņemamies.

Par sevi protams, ka pirmajā vietā te stāv ģeniālais «virziena» nodibinātājs V. Eglītis, piemēram, ar šitādiem jaukiem skandējumiem: «viegls un šķidrs — putu pilns kā sidrs»; «tējas rožu aroms — Gaujas paroms»; «vācu pulkiem — ar pātagām un tulkiem — šiem nāves ulkiem»; «dīrmaņi ar anglo-frančiem — starp Panso Sančiem — jau sāk pa dančiem»; «un krinolīnes daiļas — te skūpstījās tik gaiļas»; «un ziba vēdekļains — tik daudzsološi kļains»... Bet ko te nu palīdz citēt! Tad jau nāktos pārrakstīt trīs ceturtdaļas Eglīša dzejas. Viņš «dzejo» tikai atskaņu dēļ — gluži kā visi lauku korespondenti, kurus pirmie avīzē nodrukātie ražojumi pamudina izmēģināt nagu arī pantu taisīšanā. Starpība tikai tā, ka viņi atskaņām pūlas sameklēt pareizus, valodā lietojamus vārdus un formas ar konkrētu saturu, bet Eglītim arī tas nav vajadzīgs. Pagadīsies viņam rindas galā vārds «daiļas», nākošo, uz ātru roku savārstījis, viņš bez kautrēšanās piespraudīs galā «gaiļas». Atskaņa ir, ko vēl vairāk.

Vai šitādam valodas homunkulam arī kāds saturs un jēga, gar to viņam nav daļas. Tā viņš meistaro visus savus tūkstošus «dzejoļus», un neatrodas starp viņa redaktoriem neviens, kas spētu atšķirt skrodera rīmes no īstas dzejas. Tā viņš piemēslo latviešu dzejas pagalmu, un nerodas neviens, kas viņu padzen no turienes.

Tikai v a i m a n a s k ā m e i j a s
Kāpu smiltīs liektas šalks...

«Vaimanas kā meijas» — — tad nebrīnīsimies, turpmāk lasīdami: «saules stars kā kamielis», «balstiņa kā bikšu poga», «lietus kā atslēga», «deguns kā Ķīšezers» utt. Nav nekā tik absurdiska un plānprātīga, kas «jaunklasiskā» dzejā būtu neiespējams.

Bet cīruļs tīreļvidū
mirdz saulē, mirdz un irdz:
rai-rai-rai-raida-ridu,
cik viegla metas sirds!

Pēc šīs peršas spriežot, gan tālu vairs nav laiks, kad Eglītis atradīs par labāku sēsties pie bērniem smilktīs un rušināties tur nekā niekoties ar rīmju kalšanu. Tas tad arī būtu tas vienīgais darbs, par ko latviešu dzeja viņam no sirds pateiktos.

Kā citur, arī peršošanā Egliša uzticamais trabants Dambergs pūlas noturēt sava meistara kanti. Starpība tikai tā, ka viņš manāmi smalkjūtīgāks un viņam nav tā komiķa talanta. Laikam arī tāpēc kritika ņem pat drausmīgi nopietni viņa formas meistarību un labo «garšu»: «Dzejnieka garša kļuvusi daudz smalkāka, pants graciozāks un gatavāks. Dambergu no visām pārejošām nejaušībām pasargājušas teorētiskās zināšanas un labā garša. Formas ziņā Damberga dzeja pie mums atzīstama taisni par priekšzīmīgu. Dzejnieks ir pietiekoši smalks. «Dvēseles ritmi» nepārprotami liecina, kādus formas augstumus mūsu dzeja sasniegusi» («Ritums», 1922. g., 3. nr.).

Kā uzskatāmu un pārliecinošu paraugu šiem augstumiem un pilnībai kritiķis citē sekojošu pantu:

Un dzidrie un vēsie trīc viļņi t a m sudraba zaigā,
un runā t a s čalodams dziedošā b a l s ī un maigā,
un brīnums, cik jautra, cik dzīvības pilna t a m b a l s s,
kur apkārt t i k tuksnesis saulstaru karsētais palss.

Bez šaubām, maza starpība jau ir starp šo pantu un Eglīša darinājumiem, taču dalīties kritiķa ekstāzē mēs nekādi nevaram. Vispār pants mums nebūt tik smalki «negaršo», un itin nekādus «formas augstumus» mēs viņā nesaskatām. Vispirms jau bez

tiem mūsu citējumā retinātiem ielāpiem — «tam», «tas», «tam», «tik» — viņš varētu būt vēl daudz graciozāks un formā pilnīgāks. Šitā viņš mums drusku atgādina to večuku pazīstamā stāstā, kura svārkiem sieva šuva virsū ielāpu, kādas krāsas tas pagadījās pie rokas. Lai izlasa kurš katrs šīs smagās, lempīgās rindas un tad ar skaidru sirdi atbild, vai tur jel maz var runāt par kaut kādu «graciozitāti»? Lai salīdzina trešo rindu ar otru un tad saka, vai tajās abās nav viens un tas pats saturs, vai trešā nav tikai otrās neveikls pārrakstījums un atšķaidījums? Jau vārda «balss» divreizējs izlietojums turpat līdzās liecina ne vien par dzejas teorijas vāju zināšanu, bet arī par dzejas tehnikas trūkumu un diletantismu. Tā raksta visi iesācēji, bez estētiskas smalksajūtas un dzejiskas vielas aptvara, koncentrācijas un izveida spējām.

Vēl skaidrāku liecību par Damberga diletantismu un graciozitātes trūkumu nodod neskaitāmi citi viņa dzejoļi un poēmas. Bet mums še pietiks ar šo vienu izslavēto pantu. Vispār par latviešu lirikas «formas augstumiem» sajūsmināties mums nav itin nekāda iemesla. Tā nav Malarmē krāsu simbolikas, nav arī Verlēna muzikāli iedvesmojošās, ne Belija kaili ritmiski suģestējošās formas lirika, par ko mēs arī nevaram diez kā sajūsmināties, bet kurai zinamu pašvērtību un iespaidības spēju tomēr nevaram noliegt. Latviešu formas lirika pa lielākai tiesai ir vai nu diletantiski nevarīgs un tukšs ražojums, kur formas veiklības nav vairāk kā kādā Lapas Mārtiņa gaudu ziņģē, vai pēc šablona un trafareta pagatavots, auksta prāta darināts klabošu vārdu savirknējums. Vienā, kā otrā gadījumā mēs še stāvam tā paša skanošā tukšuma priekšā.

Lirikai mazākais ir rakstniecības teorijās un poētikās atrodams sīki izstrādāts un stingri nodibināts trafarets. Te visiem diletantiem un predestinētiem rīmniekiem ārējās formas darinājumos kur pietverties. Turpretim prozas teorija daudz mazāk izstrādāta un vispār arī grūtāk iespējama, tāpēc ka prozas paveidi un viņu formas mazāk saistītas vecajā tradicionālajā likumībā, tās straujāk evolucionē un dažādīgāk pārveidojas. Tāpēc arī latviešu jaunākajā beletristiskajā prozā tik daudz pakaļmēģinājumu pagājušo laikmetu stiliem, tukši formālu mākslojumu un neveiklu pašizteiksmes mēģinājumu.

Dažādo prozas paveidu māksliniecisko vielas uztveri, izdomas īpatnību un izveida savādības sīkāk analizēt še nevaram. Aizķersim tikai pāris parādību, kas visspilgtāk krīt acīs un kas raksturīgas visplašākai latviešu jaunākās beletristikas daļai.

Jaunākajā novelē un romānā arvien vairāk ieviešas savāds nemākslinieciska feļetonisms, subjektīvs žultainums, dūres vēci-

nāšana un izrēķināšanās ar rakstnieka idejiskiem vai fiziskiem pretiniekiem. Ja viņš parādītos kaut cik mākslinieciskas karikatūras veidos, tad viņam eksistences tiesības nevarētu liegt. Tā, piemēram, radušās Heines subjektīvās satīras, kuras vēl tagad lasām ar lielāko interesi. Bet latviešu literatūrā dzirdam tikai prastu ālēšanos un lamāšanos, kura itin nekā nepierāda un nevienu nepārliecina. Jūs nu varat iedomāties, kā šie personīgie žults izvirumi iederas beletristiskos darbos, kuri rekomendējas par tīra stila meistardarbiem. Kā piepūsti pūšļi viņi peld pa sacerējuma virspusi un bojā laukā visu gribēto stilistisko kompozīciju. Piemēru nav vajadzīgs. Tos jūs paši atradīsiet gandrīz ikvienā jaunākajā beletristiskās prozas sacerējumā.

Avīžnieciski feļetonistiskā iekaisumā bieži vien aizmirstas šis un tas, kas visos laikos piederējis pie īstās mākslinieciskās formas un literāriskā stila nepieciešamajām īpašībām. Piemēram, psiholoģiskā risinājuma viengabalība un tad — viņam orgāniski pieskaņotas formas izveids. Akuratera novelē («Pelni») lasām, ka «Agate izauga tā no divām dvēselēm sastāvoša un nezināja, kam piederēt», un divas lappuses tālāk, ka tā pati Agate, «būdama viengabala un nedalāma savās jūtās un dvēselē» utt. Visas gribētās «saldās romantikas» jūsma, pretrunīgi duļķaina, aizmiglo jau tā nespodro formas trauku, un mums nepatīkami viņu jel cik vērot. Viens no spējīgākajiem jaunajiem rakstniekiem — Ezeriņš ietur savu noveli («Apstarotā galva») imitētā renesanses stilā, bet iekšēji pilda to ar moderni romantisku sentimentalitāti. Tā no ārienes aizgūtais sajaucas ar subjektīvi intuitīvo, un neizveidojas nekāda formas vienība. Bezformība še manāma ne vien noveles vispārējā satvarā, bet arī atsevišķos sīktēlojumos. Piemēram, lasām tēlojumu: «Galvgalī pār gultu dega svētbildes lukturītis. Acīm redzot to viņš še d a r ī j a nakt un dien.» Kā nu par lukturīti var sacīt, ka «to viņš še darīja»! Acīm redzami tā te ir tāda stipri forsēta renesanse. Un, ja tajā pašā novelē Ezeriņš gribētu, lai mēs dzirdam, ka «d u n ē d a m s nokrita kāds ābols», tad mums jāatzīstas, ka dunoņu mēs gan dzirdētu pērkona rībienā, varbūt tāli ripojošu smagu ratu troksnī, bet ābols mums nokrīt vienkārši un prozaiski būkšēdams. Tā te atkal ir forsēta romantika. Stila noskaņas novelei nav, viengabala formas arī ne.

Formas vājība formas kulta laikmetā vislabāk arī redzama šādas prozas sīktēlojumos un valodiskā izteiksmē. Pat tie labākie no jaunajiem prozaiķiem ar savu izteiksmes instrumentu rīkojas tā kā paviršs vijolnieks, kuram lociņš bieži vien nevietā pieskaras kādai blakus stīgai vai īsto neaizķer vajadzīgā stiprumā. Par «jaunklasiķu» īpatnējo žargonu jau nemaz nerunāsim. Bet,

teiksim, Pavils Rozītis. Viņš var būt labs stilists, ja viņš vienkārši paļaujas savai iekšējai formas sajūtai un nesāk taisīt īpašu stilu. Tā noveles «Ceturtā grācija» sākumā lasām šādu teikumu: «Jaunais tēlnieks Kaspars Krūklis bija dzimis un uzaudzis sava tēva mājās — Ezerlaukos, k u r a s atrodas pie Burtnieka ezera, augstākā krastā, netālu no Briedes iztekas, k u r a plūst gar pasaku bagāto Zilo kalnu un nes savos ūdeņos no tā līdzi vasarīgi vieglu līgošanu cauri auglīgiem tīrumiem, zemām pļavām un Dikļu purviem, l a i veltītu to sirmā Burtnieka dzelmēs kā dzidru sudrabu u n l a i tas vēl ilgi skanētu ezera teiksmainos dziļumos, k ā vasaras saulainās dienās skan vālodzes ozolu birzēs ezera krastā.» — Šajā vienā teikumā ieblīvēta visa Burtniekezera ģeogrāfija. Vispirms jau grūti viņu vienā laidā izlasīt līdz galam — nekādas pieturas, nekādas sintaktiskas cezūras tajā nav. Ikvienam lietas vārdam klāt viens vai vairāki īpašības vārdi — katrs par sevi tie pamodina zinamu krāsas nojaudu vai sacel zinamu jūsmas ieskaņu. Bet visi šie ieviļņojumi nenotiek līdz mūsu apziņas uztverei, traukdamies un virknēdamies tie saplūst un sajaucas un kā neskaidra virma paliek turpat virspusē. Tā ir vecromantiskā gleznainā stila imitācija. Bet tā tomēr nesniedz romantiķu gribēto mistiski noslēpumaino jūsmu, kur visa reālā kontūras izgaist dvesmīgā, zili pelēkā dūmakā. Citā vietā (romānā «Uguns ceļi») Rozītis atkal mēģinās it kā vecā, naturālistiskā psiholoģisma žanrā, nemitīgi komentēdams savu personāžu dialogus paša personīgiem norādījumiem, papildinājumiem un motivējumiem. «T ā p a t izaicinošā balsī tēvu pārtrauca Vaiders»; «kā ko ļaunu nojauzdams, iesaucās P ļ a v n i e k s»; «kā ārprātīgs kliedza Vaiders»; «kā apdullis viņš sēdēja un neredzēja nekā»; «kā caur murgiem runāja vecais P ļ a v n i e k s»; «kā lūgdamās iesaucās Aina»; «kā izbijies un neticēdams iesaucās vecais P ļ a v n i e k s»; «kā lūgdamies tēvs vēršas uz Annu»; «kā izbijusies iesaucās Anna». — Šie citāti ņemti no vienas vietas, un tādu romānā ir daudz. Modernais lasītājs arī par šo stilu nepriecāsies. Nemaz jau nerunājot par to, ka šīs stereotipās remarkas izteiksmi padara stieptu un smagi vienmuļu, tās nesasniedz arī savu nolūku, tās nebūt neiedziļina lasītāju tēlojamo cilvēku acumirkļa pārdzīvojumos. Visos sīkumos izskaidrodamas katru psihisku vibrāciju, tās lielā mērā atņem lasītājam interesi pašam sekot sarunu gaitai, saprast patlaban notiekošo un nojaust nākošo. Un taisni šī nojausme jau ir tās nepieciešamās intereses modinātāja, ko saucam par lasītāja līdzdzīvošanu literāriskā darba tēlotam cilvēkam. Bez tam tās ļoti bieži tiek izlietotas tur, kur rakstnieks nespēj dialoga valodisko izteiksmi veidot tā, ka viņā pašā tieši un lasītājam iz-

manāmi izpaustos vajadzīgā psiholoģiskā un idejiskā noskaņa. Tā ir savu laiku pārdzīvojusi episkā forma. Tagadējo laiku cilvēks prasās straujāku dramatisku rosinājumu un ciešāku intuitīvu piesaistījumu.

Ikviena izstrādāta iespaidīga stila galvenais princips ir — neatkārtoties bez vajadzības ne vispārējā izveidā, ne sīktēlojumos. Nevajadzīgs atkārtojums nepastiprina domāto iespaidu, bet gan atšķaida to. Nepavisam to neievēro Līgotņu Jēkabs (stāstā «Jaunie Indrāni»). Ar impresionista jutīgo redzi viņš uztver, ka «vara putekļu gaisma krīt uz mājas sarkano dakstiņu jumtu». Bet glezna viņam pašam tā iepatīkas, ka viņš nevar nociesties piecas rindiņas lejāk vēlreiz parādīt arī «verandas stikla durvis mēnesnīcas vara gaismā». Arī ar to vēl nav diezgan. Vēl piecas rindiņas lejāk viņš atkal tur par vajadzību mūs ievest pašā verandā iekšā, «kura pašlaik kā piebērta zvīļojošas vara gaismas». Bet nu jau mēs pret to paliekam pilnīgi vienaldzīgi un pat dakstiņu jumtu vairs negribam skatīt šajā uzbāzīgajā vara gaismā. Uzbāzība vispār ir slikta īpašība. Literāriskā stilā tā taisni neciešama. Līgotņu Jēkaba stils vispār vienkāršs un saistošs, tomēr nepavisam nav noskaņots un izturēts. Tā, piemēram, šajā pašā tematiski caur un cauri reālajā stāstā pēc Blaumaņa motīviem viņš vietumis nepielaižamā kārtā krīt epigoniskā salonu romantisma izteiksmē. Starp citu, pavestai lauku meitai viņš liek deklamēt šādi: «Indrānu māt, kaut vienu acumirkli redzēt Edžiņu! Kaut vienu reizi ļaujiet man viņu vēl noglāstīt. Tad es iešu, tad es nekā vairs neprasīšu, bet tagad — laidiet mani pie viņa!» Un vēl: «Mans Edžiņ! Kā es tevi esmu gaidījusi! Ņem manu dzīvību, tikai nāc pie manis.» Un vēl: «Edžiņ, es neiešu prom no tevis! Tad labāk nogalini mani!» Un vēl un vēl: «Edžiņ! Tā tava miesa un asinis!» — Tā taču ir Rodes-Ebelinga laiku skatuves valodas forma, pavisam nelietojama jaunlaiku cilvēka psihisko pārdzīvojumu izpausmei un lasītāja pārliecināšanai. Ne ikkatrs to var izturēt.

Līdz šejienei mums mazākais bij darīšanas ar nopietniem rakstniekiem, kuriem reizēm padodas prozas darbi arī bez tik pārāk lieliem formas trūkumiem. Bet, ja nu mums jāsastop Haralds Eldgasts, tad te par kaut kādu nopietnību vairs nevar runāt. Palasiet, piemēram, kādas viņa noveles («Nerefjorda pasaciņa») pirmās rindas: «Pār spoguļgludo fjordu dzidro zilgmi stāvēja zeltainā jūlija saules burvīgums. Jūra, klinšu galotnes, apjoztas baltām sniega lentām, ar zaļganām ledus micēm virsotnē, bezgala dziļas, žilbinoši zilas debesis...» — Čupām, skrīnēm viņš te krauj un virknē epitetus un to salikteņus, tā ka lasītājam raibs vien griežas,

priekš acīm. Neviena krāsa šajā sablīvējumā nepagūst izplaukt līdz iespaidībai, neviena īpašība lasītāju-skatītāju emocionāli ieviļņot. Viņas nodzēš un noslāpē cita citu, un viņu trauksmainā mudžeklī pazūd priekšmeta aptveramais veids. Tēlojums stipri atgādina krāsaiņiem lēveriem apvīstītu, sausu skeletu. Un pie tam visa šī krāsu un īpašību haotiskā bakhanālija, tuvāk aplūkojot, izrādās pavisam pliekana un neinteresanta. Tikai pirmziemnieki vēl runā par «zeltainu» sauli, «baltu» sniegu un «zilām» debesīm. Tās ir ikdienišķas, katram redzamas un zināmas īpašības, tās ir jau miljonu nospiedumos skatītas klišejās. Īsti mākslinieki zin atrast arvien jaunas, citu nemanītas īpašības un ar tām arī pazīstamu ikdienas objektu lasītājam ar reizi un no jauna padarīt dzīvu un pievilcīgu. Vēl pāris Eldgasta izteiksmes formas paraugu: «Ikdienas kopdzīves smacējošie putekļi apslāpēja viņa reiz spodri m i r d z o š ā s mīlestības zvaigznes pumpura m i r d z u m u.» Mirdzošas zvaigznes mirdzumu, — vai lielāks stila diletantisms maz iespējams! Eldgasta saskrūvēto teikumu lasot, man par vari nāk atmiņā kāds Žana Pola teikums, kuru kā kuriozu reiz esmu atzīmējis: *«Die Milchstrasse der Unendlichkeit und der Regenbogen der Phantasie zum Bogen ihrer Hand gebrauchen wollen, ohne eine Sehne darüber ziehen zu können...»* — «Skuķe, kura bij novērojusi n o v i ņ a s ā r i e n e s r a d ī t o i e s p a i d u, juzdamās, kā redzams, c a u r t o glaimota, panākusi viņa tuvumā, pēc kulturālās jaunatnes parauga ar pieklājīgu reveransu apsveicināja viņu vācu valodā.» — Šis prozas sikšņojums atkal uz mata līdzīgs tai izteiksmei, kādā vecais Veinberģis pirms divdesmit pieciem gadiem rakstīja savas teātra recenzijas un namsaimnieku sapulču referātus. Mākslas proza tā nu nav nepavisam. Liekas, ka Eldgastam vispār nav ne mazākās sajēgas par prozas mākslu, tāpat kā viņam nav nekādas apsvara jaudas, mēra jausmas un stila sajūtas. Latviešu valodai Eldgasts nebūt netaisa «pieklājīgu reveransu pēc kulturālās jaunatnes parauga». Tik vispusīgs un, kā liekas, neglābjams formas diletantisms pat latviešu jaunākajā rakstniecībā līdz šim nebij vēl redzēts.

Par latviešu jaunāko drāmu pat runāt netīkas. Lielum lielā daļa «drāmu» jau pēc izteiksmes formas vien nemaz nav drāmas, bet desmit personām sadalīta lirisku dzejoļu deklamācija, dialoģizēta balāde vai, vislabākajā gadījumā, dramatizēta epika. Latviešu dramatiķi nepazīst skatuves valodas īpatnības un neprot rakstīt īsos, atdzerkņiem sprikstošos teikumos. Gariem sintaksiskiem savārstījumiem viņi nomoka aktierus un garlaiko klausītājus. Šie darinājumi aplūkojami plašākā apcerējumā par vispārējo drāmas tehniku.

Še tikai vēl mazliet uzkavēsimies pie latviešu jaunākās kritikas formām — tās saturu jau iepriekšējos apcerējumos esam pietiekoši iepazinuši un iepazīsim vēl visos turpmākos citātos. Jēkabsonu Kārlis par «Liru» un Raini spriež tā: «Pirmā burtnīca uzrāda labu gaumi, glītu druku, patīkamu iedalījumu un arī tīru, labu papīru, kas viss kopā pie dzejas l a s ī š a n a s ir no ļoti liela svara arī l a s ī t ā j i e m. Par Raiņa liriku kā tādu var teikt vienīgi visu labu. Dzejnieks ir plašs izteiksmē, bagāts tematu izvēlē, rūpīgs apstrādājumā un dziļš pēc satura. J. Rainis vienmēr ir bijis īsts dzejnieks, un tādēļ viņa dzeja vienmēr būs baudāma.» Tikpat uz «Liru», kā Raini zīmēta, šī kritika ir tīrā vāka un papīra kritika. V. Eglītis par Lautenbahu: «Apskaužams rakstnieks; viņa slava aizvien pieaug; neparasti smalkjūtīgi atdzejots; apbrīnojami pareizi un dzejiski; neparasti daiļš un kairinošs . . .» Tā ir Berga bazāra kritika. Ziemeļnieks par Saulieti: ««Revolūcija Prātaiņos» ir liela laikmeta satīra, vispareizākā un visplašākā, kāda jebkad mums bijusi.» Tā ir ačgārna kritika. K. Egle par Ersu: «Sulīgi krāsainā un gleznu bagātā valoda var noderēt kā paraugs; viņa apbur, valdzina, saista kā pirmais pavasara ziedu laiks; tēlojums atgādina simfoniju; tēlošanas līdzekļi reti pievilcīgi un lokani, un viņš stādāms blakus labākiem stilistiem prozaiķiem; dziļu domu un mākslinieciskū atziņu bagātā grāmatā daudz jaunu garīgu vērtību.» Tā ir sasvilināta kritika. Ērmanis par Olivereto: «Arī prozā parādās Olivereto grācija, viņa asprātības, dzirkstoša burvība; dzejā visi šie vizmainie atskaņu un ritma daiļumiņi tiešām tā aizrauj, ka grūti nākas dzeju tuvāk analizēt, kritiski iztirzāt, viņu var tikai apbrīnot un baudīt; vislieliskākais dzejas darbs; brīnišķie dzejojumi; Olivereto mūzas šedevrs.» Tā ir četrrāpu kritika. Zenta Mauriņa par mums jau pazīstamo Eldgasta «Lordu»: «Eldgasts tiecas būt patiess; lorda un Felicitas ceļojums pār Ledus okeānu dod tēlojumam grandiozu fonu, lielu līniju. Te dveš primitīva varonība, nesaistība, stihiska brīvība, viss tas, pēc kā Eldgasts jau jaunībā tiecies; ceļojums nenorietošās saules valstībā savās spēcīgākās, labākās vietās atgādina Riharda Dēmeļa *«Zwei Menschen»*.» Tā ir vienkārši muļķīga kritika.

Kur cēlonis latviešu jaunākās rakstniecības nekulturālajai formai un stila nabadzībai? Iepriekšējie apcerējumi jau pa daļai arī ir atbilde uz šo jautājumu. Gluži pareizas domas izsaka Ed. Sūna («Ritums», 1923. g., 8. nr.): «Ja tagad galvenā vērība tiek piegriezta ārējā stila kultivēšanai, tad nedrīkst tomēr atstāt novārtā mākslas idejisko saturu, kuram vislielākais iespaids kultūras dzīves noskaņojumā. Bet tagadne no mūsu rakstniecī-

bas tieši prasa idejisku atdzimšanu.» — Jā, to viņa prasa gan, tikai latviešu tagadnes rakstnieki ir šīs atdzimšanas nespējīgi. Pastāvošās iekārtas dievināšanā sastinguši, urrāpatriotisma dvingā apmulsuši, viņi brēc: Mums nevajag vairs nekādu saturu, ne ideju! Tā visa mums jau pārbagātīgi — tagad tikai formu, formu par visām lietām! Tas visa šī diletantisma un tukšuma cēlonis. Arī pati formas meklēšana un stila meistarojumi tādējādi neglābjami aizvirzās sēklī: nekāda forma nav aizgūstama no poētikas grāmatu šabloniem, stils nerodas no vēsturisku literatūras virzienu atdarinājumiem. *Le style est l'homme même.*[1] Bet viņi to nesaprot. Formas meklējumi īstenībā ir sava paša dziļāka satura meklējumi. Nav un nevar būt skaistas formas bez idejiska satura. Stils ir paša rakstnieka laikmetiskās personības spilgtākais izpaudējs. Bet viņi jau neredz ne savu laikmetu, ne viņa spilgtās savādības. Īpatnējā forma un personīgais stils sākas tikai tur, kur viņš lauž vecās tradīcijas un atkāpjas no pastāvošām normām. Literatūra pretim citām mākslas nozarēm ir caur un cauri satura un ideju māksla un pēc savas dabas nevar citāda būt. Literāriskā forma ir tikai satura orgāniskais izveids. Ja latviešu jaunākā literatūra saturā tukša, tad, gluži dabīgi, ka arī tās formas kultā dzirdams tikai tas pats skanošais tukšums.

Andrejs Upīts

«Domas», 1924. g., Nr. 1—5, (janvāris-maijs), 23.—28., 118.—124., 214.—217., 324.—329. un 421.—430. lpp.

AR UŠŅU DURAMO

LUBU LITERATŪRAS JAUNĀKAIS VEIDS

Latviešu grāmatizdevēji žēlojas vienā mutē, ka labām grāmatām nav vairs pircēju. Nopietni žurnāli bez Kultūras fonda pabalsta nevar pastāvēt. Krietnās literatūras lasītāju skaits tā saraucies, ka tai patlaban grūtāk atrast apgādātāju kā pirmskara laikos. Stāstiem un romāniem vēl, bet no dzejoļiem grāmatnieki rokām kājām kratās vaļā. Nelasa, nelasa! — tas ir vienbalsīgais sauciens. Mēs jau savā žurnālā esam aizrādījuši, ka arī pašiem jaunajiem rakstniekiem un viņu darbiem sava daļa vainas, kāpēc viņus nelasa. Viņi aiziet no dzīves un tā no viņiem. Viņi nodarbojas ar tukšas formas eksperimentiem un aizmirst cilvēka dzīvo dvēseli. To izmanto rebinieki, uz viņu rēķina pietaisās klāt tā saucamai lielai publikai, baro to vienīgi lētām, ziņkāri kairinošām sensācijām un pēdējās zortes pikan-

[1] Stils ir cilvēks pats. *Sakārtotāji.*

tērijām un, jādomā, iesit labu grasi. Mums šķiet, latviešu tautai ar viņas augsto inteliģenci lasītāju nekad nav trūcis. Bet lasīšanas kāri izmanto lubinieki. Katram laikmetam ir bijis savs īpatnējs lubu literatūras veids. Lubinieki ir itin labi «psihologi» un veikli izlieto laikmeta jūtoņu savu veikalu labā. Zināms, tas ir netīrs un negodīgs veikals. Bet kas tad par to? Kāda daļa liekaudžiem un parazītiem, ja apsēstais dzīvais orgānisms tā nonīkst? Lai nīkst! Kad tikai viņi paši dzīvo un iedzīvojas.

Mēs vēl vienmēr dzīvojam kara dvingas piesātinātā atmosfērā. Klejojošo zaldātu avantūrisms un ievazātā izvirtība vēl vispār un viscaur sajūtama. Uz to tad arī galvenā kārtā spekulē literāriskie lubinieki. Viņu drošais, nekad nemaldinošais princips vienmēr bijis — piemēroties publikas gaumei un kairināt viņas zemākos instinktus. Bet dzīve iet plašumā un līdz ar to arī lubinieku darba lauks. Pirms kara bij tikai viena avīze — Jelgavas «Tēvija», kura sistemātiski baroja savus lasītājus lubu romāniem. Tagad tikai strādnieku avīzes feļetonos jūs varat atrast vērtīgu lasāmu vielu. Pilsoņu laikraksti bez izņēmuma kultivē lubiniecismu, puslubiniecismu, sensācijas, avantūrismu — labākā gadījumā kinematografisko kriminālo filmu romānu. Tur tikai viens nolūks — izpatikt mazāk attīstīta pūļa gaumei, ieinteresēt viņu par katru cenu, izturēt konkurenci, paturēt un pavairot savu lasītāju skaitu. Tas savā ziņā ir arī tāds sacensības skrējiens, un, pie kādiem rekordiem viņš noved, to jūs ik dienas varat redzēt pilsonisko avīžu feļetonos.

Bet par laikrakstu feļetoniem es ieminējos tikai tā garām ejot. Mums ir uzradies sevišķs «ilustrēta žurnāla» tips, kurš «bildēs» un «literatūrā» sekmīgi konkurē ar nomales kinematogrāfu un tamlīdzīgām «mākslas» iestādēm. Mēs saprotam, ka lielās tautas var atļauties sev tādus «literatūras» greznumus kā *«Le Sourire», «La Vie Parisienne», «Reigen», «Der Junggeselle», «Berliner Leben»,*[1] «Пляж» u. c. Tie domāti šīberu pasaules vajadzībām, bagātnieku izvirtuļiem, kuru instinkti prasa izsmalcināta kairinājuma un kuri par to var samaksāt, cik prasa. Tauta šīs lubas nelasa. Franču un vācu tauta vispār nelasa žurnālus, tos uztur tikai inteliģence. Turpretim latviešu lubinieciskie «ilustrētie žurnāli» taisni spekulē uz plašāko sabiedrību, uz tautu vārda pilnā ziņā. Tāpēc viņu neķītrība ir jo noziedzīgāka un neattaisnojamāka.

Šo žurnālu īsā laikā pievairojies īsti daudz, gan «nopietnu»,

[1] «Smaids», «Parīzes dzīve» (abi *fr.*), «Riņķa deja», «Vecpuisis», «Berlines dzīve» *(vāc.). Sakārtotāji.*

gan tā saucamo «satīrisko». Bet mums pietiks ar vienu pašu, ar vienu pašu burtnīcu [1], kas man patlaban priekšā, lai rakstu-rotu visu šo lubinieku ansambli. Arī sava dzeja viņiem tur ir. Vispirms Ž. K.— acīm redzami kāds Žano no Daugavmalas — nīkst trakiskās ilgās pēc «karsētas miesas mīlas, kas aizliegtas gail». Šo vienu leijerkastes motīvu viņš nu stiepj un staipa bezgala neveiklās un nemākulīgās rindās. Vai nebūtu iespējams iecelt kādu latviešu valodas aizstāvēšanas biedrību, lai lubinieki viņu, nabadzīti, pavisam nenomoka? Pārējie dzejoļi gan ir tikai tukšas, banālas rīmes. Bet tad nu nāk tie «romāni»! Romāns «iz» mūsu laikiem, par kura saturu vislabāk spriest pēc autora paša pārstāstījuma. Bagāta rūpnieka dēls, donžuāns un uzdzīvotājs Guntars dzer ar draugiem Frankfurtes viesnīcā, tad dodas pie kādas daiļas kundzītes. Pārīti pārsteidz kundzes vīrs un pēc visraibākiem pārdzīvojumiem izmet no dzīvokļa. Kundze aicina Guntaru sev līdzi uz ārzemēm. Guntars apsolās braukt. Starp abiem norisinās mīlas ainas(!). Kundze atdodas Guntaram. Guntars brauc uz Berlīni, sastop kādu daiļavu, ar kuru(!) atkal sākas mīlas rotaļas. Guntars nozog Hildegardei sarkanu zeķu saiti, bet Hildegarde slepus paņem visu viņa naudu, atstādama ironisku vēstuli un savu vizītkarti, kur viņa apzīmēta par starptautisku avantūristi un blēdi. Guntars atrodas netālu no Berlīnes bez santīma kabatā. — Un tā tas iet arvien tālāk un tālāk, tajā pašā Daugavmalas Žano garā un gaumē un, kā redzat, pat žargonā. Blakus «oriģinālromānam» stāv vēl kāds cits oriģinālsacerējums, kuram virsrakstā ne vairāk, ne mazāk kā «Asinis un glotas» — sak, ja tas nu vairs nevilks, tad nevilks nekas. Tur lubinieki sniegšot «sensacionālus materiālus par vecās Krievijas dienvidarmiju cīņām ar lieliniekiem, par šo armiju sabrukumu, izvirtību, kokaīnismu, šausmām un mocībām, kādas valdīja šinīs armijās». Tulkojumi cienīgi stāv blakus «oriģināliem». Saturs arī tur grozās ap to pašu vienu vienīgo tematu. Tur ir kaut kāds Spānijas dejas nams, vēl viens nams, kurā pa nakti iemaldās kāds subjekts ar dāmu, vēl viens briesmu stāsts un vēl viens jēlību pilns gabals. Arī «humors» tur ir, protams, bez kaut kādas asprātības, bet ar pietiekošu porciju piedauzīga cinisma. Un beigās visam šim ļembastam kronis — «grandiozs kinoromāns 12 epizodēs», ar mil-

[1] Domāta lubinieciski pornogrāfiskā «Sensācija» (1924) — «ilustrēts žurnāls visām un visiem». Izdevniecība «Saturns». Atb. red. Nikolajs Džonsons, red. Helmārs Rudzītis, vēlākais spekulatīvās lata grāmatu izdevniecības «Grāmatu Draugs» īpašnieks, tag. latviešu buržuāzisko nacionālistu emigrantu bulvārlapas «Laiks» izd.-red. ZASV. *Sakārtotāji.*

jonāriem marķīziem, ar zagšanām, šaušanām, bēgšanām, atkalatrašanām un visiem parastiem kinotrikiem.

Ar tādu «gara barību» jaunākie ilustrētie lubinieki pacienā latviešu tautu. Skolotā zaļā jaunatne, kam tādas barības kārojas, to daudz smalkākā un pikantākā veidā atradīs līdzīgos franču un vācu žurnālos. Tur arī pornogrāfijai tikpat literāriskajā, kā ilustratīvajā daļā tomēr piemīt sava elegance, sava *quasi*-estētiskā nokrāsa, aprēķināta vairāk izsmalcinātai erotisku gurmonu gaumei. Latviskais lubiniecisms ir caur un cauri pašpuicisks, pirmatnēji prasts, ciniski piedauzīgs un neinteliģents visaugstākā mērā. Tas spekulē uz ielas, tirgus, iebraucamo vietu, kabaku un kaktu ballīšu publikas zemajiem instinktiem, cenšas ekspluatēt tos un iesist sev netīru grasi. Bet mūsu lubinieki vēl nav apmierināti. Tajā pašā žurnālā, par ko es runāju, viņi žēlojas, ka viņiem viens numurs konfiscēts, kamēr ārzemju žurnālos «bieži tiek iespiestas vēl daudz neķītrākas lietas. Ārzemniekiem Latvijā daudz kas atļauts, par ko soda mūs, latviešus.» Patiešām, tā nu ir nedzirdēta netaisnība. Nu ļaujiet taču viņiem arī drukāt «vēl daudz neķītrākas lietas»! Vai viņi tāpat nav nacionāli veikalnieki, un vai viņu veikaliem nav eksistences tiesības? Ļaujiet taču arī viņiem no savas puses izplatīt Vakareiropas kultūru!

Bet tas skandalozākais visā šajā lubiniecismā tomēr ir tās «ilustrācijas». Starp zeķainiem meitiešiem un citām piedauzībām tur stāv arī valsts prezidenta, Saeimas prezidenta, ministru prezidenta, ģenerāļa Baloža un citu valstsvīru ģīmetnes! Jājautā: vai tās gan ievietotas tur ar viņu ziņu un atļauju, mazākais bez viņu protesta? Ja tā, tad atliktos tikai plecus paraustīt. Tādas protekcijas un sankcijas lubiniecismam nekur citur pasaulē nav bijis. Mēs pirmie esam izgudrojuši šo jauno veidu un tūliņ uzstādījuši vēl ilgi neaizsniedzamu «rekordu».

[*Andrejs Upīts*]

«Domas», 1924. g., Nr. 10, decembris, 462.—464. lpp.

AR UŠŅU DURAMO
LUBAS UN PUSLUBAS

Nopietnai literatūrai vairs nav lasītāju. Literatūras un mākslas žurnāli tikai ar mokām turas virs ūdens. Garīgais pamirums vispirmā kārtā ir ķēris pašu vārīgāko locekli tautas kultūrdzīves orgānismā. Sporta laukumi, ķiņīši, literatūras lubas un puslubas atvelk tos pašus nedaudzos, kuriem vēl būtu vaja-

dzība pēc drukāta vārda ārpus dienas avīžu sensācijām un jēlumu kaktiem. Literāriskais lubiniecisms diferencējas un specializējas, lai vispusīgāk un pamatīgāk izmantotu pagrimušās sabiedrības dažādos instinktus. *La bête humaine* (kustonis cilvēkā) tiek kairināts dažādiem kumosiem — ik pēc katra garšas.

«Ilustrētais Kriminālžurnāls»[1] apkalpo stiprākas nervu narkozes cienītājus. Krimināltēmas no literatūras gan nekad nebūs izskaužamas. Tas pats Konan-Doils rāda, ko no tām prot iztaisīt ar prātu un labu fantāziju apveltīts stāstītājs. Edgars Po no tām izveidojis īstas mākslas šedevrus. Mūsu kriminālžurnālistiem nevajag ne prāta, ne asprātības, ne fantāzijas, ne kādas mākslas, lai arī speciāli pielāgojamas. Ar dubļainu pavārnīcu viņi smeļ no visām nomalēs satecējušām peļķēm. No sen pazīstamiem vēstures kriminālnotikumiem. No nesen kā pakārtu noziedznieku tiesas protokoliem un pašas uzkāršanas scēnām. No tiesu kronikas un kabaku nostāstiem par hipesņicām. No ārzemju avīžu ziņām par aristokrātiskiem blēžiem un šausmīgām atriebības slepkavībām. No anekdotēm par to, kā Ļeņingradā laternu zagļus kar turpat pie laternas staba un tamlīdz. No cittautu kriminālbeletristikas utt. Tas viss te minēts no viena paša žurnāla burtnīciņas, kura man gribot negribot bij jānopērk. Kriminālļubinieku avoti ir neizsmeļami. Protams par sevi, ka visas šīs lektīras izvēlē izmanāma gudra tendence uz to brutālāko un drausmīgāko. «Literatūra» pēc iespējas tiek pievienota seksuālām pikantērijām un izpušķota attiecīgām bildēm, kur var skatīt aizžņaugtas rīkles, ielauztus galvaskausus, zem vilciena riteņiem krītošu sievieti un burlaku ar tuteni zobos. Droši var teikt, ka starp šo razbainieku lasītājiem aug dažs labais nākošais Adamaitis vai vēl lielāks varonis. Visļaunākais tas, ka šīs noziedzīgās literatūras galvenā lasītāja ir augošā jaunatne.

«Zilais Žurnāls»[2] visu redz, visu zin. Tas liekas kādas starptautiskas kliķes produkts, kura maļ uz vairākiem ģaņģiem. Pāršķirstot mūs tur pārsteidz patiešām «kupls» saturs sekojošā kārtībā: Sešas pasaules jaunumu bildītes. Pusplika Parīzes reviju zvaigzne. Precību nodaļa un precību sludinājumi ar brūti baltos šleijeros un triju vīra meklētāju galvām. Trakonama apraksts ar visu iemītnieku nobildējumiem. Noziegumu pasaule,

[1] «Ilustrēts Kriminālžurnāls» (1925—1926), iznāca Rīgā, reizi nedēļā. Izdevniecība «Raksts», red. vietā R. Lukstiņš, ar 4. nru atb. red. K. Platnovics — abi A. Tupiņa tenku un ķengu lapas «Aizkulises» darboņi. *Sakārtotāji.*

[2] «Iknedēļas ilustrēts universāls Zilais žurnāls ar pielikumiem». Red.-izd. O. D. Stroks, Rīgā, 1. nrs 1925. g. 6. novembrī. *Sakārtotāji.*

kur vīrs grūž revolveri pa pavērtu durvju šķirbu. Saruna ar mironi. Četras īsti pornogrāfiskas bildes — ko vajag sievietei. Iļja Erenburgs, mūslaiku bērni, četras govis pie siles un čūsku dejotāja. Mīlas smaidi un iegribas. Plika sieviete uz vannas malas un divi vīriešu subjekti, uz to lūrējot... Esmu ticis tikai līdz pusei, bet turpmāko katrs pats varēs iedomāties. Šis «žurnāls» spekulē uz kustoni cilvēkā *en bloc* [1]. Tā fabrikantu *amplua* [2] ir plašs un vispusīgs. Kaut cik literāriska izteiksme tekstā, protams, nav no svara. Toties izteiksmīgas ir bildes, kuras neskatās tikai mūsu, uz ćitiem grēkiem tik acīgā cenzūra.

Samaitātie seksuālie instinkti un izvirtusī erotiskā fantāzija no laika gala ir bijusi visu lubinieku iemīļotākais un parocīgākais ekspluatācijas objekts. Vīrietis te tiek iztēlots par kaut kādu anormālu dzimumdzīves vergu un sieviete par prostitūtu pēdējā stadijā. Rēgojas te viņa aizgērbta un izģērbta, visādās vājprātīgās pozās, no kurām riebums dveš jau pa gabalu. Sievietes miesa ir iedvesmojusi māksliniekus uz nemirstīgiem dailes darbiem. Daudzi domā, ka viss dabas un kultūras daiļums viņā sintezēts. Te šis daiļums ir nosviests zemē, pa dubļu dubļiem viņš tiek vazāts, apspļaudīts un kājām mīdīts. Es daudzreiz esmu nobrīnījies, kāpēc mūsu daudzās tikumīgo dāmu biedrības un līgas tik maz un tik gļēvi protestē pret sievietes pazemošanu un profanāciju lubinieku literatūrā. Par klibiem suņiem, kaķiem viņas uztraucas vairāk nekā par sava dzimuma apsmiešanu.

«Elegance» [3] ir tā biezākā un «solīdākā» no šī žanra lubām. Visāda iedomājama un neiedomājama pikantērija stāstos, jokos un bildēs. Ilustrācijas aiztapinātas no līdzīgiem cittautu žurnāliem, arī stāsteļi pa lielākai daļai tulkoti vai lokalizēti pārtaisīti no citām valodām. Protams, atmesta ir tā rafinēde un graciozitāte, ar kādu, piemēram, franču pikantēriju līferanti prot savus sacerējumus pasniegt saviem izsmalcinātiem gurmoniem. No visām malām un no visiem mēsliem izlasīts pats prastākais un jēlākais. Latviešu erotiskā «elegance» ir atbaidīgi robusta un lempīga. Pietiek izlasīt kaut tikai tos četrus pantus ar virsrakstu «Baudu nakts» — kaut kāda zaļā zeņķa «veltījumu Lilijai Ziemelei». Tā ir «dzeja», ko pašpuikas bez kautrēšanās var rakstīt uz publisku atejvietu sienas. Un nebūtu nemaz liels pārsteigums, ja izrādītos, ka šādi apveltītā Lilija Ziemele

[1] Visā pilnībā *(fr.)*. *Sakārtotāji.*

[2] *Emploi (fr.)* — darba lauks, specialitāte. *Sakārtotāji.*

[3] «Elegance», iznāca Rīgā, reizi nedēļā, no 1925. g. 1. jūnija līdz 1926. g. 25. februārim. Atb. red.-izd. Marsella Tupiņa, red. Helmārs Rudzītis. *Sakārtotāji.*

ir dzīva sieviete un ka viņu patiešām tā arī sauc. Mūslaika latviešu sieviete ir palikusi ētiski un estētiski neticami trula.

«Vecpuisis»[1] ir par desmit santīmiem lētāks, bet aplam būtu teikt, ka tāpēc viņā arī jēlību par desmit santīmiem mazāk nekā «Elegancē». Gluži otrādi: viņš cenšas savu konkurenti vēl pārtrumpot. Bilžu viņā gan ir mazāk un visas tās izgrieztas no kioskos izkārtiem āttiecīgiem ārzemju izdevumiem. Bet toties literatūra gandrīz visa oriģināla, paštautas «rakstnieku» pagatavota. Tie nu ir skribenti pavisuvisam bez goda un kautrības. Te liekas aizsniegts jau cinisma rekords, galēja robeža, par kuru tālāk vairs nav kur iet. Devītajam numuram, kuru man gadījās nopirkt, pat papīrs bij piesarcis.

«Amora Niķi»[2] — tas ir precību žurnāls «Mīlai, Laulībai un Flirtam». Šie lubinieki tātad savu plašo druvu apmēslo pēc pazīstamās trīslauku sistēmas. Pretēji «Vecpuisim» te sagrabināti tikai tulkoti gabaliņi īstā aiztrepju valodā, bet nav ko šaubīties, ka «amora niķu» cienītāji tā kā tā izlasīs to, kas viņiem vajadzīgs. Tā, piemēram, sludinājumos divas ilgu meitenes vēlas atrast savus ideālus, lai laimīgi iebrauktu laulības ostā. «Kuģi, kam nerūp manta, bet daiļa sirds, — rakstiet!» Protams, atsaukties šim aicinājumam varēs tikai tie «kuģi», kuriem bez mantas nerūp arī meitieša veselais prātiņš. Vai atkal tā atstātā dvēsele ar 5-klasu vidusskolas izglītību(!), «kuram nav ne draugu, ne paziņu, ne radu, kas daudz mētāts pa dzīves jūras viļņiem, mans ceļš ir grūts, spēki zūd, sauc pēc atbalsta». Protams, viņš vēlas iepazīties ar sievišķiem, ar šķirtām vai atstātām sievām — bez bērniem, protams! Viena alga, ar kādām, «tādas, kam būtu sava dzīves iekārta, ar sirsnīgu, klusas dabas, kam ģimenes dzīve augstāka par pasaules priekiem, slavu un zeltu, kam no svara īsta mīla un patiesa sirds»... Tā šīs slīcējas dvēseles ar pēdējiem elpas pūtieniem tur ņemas juku jukām. Daža, kaunu aizmirsusi, pat savu fotogrāfiju vēl pielikusi klāt! Jā, kas gan pēc tam vēl ņemtos uzrādīt, kur cilvēku ģeķībai mērs!

«Mīla un Flirts» — tā atklāti un ciniski saucas viena no raksturīgākajām seksuālajām lubu lapelēm. Mūsu demokrātiskie likumi stingri apsargā ticību un visus svētumus pret neticīgiem apgānītājiem. Vai nevarētu kāds parūpēties, lai porno-

[1] «Vecpuisis», iznāca Rīgā, divreiz mēnesī, no 1925. g. marta līdz 1926. g. martam. Red.-izd. [Aleksandrs] Jēkabs] Grīns, vēlākais daudzražīgais buržuāzisko nacionālistu romānists un Ulmaņa galma trubadūrs. *Sakārtotāji.*

[2] «Amora Niķi», iznāca Rīgā, no 1925. g. oktobra, vēlāk ar nosaukumiem — «Mīla un Flirts», «Mīla un Laulība» u. c. *Sakārtotāji.*

grāfijas līferantiem aizliedz mīlas skaidro būtni vazāt pa visādiem netīrumiem? Lubinieku flirts ir prasts un banāls. Vajag jau pavisam novazātu dvēseļu, kuras tās varētu interesēt. Nožēlojami novērot, ka arī te taisni pusaudži — tie, kas visvairāk piekožas lubinieku izmestai makšķerei. Tā cilvēka dabiskie instinkti no agras jaunatnes tiek sistemātiski vērsti neceļā.

«Eross»[1] ir vienīgais vieglā žanra žurnālītis, kas savas pikantērijas cenšas pasniegt estētiskā formā. No šīs puses skatoties, viņš nebūt nav pieskaitāms lubām vai puslubām. Ilustrācijas nav vairs vienkārši izgriezumi no cittautu lubinieciskās seksuālliteratūras, bet pazīstamu latviešu mākslinieku oriģinālzīmējumi (Vidbergs, Skulme). Arī literatūrā pazīstamu autoru vārdi (Zamaič, Jūlijs Lācis). Izdevums pilnīgi kopēts no populārajiem franču paraugiem. Tomēr zīmējumos un tāpat tēlojumos kaila erotiska instinkta kairinājuma tendence ir galvenā un pārsverošā. Arī šis žurnāls tiecas izmantot šālaika pilsoniskās sabiedrības samaitāto gaumi, tāpēc arī pret to jāizsakās tikpat noraidoši kā pret citiem agrāk minētiem. Kaitīga dzira no tā netiek labāka, ja viņu pasniedz daiļi veidotā traukā.

«Nākotnes Sieviete»[2] esot «politisks, zinātnisks, filozofisks, literārisks un mākslas žurnāls». Pornogrāfijas tajā nav. Bet te mūs var interesēt pati tā nākotnes sievietes filozofija un literatūra. Taisa viņu Irma Baltmane-Saulīte, Sproģu Berta, Malda, Zigzaga, Amanda Kloto, Emīlija Jurēvica un citas nepazīstamas kundzes un jaunkundzes. Kā divi ķiļķeni vārošā katlā šajā sieviešu pūlī pa vidu maisās Jurēviču Jēkabs un Meijeru Jānis. Sparīgas viņas ir — šīs latviešu jaunās amazones. «Kaut arī dzīves izredzētie vīrieši nepalīdz (bet Jurēviču Jēkabs un Meijeru Jānis?), mēs tiksim augšā! Mums jāpaceļas no dumbrāja, kurā vēl esam iestigušas! Mums jānomet verdzības saites! Mums jālauž tumsa un jānāk pie gaismas!» Vārdu sakot: jedrīvai āzīt! Dūres vien mums, nabaga puisiešiem, žvinkst gar degunu. Kas šās tur nogrūdis tajā dumbrājā un pa kādām trepēm īsti viņas traušas augšup, tas nu no šīs svelošās filozofijas nekādi nav izdibināms. Man šķiet, ka tas pats Jurēviču Jēkabs un Meijeru Jānis tomēr varētu būt palīdzīgs šīm dāmām viņu dziļajā «peklē». «Kādēļ gan sieviete nevar sēdēt kādā ministra krēslā jeb pagasta vecākā amatā?» jautā tā pati Irma Balt-

[1] «Eross» — ilustrēts žurnāls latv. un krievu valodā. Iznāca Rīgā, 1925. g. Grafiskās daļas vadītājs Sigismunds Vidbergs, red.-izd. Kārlis Rasiņš, vēlāk izdevn. «Literatūra» īpašnieks. *Sakārtotāji.*

[2] «Nākotnes Sieviete» (1923—1929) — «politisks, zinātnisks, filozofisks literatūras un mākslas žurnāls», iznāca Rīgā, reizi mēnesī, red.-izd. Emīlija Jurēvica. *Sakārtotāji.*

mane-Saulīte. Jā gan, kāpēc viņa nevarētu sēdēt, jo vai tad uz sēdēšanu patiešām tikai vīriešiem ir monopols? Un mežsarga amats un smagā ormaņa, un kuļmašīnas vadītāja, un tiesu pristava, un skursteņslauķa? Visiem saviem bēdubrāļiem es ieteiktu izlasīt «Nākotnes Sievieti», tad viņi redzēs, cik šausmīgi patlaban apdraudēts mūsu stāvoklis. Lai tāpēc mācāmies pie laika zeķes lāpīt un bērnus zīdīt. «Nākotnes Sievietes» dzeja nestāv zem viņas filozofijas. «Tu atnāci, kā rudens vēja dzīts,» dzied mazāk amazoniski noskaņotā Sproģu Berta. Bet Zigzaga gāžas pašas mūžības bezdibeņos iekšā. «Noslēpums noslēpumā un mūžīgs noslēpums mūžīgi mūžos varenajā mūžībā. Esi svētīta no mūžības līdz mūžībai, šausmīgākās elles un mūžīgi ziedošās paradīzes māte, noslēpuma pilnā, varenā un bezgalīgā mūžība no mūžības uz mūžību!...» Lai glābjas, kas var, pie Zando Lettona. Tas tēlo, kā es «noskūpstīju to», «un noskūpstīju viņu» un «vēlreiz noskūpstīju viņu». Tā vien liekas, ka galu galā tik briesmīgi nemaz nebūs ar tiem mūžības noslēpumiem un mūsu sugas izdeldēšanu no zemes virsus. Arī nākotnes sievietei tie paši vecie niķi padomā.

«Sieviete»[1] ir Amālijas Vilkas rediģēts «ilustrēts ģimenes žurnāls nacionāli ētiskai audzināšanai, veselības kopšanai, daiļrakstniecībai un mājturībai». Tas jau ir puslīdz nopietni ņemams izdevums, kurā var atrast korektus kritiskus rakstus un tamlīdzīgus apcerējumus. Šajā vietā viņu atzīmējam tikai tāpēc, ka starp tiem un mājturības receptēm tur plašu telpu ieņem arī sieviešu beletristiskie rokdarbi, kurus nevar citādi apzīmēt kā par diletantisma kultivēšanu literatūrā.

«Jaunā Balss»[2] — pazīstamā žūpības apkarotāja adv. G. Ķempeļa orgāns. Žurnāla tendence par sevi teicama — ja tikai god. advokāta kungam būtu kaut cik sajēgas par dzeju un viņš daudzas lappuses nepiepildījis tik šausmīgām diletantu peršām. «Visās malās viz un laistās, It kā burvis te kur slaistās,» sikšņo kāds Aldonis Pārslietis. Un tas te nebūt nav vienīgais un arī ne tas glupjākais. Žurnālā ir sevišķa nodaļa: Domu izmaiņai. Tur starp citu atrodam šādus dziļdomīgus jautājumus: Pēc kā visvairāk ilgojas un kāro karavīri? Kāpēc jaunatne no laukiem traucas uz pilsētu? Kas cilvēkam ir visdārgākais? Kad cilvēks var justies laimīgs? Kur nav dāvanas, vai tur var būt

[1] «Sieviete» — «ilustrēts mēnešraksts nacionāli ētiskai audzināšanai, veselības kopšanai, daiļrakstniecībai un mājturībai». Iznāca Rīgā, no 1924. g. marta līdz 1927. g. februārim, red.-izd. Amālija Vilks. *Sakārtotāji.*

[2] «Jaunā Balss» (1923—1940) — ilustrēts nedēļas laikraksts, no 1928. g., reizi mēnesī. Izd. Latvijas pretalkohola b-ba; atb. red. zvērināts adv. G. Ķempels, vēlāk A. Bergmanis u. c. *Sakārtotāji.*

interese? Kas sajūsmina cilvēka dziļākās jūtas? Vai mīlestība tiek vērtēta pēc gadiem? Utt. Atbildes ir īstas domu pērles citreiz populārā Ozoliņu Viļa gaumē. Liekas, nodaļas virsraksts gadījies aiz pārpratuma. Tā vietā katrā ziņā vajadzētu stāvēt: Gara nabadzības kakts.

A. U[pīts].

«Domas», 1926. g., Nr. 1, janvāris, 70.—73. lpp.

AR USŅU DURAMO
LUBINIECISKĀ LIRIKA

Jau vairāk gadu dzird brīnāmies, kāpēc latviešu dzeju vairs nelasa. Kāpēc no izdrukātiem krājumiem iziet tautā tikai tie eksemplāri, ko cien. dzejnieks ar pašrocīgu ierakstu piesūta savām pazīstamām jaunkundzēm un laikrakstu redakcijām. Kāpēc jaunie dzejnieki ar manuskriptu kladēm padusē velti apstaigā izdevējus, bet tie tūliņ abām rokām kratās nost, pašu pirmo pantiem aprakstīto manuskripta lappusi ieraudzījuši. Vai izdevēji ir palikuši pārāk neuzņēmīgi un neatsaucīgi? Vai lasītāja publika pilnīgi stulba pretim gleznainam, daiļskanīgi rīmētam vārdam? Varbūt, pēc Veidenbauma konstatējuma, patlaban patiešām «beidzies liras laikmets svēts»?

Jā, pa daiļai arī tā. Mūsu nejaukajam, brutālajam korupcijas, panāmu un kvalificēta švindelisma laikmetam trauslā lirika ir vissvešākā un tālākā literatūras nozare. Pilsoniskā tauta arvien dziļāk nogrimst kailā prakticismā un materiālismā, kur to tikai vēl ar kādu plika sportista bildi vai jēlu sensāciju iespējams pakutināt. Līdz ar to arī izdevēji lielāko vērību piegriež drošai komercijai, izvairīdamies no riska ar plānām dzeju brošūriņām. Tomēr galvenais iemesls tas nav.

Kāpēc dzeju nelasa? — Tas pašā pamatā ir nepareizi nostādīts jautājums. Pavisam otrādi tas jāapgriež un jāprasa: kādēļ viņu lai lasa?

Tauta, kāda viņa arī kuro reizi bijusi, allaž zina, ko viņa lasa un kādēļ viņa lasa. Drukātas dzejas arī pašreiz nav trūkums. Nerēķinot tos vairākus desmitus dzejoļu, ko dienas avīzes un dažādi žurnāli un žurnālīši katru dienu drukā, arī veselu dzejas grāmatu vairākiem desmitiem katru gadu nāk klajā. Un taisni šis lirikas pārmērs, šie dzejas plūdi, kas gāžas pār latviešu lasītāja galvu, ir tas īstais iemesls, kāpēc viņš no tiem vairās jau pa gabalu. Dzeja ir palikusi bezkaunīgi uzmācīga, no tās nekur vairs nevar patverties. Ja tāds iesācējs «dzejnieks»,

kam pāra panti iedrukāti kādā provinces avīzītē, ir apstaigājis visus izdevējus un visur atraidīts, tad viņš apvainojumā un spītībā pats ķeras pie lietas. Viņš aizņemas naudu, viņš raksta vekseļus, uz ātru roku nodibina pats savu apgādniecību — «Sirēnu», Liesmu» vai kā nu viņu sauc un tātad nu izdod vienu vienīgo grāmatu, viņa paša dzejoļu krājumu. Dzejnieks iekrīt parādos, iztērē beidzamo, ko labi un auglīgi būtu varējis izlietot dažu poētikas grāmatu iegādāšanai un vispār literāriskās izglītības paplašināšanai, lai tikai redzētu savu vārdu uz grāmateles vāka nodrukātu un veikala logā izliktu — lai taču arī viņš būtu dzejnieks. Brīnišķa ticība apdrukātam papīram! Bet vienkāršs lasītājs, kādreiz nejauši savu latu par tādām dzejām izmetis, jūtas nesmukā kārtā piekrāpts un uz visiem laikiem paliek pantos rakstītās literatūras niknākais ienaidnieks. Nezin kāpēc, bet lubinieciskais stāsts allaž atrod vairāk cienītāju nekā lubinieciskā lirika.

Uz labu laimi es no lielā žūkšņa plauktā paņēmu divas trīs šajā gadā iznākušās dzeju grāmatiņas. Ikvienā no tām var atrast pa pārim pieklājīgi uztaisītu un nodrukājamu dzejoļu. Bet visā visumā tā ir tīrākā, kvalificētākā lubiniecība.

Paklausieties:

NAKTS UN VĒTRA

Melno nakti vētra dzina
ar viesuļu pātagu.
Vēji kāpa bangu kalnā,
kuģiem lūza mastu koki, —
visās bākās uguns dzisa.
Vilciens smagās elsās dvesa, —
dzelžu skaņas aizžvadzēja.

Sākumā liekas, ka dzejnieks savu lietu noķēris aiz pašām ausīm: viņš grib apdziedāt jūru vētras naktī. Kāpēc viņš grib apdziedāt taisni to un neko citu, piemēram, savas sievas dzimumdienu vai putras katliņa sīkšanu uz plīts — tas, protams, mums paliek nezināms. Nelubinieciskā lirikā jau gan katrā pantā jaušam to iekšējo impulsu, to psihisko imperatīvu, kas iekustinājis dzejnieka fantāziju meklēties emocionālam ieviļņojumam vai dzejiskai domai raksturīgu izpausmi. Mūsu citētā dzejnieka emocijas neizmanām. Viņš vienkārši ņem un apraksta nakti un vētru — kā nu viņš to prot. Un prot viņš pavisam vāji. Vētra dzen nakti ar viesuļa pātagu — kur un kā viņa to aizdzen? Un kas tad tur paliek, kad viņa ir aizdzīta prom? Tālāk vēji kāpj bangu kalnā — tātad tās bangas brīnišķā kārtā

eksistē jau pirms un bez tiem vējiem, bet šie tikai atnāk un tad kāpj. Kā vēji vispār var «kāpt», to neviens mirstīgs prāts nespēs iedomāties, ne nu vēl priekšā stādīties. Un kādās radniecīgās attiecībās viesulis un vēji ar pašu to vētru, tas arī nekādi nav saskatāms. Tomēr lai nu kā, tik tālu tā lieta vēl iet — mastu koki ir nolauzti, nav kur pakāpties, visas bākas izdzisušas, ir tumšs, kā lai zina, kas tur tajā jūklī uz jūras īsti notiekas. Bet tad autors mūs ar rāvienu, tā teikt, atsēdina. Vilciens dveš smagās elsās, un dzelžu skaņas aizžvadz. Trakais! Viņš taču ar visiem dzelžiem nebrauc pa jūru! Bet, ja viņš, kā visi pieklājīgi vilcieni, brauc pa cietzemi, kāpēc tad mums tajās pirmajās piecās rindās tik daudz bija jādzird par jūru? Kur tas loģiskais saiknis starp abām šīm nakts un vētras raksturojumu grupām?

Bet ņemsim labāk vienu citu dzejnieku:

SALDAS SKAŅAS

Vēl balss tev trīc,
aust krāšņs rīts, —
viss ziedos vīts.
Kur varētu iet? —
Pie mīlas skriet
un daiļumā diet.
Nāc mīla skaties, acs kā mirdz
iekš krūtīm salds sapnīts, čalo, irdz,
jo brīva un karsta ir mana sirds.
Nekad mums ziedons ne-aizies,
nekad ar sūras asaras lies...
Viens mirklis, — dzīve saldi smies.
Sen nomodā nakts,
Kā grūta vakts,
ir darbs sen sākts.
Griez actiņas maigi,
kā mēness zaigi
uz augšu naigi.
Tad rozes plauks
un laukā sauks
nāc tuvāk draugs.

Redzat, tā ir pavisam citas zortes lirika nekā iepriekšējā. Vispār komentāru viņai nav vajadzīgs, kas no sirds nāk, tāpat arī iet pie sirds. Jāgriež tikai vērība uz abu šo talantu raksturīgo atšķirību. Tas pirmais raksts pavisam bez atskaņām, tāpēc ka šajā patiešām grūtajā mākslā viņam vēl nav bijis laika iedziļi-

nāties. Toties šis te spēj jau uzstāties ar trejatnīgām rīmēm, starp kurām dažas pat gluži pareizas. Var redzēt, ka te mums darīšana ar nepārprotami domātāju galvu, jo viņa pat savu mīļo radikāli abstrağē par mīlu (varbūt tā ir vienkārši viņa Mīle?). Nav arī nekāds brīnums, ka, pie mīlas aizskrējis, viņš grib dancot. To taču dara pat telēni, kad viņus pirmoreiz izlaiž ganos. Šis dzejnieks sevišķu svaru liek uz garšas pretstatiem, it īpaši starp sūro un saldo. Izrādās, ka pat sapnītis viņam ir salds un ka viņš pie tam vēl čalo un irdz un bez tam un galvenā kārtā čalo un irdz «iekš krūtīm». Bez vārda runas, ar tādām krūtīm tālu var tikt. Interpunkciju un visus pārējos sīkumus ar laiku ne tikai dzejnieki vien iemācās.

Bet nu trešais:

IDILE

Aizveru acis...
Un klausos, un klausos...
Un klusumu dzirdu
un mākoņus slīdošos tālē
un tauriņu spārnu švīkoņu sīciņo — sīko...
Raug, raug, —
div' tauriņa spārni jau aizskar man lūpas —
div' siltī un trīsoši tauriņa spārni...
Bet nē, — es muļķītis lielais! —
Tās taču ir mīļā, — ak, laime! —
Div' siltas un tvīkstošas lūpas —
tavas skūpstošās, priecīgās, dzīvību raisošās lūpas!

Par cieši gudru arī šo neviens nesauks, tomēr gluži tik liels muļķis kā abi iepriekšējie kolēģi viņš nav. Mazākais ar latviešu valodas priekšmetu viņš jau labi gabalā. Liels speciālists viņš tajās pašās mīlestības lietās, visa grāmata par to vien dzied, gan brīvos, gan saistītos pantos. Kad cilvēku vienmēr aizskar tādi «div' tauriņa spārni», tad jau nevar prasīt, lai galva viņam paliktu skaidra, tad runā sirds. Un sirds to nemaz netur par joku, ja epitetu «sīciņš» vēl pastiprina ar «sīks». Deminutīvi jau paši par sevi tāda jocīga vārdu nošķira. Piemēram, «muļķītis lielais» neskan neko sliktāk un nedzejiskāk kā «melnais baltais» vai «garais īsiņais».

Ko teiktu vecāki ļaudis par šīm dzejiskām palaidnībām? Man liekas, kā vienā mutē: «Ak, žagarus, žagarus! Vai jums, blēņdari, darba pavisam nav?»

A. U[pīts].

«Domas», 1928. g., Nr. 6, augusts, 71. un 72. lpp.

LITERĀRISKAS EKSKURSIJAS

I. EDVARDS VIRZA KĀ «BILDERSTIRMERS» [1]

Edvards Virza palaikam lāgu lāgiem ārkārtīgi sadūšojas — sevišķi tādos gadījumos, kur viņš sajūtas aicināts pakalpot savu kungu un maizes tēvu partijas politikai. Ka pārākā dedzībā pagadās arī tīrie lāča pakalpojumi, saprotams par sevi... Kā dzejnieks viņš ir tipisks romantiķis ar ačgārnām simpātijām pret viņam svešo klasicismu. Varbūt aiz šīs ačgārnības savā ziņā patiešām «klasiskas» tikušas dažas viņa odas zemnieku savienības, katoļu priesterības un citu tumsības spēku slavināšanai. Kā nepārspējami literāriskās pieluncināšanās paraugi šie viņa ražojumi ir vērtīgs avots sīkfeļetoniskas un zobgalkalendāriskas vielas meklētājiem. Vēl bagātīgāks šāda sastāva avots tagad atveras Virzas recenzijā [2] par Kaudzītes Reiņa romānu «Izjurieši» (Valtera un Rapas apg., 1928).

Brāļi Kaudzīši ar saviem slavenajiem «Mērnieku laikiem» vienmēr bijuši latviešu pilsonības gods un lepnums. Luteriskais piētisms, visu veco ticības tradīciju konsekventa propaganda tautai ieskatāma kā ļoti vērtīgs pakalpojums pilsoniskai politikai, un to viņa arī pratusi allaž pietiekoši labi novērtēt. Māmuļas aprindas pilnīgi pareizi brāļus Kaudzīšus turējušas par saviem cilvēkiem, un tikpat pareizi viņi paši turējušies pie tām. Bet nu nāk Edvards Virza un Kaudzīšu ģīmetnes, latviešu pilsorības svētbildes, rauj nost no naglām Latviešu biedrības zālē un izmet tās pa logu pagalma saslauku stūrī. Tā savā ziņā ir vesela «revolūcija» tajos literāriskajos kaktos, pa kuriem rokas Edvards Virza.

Paklausieties tikai, ko viņš saka par abiem Kaudzīšiem:

«Katram Ahilam ir savs Tersīts. Mūsu tautiskā laikmeta kustībai tādi bija brāļi Kaudzīši, ļoti īgni un skaudīgi domājoši cilvēki. Viņi iemeta veselu sauju netīrumu mūsu atdzimšanas laikmeta dzejas spogulī, kurš atstaroja tikai cēlas lietas. Pietuku Krustiņa personā šī kustība ir šo abu veču(!) uz nebēdu izkariķēta. Kas ir viņu reālisms jeb, labāk sakot, naturālisms? Viņiem nepatīkas lidojošā gaita. Viņiem riebj senlatviskā gaišā latviešu sēta un baznīca. Viņi tās vietā liek piepīpoto un dubļaino kroga istabu. Viņiem patīk, lai visi cilvēki būtu savā nelietībā vienlīdzīgi. Cik vērtīgs šāds literārisks virziens? Vispirms viņš nerīkojas ar mākslas metodēm. Viņa pamatos likta dzīves kopēšana, un šādai mākslai trūkst tā starojuma, kas mirdz pāri vi-

[1] *«Bilderstürmer» (vāc.)* — svētbilžu dauzītājs. Jēdziens pieder katoļu un luterāņu ticības karu laikmetam. *Sakārtotāji.*

[2] «Brīvā Zeme», 1929. g., Nr. 26. *Sakārtotāji.*

sām cilvēciskām pūlēm. Tā ir praktiska, zema un reāla aprēķina ielaušanās mākslas valstībā, tas ir garīgās korupcijas sākums. Tādai literatūrai trūkst tā magnēta, kas velk dzīvi uz augšu, viņa visa ir pielāgošanās viszemākiem instinktiem. Audzinoša spēka viņai nav, jo tā nesniedz, kā to dara klasiskā literatūra, cilvēkus-ideālistus. Ne ar ko viņa neatrodas tik lielā konfliktā kā ar Gēti, kas sacījis: «Izvēlies sev varoni un centies viņam līdzi uz Olimpu.» Tas šaubu un kriticisma gars, kas iesākās ar brāļiem Kaudzīšiem, ir laidis plašas saknes mūsu literatūrā, un mēs redzam veselu rindu tagadējo rakstnieku, kuri pamazām rokas, cits aiz naivuma, cits ar nodomu, zem mūsu tautas dziļākiem pamatiem. Ir brāļi Kaudzīši, ir viņu sekotāji nemaz nesaprot, ka vecā latviešu morāliskā sistēma ir tūkstots gados celta ēka un ka tie, kas viņu sagrauj, paši pazudīs zem viņas drupām. Šo rindiņu rakstītājs nebūt nedomā, ka rakstniekam būtu acis jāaizver pret sabiedrības netikumiem. Gluži otrādi — lai viņš tajos dodas kā mežcirtējs mežā, bet lai viņš to dara augstāko mākslas (?) principu vārdā. Šī cilvēku nīšana un pazemināšana, kura «Mērnieku laikos» atrodas vēl zināmā līdzsvarā, parādās pilnīgā kailumā «Izjuriešos». Nevar nemaz saprast, pret ko sajust lielāku riebumu, vai pret pašu autoru vai pret viņa tēlotām ainām. Pat latviešu ienaidnieks nebūtu varējis latviešus rādīt tā ar dubļiem aptraipītus, kā to dara Kaudzīšu Reinis. Jau romāna varoņu vārdi vien atklāj autora lielo cinismu — Gremoklis, Apzarnis, Uzkreklis, Līkstoņa, Trejkungudiena u. t. jpr. Romāna sākumā lasāma kāda frāze, kura daudz ko atsedz autora uzskatos: «Kur baznīcā ik svētdienas dzied, es savus grēkus sūdzos un kur to nevienu svētdienu nepietrūkst ko sūdzēt, kur māņu ticībai un mēnesim vairāk spēka nekā saulei un skaidram prātam.» Tikai slepens ateists, racionālists, kas Kaudzīši patiesībā arī bij, varēja sarakstīt šādu latviešu cilvēka apmelojumu, kāds ir «Izjurieši». Visi še tēlotie cilvēki ir blēži, nelieši, dzērāji, līdēji, svešas mantas iekārotāji, muļķi, un savā muļķībā tie lokās līdzīgi tārpiem. Viņi vārtās pa dubļiem kroga priekšā, lamājas, kaujas, izdara savas vajadzības, tad iet uz tiesas māju un no turienes atpakaļ uz krogu. Tā tas velkas cauri visām nenobeigtā, 300 lpp. biezā romāna nodaļām. Visu augšā minēto īpašību dēļ romāns grūti lasāms. Kad grāmata ir aizvērta, tad, tāpat kā no smacējoša pagraba, iziet svabadā gaisā, kur laistās saule. Arī šo spīdekli, tāpat kā mēnesi, autora skaudība netaupa, laikam tāpēc, ka viņa gaiši spīd. Nevar teikt, ka Kaudzīšu reprezentētais virziens mūsu literatūrā būtu valdošs, bet viņš ir diezgan stiprs, lai atstātu savas pēdas ļaužu sirdīs. Tāpēc vairāk kā jebkad mums jāpaceļ uz pjedes-

tāla lielās klasiskās dzejas principi, kuri, meklēdami pēc laba un cēla, kas cilvēkā ir, cilvēkus vairāk apvienoja, kamēr naturālisms, uzsvērdams tikai ļauno, cilvēkus individualizē un atgrūž no otra. Tikai garīgais un ideālistiskais tautu var novest uz gaišās solidaritātes ceļa. Mūsu dzīve jau tā ir pilna ļoti ļaunu īpašību. Lai rakstniecība viņas nepalielina, rādot tikai negatīvus tipus. Atdosim mākslai atpakaļ viņas lielo audzinošo nozīmi, atejot atpakaļ par dažiem simts gadiem pie mākslas pirmprincipiem. — Šāda māksla ir bijusi liela tautu audzinātāja jau kopš Renesanses laikiem. Mūsu gars zaudētu daudz no sava krāšņuma, ja šie principi neiemirdzētos pie mūsu apvāršņiem.»

Pie šāda raksta, kā parasts teikt, komentāri tikpat kā lieki. Puslīdz lieki arī atgādināt, ka katram hercogam senos laikos ir bijis savs galma dzejnieks, kas viņam kalpojis tikpat uzticami un uzcītīgi kā pavārs virtuvē, sulainis aiz viņa dzīru galda vai pāžs pie hercogienes brunču šlepes. Mūsu laikos hercogu vairs nav, bet par to ir politiskas partijas, kurām tāpat nepieciešami literāriski dienderi. Un, ka tie kvalificējami mazliet zemāk nekā viduslaiku dzejnieciskie algotņi, to Virzas piemērs parāda pārāk skaidri. Pēc viņa domām, tikai jūsmot ir atļauts par «veco latviešu morālisko sistēmu» un «mūsu tautas dziļākiem pamatiem», kuri patlaban tik grandiozi izceļas nebeidzamo panāmu un korupcijas valdošā sistēmā un tās nesējos. Ar kaut kādu romantisku naivumu šī literāriskā pakalpība nav izskaidrojama. Arī ar kārtīgi izmaksātu mēnešalgu vien negribētos to izskaidrot. Te nepārprotama jau bēdīgi neapzināta idejiska korupcija, kas pat no dabas puslīdz gaišā galvā iegraužas kā rūsa slapjā zemē nomestā dzelzī. Tā ir algota, kalpināta literāta traģēdija mūsu kapitālistiskajā laikmetā, kur kalpo viss, sākot ar mašīnu un nobeidzot ar dzejnieka smadzenēm.

Atgriežoties pie pašiem «Mērnieku laiku» autoriem, vēlreiz jāuzsver, ka mēs nebūt nevaram sajūsmināties par viņiem. Šie «veči», kā Virza viņus džentlmeniski dēvē, patiešām ir bijuši lieli reakcionāri, kuri tikai vecās bībeliskās morāles vārdā, ne aiz kāda augstāka sociāla ideāla uzstājās pret tautiskā epigonisma skanošo tukšību un visādām ākstībām. Ne par velti taču mācītāji viņus godalgoja un «māmuļa» cēla savos goda biedros. Tomēr, no tīri literatūrvēsturiskā un kritiskā viedokļa lūkojoties, jāatzīst, ka Kaudzītes Reiņa reālistiskais talants ar viņa veidotām neaizmirstamām laikmeta dzīves un tipu karikatūrām ir tāds ieguvums latviešu stāsta mākslas attīstībā, kuram tuvu netiek desmit Virzas ar savām patriotiskajām poēmām un pielāgošanos kungu partijas politikai.

«Izjurieši» jau nav nekāds augstu vērtējams mākslas darbs.

«Mērnieku laiku» labākai daļai blakus stādīt viņu nevar. Bet literatūrvēsturiska interese pie viņa saista ārkārtīgi. No šī fragmenta nu redzam nepārprotami to, ko arī Goba savā piezīmē pareizi norāda. «Mērnieku laikos» viss vērtīgākais ir brāļa Reiņa. Matīss ar tīri piebaldzēnisku nekautrību labprāt piekrita, ka viņu sauca par to galveno, gandrīz vienīgo autoru. Tautisko kritiķu naivuma un lišķības iekārdināts, viņš ņēmās mūža beigās sarakstīt vēl «Jaunos Mērnieku laikus» četros sējumos, ar kuriem pierādīja vairāk nekā pārliecinoši, ka viņš vispār nav rakstnieks un nevar būt arī «Mērnieku laiku» galvenais sarakstītājs. Tam pretim Reinis ar saviem «Izjuriešiem» tagad neapšaubāmi apliecina un apstiprina, ka viņam pieder tas asais vērotāja skats, tā skeptiskā kritikas analīze, tā ievērojamā karikatūrista māksla, kas «Mērnieku laikus» padarījuši latviešu literatūrā neaizmirstamus ar tik daudziem tautisku un reliģisku liekuļu komiskiem tipiem.

A. U[pīts].

«Domas», 1929. g., Nr. 2, februāris, 141.—144. lpp.

LITERĀRISKAS EKSKURSIJAS

II. MAZI KOMENTĀRI PIE SKALBES RUNAS

Nesen pagājušā rakstnieku dienā rakstnieku arodbiedrības priekšsēdētājs K. Skalbe uzstājies — pēc «Jaunāko Ziņu» referāta — ar plašu un kodolīgu runu. Runas kodols, pēc tā paša referāta, šāds:

Literatūra stipri uzplaukusi, grāmatas iznāk ik gadus kuplā skaitā, starp tām 7—8 lieli romāni. Idejas, kas tajos tēlotas, nav pagājušas publikai garām. Jaunākā literatūra uzrāda spēcīgus talantus, tomēr agrākie darbi uzskatāmi kā mūsu literatūras zelta fonds. Lai rakstniecība varētu pilnīgi uzplaukt un veikt šos plašos uzdevumus, ko tai uzliek laikmets, valstij jāgādā, lai rakstniekus materiāli nodrošinātu, tāpat kā aktierus un dziedātājus. Mūsu kaimiņvalstis — Igaunija, Somija, Polija, Dānija, Norvēģija un citas subsidē rakstniekus, un tie arī dod vērtīgus, paliekošus darbus. Pie mums rūpējas par viduvējībām, ne par īstiem talantiem. Ir gādāts, ka garīgi vecīši ieņemtu trīs, četras un vairāk vietas, bet spējīgam rakstniekam jāmeklē blakusnodarbošanās. Ļoti zīmīgi, ka valdība mēģina visādiem līdzekļiem ierobežot presi, it kā tā nebūtu pietiekoši lojāla. Mūsu prese ir tā, kas ierobežojas, lai aprakstītu visas valdības svinības un jubilejas: uzraksta katru vārdu, ko teicis kāds ministrs vai direktors, kaut gan jau pēc pāris gadiem neviens vairs neatceras,

ka tāds augsts kungs kādreiz bijis. Un tomēr mūsu presei valdība mēģina uzlikt atkal jaunus žņaugus, lielus naudas sodus. Mēs dzīvojam garīgi trulā mietpilsonības sabiedrībā; tā tagad valda pār Latviju. Bet mēs arī zinām, ka brīvais vārds ir avots, kas izverd tautas garīgās bagātības, un tāpēc aicinām jūs līdz ar mums dzīvi tā virzīt, lai mūsu tautas gara kultūra varētu sekmīgi iet savu attīstības ceļu.

Šajā runā ir daudz patiesības. Bet taisni tāpēc nepieciešamas dažas piezīmes, jo arī vēl drusku vairāk patiesības nekad nekait.

Ka mēs dzīvojam garīgi stulbā mietpilsonības sabiedrībā, kas tagad valda pār Latviju, par to nu sāk runāt visās malās. Bet vai tad viņa valda tikai šodien vai no vakardienas? Vai tikpat stulba viņa nebij jau pirms pieciem un pat pirms desmit gadiem? Mietpilsonība jau tāpēc ir mietpilsonība, lai viņa būtu stulba. Vienmēr un visur. Un tāpēc tie, kas šo vienkāršo patiesību zina, starp tiem arī es, jau gadiem mēģinām to apgaismot un ieskaidrot saviem kolēģiem pa labi, ar kuriem mums kopējas mazākais materiālās un aroda intereses. Bet viss ir bijis un palicis velti. Mūsu nacionālie rakstnieki ir predestinēti atrast pareizo sabiedrisko vērtējuma mērogu tikai tad, kad tas jau stipri nolietots un prasās lielu papildinājumu.

Jo, ko tad šodien vairs nozīmē apzīmējums «mietpilsonība»? Mēs varētu teikties vēl laimīgi, ja tā bijusi tikai trulā, stulbā, gara nabadzīgā mietpilsonība, kas no republikas sākuma valda pār Latviju. Mietpilsonības labākā īpašība ir viņas sabiedriskā un politiskā pasivitāte, viņas slinkums, nenozīmība un nekaitīgums. Bet tie, kas patlaban valda pār Latviju, nav vairs nekādi mietpilsoņi. Tā ir jauna, braša, līdz beidzamam sparīga un aktīva sabiedrisku un politisku parvēniju cilts, kuras tieksmes ir sagrābt, valdīt un vadīt, un novākt pie malas katru, kas iedrošinās pretim pīkstēt. Kāpēc viņa lai interesētos par literatūru un rakstniekiem? Viņai daudz svarīgāku tekošu uzdevumu. Nekādām liriskām kultūras refleksijām viņai nav laika, viņai jātver nākotne. Un tā viņai patlaban pilnīgi nodrošināta. Vai paša Skalbes avīze ar lielu pietāti un bez komentāriem neziņoja par to lielo lapujiešu tuteni, ko nacionālie studenti patlaban glabā kaut kādiem ļoti tāliem nolūkiem? Un vai turpat «Jaunākās Ziņās» nav bilde ar jaunekli, ko māte no rīta saplūkājusi aiz auss par gultas pieslapināšanu, bet kas pēcpusdienā redzams uz ielas bikšu kabatās sabāztām rokām un platu muti demonstrējam pret viņam nevēlamām parādībām izglītības resorā un jaunatnes audzināšanā. Viņš ir tur, kur kāds žīda veikals aizdedzies, kur motociklets ieskrējis autobusam sānos un

par visām lietām arī tur, kur jāaizstāv nacionālā lieta. «Akmeņi brēc!» līksmo «Latvis» — un brēkt šis mūsu varonis prot. Pagaidām tas arī viss, ko viņš spēj, ja nepieskaita vēl dūres kratīšanu gaisā. Viņš nav mietpilsonis, pavisam ne. Viņš ir šā laika simbols. Savā somā blakus Plutes vai Jendes bībelstāstiem viņš nēsā aktīva tautieša savāztu fiskaru.

Ne mietpilsonības, bet dūres un fiskara nacionālisms ir īstais vārds. Taču atkal vajadzēs paiet desmit gadiem, kamēr Skalbe un viņa biedri to atzīs. Protams, par vēlu, kā vienmēr. Acumirklī literatūra pavisam nav vajadzīga tiem, kam pilsoniskie rakstnieki ar viņu uzbāžas. Gluži velti ir sēdēt sapulcē, nospriest, iet lūgt dažādas komisijas un mēģināt iegalvot, ka arī rakstnieks ir kaut kas, ka arī viņš kaut ko dara, par ko varētu prasīt, lai viņu pilsoņu tiesību ziņā pielīdzina kādam policijas časta skrīverim vai pelēko baronu lopu pārraugam. Aktieri un dziedātāju valdošais pilsonis vēl kaut kā var iedomāties par cilvēku, kam zināma nozīme, jo viņa madāma šad tad aiziet paklausīties koncertu vai teātrī noskatīties kādu farsa izrādi. Rakstnieks ir pilnīgi nevajadzīgs liekēdis — ja viņš taisni nestrādā kādā fašistu avīzē vai neraksta «stāstus» par komunistu briesmu darbiem Latvijā un brošūras par marksisma kaitīgumu. Visi ierosinājumi un priekšlikumi rakstnieku labā ir palikuši bez jebkādām sekmēm — pat tur, kur nevalda tikai nacionālie pilsoņi vien. Tā saucamā demokrātiskā pilsonība nav ne par matu labāka — un taisni to es šoreiz galvenā kārtā gribēju uzsvērt savos komentāros pie Skalbes runas.

Ko dara Skalbes tuvākā apkārtne un kolēģi, lai apkarotu fašistisko ideoloģiju, «mietpilsonību», gara stulbumu un visas pārējās parādības pilsonībā, kurās sakņojas arī literatūras un rakstnieku necieņa? Ja viņi vispār ko dara, tad tikai to, lai nozāģētu nost to zaru, uz kura paši grib sēdēt. Man nav ne reizes gadījies dzirdēt, ka kāds no viņiem uzstājies, piemēram, pret skautu un citu tamlīdzīgu dienas zagļu ākstībām, kas ir pirmais un drošākais līdzeklis garīgā truluma izkopšanai līdz iespējamai pilnībai, t. i., līdz pilnīgam idiotismam. Bet toties es lasu nebeidzamus rakstus par kaut kādu Jāni Dāliņu, kura gara možums sēd stilbos un kura varonība pastāv vienīgi iekš tā, ka viņš spēj kājas cilāt drusku ātrāk nekā stilbaiņi no dažām citām zemēm. Par sevi saprotams, ka nekādas intereses pret literatūru nav un nevar būt šiem zaķu konkurenta apjūsmotājiem un pielūdzējiem, ko cītīgi audzina Skalbes kolēģi, tā sagatavodami iemeslus nākotnē vēl lielākai vaidēšanai par literārisko interešu trūkumu pilsoniskā sabiedrībā. Atstāsim daudzas citas sadzīves atzares, kuras Skalbem tuvā literāriskā apkārtnē

peld tāpat ar tagad modē esošo «mietpilsonības» straumi taisni garām tam, ko pati teorija atzīst par kulturāli vienīgi vērtīgo un veicināmo. Pieminēsim vēl vienu raksturīgu parādību. Šie paši Skalbes kolēģi tepat jau vai gatavi nostāties godbijīgā pozā pret Gaisiņielas «demonstrantiem», kā to dara «Latvis» un Rīgas pilsētas kārtībnieki. Atstāstīdami zināmās sienas avīzes saturu, kura pēc it kā izcēlies tracis, viņi atrod tur «politiku» un nevēlamas tendences. Bet saturs pats taču liecina nepārprotami, ka tur nebūt vēl nav darīšanas ar kaut kādiem bīstamiem grāvējiem. Tur redzamas tikai gaišākas, Dāliņu uzvandīto putekļu un nacionālo frāžu neapmiglotas jauniešu galvas, kuras domā arī par literatūru, lasa to, iet teātrī, pārspriež, vērtē un ved sakarā ar tagadējās dzīves tendencēm. Vārdu sakot, tur ir vēl «mietpilsonības» brīva jaunatne, bez tā garīgā stulbuma, par ko Skalbe ar pilnu tiesību sūdzas. Bet ko palīdz sūroties rakstnieku svētkos, kad darbdienā paša tuvākā sabiedrība palīdz apkarot tos, no kuriem vēl varētu izaugt pretsvars un pretspēks stulbai kājotāju un bumbotāju mietpilsonībai, kad tā gandrīz vai gatava aplaudēt zeņķim ar fiskaru somā, no kura taču izaugs tikai pazīstamais sētas literatūras cienītājs. Rakstniecība nav tikai viņas pašas un pašu rakstnieku lieta. Tas ir nopietns sabiedrisks jautājums un kā tāds arī apspriežams sakarā ar tiem spēkiem, kas to patlaban mūsu pilsoniskā pasaulē kavē un nicina no vienas malas līdz otrai.

A. U[pīts].

«Domas», 1930. g., Nr. 8, oktobris, 229. un 230. lpp.

SĪKPILSONISKIE ELEMENTI

Pilnīgi nereālistiskas dzejas nav. Vēl vairāk: tāda nav pat iedomājama. Reālās dzīves lietas un parādības stāv aiz katra dzejas darba, un nepateikt nekā par viņām — nozīmē vispār nekā nepateikt. Kas mūsu laikā par to vēl strīdas, tas strīdas ar lielu novēlošanos. Mums jau pārāk labi zināms, ka «dvēsele» nav nekāds autonoms mehānisms, kas darbojas pilnīgi neatkarīgi un var ražot dzeju, kurā nekā nav no zemes lietām. Zināms, ka cilvēka «garīgā dzīve» nav nekas cits ka refleksu (atbildes kustību) rinda, ko izsauc apkārtnes iespaidi. Šie apkārtnes iespaidi un mūsu orgānisma uzbūve arī pilnīgi nosaka refleksu kādību — nosaka mūsu domas, jūtas, gribu; nosaka mīlestību pret labām pusdienām vai šķiru samierināšanas idejām, uzskatus par sportu un tautu savienību, un dzīvokļa iekārtu saskaņā ar ģimenes un mantas stāvokli; un arī mūsu pasaules uzskatu, pasaules izjūtu

un dzeju. Nekādas «tīrās», no dzīves neatkarīgas mākslas nav. Literatūra no dzīves nāk un dzīvē atgriežas.

Sakarā ar to rodas jautājums, p a r k o (t. i., par kādām lietām un parādībām) teikt un ko par viņām teikt. Dažādi dzejnieki šo jautājumu atrisina dažādi, un tikai tādēļ visi viņi nav vienādi. Vai pareizāk: tikai tādēļ viņi šo jautājumu neatrisina vienādi, ka vienāda nav viņu psihoideoloģija.

Neapmierinādamies ar šauri estētisku vērtējumu, bet ievērodami dzejas darbu saturu, dzejniekus pazīstam un šķirojam pēc tā, k o un p a r k o un k ā viņi saka. Zinot to, taisām spriedumus par viņu pasaules uzskatiem un šķiras piederību. Jo katrai šķirai ir savs pasaules uzskats un pasaules izjūta vai — īsāk — sava īpatnēja psihoideoloģija.

P a r k o rakstīt — atkarājas no dzejnieka īpašas intereses par tām vai citām parādībām. Un no tradīcijas. Bet no tradīcijām dzejnieki arvien piesavinās tās, kas vislabāk saskan ar šo īpašo interesi, kuru nosaka viņu dzīves apstākļi un pasaules uzskats.

Jautājumā, k o īsti zināmajā parādībā ievērot un aprakstīt un k ā izteikt, — tas ir redzams vēl skaidrāk.

Zinātnēs to nosaka m e t o d e. (Fizioloģija nepūlas aprakstīt cilvēku matu krāsu.) Bet dzejā šinī ziņā tikpat kā nekādu noteikumu nav. Izņemot atkal ieradumus, kuriem dzejnieks padodas tikai tad, ja tie viņam diezgan tuvi, vismaz izvēlas no tiem sev vistuvākos. Tādēļ arī varam sacīt, ka psihoideoloģijai piekrīt galvenā un pat vienīgā noteikšana jautājumā, no kādas puses dzejnieks pieiet lietām un parādībām, ko viņš atstāj neievērotu un ko izceļ un kādas jūtas, tieksmes, pārdomas un novērtējumus tās viņā izsauc. Tā pēc rakstnieka darba satura un izteiksmes varam spriest par viņa psihoideoloģiju. Un, zinot, ka katrai šķirai ir sava īpatnēja psihoideoloģija, — arī par viņa šķiras piederību.

Bet šķiras īpatnējo psihoideoloģiju nosaka un veido tie īpatnējie sabiedriski ekonomiskie apstākļi, kuros viņa dzīvo un strādā.

Mēģināsim atrast to kopējo un raksturīgo, kas saskatāms pie rakstniekiem, kuri sevi pieskaita strādniecībai un pieder pie Latvijas sociāldemokrātijas. Sīkai viņu darbu vēsturiskai pētīšanai še nav vietas. Apstāsimies tikai pie pēdējā laika raksturīgākiem darbiem.

Vispirms — kādas parādības, kāda viela šos dzejniekus visvairāk interesē?

Nevar neievērot, ka visi viņi ļoti mīl vēsturiskus sižetus. Pūlas aiziet pēc iespējas tālāk pagātnē — uz Latvijas un pa-

saules vēstures iespējami vissenākajiem laikmetiem. (Pagātnes romantika.) Raiņa skatuves darbos šī tieksme — aiziet tālos vēstures un teiku laikmetos — ir bijusi novērojama arvien. Dažos agrākos darbos šī tieksme attaisnojas ar to, ka vienā otrā no tiem Rainis pauda revolucionāru domu, kas mūsu laikmeta materiālā varbūt nebija tik labi iespējams (cenzūras apstākļu dēļ). Traģēdijās par Turaidas Rozi un līdzīgos jaunos Raiņa darbos šis motivējums atkrīt. Ne tādā ziņā, ka būtu vairojusies vārda brīvība, bet gan tādēļ, ka nekādas revolucionārās domas tur nav sameklējamas.

Tādu pašu mīlestību pret tālo pagātni uzrāda arī citi. Aspazija dodas uz seno Hellādu, uz «Bībeles» rašanās laikmetu, un uz Latvijas viduslaikiem. Dziļleja (kā prozā, tāpat arī dzejā) svētceļo uz Latvijas «tautiskās atmodas» laikiem vai arī pūlas sastādīt dažādus aristokrātiskus ciltssarakstus. Mīlinās arī ap citu tautu senatni.

Nepaliek pakaļ arī Arveds Švābe, kurš — starp citu — sekmīgi sacenšas ar Akurateri jauki un romantiski mežonīgu Latvijas viduslaiku baronu tēlošanā.

V. Grēviņš viduslaikos ir iemīlējies no visas sirds un apdzied tos ar slavenu sajūsmu un pietiekošu misticismu. Uz to pašu pusi tiecas arī J. Grots un P. Ķikuts.

Pie tam nedrīkst aizmirst, ka neviens no šiem autoriem neizceļ pagātnes revolucionāros momentus. Izņēmums še būtu tikai P. Ķikuta mīlestības idile «Pēdējā barikāde», kur revolūcija izlietota kā romantisks ierāmējums, pie kam viņa zīmēta pēc gadu simteņu vecas shēmas, iesākot ar saucieniem «maizi!». Kādēļ Ķikuts vēl nepievienoja «spēles!» — nav saprotams.

Visos šajos darbos vēsturiskais materiāls ne tikai nav revolucionārs, bet nav parādīta pat viņa evolucionārā nozīmība. Tādēļ arī bija vajadzējis sniegtajam materiālam pierakstīt kādu citu nozīmību. Neievērojot vēsturisko parādību sakarību, viņu dinamiku un virzošo nozīmi attiecībā uz vēlākām parādībām, neatliek nekas cits kā uztvert viņas estētiski. Jo imanenti pamatotā estētika jau saka, ka apskatīt lietas estētiski nozīmē apskatīt viņas ārpus reālās nozīmības, uztvert viņas kā pašvērtīgas. Tā arī rīkojas sociāldemokrātijas rakstnieki. Vēsturisko materiālu viņi izrauj no cēlonības ķēdes, nerāda vēsturiskās attīstības dialektisko sakarību un likumību, bet gan ar patiku nosēdzas no parādību plašuma kāda viduslaiku feodāļa pils sienās, ar īstu un neliekuļotu patiku aprakstīdami šās pils iedzīvotāju kaislības, baudas, mežonības utt. Visu to viņi atrod gauži jauku un centīgas estetizēšanas cienīgu. Vispār estētisma

tendences s.-d. rakstnieku darbos ir visai spēcīgas. Estetizēta tiek ne tikai pagātne. Aspazija, Grots, Ķikuts, Švābe arī dabai pieiet tikai kā estētiski vērtējamai parādībai, kultivēdami vispasīvāko dzejas veidu — idili.

Bet estētisma tendences iet vēl tālāk. Nepietiek ar dabas un vēstures apestetizēšanu, — meklēts materiāls, kurš būtu jau pats par sevi estētisks. Rakstnieki — kā, piemēram, Švābe — nonāk pie dažādu estētisku nieku, istablietu utt. aprakstiem — pie mēbelības šā vārda vistukšākā nozīmē.

Ne tikai vēsturiskās, arī mūsu laika parādības tiek estetizētas. Estetizēts tiek arī strādnieks un viņa darbs, ja s.-d. rakstnieks pie šādas tēmas kādreiz nonāk. S.-d. rakstnieks nevienu parādību vairs negrib redzēt viņas reālajā nozīmībā. Labākais piemērs te J. Grota dzejoļi. Ņemsim kaut pēdējo, «Domās» (1928, Nr. 1) iespiesto, — «Malkcirtēju rudens». Malkas ciršana, saprotams, ir darba process. Kā tādu arī strādnieks viņu piedzīvo, saprot un stādās priekšā (atmiņās). Ar darbam raksturīgo muskuļu spraigumu, enerģijas patēriņu, cieti rokās iegulstošu cirvi vai zāģi, ar domām par darba algu. Ne to redz Grots, bet estētiski nolakotu idili — peizāžu: «zvaigžņu karogi miglas gaisos», «spožais rudens zelts», «zeltains lapu sniegs», «uz baltām bērzu krūtīm sarkans purpurs dus, ar zeltu aizbērts šķiet pat straujais strauts, kas klus» utt. — ar citiem lētiem estētiskās produkcijas štampiem, kas pamatoti uz sliktām oleogrāfijām. Zelts vien atkārtojas 4 reizes. Malkcirtējus «šis mirklis reibina kā simtu gadu vīns», kuru tie nepazīst un nepazīs — tāpat kā mēs citi. Tādos «melanholiskos un spožos» toņos ir rakstīts ne tikai šis Grota dzejolis. Pie viņa tuvāk apstājamies tikai tādēļ, ka tas visai raksturīgs kā «estetizēšanas» piemērs, ar ko nodarbojas visi s.-d. rakstnieki. Tā ir dzeja p a r s t r ā d n i e k i e m, bet n e s t r ā d n i e k u d z e j a. Strādnieku dzeja viņa ir tikpat maz, cik kādreiz aristokrātijā iemīļotās ganu idiles bija pašu ganu dzeja. Lasot šo dzejoli, pamēģiniet eksperimenta dēļ iedomāties mazu reālistisku sīkumu, — piemēram, ka strādniekiem ir nolāpītas un netīras, sveķainas bikses, — un jūs redzēsiet, cik šausmīgs būs efekts! Tik tālu še jau ir aiziets no reālistiskas un strādnieciskas dzejas, ka viens reāls priekšstats var izjaukt visu uzbūvi.

Bet estētismā slēpjas vēl cita bīstamība, no kuras arī s.-d. rakstnieki nav paspējuši izvairīties.

Kā jau teikts, dzīves parādības «estetizēt» — skaistināt nozīmē atņemt viņām viņu reālo, faktisko nozīmību. Bet, lai apmierinātos tikai ar estētisko nozīmību, lasītājam jābūt jau īstam no dzīves aizbēgušam un pret viņu vienaldzīgam kabineta estē-

tam. Uz tādu lasītāju publiku s.-d. rakstnieki nevar pretendēt. Tādēļ rodas vajadzība literatūrā ievestajam materiālam bez estētiskās piešķirt arī vēl kādu citu nozīmi, padarīt viņu vēl citādi interesantu. Galvenais paņēmiens še — iedarboties uz lasītāja jūtām arī vēl citā virzienā. Pats par sevi tas nebūtu nekas ļauns. Bet nedrīkstam aizmirst, ka rakstnieks-estetizētājs nedrīkst ļaut lasītājam izjust lietu un parādību reālo, sabiedriski vēsturisko nozīmību. Un te, lūk, rodas tendence piešķirt «lietām par sevi» un «parādībām par sevi» pārreālu, mistisku, prātam neaptveramu nozīmi. Nonākam pie reliģijas, mistikas un vispār pie lietu un parādību noslēpumainas nozīmības.

Reliģiski mistisku izjūtu dziļāku iesakņošanos atbalsta arī seksuālie motīvi, kuri šo autoru darbos spēlē diezgan ievērojamu, pat centrālu lomu.

Tiecoties seksuālās attiecības idealizēt, rakstnieki nonāk pie mistiskās «mūžīgās sievišķības» (Sofija — teosofija!) vai (n e l a i m ī g ā s mīlestības tēlojumos) pie s ā p j u e s t ē t i k a s, kas pēc būtības nav nekas cits kā slimīgā un nenormālā parādība, kuru zinātnē apzīmē ar vārdu a u t o s a d i s m s (pašmocīšanas bauda). To rāda baronu tēlojumi utt.

Pie tā paša misticisma aizved arī tieksme normālās seksuālās baudas padarīt par īpašu grēka un mocību kultu. Še nonākam pie seksuālās neirastēnijas sekām — seksuālā misticisma, vārda rupjākā nozīmē. Reizē, saprotams, arī pie spilgti uzsvērta individuālisma (un egocentrisma).

Ieskatoties s.-d. rakstnieku darbos, redzams, ka arī šie elementi tur patiesi ir atrodami.

Mistika Raiņa, Aspazijas, Ķikuta, Dziļlejas, Grota, Grēviņa un Švābes darbos izpaužas pietiekoši spilgti. Ja pie pirmajiem diviem tai ir vairāk reliģisks vai teozofisks raksturs, tad pie pēdējiem diviem tā ir jau noteikta seksuālā mistika. Švābe seksuālā misticisma tēlošanā uzrāda jau īstu gatavību. Tie ir sasniegumi, kurus nedrīkstam noklusēt, — teiks, ka aiz skaudības.

Vispār — ja šo rakstnieku darbos ir uzstādītas un risinātas kādas problēmas, dotas kādas idejas, tad redzamu vietu ieņem seksuālās «problēmas» — «svēta» vai «grēcīga» mīlestība. Un arī vienkārši pikantērijas: «Spāniešu mušas» pat laužas ārā no satura un reprezentabli nostājas virsrakstā (Grēviņš).

Literāriskais individuālisms — atsevišķas personas nostādīšana literāriskā darba centrā — var būt dažāds.

Minēto autoru pēdējā laika darbos velti meklēsim indivīdu kā zināmas domas un aktivitātes nesēju. Nav arī še indivīds nostādīts vienkārši literāriskā darba kompozicionālā apvienotāja lomā. Parasti tas ir ievests kā varonis negācijā.

Saprotams, arī šim varonim jau ir savas sīkas tieksmītes — pēc baudas, pēc sirdsskaidrības, pēc mierīgas un komfortablas dzīves, pēc sievietes, pēc pagātnes, pēc laimes, kā nu kuram, — bet kā aktīvu savas vai sabiedrības dzīves veidotāju viņu nekur neredzam. Un ne kā tāds viņš autorus interesē un ir tiem tuvs. Gluži otrādi. Šis cilvēks nedzīvo, bet tiek dzīvots; viņš nedara, bet ar viņu tiek kaut kas darīts. Viņš ir pasīvs. Ne gribas, bet dažādu jūtu un tieksmju cilvēks. Mocās ar nesaskaņām. Es un citi. Debess un zeme. Svētā un grēcīgā mīla.

Tāds ir ne tikai prozas darbos sastopamais personāžs, bet arī liriskās dzejas subjekts. Caur tāda rakstura prizmu tiek skatītas visas parādības, kas nonāk rakstnieku redzes aplokā. Tāds ir autoru psihoideoloģijas reprezentants. Sevišķi spilgti viņš izceļas Dziļlejas, Ķikuta un pa daļai Grota dzejā. Dzīves, sabiedrisko cīņu, paša tieksmju un vēlēšanos neizpratnes nomocīts, ar sāpošu sirdi kā centrālo orgānu, ar lielām ilgām pēc līdzjūtības un maigu sieviešu glāstiem, priekšā stāvošas nosirmošanas un vientulīga vecuma priekšstatu baidīts, — cauri visiem pantiem viņš sauc pēc līdzjūtības, īpaši no sieviešu puses, pēc cienības pret viņa stipri sāpošo sirdi, šīs nekam nevajadzīgās un pašam ļoti mīļās ciešanas pierakstīdams sev par lielu nopelnu.

Kolektīvisms, saprotams, viņam ir svešs, jo kolektīvs daudz neinteresējas par viņa sāpošās sirds īpatnībām. Tādēļ, lūk, labāk ir noslēgties un pacietīgi ciest vientulībā.

Apvienojot dabūjam sekojošas s.-d. rakstnieku tēlotā (tātad viņiem tuvā) psihoideoloģiskā tipa pazīmes: pasivitāte — bēgšana no dzīves estētismā vai pagātnē, misticisms un seksuālisms — dažādā savstarpējā sakarībā, pašmocīšanās, ar i n d i v ī d a-cietēja paaugstināšanu pretim kolektīvam. Augstākās i d e j a s, kas šajos darbos izpaužas, ir pasīvi estetizējošs humānisms.

Bez garas pārspriešanas ir redzams, ka ar strādniecības voluntāri aktīvo, spēcīgo, kolektīvisko un zinātnisko psihoideoloģiju šim tipam n a v n e k ā k o p ē j a. Maz kopēja tam ir arī ar kapitālista — l i e l p i l s o ņ a aktīvo individuālismu. Sociloģiski un vēsturiski saprotams šis tips ir tikai kā s ī k p i l s o n i s k ā s psihoideoloģijas pamattips.

Taisni sīkpilsonībai kā šķirai bez tagadnes un arī bez nākotnes idejiskā ziņā ir raksturīgs humānisms, bet pasaules attieksmē — bēgšana no reālās dzīves pagātnē vai estētiskajā idealizācijā, noslēgšanās kabinetiskajā vai ģimenes mēbelībā, tieksme pēc idiles.

Taisni sīkpilsonībai ir raksturīga tieksme maigi mīlēt un vai-

dot veidot savu personīgo «es» ne kā zināmas aktivitātes iemiesojumu (jo nav ideāla, kurp šo aktivitāti vērst), bet kā pašvērtīgu, pārdzīvojumu spējīgu īpašību sakopojumu. Vienīgi mīlestības lietās sīkpilsoņa maigi auklētais «Es» izrāda kaut kādu aktivitāti, un tādēļ arī vienīgās sīkpilsonībai pieejamās problēmas ir — mīlestības «problēmas». Mīlestībā sīkpilsonis meklē arī baudu, laimi, sevis piepildīšanu, dzīves attaisnojumu, dzīves mērķi, grēku, svētīšanos utt. Prasības, kā redzams, lielas un pretrunīgas, tādēļ arī nav brīnums, ka visa šī lieta k ļ ū s t problemātiska. Atkarībā no tā, ko sīkpilsonis pasaules slavenajā mīlestībā atrod, nāk dienas kārtībā tālākās raksturības — pašmocība, misticisms (teozofiskais vai seksuālais) vai — pie visomulīgāk noskaņotiem, kam jau kaut kas no lielpilsoņu gaumes, — garšīgi sapiparotas pikantērijas.

Šī literatūra var tikai sekmēt strādniecības iepilsoņošanu un psihoideoloģisku dezorganizāciju. Strādniecības darba un cīņas kultūrai tāda viņa nekā nevar dot. Pie tam par vismulsinošākiem uzskatāmi nevis nemākulīgie un naivie, bet tie darbi, kuri uzrakstīti ar vislielāko profesionālo meistarību. Jo taisni viņi vislabāk apslēpj tēloto dzīves parādību reālo nozīmi un sakaru, iedvesdami lasītājam estētiski mistisku pasaules uztveri.

Laiks novērtēt sociāldemokrātisko literatūru.

E. Fross [*E. Rozenbahs*]

«Kreisā Fronte», 1928. g., Nr. 1, 1. marts, 15.—21. lpp.

KULTŪRAS ZAGĻI

Fašistu uzbrukumu, organizāciju sagraušanu, 22. augustu, tam sekojošās plašās apcietināšanas un prāvas, simtiem aktīvu strādnieku izraušanu no darba organizācijās pazīst Latvijas kreisie strādnieki un darba jaunieši. Bija jāglābj no organizatoriskām sliedēm izsistais strādnieku politiskais, saimnieciskais un kulturālais darbs. Cietumos iemesto un trimdā aizdzīto vietā bija jāizaudzina jauns aktīvu darbinieku kadrs.

Un katru dienu jaunas kratīšanas, dzīvokļu kontroles, aresti, izdevumu apķīlāšana un cietums.

Kreisie strādnieki un darba jaunieši vienmēr nostādīti cīņas trauksmē, sasprindzināti gatavībā aizstāvēties un dot pretsitienu gatavotiem un gudrotiem uzbrukumiem.

Šī noteiktā strādnieku fronte pret fašistiem, aktīvā ikdienas cīņa ir radījusi stipras kreiso strādnieku organizācijas, sekmīgu saimniecisko, politisko un kulturālo politiku.

Pastiprinātais fašistu gājiens pret strādniecību bija kreisās strādniecības spēku pārbaude. Viņš arī visskaidrāk parādīja sociāldemokrātu īsto lomu strādnieku kustībā. Fašistu uzbrukums bija vērsts pret strādniekiem, un strādnieki viņu arī saņēma.

Turpretim socdemu organizācijas strādā joprojām tāpat kā agrāk, jo uzbrukums nebija vērsts pret viņiem. Kā tad savējiem lai uzbrūk?

Un, ka socdemi ir savēji, to pierāda taisni pēdējais gads.

Pasargāti no represijām, nodrošināti siltām vietām, tie turpina reklamēt sevi par vienīgo «strādnieku aizstāvi», rej kreiso strādniecību un SPRS [1].

Katrs strādnieks zin, ka SPRS pretī visai kapitālistiskai pasaulei ceļ sociālistisku iekārtu un veido sociālistisko kultūru.

To nezin un negrib zināt visas pasaules buržuji un sociāldemokrāti.

Lai strādnieku priekšā maskētos, sociāldemokrāti savu īsto seju noslēpj aiz revolucionārām frāzēm un darba paņēmieniem, ko paņēmuši no norietās kreisās strādniecības un SPRS.

Faktu te ir tik daudz, ka īsā rakstiņā nav pat iespējams uzskaitīt. Tādēļ atzīmēsim tikai galvenos.

Socdemu jaunatne, kas savā žurnālā «ar riebumu novēršas no kreisajiem», savā darbā organizatoriskās metodes un ārējo veidu piesavinās no kreiso strādnieku organizāciju un SPRS darba. Kreisās strādnieku organizācijās kulturālais darbs — biedru vakari, sienas un dzīvās avīzes, kolektīvās dziesmas utt. — izauga ilgā darbā. Vielu viņām deva organizācijā un ikdienišķā dzīvē notiekošais. Tā bija biedru aktivitātes, darba un cīņas sasniegumu demonstrācija.

Socdemu biedru vakari ir ballītes. Lai strādnieki uz tām naktu — vajag attiecīgu reklāmu.

Tā ir viņu «zilā blūze», par kuru paši tā jūsmo, it kā par jaunatrastu Ameriku. Bet taču visiem zināms, ka socdemu «zilā blūze» ir nemākulīgs kreisās strādniecības drāmsekciju principu un SPRS «Zilās blūzes» pakaļdarinājums un izķēmojums. To socdemi nodibināja tūlīt pēc Padomju Savienības «Zilās blūzes» viesošanās.[2]

---

[1] 20. un 30. gados saīsinājuma «PSRS» vietā lietoja «SPRS». *Sakārtotāji.*

[2] «Zilā blūze» — estrādes teātra veids ar plakātiskas aģitācijas skatuves mākslas raksturu. Pirmā ZB trupa nodibinājās Maskavā 1923. gadā. To skaits auga ļoti strauji. Maskavas ZB teātris ar lieliem panākumiem viesojās Rīgā, Strādnieku teātrī 20. gadu beigās. Pieaugot skatuves prasībām un konsekventi ieviešot teātrī sociālistiskā reālisma principus, 30. gados ZB izbeidza darbību. *Sakārtotāji.*

Tas pats arī ar socdemu sienas avīzēm Tautas augstskolā, «Darba jaunatnē» un citur. Arī tās paņemtas no kreisās strādniecības organizācijām.

Materiālus savām sienas avīzēm socdemi galvenām kārtām ņem no vācu kreiso strādnieku un SPRS ilustrētiem žurnāliem un pašu sienas avīzi izgatavo līdzīgi kreiso strādnieku sienas avīzēm. Pat tā — ja ilustrācijā būs jaunbūve no Maskavas, tai apakšā tiks parakstīts — «Sarkanā Vīne».

Biedru vakaros socdemu jaunatne ievedusi dziedāšanu. Dzied tautas dziesmas kopā ar piektā gada dziesmām. Uz pieprasījumu pēc jaunām, laikmetiskām socdemi paņem kreiso strādnieku jauniešu dziesmu motīvus, Grots vai tamlīdzīgs uztaisa socdemiskus vārdus un laiž apgrozībā. Kreiso vārdus nevar — tie graujoši. «Jaunāko Ziņu» dzejnieku teksti, maisīti ar kreiso motīviem, ir vienkārša banalizēšana, jo forma no satura nav šķirojama arī dziesmā.

Kā sēnes pēc lietus saaugušie socdemu žurnāli pēc ārējā izskata atgādina kreisās strādniecības un jauniešu žurnālus.

Tāpat arī kreiso žurnālu forma aizņemta iekšpusē — prozas rakstā, dzejā, grafikā. Tikai saturā nav nekā pārliecinoša, izņemot uzsvērto norobežošanos no tiem, no kuriem forma tiek zagta.

Socdemu kultūras biedrība organizējusi kinoizrādes. Rāda neko citu kā Sovkino filmas, piemetinot kādu izgriezumu no Latvijas kronikas, vai filmētu Veckalnu.

Pirmajam Maijam ieteic kreisās strādniecības rakstnieku lugas un dzejas.

Kreisā strādniecība savu kultūras darbu neuzskata par tādu, kuram būtu vajadzīgas autora aizsardzības tiesības.

Tas ir darbs cīņai par noteiktu mērķi. Un kā tāds viņš arī izmantojams.

Bet, ja šo darbu, kaut arī ārējās formas, izmanto cīņas bremzētāji un nodevēji, atmiekšķē un reizēm pat galīgi iznīcina, kā 1927. gada kultūras svētkos Dziļlejas pārstrādātie «Nieki nav nieki» («Необычайные приключения племени ничевоков»), un tad vēl piesavinās autora nosaukumu, tad par socdemu «kultūras politiku» nevar runāt bez apzīmējuma — kultūras zādzība.

A. F.

«Kreisā Fronte», 1929. g., Nr. 2, 1. maijā, 32.—34. lpp.

KULTŪRAS MENTE

PIEZĪMES PAR SOCDEMISKO KULTŪRAS IZPRATNI

«Kreisās Frontes» šā gada 2. numura rakstā «Kultūras zagļi» īsumā bija aprakstīta socdemiskās kultūras rīcība un slēdzienā viņu kultūrnieki nosaukti par kreisās kultūras z a g ļ i e m. Slēdziens bija taisīts ar nodomu tāds: pakulu maisu nevar šūt ar zīda diegu.

Ka apzīmējums ir sasniedzis mērķi, redzams no tā, ka Tautas augstskolas izdodamais žurnāliņš «Signāls» ir stājies pretī: krokodilāda ir pārdurta.

Ko tad viņi saka, un kas tiem ir ko sacīt?

Vispirms metodiski viņi savu aizstāvēšanos uzbūvē uz daugavmaliskā strīdus paņēmiena: ja kāds otru par kaut ko nosaucis, tad pretī dabū — tu pats tas esi!

Viņi saka: 1) «Kreisā Fronte» atdarinot SPRS žurnālus, Rodčenko fotogrāfijas[1] un Majakovska ideoloģiju; 2) sienas avīzi Latvijā pirmā sākusi Tautas augstskola; 3) SPRS skatuves mākslā jaunos meklējumus vadot Meierholds, Taīrovs, Dailes teātris; 4) komunisti marksisma teorijā izpalīdzoties ar mazinieku Pļehanovu; 5) SPRS daudz kas notiekot, nevis pateicoties komunistiem, bet neskatoties uz komunistu diktatūru; 6) kreisā strādniecība, strādnieki-zemnieki, cenšoties padarīt jauno kultūru «par savas grupas resp. kliķes privātīpašumu» un, beidzot, septītkārt: «Kultūra vēl pieder to māņu kategorijai, kas līdzīgi gaisam, ūdenim, gaismai nepieder nevienam.» (Skat. «Signāls», Nr. 8, 248.—251. lpp.)

Bez pievestā ir vēl dažādi apprātniekojumi, dižgalvība un lielgabalība, ar ko vārdā sauktie novairās no vārda un no lietas. Bet pietiek apstāties tikai pie pievestiem galvenākiem.

Vispirms tāda tipa un izskata žurnāla kā «Kreisā Fronte» Padomju Savienībā nav. Ar bijušo «Ļefu» «Kreisai Frontei» dažas līnijas sastopas — tas ir taisnība, bet, kas runā par Majakovska ideoloģiju «Kreisajā Frontē», tas nepazīst ne viena, ne otra: ideoloģiju katram no šiem žurnāliem nosaka viņa sabiedriskā bāze. Majakovska bāze bija un ir pavisam citā plāksnē nekā «Kreisās Frontes». Rodčenko fotouzņēmumus «Kreisajai Frontei» ir bijusi iespēja dabūt oriģinālos, bet tie līdz šim nav ievietoti tāpēc, ka Latvijas kreisfrontiniekiem pietiek savu pašu uzņēmumu. Un tomēr «Kreisajai Frontei» nav iemesla kautrēties, ja arī viņa būtu kaut kopija no «Ļefa» — un tas tāpēc, ka «Kreisā Fronte»

[1] Rodčenko kļuva pazīstams ar saviem fotouzņēmumiem žurnālā «Ļef» (1923—1925). *Sakārtotāji.*

stāv uz revolucionārās strādniecības un kultūras revolūcijas līnijas.

Par sienas avīzi Latvijā vispirms runāja L. Laicens Tautas augstskolas žurnālistikas kursā pirms vairākiem gadiem — tad, kad Tautas augstskolu apmeklēja vēl kreisā strādniecība un kad viņa vismaz piedalījās T. A. ideoloģiskā noteikšanā.[1] Ja tanī laikā būtu sienas avīze sākta T. A., tad tas arī būtu bijis kreisās, revolucionārās strādniecības iespaids. Bet sienas avīze gan sākās RABS Birojā. Protams, viņas pirmsākumi ir Padomju Savienībā. Tur taisnība signāliešiem.

Ka Meierholds, Taīrovs un Maskavas Dailes teātris vadītu krievu skatuves mākslā jaunos meklējumus, tas tiešām bija tā pirms kara un pirms revolūcijas. Pēc revolūcijas tikai Meierholds ir meklējumu plāksnē, bet visi proletāriskie, strādnieciskie skatuves mākslas sasniegumi atrodas pavisam citās rokās — spēkos, kas auguši ar revolucionāro strādniecību un izauguši no šīs strādniecības. Taīrovs, Dailes teātris — tie tagad var būt tikai revolucionārās strādniecības līdzgājēji-kopētāji. Par to vairs domstarpības strādnieku teātra darbiniekos nav.

Ka komunisti marksisma teorijā izpalīdzas ar mazinieku Plehanovu, to var sacīt tikai tie, kuri nekā nav dzirdējuši par Ļeņinu!

Ar ciparu 5 atzīmētais norāda uz signāliešu autora buržujiskās, pretstrādnieciskās domāšanas un iedomības būtību. Tikai jāpiezīmē, ka, pateicoties komunistu diktatūrai, var pastāvēt signālieši Latvijā un Latvija. Un, kas pieder pie kliķes, par to būs atbilde, kad patirzāsim «Signāla» pamatnostādījumu, ka: kultūra nepiederot nevienam, ka tā līdzīga gaisam un ūdenim, ka to var ņemt visi nezogot.

«Kreisās Frontes» 2. numura rakstā bija diezgan nepārprotami teikts, ka sd-ļaudis paņem tikai formu, bet saturu ne; dara otrādi — kreisā satura formu izlieto, lai nostātos pret kreiso kultūru, pret strādniecību.

Tā kā šiem formas grābējiem tas tomēr nav bijis saprotams, tad jāpaskaidro sīkāk, jo nav galvenais tas, ko viņi sakopo savā gudrojumā pret «Kreiso Fronti», par padomju u. c. lietām, par dažādiem sīkumiem. Svarīgs pats pamatnostādījums. Socdemu signāliešiem, lūk, nav šķiru kultūras. Viņiem viss ir ūdens un gaiss, un gaisma, kas «nepieder nevienam»; viņiem kultūras darbība un tās rezultāti stāv pāri

[1] Kreisās organizācijas aizgāja no TA divdesmito gadu pirmajā pusē. Pēc tam par noteicējiem TA palika vienīgi meņševiki. *Sakārtotāji.*

šķirām — vienalga, no kuras puses var pagrābt: ieelpot gaisu, iedzert ūdeni, apgaismoties gaismā. Tāpēc jau arī ir tā, ka ārpusi, virspusi, formu tie savāc no visām pusēm, no buržujiem, no strādniekiem, no klasicisma, no renesanses, no gotikas, no futūrisma, no impresionisma, no ekspresionisma, un saka — tā esot zināšanu piesavināšanās. Tie viņiem arī esot «darba paņēmieni un metodes», ko vajagot mācīties «ir pie citām draudzīgām organizācijām, ir pie pilsoņiem, ir pie kreisajiem» («Signāls», 8, 251. lpp.).

«Kreisās Frontes» rakstā ir arī ļoti skaidri teikts, ka kreisā strādniecība savu kultūras darbu neuzskata par tādu, kuram būtu vajadzīgas autora aizsardzības tiesības. Šis darbs ir cīņai «par noteiktu mērķi», «un kā tāds viņš arī izmantojams».

Bet tur arī bija sacīts, ka forma no satura nav šķirama.

Un, lūk, — socdemu kultūrniekiem: forma iet par sevi, saturs (ja tikai par tādu pie viņiem vispār var runāt) par sevi. Formu viņi var pārņemt, piesavināties, nozagt no kreisajiem un šinī formā ieliet savu putru un aptašķīt ar viņu kreisos. Te ir pamatjautājums.

Revolucionārā, kreisā strādniecība ved asu cīņu pret buržuāziju un viņas tresotiem sulaiņiem socdemiem. Šinī cīņā rodas viņas kultūras darbs un šā darba izpausme. Revolucionārās strādniecības inscenējums, plakāts, konstrukcija, dzeja utt. aug no šīs cīņas un šai cīņai. Viņas plakāts izteic arī formā šo cīņu, viņas dzejas forma ir veidojusies no viņas cīņas satura. Viņai nevar būt saturs bez šim saturam atbilstošas formas, tāpat kā nevar tai būt forma, kurai neatbilstu viņas revolucionārais saturs. Revolucionārais vārds šai pilsoņu karu, šai šķiru cīņas asuma laikmetā nevar vairs izpausties kādās impresionistiskās rainiskās rindās vai klasiskās sonetās vai trioletās. Tas būtu smieklīgi.

Bet, ja nu revolucionārās strādniecības kultūras dažādo nozaru formu, izteiksmes veidus piesavinās tie, kas nav revolucionāri, tad viņi nav vis mācījušies, nav vis «piesavinājušies zināšanas», bet zaguši: viņiem nav tiesības uz šo formu, jo viņi nav revolucionāri, bet pretrevolucionāri. Socdemus un viņu kultūrniekus XX gadu simtenī pēc Oktobra revolūcijas strādnieks par revolucionāriem vairs neuzskata. Un, lūk, te ir arī tālākais atsitiens: ja Latvijas revolucionārās strādniecības kultūras darbinieki, ja viņas izdevumi un citi kultūras pasākumi kaut ko piesavinās, pārņem, mācās no Padomju Savienības revolucionārās strādniecības kultūrdarba un viņa rezultātiem, tad viņiem to darīt ir dabiska tiesība un pat pienākums, jo viņu cīņa un ideoloģija ir vienvirzienīga. Jāsaprot tikai vienīgā starpība: SPRS proletariāta rokās jau noteik-

šana par visām zemes vērtībām, bet kapitālistiskā iekārtā revolucionārai strādniecībai vēl šādas varas nav, kādēļ viņas kultūrdarba izpausmē būs vairāk virzības uz pretkultūras (arī socdemiskās) graušanu, kamēr tur lielas iespējas uz savas strādnieciskās celšanu.

Bet sociāldemokrātiskā, oportūnistiskā ideoloģija un darbība vērsta p r e t Padomju Savienību kopā ar buržuāziju. Tomēr socdemi nekautrējas paņemt sev revolucionārās strādniecības kultūras veidus, t. i., tā satura izpausmi, pret ko tie nostājušies blakus buržujiem. Buržuji šai ziņā gan ir konsekventāki.

Tāpēc, lūk, «Kreisajā Frontē» socdemiskie kultūrnieki bija nosaukti par kultūras zagļiem. Tāpēc, lūk, uz viņiem vienīgi var zīmēties viņu pašu lietotais apzīmējums — kliķe.

Vēl vairāk: viņi krāpj un jauc strādniecības masas, uzlikdami kreisās kultūras sasniegumu formu masku, tāpat kā politikā to dara, šaudīdamies ar kreisām, revolucionārām frāzēm, bet darbos iedami kopā ar fašismu.

Nostādamies par s t r ā d n i e k u kultūras darboņiem, socdemiskie kultūrnieki izliekas stāvam par šķiras kultūru, bet darbos iet strādnieku šķiras kultūras sajaukšanas, saputrošanas un iznīdēšanas ceļu. Drebēdami par strādniecības masu aiziešanu un nostāšanos uz revolucionārisma ceļa, socdemu kultūrnieki ķeras pie revolucionārām kultūras formām, kurās, kad tās nāk viņu rokās, nav ne smakas no satura. Tas ir labākais pierādījums, ka viņi ir bojā ejošie kopā ar buržujiem. Un te nekā nelīdzēs tāda kultūras mente, kāds ir «Signāls», kas visu jauc vienā putrā.

A. F.

«Kreisā Fronte», 1929. g., Nr. 4, 1. jūlijā, 39.—42. lpp.

FAŠISMA LAIKS KULTŪRĀ

Kapitālistiskā iekārta vairs nevar attīstīties progresīvā virzienā. Iestājies brukšanas periods. Pat Amerikā, kuru uzskata arī vēl šimbrīžam par kapitālisma attīstības pozitīvo paraugu, pilnā mērā redzamas arī bojā ejas pazīmes. Eiropas kapitālistiskās zemēs šī bojā eja tik acīm redzama, ka iekārtas aizstāvji paši to spiesti konstatēt. Spiesti tāpēc arī meklēt izeju.

Izejas kapitālistiskās iekārtas atjaunošanas ceļā vairs nav un nevar būt. Sabiedriskās attīstības virziens atpakaļ nav atvēršams. Karam vajadzēja nostiprināt kapitālistisko valstu uzvarētāju pusi, bet iznāca otrādi: karš deva pašai kapitālistiskai

iekārtai vienu no pirmiem visnāvīgākiem triecieniem. Kara sekas bija lielās revolūcijas, no kurām Krievijas revolūcija vienā sestdaļā no visas zemeslodes notrieca kapitālisma nesēju šķiru un nostājās uz sociālisma ceļa.

Iesācies ir revolūciju laika jauns posms. Komunisma ideoloģija un taktika pārņem visu pasauli. Tā ir uzvarošā taktika.

Kapitālistiskai iekārtai — briesmas. Tāpēc visu zemju imperiālisti sabruņojās — sākumā uz aizstāvēšanos, vēlāk pat uz uzbrukumu revolūcijai, sociālismam. Tāpēc uztaustīja sev jaunu taktiku, kapitālisma un viņa iekārtas stabilizācijas taktiku. Šī taktika izauga no reformisma nodevības. Šī taktika ir — fašisms.

Pirmie to palaida Itālijas reformisti, jo Musolini un viņa priekšpulki nāk no bijušo sociālistu vai pussociālistu rindām. Sociālistiskās cīņas metodes tika pārnestas kapitālismā, jo kapitālistiskās bija nederīgas. Fašisms tātad vislabāk var plesties tikai tanīs zemēs, kur kapitālisma rindās pārgājuši bijušie sociālisti. Tā ir ar Musolini, tā ar Piļsudski.

Fašisms grimstošam kapitālismam iekaro masas, nerunājot nemaz par sīkpilsoniskajām, arī pa labai tiesai strādnieciskās. Tā tas ir sevišķi Itālijā. Sīkpilsonisko un neapzinīgo strādniecisko slāņu ievilkšana kapitālisma aizsargu rindās — tā ir visbīstamākā fašisma taktika. Tur, kur fašistiem tas neizdodas vai kur šās bāzes nav, tur viņš arī nav un nebūs iespējams.

Tāda ir kapitālisma stabilizācijas taktika. Valorizācija — vērtību ražošana-iegūšana, bet vērtību ražošana strādniekiem, ar uzņēmējiem-kapitālistiem sadarbojoties, — uzstādot kompromisu starp darbu un kapitālu. Miers starp darbu un kapitālu ir arī reformisma smagumpunkts. Tāda ir musoliniešu, viņu «arodkustības tēva» Edmondo Rossoni teorija. Bet bez šās valorizācijas kompromisa ir vēl otra raksturīga pazīme — tas ir aktīvisms. (Paša nosaukuma — fašisms — valodiskajā atvasinājumā jau ietveras šis aktīvisms. *Facitore* itāļu valodā — darītājs un *fascio* — savienība.) Tātad — aktīvais reformisms resp. reformisma diktatūra. Tāds var būt skaidrā veidā fašisma formulējums. Nepaies ilgs laiks, kad pati sabiedrisko spēku diferenciācija to ļoti noteikti pierādīs: visi līdzšinējā reformisma augšgali noteikti saplūdīs ar fašistiem.

Ja vēl pieliekam salkanu patriotismu, dažādu simbolu, formu un senatnes varoņu un spēku kultu kā imperiālisma un diktatorisko mežonību iedvesmotāju pret sociālistiem, komunistiem — apzinīgiem strādniekiem, tad galvenos vilcienos būtu viss.

Tā kā vērtības kapitālistiskā iekārtā nevar ražot — dzimtenī nevar valorizēt bez strādnieku izmantošanas, bet strādniekus ne-

var izmantot bez gara darba laika un zemas algas, bet garu darba laiku un zemas algas nevar noturēt bez varas un viltus, tad visa šī sistēma nes sevī tās pašas vecās pretrunas un tāpēc fašisms uzskatāms par mākslīgu izejas meklēšanu no bojā ejas. Reizē ar to fašisms ir buržuāzijas šķiras pēdējā saņemšanās fāze. Ja kapitālismam un buržuāzijai ir jāpārņem pretšķiras cīņas taktika, kura izveidojusies pavisam pretējos attīstības apstākļos, tad tālāk nav vairs ceļa. Musolini līgums ar katoļu baznīcu bija ceļa saīsināšanās pazīme.

Kādas šķiras stabilizāciju, jaunuzplaukumu vai uzvaru vislabāk rāda viņas kultūras darbu sasniegumi un nostādne. Māksla, literatūra ir šinī ziņā stāvokļa spogulis.

Ko fašisma laiks ir ienesis Eiropas kultūrā? Kādas perspektīvas viņš uzstāda?

Ņemsim Itāliju. Un vispirms literatūru, bet no literatūras — literatūru par paša fašisma ideoloģiju. Kur viņa ir? Kad es biju 1924. gadā Itālijā, man nevienā Romas un Florences grāmatveikalā neizdevās samekļēt no fašistu literatūras neko svarīgāku kā Musolini biogrāfiju. Bija arī fašistu partijas programa. Tagad, dzird, esot pāris grāmatu, piemēram, no Alfredo Rocco, no E. Rossoni u. c. Turpretī fašisma pretiniekiem par fašismu ir ļoti daudz darbu.

Kas zīmējas uz fašistu ideoloģijas daiļliteratūru — stāstu, dzeju, romānu, tad jāatzīmē, ka zināmā mērā šai virzienā varētu ieskaitīt itāļu futūristu galvu T. Marinetti, kurš individuālistisku barbarismu, mežonību uzdievināja jau labi sen pirms pasaules kara un pirms Musolini. Marinetti kādā savā romānā par ideālu uzskata, Āfriku kolonizējot, arābu un nēģeru apkaušanu, pie kam šās apkaušanas scēnas tam dara ļoti lielu prieku.

Nākot pie varas fašismam, kādu laiku likās, ka Marinetti būs galma dzejnieks. Bet izrādās, kritis nemīlestībā un kritis arī kā rakstnieks. Par tā zvaigzni vairs nekas nav dzirdams. Vēl pirms gadiem izdeva nelielu žurnāliņu *«Noi»* («Mēs»), kuru Itālijā pat grāmatveikalnieki nepazina. Marinetti pie tam gribēja skaitīt un skaitīja savā futūrisma-fašisma apjomā arī, piemēram, komunistu V. Majakovski — pilnīgu ideoloģisku pretinieku. Bet «tīrā» māksla bez ideoloģijas nevienoja.

Par fašistu jāuzskata pazīstamais Gabriele d'Anuncio. Viņš taču kā bruņinieks iekaroja Fiumi.

Tas ir smalks, izsmalcis aristokrāts. Viņa romāni ir smalka nespēka un individuālu moku pilni — par mīlestības konfliktiem ar apkārtni un pastāvošo uzskatu — līdz nāves sajūtai. Arī tas nav fašisma radīts, — būtu bez fašisma, tāpat kā bija.

Visievērojamākais rakstnieks Itālijā tiek skaitīts Luidži Pirandello. Bet kāds tam sakars ar fašistisko pasauli?

Vienīgi fašistisks, pats par tādu sevi proponējošs ir kāds jaunāks romānists — Gvido da Verona.

Bet ko viņš sludina, ko raksta? Smeldzoša tuksnešainība ir viņa romānā. Arī Latvijas fašisti viņa vienu romānu — «Mimi Blietta» pārtulkojuši. Parīzes kurtizāne Āfrikas tuksnesī — taisni tā varētu nosaukt šā autora ideoloģiju un arī māksliskos sasniegumus: stila un kompozīcijas un dzīves juceklība.

Par jaunāko kaut ko nekas nav dzirdams. Bet fašismu himna pēc satura un motīva ir tāda jautra ziņģīte, — kādu jaunu dzīvi gan lai viņa izteic?

Arhitektūrā un gleznieciībā itāļu futūristi maz tiek pie vārda. Vai var sacīt, ka tie ir fašisti? Laikam ne, jo kara piemiņas ēku Romā viņi paši uzskata par vienu no visapkaunojošākām pēdējā laika Romas būvēm — īstu mietpilsonības izvirumu, senās Romas pagrimšanas laika atgremojumu.

Formā un ceremonijā — tur fašistiem ir sasniegumi, un tie arī viņiem visvajadzīgākie — sīkpilsoņa ziņkāres sadzīšanai uz augšu — līdz ideoloģijai.

Tā ar fašisma iespaidu itāļu kultūrā.

Bet interesantāk būtu paskatīties tepat Latvijā, kā Latvijas fašisti izteicas kultūrā.

Viss lielais vairums Latvijas pilsoniskās literatūras nav fašistisks pēc būtības. Nav pat atsevišķu rakstnieku, ja atskaita veco skolmeistaru A. Saulieti un jauno, jau izbeigušos Pēteri Ērmani, kuri producējas galējā literatūras ideoloģiskā reakcijā. Viņu nozīme tagad ir niecīga. Pārējā reakcija ir neapzinīga un šaurā apvāršņa dēļ apzinīga droši vien nekad netiks. Ja no jauniem kādam ir kāds talants, tad tas drīzāk sniedzas uz kreiso nekā uz fašismu.

Bet latviešu pilsoniskā sabiedrībā kā fašisma mākslas izpausme jāsaprot dažādas dziesmas, dziedātas dažādos gadījumos. Viņās izsakās dažādu sabiedrisko slāņu izjūtas, ilgas un līmenis.

Fašisma priekšpulkos bez berģistu aprindu ļaudīm ieskaitām vispirms nacionālklubistus, ērgļus, aizsargus, korporeļus un ar šām aprindām saistītus dažus militārļaudis; tāpat arī dažādus lauku budžus un traktierpapas u. c. Tiklab Saulietis, kā Ērmanis tiem, protams, ir par smalkiem vai galīgi nedzirdētiem.

Šo ļaužu — korporeļu u. c. — fašistiskā dziesmu dvēselīte izpaužas — «Dažā skaistā ziedā», «Apsegloju melnu kuili», «Nevis slinkojot un pūstot», «Dievs, svētī Latviju», «Es zinu, visi mani nievā», «Reiz bija rozīte» utt., daudzas un dažādas dzērāju

dziesmas, kuras nāk laukā taisni pie dzeršanas, jo parasti Latvijas aktīvais fašisms vienots ar alkoholu.

Paanalizēsim pāris no minētām dziesmām. Ievērosim vispirms, ka Latvijas fašistu devīze ir: visu par Latviju, t. i., aktīvs nacionālisms, karš pret sociālismu, komunismu, pret sociālisma nesēju — strādniecību.

Andrieva Niedras teksts par dažu skaistu ziedu ir salkani romantiskās mīlestības dziesmiņas teksts. Tanī nav nekā ne politiska, ne nacionāla. Motīvs, pēc kura šī dziesmiņa tiek klaigāta, ir kāds vecs vācu romantiskās salkanības izteicējs, pie kam vācu dziesmele, kura senāk, aluspatriotisma laikos, arī dziedāta pēc šā motīva, tikpat saldena. Tāda ir Latvijas fašistu himna. Krogus un salkano jūtu izteiksme. Ne smakas no kāda idejiska satura, kaut vai nacionālidejiskā. Varbūt vienīgi vārds «Gauja». — «Nevis slinkojot un pūstot», protams, arī nav latviešu dziesma; Juris Alunāns to atdzejojis no čehu valodas, un Somijā ir atrodama viņas melodija. Ja šinī dziesmā, ko mēdz dziedāt lielie, vecie fašisma tautieši, ir teikts: «Nē, pie prāta gaismas kļūstot, tauta zied un tauta zeļ,» — tad tas, protams, zīmējas uz pašu dziedātāju prāta tumsu. Arī šī dziesma neatbilst ne ar ko vairs pat šālaika tautiskumam, ja tāds būtu. Kas zīmējas uz valsts himnas tekstu, tad viņš nesatur nekāda tāda lozunga, par ko šodien varētu iejūsmināties patriots. «Kur latvju meitas zied, laid mums tur laimē diet — mūs' Latvijā» — ja šo tekstu salīdzinām kaut ar visvienkāršāko, literāriski neizveidotāko r e v o l u c i o n ā r ā s ideoloģijas dziesmas saturu, tad tiek bez vārdiem skaidrs līmeņu, kultūras līmeņu samērs uz visiem laikiem.

«Es zinu, visi mani nievā». Šo dziesmu bieži gadās dzirdēt, ejot gar fašistu un korporāciju krogiem. Tanī dziesmā teikts, ka pār kapiem laižoties melnas vārnas un žēli ķērcot: nav vērts, nav vērts! Dziedātājs ķērcot līdzi to pašu vārnu tekstu, un viņam sirds ilgojoties pēc kaut kā cēla, nezināma, bet — vienalga.

Ko izteic šāda dziedāšana? Bojā ejoša cilvēka sajūtas. Kāpēc daudz dzied šādu dziesmu? Tāpēc, ka ir tādas sajūtas. Kāpēc ir tādas sajūtas? Tāpēc, ka tukšums un bojā eja.

Tā riņķī vien griežas Latvijas fašistiskās kultūrideoloģijas gājiens. No kroga uz krogu, no brukuma uz brukumu.

Vai ir vēl kāds kultūras atspoguļojums Latvijas fašistiskās buržuāzijas jaunatnē un darboņos? Kas buržuāzijai vēl ir pozitīvs, tas nav viņas fašismam.

Tā fašisms cilvēces vai tautas kultūrā pats par sevi nekā nav spējis un nespēj ienest. Tanī ziņā viņš priekš strādniecības ir nulle. Bet fašistiskā buržuāzija ar naudas un varas līdzekļiem var savā labā izmantot nefašistiskus kultūras darbiniekus,

tos, kuri varbūt gan nav strādniecībai draudzīgi, bet nav viņai arī naidīgi. Tā arī kultūras frontē tagad var nostāties jautājums par neitrālajiem, par vidus slāņiem — kam tie lai piestājas: vai bojā ejošiem, kas meklē mākslīgu izeju, vai jaunas pasaules iekārtas un jaunas kultūras nesējai strādnieku šķirai.

Viena lieta tomēr ir skaidra: kas iet ar bojā ejošiem, tie iet bojā.

Linards Laicens

«Kreisā Fronte», 1929. g., Nr. 2, 1. maijā, 16.—20. lpp.

SĒTA BEZ PASAULES

Pēdējos gados buržuāzijas rakstniecība Latvijā grāmatu daudzuma ziņā ir ievērojami plaša. Nerunājot par lielu tulkoto Vakareiropas romānu gūzmu, arī oriģināldarbu nav izdots mazums. Starp tiem sevišķi redzamu vietu ieņem romāni.

Tomēr par buržuāzijas kultūras renesansi tagad vairs nerunā. Paceļas gan jautājums par apstāju, par apsīkumu, par jaunu meklējumu un plašu sasniegumu trūkumu. Rokā ir valsts vara, kapitāli, bankas un veikali, tomēr buržuāzijas kultūras taisītāji un kalpi nejūtas ziedošos kalngalos.

Pašmājīgs klusums.

Kas izpaužas daudzajās buržuāzijas rakstniecības grāmatās, ko veido romāni ar saviem varoņiem, kur aicina, kādas problēmas uzstāda? Kādu ideoloģiju var saskatīt izcili nostādītos darbos?

Ja paši buržuāzijas vadoši augšgali, viņas ideologi atrod, ka ir ideoloģijas krīze, ka nav pat nekādas ideoloģijas buržuāziskajā sabiedrībā, vai tad vismaz rakstniecībā nebūs kaut kas sameklējams?

Kultūras fonds katru gadu godalgo vairākas grāmatas. Šās grāmatas iet caur buržuāzijas kultūras speciālistu rokām, pirms viņu autoru rokās nonāk niecīgie 1000 lati. Tātad šiem godalgotiem darbiem vajag būt tiem, kas vistiešāk, vispieņemamāk atbilstu šā laika ideoloģiskām prasībām, šiem darbiem vajag būt buržuāzijas ideālu un būtības izteiksmei literatūras mākslā. Ja arī varētu pieņemt, ka ārpus godalgojamiem paliek varbūt dažs interesantāk veidots un māksliskāks darbs, tad tomēr ideoloģiskā, ētiskā saskanība ar savas šķiras prasībām godalgotiem darbiem ir garantēta. Tāpēc viņus varam pieņemt kā galvenos, pirmvērtīgos buržuāzijas ideālu, centienu vai satura izteicējus un virzītājus.

Un visskaidrāk, noteiktāk, iespaidīgāk šai ziņā no beletristikas veidiem ir romāni. Buržuāzisks romāns nav bez varoņiem un viņu darbības.

Varbūt pietiks, ja patirzāsim, paanalizēsim pēdējo treju gadu godalgotos romānus. Tie ir — Jāņa Veseļa «Tīrumu ļaudis», Valdemāra Damberga «Gaitniecības ceļi» un Kārļa Zariņa «Dārza māja».

Visi trīs romāni ievērojami biezi, visos darbībā pēdējo gadu notikumi, pēdējā laika dzīve resp. viņi rakstīti buržuāzijas valstiskās darbības apjomā. Katrs no autoriem literatūrā darbojas jau vismaz 10 gadu. Katram no tiem jau izstrādājusies pietiekoša rakstnieka amata veiklība, literāriska valoda, katram savas spējas un īpatnības, cik par tādām līdzīgos romānos un apstākļos vispār var runāt. No izteiksmes līdzekļu viedokļa ņemot, visbagātākais ir Jānis Veselis; pārējie varbūt mazāk turīgi. Stilā vēl jaucas impresionisma paņēmieni ar klasicismu resp. pseidoklasicismu, iespiežoties pa neapzinīgam ekspresīvam plankumam. Arī stila noteiktības ziņā Veselis ieņems pirmo vietu.

Bet tās ir lietas, pie kurām pašreiz tuvāk apstāties nav lielas vajadzības, kaut gan formas veidi mākslā liecina par saturu. Un, saturu pārskatot, visizdevīgāk ņemt tos viņu tematu vēsturiskajā sakarībā.

«Gaitniecības ceļos» (III daļa) aprakstīts, domājams, bijušā Imantas pulka ceļojums no Šadrinskas Sibīrijā pār Vladivostoku, Indijas okeānu, Vidusjūru līdz Liepājai. Varoņi — pulka virsnieki un viņu «dāmas» pulka fonā, kurā atdalās daži zaldāti tikai gandrīz tāpēc, ka tie pāriet pie lieliniekiem. Viss notiek Pērkona, Laimas un Afrodītes, t. i., fatālu spēku noteikumā. Autors nav izlaidis no acīm «Odiseju», t. i., skatījies atpakaļ, bet ne savā laikā, un tāpēc arī darbs nav klasisks, bet pseidoklasisks, kaut gan autors grib būt klasiķis. Visa Latvijas «klasiķu» nāves kļūda ir tā, ka viņi neprot izšķirt, ka «klasisko» formu noteic s a v a laika saturs un ideoloģija, bet ne raudzīšanās senajos klasiķos. Dambergs ir šā novirziena pilnīgākais priekšstāvis.

Romāna «liktenis» sākas Omskā. «... Vietējā teātra izrīkojumā Tūls stīvi uzlūkoja garāmejošu dāmu, dāma viņu.» — ««Atvainojiet,» sacīja Tūls. «Lūdzu,» teica dāma. «Man liekas, mēs esam pazīstami.» — «Man arī.» — «Bet kad un kur mēs iepazināmies?» — «To es nezinu,» jau izaicinoši pārgalvīgi atbildēja neatminamā. «Mans vārds ir Tūls,» tas stādījās priekšā.»

Tādā garā parādās viscaur romānā viņa personu savstarpējās attiecības. Katram pieminētam uzvārdam galā kungs, kundze,

jaunkundze, dāma. Visi ir inteliģenti, džentlmeņi, smalki, galanti, manierīgi un manierīgas. Visapkārt šām manierēm patvaldības sabrukums, revolūcija, padomju iekārta, sarkanarmija, pilsoņu karš. Un šie manierīgie džentlmeņi un tautiskās lēdijas aiz manieru kulisēm runā tādā garā: «... Viņa uz naktsgaldiņa blakus neturot sava vīra, bet pielūdzēju virsnieku ģīmetnes un ka no saviem naktsdraugiem tā pieņemot salaupītas vērtslietas.» Visi šie latviešu «karodznieki», kapteiņi, leitnanti vai «majori» un viņu lēdijas, kuru smalkumu autors tēlo nevis izzobojošā nozīmē, smērējas pa komisariātiem. Galvenais «kungs» Tūls strādā Omskas Izglītības komisariātā nevis «revolūcijas padziļināšanas» labad, «bet gan lai iegūtu sev dienišķu pārtiku». Cits — «Sudrabkoviča kungs strādāja pārtikas komisariātā, tā nodrošinādams sev pajumti un maizi».

Kolčakiešiem Omsku ieņemot, šie komisariātu darbinieki, kuru kā «katra atsevišķa cilvēka dzīves gaita ir pašmērķis, kurš jāpiepilda skaistuma, dvēseles labvēlības un skaidrības pilnskanīgā harmonijā», šie tautiskie darbinieki tūliņ «uzelpo brīvāk» (30. lpp.) un «vakariņas var paēst lielā dvēseles mierā», taisoties par aktīviem karotājiem pret sarkanarmiju, tā sasniedzot «pilnskanīgo harmoniju», jo «varoņu laikmetu tauta pārdzīvo tikai vienreiz». Autoram gan it kā vienu vai divreiz nepatīk «pārmērības», ko darot baltgvardi, bet tas jau iznāk tikai tāpēc, ka tādas darījuši sarkanie, jo «pelēkajās un latviskās Sudrabkoviča acīs iedzirkstījās naids», kad tas saka par latviešu strēlniekiem, — «viņi dara tikai kaunu katram godīgam un prātīgam latvietim», būdami ar padomju iekārtu. Bet galvenais autora pašvaronis Tūls neko citu nezina kā murgot: «Dievs, izšķir tu to, kāds ir pareizākais ceļš. Cilvēks to nevar.»

Kad sakarā ar Antantes politiku Sibīrijā franču ģenerāļa Žanēna vadībā noformējās dažādi nacionālie pulki, organizēti tiek arī latviešu buržuji un rodas zināmie Troickas un Imantas pulki. Pēdējā bēgšanu pa lielo Sibīrijas maģistrāli tad arī autors attēlo vietām diezgan interesanti un, domājams, arī vēsturiski pareizi par tik, par cik pratis redzēt.

Tāds ir romāna temats un «varoņu» nostādījums: organizēties pret revolūciju, bēgt no viņas, pa starpu pasapņot par Latvijas patstāvību sakarā ar «Meriju Elbit jaunkundzi» vai ar ilgām pēc Kurzemes pelēkbaronu mājām un viņu trekniem labumiem. Visos tādos gadījumos, kur reālības notikumiem kāds sakars ar šiem pasapņojumiem, tiek iedzerts, «pacelti kausi» — glāzītes uz izdošanos. Viss tiek sākumā cerēts panākt caur padomju varas krišanu: «Bet pasakiet, Tūla kungs, — cik tad drīzi jūs domājiet tikt uz Latviju?» — «Pēc dažiem mēnešiem, aug-

stākais pēc gada, kad baltie uzvarēs padomju varu un ceļš uz Pēterpili būs brīvs.» —

«Nu tad sadzersim uz to, lai savienojas papriekšu Deņikins un Millers un Sibīrijas valdība un pēc tam Visvalda Tūla kungs ar Meriju Elbit jaunkundzi» (48. lpp.; pastr. ref.). Sibīrijas latviešu buržuju politiķi bijuši pārliecināti, ka imperiālistu intervence izdosies (50. lpp.), bet fakti, zemnieku un strādnieku sacelšanās Kolčaka aizmugurē, liecinājuši pretējo.

Tad sākas virsnieku «kungu» bēgšana pa maģistrāli kopā ar «dāmām» un viņu «pēļiem un segām». Daža no šām smalkām oficieru kundzēm tēlota kā govs un rakstīt nepratēja (144. lpp.). No pulka aiziet daļa strēlnieku pie sarkanajiem, arī to autors atzīmē, bet no strēlniekiem parāda tikai pāris švaukstisku tipu — kādu Rīgas kārkluvācieti kā galveno. Tēlots tiek arī kāds spekulants, kapteinis Velce. Par komunismu, kas ir par iemeslu visu «varoņu» varonībām, romānā desmitkārt mazāk atzīmēts kā par iedzeršanu, bet redzams, ka pulkā tiešām pat starp galantajiem virsniekiem strīds par to ir bijis. Piemēram, tādas gudrībiņas: «...komunisms, nīcinādams laukā kapitālu, iznīcina laukā arī sevi pašu, jo, kad būs iznīcinātas visas materiālās vērtības, tad nebūs arī ko rekvizēt un ekspropriēt.» — «Nesakiet vis, majora kungs,» ar Stangkalnu iesāka polemizēt kapteinis Taurīts. «Komunisms kapitālam ir devis nāvīgu triecienu» (109. lpp.). Bet skaidrāk izteicas varoņu būtība kapteiņa Velces vārdos: «Ja cilvēks var kļūt kādreiz turīgs un bagāts, tad tikai šajos juku laikos» (115. lpp.).

Un kā šie «kulturālie» materiālās kultūras sargātāji izposta šo kultūru tūliņ, tiklīdz tā pāriet no viņu īpašuma sarkano pusē, to autors turpat nedaudz lappusēs tālāk izsaka gluži objektīvi caur kādas stacijas priekšnieku: «Jūs esat izglītota tauta, visi esat inteliģenti, kā jūs varat postīt dzelzceļu, kultūras sasniegumu?» Un vēl autors stāsta, ka čehoslovaku ģenerāļi piedraudējuši izpostīt visu Sibīrijas maģistrāli, ja lielinieki tiem negribētu laist mierīgi aizbēgt.

«...Tūls sajuta, kāda bezgalīgu bagātību zeme ir Sibīrija, ka viņa var kļūt un drošī reiz kļūs par plašu rūpniecības apvidu, kad viņu iegūs uzņēmīga, strādīga tauta» (132. lpp.; ret. ref.). Un turpat, kā intervencionālists, jautā: vai japāņi? Un sapņo par milzu pilsētām un apžilbinošu elektrības gaismu, kas būtu sasniedzama, izmantojot akmeņogļu slāņus, utt.

Brauciens pa Indijas okeānu un apstājas dienvidu ostās aprakstīti nedzīvi, salīdzinot ar bēgšanu pa Sibīrijas maģistrāli.

Bet te pa starpām šiem aprakstiem paspraužas daži vilcieni, kas galīgi izraksturo romānā izvestos uzskatus. Un tas ir — Ancekrūma «kungs» uz kuģa lasa lekcijas: šaurākai auditorijai «kristīgās ticības kritiku», plašākai — par jūrām un zemēm. Japānas ostā atkal izdodas dabūt konjaku, rumu, viski, vīnu, saldumus, kuras lietas «kādreiz bija ļoti reālas, bet Krievijas lieliskajos revolūcijas laikos bija pārvērtušās par teikām». Un tas izteikts ar tādu izjūtu, kā kad revolūcija nav nekas pret konjaka pudeli vai kristīgās ticības kritiku. Beidzot gadās arī kāds mazs strīds par reliģiju, kura vajadzīga, pēc autora Tūla domām, tāpēc, ka «ļaužu masām vajadzīga disciplīna, un reliģijā tāda ir baznīca ar viņas likumiem». Tomēr kāds, droši vien reāli noklausīts, no personāža saka: «Jūs abi runājat kā mācītāji. Izglītoti cilvēki. Nu, taisni riebīgi paliek, jūs klausoties!» (237. lpp.) Un beidzot Londonas ostā, kuras tukšumā redzami tikai kara kuģi, Tūlam uznāk doma, «ka šis skumjais miers nav tikai pēckara nogurums vien. Man liekas, ka pasaules mutuļojošais dzīves centrs ir pārvietojies uz Tālajiem Austrumiem, uz Japānu, bet Eiropa jau sāk grimt vecu kultūru sastingumā» (247. lpp.). Un, Latvijā atgriežoties, vēl turpinās šī vecu kultūru sastinguma problēmas ēde. Buržuāzija valsts varu ir ieguvusi, nu vajadzīgs priekš šās varas resp. ieguvuma — kas? «Mūsu jaunai valstij vajadzīgs stiprs garīgs atbalsts. Tas būtu jauna reliģija.» — «Varbūt tad rastos pretspars tai bīstamai veikalniecisma bakhanālei, kas patlaban pēc kara un posta vētrām dejo pāri Latvijai» (275. lpp.).

Ar šiem meklējumiem un cerībām uz atrisināšanu Tūls griežas pie teoloģa Zaļlauka, bet izrādās, ka tas ir pa kara laiku palicis p l ā n p r ā t ī g s. Tātad ideoloģijas meklēšana šinī virzienā nonāk pie sabrukuma.

Atliek vēl konstatētais un autora noliegtais negatīvais virziens — veikalniecisma un spekulatīvais gājiens un bez tā vēl viens, kuru autors pieņem par izeju: apprecēties un dzīvot tēva mājās, savā sētā, kura atkal atgūta.

Pirmo virzienu — bāzi autors raksturo caur kapteini Velci, kurš it kā tiek nolikts tiesas priekšā, kas «esot traģikomisks pārpratums». Vai viņu gribot sodīt «tālab, ka tas centies iegūt pēc iespējas vairāk reālu vērtību, lai aizvestu tās uz izpostīto Latviju un tur radītu zināmu bāzi latviešu turīgo pilsoņu cīņai ar cittautiešu kapitālu? Vai gan... domājot, ka šis kapitāls citādi iegūts kā veiklu operāciju ceļā, izmantojot acumirklīgās saimnieciskās un politiskās konjunktūras? Ja visās zemēs tā rīkotos valsts dzīvē... tad visiem lielākiem un ievērojamākiem kapitālistiem būtu jāstājas tiesas priekšā, saimnieciskā dzīve tiktu izpostīta un vispār katra privātā iniciatīva un uzņēmība tiktu pa-

ralizēta. ... Rokas tam neesot ideāli tīras un baltas, bet visiem darba devējiem tās esot melnas» (165. lpp.).

Par augsti nepieejamo pulka vadoni «majoru» Stangkalnu autors Tūls, Latvijā atgriežoties, izteicās: «Man nepatīk, ka viņš pārāk aizrāvies no politikas. Viņš, man liekas, pat spekulē... Viņa laikmets beidzies... Viņš bija cīņas cilvēks. Revolūcija, pasaules karš, atbrīvošanas cīņas bija viņa elements. Man bail, ka viņš nenoiet uz neceļiem tagadējo mūsu veikalu un politisko kombināciju hazarda laikos» (276. lpp.).

Autors te nesaprot, ka tas ir bijis vienīgais «atbrīvošanas cīņu» mērķis, — un kāpēc tad Stangkalns lai atsacītos no augļu sagūšanas? Tātad, pēc autora gribētiem un negribētiem slēdzieniem, negatīvajā, atmetamajā pusē paliek jaunas reliģijas kā ideoloģijas meklēšana — kā plānprātība un nacionālā kapitāla uzkrāšana kā melnās rokas darbs.

Plānprātība un melnā roka!

Pieņemtajā pusē atliek — kas? Kad revolūcijas ideoloģija, pasaules iekārtas pārveidošanas cīņas paliek dienišķas maizes kumosa vērtībā izglītības komisariātā vai konjaka pudeles vērtībā. Japānas ostā, kad no revolūcijas kā no nelaimes un posta, kā no likteņa ir izkļūts, — tad varonis satiek savu ilgu zvaigzni, kura sapņos pavadījusi visos bēgļu, kara un atgriešanās gaitniecības ceļos, un «... paņēma Merijas Elbit no cimda brīvo roku un, teikdams «atļaujiet», pievilka to pie lūpām». Pēc tam kāzas, protams, un «... tūlīt būs jāmeklē matemātikas skolotāja vieta Rīgā un jāiestājas universitātē...» (268. lpp.)

Viņi, visi varoņi un varones, ir no saimnieku vai citām buržuāzijas grupām. Nu viņi var jautāt: «Vai mēs cerējām, ka mums būs Latvija, ka viņa varēs brīvi ziedēt?» (274. lpp.) — «Neskumstiet, Ira! Mēs Latvijā jauki dzīvosim... Jūs ar Pēteri Karloviču nāksiet viesos pie mums, mēs iesim pie jums.»

Vienīgais, kas vēl pie visa šā lūdzu un pateicos jaukuma nelāgs autoram liekas, ir tas, ka tikko no Padomju Savienības iebraukusī «jaunkundze» novalkatā mētelī izvelk no somas «tabakas dozi un avīžpapīra strēmelē sāka vīstīt papirosu», bet uz sienas ierauga plakātu: «Lūdzu nepīpot». ««Pie jums te cita kārtība,» sacīja viņa, ielikdama papirosu dozē un dozi makā. «Un pie jums tur bija cita?»»

Kā Damberga romāns beidzas, tā Kārļa Zariņa «Dārza mājā» sākas ar pārnācējiem no Padomju Savienības. Lamberts, kāds bijušais ekstravagants virsnieks, ar dēlu Āti ierodas provinces mazpilsētiņā pie kādas noslēpumainas, savā dārza mājā noslēgušās miruša tirgotāja sievas, protams, kundzes — Annas Jūlijas Pāvulānes un iztraucē mieru un noslēpumu un ienes

visādus romantiskus sarežģījumus, kuru atstāstīšanai romāna ideoloģiskās puses noskaidrošanā nav necik svarības. Viss grozās ap pārāk intīmām pagātnes noslēpumu lietām, pie kam latviešu buržuāzijā un viņas mazpilsētā apšaubāms tāds Annas Marijas tips kā reāls vai normāls. Tas ir tiklab māksliska, kā dzīviska anormālība. Turpretī virsnieka Lamberta būtne kā tips labi izturēta un raksturīga vispār tai buržuāzijas plēgurībai, kura neprot tikt pie materiālas turības, bet citādi par vari turas savas šķiras līmenī.

Latvijā, pusdienas paēdis, šis tips, «lielām, spožām acīm raudzīdamies, runā: «Tagad tiešām es saprotu, ka kara laikmets beidzies un sākas jauna, labāka dzīve.» Un pirmais, kas viņu interesē, ir tas, ka pēc tam, kad viņam viss esot atņemts un ka viņš neesot vainīgs, ka tam nekā neesot, — pirmais ir tas, ka viņš sauc: «Kāds es izskatos? Vai es tāds varu iziet uz ielas? Man vienkārši paliek kauns» (21. lpp.). Un «bijušais virsnieks, kuram jau sen pāri četrdesmitiem, stāvēja ar noliektu galvu, saņēmis rokas lūgšanā», izkaulēdams un vēlāk izspiezdams naudu no skopās vecenes.

Bet jaunais Lamberts, kuram liekas, «ka Maskava, par spīti lieliniekiem un badam, ir un paliek pasaules garīgās dzīves centrs», ir labi noaudzis, vingrs — arī par spīti lieliniekiem un badam. Tad sākas pa dārza māju un pilsēteli plēgurošana ar krogusbrāļiem, jo «pie mums nav kā Krievijā» (39. lpp.). Jaunais un vecais Lamberts abi iemīlas dārznieka meitā Martā, kurai «patīk, ka ir jautri un skaisti» un ka Atam «vajadzētu būt drošākam», ne kā tas galanti atvairās: «Neaizmirstiet, ka es neesmu krievs.» Ati pārsteidz, ka Rīgā «viss tik bezgala tīrs un spodrs». Viņam rodas arī draugi, piemēram, Znotiņš, namsaimnieka dēls. «Ko viņš dara? — Neko. Ļoti mīļš jauneklis, grib tikt par mākslinieku...» Atis zaļumballē prot «brīnišķīgi» dejot, kamēr vecais Lamberts meklē vietu, kura viņam morāliski viņa šķiras varā pienāktos. Bet neiznāk, kādēļ izsaucas par Latgali, kur vienīgi ko vēl varētu dabūt, ka tur kā Sibīrijā, bet bez Sibīrijas plašuma. «Spekulanti, mīkstdibeņi sasēduši siltās vietiņās, bet cilvēkam, kas vienmēr bijis ugunslīnijā, jāapmierinās ar Latgali.» Tā runā vieglprātīgā stilā šis noslēpumainās Annas Jūlijas slēpjamās meitas vīrs. «Prasi man labāk, — vai Rīga ir skaista pilsēta? Ļoti skaista un ļoti jautra, vajag tikai naudas, lai visam šim skaistumam tiktu klāt. Bet tu saki: «Gars ir augstāks par naudu!» Augstāks viņš varbūt ir, bet bez naudas arī gars nevar dzīvot.» Un, tā kā tas tiešām ir pareizi, tad vecais Lamberts turpina izspiest no vecenes naudu, baidīdams to atklāt, ka viņa Maskavā mirusī sieva ir tās agrā jaunībā ārlaulībā dzi-

musi meita, nevis māsa, kā tas buržuju sabiedrībā un arī viņas dēlam ārstam zināms. Tas arī ir viss romāna sarežģījuma viduspunkts un autora bāze, pie kam šie personāži vairākkārt uzsver, ka viņi nemaz neesot «tik ļauni», bet visa lietas būtība pastāv iekš tā, ka jaunais Pāvulāns, ārsts, «savu dzīvi bija dibinājis uz godīgumu, uz gaišu cienījamu pagātni, ar kuru tas gribēja spīdēt titulētās aristokrātijas priekšā . . . gribēja parādīt jaunās latviešu aristokrāţijas pārākumu pār mirstošo vācietību». Un šī «cienījamā» pagātne sabrūk, ja neatpērkas no Lamberta, kuram zināmi viņas necienījamie grēki.

Tāpat kā vecais Lamberts pļēguro ar veco paaudzi pa restorāniem u. c., tā arī viņa dēls Atis dzenas pakaļ iemīlētai dārzniekmeitai uz Rīgu, kur tā ir par kādu noslēpumainu bārdāmu vai arī par augstākās šķiras ielasmeitu. «Ieiās, pa kurām viņi gāja, Martai šad tad pagadījās pazīstami ar un bez portfeļiem; visi viņu laipni sveicināja.» Bet arī tas paliek noslēpumā, kas īsti ir Martas galvenais pieturas punkts Rīgā. To meklēdams, Atis Lamberts atkal satiekas ar mazpilsētas saimniekdēlu Znotiņu, kura filozofija: «Cilvēces augstākais mērķis ir tikai iegribas, un taisni tagadējo gadu simteni var saukt par iegribu gadu simteni. Es esmu ļoti laimīgs, ka dzīvoju šai laikmetā» (147. lpp.). Un kā viņš un viņi dzīvo? «Jaunie ļaudis nolēma apstaigāt restorānus. Tie bija tādi paši bezrūpīgi jaunekļi kā Znotiņš un tik vienādi izskatā, valodā un laikam arī savā vieglprātības apziņā, ka Atis nevarēja tos nemaz izšķirt» (147. lpp.; pastr. ref.). Viņi apstaigā ne vien restorānus, Znotiņš zina morfinistu un citādu paklīdeņu pieturas punktus, un viņi pa nakti tos apmeklē. «Pati labākā stunda ir šī — starp diviem un četriem, kad izklīst nevainīgie krogusbrāļi. Kas tā par tagadējo jaunatni!» (149. lpp.) Tad autors Znotiņš filozofē tālāk un saka: «Ticiet man, «pēckara laikmets» sākās jau sen gadus, kad par karu vēl tikai runāja. Godīgam vēsturniekam to vajadzētu apliecināt, ja tāds kādreiz rastos» (150. lpp.). Viņš, protams, neatrod, ka tās ir kapitālisma sekas. Viņi atrodas klubā, kur atsevišķi kabineti un dejotāji dažādās gaismās lokās, un Atis arī drīz nāk pie slēdziena: «Cik patīkama tomēr bija šī tukšā, nosodāmā dzīve, no kuras viņš līdz šim bija vairījies vienīgi tāpēc, ka ticēja saviem garīgajiem spēkiem» (152. lpp.). Un: «Cik skaista galu galā ir nauda . . .» — jo bez naudas arī «gars» nevarēja dzīvot. Tā restorānā tēva un dēla prāti saskaņojas. Un šinī pašā naktslokālā Atim atklājas iemīlētās Martas dzīve. Arī Martai ir skaidrs, ka «gars» šinī sabiedrībā nevar bez naudas, tāpēc tā apceļ bagātu veci naktslokāla kabinetā un nopietni pamāca naivo

Ati: «Apprecēties es varēju arī agrāk, bet tu nezini, cik grūti tagad atrast turīgu cilvēku, — visi pa lielākai daļai jau precējušies, bet par mīļāko vien es negribu iet.» Viņai ir savi nākotnes plāni kā bagātnieka sievai, plāni, līdzīgi visu latviešu buržuāzijas sievu ideāliem: «Par visām lietām viņa ierīkos lepnu salonu — tādu, kāds vēl Rīgā nav bijis, — un tur tad pulcēsies mākslinieki, dziedātāji un profesori, neizņemot arī viņas draugus, pie kuriem, bez šaubām, piederēs Atis. Viņa būs otra m-me Rekamjē, kas gādās par skaisto franču tradīciju atdzimšanu» (156. un 157. lpp.). Un, kad viņas Atis uztraucas un runā par mīlestību, viņa saka: «Tu domā, ka es rīkojos nepareizi? Tad tu, draudziņ, neko nesaproti: citas izejas man nav. Es taču nevaru... nu, tu jau zini: es nevaru palaisties uz tevi... uz tādiem kā jūs.» (Ret. ref.)

Beidzot Atim laimējas dabūt ierēdnīša vietu valsts iestādē, ko caur onkuļiem izgādājis Znotiņš. Viņš ar darbu un jaunajiem apstākļiem «pilnīgi apmierināts». «Viņam radās jauni draugi, jaunas izpriecas, jaunas izklaidēšanās» (165. lpp.). Viņš, starp citu, palīdz arī Znotiņam pa izpriecu vietām nodzīvot saņemto mantojumu un ir nemierā ar to, ka Marta tomēr nav ne studente, ne aktrise, ne skolotāja, bet apkalpotāja naktslokālā un kurai viņam pašam nāktos dot dzeramnaudu.

Šī dzīve ar līksmajiem jaunekļiem beidzot Atim apnīk, un tas sāk pat domāt par bēgšanu atpakaļ uz Krieviju. Tāpat sāk prātot arī vecais Lamberts: «Te, es redzu, nav nekāda dzīvošana» (222. lpp.). Arī tam plēgurošana palikusi garlaicīga. Beidzot strādā pie zemes mērīšanas Latgalē un nācis pie slēdziena: «Mūsu zemītes šaurajos apstākļos jādzīvo, cik vien iespējams, nopietni» (293. lpp.). Tāpat «nopietns» pēc laika palicis arī Atis un sācis studēt augstskolā. Vecā Anna Jūlija «nopietni» nomirst, pēc tam kad nopietni un noslēpumaini sašāvusi veco Lambertu, viņas plēgurīgā jaunības goda noslēpumu atklājēju. Arī Marta, nekādu bagātu veci nedabūjusi, nopietni kopj veceni un sarīko tai ļoti nopietnas bēres. Nodeg arī dārza māja, un salūst vecenes jaunības dienu kāršu galdiņš, izmests no degošās mājas, — galdiņš, uz kura apspēlēti viņas «godīgajā» namā daudzi un vecais Lamberts tik tālu, ka apprecējis viņas meitu. Viņas smalkais, morāliskais dēls — ārsts Pāvulāns atrod apmierinājumu, ka var palīdzēt ar naudu jaunajam Lambertam studēt un saņem no tā atzinumu, ka «ar savu tagadējo dzīvi katrā ziņā esot apmierināts» un ka eksāmenus nolikšot. Kā Voltēra Kandidam, tam šī pasaule labākā no visām, bet tehniskais progress neesot no svara — attīstoties cilvēka garīgā pasaulē. Viņš esot atradis «vienkāršu sabiedrību», kurā neesot

vairs tik garlaicīgi. Viņa draugi — daži nabadzīgi studenti. «Tā bija jaunā, topošā paaudze, kas izauga taisni pēc kara» — «zaļās atvasītes» (302. lpp.).

Tādā kārtā autors liek aiziet bojā vai pārveidoties tiem, kas gribējuši «apvienot sevī latvieša goda prātu un baltvācu manierību», kas bijis to ideāls (127. lpp.) un par kuru kāds no pļēguriem saka, ka «visiem izrādījušies tumši plankumi pakaļpusē» (122. lpp.).

Kādu rādījis šo dzīvi, ar kuru vienmēr ir apmierināts jaunās paaudzes priekšstāvis Atis — zaļā atvasīte? Šo dzīvi Zariņš savā romānā ir rādījis no visām pusēm negatīvu. Vai tā būtu pilsētas zaļumballe vai rudens izrīkojums biedrībā, vai visi pilsētiņas pīlāri ar savām gaspažām, vai Rīgas jaunatne, vai ārsts — visi viņi uzņemti skeptiski, apšaubāmi. Viss ir bez sabiedriskas aktivitātes, bez sabiedriskā progresa iezīmēm. To simbolizē tāda vieta (114. lpp.): «Viņš pārgāja ielai otrā pusē, lai labāk varētu aplūkot mazos, tumsā tikko saskatāmos vārtiņus. Tā viņš stāvēja (bija stāvējis. — *Ref.*) daudz gadu atpakaļ, kad vārtiņi aizvērās (bija aizvērušies. — *Ref.*) un viņam vēl negribējās (nebija gribējies. — *Ref.*) iet prom. Vai bija kas mainījies šais gados? Gluži nekas. Iela bija tā pati, žogs tas pats, nakts tā pati un arī viņš pats — tāds pats gaidītājs. Kā tad viss varēja palikt uz vietas?» Tas ir pareizs jautājums: kā tad viss varēja palikt uz vietas? Uz vietas paliek tāpēc, ka tanī šķirā, kuras locekļi darbojas romānā, nav progresa, bet cīņa pret progresu — sabiedriskās attīstības apturēšanas cīņa. Un «zaļā atvasīte» Atis Lamberts, ierēdnītis un students, ir ar šo apkārtni apmierināts. Un tas ir vienīgais, kuru autors savā romānā atzinis par progresa un nākotnes priekšstāvi!

Dārznieku, kas vienīgais strādā praktiski derīgu darbu, autors maz ievērojis un pat aizmirsis; viņa meitai Martai, kas sitas, sevi pārdodama kapitālisma ļaudīm, raksturs un darbs ir viskonsekventākie. Šo dzīvesspējīgāko romāna līnijas un darba cilvēku buržuāzijas apkārtne izmantodama samaitājusi. Viņa neprot nākt pie apziņas un varbūt arī nenāktu šinīs apstākļos, kādēļ arī varbūt pareizi, ja autors to aizmirst, palikdams skeptiskam reakcionārismam uzticīgs līdz galam.

Ja šo divu romānu autoru pieturas punkti — Tūls un Atis Lamberts — sāk ar iestāšanos un mācīšanos universitātē kā augstākā sasniegumā un, domājams, turpmākās darbības sagatavojuma gājienā, tad Jāņa Veseļa «Tīrumu ļaudīs» Andrejs Vīksna uzskatāms par šo abu sasniegumu rezultātu pēc universitātes beigšanas.

Kādu rezultātu devusi universitāte, un kas tālāk?

Vīksna, tikko beidzis studēt, inženieris plašām zināšanām, lieliem plāniem, pēc eksāmeniem domā:

«Visa Latvijas dzīve likās kā mēbelētā istabā iesprostota, ģēnijs tika nicināts, pulgots un slavēta vidējība, pelēkums kā mākslās, tā politikā un saimnieciskos laukos. Muļķi un nelieši stāvēja amatos un godā, bet labākie, cēlākie bēga... Nekur man nebūtu tik daudz tukšu domu kā Rīgā.» Tā tas noslēdz salīdzinošus sapņus ar Borneo salu u. c. lietām un dodas pie zemnieku ministra (domāts Ulmanis) cerībā, ka ar tā palīdzību izdosies realizēt savu plānu par vēja motoru tīklu visā Latvijā. Zemnieku ministrs esot izglītots, saprātīgs valstsvīrs, «kurpretim citi ministri no tām (no mākslām. — *Ref.*) nejēdza ne a, ne b». Viņš iekustinājis «par jaunu iestingušo Doles projektu», kādēļ Vīksna arī sastop uzgaidāmā istabā slavenu inženieri, kas interesējies par Doles kanālu. Tas saka, ka projektu taisīšana nekā nelīdzot. «Latviju varētu apsegt projektu loksnēm un saimnieciskās uzlabošanas plāniem, — pie īsta darba mēs netiekam nekad.» — ««Mēs paši dzīvojam tikai tā pagaidām, kā jūrnieki, izmesti uz mazas salas. Priekš kam mums rakt Doles kanālu un susināt purvus, ja Latvija tik vai tā nepastāvēs,» — tā slepenībā domā gandrīz katrs ministrs un rauš un krāj tikai sev» (13. lpp.).

Zemnieku ministrs smaida tiem abiem, kā visiem, bet «valdība pagaidām šai lietā nespēj nekā darīt! Tomēr, mani kungi, es ceru, ka man jūsu padomi un palīdzība vēl būs vajadzīgi, ka jūs savus talantus neraksiet zemē, bet izlietosiet tos ražīgā darbā.» Viņi aiziedami p a s m e j a s par dievināto Ulmani (15. lpp.).

Universitātes dekāns saka par projektiem: «Tikai nevajag pārsteigties, kalnus mēģināt gāzt kailām rokām» un «Mēs vienmēr būsim zemu pakalnu un ierobežotu līdzenumu ļaudis» (17. un 18. lpp.). Tā nu ir iznācis, ka «šie vīri, kas no sākuma bija iedvesuši gribu strādāt un ticību augstākiem mērķiem, atņēma viņam nepilnas stundas laikā visas cerības un ilūzijas» (19. lpp.).

Tā, saņēmis telegramu par tēva nāvi un saderējis kalpu, jaunais inženieris izbrauc uz savu lauku sētu, iepriekš ar savu bērnības draudzeni, saimniekmeitu kaimiņieni, tagad studenti un ierēdni, pārspriezdams dažādus «dvēseliskus» jautājumus, pie kam tā saka: «Biju sociāliste un par labāko valsti pasaulē uzskatīju Krieviju, tagad man ir tikai filozofiska dzeja par to, ka šī dzīve nav īstā, ka jārada kāda cita, augstāka, skaidrāka. Redzi, ir tikai divi ceļi: vai nu jāatzīst visa ikdienība un jāpa-

liek par mietpilsoni, vai arī jānoliedz tā un jāpaliek par sapņotāju. Vienādi ļaunas ir abas.» Vīksna atzīst, ka jāstrādā, jāpilda «mūsos ieliktie dzīves uzdevumi» (37. lpp.).

Jaunais, pie Rīgas smalkumiem pieradušais inženieris nu ir uz laukiem, kuru apkārtni autors raksturo tā: «Viņu (t. i., saimnieku. — *Ref.*) garīgā pasaule aprobežojās gadalaikiem un lauku darbiem, ēšanas un gulēšanas procesiem, dzimšanas un miršanas priekšstatiem» un «viņi abi (inženiera tēvs un māte. — *Ref.*) bija cilvēku pāris, īsti piemērots lauku dzīves rupjumam, radis bārties ar saimi, karsti aizstāvēt katrs savu kapeiku, kopt lopus, brist pa sutru un mēsliem, izlauzt sivēniem vilka zobus, darīt visus tos nesmukos un neestētiskos darbus, kuri vajadzīgi, lai dzeltens, smaržīgs un tīrs sviests, teicama gaļa, lieliska labība... nāktu uz pilsētu tirgus galdiem» (57., 61. lpp.). Un, kur kalps tā nodzīts, ka vecumā «... truls un vienaldzīgs pret visām lietām; vienīgās jūtas, kuras šad tad pārdzīvoja, bija dusmas, vienīgā dzīves bauda — ēšana» (46. lpp.). «... Viņa izrakto grāvju garums bija bezgalīgs, ar viņa izkulstītiem liniem varētu piekraut visus Rīgas spīķerus; kur tad pļavu nepārskatāmie klajumi, kurus viņš bija nopļāvis, siena un labības ores, kuras viņš bija piedevis!» (177. lpp.)

Jaunais inženieris iepazīstas ar saimnieku «tagadējo raksturu, vienmēr diezgan noslēgtu, neuzticīgu, mantkārīgu», redz, ka «caurmēra saimnieks bija visai gluds, paglītots, konservatīvu avīžu lasītājs, kopmoderniecību un modernu saimniecības veidu piekritējs». Viņam nokrīt romantikas mirdzums no acīm. Kaimiņos ir studēts saimnieks Avots, korporelis, kas pats strādā, tur kalpones par sievām, braukā pa ārzemēm, bijis saeimas loceklis, departamenta direktors, pieķerts pie blēdībām, bet izšmaucis vesels. Viņš skatās uz katru kalponi kā uz paķeramu (71. lpp.). Viņš ir glaunīgs, glūnīgs runātājs ar sievietēm no savas saimnieku apkārtnes. «Viņa dabā bija, bez šaubām, kaut kas no Švauksta, bet savus vaibstus, kustības un balss noskaņas viņš tā bija noslīpējis un stilizējis, ka pat pazinējs kādu brīdi viņu varēja noturēt par aristokrātisku *globe-trotter*'u vai, sliktākājā gadījumā, par komivojažieri» (172. lpp.). Viņa pamatfilozofija: «Mūžs pārāk īss, lai sevi vēl apgrūtinātu smagām domām, problēmām un prātojumiem» (173. lpp.). «Saimnieki ir Latvijas muižnieki» (174. lpp.).

Šinī apkārtnē jaunajā inženierī «atdzīvojās vecās īpašnieka tieksmes, latviskās savrupības lepnums: pats kungs, pats ķēniņš savās mājās» (84. lpp.).

Mājās ir jauna meita — kalpone, puisis ļoti romantisku pagātni. Inženieris pats strādā visus darbus, attiecības ar kalpiem

labas, bet pavēsas. Beidzot iemīlas kalponē Laimā. Izrādās, ka kalps ir viņa brālis, viņa tēva dēls meitai, kura grūta aizdzīta pasaulē un pazudusi. Laimas māte brīdina meitu no tā paša, bet tomēr tā nenotiek: Vīksna nedara kā viņa tēvs, bet apprec kalponi, kalps Alberts apprec dzejojošo un filozofējošo Andreja kaimiņieni, un tā iznāk, — kalpone tiek par saimnieci, kalps par saimnieku. Tas viss notiek apmēram tāpēc, ka vienkāršie cilvēki — pavisam cita pasaule un viņu «dvēseles bija viengabalainas un taisnas». Bet saimniekdēli un meitas jau pilsētā «izsmalcināti», tāpēc meklē līdzsvaru «vienkāršajos». Tā attīstās šķiru miers. Un vecāmāte tad arī inženierim uz to, ka tas prec kalponi, saka: «Būs krietna saimniece. Tagad jau starp saimnieku meitām neatradīsi sievu, kas noderētu mājas dzīvei. Visas tik uz skriešanu, uz pasaulīgām gaitām» (202. lpp.). Tātad vispirms s a i m n i e c i s k a nepieciešamība — saimniecības un šķiras uzlabošana.

Kad tas izdarīts, kad attīstās ģimene, kad aug dūšīgi bērni, kad mājās tautiskas segas un paklāji ar ugunskrustiem, tad inženieris tikai paliek nemierīgs un dēlam uz 10. dzimšanas dienu grib ko lielu iedāvināt. Tikai tad viņš ķeras savās mājās pie sava «jaunības sapņa» realizēšanas un uzceļ vēja dzinēja torni ar elektromotoru. Tātad no lielajiem universitāti beigušā inženiera nodomiem tikai pēc apmēram 10—12 gadiem iznāk neliels p r i v ā t s s ī k u z ņ ē m u m s, vienā saimniecībā nodarbināta mašīna, kura, labākā gadījumā, varēja ar strāvu izpalīdzēt kādam kaimiņam, jo no augstākā spraiguma — pie labākā vēja (218. lpp.) sadzītiem 20 zirgu spēkiem taču nav iespējams nekādu plašu apkārtni apgādāt. Par saimnieku kļuvušais kalps Alberts, kad jau piedzīvojis sirmus matus, prāto: «Kas spieda Izidu nākt pie manis, vienkārša kalpa? Vienīgi mīlestības pienākums.» Viņam mīlestība, apvienota ar pienākumu, ir dzīves gudrība (222. lpp.). Vēl izrādās, ka viņi ir strādājuši, strādājuši savās privātās mājās, laiduši pasaulē bērnus un lopus un tos kopuši. Nu, uz fabrikas iesvētīšanu Vīksnas sētā «Tīrumos» jānotiek dzīrēm: «Tu vari sarīkot lielus svētkus un likt vīnam plūst. Mēs pārāk ilgi esam dzīvojuši bez reibuma un prieka, strādājuši un kalpojuši visam kam, tikai ne sev. Tik lielos un jautros svētkos es gribu būt tava viešņa. Bet citādi mūsu un tavas mājas ir tik vienādas, ka nav vērts staigāt no vienas uz otru. V i s u r t a s p a t s,» (ret. ref.) saka kaimiņiene un bērnības draudzene Izida uz kaimiņu un bērnības draugu Andreju Vīksnu (224. lpp.). Tātad tas pats, kas Zariņam: nekas nav grozījies. Visa bērnu audzināšana un saimniekošana — pāreja mieļpilsonībā. Tāpēc lielas viesības. «Uz nolikto dienu kāva

vairākus barokļus, pīles un citus putnus...» (233. lpp.). Ir vīni utt. Sabrauc agrākie studiju biedri ar savām greznām dāmām automobiļos — cilvēki, kas ieņem ievērojamus valsts amatus, bet uz kuriem pat Avots noskatās kā uz pusinteliģentiem un par kuru sievām autors saka: «Tās bija diezgan jautri radījumi, aprobežoti, plāpīgi, pilnīgi nekaitīgi, taisīja saldas sejas, čivināja, koķetēja, bija laimīgas, apmierinātas, stipri atgādināmas putnus — bezdelīgu un žagatu» (235. lpp.). Viesībās tautas apģērbi utt. Bet Vīksna saka par viesībām: «Šis troksnis, šī neskaidrā burza un sejas, kurām — es varu zvērēt — nav nekādas daļas ne ar mani, ne ar maniem vēja dzinējiem, apmulsina un dara mani nemierīgu» (239. lpp.). Tā arī viesības izrādās bez prieka.

Un paiet gadi, bērni pieaug, — vietā sāk stāties jaunā paaudze, par kuru autors Vīksna prāto: «Jaunā garīgā pasaule sastāvēja no pāris pirmatnējām idejām, kurām netika pielikts nekas jauns, un no izčokurotām jūtu plāksnēm» (247. lpp.). Tas ir jau apmēram 10—12 gadus, uz priekšu rēķinot no tagadnes. Tā autors neparedz nākotnē buržuāzijas paaudzei nekādu attīstību, kas tiešām loģiski izriet no tagadnes. Pat vienīgo inženiera sasniegumu — vēja dzinēja ietaisi viņš liek pēdiņās — «fabrika» (248. lpp.). Inženiera dēls Laimons, kas jau ap 17 gadus vecs un mīlinās ar kaimiņu Izidas un Alberta meitu, pa jokam reiz izsaucas: «Es studēšu inženiera zinības, tāpat kā mans tēvs, kurš tās pameta pusceļā. Es vedīšu viņa nodomus galā, izrakšu Doles kanālu, aizdambēšu Daugavu un uzstādīšu vēja dzinējus visās Latvijas mājās» (249. lpp.; ret. ref.). Pēc tam pajokojas par precēšanos utt. Izida lasa Voltēra «Kandidu» (salīdz. Zariņa Ata teicienu no Kandida par to, ka šī pasaule tā labākā no visām). Un beidzot jaunības atmiņas laukā, dabā.

Tas ir viss romāna saturs. Interesantākais ir tas, kas nav pateikts. Proti, šie cilvēki ir nodzīvojuši 18—20 gadus, sākot apmēram ar 1925.—26. gadu, laukos un tā, ka, izņemot dažus tehniskus žurnālus, no ārpasaules nekas tos nav skāris. Vēl vairāk: Latvija un visi viņas lauki, viņas tīrumu laudis, viņu sēta ir pilnīgi bez pasaules; viņi stāv uz vietas; nekas ap viņiem negrozās. Pat viņu sapņi par Doles kanālu un vēja dzinējiem pāriet uz bērniem tādā pašā nemainītā veidā, kādi tie bijuši viņu jaunības laikā!

Treju apskatīto romānu autori ir jau populāri un atzīti rakstnieki ar ievērojamu stāžu pilsoniskajā lasītājā publikā un pilsonisko kultūras augšgalu aprindās. Viņi ir literāriskas autoritātes, kādu stāvokli vēl ievērojami pastiprina Kultūras fonda

godalgas, kas nozīmē: buržuāzija un buržuāzijas valsts orgāni viņu romānus ieteic un, tā sakot, uzņem savā oficiālajā sabiedrībā, jo, domājams, pēc viņas uzskata, — labāku nav ko uzņemt. Bet pirms taisām no viņu darbiem kopslēdzienu par buržuāzijas ideoloģijas jautājumiem viņas literatūrā, izņēmuma kārtā nepieciešami vēl tiem pievienot kādu jaunu buržuāzijas romānu autoru, vistīrākās buržujiskās markas nacionālistu un patriotu un vispilnīgāko buržuāzijas jaunās, universitātē un korporācijās augošās paaudzes priekšstāvi.

Tas ir Jānis Sārts ar romānu «P a g a r s». Romāns iznācis nupat nesen A. Gulbja apgādībā. Šis romāns katrā ziņā ir i e v ē r o j a m s s a v a l a i k a d o k u m e n t s. Kāpēc?

Šā romāna autors, kā no paša romāna slēdzams, ir vai ir bijis students un korporelis. Ja ievērojam to, ka iepriekšējos romānos bija darīšana ar universitāti kā gala mērķi vai ar universitātes rezultātu, tad šis romāns-dokuments, no vienas puses, ļoti labi papildina iepriekšējos ar korporāciju studentu būtības nostādni un, no otras, vēl asākā gaismā izvirza u n i v e r s i t ā t e s — kā buržuāzijas kultūras un ideoloģijas augstākā iestādījuma r e z u l t ā t u j a u t ā j u m u.

Autora rakstības veids ievērojami atšķiras no pirmajiem trejiem. Viņš raksta straujiem teikumiem. Īsi, diezgan droši, kaut vietām ļoti naiviem izteiksmes līdzekļiem. Reizēm samākslināti, izspīlēti, oriģinalitātes brēcoši. Tomēr impresionistiskā stila pamatnokrāsa nevar tikt pārvarēta, jo saturs un ideoloģija daudz tālāk neļauj. Oriģinalitātes arī nav, jo tāda rakstība jau sen lietojama pie itāļu fašistiskajiem futūristiem, par Marinetti nerunājot. Tā raksta fašistiskā futūrisma pagrimšanas stadijas autori. Šis autors, tāpat kā futūristi, dievina (pretēji Zariņa koncepcijai) tehniskos sasniegumus nacionālā apjomā, bet viņa «dvēseliskie» lēcieni atgādina Gabriele d' Anuncio žņaudzīšanos miniatūrā. Tomēr kopsummā samērā ar tagadējo buržujiskās rakstniecības jaunpieauguma trūkumu nevar autoram noliegt stila aktivitāti. Bet aktivitāte — reakcionāra.

«Tērauda karoga» un «Dailes templa» konventi un viņu kolēģu cepures sazīb ar lielu trauksmi, ar lieliem nacionāliem sasniegumiem pašās pirmajās romāna lapas pusēs. Skauti, brīvības cīnītāji, lielgabali, aeroplāni, rotācijas mašīnas, karogi utt. Tad pāriet Latgales malā, sādžas dzīvītē ar alkoholu, nabadzību, tumsonību, ksendzu izvirtību utt. Autors to rāda diezgan nežēlīgi, un te arī viņa varonim, kā trešajam brālim nabadzīgā ģimenē, ir radusies dziņa nest gaismu un labklājību Latgalei un visai Latvijai, tāpēc tas mācās un tiek Rīgas skolās, — protams, romantiski, jo no tādas nabadzības, kāda romānā aprak-

stīta, reāliem līdzekļiem izrauties gan būs neiespējami. Brāļi pelnījušies uz plostiem, zem tiem piesietās kastēs proklamācijas no SPRS vezdami uz Rīgu (autors varēja painteresēties polītpārvaldē, tad zinātu, ka tādā ceļā gan neviena proklamācija nav izplatīta), bet tā ir grēka nauda un tāpēc bez svētības. Bet tie romānā ir sīkumi. Galvenais, ka romāna varonis — Latgales jauneklis Rīgā universitātē un korporācijā tiek par «stud. Vasilijs Lapāns Tērauda karog'us», bet tanī pašā laikā viņa sādžas baznīckunga «audžumeita» Zinaida ir Dailes tempļa korporācijas «kolēga». Bet viņi viens otram spītējas visus studiju gadus iedomātas lepnības dēļ, kaut sādžā zvērējušies mūžīgu mīlestību. Kā iet varoņa gaitas pa Rīgu?

Šis neaptēstais sādžas jauneklis drīz redzams kā spožs korporelis. Epizodes: iepazīšanās trepēs ar kādām dziedātājām, kurām piezvana, garām iedami. «Atvainojiet,» Vasilijs joviāli teic, un biedrs piebilst: «Mēs tepat augšā dzīvojam. Ja varētu tā izteikties: kur jums galva, tur mums kājas.» — «Mēs neesam lepnas un iedomīgas.» — «Pateicamies.» — «Vai drīkstam jūs gaidīt?» Raimija vaicā. «Pēc iespējas visdrīzākā laikā.» Tādā stilā iet sarunas romānā, bet dzīve tāda: «Vakar divdesmitos es ierados Tērauda karogā. Mums sākās tradicionālā Edisona dzimumdienas svinēšana. Alus, vīns, alus. Pēc pusnakts visi komiltoņi jutās omulīgā stāvoklī. Indulis ierosina priekšlikumu, ka trijiem jāiet uz «naktstauriņu» kvartālu, jāsarunā visskaistākais prostitūcijas zieds, jāiesēdina autotaksī, jāizģērbj kails un jānogādā attiecīgā vietā . . .» — «Izdevumus segs filistru biedrība. Mūsu auto aizdrāzās pa kreisi, četri auto un deviņi važoņi aizbrauca Brīvības ielas virzienā.» — «. . . Mums laimējās.» — «Kad mēs viņu iesēdinājām, braucām un sākām piepalīdzēt izģērbties, viņa pretojās un draudēja kliegt.» — «Viņš izvilka simts latu gabalu. Tā atlīdzība no viņa. Bez tam viņai bija apsolīts, ka tā saņems par katru nostāvēto minūti vienu latu, bet to summu viņa saņems tikai rītu, tas ir, šodien, pie Tērauda karoga šveicara.» — «Dzīvais Venēras tēls lūdza atļauju ieiet «Senju» viesnīcā izģērbties. Pēc desmit minūtēm viņa iznāca, apmetusi tikai vieglu vasaras mēteli un kājas ieāvusi apzeltītās kurpītēs.» — «Mūsu Tērauda karoga statūtos ir kāds punkts: «Ko dara viens, tas jādara visiem, kas papildināts skan: ko skūpstījis viens, tas jāskūpsta visiem.» Indulis noskūpstīja Venēras tēlu pirmais. Un mēs visi trīs skūpstījām viņas lūpas un visi trīs bijām šorīt pie ārsta.» Tādā garā tas turpinās, un sieviete tiek kaila iecelta kokā, kur to apstāj gājēji un policija un aizved uz iecirkni, un tad otrā dienā buržuju avīzēs gadījums pikanti aprakstīts. «Bet ja nu viņa uzrādīs vainīgos?» — «To viņa nedarīs. Tad viņa zaudē

savu atalgojumu.» — «Par naudu ir rads rada nepazīst. Aresta laikā viņai nesāpēs galva par uzturu un mājas vietu. Savīgā goda zaudēšanas laiks ir pagājis un strīpots, šī laika triumfs ir nauda, nauda un nauda, lai par to ko iegūtu» (67.—69. lpp.). Tā virzās šo jaunekļu morāliskā līnija un darbi. Pilnas lapas puses dažādu frivolu, korporelisku sarunu, kuru stils huligānisma pārpildīts, bet ieģērbts smalkā uzvalkā, tāpat kā paši «Dailes teātra kolēgas tērpušās parādes ģērbos». — «... Telpas dekorētas Dailes teātra septiņkrāsu lentām.» — «Čaklās teātrietes saņem viesus un ved uz garderobi.» Tas ir smalkais pretstats naktsdarbiem. Kad vajag vienam priekš otra kādu romantisku pakalpojumu izdarīt, tad — «par to es tev krietni izmaksāšu»; un, kad kādi panākumi ballē, — «tagad mēs varam iedzert» (92. un 93. lpp.).

Pēc tādiem dzīves gājieniem pa korporācijām Rīgā Vasilijs Lapāns ierodas sādžā, kur to mājnieki saņem par kungu. Pa to laiku Zinaida spītēdama sūtījusi Vasilija piederīgiem naudu, un tie domā, ka to sūta Vasilijs, un dzīvo turīgi, jo lasa Zinaidas izdoto «Latgales atmodu», kurā visādi praktiski padomi. Sādža palikusi gaišāka, un to darījusi «dailes teātriete» Zinaida. Pret to saspītējas šis korporelis un izsaucas: «Visa Latvija, ne tikai Latgale, mūžos pieminēs manu vārdu. Man nav vēl jānožēlo palaistais laiks, kas zaudēts, es nenožēloju bulvāru mutulī izmestās naudas.» — Viņam nav naudas, ko aizbraukt uz Rīgu. Izdomājas ieķīlāt Rēzeknē zelta pulksteni, bet tanī korporācijas ģerbonis! Braukt par zaķi — nokers. «Kauns Tērauda karogam!» (120. lpp.) Pa to laiku arī tēvs kļuvis par uzņēmēju un plostus uz Rīgu laiž ar algotu puišu palīdzību. Uz plosta tēvs viņu paņem tagad līdz — kā kungu, ne vairs kā palīgu, kā senāk. Braucot pār Pagara krāci pie Aiviekstes grīvas Vasilijs nāk pie slēdziena. Plaviņās viņš izkāpj un dzīvo, pētīdams apkārtni dambja un elektrostacijas celšanai. Taisa plānus. Sapņo par tūkstošiem kapļu strādnieku rokās, par darbu: «Tikai darbu!» Un dzīvo pie kāda vecīša uz parāda.

Tad nāk nodaļa «Tapšanas vīziju varā». Šī nodaļa nosaukta ne velti tā. Viņā Pagara spēkstacijas celšanas darbs nav r e ā l i d o m ā t s, b e t k ā v ī z i j a. Šinī vīzijā lieta attīstās tā: «Nodibināts Pagara pagaidu fonds. Pirmo iemaksu izdarījis valsts prezidents, otro — labklājības ministrs un personāls.» Automāti izsniedz «Pagara labvēļu nozīmes. Tas, kas būšot sakrājis simts tādu nozīmju, 1935. gadā saņemšot no Pagara satversmes dažādas elektriskās labierīcības simts latu vērtībā.» — «Akcijas pārdos tikai zemturiem-tautiešiem.» — «Pagars — Latvijas sirds» (130. un 131. lpp.). Vasilijs ir «Pagara

satversmes» prezidents. Tam ļoti mehanizēts kabinets un mehanizēta saruna pa telefoniem, bet pastāvīgi skan «lūdzu» un «paldies». Runā gan «grandiozo pasākumu bankas direktors», gan avīžu korespondenti, kuriem jāziņo, ka akcijas tāpēc pārdod zemturiem-tautiešiem, «lai peļņa nenonāktu cittautiešu rokās, sevišķi žīdu». Prezidents rīkojas ar zelta pildspalvu un izturas kā lielkapitālisma koncernu karalis. Un tad viņi, arī tai pašā vīzijā, lieliski satiekas ar Zinaidu; viņš kā uzvarētājs: «Viņu sakļāvušies stāvi nozveļas pār dīvānu mīlas laimē.» — «Rīts. Brokastis, glāsti, skūpsti.» Un viss virzās lieliski uz priekšu: «Vakar izcelts 16 000 kubikmetru radžu.» — «314 jauni mūrnieki šodien uzsāks darbu.» — «Strādnieku kolonijā izrakts grāvis «Pēc dienas darba» nama pamatiem» utt. «Daugavpilī. Policija izdara kratīšanas bagātnieka Izelsona dzīvoklī. Atrod Pagara akcijas tūkstoš latu vērtībā.» Visi latgaļi sanākuši darbā pie Pagara. Akcijas krīt un ceļas. Tiek laistas darbā mahinācijas un izdarīts, ka žīdi, kas sapirkuši akcijas, visu zaudē. Tātad Pagars uzbūvējams ar kapitāliem, kurus mākslīgi izpumpē žīdiem. Strādnieku 20 000. Uzcelti strādnieku dzīvokļi. Uzcelta cementa fabrika. Visi domā: «Labi būtu gan, ka lauciniekiem nebūtu jāpērk dārgā petroleja, caur ko valstij ceļas milzīgi zaudējumi.» Attīstās «Gaismrades pilsēta», kur «saradušies dažādu profesiju tipi. Te netrūkst zvēru dīdītāju, pudeļu rijēju, kāršu licēju utt.». Izceļas streiks, kas tiek nostādīts par žīdu gudrību. Streiku likvidē ar viltību. «22. jūnijā mašīnas sākšot darboties. Tā būšot liela diena visā valstī. Pusnaktī iedegšoties uz spēkstacijas virsmas celtās bākas varoņu piemiņas ugunis, kas neizdzisīšot ne dienu, ne nakti» (168. lpp.).

Izbeidzas vīzija. Vasilijs atstāj saimniecei svārkus par ēdināšanu un dodas uz Rīgu ar pagatavotu eksāmena plānu. Rīgā nozog stacijā mēteli. Spriedelē ar komiltoni, kuram izteic savus plānus un kas izsakās: «Ja kādi uzņemas kaut ko darīt visas tautas vārdā, tad tikai tādēļ, lai varētu sarindot lielus rēķinus un tikt pie naudas. Jau notikušās neskaitāmās noziedzības lielākos pasākumos atbaidīs.» — «Uzticība lieliem darbiem arī tautā ir zudusi.» — «Taču mums jāpieliek visas pūles, lai šos savīgās ieraušanas mākoņus reiz izklīdinātu. Esmu pārliecināts, ka arī Tērauda karogs tavu darbu atbalstīs» (182. lpp.).

Tā ironiski izklausās šī saruna, kaut gan nopietni domāta. Bet, tā kā lielais plānu meistars ir galīgi nogājies un «kolēga» vis neko nepalīdz, pat liekus svārkus neiedod, tad viņš beidzot iet pa ielu uz nomali un gaida vārtu iedzirkstē, kam uzklupt un aplaupīt. Metas virsū garām ejošai sievietei izraut rokas somiņu. Bet sieviete ir Zinaida, un tā viņš tiek glābts.

Beidzot Vasilija projekts tiek godalgots un par spēka stacijas darbu galveno vadītāju iecelts projekta autors. Avīzē raksta: «Sākumā nodarbinās 9000 strādnieku. Darbus nobeigs 10 gados. Izmaksās 450 miljonu latu. Tērauda karoga korporācija vītnēs un ziedos» (200. lpp.).

Varonis Vasilijs brauc vagonā kopā ar Zinaidu uz Pagaru. «Un katru vakaru tu atbrauksi pie manis no Pļaviņām?» viņa vaicā. «Tiklīdz beigsies darbs.» — «Divu roku pirkstos paspīd laulību gredzeni.» — «Rītu pie Pagara krācēm atskanēs pirmie radžu cirvju klaudzieni. Tie — zvanu skaņas, Laimes baznīcā ieejot» (203. lpp.).

Tādas ir šā romāna galvenās līnijas. Tāpat kā Andrejam Vīksnam «Tīrumu ļaudīs», arī korporelim Lapānam ir lieli plāni. Viņi jau pat politiski un saimnieciski aprēķināti. Arī še ir dzinēja spēka jautājums, ne ar vēja motoriem, bet ar elektrostaciju. Doles spēka stacijas vietā Pagara stacija. Vīzijā pabeigt paredzēts 1935. gadā, bet nevīzijā — 10 gadu laikā, t. i., ap 1940. gadu. Tā universitātes rezultātā ir šās vīzijas un sapņi ap viņu realizēšanu tiklab Veseļa romānā, kā korporāciju darbinieku romānā.

Damberga neatmestais varonis Tūls, pārdzīvojis karu un revolūciju, meklē no jauna matemātikas skolotāja vietu, kāda tam, redzams, bijusi p i r m s tam, t. i., noiet tai pašā stāvoklī, kāds bijis agrāk un kas nav nekas vairāk kā ikdienišķā maizes pelnīšana. Tātad viņā nekas nemainās, viss ar viņu paliek uz vietas, izņemot vienīgi to, ka būs jāiestājas arī universitātē.

Zariņa jaunais Atis Lamberts ir apmierināts ar to apkārtni, kuru autors parādījis kā negatīvu; ja viņš saka, ka nonācis arī vēl citā apkārtnē, starp nabadzīgajiem studentiem, tad tā ir ideoloģijas fikcija, jo šī apkārtne nekādi nav parādīta.

Tātad abu pirmo autoru par pozitīviem nostādītie nekādu pozitīvu dzīves mērķu un meklējumu neuzrāda; Tūlam nav nekādas ideoloģijas, kamēr Atim Lambertam autors liek mutē Voltēra Kandida vārdus par šo pasauli kā labāko, kas faktiski ir tikai ironija par šo pasauli — tātad par savu paša apkārtni.

Bet pieņemsim, ka iestāšanās universitātē un tai cauriziešana turpina šos tipus Veseļa Andrejā Vīksnā un Sārta Vasilijā Lapānā. Kas tad tie tādi ir, un ko viņi dara kā universitātes rezultāti?

Damberga Tūls, bēgdams no Sarkanarmijas pa Sibīrijas magistrāli, sapņo par to, ka šai bagātajā zemē būs lieliskas pilsētas ar apžilbinošu elektrisku gaismu utt. Šī sapņošana pārgājusi uz Veseļa inženieri Andreju Vīksnu kā vēja dzinēju un Doles spēka stacijas ideja un tālāk vēl uz Sārta Vasiliju La-

pānu kā Pagara spēka stacijas ideja. Elektriskā dzinējspēka ideja. Pēc tam kad Ļeņins uzstādījis elektrifikāciju kā līdzekli sociālisma izvešanai.

Cik tālu šās idejas realizēšanā tiek Vīksna, to jau redzējām. Un nemaz tālāk netiek šinī realizēšanā Lapāns «Pagarā», jo vīzijā, t. i., murgojumā, iztēlotā lieta nenonāk nemaz tuvākā nākotnes perspektīvā, kā Vīksnam.

Visi autori savu buržujisko saimniecisko un kulturālo apkārtni tēlojuši kā atraidāmu un par daudzām parādībām buržuāzijā tieši izsacījušies kā par nelietību. Pat Sārta sajūsmīgā korporāciju un citas buržuāziskās apkārtnes idealizēšana nav nekas vairāk kā neapzinīgā atklātība, kas šo dzīvīti nostāda kā nožēlojamu huligānisma perēkli. Bet visiem autoriem ir dziņa rāpties no šās apkārtnes kaut kur. Bet visi viņu stiprie varoņi tālāk netiek kā līdz sapņiem un vīzijām — līdz sapņiem par spēkstacijām Latvijā. Šo ideju — sapņu realizēšana atduras pret riebīgu buržuāzijas rijību. Pat buržuāzijas idealizētājs, fašismīgais, romantiskais izdzejotājs Sārts ir spiests atzīt parastos «savības» šķēršļus saviem plāniem.

Bet kāpēc šī vienīgā pozitīvā ideja — šī spēkstaciju ideja, šī saimnieciskās uzbūves ideja šinī buržuāzijas ierāvēju, zosu un švaukstu purvā? Vai viņā nekoncentrējas visa Latvijas buržuāziskā saimnieciskā nespēja, bezizeja, permanentā krīze? Un interesanti, ka šo spēkstaciju sapni uzstāda nevis buržuāzijas saimnieciskie vīri, bet viņas rakstnieki, saimnieciskie kalpi un pavalstnieki. Nabaga korporeļa Sārta-Lapāna sapnītis par 9000 strādniekiem pie spēka stacijas, par cementa fabriku, par strādnieku mājām, par visādām romantiskām varbūtībām un nabaga Vīksnas projekti, kurus var realizēt tikai līdz 20 zirgu spēkam, atstājot pārējo dēlam neapjaušamā nākotnē un tad arī tikai pa jokam!

Šie savas šaurās sētas ļaudis nedrīkst pat iepīkstēties par to, kas notiek ārpus Latvijas Padomju Savienībā. Tur ne tikai tādas cementa fabrikas un strādnieku mājas ir saceltas, par kurām tie tikai sapņo, bet r e ā l i tur ir daudz grandiozākas celtnes, tik grandiozas, ka viņi pat izsapņot nespēj, pat savās vīzijās neiedrošinās pielaist.

Ievērojiet Damberga romānā sarunu ap «jaunkundzi», kas no SPRS iebraukusi: «Pie jums te ir cita kārtība.» — «Un pie jums tur bija cita?»

Šī c i t a kārtība laikam būs tā, kas pat neapzinīgā korporeļa galvā liek dauzīties šām spēkstaciju vīzijām. Bet visi šie spēkstaciju projekti vienmēr būs tikai vīzijas, jo viņi nav iespējami pie š ā s kārtības. Bet par c i t u kārtību neviens no

autoriem nav domājis, kur nu vēl cīnījies! Arī viņu romānu ļaudis necīnās, labākā gadījumā, tie projektē — sapņo. Vēl vairāk: viņu ļaudis — paši autori — ir pret šo citu kārtību, kāda vajadzīga viņu projektu — ideju realizēšanai. Un te nu ir tā nepārspējamā pretruna.

Te ir jautājums par Latvijas ražošanas spēku attīstību. Šī attīstība ir tādā pretrunā ar tagad pastāvošo iekārtu, valsts formu, ka neviens kaut cik derīgs mēģinājums saimniecības pacelšanā nav iespējams un izvedams bez šās formas noārdīšanas.

To rāda šie romāni, viņu autoriem pašiem to droši vien neapzinoties.

Linards Laicens

«Kreisā Fronte», 1930. g., Nr. 3, 1. V, 29.—49. lpp.

PIPKA LATVIEŠU LITERATŪRĀ

Ja rakstnieks runā tā, kā valdošajiem un «vadošajiem» nepatīk, tad vispirms mēģina viņu pārkliegt, nolamāt vai, visparastāk, aizbāzt ausis — noklusēt... Tak rakstnieks var sākt runāt tik stipri, ka nav ne pārkliedzams, ne nolamājams, bet aizbāztās ausīs pirksti sāk drebēt. Atliek vairs tikai fiziska vara, tāpat kā uz ielas vai sapulcēs, — policista pipka.

Fizisko varu pret rakstniekiem un literatūru pielieto arī «demokrātiskā» Latvija. Pašu rakstnieku, teiksim, iesēdina cietumā, bet viņa darbu nokonfiscē. Mirušais Leons Paegle un Linards Laicens savā laikā bieži iepazinās ar šo «demokrātismu» un «vārda brīvību». Pēdējos pāris gados likās, ka vismaz par literārisku brīvu vārdu vairs nedraud pipka. Publicistikā gan notika viena vai otra konfiskācija, bet literatūrā ne! Vismaz nevar atcerēties nevienu spilgtāku faktu.

Vispārējā reakcijā tomēr literāriskie pipkotāji nebija aizmiguši, bet tikai iesnaudušies. Oficiālā literatūras «toņa» devēji (piemēram, Kultūras fonda «lietpratēji») pūlējās katru literārisku vārgulīti, ja tikai viņš labi bieži pieminēja dievu un «nacionālu» putniņu vai puķīti, padarīt par laureātu! Tak šāds «tonis» drīz vien notonējās līdz nedzirdamībai. Par oficiāli «iegodalgotiem» nacionāliem «gara darbiem» neviens neinteresējās. Literāriskai reakcijai gribējās atplest platāk muti. Vai lai nožāvātos? — Nē! — Lai godalgotu Eduarda Virzas «Laikmeta dokumentus», kur klaji pateiktas fašistiskas tendences pēc «viena liela saimnieka — vadoņa» un «stipras rokas». Pateicoties vai-

rāku literātu protestējošām kritikām, «Laikmeta dokumentus» tomēr Kultūras fonds negodalgoja — tātad oficiāli neieteica par «labāko» un «valstiskāko» pagājušā gada literāriskā ražā.

Ja literāriskai reakcijai pašai neizdevās visai plaši atplest savu muti, tad viņai radās palīgs — tiesu un administratīvā reakcija, — tas apklusināja «kreiso» rakstnieku balsis... Ar fizisku varu. Ar pipku literatūrā! «Kreisās Frontes» 1930. gada pēdējo (5. un 6.) numuru konfiscēja un žurnāla izdošanu apturēja.

Par ko tad konfiscēja?

Par kāda strādnieku jaunieša (P. Zara)[1] stāstiņu «Kaujas baterija», kur attēlota jātnieku kareivju dzīve un apmācība «brīvās Latvijas» armijā. Konfiscētāji šai stāstiņā saskatījuši «uztraucošu baumu celšanu». Tak militārās disciplīnas kritizēšana un attēlošana literatūrā izpaudusies vienmēr un ne tikai «demokrātiskās» valstīs vien! Mūsu «demokrātiskie» pārspējuši šoreiz pat cara žandarmus!

Bet «baumas»? — Tās paliek. Tās tak pats piedzīvojis katrs strādnieku jaunietis — bijušais kareivis un «tēvijas aizstāvis». Konfiscējot tādus stāstiņus kā «Kaujas baterija» jau nevar nokonfiscēt visas domāt spējīgas galvas. Arī zobu dauzītāji kaprālīši un triecēji ar zvaigznītēm uzplečos no armijas ar tādiem līdzekļiem nav «izkonfiscējami». Kāpēc tad armijā tik daudz «pašnāvību» aiz obligatoriski «romantiskiem iemesliem»? Kāpēc tādas bailes no «vieglā» tēvijas aizstāvja dienesta, ka pat roku pirkstus liek sev nošaut (gadījums pēdējā jaunkareivju iesaukšanā), lai izvairītos no viena gada «demokrātiskā» armijā? Kāpēc?

Uz to vajadzīga atbilde. Bet atbilde literatūrā jānoklusē. Atbildēt esot «uztraucošu baumu celšana»!

Un klusums... Klusums vispārīgi ir ļoti draudoša atbilde par noklusējamo.

Piespiest klusēt ar fizisku varu, ar pipku literatūrā par tik nozīmīgu tematu kā mūsu armijas dzīve ar visām tās nebūšanām ir neatbildīga aplamība un varmācība reizē. Vajag būt izmeklētiem idiotiem, lai domātu, ka visa kareivju dzīve sastāv tikai no sajūsmīgiem «urrā!» un «prieks censties!» vai arī romantiski patriotiskas deklamācijas — «uz ežiņas galvu liku sargāt savu tēvu zemi», ja patiesībā šai galvai jāvārtās pa zirgu mēsliem un apmācībās laukuma dubļiem...

Šim konfiscējumam ir arī sava principiālā puse un tālākās konsekvences. Tās ir — pasargāt literatūru vispārīgi no reāliem

[1] P. Zars bija Indriķa Lēmaņa pseidonīms. *Sakārtotāji.*

un sabiedriski nozīmīgiem tematiem; iznīcināt vai apklusināt kritizējošas domas par nebūšanām armijas un privātā dzīvē.

Tātad domājušas un kritizējošas laikmetīgas literatūras nožņaugšana!

Pret tādu rīcību ne tikai katram rakstniekam, bet katram kulturālam cilvēkam jāsajūt visdziļākais riebums un jāparāda savs protests. Pipkai latviešu literatūrā ir arī otrs gals, un tas lai ķertu pašus pipkotājus!

Linards Laicens sakarā ar to iesniedzis Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrībai memorandu, kur izsaka savu protestu pret «Kreisās Frontes» konfiscēšanu un aizliegšanu, kā arī viņa paša personīgu vajāšanu un slodzīšanu cietumos pārliecības dēļ.

Pievienoties šim protestam!

Vēl vairāk, ievērojot Latvijā pieaugošo klerikālismu («raganu tiesa» pret Holbaha «Tā dieva vārda īsa vārdnīca») un melnsvārču pastiprinātu uzmākšanos strādnieku sirdīm un prātiem, vajadzīga tīri sabiedriska cīņa pret gara koruptantiem.

Gatavoties šai cīņai!

Nekavējoši. Organizēti.

Tikai tā izvedīsim galīgi ārā pipku no latviešu literatūras, kur tai nav vietas.

Pēteris Ķikuts

«Sociāldemokrāts», 1931. g., 12. IV, Nr. 80.

LIBERĀLIE VĀRDI VAIRS NESPĒJ SEGT REAKCIONĀROS DARBUS

Pagājušā gada «Kreisās Frontes» 3. numurā, rakstā «Sēta bez pasaules», Kultūras fonda godalgoto buržuāzijas romānu apskatā, ir slēdziens, ka Latvijas ražošanas spēku attīstības stāvoklis ir tādā pretrunā ar pastāvošo iekārtu resp. valsts formu, ka neviens kaut cik derīgs mēģinājums saimniecības pacelšanā nav iespējams un izvedams bez šās formas noārdīšanas. Rakstā apskatīto romānu analīze novedusi pie tāda slēdziena. Šo pretrunu padziļina nepārejošie krīzes apstākļi un pēdējā laikā dziļā saimnieciskā krīze. Tas rada bezizredžu stāvokli arī idejiskā ziņā. Tas liek mesties no sienas pret sienu: no vienas puses, pagātnē, etnogrāfijā, reliģijā, mistikā, no otras — naidā pret katru progresu, par sociālismu resp. komunismu nemaz nerunājot.

Tāds ir Latvijas buržuāzisko un sīkpilsonisko kultūrnieku — sabiedrisku darbinieku, žurnālistu, rakstnieku stāvoklis. Idejiskās

krīzes stāvoklis. To ir konstatējuši vairāki paši. Piemēram, galvenajā buržujiskās kultūras žurnālā «Daugava» (š. g. 3. un 4. nr.) diezgan pazīstams ideālistisks kritiķis — Edgars Sūna rakstos par literārisko provinciālismu un literārisko importu, spiests ir teikt, ka «mūsu rakstniecība vēl stipri provinciāla, ka tai būtu jārod jauni, plašāki ceļi un arī k ā d a v a d o š a l ī n i j a (pastr. ref.), kas to izvestu no dzimtenes lokālā šauruma un pavērtu tai pasaules apvāršņus». Viņa atdarinot pagājību vai kolekcionējot etnogrāfiskas lietas. Dzīve jau esot «citā līmenī» (protams! — *Ref.*), to derot iegaumēt arī literāriskajiem kolekcionāriem. Arī Raiņam neesot sekotāju. Buržuāzijas kultūrnieki esot tādā stāvoklī un «tik naivi, ka par savas garīgās dzīves centru» uzskatot «etnogrāfiskas vērtības un patriotiskā patosā» cenšoties «tam pielaikot tagadni». Pašai buržuju sabiedrībai neesot nekāda noteikta stila. Bet no «kulturālās» Vakareiropas literatūras pārnesot blēžu, eksotisko dēku, brutālo un sentimentāli saldeno bulvāru dzīves literatūru! Autors pieved pat statistiku par šo eiropeizēšanos.

Bet zemnieku savienības profesors K. Straubergs «Brīvā Zemē» (š. g. 7. februāra numurā) izsaucās:

«Vai tiešām būtu uz mūžu izzuduši tie laiki, kad veselas paaudzes dzīvoja idejām, kas izpaudās rakstnieku darbos mūsu tautas atmodas laikos? Vai tiešām neradīsies literatūrā darbi, kur atspoguļosies ne ģ|ēvulība un ikdienība ar muguras locīšanu kaut rītdienas maizes dēļ?» Viņam sākot «galu galā arī vienkārši apnikt pašnieva». To lai darot viņu, t. i., buržuju iekārtas grāvēji un ienaidnieki. Pašiem vajagot sevi uzpurināt, pataisīt par varoņiem utt.

Bet stāvoklis izrādās tāds, ka visvaronīgākie buržuāziskās rakstniecības fantazētāji buržujiskajā tagadnē varoņus nevar izburt, ja redz tikai blēžus vai plukatas. Pretējā gadījumā tiem šiberība jāpaceļ ideoloģijā, buržuāzijas šķiras filozofijā. Vai tā neiznāk? Pēc tādām prasībām iznāk: valstiski — blēdi aprakstīt par varoni, nevalstiski — plukatu triekt ratā.

Bet tas ievadam.

Viens svarīgs un ļoti raksturīgs buržuāzijas un sīkburžuāzijas idejiskās krīzes procesa periods ir izpaudies Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrībā un ap to. Šinī arodbiedrībā apvienoti gandrīz visi latviešu tautības rakstnieki, žurnālisti, publicisti — no 1917. gada. Biedrības kā arodorganizācijas mērķis — biedru materiālās un tiesiskās labklājības veicināšana.

Apmēram pirms 10 gadiem biedrība ir izstrādājusi algu un honorāru tarifu, kas arī tagad skaitās spēkā esošs. Pēc tam ir gadskārtējās preses balles un reprezentācijas — mērķis.

Biedrības biedru sastāvs ir ārkārtīgi raibs — tāds, kāds nav laikam gan iespējams nevienā arodbiedrībā.

Pie biedrības kā pie organizācijas, kuras biedrs skaitās no dibināšanas laika, griezās Linards Laicens š. g. februārī ar garāku rakstu, ierosinādams tiesiskas dabas aizstāvības prasību. Rakstā bija aizrādīts uz «Kreisās Frontes» 5./6. numura konfiskāciju un žurnāla apturēšanu, uz jauno strādniecisko rakstnieku vajāšanu viņu uzskatu dēļ, bija aizrādīts, ka Laicenam nav izdota ārzemju pase ārstēšanās braucienam uz Eiropas dienvidiem, kā arī bija vērsta biedrības biedru un valdes uzmanība uz to, ka viņš savā literāriskā darbībā uzskatu dēļ ir sistemātiski vajāts un terorizēts visu Latvijas pastāvēšanas laiku. Raksta beigās bija uzstādīts jautājums: «Vai arodbiedrība kā organizācija un viņā ietilpstošie rakstnieki kā progresa un kultūras nemiera nesēji nosoda vai attaisno šā laika kulturālā sabiedrībā šādu manis personīgi, manu un strādniecības jauno rakstnieku uzskatu vajāšanu; vai biedrībai ir sabiedrisks pienākums šādās lietās ieņemt atklātībā protestējošu un nosodošu stāvokli, un kādiem ceļiem un līdzekļiem viņa to domātu izvest?»

Biedrības valde pēc ilgāka laika bija izstrādājusi rezolūciju līdz ar motīviem. Šī rezolūcija pieņemta valdē ne ar visām balsīm. Rezolūciju un viņas motīvus nolasīja 19. aprīlī biedrības gada sapulcē. Tur viņu arī ar dažu balsu pārsvaru pieņēma. Rezolūcija ir šāda:

«Stāvēdama nomodā par latvju tautas garīgās kultūras sasniegumiem un progresu, it sevišķi rakstniecībā un ar to cieši saistītos sabiedriskās pašdarbības pasākumos, Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības pilnā biedru sapulce ar bažām konstatē, ka arvien lielāku iespaidu gūst dažas tādas aprindas, kas mūsu tautas cīņās dēļ brīvības un neatkarības ir stāvējušas nevis tautas pusē, bet atklātās vai maskētās viņas pretinieku pozīcijās. Šī nevēlamā un kaitīgā parādība izpaužas valsts administrācijas un pat tiesas iespaidošanā, lai celtu ierobežojumus un uzliktu žņaugus brīvai presei un literatūrā atklāti izpaustai domai.

Atzīstot, ka rakstniecība un publicistika ir tautas garīgās kultūras attīstības lielākais un nozīmīgākais faktors, ka administrācijas un tiesas iejaukšanās dažādu uzskatu un atziņu savstarpējā cīņā ir nevēlama un nosodāma, kas draud mūsu tautas brīvā gara attīstību novest jaunā verdzībā un atkarībā, kā arī brīvās tautas necienīgā stāvoklī.

Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības valde ar šo izsaka savu protestu pret augšā minētām parādībām un uzaicina

presi un sabiedrību tās novērtēt negatīvi un apkarot visiem līdzekļiem viņu tālāku izplatīšanos.»

Rezolūcijas motīvi:

«1. Iesākta tiesas izmeklēšana un vajāšana pret visā kulturālā pasaulē plaši pazīstamās Holbaha grāmatas «Tā dieva vārda īsā vārdnīca» tulkotāju, izdevējiem un iespiedējiem latviešu valodā. Vajāšanu ierosinājusi kāda klerikāla organizācija, kura arī citādi pazīstama kā neiecietīga brīvu uzskatu apkarotāja.

2. Savā laikā prokuratūra lika konfiscēt A. Celmiņa brošūru «Kā dievi cēlušies», kurā dievības un reliģijas jēdzienus autors iztirzā no vēsturiskā un pa daļai zinātniskā viedokļa. Vēlāk gan tiesa šo konfiskāciju atcēla.

3. Ierosināta tiesas vajāšana pret «Sociāldemokrāta» redaktoru, pamatojoties uz novecojušu un mūsu valsts satversmes garam un brīvas tautas cieņai neatbilstošā sodu lik. 73. p. (cara laika redakcijā) pamata par baznīcas un reliģisko jūtu aizskaršanu presē (laikrakstā) ievietotos rakstos, kuros izpausti vienīgi vēsturiski fakti un izteikti zinātniski, kaut arī antireliģiozi ieskati par baznīcu un viņas pārstāvjiem resp. garīdzniekiem.

4. Rakstniekam Linardam Laicenam, Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības biedram, liegta ārzemju pase izbraukšanai uz kādu no dienvidu zemēm veselošanās nolūkā.

5. Konfiscēts rakstnieka Linarda Laicena vadītais žurnāls literatūrai un kritikai «Kreisā Fronte» un apturēta viņa iznākšana tāpēc vien, ka žurnālā izteikti citādi principiāli uzskati un kritika par mūsu valsts un sabiedriskās dzīves jautājumiem un parādībām. Pie kam šie uzskati izteikti nevis kādā politiskā rakstā, bet literāriskā darbā.

6. Senāta administratīvais departaments jau otru reizi noraidījis «Latvijas strādnieku brīvdomātāju biedrības» statūtu reģistrāciju pēc tam, kad apgabaltiesa to bija atļāvusi, bet pret to cēla protestu apgabaltiesas prokurors un dažas klerikālas aprindas. Šoreiz noraidīts statūtu projekts, kurā pārlabojumi bija izdarīti saskaņā ar senāta pirmā lēmuma motīviem.

Šāda apziņas un uzskatu brīvības vajāšana ir vērsta vienīgi pret vienu — progresīvāko sabiedrības daļu, jo spaidu ierosinātājas — klerikālās aprindas brīvi un netraucēti var izpaust savus ieskatus un propagandēt tos tautā.»

19. aprīļa sapulcē rezolūcijas motivācijas daļa arī balsota netika un tātad neskaitījās par oficiāli pieņemtu.

Tūliņ pēc nobalsošanas piecēlās daļa biedru no «Latvja» un «Brīvās Zemes» žurnālistu aprindām un atstāja sapulci, kura jau arī bija bez tam nobeigta. Otrā dienā viņi ar saviem parakstiem paziņoja par izstāšanos no biedrības, motivēdami, ka

«pieņemta Latvijas valsti un viņas likumu aizskaroša rezolūcija». Paziņojumu parakstījuši: prof. Fr. Balodis, E. Blese, A. Bīlmanis, E. Virza, A. Plensners, J. Druva, A. Grīns, A. Smilga, Ed. Mednis, K. Students, R. Vilde, J. Vagners, A. Avots, J. Bankavs, Ž. Unams, H. Zariņš, F. Strazdiņš, V. Zonbergs, Rih. Bērziņš, Julijs Sproģis u. c.

Tikai pēc tam «Brīvā Zemē» un «Latvī» uzbruka bijušai valdei, pievedot sekojošus pantus: «Desmit gadu jubilejā Pateicīgi sveicam Jūs Šinī amizantā dzejā Tad, kad balle jautri kūs,» — kurus valde esot sadzejojusi Emīlijai Benjamiņ par godu kā preses balles darbiniecei. A. Bergs pārmeta savējiem pārsteigšanos ar aiziešanu, jo paliekot manta — Siguldas pils. E. Virza tam pretī — lepni atteicās no mantas.

Nodrukāta tika arī sekojoša atklāta vēstule L. r. u. ž. arodbiedrības priekšniekam:

«Augsti godāts kungs! Pēc laikrakstu ziņām, sevišķi pēc šīsdienas «Sociāldemokrāta», Nr. 87, Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības gada sapulcē 19. aprīlī ir pieņemta kāda rezolūcija, kas mums uzliek par pienākumu izlūgties no Jums visdrīzākā laikā autentisku paskaidrojumu, vai tiešām tāda protesta rezolūcija, kā «Sociāldemokrāts» raksta, pieņemta un, ja pieņemta, tad kādu stāvokli pret to ir nodomājusi ieņemt biedrības valde. No savas puses esam spiesti pret minēto rezolūciju enerģiski protestēt kā biedrības biedri un Latvijas pilsoņi, jo:

1) rezolūcijā aizņemtie jautājumi ir tik svarīgi, ka par tiem vajadzētu ierosināt atklātu domu izmaiņu jau priekš sapulces, ja par tiem gribēja sapulcē lemt; vismaz vajadzēja biedriem par šo ierosinājumu sniegt ziņas pavēstē, kas nav noticis.

2) Protests, pēc «Sociāldemokrāta» ziņām, pieņemts ar 23 balsīm; tā kā sapulcē pavisam bijuši 107 dalībnieki, tad nav nekāda pamata uzskatīt šo ar tik niecīgu balsu skaitu aizstāvēto uzskatu par sapulces lēmumu.

3) Protests pats un tam piespraustā motivācija nepamatotā un necienīgā kārtā griežas pret Latvijas valsts cieņu, prasot no valsts iestāžu puses rīkošanos pret pastāvošiem likumiem, nomelnojot Latvijas tiesu un prasot biedrības biedram likuma priekšā tiesības, ko citi pilsoņi nebauda.

Tāds protests no Latvijas rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības puses Latvijas valstij gan, kā ceram, kaitēs nedaudz, bet mūsu biedrībai pašai laupīs morālisko eksistences tiesību. — Fr. Adamovičs, J. Akmens, H. Albats, M. Ārons, L. Bērziņš, Anna Brigadere, A. Būmanis, J. Endzelīns, Līgotņu Jēkabs.»

Pa to laiku aizgājušie nodibināja jaunu biedrību — «Latvijas preses biedrību»[1], kurā tūliņ iestājās vecajā neuzņemtie reakcionārie minoritātu žurnālisti, pret kuru uzņemšanu taisni ar nacionāliem motīviem bija uzstājušies aizgājušo aprindu ļaudis.

Vēl pa to laiku ierosināta prāva pret Pēteri Ķikutu par rakstu «Sociāldemokrātā» — «Pipka latviešu literatūrā», kurā Ķikuts uzstājas pret «Kreisās Frontes» konfiskāciju un revolucionārās kultūras vajāšanu. Saukts pie atbildības «Sociāldemokrātā» drukājamā romāna «Piecstāvīgā pilsēta» autors V. Lācis, tāpat par uztraucošu baumu celšanu par armiju, kā «Kreisās Frontes» stāsts «Kaujas baterija»[2]. Pa to laiku «Pēdējais Brīdis» pat stādīja jautājumu par L. rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības slēgšanu!

Bet pa to laiku klusām darbojās arī «Jaunāko Ziņu» redakcijā tie, kuri karotes aizbāzuši aiz maizes kunga debesīm. Viņiem bija atļauts sameklēt kompromisu, kurš dotu iespēju izkļūt no «pretvalstiskā» stāvokļa. Process, kas bija iesācies, attīstījās arvien tālāk.

O. Nonācs, J. Akmens, M. Ārons, H. Albats, Anna Brigadere, Fr. Adamovičs, J. Endzelīns, Rūd. Egle, A. Ģersons, M. Liepa, J. Akuraters, N. Šiliņš, M. Jansons, A. Gulbis, A. Štāls, A. Kalniņš, O. Krols, L. Bērziņš, J. Roze tāpēc bija ierosinājuši sasaukt ārkārtēju sapulci. Ierosinājumā bija prasīts, ka jāņem atpakaļ «agrākās valdes iesniegtā rezolūcija, kas ir politiskas dabas un kuras motivācijas daļa ir nevalstiska». Šī sapulce notika 17. maijā. Piedalījās 104 biedri, kas ir reti daudz. Sapulci atklāja valdes priekšsēdētājs K. Skalbe, ļoti bēdīgā balsī aicinādams «godātos biedrus apspriest visu ar savstarpēju uzticību un mieru». Vislielākos aplausus šinī sapulcē dabūja P. Rozīša runā sacītie vārdi: «Nevajag ticēt avīžu ziņām.» Tas liecināja, ka klātesošie zina, cik daudz melu tie spiesti rakstīt. Vēl vēsturiskus vārdus teica K. Skalbe: «Tā ir parastas dabas brīvās frāzēs izteikta rezolūcija, kādas cara laikā pieņēma katra liberāla biedrība.» Un Akuraters sacīja: «Neviena nav, kas nebūtu pret preses konfiscēšanu.» Un tomēr abi uzstājās par rezolūcijas likvidēšanu!

Pēc 5 stundu debatēm tika iztaisīta kāda kompromisa rezolūcija, kurā sacīts, ka «19. aprīļa š. g. pilnā sapulcē pieņemtā protesta rezolūcija, par to balsojot, nav tikusi saistīta ar motī-

[1] «Latvijas preses biedrību» nodibināja visreakcionārākie rakstnieki un žurnālisti 1931. g. Pēc 1934. g. vienīgā rakstn. un žurn. organizācija. *Sakārtotāji.*

[2] Autors Indriķis Lēmanis (Zars). *Sakārtotāji.*

viem, kurus gada sapulces sākumā nolasīja K. Dziļleja; politiskas dabas rezolūcijas, cik tālu tās neaizstāv mūsu satversmē noteiktos demokrātijas pamatprincipus un brīvo vārdu, neietilpst arodbiedrības kompetencē; jādara viss iespējamais, lai, vienoti ejot, aizstāvētu rakstnieku un žurnālistu arodnieciskās intereses un tiesības».

Šī rezolūcija ir ļoti raksturīga divdabībai un pretrunībai, kādai padoti visi buržuāzijas kultūrnieki. To pastiprināja pati balsošana, jo neuzdrošinājās balsot atklāti. Balsošana rādīja arī sociāldemokrātisko rakstnieku un žurnālistu divkosīgo stāvokli, jo atklātībā acīm redzamais pārsvars varēja būt kreisā pusē, bet aizklātībā bija vajadzīgs, lai s.-d. vilks būtu paēdis un «J. Z.» kaza dzīva.

Linards Laicens un Andrejs Kurcijs iesniedza īpašu, no visa notiekošā izrietošu ideoloģiska rakstura rezolūciju, kura, protams, tika noraidīta. Noraidītā rezolūcija ir šāda: «Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības ārkārtējā pilnā sapulce 1931. gada 17. maijā konstatē, ka ap 19. aprīļa pilnās sapulces pieņemto rezolūciju notiekošās cīņas atklāj dziļu idejisku un sabiedriski morālisku krīzi Latvijas tagadējā pilsoniskajā rakstniecībā un žurnālistikā resp. šo profesiju darbiniekos. Stāvoklis signalizē ne vien šās rakstniecības idejiskā un sabiedriski morāliskā tālāka progresa neiespēju, bet pat aizgrimšanu par veselu gadu simteni atpakaļ. Sapulce atzīst, ka pašreizējā momentā minētais krīzes jautājums tiek par galveno un centrālo jautājumu.»

Pret rezolūciju uzstājās taisni s.-d. priekšstāvis Dziļleja, jo tā neesot dienas kārtībā paredzēta lieta! Tad visi sociāldemokrāti arī nobalsoja pretī. Ka šī rezolūcija dabūja bez iesniedzēju balsīm vēl tikai 2, tas citādi nemaz nevarēja būt. Bet taisni pretnostāšanās pret šo rezolūciju ir pats svarīgākais šai procesā, jo šī nostāšanās rādīja šās rezolūcijas pareizību. Iesniedzēji arī nav domājuši, ka viņa varētu tikt pieņemta. Bet sociāldemokrātu ieņemtais stāvoklis pret šādu rezolūciju pierādīja to, ka arī sociāldemokrātiskā rakstniecība ietilpst pilsoniskajā un tātad viss rezolūcijā sacītais zīmējas arī uz s.-d.

Pievest visus galvenos dokumentāros materiālus, kādi līdz šim caur L. rakstnieku un žurnālistu arodbiedrību izpaudošās krīzes procesā uzkrājušies, bija vajadzīgs tāpēc, lai skaidrāk būtu redzams, ko šis process atklāj, un būtu motivēti slēdzieni, kādi tagad izriet no šā procesa.

Un slēdzieni ir sekojošie.

Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības vairākums (t. i., gandrīz visi pilsoniskie rakstnieki un žurnālisti) f a k -

tiski ir nostājies par literatūras un preses vajāšanu; viņā nav pat liberālisma, un reizēm palaistie liberālie vārdi nespēj vairs segt reakcionāros darbus.

Pret stādniecisko literatūru un revolucionārajiem rakstniekiem nostājas tiklab tie, kas no biedrības aizgājuši, kā arī valdošais paliekošo vairums.

Visu buržuāzijas rakstnieku uzskatu «brīvību» komandē kapitālistiskais uzņēmējs.

Biedrībā nav arodniecisku interešu aizstāvības, bet visa uzstāšanās pret politikas ienešanu biedrības darbībā ir taisni reakcionāri politiskas dabas.

Reakcionārie nacionālisti un šovinisti sadarbojas ar reakcionārajām minoritātēm pret progresīvajiem rakstniekiem un sabiedriskiem darbiniekiem.

Sociāldemokrātiskie vadošie kultūrnieki izšķirošos momentos iet kopā ar buržuāziju un tāpēc nav spējīgi aizstāvēt arī savus progresīvākos jaunos rakstniekus.

Ar kompromisa rezolūcijas pieņemšanu krīze nav izbeigta. Stāvoklis satur visus idejiskās un sabiedriski morāliskās krīzes padziļināšanās elementus.

Tikai patiesi revolucionārie, strādnieciskie rakstnieki ir dzīves un attīstības spējīgi un arī vienīgie patiesi cīņās par vārda brīvību.

Ko turpmāk?

Ir skaidri redzams, ka, vispārējai krīzei padziļinoties, saasināsies arī pretišķības rakstniecības darbinieku starpā. Tāpēc jābūt gataviem uz represiju paasināšanos un uz sociāldemokrātisko vadošo kultūrnieku ciešāku sadarbību ar buržuāziju (kompromisi ar «J. Ziņām» u. c.).

Tāpēc dažādu grupu patiesi revolucionāriem rakstniekiem jānoskaidro stāvoklis savā starpā un pret oportūnismu. Jādibina un jāizveido ciešs kontakts starp idejiski radnieciskām grupām vai personām uz marksisma vadošā pamata.

«Tribīne», 1931. g., Nr. 1, 28. maijā, 10.—17. lpp.

LATVIEŠU DRAMATISKĀS LITERATŪRAS PĒDĒJAIS GADS

Apmēra ziņā latviešu drāmas pēdējais posms izvērties īsti plašs. Atstājot sāņus bērnu teātrim rakstītās lugas un skaitot tikai pārējās drukātās, sanāk ap trīsdesmit virsrakstu, starp tiem daudzi īsti braši un pretenciozi.

Taču palūkojoties aiz dažkārt spožās izkārtnes, ar vislabāko

gribu nekas sevišķi iepriecinošs nav atrodams. Pa tiem diviem trim gadiem, kā man nācās rakstnieku dienā referēt, par latviešu drāmas ceļiem it nekas nav mainījies uz augšu. Lēna un vienmuļīga latviešu dramatiskā literatūra plūst savos lēzenajos krastos, bez izcila viļņa un bīstamiem atvariem. Latviešu dramaturģija arvien vairāk izveidojas par profesiju un amatu, runāt te var tikai par drusku labāk vai sliktāk sarakstītiem sacerējumiem, ne par darbiem, kas aktīvi ietiecas sava laika dzīvē un arī mākslai paver jaunus apvāršņus.

No vairākiem atzarojumiem dramatiskās literatūras plūsmē skaitā kuplākā tomēr ir un paliek tradicionālā tautiskā — varētu arī sacīt — Blaumaņa skola. Tā galvenā kārtā veidojamo vielu meklē lauku pasaulē un pa lielākai daļai sprauc to iekšā tajā pašā Blaumaņa atstātā dramaturģiskā formā — nopietnā lugā tālu neaizsniegdami vecmeistaru, bet rupju, tukšu joku darīšanā krietni vien pārspēdami to.

Īsts rekordists šādā žanrā ir kāds J. Mednieks, kas no Janševska romāna fragmenta iztaisījis komēdiju «Čāpiņu cilts». Lugai piespraustā veļas cedelē pats godājamais Janševskis viņu rekomendē tā: «Pēc manām domām, liekas būt derīgs gabaliņš, sevišķi lauku skatuvēm, jo visi skati norisinās lauku dzīvē, neprasa nekādas sevišķas dekorācijas, un darbīgo personu skaits nav liels.» — Tātad lēti un labi, gluži kā kādā Marijas ielas bodē vai, pareizāk sakot, kā šī paša romāna fabrikanta kantorī. Komēdijas joku sakāpinājuma augstākais punkts, bez šaubām, sastopams skatā, kur tūļīgais Jānis apgāž pieliekamā skapi, no kura tad «plūst pār skatuvi un vispirms uz pašu Jāni baltas peļķes», bet vēlāk «no mūrīša uz grīdu krīt rūguša piena kunkuļi» un beigās «paši cēlāji top lieliski nošļākti». Tie ir «Trīnes grēku» joki kvadrātā, un vajadzīgs krietnas pakāpes garīga stulbuma, lai tos ieteiktu kaut arī lauku skatuvēm.

Mednieks Janševska «autorizētā izdevumā» taisa jokus ar sen pagājušo laiku precībām. J. Dzintarnieks savu «Aizsargu Plienu» notvēris, kā saka, pašā tekošā šīsdienas dzīvē. Komēdijas virsraksts, bez šaubām, spekulē uz tām aprindām, kam tagadējā lauku dzīvē piekrīt vadītāja loma — uz aizsargiem un plintniecēm. Tur viņam katrā ziņā rasies savi cienītāji, jo tādi joki kā parāpošana zem gultas un ielīšana skapī cienīti jau Šekspīra un Čosera laikos. Bet bez tam luga ieteicama arī jaunsaimniekiem, jo māca, kā tikt vaļā no parādiem, atvērt bodi un izprecināt meitu pašam aizsargu komandiera kungam. Recepte gaužām vienkārša: jāsagūsta tikai laupītāju virsnieks Melnais Nieks — un piecdesmit tūkstoši izsolītās prēmijas rokā. Tā kā Dzintarnieka tēlojumā tāds laupītāju virsnieks ir īsti omulīgs radījums,

ko vienkārši kā jēru sasaista ar zirga pinekli, tad varam tikai vēlēties, lai viņu rastos pēc iespējas vairāk, tad arī vairāk jaunsaimnieku tiktu pie tīras peļņas un latviešu dramatiskā literatūra būtu pierādījusi, ka viņai liela nozīme arī kā lietišķai mākslai.

Dzintarnieks savus jaunsaimniekus nieko ar tīri dekameroniskām peļņas receptēm. Paulis Aldre «Līdumniekos» nāk palīgā paputējušiem sīkgruntniekiem ar propagandu, lai dēli studenti met augstskolu, komeršus un visu pilsētas dzīvi pie malas un nāk atpakaļ strādāt tēvu mājās. Saimnieku dzīvē tā ir nopietna tēma, gluži saprotami, ka viņu rakstnieki ņemas to veidot dramatiskā darbā. Tomēr jāšaubās, vai šai labi domātai pamācībai var rasties kādi reāli panākumi. Lauku dzīves jaukumus slavinājis jau Vecais Stenders. Pilsētas samaitājošo kultūru nikni apkarojis Apsīšu Jēkabs. Bet tiklab viņš, kā lielākā daļa visjaunāko bukoliskās idiles rakstītāju mierīgi nodzīvo mūžu pilsētā, nemaz nemēģinādami sekot savu pašu propagandai. Konflikti starp agrāro un rūpniecisko kultūru nav tik elementāri atrisināmi. Kapitālistiskās attīstības pavediens viņas abas tik cieši saistījis kopā, ka Aldres tēlojamie pretmeti lielāko tiesu sadomāti un pārspīlēti. Patlaban un taisni tagad laiks būtu atmest naivo lauku pastorāļu sacerēšanu, pavērties dzīvē zemnieksavienībnieciskās liekuļotās romantikas neaizplīvurotām acīm. Ir jau taisnība, — uz laukiem pļavas zied un birzes šalc, bet taisnība arī, ka tur visās malās arī vekseļi čaukst un arvien biežāk klaudz tiesu izpildītāja āmurs. Šīs skarbās skaņas pārliecina labāk nekā jūsmīga propaganda tautisko avīžu ievadrakstu stilā.

Birzmalietes četrcēlienu drāma «Liktenis» praktiskā nozīmē varētu būt labs papildinājums Aldres lugai. Kā viņš studentiem, tā viņa studentēm propagandē lauku dabas un dzīves mīlēšanu, demonstrēdama to īstā parauga būtnē. Viņas studente, agronome, protams, tīri niedriskā kārtā jūsmo par tēva mājas jaukumiem, dzer Mežnieka garšīgo pienu, pa vari laužas pļaut, sienu grābt un darīt visu citu, kas tur nāk priekšā. Par sevi protams arī, ka šīs studentes šedevrs nēsā divas garas bizes, jo bubikopfs un lauku idile ir divas nesavienojamas lietas. Tā kā viņai turpat kaimiņmājā savs iecerēts brašs skūpstītājs, tad liekas, ka nupat nodibināsies īsta selekcijas laulība uz tīri laucinieciskiem pamatiem. Bet tad notiek brīnumu lietas, un praktisko propagandu apslīcina pseidoromantika no pag. gadsimta pirmās puses. Izrādās, ka agronome nav vis savas mātes, bet kādas čigānietes meita, bandu bērns un pie tam sava paša līgavaiņa māsa. Izzūd garā līgo dziesmu virkne, nāk zibeņi un pērkoņi, spīd duncis, līdz varone krīt ārprātā un ieskrien mežā.

Pieņemsim, ka šoreiz mežā gan ieskrien tikai autores — pēdējo klasu ģimnāzistes fantāzija, kaut cik stingrākas loģiskas domas un literāriskas gaumes neapvaldīta, bet šis melodramatiskais gabals rāda arī to, cik vispār grūti nākas konstruēt kaut cik pārliecinošu lauku dzīves slavinātāju dramatisku idili.

Arī Vitauts Gaitis «Dzērājiņa līgaviņas» divos cēlienos bargi strostē pilsētniekus un viņu dzīvi, tai pretim cildinādams rožainos laukus. Taču galvenā kārtā viņš nododas svētīgai pret-alkohola propagandai. Līgavainis, pie tam inženieris, dzer alu, liķieri un, jādomā, arī šnabi, tāpēc piecpadsmit minūšu laikā pazaudē līgavu un turpat uz līdzenas vietas šaujas nost, bet līgavu manto atturībnieks agronoms. Dramatiskās mākslas un viņas kritikas sfērā šāds sacerējums neiederas, bet iegaumējams viņš būtu šā gada jaunajiem studentiem fakultātes izvēlē: inženieri uz laukiem nav nekādā cieņā, — nākotne pieder vienīgi agronomiem.

Propagandas idilei un melodrāmai līdzās stājas mazliet citāda veida lauku dzīves slavinātāja luga. Princips, zināms, paliek tas pats, tikai noteikti novietots vienā plāksnē un ar to demonstrēts aptverošāk un izcilāk. Nosaukumu visai šai grupai dod J. Akuratera komēdija «Mīlestības zeme» — jau šis virsraksts rāda, ka centrā te mūžīgās mīlas problēma, bet visi praktiskie jautājumi līdz ar pašu aģitāciju par atgriešanos pie zemes nostatīti attālākā perifērijā. Pēc Andrieva Niedras Akuraters ir tas neatlaidīgākais lauku slavētājs un pilsētas nopēlājs. Diemžēl, kā visi viņa priekšteči, Akuraters personīgi nemaz nedomā sekot sava paša propagandai, tā stipri mazinādams viņas iespaidu ar aizdomām par zināmo lielo starpību starp vārdiem un darbiem. Tomēr mākslas darbā šīs konsekvences gan nav ņemamas tik stingri. Akuratera sajūsma lauku slavinājumos liekas patiesa un sirsnīga, viņš prot to ierindot īsti dzejiskā formā, kur bagāts, gleznains lirisms spēcīgi valdzina sajūsmai jau iepriekš sagatavotos un noskaņotos. Dialogs «Mīlestības zemē» veikli konstruēts, bez palīga teikumiem un citām smagām piedevām, pietiekoši atjautīgs un domai piekļāvīgs. Kā tīrs literārisks darbs Akuratera luga bez ierunām atzīstama par vislabāko pagājušā gada komēdiju ražā. Gluži otrādi vispārējā dramatiskā veidojuma ziņā. Butaforiskais Amerikas onkulis, kas atbrauca ar saviem miljoniem uzplaucināt Latvijas labklājību un saprecināt visus radus un pazīstamos, kā komēdijas figūra, ir miesīgs brālis labdarīgajam laupītāju virsniekam Dzintarnieka aizsargu lugā. Intrigas paņēmiens, kā viņš, lapenē apslēpies, novēro un noklausās citu noslēpumos un bēdās, lai tad ar vienu rāvienu atraisītu visus mezglus, tieši aizgūts no viņējo, labajo,

Birh-Pfeiferes un Ancengrubera laiku dramaturģijas. Nepārvarami komiski, lai arī no citas puses, nekā autors to gribējis, ir skati, kur izsmeļoši garā nelaimīgu mīlētāju pāru polonēze defilē gar lapenē noslēpto miljonāru un izdveš savas mokas. Piemēram, viņa: «Ak, ko es esmu viņam teikusi! Nu ir viss pagalam!» — Mazliet vēlāk viņš: «Ak, es nelaimīgais! Ko viņa man teica? Vai tiešām viss beigts?» — Un tad vēlreiz viņa: «Ak dievs, ko es viņam teicu? Viss beigts!» Četras piektdaļas darbības komēdijā aizņem bučošanās, ko piekopj gan nelaimē, gan atkal aplaimē kritušie pāri, gan vecie, gan jaunie, gan līgavas ar līgavaiņiem, gan katrs dzimums par sevi savā starpā. Pati apoteoze beigās ir viena pati bučošanās talka, kur rads rada nepazīst. Gan jau tas viss notiekas mīlestības zemē, bet šķiet, arī tur derētu ieturēt vismaz tik daudz mēra, lai skatītājam un lasītājam dūša neapšķebinās.

Šī mēra sajūta ir bijusi Elīnai Zālītei «Maldu Mildas sapņojumā». Bez bučošanās, protams, arī te neiztiek — tā laikam tāda dieva nolemta liksta, — bet Zālīte savā komēdijā tai neļauj izplatīties epidēmiski, itin pareizi sajuzdama, ka viss, kas tiek pasniegts angro un ar klēpi, pazaudē vērtību arī lētu skatuves efektu izdalāmā punktā. «Maldu Mildas sapņojuma» mākslinieciskais smaguma punkts ir tiešām labi zīmētos, lai arī viscaur idealizētos vienkāršu lauku ļaužu raksturos un viņu vientiesīgās dzīves konfliktos, pār kuriem gan stipri izjūtams Mārtiņdienas iespaids. Visa komēdijas darbība viegli un rotaļīgi norisinās apvaldītas, liriski romantiskās erotikas iejomā, kur veiklas skatuviski tehniskas kombinācijas tās ritmu uztur neatslābstošā gaitā. Pēc Zālītes pirmās lugas «Bīstamais vecums» šī otrā apzīmē prāvu soli uz priekšu komēdijas plašajā laukā. Visi valstiski un patriotiski domājošie bez tam vēl te atradīs arī nacionālās lietas paplašināšanu pāri kaimiņu robežām. Amizantais igauņu jaunsaimnieka tips it kā grib apliecināt, ka zemnieks ar zemnieku, tāpat kā strādnieks ar strādnieku, saprotas daudz labāk nekā abu valstiņu diplomāti dažādās robežu un muitu konferencēs, kurās ietiepīgie igaunīši-bālenīši ikreiz pratuši mūs manīgi apšmaukt.

Jānis Lejiņš jautrā teātra spēlē «Traki sirsnīgi» pilnīgi brīvi un ārpus visām propagandām tēlo neko citu kā agrāko laiku lauku dzīvē tik parasto meitās iešanu ar visiem jokiem, kas tur saistās klāt. Stipri šaubīties var, vai kaut kur kādā Latvijas nostūrī vēl tagad atrodams vienkopus tāds puišu lēvenis, kas vienas saimniekmeitas dēļ plēš cits citam šļipses nost, tāds saimniekpapus, kas viņus dzenā ar sāli pielādētiem šauteņu šāvieniem, un tādi pusstulbi babuļnieki, ko sievas mucā bāž un

ripo no kalna lejā. Visā jautrā spēlē izmanāms savāds arhaisms un literāriski konstruēta lauku idile, tā stipri tiecas uz vienkāršota farsa pusi, paturēdama prātā tikai vienu nolūku — pēc iespējas vairāk pajautrināt un izsmīdināt skatītāju. Ka šīsdienas publikā tāda spēle savu nolūku sasniedz, par to nav ko šaubīties.

Bet tad jāmin vēl viena tautas lugu nozare, kas stāv asā pretmetā visiem šiem jokiem, jūsmošanai un lauku pasaules idilei. Un taisni divas sievietes-rakstnieces ir tās, kas ievelk melnu ēnas svītru tik spoži izkrāsotai un tik zeltaini ierāmētai gleznai. Jauki patriarhālās zemnieku ģimenes tradīcijas, kas noder par pamatu ikvienai aģitatoriski romantiskai melodrāmai un melokomēdijai, še diezgan rupjā kārtā tiek ārdītas nost.

Marijas Dišleres «Iegātnis» kā dramatiskās mākslas darbs paliek labu gabalu aiz autores pirmās lugas «Ozolnieka meita». Mazāk te tās pulsojušās dzīvās realitātes, bet vairāk tīri literāriska darinājuma, kas reizēm traucē ar lielo nesaskaņu starp laucinieku cilvēkiem un to samāksloto grāmatu valodu, kas tiem mutē likta. Pesimistiskās lauku dzīves ainas gan stipri tuvojas tagadnes īstenībai, bet par to atkal lugu no turienes attālina sacukuroti sentimentālas, neciešamas sentimentālā famīlijas romāna figūras.

Pavisam bez sentimentalitātes un romantisma lauku dzīvei un apjūsmotās patriarhālās latviešu ģimenes svētumiem pieiet Irma Bračs savos «Velnos». Arī viņai ir kāds jaunās paaudzes zemes sapņotāju pāris, bet tas tiek apklusināts, materiāli izpostīts un iemests sētmalā, morāliski nogalināts. Pašu radi no vecās paaudzes to apvij riebīgām intrigām un visādām nelietībām, tie tiešām ir egoismā un mantkārē pārvelnotu zemnieku pasuga, kas ar skarbu disonanci iebrūk līdz šim tik jauki iztēlotā lauku paradīzē. Irma Bračs gan nav iespējusi palikt pietiekoši objektīva, velnu baram nostādījusi pretim pārvarīgi idealizētu eņģeļu pāri. Bet nepārprotami manāms, ka lauku dzīvē viņa asus nagus pārpilnām izbaudījusi uz savas ādas, tāpēc viņai arī tiesības paļaut vaļu savam vaidam. Arī tāpēc tiesības, ka viņas naturālistiskajā tēlojumā desmit reižu vairāk patiesības nekā visu idilistu safantazējumos. Ar visām ekscentrībām Irmai Bračs nenoliedzams dramatiķes talants, kas izpaužas spēcīgos, sasprindzinātos skatos un dziļa traģisma pilnu pārdzīvojumu attēlojumos.

Ja no tautiskās lugas tieši pievēršamies modernai pilsoniskai komēdijai, tad pirmajā acumirklī gandrīz izliekas, ka talsnība lauciniecisko idilistu naidam pret pilsoņu dzīves tukšumu un pilsētu kultūru vispār. Šauru, sīku un pelēku modernā komēdija

attēlo mums šo dzīvīti. Tikai divas tēmas viņa tur varējusi atrast — pilsoniskās laulības un flirta «problēmas», protams, pēdiņās. Un, labāk aplūkojoties, arī šīs abas principiāli nav šķiramas, tā ka galu galā te atliekas viens pats motīvs, un par to pagājušā gadā ir sarakstītas piecas lugas.

Kārlis Zariņš komēdijā «Te nu bija» gaužām skeptiski skatās uz pilsonisko laulību tā saucamajās vidus šķirās, ierēdņa un bodnieka aprindās. Pēc viņa tēlojuma iznāk, ka laulība te ir vienkārša aplaupīšanas gājiena īpašs manevrs, lai vientiesi vīru atstātu bez krēsla istabā un bez tam vēl piespiestu maksāt aizgājušai sievai pensiju un bērnam uzturu. Nepavisam nav izprotams, vai Zariņš savu komēdiju domājis vispārējā sociālā nozīmē vai kā protestu pret vīru kārtai netaisniem likumiem, vai vienkārši kā nesaskanīgu raksturu konfliktu. Tāpēc arī šāds bezperspektīvas tēlojums neatstāja dziļāku iespaidu ne ar sabiedriskas pārdomas ierosmi, ne ar atjautīgu komismu.

Gluži tajā pašā iejomā rīkojas kāds līdz šim nedzirdēts Konstantīns Tumils ar komēdiju «Laimīgā laulība», kurā tomēr manāma tīri pieļiekoša literāriska prasme un pat zināma veiklība atsevišķu skatuvisku scēnu izdomājumā. Pilsoniskās laulības tukšums te parādās vēl atbaidošāks nekā Zariņa lugā. Visa jaunā pāra kopdzīve te tēlota kā nebeidzama ķīvēšanās un rīvēšanās ap niekiem un sīkumiem, pie kam gan vīrs, gan sieva kārtu kārtām ir te muļķotāja, te atkal apmuļķotā lomā. Gluži neticams autora slēdziens, ka pēc tik daudz ģeķībām nu varētu iesākties kaut kāda prātīga un laimīga kopdzīve. Sacerējumam tendence pārveidoties franču salona poses žanrā, uz ko tieši norāda arī tas, ka kāda komēdijas persona, labāk sakot, autors pats, allaž un pa starpām mēģina dažus teikumus nobuldurēt franciski.

Jūlija Pētersona «Tagad pasaulei jāpārveidojas» nepieder pie viņa vislabākajām komēdijām — jau tāpēc vien, ka raksturi un pa daļai arī apkārtne sazīmējama dažos agrākos darbos. Pētersona dabā nav meklēt dziļākas sociālās un psiholoģiskās problēmas, viņš ņem konvencionālo laulības institūtu kā negrozāmu pilsoniskās dzīves pamatbāzi, kurai jāpaliek nešķobītai, neskatoties uz pagātnes grēciņiem un tagadnes pārpratumiem un nesaskaņām, kas ceļas aiz vīra un sievas acumirkļa apmaldiem nost no ievadītās kopdzīves formas. Kā cauri kļūmīgiem ētiskiem un psihiskiem konfliktiem divi cilvēki tomēr beidzot atrod īstāku un dziļāku saskaņu arī tajā pašā sausajā un nepaplašināmā pastāvošās laulības formas ielokā, tas allaž ir Pētersona salona komēdiju galvenais saturs. To viņš izrisina veikli un interesanti, nemeklēdams spilgtus un skaļus skatuves efektus, bet ļaudams darbības samezglojumiem un atšķetinājumiem izpausties

galvenā kārtā sīkās situāciju maiņās un rotaļīgos dialogos.

Edvīna Medņa «Jautrā kaislību spēle piecos skatījumos — Tu!... brīnišķā!» ar daudzpunktīm un divām izsaukšanas zīmēm virsrakstā, tāpat kā visi citi Medņa sacerējumi, ļoti atšķiras no mūsu parastās pilsoniskās komēdijas. Viszemākā viņu norises vieta drīkst būt tikai kāda grezna jūrmalas vasarnīca, bet galvenā kārtā viss Rivjērā, kādā Parīzes dansinga palasā un tamlīdzīgos Vakareiropas kultūras lokālos. Darbojošās personas arī nav nekādi mūsu departamentu ierēdņi, skārdnieku meistaru meitas vai parvēniju komersanti, bet izmeklēti un izsmalcināti haraldelgastiski dendiji un franti frakās un estetizētas demimonda dāmas. Vienīgā viņu nodarbošanās ir flirts, runā viņi tikai par mīlestību. Visos piecos «skatījumos» aiz aristokrātiskās ārienes un apkārtnes tomēr saskatāma tikai tā pati traģiskā vai komēdiskā problēma, ko izšķir divi gaiļi, kad tie sastapušies pie vienas vistas. Komēdijas galantai konversācijai grūti sekot, jo arī tā nav no šīs pasaules, — saturā katrs teikums ir sentence, katrs spriedums — aforisms, bet formā — kvalificēta elegance. Par piemēru: dāmu tērpi var būt īsāki un garāki, bet pat modes revolūcija tiem nedrīkst atņemt mazo zīda mākonīti — mutautiņu. Tas ir trubadūru un minezingeru cienīga metafora. Vai atkal tā, kad kavalieris, norāvis uzpleci un izkļājis to dāmai pie kājām, smaidīdams dziļi noliecas: «Jums atliek tikai atsēsties. Atļaujiet man jūs palūgt to izdarīt.» Arī šāda noblese un smalkums ir tikai augstāka literatūrvēsturiska pielīdzinājuma cienīgi, taču ikdienišķam latviešu cilvēkam prātā nāk arī Apsīšu Jēkaba izglītotais skrīveris Kļucē kungs, kas, durvis pavēris, aicināja pagasta sieviņas: «Lūdzu, ienākt gribēt!» Sava jautrība jau ir arī šādai spēlei, tikai pavisam ne tur, kur autors to gribējis.

Annas Brigaderes «Šuvējas sapnis», formā gan korekti un glīti uzrakstīts, pārsteidz ar savu līdz šim šai autorei neparastu sižeta izvēli un tad arī vēl ar īsti mietpilsonisko morāli. Šuvēja, paliec pie savas mašīnas! — Tā skan cauri lugas uzbāzīgā tendence. Pilsoņu madāmām zīda tērpus šūt un dekoltē izgriezt ir cienījamāks darbs nekā dzīties pakaļ kaut kādiem mākslinieciskiem sapņiem. Par atgriešanos pie šujmašīnas Anna Brigadere apbalvo savu varoni ar pirmklasīgu konfekciju veikala direktrises posteni. Nerunājot nemaz par to dramaturģisko sablīvību, ar kādu šis fināls piepīts lugas beigās, taisni apburoša ir tā bidermeijeriski marlitiskā nokrāsa, kas met ēnu atpakaļ pār visu Brigaderes lugu.

No pilsētnieciskās laulības komēdijas un jautrajām flirta spēlēm manāmi atdalās neliels skaits lugu, kur vai nu šie paši jau-

tājumi aplūkoti satīras gaismā, vai arī izvirzīti citi motīvi, kam mazliet sakara ar tekošo šīsdienas dzīvi, tās notikumiem un tipiem.

J. Vainovska «Modernais Ēdenes dārzs» ir burleskveidīga viencēliena komēdija, kur bez sevišķiem smalcinājumiem un bez lielām dramatiskās mākslas pretenzijām parādīts, kādā robustā veidā var nodibināties moderna trīsstūru laulības sadzīve, ka labi satiek vienā ģimenē sieva ar diviem vīriem, ja to prasa šīberu un pazaglišu pasaules savstarpējās materiālās intereses. Otrā Vainovska ludziņa «Čigānu deputāts» — karikatūra tagadējam normālajam deputātu tipam, kas visiem sola visu, bet kam galā ar šo daudzsolīšanu iziet pavisam plāni.

Pāvils Rozītis viencēlienā «Jaunā cepure» sapulcinājis pie kafijas un tortēm kādu veselu pusduci saeimas līderu un ministru kundžu un visai nedžentlmeniskā kārtā liek tikko izceptā viceministra kundzei ar savu jauno cepuri izgāzties šīs augststāvošās sabiedrības priekšā un sabojāt visu vīra karjeru. Vispār Pāvilam Rozītim nepiemīt nekas no Edvīna Medņa smalkajām manierēm un cieņas pret valdošo aristokrātiju. Šīs pašas dāmas viņš iztēlo gandrīz tādas pašas kā reiz Anna Brigadere savas čaukstenes, lai gan te kafijas klačā tēma drusku citādāka. Tāpat viceministru kundžu un viceministru pašu tikumības līmenis Rozīša nostādījumā nav nekāds augstais. Ar visu to viņa komēdija nekādā ziņā nav skaitāma pie tiem dramatiskiem darbiem, kas stiprina tautā cieņu pret saviem dabīgajiem vadoņiem un veicina patriotisko jūtu izkopšanu neizglītotos, bet toties plašos zemākajos slāņos. Pie trim, arī «dramatiskiem» ražojumiem apstāties spiež tikai recenzenta pienākums. «Jelgavas Ziņu» spiestuvē ir iespiestas M. Skujas «Proletāriskās cīņas 3 cēlienos» ar nosaukumu «Tūdaliņ, tagadiņ». Paju sabiedrība «Zemnieka domas» apgādājusi Voldemāra Zonberga komēdiju «Sarkanā barona meita». Un, beidzot, autora pašizdevumā iznākusi agronoma J. Lūkes «Nopietna jautrības spēle 5 cēlienos — Demokrātiskās precības». Ja Pāvilam Rozītim atļauts zoboties par ministru kundzēm, kāpēc citi lai nekariķētu sarkanos baronus un viņu meitas, ja tādas kaut kur atrodas, un strādnieku streikus un demonstrācijas, ja kādam no tiem jācieš. Pamfletā var izpausties visas pārliecības un tendences, kādas vien sastopamas mūsu politisko cīņu peļķē. Bet publicistiskām zobgalībām taču nepieciešami zobi — lai arī tikai daži. Nekait arī mazliet saprāta un pat kāds minimums asprātības, kas kaut cik attaisnotu šādu sarakstījumu parādīšanos klajā. Bet te sava attaisnojuma neviens neatradīs. Divi pirmie gabali ir atbaidīgi riebīgi — ne jau ar savu tendenci, bet gan ar kroplo

izpausmes nevarību un apašistisko aplamību, kas atgādina tā saucamo sētas literatūru pilsētas nomalēs. Par agronoma Lūkes ražojumu atliek tikai plecus paraustīt.

Lūke pazīstams kā pietiekoši sapratīgs polemizētājs ar mūsu valodas spīdzinātājiem profesoriem, turpretī pašizdotā luga «jautrības spēle», kā politiska alegorija un vēl vairāk kā literārisks darbs, ir pilnīgi pārpratums, tukša niekošanās un pieauguša cilvēka necienīgs laika patērējums.

Vēl paliek daži rakstnieki, kas nav atraduši piestātni ne lauciniecīskajā idilē, ne pilsētniecīskajā komēdijā, ne politiskajā pamfletā, bet no vēstures vai teikām ņemtos sižetos mēģinājuši dramatiski izpaust to, kas viņiem savam laikam sakāms.

A. Saulieša traģēdija «Ķēniņš Zauls» tikai ar savu pirmizrādi iekrīt manis aplūkojamā latviešu drāmas posmā. Vielu Saulietis izvēlējies izdevīgu un pateicīgu. Vecajā derībā sakopotās seno ebreju pasakas sniedz dramatizējumam tikpat dzīvus motīvus kā indiešu, asīriešu un grieķu mitoloģiskās leģendas — arī kā mūsu pašu Lāčplēša teika. Soģu laikmeta beigas un ķēniņu laikmeta sākums, kā visi pārejas periodi tautu politiskajā vēsturē, ārkārtīgi bagāti dramatiskiem konfliktiem tiklab masu apjomā, kā individuālās psihiskās dzīves un viņas pārveidību šaurā lokā. Saulietis šajā cilvēku un notikumu drūzmā izrādās pilnīgi nespēcīgs. Palicis pie ebreju vēsturiskās teikas tradicionālā satura, viņš nav spējis tajā iedziļināties tālāk, kā to norāda tā saucamo svēto rakstu tulkotāji un skaidrotāji. Kā visi predestinētie nedramatiķi, Saulietis kailo fābulas skeletu rauga apvīt liriskiem rotājumiem, — lirika gan pietiekoši jauka, bet vēl vairāk gausina jau tā smago un lēno lugas gaitu. Arī kā episka poēma, par kādu Saulietis pats postskriptumā to rekomendē, «Ķēniņš Zauls» nav pievilcīgāks. Šādu epiku glābt varētu vienīgi laikmeta un it īpaši nacionālais kolorīts, kas tik raksturīgi izpaužas Vecās derības pasaku tekstos. Bet Saulieša darbā no tā nav ne miņas. Ebreju dzejai, piemēram, Deboras vai Zalamana dziesmai, tik raksturīgās alegorijas un paralēlismus viņš pametis pilnīgi novārtā, pieturēdamies cieši pseidoklasiskajam jambiskajam pantmēram, pie tam to vēl bagātīgi izkuplinādams modernā panta mākslā jau pilnīgi neciešamiem ielāpu vārdiem un tamlīdzīgiem glābšanas līdzekļiem. Saulieša dramatiskā nevarība it sevišķi spilgti redzama masu skatu iekārtojumos. No pirmā līdz pēdējam tie taisīti pēc vecā trafareta, kur tauta ir bezsejas un bezgalvas pūlis, kam uzdevums tikai gramafoniski atskaņot to, ko vadoņi un varoņi viņā iekliedz. Vispār «Ķēniņš Zauls» ir manāmi vājāks par visām agrāk redzētām Saulieša liriskām lugām.

Jāņa Veseļa traģēdija «Jumis» vēršas aizvēsturē, domājamā

āriešu staigāšanas, cīņu un iekarojumu laikā. Kā beletristisks sacerējums «Jumis» vērtējams diezgan augstu, starp pēdējā posma drāmām tas šajā ziņā stādāms līdzās Akuratera komēdijai. Tikai traģēdija tā nav nepavisam. Visai garajai cīņu un mīlas scēnu virknei pagalam trūkst dramatiska spraiguma un orgāniskas kopsakarības, raksturi neizaug un neizveidojas pa šiem cīņu cēlieniem, darbība norit vienā laidā, nesamezglodamās un neatrisinādamās, konflikti nesavijas liktenīgā traģiskā kļūmā, bet paliek liriskas jūsmas un melodramatiskas noskaņas iejomā. Veiklā stāstītāja pirmais dramatiskais mēģinājums ir neizdevies un velts. Liekas, ka uztvertā viela būtu īsti piemērota liriskas poēmas formai, — varbūt tāpēc Veselim arī gadījies šur un tur atsevišķus skatus uzrakstīt atskaņotā dzejā. Taču dzeja nav Veseļa stiprā puse, — salīdzinot ar prozā tērpto daļu, panti pasmagi un papelēki, vidusmēra darinājums bez īpatna individuāla spilgtuma. Mitoloģiskā butaforija ar indiešu dieviem skatuviski tiklab kā nepieejama, apzināts vai neapzināts Sofokla un Eiripīda neveikls lokalizējums.

Vēsturiska drāma vārda īstā nozīmē nav arī Jāņa Grota «Steņka Razins». Dumpīgais Pievolgas reālais vadonis gan pats par sevi, bet it sevišķi mūsu laika dramatikai visai pateicīga personība, daudz interesantāka nekā krievu tautas fantāzijas radītais Iļja Muromietis. Taču Grots viņu nav skatījis iedomājamā sociālā un politiskā apkārtnē— tā zīmēta pārāk aprautiem, vispārējiem vilcieniem. Tāpēc Steņka neparādās kā īsts dumpīgās tautas masu vadonis, bet vairāk tikai kā individuāls vadonis ar savām personīgām kļūmēm un konfliktiem. Kā dzejniekam ar spēcīgu liriķa temperamentu, Grotam skanējis ausīs zināmās romances motīvs, to viņš ņēmis par dominējošo un vadošo savai lugai. Arī viņa Steņka ir caur un cauri liriķis, pie tam vairāk fantasts un sapņotājs nekā cīņas cilvēks. Drāma ar tādu varoni neiznāk, bet toties skaista dramatizēta balāde, kas cieši valdzina tagadējo sentimentalitātes un jūsmu kairinājuma kāro jauno paaudzi.

Anša Gulbja pazīstamā romāna «Pēc simts gadiem» dramatizējums rakstīts Krievijas un Latvijas lielās revolūcijas sākuma 25 gadu atcerei. Atsvabināšanās kustības pirmais cēliens Latvijā bagāts atsevišķiem spilgtiem momentiem, kuru cēloniskā sakarība tomēr nav vēl tik droši saskatāma un līdz ar to nav samanāms spraigais, visus notikumus vienojošais, augšup kāpjošais traģisma pavediens. Merķeļa pravietojuma piepildīšanos Gulbis rāda vairāk episkās laikmeta ainās un stipri individuāli izprastu un novērtētu pirmo revolūcijas darbinieku raksturu zīmējumos. Lugai nozīme kā lielā laikmeta atgādinātājai tai

paaudzei, kura nepazīst un dažkārt arī negrib pazīt to vietu, kur iezīmējas Latvijas vēstures krustceļš, no kurienes sākas jaunais laikmets ar tiem augošiem sociālajiem un idejiskiem strāvojumiem, kas savus viļņus līdz šai dienai sit arvien augstāk, tuvinādami tautu nenovēršamiem otrajiem krustceļiem.

Arveda Švābes vēsturiskā spēle astoņās ainās «Piebalgas audēji» ir tikpat daudz dramatiska dzejnieka kā Latvijas vēsturnieka darbs. Liekas, ar nodomu vēstures elementam dots pārsvars pār tīri literārisko. Pārsvars tādā ziņā, ka īsti romantiski mīlas sarežģījumi ar visām tur klāt piederošām intrigām, kļūmēm un to atrisinājumiem mezgloti galvenā kārtā tādēļ, lai parādītu zīmīgu epizodi no reformācijas nemieriem XVI gadsimteņa sākumā, kur lielākā loma audēju amata meistariem un strādniekiem. Cunftes iekārta ar tās stingriem nosacījumiem, parašām, tikumiem un savdabīgām ceremonijām tad arī tiek redzama spilgti un dzīvi. Dramatiskā plūsme Švābes lugā nav sevišķi spēcīga, bet laikmeta izpratne un spēja to attēlot pievilcīgās situācijās un pārliecinošos raksturu tēlos vislabāk redzama, ja to salīdzinām, piemēram, ar tādiem vēstures un psiholoģijas falsifikācijumiem kā Janševska Jēkaba darinājumi no klaušu laikiem.

Ja še vēl pieminu savu «Žannu d'Ark», tad arī pēdējā, t. i., vēsturisko lugu kategorija, būs izsmelta.

Drāmu un komēdiju neraksta lasīšanai vien, bet galvenā kārtā izrādēm. Drāmai nepieciešama skatuve un skatītāju publika, tāpēc viņas attīstība, uzplaukums, apstāja un pagrimšana parasti iet līdztekus teātra uzplaukumam un pagrimšanai. Ka latviešu skatuves māksla patlaban nepiedzīvo nekādus ziedu laikus, to var redzēt kaut no mūsu lielo teātru vadītāju pesimisma pilnajām pārdomām par patlaban iesāktās sezonas likteni. Smagā saimnieciskā krīze, arvien padziļinādamās un paplašinādamās, bez šaubām, arvien smagāk skars samērā dārgās teātra mākslas iestādes. Bet teātra un līdz ar to dramatiskās literatūras krīze nav sākusies tikai šo vai pagājušo gadu, — bez spējā ekonomiskā kraha viņai arī citi, vecāki un, ja tā var teikt, hroniskāki cēloņi tiklab pēckara sabiedrībā un politiskajā konjunktūrā, kā teātrī pašā.

Še nākas atzīt vecas, sen pazīstamas lietas, kuras, diemžēl, allaž vien vēl paliek jaunas. Vairāk nekā jebkura cita mākslas nozare teātris ir atkarīgs no sava laika publikas un viņas gaumes prasījumiem. Ka tie attiecībā pret teātri un drāmu patlaban nepavisam nav augsti, to mēs visi zinām. Tagad ir sensāciju un rekordu laikmets, kur centrā cirkus arēna un sporta stadions, bet teātris tikai atpūtai un izpriecai, kur iegriezties aiz gara laika

un kad kinematogrāfā visi bojeviki jau aplūkoti. Šī publika ar savu kinopsiholoģiju latviešu teātri pamazām ir novedusi tik tālu, ka tā saucamā idejiskā problēma un drāma, kas itin visos uzplaukuma laikos bijusi teātru repertuāra pamatfondā, tagad atrodama tikai sezonas atklāšanas deklarācijās, bet repertuāru un teātra materiālo eksistenci balsta tulkotā salonkomēdija no vakareiropas pusvarietē skatuvēm, kura atbilst visiem tagadējā laika prasījumiem. Viņa ir pietiekoši saturā tukša, lai neuzmāktos klausītājiem ar kaut ko tādu, kas neaizskar vien ausis, bet traucē arī smadzeņu atpūtu. Viņa ir pietiekoši banāla, lai smīdinātu pašu pēdējo gadījuma apmeklētāju bez katras estētisko emociju līdzdalības. Un galvenā kārtā viņā mirdz pienācīga porcija lētās pikantērijas cienītājiem un bagātīgā mērā greznas tualetes pēc Parīzes modeļiem kā pēdējo līdzekli, kas pilsoni un it sevišķi viņa kundzi vēl saista teātrī. Un tas nav tā vien galvaspilsētā, bet arī visattālākajos provinces centros un tāpat lauku pagastos. Mūsu kultūras politika nogājusi līdz tādam absurdam, ka samērā prāvie valsts pabalsti tiek izsniegti mazpilsētu teātriem, lai viņi tur kultivē pusvarietisko, pusrevijisko skatuves «māksl.u» pēdiņās. Tagad teātri patiešām tur paši nevar vairs nekā līdzēt — nopietnu dramatisku darbu izrāžu tirāžs ir tik mazs, ka ar to neviena skatuve nevar pastāvēt.

Un tomēr, labāk apskatoties, jāatzīst, ka šī parādība galu galā nav nekāds absurds, bet pilnīgi loģiski iederas visā tagadējā valdošā kultūras un politikas sistēmā. Romas imperatori nežēloja līdzekļus, lai skatu kārajam pūlim sagādātu iespēju aizrauties cirkus spēlēs, apreibināties asiņainu orģiju tvanā, lai tā viņi nejauktos politiskajā dzīvē, netraucētu uzurpatorus viņu rīcībā un nemanītu, ka valsts grīļojas kā milzis uz aizdragātām māla kājām. Un vai demokrātiskās republikas valdošām koalīcijām tāpat nav tīri dzīvības interese, lai teātris un drāma, kā visaktīvākā, vistiešākā un dziļāk dzīvē tiecošā māksla, netraucētu pastāvošo kārtību un nejauktos slepenos komerciālos politikāniskos nodarījumos? Tāpēc jau galvenā kārtā ierīkota slavenā kinocenzūra, lai arī turienes dieva doto publiku pasargātu no kaut kādi idejiski aģitējošām filmām. Tāpēc vēl necik sen atpakaļ nevainīgo Lerberga «Panu» padzina no Nacionālā teātra skatuves, jo viņš tomēr mazliet traucēja koalīcijā sēdošo katoļu pāteru omulību un varēja sašķobīt ticīgo latgaļu godbijību pret melnā talāra politikāņiem. Teātru vadītāji ir iebiedēti un ar pilnām tiesībām vairās no lugām ar asāku, pastāvošo iekārtu neslavējošu tendenci. Viņu eksistence atkarājas no pabalstiem un subsīdijām, un tās ir visdrošākais līdzeklis turēt latviešu teātri grožos un iemauktos. Mēģinājumi skatuves

mākslas padomē pacelt kaut dramaturģijas līmeni palikuši bez jebkādiem reāliem panākumiem.

To iegaumējot, nevainosim daudz teātrus un viņa vadītājus, — tie cieši atkarājas no mums visiem tagad zināmiem neatkarīgiem apstākļiem. Bet kas tad paliek dramatiķi paši, mūsu rakstnieki — tie, kas cara laikos solījās kalnus gāzt, ja tikai viņiem paļautu brīvību, vēl republikas sākumā lielījās atrast ik dienas jaunu Ameriku nacionālās mākslas plašajos ūdeņos un tikai uztraucās, kad mēs visu šo jūsmošanu nosaucām par skanošu tukšumu. Parādiet man vienu pauguru latviešu drāmā, kas pa šiem divpadsmit gadiem ir apgāzts, jel vienu jaunatrastu kontinentu kaut Zaķu salas apmēros, kas kaut cik iznirtu no seklās, pelēkās ikdienas plūdiem un paceltos pāri punktiski pielietojamās vidusmēra literatūras līmenim, un es tūliņ atzīšos, ka esmu maldījies. Septiņdesmit pieci procenti no visām pagājušā gada lugām ir vieglāka žanra «jautrības spēles», kā arī viņas pašas bieži vien saucas, starp tām atkal lielākā tiesa poses, burleskas un farsi, par kuru estētisko vērtību runāt tikpat kā neiespējami. Arī smiekli un jautrība teātrī ir nepieciešami, bet tiem sava vieta un samērs. Vai gribētu kāds apgalvot, ka tagadējā dzīve visapkārt tāda, kas vedina un kutina tikai uz smiekliem? Katrs ielas drūzmā pamests mirklis, katra avīzes lapa jums saka diametrāli pretējo. Vienmēr vēl paliek spēkā konstatējums, ka latviešu drāma ir pazaudējusi orgāniskos sakarus ar dzīves īstenību un līdz ar to pazaudējusi arī savu rosītājas un virzītājas spēku. Latviešu komēdija grib tikai izpatikt sensāciju, pikantēriju un smieklu kārajai publikai, pēc iespējas vairāk izrādītai tikt, lai vairāk honorāra ienestu savam autoram. Arī tur, kur luga cenšas būt pozitīva, aktīvi aģitēt un propagandēt, viņa ir un paliek pavirša, nenozīmīga, bieži vien pat aplama. Atcerēsimies to pašu laucinieciskо idili un jūsmošanu par visiem zemnieku dzīves jaukumiem un zemes darba svētību. Arī mēs neviens neesam akli pret dabas skaistuma un zemes darba nozīmi. Bet kā saskan šī rožainā romantika ar to traģiski kļūmaino dzīves īstenību, kurā deviņas desmitdaļas latviešu zemniecības ar katru gadu iestieg dziļāk? Lauku dzīves saimnieciskā iekārta ir pārveidojusies pašos pamatos, pārvērties algota darba veids, pārvērtušās attiecības starp latviešu saimniekiem un viņu latgaļu, leišu un poļu strādniekiem. Izzūd pēdējās patriarhālo ieražu paliekas, un līdz ar tām pārveidojas vecā saimniekotēva un viņa paklausīgā gājēja psiholoģiskais tips. Dramatiskas idiles rakstītāji no visa tā tikpat kā nekā nav pamanījuši, paši pilsētā sēdēdami, viņi iedomājas 90. gadu laiku ainas un tēlo tās tajā pašā blaumaniskā stilā. Tā ir arhaiska māksla, kas nevar

pretendēt ne uz aktīvu lomu tautas saimnieciskās un garīgās cīņās, ne arī uz augstāku mākslas vērtību.

Arī pilsētnieciskā komēdija tvarstās tikai pa pilsoniskās dzīves virspusi, vēro ģimenes ētikas pagrimšanu, irstošas ģimenes konfliktus un dažādas individuālas dēkas, bet neprot vai nedrīkst nolaisties līdz deģenerētās sociālās iekārtas dziļākiem satvariem, no kurienes izaug visas šīs traģiskās, traģikomiskās un karikatūriskās parādības. Latviešu pilsoniskai dramatikai trūkst perspektīvas un apvāršņa, viņas darbinieki ir cieti piesieti savas šķiras, savas partijas, savas maizes devēja orgāna ratiem. Ko tur vēl lai domā par kalnu gāšanu un jaunu Ameriku meklēšanu? Atliek tikai konstatēt, ka augstāk par dzīvi ir dzīves sapnis un kā visi sapņi ir nepiepildāmi.

Tā dramatiskā literatūra mūsu komerciālajos laikos paliek par profesiju un amatu, kura vienīgais pamats ir eksistences nodrošināšanas intereses un vadošā tendence — piemērošanās publikas gaumei un prasījumiem.

Tagadējos apstākļos nemaz arī nav iespējama drāma un komēdija, kas nebūtu tikai gadījuma publikas amizētāja un pastāvošās iekārtas slavinātāja, bet tiektos tvert dziļāk dzīves un ideju pamatos — palīdzēt sagraut to, kas grūst, un celt to, kas veidojas. Tāda var rasties tikai apkārtnē, kur radošai domai, spraigam mākslinieka spēkam un brīvam vārdam nav apkārt celti nekādi žogi. Liela dramatiska māksla izaug vienīgi brīvā ideju izcīņā, kurai robežas nav novilktas. Demokrātiskās republikas drāmu no visām personībām sargā tas pats cara laika likumu kodekss, kas stingri šķiro atļauto un aizliegto. Slavenie Ruperta un Remiķa laiki nebūt nav aizgājuši necik tālu. Aizžogoti gandrīz visi tie avoti, no kuriem drāma un komēdija savos ziedu laikos allaž smēlusies savu dziļāko un dzīvāko saturu. Latviešu dramatiskā literatūra ir atšķirta no šīsdienas dzīves, kur pēckara kapitālistiskās pasaules sabrukuma jūklī sabiedrisku šķiru antagonisms sakāpināts līdz pašai virsotnei, kur daudzas kanonizētas sabiedriskas un ētiskas vērtības izrādās par vienkāršiem apzeltītiem niekiem un kur pašas viņpasaules valstības pamati irst visos trijos stūros. Gaidīt sevišķu uzplaukumu tajā šaurajā nostūrī, kas atšķirts un ierādīts latviešu pilsoniskai dramatiskās literatūras rīcībai, būtu vairāk nekā naivi. Tur var gan augt formāli labi veidoti amatieriski sacerējumi lielās publikas laika kavēklim un autora eksistences nodrošināšanai, bet nevis drāma, kas izpauž aktīvu, koncentrētu sabiedrisku enerģiju un pašam rakstniekam piekrīt dzīves virzītāja loma ceļā uz nākotni.

Andrejs Upīts

«Literatūras Avīze», 1931. g., 11., 25. X, 8., 22. XI, Nr. 2—5.

AIZMIGUSI MĀKSLA

«Dienas Lapas» redakcijas uzaicināts izteikties par Pāvila Rozīša[1] un K. Dziļlejas[2] aizkustināto jautājumu — «baigo tukšumu» tagadējā latviešu literatūrā, — rakstu šīs rindas mazāk ar polemikas nolūku. «Baigo tukšumu» esmu konstatējis jau pirms desmit gadiem, gan apzīmēdams to par «skanošo tukšumu». Pēc šiem desmit gadiem strīdēties par šī fakta esamību nav vairs ne mazākā iemesla. Nepieciešami tikai stingrāk precizēt dažus abu iepriekšējo kritiķu slēdzienus un plašāk pamatot paša «baigā tukšuma» jēdzienu. No savas puses to esmu jau mēģinājis skolotāju sapulces referātā pag. vasaru (19. jūn.).

Vispirms rakstniecība kā dzīves virzītāja un vadītāja. Noliegt viņai šo lomu tagad gan vairs varēs tikai nelabojami vientieši, kas iedomājas, ka rakstnieks karājas kaut kur ārpus zemes telpas un laika vai arī ka viņš kā ar siena nastiņu no debesīm nomests pravietis ierodas piepeši, lai ļautiņiem vērstu skatus nost no šīs bēdu ielejas uz dievības un mūžības lietām. Pārāk labi mēs pazīstam šīs dievības un mūžības līdz ar viņu cēloņiem, lai ilgāk pakavētos pie ideālistiskām pasaciņām. Rakstniecība, kā sociālekonomisko apstākļu un ar to saistītās ideoloģijas produkts, izaug no sava laikmeta dzīves un allaž paliek nesaraujamā sakarā ar to. Dzīve un sabiedriska šķira izvirza savu rakstnieku, no virziena spēka un viņa paša talanta lieluma atkarājas, kādā mērā viņš iespēj piepildīt katras mākslas uzdevumu — organizēt savas sabiedrības intelektu un psihi, aktivizēt to un virzīt uz tālāko kopēju mērķi, kas ietver tiklab saimnieciski politiskās, kā visaugstākās kultūras intereses.

Garām ejot jāaprāda tomēr starpība starp latviešu rakstniecības virzītājas lomu bijušā cariskā režīma laikā un tagadējā. Līdzīgi grieķiem turku un ungāriem austriešu jūgā, latviešiem ģeržimordiskās politiskās nebrīvības un tiraniskās cenzūras laikā beletristiku nācās izlietot arī kā maskotu tribīni politiskai un revolucionārai propagandai. Pati tautas kailās dzīvības interese diktēja bargo likumu: «Dzejnieks tu vari arī nebūt, bet pilsonim tev jābūt katrā ziņā.» Tā dzejā, dabiski, ieviesās daudz avīžniecisma un publicistikas, kam nevis ideju un tendences saturā, bet uztverē, izveidā un izpausmē nebij nekā kopēja ar mākslu. Visās jaunnodibinātās

[1] Pāvils Rozītis. Baigs tukšums. «Dienas Lapa», 1934. g., Nr. 27. *Sakārtotāji.*

[2] K. Dziļleja. Vēl par baigo tukšumu. (Sakarā ar Pāvila Rozīša rakstu.) «Dienas Lapa», 1934. g., Nr. 32. *Sakārtotāji.*

pilsoniskajās republikās, kur valda pilsoniski nacionālistiskā reakcija, apmēram tādā stāvoklī pațlaban atrodas tikai strādnieciskais mazākums, kuram tomēr vēl iespējams tiešā parlamentāriskā ceļā un citiem satversmē iekarotiem līdzekļiem karot par savas šķiras tiesībām, nenokalpinot savu daiļliteratūru tieši ikdienas praktiskām vajadzībām. Protams, to nevar teikt par komunistisko strādniecību, kurai savas idejas izpaust nav iespējams it nekādas legālās literatūras veidā, tā atrodas daudz ļaunākā stāvoklī nekā pirmskara sociāldemokrātija.

Neviens burts no tā nav zīmējams uz tagadējo valdošās šķiras, uz pilsonisko rakstniecību. Tās stāvokli labi raksturo nelaikē Anna Brigadere, ļoti jūsmodama par to, ka nupat latviešu literatūrai pienākuši zelta laiki. Nu rakstnieks varot pateikt visu, kas viņam uz sirds. Nu rakstniecība varot paust visas tās lielās idejas, kuras līdz šim bijusi piespiesta slēpt.

Bez šaubām, to viņa var. Bet vai viņa to dara? Kur ir tās lielās idejas, ko pilsoniskās rakstniecības pravieši paustu, ne vien virzīdami vien, bet raudami savu tautu uz lielajiem ideāliem, cēlajiem mērķiem, eiropeisko kultūru un tamlīdzīgām skaisti saucamām lietām? Kur dzirdētā jau Niedras ilgotā dziesma, «kas kā ērgļa spārniem nestu augšup dvēseli»?

Ne uz augšu, bet gan uz leju visus šos desmit gadus slīdējusi pilsonības kultūra un literatūru tāpat virzījusi sev līdzi. Par literatūras pašas virzību te nevar būt runas. Ne rosītāja un jaunu ceļu meklētāja, tikai klausīga līdzgājēja un pakaļgājēja viņa bijusi un ir. Pilsoniskā literatūra ir taisni tāda, kādai tai jābūt un kāda tā pilnīgi atbilst savas sabiedrības garīgai sejai. Pēc pirmo gadu nacionālistiskās sajūsmas un skanošā tukšuma dzīvē iestājies un nemitīgi audzis visu nacionālo ideālu sabrukums, — sācies ar riebīgām korupciju afērām un valsts saimniecisko pamatu graušanu, tas patlaban jau noslēdzas ar pašas republikas idejas apsmiešanu un iznīcināšanas mēģinājumiem. Un soli solītī līdztekus tam risinājies rakstniecības sarukuma process. Savai šķirai tik pakalpīga un padevīga, tā pat nav varējusi paglabāt savu prestižu kā kaut cik vērtējams līdzspēks pilsonības dzīves plašajā vērienā, ne savu cieņu kā nozīmīgs kultūras faktors. Rakstnieki, kas mēģināja vēl spraukties barā līdzi, izsmieti par liekēžiem koklētājiem un kā kaitīgi atmesti malā. Pa laikiem no viņu vidus atskanējusi sapīkuma rūkoņa par tādu neatzinību, bet uz to neviens nav nopietni klausījies šajā ierāvēju kņadā un politisko komersantu savstarpējās ķildās. Pazaudējusi katru iespaidu dzīvē, rakstniecība pazaudējusi arī savas pašas vērtības apziņu un pamazām apklususi. Pilsoniskā rakstniecība idejiski sarukusi tāpat, kā nacionālideoloģiskī

sarukusi viņas tauta. Tas, ko mēs tagad tur vērojam, ir aizmigusi māksla.

Tas nezīmējas uz viņas kvantitatīvo pusi. Literāriski ražots tiek vairāk nekā jebkad. Atcerēsimies tikai putrasdauķiskās romānu sērijas, kas līdztekus stiepās pa veseliem avīžu un žurnālu gadagājumiem. Vai to pašu brīnišķīgo literārisko fabriku «Jēkabs Janševskis un radi», kuras ražošanas process nebūt neapstājās ar īpašnieka nāvi, — to turpina sieva un dēls, noskatījušies, kā papa to lietu darīja, un tikpat labi varētu turpināt sievasmāte vai kāds cits tuvāks radagabals. Bet tas vairs nepieder pie mākslas. Tā ir lasāmās vielas producēšana pilsoņa novakara atpūtas stundām. Tā ir rindu un apdrukāta papīra lokšņu pagatavošana, atsevišķa amatnieciska kategorija un īpašs paveids vispārējā «kapitāla uzkrāšanas» darbā. Sava laika un šķiras ritmā mēģina turēties nacionālie pozitīvisti ar partijas politiskai programai pieskaņotiem lauku gruntniecības idealizējumiem. Šī bekonizētā beletristika saturā tikpat tukša un mākslinieciski tikpat mazvērtīga kā partiju līderu galma patēriņam domātā dzeja Zemgales un Latgales dižbajāru slavinājumiem. Rakstnieki ar jūtīgāku sirdsapziņu un lielāku talantu atvēršas pagātnē un kaut ar strēlnieku varoņcīņu tēlojumiem mēģina atkal izcelt viņu kapos līdzaprakto nacionālo ideālu. Ka tās veltas pūles, par to nebūs daudz vārdu jātērē. Labākie stāstnieki, kā Zariņš un Veselis, turpina savu vientuļo darbu, nododamies psiholoģisko detaļu meistarībai un formālo elementu vingrākai konstrukcijai, bet arī vairāk tikai aiz inercijas un parašas, palikdami tiklab kā sveši un nevajadzīgi savai publikai. Tie ar dzīvāku sabiedrisku instinktu, kā Rozītis un Zamaiča, raksta dzēlīgas satīras un zīmē sava laikmeta karikatūras, ar tām nepārprotami likdami nojaust augstākas pakāpes kultūru un tālākus dzīves mērķus, tā ar savu negāciju tikdami par spēcīgākajiem pozitīvistiem. Bet par tādiem nav ko runāt, tos uzlūko greizi un ar nepārprotamu šņākoņu kā tautas «ienaidniekus».

Un lirikā kādus virzītājus izvirzījusi dzīve, kas neiet pret kalnu, bet otrādi un arvien lielākā ātrumā? Mēs redzam tikai Sudrabkalnu ar viņa augsti vērtējamo, jaunromantiska universālisma jūtoņas un stilistiskas meistarības veidoto dzeju — bet tā ar savu idejisko postulātu sen jau vairs nepieder pilsonībai. Vēl Jāni Medni [1] — bet arī tā spēcīgās, verharniski gleznainās vārsmas galvenā kārtā vērstas uz pagājušiem varoņu laikiem, ne pret gaudenās tagadnes fonu. Lielākā daļa vecākās formācijas liriķu izvērtušies par īstiem kalendāra dzejniekiem. Ziemu

[1] Jāņa Medeņa literārās darbības sākuma gadu pseidonīms. *Sakārtotāji.*

viņi obligatoriski dzied par sniegu vējā un bez tā pavasarī par puķītēm un lakstīgalu, vasaru par siena vezumu un vēžošanu, bet rudenī atkal par vējiem un rudzu statiņiem. Pilsonis un gruntnieks sava svara apziņā prasa, lai apdzied viņa dabu, viņa lauku vai viņa izpriecu. Un jaunā paaudze atkal prasa, lai viņu pēc futbola un kārtslēkšanas patīksmina ar kādu jūsmīgu dzejoli, kam attiecīga porcija erotikas klāt. Deviņdesmit procentu jauno dzejnieku tad arī strādā pie šādu dzejoļu pagatavošanas. Tā ir dzeja, kas pakutina papēžus, uz kaut kādu virzīšanu tā pilnīgi nespējīga.

Līdz viszemākai pakāpei pilsoniskā publika novirzījusi savu drāmu un skatuves mākslu vispār. Nacionālā opera pataisīta par internacionālu opereti, teātri par «Budapeštas skolas» pusoperešu un farsu iestādēm. Oficiālai gaumei kalpo itin visi komēdiju rakstnieki, no ādas lien, pūlēdamies uzrakstīt kaseņ gabalu teātriem, tā pataisīdami par tirgus lauku skatuvi, kas itin visos kultūras uzplūdu laikos vispirmā ideju dzirkstis kaisījusi arī pār iemigušo galvām. Taisni teātris ir tā visbēdīgākā liecība par tagadējās kultūras un mākslas pagrimšanu.

Itin visos sabiedriskās un gara dzīves pagrimšanas laikos citu zemju pilsonības izvirzījušas lielos noliedzējus un protestantus, kā Bairons, Heine, vai tikpat lielus pesimistus un skumējus, kā Šellijs un Leopardi. Latviešu pilsonība pat to nav spējusi. Kam ir vēl kāda mākslas vērtība, tam aizsākumi jau pirmskara laikā. Tagadējais — kultūras un mākslas ziņā neticami nabadzīgs un sterils. Cik īstu mākslinieku pa šiem gadiem izlaidušas miljoniem apmaksātās akadēmija un konservatorija? Cik rakstnieku izrosījusi universitātes filoloģijas fakultāte, kur pat latviešu literatūras katedra vēl nav ierīkota? Ko palīdz visi nevietā izšķiestie tautas miljoni, kad pašā ideālu tukšajā sabiedrībā neizkustināma vienaldzība pret mākslu un miegainība visos kultūras centienos. Tad arī viņa pravieši un virzītāji snauž pie savām romānu kladēm un lirikas burtnīcām, kamēr zeme līgojas zem kājām, vecām vērtībām sabrūkot un jaunās pasaules pretspēkiem saceļoties izšķirošā cīņā. Vienkāršam eksistences un dzīvības instinktam vajadzētu traukt viņus kājās, vērst skatus uz to, kas patlaban notiekas pasaules klajumos, un tad atkal likt palūkoties tuvākā apkārtnē — vai arī mūsu iekonservētie ideāli nav pārjaunojami, vai mūsu apgurušais nacionālisms nebūtu par jaunu spārnojams mazliet tālākam virzienam spēcīgā trauksmē. Rodoties jaunam ideju saturam, rastos līdzi jauna orgāniska forma pret tagadējiem mehāniskajiem filigrāna rokdarbiem. Bet laikam taisnība jau būs Viljamam Ratklifam:

«Der Schlaf ist doch die köstlichste Erfindung!» [1]

Bet pilsoniskā māksla ir taisni tāda, kādai tai vajag būt un kādu to prasa viņas laiks un sabiedrība. Šo rindu nolūks it nebūt nav viņu pamācīt, labot vai kaut kā nosodīt, bet gan tikai konstatēt to, kas ir. Es nebūt nedomāju, ka strādnieciskā, sociālistiskā māksla ir viņas tiešais pretstats un jau pati pilnība. Daudz asu vārdu arī tur vajadzētu teikt, bet tas šoreiz neietilpst manā uzdevumā.

Andrejs Upīts

«Dienas Lapa», 1934. g., 3. februārī, Nr. 38, 10. un 11. lpp.

«KREISIE» LATVIEŠU RAKSTNIEKI

I

Jau kopš 1911. gada latviešu rakstniecībā atrodam K. Dziļlejas vārdu. Pāris desmit gados sīku prozas un dzejas darbiņu autors izvērties par populāru rakstnieku un kritiķi. Viņu respektē rakstnieku organizācijas, žurnālu un avīžu redakcijas kā pa labi, tā kreisi. Viņš var uzrādīt iespiestas vairākas beletristiskas grāmatas tiklab dzejā, kā prozā; ir sarakstījis kritisku apcerējumu sējumus, literatūras vēstures un poētikas, reprezentējies ar juridisku jautājumu apskatiem. Vispēdīgi — sociālisma cīnītājs mākslā, finansiālā laukā (kā naudas iestādes direktors) un politikā.

Reti kāds Latvijas literāts var uzrādīt daudzpusīgāku darbību, reti kāds tik enerģiski meties visādos sabiedriskos pasākumos. Un tāpēc jau vairāk nekā desmit gadus rakstniekos un grupās, kas pulcējas ap radikālo pilsonību un sociāldemokrātiju, Dziļleja ieņem vadošo vietu. Viņam uzticēts «Domu» redaktora [2] pienākums, strādnieku bērnu žurnāla vadība, dažādu mākslas

[1] Miegs tomēr ir visvērtīgākais izgudrojums! *(Vāc.) Sakārtotāji.*

[2] K. Dziļleja (toreiz pilsoniskajā vārdā Kārlis Tifentāls) bija žurnālu «Domas» un «Cīrulītis» redaktors kopš 1929. gada. Vēlāk šis meņševiku daudzamatnieks ar savu spalvu lojāli kalpoja kā Ulmaņa diktatūras režīmam (par ko tika atalgots ar augstu «rozā barona» personālo pensiju), tā arī hitleriskās okupācijas varai. Tagad K. Dziļleja, pārdevies ārzemju imperiālistiem, ir viens no neķītrākiem latviešu padomju rakstnieku un kultūras darbinieku apmelotājiem latviešu buržuāzisko nacionālistu un meņševiku lapelēs — «Brīvība», «Laiks» utt., kas iznāk Zviedrijā, ZASV u. c. *Sakārtotāji.*

sekciju priekšsēdētāja uzdevumi, radikālo literātu reprezentācija pilsoniskos valsts pasākumos, vispēdīgi — Strādnieku teātra vadība.[1] Var tikai apbrīnot Dziļlejas milzīgo enerģiju un laika daudzumu, kuru viņš sev atrod, lai veiktu uzskaitītos un vēl citus pienākumus. Turklāt lai tos veiktu «revolucionārā proletariāta» interesēs, kā to pats Dziļleja pastrīpo («Domas», 1932. g., 9. nr.).

Ar maziem izņēmumiem (kādreizējie neveiksmīgie «Trauksmes» uzbrukumi, revolucionāro strādnieku raksti utt.) Dziļlejas darbi visu laiku bija nekritizēti, neaizskarti, viņa literāriskā un sabiedriskā darbība vienmēr atzīta pareiza. Un pats Dziļleja — paraugs un mēraukla, autoritāte jaunajiem kreisajā pusē. Šīs Dziļlejas pozīcijas ir tik stipras, ka ikviens sociāldemokrātijas jaunais literāts var sevi uzskatīt par pazudinātu, katrs pasākums nobankrotēs, ja tur nebūs klāt «vecā, nopelniem bagātā dzejnieka Dziļlejas svētība». Vēl 1933. gada vasarā almanahs «Virziens» piedzīvoja boikotu, sastādītāji — spaidus, tika bremzēta izplatīšana tāpēc, ka pie darba nepieaicināja Dziļleju.

Negribam sacīt, ka piedzīvojušu proletrakstnieku domas un darbība būtu ignorējama. Taisni otrādi — jaunajiem literātiem nepieciešami to aizrādījumi, pieredze, zināšanas. Bet tad šim «vecākajam» jābūt noteiktam vīram, īstam proletariāta rakstniekam, mākslinieka, marksistam.

Vai par Dziļleju to var sacīt? Lai arī cik skaļi dārdētu viņa vārdi: «Es proletārisks rakstnieks! Kā domāju es, tā domā proletariāts!» Neraugoties uz revolucionāri graujošām frāzēm, no katra Dziļlejas darba dveš pretī **nemarksists** un **nenosvērts sīkpilsonis.**

Ikvienam daudz maz objektīvam vērotājam būs sen uzkritis, ka taisni Dziļlejas vārdi nesaskan ar darbiem (kā sociālistam), ikvienam literātam un strādniekam jāredz vēl lielāka nesaskaņa starp «proletārisko teorētiķi» un «kreiso» rakstnieku Kārli Dziļleju.

Vēl 1932. gadā rakstnieku vakarā Dziļleja pilnīgi atklāti deklarēja proletāriskai rakstniecībai galīgi nepieņemamu Al. Čaku, kā deģenerācijas ienesēju masās, bet tikai nedaudz dienu vēlāk tas pats Dziļleja «Domās» iespiež Čaka dzejas, vēlāk ievieto par viņu glaimojošas atsauksmes un vispārīgi rāda tādu seju, it kā agrākā runa būtu tikai anekdote. Tagad vairs Čaks nav

[1] Strādnieku teātris nodibinājās Rīgā 1926. gadā, apvienojot sociāldemokrātu partijas trupu, Tautas augstskolas audzēkņus un J. Jurovska studijas dalībniekus. K. Dziļleja bija Strādnieku teātra direktors no 1932. līdz 1934. gadam. *Sakārtotāji.*

«deģenerāts». Viņš kļuvis tik augstvērtīgs, ka «vienīgais žurnāls Latvijā, kas stāv uz stingri marksistiska pamata», to drukā bez kādiem komentāriem. Vai nav raksturīgs fakts?

Piegriežoties pašiem darbiem, bez kādām pūlēm redzama augšējā apgalvojuma patiesība, kas neapstrīdami apliecināma daudziem skandaloziem faktiem.

Vēl 1932. gada beigās («Domas», Nr. 9) Dziļleja ar pilnu krūti runā par SPRS literatūras nomāktību no «sociālā pasūtījuma» un «aģitliteratūras» (šinī laikā SPRS-ā jau ir daudzi tik augstvērtīgi mākslas literāriski darbi, kas apēno pat Vakareiropas rakstniekus. Jūtams, ka Dziļleja no tiem neko nav lasījis), nosoda šādus «sociālos pasūtījumus», bet tanī pašā laikā Latvijā saraksta īstus «pasūtījumus». Nāk Veidenbauma piemiņas diena — Dziļlejam pasūtījuma darbs, rakstnieku vakari — pasūtījuma darbs pat ar uzdotu tematu, kādi svētki — tāpat pasūtījums. Un tā bez gala.

Nevienā grāmatā Dziļleja nav strādniecisks (izņemot «pasūtījumos»), par revolucionaritāti nemaz nerunājot. Viņa stāstu varoņi gļēvi, bez dzīvot gribas, «proletārieši» tālab, ka uz to spiež apstākļi. (Kā pats Dziļleja.)

Ņemsim, piemēram, stāstu «Celmi», kurā autors attēlo zemnieku — celminieku Vintaru. Visu mūžu tas strādājis, pēdīgi nonācis izmisumā, bet no šīs grūtās darba cilvēka dzīves autors neprot izlobīt citu kā pateikt, ka Vintars nolād savu mūžu un viņa pēcnācējs lādēs to tālāk. Bet, kad būs šādiem lāstiem gals, kad rasies darba prieks, kad cilvēks nebūs vergs, tas Dziļlejam blakus lieta. Ne mazākā norādījuma, ne niecīgākās skaidrības frāzēs. Cilvēk, padodies savam liktenim!

Vēl raksturīgāk tas ar Veidenbauma dzīves stāstu. Dziļleja nelaiķi dzejnieku, kopā ar Cielēnu, par visu vari grib pārvērst varoni — Kolumbā, kas «pirmais ienesis Latvijā sociālisma mācības». (It kā sociālismu varētu ienest?) Stāstā autors cīnās, lai pierādītu šo «pārnešanu», kaut Veidenbaums, pēc paša Dziļlejas vārdiem, nekur neiet masās, negriežas pie strādniecības, pat nedod tai savus darbus; kalpi zobojas par šo pilsētas kundziņu. Taisni jābrīnās, kāpēc pilsoņi šo Dziļlejas stāstu neizmanto, lai pierādītu, ka paši sociāldemokrātijas vadoņi atzīstas sociālismu «esam ievazātu».

Nav neviena prozas darba, kurā Dziļleja rādītu proletārieticīnītāju, kurā figurētu masas. Toties daudz salkanu tēlojumu, pat naidīgas mistikas un murgojumu.

Ņemsim kaut stāstu «Neapmierinātais mironis». Tajā Dziļleja attēlo kāda namsaimnieka bēres, liek mironim sarunāties ar sievu sapņos(?!). Kaut raksts arī humoreska, bet elementārākās

kritikas tik un tā vajadzētu. Vai šādā mistikas ceļā «proletāriskais rakstnieks» domā noskaidrot strādnieku apziņu, revolucionarizēt to? Savādi «proletāriski» uzskati, kas sakrīt ar baznīckungu uzskatiem. Tad jau pēdējie būtu vislielākie revolucionāri.

Ja pati nepieciešamība strādnieciskos izdevumos no Dziļlejas prasa kaut cik necik brīvāku vārdu, tad pilsoniskajā presē viņš drukājas bez kādām maskām. Un iznāk tā, ka, lasot Dziļlejas darbus «Piesaulē» vai Benjamiņu izdevumos, jūtam skaidru plūdumu, noskaidrojam Dziļlejas pasaules uzskatu. Piemēram, «Piesaulē» pirms pāris gadiem nodrukāts stāsts par kādu nesen mirušu dzejnieku, kas dzīvojis dubultu ģimenes dzīvi. Autors nopūlas ap mīlu un kaisli, ap pilsoniskiem tikumiem, pat starprindiņām neļaudams iespiesties sabiedriskam elementam, i garām ejot neaizķerdams proletariāta uzskatus šinī ziņā.

Grūti iedomāties lielāku divkosību: vienā vietā sludina kreisus principus, pastrīpo, ka vienīgi revolucionārajā proletariātā dzejniekiem īstā vieta, otrajā apstrādā pilsoniskas tēmas, aizmirsdams pat proletariāta eksistēšanu.

Un Dziļlejas lugas: kā dramaturgs viņš nav populārs, lai gan kopš vairākiem gadiem rakstījis mazas ludziņas aģituzvedumiem. Liela tieksme uz izrakstīšanos dramatiskā formā izpaužas pašā pēdējā laikā, konkrēti runājot, ar laiku, kad autors ieņēma Strādnieku teātra direktora posteni. Pēdējos gados Dziļleja uzrakstījis vairākas bērnu ludziņas, no kurām divas uzņemtas teātra repertuārā. Abas vājas. Grūti pieaugušam noskatīties tukšo zīmējumu. Tā Strādnieku teātra skatuve parāda «īsti strādniecisku lugu» («Brava čabu», «Kaķiem vaļu!»), kurās cīņa par labāku iekārtu izpaužas nesaturīgu frāžu virknējumā.

Labākais «strādnieciskā dramatiķa» — Dziļlejas darba paraugs ir nelielā bērnu ludziņa «Klusā nakts». Darbības apkaime — bezdarbnieka pagraba dzīvoklī, kur mitinās māte ar trīs maziem bērniem, no kuriem mazākais bērns slims. Bērni gaida Ziemsvētku vecīti ar veltēm un māti ar maizi. Tā atgriežas tukšām rokām; maizes nav, istaba auksta. Abi veselie bērni, aizgājuši meklēt māti, atved ubagu, kas ar savas tarbas saturu aplaimo bezdarbnieces mazos. Vēlāk ierodas kooperatīva biedri ar īstu maltīti, parādās pionieru pulks, un nu visi var dziedāt «Klusā nakts», kauču nedaudz grozītiem vārdiem.

Tātad strādnieku bērniem (tiem ludziņa rakstīta) no sabiedrības jāgaida tikai nabaga dāvanas, citu pienākumu sabiedrībai nav; gan ubagu dāvanas palīdzēs kā ne kā izsisties cauri. Uz mata kā pilsētas sabiedriskās palīdzības komisijas manifestā, kas ar druskām un skrandām sakās novēršam trūkumu un aplaimojam bezdarbniekus. Vai iedomājams vēl lielāks jezuītisms?

Būtu nepieļaujami, «pretīgi proletāriskumam», ja bezdarbnieka ģimene kopā ar visu strādniecību ietu prasīt, izkarotu sev labāku stāvokli un, aktīvi uzstājoties, gūtu līdzekļus dzīvei. Bet tad jau pilsoņi Dziļleju vairs nedrīkstētu ieskaitīt savos lektoros un savu izdevumu līdzstrādniekos un šī kunga «revolucionārais proletāriskums» ciestu zaudējumus.

Bet varbūt Dziļleja savas ludziņas personas tomēr neatstāj bezdarbā? Varbūt tomēr jaušama izeja no posta? Nē. Māte arī turpmāk bezdarbniece, bērni gaida jaunas ubagu dāvanas, neviens viņiem nesaka, kāds iemesls tam, ka trūkums tik liels, kāpēc citi dzīvo pārpilnībā. Viņi badosies un slimos tālāk, gaidīs jaunu Ziemsvētku vecīti, kaut tam Dziļleja būtu uzmaucis mugurā desmit pionieru blūzes.

Visneciešamākas ludziņas beigas — dziesma par «kluso nakti». Labākā ilustrācija «proletdzejnieka» Dziļlejas dzejām. Paklausieties tik:

Klusa nakts, ziemas nakts,
Debesīs zvaigžņu sakts.
Saltu gaismu pār pasauli šķiež.
Saltos pagrabos trūkumu cieš,
Tumša tur cietēju nakts... utt.

Dziļlejam iespējams viss: rakstīt rīmes, ievietot baznīcas dziesmās tekstus, pasniegt to kā proletārisku mākslas darbu un nosaukt par «aktuālu» (Dziļleja daudz cīnās par aktualitāti saturā un formā). Tādas lietas var notikt tikai «Latvijas proletliteratūrā».

Ar citām dzejām nav labāk. Ņemsim kaut «K. Markss Londonā» (arī pasūtījuma darbs). Izlasot poēmu, paliek noteikts slēdziens: K. Markss bijis kabineta spalvas drāzējs. Meklēt poēmā pēc jaunām šalkām, pēc revolucionāras sajūsmas pilnīgi veltīgi. Tāpat būtu varējis dzejot par Marksu arī kurš katrs liberālāks pilsoniskais literāts.

Visskandalozāka kļūst lieta ar Dziļlejas literatūras vēsturnieka un kritiķa darbību. Latvijā pirmo reizi «sociālists» sastāda mācību grāmatu vidusskolām, bet ne mazākās šķiriskās nostādnes šai grāmatai nav. Literatūras parādības novērtētas nevis no dialektiskā materiālisma puses, bet parastākā nacionālā plāksnē.

Pārsteigums pašā pirmajā lappusē:

«...esmu sastādāmās grāmatas programu pārrunājis ar vidusskolu direktoru J. Dobuļa kungu un saņēmis no viņa vērtīgus norādījumus...» raksta Dziļleja.

Tātad marksists sastāda literatūras vēsturi, bet, ko un kā tajā

ietilpināt, prasa ministrijas ierēdnim, pilsonim, pie tam arī ne literatūras speciālistam. Un drukā, kad šā ierēdņa svētība rokā. Protams, ka Dziļlejas vēsture ne ar ko neatšķiras no citām, pilsoņu sarakstītām litvēsturēm. Pat vēl ļaunāk — tanī izpausti strādniecībai klaji naidīgi uzskati. Piemēram, «Literatūras vēstures» I d. 17. lpp. (1931. g. izd.) lasām: «... latvieši ir lieli individuālisti (tā izpētījis Velme), kas grib rīkoties katrs par sevi. Tas kaitē viņu kopdarbībai un veicina viņu vidū aristokrātismu un šķiru cīņu.»

Tātad šķiras un šķiru cīņa pastāv tikai tāpēc, ka latvieši lieli individuālisti. Citu motīvu Dziļlejam nav. Bet reiz tā, kālab šķiras ir visā pasaulē? Vai arī citas tautas būtu sasirgušas ar «latviešu individualitātes mēri»?

Un beigās secinājums paša Dziļlejas vārdiem: «Cerēsim, ka šādu savas psihes raksturojumu latvietis pilnā mērā attaisnos turpmākajā vēstures gaitā.» T. i., domās, ka šķiras cēlušās aiz viņa individuālā rakstura. Bravo, Kārli Dziļleja!

Arī tālāk vēstures slejās Dziļleja palaiž daudz līdzīgu brīnumu. Visur redzam, ka vācu mācītāji un svētie gudreļi viņam — lielum lielās autoritātes. Gribētos jautāt: vai marksistam jābūt tādam tikai strādnieku aprindās jeb vai marksismam jāizpaužas visā viņa darbībā?

Un Dziļlejas recenzijas, kritikas? Jau tas fakts, ka Dziļleja sargās runāt par kreisā novirziena literātiem (izņemot gadījumus, kad tam kāds sīvi uzbrucis), bet nopietni studē pilsoņu ražojumus, atrazdams savai šķirai naidīgas nostādnes darbus, kā «sacerējumus ar lielu vērtību», pasaka visu. Tomēr minēsim kādu faktu.

Apskatīdams A. Gulbja romānu «Jaunā valsts», kurā skaidri norādīts, ka kapitālisms krīzes likvidēšanā rod izeju SPRS-bas teritorijas kolonizēšanā, Dziļleja nāk pie slēdziena, ka «tēma pelna ievērību, skar problēmu un uzdod diskusijas tematu ne vien tautsaimniekiem un politiķiem, bet katram, kas grib izprast pārdzīvojamā laikmeta parādības un turpmākos uzdevumus» («Domas», 1932. g., 302. lpp.).

Pēc tāda slēdziena tiešām nav tālāk kur iet. Ja sociālistam var būt tikai šādi «turpmākie uzdevumi», tad gribētos dzirdēt, kādi tie lai būtu fašistiem.

Rakstīdams par «tautas vai šķiras rakstnieku» («Domas», 1933. g., Nr. 2), kurā atgremota sen atmestā Macas grāmata, Dziļleja izsakās, ka ikviens, kas «no šķiras bēg, mietpilsonībā krīt». Mēs redzam, ka Dziļleja iekritis ne vien mietpilsonībā, no kurienes viņš nekad nav izrāvies, bet vistumšākā reakcionāru

lēģerī. Nezaudēsim velti cerības, domādami viņu kādreiz atrodam pareizo ceļu.

Trūkst telpa plašāk iztirzāt Dziļlejas «marksisma teoriju». Nobeidzot uzstādīsim dažus jautājumus:

Vai ir «proletāriski revolucionāri» strādniecībai stāstīt par šķiru cīņām, organizēšanos, marksismu, ja darbos ved oportūnisma purvā, ja sadarbojas ar pilsonību?

Vai ir «proletāriski revolucionāri» informāciju par savas partijas kulturāliem pasākumiem vispirms ievietot Benjamiņu lapā un tikai pēc tam savas partijas laikrakstā?

Vai ir «proletāriski revolucionāri», pārņemot Strādnieku teātri, iesākt ar aktieru izmešanu no darba, pašam saņemot turpat dažādus atalgojumus, ja eksistences minimums pat pārnodrošināts citur?

Vai ir «proletāriski revolucionāri» ikvienu jauno literātu un viņu pasākumu iznīcināt tikai tāpēc, ka tur trūkst Dziļlejas «svētības»?

Vai ir «proletāriski revolucionāri» uzstāties par proletliteratūras vadītāju, ja darbos ir vēl uz visslīpākās nacionālās [1] plāksnes?

Kāda arī nebūtu Dziļlejas atbilde, — strādnieki viņu ierindo kaitētājos.

Populus

«Virziens», 1934. g., Nr. 3 [martā-aprīlī], 33.—36. lpp.

GRĀMATU SĀRTI LATVIJĀ

Jūs domājat, ka mūsmāju fašisti sarīkos labāko zinātnieku un mākslinieku grāmatu sārtu uz Esplanādes pēc Vācijas papagaiļa Gēbelsa parauga? Šoreiz jūs maldāties. Viņi to labprāt darītu, bet baidās no tās blamāžas un skandāla, ko piedzīvoja viņu vācu kolēģi un skolmeistari! Latvijā zinātnisko un marksistisko grāmatu dedzināšana notiek vislielākā klusībā un slepenībā. No Rīgas pilsētas bibliotēkām izņemtie 7000 sējumi un no Rīgas Centrālcietuma un Termiņcietuma bibliotēkām izzvejotās marksistiskās grāmatas un vērtīgākā beletristika tiek svilināta lielā slepenībā Termiņcietuma pirts krāsnīs. No Centrālcietuma vien uz šo fašistu «kultūras veicināšanas iestādi» — Termiņcietuma pirts krāsni atvesti veseli divi vezumi ar grāmatām.

Tāda ir fašistu kultūras politika. Izrādījuši nespēju iznīcināt un sakaut marksismu un zinātnisko sociālismu ar savu profesoru

[1] Acīm redzot domāts: «nacionālistiskās plāksnes». *Sakārtotāji.*

un pērkamo skribentu palīdzību, tie ķeras pie visu barbaru iemīļotā līdzekļa — uguns, pārvērš pelnos lielāko cilvēces domātāju un rakstnieku darbus. Starp sadedzinātām grāmatām, tāpat kā fašistiskā Vācijā, galveno vietu ieņem Marksa, Engelsa un Ļeņina darbi.

Bet maldāties, viduslaiku atjaunotāji! Marksismu-ļeņinismu, kas balstās uz visas cilvēces un viņas gaišāko galvu sasniegumiem filozofijā un tautsaimniecībā, uz gūto pieredzi neskaitāmās revolūcijās un proletariāta šķiru cīņas kaujās, uz lielisko proletariāta uzvaru Padomju Savienībā, jums neiznīcināt!

Marksisms jau guvis pilnīgu uzvaru uz sestdaļas zemeslodes, tas iemiesots varenā Padomju Savienības sociālistiskā saimniecībā un jaunā kultūrā. Jums neizdosies vēstures ratu pagriezt atpakaļ uz drūmajiem viduslaikiem. Viņš samals jūs pašus, un marksisms-ļeņinisms uzvarēs visā pasaulē!

«Jaunais Komunārs», 1935. g., 1. III, Nr. 32.

REVOLUCIONĀRĀS KRITIKAS UZDEVUMI

Mūsu kritikai jāpalīdz lasītājam un skatītājam — strādniekam, zemniekam, inteliģentam saprast un pēc nopelna novērtēt kā naidīgās buržujiskās mākslas ražojumus, kā revolucionāro mākslinieku darbus, tā arī sīkburžujisko un [uz] strādniecības pusi sverošos mākslinieku darbus. Mūsu kritikai jāpalīdz māksliniekam — jaunam, revolucionāram strādniecības māksliniekam izveidoties par proletāriskās mākslas meistaru. Mūsu kritikai jāpalīdz māksliniekam — sīkpilsonim vai inteliģentam nokratīt buržujiskos ieskatus un aizspriedumus un virzīties uz strādniecības pusi.

Kā to panākt?

«Tautas dēls» — pirmā latvju «lielfilma», kuru fašistiskie varas vīri un fašistiskā prese izbazunējuši par lielāko mākslas sasniegumu, kas cienīgs stāties blakus «Vakareiropas lielo tautu mākslai». Nav grūti parādīt, ka tā ir dumji iedomīga pašlielība. Nav grūti parādīt, ka filmas uzvedums, bet sevišķi Roberta Krodera scenārijs pēc sava diletantisma un seklības ir salīdzināmi varbūt tikai ar slaveno «Atdzimšanas dziesmu». Ar to filmas māksliniecisķā vērtība vai, labāk sakot, nevērtība būtu atsegta. Vai ar to proletāriskās kritikas loma jau izbeigusies? Nē. Te vēl tik sākas pats galvenais. Ja «Tautas dēls» neiespaido skatītāju ar savu māksliniecisķumu un saviem tēliem, tad viņš kalpo fašistiem kā politisks pamflets, dod tiešas politiskas pamācības fa-

šisma garā, slavina militārismu, šovinismu utt. Pret šo politisko un sociālo fašisma propagandu ir jāvēršas revolucionārai kritikai pirmā kārtā.

Tāpēc, kritizējot fašisma mākslu vispirms un galvenām kārtām, jāatklāj tie politiskie uzdevumi, kādus pilda zināms ražojums. Tikai otrā vietā stādāma darba māksliniecisķās vērtības analīze. Protams, arī tai ir sava nozīme, par cik fašistiskās mākslas zemais līmenis norāda uz fašisma garīgo nabadzību un neizbēgamu sabrukumu.

Tas pats sakāms par strādniecībai tuviem vai tuvojošamies sīkpilsoniskiem māksliniekiem. Arī šeit galvenā vērība jāgriež uz tām ideoloģiskām — pirmā kārtā politiskām kļūdām un pagātnes atliekām, kas sastopamas viņu darbos, reizē ar to atzīmējot arī gūtos sasniegumus viņu iznīcināšanā. Tikai tā mēs palīdzēsim viņiem sekmīgi veidoties un beigās ieaugt proletāriskā mākslā.

Turpretī pie proletāriskiem māksliniekiem, par cik viņu ideoloģija un politiskā izpratne ir revolucionāri marksistiska, kritikai ir jātuvojas, tā sakot, no estētiskās puses, jāvērtē viņi kā mākslinieki. Tas nenozīmē, ka te pazustu kritikas partejiskums vai politiskums, ka te derētu kaut kādi sen pieņemti no partijām un politikas neatkarīgi estētikas likumi. Ir pats par sevi saprotams, ka marksisms pie visām sociālām parādībām, arī pie mākslas darbu novērtēšanas, arī pie estētikas jautājumiem, pieiet no partejiski politiskā viedokļa, kas vienīgais ir reizē ar to arī zinātnisks un kas vienīgais var dot īstenībai atbildošus slēdzienus. Tāpēc pilnvērtīgi estētiskā kritika ir reizē ar to politiska cīņa, proti, cīņa par jaunu, proletārisku estētiku, cīņa par jaunu, proletārisku mākslu, t. i., daļa no vispārējas cīņas par sociālistisku kultūru. Politisks raksturs ir arī mākslas darba estētiskam novērtējumam. Šī novērtējuma pamatā mums jāliek atzinums, kādā mērā dotais mākslas darbs ir veicis uzdevumu attēlot īstenību viņas revolucionārā attīstībā (sociālistiskais reālisms un par cik viņš noder kā darbaļaužu audzinātājs sociālismam).

Tāds patiesībā ir revolucionārās kritikas tiešais uzdevums. Šis uzdevums jāpilda vienmēr: proletāriskās mākslas celtnei mēs varam daudz pozitīva dot, analizējot lielo pagātnes un tagadnes mākslinieku darbus, novērtējot revolucionāro mākslinieku sasniegumus un kļūdas, bet arī atsedzot fašisma māksliniecisko neauglību.

Blakus tam kritikai ir jāpilda tīri politiski uzdevumi. Tāds tīri politisks uzdevums ir cīņa ar veco, buržujisko psiholoģiju un ideoloģiju sīkburžujisko rakstnieku darbos. Tāds tīri politisks

uzdevums ir atmaskot šovinisma, imperiālisma, militārisma izpaudumus fašistiskajā literatūrā. Un tāds pats tīri politisks uzdevums, bet jau daudz ciešāk saistīts ar estētisko analīzi, ir vecās psiholoģijas un ideoloģijas atlieku izravēšana no revolucionāro mākslinieku darbiem. Kritikas politiskie uzdevumi beigsies tad, kad galīgi būs likvidēta buržujiskā valsts, buržuāzijas saimnieciskā vara un buržujiskais domāšanas un jušanas veids. Bet līdz tam laikam šiem uzdevumiem, kā redzējām, daudzreiz piekrīt pati svarīgākā loma. Ir skaidrs, ka fašistiskās mākslas novērtēšanā mēs nevaram apmierināties ar konstatējumu par viņas mākslinieciskō pagrimumu, priecājoties par sociālistiskās mākslas pārākumu. Mums jāpatur vērā, ka fašistiskā māksla ir ierocis zvērīga un viltīga ienaidnieka rokās. Revolucionārai kritikai asi un līdz galam jāatmasko darbaļaužu priekšā šī ienaidnieka patiesi izvirtusi un neganta seja, kuru slēpt ir fašistisko mākslinieku uzdevums.

«Vienotā Fronte», 1935. g., Nr. 2, martā, 9. un 10. lpp.

II

TEORĒTISKI RAKSTI

DZEJAS PRINCIPI

Mākslas izcelšanās teorijas dažādas un vairākas; katrai no tām savi motivējumi: māksla cēlusies no a) darba ritma, b) reliģijas, c) rotaļas, d) cīņas utt. Tātad māksla cēlusies no kādas faktības, no kāda priekšnoteikuma, no kaut kā jau esoša, kam vajadzība pēc mākslas.

Māksla rodas no vajadzības.

Ja šī vajadzība vienā laikā ir vienāda, otrā otrāda, pie vienas šķiras vai tautas tāda, pie otras citāda, tad tas nenozīmē neko vairāk kā mākslas būtības padotību kādai citai būtībai — mākslas padotību dzīvei. Tātad māksla nav patstāvīgs, bet palīga faktors — līdzeklis. Māksla nevar būt nekāds pašmērķis — māksla priekš mākslas, jo mākslai nav vajadzības pēc sevis.

Dzīve — mākslas pirmavots.

Kādā dzīvē mākslinieks, tādas dzīves pamatveidi izteicas viņa darbā, kas šo dzīvi vai nu atspoguļo, vai attēlojot dod tai virzumu.

Šķira, kura grauj vecās iekārtas un formas, kura meklē un veido jaunās, — tā šķira ir sabiedriski un kulturāli uz priekšu virzošais spēks. Revolucionārā šķirā ar dzīvi un ideoloģiju ietilpstošie mākslinieki ir vienīgie patiesi revolucionārie arī mākslā.

Tāpēc revolucionārs mākslinieks nevar būt bez noteikta sabiedriska viedokļa. Kas viedokļo tikai uz mākslu, tas neapzinas ne mākslas socioloģiskā rakstura, ne paša mākslinieka stāvokļa sabiedrībā.

Noteikts mērķa apzinājums, noteikta veidojamās vielas izpratne dod noteiktu veidu un virzienu.

Savas sabiedrības dziņās un mērķos ieaudzis mākslinieks izteic un virza šo sabiedrību un tiek no viņas atzīts un pieņemts. Tā māksliniecisko virzienu noteic sabiedriskā apkārtne kā viela, apzināts sabiedrisks mērķis un pārdzīvojums.

Virzumu dzīvei mākslinieks dod caur to, ka redz vajadzīgo, ka apzinas un zin mērķi.

Mākslas ražojums un mākslinieka darbs padots sabiedriskai kustībai laikmetā. Laiks, laikmets izsakās caur mākslu.

Mēs dzīvojam laikā, kur cīnās divi pasaules — vecā, kapitālistiskā un jaunā, sociālistiskā. Laikmeta gaiss ir pilns sociālās revolūcijas jūtu un trokšņu. Vecā, grimstošā pasaule ar labu neatkāpjas. Politiķiem pēdējos pāris gados sāk likties, ka uzsāktā cīņa ir pazaudēta, jo kapitālisms pāriet organizētā pretuzbrukumā pret sociālismu. Jaunās pasaules cīņas pulki tiek nospiesti politiski un saimnieciski — tiek vajāti kulturāli. Cieš arī jaunie mākslas gājieni. Reizēm liekas, ka tādu nemaz nav un nevar būt. Bet vai tiešām vecā pasaule būtu stipra un neuzvarama, vai tiešām vecā kultūra, kapitālisma piezīdinātā māksla, nāks varā?

Taisni vecā, pilsoniskā māksla ir tas labākais spogulis, ka tas tā vairs nevar notikt. Kamēr pilsonība bija revolucionārā sabiedrības šķira, viņas māksla bija uz augšu ejoša, viņa bija aktīva, viņa bija cīņas stāvoklī — tai bija mērķis. Pēc lielā kara, pēc revolūciju grūdieniem, pēc ekonomiskā sabrukuma visi vecās mākslas virzieni palikuši bez pamata. Galīgs apjukums! Ir vēl tikai dažas nemiera nopūtas, ir daži māksloti protesti, bez mērķa; bet ideoloģiskās aktivitātes vairs nav un nebūs nekad! Mākslinieks ir nodots galējā šīberības kalpībā, apspiests ražot to, kas patīk ekonomiski brūkošai spekulantu sabiedrībai, izteikt viņas pēc izbaudas kaucošo psihiku.

Ja brūk mākslas darbu uzbūve, ideoloģija, struktūra, tas nozīmē, ka brūk arī tā sabiedriski ekonomiskā kompozīcija (runājot mākslas terminoloģijā), uz kuras veidojās līdzšinējā māksla visās viņas nozarēs. Kubisms, futūrisms, impresionisms, ekspresionisms — visi daudzie «ismi», — jau tagad tik tālu pārskatāmi, ka, neraugoties uz dažādiem tehniskiem sasniegumiem dažādās mākslas nozarēs, viņi nav nekas vairāk kā grimstošās šķiras, vecās pasaules sabrukuma nervozitātes atspulgs, bezmērķīgs un bezideālīgs.

Ja māksla ir padota zinamas sabiedriskas šķiras dzīvei, ja viņa izrit no šās dzīves vajadzībām, tad tagadējā laikmetā pilsonības vajadzība ir bezmērķība. Tas nozīmē: tagadējais mākslas caurmērs ir grimstošs.

Kas sakāms par visām mākslām vispār, tas attiecināms uz dzeju atsevišķi.

Šā laika pilsoniskās dzejas galvenie novirzieni ir divi: a) glābiņa meklēšana senatnē un b) apmulsums tagadnē.

Ja sakām — glābiņa meklēšana senatnē, tad jāsaprot: dzej-

nieks ideoloģiski un formiski ierokas seno rakstnieku grāmatās, idealizē senatni, atdarina visas senās dzejas formas, uzstāda visu klasisko par vienīgo paraugu un skolu un tā, labākajā gadījumā, pie lielāka talanta, — kļūst par pavāju pseidoklasiķi un formālistu, bet, sliktākajā gadījumā, — pazaudējot personību un laikmeta sajūtu, paliek ārpus dzīves un ārpus dzejas. Neprazdams klasisko dzejas tehniku sakausēt ar laikmetu, tāds dzejnieks ir arī pilsonībai nevajadzīgs kā mākslinieks. Bet noderīgs viņš politiski tik tālu, cik tālu sludina reakciju, tradīciju, veclaicību. Šā grupējuma dzeja vienmēr reakcionāra pēc būtības. Viņas uzdevums aizsargāt esošo — tātad muzeja nozīme. Cik šai dzejas muzejībā ir tagadnes, tā ir politisks cūkkūts patriotisms, šovinisms, pretcīņa pret jauno līdz nelietībai.

Pārējā dzejā atkārtojas visādie parastie virzieni, no fotogrāfiskā reālisma līdz kosmiskam romantismam, līdz pat viscilvēcības sludināšanai kaut kādos zvaigžņāju tālumos, kas pie mums ienests par vācu pussociālistiskās Hāzenklēvera *Menschheit* romantiku[1]. Te nav nekādu patstāvīgu meklējumu ne formā, ne ideoloģijā — nenonāk pat līdz ekspresionisma šablonam. Saturs sekls, sīkas sajūsmas, dažreiz kāds miglains protests bez drosmes, bez pārliecības. Daudz patriotisma un ārpusīgas dzimtenes vietu un dabas apdzejas. Pretenzijas tomēr uz jaunumu. Tā pie mums, tā arī pārējās jaunajās mazajās valstīs. Vecajās zemēs šis tagadnes apmulsums izteicas tomēr jaunos tehniskos meklējumos, formu grāvumos un noteiktos virzienu «ismos». Daži no šiem dzejniekiem redz arī vecās kultūras bojā eju, meklē izeju primitīvismā — Āzijā, Āfrikā. Ar dažiem dzejniekiem jaunie ideoloģiski nenoteiktie meklējumi ar iejūtu ietilpināmi sociālistiskā pasaules izjūtā.

Ja tagadne ir divu pasaules uzskatu cīņas laiks, tad jaunais pasaules uzskats un jaunā pasaules izjūta un uzņemšana ir uzbrūkošie. Jaunais mākslinieks, jaunais dzejnieks stāv cīņas pozīcijās. Bet cīņā vajag būt galējībai. Noteikts karotājs iet līdz galējībai.

Kas iziet virzīt, kas grib virzumu dot, tas ir aktīvs. Jaunai dzejai vajag būt drošai un pārdrošai savos gājienos. Jaunajam dzejniekam ne vien jācīnās p r e t veco, bet jābūt drošam p a r jauno. Cik daudz jaunais dzejnieks ir jaunais cilvēks, tik daudz viņa dzeja ir jaunā dzeja. Tātad tagadnes jaunās dzejas galvenais aptverošais princips, ka tā ir cīņas dzeja, uzbrūkoša, aktīva. Cīņas dzeja pēc ideoloģijas, cīņas dzeja pēc izteiksmes līdzekļiem, cīņas dzeja pēc mērķa.

[1] Cilvēces romantika *(vāc.)*. *Sakārtotāji.*

Ja jaunais dzejnieks — jaunais cilvēks dzīvo jaunās pasaules dzīvi, viņā ir jaunā pasaules izjūta, jaunās pasaules uzskats, kurš izteicas viņa dzejā, izteic dzejnieka individuālo būtni un tās attiecības visumā un kolektīvā. Tātad dzejā ir noteikts saturs, noteikta doma.

Laikmeta lielās kustības, sabiedriskās revolūcijas pārkārtojumu pieredzējumi un izjūtas, tehnisko sasniegumu pārziņa, jaunas sabiedrisko formu un attiecību izdomas — tas prasa jaunus jēdzieniskus apzīmējumus. Cilvēks pats iekšēji pārveidojas līdzi veidiem un kustībām; vecā izteiksme paliek par nespēcīgu, līdzšinējie vārdi valodā, to locījumi vai galotnes nekustīgas, kāpēc jaunais dzejnieks nevar nesalauzt veco valodu, vecās valodas formas, nevar neradīt jaunus jēdzienu apzīmējumus un jaunus vārdu pārgrupējumus un pārkombinējumus. Tātad tagadnes sociālistiskai dzejai jābūt arī cīņā par valodiskajiem izteiksmes līdzekļiem.

Tagadnes dzejai jābūt viņas izteiksmē, stilā koncentrētai, saspringtai līdz pēdējai iespējai. Jo mazāk epitetu, jo mazāk salīdzinājumu, jo mazāk tieši ievesto tēlu, jo labāk; tomēr caur tēlu daudzumu samazināšanu nedrīkst samazināties tēlainība pati. Tas nozīmē: ar vislielāko līdzekļu ekonomiju jāpanāk visaugstākais, galējākais uzstādītā māksliskā mērķa sasniegums.

Sociālistiskie dzejnieki, kuri pieder jaunam pasaules uzskatam un izjūtai, bet kuri dzejo šo izjūtu senatnes dzejas formās, nepieder pilnīgi tagadnei. Kā tagadne sabiedriski ir nolemta veco formu laušanai un jauno veidošanai, tā dzejniekam jāveido jaunas dzejas formas — laikmetiski aktīvas, piemērīgas jaunajam saturam. Kā jaunā laika galējība prasa ideoloģisku galējību, tā jaunā dzeja nebūs konsekventa, ja lietos vecos, agrāko ideoloģiju simbolus, lai cik tie arī nebūtu ieauguši cilvēkos un cilvēcē. (Piemēram, reliģiju simboli — kā Kristus utt.)

Ja sakām — cīņas dzeja, — tad nav jāsaprot, ka tagadnes dzejai tieši vajag būt rakstītai tikai ar uzaicinājumiem cīnīties par sociālismu vai tamlīdzīgi. Tas ir tikai temata jautājums. Galvenais: pati priekšmetu, tematu, vielas cīņasveidīga skatīšana, aktīvistiska uzņemšana, jaunā pieiešana lietām un parādībām. Daba, mīlestība un līdzīgi temati var tikt dzejoti pilsoniski, reakcionāri un var tikt dzejoti proletāriski, strādnieciski, sociālistiski — ne ārēji, bet ar izjūtu un skatīšanu. Tātad aktīvās dzejas vielas, tematu izvēlei vajag būt vispusīgai. Viss dzīviskais un cilvēciskais, ir arī dzejiskais.

Uzsverams: un galvenais un negrozāmais dzejas princips ir pats dzejnieks, pats cilvēks un tas cilvēku kolektīvs, kurā cilvēks-dzejnieks ar savu dzīvi līdzrit un sarit. Personības un kolektīva

saskanība, personības un kolektīva spēks, izjūtas, izpratnes dziļums, augstums, plašums nozīmē arī dzejas lielumu. Jaunveidības dzejniekam vajag kā cilvēkam attīstīt sevī visas orgānisma spējas vislielākā augstumā; gribētos teikt, — viņam spēkā vajag būt zirgam, elektrībai un tvaikam, radio un saules enerģijai. Ja cilvēkā-dzejniekā koncentrēsies visas enerģijas, visas izjūtas, visi pārdzīvojumi, piedzīvojumi, pieredzējumi, ja viņi būs izkopti, attīstīti līdz galējībai, tad arī viņa radītā dzeja būs spēks, kas veidos, kas virzīs, kas izkops, kas koncentrēs, kas dos spēku. Dzejniekam mākslinieka ar savā dzejas darbā ielikto smadzeņu enerģiju un vārdu nākas sagraut mūrus, nākas salauzt dzelzis, nākas pārspēt lielgabalu rēcienus un aero lidojumus. Un tiešām — lielais mākslinieks savā darbā ielicis tik daudz enerģijas, ka tā gadu simteņiem ir aktīva, gadu simteņiem virza cilvēci.

Atjaunojot cilvēku kā pamatprincipu jaunajā dzejā, mums jāuzsver, ka ne reālisms, ne naturālisms, ne neoklasicisms, ne romantisms, ne impresionisms, ne ekspresionisms, ne kubisms, ne futūrisms, ne dadaisms, ne pūrisms — neviens līdzšinējais virziens pats par sevi nevar tikt uzskatīts par pārveidojošo, noteicošo, sekojamo. Tie ievērojami kā tehnisko un formālo meklējumu un sasniegumu rezultāti, kuru vērtības noderīgas par līdzekli uz mākslas darba mērķi — izteikties, izteikt, dot dzīvei virzumu.

1922. g. maijā. *Linards Laicens*

Rīgā, «Promets», [1923,] 16 lpp.

[JAUNIEM RAKSTNIEKIEM]

Jūs, jaunie, kas rakstāt, vai jūs bieži sev neprasāt, k o rakstīt un k ā rakstīt? Vai jums neuznāk bailes, ja uzrakstās cits un citādi, nekā līdz šim rakstījuši pazīstami un slaveni rakstnieki un dzejnieki? Vai jums nav kauns, ka neprotat dzejot sonetas, oktāvas un vienmuļi gludās četrrindes?

Jūs, jaunie, kas rakstāt, ziniet un neaizmirstiet, ka katram laikam ir savs saturs, sava būtība. Laika saturam ir jānosaka tas, ko jūs rakstāt, tāpat kā laiks un apkārtne nosaka to, kas jūs esat. Tāpēc rakstiet to, kas jūs esat paši, dzejojiet to, ko jūs dzīvojat, kā jūs dzīvojat. Rakstiet to, ko un par ko ciešat, dzejojiet, par ko cīnāties.

Nerakstiet tāpēc, ka ir paraugi, nerakstiet tādēļ, lai jūs tiktu par rakstniekiem un dzejniekiem ar varu, ar nodomu. Ja jūs rak-

stīsiet tikai tādēļ un nerakstīsiet to, kas jūs esat, tad jūs par rakstniekiem netiksiet. Jūsu darba saturs lai ir jūs paši laikmetā un laikā. Pārējais ir — izteikt. Kā izteiksiet to, kas neesat? Ja jūs kas esat, tad jūs arī izteiksiet, un, ja izteiksiet, tad jūsu izteiksmei būs arī forma, tad redzēsiet, kā izteikt.

Tā dzīve, kuru un kurā jūs dzīvojat, ir tā, kas noteiks jūsu dzejas un stāsta formu un ritmu. Nekad jūs īsti un pilnīgi neizteiksiet šāsdienas sevi senās formās, kuras radījis citāds laiks, citāda dzīve, citāds cilvēks. Vai jūs nejūtat, ka jūsu jūtas, domas un spēks neietilpst vairs iepriekš noteiktās rindu un atskaņu shēmās. Salauziet šās shēmas ar varu, ja viņas jums vēl uzmācas. Dzejojiet tādiem valodas un ritma līdzekļiem, kādi skan laikmetā un jūsos. Un jūsu saturs dos jums formu, jūsu, k o izteikt, mācīs jums, k ā izteikt.

Rakstiet to, kas esat, bet rakstiet droši un pārgalvīgi!

L. L[aicens].

«Darbs un Maize», 1922. g., Nr. 4.

LINARDA LAICENA «DZEJAS PRINCIPI»

«PROMETA» IZDEVUMS, RĪGĀ, 1923. G.

Linards Laicens patreiz ir viena no simpātiskākām parādībām latviešu literatūrā. Viņš ir mākslinieks, kas neapmierinās valdošo dogmu skāvienos, bet neatlaidīgos meklējumos cenšas sakausēt savas subjektīvās atziņas ar sabiedriskās dzīves pārkārtošanās procesiem. Vēl nesen atpakaļ — 1918. gadā, kad viņš mēnešrakstā «Jaunā Latvija» drukāja savu stāstu «Bula vasara», rakstnieku plosīja anarhistisks duālisms. Viņš peldēja galīgi saviļņotos ūdeņos, nevarēdams ar mierīgu sirdi piestāties ne vienā, ne otrā krastā. Notika drudžaina vērtību pārvērtēšana, kuru paātrināja straujie sabiedriskie notikumi. Visbeidzot Laicens atrada to atbalsta punktu, kas tagad apgaro viņa mākslinieciskо psihi un dod noskaņotu ierosmi literāriski sabiedriskai darbībai.

Nelielā grāmatiņa «Dzejas principi» liecina, ka Linards Laicens savā politisko uzskatu izkoptībā nonācis līdz pilnīgai noteiktībai. Nav viņā vairs šaubu un šaubīšanās. Tas ir nenoliedzams pozitīvs sasniegums, jo tikai sevī galīgi noskaņots sabiedrisks darbinieks — un sabiedrisks darbinieks ir katrs dzejnieks un rakstnieks — spēj atstāt suģestējošu iespaidu uz citiem sabiedrības locekļiem. Savā politiskā noteiktībā revolucionārie marksisti un reizē ar tiem arī Linards Laicens redz, ka kapitā-

listiskā iekārta pārvērtusies par trūdošu gruvešu kaudzi, kas stindzina un nomāc viscēlākos impulsus. Tāpēc jānorok šī gruvešu kaudze, lai atbrīvotu ceļu jaunai sabiedriskai iekārtai, jaunai dzīvei. Reizē ar to arī mākslā jānotiek revolucionārām pārmaiņām. Vecās mākslas virzieni palikuši bez pamata. «Viņi nav nekas vairāk,» saka L. Laicens, «kā grimstošās šķiras, vecās pasaules sabrukuma atspulgs, bezmērķīgs un bezideālīgs» (8. lpp.).

Bet nu jaunās dzejas principi? Tos pareizi uztvēris L. Laicens, nedaudzos vārdos izceldams raksturīgākos momentus. Protams, jau tagad galīgi nospraust jaunās mākslas formas un tendences nav iespējams. Tās veidosies sakarā ar jauno saturu un sabiedrisko pārveidošanos. Tikai viens noteikums jāievēro: sociālistiskiem dzejniekiem jābūt sabiedriski aktīviem dialektiķiem, tad šaursirdīgais veco laiku dogmatisms viņus neieslēgs savos skāvienos.

Linarda Laicena apcerējums par jaunās dzejas principiem ir fragments topošās mākslas teorijā, īss konspektējums un programatisks uzmetums. Par šiem jautājumiem mūsu sabiedriskā kritika jau diezgan daudz rakstījusi. Arī Laicena raksts nepretendē uz izsmeļošu jautājuma iztirzāšanu, tomēr gribētu ieteikt mūsu literatūras darbiniekiem iedziļināties Linarda Laicena mākslas interpretācijā un pārdomāt tanī ietvertās modernās kultūrdzīves problēmas. Varbūt tad dažam labam būs jāzaudē idiliskā miera valstība un ilgus gadus jādzīvo meklējumos un pārbaudījumos.

Fr. Goliāts

«Domas», 1924. g., Nr. 2, februāris, 167. un 168. lpp.

MATERIĀLS UN TEHNIKA

a) «Kreisās Frontes» prozas materiāls

1. Kā kritizēt?

Jaunajiem kreisfrontiniekiem nebūs grūtākais jautājums: par ko aģitēt, ko apkarot? Te ir stingrs uzskats: caur žurnālu, caur grāmatām jāved ar literatūras ieročiem cīņa par un pret to pašu kā visās proletariāta cīņas frontēs, kas politiski saimnieciskas, reizē kultūras frontes. Tam kadram, kam ieroči — spalva, nevajag atsevišķu paskaidrojumu par cīņas mērķi. Kā pilsoņu karā tādus atsevišķus paskaidrojumus nevajadzēs tanku, kājnieku un motociklistu grupām.

Bet katrai grupai ir jāmācās pazīt savus ieročus, savu īpatnējo cīņas taktiku.

Kritikai, kas nodarbojas tikai ar dažādu darbu salīdzināšanu, ir jānoskaidro šie jautājumi: kā izteikt zināmu domu, kā realizēt literatūrā izvēlēto fābulu, kā izveidot attiecīgu ierosinātāju tām jūtām, kādas gribas «izteikt». Bet tie ir jautājumi par formību, kādā jāizveido literatūras materiāls, lai iespaidības spēks būtu gribētā virzienā un pietiekošs.

Formālo kritiku tā saprotot, nebūs nekādas vajadzības prasīt, lai izpilda kādus iepriekš dotus gatavus, gadu simtos ievērotus un gadu simtos arī nodeldētus un izbanalizētus formas šablonus.

2. Literatūras dzinējspēki

Pašā literatūrā nav tāda dzinējspēka, kas virzītu to uz priekšu, — no stila uz stilu, no vecās tehnikas uz jaunu. Tādēļ ir dabīgi: konstatētāju vai apjūsmotāju lomā, kas attīstību nespēj izskaidrot, jāpaliek tiem, kas balstās uz apgalvojumu, ka literatūra neatkarīga no dzīves, ka viņa stāv pāri dzīvei. Tie nespēj literatūras attīstību izskaidrot, kas saka, ka viņa izaug ne no dzīves un dzīves reālajām vajadzībām, bet no mākslas gribas vai radīšanas tieksmes un ka mērķis viņai — atkal — ne dzīvē, bet pašai sevī.

Literatūru vēsturiski pētot, ir viegli saredzams, ka viņas attīstības dzinējspēks un tās noteicošais faktors ir sabiedrības attīstība; šķiru cīņas, šķiru uzvaras un zaudējumi. Bet šo pamatā savukārt ir ekonomikas un ražošanas attiecību attīstība.

Tāds atzinums ir par pamatu literatūras marksistiski sociloģiskai pētīšanai un izskaidrošanai.

Runājot par kreiso fronti latviešu literatūrā, liekas, nav vairs nepieciešami noskaidrot viņas sakarus ar ražošanas attiecību izpaušanos šķiru cīņā vai — vulgāri runājot — ar sabiedrības attīstību. Kreisfrontinieki, kas raksta, un kreisfrontinieki-lasītāji zina savu pozīciju šķiru karā. Tā ir proletariāta aktīvā priekšpulka pozīcija.

No socioloģijas viedokļa šis stāvoklis ir skaidrs un pietiekoši pārredzams.

Bet sarunā ar r a k s t n i e k i e m-kreisfrontiniekiem ir svarīgi noskaidrot, kā tas var notikt, ka šis socioloģiskais stāvoklis, kurā atrodamies, — kādā kārtā īsti šis stāvoklis pārvirza literatūru no veciem darba veidiem un darba metodēm uz jauniem. Te svarīgi ir jautājumu apskatīt literāriskās tehnikas plāksnē. Te jāmēģina skatīties literāta-profesionāļa acīm. Jāskatās tā,

lai dabūtu slēdzienus, kuri svarīgi praktiskā darbā — jaunu literatūru ražojot.

3. Kā pārveidojas tehnika?

Katrs literatūras darbs tiek veidots literārisko tradīciju iespaidā, bet ar tieksmi uz oriģinalitāti — uz kaut ko jaunu.

Katram darbam ir jāatšķiras no visiem esošajiem. Tas ir pats par sevi saprotams. Taču ievērojot vienīgi šo noteikumu, iznāktu, ka literatūras attīstības virzienu nekas cits nenosaka un tas atkarīgs vienīgi no rakstnieku «izgudrotāja spējām». Par šīs attīstības likumību tad nevarētu runāt, ja arī vēl šīs izgudrošanas spējas atzītu par pilnīgi brīvām, ne no kā nenosacītām.

Bet tā nav.

Ražošanas attiecībām pārveidojoties, pārveidojas arī sabiedrība. Rodas jaunas šķiras ar jaunu dzīves veidu un citādu psihoideoloģiju (t. i., kas citādi domā un jūt). Jo esība nosaka apziņu.

Ražošanas attiecībām pārveidojoties, pārveidojas arī jau agrāk bijušo šķiru dzīves veids un psihoideoloģija — viņu esība un atziņa. Reizē tiek pārveidota arī daba, tiek izveidotas citādas lietas, mašīnas un celtnes.

Tā pārveidojas viss rakstnieka materiāls. Rodas jauns materiāls. Bet pie jauna materiāla apstrādāšanas literatūrā vajadzīgas jaunas darba metodes.

Jaunais materiāls, ielauzdamies literatūrā, kā nepieciešamību rada jaunus struktūras (uzbūves) paņēmienus — jaunus žanrus, jaunu stilu, jaunu literatūru.

Bet jaunā literatūra un jaunie struktūras paņēmieni, jaunās darba metodes — viņi nerodas pēkšņi. Viņi izveidojas tikai ilgākā laikā. Jo arī jaunais materiāls literatūrā nevar ielauzties viegli un ātri.

Par vietu literatūrā jaunajam materiālam nākas cīnīties ilgi un neatlaidīgi. Šī cīņa iet kopā un sakarīgi ar to, kā jaunā šķira cīnās par vietu valdošajā sabiedrībā. Bet pilnīgi proletārisku literatūru varēs izcīnīt tikai — izcīnot proletārisku varu.

Un, tāpat kā proletariāta varas laikmets ir etaps ceļā uz sociālismu, tāpat proletāriskā literatūra — etaps ceļā uz sociālistisku literatūru.

4. Jaunais materiāls

Tātad jaunās, revolucionārās rakstniecības pamatiezīmē un viņas atšķirībā no valdošās vai jau pagrimstošās rakstniecības vispirmā kārtā meklējama vērībā j a u n a m m a t e r i ā l a m.

Principā ir tā, ka tas viņu nevar novest ne pie kāda šauruma

un vienpusības materiāla izvēlē. Tā kā pārveidojoties ražošanas attiecībām, ne vien izveidojas gluži jauns materiāls, kas saistīts ar proletariātu kā jaunu šķiru, bet pārveidojas arī citu šķiru dzīve un izveidojas jauns, proletārisks viedoklis viņas skatīšanā, tad jaunās rakstniecības rīcībā ir ārkārtīgi plaša un dažāda viela.

Praktikā tomēr tas ir un tam jābūt drusku citādi. Ja rakstnieks ar visām savām interesēm un visiem piedzīvojumiem piederēs revolucionārajam proletariātam, tad dabīgi, ka pirmā kārtā viņš ienesīs literatūrā to jauno materiālu, kas visciešāk saistās ar strādnieku šķiras cīņām, darbu un dzīvi. Tādēļ, ka šis materiāls ir revolucionārs materiāls. Ja kreisās literatūras mērķis — uz revolūciju, tad še ir materiāls, kas virza pats par sevi. Vajadzīga tikai intelektuāla, apzinīga pieeja ar vērību tam jaunajam, kas dzīvē ir virzošais, vajadzīgs prast šo materiālu izveidot literatūrā tā, lai būtu saskatāmas un sajūtamas viņā ieslēptās tendences.

Apstrādājot šo gluži jauno materiālu, rakstnieks arī vismazāk sajutīs vecās literatūras tradīciju iespaidu un visnoteiktāk ies uz jaunu darba tehniku, kāda še nepieciešama.

5. Materiāls «Kreisās Frontes» prozā

«Kreisās Frontes» prozas autoru pirmā vērība pieder jaunam, strādniecībai vērtīgam materiālam. Kreisfrontiniekiem ir un būs ceļš no vērtīga materiāla (kura veidojums strādnieciskas rakstniecības sākumu laikmetā uz estētisku nozīmību var arī nepretendēt) uz jaunu literatūru, kas veidota pēc jaunām, šim materiālam atbilstošām metodēm, — reizē uz jaunu literatūras estētiku.

Atstājot nepārrunātus «Kreisajā Frontē» ievietotos Linarda Laicena stāstus un 1928. g. 2. numurā ievietoto A. Kurcija stāstu, par kuriem labāk izteikties, runājot par šo autoru grāmatām, te jānorāda, kāda rakstura materiālu īsti ir prozā izveidojuši jaunie autori.

Vislielākā vērība «Kreisās Frontes» prozā ir piegriezta fiziska darba procesam dažādos konkrētos veidos un dažādos apstākļos. Tāds, starp citu, ir materiāls Z. B. stāstos «Jaunā ceļā» (II, 4.) un «Sīkzemnieks Rīgā» (II,6.), K. Lupanda stāstā «No putekļiem maija saulē» (II, 2.) un V. Pūpola stāstā «Jaunā strādnieka Toma dzīve» (II, 1.), bet sevišķi šī paša autora «Badā un darbā» (I, 4.) un Pētera Ķimerala stāstā «Neorganizēto bija daudz» (I, 5.). Taču pirmo vietu šajā ziņā — un arī pirmo vietu apskatāmajā «Kreisās Frontes» prozā — ieņem A. Altera stāsts «Neorganizētā darba vieta» (II, 6.), kur autors pratis jau iztikt bez individuāla varoņa.

Šajos stāstos literāriski izrisināti laukstrādnieka, grāvrača, kurpnieka, ostas strādnieka, mūrnieka un galdnieka darbi un beidzot — strādnieču darbs zīda trikotāžu manufaktūras fabrikā. Pie kam visus šos darba veidus redzam tā, kā tagadnes iekārtā proletariātam nākas tos pārdzīvot. Darbā te strādniekam nav iespēja brīvi izpaust savu muskuļu un smadzeņu aktivitāti, bet pats strādnieks ir daļa kapitālistu organizētā mehānismā, kuru darba process nežēlīgi un neatlaidīgi sagrauž un sadeldē. Tikai ar to starpību, ka strādnieks še ir tāda mehānisma daļa, par kuras uzturēšanu un restaurēšanu uzņēmējs nerūpējas, jo pārāk viegli un parocīgi ir «sadilušo» mehānisma daļu atmainīt ar jaunu.

Taisni pie šīs grupas stāstiem visvieglāk ir saskatīt, cik tuvi tie «lietišķajai» literatūrai, no kuras ir izauguši. Labākais no tiem — A. Altera «Neorganizētā darba vieta» — nav nekas cits kā plašāk izrisināts ziņojums no darba vietas, kādus sastopam ikkatrā kreisās strādniecības laikraksta numurā. Taisni šie ziņojumi arī ir sagatavojuši ceļu šādai literatūrai.

Taisni pateicoties šai konkrētībai un lietišķumam, tas ir arī visrevolucionārākais «Kreisās Frontes» stāsts.

Strādnieku masu uzstāšanos ielās ir mēģinājis literāriski veidot vienīgi K. Lupands[1] («No putekļiem maija saulē»), bet šis mēģinājums ir pagaidām neizdevies.

Otrs plašāk izmantotais materiāla iejoms ir politiskās un kriminālpolicijas praktizējamās strādnieku vajāšanas. Šis moments noteikti izceļas stāstos «Pieci smejas» (F. Dements — I, 2.), «Jaunā strādnieka Toma dzīve» (V. Pūpols) un sevišķi A. Altera drusku shematiski, bet tomēr visiespaidīgāk būvētajā stāstā «Lieta Nr. 219» (II, 4.).

Pagaidu slēdziens var būt sekojošs.

6. Kas panākts?

Ir ienests literatūrā plašs jauns un strādniecībai vērtīgs materiāls — materiāls, kuru bez pārspīlējumiem var nosaukt par revolucionāru. Tās reizē ir tāds materiāls, ko ievest literatūrā nevarēja un n e v a r neviens no latviešu «slavenajiem». Šis materiāls liecina, ka «Kreisās Frontes» rakstnieki tiešām nāk no strādnieku vidus, un tas arī ir drošs pamats, uz kura veidosies literatūra, kādas līdz šim nebija, bet kāda bija vajadzīga, — veidosies strādnieku literatūra.

[1] K. Lupands (īstajā vārdā Haralds Vecvagars, dz. 1910) — revolucionārs literāts, «Jaunās Gvardes», «Kreisās Frontes», «Tribīnes», «Darba un Maizes» un «Celtnes» līdzstrādnieks, tagad žurnālists, laikraksta «Cīņa» red. darbinieks. *Sakārtotāji.*

7. Turpmāk?

Paliek kreisfrontinieku lozungs: «Vērību vērtīgam, reāli nozīmīgam materiālam». Nav jābaidās, ka tas varētu tikt izsmelts. Vērību visam, ar ko sastopamies cīņā, darbā un dzīvē. Vērību darba vietām, darba un ražošanas procesiem visdažādākās nozarēs. Darbam strādnieku saimnieciskajās un kultūras organizācijās. Saimnieciskajai cīņai darba vietās un veselos arodos. Masu protesta un prasību akcijām. Arodnieciskās organizācijas jautājumiem. Fabriku komiteju veidošanai. Arī strādnieku dzīvei ārpus darba. Neaizmirst jaunatni un bērnus.

b) Piezīmes par «Kreisās Frontes» dzeju

«Kreisās Frontes» pirmā gada numuros pavisam 21 dzejolis. Sarakstījuši 12 autori. Pārruna tādēļ diezgan grūta, jo neviena autora darba tehniku neiznāk sīkāk iztirzāt. Priekš tā būtu vajadzīgs plašāks materiāls.

Piezīmes par darba tehnisko pusi.

Viļa Āboltiņa «Kino ar sacelšanos» (1.) ir vienīgais dzejolis «Kr. Frontē», kas iekļauts noteiktos pantos ar nesalauzītu ritmu un ar atskaņām. Kreisfrontinieku vairākums tātad praktiski ir izteicies *pret* šādu rakstības veidu.

Teorētiski nekur mūsu literatūrā šis jautājums nav pietiekoši plaši noskaidrots un arī tagad vēl ne. Grāmatā par Laicenu es izteicos sekojoši:

«Vecais struktūras paņēmiens velk līdzi jaunajā dzejā veco saturu. Piemēram, vecā atskaņotā pantā uzbūvē bieži piespiež izlietot vecos atskaņu pārus, un tie — kā veci leksiski kompleksi — velk līdzi vecas domas, vecus tēlus — ved uz reakciju. Un ved abus — kā rakstnieku, tāpat arī lasītāju. Un vecais pants (t. i., viņa ritms) neatbilst laikmeta dinamikai.»

Vai tā arī Āboltiņa dzejā?

No veciem vārdu savienojumiem (leksiskiem kompleksiem) še mēģināts izvairīties, *atskaņu* vietā lietojot dažāda rakstura *tuvinātas atskaņas*: zvanos — sacelšanās, tvanos — sacelšanās, svins — klints. Taču pietiekošas meistarības šajā ziņā nav. Tvanos, zvanos un — sacelšanās ir *vecie* vārdu pāri, jo, lietojot citā formā (t. i., tvanos, zvanos un — sacelšanos), tās ir parastās atskaņas. Tātad nevis *tuvinātās atskaņas*, bet *atskaņas*, kas novestas pie *tuvināto atskaņu* veida. Šādām atskaņām vienīgi tā pozitīvā īpašība, ka viņas jaunāk skan un dod lielāku izteiksmes brīvību. Pārējie atskaņojumi — jau vecās, novazātās tuvinātās un pilnās at-

skaņas: trīc — līdz, sviež — griež etc. Līdzīgas ķikutiskajām: rūc — dūc. Svaigāk skan: vijas — Atlantijas; pilna, bet nenovazāta. Bez tīša atkārtojuma pazīmes nepielaižami ir šādi atskaņot: karaspēku — spēku.

Šie vecie vārdu sakopojumi Āboltiņam liek daudzās vietās arī veci runāt: «Uz jaunu dzīvi stūri griež», «Pār kuģi karogs gaisā vijas». Un vietām vērojams, ka atskaņas, kuras sauc par zelta iemauktiem dzejnieka fantāzijai (pareizāk: šo atskaņu «meklēšana»), kļūst Āboltiņa domai par laužņiem un iegriež viņu grāvī. Taisni atskaņu vajadzība ir izsaukusi «Zāle domu tvanos», jo citādi Āboltiņš gan nebūtu nosaucis par «domu tvanu» to aktivizējošo, satraucošo, par ko še runā, jo tvans taču ir apdullinošs, nospiedošs, smags. Tā redzam, ka arī Āboltiņa darbā atskaņu princips spēlējis negatīvu lomu. Bet izmantot atskaņu pozitīvo pusi — atskaņojot izcelt svarīgākos vārdus — Āboltiņš ne visai prot.

Atskaņas arī padara vēl vairāk nosvērti mierīgu satrauktajai tēmai nepiemēroto, vienmuļo ritmu un atbalsta viņa sadalīšanu iepriekš pieņemtajos, vienādajos, pret domas kāpinājumiem gluži vienaldzīgajos rindu un pantu nogriežņos.

Tāds ritms šai domai ir tikpat neticams, mākslīgs kā vienmērīga, mierīga elpa cīņas momentā.

Bet literāriski pārspēt materiālu nebūt nenozīmē prast iespiest to kaut kurā formas šablonā (cīņā elpot, kā guļot). Jāmācās mīlēt ne formālos priekšstatus, bet savu materiālu, kurš literāriski jārealizē.

Otrā Āboltiņa dzejolī «Maija saulē» (3.) ir teikums, kuru kāds kritiķis izvēlējies par «pavisam aplama» teikuma piemēru: «Mums izdzenas sviedri uz pieres.» Kur te tā aplamība? Vai katrā ziņā jāsaka: izspiežas sviedri uz pieres. Jeb izsūcas? Tie ir divi trafareti. Svarīgāk ir pateikt, ka beigu atkārtojums dzejā ir nevajadzīgs, pat kaitīgs: tas pretrunā ar iepriekšējo rindu dinamisko tendenci. Nav jācenšas izveidot mierīgi noslēgtu kompozīciju dzejai, kur doma «sacelties laužas». Rakstīts še brīvā pantā, bet lauzums rindās nav diezgan izdevies.

No Kārļa Dzelza ir tikai «Naktī pār Parīzi» (1.). Sastāv no viena plaši izvērsta teikuma, ka Parīzes strādnieku nomalēs spožāk par centra miljoniem spuldžu deg domas un sirdis. Bet teikuma veidojums neizdevīgs, dzejolis izklausās bāls un — nenobeigts. Lai saskatītu uzbūves nepareizību, pēc sestās rindas liekat punktu un septītās rindas sākumā vārda «kur» vietā vārdu «tur». Uzbūve ar to būs daudz labota, bet tomēr paliks peizāžiskais, frāžainais raksturs. Citādi tas arī nevar būt, ja rakstot skatās no augstumiem, laikam no aeroplāna.

Vienu dzejoli ir nodrukājis Laicens. Virsraksts — «Saruna ar bērnu» (6.). Analizēt Laicena dzejas darba veidu ir daudz parocīgāk, runājot par viņa grāmatām. Tikai pāris piezīmju. Saruna ar bērnu tā ir tādēļ, lai būtu vislielākā stila vienkāršība un lai būtu skaidrs, cik vienkārša, nepieciešama, neapejama tā loģika, ka buržuji jāapkaro.

Par Laicena dzejoļiem izrādās ir abi ar A. Grīdnieka parakstu apzīmētie dzejoļi: «Par maizi» (1.) un «Vienot un virzīt» (2.). Arī te tēlainība ir samazināta ārkārtīgi, pamatā ir likta doma, vispārpieejami vienkārša un strādniekam neapejama: «Tā, draugi, viskreisākā fronte: sirds nepukst bez maizes!» Bet maizi «prasīt priekš visiem» — nozīmē «vienot un virzīt». Dzejoļiem nav virziena uz plakāta skaļuma, vārdi it kā tiecas aiz domas noslēpties. Taisni šinī domas izspīlējumā vārdu neizceļot — te ir šo dzejoļu māksliskā iezīme. Rakstīti tie bez atskaņām, bet ritmā, bez asiem lauzumiem, kādus arī neprasa mierīgi konstatējoša, nesaudzīga doma, kurai svešs patoss.

Jul-Je[1] dzejolis arī tikai viens — «Pasaulē» (2.). Viņa lielākais defekts garais, smagi un sarežģīti veidotais, atsevišķos momentus nenoasinošais teikums no 3. līdz 13. rindai. Vispār Jul-Je še vēl neuzrāda pietiekošu prasmi «neritmisku» dzejoļu veidojumā, kur galvenais ir pareizi apsvērt atsevišķās rindās novietojamo valodiskās rindas nogriežņu loģisko un fonētisko smagumu un izkārtot šīs konkrētā satura sastāvdaļas pareizās attiecībās.

Blakus koncentrētībai atsevišķās vietās — citur redzams koncentrācijas trūkums — pat neskaidrība un vārdu neizdevīgs izlietojums. Piemēram, priekšpēdējais teikums:

> Tredjūniju, veco partiju līderi parlamentos
> ar karaļiem kopā,
> ar fašistu melnajām ķēdēm,
> ar uguni izdzēš nemieru ciemos.

Ko par viņu var teikt?

[1] Jul-Je, īstajā vārdā Jūlijs Ķipers, — revolucionārs literāts, dz. 1901. g. Kopš 1926. g. J. Ķipers ir LKP biedrs un Rīgas organizācijas kolēģijas loceklis, viens no «Vienības» nelegālajiem redaktoriem un «Darba Jaunatnes Ceļa» literārās daļas vadītājs. Viņš piedalās sešu jauno revolucionāro dzejnieku krājumā «Nost», paraksta to kā izdevējs un pēc krājuma konfiscēšanas tiek tiesāts. J. Ķipers, ar pseidonīmiem J. J., J. Jaunais, K., Ķps un Ķruts, vēl rakstījis revolucionārajos žurnālos — «Kreisā Fronte», «Tribīne», «Celtne», «Bāka» un laikrakstos — «Darbs un Maize», «Komunāru Ciņa» u. c. J. Ķipers no 1929. līdz 1935. gadam darbojies Vācijā, no 1935. līdz 1956. gadam — Maskavā un Norilskā. Kopš 1956. gada dzīvo Rīgā. *Sakārtotāji.*

1) «Līderi parlamentos... izdzēš nemieru ciemos.» Loģisku pareizību te var atrast, bet pirmajā brīdī tas tomēr liekas pretrunīgi un tādēļ neiespaido. Te ir pretrunīgi priekšstati, bet priekšstatu pretimnostādījums tomēr nav sajūtams.

2) «Ar karaļiem... ar fašistu... ķēdēm, ar uguni...» Ārēji šie trīs izteicieni ir vienādi, un lasītājs pēc ievirzes piešķirs — kaut arī atkal tikai pirmajā brīdī — viņiem vienādu gramatisku formu nozīmi, un, pēdējo rindu lasot, tas viņu traucēs sekot autora domai.

3) «Tredjūniju... līderi... izdzēš nemieru ciemos.» Kādēļ lietot Anglijas vietējos apzīmējumus (tredjūnijas), runājot par parādībām, kas Anglijai nav raksturīgas (nemieri ciemos) un kur Īrija pirmajā brīdī nevienam neienāks prātā?

Arī dzejoļa materiāls ir pārāk plašs, un tas dod konkrētības un skaidrības trūkumu.

Viens dzejolis arī Andrejam Balodim. Kāds kritiķis atrod, ka viņā «starp dzejas rindām ieviešas pavisam prozaiska proza». Piemērs: «Vai vēl jāsaka, ka viņi laižas uz galu?» Te pievedīsim vēl otru prozaiskas prozas piemēru no tā paša dzejoļa: «Vai var maz jautāt, kas uzvarēs?» Ievērojot šos abus prozaismus, vajag Baloža dzejoli izlasīt visu, lai redzētu, cik bīstamas ir tikai līdz pusei saprastas patiesības un cik melīgi ir izteikt puspatiesības. Abas rindas tiešām ir nenoliedzami prozaiskas, bet pie tam tīši prozaiskas, un pierakstīt to dzejniekam par kļūdu nozīmē dzejoļa kompozīciju pavisam nesaprast. Un, ja būtu varbūt bijis derīgi dzejoli veidot drusku citādi, ne kā tas darīts, tad tikai tādā ziņā, ka abas viņa daļas līdz šām prozaiskajām rindām, ar kurām tās noslēdzas, vajadzētu rakstīt vēl vairāk ritmizēti, vēl straujāk, pat vēl patētiskāk un «dzejiskāk». Jo dzejolis uzbūvēts tā, ka, runājot ar iekaisumu, ar patosu par vienu un otru no šīm pretstatīgajām parādībām, pēkšņi domu plūdumu pārrauj prozaiski vienkārša doma, ka te ir pati par sevi — saprotamība, ka te nav vairs nekā, kas ar patosu un iekaisumu jācenšas pierādīt, bet pietiek ar prozaisku, lietišķu konstatējumu. Tā, kā konstatējam — «šī ola ir sapuvusi» un kā konstatējam — «strādnieku valstī pēc piecgadu plāna ceļ sociālismu» — tā šī proza iegūst dzejā ļoti noteiktu nozīmi un nenoliedzamu iespaidības spēku.

Uzbūves ziņā Baloža dzejolis viens no visinteresantākajiem.

Vēl pa vienam dzejolim drukājuši Kr. Bald., V. Pūpols un «N. V.» un «F. D.». Pirmā «Ziedojums» (3.) — viens no vājākajiem dzejoļiem. Trūkst meistarības un domas asuma. Tā iznācis, ka beigās uzrakstītas četras rindas, kuras dzejas iepriekšējo daļu padara lieku. N. V. un F. D. «Strādnieku izrīkojums»

īstenībā ir inscenējums. Par inscenējumiem citreiz. Pūpola «Darbā» pozitīvākais ir — materiāls no reāla darba procesa. Bet teikumi virknējas pārāk gari, izplūstoši, un lauzumi rindās nerāda pietiekoši apzinīgu svērumu.

Spartaka dzejolis par 1. maiju (3.) — viens no labākiem lozungu izveidojumiem dzejā, kādi mums pagaidām ir. «Ap 23. aprīli» (3.), kas parakstīts ar Spar-s, daudz vājāks. Neder tā piekarināt beigās morāli kā te. Dzejolis tā jātaisa, lai pats izteic bez paskaidrojuma. Labs būtu novērojamais pagrieziens uz sarunu valodas intonāciju un teikuma veidojumu. Traucē «dvēsele» nevietā. Trūkst stipras uzbūves.

J. Svēres dzejoļi ir trīs: «Pasaules radio» (2.), «Vienmēr jauns» (6.) un «Man šonakt» (6.). Svēre, salīdzinot ar citiem kreisfrontinieku jaunajiem, varbūt vislabāk prot salauzt brīvo pantu pareizi apsvērtās, līdzsvarotās rindās. Svēre arī prot pareizi kāpināt, sazarot un attīstīt domu, veidot dzejoli kā vienību. Bet pirmā dzejoļa iespaidu mazina neizdevīgais centrālais priekšstats par dzīvo radiotorni uz divām kājām un otrā — pārāk maz oriģināla tēma. Tādēļ arī par labāko no Svēres dzejoļiem ir jāatzīst pēdējais.

Šis dzejolis jāatzīmē arī vēl tādēļ, ka tas līdz šim ir vienīgais tāds «Kreisajā Frontē», kur izpaudies personīgs, intīms pārdzīvojums. «Man šonakt divas acis apmācās. Man šonakt divas lūpas aizdarījās.»

Dzejolis rakstīts brīvi veidotā, noslēgtā pantā, rindās vietvietām laužot (izdevīgi laužot), ar netiešām, tikai viegli sajūtamām, neklaudzošām un neuzbāzīgām atskaņām. Domīgi mierīgais, mainīgais ritms un noklusinātās atskaņas ar tēmu — intīmā pārdzīvojuma apceri — ir labā saskaņā. Un par pašu tēmu jāsaka, ka pilnīgi nepiespiesti, nemāksloti no šauri personīgās viņa šajā dzejolī pāraug sabiedriskā.

Bet citus vārdus gan vajadzēja atrast, lai izteiktu šīs trīs rindas:

> Ir mani sagrābis kāds jods,
> kas visus labos vārdus
> pārvērš ļaunos...

Tad būtu vēl tas labums, ka iepriekšējā rindā nebūtu bijis atskaņojuma dēļ jārunā par «dzīvi jauno». Jo šie vārdi te ir neizsakoši un lasītāju maldina. Atskaņas dzejolī ir ievilkušas vēl citus neizdevīgus izteicienus, kā, piemēram, «domas, manā prātā sietas».

Vēl ir 5 K. Lupanda dzejoļi. Dzejolī «Mēs šķirti» vājš un nepārliecinošs ir haotiskais sarindojums pirmajā teikumā.

Neizdevies ir beigu formulējums — «kamēr mēs šķirti», jo tas ir neskaidrs. «Ciems tumsā» — rakstīts pārāk vispārējos izteicienos; vārds «uzsmaidīt» izlietots nepareizi, «pavēlnieka plauksts» ir ienācis tikai atskaņojuma dēļ un tā paša iemesla dēļ ieguvis arī savu kroplo formu. Glezna, ka nakts kā (smagiem) spārniem krīt, ir tik trafaretiska, ka viņa pat dziesmu grāmatā sastopama.

Bet garais «kļūdu uzskaitījums» nenozīmē, ka dzejolis tieši nekam un nekur neder. Visvairāk viņš neder šai pašai dziesmu grāmatai un viņas mīlētājiem.

«Vecajiem dzejniekiem» (5.) ir pārāk neskaidrs un sasvaidīts. Noliegums neķer diezgan dziļi un asi. Tādēļ «stiprie vārdi», pret kuriem principā nav jāuzstājas, dzejoli neglābj, jo neaizsniedz mērķi. Vājš ir arī — «Neaizies garām» (5.), bet labāks — «Tā rakstīt» (5.). Samērā nespēcīgas, neizveidotas, pat veci izteiktas tomēr ir viņa beigas.

Kreisfrontinieki grib dzejot revolucionāri. Tas ir dabīgi, un tā tam jābūt. Var būt tāda pārliecība, ka r e v o l u c i o n ā r i viņi paliks arvien. Bet īsti revolucionāri d z e j n i e k i viņi varēs būt tikai tad, kad redzēs revolūciju ne ţikai t u r un tā, k u r un kā par to raksta avīzes notikumu kronikā, bet redzēs to arī «ikdienas» dzīvē, kurā noveidojas viņas cēloņi, spēki un mērķi. Un arī paši revolucionārās cīņas momenti jāprot tiešāk un konkrētāk skatīt. Bet galvenais lozungs: vērību strādnieka dzīvei un darbam.

Šās piezīmes ir taisni tāpēc, lai rādītu, ka rakstīšanas veids, pati tehnika dzejā atkarīga no materiāla, ka dzejas f o r m u veido materiāls. Un par tik vien, par cik materiāls būs tiešām šodienīgs, no strādnieku dzīves, cīņas un darba, par tik arī forma, tehnika būs kreisfrontiska.

E. Fross [*E. Rozenbahs*]

«Kreisā Fronte», 1930. g., Nr. 1, 1. februārī, 22.—31. lpp.

MASU TĒLOJUMA PROBLĒMA LITERATŪRĀ

1

Jaunā, proletāriskā literatūra joprojām vēl meklējas dziļāka satura un īpatnējāka veida. Ne viens, ne otrs vēl nav galīgi aizsniegts un pilnīgi iegūts. Sociālidejiskais satvars ir skaidrs ikvienam īstam proletāriskās mākslas teorētiķim, pie kuriem skaitāmi arī rakstnieki paši. Bet šiem pēdējiem tikpat svarīgs vai

vēl svarīgāks ir psiholoģiskais elements, kurš grūtāk padodas teorētiskai iztirzai, bet tikpat individuālajās, kā kolektīvajās parādībās uztverams vairāk intuitīvi, allaž vien vairāk vai mazāk subjektīvā nokrāsā. Rakstniekam nepietiek vien ar idejiskām atziņām un teorētiskiem slēdzieniem. Tas ir skelets, kuram mākslas veidojumā vēl jāapaug ar dzīvu, asiņu riņķojošu, silti elpojošu miesu. Dibināts ir prasījums pēc aktīvisma mākslā, vienkāršāk sakot, pēc noteiktas proletāriski idejiskas propagandas pretsvarā pilsoniskās ideoloģijas propagandai, kura patlaban tūkstots veidos dzenas noveikt proletariāta ideju ne vien fašisma svētītās zemēs, bet arī visā plašajā demokrātiskajā pasaulē. Tikai šis prasījums nedrīkst būt prasījums pēc kailas revolucionāras frāzes, kā to vēl šodien diezgan bieži pieredzam. Frāze ir ikdienas valodas piederums, zinātniskas un avīžnieciskas izteiksmes līdzeklis. Mākslas izteiksmē frāzei jātērpjas estētiskā veidā, tai ne vien intelektuāli jāpārliecina, bet arī emocionāli jāievilņo un jāiedvesmē. Idejas un dailes spēkam jābūt vienotiem dzīvā māksliniecisķā vārdā. Gluži nedibinātas ir bažas, ka tā skaidrā ideja varētu ko zaudēt no savas noteiktības un iespaidības. Pavisam otrādi. Mākslinieka zīmētā portrejā cilvēks ir pazīstams tikpat labi kā fotogrāfijā. Bet gleznā allaž ir kaut kas vairāk nekā vislabākajā fotogrāfijā. Tāda pati starpība starp māksliniecisku teikumu un eksaktu zinātnisku vai avīžniecisku frāzi, par kuru ar tādu mazcieņu runā Lansons.

Tā ir sen zināma elementāra patiesība. Kas viņu vēl mūsu dienās nezina, tas lai nerunā par aktīvismu, lai nespriež par proletārisko un vispār ne par jebkādu mākslu. Gaišredzīgākie teorētiķi jau sen noskārtuši, ka proletāriskās mākslas sociālidejiskais aktīvisms var izpausties tikai īpatnējā estētiskā veidā, ko nosaka proletariāta sevišķais sabiedriskais, intelektuālais un psihiskais raksturs. Tikai to paturot prātā, iespējams pareizi aptvert aktīvās mākslas jēdzienu. Tas nebūt nav ierobežojams vienīgi tikai proletariāta idejas aktīvā propagandā. Proletariāta šķiras cīņa joprojām vēl risinās uz divām frontēm — pozitīvi jaunās iekārtas radīšanas darbā un negatīvi pret vecās pasaules iestingušajiem spēkiem visās dzīves nozarēs. Pēdējā nav mazāk svarīga par pirmo, tā galu galā būtībā tikpat aktīva un virzās uz to pašu mērķi. Proletāriskā māksla aptver savas šķiras dzīvi visā viņas plašumā un izpauž viņas īpatnējo dabu visā komplicētajā dažādībā un psihiskajā dziļumā. Te darba pietiek tikpat pozitīvi par proletārisko ideju, kā negatīvi pret veco pasauli noskaņotam māksliniekam. Kura darbs svarīgāks un ar lielāku idejiski estētisku vērtību, tas atkarājas tikai no talanta lieluma un veiksmes. Citas mērauklas te nevar būt.

Bet, vērojot proletāriskās literatūras mēģinājumus, it sevišķi viņas radikālajā virzienā Krievijā, uz katra soļa ieraugām kādu vispārēju parādību, no kuras vispirmā kārtā jāatkratās, lai šie mēģinājumi vienā vai otrā virzienā tiektos pa patiesas proletāriskās mākslas ceļiem. Jau citā vietā es esmu norādījis, ka visa līdzšinējā pilsoniskā rakstniecība tikpat dzīves uztverē, kā cilvēka psiholoģiskā izpratā un mākslas veidojumā ir caur un cauri individuālistiska. Te nav domāta tā individuālistiskā atsevišķība un īpatnējība, kas nenovēršama un nepieciešama katra īsta mākslinieka tēlojumā. Bet tas visiem viņiem kopējais vērojuma un izjūtas process, kas vienmēr saistās pie atsevišķā, individuālā, pie dzīves detaļām un nošķirtām parādībām. Arī proletāriskās literatūras mēģinājumi vēl vienmēr pilnīgi zem līdzšinējās pilsoniskās mākslas iespaida un līdz ar to individuālistiskās psiholoģijas varā. Teorijā viņi gan pilnīgi noliedz pilsoniskai literatūrai jebkādu vērtību un nozīmi, bet praksē staigā tāpat pa viņas pēdām. Un tas nu nebūt neved uz to pilnību, kura tēlojas mūsu acu priekšā, ko neatlaidīgi un negrozāmi prasa ne vien proletariāta nākotne, bet jau tagadnes dzīves plūsme, kura visos laikos ir rosinājusi un nosacījusi arī literatūras strāvas.

Kolektīvā dzīve, masu kustības un cīņas, kuras tik zīmīgi raksturo ne vien lielā kara, bēgļu un revolūcijas gadus, bet arī politikānisma, parlamentārisma, sociālo reformu un vienkāršas arodnieciskas organizācijas starplaikus, nav pietiekoši dzīvi attēlojušās un diezgan skaņi atbalsojušās tagadnes rakstniecībā. Tagadnes rakstnieki nav pietiekoši plaši aptvēruši un diezgan dziļi izmanījuši sava laika īpatnējo seju vai arī nav spējuši atrast tai raksturīgu atveidu. Iemesls tam tikpat teorētiskas izziņas un psiholoģiskas izjūtas trūkumā, kā arī māksliniecisкas uztveres un estētiskas tehnikas nespēcībā.

Pie tā vainīga visa līdzšinējā socioloģiskā, psiholoģiskā un filozofiskā zinātne un pilsoniski literāriskā kultūra. Izsmalcinātais, trausli nevarīgais indivīds visu laiku ir celts par vienīgo sociālo un garīgo vērtību radītāju faktoru. Neskaitāmi sociālās un individuālās psiholoģijas pētījumi kā vienā mutē apgalvo, ka masa ir akla, ka masa bez vadītāja indivīda ir stulba un nedroša. No vienas puses, tā alkst varoņa un vadoņa, kam akli padoties un pakaļiet, neprasot, kur un kādēļ. Bet, uz otru pusi, tā brīnišķā kārtā nomāc lielo radītāju-vadītāju indivīdu un ar smagu vielas spēku nospiež to zem savām kājām. Briesmas, kas indivīdam draud no masas, neskaitāmos artiķeļos tēlojis pazīstamais krievu liberālais publicists Mihailovskis. Koncentrētāk, noteiktāk un žultaināk sociālisma un strādniecības

ienīdējs — reakcionārais franču «filozofs» Lebons («*Psychologie du Socialisme*»[1]. — Mūsu bēdīgi pazīstamā Jāņa Jankava gudrības ir tikai tiešs, pliekans un nevarīgs Lebona teorijas atgremojums), Štirnera «Vienīgais un viņa īpašums», Nīčšes raksti, — tūkstošiem citu grāmatu sarakstīts, lai izslavinātu atsevišķo cilvēku pretim sterilajam nomācošam pūlim, garīgi nedzīvam kolektīvam, rupjai bezsejas masai. Varoņu kults ilgi pārdzīvojis pašus varoņus. Protams, Markss un pēc viņa marksistiskā socioloģija un sociālistiskā publicistika jau sen cīnās pret šo kultu — un nevar teikt, ka bez panākumiem. Spilgtākais raksts šajā garā, ko man gadījās lasīt īsi pirms pasaules kara, ir Maksima Gorkija «Indivīda bankrots» kopojumā «Очерки философии коллективизма». Mazāk zinātnisks apcerējums, vairāk kaislīgs publicistisks pamflets ar stiprām vienpusībām un pārspīlējumiem. Plaši, nopietni pārdomāti darbi šajā virzienā ir Sorokina «Socioloģija» un Behtereva «Kolektīvā refleksoloģija». Bet ar koletīva jeb masu tēlojuma problēmu tiem tikai attālāks sakars. Masu un indivīda psiholoģijas raksturīgāko pusi, kura literāriskā tēlojumā sevišķi no svara, man šķietas, vislabāk izcēlis L. Voitolovskis savā apcerējumā «Indivīds un pūlis» (1913), tāpēc še daži citāti no tā:

«Vienādu jūtu apgarotas masas jeb pūlis ir tas, kas «darina vēsturi». Ne ikkatrā cilvēku kopumā parādās kopējs entuziasms, psiholoģiska vienība, kas visus dalībniekus satur pūlī. Lai tur izrastos raksturīgās psiholoģiskās pazīmes, nepieciešami, ka tas no nejaušas cilvēku drūzmas pārvēršas par sevišķu, kopēju interešu saistītu orgānismu. Tāds apvienojošs moments pūļa dzīvē ir jūtas. Gluži viena alga, vai tās ir estētiskas, reliģiskas vai patriotiskas jūtas, viena alga, vai mūsu priekšā ir līdzcietības vai naida ierosināti ļaudis vai kopēju skumju apvienots pūlis kā liela cilvēku kopa, vai vienādu briesmu pārņemta masa, — pietiek, ja visus apgarojusi viena tieksme, sakausējis kopīgs uztraukums, lai visi padotos «pūļa garīgas vienības likumam» (Lebons, «Pūļa dvēsele»), t. i., lai kolektīvās psiholoģijas likumi valdītu pār viņiem. Kas grib darīt iespaidu uz pūli, tam vispirms jāpazīst tie likumi, kuriem padodas pūļa jūtas. Ikkatrā vēstures lappusē iezīmēts viņu nepārvaramais spēks. Analizējot dažādus literatūras piemērus, redzam, ka katram pūļa dalībniekam ir uzticīga, līgsma un dzīva sajūsma. Viņu dedzina un biksta apziņa, ka tagad var, tagad vajag traukties uz priekšu, ka aizkavēt it nekas vairs nespēj, it kā no vienkāršas pieskaršanās citcitam sirdis pildītos ar drošsirdību un miesā ieplūstu neuz-

[1] «Sociālisma psiholoģija» *(fr.)*. *Sakārtotāji.*

varams spēks. Aiz sevišķiem, pūļa radītiem psihofiziskiem cēloņiem mūsu būtnē notiekas pastiprināta enerģijas plūsma. Savstarpēja satuvināšanās, kolektīvā instinkta apmierinājums atsvabina sakrājušos spēkus un paceļ indivīda dzīves apjomu un darba iespēju. Visa indivīda griba, visas jūtas tikai pūlī var svabadi atraisīties un darboties, kolektīvo tieksmju varenībā atsevišķais cilvēks mācās saprast visu sava paša spēka bagātību un varenību. Pūlis nevis nonāvē, nevis sašaurina savu dalībnieku individualitāti, bet izskauž naidu un neuzticību, kas cilvēkam pret cilvēku, iznīcina nolādamo sazvērestību, kas parasti saceļ vienu pret visiem un visus pret vienu. Jau pats savienošanās fakts ar citiem pilda indivīdu ar lielisku, drošu prieku un nesalaužamu uzticību uz sevi un saviem spēkiem.»

Ācīm redzami Voitolovskis še domā galvenā kārtā gadījuma pūli nejaušā atsevišķā momentā. Stabilu kolektīvu, organizētu masu un viņas psiholoģiju viņš tieši neaplūko. Bet viņa slēdzienus lielā mērā var vispārināt — to pierāda daudzi zinātņu vīri ar eksperimentālās metodes palīdzību (Prudons, Lange, Hefdings, Vunts, Bīhers). Bet mans uzdevums še nav noskaidrot kolektīvās psiholoģijas zinātnisko pusi. Augšējā citātā tikai ir zīmīgs raksturojums indivīda un masas savstarpējām attiecībām pretsvarā līdzšinējai pilsoniskai romantikai un ideālistiskajai varoņu dievināšanai. Mazākais tik daudz tur redzams, ka laiks arī rakstniekiem piegriezt vislielāko vērību dzīves kolektīvajām parādībām un ļaužu masām un mēģināties viņu attēlojumā.

Masu tēlojuma problēma, pēc manām domām, stāv tagadnes literatūras kardinālo jautājumu centrā. Literatūras attīstība nevar pamest nekādu līkumu garām šī jautājuma atrisinājumam. Tajā koncentrējas visas tās atsevišķās satura un formas problēmas, kas tikko pārredzamā virknē uzriet tagadnes un nākotnes mākslas pārdomā. Individuālā varoņa biopsiholoģija gadu simteņiem ilgi bijusi lirikas, noveles, romāna un drāmas satura pamatelements. Tas paturēs savu zināmu vietu arī nākotnes literatūrā. Arī tur iespējamas jaunas variācijas un noskaņojumi, jauni noveidi un pārvērtības. Bet viss tas stāv ciešā atkarībā no indivīdu ietverošās un veidojošās masas, kuras izpratnei vairs neder vecā metafizika un mistika, ne attēlojumam parastā liriski episkā forma. Jaunais saturs prasa jaunu veidu un jaunas izveida formas, kurām gaužām maz paraugu līdzšinējā literatūrā.

Tomēr sastopami diezgan bieži masu tēlojuma mēģinājumi arī agrākajā literatūrā. Arī ar tiem nepieciešami iepazīties — galvenā kārtā tādēļ, lai redzētu daudzu mākslinieku nevarību

masu psiholoģijas izpratā un līdzekļu trūkumu viņu kustības attēlojumā. Jau senatnes tautu episkajās dzejās karagājienu, kauju un līdzīgu drūzmainu notikumu aprakstos atrodam itin kā masu tēlojuma mēģinājumus. Bet, tuvāk palūkojot, šī ilūzija izgaist. Tur paliek tikai reģistrācija, priekšmetu un cilvēku gari un nogurdinoši pārskaitījumi, kronikas veidīgs zināma notikuma vai epizodes apraksts. Viss, arī šķietami tēlotā masa, tur noder tikai atsevišķā cilvēciskā vai dievišķā varoņa izcelšanai un slavināšanai. Arī klasiskās drāmas koris nav nekāda masa vārda šālaika nozīmē, bet galvenā kārtā aiz tehniskiem nolūkiem iepītā sastāvdaļa dievu un varoņu traģēdijā. Vēl noteiktāk un spilgtāk individuālvaroņa, avantūrisma un piedzīvojumu stāsti ir pazīstamie feodālā laikmeta sacerējumi. Masas sāk interesēt rakstniekus un dzejniekus tikai samērā jaunākā laikā. Vispirmā kārtā, protams, no negatīvās, atbaidīgās puses. Rakstnieki pilnīgi solidarizējas ar Lebonu un radniecīgiem buržuāzijas ideologiem ieskatos par pūļa barbarismu un kultūras naidu. Laikam gan pats spilgtākais darbs šajā virzienā ir zviedru rakstnieka Osiana-Nilsona romāns «Barbaru mežs» (pēc Svena Hedina diagnozes, tas ir «pērkondimdošs protests pret dzimstošo prastā pūļa valdību» — pārtulkots arī latviski un savā laikā nodrukāts «Līdumā»). Rakstnieks tur starp citu šādi raksturo nīstamo strādnieku masu un tās atsvabināšanās tieksmes: «Vai jūs nedzirdat troksni, bruņotu barbaru masas troksni? Tā gatavojas izpostīt mūsu kultūru, mūsu lepnumu, mūsu brīvību. Vai nedzirdat huņņu pulkus, kuri ar zobenu dauza pie Romas krakstošiem vārtiem? Aziātisku barbaru uzbrukumu, kurš izperinājās viena žīda smadzenēs un tūliņ aizrāva sev līdzi gotiskās augstskolās mācījušos neapdāvinātu cilvēku pūļus. Pret Romu, pret Romu! — skan viņu kara sauciens. Pret Romu, veco tiesību sargātāju, kara izlolotāju, varoņu audzinātāju, pret izglītības un greznuma marmorpilsētu! Un arī pret Hellādu! Pret tēvzemes mīlestības un dzimtenes šovinisma šūpuli, pret vergu uzcelto un bruņoto augstmaņu pārvaldīto dzejnieku, domātāju un daiļuma Hellādu! . . .»

Te un līdzīgos piemēros nevar runāt par īstu masu tēlojuma mēģinājumu, lai arī neizdevušos. Tas mums nerāda nekādu mākslinieciskū vielas uztveri, nekādus estētiskas izdomas meklējumus un izveida paņēmienus. Rakstnieks te nav atradis dzejiska tēlojuma problēmu, bet vienkāršu, neciešamu sociālu fenomenu, pret kuru publicistiski skrāpējas viņa žultī mērcētā renegātiski individuālistiskā spalva. Tie nav apgaroti dzejiski teikumi, ko dzirdam, bet kailas avīžnieciskas frāzes, kuras gan zīmīgi raksturo rakstnieku pašu, bet nesniedz nekāda ierosinājuma masas

psiholoģijas izpratā un estētiskā atveidojumā. Un tādas ir deviņdesmit simtdaļas renegātisko spalvas ražojumu. Šim apcerējumam pilnīgi pietiek ar vienu pašu paraugu.

Rakstnieki ar citādām sociālām simpātijām un ideoloģiju galvenā kārtā aprakstījuši masas pozitīvo, apaugļojošo iespaidu uz atsevišķo indivīdu. Voitolovskis saviem slēdzieniem min pāris piemēru. Garšins (stāstā «Bailes») saka šādi:

«Ļaudis gāja arvien tālāk un tālāk, soļi kļuva lielāki, gaita brīvāka un stingrāka. Man vairs nevajadzēja censties piemēroties kopīgai taktij: nogurums bij pārgājis. Itin kā kad spārni izauguši un nestu uz priekšu, turp, kur jau dārdēja mūzika un dimdēja pērkonīgais «urrā». Neatminos, pa kādām ielām mēs gājām, neatminos, vai bij ļaudis uz šīm ielām un vai tie skatījās uz mums: atminos tikai uztraukumu, kas bij apņēmis dvēseli, līdz ar apziņu par tās masas briesmīgo spēku, pie kuras es piederēju un kura mani aizrāva līdzi. Sajutu, ka šai masai nekas nav neiespējams, ka straume, ar kuru es plūdu un kuras daļiņa es biju, nezin kavēkļu, ka viņa visus salauzīs, visu satrieks un iznīcinās.»

Un Maksims Gorkijs («Pašatzīšanās»):

«Iedegas cilvēkam acis, mostošā dvēsele spulgo no tām, un arī mana redze top plaša un sajūtīga... No tavā priekšā atvērtām sirdīm smelies spēku un ar to pašu spēku apvieno tās par vienu vienīgu sirdi. Pats dzīvo kā kāda liela auguma loceklis, savas dvēseles kliedzienu dzirdi no citu lūpām un, kamēr dzirdi to, sajūties laimīgs. Bet, ar citiem kopā saplūstot, neesmu aizgājis pats no sevis, bet gan it kā izaudzis, pacēlies sev pašam pāri, mani dvēseles spēki ir tikuši daudzreiz lielāki.»

Šie raksturojumi ir psiholoģiski dziļi un loģiski pareizi. Un tomēr tie ir tikai raksturojumi, labāk sakot, apraksti. Rakstnieks sīki un patiesīgi apraksta, ko, bez šaubām, pats pārdzīvojis un izjutis masā — streika laikā, demonstrācijā, revolūcijā. Tas ir detalizēts zīmējums vispārējam teorētiskam apcerējumam. Teorētiskā puse tanī arī galvenais, gandrīz vienīgais. Mākslinieciskā, estētiskā — neizcelta un neizveidota. Kā kurš katrs teorētiķis, rakstnieks grib pārliecināt, mazāk rādīt, sugestēt un līdzieviļņot. Saturs te ir pats par sevi vērtīgs un nozīmīgs, bet nav mākslas formas. Mūsu problēmas iztirzājumam šajos aprakstos tikpat maz pieturas kā iepriekš citētā renegāta-individuālista tirādē. Bet literatūrā atrodami arī citi, tieši mākslinieciski masu tēlojuma mēģinājumi. Tie mums šajā gadījumā pievilcīgāki.

Ļeva Tolstoja «Karā un mierā» ir daudzas episki plašas, liela

mākslinieka gleznotas, neatvairāmi valdzinošas kauju ainas. Piemēram, Šengrabenes kaujas tēlojums episki plašs, neskaitāmas atsevišķas epizodes reālistiskā dzīvumā, krāsainībā un psiholoģiskā dziļumā nepārspējamas. Šī glezna atgādina tos milzu audeklus Pēterpils un Maskavas mākslas galerijās, kuru rāmji aizņem visu sienu no grīdas līdz griestiem. Atsevišķas figūras un viņu grupas zīmētas meistariski, bet visā kopumā glezna izliekas bez nosvarotas kompozīcijas, nekoncentrēta, gabalaina. Jucekļainais iespaids nezūd arī tad, ja atkāpjamies līdz attālākai sienai un no turienes mēģinām ainu aptvert vienā mirklī. Tolstojs ir ģeniāls mākslinieks individuālistiskās epikas un psiholoģijas sfērā. Pats piedzīvojis un pārdzīvojis kauju burzmu un pazīst to visos sīkumos. Pret vispārējās drūzmas plašo fonu viņš mums parāda neskaitāmas, individuāli savādas dzīvas būtnes, gan asiņu salkumā iekaisušas, gan tuvās nāves nojaudas nomāktas, gan izbaiļu trenktas, gan ievainojumu sāpēs kaucošas, gan agonijas raustītas. Redzam ģenerāli Bagrationu, adjutantu, palkavnieku, baterijas komandieri Tušinu, zaldātu-kanonieri, redzam pat zirgu, kas ievainots sabrūk ar cilvēka balsij līdzīgu vaidu. Plašāku zaldātu masu trauksmi viņš gan prot lieliski aprakstīt, bet ne tik dzīvi izcelt mūsu acu priekšā. Mēs dzirdam, bet neredzam, saprotam, bet nepārdzīvojam līdzi. Klausāmies rāmu episku vēstījumu, bet neskatām mutuļojoši dramatisku scēnu.

Zināmā mērā Tolstoja individuālās psiholoģijas un miniatūr-raksturojumu paņēmieni un viņu konsekvences izskaidrojamas ar rakstnieka pazīstamo idejisko tendenci. Viņa nolūks rādīt, ka atsevišķais varonis (viņš te galvenā kārtā domā Napoleonu) īstenībā nav nekas. Neko nevar iepriekš izdomāt, aprēķināt un pēc tam tikai uzsākt un izvest. Viss atkarājas no zaldātu masas garastāvokļa, kas nekādiem līdzekļiem nav grozāms, nav pat izprotams un izskaidrojams. Varonis un vadonis tikai tad ko iespēj, ja par šo iespēju masas jau iepriekš pārliecinātas (Kutuzovs). Tās arī viņu pašu savukārt suģestē un aizrauj līdzi. Šis ieskats ir tuvs mūsējam, lai gan reālistiskai masu psihes izpratai nav nekā kopēja ar Tolstoja transcendentālismu un mistisko determinismu.

Bet ģeniālā mākslinieka neveiksme masu tēlojumā galvenā kārtā aiz tiem pašiem iemesliem, kurus redzam arī visur citur. Viņam ir individuālistiskās mākslas skola, viņš visur redz atsevišķo cilvēku un prot to attēlot nepārspējami plastiski un dzīvi. Arī mazāku radniecīgu indivīdu kopu, piemēram, dzimtu. Bet lielu masu trauksmēm viņam trūkst nepieciešamās uztveres spējas un piemērotu mākslinieciskas izteiksmes līdzekļu. No tēlo-

tāja viņš kļūst par aprakstītāju, no mākslinieka — par psihologu-teorētiķi.

Par masu tēlojumiem lirikā es še negribu daudz runāt. Mani galvenā kārtā interesē prozas darbi, tāpēc ka tajos šķietas masu tēlojuma problēmas smagums. Lirika kā sajūsmas, kā emocionāla saviļņojuma tieša izteicēja mazāk saistīta pie priekšmetības ar viņas reālajām kontūrām un to atspoguļojuma mākslas formās. Te varētu gan runāt par masu izjūtu, bet ne tik daudz par to tēlojuma veidu. Tāda izjūta manāma demokrātiskā Vitmena un pilsētas drūzmas dzejnieka Verharna lirikā. Abi viņi zināmos momentos itin kā proletāriskās ideoloģijas apgaroti, — liekas, tikai tāpēc arī izjutuši grandiozo masu kustību spēku un skaistumu. Bet abi drīz aizklīst liriskā universālismā un kosmiskā mistikā, kur reālās masu parādības vairs nav saskatāmas. Individuālais ar kolektīvo saplūst un sajaucas krāsainā ņudzeklī, lāsmainā skaņu rotaļā, sprēgājošā retorikā, kas tik daudz jauno proletārisko iesācēju pavedinājusi uz neauglīgiem atdarinājumiem. Šie pēdējie mēģina kļūt konkrētāki, vitmeniski-verharniskā formā ietērpt sociālās cīņas tuvākos vai tālākos etapus, bet tā izveido tikai beletristisku trafaretu, aiz kura pašas idejas rēgojas kailas, dzejiski neizjustas, estētiski neapgarotas.

Lielo laikmetu masu saviļņojumos un trauksmē pašā allaž ir dziļš un spēcīgs dramatisks elements. Arī organizētā kolektīva dzīvē un darbā palaikam daudz dinamikas, modras rosības, dažādīgi vibrējošas kustības. Pasīvi jūsmīga masa varbūt ir tikai kapu svētkos vai kādā garīgas mūzikas koncertā. Īstā, dabīgā vieta masu tēlojumam būtu drāmā. Bet tur to tik bieži vis neatrodam. Līdzšinējā pilsoniskā drāmā cīnās individuāli varoņi. Varoņu kults uz skatuves tālu pārdzīvojis viņus vēsturē, dzīvē un episkajā literatūrā. Dramatiķi un dramaturgi nesaprot, ko teātrī iesākt ar ļaužu masām. Tā sauktie tautas skati pa lielākai daļai iznāk pēc nožēlojamām karikatūrām. Šālaika teātri arī nepavisam neder masu izrādēm. Tie pilnīgi piemēroti šālaika pilsoniskās publikas individuālistiskai mākslas gaumei un aprēķināti lielākais dažu desmitu artistu ansamblim. Īstas masu lugas tur tomēr būtu izrādāmas stilizētā veidā. Bet šimbrīžam arī pēc stilizācijas reti gadās vajadzība.

Vecā drāma šķietas diezgan nevarīga masu tēlojumos. Kauju un citi līdzīgi masu skati tajā allaž notiek kaut kur aiz kulisēm. Uz skatuves parādās pāris personu, un tās nu informē viena otru un klausītājus par to, kas notiek viņā pusē. Bez šaubām, tas ir neveikls paņēmiens, kas bieži vistraģiskākajā vietā izliekas komisks. Tā, piemēram, Šekspīra «Jūlija Cēzara» piektā cēlienā Kasijs sūta savu vergu Pindaru nelielā uzkalniņā

vērot, kas viņējā pusē notiek, un raportēt par to viņam. Un, kad ziņas priekš viņa nelabvēlīgas, viņš sauc to atpakaļ lejā un pavēl nonāvēt sevi. Gandrīz pārsteidzošs ir šīs scēnas nedabiskums un psiholoģiskā neiespējamība. Cilvēks Kasija uztraukumā un gaidās nesūtīs citu, bet katrā ziņā pats trauksies vērot un izzināt. Bet lielo dramatiķi te acīm redzami saista toreizējās dramaturģijas tradīcijas, kā arī pārvadājamās skatuvītes neērtais šaurums. Tomēr ir gadījumi, kad taisni klausītāju-skatītāju psiholoģiskā izprata un dramatiskās tehnikas aprēķins prasa masas atstāt aiz kulisēm. Tā «Hamleta» ceturtā cēlienā iespaids rodas taisni no tā, ka ļaužu pūlis ir dzirdams aiz sienas ārā, draudoši trokšņains, gatavs katru acumirkli ielauzties (*W. Lohmeyer, Die Dramaturgie der Massen*[1]). Vispār, ja runājam par masu tēlojumu vecajā drāmā, tad pietiek pakavēties pie Šekspīra darbiem, — visi viņa pēcnācēji tikpat romantiskajā, kā naturālistiskajā virzienā gājuši skolā pie renesanses laikmeta lielākā dramatiķa un maz jauna pievienojuši viņa masu tēlojuma tehnikai. Ar visu aristokrātisko pasaules ieskatu, varoņu dievināšanu un pūļa nicinājumu Šekspīrs tomēr bijis pārāk dziļš vēstures pazinējs un psihologs, lai neizprastu masu lielo lomu atsevišķa varoņa gaitās un veselā vēsturiskā notikumā. Arī pārāk liels mākslinieks, lai neizlietotu masu skatus savu vēsturisko traģēdiju uzbūvē. Visievērojamākās šajā ziņā viņa romiešu drāmas, sevišķi «Jūlijs Cēzars» un «Koriolāns». Protams, kā sava laika cilvēks, viņš visbiežāk izvirza masas pretstatā varonim. Masa ir lempīga, glēva, bailīga, šaubīga, nodevīga un akla. Tai pretim gloriozā spožumā izceļas varoņa augums. Masa ir tikai fons varoņa gleznojumam. Masa ir vai nu ierocis varoņa rokās, kuras to loka un veido pēc patikas, vai arī negatīvs pretspēks, kas ierosina varoni uz aktīvu pretsparu un lielām cīņām. Masa zina tikai ņirgāties par varoņa cēlajiem nodomiem vai stulbi aurot un uzgavilēt viņa aizraujošām runām un drosmei, tā ar savu naidu vai piekrišanu stiprinot viņa tieksmes un ieliesminot viņa sajūsmu. Tāds bij tas laiks, tāda viņa vēstures, masu un varoņa izprata.

Interesantāks un pamācošāks ir Šekspīra masu tēlojuma izlietojums dramatiskā darba vispārējā uzbūvē. Neizlaizdams no acīm un prāta savu varoni, viņš veido masu skatus tur, kur varoņa raksturam un darbam nepieciešams vēsturisks kolorīts vai situācijai laika un apkārtnes noskaņa. Masu skati orgāniski iekļaujas drāmas kompozīcijā, atbalstīdami individuālās traģēdijas kāpinājumu, allaž palikdami pienācīgā atstatumā un

[1] «Masu dramaturģija» (vāc.). *Sakārtotāji.*

nosvarā, lai neaizēnotu galveno varoni. Kur jāizvairās no pēdējā, Šekspīrs masas vietā liek uznākt atsevišķiem viņas priekšstāvjiem. Tie allaž raksturoti tik zīmīgi, ka apjaušami reprezentē neredzamo masu ar visām viņas spilgtākajām īpašībām un dažos vilcienos itin kā norāda jau uz vēlākās masu stilizācijas scēniskajiem paņēmieniem. Šajos, tāpat lielajos masu skatos Šekspīrs parādās kā asredzīgs reālists, kas pūli prot tēlot visā viņa ārējā raibumā un viļņotā psiholoģiskā dažādībā. Ar apbrīnojamu meistarību viņš masas izteiksmi liek rādīt atsevišķām personām, kamēr visam lielajam kopumam piekrīt tikai ilustrējoši, izceļoši, pastiprinoši starpsaucieni. Masas dialogs pilnīgi sakļaujas ar viņas garastāvokli, pieskanīgi izteic viņas saviļņojumu un tieksmi. Teikumi īsi, aprauti, ekspresīvi, emocionāla strāvojuma nesti.

Pēc pasaules lielākā dramatiķa mazliet savādi runāt par mūsu pašu Jāni Akurateru. Tomēr ir iemesli, kas uz to pamudina. Vispirms Akuraters tāpat raksta vēsturiskas traģēdijas, tāpat ved uz skatuves varoņus-karaļus pretstatā aklajam pūlim, tāpat liek bajāriskiem varoņiem runāt aristokrātiskos jambos un plebejiem vienkāršā prozā. Bez tam Akuratera traģēdijas to vispārējā atkarībā no veciem klasiskiem paraugiem labi raksturo veselu nozari latviešu dramatiskajā literatūrā. Mans nolūks nav še vispār aplūkot Akuratera dramatiskos darbus. Mani interesē vienīgi viņa masu tēlojumi vēsturiskajās traģēdijās, sevišķi «Viestura» otrajā cēlienā.

Kādā iepriekšējā lugā («Kaupo») Akuraters, caur un cauri klasiskā trafareta varā, liek iznākt pāra personām no meža un raportēt, un prātot par to, kas notiek kaujā, meža biezoknī. «Viestura» otrajā cēlienā viņš acīm redzami gribētu izvairīties no trafareta. «Masu» skats kareivju nometnē tāpēc ierīkots pēc notikušās kaujas. Šāds *post factum* aranžējums par sevi ir tas visu nepiemērotākais masu tēlojumam. Masa, sevišķi kareivju masa, pēc savas dabas nav atceres, garu pārstāstu un prātojumu demonstrēšanai noderīgs objekts. Varoņi te savā starpā atminas pagājušo un rezonē par nākamo. Apkārt un aiz tiem mēmu statistu pūlis, kuram apzīmēt situācijas fonu un reizē ar to pamatot to naida un atriebības jūtoņu, kas strāvo varoņa būtnē. Karaļi runā, pūlis piebalso. Visā cēlienā viņi parāda dzīvību tikai ar šiem septiņiem izsaucieniem: «Mēs, virsait, mēs! — Patiesi! Jā! Mēs kalpot neprotam! — Jā gan! — Jā gan! — Jā gan! — Jā gan! No zemes dzēsts! — Jā gan! Vēl asāks zobens mums un naids!» Kā redzat, tā ir caur un cauri arhaiska varoņu traģēdija. Pūlis te noder tikai par rezonansi deklamējošam karalim. Pašam tam nav ne savu domu, ne savas gribas, ne savu tieksmju. Tas ir salašņu bars, vergu pūlis, zo-

bena barība. Bezraksturībā un neizteiksmē viņš ir pārāk izplūdis un pelēks pat priekš tā, lai kaut cik spilgtāk atēnotu varoņa kolosālo figūru. Pūļa blāvums absorbē arī visu spožumu varoņa tēlojumā. Arī kontrastiem nepieciešams savs samērs un līdzsvars, kā to ar ģeniālu intuīciju allaž un katrā vietā izmanījis Šekspīrs. Pūļa absolūtā pasivitāte apmāc arī varoņa trauksmi un padara to par vienkāršu runājošu lelli, bet Akuraters pat to nav nojaudis. Pūļa inertums tikai ar dramatiskiem acu blisinājumiem un septiņiem momentāliem mutes pavērieniem automātiski izkliegt «jā!», «jā gan!» prasa, lai varonis savā deklamācijā lietotu arvien skaļākas frāzes, lai viņš celtos arvien augstāk saskrūvējamā retorikā, lai viņš no jūsmu pārsātinātas lirikas beidzot kristu drebulīgā neirastēnijā. Traģēdijas vietā tur iznāk tikai liriski episks monologs. Masu tēlojuma vietā — nedzīva statistērija. Un tā tas ir itin visās latviešu «vēsturiskās» un «masu» lugās.

Saņemot kopā visu līdz šim sacīto, dabūjam sekojošo slēdzienu. Līdzšinējā episkajā un dramatiskajā literatūrā diezgan bieži sastopami masu tēlojumu mēģinājumi, bet idejiskā un tāpat mākslinieciskā ziņā tie vēl visai mazvērtīgi. Tas vispirms tāpēc, ka pilsoniskajiem rakstniekiem, līdz pat lielajiem klasiķiem atpakaļ skaitot, nav vēl bijis pareiza ieskata par masas lomu vispārējā vēsturisko notikumu gaitā, par viņas psiholoģiju un satiecībām ar atsevišķo indivīdu. Ideālisti un romantiķi pēc savas pasaules atziņas, individuālisma kulta piekritēji pēc literāriskajām tradīcijām, viņi allaž interesējušies tikai par atsevišķo personu un to stādījuši savu tēlojumu centrā. Masa viņu acīs bijusi tikai par sevi inerts, stulbs, aklām kaislībām aizņemts, atsevišķa varoņa demagoģijai pakļauts pūlis. Literāriski tehniskā ziņā viņi to lietojuši tikai varoņa personības izsvaram un spilgtākam apgaismojumam. Masu tēlojuma problēma viņiem īstenībā nav nemaz eksistējusi. Tikai sociālisma apgaismotie vai sabiedriski domājošie, lielākā vai mazākā mērā proletariātam līdzdzīvojošie rakstnieki sākuši apjaust masas īsto būtību. Sākuši saprast, ka masa nav tikai nejaušs salašņu pūlis, bet, it sevišķi organizēta kolektīva veidā, savstarpēju interešu apvienots indivīdu kopums, kolektīva personība ar vienotu gribu un tieksmēm — tātad īstenībā sevišķs kopindivīds ar savām raksturīgām sociālām un psihiskām īpašībām. Tie arī zinājuši apgriezt varoņu un varonības ideoloģiju ar kājām uz leju un galvu augšup un vērot masas kā galvenās kustību radītājas un atsevišķa indivīda veidotājas. Te arī vispirmā kārtā un visā lielumā paceļas svarīgā, vēl neatrisinātā masu tēlojuma problēma. Sasniegumi arī te vēl nav nekādi lielie. Bet ne vien sa-

sniegumi no svara. Liela nozīme jau arī tieksmei pēc tiem, meklējumiem pēc jauna estētiska veida, kuram attēlot modernās dzīves galvenās parādības.

2

Sociālā drāma nevar paiet garām masām — proletariātam jeb tautai vārda īstajā nozīmē. Viņas priekšā nostājas pavisam cita tēlojuma problēma nekā vecai, klasiskai un romantiskai drāmai. Tai tauta un masas bij pūlis, kam tikai izcelt vienpatņa varoņa figūru, izrādīt sajūsmu valdiniekam vai skumt līdz ar to. Sociālai drāmai galvenā kārtā nākas tēlot tautas sacelšanos pret apspiedējiem, proletariāta masu kustību un cīņu ar ekspluatatoriem. Tātad tai pa lielākai daļai jārāda masu aktivitāte, kolektīvas trauksmes momenti, jāveido īsta, impulsīva dramatisma pilna viela. Te rakstniekam nav jāpatērē enerģija, gudrojot un kombinējot, kā iedvest augošu, kāpjošu dzīvību liriski rezonējošā individuālā varonī. Te jācīnās ar bangojošu masu paisumu, ar kustības pārmēru, ar dramatiska satura pārplūsmi. Varētu sacīt, šīs aptversmes problēma ir līdzīga tam, kas nostājas priekšā ikkatram sociālistiskam vēsturniekam, sociologam un masu refleksoloģijas pētniekam. Sociālajam dramatiķim jāatrod estētiski ierobežota izveida forma šiem dažkārt neapredzamiem strāvojumiem, jāparāda kolektīva raksturīgā, bieži vien mainīgā ārējā seja, jāliek nojaust masu iekšējo pārdzīvojumu vienība visā ritošu situāciju saistītā virknē.

Kā līdzšinējā sociālā drāma ir tikusi galā ar šo sarežģīto uzdevumu?

Minējām jau, ka jaunā meklējumos daudz varam mācīties no pagātnes piedzīvojumiem. Bet vecā rutīna, vecās tradīcijas savukārt jaunu ceļu meklētājiem smagi līp pie kājām un stipri tur tos savā valgā. To redzam pat pie tik liela un neatkarīga dzejnieka, kāds bij Emīls Verharns. Viņa «Ausmā» ir slavena, varenā iedvesmes spēkā rakstīta tautas sacelšanās, revolūcijas un atsvabināšanās drāma. Taču ilgāk še pakavēties nav iespējams ne pie viņas simboliski sociālās idejas, ne vispārējā izveidojuma. Mums tikai jāpalūkojas dažos viņas masu skatos. Raksturīgākā šajā ziņā ir pati pirmā aina. Apkārtne deg. Tālumā blāzma. Ugunsgrēka zvani zvana. Ienaidnieks tuvojas pilsētai un to aplenc. Grāvjos ubagu pulciņi. Ļaudis uztraukumā bēg un skraida pa ceļiem. Nāk zemnieki pūļos. Gājēji, kalpi, strādnieki, strādnieces... Protams par sevi, tādai drūzmai pati lielākā skatuve ir pārāk niecīga. Visveiklākais stilizējums te neko nelīdzēs. Iedomājams vienīgi inscenējums brīvā dabā ar tiešām

lielām masām un lielu plašumu drūzmainai kustībai. Bet arī tur traucēs režisora nepārveidojamās, dzejnieka ievestās savādības. Ainas sākums ir dzīvs un spēcīgs. Pūļa apraustītā valoda, savstarpējās replikas ir nozīmīgas pašas par sevi un ar pirmajiem vilcieniem ievada skatītāju-klausītāju pūļa psiholoģijas izpratā un drūzmaino notikumu pasaulē. Patētiski retoriskais valodas stils un situāciju ātrā maiņa rada teiksmoti blāzmainu, nojausmās blāvi viļņotu simbolisku nokrāsu. Redzam un saprotam — tā ir tikai aina un līdzība kaut kam nākošam, kaut kam lielākam, kas aizņems un aizraus visu pasauli. Ubagi, zemnieki, kalpi — tikai priekšteči veselām ļaužu šķirām, kuras reiz modīsies ausmā un savienosies neuzvaramā, neapturamā masā. Tas ir jauns, simbolistisks revolucionāru masu tēlojums, kam vēlāk radušies daudz atdarinājumu. Taču jau pēc dažām lappusēm viņš atkrīt vecajā, klasiskās drāmas veidā. Tribūna satikšanās ar mirēju tēvu un garā pārruna ļaužu pūļa vidū ir psiholoģiski nepārliecinoša, mākslinieciski neīsta. Tēlotie tribūna dvēseles pārdzīvojumi neiespējami līdz pēdējam uztrauktā pūlī, kas katru atsevišķu indivīdu griež līdzi savos mutuļos kā skaidu atvarā. Estētiski šis skats izjauc kolektīvās drāmas plūsmi, atvirza to atpakaļ veclaicīgās sentimentālās varoņu lugas sfērās. Patiesību sakot, jo tālāk, jo vairāk viņa tur atvirzās. Ja arī tā netiek par īstu individuāla rakstura vai ģimenes drāmu, tad tomēr arī īstas masu lugas augstumos paceļas tikai dažos atsevišķos un nejaušos momentos.

Šķiet, jaunā simboliski proletāriskā drāma arī nespēs atrisināt masu tēlojuma problēmu. To puslīdz gaiši redzam jaunā vācu dramatiķa Ernsta Tollera «drāmā no XX gadu simteņa revolūcijas» — *«Masse — Mensch»* [1] (1922). Viņš ļaunojas par saviem kritiķiem, kas viņa darbā it kā meklējot naturālistiskas miljēscēnas un reālas ainas. Reāla viņa drāmā esot tikai dvēseliskā, garīgā elpa. Visa reālā būtība viņam liekoties vēl stipri problemātiska. *«Es ist noch eine Frage, ob wir persönlich existieren.»* [2] Pa sava cietuma logu viņš novērojis dažādu kārtu un arodu cietumniekus malku zāģējam. Tomēr neredzējis atsevišķas cilvēku individualitātes, bet vienādi sajusta jūga liktenīgi dzītas, drausmīgas marionetes. Redzējis divas vienādi ģērbtas vienāda auguma sievietes vienādiem soļiem garām aizejam, bet viņam šī gaita likusies kā divu vecu jumpravu nāves deja — kā vienas vecas jumpravas nāves deja un tās atēna spogulī... Šajos un līdzīgos teikumos sadzirdama diezgan dziļa masu psi-

[1] «Masa — cilvēks» (vāc.). *Sakārtotāji.*
[2] «Ir vēl jautājums, vai mēs personīgi eksistējam» (vāc.). *Sakārtotāji.*

holoģija un kolektīva tipa izprata, diezgan spēcīgs masu tēlotāja instinkts. Atsevišķais indivīds nav nekāda absolūti atdalīta un patstāvīga atsevišķība, bet tikai loceklis tajā pašā vienā ķēdē, tā paša kopējā jūga nesējs, tās pašas vispārējās kopības sevišķa atspulga. Tikai šo vispārējo, kopējo Tollers redz un grib attēlot. Pat līdz «mūžīgi cilvēciskajam» viņš aizrunājas un savu drāmu apzīmē par «vizionāru skatījumu» (*«eine wisionäre Schau»*). Patiesībā tas nav pat vizionārs skatījums, bet tikai šī skatījuma sacelta izjūta — tā ideju un jūsmu vibrācija, kas paliek aiz sapņaina iedomu skatījuma. Tas ir noteikts ekspresionisms. Mākslā tas tiecas pēc visšaurākās abstrakcijas, pēc simbola, pēc shēmas — pēc vienas vienīgas formulas, kurai apzīmēt visu neaptverami dažādīgo parādību kopu. Ekspresionismam ir mānticīgas bailes no visa tiešā, konkrētā, reālā — no reālisma, kuru viņš visu novirzienu romantiķu gaumē saprot kā kopēšanu, atdarināšanu, aprakstīšanu. Kur noved šis aplamais ieskats, to arī rāda Tollera *«Masse — Mensch»*. Proletariāta izcīņas un revolūcijas kontinuitāte taču ir tāda «mūžīgi cilvēciska» parādība, kura apzīmējama tikai kaili abstraktām, skeletiski shematiskām vispārējām figūrām. Tāpēc šajā masu cilvēku drāmā nav nekāda masu cilvēka un masas, bet tikai noslēpumaina spēka kustinātas marionetes un mistiska ēnu deja. Strādnieks, strādniece, oficieris, priesteris, baņķieris, ierēdnis, sargi, sagūstītie, ēnas — tās ir cilvēku šablonas, šķiru un nošķiru abstrakcija, mehāniski kustināmas formulas bez miesas un asinīm. Zaļoksnējā, tūkstotsveidīgā reālisma bēgdami, ekspresionisti kļūst par šabloniski un tendenciozi teoretizētājiem naturālistiem pēc romantiķu iedomātā parauga, un pāri tam krīt sociālās mistikas migla, kura ir vēl biezāka nekā pamazām izkliedējamā reliģiskās mistikas migla. Masu tēlojuma problēmu naturālistiskie ekspresionisti veic vēl vājāk nekā bijušie romantiski sociālistiskie impresionisti.

Tad jau drīzāk varētu atiet atpakaļ pie naturālistu korifejiem. Protams, atpakaļeja nav mūsu dabā. Bet teorijā varam atgriezties uz acumirkli, lai sameklētu tik daudzu pamesto un aizmirsto līniju, ko jaunreālisti nešaubīdamies virza un veido tālāk — cauri nīkstošās pilsoniskās mākslas dažkārt pievilcīgiem, bet ātrai nīcībai nolemtiem meklējumiem. Kaut pie tiem pašiem «Audējiem», kuri vēl šobaltdien nebeidz biedēt salonu estētus un arī viņu pašu citreizējo autoru. Gluži brīvs no klasiskās masu skatu dramaturģijas arī Gerhards Hauptmanis nav bijis. Vietu vietām viņš izlietojis vecos vēstījuma un pastāstījuma līdzekļus. Bet sadumpojušos audēju masas psiholoģijā viņš iejuties un iedomājies dziļi. Arī tur, kur strādnieku pūlis nav tieši uz skatuves, atsevišķo cilvēku runā, kustībā un žestos

nepārprotami izmanāms valdošā un vadošā kolektīva iespaids. Kolektīvs ir tas vienīgais varonis — atsevišķie īpatņi tikai sīkas cīpsliņas, sīki asins ķermenīši viņa augumā. Drausmīgā, stihiskā masu trauksme viņas īpatnējā laikmetiskā nokrāsā raksturīgi vieno visus — lai arī pēc individuālistiskās drāmas tradīcijām veidotos — tipus. Bet vietām, sevišķi sākumā un beigu cēlienā, uz skatuves ir īsti dzīvi masu skati ar zīmīgām grupām, emocionāliem saucieniem un izteiksmīgām kustībām, no kā dažs labs iesācējs var pamācīties.

Kā jau vairākkārt norādīts, masu dramaturģija pilnam varēs attīstīties tikai līdz ar piemērotu masu teātru izbūvi. Bet tā nu lielākos apmēros nav sagaidāma pilsoniskās valdonības laikā, kurai vēl svešs tikpat apzinātais masu instinkts, kā paša teātra nozīme masu psihiskajā un idejiskā organizācijā. Pagaidām jāizlīdzas ar masu spēļu mēģinājumiem, kādus mums, piemēram, retumis sarīko Tautas augstskolas un Rīgas arodbiedrību dramatiskās studijas. Masu tēlojuma problēmas smagums patlaban atrodas un tuvākajā nākotnē paliks episkajā prozas literatūrā, it īpaši romānā. Masu kustības te nav gluži tā rādāmas kā uz skatuves, bet tikai aplinkus ceļā, aprakstiem un attēlojumiem, tātad episkā proza noder kā sagatavojuma un pārejas pakāpe uz pēdējo, augstāko — dramatisko masu tēlojumu. Arī jaunākajā romānu literatūrā atrodami daudzi zīmīgi paraugi, no kuriem tikai dažus varam še minēt.

Gustavs Flobērs gan vairs nav skaitāms pie jaunajiem. Bet, tā kā viņš tomēr pieder pie tiem nedaudzajiem lielajiem ceļa taisītājiem un ievirzītājiem, pie viņa vēl ilgi atgriezīsies visi reālistiskā virziena iesācēji un mācekļi. Flobēra masu tēlojumu paraugi atrodami romānā «Salambo». Taisnību sakot, viss šis romāns, sākot ar algotņu dzīrēm Hamilkāra dārzos līdz Mato nobendēšanas skatam pēdējās lappusēs, ir nepārtraukta masu kustību gleznu virkne. Gan tās pa lielākai daļai patiešām ir gleznas, t. i., gleznaini tēlojumi spilgtām krāsām un asām līnijām, tātad zināmā mērā vienpusīgi, pārāk pie lietu un parādību ārpuses saistīti, episki gausi, bez modernai masu psihes izjūtai piemītošā dinamiskā straujuma. Bet tomēr šajā savā žanrā Flobērs ir nepārspēts un neaizsniegts mākslinieks. Atrauties nevar no šiem grandiozajiem, virmojošiem plašumiem. Pirmajā acumirklī tie izliekas juceklīgi un neaptverami, bet jau pēc dažiem vilcieniem parādās saskaņotā, pārskatāmā kopībā un vienkāršībā. Flobēra gleznojumā allaž ir centrs, kas satur un pārvalda visu pārējo, visam pārlej savu īpatnējo nokrāsu. Bieži vien kāds niecīgs, atsevišķi un izcilus redzams priekšmets, kādas mēness apspīdētas ilkss vai kāda saulē mirdzoša šķēpa gals mūs

ierosa visu ainu vienā mirklī pārskatīt un aptvert, visas masas kustībai intensīvi līdzi dzīvot. Piemēram tikai divi gabaliņi no algotņu dzīves tēlojuma romāna pirmajās lappusēs:

«Viņi rādīja cits citam savas brūces, stāstīja par saviem ceļojumiem, kaujām un par medībām savā dzimtenē. Viņi mēģināja atdarināt plēsīgo zvēru kaucienus un lēcienus. Vēlāk sākās nejēdzīgas derības: iebāza galvas amforās un dzēra bez apstājas kā izslāpuši kamieļi. Kāds milzīga auguma luzitānietis, nesdams pa cilvēkam katrā izstieptā rokā un ugunīgu elpu caur nāsīm pūzdams, skrēja pa galdu starpu. Lakedemonieši, kuri savas bruņas nebij nolikuši, smagi lēkāja. Citi izvirzījās no rindām pēc sieviešu parašas un taisīja netiklus žestus; un vēl citi izģērbās gluži kaili un dzērienu trauku vidū it kā gladiatori metās cīņā, pūlis grieķu dejoja ap vāzi ar nimfu zīmējumiem, bet nēģeris ar vērša kaulu dauzīja pret vara vairogu» («Salambo», 17. lpp., A. Gulbja izdevums).

Šī tēlojuma raksturīgā īpašība tā, ka rakstnieks vispirms notālim, vispārīgi parāda mums trakojošo barbaru pūli. Viņi — tas ir vienīgais kopas apzīmējums. Un patiešām mēs redzam juceklīgu burzmu, dzirdam tūkstoš balsu dunoņu un zvēriskus kaucienus. Bet tad šajā dzīvajā masu skatā, pret šo virmojošo fonu, izceļas atsevišķas gleznas un tēli, kas vispārējo ainu kā asām svītrām iegriež mūsu apziņā. Luzitānietis ar vīru katrā rokā, kaili gladiatori cīņā, dejojoši grieķi ap amforu, nēģeris ar vērša kaulu un vara vairoga šķindoņa. Līdz pēdējam sīkumam apjaušam šī mežonīgā pūļa drausmīgo spēku, barbarisko vieglprātību, nežēlību un izdzīves ārprātu.

Tēlojuma turpinājumam jau nepārprotami simboliska nokrāsa. Tur ataust barbaru masu bojā ejas nojausma, tur nomanāms arī Kartāgai gaidāmo šausmu norādījums.

«Smaržīgās zāles plūda viņiem no pierēm un lāstekām nokārās gar skrandainām tunikām; abējām dūrēm pret galdu atspiedušies, plati ieplestām, miglainām acīm viņi lūkojās apkārt, acīm aprīdami to, ko nejaudāja aizsniegt. Citi staigāja pa pašu galda vidu, pa purpura segām, kāju spērieniem sasizdami ziloņkaula kāju soliņus un Timo stikla traukus. Dziesmas jaucās ar vergu krācieniem, kuri nāves agonijā raustījās starp saplēstu trauku drumslām. Algotņi prasīja vīnu, gaļu un zeltu. Kliedza, ka viņiem vajadzīgas sievietes. Auroja simtējādās valodās. Daži, redzēdami tvaikus, kas vērpās ap viņiem, iedomājās esam pirtī; citi atkal, ieraudzījuši koku lapotni pār galvām, iedomājās medībās izgājuši un metās uz saviem biedriem kā uz meža zvēriem. Uguns aizņēma vienu koku pēc otra, augstas zaļo lapotņu

masas, no kurām vīdamās šāvās augšup garas, baltas liesmu strūklas, izskatījās it kā tikko atmodušies vulkāni» (21. lpp.).

Vulkānu liesmu plīvošās strēles spokaini mainās un krustojas ar mežīgā lapotņa ēnu melnajiem plankumiem. Un šī vispārīgā ņirboņa vairāk nekā pašas ainas detaļas mūsu fantāzijai padara dzīvu dzērumā trakojošo algotņu masu.

No vienas puses skatoties, liekas ārkārtīgi grūts uzdevums iedomāties barbaru cīņas ap Kartāgu, iejusties tā laikmeta īpatnējos apstākļos, visā tajā priekšmetiskajā un garīgajā atmosfērā, visu to mežonīgo burzmu pārliecinoši notēlot. Bet no otras puses, atkal uzdevums diezgan viegli atrisināms. Galvenais, gandrīz vienīgais veidotājs te taču ir rakstnieka fantāzija. Mums nav ne pārliecinošu vēsturisku dokumentu, ne aculiecinieku, ne cita kāda kritērija, pēc kura pārbaudīt vai apstrīdēt tēlotā realitāti. Gan Flobērs pats polemikās mēģina balstīties uz zinātniskiem vēsturisku dokumentu, arheoloģijas, etnogrāfijas u. c. pamatiem, bet katram skaidrs, ka ar visu to izšķirošais noteicējs viscaur bijusi viņa nepārspējamā mākslinieciskā iedoma un izdoma. Dažā ziņā grūtāks uzdevums šķiet moderno masu kustības tēlotājam. Ikkatrs lasītājs pats tās piedzīvojis un pieredzējis, apzinīgi vai neapzinīgi vērtē lasāmo tēlojumu pēc paša personīgiem, atmiņā uzglabātiem iespaidiem. Tāds kritisks vērojums zināmā mērā traucē tēlojuma rosmi, tiešā suģestija te grūtāk iespējama. Tā tas bieži vien ir ar neskaitāmajiem Eiropas kara aprakstiem. Gandrīz itin visos tajos izmanāms agrākās literatūras, dažos gadījumos varbūt pat pazīstamu batālistu gleznu iespaids. Masu tēlojums, kā modernas psiholoģijas un literatūrestētikas problēma, tajos vismazāk atrisināts.

Problēmas estētiskā puse, literāriskās formas jautājumi gan laikam paliks vēl arī rītam un parītam. Bet pati masu psiholoģijas problēma jaunākajā literatūrā jau veikta daudz plašāk un dziļāk, nekā to redzējām šī raksta pirmajā daļā citētos piemēros. Dāņu proletāriskais rakstnieks Mārtiņš Andersens-Nekse, piemēram, tā tēlo šķiras apziņas un sociālisma mošanos tumšajās strādnieku masās:

«Tas nesatricināmais fatālisms, kas līdz šim visu turēja smagā gaitā, bij sagrauts; masas neļāvās vairs ilgāk nospiest sevi drūmā rezignācijā. Cilvēki, kas visu mūžu cauri gājuši tikai pierasto ceļu pie darba un atpakaļ, piepeši palika stāvam un sāka uzdot neprātīgus jautājumus par šī visa mērķiem. Pat tie visvientiesīgākie sadūšojās izteikt šaubas par pastāvošās iekārtas taisnīgumu. Pirksti viņiem sliecās noārdīt kaut ko traucējošu, lai gan viņi paši vēl nezināja, ko īsti. Itin kā virpulis bij

sagriezies, visas līnijas tajā sajuka. Iznira līdz šim nepazīti spēki un lika sevi skaidri sajaust vai vienkārši satracināja pašus labsirdīgākos. Cilvēki, kas līdz šim ložņājuši kā suņi pēc maizes kumosa, piepeši kļuva cieti ietiepīgi un labāk ļāvās sevi zemē salauzt nekā liecās. Apdomīgie, visu mūžu vienā vienīgā darbā nostrādājuši, nevarēja vairs paciest ierasto kārtību un viena paša vārda pēc aizgāja prom. Smagā skolā iegūtā panesība bij pagalam, sajūtīgi palikuši tie, kas visu nesa uz saviem pleciem, negribīgi un nenosvaroti kā grūtas sievas. Liekas, viņi elsotu zem nezināmās varas sloga un mēģinātu saplosīt to cieto mizu, kura vēl apžņaudza to jauno, briestošo viņos pašos. Šī sāpīgā tieksme bij redzama viņu sastringušos skatos un spējā, neprātīgā grābstīšanā tukšā gaisā. Kaut kas draudošs bij jau pašā tajā neziņā, pa kuru masas klīda apkārt, itin kā alktu jaunu vārdu no tumsas. Tad, ātri noņēmušies, viņi meta laukā no prāta vecpierasto un ieaudzēto, lai atbrīvotu sevī svabadu klaju; visapkārt runāja tikai par jauno un neapzinīgi mēģināja tam jau pielāgoties — it kā tas jau būtu par sevi saprotams, it kā laiks jau klāt un solījums taisni viņiem pašiem piepildāms. Viņi klīda apkārt, gatavi tūliņ izvest kaut ko pašiem nezināmu, salasījās nelielās grupās un uz zila gaisa uzsāka neizdevīgus streikus. Citi nodibināja diskusiju biedrības un straujiem vārdiem sāka cīnīties par to jauno, ko neviens no viņiem vēl nezināja, — tie bij no jaunās paaudzes. Daudzi no tiem bij atnākuši pilsētā laimi meklēt un dega nepacietībā. Kaut kas versmains viņus apņēmis, viņi bij drudžaina nemiera pilni» («*Pelle der Eroberer*»,[1] II sēj., 54. un 55. lpp.).

Šim tēlojumam ir tuva radniecība ar Flobēra gleznām, neraugoties uz to, ka Flobērs glezno svešu barbaru masu kustības, bet Andersens-Nekse — modernā proletariāta mošanās un meklēšanas procesu. Neraugoties uz to, ka Flobēram priekš acīm masu ārējā virma, bet Andersens-Nekse vēro tikai viņu iekšējo, psiholoģisko drudžaino nemieru. Katrs no viņiem savu tēlojamo objektu aptver visumā un prot viņu spilgti izcelt lasītāja priekšā. Tur mēs redzam reālistiski sensuālu ainu, te pārliecinošu intelektuāli idejisku gleznu.

Mēs varētu minēt vēl desmitiem piemēru, kā līdzšinējā literatūra mēģinājusi attēlot proletariāta masu saimniecisko un politisko cīņu. Bet tas jāatliek plašākam apcerējumam. Mums pietiek ar raksturīgākiem šīs cīņas momentiem un viņu tēlojumiem. Revolūcija ir grandiozākā masu kustību demonstrācija. Tā arī visvairāk valdzinājusi rakstniekus. Bernhards Kellermanis romānā

[1] «Pelle iekarotājs» (vāc.). *Sakārtotāji.*

«Devītais novembris» konkrēti vērojis vācu revolūcijas sākumus un mēģina aprakstīt šādi:

«Ielas ļaužu pārpildītas. Dambji sagrauti, pār pilsētu šļācas straume. No priekšpilsētām, no fabrikām, kuras neskaitāmas bezgala garas naktis laistījās tik spoži, viņi saplūduši šurp — dzeltenām sejām, sliktas mašīnu eļļas saēstām rokām, dzelošu elektrisku lampu iekaisušām acīm. Sanākuši arī bālie, savītušie, gadiem dienas gaismas neredzējušie. Sanākuši tie, kas pārtika vienīgi no bietēm un kartupeļiem, kamēr Štiftera restorāna ķelneri viesiem čukstēja ausīs par saviem noslēpumainajiem garduniem. Sanākuši arī tie, kuri vēl ticēja meliem un krāpšanai, kamēr tālredzīgākie jau sen zināja patiesību. Sanākuši arī tie, kas ziedoja savus tievos, sadilušos laulības gredzenus, kamēr pilīs galdi liecās no zelta un sudraba lukturu svara. Sanākuši arī tie nelaimīgie, kam pat krekla nebij mugurā ...

No turienes! ... No turienes! ...

Iekritušām acīm, aizmirsti, apspļaudīti, dzīvi aprakti, atmesti, nomocīti, krustā sisti ... jā, tie nokāpuši no saviem krustiem un sanākuši.

Sanākušas arī sievas, kuras nekaulēdamās atdeva savus bērnus ģenerāļiem.

Sanākušas arī sievas, kuru vīri sen jau trūdēja kopējos kapos, sanākušas mātes, kurām bij jāredz, kā mira bērni pie viņu izkaltušām krūtīm.

Sanākuši vājprātīgie, kam bads un karš atņēmis saprašanu, sanākuši mirēji, ko bēdas un dzīves raizes dzinušas nāvē un kas tik tikko spēja vēl pavilkt kājas. Un izmisušie, kuru mūžs vairs tikai stundām skaitāms.

Arī drošie un pārgalvīgie sanākuši, tie, kas pašos briesmīgākajos gados nezaudēja ticību savai uzvarai. Lai svētīts viņu vārds!

Kara gūstekņi! Arī tie nu svabadi! Pūlīšiem viņi spraucās vispārējā drūzmā. Franči, krievi, itāļi, angļi, skoti, īri, kanādieši, nēģeri, austrālieši, indieši visdažādākajos mundieros ...»

Laikam gan vismodernākais masu tēlojuma paraugs būs atrodams Marseļa Fabrī «modernā pūļa romānā». Tāpat kā Tollera drāmā, Marsels Fabrī romāna ievadā mēģina teorētiski noskaidrot savus mākslinieciskos principus. Viņš grib iztikt pavisam bez atsevišķām personām un darbības. Tad — romāna darbība nenotiek kādā reāli apzīmējamā vietā un laikā; lasītājs to var iedomāties, kur un kad viņam tīkas. Un pēdīgi, savās universalizācijas tieksmēs autors centies aizmirst to tautu, kuras

valodā romāns rakstīts, apzinādamies pats kā cilvēks, kurš tikai aiz gadījuma un no viņa neatkarīga likteņa piedzimis Francijā un franču tautā. Viņš grib būt kosmopolīts, pasaules pilsonis, internacionāls rakstnieka tips, kādam mums līdz šim trūka parauga.

Masa ir vienīgais šālaika varonis. Protams, arī itin visā vēstures gājienā ne dievi, karaļi un ģenerāļi ir veidojuši dzīvi, bet tautas pašas. Bet tikai tagad ir pienācis laiks arī literatūrā ierādīt masai to lomu, kāda viņai piekrīt viscaur dzīvē un vēsturē. Masa bez apstājas iet uz priekšu — ar cīņām un upuriem. Un pāri šai vispasaules masu gaitai lidinās kaut kas noslēpumains, kāds «Nezināmais», kam pašam nav veida, ne vārda, bet kas tomēr ir masu trauksmes nerimstīgs iedvesmotājs un apgarotājs. Mēs, atsevišķie cilvēki, dzīvojam un mirstam, bet cilvēce paliek un, «Nezināmā» dzīta un vadīta, iet tālāk un tālāk. Vispasaules cilvēce, masa ir vienīgais mākslas veidojuma īsti cienīgais un vērtīgais objekts. Bet te rakstnieks nokļūst vēl nestaigātā ceļā, vēl nepazīstamos laukos. Pirmie soļi nevar būt diezin cik droši un gaita noteikta. Marsels Fabrī pats to labi apzinās. Še vispirms citēsim dažas zīmīgākās vietas romāna sākumā:

«No Pilsētas cēlās dunoņa.

Dobja, nezināms, no kurienes nākdama. Neizskaidrojama, bet nojaušama apslēptu spēku vēstītāja. Svešādas grūtniecības brieduma un sagaidāmas drausmīgas dzimstības lieciniece... — Drudžaina dzīve pārplūda ielas, virpuļos griezās sabiedrisko namu priekšā, kā ūdens palos izpletās pār laukumiem un platajās alejās. Un reizēm no šī augošā viļņa kā paisums pacēlās skaļu kliedzienu kņada. Kādas saskalas viņš atstās aiz sevis. Kādai bagātai ražai tur sēkla dīgst... No Pilsētas cēlās dunoņa.

Bet drūzmai tomēr nebij augošu ūdeņu klusās šļakstoņas; tā virzījās sažmaugtiem viļņiem, kuri slējās cits pret citu un kur katram likās neapzināta tieksme sašķīst pirmajam; tur bij arī platas plūsmu strēlas, kuras nešķobīdamās traucās pretim asiem, šķērdošiem klinšu zobiem; un no visas šīs trauksmes augšup kāpa nerimstoša, vaidoša šalkoņa, tik neaptverami plaša un nedzirdēta, ka, viņā klausoties, nebij izprotams, vai tie ir nāves agonijas vai radību sāpju vaidi... Un vilnis aptverdams tajā pašā laikā arī atskaloja tās bezvārda būtnes, no kurām pats sastāvēja, un auga, auga nemitīgi, nemitīgiem kliedzieniem pa priekšu plūstot. Un visa šī drausmīgā Pilsētas dzīve spraucās uz vienu vienīgu vietu, kā kuģa rinda, kura izliektām krūtīm stūrē uz glābēju salu; tromba, postošs taifūns vai tikai noslēpumaina

vara, kas stājas darbā» (*L'Inconnu sur les Villes. Roman des foules modernes par Marcello Fabri*[1]).

Taisnība, Marselam Fabrī te ir pavisam jauns darbalauks. Jaunai idejai, jaunam saturam jārod jauni izveida līdzekļi, jauna forma. Tomēr tepat arī redzams, cik grūti tas nenoliedzami spēcīgam un īpatnējam rakstniekam atsvabināties no literāriskām tradīcijām — no visa tā bagātā mantojuma, ko sniedz franču līdzšinējā rakstniecība. Šajā pašā citētā tēlojumā nepārprotami dzirdas romantiķa Viktora Igo un reālista Pjēra Lotī iespaidi. Arī konsekventā abstrakcija bez laika un telpas visā pilnībā nav bijusi iespējama. Romāna risinājumā nepārprotami izmanāma kara priekšvakara atmosfēra, pūļa viļņojumi, šovinistiskā nacionālisma kults, mākslīgā ienaida kurināšana tautu starpā, — kā to latviešu rakstniecībā tēlo arī Leons Paegle savā jaunajā romānā («Nāves cilpa»). Tāpat asiņainā slaktiņa tēlojums radies no nesen kā reāli pieredzētā un pārdzīvotā. Vispārējās sociālās revolūcijas tēlojumam precedenti ir Krievijas, Ungārijas, Bavārijas apvērsumos. Salīdzinot Kellermaņa un Marseļa Fabrī masu tēlojumus, konkrēti reālistisko un abstrahēto, lokālo un internacionālo, saturā principiālas starpības neatrodam. Revolucionārā masu kustība visur ir vienāda, tāpēc ka visur vienādi viņas cēloņi. Starpība varbūt tikai tempā un detaļu novirzienos aiz atsevišķo tautu īpatnējā temperamenta, ko noliegt pat noteiktākajam internacionālistam nav vajadzības.

Manāma starpība arī Kellermaņa un Marseļa Fabrī masu tēlojuma psiholoģiskā un idejiskā uztvērumā un estētiskā izveidā, lai gan abi viņi raksta modernā ekspresionisma gaumē. Kellermaņa darbā jūtamāk izpaužas militārisma skurbulim atmodušos masu reakcija pret saviem verdzinātājiem un mocītājiem. Tur manāmi konkrēti politiski impulsi, sociāls rūgtums, apjaušama masu tendence uz noteiktu mērķi. Marseļa Fabrī vispārinātais tēlojums ar savu «Nezināmo» slīgst it kā mistikas dūmakā, dramatiskajos metos te ieaužas zaigojoši krāsaina lirika. Grandiozo masu trauksmju atveidojumam viņš ir atradis ja ne gluži jaunu, tad tomēr visai pieskanīgu alegorisku formu. Ar spilgtu simbolisku gleznu viņš valdzina mūsu fantāzijas redzi un padara saprotamu uztrauktās, neapzinīgās, akli meklējošās masas augošo plūsmi ceļā uz «Nezināmo».

Beigās gribētu sacīt pāri vārdu par to, kā es pats esmu gribējis un mēģinājis masu tēlojumu. Protams, man nenāk prātā

[1] Marseļa Fabrī romāns par moderno pūli (fr.). *Sakārtotāji.*

līdzināties tādiem literatūras gigantiem kā Ļevs Tolstojs, Gustavs Flobērs un Andersens-Nekse. Nedomāju sevi salīdzināt arī ar Gorkiju vai Marselu Fabrī. Neiespējami pašam runāt par problēmas atrisinājumu vai pat kaut kādiem sasniegumiem. Bet lai man būtu atļauts pāra vārdu aprādīt, kā es esmu sapratis masu tēlojumu problēmu un kā mēģinājis to estētiski tehniski izveidot. Pie tam jāatzīstas, ka arī še es daudz esmu mācījies no minētiem rakstniekiem — it sevišķi no Flobēra, kuram manas literāriskās attīstības gaitās vispār bijusi milzīga nozīme.

Es še domāju Kurzemes bēgļu plūsmas tēlojumu romānā «Pērkona pievārtē», otrā nodaļā. Pilsoniskiem spriedējiem *à la* Pēteris Ērmanis tas liekas pavisam nebaudāms. Un pilnīgi pareizi. Ko viņi tur lai baudītu, ja viņi pat nespēj apjaust, ap ko īsti lieta še grozās? Ja sējumiem garos mīlestības un tīksminā-šanās stāstos viņi gan izzīlē visādas mūžības, bet masu tēlojuma problēmas priekšā var tikai plecus paraustīt. Cilvēks taču nevar spriest par to, priekš kā viņam absolūti nav uztveres orgāna.

Tēlojums radies no reālas pieredzes un personīgu pārdzīvojumu impulsa. Protams, tā nav ne atmiņu kopija, ne psiholoģiska fotogrāfija pēc tā trafareta, kuru romantiķi mums katrā gadījumā un negadījumā tik labprāt prezentē. Reālistiskā fantāzija izlieto tikai to, kas atmiņu un pārdzīvojumu atvaros izkristalizējies un nogulies dziļumā. Bet arī tā ir vēl tikai viela, no kuras apzinīgas un intuitīvas izlases ceļā rodas saturs estētiskam veidojumam. Un nekas tur netiek kopēts un nekas fotografēts. Reālais tiek dzīvs tikai māksliniecisķās fantāzijas kombinējumos un īpatnējā pārveidojumā. Ja jau atsevišķa individuāla tipa raksturojumā estētiskās kombinācijas nepieciešamas, tad masu tēlojumā te taisni pats smaguma punkts. Jo dzīvāka reālā vai iedomātā masu aina, jo stingrāka izvēle vajadzīga viņas māksliniecisķajā attēlojumā. Masa ir ārēji un iekšēji drūzmaina, šķietami juceklīga, ik acumirkļa mainošos situāciju un garām slīdošu tipu pilna. Var viņu tēlot arī drūzmainu un juceklīgu — ja tāds ir estētiskais princips un māksliniecisķais nolūks. Bet veidojumam pašam arī tad vajadzīga koncentrācija, centrs un piemērota perifērija, citādi gar lasītāja acīm noies tikai haotiski skaraina krāsu lenta. Noteikta vienība, stingri izveidota kompozīcija, visu daļu samērs un saskaņa vajadzīga, lai zināmā masa zināmā momentā parādītos kā orgānisks kopums, kā kolektīva personība — kāda tā ir ikvienā gadījumā.

Bēgļu masa uz Kurzemes lielceļiem bij vērojama (reāli vai fantāzijā) un tēlojama arī no putnu lidu augstuma, vispārējās kontūrās un viņas vispārējā slīdoņā pār ielejām un uzkalniem.

Bet tad glezna iznāktu vai nu shematiski abstrakta un vidišķi pelēka, vai atkal noderētu tikai kā palīga un izpausmes līdzeklis autora paša lirisku jūsmu plūsmai. Objektīvam plastiskam raksturojumam jāizvēlas zīmīgākās parādības un īsiem, asiem vilcieniem jāizceļ tās. Māksliniecisķa veidojuma process līdzīgs parastajam atsevišķa indivīda raksturojumam. Tikai vecais Balzaks aprakstīja savu tipu uz trim četrām lappusēm, sākdams no matiem un nobeigdams ar zābaku papēžiem. Tikai kāds izmežģījies «jaunklasiķis» tagad vēl mēģinās viņam pakaļ šajā smagajā naturālistiskajā manierē, no kuras pat Zolā savos pēdējos darbos jau raisījās vaļā. Tūkstošsejīgā masa ir raksturīgi notēlojama tikai stingrā stilizācijas ceļā. To es esmu mēģinājis romāna 12.—15. lappusē.

Es še analizēdams tīšām nošķiru masas ārienes raksturojumu par sevi un runāju par to. Patiesībā ārējais orgāniski sasaistās un saplūst ar iekšējo, psiholoģisko raksturojumu, — abi tie atbalsta un papildina viens otru, abi tiek par vienu veselu, gluži kā auklā neatvijami sašķetinās divi pavedieni. Psiholoģiskam raksturojumam nu neder autora tiešais pastāstījums un prātojumi par masu pārdzīvojumiem, kādus iepazinām daudzos iepriekšējos citātos. Dzīvi dramatiski skati ir vislabākais masu psihes, jūtoņas un pārdzīvojumu raksturojuma līdzeklis. Es to esmu mēģinājis 16.—18. lpp., scēnā ar saimnieku, kurš ecē laukā pats savu sējumu. Tur man bij iespējams parādīt vienāda likteņa trenktas bēgļu masas sociālās diferences un pretišķības, šķiru un interešu starpību, ko nekādas dzīves pārvērtības nespēj izdzēst. Un citā vietā, 22. un 23. lpp., man atkal izdevība attēlot, kā spēcīgs afekts, šinī gadījumā izbailes, visu šo dažādīgo ļaužu pūli uz pāra acumirkļiem sagriež kā smilktis vienā virpulī — dzīvnieciskā ārprāta joņotā aklā haosā.

Ārējais un psiholoģiskais raksturojums ir nepieciešams kolektīvā tipa apgaismojumam. Kā to vislabāk veikt, tas atkarājas no katra atsevišķa rakstnieka īpatnējiem spēkiem. Vienam tas padosies liriskā, otram episkā, trešam vairāk dramatiskā noskaņā. Arī pašas masas sevišķais raksturs sevišķā situācijā prasās tādu vai citādu tēlojuma noskaņu. Bet viena lieta skaidra. Masa ir sociāla parādība. Vecais rakstnieks, kas induktīvi tā prata ieurbties sava tēlojamā indivīda dvēselē un kā pa salmiņu tecināja viņas saturu laukā, lai tur labāk neķeras klāt. Masu tēlojuma problēma ir tikai priekš sociāli domājošiem un jūtošiem, sociāla instinkta vadītiem māksliniekiem, kas ikkatru, bet it sevišķi kolektīvo tipu prot uztvert kā zināma laika un apstākļu fenomenu. Tikai proletāriskā māksla pilnam atrisinās masu tēlojuma problēmu literatūrā. Bet līdz ar to tiks atrisināts arī īstas epis-

kas prozas būtības un tāpat formas jautājums. Līdzšinējā, tā saucamā episkā proza ir pilna smagām liriskām refleksijām — tēlojamā indivīda jūtoņas monologiem, paša tēlotāja aprakstiem, pārstāstiem, norādījumiem, prātojumiem un slēdzieniem. Šim vecmodīgās, individuālistiskās psiholoģijas balastam jātiek ja arī ne gluži izmestam no literatūras, tad tomēr stipri sašaurinātam. Episkas prozas centrā stājas modernā kolektīvā personība, masa — tāpat kā tā jau stāv modernās dzīves centrā. Līdz ar veco saturu lūst arī tradicionālās formas. Meklējami jauni tēlojuma līdzekļi, jauns izveids, jauna estētiska forma.

Andrejs Upīts

«Domas», 1924. g., Nr. 6 un 7, augusts, septembris, 35.—43. un 139.—148. lpp.

REĀLISTISKAIS STILS LITERATŪRĀ
SAKARĀ AR FLOBĒRA RAKSTIEM LATVIEŠU VALODĀ

Mūslaiku romantisma ticīgie būs pārsteigti, ka arī mēs, reālisti, sākam runāt par stila jautājumiem literatūrā. Patiesībā ilgi daudzinātā romantiķu «stila izkopšana» rosījusies vienīgi tikai ap saistītā liriskā panta veidojumiem. Pilnīgi nevarīgi viņi literāriskā prozā, tas ir tikai reālistiem pilnīgi pieejams mākslas lauks. Mākslas prozu visos laikos veidojuši reālistiskie rakstnieki. Un vienmēr viņiem nācies vispirmā kārtā ravēt tur laukā svešu apmalu sazēlinātas nezāles, lai arī dažkārt ziedošas un smaržojošas. Pieminot pazīstamo Sent-Bēva formulu, taisni viņiem nācies «miglaini abstraktā, metafiziskā un sentimentālā vārda vietā meklēt konkrēto, gleznaini izteicošo». Reālistiskais mākslas stils literatūrā prasa tādu intelektuālu koncentrāciju un tik daudz pārdomas, apsvara un paškritikas, kādas nekad nav emocionālas jūsmas šūpotiem liriskiem dzejniekiem.

Reālistiskā stila vēsture būtu ļoti pamācoša, bet īsam rakstiņam tā nav pa spēkam. Tāpat arī šī stila vispusīga salīdzinoša anatomija — tas jau ir veselas brošūras darbs. Bet pēdējā laikā latviešu tulkojumā iznākušie Gustava Flobēra galvenie darbi («Sv. Antonija kārdināšana», «Bovarī kundze», «Salambo») vedina tuvāk ielūkoties reālistiskā stila pirmajā parauga darbnīcā, uz kuru savukārt staigājuši visi vēlākie literāriskā stila mākslinieki.

Vietā un nevietā tiek lietots zināmais Bifona teiciens, ka stils ir cilvēks pats. Patiesībā Bifons teicis mazliet citādi: «Stils

ir tas, ko cilvēks ieliek pats no sevis I».[1] Remī de Gurmons polemikā pret populārajām, bet caur un cauri diletantiskajām Albalā «mācības grāmatām» literatūras mākslas teorijā un praksē II norāda, ka nekādu stilu nevar iemācīties, ne piesavināties. «Stils ir īpatnējs jūtu, domu un redzes veids, vairāk nekas.» III Ja tā, tad arī visi paraugi noder tikai piemēram, nevis atdarinājumiem un tiešiem aizguvumiem. Analizējot kāda rakstnieka stilu visā apjomā, vispirmā kārtā būtu jāpatur acīs vispārējais laikmeta stils, no kura izaug un uz kura atbalstās arī visi īpatnējākie, šķietami neatkarīgie subjektīvie izveidi. Patiesībā tas būtu plašāks socioloģisks pētījums, kas ietver arī rakstnieka mākslinieciskās personības izskaidrojumu. Še to pieminam tikai garām ejot. Jaunlaiku reālisma nodibinātāju — Flobēra un Zolā laikmets bij dabas zinātņu entuziasma laiks, dabaszinātniskā tendence ir viscaur viņu stila pamatos. «Turieties cieši pie tīrās zinātnes, mīliet faktus pašus par sevi. Studējiet idejas, kā dabas pētnieks studē mušas,» saka Flobērs IV. Šai metodei sava nenoliedzami labā puse, bet Flobērs viņu grib izvērst tik fanātiski un līdz tādai galējai konsekvencei, kur katra patiesība robežojas ar nepatiesību. Gan stipri sarežģīta, tomēr neskaidra un nepārliecinoša ir viņa dabaszinātniskā un formāli estētiskā eksperimentālisma teorija, kuru iepazīstam no viņa vēstulēm V un piezīmēm romāniem — «Salambo», «Bovarī kundze», no brāļu Gonkūru «žurnāla» un daudzu citu viņa laikabiedru un vēlāku kritiķu rakstiem. Anatols Franss, kas Flobēru sauc par savu skolotāju, pareizi norāda, ka viņa lielākā kļūda tā, ka viņš domājas dzīvi un mākslu nesavienojamas un ka rakstniekam tāpēc pilnīgi jāatsakās no visiem dzīves pienākumiem un priekiem. Ikviens mākslinieks vispirmā kārtā ir domātājs, un Flobērs par viņu saka tā: «Domātājam nedrīkst būt ne reliģijas, ne dzimtenes, ne paša politiskas pārliecības. Piedalīties kaut kādā korporācijā vai sabiedrībā vai uzņemties kādu amatu nozīmē apgānīt sevi un pazemoties. Tu vari rakstīt par vīnu, par mīlestību, sievietēm un slavu, bet tikai ar noteikumu, ka pats tu neesi ne dzērājs, ne mīļākais, ne vīrs, ne junkurs. Būdams pārāk ciešos sakaros ar dzīvi, tu nevari viņu pienācīgi novērot, tu ciet no viņas vai pārāk nododies viņas izbaudai. Pēc manām domām, mākslinieka jābūt kaut kādam neradījumam ārpus dzīves.» VI Šis mākslinieciski anahorētiskais «dzīvi nedzīvot, bet tēlot» princips Flobēru novirza pat tik tālu, ka viņš atļaujas sev cinisko izsaucienu: «Es spļauju uz ideju!» Viņš nenoģied, ka ikviena

[1] Šai rakstā autora parindes piezīmes apzīmētas ar romiešu ciparīem un, līdzīgi pirmiespiedumam, sakārtotas raksta beigās. *Sakārtotāji.*

ideja dabīgi izaug no dzīves, kā no zemes izaug koki un puķes ar ziediem un augļiem. Ar tā saprastu reālismu mums, divdesmitā gadu simteņa reālistiem, vairs nav nekā kopēja. Mēs nenoliedzam dabas zinātni, bet uzskatām to tikai kā izejas un atbalsta līdzekli fiziskās un psihiskās pasaules vērojumiem un pētījumiem. Un arī tie mums ietveras socioloģiskas pasaules atziņas, sabiedriskas dzīves un sociālo ideju plašajā jomā. Kā dzejnieks nevar būt nekāds reālpolītiķis, to, piemēram, rāda Anuncio bēdīgi klauniskā loma fašistiskajā Itālijā. Bet vēl mazāk viņš var būt kāds staba gala tupētājs kaut kur Ēģiptes tuksnesī. Mūsu laiks ir sabiedriskas aktivitātes un līdz ar to ideju izcīņas laiks. Savā īpatnējā veidā mēs dzīvojam un cīnāmies viņam līdzi, tāpēc še Flobērs mums nevar būt par skolotāju.

Tikpat vāji pamatota otrā, neskaitāmās variācijās uztvertā tēze Flobēra teorijā. «Mākslinieka**m** savs darbs jādara tā, lai vēlākās paaudzes nemaz nemanītu, ka viņš reiz dzīvojis... Es tikko neplīstu no aizturētām dusmām un īgnuma. Bet mākslā nedrīkstu to izteikt, jo mākslinieka**m** nav atļauts viņa darbā vairāk parādīties nekā dievam dabā. Cilvēks nav nekas, viņa darbs — viss. Man personīgi tas ir pastāvīgs upuris, kuru ziedoju labai gaumei. Arī man būtu patīkami teikt, ko domāju, un frāzēs izkratīt Gustava Flobēra sirdi.» Tādā galējā veidā šī bezpersonība mākslā, šis puritānisms jeb, kā franči viņu apzīmē, «luterānisms» nemaz nav iespējams. Gluži pareizi par to spriež Anatols Franss: «Rakstnieks var darīt ko gribēdams, allaž viņš aprakstīs tikai sevi pašu. Katrs mūsu darbs stāsta par mums pašiem, tāpēc ka viņš pazīst tikai mūs. Flobērs velti kliedz, ka viņa paša neesot viņa darbos. Gluži otrādi, viņš ikreiz ar visiem ieročiem metas tajos, kā savā laikā Dēcijs bezdibenī.» Patiešām, Flobērs nekur nespēj apslēpt savu lielo mākslinieka personību, tā ieveidojas katrā viņa zīmētā tipā, to izpauž katra glezna un katra rinda viņa darbos.

Aiz šīs teorētiski izdomātās noslēgtības, aiz fanātiskā mākslinieciskā anahorētisma arī Flobēra lielo darbu kompozicionālais stils šālaika reālistam vairs nevar noderēt par paraugu. Stils ir mākslinieka personības atspoguļojums, tāpēc, «Salambo» atskaitot, viņa lielie romāni — «Bovarī kundze» un «Jūtu audzināšana» rit pārāk gausi un nogurdinoši, viņu kompozīcija ir sveša mūslaiku dzīves un cilvēka jūtu straujajam ritmam. Tomēr ar visu to Flobēra darbos ir daudzas literāriskā reālisma līdz šim neaizsniegtas pozitīvas īpašības. It sevišķi spilgti tās izceļas pret ideālistisko literatūras teorētiķu shēmām un pretim romantiķu tendencēm.

Vispirms Flobērs paliek ievērojams kā nepārspēts vērotājs

un attēlotājs, kā ģeniāls literāriska vārda un gleznas mākslinieks reālistiskā romāna ornamentālajā daļā. Saprotams, ka ideālists Ferdinands Brinetjērs arī še viņu nevarēja ciest. Pēc viņa domām, naturālisti, pie kuriem viņš vispirmā kārtā skaitīja Flobēru, nespējot iespiesties dziļāk par lietu un parādību čaulu, viņi aptverot tikai kontūras un zīmējot siluetus. Viņu novērojumi rosoties tikai ap to, kas lasāms cilvēka sejas izveidā, pantu reljefā un fizionomijas rotaļā, kamēr personība esot izmanāma tikai iekšējās jūtu dzīves projekcijā uz ārieni.[VII] Šādu spriedumu galīgi apgāž Flobēra māksliniecīskā darba tiešie liecinieki, neskaitāmas vietas viņa vēstulēs, bet it sevišķi sekojošais viņa padoms Mopasānam.[VIII]

«Es ķeros pie vienas nodaļas, pie vienas pašas nodaļas un neeju tālāk, pirms neesmu to nobeidzis. Tādos brīžos pārējā romāna priekš manis nemaz nav: es nedomāju par viņu, bet vienīgi tikai par tās nodaļas un lappuses sīkumiem, kuru domāju rakstīt. Un tagad par sīkumiem es Jums, lūk, ko teikšu: studējiet tos, līdz kamēr Jūsu ausīs neatskan Jūsu varoņa balss, kamēr paši savām acīm neredzat priekšmetus, kas viņam apkārt. Jo vajag rakstīt tā, lai lasītājam caur burta «a» vai «o» apveidu, cauri visu burtu apveidam, kurus lietojat vārda sastādīšanai, būtu gaiši saredzama Jūsu varoņa seja un viņas vaibsti. Tad, ja Jūs aprakstāt saules rietu, lasītājam lappusei vajag likties sarkanai un zaļai, ja Jūs tēlojat plavu. Visa māksla pastāv iekš tam — atrast vajadzīgos vārdus un lai tie būtu vajadzīgā mērā krāsaini un skanīgi.»

Tādu iespaidu neviens nepanāk, tikai kontūras un siluetus zīmēdams. Tur galvenā kārtā nepieciešama iespiešanās cauri priekšmeta ārējai čaulai līdz pašam tā būtības kodolam. Tikai tad, saskaņā ar Bifona recepti, «katra doma kļūs par gleznu». Un atkal Flobēra pašapliecība rāda, ka taisni tā viņš ir spējis iedomāties un iejusties sava tēlojuma objektos. Līdzīgi Balzakam viņš ar nepārvaramu ziņkāri vērojis nejauši sastaptas personas, centies izdibināt viņu ilgas, cerības, aizmirstus sapņus, vecas simpātijas, pat viņu sejas izteiksmi intīmos brīžos. «Es savas personas tēloju tik noteikti un skaidri, ka viņas sāk mani pat vajāt. Aprakstot Bovarī kundzes nozāļošanos, pilnīgi sajutu arsēnika garšu mutē un tik dzīvi iedomājos sevi līdzsagāztētu, ka man divas reizes no vietas nācās vemt... Tēlojot Emmas Bovarī un viņas mīļākā Rūdolfa jājienu pa mežu, es pats biju zirgs, zāle un abi jājēji.»

Literatūras estētikā sen pazīstama ābeces patiesība, ka rakstnieks var suģestēt un pārliecināt lasītāju tikai ar to, ko pats dziļi iekšēji pārdzīvojis. Par spīti dažkārt aplamai teorijai,

lielie reālisti praksē to ir pratuši daudz labāk nekā lielie un mazie romantiķi, kuri palaikam mēģina iedvesmēt tikai ar skanīgu vārdu vārsmām un pārmērīgiem gleznu sablīvējumiem. Šie pēdējie nevar saprast arī reālistu nepersonību un objektivitāti pretim tēlojamam priekšmetam vai dzīves parādībai. Žorž Sanda pamatoti saka Balzakam: «Jūs tēlojat cilvēkus, kādi viņi ir, es tādus, kādus tos vēlētos redzēt.» Pilnīgā saskaņā ar lielo romantiķi Flobēra un reālisma konsekventais pretinieks, mums jau pazīstamais Brinetjērs pieminētā grāmatā spriež: «Dzīvē viss nenotiek tā, kā nāktos. Mums nepieciešams kaut cik ideālisma.» Flobērs ar savu konsekvento dabas zinātnieka uzskatu stāv uz pavisam pretēja viedokļa. Viņš nebāž galvu laukā no sava sacerējuma, neprāto par saviem tēlojamiem cilvēkiem, neuzbāžas lasītājam ar saviem personīgiem ieskaidrojumiem un pamācībām un nespredikо nekādu ideālismu, ne morāli. Taisni tāpēc viņa tēlojums pats runā jo iespaidīgāk un pārliecinošāk.

Mēģināsim Flobēra māksliniecisķās skatīšanas, attēlojuma un izteiksmes stilu ilustrēt dažiem paraugiem no jau minētiem trijiem romāniem un «Sv. Antonija kārdināšanas». Ne izsmeļoši sistematizējot un sīki stilistiski analizējot, bet vienkārši atzīmējot to, kas lasot ciešāk iespiedies atmiņā.

Apraksts ir ikkatra literāriska prozas darba pamats. Bez apraksta neiztiek neviens no tiem daudzajiem un dažādajiem prozas paveidiem, par kuriem runā klasificējošā skolu poētika. Viņš tātad var noderēt arī par rakstnieka literāriskās gatavības un paša talanta lieluma vai mazuma mērogu. Vispirmā kārtā dabas apraksts.

«Saule stāvēja taisni virs galvas, zalgoja mastu metāla daļas, borta apšuvas un ūdens virsma, ko kuģa priekšgals šķīla tā, ka divas viļņotas vagas aizsniedzās līdz pat pļavām. Aiz katra upes līkuma slēpās tās pašas sudrabotu papeļu rindas. Visapkārt bij pilnīgs tukšums. Pie debesīm redzami nekustīgi, balti mākoņiši, vispārīm izplūdusi garlaicība likās pat tvaikoņa gaitu palēninām un pasažieru sejas padarām vēl vienmuļīgākas» («Jūtu audzināšana»).

Te jums ir reālistiska dabas un ārpuses fotogrāfija! Čaula, kontūras, silueti — jā, arī tas. Pēdējais sīkums ir rūpīgi novērots, bet arī gleznaini attēlots, ar spilgtu, īpatnēju švītru ieausts saskanīgā saules dienas ainā. Aizmiedziet acis, lai skaidrāk samanītu to vienmuļību un garlaicību, kas tik brīnišķā pieskaņā atbilst romāna varoņa acumirkļa pārdzīvojumiem uz tvaikoņa.

«Labajā pusē plētās līdzenums, kreisajā ganības nemanāmi sliecās uzkalnī, kur bij saskatāmi vīna dārzi, lazdājs, smalksnī

iegrimušas dzirnavas un līkumoti celiņi augšup baltajā klintī, kuras apmala skāra debesis. Tālāk pils ar asmuguri jumtu un četrstūrainiem tornīšiem. Pils priekšā — puķu dārzs, bet slaido liepu alejas izskatījās kā tumšas velves» («Jūtu audzināšana»).

Kādēļ šie celiņi augšup baltajā klintī un atkal tiem kontrastējošās tumšās alejas? Tāpēc, ka pa tiem celiņiem samīlējies Frederiks varētu iet, viņu ap vidukli apskāvis, un klausīties, kā viņas uzvalks švīkst kā sadzeltējušas lapas. Un no tās alejas iznirst viņa viena pati kā viegls, balts putns no tumšas dzelmes. Patiešām, tāda dziļa nozīmība pretmetīgu plankumu sastatā iespējama tikai «naturālistu» dabas ainās.

Reālista daba ir dzīva arī tad, ja viņa tēlojama atsevišķā momentā pati par sevi, bez zināma iekšēja pārdzīvojuma simbolistiskas atēnas. Piemēram, rīta acumirklis pēc lietus:

«Lietus vairs nelija, sāka mesties gaišs, un kailajos ābeļu zaros varēja redzēt putnus, kas tupēja nekustēdamies, sacēluši spalvas un pūkas pret auksto rīta vēju. Visapkārt, cik tālu sniedza skats, izpletās līdzens lauku klajums ar šur un tur izkaisītām fermām, apslēptām koku puduros, kas izskatījās kā tumši violeti plankumi uz šīs pelēkās virsmas, kura pie apvārkšņa savienojās ar tādas pašas pelēkas krāsas debesīm» («Bovarī kundze»).

Interesants ir šajās gleznās atkārtotais paņēmiens, kur zemes apmala savienojas ar debesīm. Tas raksturo lauciniecisku skata tieksmi tālē, apvārksnī. Un sabozušies putni kailos ābeļu zaros modina rīta dzestruma nojaudu labāk nekā romantiķu smagi pieblīvētās lappuses.

Vai atkal klusuma brīdis:

«Kad rati apstājās, bij pilnīgi kluss; tikai dzirdama zirga elsošana ilksīs un pa brīžam kluss putnu čiepstiens... Klusumu traucēja tikai neredzamas govs steidzīgi šņakstošie zāles plūcieni» («Jūtu audzināšana»).

Tiešām, klusuma tēlojumam vajadzētu desmit rindu. Un arī tad viņš diezin vai būtu tik iespaidīgs kā tagad vienkārši ar zirga elsošanu, putnu čiepstiem un govs šņakstoņu. Ārkārtīga koncentrācija un mazvārdība, tieša, netieša un kontrastējoša raksturojuma izlietošana — tā ir viena no Flobēra estētikas apbrīnojamām īpašībām.

Ne tikai dabu vien, Flobēra stils tikpat labi atbur reālas cilvēku mītņu ainas:

«Gar ēkām lielās kaudzēs bij sakrauti mēsli, kas vēl kūpēja un pa kuriem knābādami staigāja starp vistām un tītariem kāds pusducis pāvu. Aitu kūts bij liela, labības šķūnis augsts, sienas gludas kā delna. Palievenī bij divas ores, četri dzelzs arkli ar

pātagām, iemauktiem, visām pajūga lietām, to starpā zilām vilnas zirgu segām, uz kurām bija sabiruši no griestiem smalki putekļi» («Bovarī kundze»).

Pat putekļus uz zirgu segām viņa acs nav palaidusi nepamanītus. Cik raksturīgs tāds sīkums lauku sētas gleznai, to zinās tikai tas, kas pats neskaitāmas redzējis šīs nomestās zirgu segas ar lopbarības smeltes putekļiem no šķirbainajiem griestiem. Uzmanīgs lasītājs ievēros arī, ka segas ir zilas. Kāpēc taisni zilas? Varbūt tāpēc, ka zināmā laikā un apvidū tādas visvairāk patiesi lietotas. Bet galvenā kārtā tāpēc, ka uz zilā fona pelēko putekļu sabiras vislabāk atplaiksnās. Tas ir zinātniski skolotas reālistiskas redzes fantāzijas prasījums. Un tad — Flobērs šajā aprakstā nemēģina lasītājam iestāstīt, cik bagāts zemnieks bij Ruo. Liela kūts, augsts šķūnis, gludas sienas, četri dzelzs arkli, pusducis pāvu uz mēslu gubas — tie skaidrāk un pārliecinošāk raksturo nākamās Bovarī kundzes dzimto fermu nekā garu garie autora personīgie apgalvojumi. Rakstnieks tikai rāda, loģiskais slēdziens lasītājam pamazām veidojas pats, kamēr viņa acs ar estētisku tīksmi slīd pār šīm reljefo gleznu virknēm.

Bet reālistiskajam stilam nav veicami vienīgi tikai tieši apraksti un konkrētu priekšmetu kopijas. Viņš virza arī lasītāja fantāziju tādā virzienā, ka tā kā dzīvu skata nekad neredzētas, sen nozudušas pilsētas ainu:

«Mēness pacēlās pār jūras malu, un pilsētā, vēl tumsas segtā, sāka spīguļot apgaismotās virsotnes un baltie plankumi; sētā izslieta dīstele, izžauta audekla lupata, kāda mūra stūris, zelta aploks uz kāda dievekļa tēla krūtīm. Šur un tur stikla bumbas un lieli dimanti staroja uz tempļa jumtiem. Bet izblīdušo vaļņu drupu, melno zemes gubu un dārzu drūmās masas melnoja tumšāk, un priekšpilsētas lejas galā zvejnieku tīkli, no mājas uz māju izstiepti, kā milzu sikspārņi izplēta savus spārnus» («Salambo»).

Par šo senās Kartāgas aprakstu jūsmo arī G. Lansons savā ievērojamā grāmatā. Tā ir viena vienīga krāsu glezna. Flobērs skatās un tēlo tā, it kā viņa rīcībā būtu tikai audekls un krāsas; viņš mūs iespaido tā, kā gleznotājam vien iespējams. Gaisma ir viņa apraksta objekts un visa tēlojuma apvienotājs. Pār jūras malu pacēlies mēness ir tas avots, no kā izplūst spīdums, apgaismodams priekšmetus, kurus mēs redzam tikai tādā veidā un mērā, kā mēness viņus aizsniedz. Un pretmetā tiem atēnojas neskaidras, tumsā nogrimušas formas. No iepriekšējos piemēros minētiem šis apraksts tātad atšķiras vēl ar savu ritmu, ar skaidri nojaušamu mēness slīdoņas gauso gaitu, kas tēlojumam piešķir it sevišķu burvību. Ievērojams Flobēra sevišķais stilistiskais pa-

ņēmiens, ar kuru viņš ierosa lasītāja estētisko kairi un pakāpeniski sasprindzina viņa uzmanību un interesi. Pirmajā teikumā ir tikai mēness lēkta un viņa spīduma pārplūsmes vispārējs aprādījums. Tad cits pēc cita atmirdz spožie punkti — no vienkāršas ratu dīsteles līdz lielam dimantam templa jumtā. Un piepeši pretim visai šai spulgai melnās masas tumsa un milzu sikspārņi izplestiem spārniem, aiz kā glezna ar dzīvā kontrastā vibrējošiem plankumiem neizdzēšami paliek atmiņā.

Flobēra estētiskā redzes fantāzija ir plaša un daudzpusīga. Viņš skata un tēlo ne vien gleznieciski un ainaviski, bet arī plastiski. Protams, tad, ja viņam jāraksturo atsevišķi cilvēku tipi. Tā, piemēram, Bovarī kungs:

«Tā kā viņš ilgi bij radis pie naktskapuces, tad guļot zīda galvas auts noslīdēja viņam no ausīm; rītā viņa mati bij sajukuši pār pieri un pilni ar pūkām, kas bij izspiedušās no spilvena. Viņš pastāvīgi valkāja ūdenszābakus, kuru stulmi gar potītēm bij sametušies divās krokās, bet augšējā daļa bij stīva un taisna, it kā būtu uzmaukta uz koka» («Bovarī kundze»).

Vai Hanons «Salambo». Bet it sevišķi sieviešu raksturojumi itin visos Flobēra romānos. Piemēram, Sābas ķēniņiene:

«Viņas zelta cauraustās drēbes, pērļu un safīru virkņu vienmērīgi sadalītas, cieši sažņaugušās ap vidukli, padara viņu tievu, slaidu. Tērpa krāsu saskaņojums attēlo divpadsmit zvaigžņu zīmes. Viņas kurpes ir ļoti augstas, pie kam viena mala nosēta sudraba zvaigznēm ar pusmēnesi, bet otrā balta ar zelta lāsītēm un sauli vidū. Viņas platās piedurknes, apšūtas smaragdiem un putnu spalvām, atsedz kailu mazo, apaļo roku, kas pie plaukstas izgreznota ar melnkoka aproci; viņas greznotiem pirkstiem tik asi nagi, ka tie gandrīz līdzinās adatām. Zem zoda izvītā zelta ķēde stiepjas gar vaigiem, spirālveidīgi aptinas zelta pūderi apkaisītiem matiem, tad velkas gar pleciem un nobeidzas uz krūtīm pie dimanta skorpiona, kas izstiepis mēli starp abām viņas krūtīm. Divas lielas, baltas pērles mirdz viņai ausīs. Uz viņas kreisā vaiga dabīgs, brūns plankumiņš» («Sv. Antonija kārdināšana»).

Šis raksturojums jau manāmi cieš aiz priekšmetu pārmēra un epitetu hipertrofijas, kādā viegli nomaldās «tīrās mākslas» dzejnieki. Tā ir nepieļaujama romantika stingra reālista darbā. Pievilcīgs šajā stilā ir gleznieciskо un plastisko elementu kombinējums, vienīgi literāriskā tēlojumā iespējams, ar ko dažkārt sasniedz tādu iespaidu, kāds nav pa spēkam ne gleznai, ne tēlam par sevi.

Mums še nav iespējams uzkavēties pie ritma, skaņu un tembra elementiem Flobēra stilā, ko pievilcīgi aplūkojis Lansons.

Tur nepieciešami pieturēties visos sīkumos saprastai un izjustai oriģinālvalodai. Še varam aplūkot tikai tulkojumā vieglāk pieejamus Flobēra prozas paraugus. Bez atsevišķu tipu aprakstiem Flobēra darbos sastopami arī lieliski pūļa un masu tēlojumi. («Sv. Antonija kārdināšana», «Bovarī kundze», «Salambo».) Tie kaut cik aizskarti citā vietā («Masu tēlojuma problēmas»). Minēsim tikai vēl paraugu no Flobēra stila jomas.

Situācijas raksturojums:

«Viņa izņēma no skapja pudeli kiraso un divas glāzītes, vienu piepildīja līdz malām, bet otrajā ielēja tikai lāsi, pēc tam pasmaidījusi pielika to pie lūpām. Tā kā glāze bij gandrīz tukša, viņa atliecās atpakaļ; tā stāvot ar atliektu galvu un izstieptām lūpām, viņa smējās, ka nekas netekot mutē; beidzot izbāza caur smalkajiem zobiņiem mēli un lēni izlaizīja glāzes dibenu, norīdama valgani sīkiem guldzieniem» («Bovarī kundze»).

Tas, kamēr Bovarī kundze bij dzīva un jauna, pirmo mīlas dēku sajūsmā. Beigās viņu redzam arī citādā situācijā, kur vieglas flirta jūsmas vietā mums sejā iedveš nāves riebīgā elpa:

«Emmas galva bij noliekusies pār labo plecu. Atvērtā mute izskatījās kā melns caurums sejas apakšējā daļā. Abi īkšķi bij saliekti un iespiedušies delnās. Skropstas likās apbārstītas baltiem putekļiem, acis sāka izbalēt, pārvilkdamās ar lipīgu, baltu plēvi, smalkam audumam vai zirnekļa tīklam līdzīgu. Apsega stiepās krītošā līnijā no krūtīm līdz ceļiem, no turienes paceldamās līdz kāju pirkstgaliem. Šarlam likās, ka nelaikē gulētu zem milzu nastas, kas to nospieda ar savu smagumu» («Bovarī kundze»).

No Sābas ķēniņienes līdz noģiftējušās Bovarī kundzes līķim — tā ir gandrīz nepārredzama notēlu un situāciju raksturojumu skala, kuras analīze varētu pildīt veselu sējumu.

Flobēra stila pievilcība galvenā kārtā no tā, ka viņš pilnīgi izsargās no nolietotiem vārdiem, feļetonistiskas teikumu konstrukcijas, banāliem epitetiem, šabloniskiem salīdzinājumiem, ikdienas beletristikas atkārtojumiem un diletantiskas liekvārdības. Viņa mazās gleznas dzirkst kā rasas pilieni saulainā rītā. Tās ir jaunas izjūtā un valodiskā iztēlē.

Savā laikā Rasīns teica: «Kad es dzīvoju, man likās, — es ar katru teikumu izsaku to, kas mūsu valodā vēl nekad nav teikts.» Vēl vairāk tiesības Flobēram to sacīt par sevi.

«Šie priekšmeti bij tīkami un pavairoja viņa mājas pievilcību. Tie bij kā zelta putekļi, kas bira uz viņa šaurās dzīves tekas.»

«Baltā ūdens švīka asi nošķir tīrumu dzeltenumu no pļavu zaļuma, un visa ainava atgādina lielu, izklātu mēteli ar samta apkakli, kas apšūta ar tieva sudraba tresi.»

«Nākotnē gaidāmā svētlaimība ir kā tropiska zeme, kas pa lielu gabalu raida kuģniekam pretim smaržīgu vēsmu, kurā tas noreibst, nevaicādams, cik tālu vēl burvīgā piekraste aiz apvārkšņa.»

«Palsajā mēnesnīcā viņš redz viļņoto, gaišo Nīlu, līdzīgu lielai čūskai smilkšu klajuma vidū.»

Pāris vārdu par Flobēra darbu tulkojumiem latviešu valodā. Tulkot ir daudz grūtāk nekā oriģināldarbu rakstīt. Arī ar vislielāko nopietnību strādātā patstāvīgā darbā autoram viegli vedas apmainīt vai mazliet pārveidot savas domas vai izjūtas niansi, līdzko attēlojamai grūti atrast valodā tiešu apzīmējumu. Gluži tas pats ar teikuma konstrukciju un tēlojuma vai tā daļas sastatu. Tulkojumā tāda patvaļība būtu nepielaižama nekorektība, reizēm pat viltojums. Tulkot latviski vispār nav iespējams, mēs varam tikai latviskot, svešā autora domai un viņas izteiksmei meklēdami līdzīgu veidu savu jēdzienu un valodas krājumos. Liela stila mākslinieka darba latviskojums ir tā labākā skola ikvienam jaunam rakstniekam, bet vecākiem tas var noderēt par viņu talanta nobrieduma mērogu.

«Bovarī kundzi» tulkojis Jūlijs Roze. Tulkojums vispārīm apmierinošs, vietām pat īsti labs, bet reizēm arī celmains un neveikls. «Viņš nebij plecīgs, tomēr viņa zaļais, ar melnajām pogām vadmalas svārks likās būt viņam par šauru un piedurknes par īsām.» Bij un likās būt, viņa un viņam, zaļais ar melnajām pogām — grūti iedomāties samocītāku un stīvāku teikumu. «Būdams iejaukts kādā rekrūšu izmeklēšanas nebūšanā» — jau skan pavisam arhaiski un groteski. Reizēm bieži vien gadās teikumi ar kādiem pieciem sešiem «viņš» un «savs» un tml. To nu nekādi nevar saukt par Flobēra stila mākslinieciskū latviskojumu.

Ed. Virza pārtulkojis «Sv. Antonija kārdināšanu» un «Salambo». Virza, bez šaubām, ir ievērojams franču valodas pratējs un labs dzejnieks, bet latviskā mākslas prozā viņš vēl pilnīgi diletants. Paviršs un viegļprātīgs diletants. «Pa naktīm es kļuvu plēsts no nagiem, kosts no knābjiem un aizskarts no ļeganiem spārniem.» Pārmērīgi viņš iemīlējis vācisko «no» un ar to ikvienā lappusē neizturami plēš un kož mūsu valodas saiūtu. Avīžnieciskā bezrūpībā viņš jauc «dēļ» un «pēc», «tik» un «tikai», «priekš», «bij» un «būtu». Krieviski viņš «uzkāpj virs zemes un atrodas pie sevis». Viņa «grēku nožēlošana bij tik augsta». Viņš «runā klusā balsī, bez kā kāds to varētu dzirdēt». Un Hamilkāra meita Salambo viņam «nomira caur pieskaršanos pie

Tanitas plīvura». — Tas ir parastais dienas avīžu «stils», tajā ziņo par ceļu labošanu, augļu kaltēšanu, aizsargu šaušanu un tamlīdzīgām praktiskām lietām. Ar Flobēra mākslinieciskō stilu tam pārāk maz radniecības. *Andrejs Upīts*

Piezīmes

I *Le style c'est de l'homme même.* [«Stils ir cilvēks pats» (fr.). *Sakārtotāji.*]

II *Antoine Albalat «L'Art d'écrire, enseigne en vingt leçons»* un *«De la Formation du style par l'assimilation des auteurs.»* [«Māksla rakstīt pasniegta divdesmit stundās» un «Par stila veidošanu, apgūstot autorus» (fr.). *Sakārtotāji.*]

III *Remy de Gourmont. Le Problème du style.* [«Stila problēma» (fr.). *Sakārtotāji.*]

IV A. Švābe. Prozas māksla.

V *Correspondance,* 4. sēj. [«Korespondence, sarakstīšanās» (fr.). *Sakārtotāji.*]

VI *L'Éducation sentimentale.* [«Sentimentālā audzināšana» (fr.). *Sakārtotāji.*]

VII *Ferdinand Brunetiere. Le Roman naturaliste.* [«Naturālais romāns» (fr.). *Sakārtotāji.*]

VIII G. d. Mopasāns X. kundzes uzzīmējumos.

«Domas», 1926. g., Nr. 7, septembris, 118.—125. lpp.

SOCIĀLĀ KOMĒDIJA

(SAKARĀ AR «PELDĒTĀJAS ZUZANNAS» PIRMIZRĀDI)

Zināmā mērā gan ikkatru komēdiju varēs saukt par sociālu komēdiju. Komēdija jau pēc savas būtības itin kā ciešāk saistās ar sociālo dzīvi. Viņa ir samērā reālāka nekā drāma. Šī pēdējā viegli un labprāt aiziet vēstures, teiku vai tīras izdomas sfērās, kur dzīves realitāte tikai iztālim un netieši nojaušama. Pasaku un fantāzijas tēls nav dzīves fenomenu māksliniecisk attēli, bet individuālas idejiskas vai psiholoģiskas simbolikas izpausme. Komēdija jau no Aristofāna laikiem palikusi tuvāk zemei, dzīvam cilvēkam un galvenā kārtā sabiedriskai dzīvei. Ar to nav teikts, ka viņai nepieejami un nelietojami arī visi tie izdomas, izveida un iztēla līdzekļi, ar kuriem tik plašos apmēros un dažādīgi rīkojas modernā simboliskā drāma. Bet komēdijas simbolistiskos tipus un tēlus allaž spilgtāk un sulotāk caurspīd plūstošais, palsojošais sociālais ferments.

Latviešu komēdija tikpat kvantitatīvi, kā kvalitatīvi palikusi labi patālu aiz drāmas. Aiz kādiem dabiskiem un saprotamiem iemesliem, to še neiztirzāsim. Šķiet, mums būtu jārunā tikai par latviešu komēdijas mēģinājumiem, ne par nobeigtiem un izcilu stāvošiem darbiem, kādus, bez šaubām, spēj uzrādīt latviešu drāma. Ne velti latviešu rakstnieki vārdu «komēdija» sākuši lietot tikai pēdējā laikā. Līdz šim viņi pa lielākai daļai rakstījuši

tikai «joku lugas». Un tāds apzīmējums patiešām arī vietā. Piemēram, Rūdolfa Blaumaņa lugas ir raksturīgas joku lugas; komēdijas nosaukums viņām nepavisam nav piemērojams. Tās vispirmā kārtā ir raksturu lugas ar vairāk vai mazāk kariķētiem atsevišķi īpatnējiem cilvēkiem, kuru jocīgās savādības skatītājam izvilina smieklus. Vai atkal atgadījuma, nejauša konflikta un situāciju lugas, kuras uzjautrina ar robustāk vai delikātāk izvesto anekdotisko komismu. Pa lielākai tiesai abi šie komisma noveidi Blaumaņa joku lugās iet līdztekus vai arī, ciešāk kopā savīdamies, viens otru atbalstīdami un papildinādami. Arī lielākā daļa jaunāko latviešu «komēdiju» īstenībā ir raksturīgas joku lugas.

Īsta komēdija, sevišķi sociāla komēdija, nebūt nav rakstīta pajautrināšanai un izsmīdināšanai vien. Protams, arī jautrībai un smiekliem ir sava vieta un savas tiesības, līdz ar to nebūt nav nopelamas un noliekamas vieglās joku lugas. Bet sociālai komēdijai ir citāda daba un nolūki. Viņai komiskie individuālie raksturi un jocīgās situācijas un atgadījumi ir tikai līdzeklis apgaismot un izcelt laikmeta dzīves dziļi ieslēptās nesaskaņas un pretrunas. Izmanīt zināmas sabiedriskas grupas vai šķiras patieso būtību, iztīstīt to no krāsainiem ārējiem plīvuriem un nostādīt patiesas gaismas baltajā lokā. Protams, tā nebūs nekāda absolūta patiesība, jo mākslā vispār nav nekā absolūti patiesa. Ikviens idejisks un estētisks vērtējums ir subjektīvs, viņam nozīme tikai tiktāl, cik mākslinieks ar savu personīgo pārliecības spēku, sajūsmu un tēlojuma veiksmi to spēj motivēt un attaisnot. Īsta sociāla komēdija ir dzīves, sabiedrības un cilvēku kritiska un filozofiska izziņa un novērtējums un tātad šinī ziņā tuvu rada traģēdijai.

Latviešu kritikā, it sevišķi publicistiskajā, no seniem laikiem ieskata, ka komēdijas uzdevums — «graizīt sadzīves ļaunumus». Nerunāsim par to, ka šajā spriedumā nepārprotami dzīva vecā skolmeistariski didaktiskā mākslas saprata. Zināms, teātris ar pilnu tiesību tiek uzskatīts par ievērojamu sabiedrības audzinātāju faktoru. Bet rakstniecības darbs, šinī gadījumā sociālā komēdija, tāds tiek tikai, tā sakot, savā praktiskajā pielietojumā. Audzinošais, ētiski cildenais, kā tīri asociatīvs elements, pievērpjas komēdijas izrādes veidojuma procesā, skatītājam līdzi dzīvojot, redzamos tēlus nostādot pret pazīstamas plašākas sabiedriskas dzīves fonu. Komēdijas rakstnieks pats var uz savu tēlojamo dzīvi un cilvēkiem lūkoties arī gluži bez kaut kādiem audzināšanas un labošanas nolūkiem. Viņam var arī būt pavisam sveši nolūki — «atsegt sabiedrības trumus» un «uzgriezt tos». Varbūt viņš vienkārši anētiski un amorāli ieinteresējies par

sava laika un apkārtnes jucekli un pretrunām un izceļ tās spilgti subjektīvās ainās. Varbūt viņš, prātnieciski iedziļinādamies un analizēdams, nonāk līdz pilnīgam sava laika dzīves noliegumam. Varbūt viņš atrod tīri estētisku patiku, komiski notēlodams visu to nejēdzību un nejaukumu, kas ieslēpts sabiedrības dzīvē un atsevišķu cilvēku kroplainā būtībā. Viss tas būtu jāapsver, pirms kā uz ātru roku tiek galā ar sociālās komēdijas autora idejiskiem nolūkiem un darba māksliniecisko veidojumu.

Sakarā ar virsrakstā pieminēto komēdiju vēl jāsaka pāris vārdu par tagadējo latviešu skatuves darbu vispārējo nokrāsu. Kā visur citur, arī mūsu drāma un komēdija ir caur un cauri individuālistiska. Dzīvē atsevišķiem indivīdiem nebūt vairs nav tās lomas, kas agrāk. Visos lielajos viļņojumos un pārkārtā darbojas un izšķir ļaužu masas. Teātrī, drāmā un komēdijā vēl vienmēr redzam tikai atsevišķus varoņus. Protams, atsevišķam cilvēkam dzīvē un līdz ar to arī mākslā allaž piekritīs ievērojama loma. Sīlaika teātrī jau pēc saviem apmēriem un iekārtas spēj operēt tikai ar stipri ierobežotu personu skaitu. Tāpēc viņiem arī vislabāk piemērota individuāla rakstura un situāciju drāma un komēdija. Bet sociāli dramatisko darbu raksturos un situācijās ir tikai tipiskais, varētu sacīt, simboliskais vai prizmatiskais, caur kuru skatītājam paveras tālāka un plašāka sabiedriska perspektīva. Šo perspektīvu bieži vien aizsedz jaunākā laikā parastie dekoratīvie gleznieciības, plastikas, mūzikas u. c. palīga līdzekļi. Bieži vien tie pārāk saraibina darbu, piesaista skatītāja uzmanību krāsainiem sīkumiem, raibai ārienei, tīksmina viņa redzi un dzirdi un ievilina vieglā jutekliskā baudā. Bet skatuves māksla vispirmā kārtā ir dzīvā vārda māksla. Domas un ideju saturs ir tas, ko vārds padara dzīvu. Drāmas un tāpat komēdijas galvenais uzdevums ir skatītāju un klausītāju ierosināt līdzi domāt un idejiski līdzi pārdzīvot. Ārējās situācijas, notikums, žesti, mīmika u. c. ir tikai palīga līdzekļi idejiskās un estētiskās domas rosmei un nedrīkst to kavēt un apslāpēt. Ideāli pilnīgai komēdijai vajadzētu saistīt un līdzaizraut klausītāju arī gluži bez dekorāciju un citiem ārējiem palīga līdzekļiem. Tas ir grūts, pagaidām droši vien vēl neizpildāms uzdevums. Vispirms jau mums, rakstniekiem pašiem, dziļi kaulos guļ līdzšinējās joku lugas skola. Tā pati zināmā mērā saista arī tēlotājus un it sevišķi skatītājus-klausītājus, aiz kā iet pazušanā viens otrs domas izsvars, viens otrs raksturīgs dialoga sīkums, viena otra komiskās jūtoņas noskaņa.

A. U[pīts].

«Teātra Vēstnesis», 1922./23. g. sezonas [1922. g. decembrī], Nr. 5, 74—77. lpp.

REĀLA PASAKA
(SAKARĀ AR «LAIMES LĀCA» PIRMIZRĀDI)

«Reāla pasaka» — bez šaubām, tas ir neparasts apzīmējums. Kā gan pasaka var būt reāla, ja pēc vispārējā uzskata viņas uzdevums izteikt taisni to, kas vairs neietilpst reālās pasaules jēdzienā un apmetos. Kā visi vispārējie ieskati, arī šis pieņemams tikai ar zināmiem ierobežojumiem. Pasakas pirmatnējos veidos reālais elements gan tiklab kā nemaz nav saskatāms. Brīnumi un burvības, kas gandrīz viscaur un vienmēr pirmatnējās pasakas kodolā, notiekas citā, izdomu pasaulē, kur tos nesaista nekādas realitātes iekšējā likumība, ne ārējās formas. Cilvēki tur pārvēršas dzīvniekos un otrādi; miroņi atmostas, un dzīvie aizmieg tūkstošgadu miegā, nokāpj apakšzemē un laižas gaisā, septiņjūdžu zābakos pārskrien brīnišķus tālumus un acumirklī atkal ierodas atpakaļ. Milži, raganas, pūķi, sumpurņi un citi neradījumi ir parastie pasaku tēli. Veļi un dažādi baidekļi — pats dievs un velns tur uzstājas. Pasaka ir tas spilgtākais veids, kādā primitīvā fantāzija mēģina atsvabināties no zemes smaguma, no dzīves saistības un cilvēka būtnes nespēka un niecības.

Bet tas tā tikai pasakas pirmpakāpē. Tālākā attīstības gaitā pasaka pamazām zaudē absolūto izdomas naivumu un sāk tuvāk pieslieties cilvēkam un dzīvei. Mitoloģiskā, bioloģiskā, ģeogrāfiskā pasakā redzams, ka cilvēka prāts meklējis dzīvības un nāves, nesaprotamu dzīves un dabas parādību izskaidrojumu. Plašākas episkas pasakas jau skaitās pie zināmiem, patiesiem vai izdomātiem vēsturiskiem notikumiem un personām. Kustoņu fābulās un pasakās ar nepārprotamu morāles pieskaņu izpaužas elementāra sadzīves gudrība un pirmatnējās saimnieciski sabiedriskās kopdzīves ētiskās normas. Pārdabīgā un brīnišķīgā vietu arvien vairāk ieņem tīri ētiskais laba un ļauna jēdziens, un pasakai arvien noteiktāk izveidojas audzinošais un pamācošais pamatraksturs. Literāriskā mākslas pasaka vecos elementus vēl izlieto tikai tīri formālam, moderni ētiskās vielas veidojumam. Pasaka paliek par simbolisku tēlojumu, kur īpatnējā ietērpā sedzas tas pats dziļi cilvēciskais un dziļi reālais saturs, ko veido tikpat literatūras, kā visu citu mākslu fantāzija.

Stingri loģiski lūkojoties, ikkatrs daiļliteratūras darbs ir pasaka. Veciem ļaudīm ir pareiza nojauta, ja viņi vēl tagad katru stāstu, katru beletristisku sacerējumu sauc vienkārši par pasaku. Nerunāsim par visiem šiem indiāņu, laupītāju un slepenpolicistu stāstiem, par Tarzāniem un pārējo lubu literatūru: tā tikai sprīdi attālu no pirmatnējās pasakas, no primitīvas fantāzijas ražo-

juma, kura uzdevums vienīgi izbrīnēt, vilināt un kairināt vienticīga cilvēka iedomu. Bet arī īsti māksliniecisk a — tā saucamā «radošā» fantāzija pamatraksturā neko neatšķiras no pasakas fantāzijas. «Radīt» pilnīgi no jauna un nebijuša viņa nespēj neko. Esošo, reālo gan viņa spēj aizkāpināt un paplašināt līdz pašām neiespējamības robežām: viņa var apvienot un sakausēt visdažādākus un pretišķus elementus visdīvainākās, nekad vēl neredzētās formās, veidos, tēlos, ainās un ainu virknēs. No vecā brīnumpasaku stāstītāja modernais rakstnieks atšķiras tikai ar to, ka pats viņš vairs netic savam brīnumstāstam, viņš strādā apzinīgi, meklēdams un kārtodams savu vielu un ar izkoptas tehnikas palīdzību veidodams viņas formu. Un ar to, ka visus savus morāliskos, idejiskos un citus nolūkus viņš mēģina sasniegt vienīgi estētisku rosinājumu un iespaidojumu ceļā, kurš vecajam pasaku izdomātājam, tāpat kā lubu literatūrniekam, pilnīgi nepazīstams.

Domājams, no sacītā būs jau saprotams, kā var rasties arī iedoma rakstīt «reālu dramatisku pasaku» un ka tāda pasaka nav nekāds absurds literatūras paveidu neierobežojamā dažādībā. Dramatisku vai dramatizētu pasaku mums nav trūkums. Pa lielākai tiesai no pasaku vielas krājumiem tur aizņemti tikai zināmi motīvi un tad patvaļīgi veidoti saskaņā ar dramatiķa paša nolūkiem. Aizņemti atsevišķi tēli un tad ievirzīti pašizdomātu notikumu darbības straumē. Vai atkal ņemtas atsevišķas pasakas un ar lielāku vai mazāku veiksmi savirknētas vienā dramatiskā tēlojumā. Māksliniecisk ās fantāzijas kombināciju un konstrukcijas patvaļa nekādi nav ierobežojama. Bet viņu bieži vien ierobežo pati veidojamā viela. Vispirms pasaku spilgtākiem tēliem ir jau sava raksturīga, neizmaināma nokrāsa, kuru pārveidojot vai sajaucot ar citām zūd pasakas vispārējais raksturīgais kolorīts. Un, pilnīgi saudzot un paglabājot to, atkal var ciest dramatiķa individuālā patvaļa un tēlojumā ieviesties vienkārša atdarinājuma pieskaņa. Bez visa tā tamlīdzīgiem virknējumiem pa lielākai daļai ir vispārējs episks raksturs, bet dramatiskā sprindzība un spēks var izpausties tikai epizodiski.

Arī vēl aiz citiem iemesliem rakstniekam-reālistam var rasties «reālas dramatiskas pasakas» iedoma. Parastajās dramatiskās pasakās vai pasaku dramatizējumos bieži sastopamās pārdabīgās vai ārdabīgās būtnes ar visādiem brīnišķiem notikumiem un sagadījumiem ir romantiskas fantāzijas izradījums, kas skatītāja, sevišķi skatītājas jaunatnes domu aizvilina tagadnes dzīvē un cilvēkam svešā pasaulē. Reālists nešķir saturu un formu, bet abus vērtē vienlīdz augsti: viņa dziļākā pārliecība tā, ka nav nekādu brīnumu un pārdabības, ka tagadnes dzīve un

tagadnes cilvēka daba sniedz mākslinieciskai izdomai bagātīgāku un pateicīgāku vielu nekā tā, kas seno pasaku krājumos. Kā pozitīvas estētikas piekritējs, viņš vēlas, lai jaunatne arī savās estētiskās vīzijās paliek sakarā ar reālo dzīvi un cilvēku, ārpus kuriem iespējama tikai pasīva romantiska jūsmošana un izkliedība mistikas dūmakā. Reālu vietu nepieciešamību dramatiskā tēlojumā liekas apstiprinām arī tas nenoliedzamais fakts, ka līdzšinējās pasaku drāmās uzkrītošā kārtā sāk atkārtoties vienas un tās pašas figūras, ieviešas šabloniskums tikpat visā idejiskā simbolikā, kā estētiska veidojuma paņēmienos.

Protams, te nevar būt runa par to, ka «reāla pasaka» jau par sevi vērtīgāka nekā romantiskā. Ar idejiski pilnīgi izdomātu saturu un mākslinieciski izveidotu formu viņa gan varētu tikt tāda. Bet pilnība jau paliek neaizsniedzams ideāls. Reālā darbā vēl vairāk nekā romantiskā viss atkarājas no dramatiķa fantāzijas, rosmes un iztēles veiksmes. Vispirmāk minētais tikai tāpēc, lai norādītu dažus motīvus, aiz kuriem var rasties «reālas pasakas» ideja.

Bet kāpēc šādu darbu vēl saukt par «pasaku», ja viņš būtībā neko neatšķiras no vispārējās reālistiskās drāmas vai komēdijas? Tāds jautājums ir vietā, un nenākas viegli atbildēt uz viņu. Varbūt jau tāpēc, ka šādam, galvenā kārtā jaunatnei domātam darbam nepieciešama īpatnēja idejiskas un psiholoģiskas izdomas noskaņa un iztēles nokrāsa, kas saskan ar skatītāja uztveres raksturu un atgādina pazīstamo pasakas stilu. Tur pieder zināma rotaļība darbības risinājumā un cēlienu un vietu pārmaiņās. Situāciju spilgtums bez plašākiem iekomponējumiem, raksturu tiešais izsvars un kontrastu asums, dialoga nekomplicētais tiešums un steidzinātais temps. Varbūt arī tā alegoriskā pieskaņa, ko rakstnieks nojautis un gribētu atskaņot klausītājā un skatītājā. Vārdu sakot — viss tas te ir nojausts un gribēts. Bet, kā iespēts un veikts, par to spriedīs tie, kas, šīs lapas aizvēruši, lūkosies uz skatuves.

Andrejs Upīts

«Teātra Vēstnesis», 1924. g., Nr. 3.

REĀLISTISKĀ TRAĢĒDIJA

Sen garām tie laiki, kad dzejnieks esot dziedājis kā putniņš zarā — tikai aiz jūtu pārpilnības, tīri emocionāli un instinktīvi. Mūslaiku cilvēka estētiskajām emocijām allaž plūst līdzi intelektuāla idejiska tieksme, visbiežāk kā pati ierosme un virzītāja

apakšstrāva. It sevišķi dramatiskā dzeja prasa dzejnieka personību pilnā apjomā ar visu viņas idejisko un psihisko satvaru un īpatnējā mākslinieciskā izveida sistēmu. Laikmeta literatūras vissvarīgākā ir traģēdijas problēma, tāpēc ka tajā vienkopus satek dzīves, vēstures un cilvēka izpratas pavedieni. Te ir laikmeta mākslas augstākā pakāpe, uz kuras dziļākā, aptverošākā sociālā doma sintētiski apvienojas ar sabiedriskas kultūras izaudzēto individuālo dzejisko intuīciju. No tejienes atpakaļ atskatoties, pārredzami dzīves un kultūras noietie ceļi, bet uz otru pusi sazīmējams virziens augšup, dūmakainās vēstures tālēs.

Modernas traģēdijas problēmai mūsu apsīkuma un tukšuma laikā neviens vēl nav nopietni pieskāries ne teorijā, ne praksē. Kāpēc domāt par pārdzīvojamā laika īpatnējiem elementiem, ja traģisma būtība pazīstama no seniem laikiem? Un kādēļ meklēt jaunu sistēmu un jaunus ceļus traģēdijas izdomā, kompozicionālā izveidā un pat tīri tehniskā konstitūcijā, ja mums uz visiem laikiem acu priekšā nepārspējami un neaizsniedzami antiskās un klasiskās traģēdijas paraugi? Dažs no mūsu teorētiķiem kategoriski prasa «traģēdijas tēla, kas klausa savai kaislībai», un neatzīst blakus vai pāri tam cita spēka, ne dziņas, kas «tēlu» ievirzītu citādi saprastā un saprotamā traģisma gultnē. Un cits uzsver atkal gluži to pašu: «Klasiskai traģēdijai nepieciešams tāds un ne citāds raksturs, tāds un ne citāds viņa liktenis.» Un vēl vairāk: «Mēs savās recenzijās vienmēr cenšamies pievest skatdarbus pie klasiskās traģēdijas šablona. Traģisma jēdziens, kopš esam atsvabinājušies no klasiskā fatuma, kurš nepielaida patstāvīgas vainas, nav grozījies.»

Pie «klasiskās traģēdijas šablona» apzinīgi vai neapzinīgi turējušies arī visi mūsu dramatiķi. Šķietas, tāpēc arī latviešu dramatiskā literatūrā atrodam tik maz darbu, kuri pelnītu traģēdijas nosaukumu. Protams, ikvienam dramatiķim nepieciešami iepazīties ar grieķiskā traģisma jēdzienu, tāpat ar antiskās, renesanses un vēlāko laiku klasiskās traģēdijas veidiem. Bet šabloni ir lietojami tikai literatūras amatniecībā, ne radošā mākslinieciskā darbā. Skolotāji ir vajadzīgi tikai tādēļ, lai tiktu pāri viņiem un tālāk. Vecie veidi jāpazīst, lai viņus konsekventi un galīgi atmestu un meklētu jaunus saskaņā ar savu laiku, savu sabiedrību un sava paša īpatnējību.

Interesants ir tas sastingušais un pārakmeņotais dogmatisms, tā veclaicīgā bauslība, kurā vēl vienmēr stāv rakstīts, ka traģisma jēdziens nav grozījies, ka traģēdijai nepieciešams tāds un ne citāds raksturs, tāds un ne citāds viņa liktenis. Šāda dogma izaug no ieskata, ka mainās gan dzīves ārējie veidi, bet mūžīgi tāda pati paliek cilvēka dzīvnieciskā un psihiskā būtne

ar viņas galvenajām tieksmēm un sajūtām — dzimuma dziņu, mīlu, greizsirdību, atriebību, goda, varas, mantas un brīvības kāri, sāpēm un nāves bailēm. Jau šajā ziņā dogmas pamati visai vārgi. Antropoloģija neapšaubāmi pierāda, ka nemitīgi mainījies un mainās cilvēka ārējais, fiziskais veids. Kā lai uz vietas paliktu viņa iekšējā, psihiskā daba? Kas tagad vēl ņemtos pierādīt, ka mūsu sajūtas visos dzīves gadījumos ir gluži tādas pašas kā senatnes cilvēkam un klasiskās traģēdijas varoņiem? Nav jānokāpj diezin cik tālu lejā pa vēsturiskās attīstības kāpšļiem, lai pārliecinātos, ka no pašiem visvienkāršākajiem dzīva cilvēka būtni apzīmējošiem senatnes vārdiem uzglabājusies tikai ārējā čaula, kurā ikkatrs nākošais gadu simteņu laikmets ietilpinājis savu īpatnēju jēdzienu. Par intelektuālo, psiholoģisko un emocionālo parādību pasauli nemaz nebūtu jārunā. Tā ir tik tieši atkarīga no laikmeta ekonomiskās sfēras, no viņa sociāliem satvariem un attiecībām, ka to nepamana vēl vienīgi tikai kaut kur aiz mākoņiem lidojoši iluzionisti. Ja traģēdija visdziļāk tver cilvēka intelektuālajā un emocionālajā dabā, tad viņai abām kājām jānostājas tajā dzīvē, kura šo dabu veidojusi. Ja traģisma jēdzienā nekas nav grozījies, tad nesaprotami, kāpēc vēl tik daudz lauzīties ap jauniem dramatiskiem darbiem. Tad taču daudz saprātīgāk un lietderīgāk aizvien un aizvien joprojām par jaunu uzsildīt tās pašas Eshila, Sofokla un Eiripīda traģēdijas, jo tur šis jēdziens sastopams vistīrākā pirmatnējā veidā. Antiskās traģēdijas šablons ir vienkāršs literāriska kopējuma daikts. Ar tā palīdzību dabūjami tādi «mākslas darbi», ar kādiem skolnieki savas zīmējumu burtnīcas pilda pēc plauktā noliktiem antisko statuju atveidiem. Roku un aci tā var labi ievingrināt, arī piesavināties noderīgas zināšanas tiklab mākslas formas detaļu zīmējumos, kā viņu harmoniskā kopizveidā. Bet pulsējoši dzīvs, iedvesmojošs un pārliecinošs rakstura un viņa likteņa tēlojums tā nerodas.

Te starpā var pacelties jautājums: bet kāpēc tad mēs vēl šobrīd tik labprāt noskatāmies teātrī seno grieķu traģēdiju izrādes? Gluži vienkārši tāpēc, ka esam vēsturiski un estētiski vairāk vai mazāk izglītoti un atrodam zināmu patiku arī pie sveša laikmeta mākslas. Pēc pazīstamās «iejūtas» teorijas, mēs iedomājamies tālaika kultūras pasaulē un viņas skatuves varoņos, un šī vieglā atceru rotaļa mūs estētiski tīkami aizkustina. Pēc tās pašas vai arī bez kādas teorijas, bet ar mākslas ierosmē uz katra soļa sastopamu instinktu, traģēdijas tēlos, viņu cīņās un ciešanās ietilpinām savus paša pārdzīvojumus un tā senā mākslas darbā redzam spogulīgi atēnojamies sava laika dzīvās ainas. Grieķu traģēdija mūs saista kā pašu estētiskās kāres

apmierinātāja un kā patīkams un ērts vidutājs starp mūsu fantāziju un viņējo, iedomāto vēsturisko laikmetu. Dziļāk ieviļņot un pārliecināt viņa nespēj. Mūs viņa tā vairs neaizņem ar dziļu būtības problēmu risinājumiem un neaizrauj ar reliģijas un degošas dzīves jautājumu iztirzājumiem, kas tālaika grieķus no rīta līdz vakaram saistīja izrādē, bet pašu teātri padarīja par svarīgu valsts iestādi un viņa apmeklēšanu par obligatorisku pilsoņa pienākumu.

Bet «nekas nav grozījies», dogmatiķi tūliņ trauksies norādīt, ka klasiskās traģēdijas šablons akceptējams taisni tāpēc, ka viņa neaizskar nekādus pārejošus sociālus jautājumus un ikdienas kļūmas, bet rosās vienīgi ap visos laikos pastāvošām neatrisināmām mūžības problēmām. Arī šis apgalvojums tāpat ir bez pamata. Šekspīra raksturu un kaislību traģēdija ir renesanses kultūras un viņas laikmetisko ideju tieša izpaudēja. Viduslaiku reliģisko māņu, verdzības un kroplības atkratījusies, cilvēka personība tur parādās visu savu spēku diženumā un neapvaldāmu dziņu drausmā. Nav jāaizmirst arī tas, ka daudzas Šekspīra vēsturiskās drāmas domātas tieši angļu patriotisma uzliesmināšanai. Neuzvaramās Armādas uzbrukuma laikā. Tāpat grieķu traģēdija ar visiem romantiķu un ideālistu izdomātiem mūžības jautājumiem «kalpo» itin vienkāršām sava laika valsts, tautas dzīves, pat tīri praktiskām ikdienas un politikas vajadzībām. Eshila darbi mēģina restaurēt nesagrozītā veidā senās teikas, lai stiprinātu reliģiju un atjaunotu stipru dievticību brīvdomības, empīrisko atziņu un draudošas cilvēka personības atmodas laika sākumos. Vēl tendenciozāks lielais reālists Eiripīds, kas atsevišķa cilvēka personību jau vērtē augstāk par reliģiskajām dogmām un to piepildīšanu. Viņš (un Aristofāns) teātri no reliģiskā kulta iestādes pārvērš par politisku diskusiju tribīni un savās traģēdijās iztirzā tekošā momenta jautājumus. Tur izpaužas viņa patriotiskā doma par karu plosītās dzimtenes likteņiem, kaisli izejas meklējumi no sarežģītām sociālām un politiskām cīņām un dažādu praktisku mērķu propaganda.

Atmezdami «klasiskās traģēdijas šablonu», atmetam līdzi traģisma jēdzienu, kurā «nekas nav grozījies», un grieķu traģēdijas laikmetiskās, mums pilnīgi vienaldzīgās tendences. Bet galvenā un vispirmā kārtā atmetam nost traģēdijas teorētiķus-kompilatorus, kuriem mūsu jaunā ceļa meklējumos nekas nav līdzi runājams. Maz ko var līdzēt arī psiholoģiskā un metafiziskā virziena estētikas profesoru darbi, jo viņu virziens tiecas kaut kur aizsaulē. Atsevišķa vērtīga doma un slēdziens par traģē-

dijas būtību atrodams lielo traģēdiju autoru un viņu interpretu deklarācijās un dramaturģiskās piezīmēs. Tomēr par vadoņiem mums neder šie romantiķi un klasiķu pēcteči, pēc savas idejiskās struktūras ideālisti un mākslas tendencē tīras traģēdijas formas meklētāji. Tikai reālistiski domājoši mākslinieki socioloģiskā dzīves un mākslas atziņas ceļā var tiekties pēc jauna, augstāka, laikmeta kultūru sintezējoša traģēdijas veida.

Šī jaunā traģēdijas veida un pašas traģiskā būtības meklētājiem vispirmā kārtā jātiek skaidrībā par to, kas īsti tiek atmests līdz ar klasisko šablonu. Antiskās traģēdijas varonis ir dievu un likteņu varā. Jo spēcīgāk viņš pret to saceļas un drosmīgāk cīnās, jo nāvīgāk tā viņu satriec. Dievi ir miruši, un reliģijai vairs nepiekrīt nekāda izšķiroša loma cilvēka un sabiedrības dzīvē. Tāpēc līdzi antiskai atkrīt arī romantiski ideālistiskā un pseidoklasiski filozofējošā traģēdija, kur šie motīvi ieņem vadošo vietu. Mūslaiku traģēdija iespējama tikai kā sociāla traģēdija. No reālās dzīves dziļākiem satvariem, no lielām sociālām un politiskām cīņām un pārvērtībām, no pretišķu idejisku strāvu sadursmēm izaug tie spēki, kas veido traģiskas personības un met viņas cīņā pret šālaika dievu un likteni — pret visuvaldošo ekonomisko un sociālo likumību, kas konkrēti visbiežāk izpaužas instinktīvās, stihiskās, varonim nepārvaramās un nepārvēršamās masu trauksmēs. Ibsenam jau bij jausma par modernā traģisma būtību. Bet viņš pats, kā pilsonisks individuālists-ideālists, nespēja visas pasaules dzīves plašumā un kopumā pārredzēt atsevišķa indivīda un sabiedriska kolektīva sadursmes cēloņus un tieši pieskarties šālaika cilvēka traģisma īstajai būtībai. Radošu nozīmi un vērtību viņš redzēja tikai inteliģentajā indivīdā un kontrastā tam stādīja stulbo mietpilsonisko masu. Tā radās gan dramatiski vai komiski konflikti ar kādas iesnaudušās pilsētiņas vai kāda zvejnieku ciemata lokālo nokrāsu, bet nevarēja rasties sociāla traģēdija, kur masa simbolizē laikmeta tieksmes negrozāmu spēku, bet pret to sacēlies indivīds stāv ceļā vēsturiskai nepieciešamībai un tāpēc neglābjami iet bojā. Te ir tas «traģiskais noziegums», kas ierindojas modernas reālistiskas traģēdijas pamatos. Šajā ziņā viņa stāv daudz tuvāk traģēdijas pirmveidam, antiskai-grieķiskai traģēdijai nekā tās vēlākam atdarinājumam — klasiskai traģēdijai. Mazliet paradoksāli varētu teikt, ka modernā reālistiskā traģēdija ir klasiskāka nekā pati klasiskā. Šīs pēdējās satvaros ir ideālistiskā ticība indivīdam, varonim, kā dzīvē un vēsturē vienīgi nozīmīgam, vērtīgam un mākslas ievērības cienīgam faktoram. Pozitīvi radoša vai postoši ļauna ideja dzimst un izpaužas tikai atsevišķā indivīdā. Ļaužu masas vienmēr ir glēvas, inertas vai arī

stulbi aklas un glupji ietiepīgas. Ja arī cīņā ar viņām varonis aiziet bojā, tad tikai tāpēc, lai viņa ideja dzīvotu joprojām. Bet visbiežāk viņš krīt aiz kādas neapvaldāmas rakstura tieksmes, aiz kādas pret sevi pašu nogrēkotas vainas, aiz kādas augstākas pārcilvēciskas varas, aiz kāda nejauša gadījuma, aiz kāda klasicizēta «dieva no mašīnas». Reālistiskas sociālas traģēdijas raksturam ir pavisam citāds — socioloģisko zinātņu un vēstures atziņas dibināts ieskats par indivīda lomu un nozīmi dzīvē, par viņa attiecībām ar kolektīvu un tātad arī par viņa vietu traģēdijas satvaros. Pēc viņa domām, varoņi nerada un nevada dzīvi, bet pašas ļaužu masas savā šķiru un nošķiru sociālā, politiskā un idejiskā cīņā izvirza ģeniālas personības priekšgalā kā savu neskaidro jausmu spilgtus izpaudējus, kā savu tieksmju ievadītājus skaidri apzīmētā gultnē. Šoslaikus tā jau ir vēstures ābeces patiesība un banāli pat to vēl sevišķi uzsvērt un par to runāt. Teorētiski izlobīts, katrs pamata princips ir banāls, mākslas veidojumam pilnīgi nelietojams. Kamēr vadošais ģeniālais indivīds iet ciešā kontaktā ar savu šķiru vai radniecīgām masām, viņa vadītai cīņai un viņam pašam personīgi trūkst jebkādas traģisma piekrāsas. Nekāda traģisma nav arī tad, ja viņš vai nu viens, vai kopā ar savu vadāmo kolektīvu aiziet bojā, naidīgas pretvaras salauzts. Tā ir ikdienas parādība dabā un dzīvē. Vēl vairāk: tā ir attīstības dabiskā dialektika, kur pozitīvais un negatīvais savstarpējā cīņā nemitīgi mainās lomām, lai vispārējais dzīves ritums pa tūkstoš kāpšļiem virzītos uz priekšu un uz augšu — uz tālāko un lielāko, no viņiem abiem neatkarīgo mērķi. Sociālā traģēdija sākas tur, kur vadošais indivīds — pliekanā apzīmējumā varonis — sanāk pretrunā ar sevi pašu vai to masu, kuru viņš domājas vadām. Te reālistiskās traģēdijas dzejniekam atveras nepārskatāma iespējamību dažādība, sižeta un viņa modulāciju bagātība. Var izrādīties, ka varoņa spēki par vājiem uzliktajam un uzņemtajam uzdevumam. Viņa drosme un tvērums par plašu un strauju tām masām, kuras viņu izvirzījušas priekšgalā. Viņa loma un ar to savienotā vara to padarījusi pāriedomīgu, reāla apsvara un aprēķina nespējīgu. Viņa iedzimtās vai izveidotās personīga rakstura īpašības un tieksmes to novirza konfliktā ar to *l'inkonnu*, ar to nepazīstamo, caur kuru viņš ir tapis un kurš arī bez vadoņiem un varoņiem iet savu ceļu. Dzīves cīņās gluži tas pats atgadās arī veselām masām, tautu un šķiru kolektīviem, kuros atsevišķu vadošu indivīdu nevar sazīmēt. Saskaņā ar visas dzīves nemitīgu attīstību šajā virzienā reālistiskai sociālai traģēdijai iemīt tendence tikt par varoņu traģēdiju bez varoņiem, t. i., par konsekventu un noteiktu masu traģēdiju. Šimbrīžam

īsta masu traģēdija vēl liekas neiespējama. Pirmkārt tāpēc, ka pašas ļaužu un šķiru masas nekur vēl nav izveidojušās par kompaktām, viengabalīgām, daudzsejīgām un tomēr vienā veidā vienotām kolektīvām personībām, ko traģēdijas rakstnieks var skatīt vienas nelokāmas gribas vadītas cīņas etapos, uzvaras alkā un pārvaras sadragājumā. Teorētiski jau arī tagad to var iedomāties, bet teorētiski konstruēta traģēdija allaž ir mākslinieciska monstrs bez katram izjaušama un pārliecinoša reālistiskas mākslas spēka. To ik uz soļa redzam jaunākās, proletāriskās drāmas mēģinājumos, kuri operē vai nu ar kailu idejisku shēmu skeletiem, vai vienkārši noslīgst atpakaļ romantiskas idealizācijas dūmakā. Reālistiska mākslas saprata neprasa, lai mūsu pārejas laikā sociālā traģēdija izmestu atsevišķās varoņu personības no sava veidojuma apjoma, jo arī sabiedriskā dzīve tās nav izmetusi no savām cīņām. Bet to viņa prasa, lai saskaņā ar zinātnisko vēstures atziņu un ikdienas dzīves pieredzi šīs personības tiktu nostādītas neidealizētās attiecībās pret masām, lai viņām traģēdijā tiktu ierādīta tā dabiskā loma, par kuru visu laiku runājām. Tādā kārtā varonis vairs nebūs vienīgais un viss, kā vecajā traģēdijā, un tauta tikai nedzīva viela, ko viņš kā māla piku veido savās rokās. Masa pati būs īstais varonis, bet atsevišķā izcilā indivīdā tiks spilgti redzams tas traģisms, ko viņš un viņam līdzīgie tik bieži piedzīvo nežēlīgo kolektīvo dziņu un cīņu pasaulē. Tā jaunā gaismā parādīsies arī visi pazīstamie vēstures un traģēdiju varoņi — Cēzars, Rihards Trešais, Filips Otrais, Žanna d'Ārk, Mirabo, Dantons, Napoleons un neskaitāmi citi.

Šos vārdus es minu ar nolūku — lai tepat piebilstu, ka, pēc manām domām, arī jaunā, reālistiskā traģēdija savam veidojumam labprāt izvēlēsies vēsturisku vielu un vēsturiskas personības. Tagadnes dzīve bieži vien arī rakstnieku griež līdzi savos mutuļos. Skaudrie personīgie pieredzējumi un pārdzīvojumi ierosina spēcīgus dramatiskus impulsus, aiz kuriem rodas mākslinieciski un idejiski augstu vērtējamā sociālā drāma. Bet dramatiskās mākslas augstākais veids — reālistiska traģēdija prasa rūpīgu apsvaru uz objektivitāti. Un tā vislabāk iespējama pretim pagātnes laikmetiem un gadu simteņu atskatā aplūkojamām lielām personībām, ko visādu pasugu ideālisti un mistiķi līdz pēdējam brīdim tīstījuši romantikas miglājā. Laiku gaita reālista acij atsedz veco varoņu patieso nozīmi masu cīņās un parāda viņu cilvēcisko traģismu sadursmē ar visuvaldošo vēsturisko nepieciešamību.

Andrejs Upīts

«Domas», 1926. g., Nr. 6, augusts, 44.—48. lpp.

STRĀDNIECISKĀ LUGA
SKICE

Neviens strādnieku teātris tagad vairs nevar iztikt bez sava īpaša repertuāra, bez strādnieciskas lugas. Pilsoniskais revolucionārisms, kas pasaules dramatiskai literatūrai devis daudz vērtīgu darbu, izpildījis savu vēsturisko uzdevumu tajos laikos, kad vēl likās, ka lielais šķiru konflikts atrisināms kompromisa, samierināšanās, ja daudz, tad politiskas revolūcijas ceļā. Pilsoniski revolucionārā luga tagad ne tikai savu nozīmi zaudējusi strādnieku teātrī, bet pat tikusi kaitīga kā aizmiglotāja un dezorganizētāja. Kapitālisma agonijas laikā, kad nepieciešama vislielākā strādniecības spēku intensitāte, šķiras kopīgai lietai un internacionālajam mērķim kalpo tikai teātris ar īstu strādniecisku lugu. Viņas iejoms ir ļoti plašs, un ļoti dažādīga var būt viņas izveida forma.

Šīsdienas strādnieciskās lugas rakstniekam viņa vērojumu, vērtējumu un meklējumu perspektīvā allaž stāv vecās pasaules sabrukuma aina. Nevis tā «krīze» starptautiskās attiecībās, kara un atbruņošanās jautājumos, valūtu svārstībās, krahos un «bezdarba problēmā», kas buržuāzijai un viņas ideologiem izliekas kā nelaimīgs sastrēgums, likvidējams rītu vai parīt. Strādniecības rakstnieks redz kapitālistiskās iekārtas galīgu bankrotu, sākumu beigām, kuru ilgums un smagums nav pārredzams, bet arī novēršams ne. Šī laikmeta pamatatziņa vada viņa darbu, no tās izaugusi jūtoņa caurstrāvo ikkatru patiesi strādniecisku lugu.

Skatuvei ir savas diezgan šauras robežas, tāpēc arī tie spēcīgākie strādnieciskie dramaturgi vēl nav mēģinājuši kaut simboliski notēlot patlaban pārdzīvojamo grandiozo katastrofu, šo kapitālisma *fin de siècle* traģēdiju. Tas drīzāk arī ir episkās rakstniecības uzdevums. Simboli un alegorijas allaž noved romantismā, kas svešs strādniecības sociālai un psihiskai dabai un tāpēc arī strādnieku mākslai. Strādnieciskā luga paliek reālā pasaulē, kuras pagātne un tagadne šīlaika izpratnē sniedz pārbagātīgu vielu idejiskam virzītājam dramatiskam darbam.

Kā strādnieku šķirai, tā viņas mākslai tagadnē ir divējāds uzdevums: cīnīties pret veco, grūstošo, un celt jauno pasauli. Cīņa pret veco beigsies tikai ar proletariāta pilnīgu uzvaru, patlaban tā vēl pilnā spēkā. Gluži dabiski, ka strādnieciskā luga pilsonību, viņas dzīvi un tipus visbiežāk izlieto komēdijai. Valdošā šķira visumā komiska jau ar to vien, ka neapzinās un nedrīb zināt, kādu norieta laiku viņa patlaban pārdzīvo. Viņa uztraucas, kad apgāžas kāda banka vai kad atkal izjūk kāda miera konferences sēde. Kā pati zeme šķiebjas zem viņas kājām,

to viņa nemana. Vēl lielāks juceklis nekā saimnieciskajā ir viņas garīgajā pasaulē. Buržuāzijas ideoloģija un ideāli, veikalniecība un ģimenes kļūmas, dievticība un liekulība, nežēlība un filantropijas sports — viss tas noder par satīras un komikas priekšmetu strādnieciskā lugā. Ar to nav teikts, ka viņai tikai un vienmēr ar izsmieklu jāskatās pilsonībā un viņas dzīvē. Sociālistiskās atziņas gaismā un apgaismojumā tur arī dažai drāmai atradīsies pateicīga viela. Tā, piemēram, ja kāds mēģinātu notēlot pēc agrārās revolūcijas un muižu konfiskācijas Latvijā vēl palikušos baronus, mazākais dažus viņu bēdīgos eksemplārus panīkušās jaunsaimniecībās, jokiem tur īsti nebūtu vietas. Bet strādnieciska luga itin spilgti varētu parādīt, kā dzīves attīstības gaita pārsvaida un pārvieto saimnieciskās un politiskās varas smaguma centru, nogremdēdama augšējos slāņus, bet apakšējos pamazām virzīdama pāri tiem uz augšu. Mazliet patosa izlietodama, strādnieciska luga ar šiem tipiem var demonstrēt arī vēstures tiesu par apspiedējiem, kur spriedums krīt pār visu šķiru, nemeklēdams atsevišķu indivīdu vainu un nevainīgumu.

Arī buržuāziju negatīvi tēlodama komikā, satīrā un karikatūrā, strādnieciskā luga paliek pozitīva, jo tie ir viņas līdzekļi cīņā pret pastāvošo un valdošo. Protams, viņas galvenais darba lauks ir paša proletariāta pasaule. Strādnieku šķiras dzīves un darba cīņas gaita no kapitālisma pirmsākiem līdz pašām pēdējām dienām ir tik bagāta novirzieniem, notikumiem, masu kustībām un arī atsevišķām spēcīgām individualitātēm, ka pilsonības dramatiķi savā pasaulē līdzīgu velti meklē. Visvairāk un tiešāk strādnieciskā luga var smelt no šīsdienas notikumiem. Tā saucamās lielās krīzes traģiskais smagums galvenā kārtā jāizcīna proletariātam, lai gan viņš nav vainīgs ne pie pasaules kara, ne pie viņa katastrofiskām sekām. Pilsoniski humānistiskā gaušanās par dzīves likstām un postu strādnieku rakstniekam sveša. Viņš zina, no kurienes tas viss nāk un uz kurieni tiecas. Pat visdrūmākās traģēdijas noskaņā strādnieciskā luga neizpauž bezcerības pesimismu un rezignāciju, jo ikkatrs upuris cīņas frontē atvieglo šķirai soli uz priekšu, tuvāk uzvarai. Bet, no otras puses, strādnieciskai lugai jāsargās arī no lēta optimisma, no butaforiskiem uzvaru inscenējumiem un shematiski deklamējošiem proletāriskās pilnības tipiem bez vainas un cilvēciskām vājībām — tie tikai aizmiglo dzīves patiesību un maldina. Pie tam šīs deklamācijas vienmēr izvēršas publicistiskā propagandā bez mākslinieciski pārliecinātāja spēka, kas visu lugu padara nevērtīgu un nevajadzīgu. Tas savā ziņā atkal ir varoņu kults, kam strādnieciskā dramatikā vairs nav vietas. Strādnieku lugas varonis ir kapitālistiskās iekārtas apstākļos

audzis cilvēks, kas cīnās ne vien pret savu ienaidnieku sociālajā un politiskajā frontē, bet arī pret nepilnībām un vājībām sava paša dabā. Atsevišķs cilvēks var krist vai palikt atpakaļ, viņa šķira iet uz priekšu, — tāds viņas sociālais liktenis un vēsturiskā loma. Ar to strādnieciskā luga stāv pretmetā antīkajai bezcerības traģēdijai, kur nepielūdzamā augstākā vara bez žēlastības sadragā katru, kas pret to sacēlies.

Visspraigākā, aktīvākā, vistiešāki dzīvē un cīņā tverošā strādnieciskās lugas forma ir politiskais pamflets, šaržs un karikatūra momenta notikuma attēlojumam. Ne kā patstāvīga izrāde, bet kā papildinājums un dzīva ilustrācija sapulcē un mītiņā. Pārāk maz tas vēl izkopts un piekopts, lai gan tam vajadzētu sistemātiski pavadīt ikkatru spilgtāku gadījumu sociālajā un politiskajā cīņā. Lielā mērā vainīgi pie tā arī «brīvā vārda» apstākļi ar veselu virkni likuma pantu par šķiru naida kurināšanu un tamlīdzīgām nepieļaujamām lietām.

Strādnieciskās dramatikas plašākā forma arvien noteiktāk izveidojas par masu lugu. Tas ir dabiskas attīstības virziens ciešā saskaņā ar strādniecības šķiras cīņu, kur atsevišķais indivīds zaudējis noteicēja lomu plašo masu kustībā. Arī tur, kur viņa rāda atsevišķus indivīdus, viņu personīgos, ģimenes un citus tamlīdzīgus konfliktus, ar to un aiz tā ir redzams kolektīvais fons, bez kura viss individuālais zaudē sociāli idejisko pamatu un arī mākslinieciskō nozīmību. Mūsu dramaturģija ir sevišķs, jauns strādnieciskās lugas uzdevums. Pilsoniskās drāmas «tautas skati» ir palikuši tajā pašā pakāpē kā Šekspīra laikos, par neciešamu karikatūru tie izvērtušies mūsu dienās, kad masa vairs nav automātu pūlis, kas iespēj tikai uzgavilēt varonim vai akli stāties tam ceļā. Masa kā dzīvs orgānisms un kā strādnieku teātra skatuves centrālā problēma vēl tikai pa daļai atrisināta. Bet tikai ar šo atrisinājumu strādnieciskā luga un strādnieku teātris var tikt par īstu šķiras mākslas paudēju un pacelties pāri pilsoniskai revolucionārai lugai tikpat tāli, cik internacionālā proletariāta organizācija pārsniedz citreizējo galma sazvērnieku un dumpju rīkotāju separātās kolektīvās apvienības.

Mūsu lugas veidojumiem it sevišķi piemērota vēstures viela. Pie tās dažkārt noved arī neiespēja tagadējos apstākļos izrādīt uz skatuves jaunākā laika lielās masu sadursmes un viņu izcīņas. Ikvienai valstij ir savi nacionāli, patriotiski, reliģiski u. c. svētumi, kuriem tā neļauj pieskarties, bet strādnieciskā luga nevar apmierināties ar oficiāli ieteiktām tēmām un viņu traktējumu mietpilsoņiem patīkamā garā. Vēstures sižeti arī tajā ziņā izdevīgi, ka ar tiem apkārtus, bet tomēr saprotami var pateikt un parādīt to, kas tieši neiespējams. Bet arī par sevi

vēsturē ir laikmeti un cīņas, kas savā trauksmē tik tuvas mūslaiku proletariātam, ka saprotamas bez kāda tulkojuma. Sociālistiskā izpratnē un apgaismojumā vēstures tēma ir tikpat aktuāla un rosinoša kā no šīsdienas notikumiem ņemtā. Jo teātris neatdarina dzīvi un cilvēkus, bet tēlo ideju un cīņu par to, un šīsdienas cīņa ir tikai pēdējais etaps tajā pašā sen sāktajā, kad arī «trešā šķira» bij revolucionāra, sagrāva veco iekārtu un uz drupām cēla jaunu.

Beigās, vēl pievēršoties strādnieciskās lugas izveida un formas problēmai, jāaizrāda, ka līdzšinējais individuāli literāriskais sacerējuma veids nav vienīgi iespējamais. Arī te meklējami jauni ceļi, tāpat kā strādnieku skatuves inscenējumos. Līdzšinējā prakse gaužām vienkārša: autors nodod savu gatavo lugu režisoram, tas ar viņa piepalīdzību vai bez tās veido izrādi, vairāk vai mazāk reālistisku, vairāk vai mazāk stilizētu, bet allaž stingri pieturēdamies lugas tekstam un tajā iepītajiem norādījumiem. Strādnieciskai lugai un tās izrādei jābūt kolektīvas sadarbības rezultātam, tā jāsagatavo kolektīvi, kopā strādājot autoram, režisoram, dekoratoram, skatuves konstruktoram, komponistam un aktieriem, pie kam autors nebūt nav vienīgais noteicējs, ne arī izrāde tikai gatavā teksta plastiskais interpretējums. Rakstnieks var būt lugas idejas un arī tās tehniskās shēmas autors, bet pati luga patiesībā rakstāma, veidojot viņas izrādi uz skatuves, kur teksts gan galvenā daļa, bet tomēr cieši atkarīgs no pārējiem izteiksmes līdzekļiem kopējā apvienotā konstrukcijā.

Andrejs Upīts

«Latvijas Strādnieku Teātris» [1932 g.], 23.—28. lpp.

EDUARDA VEIDENBAUMA POETIKA

Latviešu dzejai nav tik ciešu, pakāpeniski veidojošos formas tradīciju, kādām apaugusi vecāko kultūras tautu rakstniecība. Viņa neizaug ne noteikti klasiskā pantmēra likumu saistos, ne uz dainu izteiksmes pamata, kas savā īpatnībā jau nacionālās apziņas cīņu dzejniekiem izrādījās par šauru, citam saturam nepiemērotu. Pašos izcilākos mūsu lirikas darbos dzejiskais tēls, vienalga, ar izdomas vai tautas idejisko centienu saturu, iegulst diezgan vaļīgi darinātos vārda mākslas audos un gribētā doma bieži pavisam apēno poētikas principus literāriskas skolas nozīmē.

Dzejas uzbūves jautājums pats par sevi arī Veidenbaumu nenodarbina. Klasiskā skola viņam tuva. Dziļāk nekā jebkurš cits no mūsu dzejniekiem viņš nogremdējies antīkās pasaules literatūrā, labi saprot pārbaudītos, izkristalizējušos klasiskās dzejas paņēmienus, bet formu neatdarina. Pāris pantiņu heksametrā un kāda dzeja sešrindu pantos ar mainošos atskaņu kārtību rakstīta bez pretenzijām uz noapaļotu veidu. Horācijam viņš neseko tā, kā šis latīņu dzejnieks turējās pie grieķu izteiksmes, principiem, pārnesot tos latīņu zemē, ārējā apstrādājuma ziņā «salasot savas dziesmas ar pūlēm kā bite medu». Senmeistaru paraugos Veidenbaumu nesaista paši par sevi pacilājošie ritmu periodi. Tulkojumu izvēli noteic prātnieciski ētiskais saturs, ne mākslinieciskās vērtības. Tāpat 19. gadsimta rakstniecībā Veidenbaums apstājas vispirms pie tiem darbiem, kuros izceļas viņam radniecīgas skaņas (Šillers, Heine), un no krievu literatūras paņēmis pat dažu maz pazīstamu «Ņivas» dzejnieku pantus.

Par daudz Veidenbaums pētnieks, metas atziņu apvāršņos, lūkodams noteikt jaunā gara iekšējās apziņas stāvokli pret ārpasauli un visām neizdibināmām varām. Par trauksmīgu viņa radošā griba, lai roka mierīgi kavētos pie attēla — tas pilnīgi padots intuīcijai, valodas izjūtai, temperamentam. Arī rakstīja viņš un vispār intensīvāk strādāja dziļāka nemiera un sastrēgušu apstākļu brīžos. Dzejiskā doma risinās un rauj lasītāju paātrinātā garīgā darbībā, nevis gādā pār patīkamu slīpējumu izteiksmes ziņā. Viņš ar patiku citē Vīlanda *«Mahnen»*, kuras trešajā pantā tik pieņemami izteikts, ka ne augstā forma, bet gan jaunatnīgi plaukstošā dzīvība ir dievišķa. «Skaistums bez jēdziena», kā saka Kants, nav viņa dzejas nolūks.

Dzejnieks viņa acīs — kultūras nesējs, problēmu apgaismotājs, sabiedriskās domas paudējs. Teoriju, kas prasa, lai māksla kalpotu vienīgi skaistumam, gādātu tikai par «estētisko baudu», neitrāla dzīves jautājumos, Veidenbaums ieskata par nepareizu, nepieņemamu. Tādai abstrakcijai piekeras mākslinieki, bēgdami no pārākas iestigšanas dzīves kalpībā. Tālu no īstenības aizgājušam tautiskajam epigonismam, kas sīks uztverē, pasīvs, bālasinīgs, izteiksmē samākslots, veltīta epigrama «Mums, latviešiem, dzejnieku milzīgs bars». Viņu dzejām piemīt īpašība, ka tās «miegu mums dāvina gardu». A. Dauge pa atmiņai pieved sekojošu Veidenbauma spriedumu par dzejas uzdevumiem: «Dzejas uzdevums ir rādīt dzīvi, patieso dzīvi, modināt intīmu dzīves saprašanu — caur to cilvēki vieni otriem tiek tuvināti, un savstarpēja sirsnīga saprašanās dara iespējamu uzstādīt sasniedzamus cilvēces mērķus un dara sekmīgāku darbību priekš

šo mērķu sasniegšanas.» * Patiess dzejnieks tas, kas apgaismo sava laika dziņas, nevairīdamies arī no politiskiem dienas notikumiem. Stāvēdams vienā laukā ar sadzīves darbiniekiem, viņš var būt politiķis, var sludināt, var mācīt, tiesāt savu apkārtni, tikai ar citādu pieeju, atrazdamies citādākā sakarā ar parādībām nekā sadzīves praktiskie sekmētāji. Māksla vispirms ir cilvēka dvēseles tulkotāja, tilts no cilvēka uz cilvēku, sociālo simpātiju visspēcīgākā radītāja. Viņa paliek tīra, nevis atsakoties no dzīves, bēgot no sabiedrības, bet apgaismojot to, virzot pretī labākai nākotnei un runājot par visu patiesi un sirsnīgi.

Pieeja tātad caurcaurēm idejiska. Deviņdesmitajos gados šādi pie mums pirmoreiz pacelti ieskati rakstniecību aizvada vienā virzienā dziļāk iekšā sadzīves reālo apstākļu attēlojumos, otrā — dziļu izjūtu un pārdzīvojumu labirintā, tā sauktajā jaunromantikā. Poruks dzejnieka būtību redz dvēseles šaubās un asarās, Veidenbaums prasa pārliecības. Kā vienā, tā otrā gadījumā sāņus paliek jautājums par pašu dzejisko tēlu, kā tas izvedams.

Nav tad brīnums, ka Veidenbauma dzejās paprāvs cikls, kurās topošā laikmeta nojautas, prātnieciskās problēmas vai tā sadzīves trūkumu kritika laužas izteikties tieši, it kā dzejnieks pašlaik atrastos cīņas karstumā. Gleznaini noskaņotas izteiksmes trūkst vairākām dzejām ar fatālas vienaldzības tēmu, piem.: «Iedzer, brāli! Ātrām kājām Mūža dienas projām skrien», «Viss apriebies, apnicis ir», «Es domāju, ka pasaulē Nav prātīgs it nekas». Bet it īpaši satīras izdalās ar naturālistīgi skarbo toni un «dzīves asins kaujas» raksturu; tāpat epigramiskās prātulas; prozaiskais elements šur tur izkaisīts arī pa visu liriku («Draugs, uz visas zemeslodes», «Projām no laukiem aizsteidzies sniegs», «Viss ir nieks, par visu smejies»). Politisku satīru Veidenbaums, tāpat kā Horācijs, nav rakstījis un arī sociālo vārda tiešā nozīmē samērā maz («Daudz godīgu cilvēku pasaulē dzīvo», «Virs zemes nav taisnības, dūrei tik spēks», «Vienkāršie ļautiņi», «Ikkatris tev godu dod, centīgais vīrs», «Tauta, tauta, gaišā latvju tauta»). Pārējās — epigramu garā («Nopietnu ģīmi kas jautrībā taisa», «Ja tev pasaulē jūtīga sirds», «Mums, latviešiem, dzejnieku milzīgs bars», «Kam velti dārgo laiku tērē», «Es domāju, ka pasaulē», «Ja gribi tikt pie labas vietas» u. c.); tepat pieslēdzas īpatnās humoreskas, kā — «Dažs visu mūžu nomocas» un «Man ļaunvēlīgais liktenis». Viss svars viņās likts uz saturu, pielietojot «sabiedrisko tikumu» uzskaitīšanas paņēmienu, lai graizāmā aina iznāktu pēc iespējas taustāma. Kamēr

* Veidenbauma Kopoti raksti, I, 1907. g., 84. lpp.

ironiskajās ieturēta atjautīga pamācība glaimot, līst, skatīties tikai uz savu labu, lai tiktu uz priekšu («Ja gribi tikt pie labas vietas», «Ej un dzenies tik pēc naudas», «Kam velti dārgo laiku tērē» u. c.), tad tieši nosodošajās Veidenbaums nevar vien atrast pietiekoši stipra apzīmējuma, tāpat kā ģimnāzijas laikā uzrakstītā apcerējumā kalpinātajai šķirai («Par tiesnešiem cienīti blēži sēž Un godīgi ādu nost citiem plēš; Un cienīgtēvs, zaglis, teic spredikus»; «Virs zemes nav laimes, tik zvēru pulks bļauj, Viens otram iz mutes tie kumosu rauj»; «Vēl liekēži slinkos un godīgi krāps»; «Par kaujamiem lopiem vēl cilvēkus dzīs»; «Tāds rokas laiza, kad sists tiek un badīts»).

Tā pa laikrakstiem un ballēm klaigā,
Resni blēži tautai laimes sauc.
Tauki baznīckungi lišķu vaigā
Manās līdz un vēl jo vairāk kauc.

Tie ir vārdi ar tik ikdienišķu pieskaņu, kādu līdz tam latviešu dzejā nelietoja. Bez šaubām, te parādās Veidenbauma raksturam piemītošā skaudrā dedzība, kāda tik zīmīgi nevienādos izteicienos redzama jau garākajā tendences dzejojumā «Projām no laukiem jau aizsteidzies sniegs». Spēcīgās vietas mainās ar prozaiski abstraktām, sižets mākslīgi zīmēts, smags, paliek tumšs ar nevajadzīgām alegorijām, kaila izceļas didaktika.

Tak saturs un viss idejiskums, ar ko Veidenbauma dzejas ir ieņēmušas un ieņems vēl lomu sadzīves strāvās un centienos, jau ar pirmo laikmetu būtu nogrimis mūsu kultūrvēstures arhīvā, ja tās sevī neslēptu lielāku mākslinieciško vērtību. Satura primāts kritikai devis iemeslu tām pāri raudzīties, bet uzskats šinī ziņā būtu revidējams. Nav jāaizmirst, ka Veidenbaums ir vai vienīgais no tālaika dzejniekiem, kura darbi aizrauj, slēpj savā vienkāršībā tādas īpašības, kas abstrakto domu padara konkrētu, modernam prātam pieņemamu. Lirikā Veidenbaums patiešām īsts dzejnieks, kādu to citā vietā raksturo A. Dauge, kas visu individualizēja, uzķēra ar savu bagātīgo intuīciju un rakstot vairāk pasargāts no nejaušībām nekā dažs labs «formas» meistars seno konstrukciju un stila paņēmienu atdarināšanā. Parastajā četrrindē pa lielākai daļai iegulst viss viņa gara lidojums, iegulst dabīgi. Bagātīgā, asā uztvere, izjūta un attēla viengabalība padara nemanāmu plašu tēlojošo līdzekļu un ārīgā slīpējuma trūkumu. Tā ir visu klasiskās skolas romantiķu (ja tā varētu teikt) dzejas pazīme. Rakstot Veidenbaumam nav blakus nolūku. Vieglas jūsmas lirikai viņš nostāda pretī gara aktivitāti, bet doma un izteiksme viņam nav divas puses, kas viena otru izslēgtu, kamēr utilitārais uzskats par mākslu izzobots

dzejā «Kam velti dārgo laiku tērē». Un tieši uz savu darbu pašvērtību lasītājiem dzejnieks norādījis četrrindē «Kas staigājot pa košām puķu lejām», ko par moto likuši vai visi viņa dzeju sakopotāji.

Antīkā pasaule taisni tanī ziņā bija ideāls, ka te saskaņots derīgais ar daiļo, konkrētais saturs ar māksliniecisko, kā tam pašam Horācijam. 90. gadu apziņas pamoda Veidenbaumā liek ietrīcēties stiprai sabiedriskai stīgai, sacelt plašu tautas sila atbalsi uz viņa saucienu, bet visiem laikiem viņš dzīvo ar sava radošā gara mūžam īpatno dabu. Tā atspoguļojas viņa izteiksmē, t. i., tai stila daļā, ko saucam par dzejisku valodu un dzīviem ritmiem.

Juris Alunāns atdarināmos klasiskos dzejas pantmēros tiecas rādīt latviešu valodas vijību, skaistumu, atēnu bagātību. Veidenbaums to pašu sasniedz koncentrētā vienkāršībā, ar ko saskan viņa domāšanas veids. Tuvs ikdienišķas sarunas *(sermones propiore)* formai viņa teiciens, kurā dziļākās izjūtas un sadzīves ieskati dabū iemiesojumu kā tautas ticējumi un novērojumi parunās:

Viss reiz beidzas, viss iznīcīgs:
Priekiem ja lielāku vērību dala,
Mazāk sāpes jūt nelaimīgs.
Nelaime būtu, ja nebūtu gala.

Pateicoties tam, vecu vecās prātnieciskās patiesības Veidenbaumam skan citādāk nekā Horācijam, Šilleram, Heinem un ir pieņemamas mūslaiku apziņai. Vairāki izteicieni no viņa dzejām palika par revolucionārās jaunatnes lozungiem un daudzas vietas iegājušas dzīvē kā sakāmvārdi. Piemēram: «Kuļos es kā pliks pa nātrām»; «Dumjš, kas sievām paļaujas»; «Zinību nieki muļķos tik baro»; «Īsts filozofs nav pesimists»; «Veciem ļaudīm kumeļa prāts»; «Laiks ātrāk steidzas nekā vagona rats»; «Kāda gan tur citam daļa, kad man patīk dzīve zaļa»; «Viss ir joks, par visu smejies»; «Cukurs vien tik garšu maitā, dažs mīl labāk sinepes»; «Iedzer, brāli, laiki grūti»; «Viss reiz beidzas, viss iznīcīgs»; «Es domāju, ka pasaulē nav prātīgs it nekas»; «Cienību dod liela bārda, glaimošana katram gārda».

Valodas vienkāršība labi sevī uzņem prozaismus («citam nav nekāda daļa», «muļķis tikai domas krātu», «nav prātīgs it nekas»), arhaismus («bet galā dumjš ir viss»; «vairs bēdas man nebiedēs», «tiem līdz iekš debess dzied un smej»), visu to, kas gludas ārējas formas dzejā durtos acīs kā kaili zari apcirptā alejā.

Savā vienkāršībā vārds Veidenbaumam patur savu emocionālo dabu, kamdēļ dzeja viegli iespiežas atmiņā. Šinī ziņā anakreontiskos iespaidus papildinājušas vēl 70. un 80. gados tautā izplatīto «ziņģu» skaņas. Ziņģe vislielākā mērā apvieno tos elementus — vieglu ritmiku, tēla kustību, jutekliskumu, — kas ieviļņo tieši. Veidenbaums auga tieši šo ziņģu ziedu laikā. Ar tām piebārstītas piezīmju burtnīcas. Un, lai gan viņam citi temati nekā zilās acis, sarkanās lūpiņas, lakstīgalas dziesmas, trūkst arī vieglā sentimentālisma, tomēr jūsmas pavedienā risinātais «notikums», bez šaubām, audzis ziņģu pavēnī. «Domāju es domas dziļas» — ir vecu vecā romance ar darbības plānu, domas risinājumu līdzībās, dramatismu. Muzikālā forma pati primitīvākā, bet emocionāla, ar vajadzīgo emfātisko intonāciju. Šīs dzejas nav iespējams lasīt, nepadodoties viņu melodiskai uzbūvei, tāpēc tauta tai drīz vien pielāgoja vienmuļi vienkāršu meldiju. Dramatiskās vietas saviļņo lirisko tēmu:

Te it nejauši reiz — klausies —
Baznīcā jau uzsauc tos.
Eju iekšā, vienu glāzi
Iesviežu, vēl vienu, vēl...
Viņiem jāmirst, steigšus gāju,
Te man uzsauc: draugs, kur nu?

Dzeju satura raksturojumā jau redzējām, kā krasākās pretstatības svaida Veidenbauma prātus, traucoties parādību sistēmā, kurai ar mierīgu apceri pieiet «īsts filozofs». Lai visplašākās abstrakcijās noķertu patiesību, Veidenbaums met atziņu, kas ar īstenību saistās ļoti vispārīgā veidā. Viņam taču nācās uzmest ainu veselai laikmetu maiņai, runājot gan par «tumsas un miglas» segto pasauli, gan «saulainām tālēm», gan par «mirstīgo ielejām», kurās cilvēku licis nežēlīgais dabas lāsts, gan par «rožainiem tēliem» un dievībām. Duālismā nācās zīlēt vadošo ideju, dzīves mērķi, kam klasiķi viegli pārmet tiltu ar plašo apceri mitoloģiskās līdzībās. Veidenbaums robežu lūko pārlēkt ar loģiku. Divējādās būtībās viņš dzīvo uz reizi, — «te» un «tur», pastāvošais un gaidāmais, «asaru dūksnājs slapjais» un «laimes lejas», ciešanas un cerības, «šūpulis un kaps» pazib acumirklī. Skaidri tas izteicas viņa dzeju tematikā un visos tēlojošos līdzekļos — metaforās un epitetos, ritma maiņās. Pavisam dažādas parādības dabū sakaru gan atsevišķos izteicienos, gan atrisinātos periodos. Labs paraugs šinī ziņā dzejas: «Kā gulbji balti padebeši iet», «Te pasaulē mokas un vaimanas valda», «Kā sapņi no pasaules dzimumi zūd», «Kad niknas vēt-

ras dzīvei postu draud», «Nost reiz skumību metīšu tumšo». Pēdējai sekojošas metatēzes vidējos pantiņos:

Tumšajā zilumā spīguļo zvaigznes,
Mūžīgā kārtībā kustas to bars;
Cilvēka likteņa drūmajos viļņos
Valda bez rimšanas dievības gars.
Īss gan izrādās dzīvības sprīdis,
Tuvu ir kopā šūpulis, kaps;
Tomēr no svara ir katris brīdis,
Dzīve ir laba, kad mērķis ir labs.

Priekšstatus Veidenbaums apzīmē ne pēc iespaida, kādu tie atstāj katrā acumirklī, bet pēc būtības. Kā jau intelektuālistam, ar lietām to īstenībā tie saistās ļoti vispārējā veidā. Te viena viņa atšķirība no impresionistiem vai dzīves novērotājiem. Kaut kur dzīvē mantotais skatījums bija un palika tikai vienreizīgs «piedzīvojums», uzglabājams atmiņā par sevi neapcerēts, bet pievienojas attiecīgu pārdzīvojumu virknei. Kalačos, Glāzniekos un citur bija daba ar «skaistām lejām», to dzejnieks mīlēja, bet dzejā nav neviena īpaša to apraksta, ir tikai «puķēm raibotas lejas» un tamlīdzīgi. Ja no tuvējā Bērzu kroga atskanēja vēlīna mājās gājēju dziesma, klaigas, jautrība, tas bija tik saprotami, tāda dzīvei neatņemama parastība, no kuras dzejiskai gleznai ņemamas tikai dažas krāsas, vispārināts priekšstats, prātam pārvaldot jūtas. Veidenbaums uzmet īstenībai tuvu shēmu tiem neaptvertiem notikumiem, nezināmam, dzejiski prātnieciskam tēlam, kas viņu viļņoja kā daždien gaišreģi, nojaudēju, pasludinātāju.

Nojaustā, pasludinātā nākotne ar vispārcilvēcīgo ideju, sociālās taisnības principiem lielo humānistu garā, viss pārvērtējošais nemiers nevarēja radīt gleznas, kurā ietilptu kāda atsevišķa priekšmeta kontūras. Gaismas un tumsas, laimes un ciešanu, kungu un kalpināto, nāves un mūžības jēdzieni apzīmē tēlu galeriju ar ļoti vispārīgiem atribūtiem. Velti minēt — «kāds mērķis cilvēka dzīvei». Kāda cilvēka, augsta vai zema, laba vai launa? Tāpat: «Dzīve ir laba, kad mērķis ir labs.» Sabiedriskais moments izteicas tādos apzīmējumos kā kalpības lāsts, raizes, tumsība un aukstums. Arēna visa pasaule, kurā nav neviena, kam pilna laime zied. Līdzcietība pret apspiesto brāli, kalpināto līdzcilvēku, vienkāršiem ļautiņiem, kas apmāti smok verdzībā, — bez tuvāka apzīmējuma laikā, telpā, darbībā. Vispārīgi, skaidri pateikts slēdziens, ka formula attiecināma uz visiem laikiem, visiem cilvēkiem. Šādus piemērus varētu citēt no katras dzejas, arī no satīrām, kur tāpat neiespējami izlobīt apspiestā, kalpi-

nātā cietēja brāļa sociālo piederību. Ārkārtīga pastāvība tikai dzejiskās gleznās.

Gaišo ainu apzīmētājas Veidenbaumam — r o z e s. Tās mūžam ziedošas, nenovīstošas, sārtas. Aizgrimušie lauki rožaini, rožaini tēlojas nākotnē skats, rožaini spīd dzīvība, rožaini krāšņa šķiet dzīve.

L e j a s — saulainas, puķēm raibotas, košas, jaukas, gaišā zaļumā un košās puķēs grimstošas mīlestībai, laimībai. Priekšstats saistās ar latviski īpatno kalna un ielejas peizāžu.

M e i t e n e s — līksmas vaigā, daiļas, daiļām sejām, daiļas nāras, kas mīlestību prot, dejojošas.

T ē l i — aizmiguši, pagātni, dzimteni atgādinoši, zuduši, bāli, drūmi.

S i r d s — aizgrābta vasaras naktī, līksmi pukstoša, brīvi pukstoša, mīlestībā raisošās, pildīta ar spožumu un dievības garu, dievības gaišumu, debešķīgu prieku, jūtīga, līksmības sauli smeļoša; velti laimību kārojoša, kvēlojoša zem sniega, nāvīgām asiņu sāpēm pildīta, skumju apspiesta krūtīs, ciešanas, sāpes tik jūtoša, sapņos tīkojoša pēc nāves miega, bez ticības un mīlestības, neizprotamās ilgās.

D v ē s e l e — skumjās gāzta, bezgalīgā žēlumā, kas viņas dziļumos griež, skumjās baiļojošās un raudoša; jaunības liesmās starojoša, bez bailēm briesmās ejoša un pret tumsību karojoša, augstākās iegribas jūtoša, debesu laimībā starojoša.

C e r ī b a s — mestas tumšajā kapā, zudušas kā dūmi, kā rudens lapas birstošas, kādreiz zaļojošā jaunībā plaukušas, bērnībā laimi nesošas, drošas.

P r i e k s — kapā grimis, nāvīgām zālēm maisīts, niecīgs un muļķīgs, kas nevar laimes dot, iz krūtīm zudis (sal.: laimības sapņi blēņas un nieks, nava virs zemes atrodams prieks), debešķīgs un spožs, veltīgs un velti kārots, virs zemes nesagaidāms; pasaules prieki gaišāk staro (laimīgs, kas tagad spēj mīlēt; prieks spīd uz visiem vaigiem).

P a s a u l ē nav neviens, kam laime zied, redz un dzird tik ļaunu, mūžīgs sals, atrast nevar brīvības, ļaudis grumbotām sejām, cilvēku bars ar rūpēm vien kaujas; zemes tumsā mokas un vaimanas valda, nav prātīgs it nekas; ātri aizgrimstoši ir brīži, kad prieks valda pa pasauli plašo, kad tā liekas tik krāšņa, tik jauka, kad Līga laimību lej un ziedoņa vēsmas dvašo.

G a i s m a — auksta, asa, šaubības plaismu radoša, zinību gaisma tāpat spoža, sašķeļoša.

«Rūpes» un «raizes» nav dabūjušas īpaša apzīmējuma, bet šī ir viena no dzejnieka neatlaidīgākām tēmām. Raizes moca nakti un dienu, cilvēks ar viņām kaujas, nikni karo kā ar mūžīgu

rējēju, un tikai kaps atsvabina no tām. Tuva rada viņām liktenis, ļaunvēlīgs, untumains, kas uzlicis dzīves grūtības, sējis pie zemes, dzīves drūmajos viļņos valdošais, un brīva griba cilvēkam lemta, ar vienu lodi atsvabināties no viņa mašīnu zobiem.

Oriģināldzeju 979 rindās kapa, nāves un iznīcības tēma atkārtojas kādas 60 reizes; migla, tumsa, tumsība — 14; sals, aukstums — 12; vergs, verdzība, kalps, kalpības spaidi, cietējs brālis — 26; rūpes, raizes un bēdas — 25; liktenis, negrozāmais lēmējs, — 14.

Drūmajām tēmām pretī stāv gaišas ainas. Viņu skaits mazāks, un šī statistika vien jau norāda uz drūmi noskaņotu dzejnieku. Rozes, rožaini laiki, puķes, lauri. Veidenbauma parastais apzīmējums līksmes replikai atkārtojas 22 reizes; ziedi — 8; brīvība — 8; laime, laimība, laimes laiks — 5. Laime, prieks, laimes laiks, apšaubīts un dzejnieka skepses apdvests, — kādos 27 motīvos.

Tādā kārtā pie zemes mūžīgā smaguma saistītais cilvēks paliek mūžam iznīcības varā, pie drupās sairušiem ideāliem, zudušiem tēliem, un tikai tālēs tiecošās doma vai acumirkļa apskurba izrauj grūtībām. Pateicoties šai apbrīnojamai motīvu neatlaidībai un ar viņiem saistīto epitetu pastāvībai, iespējams, arī nenovirzoties blakus apstākļos, sekot pesimista domas lidojumam.

Pēc pantmēra 73 oriģināldzejas ar 982 rindām (ieskaitot satīriskās un prātulas) sadalās

jambā:

3-pēdu	2 dzejas	12	rindas
4 „	9 „	137	„
5 „	8 „	51	„
6 „	1 „	8	„
	20 dzejas	208	rindas

daktilā:

2-pēdu	4 dzejas	58	rindas
4 „	5 „	108	„
6 „	1 „	4	„
	10 dzejas	170	rindas

trohajā:

4-pēdu	14 dzejas	206	rindas
5 „	1 „	24	„
	15 dzejas	230	rindas

amfibrahijā:

2-pēdu	1 dzeja	8	rindas
3 „	11 „	132	„
4 „	14 „	206	„
5 „	2 „	28	„
	28 dzejas	274	rindas

Izvēle raksturīga. Krītošajos ietilpst dzejnieka nemiers, trohajā rotaļīgs, daktilā aicinoši spēcīgs, mudinošs uz cīņu, bet kāpjošajos — skumjās pārdomas, gribētais un pilnīgi nekur nesasniegtais prieks. Lielais dzeju vairums Veidenbaumam četrpēdu rindās, pie kam gandrīz puse krīt uz trohaju un amfibrahiju.

Četrpēdu trohajā rakstīta gan romance «Domāju es domas dziļas», gan satīriskā «Ej un dzenies tik pēc maizes»; tas ņemts vienalgas likteņa tēmām un bezbēdīgai jautrībai, kā dzejās — «Upes malu liepas ēno», «Viss ir joks, par visu smejies!», «Iedzer, brāli!», «Sniegs no laukiem projām steidzas» etc. Viņa pacilātībā Veidenbaums sniedzas pretī dzīves līksmei, kaut kādām romantiski reālām saulainām tālēm, iecerētai nākotnei, priekam bez apskurbas, bet arī rezignēti pazobojas par mantrausību. Starpība tomēr iznāk ritmā, kas pirmajā gadījumā vieglāks, aizraujošāks. Elēģiskais, šūpojošais amfibrahijs pielietots gan garākās dzejās, gan satīrās, gan anakreontiski horācijiskos pantos («Lai nedomā cilvēks, ka otrs ir slikts», «Laiks ātrāk steidzas nekā vagona rats», «Daudz godīgu cilvēku pasaulē dzīvo», «Pēc goda, pēc varas, pēc mantas», «Vai karš būs ar vāciešiem, krieviem» etc.). Divpēdu amfibrahijs dzejai «Pie neskaidrās Mētras» un kā pretstats tai — svinīgā piecpēdu «Ar šīs zemes vareniem kopā tu varēji būt». Kas attiecas uz jambu, tad tas zīmīgs abstraktai, pasmagai domai, vīrišķā spēka pamodai. Daudzu dzejnieku iemīļotajā četrpēdu jambā, kurā izturēts Heines «Belzacars» viscaur ar vīriešu atskaņām, Veidenbaumam samērā maz dzeju un pie tam ar ļoti dažādu saturu, bieži pārmaiņus ar 3-pēdīgo vai citiem pantmēriem («Es domāju, ka pasaulē», «Dažs visu mūžu nomocās», «Man ļaunvēlīgais liktenis»). Turpretim jāatzīmē lielais dzeju skaits 5-pēdu jambā, veselas 8 ar 51 rindu («Pa rožu ziediem mājās rotājoties», «Kad niknas vētras dzīvei postu draud», «Jauns gads jau atnācis» u. c.). Šo virkni noskaņas ziņā papildina daktils, kura 2-pēdu pantmērā (kas maz sastopams latviešu lirikā) likta drūmākā dzīves vērtības noliegšana («Grāmatu kaudzes Velti tu šķirsti», «Vaidi un gaidi», «Tumsa un migla Pasauli sedz»). Anapestā Veidenbaums nav uzrakstījis ne rindas.

Ritms Veidenbaumam viscaur pārsvarā par metru. Parastā četrrinde sevī slēpj sasprindzinātu iekšēju kustību. Jau pantmēra maiņa vienā un tai pašā dzejā liecina par iejūtas apzinīgu kāpinājumu, piemēram, dzejā «Kā gulbji balti padebeši iet»: ievads — 4-pēdu jambā ar mainošos ritmisko plūdumu katrā rindā un vīriešu atskaņām; tad seko pasmagi viļņojošais 4-pēdu amfibrahijs; tāpat dzejās — «Nākt Olimpā mums aizliedz dievu spēks»; 3-pēdu jambs ar 4-pēdu amfibrahiju saskaņots dzejā «Gods dievam augstībā»; 4-pēdu un 3-pēdu jambs ar 4-pēdu amfibrahiju satīriskajā «Dažs visu mūžu nomocās», bet daktils ar jambu gluži jaukti dzejā «Jau vēsās smiltīs dārgajie draugi dus». Jāņu vakara atcerei izmēģināts kāds pantmērs, kura nesastopam atkārtojoties. Tas konstruktīvi tuvs Alkeja vai askle-

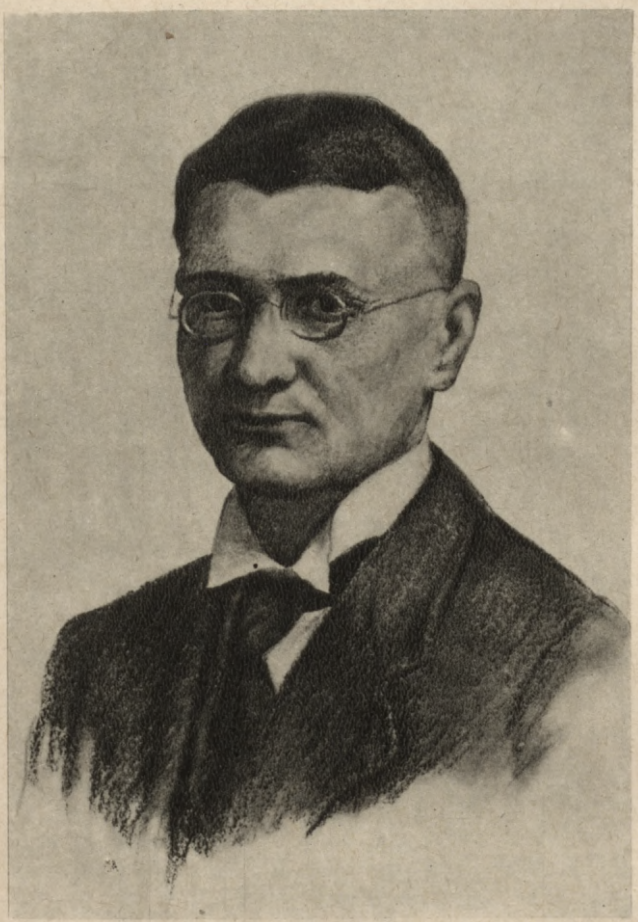

Rūaolfs Egle

piadiskajam pēc dažu Horācija dzeju parauga. Ritma dažādošanos Veidenbaums panāk visvairāk ar cezūrām trīszilbju pantmēros, kas gan ne sevišķi izturētas, tad ar atskaņām un sevišķi ar pauzēm resp. apcirstu pēdu. Cezūra un atskaņas ritmu maina 5-pēdu jambā «Kā gulbji balti padebeši iet», «Pa rožu ziediem mājās rotājoties». Caurcaurēm ieturētās vīriešu atskaņas trauksmīgu plūdumu piešķir 4-pēdu amfibrahijam «Lai nedomā cilvēks, ka otrs ir slikts», kurpretim skumjā rezignācijā šūpo 3-pēdīgais «Es atminos rožainos laikus», ņemts sieviešu atskaņās. Pateicoties ritma dažādībai, viena pantmēra dzejās — «Uz galu mana dzīve iet» un «Īsts filozofs nav pesimists» — iespaids no katras savādāks.

Pēdas apcirtums atgādina spondeju, tomēr pauzei ritma funkcija lielāka. Viņa papildina cezūru (ja nenāk pēdējās vietā). Apcirstā pēdā nostādītais vārds iegūst sevišķu nozīmi un palēnina ritmisko gaitu. Piemēram, dzejā:

Mosties, mosties reiz, svabadais gars,
– ∪ (∪) – ∪ ∪ – ∪ ∪ –
Celies un salauzi kalpības spaidus,
Atpestī cietējus, klusini vaidus, —
Mosties reiz, brīvības cēlajais gars!

Tumšos varmākas zemē triec,
– ∪ (∪) – ∪ ∪ – ∪ (∪)–
Svētos liekuļus, garīdzniekus,
Kuri melš krāpdami debess niekus.
Ticības māņus pie malas liec.

Zemē kungus, kas lepnībā sēž,
Šķērdībā putina miljonu sviedrus!
Zemē kundzības draugus un biedrus,
Kas savus brāļus spaida un plēš!

Abi pēdējie «zemē» ar trešās zilbes neaizpildīšanu (pauzi) pēdā iegūst daudz savā spraigumā un skan pavēloši kā lozungi.

Pauzes un cezūras redzami dala zilbes, pie kam pēdas papēdis sakrīt ar uzsvaru vārda saknē jeb arī maina šīs cezūras. Pauzēto vietu Veidenbaumam tāds daudzums, ka pietiek norādīt tikai uz dažām raksturīgākām rindām.

4-pēdu daktilā:

Nost reiz |[1] skumību metīšu tumšo.
Īss gan | izrādās dzīvības sprīdis.

[1] Pauzes zīme |. *Sakārtotāji.*

Tuvu ir kopā | šūpulis, kaps.
Tomēr no svara ir katris | brīdis.

3-pēdu amfibrahijā:

Vēl desmit | divdesmit gadu.
Un tomēr te dzīvē | sapņots
Par mūžīgām lietām | tiek.
Ar rūpēs | grumbotām sejām.
Pie skaidrā | ziluma mirdz (un nevis skaidrajā,
kā citādi V. mīlēja šo adverba formu).
Tev droši | pēc nebūs žēl.
Bet tiksi zem kājām | mīdīts.
Nav labs it nekas, kam | nīkt.

4-pēdu amfibrahijā:

Kad atskanēs tornī | drūmīgais zvans.
Un tukšā | paliekot zinību slāpēm.
Bet apakšā miroņiem ilgāks | mūžs.
Vai senatnē vien tikai vīri | bija,
Kam liktens rūpes | nedarīja.

Veidenbaums nelieto saikļus, kas aizpildītu zilbju skaitu. Kā vienīgo vietu ar ielāpvārdu varētu minēt vietu (4-pēdu amfibrahijā):

Kas ierasto mēru pie lietām tik liek.

Un ļoti var būt, ka tas pats svešas rokas iesprausts nogludināšanas labā. Sillabiski viņš uztver vārdus, kas krīt palēninājumu, apcirstās pēdas vietā. Piemēram, 4-pēdu daktilā:

Beigšu pēc nāves reiz ilgoties (— ∪ | —).
Visur tik mokas un vaimanas.
Tā saka filozofs pesimists.
Kādēļ gan to, ko liktenis lemj
Negrozāmais, par sliktu lai saucam.
Visi ja varētu priecāties.
Pašvaldība mums dota ir.
Neprātību neviens nevar saukt.

3-pēdu amfibrahijā:

Kaut būtu tu valdinieks.

4-pēdu amfibrahijā:

Tā dieva prāts, mūs radot, spriedis.
Lai asarās pārlieku skumdināts.
Kad ziedēs pēc nāves vēl pavasars.
Un neizprotamā ilgošanās
Krūts ceļas un viļņo pēc mīļākās.

Skaņu bagātība Veidenbauma dzejā nav liela. Ja atņem ritmiski melodisko plūdumu, tad citas tēlojošās mūzikas nepaliek. Vārdu izvēlē priekšroka dota vajadzīgākam pēc nozīmes, ne skaniski izdevīgākam jēdzienam. Ar tādu pašu nokrāsu refrēni dzejās — «Es atminos rožainos laikus», «Ej un dzenies tik pēc naudas», «Man ļaunvēlīgais liktenis» — un paralēlismi:

Iežūpo šodien,
Iežūpo rītu.
Vaidi un gaidi,
Strādā un gādā.

Tāpat dzejās — «Daudz godīgu cilvēku pasaulē dzīvo» un «Vienkāršie ļautiņi». Meklējot pēc apslēptām aliterācijām, uzduramies uz skaņu sablīvējumiem. Gluži dabīgi, ka tad arī atskaņai nav piegriezta vajadzīgā vērība. Katalektikā, — pielietojot tiklab vienzilbīgās, kā daudzzilbīgās atskaņas, no vietas un pamīšām, — daudz nejaušību, jo tās Veidenbaumam rindā noslēdz domu vai ritmisko grupu. Un, tā kā izteicienā vārdu kārtība ieturēta pēc iespējas gramatikālā, tad galotnēs sastopas vārdi ar dažādu fonētisko nokrāsu. Pat četrpēdu panāmēros gadās tāuas nepareizas vai nabadzīgas atskaņas kā vienzilbnieki: mūžs — grūž — pūš; krūts — grūts; sedz — mēdz; prieks — sniegs, subst.; spriest — spiest; rats — acs; īss — drīz; gūt — trūd; darbs — tārps; draugs — kauks; sirds — pirc; spredikus — būs; kais — sals, v. fut. Div- un vairākzilbnieki: kapā — slapjā; laikus — vaigus; skuķes — puķes; gadā — prātā; glāzi — lāsi; spriedis — cietis; garu — garu; daiļākajā, adv. kompar. — mājā. Nāk tomēr priekšā arī oriģinālas galotnes: zvans — Kants; skatieties, rau — ķīlu tev nav; svēts — sēts; Mētras — vētras; ēno, v. — lēno; maitā, v. pres. — gaitā; rokas laizi — kad nāk tik maize (ko daži redaktori centušies izlabot uz — «kad rod tik maizi»). Bagātīgi kombinējumi 5-pēdu jambā ar galveno un vēl palīgcezūru pirms atskaņotā vārda: «mājās rotājoties — kaujā doties». Bez atskaņām rakstīta aleksandriniskā «Jauns gads jau atnācis». Raksturīgākā galotņu ziņā Veidenbauma dzeja «Kad niknas vētras dzīvei postu draud» un caur-

mērā labas atskaņas tulkojumos. Vietām nāk asonances: atriebējs — Ceiss; košs — spožums; brālīgi — dzīvokli; klājas — varenajos etc. Šūpojošam 3-pēdu amfibrahija plūdumam — «Es atminos rožainos laikus», tāpat divpēdu trohajam (arī daktila) — «Pie neskaidrās Mētras» labi pieskaņotas un ar izteiksmīgiem vārdiem viscaur ieturētas sieviešu galotnes.

Tādi ir māksliniecīskie meti, kuros ieaužas Veidenbauma sirdsdomas — ieaužas dabīgi, kaut kādu svešu formas principu nesaraustītas. Sen pārbaudītie ritmiskie paņēmieni pielietošanu atraduši tikai saskaņā ar dzejnieka individuālo sajūtu, bagātīgās intuīcijas diktēti valodas vienkāršajā plūdumā. Pēc būtības tā ir tā pati nedalāmā vienība, kas slēpj sevī klasiskās un katras patiesas dzejas skaistumu.

Nedrošu, mazvērtīgu iesācēja darbu Veidenbaums nav atstājis. Mums zināmais īpatnais dzejiskums neļaujas grupēties attīstības posmos. «Kā gulbji balti padebeši iet», «Mosties, mosties reiz, svabadais gars», «Kam velti dārgo laiku tērē», kuras ir iemesls uzskatīt par agrīnākām, priekšstatos un izteiksmē neatšķiras no citām, starp kurām kā viena no pēdējām uzrakstīta «Velti taisīt lielus plānus». Ļaudamies sava briestošā gara dzīvībai, Veidenbaums, šķiet, uzreiz iegūst tādu plašumu, gatavību, ka nenākas neko paplašināt, tikai varbūt padziļināt, ja pieņemam mierīgāka plūduma dzejojumus par vēlākiem, kaut vai tanī pašā amfibrahijā rakstītos. Tak attīstība bija un, ja netrūktu hronoloģijas, varētu tanīs vērot smalko stila izveidību līdz tai pilnībai, kāda sasniegta. Kaut gan Veidenbaums maz tieši aizguvis klasiskās dzejas veidus, bet skolu viņš te dabūja labu savas īpatnības atrotīšanai. Un svarīgākie šai ziņā ir gadi no 1883. līdz 1885. Līdz tam viņš vēl pilnīgi sava laika bērns, impulsīvs jūsmotājs, aprakstoši priecādamies par lakstīgalas dziesmām, pavasara vēsmu, strauta burbuļiem, raibajām puķēm, kādi tēlojumi nesaistītā valodā sastopami vingrinājumu burtnīcās, kamēr vecākais brālis tad pat šādas ainas mēģināja likt pantos — neveikli, sentimentāli, tautiskās lirikas garā. Salīdzinot tādas gleznas ar vēlāko skaidro, skanīgo plūdumu vai oriģināla ritmā ieturētiem tulkojumiem, piemēram, Šillera «Jātnieku dziesmā», «Uzvaras svētkos», Heines «Belzacarā», redzams apbrīnojams solis bez nejaušībām. Pateicoties nopietnībai, ar kādu Veidenbaums iedziļinājās visos jautājumos, viņa talants veidojās orgāniski, kaut gan darbu straujā izskaņa, pavirši ņemot, atgādina neapzinātu uzliesmojumu, pēkšņas iejūsmas izplūdumu. Ka Veidenbaums labi izpratis klasiķus, liecina tulkojumi. No Horācija ņemtajās dziesmās pat teicienu kārtība lūkota iegrozīt pieskanīgi domas risinājumam oriģinālā. Iekšējais tuvums un labā izprata

tos pacel pāri Alunāna Horācija latviskojumiem, kurš nevar tam pieiet tik tuvu kā vācu dzejniekiem. Alunāns pie tam vēl tiecas lokalizēt, mitoloģisko vai romiešu tēlu vietā liekot latvisku personāžu. Piramīdu vietā figurē kalni, kas sniedzas debesīs, bronzas vietā kā patstāvības izteicējs likts tērauds. Tā pazīstamā laikmetiskā maniere, ieviesusies jau no Stendera laikiem, pielāgošanās pašu šaurās sētas reāliem apstākļiem uzplaukst tautiskajā utilitārismā. Salīdzinot satīru (I, 1), ko tulkojuši Alunāns un Veidenbaums, «mēs varam atzīmēt daudzus ieguvumus pie Veidenbauma. Ne tādēļ, ka viņa valoda mums ir tuvāka, mazāk vecmodīga, jo ne valoda vienīgais ir noteicošs faktors dzejā — bet īsā ritma meistaram Alunānam pārāk smags ir heksametrs, 6-pēdu daktils. Savienot vārda akcentu ar rituma smagumu viņš vēl nevar.» * Veidenbaums ievērojis galvenās ritmiskās prasības, loģiskais un ritmiskais akcents viņam sakrīt. Tikai izturēta nav cezūra, kas Alunānam tomēr figurē. Retumis sastopama arī atkāpšanās no oriģināla domas ziņā, kā, piemēram, «Istā mierā» (*Carm.*, II, 16), kurā bez tam atlaisti 3 pēdējie pantiņi. Horāciju vēl tulkojis L. Bērziņš, brīvi atdzejojot, un jaunākā laikā daudz ar to nodarbojies K. Straubergs, jau pilnīgi turēdamies pie oriģināla pantmēra, ritma un izteiksmes savādībām.

Tik latviešu literatūrā Veidenbauma dzejām negaidīti nākušas un strauji aptrūkušas ieskaņas raksturs. Veidenbaums nepaceļas mūsu Olimpā pa parasto attīstības teku, un nav viņam sekotāju. Pieķeroties senklasikai, šiem neizsīkstošajiem «mūžības avotiem», tilts no Jura Alunāna pārmests tieši uz viņu pāri Auseklim, nerunājot jau par tautiskās jūsmas epigoņiem, kuri savās aizgūtās abstrakcijās palika sastinguši neaugstā lidojumā. Individuālais nemiers, pārbaudītāja šaubas un sāpju traģika atgādina to psiholoģiju, kādu plašākā, raibākā rakstā tālāk auduši Poruks, Aspazija, Plūdons. Neviens tomēr nav tā pacēlies atziņu augstumos, paliekot reizē uz mūsu zemes, kā Veidenbaums. Topošā reālisma strāvā tieši iekšā viņš nestāvēja. Viņa «reālisms» stilistiski un psiholoģiski ļoti atšķiras no tā, kas sekoja deviņdesmitos gados. Aiz viņa paliek mierīgie vērotāji, sadzīves plastiķi, veselīgā ētisma nesēji — Blaumanis, Apsīšu Jēkabs un vēl agrīnākie «Mērnieku laiku» tēlotāji Kaudzīši, meklēdami īstenībā atrisinājuma savām psiholoģiskām atziņām, kamēr Veidenbaums no atziņu augstumiem grib satvert dzīves būtību. Līdzdzīvojot un saņemot ierosinājumus no savas apkārtnes, radusies radniecīgā laika biedra E. Treimaņa drūmā kritika,

* Sal. K. Strauberga «Horācijs un viņa latviešu draugi», Antikā pasaule, 221. lpp.

protests, viņa līdzjūtības pārdomas par apspiestajiem dzīves pabērniem, pieķeroties atsevišķībām, kas pie Veidenbauma ietilpst apvienojoši uzmestā slēdzienā, cilvēka garīgās pilnības likumā. Viņu radniecība vairāk ārēja (piemēram, Treimaņa dzeja «Mosties, mosties, mana tauta» rakstīta pajautrā četrpēdu trohajā, atgādina Veidenbauma «Mosties, mosties reiz, svabadais gars»), turpretim māksliniecisķā psiholoģija katram savādāka. Ar aplamu mērauklu mērojusi kritika Treimaņa dzeju «Prātīgais» *, uztiepjot to par pārāk veidenbaumisku, tā ka autors to pat izmetis no savu darbu kopojumiem. Šī dzeja gluži treimaniska; viņā nav ne vienojošās traģiskās izjūtas, ne valodas stiprā emocionālā elementa, ne anakreontiskās viengabalības, ne slēptu asumu un koncentrētās izteiksmes.

Par acumirkļa «jautrības grēku» īslaicīgā mūžā, baudām, dzīves bezmērķību, tumsību, zinātņu spožumā raugoties, līķiem un asarām, kur vien skats krīt un tamlīdzīgām tieši no Veidenbauma aizgūtām tēmām dziedājuši daži vēlākie dzejnieki, bet arī tikai nejauši. Pārdzīvojums bija tas, kas Veidenbauma abstrakcijas pārvērš «reālībā», stila viengabalībā, un ar šo viņš atšķiras no intelektuālista-apcerētāja, kādi, piemēram, senās aleksandriniešu vai franču modernās «zinātniskās» skolas dzejnieki. Elementi tie paši, kausējums tomēr cits. Citāds šis kausējums arī Porukam, kas pārradošo momentu izteic vaicājumā — «Vai tev ir tik daudz asaru, ka vari dzejnieks būt?» («Draugam»), savas dvēseles tieksmes, vēl vairāk kultūrā sašķeltas, piepildot «Silizana sirdsdedzes» izjūtu romantikā. Vientuļa, spēcīga, nopietna, emocionāli kustīga starp visiem viņiem izskan Veidenbauma aizraujošā atziņu dziesma, īsa un viengabalīga kā sakāmvārds — trauksmē pēc individuālās pilnības.

Veidenbaums mira jauns, atstādams tikai liriskas un satīriskas dzejas. Agrais kaps varbūt paņēma pašu labāko, monumentālāko, kas rastos mūža nosvērtībā. Bet arī tagadējais mantojums nav fragmentārs ievads, nav nelaikā aprauta ieskaņa kaut kādai sekojošai galvenai daļai. Satura vienība ar vairākām izjūtu gradācijām, tāpat stils liecina, ka dzejniekam zināms darbības posms noslēdzies. Ne par velti viņš pārstāja dzejot jau dažus gadus priekš nāves, un ir vairāk nekā iemesls šaubīties, vai turpinājums nāktu iesāktā garā, ja liktenis būtu lēmis vēl atgriezties pie rakstniecības.

Rūdolfs Egle

Eduarda Veidenbauma Raksti, Cēsīs un Rīgā, 1926. g., 170.—191. lpp.

* Sāpēs un smaidos, I, 72. lpp.

SPILGTĀKĀS IEZĪMES JĀŅA SUDRABKALNA LIRIKAS IZTEIKSMĒ

Jāņa Sudrabkalna lirika pieskaitāma individuālākajām pēckara lirikām latviešu literatūrā. Tas nenozīmē, ka Sudrabkalns nesabiedrisks cilvēks un viņu neinteresē sabiedriskas parādības. Taisni otrādi: kara laiks viņu mācījis pārvarēt šauro individuālismu, mācījis salauzt žogus starp «es» un «cits» un izkausēt pašmīlīgo «es» tautā, cilvēcē, visā pasaulē. Sudrabkalns ir sabiedriskas ētikas sludinātājs, sociālo simpātiju un līdzjūtības dzejnieks. Piemēram labi noder dzejoļa «Es šūpojos zaros, pār ielām kas sliedz» (Pārvērtības, 8. lpp.) beidzamie panti:

Man vaj'dzēja, brāļi, reiz tikties ar jums,
Un tādēļ es pacēlos gaisos,
Man vaj'dzēja zināt, kas līksmos, kas skums,
Kas nomocās cīņos baisos.
Es uzlaižos zaros, kas debešup trauc,
Es pagaistu augstumā pašā. —
Sirds pāri man plūsmo, sirds pasauli sauc,
Un sirdī man — pasaule plašā.

Par sociālo simpātiju liecina arī dzejoļi — «Latvijai» (Spārnotā Armāda, 64. lpp.) un «Rūpju lasītājs» (Spuldze vējā, 94. lpp.).

Sudrabkalna lirika individuāla tai ziņā, ka tā nes sevī spilgtas iezīmes, kas raksturīgas viņam vienam un atšķir viņa liriku no citu dzejnieku lirikas. Individuāla Sudrabkalna pasaules uztvere un tās izteiksme.

Sudrabkalna liriku vispirms raksturo patosa un sajūsmas pilna izteiksme. Patoss labi saskan ar dzejnieka kūsājošo dvēseles būtību, ar viņa cildeno sajūsmu un gaišo gribu ticēt labā uzvarai. Sudrabkalna patosa izteiksmes līdzekļi ir izsaukumi, uzrunas, cildeni epiteti un salīdzinājumi, piemēram:

Ak, kur gan zvaigžņaina decembra nakts.
(Spārnotā Armāda, 25. lpp.)

Vai! ja nu elsās sāk raustīties pleci,
Vai! ja arvien vēl pie sapņiem tu kalts.
(Spārnotā Armāda, 25. lpp.)

Esi sveicināta, Apsniegošā
Pilsēta, kur jautri namos atspīd guns.
Ak, kā aizslīd dejā apburošā
Gājējs, braucējs kamanās un rejošs suns.
(Pārvērtības, 18. lpp.)

Ak, kā mati Tev mirdz! Zeltrotaļās slīdošie mati.
(Pārvērtības, 79. lpp.)

Šīs puķes no Tevis, ak Brīnišķi-Spodrā.
(Pārvērtības, 106. lpp.)

Vismazāk patosa un sajūsmas dzejoļu krājumā «Spuldze vējā». Šeit jāpameklē Sudrabkalna iemīļotā interjekcija «ak», ko sastop iepriekšējos krājumos gandrīz vai katrā lappusē. Tas saprotami, šeit patoss vairs nesaskan ar apvaldīto un rezignēto Sudrabkalna dvēseles stāvokli. Dzīve aizlauzusi dzejnieka sajūsmas spārnus un apvaldījusi trauksmaino patosu.

Sudrabkalna lirika pilna kustības, aktivitātes un nemiera.* Visa tā izteikšanai izvēlēti attiecīgi priekšstati, kas padara Sudrabkalna izteiksmi dinamisku. Verbi palaikam izraudzīti tādi, kas izteic kustību, cīņu ar šķēršļiem, traukšanos uz priekšu un aktivitāti. Piemēram: laužas, glaužas, skrien, dzied, svied, šalko (Spārnotā Armāda, 170. lpp.); dārd, skrien, aiztraucas, laisties, stiepj, rūc, sit, cīņās iet («Klodijai», Pārvērtības, 92. lpp.); uzbrūk, plosa, brēc, laužas, ķer, pieplok, loka («Mierinājums», Spuldze vējā, 27. lpp.).

Arī nomeniem piešķirta kustība ar zīmīgu epitetu vai apzīmētāju jeb tie izvēlēti tādi, kas asociējas ar kustību un nemieru, piemēram: putni, spārni, kuģi, straumes, viļņi, vēji, vējš, jūra, flagas, pavasaris (Spārnotā Armāda, 97. lpp.); nemierīgvējaini koki (Pārvērtības, 92. lpp.), viegli vējains rīts (Pārvērtības, 87. lpp.), nemierīgs baložu mākonis (Spuldze vējā, 7. lpp.), rūcošas ūdeņu lāmas, skrejoši mākoņi, burzguļu šaltis (Spuldze vējā, 18. lpp.).

Par kustību liecina arī grāmatu virsraksti: «Spārnotā Armāda», «Pārvērtības» un «Spuldze vējā». Dzejnieka trauksmainais gars un aktivitātes dziņa strādāt, cīnīties par saviem sapņiem un labāku dzīvi («Par saviem sapņiem cīņu sāc», dzejolis «Sapņotājiem», Spārnotā Armāda, 11. lpp.) šai izteiksmes parādībā atradusi piemērotu izteiksmi.

Sudrabkalna izteiksme nav koncentrēta, īsa un aprauta, ko varam teikt par Raiņa brīžiem impresionistisko izteiksmi. Sudrabkalns mēdz plaši, gari un bagātīgi izteikt savu domu, tāpēc pārsvarā viņam gari dzejoļi. Īsti īsu dzejoļu viņam ļoti maz. Tanīs paužas izteiksmes prieks, izteiksmes bagātība un krāšņums. Cita par citu oriģinālākas gleznas liktas cita citai blakus, tā ka varam bieži runāt par pārkrautu izteiksmi, kas apgrūtina

* Skat. Z. Mauriņas rakstu «Impresionisms un ekspresionisms», 1930. g. «Daugavas» 9. burtnīca, 1096. lpp.

izteiktā izprašanu. Gleznas pašas saista uzmanību, un tanīs pazūd doma un pārdzīvojums. Visvairāk šās pārkrautās izteiksmes pirmajos divos dzejoļu krājumos. Krājumā «Spuldze vējā» vairāk stilizētas vienkāršības un apvaldītas izteiksmes.

Aiz savas izteiksmes bagātības Sudrabkalns bieži lieto gradāciju, piemēram:

> Dvēselē gaišās mocartiskās stīgas
> Atkal atskan, atkal dzied un dzīres svin.
> (Pārvērtības, 19. lpp.)

> Ir varbūt īstā un mūžīgā dzimtene,
> Zaļdārzu māja un dzirkstošā pasaule.
> (Spuldze vējā, 10. lpp.)

Šis izteiksmes prieks un bagātība paužas arī Sudrabkalna bagātajā vārdu krājumā. Sudrabkalns izlieto maz pazīstamus jaunvārdus, izlokšņu vārdus un formas.

Piemēram noder šādi izlokšņu vārdi un formas: kveldināt (Spārnotā Armāda, 144. lpp.), zilst (Spārnotā Armāda, 17. lpp.), pilst (Spārnotā Armāda, 41. lpp.: «...un putas pilst»), milst (Spārnotā Armāda, 156. lpp.: «Ar domām, mūžībā kas bargas milst»), klimst (Pārvērtības, 98. lpp.: «Kur žēlas klimst...»), vird (Pārvērtības, 39. un 63. lpp.) u. c.

Jaunvārdi: bailst («Vakars bez dienas bailst prātā jau baigs», Spārnotā Armāda, 20. lpp.), pilnst («...jo pilnst man ik dzīsla», Pārvērtības, 9. lpp.), smiltot («Man prātā poļu zemes klajī smilto», Pārvērtības, 98. lpp.); spulga (Spārnotā Armāda, 85. lpp.), dzidra, sūrme, atsmarža, raisma (Pārvērtības, 21., 85., 106., 120. lpp.); zilgs (Spārnotā Armāda, 80. lpp.), drausms (Pārvērtības, 58. lpp.) u. c.*

Sudrabkalnam raksturīgi jaunu vārdu un atvasinājumu meklējumi, bet, diemžēl, šie meklējumi bieži ir patvarīgi un nesaskan ar pastāvošiem valodas likumiem un paraugiem. Izlietodams jaunvārdus un jaunus atvasinājumus, Sudrabkalns mazāk domājis par paraugiem valodā, bet ievērojis vairāk savu subjektīvo gaumi, ritma un atskaņu prasības.

Piemēram, verbu formas — star, neatstar, starošs (Spārnotā Armāda, 35., 37. un 54. lpp.), zvan, putošs, virmošs (Spuldze vējā, 22. un 18. lpp.), tagadne grand, pagātne granda (Spārnotā Armāda, 57. un 86. lpp.) ir nepareizas. Infinitīvā šie verbi skan — starot, putot, virmot, zvanīt, grandīt, un attie-

* Šeit esmu apmierinājusies tikai ar jaunvārdu konstatējumu, atstādama neizšķirtu jautājumu, vai tie ir Sudrabkalna jaunvārdi jeb sastopami rakstos jau agrāk.

cīgās formas no tiem pareizi skan — staro, starojošs, neatstaro, putojošs, virmojošs, zvana, granda, grandīja. Atskaņu un ritma prasības rada šīs kļūdas.

Patvarīgi darināti šādi substantīvi: šausmums (Spārnotā Armāda, 108. lpp.), murdums (Spārnotā Armāda, 117. lpp.), plēnums (Pārvērtības, 56. lpp.), šļūdums * (Pārvērtības, 57. lpp.), verdums (Pārvērtības, 102. lpp.). Latviešu rakstu valodā ar galotni -ums atvasina substantīvus no verbu pagātnes celma un adjektīviem. Tāpat nepareizi darinājumi — skūpstījiens (Spuldze vējā, 24. lpp.), dvesmojiens (Pārvērtības, 63. lpp.), zivības dzimums (Spuldze vējā, 60. lpp.), spārnība ** (Pārvērtības, 145. lpp.).

Sudrabkalnam patīk svešādi salikteņi. Tas bieži apvieno substantīva un adjektīva apzīmētāju ar apzīmējamo vārdu saliktenī — starpērles, purpurlapas (Spārnotā Armāda, 51. un 57. lpp.), sudrabdaiņas (Spārnotā Armāda, 60. lpp.), spējilgas (Pārvērtības, 40. lpp.) u. c.

Sudrabkalns apvieno arī verbu ar substantīvu un adverbu, kas verbu tuvāk apzīmē, saliktenī — zeltlāsmot (Spārnotā Armāda, 17. lpp.), dziļšņākt (Spārnotā Armāda, 82. lpp.), tālaizraut (Pārvērtības, 108. lpp.), zeltblāv (Spuldze vējā, 8. lpp.) u. c. Ar šādiem salikteņiem dzejnieks tiek vaļā ritmā no vienas nevajadzīgas zilbes.

Izskaužami šādi ģermānismi, kas sava īsuma dēļ ļoti izdevīgi dzejā: asinsspožs (Pārvērtības, 58. lpp.), pelndzeltens (Pārvērtības, 68. lpp.), cīruļsudrabaini *** (Pārvērtības, 163. lpp.).

Nevar noliegt arī šeit Sudrabkalnam oriģinalitāti, piemēram, sudrabtraks (Spārnotā Armāda, 16. lpp.).

Tā dzejnieks bieži runā pats savā valodā, un neparasto vārdu un jauninājumu sablīvējums vienā dzejolī apgrūtina ielasīšanos Sudrabkalna lirikā. Vismazāk šā sablīvējuma krājumā «Spuldze vējā».

Sudrabkalna lirika bagāta redzes gleznām — metaforām un salīdzinājumiem, kas padara viņa abstrakto, intelektuālo dzeju gleznainu. Ar zīmīgām metaforām abstraktie priekšstati kļūst dzīvi un personificēti:

> Un sapņi izgāja ārā, izdegot rietumiem,
> Atkal reizi no izmisuma un bēdu cietumiem —

---

* Dzejniekam, šo vārdu darinot, prātā bijis pareizais — plūduma vārds.

** Skat. prof. Endzelīna un Mīlenbaha «Latviešu gramatikas» 52. paragrāfa 5. punktu un 61. paragrāfu.

*** Skat. prof. Endzelīna un Mīlenbaha «Latviešu gramatiku», 81. paragrāfu, 3. punktu.

Apjukuši viņi zvaigžņainām acīm mirkšķināja
Un neskanīgu meldiju kā pirmie cīruļi tirkšķināja.
(Pārvērtības, 13. lpp.)

Un mirkļi aulekšo pār siltiem līķiem
Kā jātnieki ar sirdīm uzdurtām uz pīķiem.
(Spārnotā Armāda, 76. lpp.)

Sudrabkalna lirikā nav naturāli vai reāli uzskatāmu gleznu. Gleznās valda stilizācija. Bieži īstenība guvusi dziļāku jēgu, apslēptu nozīmi, kļuvusi par simbolu dzejnieka pārdzīvojumiem un domu pasaulei. Tā tālās, ideālās pasaules simboli — rīts neatausušais, saules krasti, pavasaris Grenlandes salās (Spārnotā Armāda, 11., 98., 133. lpp.), zaļš un vējains pavasaris (Pārvērtības, 94. lpp.), zaļdārzu māja (Spuldze vējā, 10. lpp.). Jaunie centieni un cīņas par tiem — kuģi, kas guļ aizsalušos reidos (Spārnotā Armāda, 15. lpp.), burām pilni kuģi ostā (Spārnotā Armāda, 67. lpp.), kuģi, kas smok ledus gūstā (Spārnotā Armāda, 97. lpp.).

Sudrabkalna metaforas un salīdzinājumi oriģināli, svaigi, krāšņi, piemēram:

Kā bezdelīgas acis urbjas debess dziļumā,
Kur mākoņbarkas peld no debess grīvas.
(Spārnotā Armāda, 34. lpp.)

Tur augšā burām krūtis vējup briest,
Griež zelta lokus saule līmeņzaigā.
(Spārnotā Armāda, 43. lpp.)

Aiz loga kā sapnī vēl dārdēja ielas,
Un kastaņu lukturos izdega riets.
(Pārvērtības, 108. lpp.)

Visvairāk krāsu un gleznu izšķērdības «Spārnotajā Armādā» un «Pārvērtībās». Krājumā «Spuldze vējā» arī šai ziņā vairāk stilizētas vienkāršības.

Sudrabkalns apveltī priekšmetus un pasauli ar mirdzumu, spožumu, zaigojumu. Šim nolūkam tas izvēlas verbus, substantīvus un adjektīvus, kas izsaka gaismas intensitāti. Šādi verbi — spulgot (Spārnotā Armāda, 13. lpp.), zeltot, zvīļot (Spārnotā Armāda, 99. lpp.), sudrabot (Spārnotā Armāda, 163. lpp.), spulgt, mirdzināties (Pārvērtības, 9., 12. lpp.), zibināt, spīgot (Spuldze vējā, 18. lpp.); adjektīvi — spulgs, zalgs, zaigs, blāzmains, sudrabains (Spārnotā Armāda, 73., 24., 33., 130., 135. lpp.), zvaigžņains (Pārvērtības, 13. lpp.), spodrs (Spuldze vējā, 26. lpp.); substantīvi — vizma, zaigs, spulga (Spārnotā Armāda, 25., 20., 85. lpp.), dzidra (Pārvērtības, 21. lpp.) utt.

Arī krāsām Sudrabkalns piešķir gaismas intensitāti vai izvēlas tādas, kam tā piemīt: bālsudraba, sudraba, mirdzoši zilga, zaļsudrabota, zaļi blāzmota (Spārnotā Armāda, 19., 25., 27., 69. lpp.), zeltainbāla (Pārvērtības, 106. lpp.), zeltainzila (Spuldze vējā, 43. lpp.). Ar šo stila paņēmienu lietām un pasaulei piešķirts mirdzošs gaismas oreols.

Sudrabkalns pieskaitāms muzikālākajiem dzejniekiem latviešu literatūrā. Paralēli redzes priekšstatiem viņa dzeja ļoti bagāta arī dzirdes priekšstatiem. Sudrabkalns daudz lieto verbus, kuriem pamatā skaņu atdarinājums: krāc, šalc, dun, zuz, aizžļadz, trizuļo, sprauslo, nošķind, švīkst (Spārnotā Armāda, 13., 15., 20., 25., 30., 95. lpp.), tirkšķina, san (Pārvērtības, 13., 78. lpp.), skrapstēt, burzguļot, šņākt, zuzināt (Spuldze vējā, 18. lpp.). Liekas, ka brīžiem dzejnieks pasauli uztver tikai ar dzirdes jutekļiem. Piemēram, šādas 3 dzirdes gleznas strofas 2 rindās vai vesels pants vienos dzirdes priekšstatos:

Un dzirdu es, kā klusi raud kur zēns,
Kā upe šalc, kā nošķind kristāls galdos.
(Spārnotā Armāda, 30. lpp.)

Mostoties rītos, man tikšķina pulkstens
Gluži kā baznīcas zvans.
Gaiļi Glorificat dzied visās malās,
Pilsēts kā ērģeles rūc.
Tūkstošiem soļu no akmeņiem atdim —
Redzams nav gājējs nevienš.
(Pārvērtības, 153. lpp.)

Sudrabkalnam kā mūziķim visa pasaule skan un pildīta ar mūziku.

Caur zaļiem zariem debess uguns šalc
Kā bezgalsēru pilnas kāzu dziesmas.
(Spārnotā Armāda, 49. lpp.)

Sanēdams tumši zils logs sarmaini sudrabains spīd.
Klusētājs, skanu tev līdz! Es ērģeles dzirdu dziļrūcam:
Bezgala sērīgs un cēls rekviēms pludo tur kluss.
(Pārvērtības, 78. lpp.)

Muzikalitāte paužas arī Sudrabkalna virtuozajā pantmērā un atskaņās.

Sudrabkalnu mēdz pieskaitīt latviešu ekspresionistu saimei. Tas jādara uzmanīgi un ar zināmām ierunām. Sudrabkalnam nepiemīt ekspresionistu izlaidība un patvaļība formas ziņā. Šī patvaļība paužas gan jaunu vārdu un atvasinājumu meklējumos, citādi formas stingrība un slīpējums (Sudrabkalns virtuozi rīko-

jas ar sonetām, tercīnām, oktāvām un citiem pantiem, kas prasa zināmu erudīciju), izteiksmes stilizējums atšķir to no ekspresionistiem. Sudrabkalns sludina skaļi, ar patosu un sajūsmu, bet viņa izteiksme nav nemeklēta un neiegrožota. Patoss un sajūsma ietverti izteiksmes slīpējumā un stilizējumā. Viņš nekliedz kā citi ekspresionistu sludinātāji, bet, kā labam runātājam, tam nav sveši retorikas un dialektikas likumi.

Helga Grase

«Ceļi». Rakstu krājums, VII, 1936. g., 60.—66. lpp.

ŽANRA JĒDZIENS LITERATŪRĀ

Literatūrzinātnes izveidošanā pie mums vēl pagaidām ir darīts visai maz. Viss vairums no tā, kas tiek rakstīts par literatūru, iet vai nu zem kritikas nosaukuma, vai arī kā jubileju un piemiņas dienu raksti. Bet visos šajos gadījumos, lai ievestu apskatāmo literatūras darbu vērtējumus, no stingri zinātniskām metodēm autori ir spiesti atsacīties, jo kritika nav un, liekas, arī nevar būt zinātne. Zinātniska viņa var kļūt, tikai balstīdamās uz iepriekš izdarītiem zinātniskiem pētījumiem. Bet, ja tādu nav, tad prasīt no viņas zinātniskumu — nozīmē prasīt pārāk daudz. Mūsu apstākļos tas tā arī ir.

Ievērojot pašas literatūrzinātnes zemo attīstību, kļūst saprotams, kādēļ arī literatūrzinātniskajai terminoloģijai pie mums nav vēl pietiekošas noteiktības un skaidrības. Bet, ka tādas nav, — lai to redzētu, pietiek atcerēties tādus populārus, katru zinātnisku noteiktību pazaudējušus terminus kā «saturs» un «forma». Un nekādas pārmaiņas šinī ziņā nav arī sagaidāmas, kamēr mūsu «literatūra par literatūru» turpinās attīstīties tikai tajā pašā plāksnē kā līdz šim.

Taisni pie vismazāk noskaidrotiem literatūrzinātnes terminiem, liekas, pieder žanra jēdziens literatūrā. Un pat ne tikai pie mums, Latvijā, bet arī literatūrzinātnē vispār. Un citādi tas arī nevar būt.

Nopietni zinātniski darbi literatūras morfoloģiskajā analīzē ir radušies tikai pēdējā laikā, un pašas analīzes metodes nav vēl pietiekoši noskaidrotas un saskaņotas; nav arī vēl pietiekoši saskaņoti un zinātniski izmantoti šo analītisko pētījumu rezultāti. Bet jēdzieni par atsevišķiem žanriem — un vēl vairāk par žanru vispār — ir iegūstami tikai morfoloģiskas analīzes un — viņas dotos materiālos pamatotas, labi pārdomātas — ģeneralizācijas ceļā. Liels un vajadzīgs darbs šajā virzienā stāv priekšā

arī mūsu literatūrai par literatūru, ciktāl tā gribēs saukties par zinātnisku literatūru. Par šī darba nepieciešamību runāsim tālāk.

Pagaidām pie mums noteiktas «pilsoņa tiesības» ir ieguvis tikai visas mākslas literatūras trejdalījums: mēs izšķiram lirisko, episko un dramatisko literatūru. Tālāk nekādas noteiktības un skaidrības vairs nav. Iezīmējas divējādi viedokļi.

1. Liriku, epiku un dramatiku uzskata par trim žanriem, tādus terminus kā romāns, komēdija, oda utt. uzskatot par žanru paveidu vai to variāciju apzīmējošiem. Žanru skaits — trīs — pie tāda nostādījuma tiek uzskatīts par negrozāmu un pastāvošu. Kritika kā ceturtais žanrs tiek minēta tikai retumis.

Ceturtā žanra ignorēšana, saprotams, nav pielaižama, bet citādi pret šo dalījumu nekādu svarīgu iebildumu nevar būt un tādi arī nekad nav tikuši celti. Dalījums ir tradīcijas sankcionēts un praktiski nozīmīgs. Norādījumi, ka eksistē literāriski darbi, kuri stāv uz vienu vai citu divu žanru robežām un ne vienam, ne arī otram nav pilnīgi pieskaitāmi, paša dalījuma nozīmi nebūt nemazina.

2. Tiek runāts nevis par trijiem (vai četriem) atsevišķiem žanriem, bet par trijām (vai četrām) žanru grupām. Katra grupa, pēc šī uzskata, sastādās no vairākiem atsevišķiem žanriem, kuru skaits dažādos laikmetos, paliekot grupas pazīmju robežās, var mainīties.

Nav grūti redzēt, ka principiālu domstarpību starp abiem nostādījumiem nav. Ir tikai nesaskaņotība terminoloģijā. Mūsu laikā otrā terminoloģija ir ieguvusi samērā lielāku popularitāti, — jādomā, pateicoties lielākai vienkāršībai un praktiskai lietderībai. Pie pēdējās terminoloģijas pieturēsimies arī šinī apcerējumā.

Kā liriskie, episkie, dramatiskie un kritiskie darbi tālāk ir jāsadala — to, liekas, atzīst visi, un tas arī arvien ir ticis darīts. Cits jautājums ir, cik labi šie dalījumi tikuši teorētiski pamatoti; un arī, kā šī pamatošana izdarāma, kādām literārisko darbu īpašībām te piegriežama galvenā vērība, — no kāda viedokļa grupēt? Pēdējos jautājumos vēlamās skaidrības vēl arvien nav.

Principiāli vienkāršākais būtu izvest grupēšanu pa žanriem pēc kādas vienas pazīmes, uzstādot to par galveno. Tādā kārtā tiktu sasniegts zināms metodes monisms. Arī pirmajam dalījumam — dalījumam žanru grupās — tad būtu jābūt izvestam, pamatojoties uz to pašu vienu pazīmi.

Ja lūkojamies, vai tas tā ir, tad izrādās, ka nav: izrādās, ka uz kādu vienu pazīmi nepamatojas ne dalījums žanru grupās, ne

arī dalījums atsevišķos žanros, kādus līdz šim izšķir. Dramatika no epikas, lirikas un kritikas atšķiras ar to, ka viņa paredzēta scēniskai izpildīšanai. Kritika no pārējām žanru grupām atšķiras ar savu priekšmetu: ne dzīve un daba, bet literatūra. Epika no lirikas atšķiras ar motīviem utt. Tālāk katra žanru grupa sadalās divās apakšgrupās — skatoties pēc tā, vai darbi rakstīti dzejiskā (saistītā) vai prozas (nesaistītā) valodā.

Ar to, saprotams, nav teikts, ka nekā citādi žanru grupas viena no otras neatšķiras. Runa ir tikai par galvenajām pazīmēm, kuras lielā mērā nosaka arī pārējās pazīmes — literārisko žanru grupu īpatnības.

Nekādu monistisku principu neuzrāda arī darbu klasificējumi pa atsevišķiem žanriem. Pietiekoši labi tas ir novērojams, piemēram, salīdzinot dažādos episkos žanrus — noveli, romānu, ceļojuma aprakstu utt. Tuvāk apstāties pie šī jautājuma nevaram, jo attiecīgu pētījumu par latviešu literatūru nepavisam nav.

Ja nu tiešs metodes monisms literārisko darbu grupēšanai žanros nav izvedams, tad žanru pētīšanai ir jāatrod citāda pieeja. Visauglīgākā še izrādās teorija par žanru dominantām. Šo teoriju deva tā saucamā «formālistu skola».

Vēl nesen diezgan populārais uzskats, kas literāriskos darbus centās izprast attiecinājumā uz divām kategorijām — formu un saturu, — sīku literatūras klasificēšanu žanros, saprotams, nevarēja pamatot. Formas jēdziens bija tam pārāk statisks un tādēļ bija lielā mērā jāpieturas pie skaitliski nemainīgām pamatformām — epikas, lirikas, dramatikas un kritikas. (Pēdējās literārisko raksturu gan ne arvien atzina.) Vēl mazāk spējīgas teorētiski pamatot dalījumu žanros jau pēc savas būtības bija psiholoģiskās teorijas, kas centrālo lomu ierādīja «tēlam», kā literatūras mākslinieciskās nozīmības nesējam. Bez tam psiholoģiskajām teorijām, kas literatūru centās izskaidrot, vai vienīgi izejot no jēdziena par radīšanā neierobežotu autoru, pēc šādas klasifikācijas nevarēja būt sevišķas vajadzības. Vēl vairāk: šāda klasifikācija un uz tās pamatojoties izvestie pētījumi varēja kļūt bīstami pašai teorijai. Tādēļ arī ir dabīgi, ka plašāk izstrādātu un labāk pamatotu žanru teoriju varēja dot tikai «formālistu skola», kura literāriskos darbos netiecās atklāt kādus sastingušus formas likumus, bet — atsacīdamās no statiskā formas jēdziena — par literārisko darbu formālajiem ingridientiem uzskatīja dinamiskus struktūras paņēmienus, formālajā plāksnē pašu literatūru definējot kā paņēmienu un tādēļ paņēmienu pētīšanai ierādot izcilu vietu.

Žanru pētīšanā šis viedoklis izrādās visai auglīgs. No tā izejot, struktūriski katrs literārisks darbs ir uzskatāms par savā

starpā saistītu, vienā vai citā materiālā realizētu paņēmienu kompleksu.

Bet katrs literārisks darbs slēpj tieksmi ne vien pēc iespaida vienības, bet arī pēc struktūriskas vienības. Tādēļ arī katrā darbā kāds zināms paņēmiens ir uzskatāms par dominējošo, kuram ir pakārtoti citi, parasti «radniecīgi» paņēmieni. Šo dominējošo paņēmienu tad arī sauc par struktūras dominantu. Bet visus darbus ar vienāda rakstura struktūras dominantām pieskaita vienam žanram. Tātad struktūras dominantas ir reizē arī žanru dominantas. Literārisks darbs, kas kā dominantu izceļ paņēmienu, kam pirms tam nevienā žanrā tāda loma nav tikusi piešķirta, iegūdams iespaidu un sekotājus, — kļūst par izeju jauna žanra attīstībai.

Katrs jauns literārisks darbs rodas zem iepriekš esošo darbu iespaida, bet tieksmē pēc oriģinalitātes. Tādēļ arī tik grūti literatūrai piemērot statisko formas jēdzienu. Un tādēļ daudz vieglāk literatūras attīstību izsekot, izejot no paņēmieniem — izsekot viņu pa žanru veidošanās līnijām.

Paņēmieni jau pēc savas būtības nav nemainīgi. Izlietoti citā materiālā, ar citiem paņēmieniem sakārtoti, pakārtoti citai dominantai, viņi attiecīgi pārveidojas. Ja šiem paņēmieniem nav atsevišķu gadījumu raksturs, bet viņi sastāda zināmu vienup virzītu rindu, mēs runājam par paņēmienu evolūciju. Līdz ar viņām pakārtotajiem paņēmieniem un pašu pakārtošanas tradīciju evolucionē arī dominantas; pārveidojas un evolucionē paši žanri. Tādēļ arī nevienu žanru nevar uzskatīt par sastingušu, formālu veidojumu. Žanru veidošanās un pārveidošanās tikai iezīmē līnijas, pa kurām iet literārisko tradīciju attīstība. Vienīgi tradīcijā pamatojas arī pats žanru jēdziens un viņu struktūrisko īpatnību izjūta.

Nav arī nekādas īpašas likumības, pēc kuras būtu nosakāms, k a d zināms paņēmiens no pakārtota kļūst par dominējošo — par žanru dominantu, — jo arī še lielu lomu spēlē laikmetam tradicionālā uztvere, tā ka rezultātā jāsaka, ka žanru īpatnības vieglāk konstatējamas, izejot no uztveres tradīcijas, t. i., no iepriekšējā laikmeta literatūras, nekā no konkrēti dotā literāriskā darba atsevišķi.

Nav t e o r ē t i s k i uzstādāmas nekādas tabulas literārisko darbu klasifikācijai žanros. Jo, teorētiski pieejot, žanrus raksturojošās dominantas un līdz ar to arī paši žanri var būt tik dažādi, cik dažādi ir paņēmieni; un arī tikpat mainīgi — laikā un pie dažādiem autoriem. Teorētiskai klasifikācijai žanri nepadodas. Tādēļ arī pētījumos, izsekojot žanru attīstības līnijas konkrētā literāriskā materiālā, ir jāpieturas pie analītiski deskriptīvas

metodes un loģiskā sistematizācija jāatmaina ar materiāla kārtojumu pēc lietderības-pārredzamības principa. Nekāda tuvāka reglamentācija še nav iespējama, jo kārtošana piemērojama katrreizējiem konkrētiem apstākļiem, darba plašumam, viņa tiešajam mērķim, materiālam. No dažādām vienkāršojošām shēmām lielā mērā jāizvairās, jo tās arvien būs pārāk abstraktas un ģeneralizāciju dēļ vāji pamatotas, bet konkrēto literatūras darbu izpratnei dos visai maz. Nedrīkstam aizmirst, ka literatūras smaguma punkts pa lielākai daļai tomēr ir ne grupai, bet atsevišķam darbam raksturīgajos paņēmienos un viņu izlietojumā.

Izejot no darba struktūriskajām dominantām, literārisko žanru grupas viegli sadalās atsevišķos žanros un tie tālāk atsevišķos žanru veidos un paveidos. Pēc cik sīkas specifikācijas tiekties, — nav jānosaka. Pētīšanas darbā pie konkrētiem objektiem to nosacīs pētījuma mērķis un pašu šo objektu īpatnības.

Ja nu tā, ja literārisko darbu grupēšana pa žanriem nav stingri noteikta loģiska klasifikācija, — jāpaceļ jautājums, — vai vispār ir kāda nozīme un vai ir nepieciešami uzņemties tādu plašu, grūtu un sarežģītu darbu? Vai tas nav darbs paša darba dēļ, un vai tas kaut ko dod literatūras attīstības izpratnei un atsevišķu literatūras darbu pazīšanai? Uz to ir jāatbild, ka žanru pētīšanas darbs uzskatāms par augstākā mērā vajadzīgu un nepieciešamu.

Pamatojumi?

Jautājums, vai literatūrai ir savi autonomi attīstības likumi, vai arī viņas attīstību nosaka ārpusliterāriski faktori, īsi sakot, dzīve, — ir ilgus laikus bijis ne vienas vien asas polemikas centrā, un par viņu ir daudz rakstīts, arī pieejot ar zinātnisku mieru. Pēdējā laikā diezgan plašu popularitāti (psiholoģiskajās un sabiedriskajās teorijās) ir ieguvis pēdējais uzskats. Bet tādēļ ne mazāk vēl arvien sastopam mēģinājumus teorētiski pamatot autonomus literatūras attīstības likumus. Nav še vieta plašāk izsekot abu pretējo uzskatu argumentācijai, lai tādā kārtā taisītu savus slēdzienus. Bet, arī to nedarot, varam sacīt, ka literatūrzinātnes tagadējais stāvoklis atļauj izvest spriedumu, ka — tāpat kā pie ilgslošiem strīdiem tas ne reiz vien ir pierādījies — arī šoreiz patiesība ir a b ā s pusēs, ka īstais uzskats ir meklējams šo pretējo uzskatu apvienojumā. Nebūt nenoliedzot literatūras ciešo, pietiekoši pierādīto sakaru ar dzīvi, ar citām kultūras parādībām, nedrīkstam tomēr neredzēt un neievērot, ka viņai ir arī savi autonomi, tikai viņai raksturīgi attīstības likumi, jo mūsu dienās arī tas ir pietiekoši pierādīts un parādīts pie konkrēta materiāla. Literāriskās revolūcijas šādu īpatnēju evolūcijas

likumību nevis apgāž, bet pierāda; jo r e v o l ū c i j a s viņas ir tikai tādēļ, ka ir kāda evolūcijas l i k u m ī b a, kas jāsalauž.

Ārpusliterāriskie determinanti un pašas literatūras tradīcijas, kuru pārveidos novērojama zināma likumība, — tās ir tās divas spēku līnijas, bieži vien dažādu virzienu, kas jāmācās pareizi aprēķināt un saskaitīt, lai dabūtu to diagonāli, pa kuru virzās literatūras attīstība.

Līdz šim mūsu literatūrzinātne un kritika nopietni pētījušas galvenā kārtā ārpusliterāriskos determinantus. Uz Latviju tas attiecināms ar sevišķu noteiktību. Atskaitot «tīros estētus», kuri zinātnisku metodu veidošanā ir izrādījušies visai vāji, un neieejot sīkākā specifikācijā, varam teikt, ka še vērojamas divas skolas: sabiedriskā un psiholoģiskā. Objektīvi tās nav vairāk kā divas vienpusības ārpusliterārisko determinantu pētīšanā. Arī še ar noskaidrotas metodes palīdzību ir panākams līdzsvars un saskaņojums. Pirmās metodes priekšrocība ir plašāks skats uz kulturālās attīstības likumību; viņas lielākais trūkums — pārāka attālināšanās no konkrēti doto literatūras darbu imanentas analīzes un no literārisko darbu savstarpējās sakarības uzmeklēšanas. Otrās metodes priekšrocība ir spēja netieši — caur biogrāfiju un psiholoģiju — vairāk vai mazāk apmierinoši savest sakarus dotā literatūras darba un citu literārisko parādību starpā; viņas trūkums — visjūtamākais — p ā r l i e c ī g a i s psiholoģisms, kas bieži noved irracionalitātē, un no šī paša psiholoģisma (t. i., no pašas metodes būtības) izrietošā nespēja uzrādīt literatūras evolūcijas l i k u m ī b u.

Īsto literatūras tradīciju sakarību un līdz ar to literatūras autonomos attīstības likumus jau pēc savas būtības nevar atklāt ne vienas, ne arī otras skolas metodes, jo abas tās pamatojas uzstādījumos, kas šādu autonomiju noliedz. Literārisko parādību likumība nav izprotama un noskaidrojama, ne izejot no atsevišķo autoru individuālās psiholoģijas, ne arī izejot no laikmeta vispārējā kultūras stāvokļa un sabiedriskajām parādībām. Viņa uzrādāma un noskaidrojama, tikai izsekojot atsevišķo žanru attīstības lauzītājām un līkajām līnijām un viņu krustojumiem — izsekojot dažādo paņēmienu un žanru likteņiem dažādos laikmetos un pie dažādiem autoriem, jo žanri ir caur laikiem plūstošo tradīciju gultnes.

Žanru pētījumi izvedami konkrēti dotu literārisku darbu morfoloģiskās analīzes ceļā, balstoties uz darba hipotēzi, kas apstiprina autonomus literatūras attīstības likumus. Nav pārāk jābīstas, ka tas varētu aizvest pretējā vienpusībā. Morfoloģiskie pētījumi var dot un dod tikai žanru attīstības grafiku, kura pati no sevis nav izskaidrojama. Vienīgais, kas var kļūt bīstams un no

kā še ir jāizvairās, ir pārsteidzīgi plašas ģeneralizācijas un nemainīgi mūžīgu likumu uzstādījumi. Paliekot imanentas analīzes un deskripcijas robežās, pētnieks arvien būs spiests sajust sava pamatpostulāta hipotētisko raksturu un, dabūtās grafiskās shēmas izskaidrošanai ņemot palīgā pētījumus par ārpusliterāriskajiem determinantiem, savest sakarus starp literatūru un pārējām laikmeta kultūras parādībām. Tāds, liekas, ir vienīgais ceļš, pa kuru ejot ir iespējams atrast abas literatūru virzošu spēku līnijas, lai, pareizi viņas «summējot», dabūtu jau agrāk minēto «diagonāli», kas iezīmē literatūras attīstības ceļu.

Uzdevumi, kurus mūsu laikmets uzliek tālu atpakaļpalikušajai literatūrzinātnei, prasa atsacīties no vienpusīgi strīdīgajiem nostādījumiem objektīvi novērtēt līdzšinējo darbu un atrast noskaidrotas metodes pozitīvā darba virzīšanai uz priekšu.

Ārpusliterārisko determinantu pētīšanā mums ir darīts jau samērā daudz, sevišķi pēdējos gados. Ir sakrāti un publicēti plaši biogrāfiski, kultūrvēsturiski u. tml. materiāli. No jauna ir izdoti daudzu vecāko rakstnieku darbi — laba daļa pilnos kopojumos. Bet novārtā ir palikusi pašu literatūras darbu struktūras, viņu struktūrisko vienādību — savādību pētīšana vēsturiskā sakarībā.

Meklēdami daudz ko literāriskos darbos it kā noslēptu, dažādi cenzdamies izskaidrot viņu izcelšanos, novērtēt viņu nozīmi, esam galu galā gandrīz aizmirsuši, ka vispirms ir jāizpēta un jāizpazīst paši literāriskie darbi kā imanenti konkrētas dotības, un, tikai tā viņus pazīstot, varam ar sekmēm pieiet tālākiem jautājumiem — par viņu izcelšanos, nozīmi, vērtību.

Varbūt būtu pat vietā izmest drusku ironisku lozungu: «Atpakaļ pie literatūras!»

Ir jāatjauno līdzsvars starp ārpusliterārisko determinantu un pašas literatūras pētīšanu, ievērojot, ka pēdējā ir palikusi tālu atpakaļ.

Bet konkrēto literatūras veidojumu sakarīga pētīšana vislabāk iespējama pa žanriem, jo dalījums žanros (kā jau teicām) pamatojas uz struktūras īpatnībām. Bet struktūras rezultāts ir katrs literārisks darbs. Kā tāds viņš tad arī jāpēta.

Izcelt mūsu literatūras atsevišķos žanrus, dot viņu raksturojumus, noskaidrot viņu izcelšanos un izvest viņu vēsturisko attīstību un pārmaiņas, — tas ir uzdevums, kuru veikt jāuzņemas mūsu literatūrzinātnes rītdienai.

E. Rozenbahs [E. Fross]

«Latvju Grāmata», 1928. g., Nr. 4, jūlijs un augusts, 222.—227. lpp.

LATVIEŠU TRIOLETA

Trioleta pieder pie noslēgtajām jeb kanoniskajām dzejas formām. Šādu formu veidojumu arvien nosaka zināmi noteikti, kaut arī nerakstīti likumi — zināmā laikmeta valdošā tradīcija.

Saprotams, šie likumi var tikt arī uzrakstīti, bet vienmēr tikai *a posteriori,* — kad forma jau noteikti izveidojusies, kad katra novirzīšanās no tradīcijas tiek sajusta ne vairs kā jauna šīs pašas formas variācija, bet kā formas kļūda vai jauna forma. Šī tradīcijas fiksēšana, saprotams, neienes neko jaunu: tā pieder normatīvajai poētikai un veicina jau izstrādātās formas nostiprināšanos — tās kanonizāciju.

Ievesti varētu atzīmēt, ka kanonizācijas laikmets bieži sakrīt ar zināmās formas «kulmināciju» un nereti tā tiek šinī laikmetā arī pa daļai izsmelta un uz laiku apklust.

Ar tradīcijas fiksējumiem tomēr nedrīkstam sajaukt tos traktātus, kuri uzskatāmi kā teorētiska līdzstrāva pie tradīcijas veidošanas. Vēsturiskā perspektīvā tie viegli atšķirami, zināmā laikā — grūtāk, jo arī lielākajai daļai no tiem piemīt normatīvas tendences.

Termins kanoniskā (noslēgtā, sastingusī) forma ir relatīvs, jo, nonākdama atkal uzmanības laukā citā laikmetā un pie citām literāriskām tradīcijām, katra kanoniskā forma var piedzīvot tālākus pārveidojumus poētiskajā praksē un arī teorijā. Parasti tie izskaidrojami dažādi: ar tiekšanos uz blakus (смежные) formām, ar blakus formu repulsiju (atgrūšanos), ar laikmeta stila, ritmikas, dzejiskās daiļskanības un poezokompozicionālo tradīciju īpatnībām vai arī ar kāda atsevišķa iespaidīga rakstnieka īpatnējo literārisko meistarību, kura gan savukārt atkal izskaidrojas ar jau minētajiem un citiem apstākļiem un kuras izveidošanās būs meklējama citu formu tehnikā. Kā viens no faktoriem var būt arī jauns materiāls.

Formu kanonizācijas laikmetos parasti valda «formālistiski» noskaņotas skolas. Kad poēzijā ielaužas jauns materiāls, prasīdams pēc literāriskas realizācijas, kanoniskās formas tiek vai nu pilnīgi ignorētas, vai arī pārdzīvo jaunu attīstības un maiņu laikmetu.

Sacītais par kanoniskām formām vispār pilnā mērā zīmējas arī uz trioletu.

Ciktāl kanonizācijas jēdziens nav absolūts un uzbūves likumi ir mainīgi līdzi tradīcijai, — ir nepieciešams atsevišķi runāt par zināmās formas likteni atsevišķu tautu literatūrās. Citu tautu tagadnes un pagājušo laikmetu tradīcijas nevar noderēt kā mēraukla «formas pareizībai», bet tikai kā teorētisks materiāls, no-

skaidrojot iespējamības, kuras uzrāda zināmā forma, un to literārisko meistarību, kas ap viņu saistās, kā arī izvedot salīdzinoši vērtējošus spriedumus.

Tādā nostādījumā arī runāsim par latviešu trioletas tradīciju, ciktāl tas jau iespējams.

Lai gan pie mums šī forma jau uzrāda noteiktas kanonizēšanās pazīmes — kā vēlāk to redzēsim, — pēc mūsu domām, nav tomēr izslēgts, ka mūsu «formālistiski» noskaņotā laikmetā trioletai varbūt stāv vēl priekšā zināma slīpēšanās un kristalizēšanās. Tādēļ arī neapmierināsimies tikai ar latviešu trioletas tradīcijas f i k s ē š a n u, bet mēģināsim tai pieiet v ē r t ē j o š i, atzīmējot neattaisnojamus formālus paņēmienus, kuri šo formu mūsu literatūrā diskreditē, un norādot, ko pozitīvāku dod cittautu tradīcijas.

Pirmā latviešu trioletu grāmata ir Pāvila Rozīša «Zīļu rota» (O. Jēpe, Cēsīs, 1918).

Grāmatiņas otrajā trioletā autors par šīs formas izcelšanās vietu pareizi norāda Franciju. No šī norādījuma būtu jāspriež, ka Rozītis savās trioletās pieturējies pie franču tradīcijas. Tuvāk ielūkojoties, tomēr izrādās, ka pilnā mērā to nevar sacīt. Pamatojumam pievedīsim dažus datus par trioletas formu «Zīļu rotā». Vispār pie Rozīša grāmatiņas mums vairāk jāpakavējas, jo Rozīša trioletas uzrāda samērā lielu formālu dažādību. Bez tam Rozītim, kā pirmajam[1] šīs formas ienesējam latviešu literatūrā, gribas uzlikt zināmu atbildību par trioletas likteni pie mums.

Atskaņu k ā d ī b ā latviešu un franču dzeja grūti salīdzināmas; var tomēr teikt, ka «Zīļu rotā» franču tradīcija, izņemot retus gadījumus, ir ieturēta. Krievu trioletas tradīcija še pielaiž plašas brīvības, kas vedams sakarā ar krievu ienesto trioletās ritmikas variabilitāti.

Atskaņu k ā r t ī b ā n o t e i k t i izturēta franču tradīcija (kura, liekas, viscaur pieņemta arī citu tautu literatūrās. Izņēmums — F. Sologubs Krievijā.).

97%	trioletu	atskaņoti	pēc	shēmas	ab aaaba b —
2%	„	„	„	„	aa_1 $aaaa_1$ aa_1
1%	„	„	„	„	ba bbba ba

ar «a» apzīmējot uzsvērtās un neuzsvērtās (dimorās un monomorās) vienbalsiena atskaņas, ar «b» — divbalsienu atskaņas.

[1] Neprecīzi. Pirmo trioletas paraugu un kā vienīgo oriģināldzejoli ar virsrakstu pirmiespiedumā «Trioleta» («Vai atkal še, tu ziedu laiks?») savās «Dziesmiņās» (1856) deva jau J. Alunāns. Tiesa gan, ka veselu trioletu krājumu klajā pirmais laida P. Rozītis («Zīļu rota», 1918). *Sakārtotāji.*

(Trioletu ar izlaisto rindu grāmatas 71. lpp. še un arī turpmāk neņemam vērā.)

Franciska viscaur ir arī atkārtojamo rindu kārtība. Arī tā uzskatāma par vispārpieņemtu.

Trioletu ritmikā un pantmērā jau jūtams krievu tradīcijas iespaids, kura atzīst par trioletā pielaižamu katru ritmu un katru pantmēru. Krievu dzejnieki, gribēdami atdarināt franču trioletas, raksta četrpēdu jambos, tīši ievedot lipometriju un hipermetriju. Tāpat būtu bijis jārīkojas arī Rozītim, ja tas būtu gribējis sekot franču tradīcijai. «Zīļu rotā» tomēr četrpēdu jambos ir rakstīti tikai 80% trioletu. Lipometrijas nav nekur, hipermetrija tikai vienā trioletā (81. lpp.). Saprotams, lipometrijas un hipermetrijas neievērošana vēl pietiekoši nerādītu novirzīšanos no franču tradīcijas, jo tām vairāk nozīme tikai franču trioletu pazinējiem, bet to rāda pārējie 20% trioletu. No tiem 13% ir rakstīti trīspēdu amfibrahā, 5% — četrpēdu horejā un 2% — trīspēdu jambā.

Franču kanonizētā trioletas tradīcija prasa trioletā punktus pēc otrās, ceturtās un astotās rindas. Ne vairāk, ne mazāk. Par šīs prasības nozīmi — vēlāk.

Rozīša trioletas uzrāda sekojošu punktu izlietojumu.

Pēc 2., 4., 8. rindas — nevienā trioletā
„ 2., 4., 8., 6. rindas — 4% trioletu
„ 2., 4., 8., 6., 1. (7.) rindas — 1% trioletu
„ 2., 4., 8. rindas — 66% trioletu
„ 2., 5., 8. „ — 2% „
„ 2., 3., 6., 8. „ — 6% „
„ 5., 6., 8. „ — 1% „
„ 3., 8. „ — 3% „
„ 3., 6., 8. „ — 17% „

Par punktam līdzvērtīgām še ieskaitīta izsaukšanas zīme, jautāšanas zīme (ar ierobež.), semikolons un daudzpunkti.

Saprotams, skaitļi ir iegūti pārāk mehāniskā ceļā, kādēļ absolūtu nozīmi viņiem nevar piešķirt. Zināmu raksturojošu nozīmi tomēr nevar viņiem noliegt.

Kanonizētajai punktu kārtībai ir sava nozīme, un tā ir divējāda:

1. Trioleta pieder asimetriskajām formām, kādēļ arī lasīšanā var tikt dažādi interpretēta. Šo interpretāciju norādīt ir iespējams tikai ar pieturas zīmju palīdzību. Franču trioletas tradīcijā pieņemtā punktu liekamība uzrāda trioletu kā divu distihu un kvartas savienojumu.

2. Trioletas forma dod zināmu rindu atkārtojumus. Punktu kārtība zināmā mērā nosaka to semantisko funkciju. Sekojot franču punktu liekamības tradīcijai, atkārtojamās rindas ieņem teikumā katrreiz citu stāvokli. Līdz ar to viņām ir iespējams cieši iekļauties citā kontekstā un uzņemties citas semantiskās funkcijas. Tādā kārtā punktu liekamības likums cenšas trioletu pasargāt no mehāniskiem rindu atkārtojumiem. Likums kļūst sevišķi saprotams un teleoloģiski attaisnojams, ja ņemam vērā, ka franču trioleta formas kanonizācijas laikmetā bija populāra vieglas, rotaļīgi asprātīgas, dažreiz arī mazliet frivolas vai arī asas, kalambūriski formētas domas izteikšanai, — īsi sakot, dzejiskai domai un asprātības spēlei.

Kā redzējām — pilnīgi izturēta franču punktu liekamības tradīcija pie Rozīša nav sastopama nevienā trioletā. Bet daļā no viņām ir gan novērojama tuvināta tradīcijas respektēšana. Pirmajos 4% attālināšanos no tradīcijas iezīmē tikai punkti pēc 6. rindas. Sekas: 1) pēdējā kvarta it kā tiecas sadalīties divos distihos, un 2) pēdējais atkārtojums tiecas iegūt mehānisku raksturu: viņš kļūst neatkarīgs, kādēļ iepriekšējās rindas var arī nenozīmēt jaunu kontekstu, kurā tam jāiekļaujas. Īsi sakot, minētajos 4% novērojama noziegšanās pret franču tradīciju par tik, cik atslābst pēdējā atkārtojuma pievienojums trioletai.

Nākošā 1% pievienojas vēl punkts pēc pirmās (reizē, saprotams, arī pēc 7.) rindas. Tā kā atkārtojamā daļa izceļas kā zināma vienība neatkarīgi no interpunkcijas, tad par šo gadījumu sakāms tas pats, kas par iepriekšējo.

Labam meistaram, saprotams, noteikumi par punktu liekamību var būt nesaistoši, jo tas pratīs visu to pašu panākt arī p ā r i punktiem. It sevišķi tas zīmējas uz tādu novirzīšanos no tradīcijas kā līdz šim minētu gadījumu, kur punktu ir tikai p a r d a u d z.

Nākošos 66% (absolūtais vairākums!) punkti stāv pēc 2., 6. un 8. rindas. Šāda punktu liekamība

1) uzrāda trioletu kā distiha, kvartas un distiha savienojumu, pie kam pēdējais distihs ir pirmā atkārtojums;

2) neatļauj (tāpat kā iepriekšējos gadījumos, bet daudz noteiktāk) pietiekoši pievienot trioletai un ievest jaunā kontekstā pēdējo atkārtojumu, kādēļ tas tiecas kļūt mehānisks. Pirmo atkārtojumu tā atļauj attaisnot.

Pie šā veida trioletām drusku jāpakavējas: viņu lielais procents un noteiktais, teleoloģiski saprotamais veidojums uzrāda kaut ko līdzīgu tendencei veidot jaunu, īpatnēju trioletu. Viņas uzbūvi varētu izteikt sekojoši.

Divās pirmajās rindās tiek dota aforistiski koncentrēta doma

vai spilgta glezna. Sekojošā kvarta (bbba), kura izskan noslēgti, dod domas (vai gleznas) paplašinājumu un pamatjautājumu; arī paskaidrojumu — ja tā izteikta kā paradokss. Pēc tam tiek atkārtots sākuma aforistiskais distihs — tagad saprotamāks un dzejiski apgarots, — lai labāk iespiestos atmiņā. Kvartas otrā rindā atkārto distiha pirmo rindu ne tik daudz tādēļ, lai ievestu to jaunā kontekstā un dotu tai citu semantisko funkciju, bet galvenā kārtā, lai uzrādītu kvartas ciešo sakaru ar «aforistisko distihu». — Tā ir trioletas forma ar noteiktu kompozīcijas shēmu. No franču tradīcijas viņa noteikti atšķiras. Tas ir īpatnējais Rozīša trioletas tips.

Nākošajos 2% punkts stāv pēc 2., 5. un 8. rindas. Šādas tehnikas rezultāts ir trioleta, sastāvoša no distiha un divām tercīnām (1.), kur abi atkārtojumi var tikt pietiekoši labi attaisnoti (2.).

6% trioletu, kur punkti stāv pēc 2., 3., 6. un 8. rindas, forma var tikt interpretēta (skatoties pēc iepriekšējās ievirzes vai arī pēc pašas trioletas) vai nu kā distiha, kvartas un distiha savienojums (par kādu trioletu jau runājām), vai arī kā divu tercīnu un distiha savienojums (1.). Pēdējā gadījumā abi atkārtojumi paliek neattaisnoti (2.).

1% trioletu ir ar punktiem pēc 5., 6. un 8. rindas. Šāda veida trioletu var apskatīt vai nu par kvintīnas un tercīnas, vai arī par asimetriskas sekstīnas un distiha savienojumu (1.). Pirmais atkārtojums abos gadījumos var tikt attaisnots, otrais — ne vai arī ļoti vāji. Semantiskās funkcijas izveidošanās še ir jāpanāk, nevis ienesot atkārtojumu jaunā kontekstā, bet gan atdalot viņu no tā konteksta, ar kuru tas saistīts trioletas sākumā (2.).

3% (punkti pēc 3. un 8. r.) trioletu dalās tercīnā un kvintā (1.), pie kam pietiekoši attaisnojas tikai otrais atkārtojums (2.).

Otrā vietā pēc daudzuma (17%) stāv trioletas ar punktiem pēc 3., 6. un 8. rindas, kuri noteikti sadala trioletu divās tercīnās un distihā, pie kam visas trīs daļas iesākas vienādi. Še atkārtojumi visvairāk izliekas mehāniski, pie kam pēdējās divas rindas (atkārtojums) trioletai piesaistās visai vāji (un bieži var tikt bez zaudējuma atmestas). Par ievešanu jaunā kontekstā un semantiskās funkcijas izmaiņu, saprotams, nenākas pat runāt, vismaz attiecībā uz pēdējo atkārtojumu. Tādēļ arī pēc šādas shēmas veidotā trioleta jāatzīst par visvienmulīgāko un reizē varbūt arī par vismazāk mākslinieciško. Atrast šim formas un reizē arī kompozīciju tipam teleoloģiskus pamatojumus un attaisnojumus ir visai grūti. Vārdos šo kompozīcijas veidu varētu varbūt izteikt sekojoši.

Trioletas pamatdoma vai pamatglezna pirmajā, formālajā

komponentā tiek dota noslēgtā, pabeigtā veidā, otrajā viņa tiek variēta un trešajā tiek dota aprautā, nenoslēgtā veidā.

Dabīgu, teleoloģiski saprotamu kompozīciju mēs dabūtu, tikai apmainot vietām pirmo un trešo komponentu. Trioleta gan, saprotams, tā nebūtu.

Tāds veidojums, kā jau teicām, ir 17% Rozīša trioletu. Šo 17% dēļ vien nebūtu nozīmes pie viņa sevišķi apstāties. Ja tomēr to darām, tad tādēļ, ka pie Rozīša darba turpinātājiem, sekojošiem latviešu trioletu rakstniekiem K. Krūzas un V. Žībeļa, šādu trioletu procents ir jau pilns simts. Visās abu minēto autoru trioletās punkti stāv pēc 3., 6. un 8. rindas. Saprotams, daudzās trioletās punkti ir arī vēl citās vietās, bet nav nekāda iemesla piegriezt viņiem sevišķu vērību, jo jaunu formālu tipu tie nekur nerada. Viņus nosaka teikumi, nevis formāli nodomi, un nav trioletas, kurai atzīmētajās vietās punktu n e b ū t u.

Ja pie Rozīša redzējām lielu formālu dažādību, pat nenoteiktību, tad par K. Krūzu sakāms taisni pretējais: visas viņa trioletas rakstītas pēc vienas un tās pašas formas shēmas. Akurāti, nekur nepalikdams neuzticīgs sava skolotāja tradīcijām, Krūzam seko V. Žībelis.

Abi minētie autori savās trioletās turas pie tikko atzīmētās punktu liekamības (3., 6., 8.,), rindas atskaņo pēc formulas b a b b b a b a un raksta četrpēdu jambos bez lipometrijas un hipermetrijas.

Tā kā viņu četrām trioletu grāmatām[1], kur visas trioletas b e z i z ņ ē m u m i e m rakstītas pēc šīs shēmas, stāv pretim tikai viena P. Rozīša grāmata, kurā arī ir 17% šādu trioletu un pārējās formāli diezgan nenoteiktas, un, tā kā visas viņu grāmatas ir iznākušas p ē c «Zīļu rotas», tad pašlaik noteikti varam sacīt, ka viņu izstrādātā forma ir uzskatāma par l a t v i e š u v a l d o š o t r i o l e t a s t r a d ī c i j u. Kā tādu viņu še fiksējam.

Jau sākumā atzīmējām, ka forma ir cēlusies Francijā, un īsumā noskaidrojām tur izstrādājušos formas kanonu. Tagad, kad esam fiksējuši arī latviešu trioletas formas tradīciju, ir skaidrs, ka pie mums šī forma ir nostiprinājusies pārgrozītā, gribētos pat sacīt, pārprastā veidā. Pamatojumus šādam slēdzienam, liekas, esam jau devuši. Atliekas tikai vēl noskaidrot, kādi apstākļi un noteikumi ir veidojuši latvisko formas variantu un

[1] K ā r l i s K r ū z a. 1) «Trauslā traukā». Trioletas. R., 1920, «Vaiņaga» izd. 2) «Tautas tiesa». Trioletas. R., 1924, «Melnās Dzilnas» izd. 3) «Teiku tīklā». Trioletas. R., 1924, «Melnās Dzilnas» izd. 4) V i t o l d s Ž ī b e l i s. «Dzintara gredzens». Trioletas. Jelgavā, 1925, J. Greiera izd. *Sakārtotāji.*

kāda dziļāka nozīme saskatāma viņa savādībās — dot jaunajai trioletas formai plašāku novērtējumu.

Teiksim jau pašā sākumā, — mums liekas pilnīgi skaidrs, ka par apzinīgu tiekšanos uz jaunu trioletas formu še nenākas runāt. Rozītis savās trioletās uzrāda noteiktu tiekšanos uz franču tradīciju un dažās no krievu dzejas piesavinātas brīvības. Ja arī nav nevienas trioletas, kurā franču tradīcija būtu izturēta p i l n ā m ē r ā, taču lielākajā daļā (kā jau teicām) ir redzama tuvināšanās tajai. Bez tam grāmatiņa skaidri rāda, ka novēršanos no franču formas še var uzskatīt tikai kā tehniskas gatavības trūkumu. Bez tam, pieejot mazāk ārēji, nekā mums tas bija iespējams, atrastos viena otra trioleta, kas pilnīgi atbilst formai.

Krūzas radītās trioletas formas izveidošanās mums liekas sekojoša.

Ritmiskā uzbūvē, atskaņu kādībā un kārtībā ir noteikts P. Rozīša iespaids, jo četrpēdu jambos viņam 80% trioletu, atskaņām bab bba ba — 97%. Punktu liekamības ziņā tradīcijas pārveidošana ir gājusi pa mazākas pretestības līniju: no visgrūtākās punktu kārtības (franču) uz visvieglāko (K. Krūza, V. Žībelis). Šāds attīstības gājiens novērojams jau «Zīļu rotā». Rezultātā esam dabūjuši vismehāniskāko trioletu, kāda iespējama. Vainojami še ne tikai dzejnieki, bet arī kritiķi, kuri pie formas un tehnikas «sīkumiem» apstājas pārāk reti. Bet tehnikas nozīme ir lielāka, nekā parasts domāt: viņa atstāj lielu un nenoliedzamu iespaidu uz dzejas raksturu, uz viņas «noskaņu», «saturu» un oriģinalitāti. Franciskās tehnikas nenovēršamais rezultāts ir trioleta — domuspēle. (Tāpat kā nevar būt lirisks kalambūrs.) Tikpat nenovēršams latviskās tehnikas rezultāts ir liriska «noskaņas» trioleta.

Tādā virzienā arī ir saprotamas Krūzas daiļskanības tendences: trioletas ar aliterācijām, iekšējām atskaņām utt. Franciskā trioleta var būt sabiedriski aktīva, latviskā trioleta ir vienkārši estētiska. Viņa pieder «mākslai mākslas dēļ». Un tā ir pretruna: šāda māksla arvien cenšas uz iespējami lielāku formālu gatavību, bet latviešu trioleta ir veidojusies, b ē g o t no grūtas formas. To, starp citu, rāda arī novērojumi par pirmo rindu atkārtojumiem trioletas beigās. K. Krūza principiāli pieturas pie paņēmiena — atkārtot rindas b u r t i s k i, bet groza viņu uzbūvi tur (un gandrīz v i e n ī g i tur), kur burtiski atkārtot nav iespējams. Un taisni to formas princips nepieļauj: drīkst grozīt rindu uzbūvi (un saturu) tikai tur, kur tās v a r atkārtot arī burtiski.

Kāds beigu slēdziens?

Ja pieņem, ka pareizi ir populārie raksturojumi — «gallu asais

saprāts» un «latviešu lirisms», tad esam nonākuši pie nacionālas trioletas formas.

Es tomēr metu izaicinājumu latviešu dzejniekiem, — neapmierināties ar pašlaik izstrādājušos trioletas tradīciju un viņas kanonizāciju nepielaist!

E. Rozenbahs [E. Fross]

«Latvju Grāmatā», 1928. g., Nr. 1, janvāris un februāris, 10.—15. lpp.

PAR MĀKSLU. I

Piezīme ievadam

Šai grāmatā ievietotie raksti par mākslas jautājumiem uzskatāmi tikai kā fragmenti. Šādus fragmentus esmu nodomājis izdot arī turpmāk, līdz pienāks laiks un iespējamība tos sistematizēt un sakārtot vienotā mākslas teorijas darbā.

Domāju tomēr, ka arī tagadējā sakārtojumā šie raksti iezīmēs virzienu, kādā būtu jāiet mākslas tiešo un formālo elementu izpētē.

Jāatzīst, ka uzskati par mākslu mūsu tagadējā mākslas teorijā un kritikā ir neskaidri un sajaukti. Tas arī dabīgi tagadējās kulturālās krīzes un pārorientācijas laikmetā. Tāpēc jāpiegriežas pašai mākslas būtības un principu noskaidrei, lai tādā kārtā pareizi tuvotos mākslas konkrētības izpētei un aptverei. Jāvienojas par pašu mākslas jēdzienu un izpētes metodi, tās robežām un iespējamībām. Jānoskaidro mākslas nolūks. Tāds, pēc manām domām, tagad ir vienīgi pareizais ceļš uz tagadnīgi zinātnisku mākslas un literatūras teoriju, kritiku un novērtējumu.

A. K.

Māksla kā īpatnējs atziņas veids

Mācībai par mākslu un tās attīstībai ir jau sava vēsture. Uz jautājumu, kas īsti nosaka mākslas darba iespaidu un iedarbību, vēl astoņpadsmitajā gadsimtā deva duālistisku atbildi: aizrādīja uz mākslas darba vielu un izteiksmes veidu. Monistiskā izpratne

nodibinājās tikai deviņpadsmitā gadsimtā. Šī izpratne attīstījās galvenā kārtā trejos virzienos: filozofiski metafiziskā, psiholoģiskā, atziņteorētiskā. Šie dažādie mākslas teorijas virzieni, saprotams, ne katrreiz vērojami savā noteiktībā un skaidrībā, bet savijas un saplūst. Attīstās ļoti sarežģīts mākslas teorētisks auds.

Uzskats par mākslu kā par īpatnēju atziņas veidu pieder tagadnei. Tomēr jāsaka, ka viņa sākumi vērojami jau daudz agrāk. Estētiskās jeb māksliskās atziņas sakaru ar zinisko atziņu uzsvēra jau prātnieks Leibnics (1646—1717). Viņa skola uzskatīja mākslisko atziņu kā sevišķu, kaut arī zemākas pakāpes, atziņas veidu. Un tiešām jau vissenatnīgākos zīmējumos, mamontu un briežu attēlos, jūtama cilvēka dziņa izzināt un izprast dabu. Šī tieksme jo skaidri nomanāma seno ēģiptiešu mākslā. Senie ēģiptieši, kā zināms, zīmēja trejdimensionālus priekšmetus plāksnī, it kā tie trešā izmērījuma nemaz nepazītu. Tomēr nav domājams, ka viņi to būtu darījuši aiz neizpratnes vai tehnisku zināšanu trūkuma. Tādam uzskatam noteikti pretī runā senēģiptiešu vēl tagad apbrīnojamā tehnika. Te ātrāk jāpiekrīt uzskatam, ka Ēģiptes divdimensionālā gleznieciba pamatota kādā spēcīgā dziņā pēc atziņas skaidrības un māksliskās pārskatāmības, kas — Bodlēra vārdiem runājot — nebaidās iespaidot dabu, lai izveidotu mākslas darbu un sasniegtu savus nolūkus, kā vēlāk to nebaidījās darīt, piemēram, gotika un ekspresionisms. Velti te, saprotams, runāt par kādu specifisku dziņu uz augšu — planetārismu! Tāds metafizisks moments palīdz gan jautājuma shematizācijai, bet nevis patiesās īstenības izpratnei. No svara ir pati mākslas atziņa. «Mūžīgās» māksliskās atziņas normas turpretī mainās. Mēģinājums kanonizēt sengrieķu klasiski naturālistiskās māksliskās atziņas normas tagad pieder jau vēsturei.

Ap XVIII gadsimta vidu estētika nodibinājās kā speciāla disciplīna. Tās nodibinātājs Baumgartens stāvēja tuvu Leibnica skolai un turpināja arī tās uzskatu par mākslu kā par īpatnēju atziņas veidu (*cognitio sensitiva*). Baumgartena, Leibnica un Loka ietekmēts, Kants savu mācību par mākslu veda sakarā ar zinātnisko filozofiju, izteica uzskatu, ka estētika ir tikai zinātnes teorijas turpinājums — mākslas teorija. Grozoties uzskatam par zinātni un tās uzdevumiem, veidojās arī uzskats par mākslas teoriju nozīmi. Tā zem Tēna un pozitīvistu iespaida estētika arvien vairāk nostiprinājās kā zinība, kas mākslai nedod normas, bet to izpēta un noskaidro. Nospraužot mākslas teorijas robežas, tā galīgi nodibinājās uzskats par mākslu kā par īpatnēju atziņas veidu. Sabiedriskā apziņa atspoguļo sabiedrisko

īstenību. Māksla, kā šīs apziņas specifiska daļa, to sasniedz ar saviem īpatnējiem līdzekļiem. Māksliskā atziņa atrodama zinīskās atziņas pamatā. Bez jūtām nav apziņas. *«Nihil est in intellectu quod non fuerit in sensu,»* — šis Loka izteiciens paliek spēkā. No jūtām uz apziņu, no apziņas uz atziņu un aktīvu darbību — tāda ir atziņteorētiskās norises rinda, kas ierāda pareizo vietu kā māksla teorijai, tā kritikai.

Mākslas tēls

Jautājam tagad, kas īsti mākslu raksturo kā īpatnēju atziņas veidu. Saturs? — Pēc sava satura māksla no zinātnes nav norobežojama. Kā mākslas, tā zinātnes satura pamats rodams pasaules īstenībā.

Neraksturo mākslu arī tās emocijas, ko pārdzīvo mākslinieks mākslas darba radīšanas procesā. Taisnība, mākslā netrūkst emocionālā momenta, bet līdzīgā, varbūt vēl lielākā mērā tas vērojams daudzos citos cilvēka psihiskos pārdzīvojumos, kurus, neskatoties uz to, par māksliskiem uzskatīt nevar.

Tas pats sakāms par mākslas iedarbību uz cilvēku jūtām. Šī iedarbība ir ļoti svarīga mākslas socioloģiska funkcija. Tomēr mākslas specifiska īpašība tā nav. Reliģija, piemēram, arī iedarbojas uz cilvēku jūtām. Skaidrs, ka ne mākslas saturā, ne mākslinieka, ne mākslas uztvērēja emocijās, bet mākslas formā meklējama mākslas īpatnība.

Māksliskās atziņas raksturīgā specifiskā īpatnība ir mākslas tēlainība. «Māksla,» raksta Plehanovs, «sākas tad, kad cilvēks no jauna sevī izsauc jūtas un domas, kuras tas jau pārdzīvojis, apkārtējās īstenības ietekmēts, un dod tām zināmu tēlainu izteiksmi.» Māksla ir īstenības atziņa tēlos.

Zinātne operē jēdzieniem, māksla — tēliem. Līdz ar to māksla pietiekoši noteikti tiek norobežota no zinātnes, — tiek nospraustas mākslas un zinātnes metodes.

Metodoloģiski šāds norobežojums ir nepieciešams. Tomēr — un to es te gribu pasvītrot — starpība starp zinātni un mākslu, jēdzienu un tēlu nav absolūta. Tā ir relatīva jau tamdēļ vien, ka mākslinieks nespēj sniegt savas atziņas pilnīgi aloģiskos tēlos vai aloģisku tēlu sakopojumā. Aloģisku tēlu nemaz nav. Katrā tēlā ir jau sava loģika un jēdzienība, kā jau to agrāk esmu aprādījis *.

* Sk. A. Kurcijs. Aktīvā māksla.

Ja arī pieņemam, ka pirmais uztvērums neizsmeļ īstenības atziņas galējās iespējamības, jākonstatē, ka īstenības jutekliskā izteiksme nav no būtības atrauta un mazvērtīga. Tāpat nav intelektuālās darbības bez jūtu elementa. Juteklība savukārt saistīta ar intelektu. Un ne tikai mākslā, bet arī zinātnē. Te jāpievienojas franču mākslas teorētiķim Remi de Gurmonam. Lieli izgudrotāji, kā Arhimeds, Ņūtons, kaut uz mirkli bijuši lieli dzejnieki. Nepareizi tāpēc meklēt principiālu pretrunu starp mākslisko un zinisko atziņas veidu.

Pret tādu uzskatu iebilst, ka mākslai esot subjektīvs raksturs, zinātne turpretī esot objektīva. Bet arī tāds iebildums kritiku neiztur. Taisnība, attiecībā pret zinātni māksla ieņem līdzīgu stāvokli kā filozofijā, proti, subjektīvisma tai ir daudz vairāk nekā zinātnē. Bet mēs jau nemaz neuzstājamies par māksliskās un ziniskās atziņas pilnīgu vienādību! Var teikt, ka mākslas un zinātnes attiecībās zināmā mērā atspoguļojas cilvēces apziņas kultūras izveidošanās vispār — cīņa uz augšu no zemapziņas dziļumiem. Šī cīņa vēl juteklības varā. Intuitīvais elements ieņem māksliskās radīšanas procesā vēl pārāk redzamu vietu, lai to neievērotu. Veltīgi pagaidām ir māksliskās radīšanas mehanizācijas cildinājumi. Nevar atsacīties no mākslas par labu it kā zinātniskai frāzei. Atziņas akts te izsīkst. Tāpēc man liekas, ka māksla, kā to, piemēram, vēlas A. Glezs, pilnīgi zinātniska nebūs nekad.

Iespējama tomēr māksliskās atziņas izveide un tuvināšana ziniskai atziņai. Mākslas «subjektīvisms» nevar būt par nepārvaramu šķērsli. Zinātne nebūt nav tik brīva no katra subjektīvisma, kā tas daudziem vēl liekas. Šo subjektīvo vai individuālo elementu var aprādīt katrā zinātniskā hipotēzē, kas dzīves praksē beidzot var arī neattaisnoties. Bet hipotēzes zinātnē pielieto jo plaši. Tāpēc personības subjektīvi aktīvā vērtība nav noliedzama ne mākslā, ne zinātnē. Tas no vienas puses. No otras — mākslā, tāpat kā zinātnē, ir noteikta tendence pēc apteroša formulējuma. Māksla uztver tikai to, kas tai liekas svarīgs un nozīmīgs īstenības izpratnē. Tāpēc nepareizi būtu domāt līdz ar Hēgeli, ka juteklība, kas stiprāk akcentēta mākslā nekā zinātnē, pilnīgi nesavienojama ar zinātnisku vispārinājuma principu. Taisnība, māksla paliek konkrētības robežās. Bet arī zinātne cenšas pēc konkrētības, cik tālu tas viņas nolūkos, jo konkrētība nav uztverama naivi naturālistiski, kā ārīgi saistīta daudzpusība. Māksliskā intuīcija, kā pareizi aizrāda V. F. Asmuss, nedod mums īstenības adekvātu atveidu. Lai arī mums liekas, ka pati dzīve raugās mums pretī no mākslinieka gleznas vai aiziet mums garām beletristu tēlos, patiesībā mākslinieks

nav attēlojis īstenību. Viņš atzīmējis tikai to, ko redzējis. Pat ne visu to, bet no visa vērotā tikai to, kas tam likās vajadzīgs.

Atziņas procesā jutekliskā konkrētība daudzā ziņā tiek papildināta un kārtota un tādā ziņā tuvinās patiesai īstenības izpratnei. Tāpēc tie rakstnieki un mākslinieki, kam ārīgā īstenības daudzpusība šķiet vienīgais īstenības saturs, nevar būt mums par paraugu turpmākam mākslas progresam.

Ja nu starpība starp mākslisko un zinisko atziņu, starp vārdu — jēdzienu un vārdu — tēlu nav absolūta, tad taisni šī māksliskās un ziniskās atziņas sakarība var ieinteresēt un nodarbināt mākslas teorētiķi. Saprotams, līdz ar laikmeta kulturāliem un atziņteorētiskiem aspektiem mainās arī šīs sakarības vērtējums. Te atzīmēsim tikai dažus etapus.

Kantiānisms mākslas specifisko būtību, kas to padara par īpatnēju atziņas veidu, atrod nevis mākslas formā, kas atrodama arī citās gara disciplīnās, bet tā saucamā mākslas formas pašvērtībā, tīrā kontemplācijā. Mākslas teorētiķis Hristiansens tad arī zīmīgi runā par māksliskas atziņas «autonomām» vērtībām. Kants, kā zināms, atziņas saturu sadala divās daļās: materiālā, ko dod juteklība, un apriorās, pirms katra piedzīvojuma dotās atziņas formās vai principos un kategorijās. Šāds atziņas sadalījums pasaules īstenību sadala, no vienas puses, parādībās, no otras — lietās par sevi, kas nepadodas cilvēka prāta likumībai. Tā nodibinās nenovēršams filozofisks un atziņteorētisks duālisms. Šī duālisma mazināšanai ir domāta Kanta mācība par mākslu kā īpatnēju gnozeoloģisku rotaļu, ar kuras palīdzību cilvēks var atsvabināties no empīriskās pasaules nebrīvības un nodziļināties lietās par sevi un, pielietojot prāta slēdziena spējas, projicēt zināmu mērķsakarību empīriskajā pasaulē. Māksliskās atziņas mērķsakarība ir formālas dabas, un mākslas darbos ne tik daudz meklējama ideju bagātība kā izteiksmes samērība un saskaņa ar prāta likumību. Te, kā redzams, vērojams sākums ne tikai uzskatam, ka māksla ir specifisks absolūtās būtības atziņas veids, kā to vēlāk pauda, piemēram, Šellings, bet arī daudzām un dažādām tendencēm, kas iespaido mākslas teoriju līdz pat pēdējam laikam. Mākslas absolūtisms, mākslas neatkarība no dzīves un pasīvisms, māksla priekš mākslas, māksla kā baudas teorija utt. — viss tas jau diezgan noteikti vērojams Kanta mācībā, kuras iespaids ir bijis plašs un spēcīgs. Pat Plehanovs nav izbēdzis šim iespaidam, kas viņa citādi materiālistiski dialektiskā mākslas teorijā ienes zināmu neskaidrību un divdabību. Pilnīgi Kanta-Šillera garā ir viņa mākslas kā rotaļas koncepcija. Kants, kā duālists, savā filozofijā, savā mākslas teorijā ir tikai formālists. Tāpēc viņa mācība nav pieņemama

tam, kas no mākslas prasa patiesas īstenības atziņas, lai dzīvi varētu izprast, organizēt un veidot.

Te minams arī tas kantiānisma paveids mākslas teorijā, ko attīstīja krievu mākslas teorētiķis Potebņa un viņa skolnieki. Latviešu mākslas teorijā tas dzirdami atbalsojas A. Švābes un K. Dziļlejas darbos. Ar savu mācību par vārdu — tēlu, kā mākslas specifisko īpatnību, šis kantiānisma paveids tuvojas dialektiskā materiālisma mākslas izpratnei. Pēc būtības Potebņas mācība tomēr ir fenomenālisms, kas neatzīst citas objektīvas pasaules kā pieredzošā subjekta pārdzīvojumus Jūma-Avenāriusa garā. Tātad tēlainība nav māksliskās atziņas līdzeklis, kas atļauj iespiesties īstenībā, to izpētīt un veidot, bet tikai jaunas pieredzes pievieno jau agrāk uzkrātiem piedzīvojumiem. Līdz ar to nenovēršams ir Maha-Avenāriusa sensuālisms — mācība par jūtu kompleksiem kā empīrisku īstenības pamatu, bet arī kantiskais formālisms mākslā.

Simbolisms, kas vēlāk lielā mērā pieslējās minētajai mākslas skolai, mākslas tēlu gribēja pārvērst par vispārēju simbolu, paplašināt tā nozīmību līdz bezgalībai. Tomēr tēls, kas mākslā grib izteikt visu, galu galā neizteic neko. To neievēroja simbolisti, bet ar saviem mākslas simboliem vēlējās pārspēt loģisku domāšanu un zinātni. Tas, saprotams, nebij sasniedzams, un drīz pret šādu mākslas specifiskas būtības izpratni iestājās noteikta reakcija akmeisma un futūrisma veidā, kas mākslas tēlam no jauna deva konkrētību un spilgtumu.

Māksliskās atziņas nepareizai nostādnei un mākslas tēla vienpusīgam novērtējumam, saprotams, bija savs dibinājums sabiedriskā īstenībā. Psiholoģiski pasīvais noskaņojums sabiedrībā sekmēja mākslas tēla juteklisko pārmērību un jēdzienisko atrofiju. Lirika ar savu juteklisko bagātību, likās, vairs nemaz neietilpa mākslas atziņas parastā shēmā, un tā kā sevišķa «beztēlaina» māksla bija jāpieriņdo mūzikai un matemātikai. Šī vienpusīgi izspīlētā uzskata atskaņas noteikti vērojamas daudzos tagadnes lirikas dibinājumos.

Mūzikai un lirikai kopējs ir ritms. Tomēr starpība starp tām paliks arvien. Jau pats vārds kā tāds satur sevī zināmu ritmiskuma ierobežojumu, nav tik brīvs kā skaņa mūzikā. Valodas ritms spēj nodibināt tikai jūtu pamattoņus, viegluma, smaguma, ātruma utt. sajūtas. Māksliskās atziņas turpretī var veidot, tikai modinot noteiktus konkrētus jūtu kompleksus, atmiņu ainojumus. Tāpēc vārdi ritmojami galvenā kārtā pēc viņu ekspresīvās nozīmības. Telpiskais resp. tēliskais un asociatīvais moments savu nozīmi mākslā tātad nezaudē. To nebija pienācīgi novērtējuši simbolisti un nodevās muzikālisma pārmērībām. Tas sakāms arī

par Andreju Beliju. Iebildumi, kas ceļami pret muzikāli dainīgā elementa pārmērībām, piemēram, dzejā, vēršami pilnā mērā pret Belija melodismu kā īpatnēju dzejas skolu. Uz to es aizrādīju jau agrāk *.

Tagadnes dzeja redzami attālinās no beztēlainas emocijas un tuvojas tēlainai priekšstatībai, telpiski jēdzieniskai vārda satversmei. Tāpēc arī dzeja kā māksla ir un paliek īstenības tēliska atziņa, un nākotnē to sagaida ne tik melodisku pasauļu bagātība, bet arī telpiski jēdzieniska īstenības aptversme un atziņa, konstruktīva un sižetoloģiski kompozicionāla. Tāpēc tagadnes mākslas ceļu es gribētu apzīmēt drīzāk kā gaitu no Pitagora uz Platonu — nevis otrādi. Līdz ar to neapšaubāms paliek mākslas īpatnējais atziņas veids.

Metafora

Līdzšinējās estētikas teorija pārāk šaura, piemērota galvenā kārtā tikai antīkās un renesanses mākslas izpratnei. Lai tiktu ārā no šīs šaurības, bija jālauž un jānoārda seno, it kā absolūto estētisko kategoriju sastingums. Šī atbrīvošanās procesa vēsture ir jau diezgan gara.

Kants un vēlāk sevišķi pazīstamais vācu prātnieks un psihologs Vilhelms Vunts izkopa mācību par valodas un mākslas analoģisko būtību. Itāļu estētiķis Kroče iet šai virzienā jau soli tālāk: viņam šķiet, ka mācība par mākslu un valodu ir viena kopēja zinība. Galu galā estētiskais ir tikai valodiski iespaidīgais vai izteiksmīgais. Un ne tikai dzejā! Arī pārējās mākslās mēs varam uzrādīt ko līdzīgu, varam runāt par zināmu zieda, formas un skaņu valodu un par šīs valodas izteiksmību. Kur šīs izteiksmības nav, nav arī māksliskas atziņas — nav mākslas.

Piegriežoties izteiksmes līdzekļiem, jāmeklē un jāizvēlas tikai tas, kas spilgts un atstāj iespaidu, ieviļņo mūs emocionāli. Šai izvēlē, saka Epsteins, visa estētika.** Tā atkrīt kā neestētiskas vai neizteiksmīgas senās klasiskā skaistumā sastingušās kategorijas. Ka šis estētisko vērtību pārvērtēšanas process norisinās pārāk gausi, tur lielā mērā vainojama mūsu līdzšinējā vienpusīgā audzināšana kā skolā, tā sabiedrībā vispār un tas īpatnējais stāvoklis, kādu māksla ieņem tagadējās šķirās un tautās sadalītā cilvēcē.

---

* Sk. A. Kurcijs. Aktīvā māksla.

** *Jean Epstein. La poésie d'aujourd'hui* ... [«Šīsdienas dzeja» (fr.). *Sakārtotāji.*]

Pēc Epsteina domām, tagadnīgi skaists ir tikai tas, kas tagadnes cilvēku spēj ierosināt emocionāli, atstājot pozitīvu vai patikas sajūtu intelektuāli. Tāpēc mākslas izteiksmes līdzekļiem, lai būtu tiem estētiska reakcija un iespaids, jābūt īpatnēji jauniem, pārsteidzošiem un oriģināliem. Pārsteigums, brīns, māca Epsteins, sekojot šai ziņā Bodlēram un Apolinēram, ir svarīgākā un raksturīgākā daiļuma iezīme. Kļūst saprotams, kāpēc katrs mākslinieks savā izteiksmes veidā kultivē personīgas īpatnības, rada personīgi īpatnēju stilu. Izskaidrojas, kāpēc laikmeta dzīva valoda tik uzkrītoši atšķiras no vecās paaudzes valodas.

Bieži lietota izteiksmes līdzekļa iespaids pamazām kļūst vājāks un beidzot izgaist. Kas romantiķim likās estētiski rosinošs, tas naturālistam tāds vairs neliekas. Simbolists nedrīkst pielietot naturālista izteiksmi. Kaut kam jāmainās, lai atkal tiktu iegūta estētiskā reakcija un iespaids.

Viss tas pierāda, ka nav un nevar būt mūžīgu un nemainīgu estētikas kategoriju un izteiksmes līdzekļu. Šie līdzekļi mums jāizkopj un jāizveido vienmēr uz jaunu pilnību un tagadnību. Viens no vissvarīgākiem estētiskās atziņas līdzekļiem ir metafora.

Metafora vienmēr ir bijusi, saka Epsteins *, jau puse no visas dzejas. Franču profesors Edmonds Higē *(Huguet)*, piemēram, raksta par Viktora Igo metaforām ne mazāk kā veselus divus biezus sējumus. Bet kas ir metafora? — Vārds, kas lietots otra vārda vietā uz vienādības pamata. Tāds ir parastais apzīmējums. Ja tautas dziesma saka, ka saulīte vēlu vakarā sēžas zelta laiviņā, tad tāds izteiciens mums jāsaprot metaforiski, proti, ka senā jēdziena pārņemšana, kad saule patiesi tika uzskatīta kā dievība, kas, vakaram uznākot, nozūd jūrā.

Varam līdz ar Epsteinu pieņemt, ka metafora ir īpatnējs salīdzinājuma veids, kas uztver divu ideju attiecības tajā momentā, kad tās viena otru vai nu pievelk, vai atgrūž un tā, viena uz otru iedarbojoties, rada jaunu izteiksmību.

Pēc Epsteina domām, pat divas parastas un vecas idejas tādā kārtā, viena ar otru saduroties, spēj radīt jaunu un vērtīgu domu ainu. Te jau atklājas metaforas kā izteiksmes līdzekļa raksturs. Vienam vārdam piesaistās otrs ar visu viņa atmiņu pavadonību, un šis savienojums sāk dzīvot. Te vērojami jau pirmie prāta līdzdarbības sākumi. Inteligentā dzeja vienmēr prasa pēc metaforas.

---

* *Ibid.*

Lai atstātu iespaidu, salīdzinājuma radošai domu ainai jābūt pēkšņai. Tikai tad ceļas emocionālais saviļņojums. Vārdi atstāj uz mums iespaidu, it kā tie būtu vēl gluži jauni un atskanētu pirmo reizi. Īsts dzejnieks tiešām ir valodas jaunradītājs. Katrs gatavu un sastingušu priekšstatu iespaids turpretī ir niecīgs. Izteiksmības un māksliskas atziņas tajā nav.

Tomēr tālu stāvošu un neparastu pretstatu pēkšņs metaforisks savienojums nav vienkārša rotaļība, bet norit pēc savas iekšējas likumības, kas maz vēl ir izpētīta. Atzīmēsim vispār, ka vārds-tēls ir vārda-jēgas dziļākais pamats. Mēs vērojam te ceļu no vislielākās pirmatnības uz vislielāko izteiksmes mākslību. Tas ir ceļš no dzejiska tēla uz zinātnisku izgudrojumu, vesela apziņas kultūras sistēma. Tāpēc mēs sen jau esam aimetuši uzskatu, it kā ar metaforas palīdzību būtu jācenšas sasniegt tikai ārēju uzskatāmību. Metafora, kā redzam, ir līdzeklis, ar kura palīdzību mēs spējam savus jēgumus padarīt bagātākus un dziļākus. Fridrihs Siburgs (*«Zeitschrift für Aesthetik»*,[1] XIV sēj., 4. burtnīca) šo padziļinājumu gribētu uztvert kā paplašinājumu. Īstenība metaforā rod svaigu, spēcīgu un tiešu izteiksmi. Mēs vērojam te pārsteidzošu saiti vai kontaktu starp garīgo un juteklības elementu, juteklīgā pārgarīgojumu, ja drīkstu tā izteikties. Bet, lai tas notiktu, ir nepieciešams, ka juteklība jaunradītā metaforiskā vārdā — tēlā sasniegtu vislielāko spraigumu. Ja tas notiek, tad, runājot Herdera vārdiem, dzejnieks bieži ar dažiem izteicieniem kļūst par nākotnes pareģi un tulku. Ne dievišķā iedvesmā, bet šajā īpatnējā aptveres un izteiksmes veidā meklējama dzejnieka priekšrocība, ja salīdzinām viņu ar zinātnieku. Pilnīgi abstrakta domāšana (ja vispār tā ir iespējama) dzīves īstenībai vienmēr ir nepielietojama. Vienīgā loģika, saka Epsteins, kas cilvēkam pieejama, ir juteklības loģika, kas loģika patiesībā nemaz vairs nav. Cilvēks, kas pastaigājoties spertu soļus pēc Eiklida ģeometrijas mācībām, protams, ietu daudz sliktāk nekā tas, kas padodas saviem refleksiem un izklaidībai.

Bet kā vispār iespējama tāda metaforiska vārdu pielietošana uz vienādības pamata, ja pilnīga vienlīdzība netiek nemaz prasīta?

Jāsaka, ka raksturīgā metaforas daba nebūtu nemaz iespējama, ja māksliskā atziņā mums nebūtu mazāk no svara objektīvā patiesība kā jūtu saviļņojums un pārdzīvojumu saturs un spilgtums. Šajā jautājumā mums jāpiekrīt uzskatam, ka tas, kas no zinātniskā viedokļa ir tikai šķietamība, māksliski var būt

[1] «Laikraksts estētikai» (vāc.). *Sakārtotāji.*

rosinošs un aktīvs. Bet līdz ar to arī beidzas šķietamība estētikā. Īsts mākslas atziņas veidojums vispār apskatāms ārpus katras šķietamības un ikdienības, ņemot vērā tā izteiksmības stiprumu un atsakoties no ārpus šīs atziņas stāvošiem kritērijiem. Māksliski veidojumi nav ne īstenība, ne šķietamība, ne ilūzija, ne māņi, ne sapnis, ne dzīve.

Vispār tādi apzīmējumi nesader ar māksliskās atziņas būtību. Un, tikai visu to vērā ņemot, mēs spējam izprast tagadnīgo straujo un pārdrošo metaforu iespējamību un izteiksmes spilgtumu. Nav vajadzīgs izteikt to, kas parasts un ikdienīgs. Jāuzsver īpatnēji atziņas momenti. Tas, kas nespēj būt objektīvi patiess pastāvīgi, var būt tāds uztveršanas momentā, kad mēs, kā Rikerts saka, darinām atziņas ar visu savu personību. Tā sasniegts tiek tas, ko franču dzejnieks Apolinērs apzīmēja par pārreālismu. Mēs uz mirkli atstājam varbūtības robežas un it kā tuvojamies līdz šim nesasniegtai īstenībai. Metafora tā izrādās par tādu teorēmu, kur no hipotēzes mēs pārejam bez pierādījumu starpniecības tieši uz slēdzieniem. Analoģija pārsniedz attālumu un telpu. Māksliski radošs gars tāpēc neiet soli pa solītim, nenogurdina ar nenozīmīgiem sīkumiem, bet redz pēkšņi, ar vienu acu uzmetienu. Viņš, kā izgudrotājs, tiek «apskaidrots» no kādas jaunas un oriģinālas analoģijas un iegūst pārliecinošu pārskatāmību.

Metaforiskais atziņas process ir aprauts un straujš: mēs vērojam tikai šī procesa gala iznākumu. Viss pārējais norisinās zemapziņā. Noskaidrot to, kas jau ir atklāts, tas parasta zinātnieka-profesionāļa pienākums.

Mēdz sacīt, ka vācieši protot noskaidrot un tālāk attīstīt to, ko franči un angļi jau atklājuši. Pierādīt loģiski to, kas intuitīvi jau izprasts, — tas nav mākslinieka ceļš.

Tāpēc metafora ir īsts ierocis dzejnieka rokās, kas tagadnes dzīves kaleidoskopiskā straujumā noderīgs vairāk nekā jebkad. Tagadnīgā metafora, dzejnieka subjektīvas enerģijas nesta, nebīstas pat karikatūras un pārspīlējuma, ar kuriem bagāts tagadnes stils vispār. Līdz ar to būtu arī aprādīts, cik svarīga nozīme metaforai māksliskās izteiksmes un stila novērtēšanā. Metafora jo labi mums var noderēt par drošu mērogu dzejas vai daiļprozas izteiksmības novērtēšanā un valodas veida noteikšanā. Metaforu bagātība neapšaubāmi liecinās par dzejas valodu, atstājot pagaidām jautājumu par šīs valodas izteiksmības spilgtumu.

Tiklīdz esam konstatējuši kādā dzejnieka ražojumā metaforu bagātību, uzstādām jautājumu par šo metaforu vērtību. Mums, kā redzējām, no vislielākā svara, vai metafora ir svaiga

un spēcīga vai nodeldēta un tāpēc savu īpatnējo izteiksmību zaudējusi. Līdz ar to mēs ar diezgan lielu drošību noteiksim, vai apspriežamais mākslinieks ir oriģināls talants vai tikai savu priekšteču atdarinātājs. Sakarā ar to, pie kāda slēdziena mēs šajā jautājumā nākam, nenoliedzami stāv arī apskatāmā mākslinieka socioloģiskais novērtējums. Ir trejādas dabas rakstnieki, saka kādā vietā pazīstamais vācu romānists Jakobs Vasermans: vieni, kuriem ir īpatnējs stils un kuri to spēj izveidot līdz augstākai pilnībai; otri, kas savu īpatnēju stilu meklē, un, beidzot, trešie, kas atrod jau priekšā vispār pieņemtu stilu un pret to izturas kā viesnīcas viesi pret galdiem, kausiem un krēsliem; nekad tie nekļūst par sava vārda, savas domas, sava teikuma pārvaldītājiem, kvēlains pārdzīvojums tiem sastingst, cildenas jūtas kļūst triviālas, katra sajūsma — nodoms, katrs ārējs iespaidojums — atdarinājums, viss, kas spēcīgs, kļūst brutāls un, kas ir glezns, — vārgs. Tādam rakstniekam, kam patiesībā nav tieksmes pēc jaunām atziņām un tām piemērotas izteiksmes, īstais vārds ir epigonis. Tas ir īsts līdzšinējās rakstnieciskās kultūras izmantotājs, vārna, tērpusies pāva spalvās, — īsta mākslinieka-priekšteča metaforās. Vērtība epigoņa darinājumam nevar būt liela. Bet viņš to nejūt un neredz, jo liels ir viņa paškritikas trūkums. Īsts mākslinieks, saka Vasermans, tik tad kļūst brīvs, kad apklusina savu radīšanas dziņu, katru parādību apgaismojot savas māksliskās radīšanas lokā. Pie epigoņa, kā pie diletanta, šī daiļradīšanas dziņa ir daudz niecīgāka. Nekad viņš īsti necieš, bet nekad arī neatbrīvojas, bet paliek saistīts. Kad citi cīnās, viņš noskatās drošā aizmugurē. Kad īsti mākslinieki nāk ar jaunām atziņām, tad sākumā tos ar lielmanīgu pašapziņu apkaro. Un vienmēr to dara, piesaucot kā liecinieku neseno pagātni, kurai ar prāvu novēlojumu viņš seko. Epigoņa māksla ir psiholoģisms bez noskaidrības. Metaforas dzirkstīgā zvaigzne ir nodzisusi. Māksla, zaudējusi savu patieso vērtību, tā kļūst par laika kavēkli un baudu. Iestājas epigonisma laikmets.

Ritms un metrs

Uz ritma un metra svarīgo nozīmi dzejā savā laikā jau aizrādīja franču literatūrteorētiķis un filozofs Gijo. Viņa pēlījumi un atziņas zināmā mērā liktas pamatā arī Jansona uzskatiem par mākslu. Tomēr ne Gijo, ne Jansons, ne cits kāds vēlāks mūsu literatūrteorētiķis nav devis mums ritma un metra tuvāku analīzi un novērtējumu. Bet skaidrība šai jautājumā ir nepie-

ciešama, jo taisni mūsdienās ir vērojamas dziļas un laikmetīgas pārmaiņas dzejas ritmikā un ritma un metra attiecībās.

Mācībās par dzejas metriku parasti noteikti runā tikai par metru. Ritma jēdziens paliek nenoteikts un izplūstošs. Ja vieni atrod, ka aptverošais abstraktais princips ir metrs, tad citiem liekas taisni otrādi, — ka tāda nozīme ir ritmam. Te vēl ir vislielākā neskaidrība. Visi līdzšinējie formālie atrisinājumi mūs apmierināt nevar, jo nesniedz ne metra, ne ritma dialektisku izpratni. Un taisni šī dialektiskā izpratne ir nepieciešama, jo ritms kā kvantitatīvi kvalitatīvs elements, kas dzejā atrodas starp muzikāli dainīgo un telpiski asociatīvo, starp mūziku un jēdzienību, nav ietverams formālās loģikas shēmās, bet dialektiski maina savu nozīmību un līdz ar to arī attiecības pret metru, kā kvantitatīvu dzejas elementu. Starpība starp metru un ritmu rodama tikai dialektiski. Ārēji formāli nekāda principiāla starpība starp abiem šiem dzejas elementiem nav konstatējama. Ja arī metrs tuvāks muzikālām normām un abstrakcijai, tad tomēr viņš ir reāls un to iespējams uzrādīt un norobežot no pārējiem dzejas elementiem. Metrs iemēro dzejas intonāciju vienādos intervālos. Šai ziņā metrs organizē ne tikai samērību dzejā, bet nodibina un sekmē īpatnēju panta inerciju. Metrs ir ritma daudzveidības stabilizācija. Ritms tātad uzskatāms kā dzejiska pārdzīvojuma pirmatnīgā intonācija, kas var būt bez jebkāda noteikta metra, ne lirika, ne eposs, ne mūzika, ne proza, ne dzeja pēc mūsu tagadējiem formāliem kritērijiem un tomēr — ne haoss. Uz to aizrāda Andrejs Belijs. Domā, ka ritms ir metra pamats.*

Veidojot dzejas loģisko intonāciju, ritms jēdzieniski nokārto un pārkārto prozas valodu. Šai ziņā Gijo nemaldījās. Ritms ir dzejas valodas galvenais veidotājs, loģiskā akcenta pārcilātājs. Tāpēc ritms pēc būtības uzskatāms par dzejas izteiksmes sastāvdaļu, tāpat kā tēls. Ritms, tāpat kā tēls, spēj veidot dzejas valodas simbolizējošo nozīmību, kas to atšķir no ziniskas izteiksmes. Ritms ir pirmatnējā, dzejnieka izjusta saviļņojuma intonācija — formsaturība, kolektīvās gribas nesta. Apskatot šo māksliskās atziņas procesu, Andrejs Belijs uzsver, ka skaņu metaforai seko jēdzieniskā metafora un ne otrādi. Muzikāli dainīgais dzejā tiek nostādīts kā elements, kuram jēdzieniski tēliskais elements seko. Tas ir ļoti svarīgs moments māksliskās atziņas attīstībā. Diemžēl, Andrejs Belijs taisa no šī svarīgā konstatējuma pilnīgi negaidītu slēdzienu, ka īstai dzejai esot jāatgriežas atpakaļ pie ritmiskās intonācijas un melodisma, tātad

* Андрей Белый. Ритм как диалектика.

noliedz šī māksliskās atziņas veida turpmāko attīstību, kas taču iet no muzikāli aloģiskā uz tēliski loģisko, tāpat kā pārējās mākslas nozarēs.

Pareizi novērtējot ritmisko elementu un ritma un metra attiecības dzejā, mēs spējam daudz dziļāk ieskatīties dzejas sarežģītā būtībā un attīstībā. Ir laikmeti, kad dzejas iekšējais impulss un intonācija atslābst, bet toties izcelta tiek sausa matemātiska sadalība un saskanība. Turpretī dzejas darbi, kas bagāti ar iekšķīgo jēdzieniski simbolisko elementu, metriskā ziņā nabadzīgi. Metriskais sadalījums tādos darbos zināmā mērā jāabstrahē, ja atļauts tā teikt, lai izceltu parasti pielietojamos metra veidus. To nespēj vai negrib saprast tie, kas modernai, ritmiski laikmetīgai dzejas izpratnei piemēro vecās un sastingušās metrikas shēmas. Viņi neredz, ka šīs shēmas, šie tradicionālie jambi, horeji, anapesti etc., nopietni sāk ierobežot modernās dzejas attīstību un laikmetīgu tematu motivāciju.

Atmezdama novecojušo metriku, tagadnes dzeja neatmet ritmu. Tikai viņas ritms ir īpatnējs un tagadnīgi raksturīgs. Izskaidrot šo tagadnīgo ritmu ar sintaktisko formu izveidi nav iespējams. Sintaktiskas formas vienkārši saskan ar teikuma jēdzienību. Ritms turpretī to veido, cīnās ar to. Te vērojamas dažādas pakāpes. Vērojams novirziens no atzītām gramatiskām formām un vēsturiski tradicionālās loģikas. Jauns ritms, pārcilājot laikmetīgi dzejas loģisko akcentu un dzejas tēlus, rada jaunu dzejas loģiku, jaunu īstenības atziņu.

Dzejas forma un atskaņas

Pēdējos gados pirms pasaules kara un vēlāk pa pasaules kara laiku, kad dekadentisms mūsu rakstniecībā bija piedzīvojis jau savukārt dekadenci, latviešu dzejā vērojams īsts dzejas, tā saucamo klasisko formu kults. Gandrīz ikviens no mūsu liriķiem toreiz ir izmēģinājies ne tikai oktāvās, trioletās, sonetās un sonetu vainagos, bet arī izvilcis no dzejas inventāra krātuvēm retākas formas — gazeles, rondo. Pēc dekadentiskā iziruma un ritma atslābuma tam bija savi iemesli, pie kuriem es te tuvāk neapstāšos. Šo seno formu kultu pārtrauca, karam beidzoties, ekspresionisms ar savu psiholoģisko neapmierinātību un revolucionārismu, kas salauza veco teikumu un strofu, radīja individuāli īpatnējas, straujas un saraustīti satrauktas vārsmas, līdzīgi tām taisnēm, kas vērojamas kubiski ekspresionistiskos zīmējumos un gleznās. A. Švābes mēģinājums tādos apstākļos vecām izveidotām dzejas formām pievienot vēl klāt japānisko

lanku neizdevās.[1] Noteiktās formas irums ar katru gadu kļuva dziļāks. Atskaņa sākumā tika modificēta, bet pagaidām vēl atstāta. Vēlāk pienāca arī viņas kārta. Tā krita galējā nežēlastībā, sevišķi pie aktīvākiem dzejniekiem.

Tagad šis laiks jau tuvojas savam noslēgumam. Mūsu dzejnieki raksta atkal tikpat labi vecās noteiktās formās, kā jaunās un brīvās vārsmās. Vismaz tā mēdz apgalvot. Izskaidrot un noskaidrot šos mūsu dzejas dialektiskos likteņus turpretī līdz šim neviens nav papūlējies. Un tomēr savi iemesli šai latviešu un arī cittautu dzejas dialektikai, bez šaubām, ir.

Vispirms, man liekas, te jānovēršas no tiem, kas šais jautājumos sagaida tikai formālu atbildi, tā sakot, jautājuma atrisinājumu priekš visiem laikiem un apstākļiem. Arī te ir sava dialektika: tas, kas šodien vēl likās nepieciešams dzejas māksliskai atziņai un iedarbībai, tas rītu varbūt būs jau lieks un nederīgs. Tāpēc arī dzejas tā saucamās «mūžīgās» vērtības zaudē savu reālo saturu ārpus savas laicīgās konkrētības. To nedrīkstam savā izpētē aizmirst.

Saistīta strofa, noteikta dzejas forma, saprotams, ir zināms regulators. Tā arī dzejnieki to ir uztvēruši. Kāpēc, saka kāds krievu rakstnieks, mums dzejā jāstaigā kā pa virvi, pie tam vēl pa katriem četriem soļiem jāpiesēstas?

Jā, — tiešām kāpēc? Izrādās, ka ne noteikta dzejas forma, ne atskaņa pēc būtības nemaz nav tik vainojama. Noteikto formu dzejas ierobežojumi analogi sintaktiskiem valodas ierobežojumiem un normām. No vienas puses, šie ierobežojumi dzejnieku vai rakstnieku gan zināmā mērā saista, no otras — sekmē tā izteiksmes iespējamību. «Strofa ceļ,» zīmīgi šai nozīmē izsakās Helene Hermans.* Tā domāta liriskās jūtas izteiksmei un iedarbībai. Soneta vai cita kāda formiski noteikta dzejas saistība šai aspektā ir it kā zināms tehnisks aparāts, apbrīnojama mašīna māksliskai iedarbībai. Tātad pozitīvs ieguvums. Un nevar pat sacīt, ka šīs noteiktās dzejas formas būtu pilnīgi jau sastingušas un nepadotos vairs radoša mākslinieka gribai un lirisma prasībām. Pat visnoteiktākās dzejas formas ir vēl diezgan lokanas ritma, atskaņu, loģiskā akcenta utt. ziņā. Viena un tā pati forma lietojama pat vairākās nozīmēs, skatoties pēc dzejnieka katrreizējiem nolūkiem. Jau minētā Helene Hermans rāda, ka Gēte un Hofmanštāls pielieto vienu un to pašu dzejas

[1] Arveds Švābe. Gong-Gong. Tankas. Sigismunda Vidberga grafika. R., 1920, «Vaiņaga» izd. *Sakārtotāji.*

* «*Zeitschrift für Aesthetik und allgem. Kunstwissenschaft*». B. X, IX. 1925. [Estētikas un visp. mākslas zinātnes laikraksts» (vāc.). *Sakārtotāji.*]

formu pilnīgi pretējos tematiskos nolūkos. Tas pats redzams, salīdzinot, piemēram, Šekspīra un Bodlēra sonetas. Ja Servantess apdziedāja sonetās savu Rosinanti, tad — ņemot vērā sacīto — nav sevišķi nosodāms tas latvju dzejnieks, kas, kā Valts Dāvids, sonetās apdzejo ķiniešus vai žurkas resp. pielieto šo dzejas noslēgto formu katram iespējamam dzejas tematam. Pat tāds revolucionārs un novators mākslā kā franču rakstnieks Anrī Barbiss domā, ka tagadnes dzeja it kā pēc pārāk straujas hirurģiskas operācijas esot dislocēta, kā viņš saka, un tāpēc agrāk vai vēlāk nākšoties zināmā mērā atkāpties. Nepareizi esot bijis atmest ritmu un harmoniju līdz ar veco nevajadzīgās tradīcijas bagāžu.

Šim slēdzienam visumā tomēr nevar piekrist. Saprotams, ir notikusi viena otra pārmērība, kaut arī ne ritmu, ne pat harmoniju resp. muzikālo elementu neviens tagadnīgs dzejnieks pēc būtības nav gribējis noliegt. Cik lokanas arī nebūtu līdzšinējās dzejas formas laba lietpratēja rokās, lieli laikmetīgi dzejnieki tomēr arvien ir atraisījušies no līdzšinējām tradīcijām dzejas tehnikā, nākuši ar jaunām, īpatnējām formām un izveidi. Tas sakāms par Vitmeni, Verharnu, arī par Majakovski. Un nepareizi būtu domāt, ka te ir notikusi tikai vecās tradīcijas pārmērīga dislokācija, ja pielietojam šo Barbisa vārdu. Arī jaunai dzejai ir savs ritms, sava harmonija, sava īpatnēja likumības tendence — laikmetīga dialektika. Te viens, te otrs dzejas izteiksmības moments ir pārsvarā. Andrejs Belijs aizrāda, ka varot runāt par Pindara un Majakovska īpatnēju ritmu, bet Gēte un Puškins tādu īpatnēju ritmu nevarot uzrādīt. Andrejam Belijam tas liekas savādi, kaut gan tur nav nekas ārkārtīgs, ja jautājumu vērojam kultūrvēsturiski. Majakovska ritms? Arī te jūtama revolūcijas karstā, graujošā elpa.

Līdzīga dzejas formiskā izveide ir notikusi latviešu dzejā. Dzejnieki, kas sajuta tradicionālās mākslas formas nepiemērotību modernās dzīves īstenības izteiksmei, mēģināja mākslisko izteiksmi un formu tuvināt dzīves prasībām. Te pamats viņu dzejas formas novatorismam. Turpretī tie dzejnieki, kam dzīves pārvērtības likās tālas un pat naidīgas, tie palika uzticīgi vecām dzejas tradīcijām. Visa latviešu dzeja tā sadalījās it kā divos pretējos novirzienos — konservatoros un revolucionāros. Un ne tikai dzejā! Pa vidu svārstījās tie dzejnieki, kas vienādi labi rakstīja savus pantus kā brīvās vārsmās, tā tradicionālās formās un līdz ar to iezīmēja savu rakstniecisko un sabiedrisko nenoteiktību. Saprotams, aina nav tik skaidra, kā to te tēloju. Tam savi iemesli, kas jautājumu sarežģī. Sākusies ir jau dažu «pārmērību» likvidācija. Minēto mūsu dzejas izveides ainu duļķo arī

tie dzejas šarlatāni, kas pēdējā laikā saradušies krietni daudz un kas jaunās dzejas formas lieto pilnīgi nemotivēti, domādami, ka ar to vien jau iespējams maskot savas dzejas bezvērtību un savu sabiedrisko atpakaļrāpulību.

Sevišķi akūts mūsu dzejā pēdējos gados ir bijis jautājums par atskaņu derīgumu vai nederīgumu. Diemžēl, arī te noskaidrības labā maz kas ir darīts. Ir ļaudis pat ar diezgan lielu dzejas kultūru, kas dzeju bez atskaņām par dzeju nemaz neatzīst. No otras puses, netrūkst arī tādu, kas katru atskanīgu dzeju uzlūko kā nožēlojamu anahronismu un sabiedriskas reakcijas simptomu.

Bet kas tad īsti ir atskaņa? — Skaņu vienādība ar organizējošu nozīmi dzejoļa strofu kompozīcijā. Vai šis skaņu atkārtojums atrodas rindas beigās, sākumā vai vidū, tam nekādas principiālas nozīmes nav. Pēc būtības atskaņa ir tāds pats dzejas izteiksmes līdzeklis kā tēls un ritms. No vienas puses, atskaņa, kā skaņu atkārtojums, tuvojas metriskajam dzejas elementam, no otras — ar skaņu līdzību var modināt jēdzienu līdzību (piemēram, sakāmvārdu vai kalambūru atskaņas). Atskaņa neapšaubāmi saistās ar jēdzienību. Atskaņa, kā redzams, atrodas starp kvalitatīvo un kvantitatīvo elementu dzejā, un viņas struktūrā nav nekā, kas nebūtu jau konstatējams pārējos dzejas elementos. Tāpēc, neskatoties uz to, ka atskaņa pieder sensenam dzejas inventāram, dzeja var būt arī bez atskaņām. Sevišķi tad, ja atskaņas pienākumus vai funkciju uzņemas cits kāds dzejas elements, piemēram, tēls vai metafora. Tādā gadījumā atkrīt atskaņas tehnoloģiskā nepieciešamība un atskaņa kļūst loģiski nevajadzīga. Tātad — atmetama. Viss tas ņemams vērā, novērtējot atskaņas nozīmi latviešu jaunākā dzejā. Dziņā pēc jaunas loģiskas skaidrības šī dzeja sastapa līdzšinējo atskaņu, vecās dzejas aloģisma sekmētāju. Dzejas konstruktīvi jēdzieniskais elements nonāca aloģiski muzikālā iespaida sfērā. Un mūzika — šī dzejas loģiskā aloģija, ja atļauts tā teikt, neitralizē jēdzienisko intonāciju — uzsvērumu. Tā noskaidrojās, kāpēc latviešu dzejniekam zināmos apstākļos atskaņa bija jāatmet. Pat tur, kur atskaņa, kā likās, vēl līdzēja dzeju organizēt jēdzieniski, motivējums bija tradicionāli trafaretisks un tāpēc atmetams.

Tomēr tie, kas patiesi ir izpratuši atskaņas īpatnējo dabu, nav to atmetuši pēc būtības. Viņi to nelieto 1) tur, kur pārējie dzejas elementi — tēlainības un ritma bagātība — padara to nevajadzīgu; 2) pārveido un pielieto ārpus vecajiem trafaretiem tur, kur nākas izcelt kādu sevišķu nozīmību dzejā; 3) mēģina ar īpatnēju atskaņu palīdzību dzejas muzikālo aloģismu virzīt

saskaņā ar tagadnīgu ritmu. Tam, kas to nav papūlējies saprast, šī mūsu jaunās dzejas dziņa, saprotams, var likties tikai vecās «labās» dzejas formas destrukcija un dislokācija.

Var jau būt, ka arī pie mums dzejas formas reorganizācijā ir nodarītas zināmas pārmērības. Sevišķi tur, kur tēliski loģiskā motivācija ir vāja, varēja gadīties, ka jūtams bija atskaņas organizējošā iespaida trūkums. Domājams, ka tad, kad pārvarēts būs galīgi veco atskaņu trafaretisms, iestāsies arī zināma reakcija attiecībā pret atskaņu mūsu dzejā. Tomēr tā mūsu dzeja, kas savu motivāciju un arhitektonisko skaidrību grib gandrīz vienīgi dibināt uz atskaņām, man liekas, tagad ir jau pārvarēta un plašāku piekritēju skaitu vairs neiegūs. Lirisma dzinējspēks pārvietojas centrālā virzienā. Tik tur var būt īsta lirika, kur dzejnieks sevī sajūt jaunas pasaules izveidi un dziņu to izteikt brīvi no tradīcijas putekļiem.

A. Švābe kādreiz izsacījās, ka lirikas uzbūve un elementi esot jau puslīdz noskaidroti un dzejas teorija noslēgta. Pēdējo gadu pārmaiņas mūsu lirikā rāda, ka arī te, tāpat kā prozā, pēdējais vārds vēl nav teikts.

Reālisms kā tagadnīgs rakstniecības stils

Chercher le pourquoi et le comment, c'est au premier chef la besogne de l'artiste.

Henri Barbusse [1]

Revolūcija pārvērtēja no jauna tautu dzīvi, politikas, tiesību, personības un ģimenes problēmas un jautājumus, tautu kultūru. Tā līdz ar revolūciju arī mākslas problēmas un uzdevumi dabūja jaunu nostādījumu un apgaismojumu. Šis lūzums starp jauno un veco jo spilgti vērojams Padomju Savienībā — krievu literatūrā. Bet arī konservatīvajā Francijā Pols Valerijs, Anrī Barbiss, Diamels runā par pēcrevolūcijas jauno un īpatnējo stilu un viņa principiem. Tikai latviešu rakstnieku aicina atpakaļ pie nosirmojušām tradīcijām un garamantām un mēģina atdzīvināt sen jau pārdzīvotus un atmirušus stila veidus. Saprotams, tas ir noteikts kultūras vājības simptoms un rāda, ka plaisa starp tagadnes dzīvi un literatūru pie mums ir liela. Tā nodibinās tā plašā pilsoniskā pseidoliteratūra, kas dzīvi nespēj ne veidot, ne

[1] Meklēt «kāpēc» un «kā» — tā ir vispirmā mākslinieka nodarbe. Anrī Barbiss (fr.) *Sakārtotāji.*

virzīt un tāpēc zaudē katru sabiedrisko vērtību. Paceļas jautājums par mākslas noderību vispār, kas liecina par mākslas nenormālo stāvokli kapitālistiskā sabiedrībā.

Daudz labāks ir stāvoklis strādnieciski revolucionāri orientētā latviešu literatūras daļā. Dzīves un literatūras saistība te vienmēr ir bijusi stiprāka. Kā spēcīga strāva pēcrevolūcijas latviešu rakstniecībā ielējās ekspresionisms, aktīvisms un konstruktīvisms, veidodams latviešu dzejai un stāstam jaunu formu un stilu. Ekspresionisms ir vērtēts dažādi. Ja mēs arī pielaižam, ka Vācijā ekspresionisma socioloģiskais pamats bija humanitārā sīkpilsoniskā inteliģence, kurai kapitālistiskā mehanizācija priekškara un kara apstākļos nedeva diezgan plašu darbības lauku, jāatzīst tomēr, ka ekspresionisms pēc būtības ir dziļi pretburžuāzisks. Ekspresionisti bija nemiernieki, kaut gan bez noteiktas teorijas, anarhistiski pēc savas dabas, pa lielākai daļai ideālisti savos filozofiskos uzskatos. Neskatoties uz visu to, daudzi no tiem bija noteikti sociālistiska virziena un strādnieku šķiras cīņas piekritēji. Vēl spilgtāk tas vērojams Latvijā. Tāpēc ekspresionisms latviešu literatūrā uzskatāms par neapšaubāmi pozitīvu parādību, kas grāva pilsonisko ideoloģiju un pseidomākslu un aktivizēja cīņu par jaunām māksliskām atziņām un stilu.

Vēlāk runāts tika daudz par prezentismu — rakstniecību kā tagadnības izteiksmi. Tagad — atgrieze pie reālisma. Bet kas ir šis reālisms, pie kura tagad atgriežas? Tāds, man liekas, ir viens no svarīgākiem šīsdienas latviešu literatūrkritikas un teorijas jautājumiem.

«Reālisma galvenais nolūks ir tēlot dzīvi viņas varenā patiesībā un īstenībā ... mums gaiši un taustāmi nogleznot dzīvi tādu, kāda tā ir,» — tā par reālisma virzienu literatūrā rakstīja savā laikā Jansons. Šo šķietami reālisko dzīves uztveri turpināja Andrejs Upīts. Pēc viņa domām, reālisma galvenā īpašība ir tā, ka «viņš turas iespējamāk tuvāk dzīvei». Tāda reālisma definīcija nav tālu no tās, ko franču rakstnieks Dešals izteicis jau 18. gadsimta sākumā. Arī Dešals gribēja tēlot tikai to, kas ir patiess.

Bet kas gan ir patiess? Dešalam liekas, ka patiess ir viss tas, kas ir dabīgs. Dešals, kā redzam, ir vēl lielā mērā naivs reālists. Dabīgs un patiess — šie jēdzieni viņam ir sinonīmi — līdzvērtīgi. Pētot dabīguma jēdzienu, mēs nākam pie slēdziena, ka dzīve savā «varenā patiesībā un īstenībā» ir dzīve savā dialektiskā attīstībā. Tas ir svarīgs fakts, ko pagātnes reālisms vai nu pamet pilnīgi neievērotu, vai nepiegriež tam nekādu principiālu nozīmi. Tas noteikti vērojams ne tikai Flobēra, bet arī

Emīla Zolā galvenos reālistiska virziena darbos. Un Andrejs Upīts raksta: «Lai groza un meklē, kā grib, romantisms visos laikos un visu tautu literatūrā allaž bijis reakcionāra strāva... Tiešā pretstatā romantismam reālisms savā dziļākajā būtībā allaž ir aktīvi progresīvs, tāpat kā tās šķiras un vispār tie vēsturiskos laikmetos veidojošie sabiedriskie spēki, kas viņu izradījuši un ar kuriem viņš mūžam paliek nesaraujamā sakarā.» *

Uztverot stila jēdzienus abstrakcijā, mēs nonākam pie negaidītām konsekvencēm. Iznāk tā, it kā rakstnieks var būt aktīvi progresīvs kā mākslinieks jau tamdēļ vien, ka pēc savas dabas, ja atļauts tā teikt, ir reālists un piekopj reālistisku stilu rakstniecībā. Vēl vairāk, rakstnieks pēc savas ideoloģijas var būt pat reakcionārs, piemēram, Balzaks, bet mākslā kā reālists — progresīvs, bet rakstnieki ar sava laikmeta progresīva virziena ideoloģiju, kā Viktors Igo, Bairons, Šellijs, pieskaitāmi reakcionāriem tikai tāpēc, ka tie, bez šaubām, kā mākslinieki ir bijuši romantiķi. Ideoloģijas resp. dzīves un mākslas atrautība pie tāda uzskata top nenovēršama. Kā zināms, K. Markss vērtēja Balzaku kā rakstnieku ļoti augstu. F. Engelss skaita to pat par lielāku rakstnieku nekā visi Zolā pagātnē, tagadnē un nākotnē. Neskatoties uz to, F. Engelss kādā vēstulē dod par Balzaku šādu zīmīgu vērtējumu: «Balzaks, bez šaubām, bija leģitīmists. Viņa lielais darbs ir tikai elēģija par aristokrātiskās sabiedrības nelabojamo pagrimi, viņa simpātijas pieder šķirai, kas notiesāta uz bojā eju.»

Nevar arī sacīt, ka vēsturiski aktīvi, progresīvi spēki spēj visos apstākļos radīt tikai reālistisku mākslu. Rakstniecības vēsture — arī mūsējā — to neliecina. Sabiedriskās ideoloģijas un mākslas attīstības dialektika ir daudz sarežģītāka. Reālisms, saka A. Lunačarskis, tāpat ir inteliģences radīts, kā viņas radīts bija romantisms.** Franču naturālisms bija tehniski rūpnieciskās inteliģences izteiksme rakstniecībā. Romantismu, pēc Lunačarska domām, Francijā radījusi sīkpilsoniskā inteliģence, kas vispār pieturējusies pie revolucionāriem uzskatiem, ja arī tā politiski šo savu revolucionārismu neapzinājusies. Nav nolūks te kaut kādā ziņā romantismu idealizēt. Jāpiekrīt Tjerso, ka romantisma kustībai franču literatūrā un mākslā pagājušā gadsimteņa 30. gados nav bijis tautas revolūcijas rakstura. Tomēr jāatzīst, ka rakstnieki-romantiķi nāk no izputinātām vai no liel-

* Andrejs Upīts. Reālisma princips literatūrā. «Domas», Nr. 1, 1926. g.
** А. Луначарский. История западно-европейской литературы. 1924. г., 147.—153. lpp.

kapitālismā cietošām ģimenēm un grūtos apstākļos, trūkuma un nabadzības vajāti, pacel savu protesta balsi pret lielpilsētas bagātību un netaisnību. Sadursmēs ar senās aristokrātijas atliekām un garīdzniekiem romantiķi vienmēr bija buržuāzijas pusē.

Romantiķi meklēja izeju anarhismā, utopiskā sociālismā, fantastikā un misticismā atkarībā no laikmeta un savas zemes apstākļiem. Francijas un Anglijas lielos romantiķus A. Lunačarskis gatavs pieskaitīt pie īstiem revolucionāriem. Daudz skeptiskāk izsakās, piemēram, par Viktoru Igo Lafargs. Ja nu arī neizlaižam iz acīm šo lielo romantiķu sīkpilsonisko ideoloģijas raksturu, tad tomēr nevar un nenākas noliegt, ka viņi ir bijuši sava laikmeta rakstniecības cīnītāji, tāpat kā romantiski noskaņotais utopists Furjē sociālisma mācībā.

Tikai Vācijas nelabvēlīgos apstākļos romantiķi izvērtās par tīriem fantastiķiem un mistiķiem. Tomēr ir vēl pat starpība starp Fridrihu Šlēgeli tad, kad viņš rakstīja savu «Lucindi», un Fridrihu Šlēgeli viņa vecuma dienās. Nevajag arī aizmirst, ka Heinrihs Heine, kas vācu romantisma Parnasu nosauca par «trako māju», sevi apzīmēja kā pēdējo vācu romantiķi. Skaidrs, ka romantisms kā rakstniecības stils nav reakcionārs, tikpat kā reālisms — progresīvs, bet kā viens, tā otrs var kļūt vai nu reakcionārs, vai progresīvs savā dialektiskā attīstībā konkrētā vēstures situācijā. Jo kā gan citādi Maksims Gorkijs savos padomos proletariāta rakstniekiem, starp citu, varētu mācīt: nevajag bīties no romantisma, cilvēkam dažreiz vajadzīgs rādīt, kas viņš var tapt, vajag to dažreiz uzslavēt — uzslava audzina cilvēku, tāpēc ka viņā slēpjas milzīgas iespējamības.

Ja piegriežamies tagad reālismam, tad arī viņš, kā jau aizrādīju, Anglijā un Francijā ir sīkpilsoniskās inteliģences radīts un attīstās sakarā ar lielindustrijas un praktisko zinātņu attīstību. Tā inteliģences daļa, kurai pašai sava kapitāla nebija, pagājušā gadsimta vidū atrod nodarbošanos zinātnieka un pētnieka darbā. Šie inteliģenti-zinātnieki ar laiku nostiprinās un atstāj manāmu iespaidu uz visu tā laika gara dzīvi — rakstniecību un mākslu. Zinātniskās metodes iekaro vietu arī rakstniecībā.

Kā Flobērs un Zolā, tā arī citi pilsoniskie rakstnieki-reālisti ir labi dzīves faktības novērotāji un analītiķi, bet viņu sabiedriskās īstenības izpratne ir vienpusīga un tagadnes rakstnieku, kas veidot grib dzīvi un meklē nākotnes sintēzes, tāpēc apmierināt nevar. Te ir noteikta starpība starp seno un tagadējo reālismu kā rakstniecības stilu. Ja seno buržuāzisko reālismu mēs varam apzīmēt it labi kā analītisko, tad tagadnes reālisms ir vairāk sintētiskas dabas. Reālisma darba metode, mainoties sabiedrības prasībām, tātad ir radikāli mainījusies.

Šo metodes maiņu M. Gorkijs atzīmē sekojoši. «Personīgi man liekas,» saka viņš, «ka reālisms tiktu galā ar savu ne sevišķi vieglo uzdevumu, ja tas, vērojot personas izveides procesā, sākot no senā sīkpilsoniskā un dzīvnieciskā individuālisma uz sociālismu, tēlotu cilvēku ne tikai tādu, kāds viņš ir šodien, bet arī tādu, kādam tam jābūt — un kāds tas būs rītu»* (pastrīpojums mans. — *A. K.*).

Vēl skaidrāk un noteiktāk M. Gorkijs šo savu domu izteic «Tūkstots un viena nakts» pasaku ievadā. «Daiļliteratūrā,» saka tur Gorkijs, «fantāzija, izdoma, intuīcija tāpat spēlē noteicošo lomu. Nepietiek novērot, izpētīt, zināt, nepieciešams bez tam «izdomāt», radīt. Radīt — nozīmē bezgalīgo daudzumu sīkumu savienot vairāk vai mazāk nozīmīgā vienotā mākslas darbā ar nevainojamu formu. Tā tika radīti vislielākie pasaules literatūras darbi, visi redzamākie «tipi» — Robinsons Krūzo, Don Kihots, Hamlets, Verters, brāļi Karamazovi, Oblomovs, Bezuhovs un tml. — tipi, kas vairāk vai mazāk jau pārdzīvoti, bet tomēr dzīvo starp mums.» ** Noteikti te izskan M. Gorkija protests pret mehanizāciju mākslā, kas tieksmē pēc iedomātas objektivitātes noliedz subjektīvas atziņas aktivitāti, it kā mākslinieka pasaules uzskatam un ideoloģijai nebūtu nekāda nozīme mākslas radīšanā.

Vērojot strādnieku šķiras lielisko radošo darbu, varonību un enerģiju, M. Gorkijs jautā: «Varbūt reālistiskā metode vien te vairs nepietiek, varbūt bez reālistiskās metodes mums vēl te jāgriežas pie romantikas?» *** Gorkijs atzīst, ka blakus viņa pielietotam idejiski mākslinieciskajam reālismam var lietot hiperbolu un karikatūru, Majakovska un citu paņēmienus.

Šādām M. Gorkija domām nav gadījuma raksturs. Viņš pie tām atgriežas arvien no jauna. Jau minētā «Tūkstots un viena nakts» pasaku ievadā Gorkijs starp citu raksta: «Ne tikai es viens esmu novērojis, ka viņi (jaunie rakstnieki — iesācēji) savā vairumā padevīgi un pilnīgi seko īstenībai, to nofotografēdami dzejā un prozā, un dara to visai sausi, mazasiņīgi, remdenos vārdiņos, bet laikmets prasa pēc patosa, uguns — ironijas.»

Markss protestēja pret sava laika romantisma pasivitāti. Darbodamies pēcromantikas laikmetā, Markss vēroja pasīvās dzīves iztēlošanas bezmērķību mākslā un fantastikas reakcio-

* М. Горький. Литературная учеба, Nr. 7, 21. lpp., 1931. g.
** Книга тысячи и одной ночи. *Academia*, 1929.
*** М. Горький. О литературе и прочем.

nāro un iežūžinošo lomu un tāpēc uzstādīja tēzi: nevis dzīvi dažādi iztēlot, bet to pārveidot.

Gorkiju dzīves dialektika, kā redzams, ir nostādījusi pavisam citādā situācijā. Tāpēc proletariāta cīņā par dzīves izveidi viņš vērtē citādi arī romantismu, tomēr — ne pretmarksistiski. Gorkijs ir atsacījies no buržuāziskā reālisma un pasīvā empīrisma vienpusības un rakstniecības stilu uztver tā dialektikā, pieturoties pie uzskata, ka cilvēka apziņa ne tikai atspoguļo objektīvo pasauli, bet arī to veido.

Līdzīgu uzskatu es aizstāvēju jau agrāk savā grāmatā «Aktīvā māksla». Tur es, starp citu, rakstīju: «Katra atziņa — arī mākslisķā — ir aktīvs process. Tikai tā mēs gūstam patiesu iekšējās nepieciešamības izpratni un pārskatāmību, bet ne neauglīgu atziņas faktu fragmentārismu... Aktīvisms nāk kā pretreakcija pasīvai mākslai, piemēram, impresionismam kā literatūrā, tā tēlojošās mākslās.» *

Gorkija uzskati par reālismu mākslā nepārsteidz to, kas pārzina šī jautājuma vēsturi. Tā, piemēram, jau 1903. gadā F. Mērings kategoriski noraida to vācu naturālistu uzskatu, it kā mākslā nebūtu vajadzīga ne rakstnieka fantāzijas darbība, ne māksliniecisķā izdoma un jaunrade.** «Ar tādu prasību,» saka F. Mērings par vācu naturālismu, «viņš pats sev nolēma mākslisku nāves spriedumu un pēc īsa uzplaukuma laikmeta dažos gados novīta.»

Saprotams, Flobērs tādu rakstnieka uzdevuma izpratni būtu ar sašutumu noraidījis. Un Zolā mēdz atkārtot, ka viņa tēlotie dzīves skati ir tikai īstenības analīze bez kādas «demokrātiskas tendences». Zolā savos galvenos reālistiskos darbos nav pozitīvu ideālu meklētājs. Viņa Rugonu-Makaru romānu sēriju Žils Lemetrs ar pilnu tiesību apzīmē par pesimistisku epopeju par cilvēka darbu. Izskaidrot šo parādību ar mākslinieka īpatnējo pesimistisko dabu nav iespējams. Izrādās, ka savos pēdējos darbos Zolā ir ar noteiktu utopiska sociālisma tendenci. Izskaidrojums meklējams Zolā kā rakstnieka atkarībā no sava laika sabiedriskās dzīves un psiholoģijas. Zolā «objektivitāti» noteic, no vienas puses, augošais lielkapitālisms, no otras — proletāriskās revolūcijas biedi, kas Francijā vēl atmiņā no 1848. gada. Sociālās idejas varēja traucēt un apdraudēt buržuāziskās dzīves mierīgo plūdumu. Tāpēc šī šķietami zinātniskā objektivitāte, eksperimentālā metode, atturīgs analītiķa darbs.

* A. Kurcijs. Aktīvā māksla. 1923. g., 15. un 17. lpp.

** «*Neue Zeit*». 1903. [«*Die Neue Zeit*» (1883—1923) — «Jaunais Laiks» — Vācijas sociāldemokrātijas žurnāls. *Sakārtotāji.*]

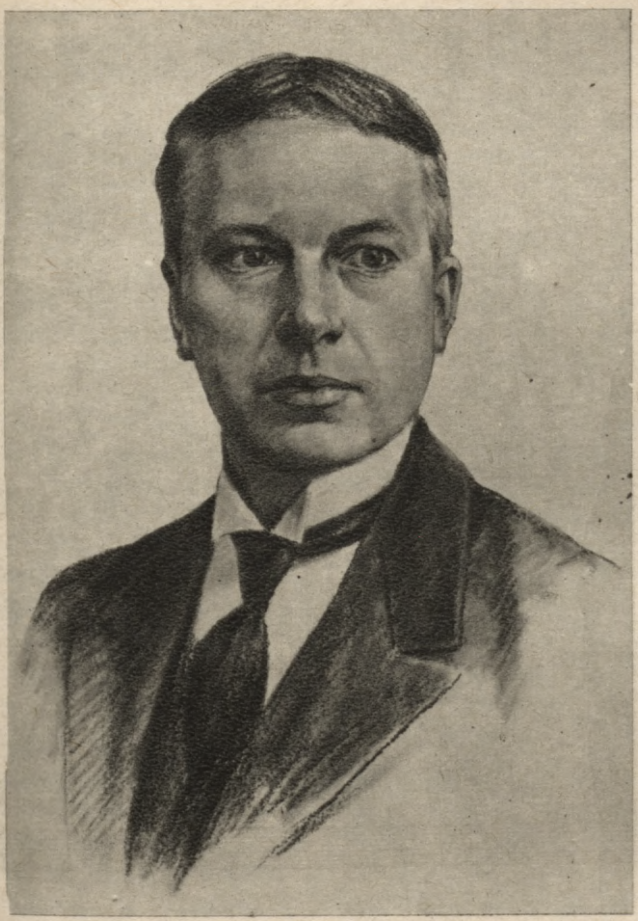

Andrejs Kurcijs

Savos sagatavošanas darbos Rugonu-Makaru romānu sērijai Zolā atklāti pasaka: «Es neskaru jautājumu par politiskās iekārtas novērtējumu, par to, kāds vislabākais valdības veids reliģiskā un politiskā ziņā... Cenšos nebūt sociālists, bet novērotājs un mākslinieks.» Un tomēr viņš kā rakstnieks kļūst utopisks sociālists, tiklīdz franču sīkburžuāzija, apstākļu dzīta, mainīja savas attiecības pret lielkapitālismu. Tikai šie Zolā darbi vairs nav pieskaitāmi reālistiskajam virzienam. Kā reālists Zolā vēl nespēja atrast ceļu uz sabiedrības tālāko attīstību. Šai ziņā to pārspēja kā daiļrunīgais romantiķis Viktors Igo, tā drausmīgās lauku iznīcības un pilsētas industrijas lielisko ritmu dzejnieks Verharns. Plehanovs atrod, ka Zolā eksperimentālā metode vienmēr bijusi maz noderīga augstāku sabiedriskās ideoloģijas kustību un pārmaiņu attēlam. Sabiedriska cilvēka darbību, parašas un gaumi, saka Plehanovs, nebija iespējams izskaidrot tikai ar fizioloģijas un patoloģijas palīdzību, tāpēc ka minētās parādības tiek noteiktas no sabiedriskām attiecībām. Nākotnes sintētiskam attēlam toreizējā reālistu metode bija nenoderīga.

Tai pilsoniskās reakcijas uzbrukumā, kas deviņdesmitajos gados pagājušajā gadu simtenī vērsās pret reālismu un naturālismu, simbolisma uzvara norisinājās daudz straujāk, nekā to iedomājās reālisti. Reālismam, kā buržuāziskam virzienam, trūka vēl metodes un ideoloģisko ieroču, lai pilnībā nostātos par savu pozīciju un nebītos pat no savām galējām konsekvencēm — sociālisma. Pats Zolā uz tādu soli nebija spējīgs. Tāpēc viņa pēdējie romāni («Četri evaņģēliji») utopiska sociālisma garā ir vāji un nepārliecinoši. Te vērojams analogs process kā pagājušā gadu simteņa filozofijas vēsturē: kā materiālisti-mehānisti ar savu vienpusību un filozofiskās metodes nepilnību pameta plašu darbības lauku ideālistiskajai filozofijai un psiholoģijai, tā Zolā reālisms, atsacīdamies no materiālās un gara dzīves dialektiskas aptveres, palika tikai reālisms pa daļai un pameta vietu ideālistiskām pretstrāvām. Ar laiku šis daļējais reālisms deģenerēja vēl vairāk. Fiziskās sajūtas stājās īstenības vietā, kļuva beidzot par vienīgo īstenību. Tādā kārtā reālisms pārvērtās par sev pretēju parādību. Viņš, saka Roland-Holst, uzstādīja sev kā mērķi meklēt patiesību pasaulē un dzīvē un apmaldījās, palikdams strupceļā sava paša ķermeņa īstenībā.* Impresionisms zināmā nozīmē sagatavoja ceļu simbolismam. Simbolisti šo reālisma trūkumu prata it labi izmantot.

* *H. Roland-Holst. Der Mystizismus in der mod. Literatur.* [«Misticisms modernajā literatūrā» (vāc.). *Sakārtotāji.*]

Saprotams, tas varēja notikt, tikai reakcijai nostiprinoties. Pretzinātniskam garam sagatavoja ceļu pats tālaika buržuāziskās zinātnes raksturs ar savām ideālisma piedevām un nekonsekvencēm. Sociologs Spensers nāca palīgā pretzinātniekiem un mistiķiem ar savu agnosticisma filozofiju, mācību par lietu būtības atziņas neiespējamību, tāpat kā vēlāk filozofs Bergsons ar savu mācību par intuīciju un domu darbību. Tēna materiālistiskie uzskati pēc komūnas asiņainās apspiešanas pārvērtās ar laiku par īpatnēju skepticismu. Piederība pie buržuāzijas te atklājās ne mazāk skaidri kā Zolā un citu reālistu darbos. Trūkst noteiktu aizrādījumu loģiskai sabiedriskās ideoloģijas tālākai izveidei. Savā jaunā grāmatā par naturālismu Anrī Barbiss dibināti uzsver, ka zolismu no viņa ārkārtējā negatīvisma būtu varējis glābt sociālisms, kā tas bijis ar Verharnu un viņa misticismu un pesimismu. Bet tas aiz jau aprādītiem iemesliem nenotika. Franču reālisms bija un paliek tipiski buržuāzisks stils, kam netrūka dažādu novirzienu, tāpat kā franču buržuāzijai grupu ar īpatnējām interesēm, kas vērojams, sākot ar Flobēru un vēl agrāk un beidzot ar Hampu un jaunākiem laikiem.

Ja mēs tagad strādnieciski orientētā rakstniecībā runājam par atgriešanos pie reālisma, tad skaidrs, ka tas nav un nevar būt pagājušā gadu simteņa pilsoniskais reālisms. Reālisms kā stils nav metafizisks jēdziens, bet atbilst konkrēti vēsturiskiem apstākļiem un sabiedrības mākslas prasībām. Tāpēc reālisms, kā mākslas virziens, uzskatāms nemitīgā pārmaiņu procesā ar cilvēku sabiedrības attīstību uz šķiru cīņas pamata. Literatūras, vispār mākslas stils ir vēsturiski socioloģiski noteikts. Tāpēc tagadnes reālisms ir zināmā mērā gluži pretējs mūsu vēl nesenās pagātnes reālismam. Mums tagad vairs nepietiek ar to vien, ka fiksējam īstenību mākslas tēlos, bet mūsu nolūks šos tēlus stiliski sistematizēt, lai iedarbotos uz dzīvi un dotu tai virzienu. Mēs neapmierināmies ar to, ja rakstnieks, kā savā laikā Zolā, attēlo kādu dabas vai dzīves stūrīti, nerūpējoties, vai attēlotie atsevišķie fakti tiešām ir raksturīgi dzīves dziļāko procesu un pārmaiņu izpratnei. Paviršs naturālisms liecina tikai par rakstnieka pasaules uzskata neskaidrību. Ne notēlot patiesus notikumus, bet tos izprast un raksturīgi attēlot laikmeta sintētiskā ainā, tāds ir rakstnieku uzdevums. Tāpēc ir skaidrs, ka tagadnes strādnieciski orientētai rakstniecībai jācīnās ar nesintētisku, nedialektisku reālismu mākslā. To uzsver arī pirmā Viskrievijas proletārisko rakstnieku kongresa rezolūcija, kas prasa pāreju no naturālistiskā dzīves tēlojuma uz padziļinātu, sabiedriski dibinātu psiholoģisku un mākslisku sintēzi. Bet tas ir iespējams, tikai pārejot no dabaszinātniskā reālisma un viņa eksperimen-

tālās metodes uz materiālistiski monistisku pasaules viedokli un materiālistiski dialektisku metodi. Ar to ir sacīts, ka rakstniekam parādības un fakti jāapskata visā viņu daudzveidībā un sakarībā. Bet šis dialektiskais princips nav pielīdzināms tam empīrismam, ko pielieto naturālisti un arī Zolā, kas arī dibinās uz daudzveidību, bet paliek bez noteikta kritērija un tāpēc nespēj pacelties pāri tai līdz mākslinieciskai sintēzei.

Tagadnes sarežģītā sabiedriskā dzīve, šķiru cīņa un psiholoģija ar tās atmirstošām un jaunaugošām prasībām sociālā vidē un sadursmēs tagadnes revolucionāram rakstniekam dod milzum daudz vēl neizveidotas tematikas, kas savukārt ietekmē visu mākslas darbu. Nemaz nevajag būt vulgārempīriķim un iedomāties, ka gandrīz vienīgais mākslas radīšanas procesa noteicējs ir apstrādājamais materiāls, lai nepiekristu tam galējo formālistu uzskatam, ka no svara tikai tas, kā rakstīt, bet gluži vienalga, ko rakstīt. Šāds formālisms, kas liekas it kā pareizs abstrakcijā, īstenībā tomēr ir nepareizs, jo nav nekad tāda «kā», kas būtu pilnīgi autonoms, neatkarīgs no «kas». Atzīstot subjekta un objekta dialektisku vienību, mēs noraidām formas un satura absolūtu duālismu. Šāds uzskats gan apzinīgi, gan neapzinīgi izteicas visā latviešu jaunākā kreisā rakstniecībā un tās formālos meklējumos, un interesanti, pat komiski ir vērot, ka pilsonības «modernisti» aizņemas no kreisajiem rakstniekiem stila veidojumus un pūlas ar tiem uzsvaidzināt un atdzīvināt savu pēc būtības diametrāli pretējo tradicionālo tematiku. Nabadzīgā un novītusī pilsonības ideoloģija, saprotams, no tāda pretdabīga mēģinājuma neatjaunojas.

Bet, ja tas tā, ja tematika vienmēr ir un būs arī turpmāk svarīgs moments rakstniecībā, tad tomēr mēs sen jau nevaram mākslas izpētē aprobežoties tikai ar tematiku. Tagad, pēc kara un revolūcijām, arī Latvijā jautājums grozās sevišķi ap tagadnīgas tematikas māksliskās izteiksmes veidu — stilu. Saprotams, jauns saturs, jauna tematika faktiski sekmē jauna stila attīstību un izveidu. Tomēr mākslas zinātnes un kritikas uzdevums ir šo procesu atvieglināt un virzīt.

Uz tagadnes mākslas izteiksmes un stila svarīgumu es aizrādīju jau savā «Aktīvā mākslā» *. Piegriežoties toreiz galvenā kārtā formāliem elementiem mākslas teorijā, kā to prasīja mans toreizējais nolūks, es tomēr, lai nebūtu pārpratumu, uzsvēru sociloģiskā momenta svarīgumu, neatraujot formālo pētīšanas metodi no ideoloģiskās kopības un socioloģiskā pamata, jo māksla, kā katra ideoloģija, ir dziļi socializēta.

* A. Kurcijs. Aktīvā māksla. 1923. g.

Tagadnes reālisms, kā mēs to arī neapzīmētu — jaunreālisms, aktīvais reālisms, revolucionārisms, — dibināts strādnieku šķiras un tai sekojošās darbaļaužu pasaules uzskatos. Līdzīga mākslas un ideoloģijas sakarība ir pastāvējusi vienmēr, jo māksla taču ir tikai ideoloģijas daļa. Piemērs — Ruso filozofija un buržuāzijas sentimentālais romāns, Kanta un Tēna pozitīvisms un Zolā reālisms literatūrā, vācu romantikas un Šellinga-Šopenhauera filozofijas un estētikas vienības koncepcija. Šī sakarība un savstarpēja iedarbība starp atsevišķām ideoloģijas sfērām raksturīga taisni mūsu dienām ar pēckara sabrukumu un reakciju Eiropā un sociālistiskās celtniecības darbu Padomju Krievijā. Arī latviešu jaunākā strādnieciski orientētā literatūrā šī sakarība ir nenoliedzama. Mainījušies ir sabiedriskās dzīves apstākļi, mainījies cilvēks ar savām jūtām, domām un centieniem. Līdz ar to nodibinās jauns izteiksmes veids ar saviem īpatnējiem stila elementiem un valodu. Šim stilam ir raksturīga izteiksmes ekonomija. Nesenā liekvārdība tiek atmesta, vecā tradicionālā frāze salauzta, lai padarītu valodu izteiksmīgāku. Gausības vietā stājas straujums, taisna līnija un shematizācija. Jauna metafora izlauž sev ceļu veco trafaretu žogos. Jaunā izteiksme ir tuvāka dzīves īstenībai, nenodeldēta, svaiga un spēcīga. Pētīt šo tagadnīgo literatūras stilu un valodu vēl ilgi būs literatūras kritikas un teorijas uzdevums.

Romantisms un romantisms

Savos kritiskos darbos Jansonam nācās atzīmēt, ka Aspazijas pseidoreālistiskās, tātad nepatiesās un, no reālisma viedokļa skatoties, mazvērtīgās drāmas «visgarām mantojušas vētrainu piekrišanu». Aspazijas toreizējam romantismam, kā redzams, ir bijis neapšaubāms kontakts ar tālaika sabiedrisko dzīvi un, saprotams, arī zināms iespaids uz tās attīstību un centieniem. Jansons to nenoliedz. Tomēr tuvāk noskaidrot šo parādību viņš nav mēģinājis, kaut gan tā atrodas noteiktā pretrunā ar visu viņa mākslas izpratni un reālisma teoriju. Arī Raiņa simbolismu un romantisma elementus viņa dzejā reālistiskā kritika sākumā pameta neievērotus. Izcēla Raiņa kā mākslinieka sabiedrisko nozīmi, bet pret simbolismu un romantismu bija noraidoša. Simbolisma draugs Jansons nebija. Reālistu uzskatos par Raini un Aspaziju nebija vienības: simbolisti, romantiķi un tomēr — sabiedriski cīnītāji! Tāda bija nenovēršama pretruna, ko vēlāk mēģināja novērst Antons Birkerts, nostādīdams Raini mūsu rakstniecībā kā universālistu. Universālisms

bija tas maģiskais vārds, kam vajadzēja samierināt visus it kā pretrunīgos elementus Raiņa mākslā ar viņas «sabiedrisko simbolismu» un «reālo ideālismu».

Visi šie dažādie uzskati vēl bija diezgan neizkopti, mūsu un cittautu literatūras faktiem bieži nepiemērojami. Uz to es aizrādīju jau agrāk. «Ja subjektīvi emocionālais moments,» rakstīju toreiz, «no mākslas nav izslēdzams, tad arī jautājums par romantismu tagadnes aktīvā mākslā prasa pēc sava noskaidrojuma. Tie, kuri apkaro ikkatru romantismu aktīvisma vārdā, man liekas, nostājas līdzīgā, tikai diametrāli pretējā stāvoklī, kā savā laikā Nīcše pret Sokrātu un sokrātiķiem. Nīcšes nicinošā sokrātisma kā racionālisma kritika negrib ievērot, ka Sokrāts ir viena no senatnes pilnvērtīgākām personībām, un nojauc to racionālismu, kas toreiz Atēnās bija pārvērties par tukšas scholastikas kultivēšanu. Nīcše neievēro, ka Sokrāts intelektuālists viņam tuvāks ne tikai mākslas resp. traģēdijas izpratnē, bet vispār savā spēcīgi aktīvā personā, tuvāks kā dažs labs viņa romantiskais draugs... Arī tagadnes romantisma apkarotāji bieži vien neredz, ka romantisma vietā tie apkaro tikai pseidoromantiku, īpatnējā mākslas novirziena vietā — gļēvu atteikšanos no mākslas kultūras.» *

Ar to es gribēju teikt, ka ir ne tikai dažāda veida racionālisms, bet arī dažāda veida romantisms mākslā. Runāju toreiz par «reakcionāru un sabiedriski revolucionāru» romantismu. Piemērs no mūsu literatūras: dzejnieks Pavasaru Jānis no vienas — un Veidenbaums un Aspazija no otras puses. Dažādu mākslas virzienu abstrahējumi mums nekādu skaidrību nespēj dot. Tas redzams arī šai gadījumā. Nepieciešams ir romantisma konkrēti dialektisks vērtējums.

Hēgels, kā zināms, romantismu apzīmēja kā klasiskai mākslai sekojošu mākslas virzienu, kas klasicismā sasniegto formas un satura sintēzi pārsniedz savos tālākos meklējumos un sasniegumos. Pieturoties pie savas ideālistiskās dialektikas shēmas, Hēgelim romantisms, kā klasicisma laikmetīga negācija, būtu bijis jāuzskata kā mākslas patiesa tālākās attīstības pakāpe. Tomēr Hēgels to nedara. Bet nevis tādēļ, ka vācu romantika, kā sabiedriski reakcionārs mākslas virziens, iracionālismu nostāda pretī revolucionāram racionālismam un demokrātisma principiem. Nē. Hēgels-dialektiķis vienkārši atkāpjas Hēgeļa-absolūtista priekšā, kuram klasicisms liekas augstākā māksla «vispār». To pašu kļūdu pielaiž ikviens, kas kādu mākslas virzienu gribētu kvalificēt par «vispār» reakcionāru vai

* A. Kurcijs. Aktīvā māksla. 1923.

revolucionāru. Lai noskaidrotu romantisma īsto nozīmi — arī sabiedriski politisko, — jāpiegriežas tā vēsturiski pakāpeniskai analīzei. Tikai tādā ceļā mēs nāksim pie pareiza slēdziena par šo mākslas virzienu.

Tagadnes šķiru un kultūru sadursmē, pie tagadnes dzīves plašuma un intensivitātes, kur māksla grib vadīt cilvēku uz jaunu pārvērtību un dzīvi, zināms sabiedriska utopisma un romantisma elements, liekas, mākslā nav vēl novēršams. Vai tā būtu mākslas nespēka un nabadzības zīme? Tas noskaidrojams.

Romantisma elementi sabiedriski aktīvā mākslā liecina par mēģinājumu pārsniegt īstenības robežas tur, kur noteiktu zinisku atziņu vēl nav. Tāpēc nākotne tiek simbolizēta. Dabīgi, ka šī simbolizācija galu galā beidzas ar abstrakciju, jo konkrēts atrisinājums nav vēl skaidri saredzams un noteicams. Simbolizācija, pēc Pļehanova domām, notiek tad, ja sabiedriskā doma nespēj izprast laikmeta īstenību un tāpēc neprot noteikt tā virzienu un attīstību, Hēgeļa vārdiem runājot, nespēj teikt tos burvja vārdus, kas izsauc nākotnes ainu. Ja zināmas sabiedrības māksla uzrāda dziņu uz simbolismu (resp. romantismu. — *A. K.*), tad tā, pēc Pļehanova domām, ir pirmā zīme, ka šīs sabiedrības doma nespēj izprast patreizējo sabiedriskās dzīves norisi.* Tomēr arī tikai zināmos konkrētos apstākļos. Tas jāsaka. Arī Šellija dzeja bija savā romantismā līdzīga simbolisma dzejai, par kuru runā Pļehanovs. Neskatoties uz to, tā bija «pirmā īstā dzeja» pēc Lielās franču revolūcijas. Tā vismaz domā Henriete Roland-Holst. Varam šo Šellija «miglainību» jeb romantismu nosaukt par zināmu nespēka pazīmi, ja ņemam to abstrakti. Vēsturiski konkrēti Šellija romantisms uzskatāms kā progresīvs mākslas virziens ar jaunās buržuāzijas nākotnes ideāliem, kas savu pamatu vēl nebija zaudējuši.

Arī tagadnes kultūras cīņā ir vērojams līdzīgs stāvoklis. Zināms ir attīstības virziens, bet konkretizēt to vēl pilnībā nav iespējams. Tāpēc nenovēršami zināmi utopisma un romantisma elementi nākotni simbolizējošā mākslā. Un ne tikai mākslā! Tas vērojams pat zinātniskās gara disciplīnās. Katrā ziņā mēs darītu nepareizi, ja no mākslas prasītu vairāk racionālisma nekā no zinātnes. Roland-Holst pat nākotnes mākslā gatava atzīt zināmu misticismu. «Mēs,» saka viņa, «kā augstu kalnu siluetus spējam saskatīt galvenos vilcienos nākotnes komunistiskās sabiedrības uzbūvi. Ar to mūsu apvārsnis noslēdzas. No nākotnes sabiedrības mēs sagaidām, ka viņa atjaunos daudz

* Г. Плеханов. Генрих Ибсен.

attīstītākā veidā to mistiku, kas centās izprast to, kas visu sevī ietver, un arī cilvēku attiecības pret to.» *

Neizšķirsim te šīs tālās nākotnes lietas. Neaizmirsīsim arī, ka Roland-Holst domas par nākotnes mistiku izteiktas ap gadu simteņu maiņu — simbolisma pašos ziedu laikos. Jāpiekrīt tomēr, ka nākotnes sabiedrība mēģinās no jauna aptvert dzīvi vienotā, monistiskā pasaules ainā, kaut arī kulturālo atziņu un faktu daudzums vēl nedos iespēju tādai aptverei zinātniskā ceļā. Un nav iespējams noliegt, ka tāda māksla, kaut arī ar romantisma un simbolisma piemaisījumu, nebūtu vēsturiski un sabiedriski dibināta.

Latviešu pilsonības tagadējā «romantika» ir vērsta ar seju pret pagātni. Cik «pirmbūtīgi» un «sākotnīgi» — ja lietojam šos Veseļa un Ērmaņa izteicienus — tā arī nenostātos, tā vada uz pagātni, uz pagājušā gadu simteņa 80. gadu pseidonacionālismu un pagātnes idealizāciju. Vērtējums te var būt tikai negatīvs. Bet šī negācija nav vispārināma, pārnesama uz katru romantismu. Ir romantisms un romantisms.

Māksla un dzīve

Lai pierādītu savu uzskatu pareizību, naturālisma teorētiķi atsaucas uz Aristoteļa izteicienu par mākslu kā dabas atdarinājumu. Līdz ar to tie mākslu nostāda zināmā mērā kā kādu sekundāru vai blakus parādību.

Tomēr atsaukties uz Aristoteli šai nozīmē vienpusīgi nevar. Aristotelis savā estētikā resp. poētikā nerunā vis par dabas, bet gan par reālības vispārīgo principu atdarināšanu, kas taču bez intelekta aktīvas līdzdalības nav domājama. Tā jau no paša sākuma tiek noraidīts uzskats par mākslas kontemplatīvi pasīvo raksturu un ievadīts ceļš uz atziņu, ka arī mākslā cilvēka apziņa ne tikai atspoguļo objektīvo pasauli, bet arī to veido. Tas ir noteikts solis no pasīvā pilsoniskā vulgārempīrisma uz aktīvu tagadnes mākslas reālismu, kas mākslai, kā ideoloģijas daļai, norāda vietu vēstures dialektikā. Saprotams, tāda mākslas un dzīves attiecību dialektiska izpratne nav savienojama ar to dzīves mehanizācijas principu, kas mākslai gan atļauj atzīmēt notikušo, bet izslēdz to no līdzdalības dzīves cīņās un attīstībā. Zināmu pamatu šādam mākslas uztvērumam dod Plehanovs ar savu atziņas teoriju, tā saucamo hieroglifu

* «*Neue Zeit*», 1902.

teoriju, mācību, ka mēs no patiesās īstenības uztveram tikai zīmes — hieroglifus.

Te vērojama Pļehanova atkarība no Kanta un citiem ideālistiskiem atziņas teorētiķiem. Kaut gan Pļehanova hieroglifu teorija pielaiž arī pretēju tulkojumu — no hieroglifiem taču aktīvi jāveido īstenības aina! — jāpiekrīt, ka mākslas jautājumos Pļehanovs pienācīgi neuzsver subjekta līdzdalību atziņas procesā, neaptver un neizceļ pilnībā māksliska tēla nozīmi.

Visumā gan mākslas atziņas pasīvais uztvērums un ideoloģijas mehanizācija dibinās uz daudz plašāka pamata. Priekškara strādnieku kustības īpatnējie apstākļi psiholoģiski un ideoloģiski sagatavo pamatu šādam dialektiskā materiālisma filozofijas vienpusīgam un greizam tulkojumam. Tāpēc nav jābrīnās, ja starp mehānistiem mēs sastopam citādi ideoloģiski gluži pretēju virzienu pārstāvjus.

Tam, kas nedomā līdz ar franču 18. gadu simteņa filozofiem apgaismotājiem, ka dzīvi virza idejas, tomēr nav jānostājas uz viedokļa, ka dzīves attīstības process ir gandrīz pilnīgi neapzināts un ka mākslas atziņai līdz ar to šai procesā nebūtu nekādas nozīmes. Šāds uzskats mākslas jautājumos nekad īsti neatbildīs strādnieku šķiras cīņas garam. Ātrāk gan tas ir izaudzis buržuāziskās kultūras absurdismā, kur nebeidzamā pretrunībā rakstnieks vai inteliģents bieži ir lieks, gluži nespēcīgs un nevajadzīgs. Tādos apstākļos arī izaugusi Hēgeļa ideālistiskā filozofija, uz kuru šai jautājumā mēdz atsaukties. Hēgeļa ideālistiskā sistēma garu izceļ pirmajā vietā un aplūko matēriju tikai kā gara attīstības stadiju. Bet, tā kā gars sākumā ir neapzinīgs gars, tad matērija, negarīgā substance, ir pirmā reālība. Tikai pēc notikušā izveides procesa filozofijā absolūtais gars jeb ideja nāk pie apziņas, un tāpēc viņa radošā darbība, vēstures darināšana pastāv tikai filozofu domās un idejās, ir tikai vēlīns atdarinājums. Tāpēc arī Hēgels, izejot no sava viedokļa, ar pilnu tiesību varēja par filozofiju rakstīt: «Viņa parādās tikai pēc tam, kad īstenība jau nobeigusi savu tapšanas procesu un pieņēmusi pabeigtu veidu... Kad filozofi sāk rakstīt pelēkām krāsām uz pelēkā dzīves fona, nav iespējams vairs tai atgriezt jaunību, to var vēl tikai izprast.» Un pilnīgi saskaņā ar šo ideālistisko pasaules uzskatu tad arī Hēgels raksta: «Gudrības pūce izskrej tikai naktī.» Mēs varam Hēgelim, kā ideālistam, šai jautājumā nepiekrist pēc būtības, bet loģisku skaidrību viņa domai mēs noliegt nevaram. Par dialektiskā materiālisma piekritējiem, kas dzīvi un ideoloģiju nošķir vienu no otras un šai gadījumā atsaucas uz Hēgeli, mēs to sacīt nevaram. Dialektiskā materiālisma metode, dialektika jeb atziņas teorija nav sajaucama ar Hēgeļa ideālismu. Marks-

ar noteiktību aizrāda, ka nav iespējams šķirt materiālo sabiedrisko īstenību no gara dzīves, ko tā noteic. Nepareizi, gluži nepareizi tādēļ izņemt un nodalīt ideoloģiju no vēsturiskā sabiedriskās attīstības procesa, kā to dara mehānisti, neapzinīgi sekodami Hēgeļa ideālistiskai shēmai.

Savus galvenos atziņas teorijas principus Hēgels, saprotams, attiecina arī uz mākslu. Pēc viņa domām, mākslā gars brīvi skata savu būtību, atrauts no ārējiem iespaidiem, nododas savai īpatnējai likumībai. Mākslai, kā redzams, ir tīri pasīvs un kontemplatīvs raksturs. Tāpat, sākot no Kanta, domāja Šellings, to pašu mācīja Šopenhauers. Bet viņi bija ideālisti, kas brīvā ideju rotaļā meklēja visdziļākās būtības izveidi un tādēļ mākslai, kas palīdz ieskatīties šai «dievišķā» rotaļā, tuvojas ar romantiskām trīsām. Savādi tāpēc ir atsaukties uz Hēgeli, lai mākslu, kā īpatnēju atziņas veidu, degradētu par nenozīmīgu un gluži sekundāru parādību, kas kā nokavējies naktsputns izskrej tikai tad, kad vēsturiskais dienas darbs jau padarīts.

Tagadnes mākslas teorija pret seno mākslas pasīvo un kontemplatīvo raksturu nostāda mācību par mākslas atziņas aktivitāti. Un, ja mēs te gribam pievest jau minēto salīdzinājumu par mākslinieku un pravieti, tad varam to pārfrazēt sekojoši. Mākslinieks ir pravietis, kas dibinās uz īstenības mākslisku pieredzi. Mākslas ceļš ir no patiesas dzīves tēlojuma uz abstraktu domāšanu un no tās — uz dzīves praktiku. Tāda ir māksliskā atziņas procesa dialektika. Rakstnieka kā sabiedriska indivīda nozīme tāpēc ir daudz lielāka, kā tas liekas dzīves mehanizācijas piekritējiem. Nē, rakstniekam, saka A. Lunačarskis, nepiekrīt tikai ilustratīva loma, un viņš nav Minervas pūce, kas, pēc Hēgeļa vārdiem, izskrej tikai, kad dienai jau gals. Nē, rakstnieks iziet uz dzīves skatuvi ne tad, kad visi sabiedriskī strīdi jau izšķirti, un ne tāpēc, lai pateiktu: tagad es nodziedāšu jums dziesmu, kas jums galīgi pierādīs, ka padarītais darbs ir bijis pareizs. Rakstnieks ir pionieris-eksperimentators, viņam jāiet mūsu armijas priekšgalā, jāgremdējas visā proletariāta dzīves un pieredzes daudzpusībā, jāapvieno tā ar savu īpatnējo tēlainās domāšanas metodi, dodot mums spilgtus un pilnasinīgus nojēgumus par to, kādi patlaban procesi ap mums notiek, kad dialektiskā cīņa verd ap mums visapkārt dzīvē, kas uzvar, uz kurieni tai tendence attīstīties. Un, ja rakstniekam ir pietiekoši plašs redzes lauks, pietiekoši redzīgs skats un jutīga dzirde, ja viņš savu milzīgo pieredzi apstrādā ar pareizu, marksistisku metodi, vismaz tēlainās domas sfērā, tad viņš būs ne tikai partijas gatavo lozungu ilustrators, bet dos arī lietišķus pusfabrikātus partijas vadoņiem.

Ne tikai partijas vadoņiem! Mākslinieks ar saviem tēliem un idejām organizē un virza — aktīvi veido sabiedrības nākotni. Tagadnes māksla grib pasauli ne tikai dažādi iztēlot, bet arī to pārveidot. Tāds ir viņas tiešais uzdevums. «Īstu zinātnieku, gaišredzīgu rakstnieku un īstu sociālistu,» saka kādā vietā Barbiss, «šķir vienu no otra tikai darba dalīšanas princips.»

Mēs redzam, ka no tiem laikiem, kad de Stāl formulēja, ka rakstniecība ir sabiedrības izteiksme, ir noiets tāls attīstības ceļš.* Pavirša dzīves idealizācija mūs vairs neapmierina. To pierāda arī veltīgie Viktora Igo mēģinājumi šai virzienā. Nostādīt cilvēku kā vienīgo sabiedriskās īstenības demiurgu jeb radītāju, kas kā dievs laikmetu veido pēc sava veida un līdzības, tāda idealizācija nav vairs iespējama mākslas teorijā.

Un tomēr, cik noteikti dialektiski materiālistiskā mākslas teorija arī uzsvērtu kosmiskās un sociālās īstenības noteicošo ietekmi uz mākslinieku un viņa māksliskās atziņas iespējamībām un robežām, tā tomēr nenoliedz mākslinieka aktīvi radošo personību māksliskās atziņas procesā. «Ģeniālā mākslinieka smadzenes,» zīmīgi izsakās Lafargs, «nav «dievišķīgs trijkājis», pēc Viktora Igo izteiciena, bet maģiska retorte, kurā pamijus salikti šīsdienas fakti, jūtas, uzskati un pagātnes atmiņas. Tur šie nevienādie elementi sastopas, saplūst un kombinējas, lai no turienes iznāktu kā literatūras ražojums, glezna, tēls, muzikāla kompozīcija; tā smadzeņu rūguma procesā dzimušais radījums top bagātāks īpašībām nekā tie elementi, no kuriem tas veidots; sakausējumam ir citas īpašības nekā metāliem, kas tanī savienoti.» **

Uztverot turpretī mākslu kā pasīvu dzīves skatīšanu, mēs neizbēgami nonākam pagātnes varā. Te sadzirdamas atskaņas no pilsoniskas mākslas kā baudas teorijas un vispār no tās destrukcijas kapitālisma sabrukuma laikmetā, kur mākslai dzīvē, liekas, nav vairs vietas. Te meklējams pamats uzskatam, 1) ka māksla nav noderīga revolucionāro pārmaiņu laikmetos — *inter arma silent artes;* 2) ka sociālistiskā sabiedrībā mākslai paliks tikai niecīga nozīme — kā dzīves izdaiļotājai, ne vairāk.

Uztverot mākslu kā aktīvu atziņas procesu, mums skaidra šāda uzskata nedibinātība. Saprotams, revolūcijas laikmetos jāapklust mākslai kā pasīvai vērotājai, piemēram, pasīvam un

---

* *M-me de Stael. De la litterature consideree dans ses rapports avec les institutions sociales.* 1800. [«Par literatūru, to aplūkojot attieksmēs pret sociālajiem iekārtojumiem» (fr.). *Sakārtotāji.*]

** *Paul Lafargue. Les origines du romantisme.* [Pola Lafarga «Romantisma pirmsākumi» (fr.). *Sakārtotāji.*]

nereti patoloģiskam psiholoģismam. Jāpiekrīt arī, ka kapitālisms zināmās savas attīstības stadijās mākslai ir naidīgs. Pilsonības klasiskā politiskā ekonomija, kā zināms, mūziķus, aktierus, vispār mākslinieķus, pieskaita neproduktīvajiem strādniekiem. Ādams Smits pat domā, ka mākslinieku stāvoklis buržuāziskā sabiedrībā pielīdzināms savdabīgai sabiedriskai prostitūcijai. Bet viss tas vēl nedod pietiekošu iemeslu domāt, ka nākotnē māksla būs nevajadzīga, kā to tēlo vācu mākslas teorētiķis Hauzenšteins un krievu marksists Friče.

Pārejas laikmetos, kad bagātā pieredze jāpadod jaunai sistematizācijai, jāpakļauj jaunās šķiras-uzvarētājas prasībām, ne vienreiz vien ir pacēlies jautājums par zinātnes priekšrocību, par to, ka mākslai ir laiks atkāpties pagātnē un jūtu viļņojumam jāaprimst, lai atspīdētu zinātniskās domas skaidrā gaismā. Šo uzskatu savos estētiskos rakstos sevišķi uzsvēra Hēgels. Katrai tautai, saka viņš, izglītībai progresējot, iestājas laikmets, kad mākslas pārsniedz savas parastās robežas. Tad sākas zinātnes laikmets. Garām ir grieķu mākslas jaukās dienas un vēlo viduslaiku zelta laikmets. Ne Homērs, ne Sofokls, ne Dante, Ariosts vai Šekspīrs mūsu dienās, pēc Hēgeļa domām, vairs nevar parādīties. Viss apdziedātais un augsti teiktais jau izteikts. Hēgeļa slēdziens: «Mūsu tagadne pēc sava stāvokļa nav mākslai labvēlīga.»

Saprotams, ka buržuāziskā filozofijā un zinātnē Hēgels redz augstāko idejas realizāciju. Pat pagātnes lielai mākslai tāpēc jāatkāpjas un jāpaliek uz zemākām pakāpēm tai kāpnē, kas ved uz «absolūtās» idejas augstumiem — tālaika Prūsijā un paša Hēgeļa filozofijā. «Valsts, tiesības, morāle — viss tas vairs nesekmē īstenības estētisku uztveri.»

Tā varēja domāt dialektiķis-ideālists, kas pēc revolūcijas vētrām jau samierinājies ar buržuāziskās dzīves īstenību, atradis tai savas dialektikas noslēgumu. Mēs šādam uzskatam pievienoties nevaram. Patiesībā tas apstāklis, ka nākotnē dzīvē plašu vietu ieņems mašīnisms un zinātne, nemaz nerunā pretī mākslas turpmākai attīstības iespējamībai. Paplašinoties zinātnes un filozofijas darbības laukam, augs arī mākslas nodarbības loks uz tā plašā sabiedriskās dzīves pamata, ko dos nākotnes dzīves straujums. Veltīgi tāpēc būtu domāt, ka nākotnes sociālistiskā sabiedrība nodibināsies uz antipsiholoģisma un sīkpilsoniska mehānicisma pamata. Tāpēc mākslai, kā aktīvai atziņai, vienmēr būs vieta, jo pats izpētes priekšmets — sociālā un kosmiskā īstenība, ap kura atziņu iet cīņa, praktiskā ziņā ir neizsmelams.

Formālisms [1] kā palīglīdzeklis mākslas izpētē

Jau savā grāmatā «Aktīvā māksla» es uzstādīju jautājumu, vai mākslā ārpus socioloģiskās metodes vispār vēl vajadzīga un iespējama kāda cita izpētes metode, kas nebūtu nosodīta uz neauglību un tukšu sholastiku. Mans slēdziens toreiz bija, ka mākslas darbs pēc savas būtības nav tieši izskaidrojams tikai ar nemākslisku momentu palīdzību. Vismaz nav izskaidrojams pilnīgi, jo bez literatūras un mākslas formu evolūcijas, ko pirmā kārtā apskata un kārto sociloģiskā metode, ir vēl pašas mākslas formas. Atsaucos šai jautājumā uz F. Engelsu, kas uzsver tā saucamās garīgās dzīves likumības nozīmi un nepieciešamību īstenības izpratnē. Ja arī, pēc F. Engelsa domām, no līdzšinējās filozofijas kā paliekošu var uzskatīt tikai formālo loģiku un dialektiku, tad tomēr tām ir sava īpatnēja gadu simteņus gara attīstība un likumība. Šī likumība jāpārzina katram, kas pareizi grib izprast dabu un tās likumus. Mākslas teorētiķis šai ziņā pielīdzināms dabas zinātniekam. Arī viņam jāpārzina likumība, ar kuras palīdzību indivīds, sociālās apkārtnes ietekmēts, spēj attīstīt mākslisku iedarbību, kas taču ir mākslas galvenā sabiedriskā funkcija, dara to sociloģiski nozīmīgu. Tātad jāizprot mākslas likumība, tāpat kā loģikas un dialektikas elementi atziņas procesā. Tā dabīgi izauga jautājums par to, kādai jābūt tiešai mākslas izpētes metodei. Ja mākslas darbi ir īpatnēji formas konstruējumi, ja jūtu noformējums tēlos raksturo mākslu kā īpatnēju atziņas veidu, tad mākslas darbam, kā emocionāli intelektuālam veidojumam, dabīga ir formālā metode. Tai tad arī jānorobežo un jāraksturo māksliskās atziņas specifiskā būtība un elementi. Saprotams, jautājums jāuztver dzīvā konkrētībā, atmetot katru mēģinājumu atrast kādu sevišķu metafiziski abstraktu likumību, kas to nodalītu no visām pārējām atziņas iespējamībām un sabiedriskās cēlonības.

Atzīstot formālās metodes nepieciešamību, es turpat aizrādīju uz viņas principu neskaidrību, atzīmēju, ka taisni pēdējos gados šī metode atrodas pārveidojumu posmā. Rakstīju: «Mākslas darbs nav pielīdzināms ideālam mehānismam, bet dzīvam organismam. Tā izskaidrojas, kāpēc formālā metode mākslas izpratnē intuitīvo momentu neizslēdz pilnīgi. Viņa gan nenostāda šo momentu savu pētījumu centrā, tomēr atklāj un ievērtē mākslas zinātnes sakarību ar citām tuvu stāvošām gara zinībām.

[1] Pēc satura secināms, ka vairākus terminus (formālisms, sociloģija u. c.) Kurcijs lieto savdabīgā izpratnē *Sakārtotāji.*

Te arī izvirzās jautājums par mākslinieka individualitātes nozīmi, metestētismu un sociāli bioloģisko elementu mākslā.» *

Ko liecina šāds atzinums? — Tas liecina, ka līdz ar Potebņu, Kroče, Lansonu, Valceli un citiem formālistiem mākslas teoriju esmu uzskatījis kā patstāvīgu zinību ar īpatnējām problēmām, bet arī to, ka jau toreiz man ir bijis pilnīgi svešs tas absurdiskais viedoklis, ko tagad aizstāv daudzi formālisti, proti, ka mākslas attīstība norisinās pilnīgi patstāvīgi un autonomi. Tā krievu formālists Eihenbaums mums cenšas iegalvot, ka māksliskā radīšana pēc savas būtības ir pārpsiholoģiska un neietilpst parastā apziņas parādību virknē, bet tai raksturīgs «dvēseles empīrikas pārspējums». Saprotams, māksliskās atziņas procesa sakarība ar mākslinieka individualitāti un sabiedrisko apkārtni tagad nav vairs sevišķi pierādāma. To savā vairumā neapstrīd arī formālisti. Redzams, ir formālisms un formālisms. Skaidrs, ka arī ne katrs formālisms nostādāms pretrunā mākslas dialektiski materiālistiskai izpratnei. Taisni otrādi, jākonstatē, ka mākslas formālo elementu likumības izpratne sekmē mākslas socioloģiski pareizo vērtējumu — dara to iespējamu. Izceļot mākslinieku kā dzīvu, jūtošu un domājošu sabiedrisku personību, mēs nenovēršami mākslu vedam sakarā ar sabiedrisko psiholoģiju un ideoloģiju, bez kurām galu galā formālie mākslas pētījumi zaudē savu nopietnību. To, liekas, ir nojēdzis krievu izcilais folklorists un valodnieks Veselovskis, kas sākumā savos darbos atmeta katru ideoloģisku momentu, bet vēlāk pārliecinājās, ka literatūras attīstība nav nosakāma vienīgi ar salīdzinoši vēsturiskās metodes palīdzību, un arvien vairāk sāka piegriezties evolucionāri socioloģiskai mākslas izpētei. Tādi formālisti kā jau minētie Kroče un Valcels noteikti uzsver formas un satura sakarību mākslā, formālai jeb morfoloģiskai literatūras statisko elementu izpētei blakus nostāda socioloģisko metodi, mākslas darba dinamikas pētītāju.

Sociālistiskie autori, sekojot jau minētam F. Engelsa aizrādījumam, šai jautājumā nostājas savā vairumā vēl noteiktāk. Pļehanovs, piemēram, domā, ka socioloģiskā ekvivalenta uzrādījums paliktu nepilnīgs un tātad arī nepareizs, ja kritiķis atsacītos novērtēt literatūras darba māksliskās īpašības.

Tādā pieejā šim jautājumam tomēr vēl jūtams zināms duālisms formas un satura novērtējumā. Tas galīgi novēršams vienotā formas un saturības dialektiskā aptverē — formsaturībā. Ja pareizi, ka saturs nosaka mākslas darba formu, tad tikpat pareizs ir slēdziens, ka forma nav tikai satura pasīvs

* A. Kurcijs. Aktīvā māksla. 1923.

attēlojums, bet aktīvi ietekmē mākslisko nodomu. Tas arī atbilst uzskatam, ka māksla ne tikai atdarina īstenību, bet arī to aktīvi veido. Formālā un socioloģiskā metode tā bez pretrunām apvienojamas analītiski sintētiskai īstenības izpratnei. Līdzšinējam formālismam mākslā galīgi jāatmet ideālistiskā iedoma, ka formālie elementi varētu mākslā pastāvēt un attīstīties neatkarīgi no visas sabiedriski dialektiskās kopības. Tad atkristu arī formālisma pretinieku iebildumi, ka formālā metode mākslā nespēj nekā ne izskaidrot, ne noskaidrot, jo neievēro vārda jēdzienu un saturu, bet pieķeras nenozīmīgiem tehniskiem sīkumiem — skaņām, atskaņām. Skaidrs, ka formālisma pārspīlējumi mūs ievada pārdzīvotā metafizikā.

Tādas formālās un socioloģiskās metodes attiecības uzliek arī noteiktus pienākumus zinātniskai mākslas un literatūras kritikai. Tai vairāk vai mazāk jāpārvalda abas šīs metodes, citādi tā var nomaldīties publicistikā vai kļūt par formisku elementu nedzīvu savārstījumu. Saprotams, individuāli katrs kritiķis vai mākslas teorētiķis piegriezīsies, skatoties pēc savām tieksmēm un spējām, vairāk vienai vai otrai no minētām māksliskās izpētes metodoloģiskām virknēm. Iespējams arī darba dalījums. Viss tas tomēr principiālo stāvokli nemaina.

Beidzot vēl jautājums: vai, pielietojot mākslas izpētē abas minētās metodes, mēs nenojaucam monistisko mākslas izpratni un neatjaunojam formas un satura duālismu, principiāli vienotas mākslas teorijas un kritikas vietā nenostādām bezprincipa eklektiku? Tādi iebildumi ir celti. Tomēr tie ir nepamatoti.

Zinātne nenoliedz kādu specifisku parādību rindu vest sakarā ar cēloņību ārpus tās. Faktu sintēze prasa pēc iepriekšējas šo faktu analīzes. Tāpat tas ir mākslā un mākslas teorijā. Arī tur sintētiskai aptverei nepieciešams ir nopietns iepriekšējs analītiķa darbs. Jautājam, kāds gan varētu būt iebildums pret to, ka formālisti savāc un sakārto materiālus mākslas sintētiski socioloģiskai aptverei? — Nekāds.

Saprotams, katram speciālistam labi jāpārzina savas darbības nozare un savas metodes robežas. Formālisti, kā redzējām, to ne katrreiz ir ievērojuši. Bet tas vēl mums nedod tiesību socioloģiskās metodes vulgarizācijai un mehanizācijai, pārāk vienkāršojot mākslas un sociālās dzīves sakaru un attiecības.

Saturs

1. Māksla kā īpatnējs atziņas veids
2. Mākslas tēls
3. Metafora
4. Ritms un metrs

5. Dzejas forma un atskaņas
6. Reālisms kā tagadnīgs mākslas stils
7. Romantisms un romantisms
8. Māksla un dzīve
9. Formālisms kā palīglīdzeklis mākslas izpētē

Andrejs Kurcijs

Rīgā, «Laikmeta» izdevums, 1932, 79 lpp.

NOVELE UN ANEKDOTE

Bieži gadās lasīt, ka kritiķis kādu noveli nosauc par anekdotisku, gribēdams ar to viņas mākslinieciško vērtību mazināt. Tas nu nav gluži pareizi, un tādas noveles mazvērtība meklējama citā plāksnē, ne viņas anekdotiskajā saturā. Anekdote ir mazs, īpatnējs nostāsts par kādu savdabīgu notikumu, kur individuālās kļūmes atspoguļojas sabiedrības tikumi un parašas. No mutes mutē staigājot, anekdote noslīpējas un pazaudē tās rādītāja individuālo zīmogu. Tādēļ anekdotei nav autors, jo atstāstītāju nevar par tādu uzlūkot. Protams, ir gan labi un slikti anekdotu stāstītāji, bet te labums atkarīgs vienīgi no tā, par cik stāstītājs neatkāpjas no vispārējā un jau gatavā anekdotu slīpējuma. Tādēļ arī anekdote ir internacionāla un lokalizējas tikai variācijās. Tā tas jau bijis 15. gadu simtenī Itālijā, kad izdeva «*Poggii Florentini Facetiarum liber*» — slaveno anekdotu krājumu, ko franči izdeva ar nosaukumu «*Moyen de parvenir*» [1], bet vācieši — «*Scherz mit der Wahrheit*» [2] utt. Visiem šiem krājumiem ir viens pamats un viens avots, tikai katra tauta tos lokalizējusi, pielaikojusi saviem dzīves apstākļiem un parašām. Bet tāpat tas ir arī tagad ar moderno un ļoti bieži jau izvirtušo anekdoti. Īsta anekdote ir sakoncentrēta līdz pēdējai iespējamībai, atmetot visus psiholoģiskos un tēlojošos elementus. Anekdotes ceļo un pielāgojas katrreizējiem apstākļiem, tomēr savu būtību nemainīdamas.

Bet kas tad ir novele? Kāda īpatnēja, vienreizēja notikuma spraigs atstāstījums, ietverot cilvēku raksturu īpatnības un pārdzīvojumu nianses. Protams, noveles būtība un uzdevums laiku maiņās ir stipri paplašinājies. Bokačo «Dekamerona» novelēs psiholoģijas vēl samērā maz, jo viss galvenais svars pievērsts notikumam un tā iespējamai izraibināšanai. Tādēļ arī Bokačo un Saketi noveles savā vairumā stāv ļoti tuvu anekdotei. Bet

[1] «Līdzeklis tikt uz priekšu» (fr.). *Sakārtotāji.*
[2] «Joks ar patiesību» (vāc.). *Sakārtotāji.*

savā tālākā attīstībā novelei pievienojas tādi elementi, kas viņu attālina no anekdotes un izveido par patstāvīgu un krāšņu rakstniecības veidu. Vai Mopasānam, Antonam Čehovam, Edgaram Po, Markam Tvenam un Paulim Heizem vairs daudz kopēja ar noveles sākumiem un anekdoti? Protams, ka ne. Varbūt vienīgi notikuma vienreizībā. Bet notikumam novelē tikai Bokačo laikā bija primāra nozīme. Tagad viņu sev pakļauj citi elementi. Un, kaut gan novele aizvien sniedz kādu notikumu no varoņa personīgās dzīves, ierobežojoties ar nedaudziem, pašiem nepieciešamākiem dalībniekiem, tomēr viņa necenšas šo notikumu un raksturus vispārināt, bet atstāj individuālu notikumu aplī. Jo noveles autors nekad neinteresējas, vai tas tiešām tā bijis, bet gan tikai par to, vai tas tā varēja būt. Viņš cenšas savā novelē sasniegt psiholoģisku ticamību, ne hronikas reālību. Tādēļ arī novelei jābūt viengabalainai un ar darbības spraigumu jātuvojas drāmai. Vides tēlojumam un sabiedrības raksturojumam pavisam sekundāra nozīme novelē, jo tie ir romāna elementi. Viņi pat ļoti bieži traucē noveli un stiprā mērā gausina viņas darbību. Bet noveles darbībai jābūt sasprindzinātai līdz dramatiskam raitumam. Tādēļ arī pasaules rakstniecībā tiešām labu novelistu ir visai maz. Angļiem novele īstu spraigumu iegūst tikai pašā pēdējā laikā Mopasāna un Čehova ietekmē. Arī mūsu noveles mūžu varam skaitīt tikai ar Rūdolfu Blaumani. Apsīšu Jēkaba stāsti darbībā par gausiem un izplūdušiem, lai paceltos līdz novelei.

Kā anekdote pārvēršas labā un saistošā novelē, to interesanti vērot, salīdzinot divus Mopasāna darbus — «Miljons» un «Mantojums». 1882. g. Mopasāns publicēja noveleti «Miljons», kurā attēlotas kļūmes un nedienas ar miljonu franku liela mantojuma iegūšanu. Kaut gan darbiņš uzrakstīts diezgan raiti, tomēr tas nepaceļas līdz īstai novelei, palikdams anekdotiskā notikuma robežās, jo darbībā ierautie raksturi nav izveidojušies, nav aizsnieguši skaidrību. To sajutis arī autors un 1884. gadā ķēries pie šī paša sižeta pārstrādāšanas, izveidodams to par vienu no savām brīnišķīgākām novelēm — «Mantojums», darbībā spraigu un psiholoģiski dziļu. «Miljona» kailais notikums un bālie raksturi «Mantojumā» pārvērtušies īstā mākslas darbā, kas kļuvis ne tikai kuplāks, bet arī krāšņāks un dziļāks. Te anekdotiskais notikums pārvērties mākslinieciskajā novelē.

Bet, ja nu noveles pamatā arvien ir kāds savdabīgs, neikdienišķs notikums, kas pārveidots mākslas darbā, vai tad mēs nevaram teikt, ka novele no sava pirmsākuma — anekdotes un noveletes — nekad pilnā mērā nenorobežojas. Vai Blaumanis «Nāves ēnā» un «Andriksonā» nav attēlojis neikdienišķus notikumus

un cilvēkus, kas ir tikpat vienreizēji kā viņa radītie darbi? Arī Jāņa Ezeriņa, Kārļa Zariņa, Ādolfa Ersa, Jāņa Grīna u. c. autoru labāko noveļu pamatā ir vienreizējs notikums, kas nekad netipizējas. Bet ne tikai notikums, arī situācijas un raksturi tāpat ir vienreizēji. Viņiem nevar vidē un sabiedrībā meklēt prototipus, kā tas ir ar romānu varoņiem, kas aizvien šķiet kā no dzīves nākuši un ikdienā bieži sastapti. Ja romāns raksturus un notikumus tipizē, tad novele tos individualizē, pārvērš nebijušos un neatkārtojamos. Tādēļ noveli varam uzskatīt par rakstniecības veidu, kas galvenā kārtā atspoguļo savdabību. Protams, arī viņai jāpaliek ticamības robežās vai autoram ārkārtējie notikumi jāattēlo tik reljefi, lai mēs viņus redzētu un redzot noticētu tiem. Pat Edgars Po visas savas fantastiskās noveles centās ieturēt ticamības robežās, un tikai tādēļ viņām iespaids un neatvairāma sugestija. Arī Mopasāna un Čehova noveles būvētas uz notikuma un raksturu savdabīgo vienreizību.

Bet, ja nu anekdote ir mazs, īpatnējs nostāsts par kādu savdabīgu notikumu, tad ikvienā novelē mēs atradīsim attālu radniecību ar anekdoti. Tāpat kā poēmai ir attāla radniecība ar lirisku dzejoli un robežu starp viņiem grūti novilkt, poēmas bieži ir stipri liriskas, bet dzejoļi — poēmiski. Tādēļ pilnīgi nepamatots un aplams ir kritikas apgalvojums, ka novele ir anekdotiska. Ar to nevar viņas vērtību mazināt, bet tikai norādīt uz pirmsākumu. Ja novele ir negatīva, neizstrādāta, kā Mopasāna «Miljons», tad viņai sākotniskie elementi pārsvarā un tad tā arī vēl nemaz nav novele. Jo starp sākotni — anekdoti un gatavību — noveli starpā ir novelete. Mopasāna nostāsts par mantojumu vispirms izveidojies noveletē «Miljons», un tikai pēc diviem gadiem autoram izdevies viņu izveidot brīnišķīgā novelē «Mantojums». Ikviens sižets rakstnieka apziņā pārdzīvo vairākas attīstības fāzes, kamēr sasniedz pilnīgu gatavību. Drāmā meklējami dramatiskie elementi, romānā romāniski episkie, bet novelē noveliskie — notikuma savdabība, raitums stāstījumā, skaidri un ticami izveidoti īpatnējie raksturi, kā arī darbības laika koncentrācija. Šie pamatelementi mūsu modernai novelei piemīt jau pilnā mērā, un tādēļ viņas attīstība ir uz pareiza ceļa.

Pāvils Rozītis

«Sējējs», 1936. g., Nr. 3, marts, 283. un 284. lpp.

III

PĀRSKATI, MONOGRĀFISKI VĒRTĒJUMI, PIEMIŅU RAKSTI

PORUKA RAKSTI JAUNATNEI
KRITISKS APCERĒJUMS

1. Ievads

Tieši jaunatnei, bērniem, Poruks rakstījis gan īsti daudz dzejoļu, bet, cik zināms, neviena no saviem stāstiem. Viņa daudzos bērnu dzīves un rakstura tēlojumus lasot, nepārprotami redzams, ka, arī pie tiem strādādams, viņš turējis prātā pieaugušo lasītāju. Tāpēc starp šiem rakstiem nav neviena, kuru gluži bez ierobežojumiem un iebildumiem varētu nepieaugušai jaunatnei dot rokās. Vecāku vai skolotāju norādījumi še visai noderīgi, pat nepieciešami, bet ne ikreiz tie nāk īstajā laikā un veidā. Poruka rakstu izlase jaunatnei patlaban nāk klajā vairākos izdevumos. Poruks ir viens no latviešu jaunatnes visvairāk lasītiem rakstniekiem. Tāpēc šis apcerējums domāts mazāk kā vispusīgi izsmeļošs Poruka jaunatnes rakstu iztirzājums un novērtējums, bet drīzāk kā ierosinājums audzinātājiem un literatūras skolotājiem, uz ko galvenā kārtā griežama vērība šo rakstu izskaidrojumos. Cerams, arī jaunatne pati, Poruka rakstus lasīdama, atradīs šajā apcerējumā vienu otru norādījumu uz lasāmā vērtību un trūkumiem, kas visumā var tikai sekmēt rakstniecības darba dziļāku izpratu un viņa mākslas vērtības vispusīgāku uzņemšanu.

Šī apcerējuma autors nepieder pie Poruka akliem dievinātājiem, kuri nezina nekāda mēra nelaiķa rakstnieka cildinājumos un izslavā; nepieder viņš arī pie tikpat akliem noliedzējiem, kas Poruka rakstos neatrod it nekādas idejiskas un mākslinieciskas vērtības. Viņam liekas, ka viņš bez pārspīlējumiem uz vienu un otru pusi var spriest par mirušā rakstnieka dzīvajiem darbiem. Apgaismojot šo rakstu nepilnības un trūkumus un izsverot viņu pozitīvās īpašības, viņš centīsies sniegt veselu, motivētu sprie-

dumu par katra darba vispārējo nozīmi, beigās aprādīdams Poruka īpatnējo vietu latviešu jaunatnes rakstnieku starpā.

Ievadam vēl jāpiemin sekojošais. Ja sākumā aizrādīts, ka Porukam nav speciāli jaunatnei rakstītu stāstu, tad tas nebūt nav sacīts viņam par sliktu. Gluži otrādi! Tā sauktie speciālie jaunatnes rakstnieki pa lielum lielākai daļai mūslaiku jaunatnei tie vismazāk ieteicamie. Pilnīgi novecojies ir ieskats, ka jaunatnei neder nekas no tā, kas literatūrā visvairāk interesē pieaugušos, ka jaunatne jābaro tikai ar sevišķi viņai vien sagatavotu garīgu barību. Aiz šī aplamā ieskata tad arī radušies tie jūsmīgie stāsti un tās nebeidzamās atšķaidītās pasaciņas, kur mākslas tēlojums tikai līdzeklis uzsvērt kaut kādu tikumiski audzinošu pamācību vai morāles paragrāfu. Nederīgs jaunatnei ir ikkatrs sacerējums, kas arī pieaugušos nespēj saistīt un ieinteresēt. Patiesībā jaunatne, it sevišķi darbaļaužu jaunatne, dzīvo to pašu dzīvi un strādā to pašu darbu, ko pieaugušie. Viņai ir tās pašas tieksmes, dzīves intereses un garīgās īpašības, kas viņas pieaugušai apkārtnei. Tad saprotams, ka arī rakstniecības darbos viņu saistīs tie paši dzīves un tipu tēlojumi. Saprotams, jaunatne ar savu prāta un jūtu attīstību nestāv uz tās pašas pakāpes kā pieaugušie, tāpēc viņa sapratīs un uzņems tikai to no ikkatra rakstnieka darbiem, kas saskan ar viņas fiziskās un garīgās attīstības pakāpi. Tāpēc pareizi ir, ja ikviena rakstnieka darbos meklējam zināmu izlasi jaunatnei. Bez šaubām, ir rakstnieki, no kuru darbiem jaunatnei itin nekā nevaram «izlasīt» (piemēram, Viktors Eglīts, Virza), un atkal tādi, kuru rakstus bez jebkādas izlases varam dot jaunatnei rokās (piemēram, Jaunsudrabiņš, Rainis). Pirmie ir vai nu mākslinieciski negatavi, nenosvaroti, neskaidri saturā un izteiksmē, vai arī viņi raksta un dzejo par to, ar ko nepieaugušai jaunatnei vēl pāragri iepazīties un ko viņa pēc savas attīstības stāvokļa vēl nespēj uzņemt un pienācīgi novērtēt. Poruks katrā ziņā drīzāk skaitāms pie otrās grupas rakstniekiem. Tomēr starp viņa rakstiem daudzi ir pavirši, nenoskaņoti, mākslinieciski mazvērtīgi un tāpēc vien jau jaunatnei neieteicami. Daudzos viņš apstrādā jautājumus, priekš kuriem jaunatne vēl fiziski nepietiekoši nobriedusi vai garīgi par maz attīstīta. Jaunatnei kaitīga Poruka rakstos nav nekā, tikai šis un tas mazvērtīgs un šis un tas nepieejams. Vispirms viņai jāiepazīstas ar zināmu izlasi, pēc kam tā droši var ķerties arī pie pārējā.

No augšējā būs saprotams, ka arī jaunatnes rakstu kritiskais apcerējums būtībā neatšķiras un nevar atšķirties no vispārējās literatūras kritikas. Atšķirībai te jābūt tikai iztirzājuma veidā. Jaunatnes rakstu kritikai jālūko piekļūt aplūkojamam darbam no

tās puses, ar kuru viņš galvenā kārtā valdzina savus lasītājus. Aplūkotājam jārauga nostāties jauno lasītāju sapratas un izjūtas līmenī un, no tā paša centra skatoties, jāmēģina paplašināt viņa literāriskā aptvera apvārsni. Jaunatnes rakstu kritikai jābūt tikpat vispusīgai un aptverošai kā vispārīgai literatūras kritikai. Viņai jāapspriež sacerējuma sociālais, idejiskais un psiholoģiskais saturs un estētiskā forma rakstnieka meklētās ideālās vienības sasniegumos. Jānodziļinās rakstnieka īpatnējās mākslinieciskās izdomas un izjūtas avotos un jālido līdzi viņa fantāzijas putniem. Pilnīgi viņam jānodziļinās rakstnieka individuālā pasaulē, lai viņš nevainotu par negribēto vai neiespējamo, bet arī lai nepalaistu garām sasniegto un vērtīgo veidoto. Protams, tas ir uzdevums, kas šī apcerējuma autoram, tāpat kā dažam labam citam, paliek kā vilinošs nesasniedzams ideāls. Tomēr dažreiz darbs ir vērts, ja arī tikai maza daļa sasniegta.

Ar tādiem nodomiem, liekas, noderīgi apcerējumā Poruka rakstu izlasi jaunatnei sadalīt sekojošās grupās (ievadu atskaitot), kuras koncentriski paplašinātos satura apjoma ziņā; 2) Poruka zēnu tipi; 3) bērnības atmiņu tipi un tēlojumi; 4) pieaugušo pasaule no zēna perspektīvas; 5) «Sirdsšķīsti ļaudis»; 6) lauku dzīve; 7) dzejiskas alegorijas un pasakas; 8) garāki dzejojumi; 9) Poruka dzejoļu izlase jaunatnei.

II. Poruka zēnu tipi

1) Matīsiņš. — Stāstiņš «Asaras» ir tas raksturīgākais ne vien še apzīmētajā grupā, bet visā Poruka rakstu izlasē. Tās ir durvis, pa kurām ieejam Poruka tēlojumā bērnu pasaulē.

«Asaru» «varonis» Matīsiņš ir Egļupju mazmājiņas iemītnieka rokpeļņa dēls un cūkgans.

«Basas, apskrandājušas kājas, noplekšķējušas pakulu bikses, kuras kādreiz ir baltas bijušas, pabrūni, īsi svārki, kuros caurumi un ielāpi spēlē lielu lomu, rupjš audekla krekls, kuru satur misiņa sakta, nošķiebusies salmu platmale, zem šīs platmales divas sapņainas, zilas acis un bāla, liesa sejiņa — tas viss iztaisa Matīsiņu.»

Ar Matīsiņu, kā raksturīgāko tipu, iesākas vesela galerija nabaga zēnu, kurus Poruks vismīļāk tēlo savos stāstiņos. Vēl raksturīgāka nekā izrakstā tēlotā ārpuse ir Matīsiņa garīgā seja.

Stāstiņa sākumā, pašā pirmajā situācijā, redzam Matīsiņu, muguru piespiedušu pie kūtiņas pakša, no kurienes viņš domīgi raugās vecajā, zarainajā priedē. Viņš domā un reizēm nogrimst it kā sapņos. Viņu pievelk apkārtējās dabas parādības sētā,

priežu silā vai augšā debešos. Domā viņš par savu vārgāko cūciņu, kuru pārējās vajā un nomāc. Domā par vecākiem un pats par savu grūtuma pilno dzīvi. Nogrimst atmiņās, kuras vijas ap gana piedzīvojumiem un nedienām.

Bet apkārtējā daba un dzīve viņu nepievelk vienīgi ar savām ārējām parādībām. Viņš šļakstina ūdeni mārkā un izsit košu varavīksni. Bet viņam gribētos zināt, no kā īsti viņa tur ceļas. Viņam gribētos zināt, vai patiešām Sila ezers ir bez dibena, kā prāvākie puikas to stāsta, vai taisnība, ka zeme griežas, un kāpēc tas tā. Viņam gribētos izprast visu šo dažādo parādību cēloņus un nolūkus.

Viņš ir redzējis fizikas grāmatu, un viņam liekas, ka tajā atrodama atbilde uz visiem šiem grūtajiem jautājumiem. Arī to viņš cer, ka fizika viņam varētu norādīt ceļu, pa kuru būtu iespējams «droši atstāt būdiņu un doties pilnīgākā, plašākā dzīvē». Fiziku viņš sadabū, bet tā, cik noprotams, neapmierina pilnīgi viņa meklējošo prātu, tikai vēl vairāk iededzina dziņu «iz cūkgana stāvokļa pacelties augstāk».

Neapmierināts ar savu dzīvi, viņš pastāvīgi raud. Asaras viņam plūst tikpat aiz grūtsirdības un skumjām, kā aiz laimes sajūsmas. «Es esmu as'ru zemes princis, kam asaras pār vaigiem rit,» — tā rakstnieks ar zēna paša muti viņu zīmīgi raksturo. Šis dīvainais raudulis ir izgudrojis sev īpatnēju dzīves teoriju, ko varētu saukt par «asaru filozofiju». Visur viņš vēro vārgumu, nospiestību, netaisnību, sāpes un skumjas. Pār visu dzīvi viņš redz itin kā nemitīgu asaru lietu līstam. Pat sapņos viņš lūko debesi pilnu eņģeļu galviņām, un katrā acī mirdz liela, skaista asaru lāse. Šis mazmājiņas ganu zēns mazliet atgādina tos labos, pasaulslavenos prātniekus, kuri iznīcībā un nebūtībā meklē visas dzīvības un būtības cienīgāko un skaistāko gala mērķi. Matīsiņš asarās redz savu skaistumu, kas itin kā atstaro visas dzīves un viņas būtības nozīmi. Kad saimnieka meita, kurai viņš ar sirdi pieķēries, nicinoši atkratās no viņa, viņš nodomā pārveidot viņas tēlu, ko iesācis akmenī cirst. Caur šīm pašām mūžīgi lejamām asarām viņš cer tikt uz augšu ilgotā plašākajā dzīvē. Viņš izcirtis akmenī eņģeļa tēlu, kas nāk no debesīm un atpestī visus raudātājus, sērdieņus un vajātos. Bet lielie viņa tēlu akmeni iemūrē kūtssienā. Un, to izmisumā ārā lauzdams, viņš dabū smago dzelzs stangu pašās krūtīs un mirst.

Cik reāla ir «Asarās» tēlotā lauku dzīve un ļaudis, tikpat ir reāla Matīsiņa garīgā daba. Var sacīt, ka tas ir caur un cauri rakstnieka fantāzijas radīts zēna tips. Pie tam nevar liegt, ka daži pamatvilcieni viņa dabā patiešām tipiski, vispārsastopami. Jūsmība un pārāka jūtelība vispārim piemīt latviešu lauku

cilvēkam. Nabaga ļaužu bērni pa laikam ir lieli sapņotāji. Bet tik liela rauduļa gan dzīvē neviens nebūs sastapis. Rakstnieks te vienkārši ņēmis pazīstamo lauku zēna jūtelību un to savā fantāzijā paplašinājis līdz iedomā iespējamam plašumam. Gluži tas pats sakāms par Matīsiņa otro galveno īpašību, par viņa dziļdomību un visu viņa asaru filozofiju. Līdz tādām teorijām nokļūt mazam, gadu desmit vecam zēnam pēc savas attīstības pilnīgi neiespējami. Te atkal rakstnieks tēlojamā zēnā iedzejojis daudz ko no sava paša pasaules atziņas un dzīves izpratas.

Nupat sacītais par sevi nebūt vēl nemazina Matīsiņu kā mākslas tēla vērtību. Lasot rakstniecības darbu un vērojot rakstnieka tēlotos tipus, nebūt nedrīkstam iedomāties, ka šiem darbiem jābūt tieši no dzīves norakstītiem, ka šiem tipiem jābūt dzīvu, patiesu cilvēku fotogrāfiski pareiziem novilkumiem. Tāda fotogrāfiska rakstniecība patiesībā būtu tā vispelēkākā, nepievilcīgākā un arī nevērtīgākā. Mākslas tēlojumu iespaids galvenā kārtā rodas no tā, ka rakstnieki viscaur lieto vairāk sabiezinātas un spilgtākas krāsas, nekā tas sastopams dabā un dzīvē. Un, otrkārt, no tā, ka ikvienā dzīves notikumā vai cilvēka tēlojumā viņi ieliek daļu no sevis paša — no savām jūtām un domām, no visas savas iekšējās dabas. Tas mākslas tēliem un tēlojumiem piešķir viņu īpatnējo pievilcību un daiļumu, kādu nevar atrast neviena cita rakstnieka tēlos un tēlojumos. Salīdziniet, piemēram, Jaunsudrabiņa «Baltās grāmatas» u. c. zēnu ar Poruka Matīsiņu, un jums būs gaiši redzamas tās sevišķās īpašības, ko rakstnieka īpatnējība piešķir ikvienam viņa tēlotam tipam. Uz Poruka Matīsiņu nevar skatīties kā uz dzīvē vispārsastopamu reālu tipu. Bet kā Poruka izdomas un jūtoņas tips viņš, kā teikts, ir tas zīmīgākais visā plašajā zēnu tēlu galerijā.

2) Cibiņš. — Tuvs radinieks Matīsiņam ir Cibiņš «Kaujā pie Knipskas». Tas atkal ir bāls nabaga ļaužu zēns «pelēkos vadmalas svārkos, ceļgalos salāpītās biksēs un lielās, noškiebtās pastalās». Cibiņš ir jau skolas gados, un viņa bēdīgais liktenis saistās ar sniega kauju starp «krieviem» un «turkiem» pļavā pie Knipskas tilta.

Kamēr Matīsiņu iepazīstam mazmāju un ganu dzīves vientulībā un sapņu un asaru klusumā, ap Cibiņu jau ir raibāka pasaule. Rakstnieks to rāda skolā, citu zēnu barā, vairāk dzīvē un cīņā. Tāpēc arī pats Cibiņš mums izliekas dzīvāks un ticamāks nekā klusais sapņotājs un mūžīgais raudātājs Matīsiņš.

Aiz Cibiņa tēla redzam spilgtāk krāsotu dzīves fonu ar viņas pretišķībām, nesaskaņām un cīņām. Redzam vairāk, ne tikai dzirdam vien vairs par nabadzības slogu, netaisnību un varmācību, kas sastopams ne vien Cibiņa apkārtnē, bet visā dzīvē. Ja

patīkas, visu šo «kauju pie Knipskas» varam iedomāties kā līdzību, kā simbolu nežēlīgai, nesaudzīgai dzīves cīņai, ko izcīna bagātais ar nabago, taisnais ar netaisno, krietnais ar viltīgo, lai gan rakstnieks, ko droši var teikt, nekādu simbolu tik plašā nozīmē še nav domājis.

Cibiņš redz, kā saimniekdēls Buņģis strebj mātes atnestu siltu zīdeni no kubliņa, no kura viņu, pieaicinātu, rupji aizdzen. Redz, kā šis Buņģis plātās ar tēva Rīgā pirktu «piskaru» un visur spēlē vadoņa un varoņa lomu. Viņam, apdāvinātam un čaklam, visur jāpaliek atpakaļ un apakšā un vēl jāsaņem rājiens vainīgā sliņķa vietā. Nav nekāds brīnums, ka viņš pret šī bagātā sliņķa ērtībām jo skaidrāk sajūt savas nabadzības un ar to nešķirami saistītas netaisnības un pārestības slogu. Dabiski, ka viņš Buņģī redz savu lielāko ienaidnieku un sniega kaujā pie Knipskas uzbrūk tam ar nepiedzīvotu niknumu. Tomēr, neskatoties uz visu varonību, «kauja» priekš viņa beidzas bēdīgi. Stiprākā pretinieka noveikts un izsmiets, saplosītiem svārkiem, viņš neuzdrošinās klasē rādīties. Izsalkuma mocīts, viņš tomēr iezogas skolas ēdamistabā un tur tiek noķerts pie Buņģa lādes. Nosodītam, apkaunotam viņam jāiet uz māju mātei pakaļ. Viņš izbēg laukā ziemas naktī un mežā uz ceļa nosalst.

Cibiņam nav tās pārāk lielās, varētu sacīt, slimīgās jūtelības un raudulības, kas Matīsiņam. Viņš ir mazliet vīrišķīgāks sevī, bet tomēr tikpat vārgs un nespēcīgs pret to ārējo, kas nosaka viņa likteni, kas galu galā veidojis arī viņa dabu. Cibiņā un viņa liktenī jau redzam tās sabiedriskās pretišķības, to sociālo netaisnību, ko rakstnieks aizķēris daudzos citos savos stāstos, ar sirdi un jūtām atsaukdamies uz viņām, bet ar prātu nemeklēdams viņu cēloņus un nekur nemēģinādams rādīt, kā tos izskaust. Te savā īpašā veidā, lai gan vēl diezgan neskaidri un nenošķirti, dzirdams jau tas ievērojamais sirdsšķīstības motīvs, kas turpmākajos Poruka stāstos izskan visā pilnībā. Cibiņš pieder pie to sirdsšķīsto ļaužu nošķiras, kuri asi sajūt visu to sociālo netaisnību, kas dzīvē jācieš nabaga bērnam. «Bet raudāt viņš vairs nevarēja. Viņš sajuta riebumu pret visu. Pasaule viņu jauniņu, kurš pēc dzīves priekiem slāpa, jau nelaikā mērdēja un vārdzināja.» No bērna viedokļa lūkojoties, saprotams, ka visa ļaunuma iemiesojumu viņš redz bagātajā, uzpūtīgajā saimniekdēlā Buņģī. Viņš mēģina cīnīties pret to, bet neapsver, pirmkārt, to, ka visa skolas iekārta piemērota drīzāk Buņģim un tā radiniekam, ka arī skolotājs, varbūt negribēdams, stāv Buņģa pusē. Un, otrkārt, viņš neapsver arī to, ka tas, kas viņam iedzimis un mājā un dzīvē ieaudzināts, ir stiprāks par viņa ienaidu un izcīņas tieksmēm. Dusmu un izsalkuma dzīts, viņš krīt vājībā un grēkā, ko viņa

paša sirdsapziņa nevar panest. Viņš ir noziedzies pret skolas tradīcijām, pret Kristus mācību, vecākiem un sevi pašu. Viņam atliek tikai viens ceļš — nāve. Un patiešām, labi aplūkojoties, tiek redzams, ka Cibiņa nāve nav gluži nejaušs gadījums, bet gan paša neapzināts izejas meklējums.

3) S i l e n i e k u J ā n i s. — Jānis «Romas atjaunotājos» ir Silenieku saimnieka dēls. Varbūt viņš tāpēc atšķiras no gājēju bērniem, Matīsiņa un Cibiņa? Bet rakstnieks pats uzsver, ka viņš ir mazturīga saimnieka dēls. Tā kā starp nabagajiem lauku saimniekiem un sīkpeļņiem īstenībā starpības gaužām maz, tad lasītājs jau pats varēs saprast, ka tikpat maz starpības starp Silenieku Jāni un Matīsiņu ar Cibiņu.

Arī Jāni rakstnieks pats galvenajos vilcienos raksturo tik zīmīgi, ka vajadzīgs tikai savilkt vienkopus svarīgākos teicienus par šiem zēniem, «kuri pa krēslu mīl lūkoties augšup uz zvaigznēm»: «Šie zēni ir bāli, smalkiem, patīkamiem sejas vaibstiem un sapņaini mirdzošām acīm. Viņi dienā neizskatās lāgā: tādi slimīgi, noguruši, un nekad tie nenoplūc puķi un nepiesprauž sev pie cepures, bet ļauj visam mierīgi ziedēt, nolien labāk pakrēslī un reizēm nopūšas, it kā bēgdami no saules un no karstajiem vasaras saules dienu tvaikiem... Šie īpašas šķiras smalkie zēni... Šie īpašas šķiras smalkjūtīgie zēni... Šie bālie, lēnie zēni ar sapņaini mirdzošām acīm arī ir varoņi...» Un tādu varoni rakstnieks mums rāda Silenieku Jāni.

Stāsta pirmajās rindās ieraugām viņu ķēķa priekšā uz velētuves sēžam, zvaigznēs lūkojamies un raudam. Viņš ir atjaunotās Romas Cezars piecpadsmit verstu attālajā Elksnaines draudzes skolā, bet viņš netiek turpu. Viņam te Sileniekos jāceļas jau ap četriem rītos augšā, jāar un jāpļauj. Toties jo neatlaidīgāki viņa sapņi par tālāku izglītību, par visu labo un daiļo, ar ko varbūt pašam būtu iespējams izkļūt no nabadzības un arī piederīgiem palīdzēt tikt uz augšu. Beigās viņam gan izdodas nokļūt atpakaļ skolā, bet iznākums no tā tikpat bēdīgs kā «Kaujā pie Knipskas». Gluži kā Cibiņam, viņam tur ir savs ienaidnieks no bagāto aprindām. Un, kad viņš «romiešu» un «barbaru» kaujā tam izsit aci, tad tiek izslēgts no skolas un aizsūtīts atpakaļ uz Sileniekiem. «Un Cezars brida pa Silenieku dumbrājiem un ar laiku pavisam aizmirsa, ka tas reiz bijis atjaunotās Romas Cezars».

«Romiešu» sapulces vieta tuvējā silā ir sagrauta. «Cezara» uzvarētājs tur nodibina savu «Jauno Parīzi». Tas nesapņo vairs vecos sapņus, bet smēķē papirosus, dzer alu un vispār pa sestdienas vakariem uzdzīvo zaļi.

Poruka zēnu tipu psihiskais un sociāli idejiskais raksturs. Ja atskatāmies uz aplūkotajiem zēnu tipiem trijos labākajos Poruka stāstos *, tad viegli varam savilkt vienkopus viņu raksturu galvenās līnijas. Vispirms redzam, ka visos trijos stāstos un tāpat trijos dažādīgi zīmētajos raksturos mums darīšanas īstenībā ar vienu un to pašu zēna tipu. Visi trīs ir nabaga ļaužu bērni, visi trīs — bāli un sapņaini, visi trīs domā par augstām lietām, cīnās un pazaudē cīņu. Visi trīs pārmērīgi jūtelīgi ne vien pret ārējo netaisnību, bet pat pret stiprākiem ārpasaules iespaidiem. Var sacīt, ka sapņi un asaras aizņem visu viņu dzīvi. Tātad še mums viens un tas pats zēna tips trejādās psiholoģiskās variācijās un, ar zināmiem ierobežojumiem var sacīt, trejādas apkārtnes apstākļos. Viens un tas pats motīvs trejādās modulācijās. Viena un tā paša motīva vai tipa pastāvīgu atkārtojumu parasti sastopam pie tā sauktajiem subjektīvi romantiskajiem rakstniekiem, kuri dabā, pasaulē un dzīvē redz tikai to, ko paši no sevis tur iedzejojuši iekšā. Viņiem trūkst reālistiski objektīvo rakstnieku spējas pilnīgi iedomāties un iejusties novēroto vai fantāzijas radīto dažādo tipu atsevišķajās īpatnējībās un attēlot tos kā atsevišķus, patstāvīgus, dzīvus cilvēkus, kurus izaudzējusi savāda sociāla apkārtne vai kuru raksturs atkarājas no sevišķiem dzīves apkārtnes sagadījumiem. Romantiķi-subjektīvisti dod saviem tēlojamiem tipiem dažādus nosaukumus (Mārtiņš, Cibiņš, Jānis) un rāda tos dažādā apkārtnē un apstākļos (Egļupji, Elksnaines draudzes skola), bet aiz šiem dažādajiem nosaukumiem un visādās vietās rāda tikai sevi pašu, sava paša garīgo dabu.

Ka arī Poruks visos savos zēnu tipos īstenībā rāda tikai pats savu garīgo seju, par to varam dažādīgi pārliecināties. Vispirms jau katram lauku dzīves un ļaužu pazinējam, it sevišķi katram lauku skolotājam, būs jāatzīst, ka Poruka bālie, sapņainie zēni ir tikai reta izņēmuma parādība. Tāda pārmērīga sensibilitāte, tik asaraina jūtelība lauku apstākļos nemaz nevar plaši attīstīties. Drīzāk jau tā varētu būt pilsētnieku zēnu īpašība — lai arī tur tā tādos apmēros tāpat neiespējama. Gan Poruks pats ir zemnieka dēls. Bet viņa izglītības ceļš un vēlākā dzīve viņa domāšanas un jušanas veidu ir padarījuši manāmi pilsētniecisku, tāpēc saprotami, ka viņa tēlotie zēni ar savām nenoteiktām ilgām un slimīgo, vārgo jūtelību ir drīzāk romantiskas fantāzijas radījumi nekā dzīvi lauku cilvēki. Cik tomēr viņi tuvi un mīļi rakstniekam pašam, to redzam no dažādām

* Vēl Porukam ir pievilcīgs stāstiņš par meiteni — «Zuzīte», bet tas ne ar ko sevišķi neatšķiras no viņa zēnu stāstiem.

piezīmēm «Romas atjaunotājos». Tur Poruks ar lielu nicinājumu izsakās par veselīgajiem zēniem, kuriem saulē nodegušas sejas un netīras, sastrādātas rokas. Viņa mīluļi ir tikai bālie, asarainie sapņotāji. Tāpēc, ka jūsmīgs sapņotājs viņš pats bijis visu mūžu. Tāpēc, ka šie zēni ir tikai viņa paša garīgās sejas attēls. Jo nepārprotamāk par to pārliecināmies, pārlasīdami citus Poruka rakstus. Visos viņa stāstos, ar «Pērļu zvejnieku» sākot un «Zilizānu» beidzot, tēlojamais tips ir tas pats jūsmīgais sapņotājs — autors pats.

Ar to nebūt nav teikts, ka šādiem romantiski subjektīviem paštipiem nebūtu nekādas sociālidejiskas un ētiskas vērtības. Gan Poruks — kā to vēlāk tuvāk redzēsim — skatās uz dzīvi un vērtē cilvēku no mirstošā hernhūtisma viedokļa, kas pilnīgi noliedz tagadējās dzīves tieksmes un attīstības virzienu. Bet nevar arī noliegt, ka Poruka laika lauku dzīvē bij daudz kas neceļā novirzījies un atmetams. Mantrausība un patmīla, rupja patvara un jebkādu augstāku ideālu trūkums bij manāms turīgās zemniecības dzīvē uz katra soļa. Brutāls materiālisms nomāca visus garīgos centienus un visu dzīvi sastindzināja praktiskas iekāres tieksmēs. Pret šo rupjo, tukšo dzīvi ar tās brutālajiem cilvēkiem Poruka bālie, smalkie zēni paceļas kā spilgts pretstats — kā garīgas dzīvības saucēji un augstāku centienu atgādinātāji. Šajā ziņā viņiem arī sociāli ētisku vērtību nevar noliegt, gluži tāpat, kā to nevar noliegt pašam Porukam latviešu rakstniecībā un visā kultūras dzīvē.

Tomēr viņu dzejiskā, mākslinieciski estētiskā vērtība ir daudz augstāka nekā sociālidejiskā. Kā romantiskas fantāzijas radījumi, viņi mums rādās savādā, rožaini miglotā gaismā, gleznaini runājot, varētu sacīt, cēli caurspīdīgi, gandrīz vai ēteriski. Ne ar savas būtnes psiholoģisko saturu, ne ar savas dzīves centieniem un ciešanām viņi mūs sevišķi nevaldzina. Šajā ziņā viņi īstenībā radikāli neatšķiras no citu latviešu rakstnieku tēlotiem zēnu tipiem. Bet viņi mūs pārsteidz kā dzejiskas izdomas veidotas ēteriskas būtnes, glezni vārīgas un trauslas, līdzīgas plānām stikla vāzēm, kas apsvīst, ja tām mazliet dvašu uzpūš, un sabirst, ja viņas ar rupju roku aizskar. Pie šī salīdzinājuma varam pakavēties ilgāk. Mēs zinām, ka tādām vārīgām stikla vāzēm nav gandrīz nekādas praktiskas nozīmes. Ikdienas dzīvē viņas ir nelietojamas un gluži pieciešamas. Bet viņas ir daiļas, un tas viņām cilvēku dzīvē piešķir jo ievērojamu vērtību. Daiļums, it sevišķi mākslas daiļums, sniedz tādu, no visām iekārēm svabadu, ne ar ko citu neatsveramu, tīri garīgu baudu, kura izglītotam, jūtīgam cilvēkam palikusi tikpat nepieciešama kā maize un ūdens. Daiļums iekai-

rina mūsu redzi (citos gadījumos dzirdi), saviļņo mūsu labākās, dziļi cilvēciskās jūtas, liek mums visspilgtāk pārdzīvot savas iekšējās būtības un viņas pilnskaņas jausmu. Estētiskā daiļuma iespaids daudzējādi ierosina un izdziļina mūsu dzīvības apziņu un caur viņa radītāja-mākslinieka īpatnējības nospulgu garīgi tuvina mūs radniecīgiem līdzcilvēkiem. Estētiskās vērtības visā pilnumā nav pāra teikumos raksturojamas. Bet liekas, no sacītā tomēr būs noskārstama Poruka zēnu tipu augstā estētiskā vērtība — lai arī sociāli psiholoģiskā, idejiskā un ētiskā viņos nebūtu visai liela.

Poruka zēnu stāstu estētiskais veids. Ja atvēršam skatu Poruka zēnu tipiem pašiem un metam to pār viņa stāstiem vispār, tad atklājas diezgan savāda aina. Tēlojuma izveida un noskaņas ziņā visi tie nebūt nestāv vienādā augstumā. Visvājākais, bez šaubām, ir «Asaras». Tur visraksturīgākā veidā sastopam tā saukto lirisko tēlojuma veidu, kurš jaunatnes saprašanai, estētiskai jūtoņai un interesei vismazāk piemērots. Pāri pusstāstam Matīsiņš tur fantazē un jūsmo — kā viļņos slīgst dažādās atcerēs, sapņos un jausmās. Stāstam pavisam nav darbības, kura vispirmām kārtām saista jaunus lasītājus. Ievērptais pavediens vairāk reižu aptrūkst un tiek atsākts no citas vietas. Tikai pie pašām beigām stāsts dabū straujāku, dramatiskāku plūsmu, kur dzīvība un darbība, bet ne vien tikai ārēji apraksti un Matīsiņa dvēseles pārdzīvojumu nostāsti. Bet arī tur stāsts cieš aiz rakstnieka paša piepītās filozofijas, kas orgāniski neiekļaujas stāsta ritumā un bez tam citādi noskaņotai jaunatnei paliks mazsaprotama.

Nesalīdzināmi labāki jau ir «Kauja pie Knipskas» un «Romas atjaunotāji». Pirmajā tūliņ pirmajās rindās redzam abus galvenos tipus — bālo un brutālo — spilgtā gadījumā un noteiktā apkārtnē. Tūliņ no sākuma skaidri redzam ikviena īpatnējo raksturu un nesamazināmo pretišķību abēju starpā. Nojaušam nenovēršamo cīņu un ar ziņkāri sekojam notikumu virknei līdz pat traģiskajam atrisinājumam. Nav te to lieko prātojumu un pārmērīgās sapņošanas un raudāšanas. Autors pats palicis daudz objektīvāks, ar saviem prātojumiem un paskaidrojumiem nejaucas starpā, bet ļauj runāt notikumam pašam un lasītājam pašam izlobīt stāsta saturu. Līdzvērtīgi ir «Romas atjaunotāji». Neskatoties uz tīri ideālistisko saturu, tēlojamā «varoņa» apkārtne zīmēta pilnīgi reālistiski un pārliecinoši. No tā pats «varonis» arī liekas dzīvāks un ticamāks. Tādas traģēdijas, kādu rakstnieks rāda šajā stāstā, īstenībā arī dzīvē sastopam visai bieži. Rakstnieks viņu izloba no visa nejaušā, pārejošā, mākslai

mazvērtīgā un rāda to viņas paliekamā saturā un estētiski noskaņotā veidā.

Poruks savas prozas tēlojumos nav nekāds liels valodas mākslinieks. Izteiksmei viņš palaikam piegriezis maz vērības. Bet, ja viņa valoda nav sevišķi nogludināta, izsmalcināta un izskaņota, tad toties tā īsta un sirsnīga. Poruks stāsta satura pilnā, jūtu bagātā vienkāršā tautas valodā. Tā nepārsteidz ar izmeklētām spulgošām gleznām un nosvarotu ritumu, bet tomēr silda ar savu vientiesību un dabiskumu.

III. Bērnības atmiņu tipi un tēlojumi

Bērnības atmiņu tipi un tēlojumi ir romantiskā virziena rakstnieku sevišķi iecienīts mākslas paveids. Latviešu rakstniecībā viņš arī visai bieži sastopams. Tā, piemēram, Apsīšu Jēkabs, Doku Atis, pa daļai arī Valdis («Staburaga bērnos») snieguši raksturīgus romantiskus bērnības atmiņu tēlojumus un ievērojamus mākslas darbus. Reālistiskāki un tāpēc saturā spēcīgāki ir Plūdoņa («Mazā Anduļa atmiņas») un Jaunsudrabiņa («Baltās grāmatas») tēlojumi. Porukā šīs nošķiras darbi bez ierunas pieskaitāmi pirmā virziena raksturīgākajiem sacerējumiem. Pēc savas cilvēka psihes, iedzimtām un ieaudzinātām tieksmēm un pēc sava mākslinieka temperamenta Poruks ir zemniecisks romantiķis. Viņa atmiņu tipi un tēlojumi viscaur rosās lauku pasaulē.

1) «Lauvas audzēknis». — Nepilnas lapas garajā miniatūrtēlojumā rādītais zēna tips, muižas dārznieka dēlēns Kārlītis, stipri atšķiras no mums jau pazīstamajiem Poruka bālajiem zēniem. Sīks un nevarīgs, viņš tomēr noveic stipro un brutālo pretinieku, krodzinieka dēlu un nākošo kroga papu. Ne ar fizisku spēku, bet ar dūšu un varonību. Kad zēni taisās viņu piepērt, viņš uzlec uz pils balkona trepēm un iebāž roku izcirstās akmens lauvas atplestā rīklē. «Un Kārlītis turēja roku dziļi lauvas rīklē. Viņa acis spulgoja savādi, brīnišķīgi; viņa seja izskatījās majestātiska: viņš valdīja pār mums visiem, roku lauvas rīklē turēdams.» Neviens viņu vairs neuzdrošinās aizskart. Viņš ir varonis un pārāks par citiem. Tāpēc viņš no tās reizes paliek tiem neciešams, it kā nospiedošs. Šajā tipā, tāpat kā visā mazajā, neparasti koncentrētā tēlojumiņā, ir dziļāks idejisks saturs un vairāk mākslas vērtības, nekā, acis vien pārlaižot, varētu domāt. Kārlītis ir brašāks un spēcīgāks nekā Poruka pazīstamie rauduļi. Viņš neveic ar fizisku spēku, bet ar savu garīgo pārākumu. Viņš ir inteliģentāks nekā zemnieku zēni. Katru dienu

viņš sabiedrībā ar bīstamo zvēru tēliem, kuriem neattīstītie zemnieku zēni tikai ar bailēm tuvojas. Rakstnieks te dziļi uztvēris un nedaudziem vilcieniem zīmīgi raksturojis bērna psihi. Bērna fantāzija dzīvnieka attēlam, bieži vien pat kaut kādam nedzīvam priekšmetam, piešķir dzīva radījuma īpašības. Bērnu pasaulē nav nekā nedzīva un nenozīmīga. Viss ap viņiem ir savas īpatnējas dzīvības pilns, viss dzīvo līdzi, domā, sajūt un pat runā. Šajā ziņā bērni ir lielāki mākslinieki nekā pieaugušie un profesionālie. Viņu prāts vēl nenovelk ciešas robežas starp reālo un iedomāto, starp iespējamo un fantastisko. Pieaugušam cilvēkam būtu jāpasmaida par dārznieka dēlēna varonību. Bet bērniem lauva pils trepju galā nebūt nav tikai apcirsts akmeņa klucis. Tas ir akmenī iestindzis, aizmidzis, patiess zvērs, kuru jāsargās uzmodināt. Šo bērnu dvēseļu raksturīgo īpašību Poruks skaisti parādījis nedaudzās, satura pilnās rindās.

Bet tēlojumiņam ir vēl plašāka, varētu sacīt, simbolistiska nozīme, kas dārznieka dēlēnu ar viņa īpatnēji atšķirošo dabu tomēr nostāda turpat rindā ar pārējiem Poruka zēnu tipiem. Poruka mākslinieciskās pārliecības centrā ir ieskats, ka cilvēka gars un inteliģence ir kas augstāks un vērtīgāks par rupjo fizisko spēku. Viņa pārējos zēnu un arī pieaugušo tēlojumos brutālais fiziskais pārvar un nomāc trauslo garīgo. «Lauvas audzēknī» viņš to pavērsis otrādi, un šajā ziņā miniatūra ir viens no retajiem izņēmumiem Poruka rakstos. Un tālākais norādījums, ka zēni sāk ienīst dārznieka dēlēnu par viņa pārākumu, orgāniski ietilpst šajā pašā pasaules uzskatā. Ļaudis necieš garīga pārākuma, tāpēc ka pret to spilgti atēnojas viņu pašu niecība. Ļaužu vairākums caurmērā ir mazisks un vidišķs. Vājākos viņš nicina un spēcīgākos ienīst. Tikai vidišķība ir atzītais, vispārpieņemamais un cienāmais mērs... Uz tik plašām un vēl plašākām pārdomām ierosina Poruka spēcīgi uzrakstītā miniatūra.

2) «B ē r n u s i m f o n i j a». — Kā zināms, Poruks ir studējis mūziķis, mūzikas mīļotājs un dziļš sapratējs. Tāpēc savā prozā un dzejā viņš bieži ieveidojis muzikālus motīvus. Ar kādu veiksmi, to it sevišķi redzam, aplūkodami viņa dzeju. Nupat pārrunājamā «Bērnu simfonija» arī uzrakstīta pēc trim sakarīgiem mūzikas motīviem: *allegro, adagio, scherzo* — jautri, skumji un jocīgi. Iz saviem bērnības atmiņu un bērnu dzīves izjūtu krājumiem viņš te uzrakstījis vienu no saviem skaistākajiem, koncentrētākajiem un vērtīgākajiem tēlojumiem. Kā lielākā daļa Poruka miniatūru, arī šī neaprobežojas un nepaliek bērnu dzīves šaurajā iejomā vien, bet simbolistiski paver izredzi arī lielajā

dzīvē. Mazā Anniņa ir simfonijas «varone». Trijās dažādās situācijās un izjūtu noskaņās viņu redzam. Jāuzsver sevišķi: redzam. Nevienā citā savā darbā Poruks nav tā atraisījies no sava iemīlotā pasmagā aprakstošā tēlojuma veida un tā iespējis taisni parādīt bērna būtni viņas tiešajos pārdzīvojumos un izjūtās. Nekur citur arī tēlojuma centrālā figūra nestāv tik izcilus un reljefi skatāma, ka visas apkārtējās tikai papilda un spilgtāk atspuldz viņas gaišo tēlu. Patiešām šī miniatūra atgādina labi noskaņotu mūzikas gabalu, kur visi skaņu rotājumi piekļāvīgi pavada un atbalsta vadošo melodiju.

Mazā Anniņa grib iziet no pagalma. Viņu pievelk un biedē svešā, plašā, visādu noslēpumu pilnā pasaule aiz vārtiem. Bet kam viņai arī to? Dzīvības un brīnuma pārbagātība arī tepat visapkārt. Kaņepju dārziņš ir kā mazs egļu mežiņš, bites un tauriņi viņā laidelējas kā putniņi. Un ceriņu krūms un baltās smilktis ir tepat. No tām var iztaisīt mājas, ceļus, kalnus un gravas. Govtiņas un aitiņas arī turpat pie rokas — veselu saimniecību uz ātru roku var ierīkot. Un pašdibinātā saimniecība ir pavisam cits kas nekā tā, par ko interesējas lielie. Un tad ir ko uztraukties un ko baiļoties, ka lielie puikas visu neizposta. Tiem nebēdņiem nav ne mazākās jēgas, ko nozīmē šie smilkšu paugurīši, dobītes, kociņi un pumpurīši. Bet, kad zēni aizskrien klaigādami, savas saimniecības vadītāja paliek apgurusi un noskumusi. Saimnieces liktenis — mūžam pie sava pavarda un pie saviem lopiem, kamēr vīriešu dzimums brīvi dauzās pa plašo pasauli. Tikai pāris sīku vilcienu no mākslinieka spalvas, un lasītājam ataust nojauta par lauku sievietes neapskaužamo likteni pēc šīm jaukajām bērnu dienām. Aiz gaišā bērnības saules plankumiņa atēnojas drūmi tumšs, noslēpumaini šalcošs nākotnes sils. Miniatūras nākamajā nodaļā viņš jau tuvāk un skaudrāk jaušams. Mazā Anniņa ir pazaudējusi lellīti un raud. Māte varbūt zaudējusi vēl daudz ko vairāk. «Divas sieviešu sirdis, vientuļas un nesaprastas, vienojas kopējās ciešanās.» Anniņa ietinas mātes priekšautā. Tā paceļ skumjas acis uz augšu, klausās un nodreb: viņa dzird nākotnes smagos, vienmuļīgos soļus. Bet tādi skumju brīži ir tikai pārejošas epizodes bērnu dzīvē. Viņiem pietiek arī tā mazā, saulainā plankumiņa, kas apdziest, bet atplaukst atkal. Anniņa ir atkal atradusi savu lellīti, skraida ar puikām un ķer tos rokā. Kā viņi visi skraida un ko ķer? Vai viņi paši to zina? Bet rakstnieks to zina: «Skrej, skrej uz savu mērķi, uz savu pienākumu. Steidzies to notvert, kas tev jāsaķer. Un pie kapa malas tu viņu būsi saķēris — ēnu, kurai tu nerimstoši pakaļ dzinies.» Tā gan nav nekāda augsta, izmeklēta gudrība. Vecu vecā kristiānisma, bībeles un dziesmu grāmatas

sludinātā patiesība, ka visas dzīves tieksmes un centieni ir nieks. Mūžam cilvēks dzenas pakaļ iedomātam ideālam, bet galā satver tikai tukšu gaisu. Tomēr šis, jau pārāk vientiesīgais, pat banālais akords labi pieskan Poruka simfonijas vadošajai melodijai. Kad simfonijas motīvu virkne izskanējusi, lasītāju ausīs vēl zuz rakstnieka brīdinošā, melanholiski harmoniskā balss. Skumji skeptiska noskaņa par šīs dzīves nevērtību un nenozīmību aizlido kā uz pelēkiem, klusi švīkstošiem spārniem.

3) «M ū ž ī g a i s ž ī d s». — Šī stāstiņa sākumā rakstnieks itin kā paver izredzi tajos atmiņu krājumos, no kurienes viņš smeļ tik bagātīgu vielu vēlākajiem mākslas darbiem. Tie ir atgadījumi bērnībā, kuri kā milzeņi kalni paceļas pār visu pārdzīvoto dzīvi un spēcīgi atgādina, ka viss pagājušais nav sapnis, bet patiešām notikusi īstenība. Un pie tam tiem nemaz nevajag būt nezin cik svarīgiem notikumiem. Par to ikviens var pats sevī pārliecināties. Bērnību pārdomājot, katrs ievēros, ka viņa atmiņu krājumos brīnišķā kārtā uzglabājas kaut kāds šķietami nenozīmīgs gadījums, kaut kāda nespilgta seja, kaut kāds sīkums, kamēr nesalīdzināmi svarīgākais un ievērojamākais pilnīgi aizmirsies un nozudis gadu gaitā un dzīves plūsmā. Cilvēka iespaidu uztvērējs aparāts tik savādi un sarežģīti iekārtots, ka nekādiem loģiskas izziņas un prāta apsvara līdzekļiem nav pilnīgi izprotams. Poruks nupat minētajā stāstiņā min vairākus momentus no savas bērnības atmiņu «kalnu milzeņiem». Starp tiem ir arī atmiņa par apkārtklejotāju paunu žīdu Rabini. Novārdzis, izsalcis tas staiguļo pa pasauli, krāpdams ļaudis un krādams niecīgās naudas ripiņas, kuras pārskaita kārām, drudžaini drebošām rokām. Īsiem, spilgtiem vilcieniem rakstnieks zīmē to acumirkli, kad šis mamona verga ierauga pie sienas sava lielākā ienaidnieka Kristus bildi. Kristus ir bijis viens no lielākajiem vienlīdzības un cilvēku brālības sludinātājiem, naudas un ar viņu saistītās varas un sociālās netaisnības ienaidniekiem. Tā arī šī bērnības atmiņu uzmirdza rakstniekam noder par fonu simboliskam idejiskam notēlojumam. Kā gandrīz itin visur, arī še viņš izlieto atmiņu momentu kā līdzekli savas dzīves atziņas mākslinieciskam sludinājumam. Gan viņa doma neiesniedzas dziļāk modernās sociālās dzīves satvaros. Gan viņš mums nerāda «mūžīgā žīda» naudas kāres dabiskos cēloņus šālaika iekārtā, ne pašu žīdu kā šīs iekārtas izaudzētu tipu. Viņš nelūkojas uz to sociloģiski, bet tikai psiholoģiski, kā uz pašsaprotamu individuālu parādību. Bet tas nu reiz ir viņa dabā, un tā viņš lūkojas uz ikvienu savu tēlojamo cilvēku. Poruks nav analītiķis, kas meklē cēloņus un to sekas. Dzīves vērotājs un individuālists, viņš redz atsevišķus cilvēkus un dzīves parādības un ar dziļām

skumjām uzrāda kontrastus savā apkārtnē un viņu nesaskaņu ar paša dziļi ieaugušo kristīgās morāles jūsmu.

«Mūžīgais žīds» ir it sevišķi raksturīgs paraugs Poruka bērnu atmiņu tipiem un tēlojumiem. Itin nekur te nav objektīvi atmiņu notēlojumi vien. Viņš uzmet spilgtu un raksturīgu atmiņu gleznu, bet tai cauri un pāri aužas viņa nedziļā, bet silti izjustā dzīves filozofija, viņa kristīgais ideālisms un skumjas par visu, kas dzīvē nesaskan ar viņa ideāliem.

4) «Vectēva stāsti». — Ne velti visu rakstnieku bērnības atmiņu tēlojumos tik bieži figurē vectēvs un vecmāte. Darba spējīgiem lauku cilvēkiem nav vaļas nodarboties ar bērniem. Tie ir iejūgti un darbā dzenami no agra rīta līdz vēlam vakaram. Bērni viņiem tikai maisās pa kājām. Tos instinktīvi pievelk lielo darbs un dzīve, neaizturama izziņas kāre tos mudina ielūkoties tajā svešajā pasaulē, kurā pēc kāda laiciņa pašiem būs jāstājas iekšā. Vecie, dzīves un darba invalīdi, tāpēc ir viņu dabiskie draugi. Dzīvi pārgājušos un dzīvi vēl neaizsniegušos tuvina un sabiedro apmēram vienāds stāvoklis lauku apstākļos un dzimtas dzīvē. Tas vienkārt. Un, otrkārt, arī zināma psihiska radniecība. Ne velti saka, ka veciem cilvēkiem ir bērna prāts. No tekošās, radošās un veidojošās dzīves pamazām izstumti, savas nevarības pēc vai nu atmesti un aizmirsti, vai pat nicināti, vecie pazaudē kontaktu ar esošo un patlaban ritošo un itin kā atvelkas savas pārdzīvotās dzīves atmiņās un atjautā. No saviem atmiņu krājumiem viņi tad ceļ laukā tēlus un ainas, kas bērnus valdzina tāpat kā pasaku tēlojumi. Abas šīs paaudzes ir sabiedriski un psihiski cieši saistītas, un tā viņas arī sastopam rakstniecības darbos.

Poruks savu vectēvu raksturo zīmīgi un samērā reāli stāstiņā «Pašnīdētājs». Kā vairākums veco ļaužu ļautiņu, viņš ir strādīgs un dievbijīgs. Un, gluži tāpat kā šis vairākums, arī māņticīgs. Tāpēc viņa stāstos darbojas miroņi, spoki, burvji un raganas. Viņa stāstam ir romantiski teiksmaina nokrāsa, kas bērnus palaikam sevišķi interesē. Velnu viņš redzējis, apraktas mantas braucis meklēt. Viss tas ir parasti un raksturīgi. Mazāk parasts ir vectēva stāsts par «pašnīdētāju». Tas ir savāds slimnieks, kas pats nevar pasacīt, kas viņam īsti kait. «Ne sāp, ne arī reibonis nāk, bet tā ir, ka nevar dzīvot.» Visvairāk viņu nomoca riebums pret ēšanu — pret to, ko cilvēki ēd un kā. «Liekas, ka viss, ko cilvēki ēd, ir tikai netīrumi. Cik nešķīsti rīt kauta, nosista kustoņa miesu. Papriekšu nosit, izdzen dzīvību un tad ēd līķus, miroņus.» Un tā šis savādnieks, nesaprasts un ienīsts, tiek padzīts un pazūd bez vēsts. Mēs, protams, nevaram zināt, vai Porukam patiešām palicis atmiņā šāds vectēva stāsts

jeb vai tas tādā formā nav tikai viņa paša mākslinieciskās fantāzijas izdomājums un rakstnieka tehnikas veidojums. Abas šīs formas rakstniecības darbā pielaižamas un līdzvērtīgas. Vienādi vai otrādi «pašnīdētāja» raksturojumam cauri aužas tā pati pazīstamā Poruka dzīves izjūta. Riebums pret visu rupjo un neglīto dzīvē un cilvēkā un nepiepildāmas ilgas pēc labākā, smalkākā un daiļākā. Ja šis te ir viņa patieso atmiņu tips, tad tas mums mazliet apgaismo rakstnieka radošās fantāzijas atceres procesu. Iz aizapziņas krātuvēm zināmā acumirklī paceļas tēli un ainas, kas pieskan viņa īpatnējai domu un jūsmas plūsmai. Viss pārējais paliek kā nogulusies, nekustināma un nedzīva masa, bet šos meklējoši radošās tieksmes izceļ kā dzīvus, kā vakar vēl skatītus, tuvus un pazīstamus.

«Baltais zvirbulis» Poruka vectēva stāstos spēlē ievērojamu lomu. Vispirms ar to uztraukumu, ko viņš saceļ muižas ļaudīs, un tām pūlēm, ar kādām viņš cilpā noķerams. Un beidzot ar to, ka par viņa nāvi cienmātei birst rūgtas asaras, bet ne tā par vīru, kas tajā pašā laikā nositas. Te Poruks savam vectēvam liek palikt filozofam un gala slēdzienā prātot, «ka labāk ej kopā ar cilvēku, lai viņš kāds, nekā skrej zvirbuļam pakaļ, lai arī tas būtu tik balts kā sniegs». Drusku vien padomājot, te atrodam atkal to pašu Poruka dzīves atziņu, par kuru bij jārunā gandrīz ikvienā iepriekšējā stāstiņa iztirzājumā. Kā subjektīvs romantiķis, Poruks nekur nevar iztikt, nepiespraudis vai nepiepinis savu morāli. Nav ko liegt, tā šajos īsajos tēlojumiņos sāk apnikt, paliek vienaldzīga un līdz ar to pazaudē tikpat savu idejisko, kā mākslinieciško vērtību. Māksla necieš nekādas tiešas moralizēšanas, ne prātojumu. Idejiska tendence nedrīkst parādīties tieša, kaila un uzbāzīgi didaktiska. Nemanāmai viņai jāieaužas pašā tēlojumā kā orgāniskai, neatvienojamai sastāvdaļai. Poruks pārāk bieži ir moralizētājs un pamācītājs — kā visi kristīgā ideālisma sludinātāji. Šī ideja pēc savas dzimšanas un savā dziļākā dabā prasās izsvērtas tendences un propagandas, un aiz tā bieži vien cieš citādi vērtīgi mākslas tēlojumi.

5) «Iz maniem bērnības laikiem». — Ar vectēvu Porukam saistās vairāki atmiņu tipi un atgadījumi. Tāds ir arī «misionārs». Tajā nu neredzam vairs tā vientiesīgā svaiguma un reālās vienkāršības kā pārējos. Stāsts ir pārāk romantizēts un saraibināts. Vai nu rakstnieka atmiņa šoreizējo tēlu uzglabājusi pārāk nespilgtu, vai arī viņš to attēlojis vājākā, mākslinieciska apgarojuma nabagākā brīdī, bet viņam ir vajadzējis tur piepīt klāt daudz ko pašizdomātu un visu šo raibumu applīvurot literatūras romantikas piekaram. Mazajā stāstiņā nāk priekšā bērnu slepkavība, passlepkavība, ārprāts un tamlīdzīgi

pārspīlējumi, kuri nekādi nav iedomājami bērnības atmiņu vieglī liriskā plūsmā. No Poruka šīs nošķiras tēlojumiem stāstiņš nav vienkārši izmetams laukā. Bet lasāms tomēr ar apdomu un vaļēju kritisku skatu. Pret viņa vājumu jo labāk izceļas pārējo tēlojumu mākslas vērtība un daiļums, lai arī no ārienes šis stāstiņš liekas stipri līdzīgs Poruka parastajam veidam. Arī tam galā viņš piespraudis savu iemīļoto dzīves filozofiju, kura ševēl noteiktāka un plašāk tverta nekā citur. Vājprātīgās Līzes krāsaino stiklu tarbā — viņš prāto — tik daudz «dimantu», bet neviens neatzīst viņu vērtību. Ir tak pasaulē īstie dimanti, kuri allaž noteic tavam liktenim ceļu un virzienu. Papīram un dimantam ir lielāka vērtība nekā cilvēkam. «Cilvēks nav nekas, nekas . . .» Poruks it nepavisam nav politisks domātājs. Parasti viņš ar saviem morāles prātojumiem neizvirzās no kristīgās morāles un individuālās ētikas loka, nenostādīdams to pret plašāku sabiedrisku perspektīvu. Bet šajā gabaliņā, lai arī kautri un apslēpti, tomēr ieskanas norādījums uz laika apstākļiem, kur papīram un naudai daudz lielāka nozīme nekā cilvēkam pašam.

6) «R a i b a d i e n a» ir viens no pievilcīgākajiem Poruka bērnu dzīves tēlojumiem. Vispārējais attēlojums aptver triju zēnu un lielā puiša «Rotšilda» kopējos piedzīvojumus kādā vasaras svētdienā. Tie atšķiras no Poruka stāstiņos parastajiem ar savu vaļējo, ātri slīdošo sakarību saturā un vieglo impresionistisko skicējumu izteiksmē. Te nav vairs tās smagās pieķērības katram, pat tam nesvarīgākajam sīkumam dabā un cilvēka jūsmu plūsmā, kas dažā labā Poruka gabaliņā tā nogurdina un pat apnīk. Nav arī parasto slimīgo, asaraini sapņaino zēna dvēseļu tēlojumu, pie kuriem viņš citkārt tā mīl kavēties. Triju zēnu un «Rotšilda» raksturojumi vienkārši, reāli, varbūt pārāk aprauti, bet tomēr zīmīgi un pārliecinoši. Sevišķi spilgti tie izceļas smalki uztvertos iekšējo un ārējo īpašību pretstatos, kas dzīvi paši par sevi un spilgti izsver un atēno cits citu. Skolā literāriskai analīzei un rakstu darbiem šis stāstiņš tikpat ar savu notikumu saturu, kā raksturu tēlojumiem sniedz pateicīgu, dažādīgi apstrādājamu un veidojamu vielu.

IV. Pieaugušo pasaule no zēna perspektīvas

Tā nav mazāk plaša un pievilcīga kā zēna paša daba un piedzīvojumi. Patiesībā itin viss zēna dzīvē, pārdzīvojumos, meklējumos, pārdomā un sapņos, visciešāk saistās ar pieaugušo dzīvi un viņas interesēm. Pieaugušo pasaule ir zēna paša nā-

kotne. Instinktīvi viņš nojauš, kurp sliecas viņa attīstības ceļš, un, pieaugušos vērodams, patiesībā lūko uzminēt pats savu likteni. Lielākā daļa zēnu rotaļu ir tikai pieaugušo darba atdarinājums. Pazistama ir zēnu tieksme arī tieši mēģināties pieaugušo darbos, kuri tiem vēl pavisam nav pa spēkam. Lielo acīs viss tas ir tikai blēņas, parasti zēnu ar viņa nerimstīgiem apvaicājumiem strupi noraida un atbīda sāņus. Pieaugušajiem lauku ļaudīm ne gribas, ne patikas nākt pretī zēna nenoslāpējamai izziņas kārei, kurā patiesībā izpaužas tās visnopietnākās dzīves dziņas. Tāpēc viņš parasti meklējas draugus lielo pasaulē un bieži vien arī vēlāk visu mūžu patur tos labā piemiņā. Paši dzīvei atstumti, vectēvi un vecmāmuļas te maz var līdzēt. Te vajag spēcīgo, strādātāju, dzīves veidotāju. Un tā visos bērnības atmiņu stāstos figurē krusttēvi un krustmātes — tie tuvākie cilvēki, kas zēnam bijuši tuvos draugos un nākuši pretim viņa ziņkārei un dzīves izziņas meklējumiem.

Vairāk nekā jebkura cita rakstnieka darbos Poruka tēlojumos sastopam šos krusttēvus un krustmātes. Tie ir dzīvi, siltas mīlas apdvesti, ar sirsnību veidoti tēli, ko rakstnieks izceļ no saviem bagātajiem atmiņu krājumiem. Estētiskajā ziņā tie ir starp skaistākajiem viņa bilžu galerijā.

1) «Krusttēvs». — Šo stāstu patiešām var nosaukt par klasisku latviešu rakstniecības atmiņu tēlojumos. Tikpat rakstura plastikas ziņā, kā vispārējā satura izveidojumā un saskaņojumā un dzīves atziņas pilnībā šis ir viens no visvērtīgākajiem Poruka darbiem. Vispirms viņā sastopam ārkārtīgi dzīvi un psiholoģiski pareizi zīmētu paša meklētāja, domātāja zēna raksturu. Pārējie zēni viņam izliekas garlaicīgi un muļķīgi, tāpēc ka viņi nekā vairāk nezina par to pasauli, kuras viņš meklējas. Meitiešu runas un smiekli viņam nepatīk. Meitieši viņu arvien uzskata kā bērnu, kā maziņu nejēgu, kuram nekā nevar ticēt un kurš nekā nezina. Arī spēka viņam nav daudz, un viņa darbi drīzāk izliekas pēc niekošanās. Turpretim lielo puišu spēks, ikdienišķo darbu prašana un pašapzinīgi drošā kustēšanās viņu lieliski valdzina. Tiem liekas viss, kā zēnam pašam vēl trūkst un pēc kā viņš ilgojas. Tāpēc puiši ir viņa lielākie draugi. Viņu domas un spriedumi liekas neapšaubāmi pareizi. Tāds it sevišķi ir Jānis, kas allaž raugās nopietni uz zēnu, neizjoko to uz katra soļa un nedzen prom no sevis. No tā allaž var dabūt palīdzību, atbalstu un paskaidrojumu. Pie zvejas un vēžošanas viņš ir klāt, pieguļā viņš to ņem sev līdzi. Turpat līdzās Jānim ir krustmāte Anna. Kā meitieša cilvēks, tā, lai arī radiniece, liekas tālāka un svešāka par Jāni. Tuvāka viņa paliek tikai tad, kad Jānis viņu apprec un tā arī pats tiek

par krusttēvu. Ar nepārspējamu psiholoģisku izpratu un mākslinieciskū veiksmi tēloti zēna novērojumi pieguļā, kā tie divi taisās precēties, un šī atraduma novērtējums no zēna perspektīvas. «Tātad drīz kaus vērsi, slaktēs pāris cūku, sivēnus, darīs alu, izpušķos sētu, un tad kāzas gatavas. Lai tik sabrauc viesi, sanāk muzikanti, tad jandāliņš ies vaļā.» Tas «jandāliņš» ir tas galvenais Jāņa un krustmātes Annas precību lietā. Pārējais zēnu pagaidām neinteresē. Bet pēc kāda gada krusttēva un krustmātes laimīgās kopdzīves nāk neparedzēts likteņa sitiens, kas arī zēnu dziļi satricina. Krustmāte radībās mirst līdz ar mazo. Krusttēvs Jānis paņem zēnu uz rokām, piespiež savu bārdaino vaigu pie viņējā un šņukst: «Tāda ir, Jancīt, cilvēka gaita.» Nespēka pārņemts, viņš sagrīļojas un satver sievas līķi. Tā ne vien rotaļās un parastā ikdienas dzīvē, bet arī dzīves dziļajā traģismā šie tuvie cilvēki jau agri ievada zēnu. Tiem galvenais nopelns, ja viņš jau agri sāk vaļējām sapratēja acīm lūkoties dzīvē, ja viņš bagātīgi uzkrāj tās dzīves atziņas, kas nepieciešamas vērotājai un meklētājai mākslinieka dvēselei. Labi padomājot, mēs kurš katrs atradīsim savu atmiņu krājumos tādus krusttēvus, no kuriem mantojuši ne mazāk kā no saviem vecākiem.

2) «Krustmātes kāzas» — arvien aplūkojamas turpat līdzās iepriekš pārrunātam Poruka stāstam kā līdzteku tēlojums un dažā ziņā arī kā papildinājums. Vispirms, krustmāte Karlīne ir vienīgais, spilgti raksturotais un plastiski veidotais sieviešu tēls Poruka atmiņu stāstos. Viņa kautrais, sievietiski maigais talants tomēr vismīļāk kavējas pie vīriešu personībām, laikam tajās meklēdams to pašapziņu un dzīves drosmi, kuras pašam trūkst. Krustmātei Karlīnei nu arī visai maz no Poruka citām sievietēm piemītošās jūtelības, jūsmības un romantisma. Tā mājās itin kā izpilda inspektora vietu un pārzina visu saimniecību. Ne tikai gājēji, arī tēvs un māte baidās no viņas. Tā ir caur un cauri vīrietiska sieviete, tikpat saimniecības darbos, kā savā privātā un mīlestības dzīvē. Ap šo pēdējo, sevišķi krustmātes kāzām, tad nu galvenā kārtā rosās viss stāstījums. Precēties krustmāte Karlīne grib kā kura katra lauku sieviete. Bet viņa nepaļaujas jūtām un tamlīdzīgai mīkstulībai. Viņa ir praktiska aprēķinātāja un zina savu vērtību. «Viņas sirds karsa priekš plašas saimniecības, kurā tā varētu valdīt pār cilvēkiem un lopiem.» Tāpēc viņa atraida visus citus brūtgānus un gaida uz bagāto saimnieku, vecpuisi Līni, kuram vecāmāte neparko neļauj Karlīni vest mājā. Reālistiski suloti un ar dabisku humoru rakstnieks attēlo Karlīnes priekus un pārdomas vecenes nāves gadījumā. «Bija jau ar laiks mirt,» Karlīne, piedurknes

atlocīdama, teica. «Diezin kas cilvēkam liek tik ilgi dzīvot. Un ko tad šī pati precējās un dēlam neļāva precēties. Tīrā maita!» — Tas jau gan izklausās brutāli un necilvēcīgi. Bet tāda nu reiz ir lauku dzīve un viņas cilvēki. Tur nav vietas nezin kādiem pilsētnieciskiem smalkumiem un jūsmībai. Gājējai sievietei jālūko pašai, kā viņa nodrošina savu nākotni un vecuma dienas, ja negrib mūža pēdējo galu nonīkt kaut kādā aizdurvē vai nabagmājā. Lauku apstākļos sieviete nevar būt nekāda romantiska sapņotāja, viņai jābūt apsvērājai, prāta cilvēkam un enerģiskai savu interešu pārstājējai. Un krustmāte Karlīne ir tāda. Lielisks ir krustmātes kāzu tēlojums pēc zēna atmiņām. Kas pats bērnībā tādus lauku godus piedzīvojis, tas jutīs, ka te no katra spalvas vilciena spīd pretī pati dzīves patiesība, gaišām acīm skatīta un siltā mākslinieka sirdī izjusta. Brauciens uz baznīcu, kāzu mielasts, dzīrotāji tēvaiņi, ciema muzikanti, dažādie parastie kāzu joki un rotaļas — situācija pēc situācijas, bilde pēc bildes slīd gar lasītāja acīm, rindodamies plašā, sakarīgā, viegli pārskatāmā ainā. Tā nav nekāda etnogrāfiska aina, darināta ar kaut kādiem specifiski tautiskiem nolūkiem, kā to tik bieži redzam tautisko epigoņu nemākslinieciskajos stāstos. Nekur viņa neizslīd no zēna vērojumu un pārdzīvojumu perspektīvas. Zēna izprata un izjūta viņai piešķir spilgti raksturīgu kolorītu un īpatnēju pievilcību. No tās varētu daudz mācīties tie nacionālie romantiķi, kas tamlīdzīgus tēlojumus pārmērīgi piekravā visādiem nedabiskiem, psiholoģiski neīstiem un neiespējamiem zēna filozofiskiem prātojumiem un pārspīlētiem jūsmojumiem.

3) «Krusttēvs Dāvis» — nav gluži tik reljefi tēlots kā Jānis vai krustmāte Karlīne. Ne tāpēc, ka rakstniekam te tā neveicies, bet tāpēc, ka šis tips viņa atmiņā citādi uzglabājies un mākslas darbā citādi veidojams. Viņa ārējās un iekšējās sejas vispārējais apveids un atsevišķie vaibsti paši par sevi neliekas rakstnieka atmiņā tik apjaušami palikuši. Viņš atminas to vairāk pēc viņa parašām, dzīves un darbiem. Bet stāstiņš rāda, ka arī tā, netieši, var izveidot dzīvu un pārliecinošu rakstura tēlu.

Veselā novērojumu, atgadījumu un notikumu virknē rakstnieks atminas un notēlo šo savu krusttēvu. Zīmīgs ievadījums šajā tēlojumā ir jau krusttēva «kakta» apraksts, «kurā atradās glīta gulta un pie sienas uzkārts skapītis, kurā tas uzglabāja augšas plauktā Bankava spredikļu grāmatu, dziesmu grāmatu un lūgšanas svētdienām un dažādām svētku dienām gadskārtā, visas stipri iesietas un labi uzglabātas. Uz vidējā plaukta atradās maza tējas kanniņa, cukurs un krūšu tēja, kura jau tur bij no neatminamiem laikiem un no kuras krusttēvs tikai vienu vienīgu reizi, slims būdams, bija dzēris. Apakšējā plauktā īpašā

kastītē krusttēvs uzglabāja tabaku. Spičku paka bija atsevišķi nolikta. Bez tam apakšējā plauktā vēl atradās daždažādi krāmi: īlens, duncītis, skrūviņas, naglas un liels pakavs, kuru tas Rīgā reiz uz ielas atradis. Šis pakavs mūsu zirgiem bija par lielu. Arī sirmajam ērzelim, kurš man likās būt īpaši varens un iznesīgs, lielais pakavs nebija pēc kājas. Pie gadījuma krusttēvs rādīja pakavu kā brīnumu.» — Šis vienkāršais «kakta» apraksts mums parāda krusttēvu Dāvi dzīvāk un skaidrāk, nekā to paspēj dažs labs cits sīku sīkais tiešais cilvēka apraksts no galvas līdz zābaku papēžiem. Redzam savā priekšā pazīstamu vecmodīgu, dievbijīgu, kārtīgu lauku cilvēku, kuram Rīga ar viņas lielajiem zirgiem ir kā brīnums, par kuru var veselus stāstus stāstīt. Otrais skapis ar melnajiem šķērētiem svārkiem, kuri vairs nekad netiek vilkti mugurā, iepazīstina mūs ar krusttēva Dāva pagātni jaunībā, muižas kunga dienestā, kur viņam bijušas kaut kādas cerības ar muižas kalponi Kaču. Šī viegli aizķertā, nelaimīgi beigusies draudzība ar Kaču ievelk jaunu spilgtu svītru Dāva raksturā. Viņš mums parādās arī kā romantisks «varonis», kuri sastopami visos Poruka stāstos. Un tālākā risinājumā iepazīstam krusttēva Dāva dēlu visos intīmākajos sīkumos. Šķietami vaļīgi sapītos, tomēr iekšēji cieši sakarīgos skatos pavadām viņus abus ar zēnu ceļā ar bisi uz kalēju, uz baznīcu un baznīcā, dzirdam krusttēvu pārstāstām dažas epizodes no viņa jaunības piedzīvojumiem, redzam viņu alu darām un tā tālāk. Iespaida pilns ir īt sevišķi pēdējais skats, kur krusttēvs Dāvis, garaiņu apkūpējis, smeļ ar balto ķipi verdošu ūdeni un lej baļļā. «Man izliekas, it kā kad es sapņotu. Bet tas nav sapnis: krusttēvs dara alu . . .» Nē — sapnis tas nav. Rakstnieks visās šajās vieglajās atmiņu ainās mums nostāda acu priekšā reāli dzīvu, plastiski veidotu cilvēku. Dziļi viņš iekustina mūsu estētisko tīksmi rādīt, kā pamazām iz atcerēm un atmiņu jausmām izpeld un izaug viens no viņa skaistākajiem mākslas tēliem.

4) «B a l t a p u ķ e». — Šajā stāstiņā Poruks nerunā tieši par sava paša bērnības atcerēm un nemin sevi vārdā. Tomēr pēc sava sadzīves satura un psiholoģiskajiem tēlojumiem, kā arī pēc visa risinājuma tas pilnīgi pieskaitāms atmiņu stāstiem, kur pieaugušo dzīve vērota no zēna perspektīvas. «Balta puķe» ir stāsts par dzērāju, viņa sievu un dēlēnu. Dziļāk nekā jebkurā citā Poruks viņā ielūkojies lauku dzīves un ģimenes kopdzīves traģismā. Tas ir parastais ikdienas traģisms, kurš meklējas ne izcilus stāvošu cilvēku, ne kļūmīgu dzīves sagadījumu un kuram sabiedrība un tāpat arī paviršāki rakstnieki parasti viegli paiet garām. Dzērājs vīrs, raižu sagrauzta sieva un dzimtas

posta agri apmāktais zēns — tās ir pārāk aprastas parādības. Dzeršana ir ārkārtīgi izplatīts netikums, ko dzīvē parasti izskaidro vienkārši ar dzērāju pašu vieglprātību un palaidnību. Rakstura vājums, ko var tikai nosodīt, dažos citos gadījumos gan arī nožēlot. Bet, dziļāk dzīvē un cilvēkā palūkojoties, arī rakstura vājībai un vieglprātībai bieži vien varētu atrast traģiskus un nenovēršamus cēloņus. Dzīvē gadās apstākļi, kas taisni tos labākos un jūtīgākos dzen izmisumā un apreibinājuma meklējumos. Daudzreiz, no ārienes skatāmi saskanīga laulības un dzimtas dzīve, ar iekšējām nesaskaņām un pretrunām salauž pašus cietākos raksturus un novirza neceļā. Mākslinieks redz dziļāk nekā ikdienas cilvēki. Tāpēc viņš ir arī iecietīgāks un līdzjūtīgāks un nemet akmeni uz katru, kas nomaldījies.

Poruks «Baltā puķē» vēro dzērāja dzimtu un pašu dzērāju no zēna perspektīvas. Zēnam nevar būt vēl skaidra ieskata par valdošās un vadošās dzīves satvariem un dzimtas locekļu attiecībām. Ārējās nesaskaņas viņš redz, bet dziļākos, iekšējos cēloņus bieži vien nespēj atsegt. No tāda viedokļa skatīts arī viss «Baltā puķē» tēlojamais. Tur ir slimīga, novārgusi sieva ar mazu bērnu šūpulī. Viņa raud par dzērāju vīru, kas atkal visu nakti pavadījis krogā. Viņas bēdas kā smaga straume jau aizņem un virza līdzi arī paaugušo dēlēnu Kārlīti. «Kāpēc tēvs dzēra, par to Kārlītis klusībā vēl neprata sevi prašņāt un domāt. Bet viņš saprata, ka šī tēva vājība bija visai dzimtai, visai mājai par postu. Sevišķi viņam bija mammiņas žēl, bet žēl bija arī tēviņa, kurš arvien pret viņu tik labs.» Un viņš iet uz krogu tēvam pakaļ. Dzejiski notēlots mazā meklētāja gājiens pa svešu, plašu apkārtni, kura ar savām parādībām un iespaidiem ik acumirkli jaucas viņa svarīgā uzdevuma apziņā un kavē viņa steigu. Parasti dzērāju tipu un dzīves raksturojums latviešu rakstniecībā tiek ieturēts drūmi tumšos toņos un pārvilkts ar morāliska sašutuma un tikumisku pamācību un pārmācību kārtu. Poruks smalkjūtīgi atturējies no jebkādas moralizēšanas un filozofēšanas. Nekādu brutālu scēnu viņa stāstiņā nav. Viņa dzērājs nav nekāds izvirtis neradījums vai nelabojams noziedznieks, bet vienkārši nelaimīgs cilvēks, uz kuru viņš lūkojas tāpat ar siltu, mīlestības pilnu sirdi. Bez vārda runas viņš klausa savam dēlēnam un iet līdzi uz māju. Abi viņi iet ar savas nelaimes noslēpumu, kuru arī rakstnieks pamet mums neatklātu. Jo viņa nolūks nav sabiedriski tiesāt, attaisnot vai tikai apgaismot, bet parādīt individuālās traģēdijas dziļumu vienkāršā dzīvē un cilvēkos un pamudināt skumju nojausmi par cilvēka dabas lielo vājumu. Dzērājs ar dēlēnu abi raud. «Bet priedes savām galotnēm stiepās augsti augsti gaisos. Rīta saule tās apspīdēja,

aplēja ar sārtumu. Labi, ka tās var zaļot un lūkoties brīvi saulē, bez kā tām būtu jāklīst un jāmaldās...»

Poruka atmiņu tipi *raksturojumā* un pieaugušo pasaules tēlojumi *kompozīcijā* un vispār *stilā* manāmi atšķiras no zēnu tipiem un viņu tēlojumiem. Šajos pēdējos pieaudzis rakstnieks nepārprotami apraksta savas bērna dzīves un pārdzīvojumu atmiņas. Bet tajās piepinas ārkārtīgi daudz no viņa tagadējām domām un izjūtām, kāpēc tipi iznāk tik pārsmalcināti jūtelīgi, psihiski izplūduši un sadzejoti, bet viss tēlojums subjektīvi lirisks, vietumis strups un vispār asaroti sentimentāls. Otrās nošķiras tēlojumu centrā vairs nav viņš pats, bet vectēvs, krusttēvs un krustmāte. Mākslinieciskā atveidojuma darbā tie galvenā kārtā saista viņu uzmanību, paša personīgām izjūtām un pārdzīvojumiem atstādami tikai aptvara un noskaņas nozīmi. Romantiskie pašapdzejojumi un pašiztēlojuma tieksmes te neapslāpē rakstnieka bagātīgās atmiņas. Viņa raksturojumi iznāk plastiskāki, viss stāstījums vienkāršāks, koncentrētāks un dabiskāks. Lirisku aprakstu un prātojumu vietā nāk konkrēti reāls vēstījums, saistošas un ritošas dzīvības pilns. Valoda lokanāka un dzīvāka. Visa izteiksme vientiesīgāka un toties dabiskāka. Daži Poruka atmiņu tēlojumu raksturojumi («Krusttēvs Dāvis», «Krusttēvs», «Krustmātes kāzas») uzskatāmi kā īpatnēji meistardarbi latviešu jaunatnes literatūrā.

V. Sirdsšķīsti ļaudis

Sabiedriskas un tikumiskas sirdsšķīstības motīvs ir viens no visvairāk un plašāk apstrādātiem latviešu vecākajā rakstniecībā. Mantojums no pašiem pirmajiem latviešu rakstniecības laikiem — no mācītāju rakstiem un viņu kristīgi didaktiskās tendences. Kristīgās sirdsšķīstības ideālu ir sludinājuši Neikens, Kaudzīši, Apsīšu Jēkabs, Saulietis, Niedra un vesela virkne mazāk ievērojamu rakstnieku. Poruks šo ideālu ietvēris vairākos stāstos. Tie, bez šaubām, ieskatāmi par tiem vērtīgākajiem visā viņa darbu kopā un paceļas pāri pašiem labākajiem šīs tendences stāstiem latviešu rakstniecībā. Mēs še parauga pēc īsumā aplūkosim tikai trīs no tiem: «Sirdsšķīsti ļaudis», «Kukažiņa» un «Baltas drānas».

1) «*Sirdsšķīsti ļaudis*». — Nevienā citā stāstā Poruka iedzimtā un ieaudzinātā kristīgi hernhūtiskā dvēsele nav izteikusies ar tādu pārliecības spēku kā «Sirdsšķīstos ļaudīs». Mums nav zināms, vai viņam dzīvē patiesi gadījies sastapt kādu prototipu Zalkšņu tēvam jeb vai tas tikai dzejiskas domas un

fantāzijas izradīts tips. Bet tas arī nekrīt svarā. Īsts rakstnieks palaikam nekopē dzīvi un neattēlo to ar fotogrāfisku pareizību. Arī reālā tēlojumā dzīves patiesība parādās, caur rakstnieka īpatnējības prizmu aplūkota, viņa talanta pārveidota. Bet dziļi subjektīvs romantisks rakstnieks palaikam izsmej no dzīves un cilvēkiem to, kas pieskan viņa paša dabas dziļākajām tieksmēm, un veido visu aizgūto pēc sava ģīmja un līdzības. Tā mums jālūkojas arī uz Zalkšņu tēvu «Sirdssšķīstos ļaudīs». Mēs varam sabiedriski un ētiski nepiekrist viņam un neatzīt viņu par ideālu un paraugu. Bet jāatzīst viņš kā viens no visspilgtākajiem ideālistiskajiem tēliem latviešu rakstniecībā, kā viena no visplastiskajām mākslinieciskām figūrām raksturu zīmējumu krātuvē.

Zalkšņu tēvs ir pati kristīgās sirdssšķīstības un tuvāku mīlestības personifikācija. «Viņa acis spīdēja tik laipni, mīlīgi, it kā gribētu citus apburt. No pirmā acu uzmetiena es nomanīju, ka šis cilvēks pieder pie tiem ļaudīm, kam lūpas savilktas aiz svešām dvēseles sāpēm, bet kam acis tomēr izverd kaut ko laimīgu.» Tie ir tie dzīvē reti sastopamie ideālistu tipi, kuri atsaucas uz svešu cilvēku ciešanām, bet tomēr ar visām savām sāpēm tic cilvēkam un viņa labākai nākotnei. Pārliecināti, ka arī tas mazumiņš, ko viņi paši spēj līdzcilvēkiem palīdzēt, ir nepieciešams un nozīmīgs. Pie Zalkšņu tēva nāk kaimiņš, kam labības aptrūcis un rentes nav ko maksāt. Nāk klibā Anna, nāk nabagi no nabagmājas — nevienam viņš neaizliedzas. Un, ja arī dažādi sliņķi un liekēži izmanto viņa labo sirdi, — viņa mīlestību uz cilvēkiem tas nemazina. Viņa nabadzīgajā istabiņā karājas pestītāja bilde ar uzrakstu: «Nāciet šurp pie manis visi, kas esat bēdīgi un grūtsirdīgi». Zalkšņu tēva sirds ir mantkārības, pašmīlības un kaislību tīra. Kad viņš ar savu saimi apsēstas pie vakara lūgšanas, tad rakstniekam apbirst asaras skatoties un klausoties. «Še mita ticība, še vēl ticēja, ka pēc pasaulīgas dzīves mēs tikšot apskaidroti, tapšot daiļi mirdzoši it kā nevainības asaru pilnas zvaigznes.» Savāds, svētā noslēpuma pilns klusums valda Zalkšņu tēva mājās un visā viņa dzīvē. Pasaules niekiem viņš tapis nedzirdīgs un klausās, kā kāds augstāks gars viņu mudina tikai labu vien darīt. Tumša un bezvērtīga viņa dzīve izliekas tikai tam, kura acis vājas tumsai cauri redzēt, kā cilvēks savam līdzcilvēkam līdzi jūt, kā viņš tos mīlē un priekš tiem dzīvo. Zalkšņu tēvs ir laimīgs, kamēr pēdējo grasi atdevis otram. Un, ja arī viņš nespētu vairs palīdzēt, viņš tomēr vēl vēlētu otram labu. Kad Zalkšņu tēvs nomiris nabadzībā un trūkumā, arī tad no viņa kapa vēl liekas dvešam tā pati miera un cilvēku mīlestības pilnā sirdssšķīstība.

«Svētīgi tie sirdsšķīstie, jo tiem būs dievu redzēt,» — tāds uzraksts viņa krustam.

Poruka Zalkšņu tēvs prasīt prasās salīdzināms ar kādu citu latviešu rakstniecības tipu, protat, ar Andra tēvu Apsīšu Jēkaba «Bagātos rados». Reāli latviskā Andra tēva ideāls un tuvāku mīlestības centieni gandrīz nemaz nesniedzas pāri dzimtas lokam, radniecībai un kas ar to sakarā. Zalkšņu tēvs ir romantiķis, gluži kā viņa autors. Viņa cilvēka mīlestība nepazīst robežu, tā traucas aptvert visu cilvēci, izlīt pār visiem, visiem atdoties. Gadu simteņu garās kristīgās audzināšanas pēdējās konsekvences piepildītas šajā tipā. Tomēr tas vairs nav objektīvi izprastais kristīgais ideāls. Tas pavēl tuvāku mīlēt kā sevi pašu, bet Zalkšņu tēvs pavisam vairs nepazīst sevis mīlestības. Beidzamais solis, beidzamā doma viņa dzīvē atdota citiem. Tomēr tas ir rakstniecības un mākslinieciskas izdomas, ne dzīves tips. Hernhūtiešu brāļu ētikas dziestošais uzliesmojums spoži atspoguļojas šajā ideālistiskajā izdomas tēlā. Ar viņu romantiskais rakstnieks paceļas visaugstāk no zemes.*

2) «K u k a ž i ņ a». — Šis Zalkšņu tēvam tuvu radniecīgais sievietes tips zīmēts daudz īsākiem, aprautākiem vilcieniem, tomēr ar visu to viņš nav mazāk spilgts un pievilcīgs. Zalkšņu tēvs, cik var noprast, ir cilvēku mīlētājs aiz Kristus mācības, aiz pārdomas, varētu sacīt, aiz zināma principa. Kukažiņa, kā vientiesīga lauku večiņa, tāda ir tikai aiz iedzimtas dabas un instinkta. Kas viņai daļas gar kaut kādām mācībām un viņu solītām atmaksām viņējā pasaulē? Viņa ir caur un cauri šīspasaules cilvēks, lai arī ar pasaulē neredzētu mīlas pāriplūstošu sirdi pret cilvēkiem un visu dzīvo un nedzīvo radību. Savu īso tēlojumu rakstnieks zīmīgi iesāk un nobeidz ar sekojošām rindām: «Nav no Silmačiem līdz Tilta krogam neviena lielāka akmeņa lielceļmalā, uz kura Kukažiņa nebūtu kādreiz sēdējusi. Nav pasaulē mīļu vārdu, kurus Kukažiņa nebūtu teikusi.» Tas ir ceļš no vienas meitas līdz otrai, kuras abas viņa vienādi mīl un pie kurām pārmaiņus staigā. «Strīpainie pašaustie lindraki, pelēka villaine un sarkanais, dzeltenām ripiņām izrakstītais galvas lakats, pauniņa padusē un nūjiņa rokā, pasausā, smaidošā seja, salīkušais stāvs — tā ir Kukažiņa.» Bet viņas pasaule nebūt nav ieslēgta šaurā dzimtas lokā, kā tas palaikam latviešu zemnieku vecajā pasaulē. Viņai nav nekā, un ar mantu līdzcilvēkiem palīdzēt, kā Zalkšņu tēvs, viņa nevar. Bet ceļā viņa mīļiem skatiem svētī druvas un laukus, lai viss izdotos labi. Ikvienai dzīvai radībai viņa draugos. Ganu meitenei viņai plāceņa

* Skat. A. Upīša «Rakstniecības vēstures» II sējumā 244. un 245. lpp.

gabals allaž zem sagšas. Viņa parūpējas, lai tai būtu jaunas piemērotas pastalas. Viņai nav neviena ienaidnieka, un viņas mīlas pilniem vārdiem neviens nespēj pretoties. Kad viņa iet pa lielceļu, tad arājs aptur vagā zirgu, pļāvējas apstājas un noraugās viņai pakaļ. Gans tur sirdīgo Kranci aiz ausīm, lai tas tikai Kukažiņu vien neaiztiktu. Tā viņa staigā kā brīnumains pasaku radījums, mīlas un miera sēklu ap sevi kaisīdama.

3) «Baltas drānas». — Šis Poruka stāsts tikai ar zināmām ierunām pieskaitāms «sirdsšķīsto ļaužu» tēlojumiem. Māksliniecisķā veidojuma ziņā viņš ir daudz vājāks par abiem iepriekš aplūkotiem. Stieptāks un saraustītāks, bez novelei nepieciešamās viengabalības izdomā un situāciju savirknējumā. Vecā Krišjāņa rakstura zīmējumā nav ne tuvu tās noteiktības un noskaņojuma, kādu redzējām Zalkšņu tēva un Kukažiņas tēlos. Tikai ar savas dabas pamattieksmi, ar savām ilgām un cīņu dēļ «baltām drānām» vecais Krišjānis pieslejas «sirdsšķīsto ļaužu» grupai. Protams par sevi, ka «baltās drānas» rakstnieks še domājis simbolistiski. Tās ir simbols tai labākai, nesasniedzamai nākotnei, par ko Krišjānis visu mūžu domājis, bet kuru sasniegt viņam nav izdevies nevienā dzīves laukā. Šo stāstu Poruks rakstījis tajā laikā, kad dzīves pieredzējumi un nemitīgi jaunu atziņu meklējumi viņam jau satricinājuši veco, hernhūtisko ticību, bet jauni pamati noārdīto vietā vēl nav radušies. Tāpēc arī vecā Krišjāņa dabā tik daudz nemiera, meklēšanas, iekšēju pretrunu un neskaidrības, pretišķu domu izcīņas, nevarības apziņas un izmisuma. Tāpēc viss stāsts kā pelēkā miglā tinas pesimismā un atstāj lasītāju bez tās gaišās izredzes un noskaidrotā miera, kas staro no «Sirdsšķīsto ļaužu» un «Kukažiņas» pēdējām rindām. Poruks iepin vecā Krišjāņa rakstūrojumā sava paša idejisko satricinājumu un psihisko ieviļņojumu, kas ap 1905. gada revolūcijas laikiem aizņem visus latviešu rakstniekus. Toreizējā kustība nevēršas vien pret vācu mācītāju okupēto latviešu baznīcu un viņas iekārtu, bet sociālisma vārdā arī tieši pret reliģiju un viņas konfesijām. Un še galvenā kārtā pret to pasīvo padevību un lēnprātību, ar kuru hernhūtisms domāja pasauli uzvarēt. Revolucionārā kustība grib varai pretim stādīt pretvaru, spēkam pretspēku, viņa prasa atteikšanos no individuālās pasivitātes un aktīvu uzstāšanos un izcīņu kopējiem spēkiem. Poruks gan visu mūžu stāvējis tālu tiešai tautas atsvabināšanas kustībai, idejiski bijis tuvāks vecajai nekā jaunajai strāvai, bet lielā pārvērtēšanas laikmeta atbalsis skaidri sadzirdamas «Baltās drānās» un vecā Krišjāņa rakstura tēlojumā.

No vēsturiskā viedokļa lūkojoties, redzams, ka Poruks ar

saviem «sirdsšķīsto ļaužu» tēlojumiem itin kā noslēdz garo pastorāli kristīgo sacerējumu virkni latviešu rakstniecībā. Viņš ir hernhūtisma «pēdējais mohikānietis» latviešu dzīvē un literatūrā. Ētiski vērtēti, šie viņa tipi neparādās necik spožā gaismā. Viņos izpaužas vergu tautas vienīgi iespējamais ētiskais ideāls, kurš ir bezspēcīgs grozīt un pārveidot modernās dzīves apstākļus un iekārtu. Pār visiem šiem sirdsšķīstajiem cilvēkiem guļ cara laiku sociālās un nacionālās nospiestības un nabadzības dvinga. Visi latviešu zemnieki varētu pārvērsties par Zalkšņu tēviem un Kukažiņām, tomēr ekspluatējami vergi un nabagi viņi paliktos joprojām. Tomēr arī še mums par šiem tipiem jāsaka apmēram tas pats, ko teicām par Poruka tēlotiem zēniem. Brutāla praktiska materiālisma un egoisma laikos viņi paceļas kā spilgts idejisks pretstats un atgādinājums. Reliģiskas vienaldzības, tikumiska truluma un liekulības pilnai sabiedrībai viņi stāda priekšā īstas idejiskas apgarotības un pašaizliedzības paraugu. Hernhūtisms ir pēdējā spilgtā uzmirdza arvien vairāk dzīvei pieplokošam luterānisma garam. Ar to Poruka tipi dabū savu spilgto vēsturisko nokrāsu un nozīmi. Lielāka viņu tīri estētiskā vērtība. Iekšēji viengabala būtnes, pilnīgi nodibinātas un noskaņotas, viņas arī piemērotas saskaņotam ārējam notēlojumam. Plastisku veidojumu Poruks mums nerāda. Viņam nav domātāja un tēlnieka talanta. Viņš ir jūsmu liriķis un glezno portrejas. Un, kur runājam par tēliem, tur jāiedomājas krāsām gleznoti notēli. Bet sirdsšķīstos ļaudīs mākslinieka krāsas aizsniedz neparastu izteiksmes spilgtumu un raksturību. Šie tēli dzīvo savu īpatnējo, rakstnieka iedvesto dzīvību un dzīvo visa tā apkārtnē, no kuras viņi izceļas kā savādas teiksmainas pagātnes būtnes.

VI. Lauku dzīve

Poruka rakstnieka darbība gan aptver tikpat lauku, kā pilsētas dzīvi. Tomēr tā vien liekas, ka šai pēdējai viņš kā mākslinieks tālāk stāvējis, neskatoties uz to, ka pats lielāko mūža daļu pavadījis pilsētā, mācību iestādēs un tāpat. Neskatoties uz to, ka pēc savas dzīves ārējā veida viņš pieskaitāms īstiem pilsētnieciskas kultūras cilvēkiem. Pilsētas dzīve viņa stāstos rādās bāla un neraksturīga. Pārāk daudz idejiska satura viņš uzglabājis sevī no laucinieciskā hernhūtisma. Pārāk dziļi lauku daba, dzīve un cilvēki pa visiem bērnības gadiem iespiedušies viņa atmiņās. Lauku dzīves tēlojumi Poruka darbos ir tie estē-

tiski vērtīgākie, tāpēc arī pie tiem galvenā kārtā kavējamies šajā īsajā, jaunatnei domātā apcerējumā. Paraugam aplūkosim še tikai dažus raksturīgākos no tiem.

1) «P ā r d r u p ā m u n g r u v e š i e m». — Šim stāstiņam itin kā iekšējs orgānisks sakars ar iepriekš pārrunātām «Baltām drānām». Tur Poruks lika ieskanēties savām jaunā laika šaubām un nemieriem; še viņš it kā atskatās uz savu bērnības pasauli un pavelk bilanci mirstošajam hernhūtismam. Tēlojumam raksturīga rekviēma noskaņa, un tā vislabāk izpauž rakstnieka liriski sēro jūsmu ieviļņojumu.

Vecais Zemīts iet pa celiņu starp vēja līgotām zaļām druvām, bet viņam liekas, ka viņš ietu pār drupām un gruvešiem. Tagadējā pasaule priekš viņa arī nav nekas cits kā tikai drupas un gruveši. Vecs viņš ir un palicis darba nespējīgs. Kur vien viņš acis met, visur rīkojas jauni ļaudis, jauniem rīkiem un jauniem paņēmieniem. Kur agrāk čūskas staipījās pa purvu, tagad zaļo druvas un pļavas. Bet viņam nav prieka par šo jauno zelmeni. Viņš dzīvo pagātnei un tāpēc nevar saprast un atzīt tagadni. Tagadnes cilvēks un dzīve viņam sveši, un viņš netic tiem. Ja viņam vēl nebijusi ticība uz jaunu, jauku dzīvi debess mājās, viņš laikam ļautu arī savām pagātnes atcerēm noslīgt aiz apvāršņa. Bet tā viņam vēl ir, un tās vārdā viņš nolād zemi un ļaudis, kuri mainījuši savus ieskatus un palikuši vienaldzīgi pret vecajiem svētumiem. Nav vairs uzticības, nav īstenības, ticības un mīlestības. Un tāpēc viņš katru rītu pār drupām un gruvešiem iet uz veco, pussagruvušo saiešanas namu, kas vientuļi skumst upmalā balto bērzu vidū. Atver logu un durvis, skatās, kur sakaltuši, putekļiem segti vainadziņi vēl karājas pie sienām un bībele misiņa āķiem guļ uz galda. Acis viņam pārplūst asarām, un viņš saļimis skaita savu vecu veco lūgšanu.

Poruks mums še tēlo raksturīgo veco ļaužu traģēdiju, kurai līdzīgu ikviens būs arī savā apkārtnē novērojis. Konservatīvisms, akla pieķeršanās visam vecajam, bez šaubām, ir sabiedriski negatīva, neaizturamo dzīves attīstību traucējoša parādība. Dzīve nemitīgi rit uz priekšu. Pārveidojas saimnieciskās un sabiedriskās dzīves iekārta un līdz ar to cilvēku ieskati un visa viņu psihiskā daba. Sociologiski vērtējot, mēs varētu tikai noliedzoši izturēties pret tādiem Zemīšiem, kuri neredz dzīves tālāko un augstāko pakāpi, visus jaunos sasniegumus un ieguvumus, kas tā pārsniedz bijušo un pagājušo kā šāgada koks pērngadējo. Grūti noteikti sacīt, ka rakstnieks savā stāstiņā skumst līdzi Zemītim un noliedzoši skatās uz kultūrdzīves tagadni. Ar saprotamu smalkjūtību viņš atturas izcelt pats savu

pozīciju un viedokli šajos sadzīves jautājumos. Bet nepārprotami izjūtama ir viņa līdzjūtība vecajiem lauku ļautiņiem, dzīves nomalā pamestajiem, aizmirstajiem romantiskās pagātnes sapņotājiem. Viņš nemēģina aprādīt, ka arī apraudātā pagātnē viss nebūt nav bijis tik nevainojami labs un vērtīgs, ka vecās paaudzes cilvēkiem tāpat bijušas savas kļūdas un nepilnības. Viņš šoreiz nemoralizē, nenosoda un nepropagandē, bet notēlo objektīvi, estētiski pievilcīgi un pār tēlojumu izlej savas jūsmas silti sirsnīgo plūdumu.

2) «Ubagi gada tirgū». — Porukam ir arī pievilcīgs humorista talants. Dzīvi un cilvēkus viņš neanalizē sabiedriski un idejiski un par viņu vājībām nekad neraksta satīru. Bet kā visi romantiķi, viņš bieži vien noraugās uz tiem ar filozofisku ironiju un tēlo rāmā humorista garā. Šāda pieskaņa visiem viņa labākajiem lauku dzīves stāstiem. Starp tiem izcilus stāv «Ubagi gada tirgū». Divi nabagmājas iemītnieki, Šķībais Ješka un Sisenis, pošas uz tuvējo Māras tirgu iepelnīties. Zīmīgiem vilcieniem rakstnieks patēlo abu konkurentu pretišķos, patversmes un ubagu dzīves veidotos raksturus un lielos nodomus gada lielākajā notikumā. Īpatnējā profesija viņus padarījusi brutālus un mantkārus, viltīgus un neuzticīgus. Visas lauku pasaules ļaunās īpašības liekas sakopojušās šajos dzīves izsūktajos, sakropļotajos un atmestajos. Viņi atmaksā pasaulei ar to pašu, ar ko pasaule viņiem maksājusi. Visbezkaunīgākā kārtā viņi izmanto māņticīgos ļaudis, apvārdodami lopus un pārdodami turpat no strauta pasmeltu «svētību» ūdeni. Un arī šajā veikalā tas gudrākais un attapīgākais uzmetas par uzņēmēju un ekspluatatoru, bet otru pieņem sev palīgos par rubli dienā, puspudelīti un paciņu tabakas. Un kopējā darbā tāpat lūko viens otru apšmaukt un priekš sevis vairāk ieraut. Gala iznākumā «uzņēmuma nodibinātājs» aiziet ar pilni piebāztu tarbu, bet algādzis guļ krogā gar sienu, un no viņa nāk degvīna un ķiplokdesas smaka.

Tēlojums izveidots spilgtām, reālistiskām krāsām. Viņā grūti sazīmēt citkārt romantisko, jūsmīgo, labprāt moralizējošo autoru. Par sevi vērtīgo stāstu vēl izsver viņa simbolistiskā noskaņa. Tuvāk palūkojot, tur varam saskatīt dziļdomīgu karikatūru visai lauku dzīves iekārtai, kura cilvēkus padara par brutāliem bezsirds kustoņiem bez jebkādas garīgās vērtības un augstākiem centieniem.

3) «Dzīves mīklas» — ir plašāk tverts un slaidākiem vilcieniem veidots stāsts no zemturu dzīves. Tikpat aptverā, kā raksturos un situācijās viņš atgādina jau agrāk literatūrā daudzkārt dzirdētus motīvus. Nāk prātā Neikens, Purapuķe — pat Gogolis un Šekspīrs. Porukam pasaules literatūra nav sveša.

Bet, ja arī viens otrs motīvs viņam no turienes ieskanējies, tad tomēr veidojamā viela, estētiskā izdoma un ietērpas forma ir viņa paša. Šis ir viens no labākajiem Poruka lauku dzīves stāstiem — arī viens no labākajiem tautas stāstiem tā saukta nacionālistiskā virziena gaumē.

Divi nevienādi un nesaticīgi kaimiņi, Liepa un Kārkliņš. Viņu pretišķo raksturu tēlojums pilnīgi Neikena garā — tikai bez Neikena moralizējošās tendences, pretmetos spilgts un labsirdīga humora pārspīdēts. Divas ķildīgas sievas, kuras galvenā kārtā vainīgas pie visa tā ienaida un savstarpējām sadursmēm. Un pieauguši bērni, kuri tāpat ķildojas pēc savu vecāku paraugā. Šajās ķildās aiz pavisam niecīgiem iemesliem tiek redzama visa lauku dzīves šaurība un sīkulība, kas arī cilvēkus padara sīkus un maziskus. Egoistiska pašmīla un mantkāre virza un loka šo dzīvi, un cilvēki pat ar visu labo gribu nekā neiespēj pret visuvarenajiem tradīciju spēkiem. Pat tāds cilvēks kā Liepa, kas tuvu rada Poruka pazīstamajiem labsirdīgajiem zemnieku cilvēkiem, nevar atturēties pretī apkārtnes vispārējai tendencei. Bet Poruks šīs nošķiras stāstos nav pesimists un nenovada stāsta konfliktā aizķertos cilvēkus līdz kaut kādam traģiskam atrisinājumam. Viņa lauku ļaudis savas samaitātās dabas dziļumos tomēr vēl slēpj veselīgus cilvēcības un tikumības dīgļus. Jāpagrozās tikai apstākļiem, jānāk tikai asākam vēdītājam notikumam, un viņa daba padodas kā viegli veidojama viela. Abas saimnieces kādas neglītas ķildas dēļ nonāk pie tiesas un cietumā un līdz ar to, protams, ļaužu izsmiekla valodās. Tas apvalda viņu niknumu un liek apsvērt līdzšinējās dzīves nelabumu. Un, kad pēc tam vēl viena kaimiņa dēls apprec otra meitu, tad izzūd viss naids un kaimiņi sāk jaunu, saticīgāku un skaistāku dzīvi.

Stāsta epizodes neliekas visai labi sakausētas viengabala veselā, kāpēc arī rakstam psiholoģiskā motivācija vietām nenobeigta un nepilnīgi pārliecinoša. Tā Poruka rakstos bieži sastopama parādība, izskaidrojama ar to steigu un paviršību, ar kādu viņš parasti strādājis. Bet atsevišķi skati — sevišķi Liepas gājiens uz krogu un tiesas procedūra — saista ar rakstnieka dziļo izjūtu, apbrīnojami raksturīgi uztvertiem novērojumiem un rotaļojoši veiklu mākslinieciskū atdarinājumu.

4) «Dzimtas plaisa». — Atkārtosim še vēlreiz, ka Poruks skatās optimistiski uz lauku dzīvi un cilvēkiem, lai cik kļūmīgos apstākļos tie atrastos. Sarežģīties un sastrēgt var tikai dzīves āriene; bet, ja iekšējais kodols vesels, tad atšķetinās atkal un saskanīgi plūst joprojām tālāk. Kamēr dzimtā vēl valda patriarhālā iekārta, tur var atgadīties sīki traucējumi aiz kaut

kāda nejauša starpgadījuma vai neparedzētas rakstura īpašības. Bet, ja viņā šķeļas paši pamati, ja bērni atraujas no vecajām tradīcijām, no tēvutēvu ticības un līdz ar to no vecāku sabiedriskas un ētiskas vadonības, tad atveras plaisa, kura vairs nav aizpildāma. Latviešu dzimtas dzīvē tas bij novērojams sevišķi pirms 1905. gada. Tautas atsvabināšanas slepenās idejas aizrāva lielāko jaunatnes daļu, tajā skaitā arī laucinieku dēlus un meitas pilsētas skolās. Kungam klausīt un pacietīgi savu krustu nest radusī vecā paaudze to nevarēja saprast. Neprāts viņai izlikās jaunatnes aizraušanās un visa revolucionārā kustība, kur personīga labklājība un pat dzīvība bij jāliek uz spēli. Bet no ārienes, no politiskajiem centieniem šī plaisa ievilkās arī dziļāk, pašos dzimtas pamatos, viņas ētiskā un reliģiskā pārliecībā. Atsvabināšanas kustības dzinējs spēks slēpās pilsētas strādniecībā un sociālisma idejā. Bet tā aptver visu cilvēku domu un jūtu būtni un vispirmā kārtā visu vecajā dzīves iekārtā ieaudzināto ieskatu pārvērtēšanu. Pasīvas pamācības vietā tā prasa aktīvu līdzdarbību kopējā cīņā pret attīstību kavējošiem spēkiem. Veco tradīciju vietā — jaunās dzīves un nākotnes mērķu atziņu. Ticības vietā — zinātni. Visa jaunās pasaules intelektuālā un psihiskā daba nostājas asā pretstatā vecajai pasaulei. Atveras plaisa, pār kuru nav redzams neviens tilts uz kopēju saprašanos vai izlīdzināšanos.

Tādu traģisku momentu Poruks tēlo savā «Dzimtas plaisā». Ilgu laiku vasaras vidū līst lietus, nosizdams veldrē rudzus un pļavas pienesdams smilktīm. Saimnieks ar savu sievu gaužas dievam par šo nelaimi. Bet dēls, reālskolnieks, smejas, šajās gaudās klausīdamies. Pēc viņa ieskata, visām tamlīdzīgām nelaimēm savi dabiski cēloņi, kurus nekas nespēj novērst. Tas atkal ārkārtīgi uzbudina tēvu un māti, kuriem visu cēloņu cēlonis ir vienīgi dieva neizprotamā griba. Asā vārdu izmaiņā tiek redzams, ka nesaskaņu plaisa ietveras vēl dziļāk. Dēls protestē pret to, ka viņam neļauj runāt — ka no viņa grib iztaisīt tikai kungu ērtai, omulīgai dzīvei, bet nevis domājošu cilvēku, kas skolā iegūtās zināšanas apzinīgi izlieto plašāku ieskatu un jaunu atziņu meklējumiem. «Viņam ir jārīkojas pēc manas gribas un nevis man pēc viņa gribas!» tēvs dusmās kliedz. Viņš ir radis valdīt un pavēlēt un nevar pielaist, ka dēls kādā vietā būtu gudrāks par viņu. Neskolotais vecākais brālis un māsa itin kā gribētu samierināt, izlīdzināt nejauko plaisu un kaut kā saglābt irstošo dzimtas dzīvi. Bet viņu valodas skan kā tukšas frāzes starp diviem nesavienojami naidīgiem uzskatu pretmetiem. Pati dzīves attīstības gaita tos ir radījusi, un cilvēku labai gribai tie nav iznīcināmi.

Ne vienreiz vien Poruks savos darbos aizķēris šo moderno parādību latviskās dzimtas dzīvē. (Sevišķi plaši viņš to apstrādājis drāmā «Hernhūtieši».) Viņa dzīvi un literārisko darbību analizējot, redzam, ka sevī pašā viņš dziļi un traģiski pārdzīvojis līdzīgu pretišķu ieskatu sadursmi — lai arī ne sabiedriski idejiskā, bet vairāk tikai reliģiski ētisku atziņu laukā. Līdz mūža beigām šīs divas atziņas (patriarhāli ideālistiskā un moderni racionālistiskā, kristiānisms un nīcšeānisms) viņā cīnījušās un nav nokļuvušas ne pie kāda izcīņas rezultāta. «Man gribas pie skaidrības kļūt!» izsaucas viņš kādā savā dzejolī; un apslēptā veidā šis sauciens skan ļoti daudzos viņa darbos. Bet pie skaidrības viņš netiek. Un laikam tāpēc arī nupat pārrunājamā stāstā viņš neatrisina līdz galam laucinieku dzimtā ievērpušos konfliktu. Viņš uzstāda problēmu, bet nedod tai nekādu noteiktu atrisinājumu. Māksliniecisķā ziņā tas nekādi nav uzskatāms par kļūdu. Rakstnieka uzdevums nebūt nav dot izsmeļošas atbildes uz visiem, arī paša uzstādītiem idejiskiem un teorētiskiem jautājumiem. Rakstniekam ir pilnīga tiesība parādīt tikai zināma idejiska konflikta psihisko pusi. Konkrētos tēlos un ainās rādīt, kā viņš parādās dzīvā dzīvē un cilvēkos, bet pie kādām konsekvencēm un izcīņas rezultātiem tas noved — to viņš var atstāt arī lasītāja paša izdomai un fantāzijai. Savā ziņā satura bagātigākie un pievilcīgākie ir taisni tie sacerējumi, kur pavediens tikai ievērpts, bet viss tālākais risinājums atstāts lasītāja idejiskai un estētiskai pašdarbībai.

VII. Dzejiskas alegorijas un pasakas

Porukam ir visas galvenās pasaku un alegoriju rakstniekam nepieciešamās īpašības. Vispirms un par visām lietām mums jau zināmais bagātīgais bērnības atmiņu un iespaidu krājums. Šī, aiz gadu miglas ilgi gulējusī, bērna izjūtu irdinātā vieglā viela labi padodas pieauguša rakstnieka fantāzijas vaļīgiem lidojumiem. Bagātīgie vienkāršo ļaužu un viņu dzīves novērojumi fantāzijas lidojumus tomēr saista tuvu zemei un romantiskās izdomas tēliem allaž piešķir pasakai nepieciešamo realilātes nospulgu un koncentrējošu simbolisko nozīmi. Tālāk — viņa ierastais, vienkāršais, humoristiskais stāstījuma veids, viņa vienkāršā, nesamākslotā valoda dod iespēju tuvināties klasiskam paraugam, tautas pasakai. Ja arī Poruks savu talantu nav sevišķi bieži izlietojis pasaku sacerējumam, tad tomēr tādi tēlojumi kā, piemēram, «Zelta adata» ieņem īpatnēju vietu viņa jaunatnes rakstu kopā.

Bet bez tam Porukam ir īpatnējas spējas arī simbolistiskai

idejiskai alegorijai. Hernhūtiskā misticismā audzināts, romantiska lirisma allaž šūpots, viņš bieži fantazējoši domā par dažādām dzīves, dzīvības un tā sauktās mūžības problēmām. Bieži šīs problēmas savā uzrisas momentā un tālākās veidošanas procesā izvirzās no tās lauku pasaules, kurā viņš atrod tēliem un ainām vielu priekš saviem vientiesīgajiem lauku ļaužu stāstiem. No šīs pasaules viņu izceļ moderno ideju aizkustinājums, un tāpēc viņa fantāzija meklē citu pieturas punktu plašākos apvāršņos — vēsturē, mitoloģijā un vispasaules literatūrā. Pa lielākai daļai šie Poruka alegoriskie tēlojumi izdomas dziļumā un estētiskā veidojuma vērtībā gan neaizsniedz viņa latviskās dzīves un ļaužu stāstus. Paša idejiskā neskaidrība itin kā saista rokas arī mākslas tēlojumā. Tomēr tādas alegorijas kā «Faķīrs» pieskaitāmas Poruka vislabākajiem darbiem.

1) «Zelta adata». — Tā ir pasaka par skrodera mācekli Švipstiņu, kam meistars uzdāvina zelta adatu, «kurai piemīt tā īpašība, ka ar to darbu var veikt desmitreiz ātrāk nekā ar vienkāršu, bez tam ar viņu šūtais apģērbs ir ļoti izturīgs, tas goda vīru padara jaunāku, bet blēdi izķēmo un dara nejauku; vīru, kas runā patiesību, tas patīkami silda, bet meli tas sāk kost kā tūkstoš blusas, tā ka tam nabagam ir briesmīgi jākasās. Bet tas brīnišķīgais, kas ar šo adatu stāv sakarā, ir tas, ka tā dara laimīgu savu īpašnieku, ja tas ar to strādā priekš labiem ļaudīm, bet sāpes, ja tas gatavo apģērbu neliešiem. Ja adatas īpašnieks ir pašlaik vīrs ar godīgiem mērķiem un labu sirdsapziņu, tad zelta adata top visai čakla un dara savam kungam īpašu prieku, bet, ja viņš ir ko noziedzies vai kļuvis neuzticams savam goda prātam, tad zelta adata dur viņa pirkstus, un šie dūrieni sāp kā skorpiona dzēlums. Bez tam adatai piemīt īpaši magnētisks spēks, kas dara iespaidu uz īpašnieka galvu un sirdi. Šis spēks viņu dara gudru un attapīgu, modina to uz labu un biedina no ļauna.»

Kā redzams, šai brīnišķīgai adatai piemīt visas tās īpašības, kas nepieciešamas, lai pasauli padarītu labu, godīgu, bagātu un laimīgu. Un skrodermāceklis Švipstiņš ir izredzēts vīrs izdarīt šo pasaules aplaimotāja darbu. Viņam gan jāsteidzas apmeklēt savu slimo māmiņu, bet paša personīgām un dzimtas interesēm katrā ziņā jāpiekāpjas tik augstu uzdevumu priekšā. Un tā viņš nokļūst nabagu namā, kur visi iemītnieki ir badā pamiruši un puskaili. Bet paēdināšanas un apšūšanas darbs nenorit tik vienkārši un viegli, kā to varētu domāt. Nabagi plēšas un kaujas ap iegūstamiem labumiem, un nabaga skroderim ir ko izturēt, viņus visus apmierinot. No nabagmājas viņš nokļūst taisni karaļa pilī, un tur viņam klājas vēl bēdīgāk. Par taisnību un patiesību uz-

stādamies, viņš sanāk naidā ar zaglīgiem galminiekiem un tiek iemests cietumā. Laukā izlaists, viņš steidzas uz savu māmuļu, bet atrod to jau nomirušu. Un, kad viņš sāk dusmoties uz savu zelta adatu, kas pie visas nelaimes vainīga, tā iedur viņam pirkstā, un viņš mirst.

Nepareizi būtu sacīt, ka Poruks savu pasaku domājis kā satīru par tagadējā pasaulē plaši izplatīto filantropiju jeb labdarību, kurai īstenībā nav nekādas nozīmes un kura nespēj novērst ne badu, ne kailumu. Kā jau vairākkārt norādīts, Porukam ir sveša sabiedriska doma un sociāli idejisks vērtējums. Kā visur, tā arī «Zelta adatā» viņš raugās uz dzīvi un cilvēkiem tikai no individuāli ētiska viedokļa. Bet arī no tā viņš galu galā nonāk pie tiem pašiem negrozāmiem slēdzieniem. Dzīves apstākļi nav pārgrozāmi atsevišķas labdarības un pašuzupurēšanās ceļā. Nelāgos apstākļos izaugušie cilvēki nav pārgrozāmi ar labiem piemēriem vien. Ikviena labdarība atraisa un provocē cilvēku samaitātā dabā dziļi ieslēptās egoistiskā salkuma dziņas, kuras nav izspredikojamas, ne ar varu izdzenamas. Tomēr šo dzīves un cilvēka socioloģiski psihisko pusi Poruks še nav gribējis izcelt. Pēc sava romantiķa rakstura viņš tēlojis atsevišķa indivīda-ideālista traģēdiju mūsu «tumšās, ļaunās» dzīves gaitā. Viena cilvēka labie darbi izsīkst kā ūdens piliens sausā smilktī — un lai arī viņa rokās būtu tāds brīnišķīgs spēks kā Švipstiņa zelta adatā. Lai arī viņš būtu tik pašaizliedzīgs kā Poruka skrodera māceklis ar visu pārējo pasaku varoņiem kopā. Varoņu laiks pieder vēsturei un pasakām. Tagad dzīvi un ļaužu likteņus veido ļaužu masas savstarpējā sacensībā. Kolektīvisma gadu simtenis rēķinās tikai ar veseliem ļaužu kopumiem, kuros arī individuālai pašaizliedzībai, tikumībai un varonībai ievērojama ierosinoša un pat vadoša loma. Tāda nu reizi ir dzīves gaita, un mēs tur nekā nevaram grozīt. Tāda atziņa arī Porukam nebij sveša. Tikai tā nesaskanēja ar to, kas viņā iedzimis un ieaudzināts. Pārāk dziļi viņā iesakņojies patriarhālā laikmeta ideālistiskais individuālisms, ticība atsevišķā cilvēka labai gribai un iespējai. Kā aicinājums un pamudinājums skumjā nokrāsā izskan viņa pasakas beigu rindas:

«Kurš no jums ies un meklēs pēc zelta adatas? Švipstiņam pirkstu sadurot, viņa nokrita zemē, un turpat viņai vajag atrasties.»

2) «Fakīrs». — Šī ir tā dziļdomīgākā, satura bagātākā alegorija, kādu ideālistiskais, transcendentālais pasaules uzskats radījis latviešu rakstniecībā.

Indietis Mantra staigā pateicības ceļus, bet taisni tāpēc dieveklis Brāma viņu neieredz. Brāmam nepatīk, ka cilvēki grib

pacelties augstāk un iedomājas mīlot patiesību. Viņš ir patvaldnieks un varmāka, kā visi dievi. Viņam patīk, kad ļaudis cits citam izknābj acis, kad tie savā muļķībā stumdās un kūņojas, smejas un raud viens par otru. Patieso un svēto viņš necieš, jo tie grib itin kā tikt viņam līdzīgi. Viņš taisni vēlas, lai cilvēki kuļas savā zemiskumā, nepilnībā, netikumos un grēkos un tad nāk pie viņa piedošanas izlūgties. Tad viņš īsti var apzināties savu visvarenību un cilvēkam neaizsniedzamos augstumus. Cilvēka cenšanās pēc patiesības pazemina viņu. Tā ir cenšanās pēc līdzdalības viņa varā. «Tikai es zinu, kas ir patiesība,» viņš lepni nosaka nabaga Mantram un par sodu tā augsprātībai iznīcina sievu un četrus bērnus. Un Mantra sāk šaubīties par saviem patiesības un taisnības meklējumiem. Viņš uzkāpj atkal augstā kalnā vērot pasauli un dzīvi. Un tur viņš redz, ka zilonis samin tīģeri, to saplosa lauva, bet lauvu nožņaudz čūska. Čūsku nonāvē cilvēki, bet zelta gabala dēļ paši apkaujas cits citu. Pēdējais cilvēks, ar laupījumu bēgdams, dabū galu bezdibenī. Tas viss notiekas ar Brāmas ziņu. Tad Mantra saprot, ka Brāma pasauli radījis tikai sev par nežēlīgu laika kavēkli. Dzīvi viņš padarījis par haosu, kurā nekāda mērķa, ne augstāka nolūka nevar saskatīt. Visa patiesības un taisnības meklēšana ir velta. Cilvēks ar visām savām tieksmēm un izziņas salkumu ir rotaļa dieva rokās. Tad Mantra nocērt paresnu koku un nostājas uz tā stāvēt — par spīti Brāmam un paša patiesības slāpēm par slavu. Tā viņš tur nostāv septiņus gadus un spītīgi klusē. Indijas saule dedzina viņa galvu, bet seja paliek ledaini auksta kā akmenī cirsta. Nomirst un sabirst par putekļiem. Ļaudis no malu malām nāk viņu apbrīnot, bet nesaprot viņa svēto spītu. «Bet Brāma valdīja tālāk.»

Ārkārtīgi raksturīgi Poruks' šajā alegorijā parādījis cilvēka abstraktās spekulatīvās domas nespēju atrisināt augstākos būtības jautājumus. Liekas, viņš te itin kā turējis tiesu arī pats par savu reliģisko pasaules ieskatu. Ja tas tveras pie izstrādātām noteiktām dogmām un saistās ar vēsturiski nodibinājušos kultu praktiskas dzīves iejomā, pasaule un dzīve, un cilvēka uzdevums viņā ir skaidrs. Bet, līdzko atmet vienkāršās parašās iedibināto un sirds jūtu priekšā rakstīto un ar abstraktas domas un reliģiskas metafizikas palīdzību iespiestas būtības noslēpumos, pretrunu haoss noslīcina un iznīcina cilvēku. Cilvēks aiziet bojā, visi jautājumi paliek neatbildēti, bet Brāma valda tālāk.

Reti kādā citā darbā Porukam izdevies tik koncentrēts, stingri norobežots, izteiksmes pilns veidojums kā «Faķīrā». Pusotras lapas garais tēlojums var noderēt kā paraugs beletristiski filozofiskai alegorijai.

VIII. Garāki dzejojumi

1) «Zilizāna sirdsdedze».

Šī ir tā dziesma par Zilizānu,
Kas pasaulē mīlēt gāja un cieta,
Par mūžīgā daiļuma meklētāju,
Kam dzīvē pienācās goda vieta,
Kam mīlestībā sirds dega liesmās,
Pats mīlēts kļuva ne no viena,
Kas mieru slavēja savās dziesmās,
Ko apsmieklā veda katra diena.
Šī ir tā dziesma par Zilizānu,
Kas vientulis nesaprasts apkārt klīda,
Par brīnišķīgo Saulzibas dēlu,
Ko ļaunais un arī labais nīda,
Kas, mātes miesās nolādēts, dzima,
Kas, trūcībā dzīvodams, mežā auga,
Kam nebija neviena drauga,
Kas cilvēci mīlēt nenorima.

Šis Poruka dzejojums palicis latviešu jaunatnei mazāk pazīstams nekā viņa mazās liriskās dziesmas. Varbūt tas pa daļai arī tāpēc, ka tiem, kas pieraduši Poruka lirikas populārā satura un skanīgās vienkāršās izteiksmes, grūtāk pierast pie šī episkā dzejojuma komplicētā satvara, kur vairāki vēstījuma pavedieni daudzreiz patiešām savijas grūti atrisināmā mudžeklī. Tomēr arī «Zilizāna sirdsdedzē» pazīstam Poruku — lai arī varbūt no citas, mazāk aprastas, bet savā ziņā pievilcīgas puses.

«Zilizāna» kritiskā aplūkojumā mums vispirms jānošķir viņa dažādie motīvi par sevi, lai tad atgriezdamies jo labāk varētu pārskatīt visu veselo kopumu. Poēmu vai, ja patīk, epu lasot, neviļus nāk prātā lielie tautu epi, kuros tautas dzejiskais ģēnijs mēģinājis ietvert un apgaismot savas pagātnes teiksmaino vēsturi, kā arī izcelt savu primitīvi naivo pasaules atziņu un reliģiskās jausmas. Bet tomēr vistuvāk Poruka dzejojums stāv pazīstamai Longfello «Dziesmai par Haijavatu» *, zem kuras iespaidiem tas nepārprotami rakstīts. Tomēr par atdarinājumu vai pakaļdarinājumu to nevar saukt. Tikai zināmu ierosmi Poruks dabūjis no Longfello dziesmas, tikai dažos paņēmienos skaidri samanāmi sveši iespaidi, kuri tomēr netraucē latviskā dzejojuma oriģinālo noskaņu. Viņa iekšējais idejiskais saturs

* Latviski A. Švābes skaistā atdzejojumā.

ietverts senatnes vēstures rāmī. Dzejas meti risinās no latviešu tautas pirmajiem laikiem. Varoņa priekšteču un viņa paša dēkainā gaita vijas pa līvu un latviešu pēdējo cīņu tekām. Protams, dzejas atstarojumos nav ko meklēt objektīvas vēsturiskas patiesības — ja vispār var runāt par kaut kādu vēsturisku patiesību, kur mums pieejamas tikai dažādi tulkojamas kronikas un teiksmaini nostāsti. Te no svara tikai tā dzejiskā patiesība, ko mākslinieks paspējis ieveidot savā darbā. Tautiski vēsturisku epu vārda īstajā nozīmē Poruks nav iespējis radīt. Priekš tā viņam trūkst īsta epiķa miera, nosvērtības un iekšēji vērojošas objektivitātes. Pietrūcis viņam arī epā nepieciešamās tautas garamantu aptvara un izveida spējas. No tām viņš aizķēris tikai pa gabaliņam, visu pārējo aizpildīdams paša dzīvās fantāzijas situācijām, iztēlojumiem un alegoriskām simbolistiskām figūrām.

Viss «Zilizāna sirdsdedzes» ārējais saturs un viņa ietērpa liekas svešāds starp pārējiem Poruka darbiem. Bet, drusku vien ciešāk ielūkojoties aiz šīs ārpuses, sastopam atkal to pašu veco paziņu. To pašu romantiķi, kurš mūžu nostaigāja un aizgāja kapā ar savu dzīvei svešo sapņaini dzejisko ideālismu. Redzam, kā Zilizāns pēc Haijavatas parauga uzaug meža vientulībā, dabu un viņas dzīvi vērodams, vienā vienīgā atziņā ieaugdams, visuaptverošā sirdsdedzē iekaisdams.

Dabas likums visaugstākā griba.
Kas var izprast dabas mērķus,
Kas lai izzina dieva prātu?

Tā ir tā pati atziņa, aiz kuras faķīrs spītēdams septiņus gadus nostāvēja uz celma un sabira putekļos. Tā pati, kas izpaužas itin visos Poruka filozofiski beletristiskajos sacerējumos. Bet kādēļ īstam varonim arī izprast dabas mērķus un dieva prātu?

Ņem kokli, ej pasaulē dziedāt un ciest,
Tev visu ļaunu par labu būs griezt.
Ej, viņiem mieru sludini
Un mīlestības kokli skandini!

Priekš tā nav vajadzīgs nekādas prāta atziņas, bet tikai apgarota ideālisma un mīlestībā degošas sirds. Zilizāns ir tuvu rada visiem Poruka ideālistiskajiem «varoņiem» — arī skroderam Švipstiņam, — kuri gribēja pasauli labot un aplaimot un ar dzīvību samaksāja savu neprātīgo mēģinājumu. Zilizāns ar savu sirdsdedzi klīst pa visu zemi, velti meklēdams remdināt savas «mīlības sāpes un daiļuma slāpes». Viņa dziesmas par

savstarpēju brālību un mīlestību neatrod atbalstu ļaudīs, kuri mūžam karo savā starpā un ienīst un vajā svešo mīlestības dziesminieku un pravieti. Kā dzimušam mežā Zilizānam vientulim jānobeidzas.

Dzejojumā ir vietas, pēc kurām varētu domāt, ka dzejnieks pa daļai arī pats savu likteni ieveidojis šajā dzejiskā tēlā. Patiesībā arī viņa paša dzīve stipri atgādina Zilizāna piedzīvojumus. Vientulis un nesaprasts arī Poruks visu īso mūžu nodzīvojis latviešu sabiedrībā. Demokrātija pēc savām dzīves interesēm un centieniem, dabiski, nevarēja sajūsmināties par viņa hernhūtiskajiem ideāliem un aristokrātisko individuālismu. Pilsonība nesaprata viņa daiļuma tieksmes un lepno māksliniecisko attu-rību. Tomēr šos personīgos pārdzīvojumus var tikai minēt, bet ne skaidri apzīmēt Zilizāna tēlā. Vispār šim dzejojumam trūkst stingrāka noskaņojuma un viengabalības. Poruks nav atradis episkas dzejas plūsmai nepieciešamo noteikto gultni. Viņa stāstījums ik acumirkli dalās dažādās atzarēs un sazarēs, lasītāja uzmanība tiek raustīta no viena priekšmeta uz otru, no viena tēla pie otra. Dažādie pārstāsti un atstāsti pārrauj aizsākto pavedienu, viss epa ritums ir nervozi nevienāds, it kā salauzīts, kāpēc kopiespaids diezgan vājš. Bet ar visu to «Zilizāna sirdsdedze» samērā ir viena no vērtīgākajām stāstu dzejām šajā visai nabadzīgajā latviešu dzejas nozarē.

2) «D a u g a v a» — veidojumā ir pilnīgāks dzejojums nekā «Zilizāna sirdsdedze». Tajā viens pats — Staburaga teikas motīvs, tas dzejai piešķir it kā pagaras balādes noskaņu. Sēļu virsaitim Staburagam ir mīļota meita Varavīksna. Bet viņam pareģots, ka reiz nāks no jūras vīri, nokaus viņa vīrus, bet meita iemīlēs viņa ienaidnieku. Tāpēc Staburags iesloga meitu pils tornī. Bet tas nelīdz. Bruņinieki uzbrūk, nodedzina pili un aizved Varavīksnu. Virsaitis aiz bēdām sastingst un paliek par raudošu klinti.

Saprotama lieta, tas ir tikai satura skelets. Pat stāstu dzejai nebūt nepietiek vien ar kailu satura atstāstījumu. Pēc tā vēl nevaram dabūt nekādu ieskatu par dzejas īpatnējām savādībām un estētisko vērtību. Vispār jāatzīmē, ka arī pašas labākās Poruka stāstu dzejas mākslas pilnības ziņā neaizsniedz viņa īsos dzejoļus, kuros visi svešie iespaidi izkūst viņa radošās individualitātes ugunīs un izkristalizējas īpatnēju daiļumu starojošos kristālos. Episkā dzejā svešie iespaidi vairāk vai mazāk, bet vienmēr samanāmi. Pār «Daugavu» guļ Heines blāzmaini dzejiskā ēna. Tā samanāma tikpat balādes ieskaņā, kā noslēgumā un pa daļai arī pašā teikas izdomā un veidojumā. Bet Poruks nav atdarinātājs un kompilators. Tuvu radniecīgais svešais dzejnieks

tikai dod viņam ierosmi un itin kā pavada dzejiskas veidošanas darbā, ko veic viņa paša mākslinieka spēks un sajūsma. «Daugavas» dzejojumā raksturīgākā būtu latviskā noskaņa — taisni tā noskaņa, kas tautas iedomā saistās tieši ar Daugavu. Daugavas krastos paceļas senie pilskalni un rēgojas krustnešu piļu drupas. Nolejās ir kauju un citu vēsturisku notikumu vietas. Ik novadā vecu ļaužu atmiņa ir uzglabājusi simtiem nostāstu un teiku par Daugavu. Kā zils pavediens Daugava aizlokās pāri vēstures apvārsnim un nogrimst teiksmainā miglājā, no kura dzejnieka fantāzija ceļ laukā visbrīnišķīgākās ainas un tēlus. Pāri visiem tiem paceļas raudošais Staburags kā vergu tautas likteņa simbols. Tas arī visbiežāk minēts latviešu dzejā. Poruka dzejojums te ir viens no plašākajiem, lai arī raksturīgākās Daugavas noskaņas te nemana. «Daugavā» nav nekā izmeklēti jauna, ne pārsteidzoša saturā un mākslinieciskā izdomā. Viņas smaguma centrs tajā pašā romantiskās mīlestības konfliktā un viņa parastajā traģiskā atrisinājumā. Bet tas Poruka dzejiskai dabai tuvs, un viņa fantāzija to visvieglāk aplido. «Daugavas» panti nav sakarīgi saskaņoti un saskaņā izturēti līdz galam. Tomēr vietumis tie aizsniedz lielu vienkāršību un pieglaudību, lai arī nepārtrauktu melodiju viņos nedzirdam.

3) «N e b i j u š a i s u n d i v i v i e n t u ļ i». — Ja šo Poruka sacerējumu pieskaitām dzejojumiem, tad vairāk tikai pēc viņa iekšējā satura, ne pēc ārējās formas. Itin kā dzejas rindām rakstīts, viņš tomēr būtībā ir tikai ritmiska, dzejiska proza. Piemēra dēļ citēsim dažas rindas:

> Nebijušais palika Nebijušais,
> cilvēka veids paliks cilvēkam.
> Jauna nojausma tomēr
> aizgrāba ļaužu prātus,
> viņi slavēja
> jaunās, nesaprotamās parādības,
> kuras visiem dabas likumiem
> uzstājās pretī.

Katram liekas, ka šo sacerējumu varētu rakstīt arī pilnām, neapraustītām prozas rindām. No sava satura viņš nekā nezaudētu. Tomēr, reiz dzejnieks tādu neparastu rakstības formu izvēlējies, mums jāmeklē viņas idejiskie cēloņi un mākslas nolūki. Un, tos meklēdami, neviļus uzejam arī dažas svarīgākās īpašības šīs svešādās dzejas satura pamatraksturā. Un tad redzam, ka dzejniekam brīvā panta forma bij jāizvēlas tāpēc, ka šoreiz tai jāizveido tīri intelektuāla viela un abstraktas domas saturs. Saistītas rindas ar nosvērtu ritmu, atskaņām un citiem kon-

vencionāliem dzejiskas izteiksmes līdzekļiem nepieciešamas liriskas jūsmas ierosinājumam. Nesaistītais pants vairāk piemērots intelektuālas jausmas modinājumam un domu caurdvestas cildenas jūtoņas sacelšanai. Tas ir apmēram tas pats paņēmiens, ko sastopam retoriskajā ebreju dzejā; tā atstāj spēcīgu estētisku iespaidu arī uz tiem, kas par viņas saturu nebūt nevar sajūsmināties. Cik lielu, tieši dzejisku iespaidu var sasniegt arī ar šādu, vairāk domu dzejai piemērotu formu, rāda sekojošs gabaliņš no «Nebijušā un diviem vientuļiem»:

Ilgas deg saulē,
ilgas balina mēnesi,
un ilgas spulgo
iz zvaigžņu dimantiem;
rozes un liljas tvīkst ilgās;
un, no ilgām dzīts,
rit ūdens uz jūru.

Cik daudzkārt vairāk svaigas oriģinalitātes un dzejiska skaistuma ir šajās domu pilnajās vienkāršās rindās nekā daža laba dzejnieka mākslīgi izstrādātos pantos, kur ritums un atskaņas un citi obligatoriski formas prasījumi piespiež lietot šabloniskus un maznozīmīgus vārdus un veselus teicienus. Te dzejnieks var brīvi runāt, tā, kā viņš domā, un tēlot tieši tā, kā viņa jūtas strāvo. «Nebijušajā un divos vientuļos» Poruks ir sniedzis intelektuālas, filozofiskas dzejas paraugu, vienīgo latviešu literatūrā, kuram netrūkst patētiski liriskas jūtu plūsmas un dziļu domu satura.

Divi vientuļi — tie ir dievs, kas visu var aptvert un visu mīl, un sātans, kas visu var postīt un visu ienīst. «Šie divi vientuļi ir mani ideāli, un trešais — mans augstākais ideāls ir Nebijušais.» Abu vientuļu torņi stāv uz augstās, baltās dievu klints putojošās jūras malā, aiz vētru padebešiem slēpti, mums mūžam neredzami. Abi viņi nemitīgā savstarpējā karā, tāpēc ka viņu esamība neizlīdzināmā pretišķībā un vienotra noliegšanā. Kad viens rada pasaulē līdzcietību un mīlestību, otrs pretim tiem laiž naidu. Un tā visā cilvēcē un visos laikos cīnās šie divi elementi — labais un ļaunais, dievišķais un dēmoniskais. Cīnās tie arī ikvienā atsevišķā cilvēka dvēselē, nenokļūdami ne pie kādas uzvaras, ne izlīguma. Jo dievs un sātans ir vienlīdz stipri; uz viņu vienādā spēku samēra taisni dibinās šīs pasaules eksistence un pati esamība. Bet paši abi viņi ir nelaimīgi un skumst pēc nākošā, vēl Nebijušā. Ilgas pēc Nebijušā cieši saista abu vientuļu torņus — tajā viņi abi varētu saprasties, krist viens

otram ap kaklu un izlīgt. Bet viņus izšķir un mūžam šķirs bijušais, esošais un izkliegtā, izbrēktā nākotne.

Pār divu vientuļu torņiem
lido Nebijušais
kā sudraba tvaiks,
kā kūstoša zelta gars,
kā balts zīds, kas viz mēnesnīcā,
bez veida un bez svara;
ārpus spēka, matērijas,
ārpus sistēmām un telpām,
viņpus dzīvībai un nāvei.

Tikpat dzejojuma patētiskā formā, kā viņa ideju saturā izmanāma Nīčšes filozofiskās dzejas dvesma. Ilgas un tieksmes pēc tālākā, augstākā, nesasniegtā un nesasniedzamā. Viss iegūtais zaudē savu vērtību, ko var aizsniegt, pēc tā nav vērts tiekties. Viss ideālais, dzīvē novilkts, tiek piemērots un sakroplots. Mūžam nemainīgs paliek tikai ilgotais, neaizsniedzamais — Nebijušais.

IX. Poruka dzejoļu izlase jaunatnei

1) Bērnu un bērnības dzeja. — Mēs jau zinām no iepriekšējā, cik bagāta Poruka maigi romantiskā daba bērnības atmiņām un cik labprāt viņš šīs atmiņas tēlo savos stāstos. Bet Poruks nav tikai stāstītājs vien, bet arī dzejnieks-liriķis. Var droši sacīt, ka kā liriķis viņš stāv vēl augstāk nekā stāstu rakstnieks. Poruka bērnu un bērnības dzejai līdzās latviešu lirikā var stādīt vēl tikai Aspazijas saulainā stūrīša neaizmirstamās dziesmas. Ar to viņš noiet atkal tajā pašā idiliskās sirdsšķīstības un klusas laimes pilnā pasaulē, kur allaž sajūtas kā savās mājās. Viņš sajūsminās un fantazē līdzi bērniem. Bērns lielajai kultūras pasaulei vēl svešs, bet toties tuvāks dabas spēkam un skaistumam. Vēro lieliskas dabas parādības, tās viņu šausmina un aizgrābj. Sarunājas ar sīkiem kustoņiem un saprot viņu valodu. Viņam ir pašam sava pasaule ar viņas priekiem un sāpju brīžiem, ar dzidru spulgumu, bet arī ar pelēkām skumju ēnām. Visur un vienmēr viņa mazā sirds skan kā vēja šūpots zvārgulītis — brīžam aušīgi pārgalvīgi, brīžam sērīgi. Bērnu fantāzijas un jūtu plūsmas Poruks ieskandinājis daudzos neaizmirstamos dzejoļos. Tos varētu sagrupēt atsevišķās nodaļās, un tad būtu redzams, ka tās aizņem un attēlo visas bērnības laika

paauguma un attīstības pakāpes, bērna dzīves spilgtākos atgadījumus un dziļākos dvēseles pārdzīvojumus. Un ikvienam dzejnieks zinājis atrast sava paša atmiņu krājumos pieskaņotu izjūtas vielu un atskaņot to vai nu nopietnā, vai sēri liriskā, vai arī drastiski satīriskā izteiksmes veidā. Paši mazākie bērni viņam nav sveši. Viņš iedzīvojas pilnīgi to pasaulē, skatās viņu acīm un dzīvo viņiem līdzi. Viņu skata loks apņem vēl tikai pašus tuvākos priekšmetus, bet tāpēc arī starp tiem nav neviena nedzīva vai vienaldzīga. Tādu nav arī Poruka dzejā («Lulliņa, Una, Tita un Minka», «Mazs kaķīts, mazs zaķīts»). Pie skaistākajām pērlēm latviešu dzejā skaitāmas Poruka dzejas no pauguŝu bērnu pasaules («Pavasara simfonija», «Trīs motīvi» u. c.). Te vēl ievērojamāka tā mākslinieciskā veiksme, ar kādu dzejnieks, iekšēji pieskaņodamies bērna fantāzijas rosmei, atdzīvina visu apkārtējo dabu un viņas dažādās parādības ievieno bērna dvēseles pārdzīvojumos. Un šo pārdzīvojumu izteiksmei atrod tik vienkāršu un tomēr dzīvi dzejisku un piekļāvīgu izteiksmi, ka pats vieglākais dvēseles ieviļņojums un jūtu uzmirdza tajā atplaiksnās kā spodrā spogulī. Bez šiem dzidrajiem, jautrības un dzīvesprieka pilnajiem dzejoļiem Porukam ir arī nopietni, bērna domu un sāpju pilni panti, kuros ietveras agri izbaudāmās vājības, mātes mīlestības, dabas vērojumu un dzīves minējumu motīvi («Vājība», «Mātes dziesmiņas», «Lauva padebešos» u. c.). Te viņa tēlojums gleznās tumšāks, ritumā gausāks un smagāks. Poruks nemeklē nekādas mākslotas izteiksmes un māksloti nekonstruē savu dzejoļu formu. Viņam tā izaug pati līdz ar dzejiskās vielas veidojumu izdomā — tāpēc viņam nav lieku vārdu un izspīlētu, nedabisku gleznu. Vienkāršība un dziļa sirsnība viņa dzejoļus padara bērniem tik tuvus un mīļus.

2) M ū ž a g ā j u m s. — Poruka dzeja apņem visu cilvēka mūža gājumu — no bērnības rīta līdz kapam. Viss, kas mūža ritumā cilvēkam jāpārdzīvo, ir atbalsojies Poruka dzejoļos. Tomēr, pazīdami viņa prozas rakstus, varam jau iedomāties, kas tas vadošais domu pavediens un valdošais jūtu motīvs arī viņa dzejā. Tā ir mīlestība. Poruka tēlotā pieaugušo cilvēku mīlestība ir tik tīra no zemām kaislībām, visas rupjības un neglītuma, ka šo viņa dzeju jaunatne var lasīt arī bez jebkādas izlases. Jau paši pirmie viņa mīlestības dzejoļi plūst kā silta elpa ziemas dienā uz rokām un sejas. Sievietes tēlā dzejnieka fantāzija atrod ieveidotu visu to skaistumu, visu to sapņu piepildīšanos, pēc kuras ilgojas viņa dvēsele. Kā viļņos šūpojas dzejnieka mīlestība. Ar vienu vilni viņa ceļas augšup līdz augstajam, baltajam logam, ar otru slīgst zemē nakts krēslā, kur miglā mirdz būdiņas uguns. Dzejnieka dvēsele lido starp saules apmirdzēto tēlu

baltajā logā un skrandās tīto meitenīti būdā aiz upes. Reizēm jūsmu viļņi rāmi līgojas un siltas dvesmas plūst pāri. Bet reizēm nāk vētras, sakuļ un sagriež visu līdz pat dibenam, debesi un zemi sajauc kopā.

Domājot par dzīvi un cilvēku, it sevišķi uz mūža beigām, Poruka dvēsele iekļūst traģiskās šaubās un svārstībā starp mums jau no agrākā zināmiem pretspēkiem un pretišķām tieksmēm. Viņš savos dzejoļos tēlo, kā dvēsele iziet pastaigāties un satiek rupjo spēku, kas dzen vergus sūrā darbā un samin viņu. Šaubu un noliedzoša pesimisma pilna ir Poruka pēdējo gadu dzeja. Tā tiecas pavisam projām no zemes, no cilvēka un no viņa tumšās dzīves, arī no mīlestības, kuras cēlonis ir pašmīlības velns. Tikai zvaigznēm vien romantiķis vēl var dziedāt, jo viņu mirdzā rādās augsto garu dzīve.*

X. Atskats

Šajā īsajā apcerējumā nav iespējams raksturot Poruka darbus visā plašumā un pilnībā. Mēs varējām izraudzīties tikai pašus zīmīgākos ikvienā viņa darbu nozarē un paraugam īsumā raksturot tos. Dažas nozares atstājām pavisam neaiztiktas, piemēram, dramatiskos sacerējumus un romantiskās mīlestības alegorijas.. Ne tāpēc, ka tajās nebūtu idejiski un mākslinieciski vērtīgi darbi. Bet tāpēc, ka tā patālāk jaunatnes dzīves un mākslas interešu un sapratnes apvārsnim. Bet, iepazinusies ar Poruka rakstu izlasi, jaunatne savā laikā bez pūlēm sapratīs un kritiski uzņems arī pārējo.

Pametot skatu atpakaļ, jāatkārto, ka Poruks nepieder pie tiem rakstniekiem un dzejniekiem, kuri ar savām sabiedriskām idejām tieši ierosa un virza dzīvi. Poruks stāv uz vecā un jaunā laikmeta robežām, un viss labākais, ko viņš uzrakstījis, pieder vecajai pasaulei. Viņa sirdsšķīstie ļaudis, bālie sapņotāji zēni un ideālistisku mīlestību sludinātāji jaunekļi ir sveši tagadnes dzīvē, kura dibinās uz spēka un kur nemitīgi skan dažādīgo cīņu troksnis. Bet kā garīgas pilnības un augstākas cilvēcības atgādinātāji viņi arī mūsu laikos nav bez savas nozīmes. Bet Poruka darbu vērtība galvenā kārtā viņu estētiskā veidojumā un vispār mākslas daiļumā. Visu savu cilvēka un mākslinieka personību Poruks ir ielicis savos darbos. Tajos nav tukšu, meklētu vārdu, kuros neieplūstu viņa nemiera un šaubu pilnās

* Plašāk par Poruka dzeju skat. A. Upīša «Rakstniecības vēstures» II sēj., 238.—251. lpp.

meklētāja dvēseles saturs. Poruks ir īstākais un patiesākais starp latviešu rakstniekiem. Viņa darbi bieži vien izliekas kā vienkāršas, smaržojošas lauku puķes starp modernā romantisma izbužinātām, spilgtām papīra rozēm. Viņa vecie hernhūtiešu tēli uz visiem laikiem paliks latviešu mākslas galerijas pirmajā vietā.

Andrejs Upīts

Rīgā, 1922. Izdevēju sabiedrība D. Zeltiņš un A. Golts. 84 lpp.

LATVIEŠU DRĀMAS JAUNĀKĀS GAITAS

REFERĀTS RAKSTNIEKU DIENĀ

Pēc tiem pusotra gadiem, kad pirmo reizi nācās šajā vietā runāt par latviešu jaunākās drāmas ceļiem, nav radies klāt un klajā nekas tāds, kas iezīmētu radikālu novirzienu, tempa vai mākslinieciskās vērtības pārmaiņu šī svarīgākā literatūras žanra gaitās. Latviešu drāmas attīstība joprojām slīd pa līdzenu, rāmu gultni bez spējiem izlokiem un strauja krituma. Republikas 10 gadi nav šajā attīstībā ienesuši ne sevišķa možuma, ne jauna spēka, ne tālu redzama spilgtuma. Vecā režīma laikos latviešu literāti rūgti žēlojās par cenzūras žņaugiem, pēc atsvabināšanās no tiem solījās vērt vaļā manuskriptiem pilnās atvilktnes un pārsteigt tautu ar pavisam jauniem, jaunu vērtību pilniem darbiem. Izrādās, ka tā lielā mērā ir bijusi tikai tukša lielība. No pilnajām atvilktnēm ir gan plūdusi liela kvantitatīva dramaturģiska bagātība, bet ar viņas kvalitatīvo sevišķi lepoties mums nav ne mazākā iemesla. Tam ir savi cēloņi, pilnīgi neatkarīgi no rakstnieku vairākuma paša labās gribas, nodomiem un iespējām.

Pie tiem un latviešu drāmas jaunākajām gaitām atgriezīsimies drusku vēlāk. Visupirmais pienākums atcerēties to neatsveramo zaudējumu, kādu latviešu drāma un visa dramatiskā māksla savā īsajā mūžā vēl nebij piedzīvojusi.

Līdz ar Raini noslēdzas vesels laikmets latviešu drāmas vēsturē. Šis mūžs un šis laikmets ir raksturīgs visiem latviešu mākslas likteņiem un viņu vadītājiem. Kā koncentrētā shēmā, kā gaišā spogulī tur redzam, no kurienes rodas lielie mākslas nodomi, kā aug pati māksla un atkal kā viņa apstājas un apsīkst vai arī tikai vienmuļi, gurdeni un aiz inercijas turpina savu ikdienas gaitu. Raiņa laikmetā redzam arī visas latviešu drāmas jaunākās gaitas.

Raiņa laikmets latviešu mākslā, it sevišķi drāmā, iesākās ar

«Uguni un nakti», ar šo spēcīgo, spilgto uvertīru jaunā laika cēlienam tikpat latviešu mākslā, kā dzīvē. Tagad mēs dzirdam tik daudz un tik dažādās variācijās runājam par formas principu mākslu un sevišķi par formālajiem sasniegumiem mūsu literatūrā. Atkal tiek nebeidzami deklarēta vecu vecā teorētiskā tēze par to, ka saturs mākslas darbā nav no svara, bet tikai viņa formālais veidojums. Zīmīgas jau pašas šīs deklarācijas, taisni viņas jau raksturo to īpatnējo laikmetu ar viņa savādībām, kas ierosina un izvirza formālistisko principu mākslas vērtējumos. Zināmā mērā un līdz zināmai robežai pielietojams viņš lirikas apcerē, pa daļai arī episkas prozas aplūkojumos. Turpretī drāmas kritikā viņam nekādā ziņā nav ierādāma pirmā un galvenā loma. Nekad neviena drāma nav sacēlusi revolūciju skatuves mākslas attīstības gaitā un līdz pašām dzīlēm ieviļņojusi tautas kultūras dzīvi tikai ar savu formālo pusi. Ne Igo «Kromvels», ne Ibsena «Brands», ne Hauptmaņa «Audēji», ne Raiņa «Uguns un nakts» nav guvušas tos lielos panākumus un atstājušas to dziļo iespaidu kā dramaturģiskās un skatuviskās formas eksperimenti, bet gan kā laikmetiski darbi ar savām idejiskām sociālām un psiholoģiskām vērtībām. Vienmēr un visos laikos, no Eshila līdz Rolānam un Tollerim, lielā drāma ir bijusi problēmu drāma un arī nevar citādi būt. Literatūras forma nav taču salīdzināma ar zābaku un saturs ar to kāju, ko tajā iebāž. Dzīvais vārds ir drāmas aktīvais pamata elements, vispirmā kārtā viņš ir zināma jēdziena, atziņas idejas un psiholoģiskas patiesības izpaudējs. Viņa fonētiskā un lingvistiskā forma ar tās dažādīgām konstrukcijām un stilistiskām kombinācijām kalpo tikai idejiskā satura izpausmei un iespaidībai.

Tur ir katras drāmas smaguma centrs, kas it sevišķi skaidri redzams «Ugunī un naktī», šajā latviešu modernās drāmas sākumu darbā. Protams, viņam ir arī sava īpatnēja formāli estētiskā puse, idejiskās dabiskais izveids, ar kuru vienīgo viņš piekļūst lasītāja un skatītāja jūtām un domai. Taču formas īpatnējais veidojums ir tikai līdzeklis ietvert un izpaust laikmetisko ideju — 1905. gada kolektīvās trauksmes, latviešu atsvabināšanās kustības un revolūcijas pirmā romantiskā posma cīņas un uzvaras gribu. «Ugunī un naktī» ir koncentrētas sava laika sociālā ideja un tautas masu vienotā dziņa, tāpēc visa šī romantiskā simbolika ar neaizmirstamajiem cīnītāju tēliem un viņu pretspēkiem aptver tik plašus apvāršņus tālu viņpus teātra skatuves iejoma un vēl tālāk pāri ļaužu estētiskās jūtoņas plūsmai.

Pēc «Uguns un nakts» latviešu lielāko dramatiķi emigrācijas vientulība, katrā ziņā arī kādi tuvāki intīmāki iespaidojumi, par

kuriem runāsim citā reizē, atrauj no dzīviem sakariem ar pašu tautu un strādniecību un līdz ar to arī no tiešās dramaturģisku impulsu ierosmes. Sociālam dzinēja spēkam blakus arvien spēcīgāk sāk darboties viņa tīri mākslinieciskā fantāzija, kas meklējas nacionālu, filozofisku un vēstures motīvu. Formālā ziņā šie viņa trimdas darbi stāv nesalīdzināmi augstāk par veco dziesmu jaunās skaņās, taču iespaido viņi galvenā kārtā atkal ar savu nemitīgās tālākejas ideju, ar kalnā kāpēja tieksmi arvien augstāk — ar cilvēka dzīves un dzīvības neapturamu ritmu tautu un beigās visa kosmosa dinamiskā plūsmā. Raiņa mākslinieciskais ģēnijs smeļ no vēstures un teiku avotiem un reizēm ievēršas tīras sentimentāli romantiskas mīlas pasaulē, kur sociālā un revolucionārā cīnītāja doma tikai retām reizēm vēl atskan aiz viscilvēcības un humānisma sludinājumiem.

Sērdienu dziesma «Daugava» ir pēdējais dramatiskais darbs, ar kuru Rainis vēlreiz piegriežas sava laika sociālajām un politiskām cīņām — nu jau kā noteikts patriots, patstāvīgas valsts ideologs un nacionālists, kas sarkanbaltajam karogam liek plivināties pāri sarkanajam. Bet «Daugava» ir arī Raiņa nacionālisma gulbja dziesma, pēc tās viņš vairs nav atradis savā dramatiķa instrumentā tādas sajūsmas un karstas patriota ticības pilnas skaņas. Ar šo dzeju patiesībā arī noslēdzas Raiņa personības iezīmētais laikmets latviešu drāmā un sākas tas jaunais, kura gars guļ arī pār visām tām latviešu drāmas jaunākām gaitām, pa kurām mums īsumā jāizseko.

Ikviens dramatisks darbs ir laikmetisks, lai no kurienes viņš aizguvis savu fābulu. Dramatiķim ir vajadzīgs visciešākais sakars ar sava laika cilvēkiem un viņu idejisko un psihisko pasauli. Atsevišķos darbos laikmeta zīmogs var būt grūtāk saredzams, taču visā drāmas kopumā tas izpaužas nepārprotami. Sabiedrisku un idejisku uzplūdu laika drāma tik asi atšķiras no apstājas un reakcijas laika drāmas, ka vajag būt jau pavisam dogmatiskam formālistam, lai no pirmā acumirkļa neuztvertu šo principiālo atšķirību.

Tagadējās drāmas iespaidotājs un radītājs laiks ar savu raksturu un valdošām tendencēm atkal vislabāk redzams Raiņa liktenī.

Kad viņš 1920. g. aprīļa sākumā atgriezās no trimdas, pa pukēm kaisītām Rīgas ielām viņš staigāja īstā uzvaras gājienā. Viņam gavilēja visa tauta ar pilsonisko valdību priekšgalā. Pavisam naivi būtu apgalvot, ka toreizējā pilsonība viņā redzējusi tikai nacionālu dziesminieku un patriotu. Visi viņa revolucionārie darbi toreiz jau bij uzrakstīti, viņa cīnītāja loma ap 1905. gadu un pirms un pēc tā katram zināma. Bet tas bij laiks,

kad pašas konservatīvākās partijas savās programās rakstīja radikālus paragrāfus par pilsoniskām tiesībām un sociālu iekārtu demokrātiskā republikā. Pēc tikko nobeigtām garām cīņām visiem likās par sevi saprotams, ka valsts var pastāvēt tikai ar spēcīgu, aktīvu darba demokrātiju un viņas organizācijām pamatos. Raini apsveica kā lielāko brīvības cīņas ideologu un patstāvīgās kultūras izkarotāju. Tās bij pirmās sajūsmas un ideālistiskās nacionālās romantikas dienas. Drīz viņas pagāja. Pie dzīves stūres uztrausās robustais ierāvējs, saimniecisks un politikānisks spekulants, «kapitāla uzkrājējs» parvēnijs, kam garīgā kultūra nesaprotama un lieka. Ārējā neatkarības forma bij sasniegta, iekšēji viņu viegli pildīt ar Vakareiropas kultūras surogātiem. Rautošana un dancošana palika par garīgās kultūras galveno saturu, gluži kā tautiskā epigonisma laikos.

Ar necieņu un naidu tika uzņemts katrs, kas domāja, ka nebūt vēl nav sasniegts viss, ka darbs vēl liels līdz kultūras pilnībai. Tas bij laiks, kad latviešu pilsonība pati savus rakstniekus un māksliniekus sāka saukāt par nederīgiem un nevajadzīgiem koklētājiem un liekēžiem, bet strādniecības dzejniekus turēja vienkārši par kaitīgiem un iznīcināmiem un kā ar tādiem arī rīkojās ar viņiem.

Vispirmā kārtā šī stupidā reakcija vērsās pret to lielāko, kas latviešu literatūrai un kultūrai bij, — pret Raini. Tie paši, kas reiz viņam puķes kaisīja uz ielām, it nebūt nekautrējās nu viņu ciniski nozaimot un sarūgtināt viņa mūža pēdējās dienas. Dziļa vilšanās sajūta, rezignācija un skumjas par savu nepiepildīto sapni izpaužas mūsu lielā dramatiķa beidzamā spriedumā par savu laiku un viņa vadītājiem.

Un, ja tas notikās pie mūsu spēcīgākā skatuves rakstnieka, — ko tad lai sakām par sīkākajiem ikdienas darbiniekiem un viņu gaitām? Kādu ierosinājumu šīs garīgās apstājas un kultūras sastinguma laiks lai sniegtu latviešu drāmai? Kādas idejas viņa lai nojaustu sabiedrībā, kura taču jau visu aizsniegusi un sasniegusi, kura lūkojas tikai, lai neviens neiedrošinātos traucēt ieraušanas un «kapitālu uzkrāšanas» svētīgo darbu?

Patiešām, tas ir izredzēts laikmets, kad jārodas formālistiem, kas apgalvo, ka nekādu ideju un vispār nekāda satura arī drāmai nav nemaz vajadzīgs, bet pietiek vienīgi tikai ar ārējo, tehnisko darinājumu. Pēc šīs tēzes tādā laikā tad būtu jārodas arī veikliem formālistiskas dramaturģijas ražojumiem, kuri gan neievilņotu un neiesildītu publiku, bet mazākais apžilbinātu un valdzinātu to ar ārējo spilgtumu un graciozu skatuves rotaļu. Taču arī šajā ziņā jaunākās drāmas gaitās neredzam nekādu

lielāku sasniegumu. Katrā ziņā Nacionālā teātra izsludinātais lugu konkurss būs savu daļu vainīgs pie tā, ka jaunāko nopietnāko drāmu skaits pēdējos pusotra gados tikai nedaudz pārsniedz desmit. Konkursā, bez šaubām, būs sasūtītas tās samērā labākās, taču bez liela riska varēsim apgalvot, ka kaut kā pavisam jauna un neiedomājami vērtīgāka arī starp tām nebūs. Jauni dramatiķi nenokrīt no gaisa, viņi izaug tajā pašā vispārējā laikmeta atmosfērā un nāk ar tām pašām raksturīgām savas apkārtnes iezīmēm.

Latviešu drāmas galvenie novirzieni iezīmēti jau labi pasen atpakaļ. Tie paši redzami arī viņas jaunākās gaitās.

Ar visiem iebildumiem pret kategorisko formas principu dramatiskā darbā neaizmirsīsim tomēr viņa svarīgo nozīmi skatuves mākslā. Dramaturģiskās tehnikas ziņā latviešu drāma, it sevišķi komēdija, daudz mācījusies no cittautu jaunākajiem paraugiem, ko bagātīgā mērā sniedz mūsu lielie teātri. Latviskā komēdija pamazām atsvabinās no līdzšinējā provinciālā smaguma darbības risinājumā, no naivitātes situāciju sametinājumos un, par visām lietām, no tūļīgā, liekvārdīgā un nedramatiskā dialoga. Tas jau ir diezgan ievērojams sasniegums, kas sekmīgi būs izlietojams it sevišķi tā saucamajā a r t i s t i s k a j ā, bezidejas un bezsatura lugā, kur kaut kāda mīlas rotaļa vai tamlīdzīgs butaforisks aranžējums iespēj amizēt klausītāju arī ar tukšas formas darinājumiem. Pagaidām gan šis žanrs latviešu dramaturģijā vēl pavisam maz izkopts, elementārs, caur un cauri diletantisks. Latviski aristokrātiskais salons šimbrīžam ir tikai vēl vakareiropiskā karikatūra, tāpēc vairāk kā mazliet komisks izskatās arī artistiskās salonu komēdijas latviskais dendijs, kas iedrošinās pat kaut kādam dzīvam Eiropas princim ar tuteni gāzties virsū un pie tam šausmīgi kropļo valodu ar visādiem meistarojumiem, lauzījumiem un strupinājumiem. Cerēsim tomēr, ka ar laiku viņš no Eiropas salona aizgūs arī kaut ko vairāk, ne tikai fraku, glazē cimdus un lakkurpes. Patiesībā viņam vajadzētu tikt uzņemtam kā laikmetiskās pilsoniskās lugas galvenajam varonim, par kuru nevis smejas, kā mēs to darām, bet ko aplūko gaužām nopietni, kā laikmeta kultūras galveno reprezentantu.

Daudz labāk jau skatuves tehniskā veiklība pielietota p i l s o n i s k a j ā k o m ē d i j ā, kura arī diezgan reti parādās mūsu teātros. Formālie izteiksmes un izveida līdzekļi te samērā daudz iespaidīgāki vienkārši jau tāpēc, ka rakstniekam ir bijis ko izteikt, piemēram, kaut kāds ģimenes konflikts, kas izriet no zināmā apvidū un apstākļos uzaugušu cilvēku raksturiem un speciālām dzīves interesēm. Arī kā vienkāršs izrādes gabals bez

kaut kāda sociāla un ētiska vērtējuma šī komēdija ir pievilcīga un skatāma ar lielu mākslas patiku.

Artistiskai un pilsoniskai komēdijai diametrāli pretējs skatuves darba tips ir mūsu pazīstamā t a u t a s l u g a jeb zemnieciskā komēdija un skatu luga. Arī tā ir raksturīga šālaika mākslas parādība. Viņu izrosa nacionālās mākslas vajadzība. Tautas luga saturu sev meklējas Latvijas lauku dzīvē un ļaudīs. Šie meklējumi ir interesanti ar savu arhaisko raksturu, tie neatbilst vairs latviešu dzīves īstenībai, tāda luga neatspulgo laukus un zemniecību to plašajā apmetā, bet tikai kādu izraudzītu vai nejaušī uzietu provinces nomales stūrīti. Visas valsts dzīves centrs tagad ir pārvietojies pilsētās, sevišķi galvaspilsētā. Pilsēta pārvalda un tur ciešā atkarībā laukus līdz pat viņu pēdējam nostūrim. Plašā ierēdniecība, veikalniecība un citas pilsētnieku nošķiras visstiprāk saistītas ar laukiem, no kurienes viņas pašas galvenā kārtā nāk, zem viņu iespaida patlaban attīstās jaunais lauku cilvēks, kas varētu noderēt arī kā patiesīgs tips jaunajā komēdijā. Bet tā pēc savas dabas ir romantiska un nerēķinās ar dzīves realitāti, viņa izdomā pati to dzīvi, ko ņemas mākslinieciski notēlot kā zemniecisku un nacionālu. Nekur vairs nevienā nomalē neatradīs «uzglabātu» to veclaicīgo zemnieka cilvēku, patriarhālo saimnieku un vispār nacionālās īpatnības pārstāvi, ko tautas luga mums rāda. Mājās viņa dzīves un saimniecisko īpatnību nosaka modernais mašīnu darbs un algotais staiguļojošais Latgales strādnieks. Blaumaņa un Apsīšu Jēkaba laiku tautiskais kalps ir palicis par jaunsaimnieku, vecsaimnieka dzīvē viņam nav vairs nekādas noteicošas nozīmes. Tautas luga pa lielākai daļai ir uzbūvēta uz iluzoriska pamata, tā ir safantazēta un mākslota, vērtības tai nav daudz vairāk kā tautiskās atmodas laika censoņu senatnes apdainojumiem. Ja vēl ievērojam, ka tautas luga parasti pavisam primitīvi būvēta un viscaur aprēķināta tikai vientiesīgās publikas smīdināšanai, tad katrā ziņā jāatzīst, ka viņa ir visiezīmīgākais garīgi tukša laika produkts, kas absolūti nenozīmē nekādu soli uz priekšu latviešu jaunākās drāmas gaitās.

Nav nekāds brīnums, ka mūsu laikmets tieši spiež dramatiķus aplūkoties pēc veidojamās vielas ārpus viņa. Vienīgi komēdiju, satīru un politiska šarža rakstniekiem šis laiks sniedz pateicīgu materiālu. Bet arī tas jau ir izmantots pārbagātīgi. Galu galā taču nekā problemātiska nav tādā tagadējā jaunbagātniekā un kapitāla uzkrājējā, viņa sociālā un psihiskā būtne ir gaužām primitīva, pāra komēdijās galīgi izsmeļama. Dramatiķi paši mana, ka viņu darbos sāk atkārtoties tie paši motīvi un tie paši tipi, tāpēc viņiem apnīk šī nebeidzamā negācija un

zobošanās par tagadējā laika «kultūras» neapskaužamajiem pionieriem. Pozitīvais vēl slēpjas, kaut kur dzīves dziļumos noraidīts, viņa izpausme tikai acumirkļiem un epizodiski pamanāma. Bet dramatiķiem ir vajadzīgi dzīvi cilvēki ar noteiktu sociālu raksturu, īpatnēju psihisku darbu un idejisku seju. Tāpēc viņi arvien vairāk sāk pievērsties vēsturei, lai sava laika vieglumam un šaursirdībai pretim parādītu lielu cīņas un ideju cilvēku apskaidrotus tēlus. Arī vēsturiskā drāma ir laikmetiska, dažkārt vēl vairāk nekā speciāli šai dienai rakstītā tautas luga. Tā parāda savam laikam viņa niecību un maziskumu un atgādina, ka dzīvi un cilvēka likteņus veidot zināmā mērā ir viņu pašu varā. Latviešu vēsturiskā drāma ir vēl jauna un neizveidota. Līdz šim pazīstamie dramatiskie darinājumi par mūsu senčiem un dažādiem visai apšaubāmiem virsaišiem pa lielākai daļai ir naivas fantāzijas bez vēsturiska laikmeta kolorīta, bez kaut cik reāli izprastiem un attēlotiem cilvēkiem un tāpēc arī bez mākslinieciskas nozīmības. Šie skatuves gabali lielāko tiesu pagatavoti kaut kādai praktiskai vajadzībai, kādu svētku sajūsmas radīšanai vai vienkārši sentimentālas sirds aizkustināšanai. Ar īstu drāmu tiem tātad tikai kaut kāda ārēja līdzība.

Vēsturiskā drāma pēdējā laikā iet arī citus ceļus. Tur jau sastopam darbus, kuru pievilcīgā puse ir etnogrāfiski arheoloģiskā ar veclaiku parašām, ar tautiskiem kostīmiem un nebeidzamām tautiskām dejām. Skatītājs sajūtas kā kādā nacionālā muzeja stūrītī ar rūpīgi pagatavotām vaska figūrām, kuras atdzīvināt varētu tikai īsts mākslinieks, kādu starp etnogrāfiem nav daudz. Tomēr arī šiem darbiem ir jau savas priekšrocības, salīdzinot ar agrāko pseidovēsturisko patriotisko lugu.

Īsta vēsturiska luga ir saistīta pie zināma laikmeta un viņa cilvēkiem. Varētu domāt, ka līdz ar to saistīta arī rakstnieka veidojuma brīvība un brīvas izdomas lidojums. Zināmā mērā tas, bez šaubām, tā, tomēr tikai nedaudz vairāk nekā pie kura katra cita drāmas sižeta, kas tāpat prasa reālas notikumu un raksturu izpratnes, tātad arī ierobežots savā predestinētā jomā, kurai dramatiķis patvarīgi netiek pāri. Vēsturiska drāma nebūt nav vēstures kronika, lai arī viņa attēlotu kronikās aprakstītus notikumus un cilvēkus. Šo notikumu cēloniskā sa- un atkarība, viņu īpatnējā izpratne un raksturojums ir paša dramatiķa ziņā, to nosaka viņa pasaules atziņa, idejiskais satvars un mākslinieciskie nolūki. Romantiskā pseidovēsturiskā drāma izlietoja tīri izdomātus vai kaut kādas teikas vai leģendas ierosinātus sižetus. Jaunākā acīm redzami turas stingrāk uz reālisma un konkrētas vēstures īstenības ceļa. Viņa notēlo zināmu kultūrvēsturisku laikmetu, piemēram, seno cunftu laikus un tā sniedz krāsainu

fresku no tautas pagātnes gleznu galerijas. Bet it sevišķi viņa pietiecas jaunākiem vēstures notikumiem, piemēram, 1905. g. atsvabināšanās cīņām. Tās jau var aplūkot noskaidrotā perspektīvā, bet tomēr tagadējā laikmeta spaids izpaužas arī katrā tādā dramatiskā atēnojumā. Vai nu viņš pieslejas tagadnes valdošai tendencei un ar mietpilsonisku īgnumu rāda revolūcijas ekskursantu nožēlojamo niekkalbību, vai arī atkal atgādina snaudā nogrimušiem filistriem atcerēties laiku, kas bij lielāks par mūsējo, un cilvēkus, kurus nevar aizmirst, neaizmirstot pie tam pašiem sevi un savu tagadni.

Andrejs Upīts

«Domas», 1929. g., Nr. 8, oktobris, 206.—211. lpp.

LATVIEŠU VĒSTURISKĀ DRĀMA

Tikai dažus gadus atpakaļ Andrejs Upīts ir pievērsies vēsturiskām tēmām un sācis tās plašāk apstrādāt vispirmā kārtā novelē un pēc tam vēlāk arī drāmā. Protams, grūti uzrādīt tādu Upīša romānu, stāstu vai pat viencēlienu, kas tādā vai citādā veidā nepieskartos piedzīvotam vai tikko pārdzīvojamam laikmetam visas tautas un it īpaši strādnieku šķiras dzīvē un kultūrā. Pat viņa sabiedriskā komēdija pilnā mērā aptver mūsdienu tautiskās buržuāzijas tikumu vēsturi. Bijušais kara laika marodieris un šīsdienas «nacionālo bagātību» vairotājs tur ir ieliets kā kukainis dzintara graudā un paglabāts nākamām paaudzēm. Reālā un iespaidīgā mākslinieciskā zīmējumā Upīts pietiekoši skaidri parāda jaunās republikas plutokrātu pasauli no ārēji spožās virsotnes līdz pašām netīrajām un duļķainajām padibenēm.

Katrā un it īpaši reālistiskā mākslas darbā allaž saskatāmas sabiedriskās apkārtnes un sava laika raksturīgās iezīmes un idejas. Pats mākslinieks kā īpatnis vienmēr atrodas lielākā vai mazākā mērā zem pēdējo neatvairāmā iespaida. Tomēr šī piezīme mums vēl nedod nekādas tiesības noārdīt visas robežas starp vēsturisko un vienkāršo reālo sadzīves drāmu, starp vēsturisko romānu un dienas laikraksta feļetonu. Pati viela te novelk zināmas robežas, kuras nav patvaļīgi pārkāpjamas vai iznīcināmas. Rakstot sabiedrisku komēdiju, mākslinieka-reālista galvenām kārtām pietiek tikai ar to, ka viņš savu priekšmetu mācījies pazīt visos sīkumos ikdienas dzīvē un notikumos. Raksturīgi tipi sastopami uz ik soļa. Ar maziem pārgrozījumiem

detaļās tie uzmetami uz papīra. Turpretim, lai attēlotu drāmā zināmu posmu no vēstures ar visiem tā laikmeta cilvēkiem un izcilām personībām, rakstniekam jānodziļinās palikušo vēsturisko dokumentu studijās un katrs nieciņš jāizvāc ārā no vecu grāmatu putekļiem. Arī izlasītās grāmatu kaudzes un sausais bagātīgi sakrātais materiāls te maz ko līdzēs, ja tikai pats rakstītājs nespēs iejusties tajā mums gluži svešajā dzīvē un cilvēkos.

Kādēļ Upīts piegriezies tieši vēsturiskai drāmai? Iekams uz to atbildētu, norādīsim, ka tam ir savi no rakstnieka personīgi neatkarīgi idejiski cēloņi. Valdošā politiskā reakcija un līdz šim nepiedzīvotais garīgās apstājas laikmets nedod vielu un ierosinājumu nopietnāka un dziļāka satura mākslas darbiem. Cik necik labvēlīgāki šādi apstākļi un atmosfēra ir vienīgi asi izsmejošai satīrai. Bet ar pāris komēdijām šie avoti ir izsmelami «galīgi sausi». Lasot romānu «Pa varavīksnas tiltu» un redzot uz skatuves komēdijas «Atraitnes vīrs», «Peldētāja Zuzanna» u. c., nevarēja atraisīties no uzmācīgā jautājuma: cik ilgi Upītim, satīriķim un tā saucamās kapitālistiskās kultūras kritiķim, pietiks šī materiāla un vai tikai viņa spilgtais talants šinī virzienā nesāks manāmi apsīkt un atkārtoties? Jāatzīst, ka tās bija zināmā mērā dibinātas bažas. Bet, par laimi, pats rakstnieks tās arī izkliedēja, atrazdams izeju pavisam negaidītā virzienā. Atstādams pliekano un seklo ikdienas dzīvi ar to visu tautisko pīļu dīķi, Upīts aiziet tālākās vēstures ekskursijās ar nolūku meklēt ne tikai saturu un idejas, bet arī sajūsmu savam turpmākam mākslinieka darbam. Itin kā uz brīdi viņš noliek pie malas to greizo spoguli, lai plašiem vilcieniem zīmētu apbrīnojamas sen pagājušu sabiedrisku cīņu panorāmas pretmetā mūsu maziskajiem laikiem ar niecīgajām moderno panamistu un koruptantu figūriņām. Kā pa atdarītu logu no turienes atplūst vēsa un dzidra gaisa strāva, kas izvēdina to piesmakušo un saspiesto pagraba gaisu.

Protams, Upīts nepieder pie tiem pilsoniskajiem trubadūriem, kas bēg no reālas dzīves cīņu un neveiksmju lauka un meklē glābiņu teiksmainajā senatnē vai, teiksim, kādos viduslaikos. No tautiskā reakcionārā un modernā rusofoba viņš nebēg vēstures muzejā pie inkvizīcijas stangām vai moku rata. Arī vēsturiskā drāmā viņš ir un paliek caur un cauri reālistiski jūtošs un marksistiski noskaņots mākslinieks.

4-cēlienu vēsturiskā drāma «Mirabo» ir pirmais Upīša mēģinājums un, jāatzīst, ar labām sekmēm šinī žanrā. Ar to Upīts ir aizsniedzis ne tikai kulminācijas punktu savās līdzšinējās dramatiķa gaitās, bet arī necerētus augstumus visā beidzamo

gadu latviešu dramatiskā literatūrā, sportistu valodā runājot, uzstādījis rekordu. Pēc modernās sadzīves drāmas, sabiedriskās komēdijas un viencēliena katrā ziņā «Mirabo» uzskatāms kā ievērojams solis uz priekšu arī rakstnieka paša vispārējā idejiskā un mākslinieciskā attīstībā. Ja agrāk Upīti dibināti skaitīja par plaša vēriena apdāvinātu un ražīgu romānistu, tad patlaban viņu redzam un pazīstam kā liela stila dramatiķi. Minētās drāmas saturā paņemta viena no zīmīgākām epizodēm franču revolūcijas vēsturē, sabiedriskajām pārvērtībām un šķiru pārkārtojumiem bagātākais laikmets. Visas dramatiskās attīstības un darbības degpunktā nostādīta ģeniālā politiķa un iedzimtā aristokrāta grāfa Mirabo impozantā figūra, kura met ēnu pāri visai tālaika dzīvei. Ar radikālu demokrātisku uzstāšanos parlamentā un ārpus tā sienām apdāvinātais politiķis drīz vien iekaro sev neskaitāmus piekritējus visdažādākās sabiedrības aprindās un kļūst par visas tautas mīluli. Pastāvošā plaisa un nepārvaramās pretišķības starp badā pamirušo un feodālo klaušu nomākto Francijas tautu un izšķērdīgā greznībā dzīvojošo galmu ar izdzīves kāro karalieni, grāfieni, marķīziem un viņu mīļākajām ik brīdi tikai pavairojas. Mirabo te ieņem allaž izlīdzinātāja un samierinātāja lomu. Viena puse viņā redz savu glābēju un uzticamu vadoni, bet otrā — bīstamu pastāvošās iekārtas grāvēju un nenosvērtu radikāli. Sākumā tauta arī paklausa viņa solītām politiskām brīvībām un demokrātiskai vienlīdzībai, kas padarīs laimīgu visu Franciju. Bet, tiklīdz tautas dusmas ir novērstas, zemi vēl vairāk nospiež tā pati vecā despotija muižnieku apbruņotu zaldātu durkļu aizsardzībā, un paša Mirabo solījumi uzskatāmi kā ziepju burbulis un naivas pasaciņas. Beidzot pievīltās un pazemotās tautas pacietības mērs ir pilns. Bīstama lavīna, kas gadiem ilgi karājusies pāri karaliskās un muižnieciskās Francijas galvai, vairs nav apturama. Zem tās nenovēršamā spiediena grīļodamies nogāžas karaļa tronis, aprakdams zem savām drupām visu feodālo liekēžu un parazītu armiju. Pašos pamatos sakususī un vienotā revolucionārā kustībā kā pavasara straume ierauj savos virpuļos arī Mirabo un svaida kā niecīgu skaidiņu satrauktie viļņi. Tāds būtu vispārējos vilcienos uzmestais satura skelets.

Asiem reālistiskiem vilcieniem meistariski Upīts zīmē galvenos raksturus. Tā ir spilgta vēsturisku personu un sabiedrisku tipu galerija, kurā neiztrūkstoši sastopami visi toreizējās Parīzes iedzīvotāju šķiru un kārtu priekšstāvji, sākot ar skeptiķi volteriānieti un beidzot ar lielpilsētas padibeņu varoni. Tie nav tikai raibas mākslinieka fantāzijas radīti tēli. Tiem ir savs vēsturisks un psiholoģisks pamats. Tie nav manekeni, pārnesti no

etnogrāfiskā vai vēsturiskā muzeja uz teātra skatuves. Te runā uz mums īpatnējā mākslinieciskā pasaule ar saviem, ja tā varētu sacīt, dzīviem cilvēkiem, kas nav tikai ieģērbti sankilota vai marķīza kostīmā, bet kas arī savā domāšanā un uzskatos atrodas vēsturiskās patiesības robežās. Upīts sīki pazīst ne tikai revolūcijas īstos un patiesos cēloņus, bet arī visu tā laikmeta garīgo, sabiedrisko un kultūras dzīvi. Dziļa doma un plašie intelektuālie apvāršņi saistīs katru pie «Mirabo», kas nav saslimis ar afektētās deklamācijas un teatrālu pozu māniju. Protams, Upīts nav individuālā varoņu kulta dievinātājs, patiesības un vēstures viltošanu viņš var atstāt tiem, kas no tā maizi ēd. Viņš ir pietiekoši liels mākslinieks, lai sāktu ģeniālai Mirabo personībai no sevis kaut ko klāt pierakstīt vai nostrīpot. Viņš var būt pilnīgi apmierināts, ka tas kādreiz dzīvojošais lielais cilvēks viņā ir pamudinājis tik spēcīgas mākslinieciskās dziņas, ka viņš ir ietvēris dzīvā vārdā un neaizmirstamos tēlos visā Eiropas vēsturē ideoloģiskām pārgrozībām bagātākā laikmeta saturu. Tas ir grūtākais pārbaudījums, kādus Upīša talants līdz šim ir izturējis. Jāsaka, ka to plašo un vispusīgo vielu viņš ir pilnam aptvēris un izjutis un, galvenais, to pārkausējis un iekļāvis plastiskās formās.

Drāmas stils ir stipri lakonisks un lokans, pat brīžiem metāliski skanīgs. Valodā vairs nav atrodama tā liekvārdība un dziedošā stieptība, kas tik raksturīga pilsoniskajās tautas skatu vai bēdu lugās. Katrs teikums, pat katra frāze liekas kā kalt izkalta. Te katram iespēja pārliecināties labāk nekā jebkur citur, ka tā saucamās mākslinieciskās formas un tehnikas problēma nav atrisināma ar ekstra-formālistu tukšajām deklarācijām un naivi bērnišķajiem manifestiem. Tas ir tikai paša radoša mākslinieka darbs.

Drāma «Mirabo» tulkota arī krievu valodā, un krievu literatūras un teātra kritika to atzinusi par vienu no ievērojamākām proletāriskā teātra repertuārā beidzamos gados.

Drāmas «1905.» satura materiālu Upīts ir paņēmis ar dažiem pārgrozījumiem detaļās no sava ievērojamā romāna «Ziemeļa vējš» (triloģijas «Jauni avoti» beidzamās daļas). Romāna plašumā tverošā viela te ir ne tikai sakoncentrēta līdz pēdējai iespējamībai un iekārtota skatuvei, bet tā ir pilnīgi pārkausēta un pārlieta drāmas formā. Viss episkais un stieptais tur noskaldīts — pamests tikai tas nepieciešamais.

Vadošie «Mirabo» dramatiskie tēli un tipi apbrīnojami meistariski zīmēti un bagātīga intelektuāla satura caurstrāvoti. Liekas, mākslinieks tos ar ārkārtīgu rūpību un sava aroda prasmi izcirtis marmorā un slīpējis to ārieni līdz beidzamai niansei,

iekams pilnīgi atveidojis tās monumentālās figūras. Turpretī «1905.» katru pārsteidz ar savu reālo tiešumu un to drausmīgo patiesīgumu, kāds runā uz mums no katras lappuses un katra vārda. Tādēļ tas arī aplūkojams no mazliet citāda viedokļa. Tur attēloto drausmo patiesību Upīts nav lasījis kādā vēstures arhīva dokumentā, pats savām acīm viņš to ir pieredzējis un piedzīvojis vai, citādi sakot, pasmēlis no pašiem pirmavotiem, no dzīves. Vispārējās kontūrās, rupjiem un asiem vilcieniem viņš uzmetis neaizmirstamos revolūcijas cīnītājus, mocekļus un reakcijas varmākas. Tie ir psiholoģiski dziļi tverti un parādīti visā cilvēciskā lieliskumā un maziskumā. Kā pelēkā granītā iztēsti tie paceļas viens aiz otra. Protams, šie cilvēki nepazīst franču revolūcijas ciltstēva Ruso un Voltēra rakstus. Viņi nav intelektuāli izsmalcināti, drīzāk rupji, bet par to allaž patiesi. Un tādēļ Upīts ar nolūku viņu iekšējiem garīgajiem un psiholoģiskajiem satvariem devis tik atbilstošu, var sacīt, primitīvu māksliniecisku ietērpu. Tipu rupjā un pelēkā ariene labi harmonē ar viņu iekšējo neviltoto saturu.

Tāpat kā romānā «Ziemeļa vējš», arī drāmā «1905.» smaguma punkts galvenām kārtām meklējams, kā pats autors sacītu, revolūcijas satriekuma skatos. Strauji pieaugošās un plašās revolucionārās kustības uzplūdu tēlojumi ar saviem pozitīvajiem varoņiem drāmā noderējuši kā ievadījums un nepieciešamais cēlonis uzvarētājas reakcijas šausmu darbiem un to reālai attēlošanai. Vācu muižniecības asinsdzīres un bruņotu soda ekspedīciju sirošana pa Latvijas laukiem uztvertas un gleznotas spēcīgu reālista roku. Tā ir satricinoša reakcijas briesmu un posta bilde. Upīts pietiekoši labi pazīst toreizējos lauku apstākļus un katras iedzīvotāju šķiras lomu pie revolūcijas izcelšanās un noslāpēšanas. Ja Upīts zīmīgi raksturo revolucionārus un mežabrāļus, tad sevišķi skaisti viņam padodas bezmugurkaulainais lauku inteliģences skolotāju priekšstāvis. Bet kur vēl tie dažādie reakcijas varoņi? Cariskais birokrāts un dragūna nagaikas ideologs, izvirtušais vācu baronēns, latviešu mācītājs un vācu jumpravas. Te Upīša karikatūrista māksla ir taisni nepārspējama. Ar nedaudziem spalvas vilcieniem viņš uzmet saturā īpatnēju un zīmējumā ekspresīvu asas satīras caurspīdētu tēlu. Te Upīts zināmā mērā atgādina un pielīdzināms krievu literatūrā karikatūras meistaram Gogolim. — Plaša vēriena meistariski zīmētus masu skatus Upīts ik reizes prot attapīgi iekārtot un iekomponēt kopējās dramatiskās plūsmas gultnē.

Protams, aptvert 1905. gada revolūcijas tautas masu saviļņojumu visā apjomā un parādīt nepārredzamos dziļumos vienā, kaut arī plašā tēlojumā ir pilnīgi neiespējami. Tas nav viena

paša rakstnieka un mākslinieka spēkos. Tie ir savā idejiskā dziļumā un satura bagātībā neizsmeļami mākslinieciskas vielas avoti. Pie tiem allaž un allaž vajadzēs atgriezties. Un te Upītim pieder tas nopelns, ka viņš šinī atmatā ir dzinis pirmo un līdz šim dziļāko vagu.

1905. gads ir devis saturu arī nelaikā Leona Paegles teatrālai spēlei «Augšāmcelšanās». Te jau pats nosaukums stipri neizdevīgi izvēlēts, tas vairāk atbilst kādai mistērijai. Vienīgabala reālais saturs zem Paegles spalvas ir sakritis sīkos gabaliņos, kurus viņš vaļīgi sastatījis raibā ekspresionistiskā mozaīkā. Katrā ziņā tas ir vairāk amatnieka nekā radoša mākslinieka darbs.

Taču šai tēmai nav varējis vienaldzīgi paiet garām arī latviešu pilsoniskais dramatiķis. Taisnība, pelnītu vērību viņš tai nav varējis noklusēt, bet atsaucies, kaut arī negatīvā nozīmē. pats lielākais pāris darbu itin kā «veltītus» 1905. gada sabiedriskai un politiskai kustībai. Tomēr stipri zīmīgi, ka viņš to nav varējis noklusēt, bet atsaucies, kaut arī negatīvā nozīmē. Īpatnējākais izcilus stāvoklis šajā ziņā pieder Kārlim Zariņam ar savu četrcēlienu «Gulbja dziesma» (romāna «Dzīvība un trīs nāves» dramatizējums). Ācīm redzot autoram ir labi pazīstama un viņš pats arī no tās pasaules ir nācis, no kurienes ir izraduši visi tie renegāti un savas personīgās pagātnes sirdīgākie apkarotāji. Zariņa darbs ir tipiska apoloģija tiem lielajiem un mazajiem dezertieriem un pārbēdzējiem no tikko iesākušos sabiedrisko cīņu lauka. Protams, tur, kur viņi patlaban atrodas, viņi jūtas pulka ērtāk un, galvenais, drošāk. Tā laikmeta sabiedriskie un politiskie apstākļi Zariņam ir gluži sveši. Tāpēc visu laiku, it dabīgi, viņš paliek nomaļus savai izvēlētai nopietnai un tik sarežģītai tēmai. Savā ziņā viņš ir uzrakstījis stipri nescēnisku, episki gausu, bet tēlojumā skaistu lugu par diviem studentiem, pašpuiku un ģimnāzistiem, kam itin nekāda kontakta nav ar lielā laika idejiskajām strāvām un pārgrozībām. Ko viņi spēj — tas ir uzdzīve un flirts, pie kam tas norisinās uz krogu un nakts lokālu fona. Luga uzrakstīta Leonida Andrejeva gaumē un vietām intrigē un aizrauj skatītāja interesi ar dažādām nejaušībām un «mistiskiem lēcieniem» tumsā. Annas Brigaderes drāma «Ausmā» pelna savu ievērību ar to, ka te runā viena no nopietnākām vecākās paaudzes rakstniecēm un mākslinieciem. Zināms, «Ausmā» neiederas gluži tajā kategorijā, kur Andra Vītalka pasakas. Brigadere noslēdzas patriarhālās dzimtas šaurumā un uz apkārtējiem notikumiem reaģē caur šī paša pavarda šauro un aizputējušo lodziņu. Dabīgi, revolūcija stiprā mērā izkustina no agrākiem pamatiem vecās ģimenes

morāliskos satvarus un liek arī pašai autorei sajust to nedrošību. Tādēļ arī šoreiz cienījamā rakstniece ķērusies pie tā visnodrāztākā paņēmiena — dramatisko tipu sazortēšanas labos un ļaunos, baltos un melnos. Kaut cik dziļāk ieskatīties autorei nav izdevies arī ticīgās dzimtas dzīves pamatos un parādīt, kādu patiešām postošu iespaidu tās jaunlaika strāvas tur atstājušas. Vienīgais, ko viņa joprojām labi pazīst un sirsnīgi tēlo, tās ir vecās lauku māmiņas.

Edgars Ego [St. Belkovskis]

«Domas», 1929. g., Nr. 10, decembris, 356.—360. lpp.

PAGĀJUŠAIS DAIĻLITERATŪRAS GADS

Ģeologi, urbjoties dziļumos, atrod nogulšņu slāņus, kuri pieder noteiktiem laika periodiem. Tās ir ēras. Katrs gads literatūrā dod savu īpatnēju ēru. Iesākot jaunu gadu, mūs var interesēt īpatnējākais, raksturīgākais pagājušā gadā.

Redzamākā dzeju grāmata pieder **J. Sudrabkalnam.** «Spuldze vējā» ir pēc skaita viņa trešā lirikas grāmata (t. i., ja atskaita Olivereto grāmatas).

Šī grāmata nes savdabīgas iezīmes. Viņa liecina par lūzumu dzejnieka psihē un atstāj atklātu jautājumu: kādu ceļu ies dzejnieks turpmāk. Ja 2. grāmata — «Pārvērtības» ieskanas ar rindām:

Cik jau reizes, cik jau esmu es
Dziļos dvēsles kapos laidis zārkus,
Visu dārgo, kas uz pasaules,

Vilcis melnos mūžu skumju svārkus,
Laukos aizgājis, kur mūžīgs sniegs, —
Un no jauna dzirdē'js kliedzam stārkus,

Saule, vēji, ūdeņi, kam prieks —
Un no jauna atgriezies es mājās
Kā pēc gadu gadiem trimdinieks, —

ja šajās rindās šaubas apgaro augšāmcelšanās ticību un ticību jaunam pavasarim, tad «Spuldzei vējā» šī optimisma nav.

Skumjas ir jau pirmajās rindās:

Tur varbūt caur kaiju žēlām vaidām,
Tur varbūt pa viļņu kļūmām klaidām

Kuģis aizved dārgu kravu —
Laimi tavu?

Un šīs skumjas nezūd visā grāmatā. Dzejnieks it kā vairs nesadzird stārķu pavasara saucienus un arī netic tiem.

Kirila Pelna nemiers ir dzejnieka paša nemiers.

Es uzreiz jums ļaužu vidū
Pateikšu un parādīšu:
Tas un tas (jums zvērēt varu)
Ir no dzīves pārlauzts pušu.

Ja «Pārvērtībās» sāpju elements savus dziļumus rod romantikā, tad šajā grāmatā šiem elementiem plašāka pamatplāksne.

Neskatoties uz to, romantiskā dzeja tāda paša kulturāla spēka apgarota kā «Pārvērtības», kura paceļas pāri visiem tāda veida darbiem mūsu literatūrā. Dzejoļi «Dāma ar zelta krustiņu» cienīgi nostājas blakus dzeju ciklam — Klodijai.

Dažos dzejoļos, kā «Ziemas svētku stāstos», dzejoļos par Kirilu Pelnu, liekas, ka Sudrabkalns pret formas problēmām ir mazliet paviršāks nekā senāk, bet turpat blakus ir dzejoļi, kuri mūs pārliecina par tādu formas meistarību, kāda var par paraugu noderēt katram dzejniekam (14., 36., 37., 42., 108. u. c. lpp.).

Dziļāks un plašāks dzejniekam ir tapis skats sabiedrisko problēmu skatījumā. Griezīgi izskan patiesības balss aiz loga idiliskajā Ziemas svētku stāstā. Vēl skaidrāka šī balss ir dzejoļos «Jaunā Ģertrūde zvana», «Strādnieku svētkos», «Dzeloņdrātis» u. c.

Neskatiet atpakaļ! Nebaidiet bērnus!
Pagātne pilna ar dzeloņu drātīm.

Tas ir dzejnieka brīdinājums un reizē mudinājums steigt pretī jauniem apvāršņiem.

Ticības apgarota tēze, sāpju caurausta antitēze — gaidām sintēzi.

Izlasot **K. Skalbes «Zāles dvašu»**, uzmācas atmiņas par viņa «Daugavas viļņiem». Tur ir kāds garāks dzejolis par cilvēku, kas, tērpies mētelī melnā, rudens naktī dodas Daugavas krastos meklēt kādreiz neizteiktus vārdus. Skumjš atgriežas meklētājs, neradis šos vārdus:

Prasi vējam, kas aiznesa lapas,
Vējam, kas aiznesa jaunību manu...

Šāda velta, skumja, iesāktu, bet neizteiktu vārdu un pārdzīvojumu meklēšana ir Skalbes dzeja «Zāles dvašā». Tā ir no lielā norises ceļa nogriezusies sānu ieliņa, pa kuru soļo dzejnieks. Klusi, apsūnojuši namiņi ceriņu dārzos... Bet šī ieliņa ir «akla». Viņai nav izejas.

A. Čaka dzeju grāmatā **«Mana paradīze»** sakopotas viņa iepriekšējās dzeju brošūras. No jauna nākušas klāt tikai nedaudzas dzejas. Jau labi sen ir pierādīts, ka Čakam pieder ļoti īpatnēja vieta mūsu literatūrā. Viņš ir vienīgais pilsētas dzejnieks. Visā grāmatā nav nevienas dzejas, kur Čaks būtu kļuvis neuzticīgs savai pilsētai. Viņš ir viņas orgāniska sastāvdaļa. Ormaņi, matroži, kioski, ielas puikas, nomale, šaurās namu sētas, dzertuves, strādnieki — viss tas saauž Čaka tematikas horizontu, kuram blakus stāv pats dzejnieks un ar ironiski skumju smaidu dzīvo līdz savu varoņu un lietu dzīvei. Augstāk par septīto stāvu traucas dzejnieks, jo viņš ir lielumā ābola kodējs. Tādēļ velts ir viņa svētceļojums uz nomali, velti viņš restaurē ielas puiku sapņus un pārdzīvojumus, meklētā un kādreiz nozaudētā apmierinājuma dzejniekam nav. Pastrīpoti izskan vienkāršie, bet paliekošie vārdi: «Kur savu sirdi lai lieku?...» Jumti nobeidzas ar bīstamu šķautni. Vērtējums jāsāk vēlreiz, bet no dziļākiem un līdz ar to arī no cietākiem pamatiem.

Lūcijas Zamaičas grāmata **«Mīlas kontrabanda»** pārsteidz ar savu atklātību. Patiesībā tā nav tikai atklātība vien, bet gan ar krietnu patosēta cinisma piejaukumu. Mūsu literatūrā nav nevienas grāmatas, kura ar tādu vaļību apdziedātu sievietes miesu un tīri seksuālās normas un kompleksus. Blakus šai tēmai Zamaiča ar tādu pašu vaļību izsmej mietpilsonību un viņas pārstāvjus. Ar formu dzejniece daudz nerēķinās, tādēļ dažreiz grūti atšķirt, kur sākas «rīme» un kur beidzas dzeja vai arī otrādi:

> Kundze ir kundze, un kundzei ir vīrs,
> Laulības ceļš tai ir gludens un tīrs.

Ja Lūcijai Zamaičai var pārmest normējuma un mēra sajūtas trūkumu, tad šī kļūda pie Martas Grimmas viņas otrā dzeju grāmatā **«Mana balss»** konstatējama stipri pastiprinātā veidā. Viņa neapšaubāmi ir apveltīta ar zināmu spēju dzejot, dažreiz pat labi dzejot, bet viņas raksturā ir kaut kas tāds, kas neļauj dzejoli nobeigt, pirms tas nav «sakroplots» ar forsētu vai nedzejisku, samocītu frāzi.

Tā, piemēram, samērā labs ir dzejolis «Grēks», netālu no beigām dzejniece uzraksta rindas:

Stāvs lēcu gultā es:
Viņš smej kā negudris, —

vai

Bet kad no bezspēka
Man uznāk ģībonis, —

vai 87. lpp.:

Es skaitu asins pilieniņu
Uz mazo nakts krekliņu.

Tamlīdzīgas lietas atkārtojas visā grāmatā: «Balss sastingst kā asins recekļos», «Manās krūtīs līķu kambars, nakts», «Mēs lidojam bez spārniem un bez kājām», bet «sasēja sirds starp mums saiti garu, kam gals un sākums beidzās mūžībā (?)» utt., utt. Ja pie šīm patvarībām pret dzeju, kādu grāmatā ir daudz, pielieto juridiskās normas, dzejniecei draudētu spaidu darbi uz vairākiem gadiem.

Ēriks Ādamsons ir izdevis dzeju grāmatu **«Sudrabs ugunīs»**. Tā ir neliela grāmatiņa, bet Ādamsons ar viņu ir uzvarējis. Tālu nost viņš stāv no visiem patapinājumiem un «iespaidiem». Pieeja tēmai viņam ir stipri savdabīga un atšķiras no visiem jauno dzejnieku paņēmieniem. Varbūt tādēļ, ka viņam vienīgam ir angļu dzejas skola, un bez tam Ādamsons ir stipri inteliģents, kulturāli kontrolējošs, vienīgā kļūda: dažās dzejās neskaidra izteiksme.

Graujošs, apsūdzošs, sabiedriskās tiesas un patiesas mākslas dokuments ir A. Gulbja izdotās **Austras Skujiņas dzejas.** Kā poza izlikās viņas salauzītā dzeja, dzejniecei dzīvai esot. Ar savu nāvi viņa pārpilnām aizpildīja šo pozu, un mēs varam tikai noliekt galvas. Nav nevienam dzejniekam tik haotiski salauzītas rindas. Pavirši skatoties, liekas, ka viņai varētu pārmest tās pašas kļūdas, kādas par nebaudāmu pārvērš Grimmas dzeju, taču, ieskatoties dziļāk, katram lūzumam un «izliekumam» ir dziļš attaisnojošs psiholoģiski piepildīts pamats. Tur neraksta rutinēts dzejnieks lidojošām frāzēm, nē, tur dzīves salauzta meitene — sieviete raksta ar savām nervu šķiedrām un smadzeņu atomiem.

Vairs ilgi nedzīvos roze,
Ko tu man sviedi pa logu, —
Ko nesaēd tuberkuloze,
To nomāc ar mīlas slogu.

Es glāstu ziedu un minu,
Kur paslēptas ērkšķu smailes,
Un sastādu aprēķinu,
Cik izmaksā mirklis laimes.

Sudrabkalna priekšvārds šo grāmatu padara vēl vērtīgāku.

Meinhards Rudzīts ir gandrīz vienīgais nopietni ņemamais dzejnieks «Signālistu» grupā. Viņa grāmatā «Vīrs ar basām kājām» katra rinda apliecina spēcīgu potenci un dod cerības par jaunā dzejnieka izveidošanos plašākā mākslinieciskā līmenī. Viņš savas dzejas nosaucis par naturālām, un no šī principa viņam nevajadzētu atteikties, bet savu veidošanos apzinīgi virzīt naturālā plāksnē. Tur ir viņa spēks. Nopietnāki iebildumi Rudzītim taisāmi kompozīcijas jautājumā. Koncentrācijas skaidrība lai ir apdāvināta dzejnieka mērķis. Grāmatas virsrakstā gramatiski nepareizi lietots instrumentālis.

Vājāks par Rudzīti ir **Čavars.** Viņa grāmatā **«Tērauda ziedi»** daudz sveša iespaida. Atbīdot nost šos iespaidus, paveras nemiera pilna seja, kura ekspresīvi šaudās tematikā un sajūtās ar noteiktu, apzinātu, sociālā stabilitātē bazētu ideoloģiju. Pētera Vanaga linoleja griezumi nenāk grāmatai par labu.

Hilda Vīka ar savu grāmatu **«Spožie ūdeņi»** parādās kā smalkas formas meistare ar paēduša cilvēka apmierinātību un nelieliem sapnīšiem par bijušo. Vīka ir simpātiska tajos dzejoļos, kur viņai ir konkrēta tēma, kā, piemēram, Ķīpsala. Šai virzienā viņa var kļūt Čakam cienīga konkurente, tikai viņas pasaule daudz daudz šaurāka.

Lilija Auza izdevusi dzeju grāmatu **«Vēju melodijas».** Viņas galvenā tematika — mīlestība. Īpatnību pagaidām nav.

Mazu brošūru ar bērnišķīgām dzejām izdevis **Vilis Brenguļis — «Skabarga sirdī».** Brošūras autors kļuva populārs ar piedalīšanos P. Ķikuta prāvā kā **prokuratūras liecinieks.**

Vēl sarakstījuši kaut ko līdzīgu dzejai: **Jānis Baltiņš — «Cilvēces ūtrupe», E. Vaiņags — «Nemiera zvani», A. Smagars — «Laikmeta termometrs», Brikmanis — «Nerrs»** un daudzi citi.

Labāko prozas darbu pagājušā gadā nodevis atklātībā **J. Veselis** — romānu **«Dienu krusts».** Šis romāns jau īpatnējs no tīri formālā viedokļa. Visa romāna fābula noris 24 stundās. Bez tam šajā romānā Veselis, kas ir neapšaubāmi labākais epiķis pilsoniskajā literāriskā spārnā, aktīvāk nekā citur iztirzā sociālās problēmas. Var būt nopietni iebildumi pret ideoloģiskām konsekvencēm. Tipu tvērumi skaidri. Psihiskos kompleksos jaušama mistika.

Otrs lielākais prozas darbs pieder **Ansim Gulbim**, un proti, viņa utopiskais romāns **«Jaunā zeme»**. Gulbis grib būt aktuāls un risina bezdarba problēmu. Viņam nez kādos apstākļos ir iešāvusies galvā ideja, ka vispasaules bezdarbs likvidējams, visus bezdarbniekus novietojot no Krievijas īrētā Sibīrijas daļā. No tautsaimnieciskā viedokļa šis romāns nav pat spalvas svarā, taču uzrakstīts veiklā stāstījumā un lasās saistoši. Fābulas tēma pastiprināta ar vollesiskiem kriminālelementiem. Grāmata izdota glītāk, nekā tā pati izdevniecība izdod citu rakstnieku darbus.

Divi jauni rakstnieki — **Niedre** un **Fimbers** sarakstījuši grāmatas par Latgali. Pirmais — stāstu krājumu **«Ķeceris Latgalē»**, otrais — romānu **«Klānu ļaudis»**. Niedrem ir asāks skatījums, un nesaudzīgāk viņš atmasko Latgali tās reliģiskos murgos.

Fimbers turpretī ir veiklāks stāstītājs, lai gan jāsaka, ka jaunais autors nav pratis pareizi izsmelt un virzīt uzsākto fābulu. Romāna beigas ir grūti attaisnot pat ar «jaunumu».

Sārta romāns **«Miljonu mantiniece»** apšauba jaunā epiķa tālāko attīstības gaitu.

A. Grīna «Nameja gredzens» rakstīts īpatnējā hroniķa stilā.

Baltiņam un Ķelpem vienlīdz bēdīgi darbi.

Austras Ozoliņas dramatiskā spēle **«Kira grib spēlēt karu»** īpatnējā pieejā diezgan interesanta, ar aģitējošu saturu pret karu. Viņu derētu pāršķirstīt Strādnieku teātrim.

Augšminētais ir redzamākais, kas saskatāms pagājušā gada **daiļliteratūras** plūdumā. Sīkas vērtības raksturo sīku laiku. Turpmāk jābūt labāk.

A. Grigulis

«Strādnieku Gada Grāmata», 1933. [gadam], 70.—74. lpp.

JAUNĀKĀ LATGALIEŠU LITERATŪRA

Gaužām sīciņa un vārga ir latgaliešu rakstniecība. Cik necik viņa mēģinājusi paplesties pašos pēdējos gados. Taču arī tas noticis pa lielākai daļai tikai uz apdrukātā papīra rēķina.

Liekas, ka demokrātiskai republikai vajadzēja pavērt plašu ceļu jauniem talantiem, kas nākuši un nāk no pašas tautas. Tomēr gaidītais nav noticis. Ja kam bijušas, tad tās izrādījušās tukšas cerības un maldīgas ilūzijas. Taisnība, pilsoniskā republika pavērusi vilinošas labklājības perspektīvas bijušās tautiskās inteliģences un ksendzu kliķei. Vakarējais Latgales liberālis avīžnieks un dzejnieks šodien kļuvis par ministru, centrinieku

un kapitāla uzkrājēju savā tēvijā. Mantrausība — viņa ideāls patriotisma un reliģijas aizvējā. Nav viņam vairs laika jūsmot — kā zvirbulis nomina pūcei kāju, kā dzimtenes ods nokrita no ozola zara, kad valstiskais pienākums — paša labklājība neatliekami prasa valdīt, vadīt un pasargāt tumšo tautu no neceļiem. Aicināt, lai tauta izberž miegu no acīm, — Latgales pilsoņa apziņā tā ir vislielākā ķecerība, sociālisms un komunisms, kas apkarojams visiem bez- un miesīgiem spēkiem, ar policiju sākot un baznīcu beidzot. Tikai netraucēt! — Lai guļ «milzis», kamēr tautiskās atmodas gailis ar savu saimi mielojas pie miežu gubas. Vietā gaidītās un nesagaidītās renesanses Latgales sabiedriskā un politiskā dzīvē iestājusies melna reakcijas nakts, neveselīga murgu pilna tautiskā miega un atpakaļrāpulības laiks.

Tādi ir tie pamati un tāds ir tas sociālais un politiskais fons, pret kuru latgaliešu literatūra paceļas kā bāldzeltenīga kosa agrā pavasarī pelēkajā un vienmuļajā sādžas tīrumā.

Protams, te radusies auglīga zeme un silts gaiss tā saucamai patriotiskai un provinciālai dzejai, kroņa ideoloģijas literatūrai. Pagaidām tā tikko sāk aizņemties kā reta purva zāle pāri tautisko korupciju, panamu un reliģiskā obskurantisma dūņainajam muklājam. Viņa cer kupli sazelt... Jaunais dzejdaris tur sīc kā ods.

Latgales slavenie

Katras literatūras sākumos allaž pārsvarā dzeja. Tāpat tas ir arī latgaliešu rakstniecībā. Latgaliešu tautiskā dzeja republikas laikā pārlaidusi zināmu attīstības fāzi, iekams nonākusi tagadējās «pilnības» stāvoklī. Var sacīt, viņai ir sava vēsture, kaut arī, Beļinska vārdiem runājot, zvirbuļa knābja garumā. Viņas sākumu ievadīja klerikāļu žurnālītis «Zīdūnis». Pēdējā toreizējais redaktors Dr. P. Strods īstā tauriņķērāja vientiesībā starp citiem bija pievācis divus šajā ziņā nepārspējamus talantus J. Silkāna un J. Cakula personās. Vēlāk Silkānam iznāca četras grāmatiņas — katra naga biezumā — «Reita skaņas», 1. un 2. daļa (1923), «Tev» un «Iznīcība» (1925). Cakulam — «Sapņi un ilgas» (1926). Viņu peršās sameklēt dzeju tikpat neiespējami kā no akmens izspiest sulu. Abu dzejdaru redzes aploks tikpat šaurs kā vienkāršam sādžas puisim. Liekas, ka viņi pasauli aplūkotu caur adatas aci. Viņu īpatnība — apbrīnojamā naivitātē un elementāro rakstības likumu nezināšanā. Tikpat naiva arī viņu dzimtenes mīlestība. Viņiem vienkārši patīk Latgales liepa, sādžas zeltene, sarkanbaltais karogs, upīte un tā bez gala. Kāpēc? Par to viņi sev norēķinu nedod. Lai arī jauni skolmeistari būdami, viņi maz nojautuši, ka patriotiskā propa-

ganda brīvajā dzimtenē vislabāk atalgota un atalgojama. Te vajadzēja nākt citiem...

Cakuls savu «dzeju» priekšvārdā brīdināja latgaliešu «sabiedrību». Ja «sylti atsasauks sabīdrība uz šū mozumiņu — viņu izplatīdama, — nokūtnē apsūlu vēl dažus krojumus». Acīm redzot «viņai» pieticis šī mazumiņa, jo Cakula grāmatas vairs neiznāk. Tādi vēl šodien daža laba latgaliešu dzejdara tikumi. Savu diletantismu viņš cenšas attaisnot ar pakalpošanu tautiskai lietai. Prātīgāk darījis Silkāns — viņš atmetis dzejdarisko niekošanos. Cakuls par to tikai sācis domāt. Šoreiz viņam ieteicams ņemt Silkānu par paraugu. Pēdējiem diviem pieslējies Jānis Regža ar savu nedarbu loksnīti «Nokūtnes skaņas» (1927). Viņš raksta Pētera Miglinieka laika garā un izteiksmē. Rakstu valoda Regžam ir tāds bluķis, ko viņš pagaidām nespēj celt. Vai viņš iemācīsies kādreiz bez rupjām gramatiskām kļūdām rakstīt? Tā viņam vislielākā problēma.

Mazliet savrup minami Tomasa Selicka un Izidora Kundzēša vārdi. Viņi visīpatnējākie tajā diletantu un tautiskā dēlīša urbēju pūlī. Selicka dzejas arī saucas «Myužības skaņas» (1926). Selickis visā nopietnībā gribējis būt par tā saucamo problēmu dzejnieku. Jāsaka, ka viņa galva arī nav pavisam tukša. Ja viņš arī kādreiz kļūst skaļāks, tad ne tik daudz aiz sava iekšējā tukšuma. Pieri saraucis, Selickis nopūlas pataisīt savu dzeju dziļdomīgāku, oriģinālāku un mīklaināku, tā kļūdams dažkārt pavisam maz saprotams.

«Myužības skaņas» — lai cik niecīga mākslinieciskā vērtība viņām būtu — ir tipisks kontrrevolūcijas laikmeta produkts. Pats viņu autors pagalam aizmaldījies tautiskās reakcijas tumšajā naktī. Viņa smadzenēs šķetinās vispretišķākās atziņas. No reliģiskā obskurantisma maldu ugunīm viņš tūlīt metas tepat vai modernajā anarhismā. Vienā dzejolī viņš ir gluži melns atpakaļrāpulis, turpat blakus otrā — nesamierināms liberālais ekstrēmists. Pātaru grāmatā mantotais un Veidenbauma dzejās izlasītais tur sapinies neatšķetināmā mezglā. Vai bijis Selickim liriķa talantiņš, ko viņš pazaudējis šajā haosā? Vai atkal tās bijušas tikai ātri pārejošas liriskās masalas? Pagaidām šis jautājums paliek neatrisināts.

Kundzēša dzejolīšos «Dvēseles slopes» (1927) jūtams īsts dzejnieks. Viņš lieki nefilozofē, nemoralizē, bet raksta tikai tad, kad pašam, kā mēdz teikt, pilna sirds. Latgaļu sādžas jaunekļa nenoteiktas ilgas pretī labākai, gaišākai un tikpat nenoteiktai nākotnei, tieksme pacelties kā uz putna spārniem, lai reiz izkļūtu ārā un prom no nabadzības un tumsības posta dzimtenē, — tas viņa vadošais motīvs. To viņš domājis panākam ar

vientiesīgu patriotisku sajūsmu. Kā viss zemnieciskās tautas vairums, arī Kundzēšs ar visu sirdi bija pieķēries nacionālisma skanošajam grabulim, iekams labākie tautaș dēli — kunga un baznīckunga personās lika pamatus savai labklājībai. Tā ir zemnieku jaunieša traģēdija, liktenīga viņa bijusi arī Kundzēšam. Vīlies savās ilūzijās, kādu laiku viņš pavisam bija apklusis, tad sācis itin kā meklēt jaunus ceļus un pašreiz atkal metis spalvu malā. Patiess viņš ir kā cilvēks un dzejnieks, tādēļ šodien aiziet pašaudzēto kungu maizē un kalpībā viņš vairs nespēj. Tur nav vajadzīgs mākslinieks. Katrā ziņā jānožēlo, ja šim simpātiskajam talantam būtu lemts pagurt tautiskās reakcijas sīkkrūmājos un tur pazaudēt savas dzejas dārgo instrumentu.

Pagaidām vēl Kundzēša dzejai katra iesācēja liriķa trūkumi. Līdz šim spilgtāko vārdu latgaļu tautiskā dzejā teicis nelaikis Romas lāstiem apkrautais baznīckungs F. Trasuns. Savās salkanajās ziņģītēs viņš galīgi iztukšojis visu tautiskās dzejas garderobi. Pēc viņa, liekas, tautiskam dzejdarim nav vairs iespējams ne zemāk krist, ne augstāk celties. Gluži neizturams Romas melnsvārcis savā sentimentālajā veča jūsmošanā par zeltenīti un viņas vainadziņu. Taisnība, tikai uz satrunējušiem celmiem varēja augt tamlīdzīgas piepes.

Ar īstu zoba un garšas dzeju reprezentējas otrs melnsvārcis — P. Apšinīks. Viņa grāmatiņā «Gorīgos dzīsmes» (1929) atrodami šādi gardumi: «Voi gon toļok vēļ grākosi, Soldonū Jēzu komosi», «Jezus krysts vyssoldonokais», «bet tei soldona Jezus sirds» — un tā joprojām, kā īstā saldumu bodītē. Jāpiezīmē, ka šī «dzejas» nozare tautiskajā rakstniecības laukā ir tā ienesīgākā. Romas jezuīta «saldumus» Latgales ticīgās sieviņas samaksā vistām, sivēniem, pīlēm, sviestu, sieru un citām laicīgām delikatesēm.

Arī tie visjaunākie iesācēji neienes neko sevišķu, neredzētu vai nedzirdētu latgaliešu dzejā, izņemot kādu literāriskās modes aizguvumu vai ārišķību. Vismazāk te ir tā īstā un īpatnējā, laikam arī tāpēc, ka viņi tikai pašreiz kūņojas ārā no diletantisma autiņiem. Gludāk un bez sevišķām kļūdām dzejojis K. Plencinīks. Viņam iznācis neliels dzejoļu krājumiņš «Sevī» (1931). Saura un pelēka Plencinīka dzejas pasaulīte. Viņa sajūtas tīri bērnišķīgas, elementāras. Viņa dabā — vairīties no visa, kas mazliet skarbāks un asāks. Nekur tālāk par savu slieksni viņš netiecas, neko vairāk nekāro kā mazliet laimes un mīlestības glāstu sev pašam. Īsta pieticības dvēselīte. Arī Plencinīka sīkie dzejolīši patukši un bāli. Tomēr var sacīt, ka viņam ir sava šaura laipiņa tautiskās dzejas peļķē. Lai arī biežāk kāja viņam paslīdējusi, tas nekas. Viņš ir tikai iesācējs.

Francis Visockis sarakstījis «Jaunu dīnu cereibas» (1931). Protams, dzejas. Kādas «cereibas» paspējis zaudēt Visockis, kas pats, cik spriežams, vēl ir zaļš jauneklis? Visvairāk viņš ilgojies pēc pazaudētā mammas klēpja un tiem laikiem, kad skraidījis bez biksītēm vai rāpies uz visām četrām knupīti mutē. Pēc viņa paša vārdiem, kas viņš ir bijis par jauku bērnu:

Kad es kai puisāns —
Jautrs un steidzīgs
Snīg'boltā blūzeņā —
Engeļam leidzīgs...

Nozagtais Lindberga puika viņam nav ticis līdz. Pats Visockis spriež un filozofē kā tas V. Katajeva Бородатый малютка.

Pieaugušam cilvēkam tā ir katrā ziņā ne sevišķi apskaužama tieksme. Sava taisnība arī Visockim. Toreiz no dažādiem nedarbiem allaž laikā viņu sargājusi mātes vērīgā acs. Neviens to nav izdarījis tagad.

A. Smagara dzeju grāmata «Laikmeta termometrs» (1932) ir tā biezākā. Gandrīz puse peršu tur sarakstīta latviešu valodā. Cik redzams, Smagars pašreiz tikai sācis izciest ilgstošākas un grūtas liriskās masalas. Mētādamies no vieniem sāniem uz otriem, viņš bieži kaut ko nesakarīgi deklamē un kliedz. Vai viņš, šis masalas izgulējis, laimīgi piecelsies kā dzejnieks? Vai šī kaite viņam pāries kroniskā un viņš uz visiem laikiem paliks nelabojams švauksts? To neviens vēl nevarēs pateikt. Lai arī kāds haoss un neskaidrība Smagara galvā valdītu, viņš tomēr ar prozaisku skaidrību apjautis vienu, ko Silkāns un Cakuls nemaz nav iedomājušies. Viņš sapratis, ka patriotiskā propaganda atmaksājas. Dažkārt aiz dzejiskās neskaidrības un tukša skaļuma slēpjas skaidri praktiski aprēķini. Pēc mūsu domām, tas visvairāk laupa Smagaram cerības uz «atveseļošanos».

Ar latgaliešu dzeju nav iespējams palielīties. Ar stāstu un drāmu vēl bēdīgāk. Vairāk nekā desmit gadu laikā iznācis tikai viens Dzērkstes (J. Kindzuļa) «stosts nu tagadējos dzeives» — «Ar kristu pret kristu». Stāstiņš domāts baznīckungu pārmācīšanai un pamācīšanai, ko, autora aicināts, izdara kāds Rubuļa partijas biedrs, provinces skolotājs. Protams, ideāli godīgs un ticīgs cilvēks. Kā redzams, stāstiņš lasāms tikai vēlēšanu laikā un domāts tām aprindām, kas ne visai labprāt balso par bīskapa Rancāna listi. Arī pats autors Rubuļa partijas piederīgais. Kādreiz rāvies ap Rīgas hipodromu. Zemes reformas laikā apgādājis savus partijas biedrus ar skaistiem muižu centriem. Pēdējos gadus sēdējis Kalkūnu muižā, caur viņa rokām plūduši miljoni

pabalstu lauksaimniecības «veicināšanai». Ceļot uz augšu dzimtenes labklājību, radies ne visai liels valsts naudas iztrūkums, par ko pat prokuratūra sākusi dzīvi interesēties. Vārdu sakot, šī bezdūmu Dzērkste ir tā persona, kas kā radīta morāles sprediķošanai ksendziem un reliģijas atjaunošanai. Kam ir kāda šmuce laicīgākās lietās, tam atliek vienīgais prieks un iespēja rūpēties par savas dvēseles apkopšanu. Latgale pie saviem bagātniekiem nesalīdzināmi ātrāk tikusi nekā pie rakstniekiem.

Ontons Rupaiņs sarakstījis tautas skatu lugu 5 cēlienos ar pretenciozu virsrakstu — «Laikmetu maiņa». Pats autors pēcvārdā gluži familiāri saka: «Mīļais Lasītojs! Lai gon neskaitu sevi par rakstnīku, bet tikai par taidu, kurs interesejas par literaturu, lai pīdūt drūsmi cytim, es noku klajā ar sovim dorbim.» Mums atliek tikai piezīmēt, ka ne katru reizi tie sliktākie piemēri pamudina uz labiem darbiem. Tālāk Rupaiņs gribējis, lai lugai būtu kultūrvēsturiska nozīme. Arī ne slikti gribēts. Un galā vaļsirdīga atzīšanās: «Ar tū stipri asu kaitējis lugas dramatiskam pavadiņam. Tāpēc, jo rostūs taidi, kas lugu gribētu izvest, bet radzātu kaidu lelu šķērsli, lai grīžas pi manis. Kotrā gadījumā es apsūlu sovu padūmu un izpaleidzību.» Katri tālāki komentāri lieki. Pavisam skaidri sacīts. Ja rastos tādi, runa varētu būt vienīgi par atlīdzību.

Pēc nāves izdota Franča Trasuna drāma 3 cēlienos uz 46 lpp. — «Nūgrimušo pile» (1928). Arī te tas labākais pats ievads. «Kū saceis kritika par munu «Nūgrimušu pili», tys man vīna olga. Es nikod nadūmoju palikt ni par dzīsminīku, ni par dramaturgu, tad ari te nameklēju, lai kas mani teiktu. Kad stojūs pi šos dramas, tad muns vīnīgais nūdums beja tys, lai byutu latgalīšim kas nakas nu dailas literaturas; lai cyti nabadītu jim ar pērstim acīs; lai nabyutu vajadzīgs rakņotis pa šaidom taidom ludziņom, kuru saturs moz pīmārots latgalīšu dzeivei un goram.» Te Trasuns pats sevi parādījis pilnā augumā. Pašatzīšanās teicama lieta. Tikai viņa nedod ne mazākā iemesla pastrādāt kādu nedarbu. Latgaliešiem nav savas drāmas. Vai tas slēpjams? Kritika Trasunam vienaldzīga. Bet uz kāda baltiešu šovinistiska Švauksta vieglprātīgu zobgalību viņš gatavs ķepuroties kā zilonis caur adatas aci. Vai arī tas pareizi, ka savs nedarbs labāks par sveša? No šī ievada spraucas ārā jezuīta galva ar visām ausīm.

Tā nav drāma. Tā ir līdz šim nekur nebijusi pusliriska karikatūra. Taisnība, var rakstīt drāmu arī par lielinieku laikiem Latgalē un viņu varas vīriem, lai arī cik tie lielus «zaudējumus» nodarījuši baznīckungam Trasunam un viņa cunftei. Katrs lielinieks, tāpat kā pilsonis un melnsvārcis, pieejams katra

veida literāriskam tēlojumam, arī dramatiskam un satīriskam. Bet te nevar iztikt vienīgi, kā krievs sacītu, «голландской сажой». Te nepieciešams mākslinieka talants un kāda nekāda mēra sajūta. Ieģērbt velnu-lielinieku un viņam pretcīnošos eņģeli-pilsoni mitoloģiskās maskās — tas ir pagalam banāls un novazāts paņēmiens, pretīgs mūslaiku cilvēkam. Tas ir viss, ko devusi tautiskā drāma.

Neaizberami avoti

Reakcijas strāvai garīgā dzīvē allaž attīstās progresīvā pretstrāva. Pretmetā valdošajam tautiskajam virzienam latgaliešu literatūrā pamazām, it kā pati no sevis izaug pastāvošā kritizējošā un noliedzošā tā saucamā kreisā strāva. Arī tur pagaidām pārsvarā lirika, sīkais dzejolis. Kā sīka sudraba straumīte viņa, sūkdamās no piekalnes avota, plūst lejā. Tautiskais rakstnieks velti nopūlas abām plaukstām to aizdambēt. Viņam nākuši palīgā stiprāki spēki, kas mēģina uz visiem laikiem aizbērt šos avotus ar smiltīm un aizmūrēt ar cementu. Te spilgti parādās literatūras sabiedriskā nozīme un paša progresīvā dzejnieka loma sadzīvē. Tie, kas šodien, savas labklājības dzīti, velk visu dzīvi atpakaļ, ar visām saknēm gribētu izravēt un iznīdēt katru progresīvāku domu, ko nes sevī latgaļu kreisā dzeja. Demokrātiskās republikas cenzors jau sen panācis savu cara laiku priekšteci. Mazākais kauna viņš tam nedara. Kādos apstākļos strādā un dzejo latgaļu progresīvais liriķis? Pāris zīmīgāko paraugu ilustrācijai.

Dzejnieks katordznieks. Ir latgaliešiem savs īpatnējs liriķis P. Klaidūnis. Iekams viņš dzejoja cukurotus dzejolīšus par mīlestību un pats sēdēja lauku skolotāja maizē, liekas, viss bija labākā kārtībā. Vajadzēja tikai viņam pazaudēt darbu un kļūt bezdarbniekam, kā viņš savā dzejā sāka pieskarties tik «nedzejiskai» sociālai problēmai asā revolucionārā noskaņā. No sentimentāla mīlas dziesminieka viņš pārvērtās gandrīz bīstamā cīņas dzejniekā. Taisnība, ir Klaidūnim maigi liriski dzejolīši, tīri Jeseņina garā, par kādreizējo patriarhālo, koku zaļumā grimstošu sādžu, kas ar visiem saviem vecmodīgajiem tikumiem un naivajām ierašām sadrūp kā akmens grauzēja mutē kapitālisma uzvaras gājienā. Tomēr iebaidītais birģelis, kas pieradis dzirdēt klukstam savā pagalmā tikai tautisko vistu ar savu saimi, arī šo dzejnieka gluži nevainīgo stabulīti noturējis par tuvojošos pastara dienas trompeti. Nevajag aizmirst, ka Klaidūnis dzejā aizskāris arī neaizskaramo svēto katoļu baznīcu un izsmējis pašu dieva kalpu. Tāpat viņš apšaubījis dažkārt arī laicīgo varu, un viņa sirdī nav bijis bijāšanas pret šīs zemes

varenajiem un kungiem. Vārdu sakot, viņš ir samaitājies. Valstiski domājošam pilsonim nav divu domu, ka Klaidūnis radikāli labojams. Tādam nolūkam šo pat rudeni demokrātiskā tiesa viņu arī ieslodzījusi par «pretvalstisku» darbību uz 6 gadiem katorgā. Nu viņš būs spiests izņemt to pamatīgāko kursu latviešu revolucionāro rakstnieku akadēmijā — Centrālcietumā. Pašai Latgalei pagaidām tādas augstas «mācību» iestādes nav.

Atkal jauns talants iemūrēts kā akmens zārkā uz gariem gariem gadiem. Tādas iespējas tikt uz augšu pavērusi tautiskā republika arī latgaļu jaunajiem dzejniekiem un rakstniekiem, kas paši nākuši no zemnieciskās tautas un grib tai pēc iespējas tuvāk turēties. Klaidūnis savas dzejas drukājis sociālistiskā avīzē «Latgolas Dorbs» un žurnālā «Jaunais Vords».

Dzejnieks, ko skāris dieva pirksts. Šīmanis Putāns bijis un palicis vienīgais īstais dzejnieks, kas izgājis no latgaļu tautiskās atmodas darbinieku saimes. Saglabādams tīru un neaptraipītu dzejnieka vārdu, viņš nav varējis aiziet Pabērža, Kempa u. c. tā saucamo labāko tautas dēlu pēdās. Varbūt tādēļ arī viņam brīvajā tēvijā nav vietas. Arī viņš pieder pie tiem vajātajiem bezdievjiem un bīstamajiem sociālistiem. Pa daļai Krievijas revolūcija viņu sabojājusi. Var teikt, ka Putānam rūgti atriebjas jaunības sapņi. Tajos «vecajos» laikos arī viņš palīdzējis jūsmot par tautiskajiem un reliģijas ideāliem. Demokrātiskā republika viņus piepildījusi: svešu kungu vietā nākuši pašaudzēti, tie, kas kādreiz gājuši ar viņu plecs plecā. Šodien Putāns iet grūto dzejnieka cīnītāja Golgātas ceļu buržuāzijas šķiru valstī.

Jau pa otram lāgam Putānam vajadzēja stāties tiesas priekšā par reliģijas un «bezmiesīgo debesspēku» «nozaimošanu» dzejā. Pirmo reizi viņam bija jāatbild par divām dzejoļu grāmatiņām «Tev» un otro reizi — nesen atpakaļ — par dzejoļkrājumiem «Dīva apsavēršona» un «Тернистый путь». Dzejoļi konfiscēti un uz to visstingrāko noliegti izplatīt. Pats dzejnieks ietupināts uz mēnesi cietumā, protams, pārlabošanai. Daži Putāna aizliegtie dzejolīši bija nodrukāti «Latg. Dorbā». Jādomā, ka daudz briesmīgāki nav arī tie, kas līdz šim nav parādījušies atklātībā. Putāns savā dzejā izlietojis bībeles teiku motīvus, tos nostādīdams jaunlaiku cilvēka uzskatu un atziņas gaismā, kā to darījuši neskaitāmi, arī pasaulslaveni dzejnieki pirms viņa. Nozaimot dievu tādā nozīmē, kā tas redzams bībeles Ijāba sacerējumos, mūslaiku rakstniekam-sociālistam gluži neiespējama lieta. Bezdievīgais latgaļu dzejnieks mēģinājis izsargāties slaveno apgaismotāju Voltēra, Holbaha u. c. reliģijas kritikas asuma. Tomēr dieva pirksts viņu skāris. Putāna dzeja — akots

acī visvarenajai Latgales melnsvārcībai. Reliģija ir tautas opijs, bez viņa neiespējami savaldīt nabadzīgo un ekspluatējamo tautu.

Brīvais vārds arī demokrātiskā pilsoniskā valstī ir tikai tiem, kam manta un vara. Par sociālisma «nozaimošanu» nevienu nesoda, jo tā ir valstiska lieta. Tāds ir latgaļu progresīvā dzejnieka ceļš.

Edgars Ego [St. Belkovskis]

«Domas», 1932. g., Nr. 10, decembris, 665.—671. lpp.

LINARDS LAICENS

Šogad paiet divdesmit pieci gadi no Linarda Laicena literāriskās darbības sākuma. Divdesmit pieci gadi pagājuši darbā un tā sasniegumos vienam no izcilākajiem mūsu jaunākiem rakstniekiem. Tīkami pakavēties viņa darbības vērošanā un vērtēšanā.

Nemierīgs, meklējumiem bagāts un vienmēr jaunu pārvērtību alkstošs rakstnieks ir Linards Laicens, ko māksliniecisķā ziņā raksturo novērojumu un pārdzīvojumu asums, izteiksmes līdzekļu koncentrācija un idejiska noteiktība. Daudz dinamikas, tāpat arī ekspresīva spraiguma atrodams viņa darbos, kur blakus kolektīviem mērķiem (stāstu krājumā «Attaisnotie») vērojamas individuālas tieksmes un meklējumi (dzejoļu krājumā «Ho-Tai»). Šos norādījumus iegaumējot, Linardu Laicenu var pieskaitīt latviešu ekspresionistiskajiem rakstniekiem, pie tam hronoloģiski vēl par pašu pirmo; jo jau ar «Attaisnotiem» (1917—1920) viņš sāka staigāt ceļus, kuri ved pie jauniem māksliniecisķās vielas avotiem — tieši pie cilvēku, lietu un parādību dziļākās būtības, kā arī tās prasības. — Linarda Laicena dzeja ir kā nemierīgas liesmas, kuras šaujas uz priekšu, šķiezdamas ap sevi brīnišķi mirdzošu un krāsainu dzirksteļu vizmojumus, sadedzinādamas sevī visu veco, visu nākotnei lieko un nevajadzīgo, lai tā vietā varētu radīt jaunu, uz pilnīgākiem sasniegumiem vedošu un dzīves spējīgāku darbu. Šis esamību graujošais moments par labu jābūtībai Laicena dzejā ir viens no valdošākiem; tāpēc varam, ievērojot attiecīgās konsekvences, izskaidrot viņa dzejas nemieru un trauksmaino meklēšanu pa dažādiem domāšanas un jušanas veidiem, lai tikai sasniegtu kaut ko vērtīgāku un paliekamāku. Domājams, ka minētā raksturībā atrodas uzminējums Laicena dzejas iespējamībai aptvert dažādu

literārisku virzienu pasaules uztvēruma un tā attēlojuma savdabības.

Pēc 1905. gada revolūcijas, kad kā sabiedriskā, tā arī literāriskā dzīvē norisinājās revolūcijas laikā atrasto vērtību pārvērtēšana, iesākās Linarda Laicena literāriskā darbība ar dzejoļu krājumu «Kvēle» (1907). Maz viengabalainības ir saskatāms minētā laikmeta vispārējā raksturojumā, tikpat tās ir arī šai Laicena grāmatā; jo ne laikmeta, ne arī toreiz vēl maz attīstītās rakstnieka individualitātes ideāli nebija tik spēcīgi, ka varētu zīmēt noteiktu un skaidru idejisko, ētisko vai estētisko virzienu. Stiliska neveiklība un nepārveidoti citu rakstnieku (piemēram, Brjusova) iespaidi iezīmē šos pirmos apskatāmā autora dzejoļus; bet, neskatoties uz to, visur cauri jūtama strauja dzejnieka sirds, asais novērotāja skats. Jauneklīgi aizrautīga ir viņa šālaika dzeja, traukdamās līdzi katram iespaidam, to neizpētot un nepārvērtējot. — Jau ar kritiskāku mērogu Laicens pieiet veidojamai vielai stāstu krājumā «Vēji un aizvēji» (1912). Šeit jau saskatāms viens literārisks virziens — reālisms ar visām tā īpatnībām un raksturībām. Varbūt reālistiskā uztvēruma un attēlojuma piesavināšanos veicināja arī šoreiz izvēlētais episkais stāstījums. Orgāniski tuvais sakars ar dzīvi, kāds toreiz vēl bija saskatāms starp rakstnieku un sabiedrību, padarīja radniecīgus Laicenam viņa paša tēlotos tipus, kā fiziski, tā garīgi saprotamus un apjaušamus. Labākais stāsts minētā grāmatā ir «Skolotājs Karulis», kur saskatāma noteikta kompozīcija, kā arī reljefs psiholoģisks pamatojums tēloto cilvēku domām un darbībai. — Līdzīgā (reālistiskā) uztvērumā Laicens veidojis savu vielu arī nākošā stāstu krājumā «Malienā» (1913). Īpatnēji lokālais fons atšķir minēto grāmatu no citiem autora darbiem, lai arī stāstījumā citādas pārmaiņas nav nomanāmas; jo tas pats īsais un zīmīgais raksturu un parādību attēlojums, kas bija atrodams jau «Vējos un aizvējos», ir arī šeit, tikai mākslinieciski pilnīgāks. Ar šo grāmatu arī izbeidzās Laicena tīri reālistiskais pasaules uztvērums, raksturīgs ar savu pasīvo un objektīvo pieeju attēlojamām konkrētībām. — Vēl pie šā rakstnieka darbības posma var pieskaitīt dzejoļu krājumu «Pilsētā un laukā» (1912), lai gan šī dzejoļu grāmata ne visai iederas reālisma izteiksmē. No stilisko prasību viedokļa šī dzeja stādāma daudz augstāk par dzejnieka pirmo grāmatu («Kvēli»). Tematiski viņai daudz radniecības ar vēlākajām Laicena grāmatām (sevišķi «Ho-Tai»), kur veidojas maigāko un intīmāko izjūtu gleznie tēli. Viņā atrodam arī vienu no skaistākajiem Laicena pirmā darbības posma dzejoļiem «Tev» («Uz Tevi, uz Tevi šās puķes iet,

Uz Tevi šās ziedošās domas —»). Kā redzam, tad tīri reālā uztvēruma apjomos Laicens nav devis daudz paliekošu darbu, kas nav izskaidrojams ar minētā uztvēruma nespēku, bet gan ar rakstnieka vēl nepilnīgi attīstīto māksliniecisko individualitāti un izteiksmes trūkumiem.

Otru posmu Laicena literāriskā darbībā iezīmē impresionistiskais uztvērums un attēlojuma savādības, kurās izpaužas dažādi subjektīvi iespaidu momenti un liktenīgas nozīmes atziņa pretēji reālismu raksturojošam objektīvismam, ilgi pārdomātam spriedumam un zinātniski precīzam pētījumam. Laicena literāriskā darbībā tomēr šis posms skaitāms par jaunu un zīmīgu attīstības soli, jo rakstnieks tur it kā kļūst patstāvīgāks, drošāks un noteiktāks. Laicena impresionisms viskonsekventāks ir ārējo dzīves parādību attēlojumā; bet cilvēka garīgās būtības tēlojumos piemaisīts klāt daudz romantisma raksturojošo elementu. — Jau grāmatā «I e s l ē g t i e» (1915) redzamas minētās īpašības. Daudz vizionāra tēlojuma līdzekļu un aizrautīgas fantastikas, bet maz kompozicionālo elementu sastopam šajā grāmatā. Saturā tur vēl grūti atšķirt mazāk zīmīgos gadījumus no svarīgākajiem. Laicena «Ieslēgto» varoņi līdzīgi pirmā darbības posma ikdienišķi reālajiem varoņiem (grāmatas «Vēji un aizvēji» un «Malienā»), tikai psiholoģiski izsmalcinātāki un savas domāšanas veidos konsekventāki, lai arī ne tik noteikti mērķos un ideālos kā viņa vēlākā laika cilvēki (grāmatās «Attaisnotie» un «Skaistā Itālija»). Tieksme atsvabināties no reālās dzīves nejēdzības un meklēšana pēc gaišākiem ideāliem, kuriem varētu ticēt ar visu būtību, un neatrašana ir tas traģiskais motīvs, kas kopējs visiem «Ieslēgto» varoņiem. Nemiers ar esamību, lai arī bez noteikta ideāla, ir minētās grāmatas garīgais (idejiskais) saturs. — Uztvērumā raksturīga grāmata Linardam Laicenam ir «L a t e r n a t u m s ā» (1925), kur meklēts kolektīvs pamatojums aplūkojamam dzejnieka attīstības periodam. Šās grāmatas varoņus autors nosaucis par kolektīvtipiem, tā pastrīpodams sava uztvēruma nodomus. Ironiskais stāstījuma tonis, kas jaušams cauri šiem kolektīvu tēlojumiem, uzrāda Linarda Laicena māksliniecisko talanta tieksmes ironiskā un vēlāk sarkastiskā («Attaisnotie», «Mēbelīgā Rīga», «Skaistā Itālija») parādību skatījumā. Bez tam šai grāmatā Laicens pa lielākai daļai pieturas tikai pie episkā tēlojuma īpatnībām, nepiemaisot ne lirisko, ne arī dramatisko, tā cenzdamies kļūt izteiksmes līdzekļos ekonomiskāks, ko konsekventi sasniedz nākošajos darbos. — Ar stāstu «B u l a v a s a r a» (1918) Linards Laicens atgriežas atkal pie atsevišķi individuālu varoņu dzīves tēlojumiem. Stāsta fābula izvirza galvenā varoņa Vitolda Vītuma

individuālos meklējumus lasītāju uzmanības centrā, lai tos pārliecinātu par aktīvā gribas cilvēka pārākumu pār pasīvo jūsmotāju, raksturojot abu mērķus un ideālus. Pievienošanās apzinīgam kolektīvam sociālistisku mērķu sasniegšanai pāri vecajai dzīves iekārtai un kultūrai ir Laicena stāsta gala slēdziens. — Ar zināmiem iebildumiem šim Laicena literāriskās darbības posmam var pieskaitīt dzejoļu krājumu «K a r a v ā n a» (1919), kur klasiski nosvērtu un izstrādātu formu veidojumos (sonātēs, tercīnās, trioletās, rondālēs utt.) izpaužas viņa liriskie pārdzīvojumi. Impresīvais tēlošanas veids šeit laimīgā kārtā pa lielākai daļai apvienojies ar saistītā (klasiskā) rituma prasījumiem. No līdz šim aplūkotām dzejnieka grāmatām («Kvēle» un «Pilsētā un laukā») šī ir gatavākā. Pārdzīvojumu spektrs «Karavānā» ir ļoti plašs, sākot ar dvēseliģi gaisīgām mīlestības izjūtām un beidzot ar asi sastrēdzinātu sabiedrisko jūtu. Griba izlauzties no vecās kultūras žņaugiem jūtama «Karavānas» pēdējo nodaļu dzejoļos, lai arī vēl bez apzinātas darbības un tik konsekventas domāšanas, kāda saskatāma nākošās Linarda Laicena grāmatās («Attaisnotie», «Ho-Tai», «Semafors» u. c.). Jaunais un nākotnējais nav šai grāmatā vēl konkretizējies, nav izceltas viņa īpatnības saskatāmi un tieši. — Mazu papildinājumu Laicena literāriskajām īpašībām sniedz nelielā miniatūru grāmatiņa «M i m o z u z a r i» (1919), tā arī pati paliek kā miniatūra rakstnieka darbībā.

Trešo Linarda Laicena literāriskās darbības posmu raksturo ekspresionistisko un vēlāk konstruktīvo lietu, parādību vai pārdzīvojumu uztvere un attēlojums. Iedziļināšanās tiešām lietu un cilvēku būtībā, cenšanās to izteikt asi un nepārprotami ir šā darbības posma noteiktākā tendence. Pārdzīvojot visu izteicamo iepriekš sevī, ņemot pats sevi par mēru dzīves dažādību atzīšanai vai noliegšanai, Laicens nonāk pie apzinīgā subjektīvisma, lietu būtības uztveršanas un cilvēcības atzīšanas. Ekspresionismā ietilpstošās idejiskās, ētiskās un estētiskās prasības radītas un uztvertas tik asi un tieši, kā tas iespējams tikai viņa mākslinieciskajam talantam, kas norūdīts jau plašos literāriskos piedzīvojumos. Tēlojuma līdzekļu ekonomija, kas jāizlieto, lai ekspresīvāk izteiktos, piešķir radītajiem tēliem dinamisku trauksmi, spēcīgu spraigumu darbos un vārdos, tā izceļot laikmeta īpatnības. — Jau ar grāmatu «A t t a i s n o t i e» (1920) Linards Laicens parāda ekspresionistiskus motīvus, tā kļūdams par pirmo ekspresionistu latviešu literatūrā. Šo pamatu raksturo iedziļināšanās cilvēka garīgajā satversmē un tās izteikšana tik neapšaubāmi tieši, cik vien iespējams. Attaisnodams dažādas cilvēku morāliskās šķiras, Laicens tuvina cilvē-

kus vienu otram kā radniecīgus un vienlīdzīgi vērtīgus. Sagraut aizspriedumus, bet radīt cilvēcīgākas dzīves atziņas ir šās grāmatas īpašība. Asais un šķautnainais stils, kas redzams «Attaisnotos», rāda kavēkļu lielumu un pretī vērsto izlaušanās gribu, kura vajadzīga, lai nostātos pāri aizspriedumiem un tradīcijām. Brīžiem tāpēc izšaujas arī neapvaldītāks žests, skaļāka frāze vai pārgalvīgāka doma; bet drīz mākslinieciskā samēra izjūta to atkal apvalda. Cīņa pret veco, cīņa pret necilvēcisko ir šās grāmatas noteiktākā idejiskā tieksme, kas aforisma veidā izteicas šādi: «Visi, kas brēc par cilvēcību, ir necilvēciski, kamēr necīnās pret veco, kas katras necilvēcības pamats.» Ar šādām idejām Laicens risina savus «Attaisnoto» stāstus kā pārmetumus esamības nejēdzībai un kā jaunas jābūtības sludinājumus. — Pēc «Attaisnotiem» Linards Laicens izdeva arī savu labāko lirikas grāmatu «Ho-Tai» (1922), kurā nav neviena vāja, pat vidēja dzejoļa. Līdz beidzamai niansei noskaņota un estētiski rafinēta ir šās grāmatas dzeja. Viņā dzejnieks izteic savus mīlestības pārdzīvojumus tik kautri un garīgi, ka tie izliekas kā vārīgi glāsti vai čuksti. Tēlojot sievieti, viņš izsaucas: «Es jaunu veidošu — kur sieviete, ne seksuālie spoki!» — kā pretstatā tendencei, kas sievieti izvērš tikai par izdzīves objektu. Daudz smalkjūtības, trausluma un viegla vārdu mirdzuma jaušams cauri austrumnieciskajam kolorītam:

Ho-Tai, draugs visjaukais,
Tavs vārds ir tējas roze,
Kas smaržo kalnu dārzos, —
Es viņu visur jūtu.
Kaut mūžīgi tā būtu,
Ho-Tai.

Ho-Tai, draugs vismīļais,
Es plaukstu ar tevi,
Es ziedu ar sauli —
Kaut mūžīgi tā būtu!
Es tevi visur jūtu,
Ho-Tai.

Šai grāmatā saskatāma ne tikai ekspresionistiskā pārdzīvojuma izteikšana, bet arī konstruktīva veidošana abstrakti izdomātās sistēmās, kurām jādod noteiktāka kompozīcija, lielāka skaidrība un disciplinētāka fantāzija, ko mēģināsim saskatīt šādā piemērā:

Mans draugs kam nenāk?
Kuras jau krāsne,

Un tepiķis izklāts
Uz klona pret liesmu.
Bet gaisma un siltums,
Un ziedošas krāsas
Pie tevis.

Mans draugs, kur esī?
Augļi jau traukos —
Ir kokoss, ir banāna valga.
Un meloņu smarža un vīraka dūmi!
Tie aizzūd bez tevis —
Es gaistu ar viņiem,
Es aizkūpu saucot
Pie tevis.

Tīri ekspresionistisku pārdzīvojumu uztvērumu un tā attēlojumu uzrāda paralēli «Ho-Tai» uzrakstītie (1920—1923), bet vēlāk izdotie (1924) dzejoļu krājumi «Semafors» un «Berlīne». Ar apbrīnojamu garīgu spēku šeit dzejnieks salauž saistīto (klasisko) ritumu žņaugus, lai spētu izteikties nesaistītā (brīvā) ritumā, kas labāk ietver viņa pārdzīvojumus. Šķautnainas, salauzītas formas un krasā intensitātē nostādītās krāsas rāda dzejnieka eksplodējošos jūtu un domu veidus:

Es smagi maldījos ar ceļiem un bez ceļiem,
un nakts man nedeva nekāda miera —
nekur nekāda prieka.

Ak semafors —
ak sarkanais un zaļais:
es vairāk neprasu kā signālu —
no kura tālāk — dziļāk — augstāk zināt.

Šās tieksmes pēc tālākā, dziļākā un augstākā ir Linarda Laicena lirikas karogs, kas plandās viņa meklējumu priekšgalā, virzīdamies uz priekšu, uz jaunu. — Episko stāstījumu Linards Laicens tālāk attīsta grāmatā «Mēbelīgā Rīga un pielikumi» (1924), kas mākslinieciskā vērtībā nepārsniedz «Attaisnotos», bet tikai vairāk paasina rakstnieka naidu pret materiālisma trulību un konvencionālismu. — Nākošā stāstu grāmatā «Skaistā Itālija» (1925) viņš turpina savu attaisnoto cilvēku studijas tagadējā «skaistajā» Itālijā. Rūgta ironija un pat nicināšana jūtama vārdos — «Skaistā Itālija» — pret tiem, kas bezkritiskos dievinājumos un ceļojumu aprakstos jūsmo par šo zemi. Laicens redz un tēlo to, ko citi nav ievērojuši vai nozaimojuši. Ar vienkāršību, mākslinieciski apvaldītu žestu un

pārliecību Laicens ir apzinīgi veidojis šo grāmatu, sniegdams dabīgu turpinājumu «Atlaisnotiem». Vēl bez tam viņš izdevis arī romānu «Emigrants» (1927), kurā pabeidz Vitolda Vītuma un Bula vasaras risinātās domas. — Konstruktīvais veids pēc «Ho-Tai» turpinās Linarda Laicena dramatiskos darbos, no kuriem atzīmējami: «Panama», «Princis puķēs», «Šujmašīna un vējdzirnava», «Mītiņš ballē» un «Alfa un auto». Ja lirikai vislabāk piemērota romantisma vai ekspresionisma izteiksme, epikai — reālisms vai impresionisms, tad drāmai — klasicisms vai konstruktīvisms, ko sapratis arī Laicens; tāpēc savus konstruktīvos pieredzējumus vai pārdzīvojumus viņš cenšas izteikt dramatiskās dzejas formā. Padarot dialogu īsāku un straujāku, rakstnieks cenšas pastrīpot lugā darbību, tā dodams tīrā veidā šo drāmas galveno sastāvdaļu, nekavējot to ar lirisko jūsmošanu vai episko stāstījumu. Izteiksmes līdzekļu ekonomija padara tēlojuma līnijas skaidrākas un noteiktākas, atsevišķas darba daļas visā vienībā — kompozicionālākas, kas ir arī tagadējās dzīves un darba pamats. — Teorētiski savas atziņas Linards Laicens centies pamatot grāmatā «Dzejas principi» (1924), kurā gan maz abstraktu jēdzienu un sistemātiskas kopības, bet daudz dzejiskas konkrētības un aizrautības. Šis nelielais teorētiskais apcerējums savā būtībā ir ekspresionisma principu aizstāvēšana, ko Laicens izteic šādi: «Galvenais un negrozāmais dzejas princips ir pats dzejnieks, pats cilvēks un tas cilvēku kolektīvs, kurā cilvēks-dzejnieks ar savu dzīvi līdzrit un sarit.»

Garie attīstības ceļi, kurus Linards Laicens nostaigājis savās literāriskās gaitās, ir aizveduši viņu pie jaunām idejiskām, ētiskām un estētiskām mākslas normām. Ne mierīgi apcerošais reālisms, ne sapņainais romantisms nevar piekļauties viņa literāriskajām īpatnībām; bet to iespēj tikai subjektīvais ārējo parādību konstatētājs impresionisms (epikā), cilvēka iekšējo pārdzīvojumu tiešais izteicējs ekspresionisms (lirikā) un abstrakti izdomātais, nosvērtais konstruktīvisms (dramatikā). Nepārtraukta tieksme jaunos meklējumos, citos izjūtu vai izdomu izteiksmes veidos tādēļ, lai saturā un formā pilnīgāk izpaustu kolektīvo un individuālo, cilvēcības un skaistākas dzīves ideālus. Materiālisma trulums (mēbelība) rada rakstniekā tikai pretīguma sajūtu, tikai sarkasmu. Pret visu to cīnās revolucionārais rakstnieka gars. Pastāvīgā trauksmē uz jaunāku, pilnīgāku un garīgāku dzīvi slēpjas Linarda Laicena rakstnieka spēks.

Linards Laicens dzimis 1883. gadā 16. (3.) novembrī Vidzemē, Jaunrozes Metumos. Bērnībā viņš gājis parastās gana gaitās. Mācījies Jaunrozes un Apes pagasta skolās, kur iemācījies krievu valodu un sācis lasīt Puškinu, Koļcovu un Kozlovu; pēc tam iestājies A. Liepiņa reālskolā 4. klasē, no kuras to izslēdza nelegālas literatūras izplatīšanas pēc. Literāriski Laicens sācis darboties ar 1902. gadu, kad viņa darbus nodrukāja «Pēterburgas Avīzes». 1905. gada pavasarī nolicis tautskolotāja eksāmenu. Piedalījies revolūcijā, tāpēc bija spiests aizbraukt (1906. g.) uz Somiju un pēc tam ilgāk uzturēties Pēterpilī, Rīgā u. c. 1909. g. viņu arestēja un noturēja apcietinātu līdz 1911. g. No 1913. līdz 1916. g. Laicens mācījās Maskavā Šaņavska augstskolas Vēsturiski filozofiskā fakultātē. Pārdzīvojis kara un revolūcijas laiku pārvērtības, Laicens arī Latvijas laikā vairākas reizes arestēts un slodzīts Rīgas Centrālcietumā.

Bez apskatītām oriģināldarbu grāmatām Laicens sniedzis arī tulkojumus: «Tūkstots un viena nakts», «Kalevala», «Leonardo da Vinči» (D. Merežkovska), «Melnās pasakas».

Pēteris Ķikuts

«Latvju Grāmata», 1927. g., Nr. 3, maijs un jūnijs, 145.—151. lpp.

JAUNIE STRĀDNIEKU RAKSTNIEKI

Pirms 3 gadiem, kad sāka iznākt kreisās kultūras žurnāls «Kreisā Fronte», ap šo žurnālu sagrupējās jaunie strādnieku rakstnieki un dzejnieki. Agrāk gan arī ir nodrukāti periodiskos un vienreizējos izdevumos daži iesācēju darbi, bet tam lielā mērā gadījuma raksturs. «Kreisā Frontē» šo stāvokli izbeidz. Žurnāls uzņemas jauno revolucionāro rakstnieku organizatorisko vadību un izveidošanu. Tātad «Kreisās Frontes» sākums ir jauno strādnieku rakstnieku darbības sākums.

Kaut 3 gadi, jaunos plašākas strādnieku masas pazīst vēl maz. Izdarot anketi starp Rīgas koku apstrādāšanas fabrikas strādniekiem par kreiso grāmatu un rakstniekiem, izrādās — kreiso grāmatu lasa ārkārtīgi mazs procents: no 250 strādniekiem 10—12. Jaunos strādnieku rakstniekus pazīst vēl mazāks procents. Tas pa lielai daļai tāpēc, ka viņi dzīvo un aug bez reklāmas, it kā pa pagrīdi, bez vārda nodibināšanas. Bet arī kreiso organizāciju strādniecība bieži vien nezin neko par jaunajiem.

Ar to būtu izteikta vajadzība pēc īsa apskata.

Kas jaunie tādi ir? Kāds viņu stāvoklis? Ko sasnieguši?

L. Laicens «Kreisajā Frontē», Nr. 5/6, runājot par kreisās frontes stāvokli, jaunos strādnieku rakstniekus skaita ap 15. Te domāti tie, kuri ciešāk saistās ap žurnālu. Par šiem 15 arī šis apskats.

Sociālais stāvoklis — strādnieki. Uzauguši pilsētu nomalēs, pelēču lauku mājās kā strādnieku bērni. 12—15 gadu vecumā sākuši strādāt smagu fizisku darbu, iepazīstoties ar pelēču un pilsētas uzņēmēju izsūkšanas paņēmieniem.

Piedzīvojuši un pārdzīvojuši karu, bēgļu laikus, 17. gada revolūciju, Oktobri un Padomju Latviju.

Ap 16—18 gadiem sākuši aktīvi darboties revolucionārās strādniecības organizācijās. Bet katram aktīvam revolucionāram draud cietums — tāds vēl ir laiks.

Tāpēc arī augošie strādnieku rakstnieki, kā darba jaunatnes revolucionārais avangards, pēc ne visai gara darbības laika tiek iežņaugti cietumā. 90% no jaunajiem 5—10 reizes arestēti, vazāti uz iecirkņiem un polītpārvaldi, 2—5 gadus izmocīti pa kamerām.

«Kuģis ar tranzītkravu» autors tikai gadu nolauzis no 5 katorgas gadiem, «Pie latvieša» un daudzo dzeju autors gadu centrālē izmeklēšanā gaida tiesu.

Trimda, emigrācija, terors, konfiskācijas.

Izglītība lielam vairākumam — pamatskolas. Bet te vairāk par lasīšanu un rakstīšanu nav iegūts. Pārējais kā lieka un maitājoša bagāža — darbā, darbībā strādnieku organizācijās un cietumā — izmests un aizmirsts. Dzīvē un rakstniecībā vajadzīgais iegūts no grāmatām pašizglītības ceļā, strādnieku organizāciju pulciņos un semināros, cietumā.

Sagādājot dzīvei nepieciešamos līdzekļus, jaunie rakstnieki spiesti strādāt 8—12 stundas dienā fizisku darbu darbnīcā, ostā; 16 stundas pie budža. Tātad dienas garākā un labākā daļa aiziet uzņēmējam. Te nonākam pie jautājuma: kad rakstīt?

Rakstīšanai atliek tikai vakari.

Bet smagais darbs piekvēpušajās un karstajās darbnīcu telpās vai saules svelmē izsūcis pēdējos spēkus. Domas miegainas un juceklīgas, bet rakstot vajag taisni asuma! Ar piespiešanos un enerģijas sakoncentrēšanu pāris stundu var pastrādāt. Vislabāk padodas vieglākie temati. Smagie paliek brīvākām dienām vai bezdarba laikam.

Bez rakstīšanas jāstrādā vēl strādnieku organizācijās. Te aiziet laiks līdz pusnaktij un ilgāk. Galu galā iznāk, ka pāris

stundu nedēļā — un dažreiz pat ne tās — paliek rakstniecības darbam.

Lai tādos apstākļos uzrakstītu kaut ko, daļa no materiāla jāapstrādā, ne tikai ejot uz darbu un atgriežoties, bet tieši darba laikā, pie rūcošas mašīnas, zem nastas vai ar darba rīku rokās. Pa dienu vai pāris dienām tā izdomājas stāsta vai dzejoļa virsraksts, satura iedalījums un pat daži teikumi. Kādreiz izdomāto izdodas atzīmēt blokā, uz finiera skaidas vai koka gabala — tad iet labāk. Tāpat jārīkojas, sēžot kantorī.

Šāds «rakstīšanas» veids, protams, ne vien runā pretim buržujiem-māksliniekiem vajadzīgam klusumam un iedvesmai — šāds paņēmiens grūts, nesekmīgs, pat sāpīgs.

Tomēr — neizbēgams.

Jaunie ir strādnieki un kā tādi nostādīti divās svarīgās strādnieku dzīves sastāvdaļās: darbā un cīņā.

Te ir izejpunkts uz strādnieku rakstniecību. Materiālais stāvoklis nosaka garīgo. Jaunie, kā revolucionārās strādniecības avangarda aktīvā daļa, nevar rakstīt pret sevi — tā kā buržuju vai socfašistu rakstnieki.

Darbā un cīņā ir uzkrājies ievērojams piedzīvojumu, pārdomu un atziņu daudzums. To gribas uzrakstīt, pastāstīt citiem. Tā ir parasta parādība. Gribu dalīties piedzīvojumos pazīst katrs strādnieks. Katram strādniekam ir darba stāsts par peļņu, par dzīvi pie budža, par izkalpināšanu. Cietumniekam ir cīņas, moku un prieka pārdzīvojumi, kuri tiek stāstīti kamerās vai ierakstīti kladē.

Taisni ar šādiem darba un cīņas aprakstiem mēģinās jaunie strādnieku rakstnieki.

Sāk ar īsiem ziņojumiem no darba vietas par strādnieku organizāciju darbību, par arestiem un represijām kreisam laikrakstam. Vēlāk — par tiem pašiem tematiem ar dzejoli, stāstu-aprakstu par fabriku un ostu «Kreisajai Frontei».

Stāsti-apraksti «Lieta Nr. 219», «Jaunā strādnieka Toma dzīve», «Neorganizētā darba vieta» ir paplašinātas strādnieku darba un cīņas korespondences un satur vēsturiski pareizas ziņas. Pārskatot uzmanīgāk, saredzama arī attīstības līnija: «Kreisajā Frontē», Nr. 2, 1930. g., V. Gravas «Strādnieces nāve» ir ziņojums-apraksts, kuru gandrīz var drukāt arī laikrakstā. Tātad pāreja uz literāriski plašāku darba vietas stāstu-aprakstu, kādus, piemēram, uzrakstījis Alters («Neorganizētā darba vieta» un «Kuģis ar tranzītkravu»). Mēģinājums, kurā būtu vairāk strādnieku dzīves psiholoģijas, sīkāk analizētas attiecības starp uzņēmēju un strādniekiem, kurš būtu tehniski pilnīgāk izveidots

nekā abi minētie, būtu jāuzskata par darba vietas romānu. Bet tam vajag daudz laika.

Svarīga nozīme jauno rakstnieku attīstībā ir cietumam. Garos gados te ne vien ciets izveidots revolucionāri marksistiskais pasaules uzskats, te dziļāk pārdomāti strādnieku rakstniecības principi un vajadzība.

Izlasot pietiekošu daudzumu buržuju rakstnieku grāmatu, ir nonākts pie slēdzieniem, ko un kā strādnieks nedrīkst rakstīt. Buržujs raksta mirstošai šķirai, flirtam, seksuālam uzbudinājumam. Strādniekam jāraksta par cīņu, darbu, revolūciju — uz augšu ejošai šķirai. Buržujs-socfašists raksta uz vasarnīcas balkona, strādnieks — ķēķī, arodbiedrībā, cietuma kamerā.

Kameru gadi ar nepārtrauktiem melniem mēnešiem, karceriem un badu — šķiru cīņas viens no asākiem veidiem. Ieslēgtam strādnieku kolektīvam vajag milzu spēka, lai nesabruktu, lai izietu no cīņas kā uzvarētājs.

Ievērojamu atbalstu šai cīņā sniedz strādnieku literatūra. To saprot arī buržuāzija. Prokuratūra nikna pret grāmatām, žurnāliem, vēstulēm, kas kaut cik spēj cietumā sagādāt morālisku atbalstu.

Strādniekiem jāmeklē cita izeja.

Rodas strādnieku rakstniecība cietumos.

Mūri, spiegi un drakoniskais režīms nespēj nosmacēt revolucionāro vārdu. No kameras uz kameru, no korpusa uz korpusu un pat — no cietuma uz cietumu izlaužas cietumnieku sabiedriski literāriski žurnāli un rakstu krājumi. Šajos izdevumos galvenām kārtām cietums — cietuma stāsts, dzeja, apraksts. Izdevumus lasa un gaida ar lielu interesi. Viņos strādā līdz, caur viņiem mācās un spēcinās visu kameru strādnieku kolektīvs, kā to labi tēlo F. Demens «Cauri tumsai» — «Kreisā Fronte», Nr. 5/6.

Šī rakstniecība cietumos nav atdalāma no pārējās strādnieku rakstniecības.

Latvijas proletariāts šķiru cīņā neiet viens, bet ieslēdzas internacionālā sarkanā frontē.

Arī strādnieku rakstniecība iet pāri šaurajai robežai.

L. Laicena darbi ir tulkoti vairākās valodās, Padomju Savienībā iznāk viņa kopoti raksti, tur iznāks Latvijas jauno rakstnieku darbu krājums krievu valodā, tiek un tiks tulkoti jauno atsevišķi stāsti, dzejas, inscenējumi, apraksti. L. Laicens ir padomes loceklis Starptautiskā revolucionāro rakstnieku apvienībā.

Š. g. janvārī, kad konfiscēja «Kreiso Fronti» un nedeva ārzemju pasi L. Laicenam, protestēja un aizstāvēja Latvijas strādnieku rakstniekus un rakstniecību krievu, vācu, somu, leišu un citi strādnieku vai strādniecībai tuvie rakstnieki.

Latvijā protestēja daži no «Trauksmes» grupas (Ķikuts rakstnieku-žurnālistu gada sapulcē). Klusēja socfašisti. Viņi tādus puikas neatzīst. Rainis un Aspazija, daļa bijušo trauksminieku un buržuju rakstnieki — tie ir viņu. Tādi, kam bimbulis pie vestes. Par viņiem nekad nebūs jāprotestē.

Kreisās strādniecības rakstnieku vajāšanu socfašisti atbalsta pilnīgi.

Aprast un samierināties ar jauniem strādnieku rakstniekiem nevar arī Andrejs Upīts. Viņš gan klusē un tikai retumis ierunājas, bet stāvoklis tomēr skaidrs: Upīts jauno darbos neko pozitīvu nevar saskatīt. Tas, ka jauno darbi audzina un saviļņoja strādnieku masas līdz spēcīgai revolucionārai sajūsmai RĀBCB laikā: darba svētkos, mītiņos, biedru vakaros; tas, ka spaidu darbos notiesātie strādnieki smeļas spēku no kreisā stāsta, dzejas, — tas Upītim ir noslēpums, par kuru jāuzraksta piezīme tādā stilā (J. Jansona-Brauna biogrāfijā) kā kādreiz par Niedras jaunnacionālismu.

Un tad ir jāredz, ka Upīts, skaitīdams sevi par strādnieku rakstnieku un baudīdams SPRS labvēlību — tur tulko un izdod viņa darbus! — nav nekad nevienu atklātu vārdu teicis par šo zemi. Nav protestējis par represijām pret kreiso rakstniecību, bet pinies ar socfašistiem un buržujiem, saņemdams godalgas par strādniecībai nevajadzīgiem darbiem.

Jauno strādnieku rakstnieku sasniegumi masas neapmierina un nedrīkst apmierināt. Jāstrādā vēl ļoti daudz, jāveidojas un jāasinās kopā ar masām.

Bet tas nekavē atzīmēt arī sasniegumus.

Visos darbos jaunie rakstnieki centušies ieturēt strādniecības šķiru cīņas viedokli.

To var uzskatīt par izdevušos.

Reālā pieejā parādīts strādnieks un zemnieks. Šķiru cīņas atsevišķie veidi, darba process un darba vieta aprakstīti tā, kā to spēj tikai revolucionārs rakstnieks-strādnieks.

Virzoties tālāk, jāatbalstās uz šiem sasniegumiem.

Sevišķi nozīmīga bijusi kritika — galvenām kārtām «Kreisajā Frontē». Ja ne pilnīgi, tad lielākā daļā ar marksistiski revolucionāru pieeju atsaukusies uz visām svarīgākām literāriskām un sabiedriskām parādībām. Tik asi, koncentrēti un lietišķi vēl nekad Latvijas literatūrā nav rakstītas kritikas, piezīmes kā «Kreisajā Frontē».

Šo pieeju un rakstības veidu nedrīkst aizmirst.

Kritikai un apcerējumiem bijusi nenoliedzama uz augšu raujoša nozīme. Nostiprināta ne vien pašu fronte, bet iecirsts robs un izrauts viens otrs strādniecisks elements, neapzinīgi apmaldījies pretinieka frontē.

Jaunie ir strādnieki un raksta strādniekiem. Viņus sapratīs un pareizi novērtēs arī tikai — strādnieki.

Viens no jaunajiem [*Indriķis Lēmanis*]

«Tribīne», 1931 g., Nr. 2, 10. augustā.

VIENĪGAIS UN NEATDARINĀMAIS

Mazu sauļu, mazu zvaigžņu gaisma viegli atdarināma. Elektrotehniķi drīz varbūt nesacīs vairs, ka spuldze ir tik un tik sveču, bet gan tik un tik zvaigžņu vai sauļu spožumā. Teātra apgaismotājs var pieplūdināt telpu ar apžilbinošu gaismu, var notvert un atveidot krāsu nianses, tāpat kā pilsētas elektrības iestāde var ielās un bulvāros pārvērst nakti dienā. Tikai lielo, vienīgo sauli neviens nespēj atdarināt, pasaules plašumu nespēj piegaismot. Tas pats sakāms par lieliem māksliniekiem, par vislielākiem, par tautu un laikmetu garīgām saulēm. Visi dzīvo un elpo viņu staru spīdumā, visi sajūt viņu iespaidu, bet viņu būtību nevar atspoguļot. Vidēja lieluma māksliniekam vienmēr seko kupla pakaļdarinātāju plejāde, kas tik smalki pārformē saviem līdzekļiem paraugus, ka dažbrīd nevar atšķirt, kur oriģināls, kur kopija. Var piesavināties spilgtas gleznas, īpatnējus ritmus, visu formu aparātu un izlietot visu to gluži kā paša mantas. Tur, kur īpatnība kā kalnu virsotne pārslejas pāri apkaimei, kur ārējā čaula apslēpj dziļu domu, svešo iespaidu uzsūcēji atkāpjas. Daudzi jauni dzejnieki ir Raiņa iespaidoti, ļoti daudzi, bet nevar tomēr runāt par Raiņa skolu. Ja kāds ir mēģinājis aizgūt Raiņa domas un formu, tas ir nokļuvis pilnīgā verdzībā, jo Raiņa māksliniecisķās rakstības savdabīgums ir tik liels, ka viņa stilu nevar aizņemties no otra kā desmit latu zīmi. Viņa dzejas valstij ir pašai savas zīmes un zīmogi, ko nevar noslēpt vieglā ieplīvurojumā un lepni izsludināt par savu īpašumu, — viņa mākslas spožums ir neatdarināms kā saules gaisma. Simtiem un tūkstošiem ir dārgas viņa mācības, simti un tūkstoši seko viņa domām, bet neviens jaunradošā darbībā nesodīts nevar izmantot tās par savējām. Raiņa aforisms,

Raiņa dzejoļa uzbūve, Raiņa salīdzinājums apzīmogots neizdeldējamiem iniciāļiem. Tāpat ne Gētem, ne Puškinam nav sekotāju, savas skolas. Ja runā par klasisko laikmetu, par Gētes un Puškina laikmetu, vērā liekami vispārējie principi, klasicisma vispārējās tēzes, bet dzejnieku īpatnējā poētika, viņu ritmika, viņu domu gājieni nav atdarināmi. Turpretim trešās un pat otrās šķiras zvaigznēm svešas mantas kārotāji var tuvoties droši, otrās un trešās šķiras mākslinieki nav sasnieguši augstāko koncentrāciju, izteiksmes līdzekļu taupību, viņu klētīs vienmēr ir liekas mantas, kuras var droši piesavināties, jo tikpat labi tās var iederēties arī citā vietā. Lai rīkotos ar ģēnija darba rīkiem, jāiegūst arī viņa spēks un prasme, jārod viņa darbu vadītāja dziļā un patstāvīgā doma.

*

Raini dēvē par saules un darba dzejnieku. Tā arī ir, tur slēpjas viņa lielā nozīme, viņa audzinošais, uz priekšu virzošais spēks, viņa sociālā vērtība. Un taisni tādēļ dažam labam vajadzētu justies pārsteigtam, rūpīgāk pārdomājot, kā veidojas šī Raiņa uzmudinošā mācība, kas cilvēku mudina dzīvot — mīlēt un strādāt, kas raida cīņā un vēsta saulainu nākamību. Tā ir izaugusi no visurūgtākā pesimisma, no visdziļākām šausmām, no visbargākās vientulības. Raiņa doma aizklīst vistālākās bezgaismas telpās, viņpus būtības pēdējām stigām, ārpus domu un cerību maiņām, kur valda viena atziņa — tā, ka nav glābiņa. Vai ir pasaulē vēl kāda grāmata, kas būtu vientulīgāka par «Galu un sākumu»? — Nāves pārvarība, īpatņa vienveidība kā auksta elpa ieskauj ceļinieku šais domu Himalajos. Un tur, no baigām aizām, no pēdējās robežas, sāk liekties atpakaļ esamības loks, sākas atjaunotais un mūžīgais ritums, mūžīgās pārveidošanās gaita, mainīšanās uz augšu, uz pilnību. Rainis ir jūdzēm tālu no lētajiem, šabloniskajiem optimistiem, kas brašumā un skaļumā apslēpj tukšumu, kas ar bravūru deklamē: «Neskumsti, būs labi, lēks saule, mēs uzvarēsim!» — kas visām sarežģītām problēmām pārbrauc kā ar kamanām pāri. Tumšā naktī un dvēseles vientulībā ir nobriedis Raiņa spēks, kas mudina dzīvot — mīlēt un strādāt, kas raida cīņā par saulainu nākamību.

J. Sudrabkalns

«Sociāldemokrāts», 1929. g., Nr. 209.

RAINIS
UN VIŅA BĒRES

Par mirušiem runājot tikai labu. Tāds sens teiciens. Bet, vai sendiena vienmēr piemērojama šodienai, ar to visi nekādā ziņā nebūs mierā.

Tā arī ar laba un slikta runāšanu.

Kreisā Latvijas strādniecība, Latvijas komunistiskā jaunatne par Raini nerunāja.

Klusēja.

Viņiem nebija laba, ko teikt, bet slikta negribēja runāt, jo Rainis v i ņ i e m jau bija miris apmēram kopš kara sākuma.

Paspruka dažam kāds nikns balsiens, bet drīz tika aizturēts pusvārdā.

Bet tagad? Tagad bija Raiņa bēres.

Bērēs bija runu gubu gubām. A p bērēm vēl nav beigts runāt.

Un tomēr revolucionārā strādniecība klusēja. Sociāldemokrāti ir jau pat idiotiskas karikatūras palaiduši, kurās mēģina izspiest to, ko neviens no kreisās strādniecības nav teicis ne p i e bērēm, ne a p bērēm.

Latvijas revolucionārā strādniecība bija konsekventa līdz galam: ja bija klusēts visus pēdējos gadus, tad nevarēja neklusēt arī pie kapa.

Bet klusēt par Raini nenāksies turpmāk.

Kad ir iesākusies Raiņa mantas dalīšana — Raiņa dalīšana, nevaram nevērtēt.

Raiņa darbu marksistiskā analīze vēl nav pat mēģināta. Kad tā tiks pašos pamatos izdarīta, tad nenāksies vairs strīdēties, cik, kā, kur, kad Raiņa darbs bijis proletariātam vajadzīgs un derīgs, cik un kā un kad ne.

Raiņa darbība iesākās jaunās strāvas laikā. Šī strāva toreiz bija inteliģentu kustība, kura propagandēja sociālismu un meklēja ceļus uz strādnieku masām.

Jau «Dienas Lapā» Rainis vairāk vērības piegriezis morālei nekā šķiru cīņai, vairāk rūpējies par morālisko izkopšanos, par tā saucamo idejisko cīņu. Uz šā pamata radušās nesaskaņas, un Rainis ir aizgājis no avīzes, it kā attālinājies pat no kustības.

Pieaugot nemieram un kustībai un tuvojoties 1905. gadam, Rainis, kā trimdinieks, atkal piegriežas revolucionārajai kustībai, kuras romantiku, cīņas spēku, ilgas, jausmas izteic «Tālās noskaņās», šai vienā no vislabākajām revolūcijas grāmatām. «Vētras sējā» varbūt vēl lielāks straujums, bet nav «Tālo no-

skaņu» griezīguma. Tālākās grāmatas atspoguļo tālākās cīņas un zaudējumus. 1905. gads — un Rainis kļūst viens.

Pēc 1905. gada, kad sākas kustības atplūdi, kad aizrautīgie inteliģenti pēc sajūsmas pāriešanas atkrīt un sāk noliegt revolūciju, — Rainis to nedara. Viņš sludina vēl jaunas cīņas. Visu pirmo emigranta periodu, gandrīz līdz kara sākumam, Rainis turējās, turējās pie revolūcijas, bet šķiru cīņas metodes viņa darbos nebija: tās vietā vispārcilvēcība, mīla, pašatdošanās («Zelta zirgs», «Gals un sākums» u. c.). Sākās iedzejošanās senatnes vielās, kas pamazām arī Raini ievelk kreisās buržuāzijas ideoloģijā saskaņā ar Latvijas buržuāzijas, sevišķi lauku strauju saimniecisku uzplaukumu.

Latvijas strādniecības beidzamie desmit, pat piecpadsmit gadi Raini vairs savā vidū nav redzējuši. Pa šiem gadiem, kustībai attīstoties, jaunās strāvas elementi pamazām sadalījās. Daži pēc Oktobra revolūcijas pārgāja tieši reakcijā, kā Kasparsons, A. Dauge u. c., kuri tagad ir galējā fašismā. Citi, izrādījās, bija nākuši pie proletariāta tikai tāpēc, lai cīnītos ar to pret carismu un muižniecību, bet ne tālāk! Tiem latviešu kapitālists lai dzīvo demokrātiski. Šī grupa ir sociāldemokrāti, un starp tiem no jaunstrāvniekiem iegāja arī Rainis.

Trešā jaunstrāvnieku grupa ar P. Stučku, F. Roziņu, J. Jansonu-Braunu u. c. saistījās ar proletariāta šķiras cīņu līdz galīgai uzvarai.

Rainis līdz pašam beidzamam laikam bija aktīvs sociāldemokrāts. Pat vēl mazāk kā sociāldemokrāts. Tikai tādu viņu Latvijā Latvijas strādniecība ir redzējusi.

Mēs, kas dzīvojam vajāšanās, konfiskācijās, kratīšanās, arestos, cietumos, katorgās, — mēs nevaram aizmirst Raiņa stāvokli Latvijā attiecībā pret revolucionārās strādniecības šķiru cīņu. Latvijas revolucionārā strādniecība, šķiru cīņas avangards, ir tie, kas neaizmirst, ko Rainis te darīja un ko nedarīja.

Pēc tam kad landesvēristi kopā ar citiem attiecīgiem palīgiem 1919. gada pavasarī bija noslepkavojuši tūkstošiem strādnieku un kad nostiprinājās Ulmaņa valdība, 1920. gadā pie Izglītības ministrijas bija nodibinājies mākslas departaments. Šim departamentam bija vajadzīgs direktors. Latviešu Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības biedri sprieda par kandidātiem un minēja Raini, kam pavasarī vajadzēja atbraukt. Es protestēju, ka uzdrošinās apvainot Raini, paredzēdami tam tādu ierēdņa vietu. Bet, kad pēc kāda laika bija saņemta Raiņa telegrāfiska piekrišana, es redzēju, cik naivs biju pilsonisko rakstnieku priekšā, kuri to bija pazinuši.

Kad Raini pēc atbraukšanas Nacionālā operā apsveica, starp

apsveikumiem, kurus nolasīja R. Ivanovs, bija kāds uz noplēstas krekla lupatas rakstīts no Rīgas Centrālcietuma politiskajiem strādnieku cīnītājiem. Saturā bija doma: tu mums teici vārdu, mēs tavu vārdu izvedām darbā. Tāpēc tagad ciešam par darbos izvesto vārdu. — Apsveikumu auditorija t o r e i z saņēma ar vētrainiem aplausiem. Bet Rainis savā atbildes runā uz viņu neatsaucās.

Kad ar Raini pirmo reizi personīgi tiku runājies, saruna bija par padomju Latviju. Rainis uzstādīja tēzi, ka padomju Latvija neesot bijusi latviešu Latvija, bet ienācēju iekarota, t. i., ne latviešu proletariāta valsts.

Ir tiesa — Rainis bija labs. Viņš vēlāk vienu vai divas reizes personīgi bija griezies pie attiecīgām iestādēm, lai mani un Paegli atsvabina no apcietinājuma. To pašu darīja mani rakstnieka darba kolēģi no pilsoņu aprindām.

Rainis s.-d. valdībā bija izglītības ministrs un balsoja par lauka kara tiesām, kuras šī valdība ieveda; viņš nepretojās arī progresīvā soda režīma ievešanai cietumos priekš komunistiem un kreisiem strādniekiem.

Ne agrāk, ne pagājušā gadā, kad kreisai strādniecībai bija sava frakcija Saeimā, Rainis n e v i e n u r e i z i netika teicis n e v i e n a p a š a v ā r d a no Saeimas tribīnes vai citādi atklātībā pret strādnieku vajāšanu, pret arestiem, cietumiem, katorgām.

Rainis s.-d. 25 gadu inscenētās jubilejas kongresa svinīgās atklāšanas runā (sk. š. g. «S-tā», Nr. 132) ir teicis: «Sociāldemokrātija bija pirmā, kas prasīja demokrātisku, neatkarīgu republiku. Viņa ņēma arī aktīvu dalību šās republikas izcīnīšanā. Bez sociāldemokrātijas nebūtu šīs demokrātiskās republikas.» — «Ar aktīvu partijas līdzdalību Latviju izdevās atbrīvot no visām viņai naidīgām varām.» Runā noteikti iztēlots, ka it kā tagadējiem sociālfašistiem piederētu senais sociāldemokrātijas karogs, tikai viņam likās, «ka tagad vairs nav tās lielās, revolucionārās romantikas, kas bija toreiz...» Viņš noklusēja to, ka 1918. gadā tagadējo s.-d. grupu padzina toreizējais s.-d. vairākums par brāļošanos ar buržuāziju un baroniem.

«S-ts» š. g. 221. numurā par Latvijas universitātes 10 g. jubileju raksta, ka tā bijusi atpakaļrāpulības demonstrācija, kur šās iestādes vadītājs svinīgā runā teicis skandalozus vārdus: «Nav mums tagad mīlestības uz darbu. Nav tā kā viduslaikos, kad darbu mīlēja, jo darbu darīja par godu dievam.» Un šās iestādes goda doktors bija s.-d. partijas biedrs Rainis.

Rainis par goda biedru bija nacionālās jaunatnes savienībā; runā, ka kādā policistu organizācijā arī viņš bijis goda biedrs.

Viņš pieņēma ordeņus no pilsoniskām valdībām, kamēr viņa partijas avīzēs tos saukāja par «bimbuļiem».

Kliegs, ka par to mums nevajadzētu runāt pēc Raiņa nāves, nosauks to par zākāšanos. Bet ko lai dara. Citādu Raini Latvijas apzinīgā strādniecība Latvijā nepazina! No viņa «*Adio, bella*», no «Kastaņjolas», no «Rīgas raganas» strādniecībai nebija ne karsti, ne auksti. Viņas cīņām nebija nekāda sakara ar šīm lietām, ar šiem v ā r d i e m. Viņa redzēja to, ko viņš d a r ī j a, un to, ko viņš nedarīja, kaut varēja darīt, jo viņš taču vēl likās esam Rainis.

Tāpēc tīrā nelietība ir meklēt pieturas punktus demagoģijai par strādnieku-zemnieku frakcijas un kreisās strādniecības nepiedalīšanos Raiņa bērēs.

Kas tad bija Raiņa bēres. Sociāldemokrātu un fašistu demonstrācija zem viena karoga! Aspazijas aicinājuma visiem neticīgiem un ticīgiem, strādniekiem un buržujiem vienoties ap Lāčplēsi objektīvā nozīme tiek skaidra, ja atminamies, ka Skujenieks mēnesi pirms tam bija stāstījis par karu pret SPRS un s.-d. prasījuši strādnieku-zemnieku frakcijas likvidēšanu no Saeimas. Šī demonstrācija izvērtās par etapu mobilizācijai karam un pret strādniekiem.

Revolucionārās strādniecības domas būs tādas: ko Rainis strādājis, iedams kopā ar strādniecību, to proletariāts paturēs. Bet no tās lapas puses, no kuras sākas masu proletāriskās ideoloģijas dezorganizācija un saistīšana pie buržuju lietām, — no tās lai ņem buržuji. Lai nerodas ilūzijas. Taisni ar buržuāzijas apstrīdēto Raiņa daļu socdemi centās dezorganizēt proletariāta cīņu, izlietodami Raiņa vārdu. Uguni pret to!

Linards Laicens

«Kreisā Fronte», 1929. g., Nr. 5, 1 novembrī, 28.—31. lpp.

RAINIS PIEDER STRĀDNIEKIEM!

Lēni lēni saule
Griežas uz pavasari, —
To neapturēs ne nāve,
Ne vārnu bari.

Rainis

Uzplūdu un atplūdu, revolūcijas gaviļu un kontrrevolūcijas plēsonību pilnajā Latvijas pēdējo 45 gadu vēsturē Raiņa vārds ir viens no visievērojamākiem un īpatnējākiem.

Līdz 1890. gadiem nedalīti valdīja pilsonības ideoloģija. Tā

bija uztvērusies šauras tautisko šeptmaņu kliķes galda runu ideoloģijā, kurai vajadzēja kalpot tautisko uzņēmēju konkurences veicināšanai ar citu tautību, galvenokārt vācu uzņēmējiem. Pilsonības ideologi nespēja atvērt latvju tautai nedz pasaules kultūras dzidros avotus, nedz sagatavot to cīņai ar muižniecību un carismu, jo viņa bija pret tautas revolūciju, par sadarbību ar šiem patvaldnieciski feodālās reakcijas spēkiem. Tautiskās senatnes, tautisko lindraku, tautisko biedrību cildināšana, klanīšanās carismam, strādīgums, paklausība saimniekiem un baznīcai, — lūk, ko deva tautai pilsoniskie ideologi.

Ap 90. gadiem Latvijā strauji izveidojās lielgruntniecība, spēcīgs proletariāts, plaša inteliģence. Vācijā pēc izņēmuma likuma atcelšanas attīstījās spēcīga strādnieku kustība zem marksisma karoga. Spēcīga strādnieku kustība sākās arī Krievijā.

Uz skatuves nāca arī Latvijas proletariāts. Pretēji gļēvajai, izdabīgai pilsonībai, kura rāpoja te carisma, te muižniecības priekšā, Latvijas proletariāts uzstājās kā šķira līdz galam nesamierināma ne ar kādu reakciju, ne patvaldniecisko, ne feodāli muižniecisko, ne tautiski veikalniecisko. To viņa apliecināja jau 90. [gadu] streikos un demonstrācijās.

Ar šo savu noteiktību strādniecība pievilka sev plašas inteliģences masas, visus, ko smacēja no[st] reakcija — krieviskā, vāciskā un latviskā.

No šīs inteliģences vidus nāca spīdoša plejāde — Rainis, Stučka, Roziņš, Jansons-Brauns u. d. c., kuri kļuva par marksisma karognesējiem Latvijā. Marksisms ir cilvēces kultūras attīstības augstākā pakāpe. Marksisms ir neuzvarams, jo tas ir patiess, tas rāda cilvēcei izeju no kapitālistiskās ekspluatācijas jūga. Šķira, kurai tas kalpo, ir proletariāts.

Latvijā marksisms ir pārdzīvojis vairākus etapus. Pirmais sākās ar 90. gadiem, ar milzu garīgām uzvarām pār pilsonības partijām un viņu ideoloģiju; pilsonība tiek ideoloģiski sakauta. Nostiprinās proletariāta kustība, aug marksisma iespaids. Tas noveda pie muižniecības varas sagraušanas un proletariāta uzvaras 1919. gadā.

Lielo pārvērtību laikā izveidojās Raiņa nemirstīgā slava. Ar savu dziļo un plašo izglītību, talantu un lielo ģenialitāti Rainis kļuva par varonīgā Latvijas proletariāta un darba tautas dzejnieku. Neviens neizdarīja tik daudz mūsu tautas iepazīstināšanā ar Vakareiropas kultūru kā marksisti. Starp tiem pirmā vietā būs Rainis ne tikai ar savu pasaules kultūras augstumos stāvošo dzeju, bet arī Gētes, Šekspīra u. d. pasaules literatūras klasiķu tulkojumiem. Šai ziņā Rainis rada veselu laikmetu,

posmu mūsu kultūras vēsturē. Latvijas proletariāta audzināšanā viņa nopelni ir neatsverami.

Ar 1919. g. sākas jauns laikmets marksisma vēsturē. Roku rokā ar baroniem pilsonība sakāva strādniecību. Ja pēc 1905. gada bija jāpārdzīvo monarhistiskā kontrrevolūcija, tad tagad nacionālā. Nostiprinājās pilsoniskās partijas, reformisms. Strādniecība top sašķelta. Marksismam sekojošā strādniecība nokļūst mazākumā. Rainis, nesaraudams pilnīgi sakarus ar Stučkas vadīto komunistu kustību, šai laikposmā atrodas sociāldemokrātijas lēģerī. Tomēr tam visam pāri paceļas Raiņa — lielākā pamatšķiras dzejnieka skaidrais un varenais tēls.

Raiņa mūža darba smagumcentrs kā satura, tā formas ziņā ir pirmajā posmā.

Pirmās piecgades uzvara SPRS un hitlerisma uzvara Vācijā, fašisma uzvara Latvijā ievadīja trešo periodu marksisma vēsturē. Fašisms pasludinājis, ka latvju tauta ir par daudz kulturāla, samaitāta no pasaules literatūras idejām. Ulmaņa un Tenteļa lozungs ir — kultūras ziņā atpakaļ pie astoņdesmitiem gadiem. Paši fašisti šaubās, vai citādi pārspēs tautu ar teroru un karātavām vien.

Marksismam tagad no jauna jāuzstājas, kā agrāk, pret tautiskuma švindeli, aiz kura slēpjas parazītiskās pilsonības privilēģijas un teroriskā diktatūra pār darba tautu. Marksismam no jauna jāuzstājas kā karognesējam un cīnītājam pret tautisko atpakaļrāpulību, par tautas visciešāko piekļāvību pasaules kultūras attīstībai, kuras priekšgalā visās nozarēs izvirzās SPRS.

Marksisms ies šai cīņā, atbrīvojies no savām 1890.—1919. gadu un 1919.—1934. gadu vājībām. Tas apvienos ap sevi proletariāta, inteliģences, lauku un pilsētu darbaļaužu vairumu un uzvarēs fašismu. Sitīs Latvijas sociālās un nacionālās atbrīvošanas stunda.

Tad sāksies patiesa Latvijas nacionālās kultūras uzplaukšana, nacionāla pēc formas, sociālistiska pēc satura. Šī kultūra tad uzņems sevī (protams, ne bezkritiski) visas agrāk ražotās vērtības. Šinīs bagātībās Raiņa mūža darbs ieņem vienu no pirmajām vietām.

Bet **Raiņa** dzejai sava aktīva loma ir arī tagad, tā palīdz sagatavot uzvaru pār fašismu. «Tālas noskaņas zilā vakarā», «Vētras sēja», «Klusā grāmata» — tas ir minimums, kas jāpiesavinās tagadējo cīnītāju paaudzei un jāprot izlietot proletariāta audzināšanai cīņā pret fašisma varmākām.

Kas attiecas uz fašistu centieniem Raini pataisīt par tagadējā koruptīvā, hitleriskā, teroristiskā režīma dzejnieku un uzvilkt

tam mugurā aizsargu frenci, — tad tas nav nekas cits kā viens no Raiņa dzejā minētiem vārnu bara mēģinājumiem atturēt sauli, atturēt pavasari.

R a i n i s p i e d e r m u m s!

[*Mikus Ozoliņš*]

«Brīvā Jaunatne», 1935. g., Nr. 1, 25. augustā.

[AUSTRA SKUJIŅA]

Dzejnieku saimē, gluži kā visās citās ļaužu sabiedrībās, gaišie un harmoniskie vaibsti sastopas ar saplosītiem, laimīgām sejām rādās blakām skumju apēnotās, veimāriskās svinības apspīdētajam ilgajam Gētes mūžam plaiksnās pretī Lenca traģiskā vienvakara rūsa. Daudzas grāmatas runā par agrīnajiem, ātri nobriedušiem, kas īsā gadu metā sasnieguši spēka un spožuma virsotnes. Šos īsās dzīves, lielo darbu dzejniekus var apskaust tie, kas aizgājuši agri, nepagūdami atraisīt savas spējas pilnā mērā.

Tas, ko paguvusi paveikt Austra Skujiņa divdesmit trīs gadu gaitā no Vidrižu mežsarga mājām līdz nāves naktij Daugavā, var būt tikai fragments. Dzīves un dzejas fragments, pirmmets, sagatavošanās posms.

Te būs daži vārdi par šo īso dzīvi. Biogrāfiskās ziņas sniegusi jaunās dzejnieces māsa Rūta.

Austra Skujiņa dzimusi 10. februārī 1909. gadā Vidrižu Kraukļos, kur viņas tēvs bijis mežsargs. Austra ir savu vecāku pēdējais bērns (viņai trīs māsas un brālis, kas arī pats aizgājis no dzīves). Agri iemācījusies lasīt, agri tai sākusi darboties dzejiskā fantāzija. «Viņa reti kad piedalījās kopā ar citiem bērniem rotaļās. Mīlēja vientulību. Lasīja, rakstīja, zīmēja vai pasauca suni Dundū un aizgāja uz mežu.» Gājusi ganos, pie citiem darbiem nav bijusi piedabūjama. 1919. gadā iestājusies Pabažu pamatskolā, ko beigusi 1923. gadā, un rudenī iestājusies Rīgas pilsētas otrā ģimnāzijā; 1924. g. pārgājusi uz ceturto ģimnāziju. «Tai gadā nomira tēvs. Pavasarī bija no mājām jāaiziet. Līdz ar tēva nāvi izsīka līdzekļi skolai. Ja gribēja skolu turpināt, bija jāpelna pašai. Austrai bija tikai 16 gadu, kad viņa 1925. g. rudenī pārgāja uz Kultūras biedrības vakara vidusskolu un pa dienu strādāja kā izsūtāmā meitene Rozenberga sludinājumu kantorī, pelnīdama 30 latu mēnesī. Ar šiem 30 latiem un nelielo pabalstu, ko varēja atlicināt vecākā māsa, vajadzēja izdzīvot un

samaksāt skolu. Tai laikā Austra sāk rosīgi darboties Darba jaunatnē. Raksta revolucionāras dzejas. Pēc vidusskolas beigšanas iestājas augstskolā, dabaszinātņu fakultātē. Dabū darbu Zemkopības ministrijā kā mašīnrakstītāja. Iestājas studentu biedrībā «Zemgalija». Apstākļi spiež pēc viena gada atstāt augstskolu. Paliek ministrija un rakstniecība. Pa to laiku Austra iestājusies sociāldemokrātiskā strādnieku partijā. Pirmo dzejoli Austra uzrakstījusi 10 gadu vecumā Pabažu skolā, tas iespiests 1925. g. «Sociāldemokrātā».»

Krājumā, ko Austra Skujiņa pati bija sagatavojusi, atrodams mazs dzejolītis «Gāršai», kas uzrakstīts 1923. g. «Gārša, tavu sapni kluso pasapņot man tīk, noslēpumu lielo, dziļo gribas izpētīt. Gārša, saules apstarotā, gribas dzirdēt šalku tavu, melodijām izrotāto... Sapni skumjo stāstīt savu.» 14 gadu vecumā meitene vēl nav atradusi savus vārdus. Līdzīgu miera apdvestu dabas ieskaņu viņai vēlāk maz, un tās tad arī reti rod īpatnāku izteiksmi. Lāgiem pieminot, ka «nav tā agro zvaigžņu gaisma, kas pa maniem matiem staigā, — mīļu acu varavīksnes atspīd izmocītā vaigā», vai arī redzot, ka «krīt sniega pūkas vieglas», paviešas pat it kā Skalbes vaigs. Tak drīz sāk kristalizēties Skujiņas savdabīgais grūtsirdības un ironijas, rotaļīgas asprātības un drūma skarbuma sajaukums. Tīru dabas atmiņu Skujiņa laukos uzkrājusi diezgan maz, ja spriežam pēc viņas dzejoļiem. Ar dabas skatījumiem sakūst agrs rūgtums, sapņainas refleksijas. Tā rodas siltas vārsmas par Jāņtārpiņu. «Valga migla skalo stiebrus, kaut kur grieze griež. Tā kā krāšņie saules rieti dzīve jāizcieš.» «Ceriņzars»: «Ņem šo ceriņzaru, lai nav elpot grūt, — citu pavasari var vēl sliktāk būt.» Tāda sāpīga un dzidra refleksija ir pilsētas «Rīts», kas uzgleznots ar japānisku vizmu. Tur aizlido sapņu dzērves, aizmieg logu acis un ķiršu koki runā par sarkanām ogām. Beigas («diena slauka mēslu kastēs siržu druskas») ir raksturīgas daudzām Skujiņas dzejām. Idilē iejaukta neromantiskā ikdiena.

Pavisam reti lauku iespaidiem ir statisks raksturs. Gleznu lielā daļa ir dinamiska. Putns, vējš, straume. Visas gleznas sašūpo, pacelļ uz saviem spārniem verbi.

Lauki nāk līdz. Ar viņiem saistās priekšstats par mieru. Mātei nakti lietuvēns smacē elpu: «Dzirdēju, raudi tu bezgaisa telpā.» Viņa sauc: «Atgriezies mājās, mans bērns!» («Mātes dziesma radiofonā».) Tak pilsēta ir uzvarētāja. Skujiņas daudzveidīgajā duālismā, lauku un pilsētas divcīņā, sabiedrisko ideju un romantikas, masas un personīgas dzīves, ikdienas un eksotikas, dzīru un pesimisma, bohēmas kroga un Solveigas, brīvā panta un klasisko četrrindu pretstatījumā — visur valda pilsēta.

Tā nāk vispirms ar kapitālistiskās pasaules skarbajām pretišķībām. Sociālās idejas, sociālais pamatstrāvojums ieņem ievērojamu vietu Skujiņas dzejā, lai arī tieša sociālā tematika nav plaši izplesta. «Austrumu ekspresī» konkrētā doma paslēpta pārāk kuplā vārdu plūsmā. Pati doma tomēr skaidra. «Nīcšes pārcilvēk, pūlies tu velti, solo vairs neder!»

Sapņotāja meitene Rīgā iekļaujas sociāldemokrātisko organizāciju darbā. Arī pašos pēdējos gados, kad šī rosība atslābusi, kad personīgā, subjektīvā pasaule prasījusi savu, pamatā paliek asais skats un simpātijas strādnieku šķirai.

Rīgā — ģimnāzijā, organizācijās, universitātē, bibliotēkās, teātros, Tautas augstskolā, dienas darbā, kafejnīcas vakaros, draugu sanāksmēs, klusās stundās ar grāmatām, brīnum ātri aug un plešas meitenes garīgā pasaule. Meitene daudz lasa. Viņas atstātos papīros daudz norakstu un tulkojumu. Tur ir vāci: Heine, no jauniem Kestners, Behers, Tollers un blakām šiem revolucionāriem — Teodors Deiblers. Tur ir angļi vācu un latviešu tulkojumos: Svinberns, Brauningas sonetas, amerikānis Vitmens. Tur ir daudz austrumnieku: ķīnieši, japāņi, turki, persieši, indieši, par visiem vairāk Hāfiss. Tur pārtulkoti vairāki fragmenti no franču gleznotāja Pola Gogēna grāmatas *«Noa-Noa»*, kur aprakstīta Tahiti. Tā nav nekāda seklā, ikdienišķā lasāmviela. Tur jaušama gaume, vēriens, neatlaidīgas dziņas pēc jauniem apvāršņiem.

Rīga ir bagāta, dzīva, un Rīga ir arī nežēlīga. Vidrižu meitenei tā aplauž putna spārnus. Maizes darbs, materiālās rūpes, kas salauž arī stiprākus stāvus. Kas notēlos visu notikumu virkni, piedzīvojumus un ietekmes deviņos Rīgas gados? Ja literatūrvēsturniekam Austra Skujiņa liktos monogrāfijas cienīga, viņš varētu Daugavas paņemto meiteni apgaismot ar visiem modernās literatūrzinātnes prožektoriem, ar Marksu un Freidu, krievu formālistiem un amerikāņu psiholoģistiem; viņš sastādītu senču hronoloģiju un izpētītu iedzimtību; aptaujātu paziņas un savāktu vēstules. Patiesību sakot, tas varētu visvairāk būt romānista darbs: jaunā meitene saslietos kā varone, trausla un aizkustinoša, Latvijas pēdējā gadu desmita fonā, kur ietvertos veselas jaunatnes kopas likstas, kaislības, sapņi un maldi.

Tas nevar būt šo ievada vārdu nolūks. Tas arī nestāv viņu rakstītāja spēkos.

Rakstītājs var atgādināt vienīgi, ka sapņi un maldi ir sāpīgi un rūgti bijuši. Horācija odā ieteiktais zelta vidusceļš nekad nav bijis jaunatnes ceļš. Vismazāk mūsu dienās. Zelta svari sašķiebušies, cilvēki nedzīvo ziloņkaula torņos, bet strādā, cīnās,

izsamist, sapņo, sabrūk savā vientulībā, lai gan ļaudis virmo visapkārt.

Nedaudzos pēdējos gados uzrakstītas Austras Skujiņas labākās dzejas, kurās atraisīta viņas spraigākā īpatnība.

Tai skumjš pamattonis. No sarkanās vīna glāzes raugās nakts. Dzīvot griba, gara mundrums, domu asums, kas viss jūtams Skujiņas dzejās, soli pa solim atkāpjas, izmisuma vajāti. Raiņa romiskās sentences par pašnāvību («Kad mana dzīve būtu tik mana vien», «Ja esi apnicis šo dzīvi», «Domā uz dzīvi»), «Gala un sākuma» un «Klusās grāmatas» mācības, kas ir visu šķiru postulāti, nespēj saturēt dažu dvēseli pēdējā cīņā pie zemes. Šī dzīvot griba un dzīvot nespēja, šī subjektīvā lirika, baiļu, moku un laimes ilgu trīsas piešķir īsto pievilcību Skujiņas beidzamo gadu dzejai. Lielo tiesu tā meklējumu posmā. Kā idejisko virzītāju, tā formālā ziņā. Bieži tā pamesta neizstrādāta. Dažreiz izraibināta ārišķībām un liekiem vārdiem.

Kur tverties? Sauc dzīres, bohēma, ekstravagances. Bet «rīt tava seja būs gurda un bāla». Šalc buras, burzguļo straumes, skrien vilciens uz tālām zemēm. Vilina eksotika, sapņi par Ķīnu un Javu. Jaunie latviešu revolucionārie dzejnieki, kas nebija gatavi tiešai cīņai pašu mājās, pārsvieda lozungus uz Tāliem Austrumiem. Skujiņa, kurai romantika, sentimentālisms, laimes ilgas pašu mājās šķiet tikpat sīkas, cik iluzoras, atvieto tās ar dienvidjūrām un Āfriku. Tik pāri palicis no visas dzīves kā «maza dziesma par Āfrikas sauli».

Dziļākai jūsmai liek ietrīsēties mīlestība. Tā padarījusi slavenas lielākas dzejnieces: anglieti Brauningu, francūzieti Debord-Valmoru, krievieti Ahmatovu. Pirmā apdziedājusi laimīgu dzīvi, francūzietei un krievietei tā bijusi nelaimīga. Nežēlīga tā bijusi latvietei. Ironiskā bohēmiete, asā domātāja krīt ceļos pie Madonnas kājām. Kļūst silti sirsnīga un identificē sevi ar Solveigu, vissievišķīgāko sievieti, pazemīgo mīlētāju. Savelk rūgtu aplēsumu astoņās rindās. «Vairs ilgi nedzīvos roze, ko tu man sviedi pa logu, — ko nesaēd tuberkuloze, to nomāc ar mīlas slogu. Es glāstu ziedu un minu, kur paslēptas ērkšķu smailes, un sastādu aprēķinu, cik izmaksā mirklis laimes.» Tas ir dārgs, «jo mūsu mīlu gaida sarkofags».

Šiem bailīgajiem pieklauvējumiem tumša nama rūtīs, šiem saucieniem bez atbalss apvijas melnās izmisuma liānas, asiņainas efejas, nāves rēgi. Vai jaunu dienu neguldīt labāk «sirds kristāla zārkā vēl nedzimušu»? Pretrunas sacērtas: «Tikties ar nāvi garām pagāja cilvēks, kas mīlēja dzīvi.» Atskan dziesma līķim, met ēnu karātavas. Kļūst baigi kā Edgara Po pasaulē. Nekur vairs glābiņa. Tik daudz ļaužu, tik maz draugu. Ikdie-

nas plūdumā dzejnieces pesimisms liekas frāze. Naktī no 4. uz 5. septembri visas dzejas iegūst jaunu un baigu reālību. Skujiņa rod mieru Daugavā. Daudz rakstu laikrakstos, liels pulks pavadītāju kapsētā, karogi, runas, mīla, draugi. Kur tie bija dzīvē? Uz lūpām sabiedrības pašuzturēšanās postulāts: nedrīkstēji. Un nežēlīgs: piedodam. Ne tur vairs soģi, ne piedevēji vajadzīgi. Vajadzīga saprotoša cilvēcība aizgājušai un tiem, kas mīlē dzīvi, bet dodas «tikties ar nāvi». Tos labāk saprast palīdzēs šīs dzejas.

J. Sudrabkalns

Austra Skujiņa. Dzejas. R., 1932, 3.—8. lpp.

PIEZĪMES PAR AUSTRAS SKUJIŅAS DZEJU

Dažreiz ziemas naktīs, kad aiz loga laiks skrien uz rīta pusi, kad rūtīs sitas vējš, tumsa un trauslas sniega pārslas, tikas pašķirstīt vecu laikrakstu slejas, atgrieztu žurnālu lappuses un pakavēties pie tiem, kas aizgājuši no dzīves un dzejas un aizejot atstājuši savu vārdu lielāka vai mazāka darba izskaņā.

Lūk, pagājušā gada «Domu» devītais numurs. Acis uzkrita rindiņām: «Austra Skujiņa. Dzejas.» Tā ir E. E. (Belkovska. — *Ref.*) recenzija par nelaikļes pirmo un pēdējo, tātad vienīgo dzeju grāmatu, kura tik ātri un pēkšņi ar J. Sudrabkalna skaisto ievadu iznāca, tikai pateicoties Skujiņas pāragrai un labprātīgai nāvei Daugavas ūdeņos. Vēlreiz pēc ilgāka laika pārlasot šo recenziju un Skujiņas dzejas, pārlaižot īsu atmiņu skatu par Skujiņas ārējo personīgo dzīvi, cik to sabiedrībā pazina viņas kolēģi, jaunie dzejnieki un arī šo rindiņu autors, mans vienkārša lasītāja vienkāršais prāts nevar samierināties ar tiem dažiem Belkovska slēdzieniem un spriedumiem, kādus tas visai bargā un pat iznīcinošā kārtā nodevis par aizgājējas trauslo un drošo, bet vēl galīgi neizplaukušo dzejas pasauli. Liekas, ka, protams, ne vairs pašai aizgājējai, bet viņas dzīvajai dzejai nodarīta zināma pārestība, jo pabargais spriedums nav pietiekoši motivēts vai arī dažos vilcienos pārprasts.

Tā Belkovskis savā recenzijā starp citu raksta:

«Katrā ziņā jāpastrīpo, ka Skujiņas dzeja nav strādnieciska. Līdz zināmai robežai tā ir līdzgājējas, sīkpilsoniskās inteliģentes, individuālistes dzeja. Strādnieku šķiras idejiskās un ideoloģiskās skaidrības ceļš viņai bijis svešs.

Un par pasauli vēl neuzceltu
Sapņot tikai ārprātīgie drīkst.

Tas Skujiņas sociālais *credo*. Pēc sava stāvokļa un uzskatiem viņa piederēja radikālo mākslinieku šaurajam bohēmas pulciņam. Kas ir bohēma? Deklasētās inteliģences zieds.»

Un turpat dažas rindas tālāk:

«Blakus progresīvai domai un radikālai atziņai tur (Skujiņas dzejā. — *Ref.*) sastopam vienu otru atbaidošu mistisku un reakcionāru izskaņu. Tas kā netīra rūsa krīt uz Skujiņas dzeju zaļajiem asniem. Raksturīgi bohēmas pretstati: krogs — baznīca, prostitūte — madonna.»

Tiktāl Belkovskis. Neesmu nekāds literatūras kritiķis, dzejas formas būtības, satura un ideoloģijas analizētājs un svērājs aptiekas svaros, bet, kā jau minēju, mans vienkāršais lasītāja prāts un izjūta nevar samierināties ar augstāk citētām Belkovska pamattēzēm. Vispirms Skujiņas dzejā nekur nevaru saskatīt sīkpilsonisko elementu, jo arī savā dzīvē nelaiķe ārkārtīgi tālu stāvēja no sīkpilsonības. Jaunas, iedragātas meitenes — dzejnieces dvēseles sapņi, romantika, skepse un īgnums, ilgas pēc mīlas un ne tikai sevis, bet visas cilvēces atpestīšanas nav, pēc manām domām, vēl nekāda sīkpilsonība. Un, ja arī dzejniece savā dzīves sarūgtinājumā kaut kur pateikusi «strādnieku šķiras idejai un ideoloģijai svešas lietas» — «Un par pasauli vēl neuzceltu Sapņot tikai ārprātīgie drīkst,» — tad šīs rindas, kas nepavisam neraksturo Skujiņas labākās dzejas būtību, nav vis rakstītas kā rītdienas noliegšana sociāli politiskā nozīmē, bet tās gan izsaka tikai dzejnieces personīgo traģiku emocionāla apskurbuma vai pat apjukuma brīdī. Tagad mēs labi zinām, kur šī nākotne un neuzceltā pasaule Skujiņu sagaidīja. Tā bija Daugava.

Tālāk. Es nepavisam nevaru piekrist arī tam, ka Skujiņa ar savu dzeju pārlieku iekļautos bohēmā un tās raksturīgajos pretstatos, ka viņas dzejā būtu kaut kas tāds, ko bez mazākām šaubām varētu saukt par «atbaidošu mistiku un reakcionāru izskaņu». Taisni mistikas elementa Skujiņas dzejā gaužām maz vai pat nemaz. Viena otra neskaidra glezna, pārnests salīdzinājums, aprauta, līdz galam nepateikta doma, fantāzijas ielidojums dažu pretstatu un iedomu miglājā — tā vēl nebūt nav mistika, bet drīzāk gan simbolika, kaut arī dažbrīd loģikai grūti aptverama. Šādā paralēlē turpinot, tad Belkovskim, piemēram, Raiņa «Spēlēju, dancoju» būtu jāatzīst par vismistiskāko mistiku, kas tomēr tā nav.

Un tad, — kur tad ir tas Austras Skujiņas reakcionārisms?

Es viņu nevaru saskatīt ne dzejnieces bijušā īsajā dzīvē, ne viņas dzejā. Smaga un pat traģiska dzīves un laika izjūta, viena otra skepses, smeldzes un neticības saindēta un pret pašas dzejnieces saplosīto sirdi vērsta bulta, tas nav nebūt pagriezts lielgabala stobrs pret tām strādnieku šķiras idejas galotnēm, kuru sauc par sociālismu, kuram dzejniece ticēja tikpat karsti, cik karsti viņa neticēja savai personīgai dzīvei un laimei.

Neapšaubāmi jāsaka, ka jaunāko sieviešu — dzejnieču plejādē Austra Skujiņa bija viena no visīpatnējākām un apdāvinātākām. Viņa bija arī vienīgā, kas pieslēdzās dzejas kreisajam sektoram, dzīvoja un cēlās tik augsti, cik to atļāva viņas iedragātie spārni un tāpēc ar visu savu, sevišķi vēl formā negatavo, neatraisīto dzeju un nemieru tomēr pieder tai tagadējai nemiera pasaulei, kas nekādi nevar un nevarēja samierināties ar visu veco, pastāvošo, tātad arī ar to sociālās netaisnības iekārtu, pret kuru vēršas visi darba tautas spēki.

Jānis Grots

«Domas», 1933. g., Nr. 2, februāris, 112. un 113. lpp.

ANDREJA UPĪŠA SEŠDESMIT GADI

1877 dec. 1937

Atminot Andreja Upīša sešdesmitos gadus, darba jaunatne un strādnieki izjūt vislielāko gandarījumu, ka viņu lielais rakstnieks, mākslinieks, revolucionāri sociālistisko ideju paudējs ir palicis uzticīgs strādnieku šķirai un savam mūža darbam. Sakarā ar to ir atkal jāmin viņa nepārprotamā triloģija «Robežnieki», kur pirmā daļa — «Jauni avoti», tālāk — «Zīda tīklā», «Ziemeļa vējš» u. c. Šie darbi jālasa jaunatnei un strādniekiem, jāpārrunā un jādara zināmas tās domas un vēstures patiesības, kas mīt šajos darbos. To prasa šis laiks, kad bruņotā tumsonības vara nomāc brīvo domu un patieso vārdu. Te vēl pievienosim noveles — «Kailā dzīvība». Tur mēs atradīsim pārliecinošus un neatlaidīgus strādnieku šķiras cīnītājus un viņu nedienas, kuru patiesais tēlojums runā dzīves īstenību.

Neaizmirsīsim viņa romānus — «Sieviete», «Pērkoņa pievārtē», «Zem naglotā papēža» u. c. Atmiņā ataust Upīša uz skatuvēm redzētās drāmas — «1905.», «Mirabo», «Žanna d' Arka» u. c. Viņa tēli vēl dzīvo un dzīvos līdz ar mums. Upīts ir devis arī daudz vērtīgu tulkojumu, no kuriem atzīmēsim Džovanoli vēsturisko romānu «Spartaks». Daudzi Upīša [darbi] ir un tiek tulkoti krievu valodā.

No pēdējā laikā iznākušajiem darbiem jāmin romāni «Smaidoša lapa» un «Pirmā nakts». Upīša pavadītie 60 gadi latviešu rakstniecībā ir cēluši milzeņa kalnu un arī turpmākie droši to augšup slies.

Šai gadījumā kā lielāko balvu savam mīļotam rakstniekam mēs sagādāsim, lasot un vēlreiz lasot viņa dinamiski spraigos un varenos darbus.

Kriss [Teodors Jansons]

«Brīvā Jaunatne», 1937. g., decembris, Nr. 10.

IV

RECENZIJAS UN RAKSTNIEKU PIEZĪMES

BURŽUJS ROMĀNĀ

PĀVILA ROZĪŠA «CEPLIS»

Strādnieku ļoti var interesēt raksturojums, kādu literatūra dod buržuāzijai, kura to apspiež un izsūc. Buržuāzijai turpretim ļoti riebjas, ja romānos, stāstos un dzejā redzams pilsoņa riebīgais ģīmis un zemās īpašības. «Latvja» elementi karo pret kreiso rakstniecību, bet zemnieku savienības rakstnieki pat jau Kaudzīšus nosoda, jo viņi rādījuši zemiskās lauku budžu tieksmes. Tagad Pāvils Rozīts savā romānā «Ceplis» vēlreiz dod latvju buržuju izvirtības, mantrausības, nežēlības un rijības raksturojumu. Pāvils Rozīts ir pilsonības rakstnieks un nesen vēl «Pēdējā Brīža» redaktors [1]. Viņš pārāk labi pazīst latviešu buržujisko sabiedrību, tās bankas, viesības, deputātus, slepenos krogus, koruptantus, kabinetus un guļamistabas. Un viņam ir bijusi arī drosme visu to objektīvi notēlot. Rozīts ir izkurinājis buržujam pirti. Bet šī pirts nepadara to baltu. Viņa tikai noskalo pūderi un smiņķi un rāda tiešām īstu lielceļa laupītāju sabiedrību, kā arī pats Rozīts bieži dēvē sava romāna varoņus. Būdams objektīvs un izlikdams savas zināšanas bez sevišķi izspīlētas valstiskas tendences, viņš ir devis ievērojamu darbu. Neapstāsimies pie romāna formas. Bet lasīt tas lasās viegli un saistoši.

Romāns tēlo tos laikus no demokrātiskās Latvijas pirmajiem gadiem, «kad bagātnieki bija vēl tikai tapšanā» (5. lpp.). No visām malu malām sabraukuši spekulanti, — lūk, tas cilvēku kadrs, kas stājās pie nacionālā kapitāla uzkrāšanas.

Tautiskajiem mērķis — tapt bagātiem. Naudas viņiem nav daudz, uzņēmumi vācu un ebreju rokās, bet viņiem tagad ir

[1] Pāvils Rozītis bija «Pēdējā Brīža» redaktors no 1927. līdz 1928. gadam. *Sakārtotāji.*

s a v a v a l d ī b a, un svešumā viņi ir sev izaudzējuši plēsīgus laupītāju nagus. Visi viņi ir patrioti, dzimtenes atjaunotāji, bet, kas ir buržuju patriotisms un dzimtene, to pasaka Briedis kādā uzņēmēju apspriedē: «Es viņiem pateicu skaidri, ka tāda Latvija, kas atrauj mums pabalstus un aizdevumus, — tāda Latvija mums nav vajadzīga. Ja valsts nevar līdzēt tapt mums pie turības, tad viņa mums nav vajadzīga» (9. lpp.).

Visi šie 500 lappusēs tēlotie privātie uzņēmēji ir patrioti un dzimtenes atjaunotāji un ierāvēji, melnās biržas varoņi, noskūtiem ģīmjiem, gludi nocirptām galvām. Pat uzskaitīt nevar visus tos raksturus, ar kuriem mūs iepazīstina rakstnieks. Godkārīgi, varmācīgi, skauģi, izvirtuļi personīgā dzīvē, uzdzīves kāri pavedēji, sievietes ap tiem uzpirktas netikles un pasaules brūtes, viņi kasu grāmatu dedzinātāji, īsti zvēru cilvēki, kuriem pat uzpurnis nelīdz.

Veikals, peļņa, aplaupīšana, — lūk, ir kapitālista vadošais motīvs politikā, draudzībā, mīlestībā, attiecībās ar sievu, ar bērniem, ar māti. Kur nevar gūt peļņu — tur nav ne minūti ko zaudēt. Romānā tēlotie uzņēmēji, kā īsti rīkļurāvēji un viltīgi blēži, izlūko viens otra naudu, akcijas, rīko slazdus, ieviļ tanīs vājākus «nejēgas» un tad kā zvēri pārgrauž tiem rīkli. Atņemt otram naudu un ieplūdināt to savā makā — ir topošā bagātnieka vadošā zvaigzne. Tie ir bezkaunīgi, augstākā mērā rupji, priecājas par otra nelaimi, bet trin zobus, ja tas atkal izķepurojas. Sievastēvs krāpj znotu, znots — sievastēvu, brūtgāns — savu izredzēto, dēls — māti. Lauž vārdu, vilto vekseļus, pārkāpj laulību, — lūk, latvju buržuju augstākās sabiedrības buķetes ziediņi.

Ko vērts ir tikai latvju veikalnieku pulcēšanās raksturojums kādā kafejnīcā Vaļņu ielā! Tur priekšpusdienā pulcējas t i k a i v e i k a l n i e k i un melnās biržas mākleri (354. lpp.). Tur šiverējas atvaļināti pulkveži un virsnieki, tur pērk un pārdod visu, kas vien ir pasaulē. Te var dabūt dedzinātājus, kaušļus un slepkavas, kas konkurentiem un veikalniekiem tāpat vajadzīgi kā inženieri, vārtu sargi vai algotas netikles, kas kairina viņu notrulušos nervus. Par m ē r e n u a t l ī d z ī b u, no desmit latiem sākot, te tos var salīgt. Ej tik pie aģenta un sarunā. Pietiekoši labi apdrošinātu fabriku vai brūkošu nameļu īpašnieki te var salīgt speciālistus, kas atkal par mērenu maksu tā nosvilinās apdrošinātus objektus, ka pat gailis pakaļ nedziedās.

Turpretī, ja negrib un negrib mirt kāds turīgs tēvocis, kas testamentu sarakstījis tavā labā, vai kāds nevajadzīgs līdzmantinieks maisās pa kājām, tad aģents apgādā meistaru šādu sarežģījumu nokārtošanai un tu, sēru pilns, varēsi piedalīties ne-

laiķa tuvinieka bērēs. Nagainis pamāca savu znotu Sauso, ka, ja gribot pie turības tikt, tad no šejienes jāsākot (356. lpp.).

Aizverot izlasīto romānu, liekas, ka visi Rīgas baznīcu zvani dūc — veikals! veikals! — ka visās ielās drāž ugunsdzēsēju auto un viņu sirēnas sauc pēc peļņas.

Draudzība, brāļa mīlestība, ideāli — tos kapitālists nepazīst. Tos viņš atstāj vientiesīšiem. Viņi ņirgājas par lētticīgiem, kuri domā, ka bagātnieki nekrāpj. Sievu kapitālists prec kā nenovēršamu piedevu, jo bez tās nevar dabūt pūra. «Tu mani esi piekrāpis!» kliedz Sausais uz sievastēvu, peļu slazdu fabrikantu Nagaini, dabūjis zināt, ka pūra nebūs. «Ņem auklē savu meitu pats.» — «Esmu dabūjis meitu no kakla nost. Precēšanās ir tāds pats veikals kā kurš katrs,» mierīgi atbild Nagainis.

Kapitālistam sieviete nav nekas, ja tā nav pirkta par naudu. Viņš būtu priecīgs, ja ar naudas makiem vien būtu darīšana. «Kapitālistam cilvēks vajadzīgs tikai izmantošanai — izsūkšanai. Viņam nevajag jūsu uzticības un mīlestības.» — «Kunga mīlestība, Caunīt, ir kā laupītāja glāsti. Paijā un aptīra, tikai kailo dzīvību atstāj. Dzīvību neņem tādēļ, ka tai nav nekādas vērtības. Viņi atļauj, lai mēs paši to iesviežam Daugavā» (363. lpp.), — tā mašīnrakstītāja Austra pamāca vientiesīgo grāmatvedi Cauni, jo viņa pati to piedzīvojusi.

Te ir tipi (Briedis), kuri gatavi spīdzināt bērnus līdz nežēlībai, otram noplēst desmit ādas, ja tikai tam tik daudz būtu, kuri (Zutis) aplaupa savu brāli un, nemaz nejuzdamies satriekti, aizbrauc dzīvot ārzemju kūrortos. (Katrs cenšas turēt ārzemju bankās krājumiņu dažādām varbūtībām.)

«Nu, kurš kuru izģērbs?» (18. lpp.) — lūk, kā novērtē Nagaiņa «draudzīgo» piedāvājumu aizvest Cepli uz mājām savā automobilī. Piemēram: «Briedim es drīz vilkšu ādu nost» (19. lpp.), saka Ūdris. Vai atkal: «Tagad tu esi beigts. Tu drīz grimsi ar lielu troksni.» Lūk, «draugu» savstarpējās sarunas.

Centrālā figūra romānā ir Ceplis. Viņš kā liela haizivs pārvalda visu Rīgas jūras līci. Tas ir liela stila uzņēmējs, latviešu rūpniecības lepnums, kā to reklamē prese. Zems patmīlis, sīks karjerists jau jaunībā pirms revolūcijas. Viņš organizē lielu uzņēmumu, ievelk tanī deputātus, bankas, vadošās aprindas, uzņēmējus un tos visus aptīra un pilnīgi uz likuma pamata.

Viņš ironizē par ideālismu, kam nav vērtības tāpat kā zelta šķindoņai. Pats zelts ir vajadzīgs. Zelts atver karaļu pilis un cietuma durvis. Zelts atver pat debesu vārtus. Zelts dancina «tautas vadoņus». Ceplis deklarē savus principus: atņemt naudu otram un piesavināt. «Neviena inkvizīcija vai diktatūra pasaulē nav nobendējusi tik daudz cilvēku kā nauda. Zelts mīl, lai

to aplaista asinīm un asarām. Tad viņš spožāk mirdz un paliek kairāks. Tādēļ tam kalpo varas, tiek uzturētas lielas armijas» — utt.

Kad viņš nodomā kādu ielenkt, aptīrīt, atņemt naudu un izputināt, tad viņš to dara ar tādu laupītāja neatlaidību, ka drausmi skatīties. Asaras apkārt varēja šķīst straumēm un cilvēku dzīvības birt kā lapas no koka. Godīgie ierēdnīši Ceplim ir tikai ūsaini bērni, kurus pie vajadzības var grūst dibenā, kā Cauni. Citi cilvēki viņam nav vairs cilvēki, bet viņš ar tiem rīkojas kā ar nedzīviem priekšmetiem, berž tos kā šņaucamu tabaku un mēslo zemi. Bet aptīrītie komersanti neņem ļaunā, viņi tur to gudrāku par visiem ministriem, no kā jāmācās kapitāla uzkrāšanas māksla.

Bagāts izvirtulis ar zivs asinīm, riebīgi rupjš ir bagātnieks Ceplis. Viņa sievas maigums nespēj vairs kairināt viņa jutekļus — tā viņš ir notaukojies un notrulis. Saviļņot to varēja vairs tikai specializējušās prieka meitas.

Bertu, Cepļa sievu, autors laikam izvirza kā progresīvo tendenču nesēju un atdzimšanas uguns glabātāju, kad viss jau nogrimis visapkārt. Tomēr viņas progresivitāte un labās tieksmes neiet tālāk par mājasmātes un sievietes bioloģiskām funkcijām. Bet viņa tomēr ar šaušalām noklausās Cepļa stāstu par savām veikalnieka gaitām un ārpusmājas personīgo dzīvi. Viņas priekšā nostājas laulības pārkāpējs, izšķērdētājs, liekulis, lamatu licējs, riebīgs neģēlis, apsmējējs, atriebīgs briesmonis, netīrs zvērs, lops, nešķīsts, drausmīgs izdzimtenis, kas ar dzelzs slotu izslaukāms no pasaules (306. lpp.). «Bija jau Berta agrāk dzirdējusi par dzīves padibenēm, kas visbriesmīgākās esot tā sauktajā labākajā sabiedrībā. Lielākie netīrumi krājoties tur, no kurienes citi gaidot gaismu un skaidrību. Bet tas tā šķita tikai nostāstos un briesmu romānos. Ka tas varētu būt arī dzīvē... to Berta nekad nebij iedomājusies» (306. lpp.).

Tad — Nagainis uzņēmējs, kas izkūlies karā un revolūcijas gados, ražo peļu slazdus u. c., apzinās, ka no uzupurēšanās tēvijai nevar dzīvot, vajag naudas un ienākumu. Raut, ka kūp! Vīrs ar nagiem, bet tomēr izrādās starp tiem «nejēgām», kurus aptīra Ceplis. Pie tiesneša viņš uzstājas kā laikmeta pravietis ar runu: «Valsts esam mēs — vai tā ir valsts apzagšana, ja naudu no labās kabatas pārliekam kreisā!» Nauda nesmird. Nelaist garām gadījumu!

Leitnants Sausais — rijējs, plītnieks, kas meklē precēt bagātu pūru, bet ko piekrāpj Nagainis. Spiež otru zagt un atdot pusi viņam. «Sliktāks nekā lielceļa laupītājs» (364. lpp.). Dodamies ārā no sava kabineta, uz sievas jautājumu pasaka, ka at-

nācējs bijis draugs, ar kuru ir kārtoti tādi veikali, no kuriem sievietēm uz reizi miegs pārietu.

Te ir sava tiesa arī pilsoniskai presei un tās darbiniekiem, kurus Ceplis kā pļēgurus piedzirda, pabaro un kuri apstrādā sabiedrisko domu, cildina, apsveic un slavē savus maizes tēvus. Viņi ir kā lupatas zābaku nospodrināšanai.

Tāpat ir strādnieku izdzīšanas un zemnieku apkrāpšanas tēlojumi.

Mūsu priekšā norit visa latviešu buržuāziskās sabiedrības dzīve visos virzienos un griezienos. Apriņķu zagļi, bāriņu un nespējnieku apzadzēji, sīki krāpnieki, valsts barokļi, kuri personīgi sveicinājušies ar ministriem un prezidentu, kokaīnisti un Daugavmalas žanīši, blēži policisti un slepeni krodzinieki, atraitņu klubi, bankrotējoši viesnīcnieki un linu uzpircēji, sīko ieguldītāju apzadzēji un visi, kas barojas ap valsts sili, buržuju studentība un pēc sieviešiem izbaduši slaisti un diedelnieki — buržuju dēliņi. Visas nacionālās vērtības šeit ir rādītas.

Rozīts netaupa nekā. Viņš rāda, kā banku direktori, kam izšķirošs vārds Latvijas bankā, žirē vekseļus savu sievu mīļākiem utt., utt., kā arī pilsoņa izturēšanos pret ārzemniekiem. «Katram latvietim, kaut arī ministrim, ikviens ārzemnieks ir kungs» (298. lpp.). Rozīts taisa veselas tautsaimnieciskas ekskursijas, bet tās nepadara romānu neinteresantu.

Ko Rozīts ir gribējis? Vai iznīcināt latviešu buržuāziju? (Visi iznīcinošie raksturojumi ņemti no romāna.) Rozīts nav gribējis buržuāziju iznīcināt, bet šķīstīt. Viņš domā, ka šādu uzņēmēju Latvijā ir tikai viena daļa. Bet viņš nespēj parādīt nevienu t. s. godīgo uzņēmēju. Viņš tēlo valsts cīņu pret šiem nesolīdiem uzņēmējiem, bet tas ir bāls tēlojums, un Rozīts rīkojas uzmanīgi, ka neizspīlē šo valsts cīņu pret uzņēmējiem, bet paslēpj viņu pat jo tālāk. Citādi zustu romāna patiesīgums un tā mākslas vērtība. Rozīts pat neparāda nevienu no lielajiem blēžiem, kas tiktu notiesāts, un atkal rīkojas pareizi, jo viņi taču netiek tiesāti. Toties Rozīts parāda, kā tiek notiesāts pilnīgi nevainīgais grāmatvedis Caune un tad Ūdris, kas ticis aiz restēm tādēļ, ka krāpis neuzmanīgi un negodīgi un notiesāts par to, lai uz priekšu krāptu uzmanīgi un godīgi. «Ne jau par būtību, bet ārišķību mani pārmāca» (223. lpp.). Bet godīgie krāpnieki — visi dzīvo.

Ir gan revīzijas, bet tās revidē tikai, ja zog tā, ka jau visapkārt sāk runāt; tad jau arī revidenti vairs nevar klusēt. Policija? Rozīts rāda mums Kraukli un Ozolu — izspiedējus un

blēžus. Cietumā bāž tikai personīgus ienaidniekus un sīkos zaglīšus vai vientiesīšus, kuri neprot aizstāvēties. Turpretī lielie zagļi, direktori (kā Dziļupietis u. c.), tiek izgalvoti no bankām.

Deputāti? Tie ir tādi paši uzņēmēji, kuri savu kapitāliņu iegulda vēlēšanās, kuri kalpo zināmām uzņēmēju grupām un aizstāv tās pie valsts siles. Iznīcinošs ir kā deputātu, tā arī ierēdņu raksturojums. Tie ir sīkas peļņas alkstoši pirmskara ierēdniši, kas agrāk sapņojuši tikai par algu paaugstināšanu un nav drīkstējuši ieskatīties virsniecībai acīs un tagad pilnīgi atkarīgi no partiju andeles.

Galu galā Rozīts pats sāk svārstīties savā uzskatā, it kā minētie tipi ir tikai kapitālistiskās šķiras viena daļa. Izmeklēšanas tiesnesis interesējas, vai Latvijā daudz tādu tipu kā Nagainis, kas atklāti pravieto lata kursa nosišanu, lai tad ar kasti pakavu naglu vai peļu slazdu paku dzēstu visus parādus. Un mēs šim tiesnesim (un Rozītim) varam norādīt, ka taču visa zemnieku savienība un berģisti, t. i., v i s a l a t v j u b u r ž u ā z i j a, uzstājas par lata kursa nosišanu.

Beidzot arī Rozīts atzīst, ka tāda ir visa valdošā pilsonība un pat visa tauta. Izmeklēšanas tiesnesis noklausās Nagaiņa pravieša runu par to, ka viņa strādnieki, kuri sūdzas par algas neizmaksu, ir no Maskavas uzpirkti, ka valsts un viņi (uzņēmēji) ir viens un tas pats, ka policija ir tikai kreiso un žīdu ķeršanai, bet nevis priekš pašu latviešu rūpnieku ķeršanas. Pilsoniskai valstij ir jāiet palīgā latviešu uzņēmējam tikt pie mantas, dot aizņēmumus, atvieglot vai dzēst viņu atmaksu, dot palīgā policiju «Maskavas salašņu» savaldīšanai. Un tiesnesis neaiztur Nagaini par viņa acīm redzamām noziedzībām. «Nē, lai šis pravietis vēl iet mājās, jo a r ī t i e s a n e v a r p r e t s a v u l a i k m e t u s a c e l t i e s. Lai skraida apkārt šie valsts apzeltītie varoņi, un sabiedrība lai viņus apbrīno kā savus elkus... Lai grezno ordeņiem. Katrai tautai katrā laikmetā ir v i ņ a s p a š a s c i e n ī g i varoņi» (464. lpp.).

Rozīts par izejas punktu ņem to, ka valsts ved cīņu, ka ir labāka pilsonības daļa par raksturotiem. Bet, jo nāk romāns uz beigām, jo skaidrāk nojaušam, ka viņš nespēj parādīt šo cīņu pret korupciju un ka šās it kā labākas, godīgākas buržuāzijas daļas tēlojums ir neīsts, pavisam nepārliecinošs. Gluži otrādi: viņš spiests atklāti un spilgti parādīt, ka tiešām tā ir koruptantu valsts un ka tāda ir visa pilsonība. Tikai velti Rozīts ar tiesneša muti uzvelk par to atbildību uz visu tautu. Strādnieku šķira un nemantīgā zemniecība, uz kuras miesas mitinās šī kamarilja, nenes nekādu atbildību. V i ņ i i r a p s p i e s t i a r b r u ņ o t u v a r u. Citādi sen jau būtu citādi.

Tāpat Rozīts šīs īpašības vēlti cenšas izskaidrot — kā dzimtcilvēku psiholoģijas paliekas. Nē, tās visas ir buržuāzijas īpašības. Piemēram, Amerikas buržuāzija ir vēl zvērīgāka un plēsīgāka, kaut gan tur par dzimtbūšanas iespaidu nevar runāt. Rozīša romāns ir arī naudotas varas tēlojums vispār.

Strādnieki lai labi ieskatās ģīmī latvju pilsonībai un lai negaida no tās žēlastības. Taisni to parāda Rozīša romāns.

Strādnieki lai labi ieskatās sejā pilsonībai un lai redz socdemu melus — it kā šo buržuāziju var pāraudzināt un demokrātijas ceļā dabūt uz sociālismu.

Strādnieki lai labi redz, ka taisni buržuāzijas šķira, pilsonības sabiedrība ir visu netikumu, izvirtības un netiklības pirmavots, kas saindē arī visu pārējo apkārtni, un lai zin cīnīties pret to!

Viņi sasmirdina un sagandē visu pasauli, un viņi ir iztīrāmi ar dzelzs slotu. Šinī ziņā ir taisnība Bertai.

L. Jozis

«Kreisā Fronte», 1929. g., Nr. 3, 1. jūnijā, 24.—30. lpp.

SUDRABKALNA LIKTENĪGIE KRUSTCEĻI

Līdz šim «Domās» nav bijis paradums atzīmēt vienu un to pašu grāmatu divas reizes, kādēļ šinī ziņā lasītāju priekšā būtu jāatvainojas vispirms. Pēc tam — ka šoreiz nāksies apmierināties ar mazāk autoritatīvu un, tā sakot, nedzejnieka spriedumu.

Bet kas tad būtu sakāms nedzejniekam pēc garās recenzijas par Sudrabkalna «Spuldzi vējā» — «Domās», Nr. 12, 1931? Tur taču sīki jo sīki viss apskatīts un novērtēts, izpētītas Sudrabkalna jūtu nianses un pat atskaņu asonanses. Pie tam to darījis tāds speciālists kā Aleksandrs Čaks, kas pats ir viens no visapdāvinātākiem latvju jauniem dzejniekiem un šīs atskaņas un formu juteklību pārvalda varbūt ne sliktāk par pašu Sudrabkalnu.

Un tomēr. Kā sava aroda speciālists, viņš bijis pārāk vienpusīgs. Apzinīgi vai neapzinīgi viņš noklusējis to, kas taisni visvairāk varētu interesēt sociālistisku lasītāju. Pie tam še gribētos būt atklātam un piezīmēt, ka līdzīgu recenziju taču tikpat labi varēja nodrukāt arī kurā katrā pilsoņu žurnālā. Bez iebildumiem, vārdu pa vārdam.

Bet še varbūt teiks, ka tas nav tas svarīgākais. Ka vispirms jābūt dzejniekam un tad tikai politiķim, ka dzejnieka sabiedriskā pozīcija ir blakus stāvoša. Labi. Akuraters, Skalbe un Virza taču

arī dzejnieki, un to godu viņiem neviens negribēs atņemt, bet strādnieku šķirai, proletariātam, gar tiem var būt daļa tikai tik daudz, cik tie ir strādnieku šķirai **naidīgi** dzejnieki un ciktāl **pret** tiem jāvērš mūsu cīņas pozīcija. Tikai un vienīgi tā var nostādīt jautājumu sociālistiskā žurnālā. Jā, tiesa, šai lietai ir gan arī vēl otra puse. Mums viena daļa dzejnieku, kuru sociālo raksturu ārkārtīgi grūti nosacīt un kuri atrodas uz robežas starp veco un jauno pasauli, ja tā var izteikties. Viņu jūtas pastāvīgā konfliktā ar viņu domāšanas aparātu. Tie nevar izšķirties, kam paklausīt. Bet arī tādā gadījumā, izsakot par tiem savu spriedumu, mums ir jānostājas uz cīņas viedokļa un kaut arī desmit reižu tie būtu mūsu līdzstrādnieki.

Ja A. Čaks, rakstot par «Spuldzi vējā», svētsvinīgi apliecina, ka Sudrabkalna «izteiksme kļuvusi izsmalcinātāka, aristokrātiskāka un dīvaināka», tad tā ir pilsoniska dzejnieka pazīme un gar tādiem aristokrātiem nav nekāda daļa strādniekam. Savās smagajās sociālajās cīņās strādnieku šķira jau šodien kāpj tiem pāri, ne acu nepamirkšķinot par šī aristokrātiskā inteliģenta iekšējo traģēdiju. Un, ka šī traģēdija ir visas deklasētās inteliģences traģēdija, to zina arī pats Sudrabkalns. Zina arī to, ka šai inteliģencei vienīgais glābiņš ir sociāla atdzimšana kopā ar strādnieku šķiru un viņas centieniem.

Ka Sudrabkalns to sen jau tik labi apzinājis, to rāda tas pats dzejolis «Salauztais», kuru arī Čaks diezgan izdevīgi citējis. Tas ir tā paša inteliģenta jūtu konflikts ar asi slīpēto prātu.

Bez nākotnes ideāliem un sabiedrisko cīņu perspektīvas tas brīžam redz savā priekšā bezdibeni un neglābjamu bojā eju («Trepes» — «Spuldze vējā», 14. lpp.) vai atkal, naivi sevi uzmudinādams, liek saņemties un ticēt kaut kādiem vispārcilvēciskiem sapņiem un ideālam.

Tāpat ar Sudrabkalna mīlas dzejoļiem. No tiem dveš pretim īsts viduslaiku trubadūru vai minnezengeru gars — «dāma visu daiļākā un mana stunda baiļākā ... pusdebesu jūs gaismas šķiedāt un manam draugam nāvi spriedāt ...». Vai atkal — «par to, ka miesa jums tik salda, kur tūkstošiem sēž bads pie galda ...». Lai lasītājs piedod mazu provokāciju, bet pēc šīm divām pēdējām rindām iznāk it kā kanibālu morāle. Tikai grūti saprast, vai tie tūkstoši miesas badā vai arī maizes. — Bet tā tikai viena daļa no Sudrabkalna jaunās dzeju grāmatas. Tā sociālistisku lasītāju sevišķi var interesēt tikai tādēļ, ka Sudrabkalns to atstāj aiz sevis savos idejisko pārvērtību krustceļos. Pavisam citādas stīgas ieskanas, sākot ar grāmatas trešo nodalījumu. Te sakopotas galvenokārt dzejas ar sociālu noskaņu, kas Sudrabkalnā iezīmē gluži jaunas attīstības līnijas un par ko Čaks

ieminējies tikai garām ejot. Šīs nodaļas ir pilnīgā pretstatā ar iepriekš minētām, un tas arī pilnīgi saprotams, jo grāmatā sakopotās dzejas rakstītas laikā no 1924. līdz 1931. gadam. Tātad 7 gadi, kas nav sevišķi īss laiks arī dzejnieka iekšējām pārvērtībām un attīstībai. Šajās nodaļās Sudrabkalns nav vairs nekāds «sabiedriska rakstura romantiķis», bet gan dzejnieks ar diezgan noteiktu pasaules uzskatu, kas to ļoti ļoti tuvu (varbūt pat tuvāk nekā dažu labu citu dzejnieku, ko mēs parasti mēdzam uzskatīt par sociālistisku) pievirzījis strādnieku šķiras ideoloģijai. Piemēra dēļ beigu rindas no dzejoļa «Tramvajs»:

> Šai klusajā tramvajā neveikli jūtas ļaudis no vieglas dzīves *(t. i., tramvajā, kur brauc strādnieki no darba. — A. T.)*. Tur laimīgam pārim neveicas flirts, kungs ar monokli nervozi kāsē, dāma kažokā apdzēš koķetos skatus, — Tiem visiem nav ieteicams šo vagonu izraudzīties, taisni šo nav ieteicams pašu dvēseles miera labā. Ja nu nevar iet kājām nekādi, lai parauga mašīnu, vismaz kādus mierīgi ritošus ratus.

Šī ir dziļi tverta sociāla dzeja un tuva katram strādniekam. Tāpat dzejoļi «Jaunā Ģertrūde zvana», «Strādnieku svētkos», «Ziemas svētku stāsts» un vēl citi, kur Sudrabkalns noteikti nostājas pret baznīcu, karu un kapitālistisko iekārtu vispār. Gan kā inteliģents, ne aktīvs cīnītājs, bet strādnieku šķirai tuvs un saprotams vērotājs.

Ar smagām dvēseles cīņām un varbūt vēl pateicoties citiem blakus apstākļiem, Sudrabkalns pāraudzis sevi un nonācis sociālistiskas dzejas krustceļos. Kopā ar strādnieku šķiru, viņas idejām un centieniem, kas ir daudz vairāk ievērības cienīgi nekā desmitkārtīgi formas kalngali un sasniegumi. Un šīs grāmatas pēdējo nodaļu dēļ var aizmirst arī iepriekšējās nodaļas.

A. Talcis

«Domas», 1932. g., Nr. 1, janvāris, 65. un 66. lpp.

E. FROSS. LINARDS LAICENS, LITERATŪRA, 25 GADI.

K./S. «Daile un Darbs» izdevums. Rīgā, 1928, 100 lpp.

Šai grāmatā, kas veltīta Laicena 25 gadu rakstnieka darbības apcerei, jaunais autors mēģina analizēt un summēt Laicena sasniegumus, noskaidrot viņa vietu un nozīmi mūsu rakstniecībā un sabiedrībā. Pie tam viscaur ļoti redzamā vietā viņš nostāda nevis tīri mākslinieciskus, bet gan sociāli politiskus motīvus,

šķiru cīņas ideoloģiju, noteikti pievienodamies tam viedoklim, kādu pēdējos desmit gados ietur Laicens. Tur ietilpst, starp citu, arī prasība un cīņa par proletārisko mākslu, par strādniecības mākslu, kas līdzšinējo veco (pilsonisko) mākslu un literatūru noliedz, atzīst strādniecības dzīves mērķiem un centieniem par nepiemērotu, nevērtīgu, pat kaitīgu. Ja tā, tad skaidrs, ka ne vien praktiskā, bet arī teorētiskā ziņā nepieciešams pavisam citāds mākslas un literatūras kritērijs, citā plāksnē ņemti pamatojumi un slēdzieni. Tādiem Fross savā grāmatā arī cenšas pieturēties. Iezīmējot šās ideoloģijas būtību, galvenā vietā tur nostājas ne vairs estētiskais, bet tīri utilitārais — lietderības, vajadzības princips, kaut gan mākslas utilizēšanas mēģinājumi bijuši visos laikos un arvien beigušies nesekmīgi (arī Krievijā pret to sāk pacelties arvien skaļākas balsis). «Savos uzskatos par vērtībām mēs izcilus vietā esam nostādījuši sabiedriski vajadzīgu darbu» (12. lpp.). «Reāli vērtīgs ir tas materiāls, kas ir dzīvē lietderīgs: informējošs, mācošs, virzošs. Tā ir ienācis strādnieciskajā literatūrā lietderības princips» (80. lpp.). «Literatūra nav un nedrīkst būt mērķis: viņa ir līdzeklis dzīves pārveidošanai, sabiedrības uz priekšu virzīšanai. Šinī mācošajā, virzošajā spēkā — viņas vērtība. Citas vērtības viņai nevar būt» (95. lpp.). «Mūsu mākslai jādod estētiskas konstrukcijas no neestetizēta dzīves materiāla» (78. un 79. lpp.). Tādas atziņas kā teorētiskajos pamatojumos, tā slēdzienos grāmatā viscaur dominē. Un šo teorētisko atziņu pakārtošanai, strādniecības literatūras un mākslas definēšanai vārda visplašākajā nozīmē Fross par spilgtāko un piemērotāko parādību atzīst Laicenu. Jo taisni Laicena darbos, visā viņa personībā, pēc viņa domām, saskatāms ne vien jauns vīns (saturs), bet arī jauni trauki (forma, formība, tehnika). Vajadzība, lietderība — informējoši, mācoši, strādniecības dzīvi virzoši motīvi — taisni tas, ko literatūrā un mākslā parasts apzīmēt par kailu tendenciozu propagandu, tur nostājas pirmajā vietā un noteic arī darba īsto vērtību un nozīmi. Romāns «Kliedzošie korpusi» tad nu arī nav vairs daiļliteratūras sacerējums šā vārda parastā nozīmē, bet tas ir vienkārši rokasgrāmata nākošiem cietumniekiem (71. lpp.). Tam nav arī nekam citam jābūt, tālab ka jaunās (proletāriskās) mākslas būtību un vērtību noteic tieši pati dzīve, pareizāk, sociālās dzīves un cīņu mērķiem pieskaņota nepieciešamība.

Protams, te paceļas arī neatvairāms jautājums, vai «daiļliteratūra» tā nepārvērtīsies par zinātnisku grāmatu, par avīzi, skrejlapu etc.? «Pārvērtīsies! Un ir jau pārvērtusies, bet, par visu to kļūdama, viņa tomēr paliks arī daiļliteratūra» (80. lpp.),

jaunais autors droši un noteikti atbild. Kādā ziņā un kālab? Tālab, ka «viņas rīcībā arvien būs arī daudz tāda materiāla, kuru zinātne nevar sniegt n e k ā un avīze nevar tā sniegt» (81. lpp.), kā to spēj daiļliteratūra(!!).

Vai šādās atziņās neslēpjas dziļš, jāsaka pat, neizlīdzināmu pretrunu pilns traģisms? Vai te mākslas un literatūras (daiļliteratūras) noliegšanas griba šo jēdzienu līdzšinējā nozīmē nesaduras un necīnās ar mākslas un literatūras īsto būtību, ko nav iespējams noliegt un iznīcināt, lai skatītu to vecā (pilsoniskā) vai jaunā (proletāriskā) sociālo uzskatu plāksnē? Cilvēka garīgā sfēra, kurā vienmēr bazējusies un bazēsies mākslas (tātad arī literatūras) būtība, nepazīst to šķirojumu, ko iezīmē tīri ārēji sociālas dabas faktori. Strādnieks nevar apzīmēt naidu par mīlu, prieku par ciešanām, jautrību par skumjām un otrādi, tāpat kā to nevar darīt pilsonis. Vai strādnieka mīla, naids, sāpes, prieks, ciešanas (visa jūtu pasaule) savā būtībā var būt pavisam citāda nekā pilsonim? Var būt dažāda šo pārdzīvojumu izteiksme, izpaušanās uz ārieni, attieksme pret sevi un ārpasauli, bet ne pati šo pārdzīvojumu pirmbūtība. Bet kāda nozīme tad noliegt to, kas nav noliedzams un iznīcināms? Uz to grāmata atbildes nedod, un tas acīm redzot nav arī viņas uzdevums. Apcerējumā par Laicenu Fross galvenām kārtām meklē, mēģina atrast teorētisku pamatojumu literāriskās daiļradīšanas galējākiem novirzieniem, kādi pēckara laikā parādās arī pie mums.

Kā jau pieminēju, nevar atzīt viņa mākslas definīcijas jau pašos pamatos, nevar piekrist viņa kaili propagandiskajam utilizācijas principam, nevar būt vienis prātis ar viņa slēdzieniem, ar Laicena dzīves un darbības, Laicena personības interpretāciju, nospoguļojot to pagājušos 25 gados kā nosvērtu, konsekventu, viengabalainu parādību, jo patiesībā tā ir bijusi stipri salauzīta, šaubu un maldu, mocošu pretrunu, meklējumu un spītīga nemiera pilna. Tomēr jāatzīst, ka jaunais autors, kaut gan vēl tikai meklētājs, nav bez dāvanām.

Kārlis Egle

«Latvju Grāmata», 1929. g., Nr. 1, janvāris—februāris, 31. un 32. lpp.

A. SAULIEŠA «REVOLŪCIJA PRĀTAIŅOS»

KĀDA LAIKMETA PIEZĪMĒJUMI UN TĒLOJUMI

Izdevis A. Lācis, Rīgā, 1923. g.

Runājot par Saulieti, neviļus prātā nāk Juliāna vārdi iz Merežkovska triloģijas «Kristus un Antikrists»: «Ak, jaunie, jaunie laiki! Jāsaka, ka es bīstos no jūsu jaunajiem laikiem. Tie

man liekas auksti un briesmīgi kā nāve. Es saku tev, mana sirds pieder veciem laikiem.»

Arī Saulieša sirds dzīvo vecos laikos. Tos viņš saprot, tie viņam mīļi un bez tiem visas vērtības un kultūras sasniegumi padoti iznīcībai... Saulietis dziļi pārliecināts, ka vienīgi veco laiku morāle un atzinumi ir pareizais regulators sabiedriskās attiecībās. Un, tikko veco laiku morāle tiek apšaubīta, jā, pat vairāk, — tiek novietota nederīgu krāmu kambarī, Saulietis tūdaļ sauc gvaltes, ka nu pasaulei gals klāt un, runājot viņa paša vārdiem, «taisnības zvaigzne nogrimst kā pazemē».

Tas, ka Saulietis nevar saprast jaunlaiku centienus, nav priekš mums nekāds brīnums. Daudz uz pasaules tādu ļautiņu, kas šaursirdīgi turas pie senajām dogmām un tradīcijām, lai arī cik riebīgas un atbaidošas tās būtu; kas tic un «negrozāmi stāv» par to, ka vienīgi viņu no mūžības mūžībā pastāvošā pārliecība un atziņas ir tā patiesības zvaigzne, kurai nekad nevajadzētu norietēt, lai naktu kādi laiki nākdami... Daudz ir tādu ļautiņu, un mēs viņus varam ne tik daudz nosodīt kā nožēlot. Jo pati dzīve spriedīs par viņiem bargu tiesu.

Ja Saulietis kādreiz bija puslīdz simpātiska parādība mūsu daiļliteratūras laukā, tad tagad to vairs nevaram teikt. Viņš galīgi diskreditējies ne tikai tā saucamo karstgalvju acīs, kas skrej jaunajiem laikiem līdzi, bet arī visas pārējās sabiedrības priekšā, kas ar nopietnību raugās uz literāriski sabiedriskiem notikumiem. Un to Saulietis panācis ar saviem famozajiem «piezīmējumiem», kuros nav ne nopietnas sadzīves izpratnes, ne arī māksliniecīskas atjautības.

Šo ceļu Saulietis sāka iet jau pirms kara. Tas bija tad, kad 1905. g. revolūcijas sistās brūces sāka atzīt un latviešu sabiedrībā radās jauna rosība, nošķirošanās un nogrupēšanās. Baronu rīkotās soda ekspedīcijas bija izbeigušas savu darbību, un visplašākās masas sāka izrādīt noteiktu politisku aktivitāti. Vai tas nebija pietiekošs iemesls, lai mūsu «labieši» iedegtos svētās dusmās par tiem jauniem laikiem un centieniem? Ja vien būtu bijis iespējams, mūsu pašu mīļie tautieši no jauna būtu organizējuši soda ekspedīcijas, lai noturētu ļaužu prātus pie vecās dziesmu grāmatas un citām tamlīdzīgām jaukām lietām. Bet, tā kā tas neizdevās, tad vismaz literārisku soda ekspedīciju ceļā vajadzēja turēties pretī masu politiskai aktivitātei. Šai ziņā Saulietis daudz nopūlējies vaiga sviedros, cenzdamies savā «Pasakā» pēc iespējas platāk ieplest runīgo muti pretim demokrātijas cīņām un sasniegumiem. (Saulieša «piezīmējumi un karikatūras» — «Pasaka» iznāca 1912. gadā zem Andra Vītalka pseidonīma.)

Ja jau tas notika pirms pasaules kara, tad bija sagaidāms,

ka pēdējo gadu grandiozie notikumi būs vēl vairāk sajaukuši Saulieša prātus. Un tiešām, atsevišķā grāmatā iznākušie «piezīmējumi» — «Revolūcija Prātaiņos» rāda, ka viņš zaudējis jebkuru līdzsvaru un kā ārprātā ņemas ap jaunajiem notikumiem sabiedriskajā dzīvē. Minēsim piemēru. Jaunpiedzimušam bērniņam jādod vārds. Vai tas bez mācītāja jel maz izdarāms? Ak dievs — tādu grēcīgu iedomu! Vienīgi mācītājs var nokristīt bērniņu par Ansi, Jēkabu, Pēteri utt. Ja turpretim pie šī darba ķeras dzimtsarakstu nodaļu darbinieki, tad jaunajiem pilsoņiem tiek piešķirti tādi ķēmīgi vārdi, kādus ne izrunāt nevar, piemēram, Lūciņi savu dēlēnu bija domājuši nokristīt par Ansi, bet tanī vietā tas tiek nokristīts par Iskobrikastreli. Saulietim šķiet, ka tas ir bezgala atjautīgs izdomājums un ka ļaudis ar lielu bijāšanu turpmāk ies garām dzimtsarakstu nodaļām. Diemžēl, viņa biedinošā prognoze ir izdienējuša šķestera izmisuma kliedziens, no kura neviens nesabīstas un nepiegriež ne mazāko vērību.

Ja kāds izrāda savas simpātijas un piekrišanu jauniem laikiem, tad Saulieša acīs tas vairs nav cilvēks «pēc dieva ģīmja un līdzības». Tam tūdaļ pielipuši visādi ļauni netikumi: tas ir slinks, svešu sievu pavedējs, dzērājs, zaglis ar līkiem nagiem utt. Šai ziņā Saulietis strādā ar nenogurstošu enerģiju, lai jaunlaiku briesmoņus nostādītu tādā gaismā, ka no tiem dienas laikā jābēg mežā. Var karot pret visām dzīves parādībām, bet nopietnam rakstniekam tad jālieto pieklājīgi literāriski ieroči.

Saulietis visus pēdējos gadus staigā kā ar akmeņiem azotē un pēc labi pazīstamā paraduma dižojas ienaidnieku «cepurēm nomētāt». Diemžēl, izrādās, ka akmeņu vietā viņa arsenālā glabājas pusperētas vistu olas, kas turpat uz vietas sašķīst un nesmukā kārtā aptraipa pašu varonīgo karotāju. Saulieša kgs, modernos laikos ar tādām arhaiskām, smacīgām gāzēm vairs nemēdz cīnīties, jo uzvarēt tikpat nav iespējams. Tāpēc prātīgi jūs darītu, ja savā turpmākā literāriskā darbībā piegrieztos tiešiem amata pienākumiem, t. i., bībeles izskaidrošanai un dziesmu grāmatas pārlabošanai. Tur jums varbūt būs panākumi un — galvenais — vecumdienu prieks un cerības... Turpretim nodarbošanās ar modernās kultūras jautājumiem jums, vecam vīram, nemaz nepiestāv, jo vecmodīgi tūļīgs un šaursirdīgs izmisums tagadnes notikumu priekšā imponējošu iespaidu nevar atstāt.

F. G[oliāts].

«Domas», 1924. g., Nr. 1, janvāris, 70. un 71. lpp.

LATVIEŠU LITERATŪRAS 4 D

Ž. Unams. Komunisma iebrukums latviešu literatūrā jeb latviešu literatūras dezorganizācija, demoralizācija, diskreditācija un decentralizācija. Autora izdevums, Rīgā, 1932.

Armēņiem jaunākās mīklas, piemēram: sākas ar V un katram zem gultas atrodams? Atbilde — viens pāris kurpju. Tieši pēc šiem jaukiem paraugiem sastādīts arī Ž. Unama brošūras virsraksts. Bet kāpēc gan tikai «4 D» — svešvārdu, kas sākas ar negatīvo «de», ir desmitiem un simtiem. Būtu iznācis krietni iespaidīgāk. Arī saturs visai jauks, vismaz nav sliktāks par virsrakstu. Autors nebūt necenšas nomocīt lasītāju ar latviešu literatūras «4 D» pierādījumu. Tā vietā viņš pastāsta brīnum uzjautrinošas lietas. Tā — trīspadsmit gados mēs esam ne vien uzcēluši savu valsti, bet to arī izveidojuši tā, ka par to brīnās ne vien svešinieki, bet aiz brīnumiem acis atplestu arī tie, kas atnāktu pie mums ciemā no veļu kalna. Tik daudz jaunu dzelzceļu, šoseju un grandiozu celtņu būves, puse valsts noklāta jaunām ēkām, Latvija ieslēgta visas pasaules radio un aero tīklā. Ne mazāka celtniecība vērojama arī garīgās kultūras laukā. Bez šaubām — daudzu desmitu miljonu latu panamas, pusmiljardu latu ārējās tirdzniecības bilances iztrūkums. No visu Eiropas galvaspilsētu publikas labāk ģērbtie liekēži un nabadzīgākie strādnieki un daudzas daudzas citas līdzīgas lietas — kā gan tur lai nepleš acis ne vien ārzemnieki, bet pat miroņi. Arī ar tiem dzelzceļiem tāda savāda lieta — tie gan sākti, bet nav naudas, ko nobeigt, jo nauda jādod baznīcu krustu un gaiļu zeltīšanai.

Nelaime tikai tā, ka latviešu rakstnieki arī brīnoties par šīm lietām un aiz brīnumiem arī acis izplešot, tomēr ne tādā vīzē, kā tas patiktos Ž. Unamam. Un tad nu pēc pāris desmit lappušu ilgām pūlēm viņam izdodas arī visus «nepatīkamos» rakstniekus — Laicenu, Ķikutu, trauksminiekus, Pāvilu Rozīti, Jaunsudrabiņu, Andreju Upīti u. c. ierindot komunistos. No tiem tad draudot tās briesmas latviešu literatūrai.

Viss būtu labi, bet ir un paliek Ž. Unama domu gaitā viena pretruna. Ja jau «jauki dzīvot Latvijā», kur notiek tik brīnišķīgas lietas, ka pat miroņi acis iepleš, un kur visa vara pieder «miera un kārtības cienītājām šķirām», kur gandrīz visas izdevniecības un citi materiālie līdzekļu avoti tāpat šo pašu šķiru rokās, kā tad šie «vilka komunistiskie rakstnieki» spēj apdraudēt visu tautisko literatūru? Atbildi Ž. Unams paliek mums parādā. Mūsu pārliecība, ka to no viņa arī nesagaidīsim. Jo tā iznāk autoram un viņa šķirai ne visai patīkama un iepriecinoša.

Jo viss, kas grib dzīvot — tātad arī rakstniecība, — orientējas uz nākotni. Bet nākotne pieder sociālismam, kuru Ž. Unams nacionālākas iebiedēšanas nolūkos cenšas nokristīt par komunismu. Tā rodas stāvoklis, kad veco, mirstošo sargā tikai mirstošie un jau nedzīvi dzimušie, bet viss dzīvais, uz priekšu traucošais stāv par nākotni, par sociālismu.

Patīkami tas nav ne Unamam, ne viņa šķirai. Bet līdzēt tur nekā nevar. Arī Ž. Unama brošūra ne.

Dmz [J. Dimza]

«Domas», 1932. g., Nr. 6, jūnijs, 435. un 436. lpp.

PELĒKAIS BARONS KĻUVIS MELNS

«Pelēkais barons». Viktora Eglīša renesanses poēmas 2. daļa. Ģenerālkomisijā pie akc. sab. «Valters un Rapa».

Kā jau no papildtitula redzams, šai poēmā V. Eglītis turpina ieteikt savas dzīves gudrības, kas, pēc viņa domām, vestu latviešu tautu pretim vispārējam uzplaukumam — renesansei. Eglītis pareizi apgalvo, ka visas lielās Eiropas tautas un arī amerikāņi savā pilsoniskajā valdonībā neglābjami iznīkstot, dēģenerējoties. Slāvi, ģermāņi, romāņi — tiem glābiņa vairs neesot. Bet tad sākas dīvainības. Eglītis grib iestāstīt, ka visas attīstības turpinātāji varot būt vienīgi balti, ar dižlatviešiem kā kodolu. Esot atlicis tikai mesties virsū vārguļiem, — atlicis Viduseiropai (baltiem) sagrābt varu savās rokās.

No iekšas atdzimšana rodas,
Pamazām veras tautas gars...
Ar svešiem elkiem cīņā dodas.
Tie stropā jau kā trani dīc,
Nu viņus izkaut nācis brīds. (70.)
Man smieklīgs vācis, krievs un žīds.

Un tāpēc Eglītis sludina karu. Latviešiem vajagot pieteikt karu vāciem, krieviem, vajagot izkaut žīdus un marksistus. Skaidrs, ka tas ir atklāts hitlerisms un fašisms (ne par velti Eglītis arī uzsver, ka itāļi, tie gan neizmiršot, bet iekarošot Franciju!). Eglītis teicas sludinām nacionālās īpatnības, noliedzam visu svešo, aizgūto. Bet viss, ko viņš ieteic, ko propagandē kā «latvisku», ir aizgūts — un taisni no ģermāņiem, romāņiem un pat slāviem! Izrādās, Eglītis neko nacionāli īpatnēju nav varējis izgudrot. Vai tās būtu agresīvās tieksmes pret citām tautām, vai parlamenta nicināšana, vai partiju noliegšana, žīdu graušana, avižnieku smiešana, — tas viss aizgūts no fašistiem,

noskatīts no viņu valdīšanas un kultūras metodēm. Un, beidzot, pati latviskās reliģijas meklēšana, pats dievturības kults un viņa augstākais piepildījums — dievturu tempļa celšana Ķīpsalā, uz ko autors licis savas lielākās cerības, nav nekas vairāk kā līdzi ķēmošanās (pie tam vēl ļoti mizarablā veidā) Hitlera jaunās vācu reliģijas ievešanai. Eglīša poēma «Pelēkais barons» ideoloģiski ir demokrātiskai sabiedrībai un republikai kaitīga, tāpēc kategoriski noraidāma. Jau šīs, plašākiem tautas slāņiem svešās idejas norāda, ka autors, svešs savas tautas vajadzībām, svešs viņas garam, nevar būt liels mākslinieks. Par poēmu kā mākslas darbu runāt grūti. Tā rakstīta 4-pēdu jambos (pēc Eglīša nīsto slāvu — Puškina, Ļermontova vareno poēmu parauga) un sasaistīta sonetiskos (itāļu forma!) 14 rindu pantos. Gleznu nabadzīga, domu atjautības tukša, galīgi novecojušu, kroplotu atskaņu piebārstīta (dāvināts — še atstāts, daudz — laud's, laiž — snaiž, kalps — svalbs), tā ir Eglīša pārdomu un pravietojumu garlaicīgs izstāstījums, par kuru var tikai amizēties. Vietām lasītāju uzjautrina dekadenta maniere:

Pats dievs, man liekas, ir tik māte. (61)
Pat sirmgalvim bērns ceļu rāda. (65)
Ja cilvēks spēj kļūt absolūts
Pie sfairu harmonijas krūts. (28)
Ir sieviete kā sena Māra,
Šī ūdens, zemes māte vāra,
Bet vīrietis — augstais debestēvs,
Kas sper un rūc, nekad nav gļēvs. (52)

Bet nupat taču šis augstais debestēvs — dievs — bija tikai māte, tad jau arī vīrietis ir tikai māte. Lūk, kur noved vecā dekadenta aizmāršība! Pelēkais barons nav vis kļuvis balts, kā to apgalvo autors, bet viņš kļuvis spīdīgi melns.

Homo [*J. Plaudis*]

«Domas», 1933. g., Nr. 7, jūlijs, 407. lpp.

E. VIRZA — STRAUMĒNI,
VECĀ ZEMGALES MĀJA GADA GAITĀS, POĒMA,
a/s «Valters un Rapa» izdevums, Rīgā, 1933. g.

Purapuķes sava kaktiņa un stūrīša ilgotāji, Saulieša liekulīgie pātaru skaitītāji un Brigaderes baltā miera apdvestie zemnieku ideāltipi aizgājuši vēsturē, atstājot aiz sevis varas apzinīgus ierāvējus ar modernā lielkapitālista simptomiem — strādnieku nekautrīgu izmantošanu, parādiem un valsts piemak-

sām. Šīs tagadējās pelēko baronu raksturīgās pazīmes nav visai simpātiskas, lai no tām iztaisītu mirdzošu oreolu ap lielsaimnieku galvām, kā to prasa politiskā situācija un zemnieku savienības agresīvie nodomi. Tāpēc jāatgriežas pagātnē, jāvelk no turienes laukā visa pagājusī godība, kas varētu noderēt kā plīvurs tagadnes veikalnieciski baku rētainai sejai vai kā izgreznots pakāpiens nākamajam zemniecības vadonim uz stiprās varas posteni. Šāds nepārprotams aprēķins apzinīgi vai neapzinīgi kāpjas pretī no ikvienas Straumēnu lappuses, ko nevar apslēpt ne Virzas dzejiskо vārdu virknējums, ne viņa spēcīgās lauku dzīves ainavas, kas, lasot šo poēmu, ne vienu vien reizi liek aizmirst dzejnieka patiesos nolūkus.

«Straumēnus» Virza nosaucis par poēmu, kaut gan darbs sarakstīts parastās prozas rindās. Tas drusku neparasti, jo poēma līdz šim saistījās mūsu priekšstatos ar pantu, noteiktu ritmu, lauztām rindām un citiem saistītās dzejas izteiksmes līdzekļiem. Bet tas nav svarīgākais — poēma var būt arī prozas rindās, ja tikai tā uzsākusi vajadzīgos poēmas elementus, ko, protams, Virzam nevar noliegt. «Straumēnu» ārējais ietērps tuvu aprakstam, tomēr no apraksta tas atšķiras ar savu ļoti gleznaino valodu, dzejisko elpu un savdabīgo vielas apstrādājumu. Tur nav ne tipu, ne notikumu, vienīgi nepārtraukta slavas dziesma turīgai zemniecībai. Aprakstāmā viela skatīta savādā, kāpinātā, aizrautā skatījumā, idealizēta lauku dzīve, daba, apstākļi un cilvēks, kas tur dzīvo. Brīžam tas atgādina Zelmas Lāgerlefas dabas un zemniecības tēlojumus, kur reālais jaucas ar mistisko un otrādi, tikai daudz robustāk, bez Lāgerlefas maigā mākslinieciskā spēka. Ja savā pēdējā laika dzejā Virza atrodas zem visai manāma agrīnās franču, sevišķi Ronsāra dzejas iespaida, kas viņa liriku padara bālasinīgu un aplaizītu kā modernu, safrizētu jaunkundzi, tad savā poēmā «Straumēni» Virza parādās jau daudz īstāks. Mums pat šķiet, ka šī grāmata laikam būs dzejnieka raksturīgākais darbs. Šeit viņa mākslas labās un sliktās īpašības parādījušās visā spilgtumā. No vienas puses, milzīgs patoss, ārkārtīga gleznainība, brīžiem robusta un pārspīlēta, izjūtas straujums un sasprindzinātība (šai ziņā Virza šķiet kā mežonīgs, traks fauns, kura galvā un sirdī sakāpis viss Zemgales irdums, tvanīgums un auglība un kurš savā aizrautībā var aprimties tikai pēc šāviena pakausī), bet, no otras puses, darbības trūkums, pliekanība un nepārliecinošs skaļums.

Visumā grāmata formāli vērtīga, bet ideoloģiski nepieņemama.

A. Talcis

«Domas», 1934. g., Nr. 1, janvāris, 53. lpp.

«PORNOGRĀFISKĀS SEJAS» UN «LITERĀRISKAIS PURVS»

Mēs arvien vēl netiekam un netiekam ārā no tā brīnišķo pārvērtību laikmeta, kas sākās neatkarības izcīnīšanas gados, kad pagastu darbveži un lopkopības biedrību pārraugi vienā naktī varēja pārvērsties valstsvīros, kuri tad drošu pieri ņēmās izlemt tautas likteņus, un katrs krājaizdevu sabiedrības valdes vīrs sevi uzskatīja par ievērojamu finansistu, kam bez bēdām var uzticēt valsts naudas lietu kārtošanu. Kaut gan mazākā mērā, šī parādība skārusi mūsu rakstniecību. Juku laiki, saraustīdami garīgās kultūras tradīciju pavedienus un aptumšodami attīstības pakāpenības sajūtu, nodibināja sabiedrībā iekārtu, ka neiespējamu lietu pasaulē nemaz nav, un neviens nebrīnījās, ja cilvēki, kas vēl vakar bija mitinājušies rakstniecības pagrīdē, nākamajā dienā uzņēmās ideoloģijas veidotāju lomu. Pietika ar drusku nekautrības un prasmi piemēroties dienas prasībām. Katrā ziņā šo īpašību pietika, lai pārkliegtu garīgo vērtību radīšanas darbā nosirmojušus rakstniekus un sajauktu jēdzienus sabiedriskā apziņā. Rakstniecībai tas, protams, labumu nav atnesis, bet par to šī «drukātā vārda vieglā kavalērija» nekad nav raizējusies.

Kādi brīnišķi ziedi šai zemē var izplaukt, noskārstams no sekojoša piemēra. Kopš pagājušās vasaras dīvainā gājiena, kad zināmās politiķu aprindas pēc bēdīgi slavenā komunistu parauga pasludināja, ka viņas grib «grābt varu» (it kā zemniecības vārdā), demokrātiskiem rakstniekiem ir nācies pieredzēt garu rindu visnekautrāko uzbrukumu. Tiesa, uzbrukumi bija neauglīgi un nenozīmīgi, jo tālāk par diletantisku jēdzienu jūkli tie netika, tomēr karagājiena rīkotāju garīgās sejas noskaidrošanai deva daudz raksturīgu vilcienu.

Pirmais demokrātiskos rakstniekus «literāriskā purvā» mēģināja ievilkt Aleksandrs Grīns. Tas bija zināms pārsteigums, jo šis autors bija pazīstams tikai kā viegla žanra pikantu noveļu sacerētājs, kuram sabiedriskās ideoloģijas jautājumi bija palikuši pilnīgi sveši. Mēģinājums, protams, neizdevās, bet gan daudziem lika atcerēties paša A. Grīna pagātni.

1925. gadā sāka iznākt žurnāls «Vecpuisis». Lai spriestu, kas tas bija par «orgānu», minēsim tikai dažu «Vecpuisī» ievietoto rakstu virsrakstus: «Meitās gājēja memuāri», «Vīriešu mīlas ieroči», «Don-Žuāna atmiņas», «Skuķkopība», «Pašpuikas dienasgrāmata», «Vecpuiša dzīve jūrmalā» utt. Ja nu vēl iegaumē, ka katram šī žurnāla numuram uz vāka bija seksuāli jēla «bildīte» ar puskailu vai pavisam kailu sievieti, ka šādām pašām «bildītēm» un vinjetēm bija «pušķotas» arī pārējās lapas puses, tad

«izdevuma» raksturs būs pilnīgi skaidrs. Tas bija īsts «literāriskā purva» zieds, domāts tām garīgi panīkušām aprindām, kas ciena **pornogrāfiju.** Kā atbildīgais redaktors parakstīja kāds Jēkabs Grīns. Ja var ticēt (un tam jātic, jo attiecīgs atsaukums nekur nav parādījies) o f i c i ā l a m bibliogrāfiskam izdevumam «Latvijas zinātne un literatūra», tad aiz šī vārda ir slēpies A l e k s a n d r s G r ī n s (skat. minēto rādītāju par 1926. g., 443. lpp.) — tas pats Grīns, kas nesen ņēmās runāt par sabiedriskās ētikas jautājumiem.

Jau tais laikos Aleksandrs Grīns par latvju rakstniekiem domājis diezgan skeptiski, — protams, iziedams no s a v a žurnāla s p e c i f i s k ā m interesēm. Minētā «žurnāla» pirmā numurā, 6. lpp., deklarēts: «Te man jāpiezīmē, ka... tā sauktais dzejnieka tips abet itin nemaz vairs nav modē (1905.—10 g. gan, kad nēsāja pelerīnas un bumbuļkreklus) un arī dzejniekiem pie meitām nemaz tā neveicas, kā viņi to savās peršās iztēlo. Tāds jaunskungs, lasot viņa dzejas, jums izliksies nezin kāds rasputjins un donžuāns, bet ticiet — lielākajai daļai no tiem ir bijušas tuvākas darīšanas ar sievietēm tikai fantāzijā. Jei bogu! Es tos brāļus diezgan labi pazīstu.» Ar vienu vārdu, no «Vecpuiša» pornogrāfijas viedokļa latvju rakstnieks nav «spičkas» vērts. Tā ir teicama atestācija, par kuru, kaut gan tā iztcikta stipri netīrā vietā, latvju rakstnieki var būt tikai pateicīgi. Tomēr arī te, pēc A. Grīņa vadītā žurnāla ieskatiem, ir kāds izņēmums, un tas ir ļoti raksturīgs. Turpat «Vecpuiša» ievadnieks raksta: «P r o t a m s, i r a r ī i z ņ ē m u m i, un es j ū t u v i s d z i ļ ā k o c i e n ī b u p r e t t ā d a v ī r a k ā, p i e m ē r a m, **Virzas** l i e l a j i e m t a l a n t i e m V e n ē r a s l i ķ i e r a t u k š o š a n ā.» Tātad nav nejaušība, ka šie divi «vīri» — A. G r ī n s un E. V i r z a — vēlāk sastapās kopējā cīņā pret demokrātiskiem rakstniekiem, — viņus vieno senas un dziļas fizioloģiskas noskaņas, kuru pirmsakne dziļi ieaugusi «Vecpuiša» pornogrāfijas purvā.

Ja sakarā ar mūsu atzīmēto faktu vēl atceramies, ka taisni E. Virza bija tas, kas mūsu rakstniecību apveltīja ar maniakālu «kailas sievietes kultu» (skat. viņa dzejoļu krājumus «Biķeris» un «Dievišķās rotaļas»), tad saprotams, kur meklējams īstais «literāriskais purvs» un «pornogrāfiskās sejas». Saprotams arī, ka tikai mūsu brīnišķo pārvērtību laiks varēja dot šiem «purva bridējiem» iespēju berzēties sabiedrisku jautājumu tuvumā.

Jau krietni mazāk saprotams tas, kā šās «pornogrāfiskās sejas» varēja parādīties tādā žurnālā kā «Daugava» [1], kuru

[1] «Vasaras darbi Straumēnos» ir romāna «Straumēni» fragments. *Sakārtotāji.*

daudzi paraduši uzskatīt par nopietnu un vismaz estētiskā ziņā nevainojamu. Te š. g. 9. numurā ievietots slavenā «Venēras ļiķiera tukšotāja» sacerējums «Vasaras darbi Straumēnos», kurā lasāmas sekojošas «mākslas pērles». «Baru veda varena sieva sarkaniem, ķekarainiem matiem, no kuras pilnlūpainās mutes kā no kubla nāca ārā mutuļodami nekaunīgi, bet šai dienai patīkami un piederoši vārdi un dziesmas. Tā kā noliecoties viņas lielās krūtis nokārās un pastāvīgi viņai maisījās starp rokām, tad, visiem redzot, viņa pacēla jaku un piesēja tās ar lakatu... Viņa pirmā arī atrada jumi, platu un zaļu, un, izstāstīdama, kā kopā saauguši šie divi lini, tā kopā būs saaugt arī jaunu meitu ciskām, aizsprauda to aiz svārku jostas...» Un gabaliņu tālāk: «Pašā galda vidū tagad sēdēja barvede, mērcēdama pastāvīgi lūpas alus kannā, kas gāja no vienas mutes pie otras. Piepeši viņa izrāva no galda apakšas steberi — lielu, sarkanu burkānu, kam resnajā galā bija piesieti divi sīpoli ar pētersīļiem,» utt. Kā to visu var savienot vienos vākos kaut vai ar Mauriņu Zentas popularizējamo Gundolfu un vācu romantisko estētiku, — normālam cilvēkam paliek pilnīgi nesaprotami.

A. Leja

«Jaunākās Ziņas», 1931. g., 6. XI, Nr. 250.

VIŅI GRIB TAISĪT PROLETĀRISKO LITERATŪRU

Uz strādnieku 14. Kultūras svētkiem laisti apgrozībā divu jauno kultūras darbinieku un dzejnieku sadraudzības rakstu krājumi.

«Virziens», kura vākā aiz sarkanbaltsarkana zobrata var samanīt it kā sirpi, āmuru un izkapti, apzīmēts par almanahu «daiļliteratūrai, lit. teorijai, cittautu literatūrai, hronikai». Izdevēji un redaktori — J. Niedre, E. Skujenieks, Tanks [1] — ir gandrīz arī vienīgie šī izdevuma «piepildītāji».

Bez viņiem vēl tikai trīs līdzstrādnieki: Valdis Lukss, Valts Dāvids un Edgars Ego. Kurš no šiem sešiem gan varētu būt tas virziena radītājs un rādītājs?

Marģeru Tanku pazīstam sen kā atjautīgu liriķi un feļetonistu, arī kā kustīgu «biznesmeni». Valtu Dāvidu zinām kā

[1] Marģers Tanks (īstajā vārdā Mārtiņš Avots) kļuva pazīstams buržuāziskās Latvijas laikā ar diviem dzejoļu krājumiem: «Kad rītdienu taisa» (1924) un «Pārcilvēks un pamatšķira» (1929). Tomēr drīz no literatūras apvāršņiem nozuda. *Sakārtotāji.*

krietnu tulkotāju, kā apdomīgu stāstītāju. Valdim Luksam, liekas, vēl ir iekšā daudz kas liriski neizteikts. Emīls Skujenieks var rakstīt diezgan iespaidīgus psiholoģiskus stāstiņus. Vienīgi ar J. Niedres un E. Ego spējām esam mazāk sastapušies; viņi allaž, šo un to rakstīdami, tinušies neskaidrībā un noslēpumainā divdomībā. Bet vai šie pēdējie būtu tagad savas līdzšinējās īpašības iznīcinājuši?

Un taču! Kad almanahs izlasīts, redzam, ka taisni šie abi pēdējie ir tie pirmie — pirmie «virziena taisītāji». No savas neskaidrības un noslēpumainības tie gan nebūt nav atteikušies.

Almanaha pavadrakstā visiem varbūtējiem lasītājiem, «mācošiem jauniešiem», «kādreiziem proletariāta uzskatu līnijas izvedējiem — A. Upītim un A. Kurcijam» un «strādnieku kustības rindās esošiem caurcaurēm sīkpilsoņiem — ideoloģiskajiem murgotājiem» lepni paziņots:

«Virziena» pamats, uz kura izraudzīti līdzstrādnieki, — ideoloģiskā skaidrība; nostāšanās pret sīkpilsoniskām un bohēmiskām tendencēm strādniecības literatūrā un informācija par pasaules proletārisko un revolucionāro literatūru.

«Virziens» uzņems savās rindās visus proletāriskos literātus, kas piekrīt izdevuma platformai.» — Tā. Bet vai to pašu nesola un nedara visi kaut cik progresīvi žurnāli? Kāda tad ir tā specifiskā «platforma»?

Jau pēc šī liekas, ka šādam «Virzienam» nevar būt nekāds virziens, ka šādam «Virzienam» nav vietas starp līdzīgiem nīkuļojošiem izdevumiem.

Nodaļā «Daiļliteratūra» nesastopamies ar kaut cik iespaidīgiem oriģināldarbiem. Pašā priekšā ievietotais **Luksa** dzejoļa fragments(!) patētiski pārspīlēts («Vēl nekas nav galā! Vēl nekas nav sācies!»), visai stiepts, beigās neskaidrs. Nepanāk vēlamo iespaidu («Vārds bada gājienu armijām pašām, Spēkā briedusi roka, Ceļoties miljonu rokām, Lai sākas: pietiek, mēs vairs negribam lūgt!»).

Nedaudz skaidrāki **Dāvida** dzejoļi. Pirmajā viņš runā par apspiestajiem indusiem, afrikāņiem, kuri traucas uz jaunu ēru, bet turpat atkal lād: «Lai drupās sašķīst visas durkļu sienas.» Jā, kā tad viņi savu cīņu izcīnīs? Tā dzejolis skan, it kā **par** cīņu, **par** karu, it kā **pret** karu — **pret** cīņu. Par sevi pašu Dāvids paziņo, ka viņš šais cīņās negrib būt dalībnieks: «Es steidzos pārkāpt nāves kāpes, Kur izdzīvota dzīve trūd.»

Pret karu-cīņu — arī **Tanka** dzejolis «Trīs strēlnieki». Tas ir «pāršuvums» no kāda garāka dzejoļa, tāpēc saraustīts, neizveidots. Daudz iespaidīgāks, Tanka labāko dzejoļu izlasē ieskaitāms dzejolis «Trīs līderi». Šis ir ne tikvien ļoti aktuāls, tīri tan-

kisku atjautību piebārstīts, bet arī ideoloģiski spēcīgs un formāli diezgan interesants.

Dzejnieks ved strādniekus izšķirošu cīņu dienā pie līdera — profesionāla politiķa, kuru aicina tos vadīt cīņās. Bet augstais ierēdnis, zelta actenēm blisinot, viņiem atbild: «Bet slimas man nieres un, — pasarg dievs, — Jo stingri ārsts aizliedzis uztraukties.» Tad strādnieki iet pie līdera-ierēdņa. Šis arī atsakās: «Jo vispirms jānoskaidro tas, Vai kārtīgi algu vēl izmaksās.» Beidzot griežas pie līdera-namsaimnieka. Arī tam savs darbs — viņam jāsargā «Savs pajumts, kas negaisos nepievils. Kā britāņi saka: mans nams — mana pils». Loģisks, psiholoģisks, īsts un spēcīgs dzejnieka lēmums:

Tad nospļāvās strādnieks
Uz pušķainās segas
Un izgāja ielās,
Kur karogi dega.

Bez šaubām, ka «mutes, kas vārdus vien sēj, kā pelavas aizpūtīs sarkanais vējš».

Skujenieks ievietojis dzejolīti par rīta vēju. Tas nav padevies ne izjūtā, ne veidojumā — samākslots. Ja šis tomēr cik necik iederētos krājumā virziena meklēšanas nolūkos, tad Skujenieka stāsts «Aproce» ir galīgi bez kādas gribas «virzīties». Tomēr stāsts pats sevī nav peļams, kaut arī šoreiz psiholoģisko lūzumu attēlošanā vairākas neapdomātas vietas. Tā, piemēram, Skujenieks gari un sīki stāsta, cik grūti kādam emigrantam būs izcīnīt šķiršanās cīņu no līgavas dāvinātās aproces. Bet, kad pienāk «izcīņas» moments, autors lakoniski pasaka: «... cīņa beidzās neticami ātri.»

Visnenozīmīgākais, pie tam šausmīgi nepareizos teikumos uzrakstīts — pirmā redaktora **J. Niedres** pusfeļetons.

Te gari izklāstīts, kā kāds sīkstulis būvuzņēmējs Pēteris Susurs, strādniekus sunīdams, skriedams, mantu rausdams, salauž savu kāju, bet — pašās beigās — dzer un dzer, un dzer... kamēr «gana». Nesaprotams, kāpēc Niedre tik ārkārtīgi vājš loģikā un gramatikā. Cik zinu, viņš taču studē Latvijas universitātē un arī jau krietni vingrinājies latviešu valodā, sarakstīdams vairākus garus romānus. Tomēr stāstā daudz tādu teikumu, par kuriem būtu jākaunas. Bet paklausieties: «Susura kungs nejauši iepazinās ar kādu pazīstamu varietē dejotāju.» Sakiet, — kāpēc viņam vajadzēja iepazīties, ja dejotāja jau bija pazīstama? Pieņemsim, kā šī tikai neuzmanība. Bet ko jūs teiksiet par šādu teikumu: «Mēs visi esam pārliecināti apmelojumos,

neesam ne druskas patiesības, tas ir, — ka Susura kungs bija meistars, kādam tādam jābūt pašam par sevi, ne vairāk.» Un par šādu: «Agrāk strādniekam pilnā mērā varēja izjaukt degunu, nosūdzēt policijai, neizmaksāt daļu, vai pavisam, algu.» Un tam visam pa vidu vēl maisās dažādu žargonu mistrs.

Pie tulkotiem stāstiem un fragmentiem būtu jāpiebilst, ka, piemēram, **Barbisa** «Lielās dusmas» (no romāna «Ugunī») nav sevišķi laimīgā saskaņā ar šķietamiem redaktoru nodomiem. Šai gabalā Barbiss visraksturīgāk pierāda savu nekonsekvenci uzskatos par karu. Aģitēdams pret karu, viņš tomēr šajā fragmentā cildina tos, kas nevairās no pozīcijām, nopelt tos, kuri atrod veidus, kā paglābties no nevajadzīgas, muļķīgas «ziedošanās tēvijas goda labā». Ja par Barbisu lemtu pēc šī fragmenta, tad viņš stipri vien atgādinātu vācu «valstiskos» sociālistus, kuru kaunu šodien sajūt savā sejā citu zemju strādnieki.

Jau noderīgāks **Īdas Pol** (kāpēc «Virzienā» raksta Poļ?) romāna «Padekalē meklē strādniekus» fragments. Gan pilnīgi lieks gabals līdz svētdienas, Karonas tirgus dienas aprakstam, kur strādnieces zēniņu sabrauc kāda mašīna, jo galvenā problēma — vai saukt mācītāju vai apbedīt pašiem strādniekiem — risināt sākta tikai no šīs vietas. Protams, latviešu apzinīgajiem strādniekiem šai jautājumā nevar būt divu domu. Īdas Pol problēma var likties smieklīga, sīkpilsoniska. Taču, iedomājot franču strādnieku dzīvi, katoļu garīdzniecību ap viņiem, saprotam vajadzību pēc šīs problēmas risināšanas. Bez tam stila ziņā un sīkpilsones psiholoģijas izpratnē Īda Pol rāda daudz interesanta.

Pilnīgi gatavs, spēcīgs vielas izvēlē, izveidojumā, stilā — vienīgais nobeigtais darbs visā rakstu krājumā — ir Pjēra Ampa «Emmas kundze». Tikai te tūliņ jāpiebilst, ka šis ir taisni tāds stāsts, ko kā pornogrāfisku savos turpmākos rakstos apkaro paši almanaha redaktori (Niedre). Šai stāstā tēlots kādas bārdāmas «darbs» ar kungiem, kuriem viņa prot tik veikli pakalpot, ka iekrāj krietnu naudas žūksni un par to nopērk sev «godīgu» darbu — kasieres vietu kādā smaržu veikalā. Bez šaubām, šis stāsts netaisa nekādu virzienu. Neko neizteic ceturtā franča **Žorža Alti** tēlojums «Strādnieku izredzes». Tā varētu aprakstīt savus iespaidus, darbu meklējot, jebkurš strādnieks, un tie būtu, cerams, vismaz sulīgākā valodā izsacīti. Tāpat **Luija Aragona** dzejolis vai nu tiešām izvēlēts tik ļoti pliekans, vai arī vainojams atdzejojums.

Pavisam skumji kļūst, kad izlasa almanaha **teorētisko daļu.** Te mēs vispirms atkal saduramies ar Jāni Niedri. Viņš stāda lielu jautājumu: **«Kāda ir proletāriskā rakstniecība?»** Lasām:

«Attiecībā uz literatūru ir viss viens — vai dzejas grāmatu uzrakstījis reakcionārs vai sociālists, ja vien tā nav viņa arodā. — Grāmata paliek grāmata. Latvijā par literatūru ir valdošais vācu sociāldemokrātijas uzskats, ka «var būt laba vai slikta rakstniecība, bet ne šķiras. Tas esot lielinieku izgudrojums.» Protams, šādas domas, kad politiskā un saimnieciskā laukā šķiru attiecības saasinātas līdz pēdējam, kad kaut kādas kompromisa politikas pilnīgi izslēgtas, nevar būt runas par kompromisu, vēl vairāk — galvenokārt literatūrā.» Tā mēs sākam lasīt šai rakstā, un tā mēs pa viņa rindām kāpjam, kāpjam kā ar smagu nastu mugurā kādā neaizsniedzami augstā kalnā, kamēr pagurstam. Un mums jāpalaiž autors viens pats, jo to vis katrs nevar izturēt.

Mums jāatpūšas. Tad sākam turpināt ceļu pa citu vietu: «Saturs un stils — divi svarīgas lietas literāriskā ražojumā. Abi divi raksturīgi jautājumos — uzskatos par mākslas vispārīgi un literatūras par sevi.» Mēs atkal atsēžamies. Vai tiešām ar autoru noticis kas ļauns? Bet ne! Ir taču dažas pilnīgi normālas rindas, loģiski izteikta doma, kas pierāda, ka viņa saprāts vesels un viņš var atbildēt par saviem vārdiem un darbiem. Lūk, kādā vietā teikts: «Lai būtu proletariāta rakstnieks, tam nav jānāk tikai no proletariāta vidus, bet viņam jāstāv uz marksistiska pasaules uzskata.» Te doma daudz veselāka par otra «teorētiķa» Ego prātojumiem, kaut arī izteiksmē nav viss tik gluži normāli.

Varētu apliecināt vēl, ka Pļehanova, Fričes, Marksa u. c. izteikumi tulkoti un nocitēti samērā pareizi. Vismaz tāda aplamība kā Tautas augstskolas nākošajā mācību gada programā, kur šis pats Niedre (krievu literatūras vēstures lektors!) Šolohova romānu «Поднятая целина» («Plēsums») tulkojis — «Nospraustais mērķis», — vismaz tādu aplamību almanahā iespiestajā rakstā nav. Bet kas tad tur īsti ir? Īsi: nesakarīga domu virkne, jau sen mūsu pašu izdevumos izteiktas atziņas un citāti no krievu literatūrteorētiķu darbiem — vairumā uzskati, kuri jau nokritizēti un atmesti kopš astoņiem gadiem (piemēram, «dzīvā cilvēka kults»).

Drusku nopietnāk — vismaz gramatiskā ziņā — rakstījis **Edgars Ego.** «Latviešu literatūras kreisais sektors» — tā titulēts viņa raksts. Bet tam, kas pēc šī raksta gribēs kaut ko dabūt zināt par latviešu «kreiso» rakstniecību, būs rūgti jāpievilšas. Šai rakstā Ego neko neizstāsta, nepamato, nepierāda, pat nenosauc visus kreiso rakstnieku vārdus, kur nu vēl viņu darbus. Viņš tikai izsaka tādas savas domas, kas tam acumirklī ienāk prātā, — un konstatē, ka tās nav visai interesantas domas. Vairumā šīs Ego domas ir it kā A. Upīša domu tāpaļājums, mi-

nējums. Iespaids tāds: par ko arī Ego rakstītu, viņš vienmēr cenšas apsvērt, kā gan šinī jautājumā izsacītos A. Upīts. Un, tā kā Upīts jau krietni sen savas domas par latviešu literatūru glabā pats pie sevis, tad Ego nekādā ziņā netiek tām uz pēdām. Tā vienīgi drošais vēl paliek slavēt pašu Andreju Upīti, ko arī Ego, šķiet, spraudis par savas cenšanās augstāko mērķi, kaut bieži vien liekas, ka Upīts par šādu savu «suminātāju un advokātu» nevarētu būt diezin cik sajūsmināts. Strostēdams P. Vīksni par Upīša lamāšanu, Ego turas pie Spinozas. Bet Spinoza turējās pie vienīgā dieva — tā arī Ego jūtas pravietīgs un visuvarens. Kaut gan, sastrādādams ar savu kolēģi J. Niedri, Ego nav pamanījis ne loģiskos absurdus, ne teikumu šaušalīgo kropļošanu, — viņš tomēr savā rakstā māca Kurcijam loģiku un pārmet neskaidrību, kas esot grāmatā «Par mākslu. I». Pats savai loģikai Ego nebūt tik viegli «nepadodas». Piemēram, šāds teikums: «Čaks ir īpatnējākais **savā** dzejā.» Jājautā šim loģikas skolotājam, — vai **Čaka dzejā** vēl kāds cits arī varētu būt īpatnējs? Otrs teikums: «Spējīgākais starp signāliešiem ir dzejnieks Rudzītis, ja viņš nepaliks pusceļā.» Vai tas nav gluži tāpat, kā kad sacītu: «Šis suns ir melns, ja viņš rīt nekļūs balts.»

Ego raksta arī par marksistisko kritiku: «Marksistiskā kritika atšķiras no katras citas kritikas ar to, ka viņa grib atbrīvot cilvēka garu no katrām važām.»

Vai Ego pats pie sevis ir arī apdomājis, ko īsti viņš ar šo tirādi izteicis? Ko noskaidrojis? Ar ko vedis sakarā? Tādi miglaini, starp dažāda cita satura teikumiem iespiesti «domugraudi» sastāda Ego rakstā prāvu daļu. Tiem tiešām drīzāk sakars ar Spinozu nekā ar kreiso rakstniecību un tās problēmām.

Viens, kas sakarā ar šo rakstu izdevies, ir Ego «īpatnējais humors». Lasīdams ievēroju, kā parasts, «starp citām» iesprausta sekojošas rindas: «No spējīgiem vēl atzīmējami Jānis Plaudis, Emīls Skujenieks un Marģers Tanks.»

Pēc divi dienām «Sociāldemokrātā» (Nr. 174) atradās:

«Autora piezīme.

Jauniznākušajā literatūras almanahā «Virziens» ievietots rakstiņš «Latviešu literatūras kreisais sektors». Pie tā man, kā autoram, jātaisa dažas piezīmes ne tik daudz, lai paglābtu sevi no dažām nepatīkamām korektūras kļūdām, **bet aiz dziļākiem principiāliem un ētiskiem motīviem.** Almanaha redaktors Jānis Niedre daudz ko rakstā nostrīpojis un pielicis pats, lai gan es, viņam manuskriptu nododams, tādas pilnvaras netiku devis. Piemēram: «No spējīgākiem vēl atzīmējams Jānis Plaudis, Emīls Skujenieks un Marģers Tanks.» Tas manuskriptā nemaz nebija

teikts. **Tās ir** redaktoru pašu domas! Par emigrantu literatūru nošņāpta visa principiālā un galvenā daļa, **uz kuras bija dibināta Upīša polemikas un «kreisās frontes»** kritika, atstājot tikai vispārējos spriedumus. Kad laikus gribēju ieskatīties korektūras novilkumos, tad redaktors visādi izvairījās, tamdēļ cits nekas neatlika kā ķerties pie piezīmēm ārpus almanaha.

Edgars Ego.»

Tātad Ego taisa piezīmi aiz dziļi «principiāliem» un ētiskiem motīviem. Bet šai piezīmē taču nekādas «principiālas», ne vēl «dziļi principiālas» domu starpības ar Niedri Ego neuzrāda. Jeb vai Ego Plaudi, Skujenieku un Tanku nemaz neatzīst par dzejniekiem? Tas ļoti iespējams, jo ir taču, piemēram, daudz tādu nelabojamu alkoholiķu, kas «principā» neatzīst dzeršanu; ir tādi mācītāji, kas «principā» neatzīst precēšanos un to, ka zeme griežas; grieķis Toleds, kas «principā» atzina, ka viss ir tikai ūdens, riekstus grauzdams, nomira lielās slāpēs.

Šādu principiālu domstarpību dēļ abiem gan nevajadzēja ķerties pie viena «Virziena» taisīšanas.

Vēl almanahā daži dati par jaunāko franču strādniecības literatūru **Anrī Gilbo** rakstā. Bet arī te ideoloģiski neskaidri apgalvojumi un šausmīgas gramatiskas un iespieduma kļūdas.

Vēl jo niknāki valodas kropļojumi īsajos pagājušā gadā iznākušo grāmatu apskatos (visvairāk parakstījis -re). Pats komiskākais te ir šī -re «spriedums» par Sārta romānu «Rūķi». Tas nobeigts sekojoši: «Stils samākslots, sadauzīts. Autors pinas teikumos kā vista pakulās. Trūkst loģikas.» Te nu jāizsaucas ar čigāna Didža vārdiem, ko tas sacījis mācītājam: «Bībeles ērzeli! Citam tu rādi ceļu uz debesīm, bet pats savu kaimiņu Ķēpalu nezini!»

Vēl almanahā daži īsi rakstiņi par citu tautu proletrakstniecību. Tie pa lielākai daļai tulkojumi no krievu vai vācu proletžurnāliem. Kļūdaini bez jēgas. Ļoti neglīti, ka «Virziena» tulkotāji šiem rakstiņiem pielikuši savas šifras (-re), it kā rakstiņi būtu oriģināli.

Beidzot gribētu sacīt, lai virziena meklētāji mūs nepārprot. Almanahs, ja vien to nopietni sastādītu, būtu apsveicams sevišķi šinīs grāmatām grūtajos laikos. Kā jauno, radikāli domājošo strādniecības rakstnieku pūliņu kopojums tas būtu apsveicams arī tad, ja tajā nebūtu neviena ideoloģiski izturēta darba; pietiktu ar labo gribu, solījumiem nākotnē. Bet taču pareizrakstība, vienkāršu teikumu uzbūve, lai varētu saprast izteiktās domas, — tas taču nepieciešams! Šādā veidā «Virziens»

nav kreisajā literatūrā nekāds ieguvums, bet gan bēdīgs, pat apkaunojošs fakts.

Otrs almanahs **«Signāls»** kopumā interesantāks. Te ir vairāk banālību, vairāk muļķību, bet arī vairāk dzīves prieka un enerģijas. Almanahā pirmajā vietā anonīms ievadraksts. «Tieksme nesastingt un nezaudēt būtības inerci ir nervs, kas dod jēgu visai dzīvei...» Šādā «augstā stilā», sajaucot un pārprotot jēdzienus, kropļojot zinātniskus terminus, signālieši nonāk pie atziņas, ka «jauna un nozīmīga var palikt vienīgi tā rakstnieku paaudze, kura grib būt un palikt uzticīga kādreiz Jansona-Brauna un Andreja Upīša nospraustajās principiālajās robežās...». Vārdu sakot — arī šie jaunieši taisās klāt Andrejam Upītim par krustdēliem, pie tam vēl gaudodami:

«Cik grūts un smags ir šo jauno literāriskais darbs, cik maz tam atbalstītāju un sekmētāju.» Kaut gan arī šai almanahā dziļāku domu un atziņu trūkums, pat pašvērtības apziņas trūkums, tomēr viena lieta te labāka: savas vajadzības signālieši izteikuši samērā pareizos teikumos, un, salīdzinot ar «Virzienu», te slavējami maz iespieduma kļūdu.

Almanahā lasāmi 13 autoru sacerējumi. **Jānis Čavars,** redzams, žultaini nīst «baroto pilsoņu» sabiedrību, visus viņu institūtus un tikumus. Bet dzejolī izteikts šis naids izskan plātīgi — neizsauc lasītājā nekādu emociju. Dzejolis šausmīgi pārblīvēts dažādu nesakarīgu raibumu. Labāks ir otrs dzejolis par draugu no mazās Trokšņa ielas, kurš savelk siksnu ciešāk, klusinot vēderā dumpi. Čavaram nopietni jāpadomā, kā atzīto un izjusto izteikt vienkāršāk un mazāk vārdos. **Indras** domugraudi šoreiz neuzšķiļ dzejas dzirkstis.

Visvairāk «peršu» saspiedis **Kalnleja.** Dzejolī «Ģermāņi» dažas rindas diezgan ierosinošas, bet tām līdzās pārāk vieglas, paviršas:

> Bet gaužām žēl: jūs nomāc sērga
> *«Deutschland über alles»,*
> Un *«Drang nach Osten»* — malduguns jums galvās.

Tā ir lieka svaidīšanās ar vājām atjautībām, pie tam vēl nepareizā valodā (jāraksta: «...*über Alles*»). Ideoloģiski Kalnleja (šis «vecais strādnieks un sibīrietis») vispliekanākais. Viņš tīksminās par to, cik brīnišķi saule glāsta kviešus un rudzus Zemgales laukos; viņš aicina savu «sirdsāķīti»:

> Atnāc!... Atnāc!...
> Jūras vidū no putām uzcel man pili...
> Skūpstīšu, mīlēšu tevi bez mēra un gala...

Dzejoļu «apdarē» Kalnleja mēģina taisīt līdzi vai nu Grotam, vai Grigulim.

Meinhardam Rudzītim šoreiz visnepatīkamākā situācija. Viņu, kā otro redaktoru, laikam kolēģi nav iedrošinājušies kritizēt, un tā noticis, ka taisni viņš, kas šai almanahā tik sparīgi šķendējas par dekadentiem, pats ievietojis 100% dekadentu dzejoļu paraugu.

Kādā virknējumā — «Salauztais gredzens» viņš «dzied»:

O cilvēks — tu pats un tava dzīve
jau daudziem ir šķobījuši prātus
tik tāpēc vien, ka viņi traukušies vēl
vairāk kā es šādas patiesības krāt, —
nejaušot sevī, ka ikviens, kas grib
šādi visu esošo mētāt un vazāt,
paliek par pusaudzi, paliek par bērnu,
paliek par embriju un pat vēl mazāks, —
tāpēc ka cilvēks nav jēga, cilvēks
nav visu vērtību būtiskais pamats, —
jo nekad peli nenoķer slazds, jo nekad
sesku nenocērt lamats.

Tā var rakstīt tikai cilvēks, kam nav visi septiņi mājās. Šāds «dzejolis» var noderēt vienīgi ticīgām sieviņām kā pesteļu vārdi «rozes» aizdzīšanai. Tā ir ņirgāšanās par revolucionāriem cīnītājiem, kad aiz šādiem murgojumiem piekabina rindas:

Reiz pasaules dievus nogāzīs strādnieku
tulznainās rokas
no buržuju tiesu un likumu troņiem,
Kad viņu smadzenēs trauksies Marksa
un Engelsa patiesības!

Ja Rudzītis nenodotos līdzīgām «aizprāta» gudrībām, viņam rodas tīri dzejiskas rindas. Tādas izlasām dzejoļos «Truļu dzinējas pie Māras dīķa» un «Ganu puikas rudens». Pēdējais rakstīts heksametros, bet nav ievērota cezūras lietāšana un nav arī izturēti daktili. Dažas atjautīgas vietas **Vanaga** pārāk izstieptajā dzejojumā «Pasaka par svecēm». **P. Vītola** gabaliņš «Bezdarbnieki» drīzāk atgādina strādnieka piezīmes dienasgrāmatā, kur «smagas nopūtas laužas iz krūtīm», — dzejolis tas nav, tāpēc ierosmi nepanāks lielāku kā ikdienas valodā izteiktas bēdas.

Almanahā seši stāsti-feļetoni — tēlojumi. Bez kādām pa-

viršībām, labi uzrakstīts un iespaidīgs vienīgi Arnolda **Burgevica** stāsts «Zilajā jūrā».

Stāstā tēlots kāda mācīta grieķa — romiešu karavadoņa galeras airētāja (verga) naids pret Grieķijas iekarotājiem romiešiem. Vēl izturēts un izdomā saistošs K. Ģintera «Kreditors». Iespaidu mazina sausā izteiksme un dažas šķidrās asprātības. Arī **Vanaga** feļetons par pieminekļa celšanu tīri atjautīgs, tikai varēja vairāk koncentrēt un kaut cik nozīmīgāk beigt. Pārējo — **Branka, Fimbera un Lejas** gabaliņi visai trafareti; tie atstāj pliekanu sadomājumu iespaidu.

Toties pretalkoholiķis Jānis Buks almanaha apcerējumu daļā atradis piemērotu vietu, kur ļaut vaļu savai pārpilnajai sirdij. «Paģiru pesimisms apdraud literātus un kultūru!» viņš sauc. «Nost ar Austriņu, kas raksta:

Liķiera glāzīte
Dzintara lāsīte...
Šip,
Ļip, lip! —

Nost ar Grotu, Griguli, Čaku, Ziemeļnieku; nost ar to cilvēku, kas uzsauc:

Šurpu viski, zodā,
Viski labi daudz!»

Šo pēdējo (Grēviņu), kā jau augstāka amata vīru, Buks baidās vārdā saukt. Un te, lūk, izpaužas šī plāpīgā pretalkoholiķa dubultmorāle, līdzīga tai, kādu viņš sludināja, runādams reiz 4. Valmieras k. p. kareivjiem par alkohola postu. Ne ar pušplēstu vārdu viņš nenorādīja, ka taisni sociālās nejēdzības ir tās, kuras spiež strādniekus buržuāzijas valstī mest savus pārmocītos prātus, veselību un ubagu grašus degvīna glāzītē. Tad viņš runāja kaut ko par vispārēju netikumu, par iedzimtību un citas pilsoņiem patīkamas muļķības. Šai rakstā Buks nošauj arī dažu labu buku literatūrvēstures zināšanās, bet literatūra jau nav viņa specialitāte.

Vēl **Meinhards Rudzītis** uzrakstījis savas atbildes visādos viņu interesējošos literatūras jautājumos. Šīs atbildes viņš apvienojis zem virsraksta — «Naturālisma loma mūsu laikmetīgajā lirikā». Par naturālismu visā 6 lappusēs ieblīvētā rakstā tikai 2 teikumi. Un ar tiem pietiek, lai pārliecinātos, ka Rudzītis nemaz vēl nav noskaidrojis, ko īsti apzīmē ar vārdu «naturālisms». Rudzītis pārmet Grigulim, ka viņš šķirot «subjektu no objekta un pretēji». Ka Rudzītis subjektu, objektu un daudz ko citu jauc juku

jukām, tas redzams vēl arī no jēdziena «dialektisks» stādīšanas pretstatā jēdzienam «ideālistisks». Acīm redzot Rudzītis domā, ka «materiālistisks» ir tas pats, kas «dialektisks». Ja Rudzītis vienā teikumā saka: «Dzeja arvien ir bijusi vislaikmetīgākā...» — bet pēc trim rindiņām atkal apgalvo: «Īstenībā mums pavisam nav laikmetīgas dzejas...» — tad tur nav ko brīnīties. Viņš vēl jauns, un viņa spars liecina par labu cerībām, ka tas ar laiku var piesavināties kā zināšanas, tā loģisku domāšanu un pareizrakstību.

V. Spilners rakstiņā «Proletariāts un kultūra» aģitē par iestāšanos RTA. Pastarpēm izsaka dažas visiem zināmas simtgadējas patiesības, kā, piemēram: «Kultūra un politika ir cieši saistītas lietas...» Vai arī: «Pašam kungam (domāts mācītājs. — *Ref.*) baznīca noder par vietu, kur augstos svētkos reprezentēties.» Bet starp šādām rindām gadās arī tādas, kuras nekādā ziņā nedara godu RTA vadītājam. Tā Spilners apgalvo, ka «šodien vēl mums nav citas kultūras, no kuras mācīties, kā vienīgi kapitālistiskā sabiedrībā veidotā pilsoniskā kultūra». Vai tā drīkst rakstīt cilvēks, kuram vajadzētu būt kultūras jautājumos zināšanām!

Tālāk — Spilners veco, puspilsonisko tautsaimnieku garā apgalvo, ka «proletariāts savā būtībā ir radoša (laikam domāts — ražojoša. — *Ref.*), ne patērējoša šķira». Ko lai Rudzītis mācās no Spilnera?

Hronikas rakstiņi — jaunāko grāmatu apskati — sarakstīti lozunga iespaidā: «Sitiet ienaidniekus un glābiet draugus!»

Nekādi principi, nekādi nopietni uzskati par literatūru te nav izteikti. Vīlips — tas lai labāk metot dzejošanu pie malas, Čaks esot nonācis «klusajā nāves punktā», Ādamsons rakstot «šķidru un nelietojamu masu», Plaudis esot vienkārši muļķis. Bet Fimbers — svaigs un īsts. Rudzīša vīrs ar basām kājām, tas tik esot viens «riktīgs» vīrs.

Vai tiešām jūs, biedri, neizmaniet šo traģikomisko pašapmānīšanos. Taču nedomājiet, ka ar šādu slavas apdrošināšanas uzņēmumu jūs piemuļķosiet strādnieku-lasītāju.

Kā ideoloģiskā, tā arī formas ziņā signāliešu almanahs visā savā rindu masā neizveidots, svaidīgs, virspusējs un naivi pļāpīgs.

Ja taisnība, ka šo almanahu Jelgavas apgabaltiesas prokurors konfiscējis, tad varam sagaidīt, ka šis centīgais kungs drīz sāks konfiscēt arī vilcienu sarakstus.

Homo [*J. Plaudis*]

«Domas», 1933. g., Nr. 6, jūnijs, 341.—347. lpp.

VĒRTĪBAS PĀRVĒRTĒJOT

Rūdolfs Egle un Andrejs Upīts. Pasaules rakstniecības vēsture, 20. grāmata. Izdevis A. Gulbis, 1934. g.

Pēc tā ārkārtīgi lielā rakstniecības vēstures grāmatu skaita, kas iznākušas pēdējos pāris gados vai patlaban turpina iznākt, jādomā, ka mēs esam zināmā literāriskas gatavības posmā un visa iegūtā raža tiek vētīta un sadalīta apcirkņos pēc tās īpašībām, kā to krietni saimnieki dara. Bet iznākušās pasaules un latviešu rakstniecības vēsturēs, kas, vienalga, aptver vai nu visus, vai atsevišķus attīstības posmus, neatrodam to skaidrību un noteiktus principus, ar kādiem katrs saimnieks dara savu darbu.

Protams, ja jau šķirošanas sieti nav vienģabalaini, bet ar izrautām acīm, pa kurām izbirušas cauri arī pelavas un nezāles, tad lieta sākama pilnīgi no jauna un ar jauniem šķirošanas principiem. Sevišķi to vajag literatūras vēsturei, jo tanī iestrāvo visas tautā radušās kultūras vērtības. Katras tautas literatūras vēsture ir arī viņas garīgais spogulis, tālab prasa sevišķi uzmanīgu slīpējumu pēc mūsu pašu gara atziņām. Tagad mums jāpieiet visām lietām, vadoties no jaunas idejas, kuras mērķis ir liela un laimīga Latvija.

Šī grāmata gan iznākusi nedaudz pirms augšminētās idejas uzvaras, tajos laikos, kad ļoti godāja objektīvismu, — it īpaši vēsturu autori mīl šādu titulu. Kaut daži recenzenti grāmatu arī nosauca par «objektīvu», tad tie to darījuši, neapzinādamies šī vārda saturu. Patiesībā grāmata tāda nav, jo tanī latviešu rakstniecība apskatīta pilnīgi no viena, neobjektīva, un proti — sociālisma un šķiru cīņas propagandas viedokļa. Pazīstot autoru sabiedriskos uzskatus, jāsaka, ka citādi tas arī nevarēja būt. Rodas jautājums, cik piemērota tāda literatūras izpratne ir tagadējos apstākļos, kad nav svarīgi tas, kā kāds autors rakstījis, bet arī tas, ko un kā viņš to apskatījis. Tādēļ mums līdzšinējie sasniegumi vērtējami ar jaunu mērauklu, ar valsts un tautas intereses aizstāvošā subjektīvisma mērauklu. It sevišķi ar viņu jāpārmēro visas tās grāmatas, kuras ļoti «objektīvi» ienesa internacionālistiskās idejas.

Turpmāk lai runā pati grāmata. Pašķirstīsim piemēra dēļ tās lappuses, kurās autori stāsta par literāriskiem notikumiem un sasniegumiem neatkarīgā Latvijā. Tie mums vistuvāk un visvieglāk pārredzami.

Par negatavo dzejnieku J. Grotu un par vājo K. Dzelzīti grāmatā tikpat rindas kā par E. Virzu, bet par idejām tukšo komēdiju autoru J. Pētersonu, kreiso cīnītāju A. Kurciju, komunistu

L. Laicenu divas reizes vairāk, par J. Akurateri vai A. Upīti trijas reizes vairāk. Bet vēl lielāka starpība atzinumos, no kuriem redzam autoru vēlīgās uzmanības iemeslus. K. Dzelzītis — «savu karogu nemieru viņš vēda pār galvām tiem tālā ceļa gājējiem, kuru mērķis vēl nākotnē un kas ne uz mirkli nedrīkst aizmirsties, lai šo mērķi nepazaudētu no acīm. Sociālistiski sabiedriskā ideja arvien spēcīgāk aizņem dzejnieka dvēseli un liek tai izskanēt dinamiski kāpjošā melodijā, gleznaini notēlodama masu trauksmes izjūtas.» J. Grots «sociālistiskai grupai pieskaitāms jau tādēļ vien, ka savā pasaules atziņā ir sociālists un partijas darbinieks». J. Pētersons — «viņš ir seklās, pelēkās pilsoniskās ikdienas radikāls kritiķis un noliedzējs». A. Kurcijs — «pēc intensīvas sabiedriski politiskas darbības kreisajā cīņas frontē un plašām filozofijas un mākslas teorijas studijām nāk klajā Kurcija lirikas labākās grāmatas». L. Laicenam ir «nežēlīga, graujoša pilsoniski kapitālistiskās iekārtas kritika». Protams, ka A. Upītim ir visas tās pašas īpašības, lai par viņu varētu teikt to pašu, taču Sudrabkalns, kas aprakstījis grāmatas autorus, bijis nesalīdzināmi smalkjūtīgāks.

Ne tik nacionālie, arī ētiskie principi grāmatā runā savu. A. Saulieša cilvēki «cīnās ar apkārtni vai paši ar sevi, cenzdamies pēc sirdsšķīstības vecajā, tradicionālajā nozīmē. Nemitīgi atkārtots, šis motīvs paliek neciešami uzbāzīgs un apnicīgs.» Un, «kā strādnieku šķiras un viņas cīņas dzejnieks, Laicens ir īsts «aziāts» pretim pilsoniskai kultūrai un viņas iekārtai».

Ja grāmatā apskatīts pāris vāju lugu sarakstījušais A. Andersons, tad gan daudz lielāka vērība bija piegriežama daudziem citiem darbiniekiem, piemēram, Lejas-Krūmiņam, kura darbs latviešu rakstniecībā, sevišķi priekškara gados, nebija tik niecīgs, ka nav atradis vietu. Grāmatā ir arī «rakstnieks» Opincāns, kuru vairāk pazīst pēc policijas protokoliem un par kuru pārāks bija Diženajo Bernhards, kurš, saprotams, aizmirsts.

Kas ir grāmatā uzskaitītie — Tanks, Branks, Kalnleja? Neviens viņus nemeklēs, jo tie bija vienīgi sociālisma un šķiru cīņas sludinātāji, bet rakstnieki nemaz. Bet atkal aizmirsti Jonass Miesnieks, P. Aigars un citi, kas nekad nav maksājuši meslus sociālismam.

Paviršs arī grāmatas stils, jo kādā žargonā gan teikts par E. Birznieku-Upīti: «Neuzbāžas ar saviem personīgiem prātojumiem,» — vai par Ērmani: «Vismaz nepārprotami izlaužas naids pret sociālismu un revolucionāriem un neaprobežota cieņa pret mistiķiem — dieva meklētājiem.»

Tikpat paviršī un partejiski rakstīts arī par pārējo tautu rakstniecību, noteikti noliedzot vai pat pilnīgi ignorējot tos,

kas cīnījušies savā tautā par nacionāliem mērķiem. Pārliecīgi cildināti visi, kas piedalījušies revolucionārās kustībās. Bez tam daudzās vietās autori pārāk tuvu piegājuši citām literatūras vēsturēm, neminot avotu.

Viss tas liecina, ka grāmatas sarakstītāji nav to rakstījuši, vadoties no objektīvisma. Ja par E. Virzu teikts, ka «daudzus lasītājus traucē uzsvērtā tendence», tad to daudzkārt vairāk var sacīt par autoriem. Reizē kļūst nesaprotams, kā R. Egle gan varēs būt par izdevniecības «Literatūra» izdodamās «Latviešu literatūras vēstures» līdzredaktoru, jo pārējo vārdi liecina, ka šim darbam būs citi vērtēšanas principi.

«Pasaules rakstniecības vēsture» vismaz, cik tālu tā attiecas uz latviešu rakstniecību, rakstīta sociālistiskai Latvijai un savas tendences dēļ ir anahronisms, kas pilnīgi pieder pagātnei. Izšķērdēts liels laiks un darbs, jo šī sijāšana reiz būs jāsāk no gala.

A. Francis

«Tēvijas Sargs», 1934. g., Nr. 5, 1. decembrī.

ATBILDE A. FRANČA KUNGAM «RAKSTNIECĪBAS VĒSTURES» LIETĀ

Atstādams manis izdotās «Pasaules rakstniecības vēstures» autoriem R. Eglem un A. Upītim plašāku atbildi A. Franča kga recenzijai («Vērtības pārvērtējot» — «Tēvijas Sarga» 5. nr.), ieskatu par nepieciešamām dažas piezīmes pie «Vērtību pārvērtēšanas», kāda gadījusies pirmoreiz manā 30 gadu izdevēja darbā.

A. Franča kgs pats uzsver, ka rakstniecības vēstures uzdevums «vērtēt un sadalīt apcirkņos» visu literatūras materiālu, «jo tanī iestrāvo visas tautā radušās kulturālās vērtības». Bet tūliņ ļoti uzbudinās par to, ka vēsturē rakstīts arī par sociālistiskā novirziena rakstniekiem — dzejniekiem J. Grotu, K. Dzelzīti, A. Kurciju u. c., «noteikti noliedzot vai pat pilnīgi ignorējot tos, kas cīnījušies savā tautā par nacionāliem mērķiem». Šo savu apgalvojumu A. Franča kgs grib pamatot ar nedaudziem, pie tam nejaušiem citējumiem.

Bet, pieturoties tiem pašiem A. Franča kga «šķirošanas principiem» un pāršķirstot vien «Rakstniecības vēstures» lappuses, tiek redzams, ka, piemēram, Bizantijas laikmeta, grieķu baznīctēvu un pirmā kristīanisma laika literatūras apskats ar daudzu paraugu tulkojumiem un citātiem varētu pavedināt uz slēdzienu,

ka «Rakstniecības vēstures» autori ir noteikti gnozeoloģijas un klerikālisma piekritēji. Itāļu rakstniecības apskatā gandrīz ik lappusē tik daudz runas par «nacionālās apvienības ideju, kas kaisli un strauji aizrauj visus prātus», par «nacionālās atsvabināšanās darbu» utt. sakarā ar rakstniecības attīstības gaitām, ka autorus varētu pieskaitīt visnoteiktākiem nacionālistiem. Ja A. Franča kgs meklē speciāli nacionālo tēmu literatūras vēstures apskatā, tad viņš to bagātīgā mērā var atrast čehu, ungāru, jaungrieķu u. c. rakstniecības apcūkojumos, kur dzeja parādīta nešķirami ciešos sakaros ar tautas dziņām pēc patstāvības un nacionālās neatkarības.

Bet acīm redzot Franča kgu galvenā kārtā interesē tikai latviešu rakstniecība un uzbudina fakts, ka vēsture piemin arī sociālistiskā novirziena dzejniekus un rakstniekus. Bet J. Grota un A. Kurcija dzeju krājumi nu reiz ir noticis fakts, tāpat kā fakts ir sociālistisko ideju ietekme visā latviešu rakstniecībā pēc 1905. gada līdz pat jaunākiem laikiem. Nekādi nav vēstures pienākums ignorēt esošos faktus un izlikties neredzam to, kas visiem zināms tikpat latviešu literatūras vēsturē, kā viņas kritikā. Apkarot sociālistiskās idejas nav vēstures, bet sabiedrības un literatūras ideoloģijas pienākums.

A. Franča kgs ar saviem izmeklētiem citātiem gribētu pierādīt sociālistiskā virziena cildināšanu un nacionālās idejas novārtā likšanu pašreizējā rakstniecības vēsturē, lai gan viņa paša uzstāšanās pret objektīvismu un par subjektīvā viedokļa pielietošanu literatūras apcerē paļauj vēstures sarakstītājiem tādu neierobežotu patvaļu, no kuras viņi savā darbā īsti laimīgi izsargājušies. Necitējot vēstures autoru spriedumus par Stenderu, Merķeli un tautas atmodas laika darbiniekiem, kur rakstniecības parādības uzsvērti nostādītas sakarā ar nacionāliem centieniem, minēšu tikai dažus raksturīgākos teicienus vēlāko darbinieku apcerē. Āronu Matīss «pārliecinošs un dedzīgs nacionālists», tāds pats arī «Daugavas» autors Rainis. Akuratera dzejā «arvien spēcīgāka paliek arī nacionālā tēma, kuru viņš ar īsta romantiķa sajūsmu ieauž dzimtenes skaistāko vietu apdzejojumos». Līdzīgā garā raksturoti Skalbe un Jaunsudrabiņš. Ieviņš, «no svešuma dzimtenē atgriezies, tepat atrod savu ilgu piepildījumu un nododas Latvijas dabas un vienkāršas laucinieciskas mīlas slavinājumiem». Īsti nacionāla sajūsma un svaigas, sulotas gleznas raksturojot Ieviņa «jauno novirzienu» utt. Lasīdams spriedumu par Ķeniņa dzeju, es guvu noteiktu pārliecību, ka «Rakstniecības vēstures» autori nacionālajiem dzejniekiem piegājuši ar tādu pašu objektivitāti kā sociālistiem. Pavisam dīvains A. Franča kga paņēmiens pārmest «Rakstniecības

vēstures» autoriem J. Grota ierindošanu sociālistiskajos dzejniekos, kur tikpat apcere, kā citējumi viņu tēlo kā noteiktu jūsmu romantiķi.

Cik rindu drīkstētu rakstīt par katru latviešu jaunāko dzejnieku, to laikam gan neviens latviešu literatūras kritiķis neņemsies noteikt. «Rakstniecības vēsture» ir pirmais lielākais latviešu sacerējums pasaules rakstniecības nozarē, kam, bez šaubām, arī savi trūkumi un nepilnības. Bet darbs ir darīts ar vislabākiem nodomiem.

Ansis Gulbis

«Tēvijas Sargs», 1934. g., 29. XII, Nr. 9.

ATBILDE A. GULBJA KUNGAM PASAULES RAKSTNIECĪBAS VĒSTURES LIETĀ

Sakarā ar manu rakstu «Tēvijas Sarga» 5. numurā — «Vērtības pārvērtējot» A. Gulbja kungs man parādījis lielu uzmanību, pirmo reizi savā 30 gadu izdevēja darbā ievērodams kādu savu grāmatu recenzentu. Šo uzmanību es ar pateicību pieņemšu.

Tomēr, neapšaubot A. Gulbja kunga labos nodomus, izdodot Pasaules rakstniecības vēsturi, jāatkārto, ka tie, vismaz attiecībā pret latviešu rakstniecību, nav piepildījušies.

A. Gulbja kungs saka, «ka ieskatu par nepieciešamām dažas piezīmes pie «Vērtību pārvērtēšanas», kāda gadījusies pirmo reizi manā 30 gadu izdevēja darbā». Šeit atļaušos norādīt uz tādu sīkumu, kas A. Gulbja kungam liekas nezināms. Proti: tas mērs, pēc kura vērtības apskata nevis pēc atsevišķu personu vai grupu interesēm; bet gan pēc viņu tiešās vērtības un visas tautas interesēm, ir radies pirmo reizi latviešu rakstniecības pastāvēšanas laikā pēc kliķu jūga nokratīšanas. Pēc tā vairs nav vienalga, vai rakstniecību vērtē pēc nacionālisma vai dialektiskā materiālisma mērauklas. Tā ir tāda patiesība, ko ne Gulbja, ne viņa līdzstrādnieku kungi nevarēs noliegt un kura arī neizstiepjas un nesaraujas personīgu interešu dēļ.

Bet, tā kā atbildē A. Gulbja kungs nav atspēkojis recenzijā minētos pierādījumus, bet ar citiem argumentiem mēģinājis pierādīt, ka minētā rakstniecības vēsture, īpaši tās latviešu nodaļa, ir gan laba un tās autori nav vadījušies no sociālistiskām idejām, kaut gan viņiem būtu bijušas tiesības to darīt, tad arī es neatgriezīšos pie senāk minētiem datiem, kas jau pierādīja vēstures sociālistisko garu, bet pieminēšu tikai to, ar ko A. Gulbja kungs pamato šīs grāmatas dziļo nacionālismu.

Par iepriekšējām burtnīcām nebiju plašāk izteicies. Salīdzinot tās, redzam, ka tās nav tik paviršas kā latviešu nodaļa un ir arī objektīvākas, bet tas tikai tādēļ, ka autori ļoti cieši pieturējušies šo zemju literatūras vēsturēm un tā ir spējuši pārtikt viņiem nepatīkamām vietām ar mazāku īgnumu pret nacionālismu, jo tad tiem būtu jāatturas no šo laikmetu un tautu rakstniecības apskatīšanas, jo ne Bizantijā, ne renesanses Itālijā dialektisko materiālismu vēl nepazina. Tāpat tas ir ar Stenderu, Merķeli un tautas atmodas laikmeta darbiniekiem, par kuriem, pirmkārt, mums jau standartizējušies vēsturiski uzskati un, otrkārt, arī viņu cīņas dēļ pret muižniecību, jo sociālistiem ir tendence arī nacionālus cīnītājus padarīt par savējiem. Bet, jo vairāk autori tuvojas jaunākiem laikiem, jo mazāk iecietīgi tie kļūst, jo te jau parādās rakstniecībā politiskie pretinieki, kuri jāiznīcina, kur un kā vien var. A. Gulbja kungs te piebilst: «A. Franča kungs... tūliņ ļoti uzbudinās par to, ka vēsturē rakstīts arī par sociālistiskā novirziena rakstniekiem.» Sociālistiskais novirziens ir bijis, un to izsvītrot nevar, bet rakstniecības vēsturei šis virziens nav izceļams cildināšanai pāri citiem, jo visā pēckara laikā nav devis nevienu apdāvinātu rakstnieku, ja arī mēs pieejam no objektīvisma viedokļa. Bet tagadējais laiks prasa arī literatūras vēsturē norādīt, kādu lomu šis virziens spēlējis tautas dezorganizēšanā, kopjot šķiru cīņu un noliedzot un nonievājot latviskās kultūras pamatus. Ja autori būtu vadījušies kaut tikai no objektīvisma par tik, ka tie katru virzienu vērtētu pēc šī virziena kritērija, arī tad šī grāmata būtu lietojama. Bet taisni pēdējā daļā, kurā visasāk izpaudās divu ideju pasauļu sadursme, autoru neiecietība un simpātijas sociālismam kļūst visskaidrāk saskatāmas. A. Gulbja kungs var taisnoties vienīgi ar to, ka grāmata sarakstīta īsi pirms 15. maija un ka ne izdevējs, ne līdzstrādnieki nenojauta to, kam bija jānāk un kas nāca.

A. Gulbja kunga pievestie citāti par Āronu Matīsu, Raini, Jaunsudrabiņu vai Ieviņu neko nedod tādēļ vien, ka tie raksturo šo darbinieku darbu, bet ne literārisko vērtējumu. Bet Akuraters, Skalbe un it sevišķi Ķeniņš nesenā pagātnē bija cilvēki ar lielu noteikšanu izdoto grāmatu izplatīšanā ar Kultūras fonda palīdzību; tiem tad grāmatas autori nav skopojušies paglaimot, ko it sevišķi var sacīt par Ķeniņu: «... advokāts, diplomāts, izglītības ministrs...», «Viņa fantāzijas skats ir tik asināts, nojautas tik izsmalcināti jutīgas, ka to izveidošanai mākslas formā nepietiek valodā līdz tam lietotu līdzekļu, tāpēc viņš kombinē jaunus vārdus, īpaši salikteņus, lietu, laika, vietas un īpašību apzīmējumiem». Pazīstot A. Upīša aso satīriķa spalvu, daudzi

lasītāji padomās — vai te starp rindām nespīd dzēlīgākā satīra, ko viņš jebkad par kādu rakstnieku teicis, reizē izpildot arī viņam uzlikto pienākumu.

A. Gulbja kungs domā, ka tas, cik par kādu autoru var rakstīt, ir tikai viņa — kā izdevēja darīšana, kurš var izcelt vai pazudināt cilvēkus pēc saviem ieskatiem. Bet tautas viedoklis prasa, lai uzmanību velta visvairāk tiem, kas ar savu darbu veicinājuši latviskās Latvijas celšanu un arī to atzīmēšanu, kas paši vērtīgāki nekā rakstnieki un dzejnieki, kuru vārdi jau recenzijā tiek piesaukti. Protams, pēc grāmatas iznākšanas recenzents noteikt to, cik rakstīt par katru, vairs nevar, bet pēc padarītā darba gan drīkst vērtēt, kam autori veltījuši savas simpātijas, un šoreiz tās ir sociālisma pusē.

A. Gulbja kungs domā, ja ne viņš, tad viņa vēstures autori varēs pierādīt šīs vēstures labās īpašības, jo R. Eglē pēc vēstures raksturojuma visur mēģina saskatīt vadošos pavedienus, skaidras līnijas, uzmanīgi, bet noteikti rīkodamies ar jaunlaiku literatūrzinātnes komplicēto aparātu. Taču pēc stila redzams, ka Egles līdzdalība izbeidzas ar tautas atmodas laikmetu. Bet, kā A. Upīts, kas visu savu dzīvi veltījis, lai noliegtu mūsu kultūras normas, sabiedrisko iekārtu, valsts formu gan savā agrākā sabiedriskā, gan literāriskā darbā, un kas šinī vēsturē arī raksturots, — «reālisms, sociālisms, dialektiskais materiālisms mākslā un dzīvē veido viņa pasaules uzskatu», — pierādīs, ka viņš sen jau kļuvis par lielu nacionālisma apustuli, kas visu mūžu mīlējis savu tautu un tās ceļu uz 15. maiju un laimīgu nākotni, tas sabiedrībai ir ļoti interesants jautājums.

A. Francis

«Tēvijas Sargs», 1935. g., 25. I, Nr. 4.

SARGĀSIM SKOLU JAUNATNES GODU!

(Jānis Plaudis. Ģimnāzisti. Romāns. Rīgā, 1935, 238 lpp.)

Jaunības nobrieduma laikmets, kā tas izpaužas zēnos un meitenēs, daudzkārt cittautu rakstniecībā devis romāniem materiālu, attēlojot jaunatnes īpatnējās izjūtas un pārdzīvojumus tādās reizēs. Šinī ziņā autors izmantojis pie mums vēl maz cilātu vielu, un viņa darbs vienam un otram radīs interesi. Bet kā viņš šo vielu izmantojis!

Autors tēlo kādas pilsētas ģimnāzijas skolēnu dzīvi, sāk to ar audzēkņu pārbaudījumiem un pirmo gadu klasē, tad tēlo vieglas mīlestības un jūsmošanas laiku, bet pēdīgi rāda mācību beidzamā gadā, gatavības pārbaudījumus un cerības uz

augstskolu. Viena otra nodaļa, īpaši par skolēnu dzīvi ārpus skolas, dod raksturīgu patēlojumu, bet visumā romāns ne kā sadzīves tēlojums, ne kā mākslas darbs nav pieņemams.

Ko Plaudis mums dod, tā nav ģimnāzistu, tā ir dauzoņu un palaidņu dzīve. Jau tas vien, ka autors liek ģimnāzistam noslepkavot kādu baronu, neliecina par autora mākslinieciskā takta un dzejas patiesības izjūtu. Es nezinu, cik statistika var uzrādīt gadījumu no mūsu ģimnāzijas dzīves, kad ģimnāzisti pārādās par slepkavām, kaut vai agrārlietās, pat ja tāds gadījums būtu, tas nedod autoram nekādu tiesību tēlot to dzejas darbā, kurā jāizpaužas tipiskajam, raksturīgam no ģimnāziju dzīves, bet ne atsevišķiem kriminālnotikumiem. Otrām kārtām — autora izturēšanās pret ģimnāzijas skolotājiem! Jau skolotāju palamas vien ko vērts — Onkulīts, Vecais Janka, Pīļu Kāja! Var jau būt, kādā pilsētas nomalē tādas palamas dzird, bet vai viņas tik raksturīgas ģimnāzijas dzīvei? Ne taču no palamām sastāv ģimnāzijas dzīve, bet no audzināšanas un izglītības darba. Katrā ģimnāzijā var gadīties palaidņi, bet vienam pretim stāv simtiem kārtīgu, darbīgu un godīgu audzēkņu! Šī Pīļu Kājas noziegums pastāv, starp citu, iekš tam, ka viņš neļauj nobēgt ģimnāzistiem un ģimnāzistēm pa krūmiem (kad tie izbraukuši ekskursijā) un neļauj vagonā dziedāt, piemēram, tādu dziesmu: «Alu, alu, alu, alu! Lai alus rīklē plūst!» Un savādi! «Neko darīt, Pīļu Kāja bija ekskursijas vadītājs. Vajadzēja paklausīt,» tēlo J. Plaudis. Bet mums ir tik daudz daiļu, jauku, tīru tautas dziesmu, vai tad tās ģimnāzisti nevarēja dziedāt? — jautās lasītājs. Tad — ģimnāzistu, pat labāko, izturēšanās pret meliem! Tie melo, ka čīkst vien, ne acis nepamirkšķinādami, pat godīgākie (Grauds) starp tiem. Ilgus gadus esmu darbojies ar ģimnāzistiem un novērojis taisni otrādu — jaunatnes taisnības mīlestību arī tad, ja notikusi kļūda un alošanās! Tāpat ģimnāzistu izturēšanās pret sektantu un tikumības jautājumu vakaru drīzāk ir Daugavmalas huligānu izturēšanās, ne ģimnāzijas audzēkņu. Arī tad, ja autors varētu atsaukties uz atsevišķu gadījumu, tas neattaisno viņa tēlojumu, jo dzeja nerāda dauzoņu hroniku, bet tipisko dzīvē! Nostādot tādā plāksnē mūsu ģimnāziju dzīvi, kā to autors darījis, viņš nepatiesi apvaino mūsu ģimnāziju audzēkņus un audzinātājus, no kuriem vislielais vairums dara savu pienākumu apzinīgi, ar sekmēm, godprātīgi izturoties savā starpā. Tāpat skolnieču kopā guldināšana ar zēniem nav tik cildena lieta, kā autors to tēlo, kaut arī tai pretojas tas pats Pīļu Kāja.

Arī dzejas formā daudz nepieņemamu lietu, piemēram: «Ti-

kumība nemājo ne cilvēka galvā, ne sirdī, bet gan daudz daudz zemāk» (179. lpp.). «Acis spiedās uz āru, un lūpu kaktiņos krājās putas» (protams, skolotājam) — utt.

Ko Plaudis tēlojis, tā nav mūsu skolas jaunatnes dzīve, tā ir dauzoņu un palaidņu dzīve. Dot tai mūsu ģimnāzistu dzīves nosaukumu ir mūsu jaunatnes apvainojums.

Līgotņu Jēkabs [J. Roze]

«Jaunākās Ziņas», 1936. g., 29. II, Nr. 50.

ĢIMNĀZISTI
(PĀRRUNAS KĀRTĪBĀ)

Kad biju izlasījis šo Jāņa Plauža mirdzoši uzrakstīto grāmatu, man bija žēl, ka neesmu kritiķis, vismaz recenzents, un nevaru atklāti izteikt savu prieku. Tagad, kur Līgotņu Jēkabs nodevis par romānu «Jaunāko Ziņu» 50. numurā noliedzošu kritiku, pirmajā brīdī biju pavisam apmulsis. Vai tad tiešām es, pats rakstīdams puslīdz labus stāstus un romānus, būtu tik liels nepraša sveša darba vērtējumā? Nevarēju apmierināties, neizlasījis «Ģimnāzistus» vēl reizi. Un nu, pēc otrreizējas lasīšanas, mana vēlēšanās runāt par šo darbu, kas nobīdīts gandrīz kaitīgas literatūras kaktā, ir vēl augusi. Es jūtu pienākumu izteikt savas domas. Atstādams godājamo kritiķi pie viņa uzskatiem, vairāk nekā nevēlos kā īsos vārdos klusi pasacīt: lasiet šo grāmatu! Tā ir tik dzīvi uzrakstīta grāmata, kādu no jaunākās rakstnieku paaudzes sen gaidījām. Lasiet to, jauni un veci! Jaunajiem būs skaists atbalsts viņu centienos, vecajiem — prieks par tautas nākotni, kas veidojas tik možos jauniešos, kādus autors tēlojis. Nebīstieties! Tur nav banalitātes. Tur nav nevienas netīras lietas. Ir tikai jaunības pārgalvība un enerģijas pārplūdums. Romānā jūtama dzidra pavasara skaņa, kas apņem zaļo zemi un cilvēkus kā tīra tautas dziesma. Skaisti ir notēlota jaunu siržu mošanās uz pasaules lielāko brīnumu — mīlestību. Cik teicami aug jauno ļaužu pašdarbības un biedrošanās tieksmes, tiekdamās vienīgi augšup! Aizgrābjošas ir grāmatas beigas, kur skolas biedri galvenajam varonim sagādā iespēju apmeklēt augstskolu. Lasiet šo grāmatu, un jums būs prieks par krietno Graudu, kareivīsko Čempiņu un par karātavu humora pilno Feliksu Dzērvi. Esmu pārliecināts, ka pat ģimnāziju skolotājiem un direktoriem šī grāmata patiks.

J. Jaunsudrabiņš

«Jaunākās Ziņas», 1936. g., 14. III, Nr. 61.

LATGALIEŠU RAKSTNIEKS CEĻA JŪTĪS

Pavasarī divi līdz šim nekur nepazīstami jaunekļi zem Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības protektorāta sarīkoja pirmo «Latgoles jaunūs rakstnīku vokoru» Rīgā. Tad pat Berlīnes publikai kādas nēģeru cilts piederīgie demonstrēja savas garās lūpas, kādēļ tad latgaļu pilsoniskā zelta jaunatne nevarētu parādīt rīdziniekiem savus spalvas nedarbus, neizgulētās literāriskās masalas. No latviešu literāriskās pasaules vai, kā latgalietis sacītu, no baltiešu rakstniekiem vakarā bija redzami K. Skalbe, abi mūžīgie Latgales draugi Austriņš un Erss, kā arī vēl kāds pāris mazāk pazīstamu seju. Tie retie pērļu zvejnieki. Vakaru ievadīja K. Skalbe liriskā runā, kā rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības priekšsēdētājs. Savā ziņā oficiāla persona, kas solīja tuvināt «jauno Latgali» latviešu rakstniecības pasaulei («Jaunāko Ziņu» un «Pēdējā Brīža» recenzentiem?!). Kādreiz dzejnieks apceļojis Latgali. Vakara runā viņš klīda liriskās atmiņās par savu toreizējo ekskursiju. Skaistā Latgales daba viņu valdzinājusi, tāpat vientiesīgie ļaudis. Bet jau pavisam neērti kļuva klausīties, kā kādreizējais «Zieme|meitas» autors dedzīgi apjūsmo arī «baltās baznīciņas» — šo Romas obskurantisma un tautas garīgās verdzības simbolu Latgalē. Protams, Skalbe ne pušplēstā vārdā neminēja par puspoliskā ksendza labi nobaroto figūru vienā un izsūkto tautu otrā pusē, jo tas varētu stipri kaitēt viņa jaukās idiles zīmētai glezniņai. Skalbe nobeidza, ka latgaliešu literāti uz viņiem liktās cerības jau šovakar pat attaisnos un turpmāk ienesīs latviešu literatūrā tādas pašas bagātības, kādas franču rakstniecībai devuši Provansas dzejnieki. Tas būtu itin kā avansā izteikts kompliments, acīm redzot ar nolūku, lai paceltu jauno dzejdaru drosmi pie uzstāšanās. — Valerija Seile lasīja referātu par Latgales literatūru, kas atgādināja sausu, no koka nokritušu zaru un čiekuru lasītāju mežā. Ar lielām mokām viņa stiepa veselu nastu maznozīmīgu gadu skaitļu, hronoloģisku datu un bibliogrāfisku terminu, kas turpat uz vietas klausītājam aizmirsās. Latgaliešu literatūras sākumus Seile nopūlas sazīmēt pie pirmajām katķisma un pātaru grāmatām. Bet tā taču nav latgaliešu tautas literatūra! Tas ir iecelotāju, kolonizatoru mūku roku darbs, kas kalpojis un kalpo vēl šobaltdien katolicisma reliģiskai propagandai tautā un jezuītu laicīgās varas tieksmēm. Pilnīgs absurds visu to, kas kādreiz rakstīts latgaliešu izloksnē, pieskaitīt latgaliešu literatūrai. Kroņa skolmeistara garā Seile pavirši apskata pēc 1905. gada un visjaunāko posmu latgaliešu literatūrā. Ja bibliogrāfijā un hronoloģijā referente pietiekoši labi orientējas, par ko

viņa vairākkārt rakstījusi latgaļu tautiskajos izdevumos («Dzimtenes Skaņas», «Latgolas Škola»), tad topošajā vārda mākslā viņa pagalam nevarīga un bezspēcīga. — Viss tas, kopā ņemts (abi referāti), iztaisa tādu kā platformu, kā prozaisku prologu galvenai vakara daļai. Tā sacīt, tie ir maz salapojuši krūmiņi vai drīzāk šķīstošā sniegā iesprausts zars, kur apmesties Latgales gāju putnu dziedātāju un čīpstētāju sugai, kā arī kur patverties prāvai daļai tādu, kas tikko tepat uz vietas paspējuši izšķilties.

Dzejiskā vakara daļa stipri maz atšķīrās no tamlīdzīgiem zaļvārniešu u. c. sarīkojumiem. Veselas 11 personas cēla klausītājiem priekšā savus spalvas ražojumus. Vajag pulka pacietības, lai līdz galam noklausītos. Starp tiem pašreiz noteikti sazīmējami tikai divi dzejnieki: Seimanis Putāns un Augusts Eglojs, kā arī tikpat daudz iesācēju stāstā, kurus der minēt vārdā. Tie ir C. Apšenieks un Z. Burlacāns. Tik liela tā «jaunā Latgale». Nevar sacīt, ka viņa būtu sevišķi kupla un bagāta mākslinieciskā ziņā, tāpat arī ideoloģiskā, tomēr sava nenoliedzama stīga tur labi sadzirdama. Putāns, kura dzejoli pasniedzām iepriekšējā «Domu» numurā, iesāk ar divām asi zīmētām karikatūrām dzejā uz F. Ķempja kādreiz tautiskajās aprindās populāro un salkano ziņģīti «Aizmērsto dzimtene» un tamlīdzīgu J. Pabērza «Dzeive». Tas ir zīmīgākais Putāna reālistiskās dzejas veids, mazliet Veidenbauma garā ieturēta nežēlīga parodija par tautiskās ideoloģijas seklumu un tās nesēja mazisku liekulību, bailību un gara nabadzību. Abi latgaliešu tautiskās dzejas pīlāri — Putāna laikabiedri rakstniecībā, — Ķempis savu dzimtenes līgusoņa asaroto kokli apmainījis pret tautiskā veikalnieka pātagu; Pabērzs uz visiem laikiem metis jūsmotāja spalvu pie malas, ir praktisks centrinieks, sēž ministra krēslā un gādā par tādiem preses likumiem, kas viņu pašu un viņam līdzīgus paglābtu no sociālistu kritikas, satīras un tautas zobgalībām. Tās ir dzejnieka reālista roku zīmētas, kādreizēju divu cenzoņu, sapņotāju, dzīves noliedzēju iespaidīgas karikatūras, kur it labi saskatāmas šodienēju divu Latgales politikāņu patiesās cilvēciskās sejas. — Putāna personīgās dziļas liriskas izjūtas motīvi ietverti negarajā dzejolītī «Latgola» (iespiests agrākās «Domās»). Tā bija kā spilgta rudzupuķe Putāna šī vakara speciāli izlasītajā kuplajā sabiedriskās un idejiskās lirikas ciklā. Smaržīgs «dzimtenes zieds» pie dzejnieka sociālista un cīnītāja krūts. Asi kā pātagas švīkoņa dzejnieka vārdi kapāja obskurantus un reliģiskos varizejus garākā dzejolī «Dīva prots». Tā bija bezdievīga un interesanta dzeja, intelektuāli augsti attīstīta zemnieka reliģijas kritika, savā izdomā oriģināla un svarīga, ar

tik negaidītiem un asprātīgiem vilcieniem dzejiskās domas gājienā, ka viņa pilnīgi turēja savā varā un iespaidā jaukto pus-kristīgo auditoriju. Te lit labi izmanāms īstas dzejas sabiedriskais spēks. Kā hipnotizēts visu laiku, iekams dzejnieks no pašas augšas ārdīja kungu un baznīckungu morāles ēku, klāt bija nosēdējis arī pazīstamais melnsvārcis un kristīgo literāts Dr. P. Strods. Un tikai beidzot, kad nepielūdzamais ateists stiepa roku pēc beidzamā apdrupušā pamata ķieģeļa, jezuīts attapās, kā dzelts pietrūkās kājās un steidzīgi atstāja zāli. Zobgaļi ironizēja: dziesmai liels spēks. Lakstīgala pieveikusi melno kraukli. — Drošiem vilcieniem, mazliet balādes garā atdzejota pazīstamā bībeles tēma «Jezus teik nu valna kārdynots». Putāns ir autodidakts, tādēļ saprotams, ka viņa dzejai vietām trūkst formas lokanības un vajadzīgās stila elastības. Bet par to minētos defektus pilnīgi izpērk bagātīgs saturs. Caur Putāna parupjo, bet allaž sirsnīgo liriku latgaliešu literatūrā neatvairāmi laužas reālās dzīves strāvas un sociālās idejas. Putāns ir tipisks vesela Latgales bezzemnieku slāņa reprezentants latgaliešu rakstniecībā, vecākās paaudzes lielākais dziedonis. Aiz šī mazliet ārēji neveiklā, patiesā dzejnieka stāva pilnīgi pazuda kā sīcošu odu bars savs pusducis šlipsotu peršinieku.

Pietiekoši izkopts un nenoliedzams intīma liriķa talants izmanāms A. Egloja dzejā. Viņš ir parastais literāriskais meklētājs. Nekā īpatnēja latgaliska viņa dzejā nav. Viņš ir cītīgi gājis skolā pie labākajiem latviešu un krievu liriķiem, mācījies, slīpējies un rūdijies. Viņš ir kā bite, kas sūc no dažādiem ziediem, kur tikai atrod priekš sevis ko noderīgu.

Apšenieka skicīte «Molkas vazums» izdomā pietiekoši oriģināla un svaiga, tikai pats veidojums vēl stipri feļetonisks. Viņa spējas vēl nav pilnīgi atraisījušās. Tomēr kā pumpurā tur nojaušams dziļš sociāla domātāja instinkts un impulsīva jūtoņa. — Ar patiku varēja noklausīties Burlacāna nelielo tēlojumu «Bobuļa zīmassvātku vakars». Jaunajam autoram novērojumu pasaule diezgan bagāta un spilgta. Tēlojums ieturēts Neikena reālisma garā.

Vakarā bija mēģināts reprezentēt dažādus priekšnesumu veidus — no referāta pāri autoru pašu lasītai dzejai un stāstam līdz pat «baltiešu» darbu deklamācijai un mākslas dziesmai. Likās, ka latgalieši gribētu reizi tā uzstāties, kā saka, lai trīcētu kalni un skanētu meži. Neko sacīt, latgalieši bagāti. Uz katru dzejnieku nāk savi 5 vai 6 diletanti. Bet kur te kas īpatnēji latgalisks?

Tagad varam jautāt, — ko te Skalbe gribēja sev tuvināt un kam pats tuvoties? Putānu taču viņam neizdosies ievadīt ne

Benjamiņa, ne Brunnera[1] literārisku algotņu pūlī. Tāpat arī no jaunajiem tos spirgtākos un dzīvesspējīgākos, — tiem ceļš nenovēršami ejams uz sociālu mākslu. Viņi arī bez kādas oficiālas tuvināšanas latviešu sociālistiskās literatūras pasaulē katrā laikā atradīs tos labākos literāriskos skolotājus, audzinātājus un cīņas biedrus par kopējiem visas strādnieku šķiras ideāliem un mērķiem.

E. E[go — St. Belkovskis].

«Domas», 1931. g., Nr. 8, 639.—641. lpp.

LITERĀRISKAS EKSKURSIJAS
AR USŅU DURAMO PA KULTŪRAS FONDA GODALGU KOMISIJU

Latvijas republika latviešu literatūru atbalsta ar 4000 latiem respektīvi 200 000 papīra rubļiem gadā. Protams, daudz jau tas nav, salīdzinot ar tiem miljoniem, ko tajā pašā laikā izliek skatuves, mūzikas un glezniecības mākslas viņu iestāžu un mākslinieku pabalstiem. Bet tas arī saprotams. Runājam un rakstām taču: māksla un rakstniecība. Tātad rakstniecība nav māksla, bet kāda zemākas šķiras nodarbība, kas nevar pretendēt uz tādu valsts un komunāliestāžu ievērību un atbalstu, kādu bauda pārējās, īstās mākslas. Rakstniekam taču jāprot rīkoties ar spalvu, un tad viņš var strādāt kādā kancelejā par ierēdni, iet apkārt par slimo kasu kontrolieri, bezdarbniekiem par tabeļnieku un arī vēl tulkot lubu romānus lata grāmatu sērijām un dienas avīžu feļetoniem. Un to viņš arī dara, jo viņam nav nekādas cietas algas, ne valsts pensijas kā katram trešās šķiras aktierim un pat cara laika okolodočņikam.

Bet paliksim pie tiem pašiem 4000 latiem, ko Kultūras fonds pagaidām vēl laipnā kārtā atvēl rakstniecības prēmijām. Uz četrām galviņām šo summu sadalīt — tas ir Fonda lietpratēju komisijas gadskārtējais uzdevums. Jau pats komisijas sastāvs nevar modināt nekādu lielāku uzticību. Tajā atrodam četrus locekļus — pa vienam no Izglītības ministrijas, Kultūras fonda domes, universitātes un Rakstnieku-žurnālistu arodbiedrības. Kā redzams, vairumā tur cilvēki, kam ar rakstniecību lieša sakara nav, kas tikai spriešanas gadījumā piespiežas izlasīt dažas

[1] Pēteris Brunners — buržuāziskā laikraksta «Pēdējā Brīdī» galvenais finansētājs, kā Ulmaņa valdības Apgādības ministrijas departamenta direktors. 20. gadu sākumā tiesāts un sodīts par kukuļņemšanu u. c. panamām. *Sakārtotāji.*

grāmatas, lai komisijas sēdēs zinātu kaut ko teikt par tām, bet it sevišķi par to, ko zināma literātu grupa ārpus komisijas uzlikusi viņiem par pienākumu aizstāvēt. Bet rakstnieku pašu delegātiem dažkārt trūkst nepieciešamās disciplīnas apziņas un pienākuma sajūtas aizstāvēt to, ko viņu organizācija norādījusi, tie rīkojas uz savu galvu un pēc savām individuālām simpātijām. Fonda komisijai trūkst tās vismazākās objektivitātes, draugu būšana tur valda no viena gala līdz otram. Ja arī kādreiz tīri personīgi motīvi nav noteicēji, tad izšķir vienkārša nejaušība, bet visbiežāk politiskas simpātijas vai antipātijas par un pret zināmu rakstnieku. Darba literāriski mākslinieciskā vērtība vismazāk krīt svarā. Mūsu godalgu komisijā pavisam neiedomājams tāds gadījums kā, piemēram, Parīzes Gonkuru akadēmijā, kas daudzreiz piespriež prēmiju pilnīgi nepazīstamam rakstniekam, ja tikai viņš uzrakstījis tā gada spilgtāko literatūras darbu. Mūsu godalgu komisijas vairākums, reakcionārie politiķi un profesori, nemaz nemeklē to labāko un vērtīgāko literatūrā, bet tikai cenšas ieorientēties dažādās kombinācijās, ar kuru piepalīdzību pasniegt savam personīgam draugam vai savas grupas kandidātam 1000 latu gratifikācijas. Kreisie rakstnieki šim vairākuma tribunālam nemaz neeksistē, tāpēc ka tie var gan būt spējīgi mākslinieki, bet trūkst viņiem pietiekošas valstiskuma un patriotisma kvalitātes. (Piemēram, Laicena «Kalevalas» tulkojumu komisija pat nebij pamanījusi.) Neskatoties uz politisko partiju un vispār latviešu sabiedrības gandrīz nepārvaramo vienaldzību pret literatūru, reizēm tomēr izlaužas uz āru kāds konflikts — kad «godalgošana» iznākusi jau galīgi skandaloza. Fonda dome pati bij spiesta godalgot traģēdiju «Mirabo», ko komisija aiz labi saprotamiem iemesliem nevarēja taču saskatīt, bet šie paši spriedēji turpināja sēdēt un spriest arvien joprojām, lai gan Dome tiem nepārprotami bij izteikusi neuzticību. Un nupat vēl Rakstnieku-žurnālistu biedrībā tikko neizcēlās valdes krīze aiz viņas delegāta vairāk nekā dīvainās rīcības godalgu komisijā. Proti, šis delegāts nebij turējis par vajadzīgu rēķināties ar savas autoritatīvās organizācijas direktīvām, bet vienīgi tikai ar sava paša «sirdsapziņu», kas viņam likusi piebalsot godalgu vienam no visvājākajiem dzejoļu krājumiem tāpēc, ka to sarakstījusi viņa drauga sieva. Atspēries šis kungs ar savu sirdsapziņu turējās komisijā, kamēr viņu dabūja laukā no turienes.

Tās nav atsevišķas parādības, bet gan Fonda godalgu komisijas pierastā prakse. Ja dažkārt vēl uztraucas par vienu otru skandalozāku notikumu, tad pašu komisijas struktūru, principus un metodi apšaubīt nevienam nenāk prātā. Bet, ka taisni ar to

vajadzētu sākt, to pierāda arī nupat kā izziņotās šā gada prēmijas literatūrai.

Sākumā godalgoto sarakstā figurēja A. Goba ar Jura Alunāna biogrāfiju, bet beidzamā Fonda domes sēdes atreferējumā tā vairs nav. Vai Fonda dome atkal reiz būtu ieskatījusi par vajadzīgu konstatēt godalgu komisijas nekompetenci tai uzticētā uzdevumā? Vienīgā grāmata, pret kuras apbalvošanu iebildumus nevar celt, ir Ziemeļnieka «Naktis». Tā ir pagājušā gada labākā lirikas grāmata, ja viņa arī nenozīmē nekādu neredzēti augstu virsotni pāri vispārējam, stipri augstajam latviešu dzejas līmenim, tad tomēr pāri visām jaunākajām viņa paceļas manāmi. Daudz šaubīgāks jau Saulieša traģēdijas «Zauls» apbalvojums. Saulietis raksta lugas, tajās ir cēlieni, skati, runātājas personas un labi dialogi, tikai drāmas tur nav. Saulietis vispār nav un nevar būt dramatiķis, viņam trūkst dramatiskas fantāzijas un ikvienam dramatiķim nepieciešamā dialektiskās idejiskās domas spraiguma. Negodalgot Saulieti kā liriķi un novelistu, bet taisni kā dramatiķi nozīmē demonstrēt pilnīgu literāriska sprieduma spējas trūkumu un līdz ar to apliecināt Fonda komisijas nespēju prēmiju izdalīšanā.

Saulieša lugas apbalvošanu vēl kaut kā varētu izskaidrot ar autora 60. dzimšanas dienas piemiņu, lai gan Fonda komisijas uzdevums nav godalgot sirmas bārdas, bet jaunus, spilgti izcilus literatūras darbus. Bet pilnīgi nemotivēts un neattaisnojams liekas Kārļa Zariņa romāna «Dārza māja» godalgojums.

Iepriekš vēl pieminēšu, ka Zariņš vispār pieskaitāms vidējās rakstnieku paaudzes rakstniekiem, tātad tiem, kuriem visbiežāk krīt Kultūras fonda godalgas. Vispār no šīs paaudzes nekādu pārsteigumu nav ko gaidīt. Sen viņa nobriedusi, tālāk un augstāk vairs neaug. Viņai ir sava viduvēja literatūrtehniska rutīna, kas pārmainās dažos sīkumos, savs tēlojamo objektu kadrs, kas ar katru nākamo darbu paplašinās tikai horizontāli. Kārtīgi viņa laiž klajā grāmatu pēc grāmatas, netiekdamās vairs nekāda ideju dziļuma, neietverdama vairs katrā jaunā darbā arī jaunu problēmu, kas prasa dziļāku domas smēlumu un stilā pilnīgāku veidojumu. Pa reizei arī šajā vienmuļībā tīri nejauši pagadās kāds labāks un pievilcīgāks darbs. Ja arī Zariņam šoreiz tāds pagadījies, varētu vēl iedomāties, kādēļ godalgu komisijai bij jāizkrīt no līdzšinējās lomas, jālauž pierastā metode, lai tikai tiktu pie Zariņa romāna godalgošanas. Lieta tā, ka Fonda prēmiju tribunāls līdz šim nepamatoti, bet toties sīkstāk turējies pie aplamās tradīcijas negodalgot reiz jau godalgotu rakstnieku, kamēr visi pārējie nav dabūjuši savu daļu. Protams, tā literatūras prēmiju institūts tiek pārvērsts par sociālas

apgādības iestādi, citiem vārdiem, tas galīgi pazaudē savu nozīmi. Aplamā pabalstu izdalīšanas tradīcija bij likvidējama un godalgojams, manis pēc, piecus gadus no vietas viens un tas pats rakstnieks, ja tikai viņš sarakstījis to labāko darbu. Diemžēl, Zariņa «Dārza māja» gan ir tas labākais starp pagājušā gadā iznākušajiem, bet ne starp paša Zariņa līdzšinējiem. Viņš ir rakstnieks, kas pārtiek no savas spalvas, tāpēc viņa godalgošanu neviens nevarētu skaust. Bet vai ar viduvēja darba godalgošanu viņam būs dots pamudinājums censties pēc lielākas pilnības, par to var vairāk nekā šaubīties.

Nav nekādas cerības, ka līdzšinējā godalgošanas kārtība tuvākā nākotnē grozīsies. Kamēr valdīs reakcionārā koalīcija, arī godalgošanas komisijā sēdēs reakcionārie profesori no Izglītības ministrijas un universitātes filoloģiskās fakultātes un spriedīs par latviešu literatūru, kuru tie nepazīst, kreisā rakstniecība paliks neredzēta un tautas graši aizies pilsonības bardu pabalstiem. Kāpēc te neiejaucas Fonda domes kreisās frakcijas? Ja viņas ir spiestas karot par katru sīkumu, kas nāktu par labu strādnieku saimnieciskajam stāvoklim, kāpēc tad pamest reakcionārās kolēģijas patvaļai to, uz ko tādas pašas tiesības arī strādniecības literatūrai? Vismaz to vajadzētu prasīt, lai godalgu komisijas sēdes notiek atklāti — lai arī tautai tiek zināmi tie motīvi, aiz kuriem prēmijas obligatoriski pienākas tikai Damberģiem, Sauliešiem un Elzām Stērstēm.

A. U[pīts].

«Domas», 1930. g., Nr. 3, marts, 225. un 226. lpp.

KĀ STRĀDĀJU

Līdz šim vēl nav skolas, kas sistemātiski un tieši sagatavotu rakstnieka profesijai, kā tiek sagatavots inženieris, arhitekts, gleznotājs. Par profesionālu skolu tiek pati rakstnieka dzīve — tiklab ideoloģiski, kā tehniski. Tāpēc arī rakstnieka dzīves kļūdas būtu jāuzskata par viņa profesijas kļūdām un dzīves pieredzes un sasniegumu bagātība par profesionāliem sasniegumiem. Tāpēc rakstnieka amata prasme vairāk nekā pie citām līdzīgām profesijām attīstās un veidojas pastāvīgi un ilgi — visu mūžu. Pie sevis es to noteikti novēroju.

Rakstnieka amats prasa redzēt, pazīt, saprast visu, kas vien pasaulē notiek, un — izejot no tā — pasauli virzīt. Vai tad tiešām cilvēka mūžs šim uzdevumam un amatam nav par īsu?

Andrejs Upīts

Vai nav tad jākļūst pie tādas darba metodes, kas vislabāk dod iespēju, īsi izteicot, daudz izteikt?

Kā es strādāju?

Atbildot uz šo jautājumu, domāju, jāievēro četri galvenie momenti: a) ideoloģiskā nostādne, pieeja; b) darba materiāls; c) darba plāns; d) darba tehnika.

Ideoloģisko nostādni rakstniekā noteic tā sociālais stāvoklis un šā stāvokļa pareiza izpratne. Ja ar tamlīdzīgiem jautājumiem viss kārtībā, tad arī drīz būs skaidrs, kāpēc un kādai vajadzībai es zināmu literārisku darbu gribu rakstīt. Bez skaidrības nolūka vai vajadzības, domāju, ķeršanās pie materiāla būs haotiska. Bez mērķapzinātības nevar vākt materiālu, jo materiāls vajadzīgs tāds, kas apstrādāts, virza lasītāju uz noteiktu mērķi.

Kā sabiedriski ideoloģiskā vajadzība vai nevajadzība komandē rakstnieka darbību, manā praktikā starp citiem ir tāds raksturīgs piemērs. 1913. gadā, studēdams renesanses laikmetu un interesēdamies speciāli par Baltijas senatni un par viduslaiku sabiedrisko un mākslas attiecību attīstību, gatavojos rakstīt vēsturisku romānu, kuram bija jānotiek Rēvelē un jārāda, kā Vakareiropas renesanses iespaidi izteicas feodālajā Baltijā. Vairākus mēnešus tiku norakņājies bibliotēkā pa pieputējušām kronikām un vēsturisko pētījumu sējumiem. Pierakstīju kaudzi burtnīcu ar piezīmēm. Kad pirmo reizi ierados Rēvelē, lai tās vecpilsētā visas vēsturisko materiālu studijas pārbaudītu uz vietas, salīdzinot ar to, kas te no renesanses laikiem uzglabājies, tad man tur viss izrādījās tik savādi pazīstams, it kā senatnē pats tur būtu dzīvojis. Tik pamatīgi biju aizrāvies materiālā. Pirmskara laikmetā labā daļā latviešu sabiedrības bija un varēja būt interese par šādām gatavojamā romāna paredzētām problēmām. Bet kas iznāca? Karš izjauca kaut kuru sabiedrisku vajadzību pēc šāda romāna, bet revolūcija beigās šo nodomu padarīja pat laikmetiski smieklīgu, jo revolūciju šis romāns nebūtu varējis veicināt. Ja vēl kādā mierīgā atpūtas mēnesī gadītos pie savāktiem materiāliem atgriezties, tad pieeja un nostādne nevarēs būt vairs tā, kas bija 1913. gadā, un tāpēc pat paši materiāli droši vien izrādīsies pavisam trūcīgi un ne tā savākti, kā tagadējā vajadzība prasītu, ja vispār vēl būtu kāds procents sabiedriskas strādnieku šķiras cīņu veicinošas vajadzības pēc tāda vēsturiska romāna.

Ar to nostādnes un ideoloģiskās pieejas jautājums būtu paskaidrojies.

Darba materiāla vākšana un uzkrāšana var būt dažāda. Dzejai tas var rasties citādos veidos nekā stāstam un romānam, lugai atkal savādāk nekā feļetonam vai aprakstam.

Par visvērtīgāko materiālu es uzskatu personīgās pieredzes, piedzīvojuma un pārdzīvojuma ceļā iegūto. Tomēr domāju, ka, šādā ceļā nākušu materiālu stāstā vai romānā iestrādājot, autors nedod autobiogrāfisku darbu, neskatoties uz to, ka aprakstītos notikumos arī pats līdzdarbojies (piemēram, romānā «Emigrants», «Kliedzošie korpusi» un daudzi stāsti). Tādā gadījumā gandrīz viss lielais vairums pasaules reālistiskās literatūras darbu būtu autobiogrāfiski.

Esmu lietojis arī kroniku un avīžu materiālu, esmu rakstījis no stāstītā. (Piemēram, stāsti «Divas atskaņas» un renesanses kronikas; «Alžīras katorga» — šās katorgas izcietēja krievu armijas kareivja J. Strēlnieka saīsināts stāstījums Rīgas Centrālcietumā.)

Neko un nekad nerakstu bez plāna. Pat dzejolis, lai viņā ieveidotais materiāls izteiktos skaidrā secinājumā un izteicamā ideoloģiskā satura kāpinājumā, — pat dzejolis prasās plāna. Garākiem dzejoļiem arī reizēm tādu uzmetu, bet īsākiem plāns veidojas galvā — atmiņā.

Darba tehniku diezgan ievērojamā mērā nosaka ideoloģiskā nostādne, materiāls un arī plāns. Materiāls noteikti diktē tehnikas paņēmienus, tāpat kā formas pamatlīnijas. Plāns atvieglo darbu un atsvabina no liekiem nošķiebieniem sānis no galvenā mērķa.

Savu literārisko darbu esmu iesācis no korespondences laikrakstam. Esmu strādājis arī kā žurnālists. Vēlāk manā kultūras darbībā arodbiedrībās ir ietilpušas arī lekcijas un sarunas par žurnālistisko praktiku. Šinī žurnālistikas jeb strādnieku korespondentu sagatavošanas kursā esmu vienmēr mācījis un uzsvēris, ka prasme redzēt, dzirdēt, izjust un vērtēt f a k t u ir katra raksta pamats. Fakts ir tas, ko vajag izteikt, bet, kas neprot kļūt pie fakta, to iegūt, tas nekad nepratīs izteikt, jo tam nebūs ko rakstīt. Priekš korespondenta fakts ir tiklab tas, kā, piemēram, strādnieks sakroplo fabrikā pie mašīnas roku, kā arī tas, kā psihiski šādu gadījumu uzņem pārējie strādnieki un arī pats korespondents. Bet, lai avīzes lasītājs varētu skaidri un pakāpeniski sev priekšā stādīties notikušo un tā nozīmi un taisīt sev šķiras derīgus slēdzienus, tad šim faktu materiālam vajag būt sarindotam un izteiktam virzoši. Tāpēc arī katrai korespondencei esmu prasījis plānu, kurā ir ideoloģiskais centrs, kas virza lasītāja prātu. Tādu faktu materiāla apstrādājumu es tad uzskatītu par tehniski apzinīgi izvestu. Attiecībā uz plānu tas pats zīmējas uz garākiem aprakstiem, avīzes ievadrakstiem, feļetoniem u. tml. Visus šos veidus esmu rakstījis pats un mācījis arī citiem.

Lugas visas esmu rakstījis uz tiešu pasūtījumu. Pirmā no tām — «Mītiņš ballē» sarakstīta, pasaku motīvus sajaucot ar tagadnes šķiru cīņas reālību. Kad Rīgas Arodbiedrību centrālbirojs ar 1924. gadu sāka vasarā sarīkot savus lielos masu svētkus brīvā dabā, no tā laika, iekams vēl nebija paaugušies mūsu dramsekciju jaunie proletāriskie lugu autori, man vairākus gadus no vietas obligatoriski nācās rakstīt lugas priekš izrādēm laukā. Apsūtījuma noteikumi bija tādi: lugai jābūt ar aktuālu tematu, viegli iemācāmiem tekstiem, ar lielu personālu — pat līdz 100 cilvēku. Arī laiks bija noteikts, līdz kuram lugai vajag būt gatavai.

Piemēram, 1926. gada vasarā lugas «Kompromiss» uzrakstīšana notika sekojoši. Pašreiz bija ogļraču ģenerālstreiks Anglijā. Latvijas revolucionārā strādniecībā akūts bija jautājums par streika atbalstīšanu, nelādējot kuģus ar Polijas oglēm caur Rīgas ostu. (Ideoloģiskā nostādne, vajadzība.) Kad Rīgas arodbiedrību Centrālbirojs man bija lugu apsūtījis, līdz nodomāto masu svētku dienai atlika nepilni pusotra mēneša. Domājot par tematu aktuālību, man acumirklī aktuālāks nelikās nekas cits kā pašreiz Anglijā notiekošais. Tā radās tematā ierosme: ģenerālstreiks! Un pie tam pašlaik Anglijā notiekošais ģenerālstreiks tanī pašā laikā Latvijā strādnieku masu izrādē!

Sākās lugas materiāla vākšana. Katru dienu izgriezu no avīzēm visu, kas zīmējās uz ģenerālstreika gaitu, sevišķi ievērojot spilgtus, raksturīgus, tipiskus streika izpausmes sīkumus. Izstudēju vairākas grāmatas par Anglijas saimniecisko vēsturi, par tredjūnijām, par strādnieku kustību Anglijā vispār. Starp tām sevišķi daudz materiāla deva Tomasa Manna atmiņu grāmata. Kad šie materiāli bija izpētīti, plānu uzstādīt nebija vairs grūti. Plānojot man noteikti stādījās priekšā tie skatuviskie apstākļi un spēlētāji, kā arī skatītāju kontingents, kādi masu svētkos brīvā dabā paredzami un iespējami. Tiem bija jāpiemērojas. Pēc tam uzrakstīšana neprasīja vairāk laika kā nepilnu nedēļu.

Kad luga bija uzrakstīta, tika no arodbiedrībām sasaukti paredzētie spēles dalībnieki — strādnieki un strādnieces, galvenā kārtā no transporta arodbiedrības, apmēram 50 cilvēku. Tiem lugu nolasīju priekšā, pie kam tā tika apspriesta, iztirzāta. Bija aizrādījumi, jautājumi, priekšlikumi un paskaidrojumi no manas puses. Labojumi vai grozījumi pēc tam tika izdarīti.

Izrāde notika pie 6000 lielas skatītāju masas ārkārtīgas pacilātības, jo streiks un streika aizkulises bija uz skatuves tad, kad šis streiks vēl turpinājās arī īstenībā.

Lugas turpmākās izrādes noliedza, motivējot ar to, ka tanī it kā būtu aizskarts draudzīgas valsts galva.

Tādā pašā veidā ir radušās arī manas pārējās lugas — «Alfa un auto», «Ķīnas dziļumi», «Karš». Tām likusi rasties strādnieku kustība — tās prasība, nepieciešamība. Strādnieku organizāciju un spēles dalībnieku sastāvs arī noteicis šo lugu uzbūves veidu: tekstu īsumu, koncentrētību, minimālo skatuves līdzekļu prasību, jo strādniekiem, kuri spēlē, nav laika iemācīties garus psiholoģiskā veida lugu tekstus, tāpat kā viņiem nav līdzekļu priekš dekorācijām un kostīmiem. Padomju Savienībā, kur strādnieku teātriem un drampulciņiem līdzekļi, telpas utt., šāds rakstības veids var izlikties shematisks, bet kapitālistisko žņaugu apstākļos tas šimbrīžam kļūst ne vien nenovēršams, bet arī obligatorisks.

Par dzejošanu. Pašā savas literāriskās darbības sākumā es rakstīju pa lielākai daļai parastajās klasiskajās formās, kā tolaik rakstīja visi. Tomēr jau ar pirmo dzejoļu grāmatu man šīs formas ir salauztas — bet salaušana ir notikusi bez pietiekošas cēloņu apzināšanās. Vēlāk esmu izstudējis visus klasisko formu veidus, un gandrīz nav tādas no vispār literatūrā lietotām populārākām formām, kurā es nebūtu kādu dzejoli uzrakstījis. Tiklab oktāvu, tercīnu, trioletu, gacellu, rondo, kā parastākās jambiskās formas esmu izņēmis cauri, reizēm rakstīdams tajās formālo studiju dēļ.

Novēroju savā attīstībā sekojošo: ap 1905. gadu un īsi pēc tam rakstītos dzejoļos pārsvarā ir klasiskā panta salaušanas un pārveidošanas tendence. Vēlāk, līdz Oktobra revolūcijai, dominē klasiskais, bet pēc 1917. gada — klasiskā panta krasa un galīga atmešana un pilnīgi jauna panta izstrādāšana. Tas ir revolūcijas iespaids uz dzejas formas izveidošanu. Revolucionārā ideoloģija, revolucionārās izjūtas, redzējumi nevar būt ar veco, klasisko formu. Tas būtu neloģiski — tāpēc diletantisms. Jaunam, revolucionāram, proletāriskam saturam mākslā jauni izteiksmes veidi ir obligatoriski. Šis saturs veido revolucionāru formu. Pretējā gadījumā, bez diletantisma, tas ir arī duālisms — satura un formas sadalījums, kas proletrakstnieku noved pie atgrimšanas ideālismā. Tāpēc prasās arī jautājums: vai vecās, konvencionālās formās rakstītie revolucionārie proletliteratūras panti neliek prasīt, vai viņu autori ir pietiekoši stipri proletariāta ideoloģijā un izjūtā?

Dzejoļus es varu rakstīt tikai tad, kad ir vairāk brīva laika, kad nav jānododas dažādiem obligātiem sabiedriskiem darbiem. Tas laikam nozīmētu, ka priekš katra dzejoļa vajadzīga zināma enerģijas koncentrācija un saturiska noskaidrība, tā sakot, kondensācija. Visbiežāk dzejolis man sākas tā: ir kāds tipisks novērojums, izjūta, doma, kas it kā piepeši dabū vienu ritmā ievir-

zītu teikumu. Izejot no šā teikuma, attīstās tālākais — tiklab ritmiski, kā domu atrisē. Reizē ar to es jau dodu arī virsrakstu. Šis virsraksts un pirmā rinda ir tā svira, kas no kondensētās izjūtas un izdomas pamazām velk laukā pārējo saturu. Bet tā tas ir pie mazākiem dzejoļiem, kuriem virsraksts tiek it kā par plāna noteicēju, bet lielākus dzejoļus es dažreiz izplānoju uz papīra, kaut gan to plāns jau izveidojas galvā. Pie tam pa lielākai daļai ir tā, ka noslēguma doma rodas reizē ar iesākumu, jo noslēgumam vajag uzsvērt virsrakstā izteiktā satura slēdzienu. Daļu savu dzejoļu esmu rakstījis tā, ka uzmetumā rodas vairāki virsrakstam pakāpeniski neatbilstoši gabaliņi, kurus tad salieku plānveidīgi, saskaņoju, apstrādāju, nogludinu. Pirmais uzmetums vienmēr iznāk ļoti sastrīpots; pēc tam pirmo reizi pārrakstu. Pēc šās pārrakstīšanas notiek visu ritma klibojumu izlabošana, atsevišķu vārdu pārgrupēšana un pārmainīšana pret izdevīgākiem, izteicošākiem, svarīgākiem, spraigumu un asumu pastiprinošiem. Pēc šās labošanas vienmēr seko otrreizēja pārrakstīšana. Arī pēc tās vēl ir jālabo, jo taisni tad, kad dzejolis ir acīm pārredzams uz papīra priekšā, var viņu pamatīgāk pārbaudīt un atrast negludumus un neveiklības. Trešā pārrakstīšana man pa lielākai daļai ir galīga. Četras reizes gadās pārrakstīt tikai retus, sevišķi grūti padodošos dzejoļus.

Tā lielākai daļai manu dzejoļu ieroslnājuma pamatā ir kāds sevišķs sabiedrisks gadījums vai daudzu novērotu gadījumu komplekss. Arī dzejā es cenšos reāli s t ā s t ī t, aprakstīt ritmiski kādu faktu vai faktu grupu, novirzīdams caur pieeju un nostādni pie idejiskā slēdziena. Vienā un tai pašā dzejolī es mēdzu lietot dažādus ritmus saskaņā ar izteicamā satura būtību. Atskaņas vai aliterācijas lietoju tikai tur, kur gribu pastiprināt kāda atsevišķa vārda uzsvaru un nozīmi; bet to es pa lielākai daļai panāku tā, ka atskaņoju tūliņ nākošo blakus esošo vārdu ar pirmo vai nākošās rindas sākuma vārdu ar iepriekšējās beigu vārdu. Līdzīgu uzsvaru panāku arī tā, ka izrakstu atsevišķu vārdu pilnīgi laukā, atsevišķā rindā.

Tā sauktā iedvesma dzejas darbā, pēc mana uzskata, nav nekas vairāk kā izjūtas un izpratnes enerģijas uzkrāšanās process, priekš kura vajadzīgi zināmi īpatnēji apstākļi, tādi apstākļi, kuros iespējami mazāk blakus momenti traucē šim procesam attīstīties un koncentrēt iespaidu enerģiju mērķvirzīgi līdz augstākam spraigumam. Ja zināma satura iespaidi ir pietiekoši sakrājušies — līdzīgi elektroenerģijai akumulatorā, — tad pietiek ar vienu idejiski vajadzīgu konkretizējumu vienā vārdā — virsrakstā nosaukt šo koncentrējuma smaguma punktu un dot pirmo ritmisko rindu, kas šinī gadījumā ir vada pievienojums, lai

strāva sāktu ritēt pa plāna vai plānveidības sajūtas norobežotu virzienu. Tā dzejiski varētu izteikt dzejas veidošanos.

Dzejas darbs tomēr ir tāds literārisks darbs, kurā samērā mazāk notiek materiāla plānveidīga uzkrāšana. Dzejas materiāls krājas it kā pats no sevis, it kā dzejniekam pašam nemanot, neapzinoties. Tāpēc arī laikam runā par iedvesmu. Tomēr arī še iespējama un vajadzīga apzinīgi organizēta materiāla krāšana un mērķim laikā piemērota darbība. Ka tas tā, to pie sevis novēroju no tā, ka esmu rakstījis dzejoļus atsevišķai vajadzībai uz pasūtījumu, kā arī tad, kad esmu iepriekš nolicis sev par mērķi uzrakstīt veselu ciklu vai grāmatiņu dzejas par apvienotiem tematiem, iepriekš ar šādas grāmatiņas virsrakstu nosakot kopējo tematu (piemēram, krājums «Berlīne», pašreiz darbā esošais krājums «Politika»).

Iepriekš noteikts mērķis un tiešs apsūtījums, piemēram, deklamācijai utt., ir tas, kas liek organizēt dzejoļiem vajadzīgo iespaidu, redzējumu, pārdomu uzkrāšanu noteiktā virzienā. Tikai šimbrīžam vēl, man liekas, dzejas materiāla krāšanas īpatnības ir tādas, ka ikdienišķā dzīvē tās var izlikties gandrīz smieklīgas un tāpēc arī materiāla uzkrāšanas laiks var tikt uzskatīts nevis par dzejnieka dzejošanas metodes sastāvdaļu, bet par izlaidību un izklaidību. Piemēram, tanī apkārtnē, kur dzīvojam pastāvīgi, katru dienu vienu un to pašu redzot, notrulinām ievērošanas spējas. Svešā apkārtnē it kā no jauna redzam arī savējo parasto apkārtni. Bet svešā apkārtnē vērtēšanas spējas paasinās. Tāpēc vajadzība un dziņa pēc klejošanas svešā apkārtnē utt.

Bez šādas, tā sakot, neredzamas dzejas materiāla uzkrāšanas es šad un tad bloknotā atzīmēju ne vien novērojumus, bet arī atsevišķas domas, ritmus, sajūtas, kas manī ienāk, lai to visu vēlāk izlietotu pantos. Tāpat gadās tā, ka dažas rindas dzejolim ir iesāktas un tad tādu vai citādu apstākļu dēļ dzejot pārtraukts. Šādi sākumi man dažreiz uzglabājušies gadiem un pēc tam tikai nobeigti.

Darba procesa apzinīga organizēšana un kontrole, protams, vislabāk iespējama pie stāsta un romāna. Tāpēc arī še vieglāk runāt par darba metodi un tehniku.

Lai manas stāstu rakstības metode labāk būtu saprotama, aprakstīšu īsumā, kā radās mana grāmata «Skaistā Itālija».

Jau pašā mana brauciena sākumā uz Vakareiropu biju skaidrībā par nolūku uzrakstīt stāstu grāmatu par Itāliju. Pirmos stāstus iesāku, dzīvodams Palermā, Sicīlijā. Tad jau arī bija grāmatas virsraksta būtība izdomāta, kā arī apmēram saplānots, kādi stāsti šinī grāmatā ietilps, uzstādot jau vairāku stāstu

virsrakstus. Jāpiezīmē, ka kādi divi no saplānotiem netika uzrakstīti.

Mans nodoms bija parādīt reālistiskā veidā dažādus pašreizējos Itālijas dzīves apstākļus, dodot iespējami plašus tiklab dzīves veida, kā ģeogrāfiskus, etnogrāfiskus un dabas aprakstus, lai grāmata lasītājam būtu Itālijas apraksts, kas sniedz zināšanas. Stāsta veidu un sižetu uzskatīju galvenā kārtā tikai kā palīglīdzekli lasītāja intereses saistīšanai pie Itālijas. Ar šādu pieeju darbu sākot, protams, ļoti svarīga bija materiāla vākšana un krāšana. Pirmais un galvenais līdzeklis te bija b l o k n o t s. Var sacīt, ka nebija vietas, kurā atrazdamies, iegājis vai atsēdies, es nebūtu izvilcis no kabatas bloknotu un tajā kaut ko nebūtu ierakstījis. Es atzīmēju redzēto, dzirdēto, atzīmēju to, kas man pašam ienāca prātā kā vērtējums, spriedums vai doma. Es atzīmēju vagonā, uz ielas, tramvajā, muzejā, ēdnīcā, teātrī, uz ceļa, kuģī, sēdēdams parkos, dārzos, kinematogrāfos, sapulcēs, ostā un vakarā guldamies. Tipiskus kokus, Neapoles jūras līča piekrastes pilsētiņu tipiskās ēkas, Sicīlijas lauku mājas, savādos laivu vai griestu ornamentus, Tripoli ielu perspektīvas, ēzeļu, kamieļu, mūļu pozas ne tikvien aprakstīju, bet arī uzzīmēju bloknotā, jo man tolaik nebija fotoaparāta.

Arī senāk es biju strādājis ar bloknotu un piezīmēm, bet ne tik sistemātiski un konsekventi. Un ko man mācīja šī bloknota metode? Vispirms tā rādīja, ka, uzņemot tik daudz jaunu un dažādu iespaidu un katru dienu vienu domu un izjūtu vietā nonākot jaunu iespaidojumu sfērā, nekad nav iespējams atmiņā paturēt ne desmito daļu. To vislabāk varēja kontrolēt pēc tā, ka, kad, piemēram, es pēc mēneša lasīju piezīmes par iepriekš redzēto vai domāto, tad izrādījās, ka zem jauniem iespaidiem šis redzētais bija vai nu galīgi aizmirsts, vai atceramas tikai ļoti miglaini; redzētā sīkumi, kuriem priekš rakstnieka ļoti liela nozīme, bija galīgi izzuduši no atmiņas.

Viss bloknotā sakrātais, ja nepieskaita avīžu izgriezumus, žurnālu bildes, dažādas afišas, programas u. c., tad arī ir tas pamatmateriāls, no kura veidota «Skaistā Itālija».

Rakstot man atlikās dot tikai skeletu, katram stāstam izstrādājot sīkāku plānu un izdomājot iespējamo fābulu. Ap šo skeletu tad savirknējās visas manas piezīmes, ņemot, protams, palīgā arī vēl atmiņu kā iespaidīgāko un svarīgāko pieredzējumu uzglabātāju. Tādā veidā atmiņa rakstot vadīja galvenās līnijas, bet visu pārējo un ļoti plašo un daždažādo sīko redzējumu daudzumu pilnīgā, nesagrozītā faktībā noturēja bloknots. Un faktisko pareizību rakstnieka darbā es uzskatu par ārkārtīgi svarīgu.

Kas zīmējas uz šo stāstu personāžiem, tad kā atsevišķs prototips ir vienīgi angliete stāstā «Sarkanā cepure». Turpretī pārējie tipi un personas savākti pa atsevišķām daļām, kuras novērotas pie daudz un dažādiem cilvēkiem un tad koncentrētas atsevišķos. Tādu metodi personu vai tipu veidošanā es pielietoju vienmēr, pie kam ne tikai novērotās īpašības, izskats, kustības, bet arī atsevišķas sarunu frāzes noder kā tipa nostādījuma materiāls.

Atrodoties Itālijā un īsu brīdi Tripolē, šinī vecajā, tipiskajā arābu pilsētā, un pēc tam rakstot minēto stāstu grāmatu, es nonācu pie kāda atklājuma. Esmu apbrīnojis lielisko stila vienkāršību un aizraujošo meistarību arābu «Tūkstoš un vienas nakts» stāstos. Parasti par šiem stāstiem tiek teikts, ka tie ir bagātās un dedzīgās austrumnieku fantāzijas augļi. Pēc tam kad es biju redzējis Tripoles arābu dzīves apstākļus, man jāsaka, ka «Tūkstoš un viena nakts» savu stāstu vairumā ir viena no visreālistiskākajām literatūras grāmatām, veidota no materiāla, kas krāts ikdienas dzīvē. Tikai šo stāstu konstrukcija ir tā, kas lasītājam vēl šodien liek triekties ar aizrautību pa lapas pusēm. Par fantastisku šinīs stāstos aprakstītās dzīves reālismu liek mums uzskatīt tas apstāklis, ka šī dzīve mums sveša. Pēc tam manī galīgi nostiprinājās uzskats un slēdzieni, ka literāriskā darbā ārkārtīgi svarīga nozīme ir viņa konstrukcijas izdomai jeb izveidojumam, vienotam ar stila racionalizētu vienkāršību.

Bloknota un fotoaparāta metodi pilnos apmēros esmu pielietojis, veidojot grāmatu «69 dienas Sociālistisko Padomju Republiku Savienībā». Visur, kur vien es 1927. gadā, atrazdamies SPRS, biju, man bloknots atradās ne tikvien kabatā, bet vārda pilnā nozīmē es ar viņu rokā tiku izstaigājis fabrikas, elektrostacijas utt. Viss šinī grāmatā ir ņemts no bloknota, kurā ierakstīts tieši redzētais un dzirdētais. Tāpat man pastāvīgi kabatā atradās fotoaparāts, un, ja grāmatā ievietoti tikai nedaudzi uzņēmumi, tad tas nenozīmē, ka fotouzņēmumiem priekš rakstnieka un reportiera, taisni grāmatu rakstot, nebūtu nozīmes.

Jau pašā savas rakstnieka darbības sākumā lietoju piezīmju grāmatiņu, atzīmējot dažādas domas un dzirdēto. Jo vairāk strādāju, jo nepieciešamāks man ir bloknots priekš v i s i e m literāriskās darbības veidiem. Man ir pat tēze: bez zīmuļa un bloknota kabatā rakstnieks nav nekāds rakstnieks.

Darbs pie romāna ir līdzīgs darbam pie stāsta. Romāns īstenībā ir liels stāsts. Galu galā arī plaši izveidots apraksts var būt romāns. Es neuzskatu šā šķirojuma nosaukumu par svarīgu vai obligatorisku katram lielākam literāriskam darbam. Tikai romāns prasa ļoti daudz pētījumu. Materiāla vākšana un krāšana

vienam pašam romānam var vilkties gadiem. Tomēr nebūtu jādomā, ka tas ir likums. Likumam vajadzētu būt, ka jāraksta īsā laikā daudz.

Romānu «Kliedzošie korpusi», ko es parastā nozīmē par romānu nemaz neuzskatu, rakstīju tā. — Nodoms rakstīt romānu, kurā būtu parādīts cariskais cietums Baltijā, man radās jau ap 1913. gadu. Tad es uzmetu kaut ko līdzīgu plānam. No jauna šis nodoms nobrieda ap 1922. gadu, kad man pašam no jauna nācās būt ieslodzītam tanī pašā cariskajā, par demokrātisko sauktās Latvijas cietumā un par sacelšanos pret tiem pašiem cariskā likuma pantiem kā toreiz. Tad manī atjaunojās daudzas atmiņas, un tad man bija iespēja cariskā cietumā apstākļus nostādīt praktiski — tagadējiem mūsu cietumniekiem kā pamācītājus cīņā pret cietuma un žandarmērijas režīmiem. Nolūks bija — nedodot nevienu centrālo personu jeb varoni, iespējami parādīt cietumu kā kolektīvu.

Romānu uzrakstīju tikai tad, kad radās iespēja viņu drukāt, pie kam rakstīju pa daļām. Tas bija 1927. gadā. Materiāls romānam — manas cariskā un arī tagadējā, buržuāziskajā Latvijas cietuma kamerās pierakstītās piezīmju burtnīcas, dažī tiesas un 1905. gada revolūcijas dokumenti un, beidzot, atmiņas. Stāstījumā centos dot dažas problēmas, kuras 1907. un vēlākos gados Rīgas cietumos izvirzījās. Izejot no šiem materiāliem, sastādījās plāns — desmit nodaļas, kas katra noslēdzas beigās ar atmiņu saistījumu par 1905. gada revolūcijas kādu atsevišķu epizodi, protams, ļoti īsā veidā. Revolūcijas atmiņu epizodu ievešanai bija nolūks saistīt cietumu ar ārpusē notikušo. Tipi, protams, no daudziem koncentrēti vienā.

Plānu izstrādāju apmēram šādi. Kad bija uzmests katrā nodaļā paredzētais galvenais saturs un jau minētā beigu epizode, tad shēmu papildināju ar īsām atzīmēm par to sīko materiālu, kam katrā nodaļā jāietilpst. Meklējoties atmiņā, šad un tad ienāca prātā pa atsevišķam sīkumam, ko visu steidzu ierakstīt atsevišķās attiecīgās nodaļas rubrikā, lai neaizmirstos no jauna.

Kad materiāls šādi plānā bija sagrupēts, tad atlikās tikai pats uzrakstīšanas darbs. Un tas notika tā, ka katru mēnesi, sistemātiski sēžot apmēram nedēļu un uzrakstot divi nodaļas, piecos mēnešos nobeidzu visu, pie tam katras divi uzrakstītās nodaļas tūliņ gāja drukā žurnālā, iekams vēl pārējās nebija uzrakstītas.

«Kliedzošie korpusi» ir vienīgais mans darbs, kuram neesmu pārrakstījis nevienu nodaļu. Viņš ir nodrukāts viss tā, kā bija pirmā rakstījumā, un arī vēlāk, nodrukājot grāmatā, nav pārstrādāts, izņemot vienu pavisam sīku epizodīti, apmēram, pieci līdz

seši teikumi. To apstākli, ka romāns nav gludināts un pārrakstīts, izskaidroju ar to, ka tā plāns bija sīki izstrādāts un pārdomāts un ka no manas pieredzes uzkrātā materiāla ņēmu tikai pašu galvenāko, raksturīgāko.

Pašlaik darbā esošam romānam «Jaunsaimnieki» materiālu esmu sācis vākt un krāt no 1927. gada. Tad vasarā ar velosipēdu apbraukāju lielāku Latvijas apgabalu, visur sīki novērodams jaunsaimnieku dzīvi, pie tiem pārnakšņodams, izdarīdams fotouzņēmumus, vezdams garākas sarunas par visādiem jautājumiem, visu pierakstīdams bloknotā utt. Esmu sakrājis daudz avīžu izgriezumu, bilžu u. c. Izprašņāju katru pie manis, kā pie deputāta, iebraukušu laucinieku un pierakstīju sīki kā protokolā, krāju lauku vēstules, piezīmēju vagonos dzirdētās sarunas utt. Esmu izlasījis dažādas grāmatas par agrārjautājumu — tiklab marksistiskās, kā buržuāziskās. Esmu krājis arī statistikas materiālus un lauku māju nosaukumus. Tomēr vienmēr vēl liekas, ka materiāla vākšana nav pietiekoša, jo, sastādot plānu un visu sagrupējot, rodas arvien klāt jauni jautājumi, kurus nākas noskaidrot un apstiprināt ar dzīves faktiem.

Kad visi materiāli un pētījumi būs plānveidīgi un galīgi sagrupēti, tad, ja tikai laiks sistemātiski strādāt, pats romāns uzrakstāms vienā mēnesī.

No šiem īsajiem pārskatiem un piemēriem redzami manas darba tehnikas un metodes galvenie paņēmieni. Bet lasītāji interesējas ne vien par metodi, bet bieži vien vēl vairāk par dažādiem darba procesa sīkumiem un rakstnieka tā sauktiem untumiem vai individuālajām savādībām, kādas varētu izpausties strādājot, materiālus vācot vai viņa dzīvē vispār.

Grāmatu lasīšana mani uz kādu darbu ļoti reti ierosina; tāpat nepiegriežu nekādas vērības jautājumam par iedvesmu un zemapziņu. Visu lielo vairumu savu darbu esmu rakstījis kādai noteiktai vajadzībai, bieži uz redakciju apsūtījumu, bieži uz organizāciju prasījumu, bieži pašam apsverot zināma temata pašreizējo sabiedrisko nozīmību. Arī materiālie apstākļi ir tie, kas ļoti bieži spieduši rakstīt. Piemēram, «Kalevalas» tulkojums no somu valodas, 23 000 rindu dzejā, tika izdarīts tikai tāpēc, lai sapelnītu naudu ceļojumam pa Vakareiropu.

Neesmu laikam uzrakstījis nevienu darbu — arī dzejoli un ievadrakstu ne, — iekams tam iepriekš nebūtu izdomājis virsrakstu. Virsrakstu uzskatu par ļoti svarīgu. Viņā jāietilpst literāriskā darba centra līnijai. Pabeigtiem darbiem virsrakstus grozījis esmu ļoti reti.

Plāns neļauj strādājot tālu novirzīties uz blakus tematiem. Bet, ja tādi ieviešas, ja rakstot gadās aizrauties un izplūst nost

no galvenā, tad tādas vietas, kas lai arī citādi pašas par sevi būtu ļoti izdevušās, bez žēlastības nostrīpoju, jo lasītāja uzmanības centrā jātur galvenais temats.

Stilisko slīpējumu vienmēr izdaru bruljonā, pēc tam pārrakstu. Vairāk par vienu reizi neesmu pārrakstījis nevienu prozas darbu, izņemot dažu darbu iesākuma lapas puses, ja, darbu iesākot, to nācies uz ilgāku laiku pārtraukt. Teikumu rakstot, vienmēr turu prātā likumu, ka jāraksta tā, lai varētu saprast katrs lasītājs un katrā zemē, ja darbs būtu tulkojumā. Tā sakot, jābūt internacionālai revolucionārai valodai un stilam. Nav jādzenas pēc nacionāli etnogrāfiskajām, bet pēc revolucionāri proletāriskajām īpatnībām. Vispār no bruljona izstrīpoju ļoti maz.

Valodas ziņā cieši turos pie dzīvē lietojamās valodas; izejot no tās īpatnībām, atvasinu vārdus un pat jaunus jēdzienu apzīmējumus. «Attaisnotos» ir zināma valodas revolūcija, izrietoša no satura revolucionārības. (Tulkojumā to grūti redzēt.) Personāžu dialogus pieļauju tikai īsus — tik vien, cik vajadzīgs, lai uzsvērtos t i p i s k ā stilā un valodā paša tipa īpatnība. Garas sarunas uzskatu par garlaicīgām un nogurdinošām priekš lasītāja.

Katru reizi, kad pēc pārtraukuma sāku turpināt iesākto darbu, pārlasu iepriekš uzrakstīto, lai iejustos un pieslēgtos tam, kas jau padarīts. Atzīstu, ka uzrakstītais pirms drukas jānolasa stiprā balsī, ko arī šad tad daru, lasīdams priekšā. Tā kontrolējas stila un ritma kļūdas.

Rakstāmgalda iekārta un tamlīdzīgas lietas pavisam nav nepieciešamas. Viss vairums manu darbu uzrakstīts, vai nu kaut kur nosēstoties un kladi vai papīru rokā turot, piemēram, vasarā laukā, vai arī pie kāda veca, čīkstoša galda, kāds man bija ilgus gadus. Rakstījis esmu tiklab ar zīmuli, kā ar tinti. Neciešu tikai tintes zīmuli un spalvas asiem galiem. Slikts papīrs man ļoti traucē rakstīšanas procesu un reizē ar to arī domu. Stāstus diktējis neesmu, publicistiskos rakstus gan labprāt. Tā kā esmu pieradis rakstīt ar roku, tad rakstāmmašīna šimbrīžam man nekādu sevišķu atvieglinājumu nav sagādājusi, laikam gan tāpēc, ka neesmu vēl iemācījies visu pirkstu lietošanas sistēmā uz tās rakstīt. Trokšņi, bet sevišķi citi cilvēki istabā mani, protams, traucē, bet tomēr nav tā, ka vajadzības brīdī nevarētu rakstīt arī trokšņainā un ļaužainā apkārtnē. Taču labāk veicas darbs tad, kad ir apkārt klusums, bet, tā kā klusuma vairāk pa vakariem, tad lielākais darba daudzums tiek darīts pa vakariem.

Strādājot nelietoju nekādu narkozi — ne pīpēju, ne tēju

dzeru, ne citu ko. Es vispār nepīpēju. Domāju, ka rakstnieka darbs fizioloģiski ir tāds pats darbs kā kaut kura cita garīga darba strādnieka darbs. Tāpēc man pat grūti saprast, kad dzirdu par dažiem rakstniekiem, ka tie bez papirosa vai cigāra nevarētu iesākt strādāt. Tad jau visās skolās, zinātņu iestādēs un kancelejās visiem līdzīgos darba procesos vajadzētu atrasties mutē pīpējamiem. Bez tam fabrikā strādnieki arī netiek redzēti strādājam ar papirosiem zobos.

Reiz drukātu darbu nekad neesmu pārstrādājis. Man liekas, ka lasītājam un literatūrvēsturniekam arī ir zināma tiesība prasīt, lai rakstnieka darbs paliek tāds, kāds tas bijis zināmā viņa attīstības periodā. Man tiesība gan darbu pavisam neizdot, ja viņu uzskatu par nederīgu.

Nopietnu, analizējošu, kļūdas pareizi uzrādošu kritiku ļoti ņemu vērā un turu par nepieciešamu. Parastās, paviršās, sīkās recenzijas uz mani neatstāj iespaida, bet lamājieni labi uzjautrina.

Man liekas, ka visgrūtākais un visilgākais darbs rakstniekam ir viņa darba konstrukcijas — uzbūves izdoma. Šis darbs pie tam ir neredzams; tas notiek, bieži vien rakstniekam pašam maz apzinoties, ka tas pie tā strādā. Tas notiek pa lielai daļai staigājot, kaut ko lasot, runājoties, teātrī izrādi skatoties, koncertā klausoties, kinoizrādē, apstājoties pie veikala skatloga, uz tilta, dzelzceļa stacijā, ostā, kuģī, pļavā, mežā, fabrikā, mītiņā utt. — bez gala. Tāpēc rakstniekam, lai viņš saviem darbiem panāktu labu uzbūvi, vajag daudz brīva laika — bet tikai redzami brīva. Neredzami — šis brīvais laiks var būt visintensīvākā darba laiks.

Martā 1931.

Linards Laicens

«Tribīne», 1931. g., Nr. 1, 28. maijā, 29.—40. lpp.

KAS BIJA, UN KAS BŪS

(Personīgi paskaidrojumi tiem, kas lasa «Jaunākās Ziņas» un citas buržuju avīzes)

Pēc 4. Saeimas vēlēšanām un ar jaunās, otrās, strādnieku-zemnieku frakcijas ienākšanu Saeimā mums vairs nav savas avīzes, ne nedēļas laikraksta, ne pārnedēļu vai mēneša žurnāla, ne atsevišķu vienreizēju izdevumu, kādus ar lielām grūtībām, cīņu un darbu, kaut ar pārtraukumiem un upuriem, izdevās tomēr vienādā vai otrādā veidā noturēt visu trešās Saeimas

un pirmās strādnieku-zemnieku frakcijas laiku. «Tribīne» tagad ir vienīgais atlikušais kreisstrādnieciskais izdevums. Tāpēc tajā jānodrukā šis paskaidrojums, kuram citādi būtu vieta avīzē, — paskaidrojums, kāds pie citiem apstākļiem arī nemaz nebūtu vajadzīgs, jo, kad nebūtu aizbāzta mute, tad arī neviens nemēģinātu visu to sagāzt virsū un sakraut kaklā.

Jau 4. Saeimas vēlēšanu laikā tika izplatītas uz zīda papīra hektografētas lapiņas, kurās kāds žurka O. Jankusu un mani mēģināja diskreditēt kā buržujus, slimību simulantus, sliņķus, strādniecībai kaitīgus elementus utt. Tad vēlētāji deva noteiktu atbildi, it kā pretsparam Jankusu un mani vēl īpaši izceldami, jo viņi saprata labi, ko mēs bijām slinkojuši. Tagad pret mani atkārtojas līdzīga lieta, kas salīdzinot iznāk ar vienādu nolūku. «Jaunāko Ziņu» š. g. 27. jūlija numurā nodrukāts kāds ziņojums, kuram sekojošs trekns virsraksts:

«Komunistu partijas centrālkomiteja pavēl Linardam Laicenam atstāt Saeimu un piedraud izrēķināties.»

Raksts iesākas: «No labi informētas puses mums ziņo, ka Latvijas komunistu partijas centrālkomiteja nupat noturētā slepenā sēdē nolēmusi pavēlēt Linardam Laicenam nolikt Saeimas deputāta mandātu.» Par šo lēmumu jau esot paziņots man un «paziņojumā uzsvērts, ka **Laicens esot pilnīgi nederīgs** cilvēks komunistu deputāta uzdevumiem». — «Laicenam **neesot proletāriska pagātne.** Viņš cēlies no sīkpilsonības. Laicens **dzīvojot kā īsts buržujs.** Braucot veseļoties ārzemju un nevis Pad. Krievijas kūrortos. **Nodarbojoties ar grāmatu izdošanu...**» — «...nepaklausības gadījumā ar Laicenu **bargi izrēķināšoties.**»

Tā pati avīze savā 28. jūlija numurā turpina un atkārto: «No kompetentas puses mums ziņo, ka komunistu partijas centrālkomiteja vēl neesot galīgi izšķīrusies, ko aicināt par nežēlastībā kritušā deputāta Laicena pēcnācēju.»

Citā vietā atkal atkārtots par atteikšanās pieprasījumu, vēlreiz uzsverot, ka komunistu partijas centrālkomiteja **«piedraudot pretējā gadījumā ar nesaudzīgu izrēķināšanos».** (Pastrīpojumi mani. — *L. L.*) Turpat jau pasniegtas domājamo kandidātu fotogrāfijas un biogrāfijas, bet nākošajā numurā jau rakstīts, ka es drīzumā tikšot tiesāts par pretvalstisku darbību.

Tātad redzams, ka šī lieta ir vadīta sistemātiski, jo pēc numura seko numurs.

Šī lieta ir ļoti interesanta, tāpēc viņa jāpatirzā un pie reizes pāris vārdu jāsaka par manu darbu un darbību, lai tā tiktu skaidrāk redzama šās lietas sakne.

Vispirms:

Uzsvērts, ka viss ir zināms **«no labi informētas puses»** un

«no kompetentas puses». Labi. Turklāt teikts, ka lēmums pieņemts **«slepenā sēdē».**

Ko tas nozīmē?

Ja nu nelegālas partijas centrālkomiteja ko lemj slepenā sēdē, tad, to avīzē lasot, katrs gribēs jautāt, — kā «Jaunākās Ziņas» dabū zināt, kas lemts nelegālas, t. i., slepenas organizācijas visslepenākā orgāna (centrālkomitejas) slepenā sēdē? Un kas pie tam var būt **kompetentā puse?** Vai «Jaunākajām Ziņām» nav savs priekšstāvis komunistu partijas centrālkomitejā? Vai partijas centrālkomitejai savs priekšstāvis «Jaunāko Ziņu» redakcijā?

Lūk, kādi absurdi!!! Kādas muļķības??

Tālāk. Kāds tad nu ir pats ziņotā lēmuma saturs?

1. Esot **lemts pavēlēt nolikt deputāta mandātu.**

Pret šādiem maldinājumiem man atklātībā jāpaskaidro sekojošais.

Kad pagājušā vasarā tika sastādīti kandidātu saraksti uz Saeimu, es savu kandidatūru vairs negribēju uzstādīt. Tikai uz kreisās strādniecības atbildīgu priekšstāvju prasību es piekritu kandidatūras uzstādīšanai, bet ar citu piekritību, ka es pēc vēlēšanām varēšu atteikties no deputāta mandāta tad, kad atradīšu to par vajadzīgu. Šī atteikšanās vairāku politisku apstākļu dēļ novilcinājās, — starp citu, strādnieku-zemnieku frakcijai bija sabiedriski nepieciešami nepielaist atteikties no mandāta kādam no tās pārējiem locekļiem tad, kad notika deputāta E. Mieža apcietināšana un kad vairākiem frakcijas deputātiem stāvēja priekšā izdošana cietumam, kā arī kad gandrīz visi nākošie kandidāti atradās cietumos. Tiklīdz frakcijas stāvokļa apstākļi palika skaidrāki, es savas atteikšanās jautājumu virzīju tālāk, bet arī tagad no manis neatkarīgu apstākļu dēļ šī atteikšanās nevarēja iznākt p i r m s «kompetentās puses» ziņojumiem. Tāda ir lietas faktiskā puse. Kāda nozīme tad nu lai būtu «slepenām» sēdēm un «slepeņiem» lēmumiem?!

2. **«... pilnīgi nederīgs komunistu deputāta uzdevumiem...»**

Esmu ticis ievēlēts arī otru reizi kā pirmais kandidāts visos četros vēlēšanu apgabalos, kuros tiku uzstādīts, tāpēc t o m ē r uzdrošinos domāt vēl šodien, ka strādnieku deputāta uzdevumiem esmu bijis derīgs. Tikai es pats atrodu, ka šos ārkārtīgu enerģiju prasošos uzdevumus nevaru vairs izpildīt sabeigušās veselības dēļ un tikai tāpēc joprojām esmu atzinis par nepieciešamu atbrīvot vietu kādam no spēcīgākiem kandidātiem. Pa pēdējiem trīsarpus gadiem manas darba spējas ir samazinājušās par 60% — sabeigušies nervi, sirds, plaušas, jo to darba daudzumu, kādu nākas veikt strādnieku deputātam mūsu ap-

stākļos, to retais ilgāk par trim gadiem kaut cik normāli spēs izturēt.

Ko pa šo laiku esmu darījis? Neesmu izlaidis nevienu sapulci, kur esmu bijis aicināts uzstāties un kura ir varējusi notikt; Saeimā esmu neatlaidīgi uzstājies tiklab plenārsēdēs, kā komisijās visos jautājumos, kas skar strādnieku intereses; kopā ar O. Jankusu esmu trīs gadus no vietas uz saviem pleciem iznesis visu strādnieku preses mūsu apstākļos tik grūto darbu, sākot no ievadrakstiem, rediģēšanas un beidzot ar feļetonu, korektūru un avīzes izlaišanu caurām naktīm pie drukas mašīnām. Nemaz nav jārunā par tādiem sīkumiem kā frakcijas sēdes, uzsaukumi, avīzes rēķinvedība, sarakstīšanās ar vēlētājiem, sarunas ar pastāvīgiem apmeklētājiem mājās, Saeimai iesniedzamo jautājumu vai likumprojektu rakstīšana utt., utt. Tad, lūk, nav brīnums, ka Jankuss beidzas nost no tuberkulozes, bet es esmu varējis līdz šim vēl noturēties kājās tikai tāpēc, ka uz ārsta brīdinājumu esmu paguvis kaut cik paremontēt spēkus sanatoriski.

Tas ir tas «nederīgums».

3. **Neesot proletāriska pagātne.**

Ne manam tēva tēva tēvam, ne manam tēva tēvam, ne manam tēvam, ne mātei, ne manai sievai, ne bērniem, ne man pašam nekāds nekustams īpašums nekad nav piederējis un nepieder. Savu maizi visi esam pelnījuši un pelnām ar savu personīgo darbu. Tur nekā nevar darīt, ka t ā d u sīkpilsoņu kā es šimbrīžam Latvijā ir vairākums un arī tagadējo Latvijas strādnieku «pagātne» savā vairumā nebūs citāda. Šis jautājums tiešām ir plašas zinātniskas pētīšanas cienīgs!

4. **Dzīvojot es kā īsts buržujs.**

Pēdējā laikā man Pārdaugavā bija dzīvoklis ar 3 mazām istabām uz 4 cilvēkiem. Mēbelēts tas bija 3 nelieliem galdiem, 7 taburetēm, 4 vienkāršām koka gultām ar cietiem matračiem, 4 lielākiem grāmatu plauktiem ar grāmatām. Vēl jāpieskaita drēbju pakaramie āķi, žurnālu kaudzes koridorā, vienas istabas kaktā no vecām preču kastēm improvizēts, ar segu pārklāts «galds», maza, veca kušetīte un nepieciešamie ķēķa trauki. To ir redzējuši simtiem strādnieku, kuri šai dzīvoklī ir bijuši. Dzīvokli likvidējot, daļa iekārtas un grāmatu tika izdāvāta tiem, kam tas bija vajadzīgs. Deputāta laikā pirmo reizi manā mūžā es uzšūdināju vasaras uzvalku un no Padomju Savienības atvestās hamstera ādas iztaisīju vasaras mētelī iepogājamu kažoku (arī pirmo reizi mūžā, jo sāpošie kreisās rokas nervi prasīja siltāku ziemas apģērbu). No atlikuma iznāca arī manam bērnam kažociņš. Tagad man ir divi krietni apvalkāti uzvalki,

minētais mētelis un divos nelielos čemodānos visa pārējā manta — veļa, grāmatas, rakstniecības darba materiāli. Tas ir viss. — Tā šis jautājums kļūst par vienu no šausmīgākiem! Neviens intrigants ne iedomāties nevar, cik nāvīgi grezna buržujiska dzīve tā ir bijusi! Ar noskaidrošanu nodarboties nāksies vēl paaudžu paaudzēm!

5. **Braucot veseļoties ārzemju un nevis Padomju Krievijas kūrortos.**

Par kūrortu izpriecām jau bija pasludināts iepriekš minētās vēlēšanu laikā izlaistās lapiņās. Tagadējais saskan ar to. Jāpiezīmē tikai, ka tiešām divi reizes esmu bijis ārstēties SPRS sanatorijās un, vienīgi tam pateicoties, vēl varu kaut ko darīt. Pie reizes esmu varējis Padomju Savienībā arī daudz ko redzēt, mācīties un uzrakstīt par to arī mūsu presē. Zinu arī, ka SPRS kūrortus uzskata nevis par buržujisku izpriecu, bet par revolūcijā iekarotu ieguvumu strādniecības labā. Domāju, ka to izlietot arī man tiesība.

6. **Nodarbojoties ar grāmatu izdošanu...**

Arī par šo lietu jau agrāk šis tas tika dzirdēts. Ir taisnība, ka esmu izdevis uz sava riska 3 grāmatas: dzejoļus «Aziāts», romānu «Kliedzošie korpusi» un stāstus «Kameras». Tāpat 3 gadus izdevu žurnālu «Kreisā Fronte» un tagad pusotra gada — «Tribīni». Nebija nevienas izdevniecības Latvijā, kas manus — strādnieku deputāta literāriskos darbus ņemtos izdot. Bet strādniecībai vajag un ļoti vajag literārisku darbu un žurnālu. Par to esmu drukātavai vēl krietni parādā, jo pie grāmatām un žurnāla vienmēr bija jāpiemaksā. «Kreisā Fronte» viena pati prasīja vismaz 200 latu piemaksas uz numura, neskatoties uz to, ka pats personīgi žurnālu ekspedēju utt. Visi šie izdevumi ir maksāti ar manu deputāta algu, pie tam nomaksājot, protams, parastās nomaksas frakcijai. Šāda komercija un spekulācija tiešām nav savienojama ar strādnieku deputāta «pienākumiem»!

7. **Nepaklausības gadījumā... bargi izrēķināšoties.**

Ievērojot visu par mandāta nolikšanu utt. teikto, «izrēķināšanās» lieta kļūst tikpat kompetenta kā «kompetentā puse».

Kā visu saprast?

Strādniecībai tās cīņās jāpārdzīvo dažādi momenti. Pašreizējā stāvoklī uz visas līnijas iet darbā visādi līdzekļi, lai visur šķeltu un ārdītu strādniecības revolucionāro spēku. «Jaunākās Ziņas» lasa daudzi strādnieki. Ja tajās lasāmas visas še pievestās lietas par mani kā strādniecības kustībā un kultūrdarbā jau vismaz 15 gadus ilgi nostādītu darbinieku, tad tas nozīmē

diskreditēt ne vien mani personīgi, bet visu strādnieku lietu. Tāpēc esmu spiests dot šo iztirzājumu un paskaidrojumu. No tā būs redzams, ka līdzīgu buržuāzijas presē nodrukātu rakstu nolūks ir intrigēt, naidēt, jaukt, diskreditēt, demoralizēt strādnieku kustību. To vajag prast novērtēt.

Ko darīšu pēc atteikšanās no deputāta mandāta?

Pēc visa tā plašākām masām būs interese zināt, kas ar mani būs tālāk. Ir pietiekoši daudz iemeslu, kuru dēļ man Latvijā palikt tagad nav iespējams. Vispirms jau ir vajadzīgs laiks un miers, lai savestu kārtībā savu veselību un darba spējas. Tiklīdz tas būs izdevies, stāšos pie iesāktiem literāriskiem darbiem. Pie tam nedomāju, ka mana turpmākā darbība aprobežosies tikai ar rakstniecību vien.

Mans turpmākās literāriskās darbības plāns ir šāds:

1. Līdz nākošā gada sākumam gribu nobeigt romānu «Limitrofija», pie kura materiālu vākšanas un saplānošanas jau ilgāku laiku esmu strādājis. Šinī darbā jaunā veidā gribu izteikt un parādīt jauno valstu dzīvi, parašas, politiski ekonomiskos apstākļus, attiecības pret strādnieku šķiru un SPRS. Šinī pašā darbā ietilpst jau agrāk iesāktais romāns «Jaunsaimnieki», kā daļa paplašinātā veidā.

2. Nākošā gada pirmajā pusē ir nodomāts nobeigt stāstu grāmatu «Sīkumi». Šinī darbā tiks iztirzāta laulības, sadzīves, ģimenes attiecību problēma pārejas laikmetā no kapitālistiskās dzīves uz sociālismu.

3. Tālākais darbs ir — Latvijas strādniecības cīņas teātra 10 gadi — vēsture un teorija. Šai grāmatai materiāli jau ir savākti. Pie vākšanas ir strādājuši vairāki mūsu strādnieku teātra aktīvisti. Grāmatā gribu plašāk nostādīt veselu periodu mūsu proletāriskās kultūras darbā.

4. Pēc tam esmu nodomājis uzrakstīt romānā visu pēdējo 10 gadu Latvijas revolucionārās strādniecības cīņas posmu: organizācijas, darba dzīve, attiecības ar sociāldemokrātiju, cietumi, tiesas, parlamentāriskā darbība utt., utt.

Pie visu šo darbu materiāla vākšanas un plāniskas izveidības ir jau strādāts, cik to ir atļāvis laiks un spēki.

Bez tam domāju turpināt arī darbību joprojām «Tribīnē» vai citos revolucionārās strādniecības izdevumos.

Pēdējie gadi ir devuši daudz piedzīvojumu un novērojumu, kuri noderēs manam tuvākā laika literāriskam darbam, kurā arī tad tieši un netieši turpināsies mans politiskais darbs strādnieku

šķiras labā, neskatoties ne uz kādām buržuāzijas preses aģentu provokatoriskām intrigām.

24. VIII 32.

Linards Laicens

«Tribīne», 1932. g., Nr. 4, 30. augustā, 25.—30. lpp.

KO STĀSTA KREISAIS DZEJNIEKS M. RUDZĪTIS PAR SEVI UN KONFISCĒTO DZEJU KRĀJUMU «TORŅA IELA RĪGĀ»

«Manas dzejas ir tikai viens procents žults un sašutuma. — Ceru, ka konfiscētās grāmatas man izsniegs atpakaļ.»

Pēdējā laikā daudz par sevi licis runāt kreisais dzejnieks Meinhards Rudzītis, kas pirms dažām dienām bija laidis pārdošanā savu jaunāko dzeju krājumu «Torņa iela Rīgā».

Kā zināms, Rīgas apgabaltiesa «Torņa ielu Rīgā» konfiscēja, tāpat kā iepriekšējo Rudzīša dzeju grāmatu «Vīrs ar basām kājām», jo dzejās manāma vienas šķiras kūdīšana pret otru. Pēc grāmatu konfiskācijas politiskā pārvalde Rudzīti arestēja un atbrīvoja to tikai pēc Rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības iemaksātās drošības naudas. Svētdien arodbiedrības pilnsapulce nolēma protestēt pret iestāžu rīcību, kuras konfiscējušas «Torņa ielu Rīgā».

Sakarā ar Rudzīša likstām rakstniecībā mūsu līdzstrādnieks apmeklēja dzejnieku viņa dzīves vietā Tērbatas ielā. Izrādās, ka Rudzītim ar tiesām darīšanas arī citādā veidā. Viņš raksta tiesu atreferējumus «Dienas Lapai». Dodos uz tiesas namu, kur 3. kriminālnodaļā pie žurnālistu galda cītīgi raksta par kādu prāvu M. Rudzītis.

Man ilgi jāgaida, kad pasludina pārtraukumu. Kas nu par jokiem, izsaucās Rudzītis. Žurnālists intervēs žurnālistu. Par savām grāmatām viņš saka: «Tur apdzejota tikai strādnieku grūtā dzīve un bezdarbs. Arī Rainis apdzejoja strādnieku smago dzīvi. To, kas aprakstīts «Torņa ielā Rīgā», esmu pats «taisījis cauri», kad kā bezdarbnieks cauru dienu slīpēju Torņa ielas un darba apgādes nama mūrus. Vēlāk, kad dabūju darbu, dzinu truļus pie Māras dīķa, tad arī radās manas tagad konfiscētās dzejas par līderu vasarnīcām. Tur ir tikai viens procents žults un sašutuma no tā, kāds būtu vajadzīgs, lai pareizi attēlotu izjusto.

Pēc dzeju grāmatu konfiskācijas mani vēl apcietināja un turēja politiskā pārvaldē. Tā kā žurnālistu arodbiedrības pilnsapulce nolēma protestēt, tad ceru drīzumā konfiscētās dzeju grāmatas dabūt atpakaļ.»

Rudzītis jau no septītā gada pats sācis gādāt sev uzturu, jo vecāki miruši. Vēlāk 5 gadus pavadījis pilsētas patversmē, kur iemācījies galdnieka amatu.

Strādājis vairākās fabrikās kā meistars, bet visur ātri atlaists, jo mēģinājis darīt strādniekus «apzinīgus». Darbojies vairākās kreisās organizācijās un 1933. gadā piedalījies Parīzē pretfašistu un pretkara kongresā.

«Pēdējā Brīdī», 1934. g., 8. III, Nr. 53.

KĀPĒC ES RAKSTU

Jūs man prasāt, kāpēc es nenodarbojoties vienīgi ar makšķerēšanu, bet rakstot arī.

Te nu man jāatbild, ka darbs darina darītāju un mēs dažreiz nemaz nemākam pateikt, kādēļ darām šo vai to un kādēļ nedarām. Viss atkarājas no nejaušībām. Vajadzēja mūsu ceļam jaunībā pagriezties tikai par vienu milimetri pa labi vai pa kreisi, un visa mūsu dzīve būtu izveidojusies pavisam cita.

Pelnītais bieži vien netiek atmaksāts, bet nepelnītais daudzreiz pats uzmācas ar atalgojumu. Tāpat man iet ar to makšķernieka godu. Mazā grāmatiņa «Ar makšķeri», kas ir tīri literārisks darbs, mani pacēlusi reāla makšķernieka kārtā, un tagad visi domā, ka es patiesi nepārspējams zivju bende. Nemaz tā nav. Es izeju bez kādas sistēmas, priecādamies vairāk par vasaras rītu skaistumu nekā par saķertajām zivīm. Un, ja man gadās kādreiz labi lomi, tad tikai tāpēc, ka, pazīdams dabu, pārzinu arī ūdeņus līdz ar to iemītniekiem.

Darboties ar makšķeri gar ezeriem un gar lielām un mazām upēm sagādā man prieku. Bet šo prieku es sev nevaru atļaut pārāk bieži, jo tā ir tikai mana atpūta. Un jūs zināt, ka atpūtas brīži nāk tikai pēc darba un darbs ir cilvēka galvenā izprieca. Atpūta nekad nevar sagādāt tik dzidru līksmes sajūtu kā darbs, ko darām ar iekšēju dziņu un patiku.

Man šāds darba prieks dažreiz uznāk pavisam negaidot, un tad man jāraksta. Cik bieži šādas laimes lēkmes uznākušas, to var redzēt no manu rakstu nodaļām. Man šķiet, to ir ļoti daudz. Dažas no tām mani varbūt pārdzīvos un priecinās vēl nākamās paaudzes.

Bet krastā izmesta zivtiņa ir sīks acumirkļa prieks vienīgi pašam makšķerniekam un bauda tam, kas viņu apēd.

Bieži šis baudītājs ir kaķis.

Jānis Jaunsudrabiņš

«Pēdējā Brīdī», 1928. g., 5. VII, Nr. 147.

VĒJA PŪTIENS[1]

Noskatījies «Vēja pūtienu», dažs brīnīsies: kāds gan vējš iepūtis Strādnieku teātra vadības galvās, ka uzņēmuši repertuārā lugu, kas nav ne skaļi lozungota, ne graujoši revolucionāra? Jāatzīstas, rakstot šo komēdiju, man nebija nekādu tamlīdzīgu pretenziju. Esmu jau pārdzīvojis daža laba sirdī mīļa garabērna traģisku nomiršanu citkārt rīkotos konkursos. Šoreiz gluži godīgi gribēju uzrakstīt vienu cik necik lietojamu gabalu progresīvāk noskaņotām skatuvēm. Mums, jaunajiem rakstniekiem, taču arvien pārmet pārlieku tieksmi lidināties augstākās sfērās, — katrā kongresā mūs tēviški pamāca neekskursēt poētiskās fantāzijās pa visādām Ķīnām un Ņujorkām, bet ķerties sasāpējušiem jautājumiem pie pašas vārīgās saknes. Tad nu domāju — ķeršos arī!

Gribēju, lai «Vēja pūtiens» būtu laikmetīga satīra. Ciktāl tas man izdevies, vērtēs skatītāji un kritika. — Ik uz soļa mūsdienās klaudz ūtrupes āmurs. Grimst dibenā bankas. Sabrūk lieli un mazi uzņēmumi: krīzes vēji ārda pasaules saimnieciskās sistēmas satrunējušos pamatus. Pilsētas bezdarbniekus ar rungu dzen uz laukiem, bet lauku budži, kam pilsētā onkulīgs atbalsts, likvidē savus īpašumus un dodas «augstākās sfērās» laimi meklēt. Bet laimes nav ne pilsētā, ne laukos. Labi iet kā vienā, tā otrā pusē tikai tādiem, kas prot zvejot pa tumsu, prot citus izsūkt un izmantot, kaut tas būtu vai paša krustdēls. Labi ir arī tādiem kā Žanis Ripa, kas «prot griezt šļipsti pa vējam un stūrēt, kur gludāks». Bet nabaga izmantotais arvien paliek izmantotais kā pilsētā, tā laukos. Visur valda «universālā ekspluatācija». — «Vēja pūtienā» mēģināju rādīt līdzīga laimes meklētāja dēku, kas sākas laukos, kā viegls vēja pūtiens pāršalc pilsētai un nobeidzas atkal laukos.

Jūlijs Vanags

«Jaunākās Ziņas», 1933. g., 25. I, Nr. 20.

ANDREJS UPĪTS

Starp daudziem citiem komunistu darbiniekiem, vāciešiem Rīgā ienākot, nošauts latviešu rakstnieks Andrejs Upīts, kas bija plaši pazīstams un baudīja sevišķi lielu autoritāti latviešu sabiedrības radikāli domājošā daļā. Andrejs Upīts dzimis 22. novembrī 1877. gadā.

[1] Jūlija Vanaga pirmā luga. *Sakārtotāji.*

Savu rakstnieka karjeru viņš iesāka kā pa pusei romantisks, pa pusei reālistisks prozaiķis un Andrieva Niedras literāriskā virziena piekritējs, kura reakcionārie uzskati bija arī viņa uzskati.

Ar 1908. gadu viņa psiholoģijā notiek lūzums. Viņa pasaules uzskati tagad top nesamierināmi marksistiski, un no šī sava jaunā stāvokļa viņš savos publicista rakstos un kritikās nostājas asi pret pilsonisko sabiedrību un savu iepriekšējo skolotāju Andrievu Niedru. Kā rakstnieks, viņš tagad uzskata naturālismu kā vienīgo pareizo virzienu literatūrā un savās daudzās kritikās nesaudzīgi uzbrūk visām jaunākām parādībām un virzieniem mūsu rakstniecībā, mēģinādams tos pazudināt un diskreditēt visādiem paņēmieniem. No šā viņa laikmeta darbiem atzīmējami viņa romāni «Jaunie avoti» un «Zīda tīklā», kuros viņš parādās kā naturālistisks dzīves aprakstītājs. Bez tiem viņš laiž klajā arī lugas — «Balss un atbalss» un «Viens un daudzie». Šinīs lugās viņš propagandē savas iemīļotās marksisma idejas, kuras viņš tomēr nespēja iemiesot mākslinieciski noskaidrotos tēlos.

Upīts ir darbojies arī kā literatūras vēsturnieks, sarakstīdams «Jaunāko literatūras vēsturi» (1885—1911). Izņemot dažus darbus, Andreja Upīša rakstnieka gaitai ir stipri propagandistisks raksturs. Mūsu rakstniecība viņā zaudē spēcīgu literātu, bet jaunākie rakstnieki savu lielāko pretinieku, kas viņiem uz priekšu būs stipri sajūtams, jo literatūrā nesaudzīga ienaidnieka kritika atnes vairāk labuma nekā glēvu piekritēju bara skaņi aplausi.

«Tautas Balss», 1919. g., 13. jūnijā, Nr. 38.

V

APMULSUMS «SKANOŠAJĀ TUKŠUMĀ»

PAR DZEJU, DZEJNIEKIEM UN LASĪTĀJIEM

Mūsu dzeja patlaban pārdzīvo krīzi. Latviešu tauta, kas vienmēr mīlējusi dziesmu, sāk novērsties no tās, nelasa, sāk to pat nicināt. To liecina veikalos neizpārdotie dzeju krājumi un bibliotēkas, kur dzejoļu grāmatu stūrus nepušķo neviens pirkstu nospiedums, — par to runā tas fakts, ka daži žurnālu izdevēji, lai pievilktu lasītājus, sludinājumos drukā ar retinājumiem un izsaukšanas zīmēm — n e v i e n a d z e j o ļ a! Gluži neticami tagad liekas, ka kādreiz bijuši laiki, kur dzejoļi rokrakstā staigājuši apkārt un glabāti kā dārgākā manta. Kāpēc tāda pārmaiņa?

Mēdz teikt, ka dzeja vispār pārdzīvojusi savu laiku. Agrāk viņa — tāpat arī citas mākslas — palīdzējusi cilvēku organizēšanai, saistījusi atsevišķus indivīdus nacionālās, reliģiozās un sociālās vienībās, lai kopīgi mīlētu, nīstu, strādātu un cīnītos. Pie seniem latviešiem dziesma respektīvi dzeja palīdzējusi darbā — zem tās ritma labāk sokusies vērpšana, malšana utt. Buršanas un pūšļošanas vārdi palīdzējuši dziedināt. Senie grieķi sacerējuši varoņdziesmas, kuras tos vedušas pie uzvarām. Citiem vārdiem, dzeja bija cienījams amats, svarīgs dzīves virzīšanas faktors. Tagad turpretim tā kļuvusi par rotaļu, sportu, kuru piekopj tikai daži izredzētie. Un gluži dabīgi — tai jāmirst, un tā mirst. Tomēr liekas, ka arī vēl tagad dzeja virza dzīvi, ja arī ne tik tieši, kā tas bijis agrāk ar varoņdziesmām, burvības vārdiem u. c. Ņemsim mazu piemēru. Lai cilvēks varētu ķerties pie kāda darba, viņam vajadzīga a t t i e c ī g a n o s k a ņ a, g a r a s t ā v o k l i s. Šo noskaņu viņam rada dzeja. Nospiests, noskumis cilvēks bez enerģijas un drosmes izlasa uzmudinošu dzejoli — un viņam rodas darba prieks.

Var atbildēt, ka, izejot no tāda viedokļa, vajadzīga tikai dzīves priecīga, enerģijas pilna dzeja un skumja, sēra dzeja —

tāda taču mums, latviešiem, visvairāk — nevajadzīga, pat kaitīga. Te nu nav jāaizmirst viena svarīga lieta — ka katrs cilvēks grib izteikties, ka viņam nepieciešams runāt par to, kas viņā plosās. Visas mākslas ceļas tikai no cilvēka vēlēšanās izteikties, un, kamēr cilvēkos būs šī vēlēšanās, tikmēr pastāvēs arī māksla. Bet ne katrs cilvēks var izteikt to, ko jūt, dažreiz viņš to pat skaidri neapzinās — un te nu viņam palīgā nāk dzejnieks ar saviem vārdiem, savu dzeju.

Tātad dzejai tomēr arī tagad ir sava nozīme, savs darba lauks. Jautājums tikai tas, kādai jābūt dzejai, lai viņa iespaidotu lasītāju, un kāda viņa ir pie mums.

Nesen mirušais vācu dzejnieks Rilke par dzeju runā šādi: «Uz dzeju jāgatavojas ilgi, gadiem. Jābūt skaidram un tīram un daudz daudz jāzina... Dziļam un gudram jābūt. Lielām domām jāguļ uz sirds, un lielām jūtām jāviļņo krūtīs. Un daudz daudz atmiņām jābūt dvēselē: atmiņa par klusām naktīm un gaišām dienām, par priekiem un bēdām, par klusiem, daudz stāstošiem skatiem. Un šīm atmiņām jābūt pārgājušām mūsu asinīs, mūsu ģīmju vaibstos, mūsu skatienā, mūsu kustībās (tādēļ laudis dibināti mēdz runāt, ka tas izskatās pēc dzejnieka) *, tā ka tās nevar izšķirt no mums pašiem, — un tad, tikai tad var notikties, ka kādā retā, dieva dāvinātā stundā no šīm atmiņām uzplaukst pirmie dzejas ziedi.»

Paskatīsimies, kā stāv ar mūsu dzejniekiem. Gleznotājs, pirms dod labu gleznu, ilgi ilgi mācās — mācās vilkt līnijas, jaukt un kopot krāsas. Vienkāršs amatnieks, piemēram, drēbnieks, iet apmācībā, strādā pie katras vīlītes, iedziļinās atsevišķās daļās un tikai tad ķeras pie uzvalka šūšanas. Un vēl tad gadiem ilgi viņam jāstrādā, kamēr darbs kļūst ne tikai pareizs, bet arī skaists. Bet mūsu dzejnieki jau gandrīz no skolas sola laiž klajā savus dzejoļu krājumus, bez kādas iepriekšējas sagatavošanās, bez pieredzējumiem, bez pārdzīvojumiem, vai tad brīnums, ka dzeja iznāk bāla, nedzīva, neīsta un negatava. Cilvēks izlasa vienu tādu krājumu, izlasa otru, trešu, — viņam sāk apnikt, un viņš ar neuzticību raugās uz visiem dzejoļiem, palaizdams garām arī labos. Es zinu, ko tādos gadījumos atbild jaunie dzejnieki: dzejniekam neesot jāsagatavojas, viņam esot dieva dota dāvana — talants, iedvesmas dzirkstele, kura darot visu, kā no sevis. — Katrs mākslas darbs sastāv no gara un matērijas, garu dzejnieks var dabūt līdz dzimstot, ar matēriju respektīvi vārdiem, izteiksmi viņam jākaro visu mūžu. Un man

* Piezīme mana. — *E. Z.*

liekas, ka tieši šajā cīņā daudzi dzejnieki krīt. Talants — tas ir kā nekultivēts zemes gabals, kas prasa daudz pūļu, daudz darba, lai nestu bagātus augļus.

Man liekas, ka liela daļa neskaidrības arī krīt uz šīs pašas nesagatavošanās respektīvi matērijas nepārvarēšanas rēķina. Bieži vien, izlasot mūsu jaunāko dzejnieku darbus, lasītājs nesaprot, kas tajos gribēts teikt. Doma — ja vispār dzejolī tāda ir — aizmiglota dažādiem salīdzinājumiem, epitetiem, jaunvārdiem, samocītām atskaņām un pat gramatiskām nepareizībām. Bet katrai dzejai, lai viņa iespaidotu lasītāju, pirmām kārtām jābūt skaidrai, lai lasītājs bez pūlēm saprot, par ko dzejnieks smejas un raud.

Te nu man gribētos teikt pāris vārdu par tiem «oriģināliem» dzejniekiem, par kuriem mēdz aizrādīt, ka publika viņus nesaprot, un vaino ne rakstītāju, bet gan lasītāju. Pēdējais, lūk, nesaprotot dzejnieka komplicēto dvēseli, dziļo garīgo satvaru utt., viņš, lasītājs, neesot pietiekoši sagatavots mākslas darba uzņemšanai. Man liekas, ka nav pareizi prasīt, lai desmitiem, simtiem cilvēku — lasītāju nopūlas gar viena dzejnieka dvēseles minēšanu. Dzejniekam ar savu dziļāko izpratni un uztveri uzskatāmāk un jūtamāk jānoskaidro dzīves problēmas un nevis otrādi. Dzeja nedrīkst būt mīkla, bet gan mīklas atrisinājums. Māksla taču tieši ar to atšķiras no zinātnes, ka viņu var saprast katrs vienkāršākais, iepriekš nesagatavots cilvēks. Par skaistu ziedu katrs teiks, ka tas skaists, un tādēļ viņam nebūt nav jābūt botāniķim. Tāpat tas ir ar katru mākslas darbu un arī ar dzeju.

Liels ļaunums pie mūsu dzejniekiem ir arī tas, ka viņi dzejā runā tikai par sevi. Sīkumos apraksta ne tikai savas, bet arī savu sievu, bērnu, mīļāko un citu īpašības. Es nebūt negribu teikt, ka dzejnieks nedrīkst nemaz runāt par sevi. To viņš drīkst darīt, bet tikai tā, ka viņa pārdzīvojumus, pieredzējumus un izjūtas var vispārināt. Ir veca patiesība, ka lasītājs dzejā meklē ne dzejnieku, ne viņa pārdzīvojumus, bet gan sevi, savas bēdas un priekus. Dzejnieks ir tikai kā prizma, caur kuru lasītājs skata sevi, savas reizēm vēl neskaidras, neizpētītas jūtas un domas, kurām dzejnieks devis iemiesojumu. Un, jo vairāki lasītāji dzejniekā atrod sevi, jo vairāk šo dzejnieku lasa un mīl. Daži dzejnieki nicinoši saviebs seju: «Piemēroties publikas garšai, nokāpt līdz pūlim — nekad! (Nezin kāpēc cienītie dzejnieki iedomājas, ka pūlim respektīvi tautai ir tikai zemas dziņas, rupja un nedaiļa dvēsele. Tā sauktajā pūlī ir daudz jauka un laba, daudz dvēseļu, kuras lielākas un dziļākas par izslavēto

dzejnieku dvēselēm, — un taisni to savu l a b ā k o daļu ļaudis meklē mākslā.) Mēs dziedam tik sev, mums nav daļas, vai pūlis mūsu darbus lasa vai ne, — pietiek ar dažiem izredzētiem . . .» Tādiem dzejniekiem gribas vaicāt, — kādēļ tad viņi izdod savas dzejas? Lai tur pie sevis, tur neko nevar iebilst, bet nostāties ārpus pūļa respektīvi lasītājiem, zaimot viņus un tomēr gaidīt, lai šis pats pūlis lasa un slavē, — tas taču ir absurds! Man reiz gadījās būt literāriskā vakarā, kur dzejnieks klausītājus pielīdzināja gan degunradžiem, gan ēzeļiem un, kā par brīnumu, klausītāji aplaudēja. Liekas, ka viņi aplaudēja tikai aiz paraduma, nemaz neiedziļinādamies saturā, jeb arī viņi aplaudēja autoram tādēļ, ka tas, saukdams viņus par muļķiem, tomēr nolaižas tik zemu, ka lasa priekšā savas gudrības. Ja klausītājs būtu īsts degunradzis un saprastu autora lasījumu, patiesi viņš to paceltu uz snuķa un izmestu laukā.

Ir nejēdzība dalīt ļaudis izredzētos un neizredzētos, rupjos un smalkos, bet vēl nejēdzīgāk, ja to dara dzejnieks, katrā ziņā sevi ierindodams tajos smalkos, izredzētos. Man liekas nepiedodami, ka tāda smalkjūtīga dzejnieka grāmatā, kāds ir Fricis Bārda, priekšpusē iespiests: «Man smalkāk un dziļāk viss svērts. Par jums tikai pasmiešos kādreiz varbūt, lai dusmotos — n e e s a t v ē r t s.»

Dzejnieks nekad nedrīkstētu aizmirst, ka viņš ir tāds pats cilvēks kā citi, varbūt tikai ar savādu domāšanas, uztveres un fantāzijas veidu. Viņš neuzliek dzīvei savu zīmogu, bet ir tikai sabiedrisko domu, jūtu, vēlēšanu un gaumes izteicējs, — tā sakot, kaut kas līdzīgs izvēlētam delegātam vai pārvaldniekam. Un skaidri saprotams, ka delegāts nedrīkst runāt tikai par sevi, minēt tikai savas vajadzības, viņam jārēķinās ar savu vēlētāju interesēm.

Pēdīgi vēl gribētos minēt, ka mūsu dzejnieki nepiegriež vajadzīgo vērību c i l v ē k a m. Cik daudz tiek rakstīts par dabu, par mēnesi, par zvaigznēm, par smiltīm un akmeņiem, — daudz retāk dzejā figurē cilvēks ar viņa sāpēm un priekiem. Ja arī par viņu raksta, tad bieži vien vienpusīgi. Vai nu apdzied tikai garu, viņa lidojumus zvaigžņotās sfērās, dvēseles meklējumus etc., vai arī slavina tikai mieru, bet lielu, skaidru m i e s a s un g a r a a p v i e n o j u m u dzejā redz reti.

Jaunie dzejnieki, atmetiet dižošanos ar sava gara pārākumu, nokratiet visu lieko un neskaidro, rādiet cilvēku ar viņa labajām un sliktajām īpašībām, raudiet un smejieties ar viņu un galvenais — mīliet viņu. Un ticiet, ka jūs radīsiet atbalstu lasītāju sirdīs. Dzeja nav pārdzīvojusi savu laiku, vajag tikai

atrast īsto skaņu, īsto pieeju cilvēku dvēselēm. Un neizsamistiet, ja tas nepadodas uzreiz, atcerieties Rilkes vārdus: «Uz dzeju jāsagatavojas ilgi, gadiem.»

Elīna Zālīte

«Latvju Grāmata», 1927. g., Nr. 2, marts un aprīlis, 65.—68. lpp.

VAI MŪSU RAKSTNIECĪBA SASKAN AR DZĪVI?

Rakstniecība un dzīve — tas ir temats, par kuru pēdējā laikā mostas interese. Ir aptaujas, ir disputi, ir apcerējumi. Un, ja dzirdam apgalvojumus, ka mūsdienu rakstnieki aiziet no dzīves vai tēlo to par daudz negatīvi, tad ir pietiekoši daudz iemesla protestēt. Ja mēs, rakstnieki, arī reizēm aizejam no aktīvas dzīves, tad kādēļ? Vai dzīve vainīga vai rakstnieks, ka viņos nav harmonijas?

Galvenais, ko pārmet rakstniekiem dzīves robustie līdzdzīvotāji, ir, ka rakstnieku darbos neesot nekā pozitīva. Tikai karikatūras, negatīvi tipi, satīras un komēdijas. Rakstniecība ir dzīves spogulis. Senā tautas paruna saka, ka spogulis nav vainojams, ja kādam ir nejauka seja. Un tiešām. Rakstniecība, kāda tā šodien ir, nav vainojama par savām negatīvām tendencēm, bet gan dzīve.

Mums pārmet negatīvo dzīves uzskatu un tipus. Bet, ja rakstnieks grib būt patiess, kur lai viņš ņem pozitīvo, kad jau gadiem mūsu dzīves varonis ir spekulants, veikls bankas aģents, partiju vīrs. Savās runās un avīžu rakstos visi šie varoņi ir pilni ar «ideālismu». Oreols viņiem ap galvu. Bet darbos visnegatīvākie, visveiklākie dzīves izmantotāji. Kā rakstnieks var tēlot ideālu darbinieku valsts apmērā, kad ik dienas viņam jāredz bankroti, jāredz to ģīmetnes, kuri apcietināti blēdību dēļ?

Lai nebrīnās tad mūsu «kritiķi» no partiju puses, ka šais apstākļos nav iespējams dot citus tipus, kā Rozīts to dara savā romānā «Ceplis», Zariņš — «Pelnu viesulī» vai «Spīganu purvā», Upīts — savās komēdijās. Tie ir vispatiesākie mūsu dzīves un «varoņu» tēlojumi. Un, ja vēl tiem kā trūkst, tad negatīvā par maz šais darbos. Dzīvē tie vēl nejaukāki. Apmēram tādi kā Arņa «Tauriņu kaujā».

Bez šaubām — tāds virziens mūsu rakstniecībā nepatīk šo spekulantu prototipiem, un tie nāk ar pārmetumiem rakstniecībai. Veltīgi. Kamēr nelabosies sabiedrības pīlāri, «zemes sāls», tikmēr rakstniecība nekautrēsies tos atspoguļot. Būtu gan jāpārmet

rakstniekiem, ja tie «izdomātu» neesošus ideālistus un tos tēlotu savos mākslas darbos. Tad ar pilnu tiesību varētu kritika teikt, ka rakstniecība nesaskan ar dzīvi.

J. Akuraters

«Jaunākās Ziņas», 1930. g., 8. III, Nr. 56.

PIEZĪMES PAR KRITIKU

Moto

Paskatieties uz mūsu nacionāliem tēliem, kā tie glaimotāju sabojāti.

Dr. M. Valters,
Jaunākās Ziņas, 1931. g., Nr. 289.

1

Kādā stāstiņā — «Brīvā profesija» krievu rakstnieks Nikolajs Asejevs kariķē mākleri, kas apgrūtina kūrorta viesus ar saviem pakalpojumiem. Pie katra pirkuma viņš cenšas būt klāt — ievilkt 10 procentus par padoma došanu. «Es domāju,» raksta Asejevs, «cik daudz vēl ir profesiju, kas palīdzības vietā sagādā citiem tikai raizes, lai tā nopelnītu savus 10 procentus. Šie cilvēki neko neražo. Tie ir komisionāri, mākleri, pavadoņi, kritiķi, starp ļaužu šķirām saglumējuši sārņi, kas nopūlas kaut ko izskaidrot, kaut kā pakalpot, ja vien kādam šī pakalpība uzplijama.» Sarkastiski par kritiķiem izteicies arī ģeniālais franču prozaiķis Flobērs: «Lai rakstītu kritikas, nav vajadzīga nekāda liela veiklība. Kas ir šais kritiķu rakstos, kuri paši radīt nespējīgi? Vieglprātība, tukša plāpāšana, idejiska nenoteiktība, vārdu sakot, nespēja jebkurā laukā kaut brīdi sekot taisnam un noteiktam virzienam.» Un vēl vairāk. Pat Maksims Gorkijs, šis cilvēks, kas ar lielāko sirdību aizstāv katru jaunu domu, kas nepaguris meklē un atbalsta jaunos māksliniekus, tagadnīgās dzīves un ideju veidotājus, pat viņš, kas slavē Leona Leonova grāmatu «Sotj» tāpēc, ka materiāls taisni no šodienas ņemts un, iedomājieties tikai, radies īsti savdabīgs, ļoti ievērojams mākslas darbs, — šis cilvēks par recenzentiem un kritiķiem runā ar skarbu sašutumu. Viņš raksta[1]: [1] «Recenzents, tas ir jauns cilvēks, kas nezin kāpēc pārliecināts, ka vēsture viņu sauc mācīt tādus pašus jaunus cilvēkus kā viņš — tikai gan daudz apdāvinātākus.» Kāpēc tāds sašutums? Tiešais cēlonis — kāda jauna krievu rakstnieka Gorkijam piesūtītas vēstules frāze: «Es jums skaļi saku pie auss, — kā arī es necenstos, šodienas materiālu mākslas formās nespēju iekļaut.» Taisni šis pašiedomīgais

[1] Šai rakstā autora parindes piezīmes apzīmētas ar romiešu ciparieм un, līdzīgi pirmiespiedumam, sniegtas raksta beigās. *Sakārtotāji.*

«šodienas materiāla» vērtējums izsaucis Gorkijā veselu sašutuma vilni pret sīkajiem kritiķiem-spriedelētājiem. Viņš raksta par stāvokli krievu kritikā: «Mums daudz kritiķu. Tas labi; ja tikai nav spekulēts uz vieglu darbu. Lielais kritiķu vairums — marksisti. Arī tas labi. Tātad pamatlīnijai jābūt vienai. Un tomēr tā vien liekas, ka kritiķus mazāk nodarbina literatūra nekā «savstarpēja audzināšanās». Visi viņi cenšas «iztaisnot līniju», bet viņu pūliņu rezultātā līnija tik kaprīzi izlocījusies, samežģījusies, ka pilnīgi izslēgts priekšstats par «taisno un vienīgo» [II]». Taisnība — krievu tagadējie kritiķi ne tikai strīdu ap «taisno un vienīgo» padarījuši par galveno nodarbību žurnālos un disputos, bet ar šo strīdēšanos nolaiduši kritiku līdz tādam līmenim, par kuru pat vienkārši fabrikas strādnieki — jaunieši izsaka dibinātus pārmetumus. Tā literatūrā iesaukto «udarņiku» (trieciennieku) pārstāvis Tarasevičs, kas sarakstījis grāmatu «Panāksim», kur rāda dzīvi un darbu konkrētā fabrikā ar nolūku uzturēt sacensības garu piecgades tempu paātrināšanai, — atrod, ka pašreizējās kritikas vērtējumi n a v z i n ā t n i s k i pamatoti un pamatojami, ka kritiķi nepieturas pie «ģenerālās līnijas». Šī jauna trieciennieka balss — tā balss, no kuras gaida pamatīgas pārveidības un jaunus monumentālus proletrakstniecības darbus, kā redzams, vispirms vēršas pret kritiku . . .

Un tomēr arī šādā stāvoklī kritika iespaidojusi un iespaido daiļprodukciju. Pēc futūristu un konstruktīvistu pārprātībām, asprātībām, loģikas manierībām un atziņu sastatījumiem pacēlās balsis par dzīvo cilvēku literatūrā. Formālās nesa- un pārmērības kritizējošās balsis paklausot, Ļibedinskis uzrakstīja romānu «Varoņa piedzimšana» («Рождения героя»). Bet drīz vien to sāka apkarot. — Šāds «psiholoģisks reālisms» var ievest tikai ideālistiskā purvā. Instinktīvās dziņas un intuīcija nedrīkst spēlēt lielāku lomu kā revolucionārā, dialektiski materiālistiskā pasaules izpratne. Un taisni to, ko agrāk gaidīja un prasīja, nu sāka apkarot kā kaitēkļus. Visasākie uzbrukumi vērsās pret psiholoģisma teorētiķiem, sevišķi pret Pereverzevu, kas balstoties uz Kantu(!), Voronovu, kas balstoties uz Anrī Bergsonu. Literatūras avīzē apdāvinātais jaunais dzejnieks Bezimenskis pat izsauca lozungu: «Бей Фадеева, Либединского, бей Чумандрина и весь РАПП-овский актив.» [III]

Ar kādām tiesībām? Nu, ar tādām, ka viņš un domubiedri prasīja rast un tēlot nevis dzīvo cilvēku, bet kādu *l'homme moyen* vai uzvarošos mašīnu tempus, celtnes un celtniecību pašu par sevi. Un atkal ir radušies vai rodas darbi, kuros ievērotas un dominē šīs prasības. Tādi darbi ir paša Bezimenska poēma «Traģēdiskās naktis» un grāmata «Dzeja kaļ tēraudu», arī

jaunā, apdāvinātā Nikolaja Ušakova grāmata «Republikas pavasaris», daudzi apraksti u. c. Dzeja seko dzīves vajadzībām, celtniecības tempiem. Tā mēs redzam, ka patiesībā pat diezgan sīkas, dažādu politisku, saimniecisku u. c. taktiku dienas prasības un norādījumi spēj iespaidot jaunradošo garu arī labvēlīgi, noderīgi. Bet, ja atceramies tādus kritiķus kā Ipolīts Tēns, kam milzīga loma mākslas darba estētiskās ietekmes noskaidrībā, kā šim estētismam pāri ejošo reālistu izaudzinātāju dāņu kritiķi Georgu Brandesu, kura galvenais darbs — 19. gadsimta literatūras pamatdziņas — viengabalainības, domu drosmes un iespaida stipruma ziņā līdz šim nepārspēts, ja vēl atceramies krievu kritiķi-teorētiķi Visarionu Beļinski, kas ne tikai centās noskaidrot mākslas darbu īsto nozīmi tautas attīstībā, bet stingri novērtējis krievu klasiķus un devis mājienus «jaunajai skolai» (Gončarovam, Turgeņevam, pat Tolstojam un Dostojevskim), kas atstājis lielu iespaidu uz reakcijas vajāto, sabiedriskos rakstniekus audzējošo kritiķi N. Černiševski; ja atceramies mūsu Jansonu-Braunu un Andreju Upīti, viņu nozīmi dekadentu vērtēšanā un reālisma nopamatošanā latviešu literatūrā, — tad īsti noprotam, kas ir kritika, kur un kāda tās loma literatūras attīstībā. Nesen lasīju Žorža Renāra domas: atšķirībā no literatūras vēstures, kura ir zinātne, kritika ir māksla — mazākais tai tādai jābūt! [IV] Un tiešām! Kā lielus māksliniekus, tā lielus kritiķus nerada sīki, mazu notikumu piebanalizēti šķiru cīņu asuma atgrimas laikmeti. Taisni otrādi: sīki laikmeti pat nonivelē kritiķu domas radošo asumu, paseklina viņu slēdzienu un atziņu krājumus... Tādos laikmetos rodas un čalo kritiķi kā zvirbuļu bars žagaru kaudzē. Tie ar savu čivināšanu gan saceļ kņadu, bet sevišķu uzmanību uz sevi nevērš. Kritikas audzinošais iespaids kā uz lasītāju, tā daiļdarbu radošo mākslinieku apmainās pret sagandējošu, kritikas cieņu apkaunojošu savstarpējās appušķošanās, izreklamēšanās vai izlamāšanās paņēmieniem. Šādas kritikas loma ir tā, ka viņa 1) atbaida lasītāja un rakstnieka paļāvību, 2) atbaida beidzot arī lasītāju no daiļdarba, jo kā viņas pēlums, tā slavējums izrādās nepārliecinošs. Lūk, taisni mūsu «kritika» pašlaik izvērtusies par tautisku žagarčupu, kur kritisko zvirbuļu lielākā drosme izpaužas varonībā uzķēzīt kādam uz cepures.

2

Nesen, 21. aprīlī pulksten 16,30, radiofonā atskanēja «kritiķa» A. Plensnera [1] balss: Rainis ir kaltiņu un āmuru dzejas

[1] «Kritiķis» Aleksandrs Plensners, vēlākais hitleriešu rokaspuisis vācu okupācijas gados. Kā bijušais latv. strēlnieku virsnieks, A. Plensners kopā ar A. Kroderu u. c. 1917. g. noorganizēja kontrrevolucionāro latviešu bur-

kultivētājs... Rainis ir tikai par tik mākslinieks, par cik dekadentu iespaidots, par cik pats bijis dekadents(!) — Bet Edvards Virza — tas, lūk, esot īsts dekadentu virsaitis, kuru pielūgšot nākošās paaudzes, kuram visnotaļ sekot spējot tikai Dambergs un varbūt Štrāls. Kāpēc šāds murgojums? Un taisni radiofonā, kam tik plašs klausītāju skaits! Izrādās, — zemnieku savienības varas vīri par radiofona vadītāju iecēluši Virzu, bet Virza nodomājis maija sākumā svinēt jubileju. Lūk, kam mobilizēta «kritika» un radiofons!

Bet tas bija tikai ievads.

Daudz neķītrākā veidā norisinājās čalas ap pašu jubilejas dienu — gan avīzēs, gan žurnālos un «galda runās».

Kas tad ir Edvards Virza? Rakstnieks, kas ar klasisko formu iemācīšanos, franču dzejnieku salasīšanos un visai vidējām dzejnieka dāvanām 25 gadu laikā uzrakstījis 4 dzejoļu grāmatiņas. Vairums dzejoļu salkani erotiskas dabas. Pat tādi glaimotāji kā Ž. Unams nevar visās četrās grāmatās atrast vairāk par vienu īsti cildenu darbu — «Nakts parāde». To tad nu gan viņš piesauc vairākkārt un apgalvo, ka tā liek šūpoties saskaņās ar laimes asarām acīs.[V] Arī pats Virza līdz šim gandrīz visos rakstnieku vakaros, kur tas piedalījies, dažnedažādos «godos», arī savas jubilejas numurā «Brīvajā Zemē» un beidzot pašā jubilejas ekstāzē 11. maijā Virsnieku klubā, pat augstajiem viesiem par godu var un varējis demonstrēt tikai to pašu dzejolīti — «Tabakas doze»:

Top bāla mana saules goze,
Tik ziloņkaula tabakdoze
Ir vienīgs prieks, kas atlicies
Par spīti visām varām ļaunām
No pagātnes un dienām jaunām,
Ko kādreiz devis man mans dievs.

Un tālāk Virza pastāsta, ka šis devīgais dievs bijis ģērbies šalcošā krinolīnā, bet uz dozes vāka bijis Marss, jostu raisošs

žuāzisko nacionālistu laikrakstu «Laika Vēstis». 1918. un 1919. g. A. Plensners bija buržuāziskās Latvijas «armijas ģenerālštāba» priekšnieka vietas izpildītājs, galvenais kara cenzors un «virspavēlnieka štāba» preses informācijas nodaļas priekšnieks, 1920.—1922. g. un 1932.—1937. g. — «Latvijas Kareivja» redaktors, kopš 1937. g. — «Latvijas kara aģents» Vācijā, kur pārgāja atklātā Hitlera kalpībā, un 1941. g. atgriezās Latvijā kā hitlerisko okupantu armijas «standartenīrers». Kopā ar R. Bangerski u. c. latviešu buržuāziskajiem nacionālistiem — tautas nodevējiem, viens no hitleriskā «latviešu leģiona» organizētājiem. Ar kādu dekadentisku stāsteli («*Antica Fiamma*», 1920) un pāris diletantiskiem dzejoļiem A. Plensners savā laikā kļuvis iecelts arī latv. buržuāzisko nacionālistu «rakstnieka» godā. *Sakārtotāji.*

Venērai. Tam seko apgalvojums, ka arī Virza bijis šāda veida «kareivis» (par ko gan varētu šaubīties! — *Ref.*). Tādā pašā garā nobeidzas šis dzejolis, un tādā pašā garā rakstīti visi pārējie Virzas dzejoļi, jo nekur nekas daudz vairāk par «rokās tabakdozi grozu» neiznāk.

Kur te paliek zemnieku darba un dzīves tēlojums, par kuru Virzas dzejoļus tikko neraksta zemnieksavienības zaļā karogā? Pilnīgi pareizi starp slavināšanas izvirdumu [VI] V. Dambergs ļāvis iemaldīties frāzei — jau pašā sākumā tas (Virza), dabīgi, iet kopā ar dekadentiskā virziena nodibinātāju mūsu rakstniecībā — Viktoru Eglīti. Un, ja mēs tagad palasāmies Jansona «Domas par jaunlaiku literatūru», Andreja Upīša asi tvertos dekadentu novērtējumus, tad mums būs skaidrs, kāda nozīme un v ē r t ī b a var būt un ir Virzas saražojumiem. Tas pats Dambergs tai pašā rakstā, kurā grib dekadentu Virzu padarīt par klasiķi, saka: «Viņa pirmā dzejas grāmata «Biķeris» vēl vairāk nostiprināja viņa iegūto slavu.» Bet vai Virzam jebkad ir bijusi slava? Vēl muļķīgāks šis jautājums kļūst tad, kad zinām, ka tikai 1906. gadā žurnālā «Dzelme» parādījās pāris Virzas pirmo, diletantisko savārstījumu. Par laimi, šoreiz pats Virza sakaunējies pret viņu labvēlībā pārcukurotā Damberga u. c. vietā. Viņš atzīstas: «Mana pirmā dzejoļu grāmata «Biķeris» iznāca 1908. gadā, p a r k o s a ņ ē m u i z n ī c i n o š u k r i t i k u.» [VII] Tādu pašu «iznīcinošu kritiku» viņš ar maz izņēmumiem vai nu saņēmis, vai pelnījis par pārējām trim dzeju grāmatām: «Dievišķīgās rotaļas» (1919), «Laikmets un lira» (1923) un «Skaidriba» (1927).

Virzam zemnieciski dzejoļi, kur tas uzķēris kādu diezgan pozitīvi vērtējamu robustu dzīvot dziņu, pēc skaita ir ļoti maz. Vairums tam ciniski erotiski akcentētas, perversi safantazētas, dažādu karaļlaikmetu galma dāmu tualeti slavinošas vārsmas. Bet arī nedaudzie zemnieciskie dzejoļi ir pilnīgi Verharna uztveres, spēka un drosmes atdarinājumi. Ja jau nu gribēja, varēja aizrādīt, ka Virzas nopelni latviešu literatūrā ir tie, ka viņš atdzejojis dažus franču XVIII gadu simteņa liriķus un krietni strādājis pie Verharna poēmu atdzejošanas, kas tam devis drosmi arī pašam uzrakstīt šai žanrā pāris palabu darbu. To «kritiķi» un «urrā» bļāvēji negrib sajēgt, jo viņiem Virza jāiztaisa par zemnieku dzejnieku «no dieva žēlastības un paša gribas». Glaimotāju «sabojāts», arī pats Virza apmulst, pieļaujas un atzīstas: «Kad nu jūs mani tik ļoti esat godinājuši visos veidos, kas pieejami latviešu sirds labprātībai, ka no šīs laipnības un draudzības pārpilnības es jūtos pavisam nomākts, tad ar to pašu es gribu atmaksāt jums, mani draugi. Bet man jau iepriekš

jāsaka, es jūs nevarēšu pārspēt... Es jūtu sejā ieplūstam aukstas dvašas, es jūtu ap sevi manus veļus, kas atnākuši še līdz (banketā. — *Ref.*), atnesdami mana pagasta smiltis. Es esmu viņu pavēļu izpildītājs, es esmu mīlējis, nīdis, slavinājis, kā to man likušas no dieviem mantotas asinis. Par gluži veltīgu varonību esmu arvien uzskatījis katru... kas mēģina sacelties pret to nevienlīdzību, uz kuru pasaule dibināta... mana dziesma ir izskanējusi vadoņiem, karavīriem un zemniekiem. Ar prieku esmu iejaucies latviešu drūzmās, iesūkdams sevī no visa tā spēku aizmiegtām acīm.» [VIII] Vai te vēl piemetināt, ka starp naivo «kritiku», zemnieksavienības cūku un teļu speciālistu apjūsmojumiem un telegramām saņemta pat kāda telegrama no debesīm, no Apolona. Viss gadījums un godinājums, sevišķi viņa apraksti, ir lielisks feļetons no pirmās līdz pēdējai rindai. Taču aiz šīs omulības stādās visminimālāko kritikas godprātību apkaunojoši jautājumi. Pat valsts prezidents licis pasniegt šim par katru cenu izbāžamajam dzejniekam adresi, kuras tekstā sekojoša vieta: «Sevišķi nevaru nepieminēt Jūsu laikmetīgos darbus!» Kurš tad no Virzas darbiem ir laikmetīgs? Tāda ir viņa vienīgā publicistiskā grāmata — «Laikmeta dokumenti» (1930). Starp citu, par šo grāmatu izsakās kāds Virzas skolnieks Ēriks Ādamsons [IX]: «Zīmīgs ir Virzas stils, kurā ar izstrādātu gaumi dabīgi sakausēti dažādi labskanīgi metāli.»(?) Par nelaimi, turpat arī pievedis no grāmatas citātu, kur Virza izsakās par bībeli un dziesmu grāmatu koka vākiem, kas tik zīmīgi atmasko Virzas stilu. «Skaistiem mākslīgi grieztiem gotiskiem burtiem bija a p d r u k ā t a s viņu titulu lapas. Viņas stāvēja plauktos dūmu istabā, dūmu apkūpušas, melnas kā š ķ i ņ ķ i lielajos s k u r s t e ņ o s.» (Pastrīpojums mans. — *Ref.*) Vai te vēl aizrādīt, cik rupju ģermānismu «izpušķots» tad nu ir šī «franču kultūras gara apdvestā» skribenta stils? Vai te vēl aizrādīt, cik naivs ir viņa slavinātājs?

Tas — starp citu.

Kas tad īsti šais laikmeta dokumentos dokumentēts? Par to ar vislielāko sašutumu izteicies pat Miķelis Valteris. «Netapsim pārāk agri veci. Nemēģināsim celt jauno, garīgo Latviju uz pagājušo laikmetu verdzības atliekām» («Jaunākās Ziņas», 1931. g., Nr. 19). Tiešām grāmata ir meklēšanās pēc veco laiku «stingras rokas» — virsaiša. Tur savirknēti pa gadiem zemnieksavienības avīzē izkaisījušies recenzijveidīgi prātvēderīgi rakstiņi gan par latviešu rakstniecību, gleznieciību, gan arī par izbraukumiem zaļumos, dažādiem gadalaikiem, Zemgales saimniekiem un to uzdevumiem; pat par to, ka jaunatnei jābūt zaļai un kā jāmet krusts. Bez jokiem. Lūdzu! —

Tā mūsu tagadējā paaudze iemācās uz dzīvi skatīties no garīgākiem stāvokļiem. Ja viņa to nedarītu, tad viņai tas jādara. Pretējā gadījumā lai metam krustu pret visām četrām debesu pusēm, jo tas būtu Latvijas gals.[X]

Lūk, taisni ar tādu aprēķinu — censties runāt par Latvijas galu, lai varētu ieteikt šo briesmu novēršanu, izgriezti un saklīsterēti visi šie artiķeļi. Viscaur skan pamattonis, kas savu stiprumu aizsniedz prasībā pēc zemnieku virsvaldības, pēc v i e n a s s t i p r a s r o k a s, pēc vadoņa. Itāļi savu Musolini arī sauc par vadoni — duče... Lūk, kur sakņojas zemnieksavienības valstsvīru glaimi E. Virzam. Pēc visa tā lieki piezīmēt, ka «Brīvā Zeme» gandrīz veselu nedēļu pasniedza saviem lasītājiem Virzu, fotografētu visādos stāvokļos. Vai te vēl aizrādīt, ka Virzas apdarītāju barā bez Ulmaņa, Celmiņa, Alberinga, bez universitātes pārstāvjiem — prof. Strauberga, Speķa, Luža Bērziņa bija ļieteikušies un žēlīgi uzņemti starp bezprincipu pendelētājiem arī tādi jauni dzejnieki kā Jānis Mednis, Aīda Niedra, Ēriks Ādamsons u. c.? Nekas nevar būt nožēlojamāks par šādiem bikliem, naiviem, nevarīgiem ziediņiem glaimotāju sagumzītā Virzas buķetē. Šī dekadenta četru dzejoļu grāmatu, pāris tulkoto un vienas publicistiskās grāmatas autora nostādīšana līdzās Rainim[XI] nav citādi kvalificējama kā latvju literatūras cieņu apkaunojošs akts.

3

«Ja mierīgu, nejaušiem ārējiem iespaidiem nepakļautu skatu pārlaižam tam, ko pēdējos desmit gados snieguši mūsu rakstnieki dzejā un prozā, un salīdzinām ar to, kas tai pašā laikā parādījies cittautu rakstniecībā, bet it īpaši ar to, kas mums pašiem bija pirms valstiskās neatkarības iekarošanas, tad tiešām d a u d z u j a u n o kritiķu un d a ž u v e c ā k ā s paaudzes rakstnieku sūrošanās par mūsu rakstniecības it kā bēdīgo stāvokli liekas stipri aizdomīga,» — tā iesāk apcerējumu «Rakstniecība bez kritikas» Arnis.[XII] Pilnīgi pareizi viņš norāda, ka «izglītotā sabiedrība» atzinusi par slaveniem, piemēram, Dantes un Servantesa darbus tikai 300 gadu pēc viņu uzrakstīšanas. Tik tālu viss labi. Labi arī tas, ka Arnis sašutis par «objektīvās mērauklas» trūkumu jaunajiem kritiķiem.

Bet lieta sarežģās. Arnis saka, ka, izņemot retos vecākās paaudzes rakstniekus, kritiķus, kuri pārāk reti vērtējot jaunos darbus, ar vērtēšanu vēl nodarbojoties rakstnieki, kam ir prieks un u z d e v u m s slavēt draugus un pelt ienaidniekus... Lasot šīs «kritikas», liekas, ka atrodamies konditorejā, kur jaunekļi ķildojas, kāda cepuma šķirne kuram labāk garšo. Šis amizantais

apgalvojums tiešām raksturīgs mūsu «kritiķu» vairumam. Tomēr turpat līdzās arī kritiķu kritiķis Arnis pats noliedz «objektīvās mērauklas», uzskatīdams par negatīvu to, ka jaunie kritiķi lieto gudrus prātojumus no Zirmundska (kaut arī! — *Ref.*) vai rakstniecības teorijas. Kāda gan loģika pēc teorētisko pamatojumu nozākāšanas žēloties — nav kas rakstniekam palīdzētu atrast pareizo ceļu; nav arī kas lasītājam rādītu ceļu uz rakstnieka domu pasauli. Bet arī šis loģikas cinītis nebūt neapgāztu noderīgo prasību pēc nopietna daiļdarba vērtējuma. Taču, ja jautājumu stādām citā plāksnē, proti, — cik droša mūsu vērtētāju, arī Arņa iekšējā, patiesā pārliecība par kritikas nepieciešamību, tad spraigi teiktie vārdi sabrūk. Lūk, Arnis ir viens no tiem, kam ir un varētu būt iespaids plaši izplatītos laikrakstos un žurnālos ja ne tieši, tad netieši (kā vadītājam) gādāt par «objektīvās mērauklas», nopietnas kritikas audzināšanu. Ja mēs palūkojamies kaut tanīs pašās «Jaunākās Ziņās», kur katru sestdienu ievietoti «kritiski» rakstiņi, tad redzam, kā Arnis stāv par kritikas nopietnību un tās audzinošo, zinātnisko principu saglabāšanu.

Nerunāsim par naiviem iesācējiem, kas norāda, ka, piemēram, Griguļa īpatnība ietveroties frāzē — «būs pogās jāpārlej šis laiks», nemaz nezinādami, ka doma par «pārliešanu» vienkārši paņemta no Ibsena. Parasta lieta ir «spriedumi» *à la* teikums par Zariņa stāstu grāmatu: «Interesanta arī vairāku šī krājuma stāstu kompozīcija, piemēram, stāsts «Ordeņi» rakstīts it kā tāpēc, lai pierādītu, ka Ivans Gibulis nav miris 18. novembrī, bet 4 dienas agrāk.»[XIII] Te katram skaidri redzams, ka šim «auglīgajam recenzentam» nav nekādas jēgas par to, kas ir stāsta kompozīcija. Bet — to jau Arnis atkal pieskaitīs Zirmundska «ābecei». — Taču, ja grib gudri filozofēt, tad jāprot lasīt arī ābeci! Praktiskā darbā, pie daiļdarbu ievietošanas, šie ābeces jautājumi zied vēl neglītākiem ziediem. Proti — rakstnieka Janševska ar olektīm neizmērojamos romānos, par kuriem taisni Arņa tuvs domubiedrs Dr. M. Valters turpat «Jaunākās Ziņās» izsakās: «Vai nav dīvaini, ka tam (Janševskim) pagātnes muižnieki, grāfi, baroni, baroneses un grāfienes sāk tagad parādīties tik patriarhāli tēvišķīgi? ... Gleznojas idille: muižnieki ir labvēlīgi zemniecības valdītāji, savu ļaužu krietni gādnieki.»[XIV] Šos paša drauga pašu avīzē kritizētos romānus tomēr aizgūtnēm iespiež te «Ziņas», te «Atpūta»! Ne tikai dīvaina, bet pārāk caurspīdīga ir Arņa nopietnība pret kritiku. Vēl tālāk. Cik daudz nopietnības un «teorētisku ideju» ir Arņa apgalvojumā, ka kreiso jauno dzejnieku dzejā gan izmanāma j a u n a d z ī v e s j ū t o ņ a, bet tā ietērpta patapinātā, orgāniski nepiesavinātā

formā? Katrs, kas iepazinies ar šo jauno dzejnieku darbiem, zinās, ka viņi ir tie, kas savai «jaunajai jūtoņai» pilnīgi pareizi un dabīgi meklē un atrod jaunu formējumu, bet nemēģina, atdalot formu no satura (kā to ar it kā jaunām izjūtām dara Arnis un daudzi kultūrfondēti dzejnieki), ar varu ieštiept šīs «izjūtas» tūkstošgadīgās sapelējušās, pēc pirkstiem izrēķināmās un saskaitāmās jambu četrpēdu kvartās. Kur te paliek teorētiskā nopietnība? Vai Arnim nopietnība nav tāda pati kā Trimdam, kas iesāka rakstīt «lirikas noveli» par to, ko rudenīgi dzeltena lapa nokrītot izjūt un redz?

Ja izrādās, ka Arnis patiesībā tāpat ir kritikas nenopietnības veicinātājs, tad nav jādomā, ka citi un citur daudz rūpētos par tās nopietnību. Patiesība par kritikas pašreizējo «bēdīgo» stāvokli tiešām nav noliedzama. «Latvī» taisa par ģēnijiem tikko pāris dzejoļu uzrakstījušus pašmāju diletantus un epigoņus. Leonīds Breikšs, Rihards Valdess, Ādamsons — tie esot jaunie rakstnieki, par kuriem tikai ir vērts runāt. Bet jūs, atzīstieties, tādus vārdus vai nu dzirdat pirmo reizi, vai dzirdējuši no divertismentu ampelmaņiem. Lūk, kā viens no tiem dzejo [XV]:

> Beneoë, storaks, mastiks, galgauts
> Reiboni mums remdinot,
> Bet etiķūdens sviedru lāses saltās —
> Ai nē, tik mani karstie skūpsti,
> Kad tev drudzis, noņemt prot
> Šīs lāses tev no miesas baltās.

Šis esot optimists (nebūsim kautri runāt klaji), dzejnieks no dieva žēlastības, kas piekļaujas izjūtas spirdzinošiem lauku vai citiem veselīgiem motīviem. Par šo pašu (Ādamsonu) Virza izsaka gan tikpat slavinošas, bet vērtējumā pilnīga pretstata domas: «... Viņš ir guvis mērauklu mūsu laikmeta novērtēšanai, prasīdams atiešanu atpakaļ pie viduslaiku teoloģiskā pasaules uzskata.» [XVI] Šis teikums, kas gan par tikko aizmetušos dzejnieku ir pārlieku augsti grābjošs, sevī slēpj domu, kas ļauj saprast visu pilsoņu «kritisko» apmulsumu ne tikai pieminētos laikrakstos, bet tāpat arī žurnālos, lekcijās un brošūrās. Lūk, visas viņu teorijas, estetizējumi un «zinātniskie pamatojumi» vai nu cīnās ap vai uz «viduslaiku teoloģisko pasaules uzskatu».

Lielākai tiesai vēsturiskās, saimnieciskās un sociālās pārmaiņas pagājušas garām pilnīgi nepamanītas. Bet šīs pārmaiņas, kas dzīvē izsaukušas asu un noteiktu šķiru pretišķību izpausmi visos veidos un iespējamībās, ir tādu pašu noteiktu stāvokli ieņēmušas arī mākslas frontēs. Vai tas būtu ideoloģijas,

satura, temata, formas, estētikas vai ētikas jautājums — uz visiem rasta vai rodama noteikta šķiras atbilde. Idiliskā plašāko masu ap- un savaldzināšana ar gadu tūkstošos pārbaudītām mākslas klišejām vairs nav domājama. Pilsoniskā māksla noteikti norobežojas no strādnieciskās. Tas jāredz un jāsaprot. Te lieki aizrādīt, kurai no abām pienācis laiks kapitulēt, — tas vēstures procesā nekļūdīgi izšķirams. Tāpēc tiem «kritiķiem», kā sociālistiem,[XVII] tā pilsoņiem, kuri šo vārdu grib lietot bez pēdiņām, nu reiz neatliekami jāķeras pie abu mākslu diferences noskaidrošanas. Tā, bāzdami visu vienā maisā, viļādami, zelēdami, visu kopā sajaukdami, tie netiek un nekad netiks pie it kā tik ļoti ilgotās nopietnības, «objektīvās mērauklas», «teorētiskām idejām». Arī nopietnākajiem — tiem, kuri lielās ar kantiānisko lietu «būtiskuma» teoriju (Veselis), «mūžīgumu» (Rudzītis) u. c., — tāpat būtu reiz jāatmet lepošanās ar pašiedomāto teoriju «visu ietverošo» spēku. Pretējā gadījumā viņu balsis, kā Jura Vidiņa, A. Baumaņa, Ž. Unama, J. Lapiņa, A. Gobas, Damberga vai Līgotņu Jēkaba, ne tikai neko nenoskaidros, neiespaidos, nevirzīs, bet, kā līdz šim, paliks saucēju balsis tuksnesī.

Gribētos nopietni griezties pie tiem mūsu vecākās paaudzes labākajiem kritiķiem, kas jau ilgāku laiku izvairās no mūsu rakstniecības nopietnu problēmu iztirzāšanas, ņemt beidzot vārdu. Nopietnam vārdam kritikā — beidzamais laiks!

Jānis Plaudis

Piezīmes

I На литературном посту. 1931, № 3.
II Turpat.
III Sit Fadejevu, Ļibedjinski, sit Čumandrinu un visu RAPP aktīvu.
IV «Domas», 1931. g., Nr. 1.
V «Latvis», 1931. g., Nr. 2856.
VI «Brīvā Zeme», 1931. g., Nr. 102.
VII «Pēdējā Brīdī», 1931. g., Nr. 102.
VIII «Brīvā Zeme», 1931. g., Nr. 104.
IX «Burtnieks», 1931. g., Nr. 5.
X E. Virza. Laikmeta dokumenti. 364. lpp.
XI Raiņa grāmatu skaits kopā ar tulkojumiem sniedzas pie 60.
XII «Jaunākās Ziņas», 1931. g., Nr. 59.
XIII «Jaunākās Ziņas», 1931. g., Nr. 36.
XIV «Jaunākās Ziņas», 1931. g., Nr. 19.
XV «Latvis», 1931. g., Nr. 2849.
XVI «Brīvā Zeme», 1931. g., Nr. 30.
XVII Par proletārisko kritiku, kā latviešu, tā cittautiešu, rakstīšu citreiz.

«Domas», 1931. g., Nr. 5, 378.—385. lpp.

DILETANTISMA EPIDĒMIJA

Nekad laikam Latvijā nav tā plaucis diletantisms kā tagad saimniecībā, politikā, tēlojošās mākslās, bet jo sevišķi rakstniecībā. Simtiem nezināmu jaunekļu un jaunavu drudžainām acīm, nevaldāmu spītību un īsredzību spiežas rakstniecībā iekšā un pievazā to pilnu līdz nepazīšanai ar savu muļķību.

Beidzamos divos gados latviešu rakstniecībā saradušās vairākas jauno rakstnieku un literātu grupas, kas spraudušas par mērķi atjaunot pagrimušo latviešu rakstniecību un pat visu tautu. No šādu jaunu literārisku grupu vairošanās nav varējuši izsargāties ne sabiedrības labā, ne kreisā puse. Beidzamā laikā pilnīgi noformējās jau diezgan sen nīkstoša grupa **Signāls.** Tas komplektējas gandrīz vai no tīrasinīgiem sociāldemokrātiem. Bet itin steidzīgi šai grupai blakus parādījās jauna kompānija, kas sevi nosauca par **Sirēnu** un kurā sagāja jauni cilvēki un nevainīgas jaunavas no «Pēdējā Brīža» un Pētera Ķikuta aprindām.

Pilsonībai, kā jau valdošai šķirai, šo diletantisko grupu parādījās vēl vairāk. Vecākā un nekaunīgākā no viņām — Jureviču Jēkaba salasītā, kas savu garīgo nabadzību un apjukumu slēpj zem ļoti skaļa nosaukuma — **Latvju literatūras akadēmija** (izdod famozu rakstu krājumu «Ziedošā Doma»). Šī grupa apgalvo, ka latvju rakstniecības līdz šim nemaz nav bijis, ka viņa būs tā, kas liks šai rakstniecībai pamatus. Viss apgrākais — «štrunts», bez stila un latviskas domas. Kāds Jureviča literāriskās akadēmijas audzēknis — dzejnieks Pēteris Luste daudz «lustīgāks» — lielāks un latviskāks par Raini, bet Kārlis Duncis no Aizupes ielas — par Poruku Jāni.

Blakus šai tikko minētai slavenai organizācijai pastāv vēl **Jauno rakstnieku biedrība,** kuras darbības lauks — visa Latvija. Viņa apvieno ne mazāk par 60 biedriem. Šie 60 biedri rīko rakstnieku vakarus, ielūdz viņos arī «atzītos» dzejniekus, bet nedod dievs, ja pēdējie savās recenzijās uzraksta par tiem kaut ko neatzinīgu. Tad lamu vēstule klāt un draudi, šausmīgi draudi.

Bet pilsoniskie diletantu plūdi nav apmierinājušies ar šo divu organizāciju radīšanu vien. Neilgi atpakaļ parādījies atkal viens jauns, specifisks jauno literātu žurnāls — ar nosaukumu **«Tāle».** (Brīnišķīgs nosaukums. Liekas, visas jaunatnes ilgu iemiesojums.) Šim žurnālam «Tāle» paspējuši iznākt jau seši numuri, un savās slejās tas ievieto vienīgi tikai pirmšķirīgu makulatūru. Tā līdzstrādnieku skaits ir ne mazāks par 70 cilvēku. Par savu svēto patronu un aizstāvi šis žurnāls izvēlējies «lielāko latviešu rakstniecības optimistu» — Leonīdu Breikšu, kas tad arī pūlas rakstīt pēc labākās sirdsapziņas.

Bet tas nav viss. Beidzamā — sestā «Tāles» numurā otrā pusē uz vāka svinīgi paziņots, ka jau izstrādāti jauno rakstnieku vienības «Tāle» statūti, kas iesniegti reģistrēšanai. Tātad atkal jauna biedrība. Neko nevar teikt, latviskā kultūra plaukst.

Bet nu rodas jautājums par tiem dziļiem, nepārspējamiem iemesliem, kas šos jaunos blondos un brunetos cilvēkus un sievietes dzen kopā grupās kā siļķes pavasaros. Vai tā ir kāda jauna, liela radīšanas kāre, neatzīts un neparasts domu smagums, vai jauns, Latvijas apstākļos neredzēts ideālisms? Labi, ja tā būtu. Bet, par nožēlošanu, tas tā nav. Ar maziem, niecīgiem izņēmumiem (3 vai 4 personas) visi šo grupu pārstāvji predestinēti, iedzimti diletanti, kuri nekad ne pie kādiem apstākļiem nekļūs par dzejniekiem vai rakstniekiem. Velti viņi māna sevi un citus lētticīgos. Jaunības karstuma un īsredzības pārņemti, tie par neko vai paši sev par kaunu salauž visu savu tālāko mūžu un iespēju kļūt kādreiz par dzīvei derīgiem cilvēkiem.

Mēs esam izlasījuši šo grupu izdevumus no viena gala līdz otram un palikuši vienmēr ar nāvīgu žēlumu sirdī. Nepatīkami taču redzēt, kad cilvēki mocās. No dzejas šinīs izdevumos nav ne smakas, kur nu vēl jauninājumi un rakstniecības tālākvirzīšana. No visiem šinīs izdevumos ievietotiem darbiem dveš pretim noziedzīga tehniska nemākulība un satricinošs garīgs tukšums. Taisni brīnums, ka latviešu jaunatne šinī laikā spēj vēl būt tik māksliniecisku neizglītota, muļķīgi iedomīga un aprobežota.

Un, ja nu mums būtu jāatbild uz jautājumu, aiz kādiem iemesliem šāda diletantu kustība aug, tad atbilde sekojoša: kritiķu uzmanības un paškritikas trūkums, vēlēšanās izsisties par katru cenu uz augšu un darba apziņas atrofēšanās.

A. Č[aks].

«Domas», 1932. g., Nr. 4, aprīlis, 303. un 304. lpp.

NOST SPEKULANTUS

Stāvoklis ekonomiskā un politiskā dzīvē šodien ir kritiskāks par līdzīgiem stāvokļiem kopš gadu simtiem. Bet katrs kritisks stāvoklis — katra krīze — ir asmens, kas var griezt uz abām pusēm. Šodiena ir labils punkts, no kura uz visām pusēm atrodas bojā eja un atdzimšana. Visu cilvēku skati šodien vērsti uz grandiozas, nenovēršamas cīņas tuvošanos — uz tās cīņas tu-

vošanos, kura lems par cilvēces atjaunotni vai par viņas nogrimšanu postā. Kas šodien apgalvos, ka rakstniekam nav jāskatās turp, kurp vērstas visu acis? Kas šodien sūtīs rakstnieku «dvēseles» vai līgavas tēva dārzā puķītes lasīt? Un tomēr ir, kas to dara!

«Revolūcija ir bezgalīga. Sociālā revolūcija ir kosmisko revolūciju bezgalīgā skaitā tikai viens puteklītis... Katra liesma pamazām nobal, kļūst remdena, nekaitīga, patīkama. Saule neatvairāmi pārvēršas par planētu, uz kuras var taisīt šosejas, veikalus, prostitūcijas mājas, cietumus, — tāds ir likums. Un, lai planēta atkal iekvēlotu jaunībā, tā jāaizdedzina, jānogrūž no vienmērīgā evolūcijas ceļa... Šodien vajag kādu, kas hairētiski runā par rītdienu. Visas patiesības ir kļūdīgas: dialektiskais process jau ir taisni tas, ka šodienas patiesības rīt kļūst par maldiem... Vienīgi hairētiķi (ķeceri — maldu mācītāji) ir zāles pret cilvēku domu entropiju (izsīkšanu).» Tā raksta kāds jauns krievu rakstnieks inženieris Zamjatins. No šī var taisīt slēdzienu, ka rakstniekam nu jābūt tam saucējam uz rītdienu — revolūcijas sludinātājam. Bet «revolūcijas ir bezgalīgas... šodienas patiesības rīt kļūst par maldiem»! Te slēpjas vēl cits slēdziens — relatīvisms, pesimisms, *perpetuum mobile,* bezizeja. Tā ir inteliģenta norišu un parādību izpratne un izskaidrošana. Un, līdzīgās atziņās iestigdams un būdams mazāk atjautīgs, rakstnieks sāk prātot par «savas būtības dziļākiem noslēpumiem» un par to, ka «mākslinieka būt nozīmē spriest tiesu pašam par sevi» (K. Zariņš — «Daugava», Nr. 7, 1932).

Šodien vairs nevar runāt par rakstniecību un viņas uzdevumiem, nepaturot vērā pašu galveno: rakstniecība ir tikai līdzeklis sava laika dzīves vajadzību apmierināšanai. Viņas filozofija, viņas ētika, tāpat kā viņas estētika, — lietojot Plehanova teikumu — mainās līdzi ekonomiskai attīstībai. Ja ekonomiskā attīstība tagad nonākusi nepieredzēti baigā krīzē, tad tādā pašā krīzē ir nonākusi arī ētika, filozofija, estētika — visa rakstniecība. Bet īsta rakstniecība, sniegdama sevī tagadni, jau ietver arī nākotnes momentu — rāda dzīves virzību, procesu. Tāpēc, par cik kādā rakstniekā ir tiešām liela un īsta mākslinieka spējas, par tik viņš arī šodien tver pāri un garām krīzei, nojauš izeju no tās un to rāda. Te nelīdz ne apvainošanās, ne taisnošanās — stāvoklis ir jāsaprot: **rakstniekam jāsludina patiesība.** Bet saprast stāvokli un sludināt patiesību šodien nozīmē aktīvi stāvēt par izeju no ekonomiskās krīzes uz jaunu kārtību, par dzīves virzības saņemšanu jaunās sabiedrības, darba masu rokās. Neviena vajadzība, neviena patiesība tiešām nav mūžīga. Bet tas nenozīmē, ka nav viena, **objektīva patiesība.** Objektīvā

patiesība šodien ir tā, uz kuru neatvairāmi virzās vēstures process — no šķiru sabiedrības uz bezšķiru sabiedrību...

Objektīvā patiesība šodien ir tā, ka desmitiem miljonu lielajai bezdarbā un darbā samocīto armijai pretim stāv nedaudzu zelta un varas uzkrāšanas tirānija. Objektīvā patiesība šodien ir tā, ka USA, Kanādā, Meksikā, Dienvidamerikā un daudzās Eiropas un Āzijas zemēs bada cietēju un mirstošo skaits kļūst nereģistrējams, bet tanī pašā laikā šo pašu badā mirstošo saražotos līdzekļus — kviešus, kafiju, kokvilnu, mašīnas — dedzina, sadauza, sagāž upēs. Objektīvā patiesība šodien ir tā, ka Vācijā ar tiraniskas varas līdzekļiem nožņaudz ne tikai katru balsi pret līdzšinējo, dzīvei nederīgo kārtību, bet ar ieročiem rokā, ar šaušanu un cietumos slodzīšanu, ar valsts varas atpakaļ griešanu vēl atņem darba masu līdzšinējās tiesības un ieguvumus. Objektīvā patiesība šodien ir tā, ka galvu sāk celt asinskārīgie kapitālisti spekulanti, piedāvādami ieročus jauniem slaktiņiem, uzglūnēdami jaunām zemēm un valstīm, ošņādami jaunus laupīšanas un iedzīvošanās objektus, kūdīdami Tālo Austrumu tautas uz varmācībām, provocēdami karu ar SPRS — ar strādnieku darba valsti, kurā liek pamatus cilvēces jaunai dzīves kārtībai. Objektīvā patiesība šodien ir tā, ka Rīgā, Torņa ielā, jau reģistrē tādas bezdarbnieku kategorijas, kurām nav absolūti nekādas izredzes dabūt darbu. Tas nozīmē: nav absolūti nekādas izredzes uz pārtiku, apģērbu un pajumti. Bet uz laukiem sviests, piens, graudi, gaļa sapel un sapūst saimnieku klētīs, jo **nav pircēju.** Vienā pusē šodien simtiem miljonu cieš badu, apspiešanu, pazemojumus, dzīvības briesmas, no otras puses daži simti sapūdē un iznīcina pirmo saražotās vērtības, tiecas nolaist asinis, lai rastos jauni tirgi, jauna apgrozība, jauna kundzība. Tā ir objektīvā patiesība. Rakstniekam — viņam esot 1000 acu vienā pašā pierē! Tad nu jāredz šī objektīvā patiesība. Bet, redzot un saprotot šo patiesību, īstam rakstniekam nav iespējams to noklusēt. Ja kāds domājas jau esam vai vēl esam rakstnieks, bet neredz notiekošās neģēlības, ja tās gan redz, bet nesaprot, ja tās arī saprot, bet nerāda no viņām izeju, tad viņš ir krāpnieks, viltus rakstnieks, vēstures rata atpakaļ griezējs, uts dzīvā cilvēces miesā, cilvēces ienaidnieks, patiesības noliedzējs, tad viņš nav rakstnieks, bet ir spekulants. Nost spekulantus! Šodien rakstniekam jābūt tik daudz drosmei, lai pateiktu to, ko kā jaunu dzīves kārtību gaida miljoni. Savā laikā lielie rakstnieki — Dante, Ruso, Zolā, Ibsens, Ļevs Tolstojs, Sinklers, Lesings, Džeks Londons, Heine, Brandess nav apstājušies nekādas varas priekšā. Viņu patiesība ir droši cēlusies arī pret valsti un pāri tās robežām. Bet mūsu rakstnieki šodien

pavisam piemirsuši, ka knābis nav tikai dziedāšanai, bet arī knābšanai. Mūsu rakstniecībā ir gan krīze, bet nav samanāma nekāda izeja no tās. Vai to var maz saukt par rakstniecību?

Ir jau tiesa, ka prese un dažādu partiju aizvēji kultivē bulvāra literatūru, ir jau tiesa, ka mums vāja kritika, ir jau tiesa, ka zudusī mērauklа starp «īstu» un «neīstu» mākslu. Bet pilsoniskie rakstnieki, kas par to gaužas, nav, aktīvi uzstādamies, mēģinājuši iznīdēt ne pliekanības teātros, radiofonā, ne daudzajos diletantu žurnālos, dzeju krājumos, kritikas brošūrās un laikrakstu «artiķeļos». Viņi jau arī **nav varējuši** pateikt, kāda ir «īstās» un «neīstās» mākslas atšķirība. Viņi jau arī paši **nav varējuši** sniegt savos darbos tagadnes objektīvo patiesību. Viņi ir bailīgi, paklausīgi, apmulsuši — un tas ir visai saprotami, — jo tie ir savas šķiras inteliģenti. **Rainis** par viņiem reiz rakstījis (vēstulē J. J., 1908. g.): «Inteliģencei vairāk līdzekļu, lai jauno saprastu, bet nekādas gribas, jo jaunais iet pret viņu.» Un tālāk viņš norāda: «Darba masai maz līdzekļu, bet viņas griba iet līdz ar jaunu, un viņai ir tas, ko sauc par instinktu. Kā viņa nesaprot Marksa vārdus, bet viņa garu, tā — es domāju — viņa izturēsies arī pret jauno mākslu, kas nāk no viņas un iet uz viņu . . .»

Bet arī tā sauktajā «kreiso rakstnieku sektorā» tagadnes objektīvo patiesību — krīzi un virzību no tās ārā — i nesaprot, ī apzinīgi pārprot. Arī te daži rakstītāji nāk no pašiedomīgās, pārstrādnieku rakstniekiem uzkundzējušās inteliģences. Viss viņu darbs literatūrā sastādās no paskvilām un lamu rakstiem — no proletkultūrpolītiskas aplamības: par katru maksu nogānīt tos rakstniekus, kuri viņus neatzīst un klaji norāda uz viņu nespēju. (Tādi ir P. Vīksnes aplamie apgalvojumi par «Domās» ievietotajiem sacerējumiem, «Celtnē», š. g., Nr. 4, u. c.; arī no P. Vīksnes patapinātais Frosa raksts «Tribīnē», š. g., Nr. 3, u. c. Par šiem rakstiem tuvāk nākošajā numurā.) Šie «kreisie» inteliģenti ar varu (varbūt ar aprēķinu!) cenšas pataisīt visus jaunos latvju strādniecības rakstniekus par reakcionāriem, cenšas tos iedzīt fašistiskās «rakstniecības» frontē. Arī tas nav nekas cits kā sava veida spekulācija, pret kuru stādāms tikpat kategorisks nosodījums.

Patiesie rakstnieki — karotāji par jaunu dzīves kārtību! Jūsu uzdevums lirikā, epikā, drāmā un kritikā šodien ir:

Pret karu!
Pret darba masu spīdzināšanu!
Pret badu!
Pret bezdarbu!
Pret individuālismu un pesimismu!

Par strādnieku šķiras vienību!
Par objektīvu patiesību!
Par cīņas drosmi!
Par sociālistisku dzīves kārtību!

J. Plaudis

«Domas», 1932. g., Nr. 6, 430.—432. lpp.

MEKLĒSIM LASĪTĀJU

«Latviešu rakstniecība aizvien bijusi vai nu pasīva dzīves vērotāja un tēlotāja, vai esošā, pastāvošā sargātāja. Zemnieciski sīkpilsoniskas psiholoģijas izpaudēja un interešu aizstāve, viņa arvien atspoguļojusi savu šķiru idejisko seklumu un garīgo nespēku... darbaļaužu masas nevar apmierināties ar šo nīkuļojošo rakstniecību... Īstu, proletārisku rakstnieku latviešiem vēl pavisam maz... marksistiskā estētika ir vismazāk izveidotā vēsturiskā materiālisma atzare,» — tā 1912. gadā, meklējot labāku rakstniecību respektīvi rakstnieku, rakstīja rakstu krājuma «Vārds» sarakstītājs **Andrejs Upīts.** Un pagāja gadu desmits. Upīts jau bija ievērojams tribūns latviešu literatūras kritikas katedrā. Visu šo laiku viņš bija čakli strādājis kā nezāļu izravētājs no latviešu rakstniecības. Bet — lūk! — 1923. gadā atjaunotā mēnešraksta **«Domas»** pirmajā burtnīcā tas atkal spiests izsaukties: «Tiesa, diletantisms un vidišķība ir nemirstīgi.(!) Bet latviešu literatūras vēsture nezin otra laikmeta, kad kuslais diletantisms būtu tādas pašiedomības sists un lielības aizņemts... Kam ne vien mīļa literatūras tagadne, bet kas lūkojas arī viņas virzienu nākotnē, tam jāmēģina pieklauvēt pie apsnaudušās pilsoniskās un mākslinieciskās sirdsapziņas.» Un šodien — 1933. g. **«Domu»** 10 gadu jubilejas svinībās — mēs vēl joprojām esam spiesti konstatēt, ka nav mazinājies ne «skanošais tukšums», ne «kuslais diletantisms», ka nav apmierinātas «darbaļaužu masas». Ja nu tā, tad taču tikpat kā velts bijis ievērojamā rakstnieka 20 ražības gadu kritiķa darbs — labākas rakstniecības, labāka rakstnieka meklēšana. Tad jau velti viņš klauvējis «pie apsnaudušās pilsoniskās un mākslinieciskās sirdsapziņas». Jā, tiešām velti! Jo šodien ne tikai nav saglābta mīļā literatūras tagadne, bet nav radušies arī tādi rakstnieki, ar kuriem būtu apmierinātas «darbaļaužu masas», nav radušies īsti proletārīgi rakstnieki. Protams, ne jau Upīts viens cīnījis šo donkihotisko cīņu. Visa sabiedriski reālistiskā kritika šais 20 gados gājusi ar viņu. Visa tā — proletārīgā — nopūlējusies gan-

drīz vienīgi ar «pilsonisko un māksliniecisko sirdsapziņu»; pārāk daudz līdzi skanējusi šim skanošajam tukšumam. Un šodien nav un nevar būt cita konstatējuma kā tikai — šāds ceļš bijis nepareizs. Neapšaubāmi pielaista darba un domu neskaidrība, nekonsekvence, kļūda. Mūsu sabiedriski reālistiskā kritika bijusi kā tās itāļu ideālista un mistiķa Pirandello **«Sešas personas, kas meklē autoru».**

Lūk, autora meklēšanā — labāka rakstnieka, labākas (pilsonīgas!) rakstniecības meklēšanā — pavisam novārtā palicis pats lielākais, pats īstais proletāriskās kritikas — rakstniecības uzdevums — **meklēt lasītāju,** meklēt un atrast jauno cilvēku, atrast tuvināšanos un saprašanos ar sociālistisko sabiedrību. Kāda nozīme proletāriskai kritikai izravēt kuslos stādiņus, ušņas un nezāles pilsonīgajā rakstniecībā? Šie nespēka iedzimteņi tā kā tā neizturētu laika griežus. Viņi (kā tas tiešām arī bijis!) nekad nesaistītu plašākas sabiedrības uzmanību — nespētu veidot sabiedriskās dzīves plūdumu. Daudz vairāk no svara būtu atmaskot pašu spēcīgāko pilsonīgo rakstnieku jaunās sabiedrības garu nāvējošos nolūkos. Bet arī tas nebūt nav proletārisko kritiķu galvenais uzdevums. Griezties tieši pie pašas jaunās sabiedrības, pie šīm «darbaļaužu masām» ar jaunradītu mākslas tēlu palīdzību, ar dzīvu dzejas vārdu, — lūk, tas ir pats galvenais proletāriskās rakstniecības uzdevums. Un kritiķiem tas jāsekmē visiem līdzekļiem. Bet griezties un griezt pie šīm masām var tikai tas, kam ir ar viņām kontakts, kas nācis no šīm masām vai kas izaudzis, šo masu celts. Aktīvi veidot jaunu, nepilsonīgu rakstnieku nozīmē aktīvi būt kontaktā ar jaunu, nepilsonīgu sabiedrību. Te sakņojas proletāriskās kritikas pūliņu cienīgs un tagadnīgi vajadzīgs uzdevums. Es uzsveru vēlreiz: tagadnes lozungs nav vis — «meklēsim rakstnieku», bet tagadnes lozungs ir — **meklēsim lasītāju** — jauno cilvēku, jauno sabiedrību, ar kuru kopā izaugs jaunā rakstniecība. Bez šaubām, šāda rakstniecības darba pūliņus neizkliegs par nopelniem literatūrā, jo šis darbs jau pašā sākumā tā darītāju nostādīs **pret visu pastāvošo, omulīgo literatūru** un tās tribūniem.

Zināt, ka nav neviena droša drauga katram gadījumam, neviena tiķena suminātāja! Jauns ar jauniem — klajā pārvērtējumu un cīņu laukā! Mūsu apstākļos tas izklausās naivi. Jaunie taču nevar paši sev skaļi uzgavilēt, nevar apjūsmot paši savu «domu satīrisko atjautību», ne «stila noteiktību», kā to praktizējuši «izredzētie». Jaunajiem tas ir elles uguns. Viņi taču ir gluži bez svara — gluži ēteriski! — «lielo literātu» aprindās, t. i., pilsonīgajā rakstniecībā. Zīmīgi Viktors Igo savā «Parīzes dievmātes katedrālē» liek dzejniekam-filozofam Grenguāram

izsaukties: «Man labāk patīk, kad man ir mušas galva nekā lauvas aste.»

Bet mūsu «lielie literāti» galvai nav devuši tik daudz goda. Viņiem labāk patikusi lauvas aste. Un arī paši šie «jaunie» — ak debestiņ! — arī liela tiesa gados jaunu dzejdaru tūliņ pēc pirmā dzejoļa iespiešanas kādā provinces miestiņa avīzītē (nemaz jau nerunājot par galvaspilsētas tirāžlapām) visu savu jaunības centību virza tikai uz šo vienu — uz lauvas asti. Vai ir vajadzība pēc viņu pantiņa, kāda šī vajadzība, kas ir tie, kuriem vajadzība, — tas viss viņus neinteresē. Daudz vārdu un maz domu. Vēl mazāk virzošu domu. Pavisam maz atziņu un māksliskā pārdzīvojuma īstības. Lūk, to panākusi «augstā stila» kritika. Neteiksim — viscaur «skanīgais tukšums», bet gan teiksim — nedaudz pilnāks par tukšu. Niecīgais nopietno jauno talantu ziediņš pilnīgi pagaist čalojošo literārisko zvirbuļu barā. Kādā vietā («Hamletā») slavenais anglis Šekspīrs liek savu šaubu mocītā karaļa mutē sekojošo:

> Vārds lido augšup — domas krīt pie zemes;
> Bez domām vārdus neņem prētim debess.

Bet mēs teiksim — ne tikai «debess», vēl mazāk bezdomu vārdus ņem pretim zeme — dzīvā sabiedrība, jaunais cilvēks, jaunais, domājošais lasītājs.

Viņš jau *a priori* zina: rakstniecība bez galvas, bez derīgām domām. Nav vērts viņu vērot. Tāpēc dabīgs un neatvairāms tam ceļas jautājums: vai jel maz vispār vajadzīga kāda rakstniecība? Ikdienas darbs un rūpes, maza kinoizprieca (ja ir kāds lieks santīms!), pasportošana, kur mazāk putekļu, un apaļa dzīve. Mītiņi, arodbiedrību sapulces, kādi referāti (pat ar sekojošu ideju!) — tas noskaidro pasaules uzskatu, dod vajadzīgās atziņas, nostiprina pārliecību labākas kārtības piedzīvošanai. Taisni tā aizvien skaļāk sāk domāt sabiedrības loceklis. Un rakstniecība — šis pliekanais laika kavēklis! — māksla vispār tam jau šķiet tas niecīgākais, pats vispēdējais plezīrs. Vēl tālāk. Šim līdzīgas iedomas šodien valda ne tikai «apsnaudušās» pilsonības galvās, bet arī daudzu un ļoti daudzu (pat inteliģento!) strādnieku galvās. Vēl vairāk. Tādas blēņas ir arī daudzu organizēto strādnieku galvās. Mākslas un kultūras jautājumi ir tie vispēdējie, visnožēlojamākie, un par tiem nemēdz runāt šais organizācijās... Bet tā pamazām pati organizēšanās un organizācijas izvēršas par mehānisku ļaužu sagrupēšanos, kuras atsevišķie locekļi drīz vien (pēc vajadzības!) var arī «atorganizēties», «pārorganizēties» uz citu organizāciju, jo viņi nav pietie-

koši dziļi pārliecināti par savu mērķu, centienu, pasaules uzskata nepieciešamību, dziļumu un derīgumu.

Ne zinātne, ne dienas darbs, ne sports, ne «mazā izprieca», ne beidzot pati ikdienas dzīve nespēj cilvēku dziļi un neatvairāmi pārliecināt, iedvest tam kaismi par kādu atziņu, par kādu ideju. Bet dziļi pārliecināt, iedvest kvēli par kādu ideju spēj tikai māksla, to sevišķi spēj rakstniecība. Taču vienīgi rakstnieki visos vēsturiskos periodos bijuši tie, kas sējuši auglīgo jaunu laiku, pārmaiņu, revolūciju sēklu.

«Zinātne vada, bet māksla pārliecina,» — lūk, tā izsaucas arī drosmīgais, asprātīgais francis Anatols Franss (romānā «Taīsa»). Dziļa, neatvairāma pārliecība par proletariāta lielo vēsturisko misiju — tas ir tas, kas visnepieciešamākais, vissteidzamākais arī mūsu apstākļos ne tikai strādniecībā vispār, bet sevišķi viņu organizācijās.

Lūk, tāpēc atkal un atkal nu kolosāls un talantus aicinošs paceļas jaunā nepilsonīgā rakstnieka uzdevums — iekarot proletāriskā lasītāja psihi, atrast jauno lasītāju.

Darba jaunatnē un darba inteliģencē — tikai tur meklējami pirmie lasītāji. Un tie būs patiesās, dzīvās proletrakstniecības sēklas nesēji masās, tālāksējēji, tikko māksla pavērs viņu pārliecības dziļumus. Tāds jaunā rakstnieka ceļš neved daudzvārdībā, neved skaļumā un seklumā. Tāds ceļš ved mākslas spraigumā, īstumā, pārliecības klusumā un par visu — mākslas dziļumā. Lūk, tāpēc — īsi saņemot — nepilsonīgā kritiķa un rakstnieka attīstībā nu ir pats pēdējais laiks

1) **atteikties no pilsonības «skološanas»,**
2) atmaskot reakcionārās «lauvas astes»,
3) stāties pretim valdošai literatūrai,
4) **būt jaunam ar jauniem,**
5) padziļināt sociālistisko pārliecību,
6) **sniegt vairāk virzoša māksliska pārdzīvojuma un atziņu,**
7) atrast jauno lasītāju un
8) **padarīt nepilsonīgo rakstniecību par nepieciešamību.**

J. Plaudis

«Domas», 1933. g., Nr. 4, 207.—209. lpp.

DZEJU PĀRKONSTRUĒTĀJI

Plūdonis un Rainis. — Ziemeļnieks un Ābeltiņu Ziedonis. — Ziemeļnieks un Felicita

Sabiedrībā pastāv doma, ka visiem jauniem dzejas gariem, kas grib dienās izaugt par ievērojamām zvaigznēm, vispirms jādzejo nosirmojušo vecmeistaru garā, pēc tam tikai varot sākt

domāt par nostāšanos, tā sakot, uz savām pekām. Ka tas tiešām tā ir, to varam spriest no mūsu pazīstamā lielā poēmista Plūdoņa, kas tagad jau pats ierindojies vecmeistaros, bet kam savā laikā dažkārt bijusi līdzība ar Raini. Šo līdzību saviem lasītājiem 1918. g. («Jaunā Latvijā», Nr. 4) neapšaubāmi mēģinājis pierādīt Jānis Sudrabkalns, salīdzinādams kādu Raiņa dzejoli ar Plūdoņa. Rainim viens pants skan tā:

Es zinu, kas bads, es zinu, kas sals,
Es zinu, kas nespēks, kas vārgums.

Plūdonim savukārt ir šādas rindas:

Mēs zinam, kas šaubas, kas bads, kas sals,
Mēs zinam, kas nāve, kas žēlums bez gala.

«Bez šaubām, tā nav absolūtā līdzība. Līdzība grozās tikai ap vienu paņēmienu, kuru Plūdonis ir pārkonstruējis,» saka Sudrabkalns.

Plūdonis ir tagad liels, un mums nav šai lietā viņam nekā ko pārmest, bet interesanti, ko par šo domā tie daudzie dzeju «pārkonstruētāji», kuri ar visiem spēkiem cenšas ielauzties tagadējā dzejas laukā?

Piemēram, dzejnieks un autogrāfu meistars Ābeltiņu Ziedonis, šķiet, nenoliedzami būs kaut ko «pārkonstruējis» no Ziemeļnieka. Nelaikim dzejniekam ir šādas rindas:

Pacel pāri man svētošu roku,
Lai sirds izšķir, kas labs un kas slikts,
Kad es, nemiera vajāts un moku,
Nāku svētnīcā tavā pie bikts.
Atver dvēseli vaļā kā rētu,
Izdzēs sāpes un aizdari ciet,
Lai caur pasaules maldiem tā spētu
Atkal lepna un vientuļa iet.

Pēc tam nu palasiet, ko «Taisnībā», Nr. 11, 1930. g., dzied Ābeltiņu Ziedonis:

MŪZAI

Ak mūza, svētot pacel savas rokas,
Lai spēju izšķirt, kas labs, kas ļauns.
Lai nemāc dvēseli man izmisuma mokas,
Lai, mīlot cilvēkus, man nav no viņiem kauns.

Lai dailes puķes uzplaukst sirdī manā,
Kad tavā svētnīcā es atnāku pie bikts,
Lai mana dzīve skan kā prieka sauciens zvanā,
Tu šķīsti mani tad, kad esmu ļauns un slikts.
Ar savām rokām dziedē manā sirdī rētu,
Lai savas sāpes varu vaiņagā tev siet,
Lai neskaidrību maldiem cauri nelauzts spētu
Es mūžam vientulis uz saules valsti iet.

Žēl, ka Ziemeļnieks jau miris un nav spējīgs vairs pacelt pret Ziedoni savu balsi.

Divas gluži vienādas rindas atrodamas arī pie Ziemeļnieka un Felicitas. Starpība tikai tā, ka šīs rindas Ziemeļnieks uzrakstījis kā pirmais:

Kā sāpi smeldzošu, kā glāstu
Uz lūpām skūpsts tev viņu sniegs — utt.

P. T.

«Pēdējā Brīdī», 1932. g., 19. X, Nr. 237.

PAR DZEJU
ISAS PIEZĪMES

Varbūt visi dzejoļi ir nevajadzīgi, varbūt visi dzejnieki velti dzīvojuši. Varbūt dzejas pastāvēšana un attīstība izskaidrojama tikai ar to, ka zināms skaits cilvēku i e d o m ā j a s liriku nepieciešamu esam. Arī es piederu pie šiem cilvēkiem. Es nevaru iedomāties dzīvi bez dzejas, es nevaru iedomāties savu istabu bez mīļām dzejoļu grāmatām. Lirika nepieciešama manam dzīves priekam, bet bez prieka es dzīvību negribu.

Vai arājs, izlasījis Bārdas «Zemes dēlu», pratīs taisnāk izdzīt vagu? Nē! Tikai zeme viņam būs kļuvusi dzīva būtne, koki runās ar viņu, un akmeņi elpos... Labāk viņš sapratīs sevi, labāk varēs iejusties to cilvēku dvēselēs, kas ap viņu. Varbūt viņš būs guvis vēl daudz ko citu, ko neviens šīs grāmatas lasītājs, jo ikviens mēs esam citādi.

Lirika veido to cilvēku, kas viņu mīl. Lirikai ir liela nozīme tā cilvēka dzīvē, kas nevar dzīvot bez viņas. Varbūt liela daļa no cilvēkiem, kas tagad dzīvo zem tām pašām debesīm, kas pārsedz mani, sen jau būtu smiltīs sakrituši, ja nebūtu lirikas? Varbūt daudzi no cilvēkiem, kas man ik dienas aiziet garām, nemaz nebūtu dzimuši, ja nebūtu lirikas?

Nevajag daudz, lai cilvēkam, kas šodien stāsta jocīgas anekdotes un valkā cepuri drusku uz kreisās auss... jā, nevajag daudz, lai tam pašam cilvēkam rīt būtu jādedzina bēru sveces... Atminos. Gadus četrus atpakaļ, varbūt drusku mazāk... Jā... Tādā mazā vietiņā biju nolūkojis naglu, kurā ērti uzmest aukliņu... Jā... Bez manis pasaulei nebūtu ne vairāk, ne mazāk sāpju. Protams... Naktī, kad visi gulēs... Vakarā gadījās rokās kāds Raiņa kopoto rakstu sējums. Dzejoļi. Pašķirstīju. Kādā lappusē —

Ja mana dzīve būtu
Tik mana vien,
Man viegli būtu nomest to
Katru dien.
Man viegli būtu uzcelt to
Katru dien,
Ja mana dzīve būtu
Tik mana vien.

Nagla palika vēl turpat, kur bijusi, un es arī. Nu jau četri gadi garām, un es vēl dzīvoju — viena dzejoļa dēļ.

Tāpēc es ticu, ka dzeja ir nepieciešama, tāpēc es ticu, ka lirika nemirs. Bet, ja kāds man saka, ka dzejoļi nevajadzīgi, ka dzejnieki velti dzīvojuši, atbildu vienkārši: cilvēki nav vajadzīgi, mēs visi esam velti dzīvojuši... Bet, ja tas man aprāda, ka cilvēka dzīvei ir nozīme, atbildu tam viņa paša vārdiem, tikai «cilvēku dzīves» vietā saku «lirika».

*

Heine reiz teicis: «Dzejnieku mums ļoti daudz, tikai ārkārtīgi maz labu dzejoļu.» Šai domai taisnība arvien un visur, visos laikos un visās tautās. Pat labākie, īstākie liriķi uzraksta daudz tādu dzejoļu, kuros nav nekādas dzejas. To viņi izdara neapzinīgi, kad tos kādu laiku maldina aplams uzskats par dzeju.

Bet kas ir laba dzeja? Kāda ir īstā lirika? Kādam jābūt dzejolim, lai tas būtu nevainojams?

Par to var prātot un rakstīt gari un daudz, bet es te šoreiz savu domu ilustrēšu tikai ar maziem piemēriem.

Šāds dzejolītis [1]:

Siseņi noēda druvas
plikas, redzams bij kāri;
paši mēs — salmu jumtus,
tik ģēveles palika pāri.

[1] Herberta Dorbes dzejolis «Slāvu motīvi». *Sakārtotāji.*

No pilsētas atbrauca kungi —
rokas vien nopļātīja,
norāja visu sādžu
un dvēseles saskaitīja.

Bij septiņi tūkstoši caunu...
un pirmo vecumu sēklai
kungiem deguna priekšā
notiesājām kā aunu.

Atskaitot neveiklo pārnesumu no pirmās uz otro rindu pirmajā pantā un dažus ritma negludumus, labi izdevies dzejolis. Kāpēc? Pantos iekļauta īstā sādžas valoda, ko šai dzejolī darīt bija nepieciešami. Viss pateikts bez aplinkiem un lakoniski, kā to dara vienkāršs zemnieks, kas nekur nav runas mākslu studējis. Aina, ko dzejnieks gribējis rādīt, izjūta, kas šai ainai atbilst, un doma — viss izteikts tik pilnīgi un tik v i e n k ā r š i (šis vārds katrā ziņā uzsveramss!), ka labāk nevajag. Triju pantu dzejolītī parādīt veselas sādžas bada postu — to var tikai īsts dzejnieks.

Jāpatur atmiņā šī dzejoļa v i e n k ā r š ī b a un v a l o d a s s p r a i g u m s!

*

Bet cits piemērs:

Tur,
kur laukā uz Juglu
aizjoņo autobuss Nr. 2,
gadās ik dienas
tam vairākkārt pāri braukt
robežai
pilsētas austrumu pusē —
divdesmit metru augstajam tiltam.
Slavens viņš nav
ne ar ko, —
tā platformu pusnaktī nemeklē
dendijs,
lai dāmai
tur solītu pasauli
guļošo lejā,
nedz pašnāvnieks tiecas tā margas —
šķelošo nazi
starp dzīvi un nāvi.

Slavens viņš nav
ne ar ko...
Bet vai tādēļ no viņa
auto
izkāpt nespētu dāma,
sirdij kas nodrebēt liktu
kā straujākam rekorda vāģim
velnišķā tempā
uz finišu?!
Lūk,
no tilta kāpj vāģī
un pretī man atsēstas
dāma
kā pavasars gaisīgs...
Sakuļas
naksnīgās domas man laimīgā jūsmībā,
acīs
man iedegas kvēlošas saules,
maigi kas noglāsta
dāmu šo gaismaino,
liesmas
sviež sārtlūpu degošos lokos.
— Biļeti, lūdzu, līdz galam. —
Ak, kā sirds man iedegas kvēli...
«Līdz galam» —
Gribas man,
gribas man balsī šai dzidrajā
netīro dvēseli
kveldināt spožu.[1]

Šis dzejolis droši vien pareizi uzrakstīts pēc brīvā ritma dzejoļu likumībām. Par to nestrīdēsimies. Bet katrs lasot būs ievērojis, ka tās domas un izjūtas risinājums, kas vijas cauri dzejoļa sākumam, visaugstāko kāpinājumu un arī noslēgumu sasniedz jau pie zīmēm«?!». Tur arī patiesībā jau dzejoļa beigas, jo turpmākās rindas vairs izteikto nepapildina, arī efektu nepastiprina, drīzāk otrādi.

Dzejolī gribēts ietvert pārdzīvojums, kas sabango dzejnieka dvēseli, kad autobusā iekāpj ļoti daiļa dāma. Katrai rindai un katram vārdam dzejoļa sākumā jātiecas uz to, lai lasītāja nojautu virzītu uz gaidāmo pārdzīvojumu. Iedomāsimies šo dze-

[1] P. Vīlipa dzejolis no krājuma «Romantika autobusā» (1930). *Sakārtotāji.*

joli kā kāpes, kuru virsotnē, kad būsim tur uzkāpuši, ieraudzīsim ainu, kas mūs ārkārtīgi pārsteigs. Dzejolī šī virsotne ir tas moments, kad apjūsmojamā dāma iekāpj autobusā... Visas rindas līdz šai virsotnei — kāpieni, kas ceļas viens par otru augstāk. Tā arī jābūt: katrai nākošai dzejoļa rindai jātuvina lasītāja psihe, visa viņa garīgā būtība tam momentam, kas ir dzejoļa virsotnē. Ja katru rindu iedomājamies kā personu, tad to stāvoklim jābūt (bez pakāpenības) vēl tādam, lai visu sejas būtu vērstas pret galveno personu — pret dzejas to vietu, kur dāma iekāpj autobusā.

Palūkosimies pirmajā pantā: «Tur, kur laukā uz Juglu aizjoņo autobuss Nr. 2, gadās ik dienas tam vairākkārt pāri braukt robežai pilsētas austrumu pusē — divdesmit metru augstajam tiltam.»

Kāpēc «l a u k ā uz Juglu»? Dāma taču var iekāpt arī tajā autobusā, kas nāk «i e k š ā no Juglas» uz Rīgas pusi. Šis vārdiņš «laukā» te ir gluži lieks, tas nozīmē — šo vārdiņu neprasa nepieciešamība, tas ir nevajadzīgs. Dzejā, bet jo sevišķi brīvā ritma dzejā katrs vārds, kas nav nepieciešams, ir nevajadzīgs, lieks, traucējošs, kaitīgs! Tālāk: kāpēc tam autobusam «ik dienas», kāpēc «vairākkārt» un kāpēc «robežai pilsētas austrumu pusē» jābrauc pāri, ja mums jāzina tikai viens autobusa braucienu un jāredz tas autobuss taisni tai mirklī, kad tas apstājas uz tilta un tajā iekāpj dāma? Vai šis tilts ir pilsētas austrumu vai ziemeļrietumu pusē, tas mums gluži vienaldzīgi.

Otrs pants: «Slavens viņš nav ne ar ko, — tā platformu pusnaktī nemeklē dendijs, lai dāmai tur solītu pasauli, guļošo lejā, nedz pašnāvnieks tiecas tā margas — šķelošo nazi starp dzīvi un nāvi.»

Pret šo pantu nebūtu daudz ko iebilst, tikai tas mazliet par smagu savu prozaisko aprakstu dēļ. To vienu faktu, ka uz šī tilta dendiji nerīko satikšanos, nedrīkst stiept caurī piecām rindām. Bez tam šis fakts ļoti maz parāda, ka tilts ne ar ko nav slavens. Ja es teiktu, ka šis tilts ne ar ko nav slavens, bet to apmeklē tikai rets dendijs, lai dāmai solītu pasauli, — arī tad šis tilts būtu tikpat maz slavens.

Pants — «Slavens viņš nav ne ar ko... Bet vai tādēļ no viņa auto izkāpt nespētu dāma, sirdij kas nodrebēt liktu kā straujākam rekorda vāģim velnišķā tempā uz finišu?!» — ir gandrīz (vārds «nespētu» neizsaka to, ko autors domājis!) nevainojams. Te bija liekams dzejolim beigu punkts. Bet autors turpina, lai ar liekvārdību sabojātu visu dzejoli.

Pēc tam kad visiem lasītājiem, redzot autobusā iekāpjam

skaisto dāmu, sadrebas sirdis kā straujākie rekorda vāģi, pēc tam — nākošajā pantā — autors parausta lasītāju aiz piedurknes: «Lūk, no tilta kāpj vāģī un pretī man atsēstas dāma kā pavasars gaisīgs...» Kāpēc tas bija jāsaka? Tādās reizēs, kad dvēseli sagrābj trakas jūtu bangas, tikai seja pietvīkst, bet lūpas nevar izteikt ne vārda. Bet autors turpina. Viņam šķiet, ka tagad pienācis laiks skaistuli pienācīgi aprakstīt. To viņš arī dara. Vēl viņš saka arī par sevi: «Sakuļas naksnīgās domas man laimīgā jūsmībā, acīs man iedegas kvēlošas spuldzes...» Kāpēc viss tas vairs sakāms? Viss tas, ko te un tālāk līdz beigām gribēts teikt, jau izteikts tais rindās, kur sirdis pielīdzinātas rekorda vāģiem. Spēcīgāk pateikt vairs nevar, tāpēc dzejoļa pēdējā puse ir tikai liekvārdība, bet dzejolis, kurā liekvārdība, pats sevi nonāvē.

Cik labus dzejoļus brīvā ritmā un pantā var uzrakstīt latviešu dzejnieks, rāda Linarda Laicena grāmatiņa «Ho-Tai». Es šaubos, vai kādam izdotos kādā no šīs grāmatiņas dzejoļiem atrast liekus vārdus.

Salīdzināsim Jeseņina dzejoļa «Песнь о собаке» oriģinālu ar kādu atdzejojumu latviski, lai mums spilgtāk atainotos dzejoļa šķietami mazsvarīgo elementu ciešais sakars ar tā vispārējo kvalitāti.

Oriģināls	Tulkojums
Утром в ржаном закуте,	Uz mašām pie labības šķūņa
Где златятся рогожи в ряд,	No rīta, kad ļaudis vēl dus,
Семерых ощенила сука,	Septiņus atnesa kuņa,
Рыжих семерых щенят.	Rudus septiņus kucēnus.
До вечера она их ласкала,	Līdz vakaram glabāja viņus,
Причесывая языком.	Laizot miesiņas tiem.
И струился снежок подталый	Un kusa sniegpārsliņas
Под теплым ея животом.	Uz mātes tukšumiem.
А вечером, когда куры	Bet vakarā, kad vistas
Обсиживают шесток,	Uz laktiņas jau klus,
Вышел хозяин хмурый,	Iznāca saimnieks un visus
Семерых всех поклал в мешок.	Maisā salika kucēnus.
По сугробам она бежала,	Pa kupenām māte skrēja
Поспевая за ним бежать.	Aiz saimnieka paslepus,
И так долго долго дрожала	Līdz āliņģī nošļakstēja
Воды незамерзшей гладь.	Un manīja burbuļus...
А когда чуть плелась обратно,	Un tad tā atpakaļ vilkās,
Слизывая пот с боков,	Sviedrus sev nolaizot,
Показался ей месяц над хатой	Likās tai — gaisos mēnesis siltais
Одним из ея щенков.	Kā kucēns uzsmaidot.

В синюю высь звонко
Глядела она, скуля,
А месяц скользил тонкий
И скрылся за холм в полях.
И глухо, как от подачки,
Когда бросят ей камень в смех,
Покатились глаза собачьи
Золотыми в снег.

Zilajās debesīs, žēli
Smilkstot, raudzījās tā,
Līdz kamēr mēness jau vēli
Nogrima kalnājā
Un kā citkārt, kad smieklu zviegā
Tai, solot maizi, ar akmeni zvelts,
Nobira saltajā sniegā
Zvaigznes — suņa acu zelts.

Nesaprotami, kāpēc pirmajā pantā tulkotājs saka — «no rīta, kad ļaudis vēl dus», jo šī aina dzejoļa pasaulei pārāk tāla, tā nekā tāda neizsaka, kas būtu nepieciešams panta noskaņojumam un — ja drīkstu ticēt savai liriskai dzirdei — skan stipri triviāli (bet Jeseņins ir nepārtraukta oriģinalitāte!).

Otrā panta atskaņu izvēle mākslinieciski stipri apšaubāma. Neizteiksmīgākus atskaņojamos vārdus par «viņus» un «tiem» grūti iedomāties. Katrs dzejnieks cenšas atskaņot arvien tādus vārdus, kuru skandums atbilst visa dzejoļa noskaņai, lai tādēji lasītāju vairāk iespaidotu un iespaidotu par labu dzejoļa izjūtai. Jeseņins atskaņo vārdus «mīlināja» un «ar mēli», tā ka mēs no šīm atskaņām vien varam iztēloties spilgtu ainu, ja zinām, ka te darīšana ar kucēniem un viņu māti. Bet vai varat iedomāties ainu, ja dzirdat vārdus «viņus» un «tiem»? Vai šie vārdi ieviļņo kādu noskaņu, izjūtu, domu?

Tā paša panta tulkojumā lietoti divi deminutīvi — «miesiņas» un «sniegpārsliņas», turpretī oriģinālā — visā dzejolī nav neviena. Vai deminutīvi bija vajadzīgi? Kāpēc jāsaka «miesiņas», ja oriģinālā nemaz tāda vārda nav? Varbūt Jeseņins, rakstot «причесывая языком», gribējis likt nojaust, ka šī kucēnu māte, laizot savus bērnus, līdz ar to saka tiem mīļus vārdus, tātad laiza ne tikai «miesiņas», bet arī mazo kucēnu «dvēseles». Kas vairāk Jeseņinā iedzīvojies, būs ievērojis, ka dzīvniekiem viņa dzejoļos ir tāda pati dvēseles dzīve kā pašam dzejniekam. Suņiem ir jeseņiniskas skumjas, Jeseņinam pašam ir tādas asaras kā govij... Kāpēc tad šī dzejnieka pantā, kaut arī tulkojumā, jāiesprauž «miesiņas» — vārds, kas Jeseņina oriģinālos ne reizi nav lietots! Un kāpēc «sniegpārsliņas»? Atskaņas (un ļoti sliktas!), kuru dēļ taču nav pieļaujami dzejoļa vispārējā noskaņojuma kropļojumi. Kāpēc ne «pārslas»? Kāpēc ne vienkārši «sniegs» vai citādi?

Ja Jeseņins trešo pantu sāk vārdiem — «Bet vakarā, kad vistas nosēstas laktās...», tulkotājs uzrīmē (gluži priecīgā ritmā!):

Bet vakarā, kad vistas
Uz laktiņas jau klus...

Kāpēc atkal «laktiņa», ja dzejnieks saka «lakta»? Kāpēc, burtiski tulkojot, galīgi atsacīties no oriģināla ritma? Varēja taču teikt — «Bet vakarā, kad jau vistas...», un būtu oriģināla ritms pilnīgi atbilstošs psihes viļņojumam, kādu iešūpojusi dzejoļa izjūta.

Ceturtā panta divās pēdējās rindās Jeseņins saka: «Un tā ilgi ilgi drebēja neaizsaluša ūdeņa gludums,» — ar to atainodams arī noslīcināto kucēnu mātes dreboņu, mirkļa traģisma izjūtu. Bet tulkotājam tā lieta šķiet vienkāršāka, viņš paziņo sausi kā reportieris: «...āliņģī nošļakstēja un manīja burbuļus...»

Nav mans nolūks sīkumaini pieķerties tulkojuma vājākajām vietām, gribēju tikai rādīt, cik liela kvalitātes starpība var būt dzejoļiem, kuros viena un tā pati ideja, viena un tā pati izjūta, viens un tas pats ritms, bet nevienāds sīkāko elementu apstrādājums. Ja labi noskaņotā un oriģināli sulīgā dzejolī ir tikai viens noskaņojumam neatbilstošs vārds, tad tas dzejolim ir tikpat noderīgs — kā celtnei lādiņš, kas paliks viņas pamatos, lai saārdītu to. Tikai jāpiezīmē, ka šis lādiņš katrā ziņā sprāgst.

*

Augšā pieminētā Laicena grāmatiņā ir vairāki tādi dzejoļi, kuros visas tās īpašības, kādas, domāju, nepieciešamas īstai, ja atļauts teikt, — ideālai lirikai. Minēsim dzejoļus — «Uz lielā Libekas tilta», «Tevi meklēju» un «Lai dzīvo Ho-Tai!». Tajos ir apbrīnojama vienkāršība, liela izteiksmes līdzekļu ekonomija, bet līdz ar to liels izsakāmo izjūtu un domu spraigums, liela dinamika. Un es domāju, ka labai dzejai jābūt tik vienkāršai, lai to saprastu pat bērni, un domu un izjūtu ziņā tik spraigai, lai pat akmeņiem — ja viņi to prastu uzņemt — sāktu pulsēt sirds.

Jānis Trimda [*Fricis Gulbis*]

«Latvju Grāmata», 1931. g., Nr. 1, 6.—11. lpp.

VI

ANDREJA UPĪŠA POLEMIKA AR LINARDU LAICENU UN CITIEM «KREISĀS FRONTES» UN «TRIBĪNES» LĪDZSTRĀDNIEKIEM

PASKAIDROJUMS

Tagadējiem padomju lasītājiem nebūs viegli pārskatāma mana polemika ar Linardu Laicenu un tā atbalstītājiem viņa «Kreisajā Frontē» un Krievijas latviešu rakstnieku «Celtnes» grupu. Strīda cēloņus, pārpratumus, noskaidrojumus pietiekami plaši varēšu raksturot savā patlaban gatavojamā «Latviešu literatūras vēstures» jaunajā variantā. Turpretī šī kritikas rakstu kopojuma, t. i., literatūrvēsturisku materiālu krātuves uzdevums ir tikai objektīvi, faktiski negrozīti reģistrēt svarīgākās epizodes notikumu gaitā kā spilgtāko, katrā ziņā uzrādāmo principiālo sadursmi revolucionārā cīņas reālisma rakstnieku nometnē buržuāziskās Latvijas kļūmīgi sarežģītajos apstākļos. Kopojuma redakcija dara pilnīgi pareizi, sniegdama nobeigtās polemikas slēdzienus autoritatīviem vērtētājiem — Krievijas latviešu rakstnieku izdevniecības «Prometejs» kritiķim (P. Ķikutam ar atsauksmi «par ievērojamo proletāriskās mākslas romānu» — «Возвращение и смерть Яна Робежниека»,[1]) un galvenā kārtā partijas lēmuma publikāciju — Pilātam-Krūmiņam.

Andrejs Upīts

4. VIII 1959.

LIETIŠĶĀ LITERATŪRA

Pilsoniskie mākslas teorētiķi jau sen ir ieveduši dalījumu: tīrā māksla un lietišķā māksla.

Neesam pilsoņi, bet dalījumu varam paturēt, jo ar tā palī-

[1] Minētā P. Ķikuta recenzija būs ievietota «Latviešu literatūras kritikas» V sējumā. *Sakārtotāji.*

dzību iespējams ienest mākslas izpratnē lielāku skaidrību. Sevišķi jautājumos par mākslas nozīmi un tās mērķiem. Tikai kā vienu, tāpat otru mākslas veidu sapratīsim citādi, nekā saprot pilsoņi.

Par šiem mākslas veidiem īsumā jārunā. Tad tālāk — par literatūru atsevišķi, kas šoreiz mūsu īstais mērķis.

Tātad še turpinās ievads — par mākslu vispār.

Tīrā māksla (jeb vienkārši — māksla; bez epitetiem). Še pilsoniskie teorētiķi pieskaita visus mākslas darbus, kuru vienīgais mērķis ir ierosināt estētiskās jūtas. Bet, pēc konsekventāko pilsonības teorētiķu domām, šai mākslai nav nekāda mērķa: viņa, lūk, esot pati sev mērķis.

Tīrajai mākslai nepieraksta nekādu citu nozīmību kā tikai estētisko.

Šo mākslas veidu vislabāk reprezentē pilsoniskā koncertmūzika un molbertgleznieciba.

Mēs arī esam konsekventi — pilnīgi pievienojamies uzskatam, ka šai mākslai nav nekāda mērķa.

Un dabīgi, kur lai ņem mērķus šķiras mākslā, ja šai šķirai — pilsonībai — mērķu nav vairs pat dzīvē; jo nereti pati dzīve mērķo uz mākslu.

Pagrimstošā šķirā nav dzīvei virzumu dodošas gribas. Ir tikai nodošanās dzīves izjūtai: baudai, skumjām, sajūtu kultam, garlaicībai.

Tikai izjūtas — estētiskās — prasa un saņem arī no mākslas.

Tā ir liela saskaņa — kā starp guļošo un gultu.

Pretēja tīrajai mākslai ir lietišķā. Patiesībā tā tiek uzskatīta arī par drusku netīru, par zemāk stāvošu. Arī dabīgi.

Pilsonis ir paradis kalpināt un nicināt to, kas kalpo.

(Tādu rīcību sauc par aristokrātisku.)

Bet lietišķā māksla kalpo dzīvei, dzīves vajadzībām.

Pie šās pieder krēsli, tabakas dozes, reklāmas, naktspodi, saulessargi, pornogrāfiskās kartiņas.

Bet par lietišķo mākslu visi šie priekšmeti skaitās tikai tad, ja tie ne tikai noder zināmām vajadzībām, bet reizē spēj arī estētiskas jūtas izsaukt.

Lietišķās mākslas nozīmība tātad ir divējāda: reālā, praktiskā izlietojamība un estētiskā izjūtamība.

Tādi ir pilsonības uzskati par abiem dažādajiem mākslas veidiem.

Ko šajos jēdzienos ieliks proletariāts, veidodams savu kultūru un mākslu, pie tā šoreiz tuvāk neapstāsimies; pagaidām tas nav arī vēl pilnā mērā iespējams. Tikai īsu norādījumu.

Tīrā māksla, kas bezmērķīga, — mums nepieņemama.

Bezmērķīgās mākslas vietā strādniecība rada vērtīgu — ne pašai sev, bet dzīvei vērtīgu — idejisku mākslu, sabiedrībai vajadzīgu, viņu uz priekšu virzošu, dzīves izpratni dodošu.

Bet lietišķajā mākslā mēs iznīdēsim pilsonībai tik raksturīgo principu — reāli vajadzīgai lietai estētisko nozīmību piedot appušķošanas kārtībā, papildinājot to ar visādiem tai paredzētajā lietošanā nevajadzīgiem appušķojumiem un izgreznojumiem, kuri lietas lietošanu bieži pat noteikti traucē.

Mūsu lietišķās mākslas pamatprincips būs visaugstākā lietderība, vispilnīgākais lietu formības pieskaņojums viņas uzdevumam. Taisni no lietu lietošanas īpatnībām un no tā materiāla īpatnībām, no kurām viņas veidojam, izaugs dažādo lietu īpatnējā formība — viņu estētiskās nozīmības nesēja.

Nost pilsonības ievesto nesaskaņu starp lietu formu un viņu izlietošanu!

Netaisīsim, piemēram, krēslus, uz kuriem bīstama un tādēļ apbrīnojami neērta sēdēšana, visu laiku baidoties no «graciozi vieglās un elegantās» līnijas lūšanas.

Tā mākslā.

Nobeidzam ievadu; pārejam uz pamattēmu.

Literatūrā neizšķir tīro un lietišķo. Pilsoņiem bija tikai tīrā literatūra, bet viss pārējais tika uzskatīts par neliteratūru, kurai nedeva iespēju iekļūt dievišķo mākslu Panteonā.

Tīro literatūru, bezmērķīgo, bezvērtīgo, atmainām ar idejisku, mērķīgu, vērtīgu literatūru — ar dzīvei kalpojošu, dzīves izpratni dodošu un sabiedrību uz tās mērķiem virzošu, — ar motorisku literatūru.

Kā motorus — vajadzīgus un skaistus — literatūras darbus arī inženierēsim un laidīsim darbā, kondensējuši tajos augsta spraiguma idejiskās strāvas.

Lai sabiedrībā radušies idejiskie spēki neiztērējas velti, lai rauj uz priekšu pašu sabiedrību, viņus radījušo šķiru — strādniecību lai virza.

Tas tā.

Bet ejam vēl tālāk: radām lietišķo literatūru, kas pilsonībai nebija.

Mums būs lietišķā māksla — lietas, kas noteiktai izlietošanai iespējami vislabāk piemērotas, kas noteiktas vajadzības vislabāk apmierina un reizē ir arī estētiski nozīmīgas, jaunu, īpatnēju un apbrīnojami dažādu formību uzrādošas.

Un tāpat mums būs arī lietišķā literatūra.

No valdonības literāriskās mākslas Panteonā atstumtās, nospiestās literatūras šķiras, literatūras proletariātu, mēs aicinām

uz revolucionāru sacelšanos pret pagrimstošās šķiras tīrās literatūras varu.

Saucam uz sacelšanos avīzes un žurnāla informāciju, politisko un sabiedrisko kroniku, literārisko, sabiedrisko un zinātnisko eseju, dažādo profesionāļu rokasgrāmatas, dažādās speciālās instrukcijas, laikmeta dokumentus!

Sagaidām no viņiem ne tikai valdošās tīrās literatūras gāšanu, bet arī visas literatūras glābšanu.

Kā tā?

Bija teikts: radīsim idejisku, motorisku literatūru «tīrās», bezmērķīgās vietā. Vai ar to literatūra nebūs jau glābta? Vai revolūcija nebūs jau izvesta? Priekš kā vajadzīgs vēl šo zemāko šķiru barbarisms?

Vajadzīgs! Kā izeja jauna stila radīšanai.

Motivējums tāds:

Tīro, bezmērķīgo literatūru pārvēršam vajadzīgā un mērķīgā, ienesot tajā sabiedriski aktīvās, virzošās strādniecības idejas. Bet kā ar stilu?

Mēs esam ne reizi vien redzējuši mēģinājumus izteikt strādnieciskas, sociālistiskas idejas darbos, kuri veidoti tagad arī pilsoniskajā rakstniecībā jau izdzīvotajā tautiskā sentimentālisma stilā.

Jaunas idejas gan p r a s a pēc jauna stila, kurā tās būtu izteicamas, bet pašas to n e d o d.

Stils arvien veidojas, orientējoties uz kādu jau pastāvošu stilistisku tradīciju: vai nu tieši uz viņu balstoties, vai arī no viņas «atgrūžoties» — cenšoties rakstīt n e t ā, — vai arī viņu parodējot. Tiešā balstīšanās turpina veco stila tradīciju; parodēšana viņu noliedz, grauj, bet jaunu stilu nedod, nespēj dot; «atgrūšanās» dod jaunu stilu, vecā pretstatu pēc kaut kādas vienas (vai pat vairāk) pazīmes, bet pārējās pazīmes tomēr tradīciju turpina. Bet galvenais, kādēļ šim paņēmienam maz pozitīvas nozīmes, ir tas, ka šis jaunais stils tomēr iziet no vecā, kā viņa pretstats, bet nevis no tām prasībām, kādas uzstāda laikmets.

Bet vienkārši apsēsties — spalva, tinte, papīrs! — un uzrakstīt literārisku darbu gluži jaunā stilā, tas arī nav iespējams. Un, ja arī būtu iespējams, — atkal: kur garantijas, ka tas būtu piemērots laikmetam, viņa dzīves un ideju izteikšanai?

Jaunu stilu tik vienkārši izgudrot n a v iespējams.

Paskaidrojums:

Stils ir zināms valodas formības veids.

Bet par literāriski mākslinieciski kādu stilu uzskatām tikai

tad, ja viņam raksturīgajai valodas formulai pierakstām estētisku nozīmību.

No tā izriet, ka literatūrā vārdi nedrīkst plūst haotiski. Valodai jābūt izkārtotai pēc kaut kādiem struktūras (uzbūves) principiem, kuru pielietošanas rezultātā tā iegūst formību.

Dažas rindas iepriekš rakstīts pilnīgi apzinīgi: formībai p i e r a k s t ā m estētisku nozīmību. Jo ir tā: estētika (šinī izpratnē — mācība par formību) kā zinātne gan var pētīt kaut kura priekšmeta formību, kāda veida arī tā nebūtu, viņu konstatējot un aprakstot kā priekšmetam (lietai) konkrēti piemītošu, bet tas nebūt nenozīmē, ka katra veida formība mūs estētiski ierosina, ka katru formību uztveram kā estētiski nozīmīgu. N o z ī m ī b a nevienai lietai pašai par sevi nevar kā īpašība piemist un arī nepiemīt. Nozīmība nav kādas lietas īpašība, bet vērtēšanas akta rezultāts. Bet vērtība nevienai lietai nepiemīt kā īpašība. Tādēļ arī teikts, ka estētisko nozīmību, estētisko vērtību lietām p i e r a k s t ā m mēs, viņu apskatītāji, lietotāji, vērtētāji.

Zināma veida formību var 1) pavisam neievērot, neuztvert; 2) var viņai pierakstīt estētiskumu (t. i., atzīt viņu par estētiski nozīmīgu) un 3) pierakstīt viņai neestētiskumu (t. i., atzīt viņu par estētiski nenozīmīgu).

Nav še vieta mēģināt veidot socioloģiskas imanentas estētikas sistēmu. Jāmin tikai īsi, ka zināmas formības uztveršana vai neuztveršana un uztvertas formības vērtēšana (estētiski nozīmīga, vai ne?) stāv atkarībā no tradīcijas, no tā, kādā estētikā (t. i., kādos formības vērtējumos) esam auguši, dzīvojuši un ieauguši.

Tādēļ varam teikt, ka, ja arī kāds pēkšņi uzrakstītu literārisku darbu gluži jaunā stilā, mēs vai nu viņa valodas formību nemaz neuztvertu, nespētu uztvert, vai arī uztvēruši novērtētu to kā neestētisku.

Tādēļ slēdzieni:

1. Izejot no estētikas, nav iespējams revolucionāri veidot jaunu stilu. Iespējama tikai evolucionāra stila pārveidošana — virzīšana uz zināmu pusi, evolucionāri līdzpārveidojot arī stila estētiskās vērtēšanas tradīcijas.

2. Revolucionāri jauns stils iespējams, tikai izejot no jaunām estētiskās vērtēšanas tradīcijām.

Bet mēs prasām revolucionāri jaunu (t. i., pilnīgi jaunu) stilu. Tas uzliek mums par pienākumu uzstādīt un atrisināt problēmu: kā radīt jaunas estētiskas vērtēšanas tradīcijas?

Tā ir problēma, kuras atrisināšanā iegūst nozīmi literatūras proletariāta sacelšanās. Barbari, no vecās estētikas viedokļa,

ielauzdamies vecās mākslas literatūras Panteonā, sagraus veco estētiku un ienesīs jaunu.

Pašā literatūrā ir jānotiek revolūcijai! Tikai tā tiksim pie tiešām revolucionāras literatūras.

Proletariāts — cīņā par revolūciju pret valdošo veco, proletariātam jāiet cīņā arī par revolūciju literatūrā!

Kā jānorisinās šai revolūcijai, un kāda tās konkrētā nozīme?

Katrs literārisks darbs, kas veidojas, lai dzīvotu, pretendē uz kaut kādu nozīmību, uz kaut kādu vērtību — tāpat kā katra cita lieta. Nekas pilnīgi bezvērtīgs — priekš visiem pilnīgi bezvērtīgs! — nevar dzīvot. Īstenībā — bez pretenzijām uz vērtību nevar pat rasties. Katru lietu, tāpat katru literārisku darbu veidojam, v ē r t ī b a s g r i b a s dzīti. Kas citādi veido, — nestrādā, bet rotaļājas.

Katrs literārisks darbs — kā lieta, kā vienība — pretendē uz estētisko vērtību, uz estētisko nozīmību. Bieži arī uz idejisko.

Valoda — bez savas specifiski valodiskās nozīmības — izteikt, — ieiedama literatūrā (šā vārda parastajā nozīmē), pretendē tikai uz vienu nozīmību — uz estētisko. Tādēļ viņa pakārtojas īpašiem laikmeta estētiskās tradīcijas sankcionētiem struktūras paņēmieniem un iegūst šās estētikas atzītu formību — stilu. Tātad parasti stils veidojas valodai, tiecoties iegūt estētisko nozīmību. Tas jāievēro.

Ja nu grāmatas vispārējā tās eksistencei nepieciešama nozīmība katrā ziņā jābalsta uz stilu, kā tas beletristikā ir vienmēr, tad valodai gribot negribot ir jācenšas pēc vecajā estētikā balstītas estētiskās nozīmības, jo jaunas estētikas vēl nav un vienā momentā tā nevar tikt radīta un nostiprināta, kā momentā nav izveidojama un nostiprināma neviena un nekāda tradīcija.

Tādēļ arī, paliekot beletristikas robežās, izvest revolūciju stilā n a v iespējams.

Viņas idejiskums te var līdzēt visai maz. Jo katrā daiļliteratūras darbā ieveidotās idejas ir izteicamas arī bez viņa uzrakstīšanas — daudz īsāk un koncentrētāk. Tādēļ pamatot daiļliteratūras darba vērtību, viņa nozīmi uz viņā izteiktajām idejām vien un atsacīties no stila, taisot valodā revolūciju pret vecajām estētikas tradīcijām, liekot pamatus nākotnes stilam, nav iespējams.

Sacītais nedrīkst tikt tā saprasts, ka idejiskā beletristika nebūtu vajadzīga. Viņas nozīme ir ļoti liela, bet tikai tad, ja var lietot stilu, ar tā palīdzību piešķirot idejām lielāku sugestivitāti, pārliecināšanas un virzīšanas spēku. Bet tad, kā jau teikts, viņa

nepieciešami jāpamato vecajā stilā, kurš atmetams, vai arī jaunajā, kura vēl nav.

Vienīgais ceļš, kā tikt vaļā no šīs sēdēšanas starp diviem krēsliem, ir līdz jaunas estētikas izveidošanai un nostiprināšanai pilnīgi atsacīties no darbiem, kuri pretendē galvenā kārtā uz estētisko nozīmību, un līdz ar to atsvabināties no vajadzības pamatoties uz veco estētiku.

Tas atkal nenozīmē, ka pilnīgi jānoliedz tie darbi (idejiskā beletristika), kas iziet no vecās estētikas, tiekdamies ienest viņā strauju evolūciju. Viņu nozīme nenoliedzama. Un šis raksts ne tādēļ, lai to apstrīdētu, bet lai norādītu otru ceļu — revolūcijas ceļu.

Bet revolūcija stilā izvedama, atzīstot par literatūru darbus, kuri pirmā un galvenā kārtā nepretendē uz estētisko, bet uz citu nozīmību.

Ja darbam būs kāda cita noteikta, viņa veidošanu un eksistenci attaisnojoša nozīme, tad pagaidām estētiskā nozīme viņam varēs arī nepiemist, — varēsim nepamatoties vecajā estētikā.

Bet tādus darbus ar pilnu tiesību varēsim ieskaitīt lietišķajā literatūrā, kā galdus, liftus, patvārus ieskaitām lietišķajā mākslā.

Veidodami uz estētisku formību nepretendējošus darbus, kuri tomēr būs reāli vajadzīgi, nepieciešami, izveidosim jaunus formības veidus, radīsim un nostiprināsim jaunas formības paņēmienus. Tā radīsim jaunu estētiku, jaunu stilu. Revolucionārajā ceļā.

Tālāk jāparāda, ka šis jaunais stils būs arī laikmetisks un strādniecisks.

Neaizmirsīsim:

Mēs saucam uz sacelšanos avīzes un žurnāla informāciju, politisko un sabiedrisko kroniku, literārisko, sabiedrisko un zinātnisko eseju, dažādo profesionāļu rokasgrāmatas, dažādās speciālās rokasgrāmatas — arī sabiedrisku darbinieku rokasgrāmatas, — dažādas speciālās informācijas, dažādus laikmeta dokumentus utt.

Visi šie rakstiskie darbi eksistē un var eksistēt arī tad, ja nekādu estētisku nozīmību tiem nepierakstām. Bet, ja arī tiem nepierakstām estētisku nozīmību, — formība kā īpašība tomēr piemīt tiem visiem.

Šī formība stāv atkarībā no tiem struktūras principiem, kādus pielieto visu šo darbu veidotāji. Un visi šie struktūras principi ir laikmetiski, jo tie nebalstās ne uz kādām estētiskām tradicijām, kuras evolucionē lēni un netiek līdzi dzīves un ideoloģiju attīstībai, bet balstās tieši pašā dzīvē un tās vajadzībās,

mainīdamās līdz ar tām. Kā aptverošais, visu atsevišķo struktūras paņēmienu pamatā še guļ lietderības princips. No tā izejot, visi šie darbi tiek inženierēti ne pēc vienām vai citām tradicionāli literāriskām metodēm, bet ievelkot visus dzīvē, reālajā darbā, laikmetiskajā ražošanas tehnikā izstrādājušos darba principus un darba tehniskos paņēmienus.

Sastapsim še laika, enerģijas un materiāla ekonomijas principus, sastapsim principu nedot neko lieku un neko nepieciešamu nepiemirst, redzēsim lielu no lietderības prasības izrietošu skaidrību. Darba metodes še būs apzinīgas, inženieriskas, ar noteiktu un neatlaidīgu orientēšanos uz darbības mērķi. Sastapsim še pareizu un labi apsvērtu iespieduma tehnikas izmantošanu, pārnestu no reklāmas arī daudzos citos šādos literatūras veidos, un sastapsim pašu reklāmu, kā spīdošu, labi izveidotu lietišķas literatūras paraugu.

Nākdama ne no tradicijām, bet tieši no dzīves, šī lietišķā literatūra dzīvi ne vien kā savu saturu daudz aktuālāk un tiešāk izteic, bet visā savā attīstībā iet līdzi viņas laikmetiskajam ritmam un sevī ievelk dzīvē izstrādājušās darba un ražošanas metodes un paņēmienus.

Ja nu tā, tad nevar būt šaubu, ka lietišķajā literatūrā pastāv stila un (vārdisko) vienību struktūras paņēmieni un principi, kas noteikti atbilst mūsu laikmeta dzīvei, tehnikai un vajadzībām.

Kāds uzdevums nu ir tiem, kas, pamatojoties uz lietišķo literatūru un viņā — viņas materiālā un viņas metodēm strādājot, grib izvest literāriskā stila un literāriskās estētikas revolūciju?

Ir jāmācās pazīt lietišķās literatūras struktūras principus, pētot tos formāli un funkcionāli (pēc nozīmes).

Vajag iemācīties un iemācīt saskatīt lietišķās literatūras formību.

Vajag arī ieiet lietišķajā literatūrā, viņā strādāt, viņas metodes un paņēmienus apzinīgi veidot uz lielāku pilnību un viņas formību uz lielāku gatavību un lielāku saskatāmību.

Iziedama no nesaskatāmības, atsvabināta no oficiālās pilsoniskās estētikas uzliktā «neestētības» vai «estētiskās nenozīmības» apzīmējuma, kā no oficiālās literāriskās reliģijas lāsta, lietišķajai literatūrai konkrēti piemītošā daudzējādā, bet arvien lietderības pamatprincipā balstītā formība nonāks lasītāju redzes laukā, pievērsīs sev viņu uzmanību un — būdama saskaņoša ar laikmetiskajām strādniecības vajadzībām un viņas dzīvi — tiks novērtēta kā estētiski nozīmīga.

Revolūcija būs norisinājusies.

Būs radīta jauna, laikmetiski strādnieciska estētika.

Uz šo estētiku balstoties, varēs veidoties un tālāk attīstīties arī jauns stils, iekarodams arī beletristiku.

Vispozitīvākais moments šinī literāriskās gaumes, literāriskās estētikas revolūcijā būs tas, ka jaunā estētika būs augstākās lietderības, litdarba tiešākās mērķvirzības estētika.

Un tikai tāda estētika varēs būt pieņemama strādniecībai, kuras pasaules uzskats ir voluntārs un mērķīgs.

Šis revolūcijas ceļš varbūt ir grūts. Bet cita, tiešāka ceļa uz patiesi strādniecisku literārisko estētiku nav.

Ir gan vēl evolūcijas ceļš. Bet, pa viņu ejot, vēl ilgi kā dadzis ķersies pie biksēm un vilksies līdzi estētiskā reakcija.

Būsim par revolūciju visās frontēs.

Arī literatūrā tieksimies uz Oktobri.

Intermēdija:

Vārds pieder skeptiski noskaņotam lasītājam:

Teorijas, saprotams, ir laba lieta. Ja tās līdzsvaroti veidotas un sevī saskaņotas, — viņām piemīt sava īpatnēja formība un varbūt pat estētiska nozīmība. Bet — —

Dodiet faktus!

Tuvāk faktiem, tuvāk reāli nozīmīgajam — lozungs. Tas ne vien šajā uzmetumā. Tas arī visas «Kreisās Frontes» lozungs. Orientēšanās uz dzīves reālību un faktību, vērtību meklēšana un mērķu uzstādīšana tikai viņā.

Fakti no latviešu kreisās frontes rakstnieku darba. Uzskaitīti netiek izsmeļoši, bet pievedot tikai raksturīgāko.

Fakts 1. Linarda Laicena darbs ar virsrakstu «Kliedzošie korpusi» («Domas», 1927) saucas romāns. No veco tradīciju viedokļa tāds nosaukums še tīrā nejēdzība; no mūsu viedokļa — droša revolucionārisma pierādījums.

Pilnīgi lietišķa grāmata. Mans tai dotais nosaukums «Nākošo cietumnieku rokasgrāmata». Plašs informācijas materiāls par cietuma dzīvi: par paņēmieniem cīņā pret administrāciju, par paņēmieniem cīņā pret nopratinātāju cilpām un pretšķirastiesu un provokatoriem, par cietumnieku konspirācijas paņēmieniem, par sadzīvošanu ar kriminālistiem utt. Vēl pievienots daudz vērtīga citāda rakstura materiāla — vēsturiska utt.

Fakts 2. Linarda Laicena «Stunda pie Eizenšteina» («Kreisā Fronte», Nr. 1).

Tā ir esejā pasniegta jaunās kinomākslas teorija, informācijas materiāls par «Oktobri», par «Ģenerālo līniju», par «Sovkino» produkciju un panākumiem, par kinematogrāfijas organizāciju PSRS.

F a k t s 3. Jul-Je «Majakovskis runā». Informācija. (Turpat.)

F a k t s 4. Emīla Sudmaļa «Pie franču strādniekiem» («Kreisā Fronte», Nr. 2). Informācija par dzīvi, par mākslu, par ideoloģiju.

F a k t s 5. Linarda Laicena «Iznīciniet literatūru» («Kreisā Fronte») CIT'a pamatprincipi, CIT'a iekārta un darbs.

Pie katra fakta teicu pāris vārdu par viņu reālo nozīmību, par viņu nozīmību tieši dzīvē.

Bet viņiem ir vēl otra nozīmība: nozīmība literatūrā.

Īstenībā par to šoreiz jārunā.

Tā ir informācija, kura sacēlusies pret tradicionālo literatūru. Informācija, kura patvaļīgi — ar savu spēku, ar faktībai piemītošo iespaidību — nolauzusi robežstabus, ielauzusies literatūrā. Informatīvais raksturs nepazūd: zināms — viss reāls, reāli nozīmīgs, un tomēr nevaram šos darbus neuztvert literāriski.

Pamatā — materiāla vērtīguma apziņa; pieeja — revolucionāra skatīšana; materiāla apvienošanas paņēmiens — lietderības princips; stils un leksika — no darīšanu valodas, no vēstules, no sarunas valodas, no oficiāla iesnieguma («Kliedzošie korpusi»); rezultāts — darbs ar viegli jaušamu struktūru, ar lielu iespaidības spēku — literārisks darbs.

Literārisks darbs un informācija reizē.

Jauna — l i e t d e r ī b a s estētika.

Lietišķā literatūra; vismaz viņas pamats.

Agrāk vai vēlāk šis stils un šī estētika ielauzīsies beletristikā. Tad revolūcija būs pilnīga.

Fakts 1. to jau pa daļai rāda.

Pievestie fakti — pamats diviem jauniem žanriem:

Fakts 1. dod pamatus jaunā romāna žanram.

Pārējie fakti rāda, kādā virzienā veidosies mūsu jaunā eseja.

P e r s o n ī g ā s d o m a s. Eseja ir tas žanrs, kuram — vismaz tuvākajā laikmetā — ir paredzama sevišķi plaša attīstība. Tas arī dabīgi: viņa — vienīgais pilsoniskās literatūras žanrs, kuru varēja saukt par piederošu pie lietišķās literatūras. Tādēļ, no viņa izejot, visvieglāk tālāk strādāt.

U z s a u k u m s. Kreisfrontinieki! Neorientējiet dzīvi uz literatūru, bet literatūru uz dzīvi!

E. Fross [E. Rozenbahs]

«Kreisā Fronte», 1928. g., Nr. 3, 1. maijā, 17.—26. lpp.

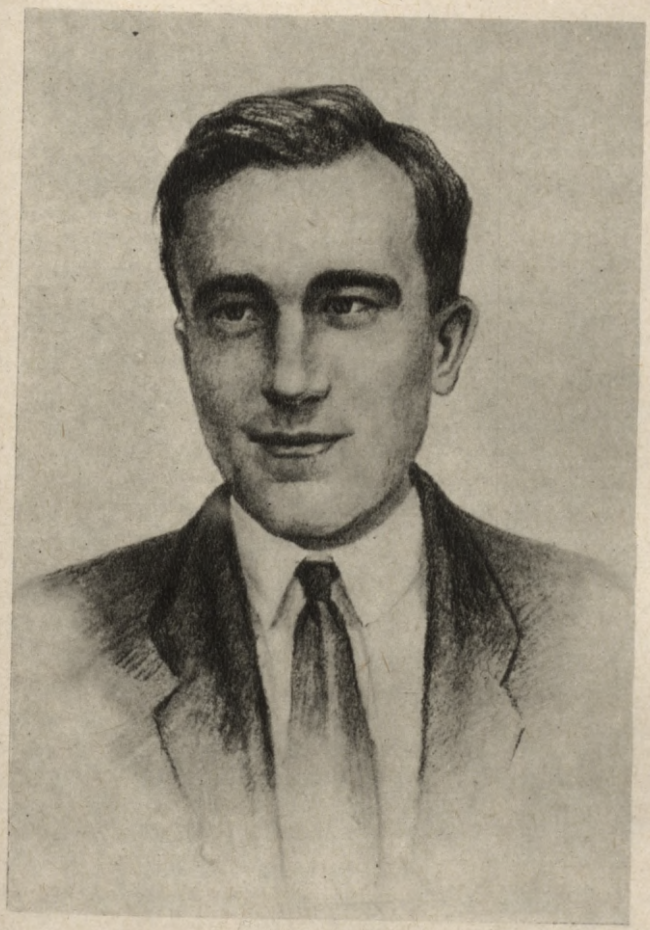

E. Fross

PIEZĪMES PAR LITERATŪRAS KREISO FRONTI

1

Piezīmes par kreiso fronti latviešu literatūrā varētu sākt jau pagājušā gadsimta deviņdesmito gadu sabiedriskās kritikas un sabiedriskās daiļliteratūras apskatā. It sevišķi vietā viņa liekas pie deviņsimt piektā gada revolucionārās literatūras virzieniem. Pretim reakcionārai pilsonībai ar viņas tautisko romantismu un ideālistiski gruntniecisko reālismu tur tiešām redzama sava laika progresīvās tautas daļas kreisā fronte ar reālisma propagandu teorijā un sociālu problēmu dzeju kā cīņas ieroci politiskajās ideju cīņās. Šie patālie atpakaļmeklējumi nepieciešami vēsturiskam pētījumam, — aktuālu literatūras parādību apcerē tos var arī atstāt tikai perspektīvai. Toreizējai sabiedriskai literatūrai trūkst paša galvenā, kas īpatnēji raksturo un nošķir tagadējo kreiso fronti. Tā ir tipiska radikālās individuālistiskās inteliģences māksla, jauna tikai saturā, turpretī formā vēl gandrīz pilnīgi vecās, pilsoniskās dzejas pēctece, kamēr kreisās frontes literatūra nāk kā noteikta strādnieku šķiras kolektīvistisko tendenču māksla, kas jaunajam saturam meklē arī jaunus izpausmes veidus. Lielu soli tuvāk jaunajai frontei jau pirmskara marksistiskās kritikas un strādnieciskās daiļliteratūras mēģinājumi, tomēr arī tos nevar uzlūkot kā obligatorisku atbalsta bāzi. Proletāriskā sociālā ideoloģija un īpatnējā psihe tur paspēja izpausties tikai pašā primitīvākajā veidā, bet literatūras teorētiskie pamati aiz dažādiem apstākļiem, arī vienkārši aiz brīvā vārda trūkuma, palika tikko aizsākti. Piezīmēm par literatūras kreiso fronti pietiek tikai atskata uz vispārējo proletārisko literatūras teoriju un raksturīgākajiem paraugiem pēc Oktobra revolūcijas Krievijā. Tur atrodami viņas ierosmes impulsi un raksturīgās tendences līnijas iezīmes.

Par proletārisko mākslu es jau reiz esmu rakstījis pirms desmit gadiem.[1] Bet toreiz pats lielais sistemātiskais teorijas izveidošanas process bij vēl tikai pašā sākumā, daiļliteratūras paraugi — diletantiski un sīki. Tāpat arī pašu darbu nācās strādāt bez pieejas dažiem nepieciešamiem avotiem, dažkārt steigā un citos neizdevīgos apstākļos, kāpēc tur ieviesušās arī nepilnības un nepareizības. Tagad mums še mazākais krievu literatūrteorētiskās grāmatas puslīdz piesniedzamas, kāpēc iespējams drošāk runāt par vispārējo proletārisko literatūras teoriju, kā dabisku ievadu latv. kreisās frontes apskatā. Šajā ievadā es

[1] Šai rakstā autora parindes piezīmes, apzīmētas ar romiešu ciparieм, sniegtas raksta beigās. *Sakārtotāji.*

galvenā kārtā gribu bez sevišķiem komentāriem atstāstīt krievu teorētiķu un veselu viņu kolektīvu domas par proletārisko kultūru, mākslu un literatūru, izmeklēdams tās, kuras man liekas zīmīgākās un turpmāko piezīmju atbalstam piemērotas. Saprotams, ka te nenovēršamas dažas pretrunas ar maniem agrākiem ieskatiem un agrāk rakstīto. Daži atkārtojumi neko nekaitēs, jo mums patlaban tik maz tiek rakstīts par proletārisko mākslu.

Proletāriskās kultūras kontūras

Visnoteiktāko, stingri norobežotā ielokā tvertu proletāriskās kultūras definīciju sniedzis pazīstamais rakstnieks-strādnieks A. Gastjevs:

«Pie proletāriskās kultūras definīcijas jāķeras ar vislielāko uzmanību. Dažu domātāju drošsirdība šajā jautājumā lielāko tiesu nobeidzas tikai ar banalitāti.

Saka, ka proletāriskā kultūra vispirms esot darba kultūra. Bet darbs pastāv jau no pasaules radīšanas. Tad — ka tai raksturīga algas darba psiholoģija. Bet arī te grūti atšķirt verga psiholoģiju no proletāriskās. Cīņas, sacelšanās, revolūcijas psiholoģija... Bet vēsturiskās attīstības procesā redzēts daudz revolucionāru šķiru. Beidzot pēdējais izšķirošais raksturojums — kolektīvisms. Un atkal tas pats «bet». Kolektīvi-arteļi, kolektīvi-komūnas, reliģiskie, politiskie, sociālie kolektīvi... Tādu bijis tūkstošiem.

Velti mēs proletāriskai kultūrai materiālu smeltu dažādos strādnieku politisko, arodniecisko un kooperatīvo organizāciju veidos. Jo visu šo organizāciju organizatoriskā būtība taču izpaužas tikai vienā formā — demokrātijā, vai nu parlamentārā, vai arī tiešā, referenduma veidā. Nevajag iedomāties, ka «padomju» organizācijas tips atklāj mums kaut kādus jaunus horizontus proletāriskās kultūras meklējumiem. «Padomju» konstitūcija nav nekas cits kā tā pati demokrātija ar vēlēšanu ierobežojumiem mantīgām šķirām, un bez tam padomes taču ir proletariāta un nabago, pat vidēji pārtikušo zemnieku politisks bloks. Jātiecas kaut kur tālāk, kaut kur augstāk no šiem pagaidu veidiem, lai sataustītu dzimstošo proletariāta kultūru.

Jaunajam, industriālajam proletariātam, viņa psiholoģijai un kultūrai vispirms raksturīga pati industrija. Fabriku korpusi, skursteņi, kolonas, tilti, krāni, viss moderno celtņu un uzņēmumu sarežģītais konstruktīvisms, katastrofisms un nepielūdzamā dinamika, — lūk, tas caurauž proletariāta ikdienas apziņu. Visu šālaika industriju piesātina kustība, katastrofa, kas

tomēr ietvertas organizētības un stingras likumības apmetā. Grandiozā ritmā iekalta katastrofa un dinamika — tie ir proletāriskās psiholoģijas galvenie apspulgas momenti.

Proletariāta muskuļu un nervu audzinātāja metodiskā, arvien pieaugošā darba noteiktība padara psiholoģiju īpatnēji sasprindzināti asu, neuzticīgu pretim dažādām cilvēciskām sajūtām, paļāvīgu tikai aparātam, instrumentam, mašīnai.

Proletariāta psiholoģiju pārsteidzoši normalizē ārkārtīgu objektīvismu savienota kustība, ražošanas darba metodu un gluži tāpat arī ikdienas domāšanas mašinizācija. Apgalvojam droši, ka nevienai no vecajām, ne šālaika šķirām nav tādas normalizētas psiholoģijas kā proletariātam. Kur viņš arī strādātu — Sanfranciskā, Austrālijā, Sibīrijā, — viņam ir tikai kopējas psiholoģijas formulas, kas ar elektriskās strāvas ātrumu uztver katru ražošanas norādījumu un izvērš to sarežģītā šabloniskā kompleksā. Lai arī nav starptautiskas valodas, bet ir starptautiski žesti, starptautiskas psiholoģiskas formulas, kas piemīt miljoniem. Tas proletāriskai psiholoģijai arī piešķir pārsteidzošu anonimitāti, aiz kuras katru proletariāta viennieku var apzīmēt ar A, B, C vai arī 325,075 utt. Ar šo psiholoģijas normalizitāti un viņas dinamismu arī izskaidrojams proletāriskās domāšanas milzīgais stihiskums. Tas nenozīmē, ka proletariāts ir elementāri stihisks kā akla, vieglprātīga zemnieku masa, bet ka viņa psiholoģijā no vienas pasaules malas uz otru plūst varenas, graujošas psiholoģiskas strāvas, kuru priekšā itin kā nav vairs miljons galvu, bet tikai viena pati vispasaules galva. Un tālāk šī tendence padara neiespējamu individuālo domāšanu, nemanīti pārvērzdamās par veselas šķiras objektīvu psiholoģiju ar psiholoģisku ieslēgumu, izslēgumu un apvienojumu sistēmām.

Līdzās atzīmētai normalizētai psiholoģijai jāpiemin vēl sevišķā sociālā konstruktivitāte.

Modernās industrijas pamazām saskaldītas dažādos «tipos», «nošķirās», noteiktas operācijas vai noteiktas kustības cilvēkos, proletariāts, no otras puses, uzsūc savā psiholoģijā visu to grandiozo uzņēmuma montāžu, kas norit viņa acu priekšā. To atklāto, visiem redzamo pašas fabrikas montāžu, operāciju un fabrikāciju sakarību un savstarpējo pakārtojumu un beidzot visas ražošanas galveno montāžu, kur viena operācija, viena fabrikācija, viens tips pakļauts otrā prasījumiem un kontrolei utt. Proletariāta psiholoģija te jau pārvēršas par jaunu, sociālu psiholoģiju, kur viens cilvēku komplekss strādā zem otra kontroles un kur bieži vien «kontrolieris» darba kvalifikācijas ziņā stāv zemāk par savu kontrolējamo un tāpat bieži personāli pavisam nepa-

zīstams. Šī psiholoģija atklāj jaunu darba kolektīvismu, kas izpaužas ne vien cilvēka attiecībās pret cilvēku, bet arī kompaktu cilvēku grupu attiecībās pret kompaktām mehānisma grupām. Tādu kolektīvismu var nosaukt par mehanizētu kolektīvismu. Šai mehanizētai kolektīvisma izpausmei tik sveša personalitāte, tā ir tik anonīma, ka šo kolektīvu-kompleksu kustības tuvojas nedzīvu lietu kustībām, kurās itin kā vairs nav nojaušama individuāla cilvēciska seja, bet toties tur redzami vienmērīgi normalizēti soļi, sejas bez izteiksmes, dvēsele bez lirisma, emocija, kas nav mērojama pēc kliedziena vai smiekla, bet ar manometru vai taksometru.

Vai pēc tā nav skaidrs, ka proletariātā redzam augošu šķiru, kas attīsta reizē dzīvu darbaspēku, sava jaunā kolektīva dzelžaino mehāniku, jaunu masu inženierismu, kas viss, kopā ņemts, pārvērš proletariātu par līdz šim neredzētu sociālu automātu.

Viss tas nebūt nav tik vienkārši, kā to gribētos domāt daudziem proletāriskās kultūras speciālistiem.

Tik vienkārši mēs negribētu pieiet arī proletāriskās mākslas problēmai.

Runādami par proletārisko mākslu, ideologi parasti ne tikai vienkārši izšķir jautājumu pašu, bet arī vispār par proletāriskās mākslas raksturīgāko īpašību ieskata viņas iedomāto vienkāršību. Tāda pieeja šālaika svarīgākajam jautājumam mums izliekas liels pārpratums. Ja arī nerunājam tieši par proletariātu, bet par tehnikas, kara un revolūcijas ugunis caurgājušu tautu vispār, tad arī te vairs nav vietā tā vientiesīgā vienkāršība, kas piemīt mūsu (krievu) tautiskajiem māksliniekiem-klasiķiem. Ja kāds proletariātam tuvojas ar tādu vienkāršību, tad, pēc mūsu ieskata, tas nozīmē sludināt liekulību.

Saprotams, nevajag ar nodomu vaibstuļoties un nodarboties ar stilizāciju, bet nevajag arī jūsmot par lubiniecismu.

No jaunās, proletāriskās mākslas iekšējā satura puses jāmēģina piekļūt visiem tiem sarežģītajiem augošiem psiholoģiskiem pārdzīvojumiem, kurus nupat pēc iespējas aprādījām. Un, ja mēs būtu pieklājīgi lubinieki, tad, saprotams, papūlētos tikai vīnu ieliet vecos traukos. Bet tāds pasākums būtu notiesāts uz neizdošanos. Šķira ar līdz šim neredzētu psiholoģiju agrāk vai vēlāk prasīs jaunas iztirzājuma metodes, prasīs jaunu mākslinieciskū stilu.

Mēs negribam būt pravieši, tomēr varam teikt, ka ar proletārisko mākslu saistās satricinoša māksliniecisku paņēmienu revolūcija. Vārda māksliniekiem atsevišķi nenāksies vairs atrisināt to uzdevumu, ko sev stādījās futūristi, bet daudz augstāku.

Ja futūrisms izvirzīja «vārda radīšanas» problēmu, tad arī proletariāts to nenovēršami izvirzīs, bet pašu vārdu viņš pārradīs nevis gramatiski, bet gan to, ja tā var teikt, tehnizēs. Tagadējās dzīves izpausmei lietojamais vārds acīm redzami pietiekošs proletariāta strādnieciskās ražošanas nolūkiem. Vai viņš vispār būs pietiekošs proletāriskās mākslas smalkajam un jaunajam radīšanas darbam? Mēs neņemamies iepriekš noteikt vārda tehnizācijas formas, bet saprotams skaidri, ka tur nebūs vien tikai skaņas pastiprinājums, bet ka viņš pamazām atdalīsies no sava nesēja — cilvēka. Te mēs piekļūstam tuvu kaut kādai patiešām jaunai kombinētai mākslai, kur atkāpsies pēdējā vietā tīri cilvēciskās demonstrācijas, šālaika niecīgās spēles un kamermūzika. Mēs tuvojamies mehanizēta pūļa satricinoši atklātai un grandiozai lietu demonstrācijai, kura nepazīst nekā intīma un liriska.» [II]

Kā redzat, Gastjeva proletāriskās kultūras teorija ar tās galvenām tēzēm par prol. normalizēto psiholoģiju, mehanizēto kolektīvismu, sociālo automātu un tehnizēto vārdu aizvirza dialektiskā materiālisma pamatdomu līdz galējai konsekvencei. Pamatvilcienā šī teorija tīri filozofiski, abstrakti loģiska, viņa tīrā veidā dzīvē nekad nepiepildāma. Vērā liekama tomēr viņas īpatnējā vienpusība, kas par proletāriskās kultūras vienīgo pamatu ieskata modernās industriālās mašīnu rūpniecības proletariātu un viņa psiholoģiju.

Pameklēsim vēl citu teorētiķu darbos to, kas mūs pievada tuvāk dažiem svarīgiem proletariāta, viņa konkrētās dzīves, reālās psiholoģijas, mākslas un literatūras jautājumiem.

Proletariāts un māksla

A. Bogdanovs viens no pirmajiem un, pēc mana ieskata, arī vislabāk formulējis proletāriskās mākslas būtību. Šo minēsim tikai viņa sastādīto rezolūciju, kas pieņemta Pirmajā Viskrievijas proletārisko kultūrizglītības organizāciju konferencē:

«Māksla ar dzīvu tēlu palīdzību organizē sociālos piedzīvojumos iegūto ne vien tikai atziņas laukā, bet tāpat arī jūtu un dziņu pasaulē. Tāpēc viņa ir pats varenākais kolektīvo spēku organizācijas ierocis, bet šķiru sabiedrībā — šķiru spēka ierocis.

Proletariātam savu spēku organizēšanai sociālam darbam, cīņai un jaunbūvei nepieciešama sava šķiras māksla. Šīs mākslas gars ir darba kolektīvisms: viņa uztver un atspoguļo pasauli no darba kolektīvā viedokļa, izpauž viņa jūtu, viņa cīņas un radītājas gribas sakarību.» [III]

Bogdanova pamatdomu par mākslas funkcionālo būtību akceptējuši ļoti daudzi Krievijas proletārisko rakstnieku kolektīvi, organizācijas un atsevišķas personas.

Starptautiskais proletkultu birojs 1920. g. 12. aug. uzsaukumā visas pasaules proletariātam: «Māksla tāpat organizē jūtas kā idejiska propaganda domu. Bet jūtas tikpat spēcīgi ierosina gribu kā idejas.» [IV]

Proletārisko rakstnieku grupa «Oktobris»: «Šķiru sabiedrībā daiļliteratūra kalpo zināmas šķiras interesēm un tikai ar šķiras starpniecību — visai cilvēcei. Tāpēc par proletārisku saucama tā literatūra, kas strādnieku šķiras un plašu darbaļaužu masu psihiku un apziņu organizē virzienā uz proletariāta gala mērķi.» [V]

Pirmajā Maskavas proletārisko rakstnieku konferencē pieņemtajās tēzēs: «Literatūras virziena vai atsevišķas parādības novērtējuma pamata kritērijs ir tikai viņu sabiedriskā nozīme. Sabiedriski lietderīga mūsu laikos ir tikai tāda literatūra, kas organizē lasītāju, vispirms proletārisko lasītāju psihiku un apziņu virzienā uz proletariāta gala mērķi.» [VI]

Proletāriskās literatūras pamatraksturs īpatnēji nosaka arī viņas saturu un formu, to izveidu un sakarus. Minēsim te tikai dažus raksturīgākos momentus.

Proletāriskās literatūras ideoloģija

Proletārisko rakstnieku grupa «Oktobris»: «Šķiru cīņas procesā proletariāts ir izveidojis revolucionāri marksistisko atziņu ekonomikas un politikas laukos, turpretim pārējos viņš vēl nav pilnīgi atsvabinājies no valdošo šķiru gadu simteņu ilgā iespaida. Tagad viņa priekšā pirmais uzdevums — celt savu šķiras kultūru, tātad arī savu mākslas literatūru, kā varenu ieroci dziļam masu jūtu uzņēmības iespaidojumam. Proletāriskā literatūra nostājas pretim buržuāziskai kā tās antipods. Līdz ar savu šķiru iznīcībai nolemta, buržuāziskā literatūra nopūlas savu būtību aizslēpt, atraudamās no dzīves, aiziedama mistikā, «tīrās mākslas» sfērā, pašmērķa formas kultā utt. Turpretī proletāriskā sava radošā darba pamatos liek revolucionāri marksistisko pasaules atziņu un par veidojamo vielu ņem proletariāta radīto sava laika īstenību, bet arī proletariāta pagātnes dzīves un cīņu un nākotnes iekarojumu revolucionāro romantiku.» [VII]

Prolet. rakstnieku «Kuzņica» deklarācija: «Sabiedrisko formu maiņa maina arī mākslas formas. Mēs pasludinām mākslu kā veselu, sevī pašā un ar savu sociālo apkārtni saskaņotu orgā-

nismu. Pēc mūsu sapratas, mākslinieciskā radīšana ir sabiedriskās ideoloģijas, emocioloģijas, vispār šķiras psihikas funkcija. Prolet. māksla, aptverdama trejmērojamo veidojamās vielas sfēru šķirai pieskanīgā skaidrā, noteiktā, sintētiskā formā, tai cauri virza tieksmju līniju uz proletariāta gala mērķiem.» [VIII]

Prolet. lit. attiecības pret veco mākslu

A. Bogdanovs: «Vecās mākslas vērtības nav jāuzņem pasīvi — tā strādnieku šķira tiktu audzināta valdošo šķiru garā un līdz ar to padevībā viņu nodibinātai dzīves iekārtai. Vecās mākslas vērtības proletariātam jāaplūko savas kritikas gaismā, savā jaunajā izpratnē, kas atsedz viņu kolektīvos pamatus un organizējošo nozīmi. Tad tā proletariātam būs derīgs mantojums, ierocis cīņai pret to pašu veco pasauli, kas to izradījusi, un darba rīks jaunās pasaules uzbūvē. Šī mākslas mantojuma pārsniegšana ir proletāriskās kritikas uzdevums.» [IX]

Rakstnieku savienība «Literatūras fronte», kurā, starp citiem, V. Friče, A. Lunačarskis, N. Buharins, V. Kirilovs, A. Serafimovičs, P. Kogans, M. Gerasimovs, N. Meijerholds: «Lit. fr.» neraksta uz sava karoga vispārējo pirmsrevolūcijas mākslas aizliegumu, bet cenšas atsvabināt mākslu no tām metodēm, formām un jūtoņām, kas nesaskan ar jauno dzīves uztveri, atbalstīdama pie tam visus tos mākslinieciskās radīšanas veidus, kas pēc satura un formas atbilst jaunās iekārtas celtniecībai.» [X]

Prolet. rakstnieku grupa «Oktobris»: «Šķiru cīņas formu dažādība pārejas laikmetā prasa, lai prolet. rakstnieks apstrādātu visdažādākās tēmas, aiz kā viņam nepieciešami vispusīgi izmantot agrākās literatūras vēstures radītās prozas un dzejas mākslinieciskās formas un paņēmienus. Tāpēc grupa nesekos tiem, kas nododas tikai kaut kādai vienai mākslinieciskai formai un nošķirošanai pēc formālām pazīmēm, pēc kurām līdz šim atšķīra buržuāziskās literatūras skolas, kas pēc būtības nozīmē ideālisma un metafizikas ievietošanu «literatūras radīšanas procesā» [XI].

Prolet. lit. raksturs

«Oktobris»: «Līdz ar prolet. lit. nozīmes pieaugšanu viņas priekšā stājas galvenais uzdevums — radīt lielas gleznas, monumentālus darbus ar plašu sižetu, galvenā kārtā no proletariāta dzīves. Šis prasījums iespējams tikai tad, ja pēdējos piecus gadus valdošai lirikai līdzās prolet. lit. pamatos ievietojas arī veidojamās vielas episkā un dramatiskā uztvere. Sakarā ar to

arī sacerējumu forma tieksies pēc vislielākā plašuma, vienkāršības un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu ekonomijas.» [XII]

«Lit. fronte»: «Prolet. māksla jau pēc savas dabas ir liela vēriena, liela stila — monumentāla māksla.» [XIII]

Prolet. lit. saturs un forma

«Kuzņica» deklarācija: «Būtība izrada un noteic (подсказывает и определяет) formu. Saturs nojauš izpausmes līdzekļus, tie savukārt nojauš un izpauž saturu. Veidojamā materiāla kopumam un domu izpausmei jābūt orgāniski vienotam veselam. Mēs esam pret bezsaturību un bezsižetību, pret tukšskanību, pantu kalšanu un rīmēšanu, pret bezdvēseles vārdu akrobātiku, pret individuālistiskiem acumirkļiem un jūtoņām.

Stils vispār nav tikai mākslas darba ārējā maska, aiz kuras paslēpjas satura gars; nav tikai vāks, kurā kā gliemezis patveras būtība un dzīve, nav arī šķiras rokraksts, kur viss atklāts un kur nekā nav iespējams aizklāt, — tas ir orgāniski saauguša šķiras kopuma gribas tēls. Stils — tā ir šķira pati.

Turpretī kapitālisma agonijas mākslinieku tehnika un izteiksmes līdzekļi jau sen palikuši par pašmērķi. Veselas milzu poēmas raksta tikai tādēļ, lai parādītu ritmu, dzejoļus taisa kaut kādas nedzirdētas atskaņas dēļ, veselas pantu straumes zvana aliterācijās un skaņu gleznās, vārdus salauza balsienos un raksta tos zem cita, balsienus atkal sadrupina atsevišķos burtos.» [XIV]

Grupa «Oktobris»: «Viņa (grupa) uzsver satura primātu. Pats prolet. lit. sacerējuma saturs sniedz arī valodiski mākslinieciskō izteiksmes materiālu un noteic formu. Saturs un forma ir dialektiskas antitēzes: saturs nosaka formu un pats caur to mākslinieciski noveidojas. Grupa «O.» atmet: a) mākslinieciskā tēla jēdziena izviršanu un pašmērķim kalpojošo, sadrupināto gleznieciskō ornamentu (imažinisms), bet stāv par dinamisku viengabala tēlu, kas attīstās visa sacerējuma apjomā un atkarībā no tā sabiedriski nepieciešamā satura. b) Vārda-ritma atsevišķu izvēršanu par pašmērķi, kur mākslinieks bieži vien nododas tīri valodiskām mahinācijām bez kādas sabiedriskas nozīmes (futūrisms), bet atzīst vienotu ritmu, kas izaug orgāniski sakarā ar mākslas sacerējuma izveidošanos vienotā viengabala tēlā. c) Buržuāzijas panīkuma laikā radušos un slimīga misticisma zemē izaugušo skaņas fetišismu (simbolisms), bet prasa mākslas darbu skaņu elementa orgānisku sakausējumu ar radošo tēlu un ritmu.» [XV]

Līdz pašām pēdējām dienām proletāriskās literatūras teorijā ir radušies arī citi kolektīvi un individuāli novirzieni, kas vienā vai otrā ziņā atšķiras no augšā citētā. Jaunās mākslas meklējumi Krievijā visai dzīvi, pašas prolet. lit. attīstība vēl pašā sākumā; vienota, vesela, visos sīkumos saskaņota, vispāratzīta teorija vēl nav nodibinājusies. Un, varam droši teikt, arī nenodibināsies. Proletariāta šķira ir tik plaša un dziļa, orgāniski vienotā viņas kopumā ietveras tik daudzas atsevišķības, ka pat Gastjeva mehanizētā kolektīvisma piekritējam allaž būs jāatrod pretmeti arī prolet. lit. dažādīgo elementu izsvarā un pastiprinājumā. Tomēr pamatvilcienos prolet. lit. būtība ar viņas ideoloģiju attiecībās pret sociālo un vēsturisko apkārtni un visiem izpausmes līdzekļiem būs izprotamas arī no augšā minēto teorētiķu un viņu grupu deklarācijām. Mēģināsim izlobīt šos pamatvilcienus no pārējā.

Proletārisko kultūru rada modernais, industriālais proletariāts, kura psihe veidojusies katastrofas un dinamikas piesātinātā, tomēr stingras organizācijas un likumības apmetā tvertā, grandiozā ritmā iekaltā mašīnu darbā. Proletariāta psihi šajā darbā normalizē kustību, ražošanas metodu un arī ikdienas domāšanas mašinizācija, nemanot pārvērzdama to par veselas šķiras objektīvu psihi. Mašīnu darba dažādos tipos saskaldītā proletariāta psihe atklāj jaunu darba kolektīvismu, ko var nosaukt par mehanizētu kolektīvismu. Šīs sarežģītās kolektīvās psihes izpausmei proletāriskās mākslas darbā nepieciešams tehnizētais vārds, kas būtu noderīgs atklātai un grandiozai lietu demonstrācijai, kas nepazīst nekā intīma, ne liriska. Māksla tāpat organizē jūtas kā idejiska propaganda domu. Prolet. lit. sava darba pamatos liek marksistisko pasaules atziņu un par veidojamo vielu ņem proletariātā radīto dzīves un cīņu īstenību. Viņa ir antipods vecajai mākslai, tomēr nenoliedz to, neuzņem viņas vērtības pasīvi, aplūko tās savas kritikas gaismā un jaunajā izpratnē, atbalstīdama visus tos māksl. radīšanas veidus, kas pēc satura un formas atbilst jaunās iekārtas celtniecībai. Pēc savas dabas prolet. māksla ir liela stila, monumentāla māksla, viņa blakus līdz šim valdošai lirikai tiecas pēc veidojamās vielas episkas un dramatiskas uztveres, pēc vislielākā plašuma, vienkāršības un māksl. izteiksmes līdzekļu ekonomijas. Prolet. mākslas izpausmes stils nav tikai ārējā čaula, bet orgāniski saauguša kopuma gribas stils — stils, tā ir šķira pati. Saturs nosaka formu un pats caur to māksliniecisku noveidojas. Prolet. lit. sacerējumam nepieciešams dinamisks viengabala tēls, vienots orgānisks ritms, kas izaug no tēla, un ar radošo tēlu un ritmu sakausēti valodas mūzikas elementi.

2

Krievu literatūras kreisā fronte

Literatūras kreisā fronte nav stādāma rindā pie daudzajiem šīs un vakardienas «ismiem» tagadējā Krievijā. Tas nav nekāds patstāvīgs jauns virziens, bet, kā jau teikts, tikai vispārējās strādnieciskās literatūras atsevišķs novirziens, labāk sakot, tās galējais kreisais spārns.

Proletāriskā literatūra arī kvantitatīvi vēl nav necik plaša, tomēr Latvijas strādniecības saplaismojums nenovēršami rada tajā vairākus novirzienus. Arī Krievijā proletariāts vēl nav un ilgi nebūs socioloģiski un psiholoģiski pilnīgi homogēna kompakta viengabala masa. Teorētiski pareizi runā par pārejas laiku, kas patlaban pārdzīvojams. Nebūs vēl lieki jānorāda uz pilsētu un lauku strādniekiem, kā divām lielākajām algas darbaļaužu kategorijām ar daudzām pilnīgi atsevišķām īpatnējām socioloģiskām un psihiskām savādībām. Arī pilsētas proletariāts savukārt sadalās vairākās lielās industriālās grupās ar manāmām darba veida atšķirībām un līdz ar to arī ar savdabīgi veidotu intelektu un jūtu dzīvi, nemaz nerunājot par neskaitāmajiem Gastjeva norādītiem profesionāliem tipiem. Protams, tās ir tikai atsevišķas nianses uz orgāniski vienota sociāla fona, tomēr nozīmīgas diezgan, lai līdzi tām iestrāvotos īpaši novirzieni arī proletāriskajā rakstniecībā.

Tomēr kreisā fronte Krievijā radusies mazāk aiz socioloģiski psihiskiem iemesliem, bet vairāk uz politiskas un politiski kulturālas ideoloģijas pamata. Tā ir viņas raksturīgā iezīme, tāpēc pie tās jāpakavējas mazliet ilgāk.

Marksistiskās literatūras teorijas un kritikas nodibinātāji un pirmie proletāriskās literatūras pionieri (Pļehanovs) runā vēl tikai par strādnieku šķiras mākslu. Kā savas šķiras jauno ideoloģisko un estētisko vārda mākslu to bez kādiem šķirojumiem visā kopumā nostāda pretim pilsoniskai mākslai, atšķirot nost tikai viegli pazīstamus neproletāriskus piemaisījumus un inteliģentiskus pakaļdarinājumus. Pirmais prasījums ir pēc patiesi strādnieciski domājoša un jūtoša rakstnieka, pēc viņa dzīvā idejiskā un psihiskā kontakta ar savas šķiras kolektīvu. Visus proletāriskās beletristikas sākumus caurstrāvo revolucionāra cīņas trauksme un vieno romantiska tieksme pēc kopēja sociālistiska ideāla.

Pēc Oktobra revolūcijas strādnieku republikā situācija, dabīgi, mainās. Sociālistiskais ideāls nav vairs nekāda utopija, nekāda aiz kalniem un miglas paslēpta ilūzija. Sākas reāls

celtniecības darbs tikpat strādnieku valsts saimnieciskajā, kā kultūras dzīvē. Bet arī uz vienu mērķi virzītā darbā simts miljonu strādnieku masā rodas dažādi ideoloģiski noslāņojumi, dažādi ceļa meklējumi un līdz ar to arī dažādas metodes un līdzekļi.

Par Padomju Krievijas saimnieciskajām un proletāriskajām tendencēm še sīkāk nerunāsim. Minēsim tikai, ka literatūras kreisā fronte tur liekas ciešā idejiskā sakarā ar valdošo virzienu, sociālajam un politiskajam satura radikālismam pievienodama arī tikpat radikālus jaunas formas meklējumus.

Kreisā fronte. Левый фронт jeb saīsināti Леф (Журнал левого фронта искусства). Viņas literārisko programu 1923. g. sākumā parakstījuši N. Asejevs, B. Arvatovs, O. Briks, B. Kušners, V. Majakovskis, G. Tretjakovs, N. Čužaks. Principā šī programa neatšķiras no pagājušā nodaļā skicētās vispārējās proletāriskās literatūras pamatlīnijas. Turpretim gan no pārējiem novirzieniem tā atšķiras ar savu idejisko radikālismu, ar tieši uzsvērto politisma nokrāsu un bezkompromisu formas propagandu.

«Strādādams Oktobra revolūcijas iekarojumu nostiprināšanai, nostiprinādams kreiso mākslu, Ļefs mākslā aģitēs par komūnas idejām, atklādams mākslai ceļu uz rītdienu. Ļefs ar savu mākslu aģitēs masas, iegūdams tajās organizētu spēku. Ļefs savas teorijas apstiprinās ar dzīvu mākslu, paceldams to līdz visaugstākai darba kvalifikācijai. Ļefs cīnīsies par mākslu-dzīves celtniecību. Ļefam jāapvieno vienkopus kreisie spēki. Ļefam jāpārrauga savas rindas un jāatmet pielipušais pagājušais. Ļefam jāapvieno fronte novecojušā uzspridzināšanai, cīņai par jaunās kultūras aptveršanu.»

«Līdz šim klasiķus ieskatīja par neizkustināmiem, par absolūto mākslu. Ar saviem vara pieminekļiem un skolu tradīcijām klasiķi nomāca visu jauno. Tagad simts piecdesmit miljoniem klasiķu — tā ir parastā mācību grāmata. Ne sliktāka, ne labāka par citām, mēs to varam apsveikt un palīdzēt lasīt nepratējiem mācīties no tās, tikai savos novērtējumos nostādīdami viņu pret pareizu vēsturisku perspektīvu. Bet mēs visiem spēkiem cīnīsimies pret to, ka mirušo darba metodes pielietotu šīsdienas mākslā. Mēs cīnīsimies pret spekulāciju ar iedomāto saprotamību un lielo veco rakstnieku tuvniecību mums, pret to, ka jauniņo rakstnieku grāmatās pasniedz putekļainās klasiskās patiesības. Mēs uzbruksim tiem, kas ar jaunu idejiskas restaurācijas nodomu vecajam pieraksta šīsdienas dzīvo nozīmi, tiem, kas sludina ārpussķiru, mūžīgu mākslu, tiem, kas mākslinieciskā darba dialektiku apmaina pret pravietības un priesterības metafiziku.

Mēs iztīrīsim savu veco «mēs» no visiem, kas mēģina mākslas revolūciju pārvērst par oskaruaildisku estētikas baudu pašas estētikas labad un no estētiskās revolūcijas piesavinās tikai nejaušu cīņas paņēmienu ārišķību.» [XVI]

Par mākslas kā dzīves celtniecības veidu runā arī atsevišķi Ļefa teorētiķi, piemēram, N. Čužaks: «Buržuāziskās estētikas saturs ir māksla un dzīves atziņas metode pasīvā vērojumā. Proletāriskās mākslas zinātnes lozungs — dzīves celtniecība. Māksla ir savdabīga, galvenā kārtā emocionāla dialektiska pieeja dzīves celtniecībai, vienots, prieka pilns, ritmiski organizēts šķirai nepieciešamu produktu-vērtību ražošanas process nākotnes gaismā.» [XVII]

Tik noteikta norobežošanās no vecās pasaules un padomju kultūrpolitiskā principa uzsvērums estētikas revolūcijā ir Ļefa īpatnējā atšķirēja īpašība. Pilnīgs klasiskās mākslas noliegums bez kādiem kompromisiem reljefi atšķiras no visu pārējo literārisko grupu mums pazīstamajām deklarācijām.

Ļefs ir izaudzis no likvidētā futūrisma — ne velti Majakovskis ir arī viņa programas rakstītājs. Krievu futūrisms gan jau pašā sākumā manāmi atšķīries no imperiālistiskā itāļu futūrisma un savā laikā pat izsvilpis futūrisma ciltstēvu Marineti. Tomēr dažas vietas šajā programā vēl tieši atgādina futūrisma ārišķības. (Пощечина общественному вкусу. Сбросить Пушкина, Достоевского, Толстого с парохода современности, 1914.) No teikumu sadrupināšanas atsevišķos vārdos, vārdu balsienos un balsienu atsevišķos burtos, no tīri mehāniskām zīmju figurācijām un grafiska simbolisma bijušie futūristi (Majakovskis) meklējuši izeju jaunajam saturam atbilstošā formas konstruktīvismā («dialektiskā modulācijā» — Čužaks). Bet arī konstruktīvai formai bieži vien vēl pietrūkst pārliecinoša orgāniska izauguma iespaida, tā iznāk sausa un salauzīta, bez piekļāvīgas elastības, bez proletariāta ideoloģijai un psihei piemītoša spraiguma un vienlaida plūsmas.

Latviešu literatūras kreisā fronte

Latviešu literatūras kreiso fronti identificēt ar krievu Ļefu vai tieši atsvabināt no tā it kā nebūtu iespējams. Vispirms jau Latvijas iekārta un visas dzīves īstenība lielā mērā atšķiras no Krievijas. Gluži citādā stāvoklī atrodas latviešu kreisā strādniecība, tāpēc citādai jābūt arī viņas literatūrai. Rakstniecība, kura par savu pamatprincipu stādījusi dzīves šodienu, aktīvo realitāti, sevi pašu nenoliegdama, nevar ignorēt savas šķiras kon-

krēto stāvokli, viņas sociālās un politiskās cīņas un ar tām ciešā sakarā stāvošos idejiskos un psiholoģiskos strāvojumus. Un te mums vispirmā kārtā jāapstājas pie tā, kas liekas vairāk teorētiski aizgūts no lielā kaimiņa, mazāk izaudzis pašu īpatnējos apstākļos un vājāk iesakņojies reālā sabiedriskā apkārtnē. Pie tam jau iepriekš aizrādām, ka te nevar būt runas par kaut kādu īpašu «nacionālu» atsevišķību latviešu strādnieciskajā literatūrā, bet vienīgi tikai par īpašu vēsturiskas attiecības fāzi, kur latviešu strādniecība patlaban atrodas un ar kuru jārēķinās arī viņas mākslinieciskai ideoloģijai.

Vispirms atkal jāpatur prātā, ka arī latviešu proletariāta literatūras kreisās frontes nodalīšanās nenotiek vairs uz visas šķiras interešu un pilsonībai pretējās šķiras psiholoģijas, bet uz sociālistisko partiju politiskās ideoloģijas novirzienu pamata. Ir mums mērenāka strādniecības daļa, kura vēl tur par iespējamu zināmā momentā koalīciju un sadarbību ar pilsonisko demokrātiju un tādi domā evolucionālā ceļā tuvināt proletariātu viņa gala mērķim. Radikālā kreisā daļa turpretim atzīst vienīgi revolucionāras šķiras cīņas principus un taktiku. Literatūras kreisā fronte ir tikai šīs cīņas atsevišķs paveids, kas politiskajam revolucionārismam meklē adekvātu izpausmi literatūras revolūcijā.

Acīm redzami viņas sociālā un līdz ar to ideoloģiskā bāze stiprā mērā atšķiras no tiem pamatiem, uz kuriem stāv Ļefs. Krievijā vairs nepastāv nopietna fronte pret buržuāziju pašu valstī, te darīšana tikai ar atsevišķām parādībām, sakarā ar nepu, neatradināmiem pilsoniskiem spekulantiem no vēl neizmirušās pagātnes, specu sabotāžu un tmldz. Fronte gan ir pret vispasaules imperiālistisko buržuāzisko valstu bloku — bet tas Latvijas proletariātam pašreizējos apstākļos vēl nav tik tuvs politisks moduss.

Krievu proletariāts galvenā kārtā un par visām lietām aizņemts sociālistiskās iekārtas celtniecības darbā, tāpēc par to arī runā bez izņēmuma visas proletārisko rakstnieku organizāciju programas. Tāpēc arī šis celtnieciskais, kulturāli agresīvais, radoši pozitīvais, dabiski, viscaur dominē Ļefa deklarācijā.

Par kādu sociālistisku celtniecību var patlaban runāt kreisā strādniecība Latvijā? Protams, mēs zinām, ka latviešu strādniecība visšausmīgākos spaidu laikos nav izlaidusi no acīm proletariāta kopējo gala mērķi, savas saimnieciskās un politiskās cīņas un tāpat savus kultūras centienus virzījusi pāri šaidienai uz rītu, uz nākamo, uz tālāko. Bet tā te ir cīņa klajā laukā, cīņas pirmais etaps, kuram nav nekā līdzīga ar krievu proletariāta celtniecības darbu, kurš pat lāgā neatgādina vecos ebrejus,

kas strādāja pie sava tempļa būves, vienā rokā lāpstu, otrā zobenu turēdami. Literatūra gan allaž tiecas pēc vēl nesasniegtā, iegūstamā, vēl aiz kalna esošā, bet līdz ar to viņa arī pasniedzas pāri savai dzīves realitātei, savas ideoloģiskās formulas teorētiski aizgūst no turienes, kur tās jau sākušas pieņemt konkrētas tiešamības izveidu. Literatūra paliek savā ziņā romantiska, psiholoģiski attālu rada revolucionārai romantikai ap deviņsimts piekto gadu. Ja arī lietojam galīgi novecojušos, proletāriskās mākslas definīcijām noderīgo vārdu «romantika», tad nav jāaizmirst, ka ar to apzīmējam proletariāta dzīvē un mākslā nepieciešamu, no viņām orgāniski nešķiramu stihisku dziņu pēc nepārprotami zināmā, galvenās kontūrās jau apredzamā, katra strādnieka sevī sajustā. Šķietas, ka aktīvā un aktuālā māksla, kāda par visām lietām ir literatūras kreisā fronte, tiekdamās pēc rītdienas, nevar pārkāpt pāri šaidienai, jo ceļš uz tālāko paveras, tikai tuvāko pārspējot.

Šīsdienas latviešu proletariātam pozitīvs celtniecības darbs patlaban tiklab kā pavisam neiespējams. Ne valsts, ne komunālā dzīvē, ne ekonomikā, ne politikā — nekur nevienā nozarē tas nav noteicējs. Daži pārstāvji visās iestādēs, nedaudzās pilsētās u. c. pašvaldībās ar strādnieku vairākumu ir tikai nenozīmīgi ielāpi caurumainajā pilsoniskā audumā. Visgarām strādniecība tiek spiesta kompromisos un koalīcijās, par kaut kādu sociālistisku politiku viņa nevar ne sapņot. Viņa laimīga, ja izdodas izkarot kādu kripatu darbaļaužu saimnieciskā stāvokļa uzlabošanai, bet pa lielākai daļai visa enerģija viņai jāpatērē, atsargājot revolūcijā iegūto no pilsonības ap- un atkarotājiem. Reakcionārā buržuāzija ir sagrābusi visu varu savās rokās, ne vien strādniecību viņa cenšas nospiest verga stāvoklī, bet iznīcināt pat kaut cik liberālo pilsonības daļu. Par kaut kādu agresivitāti un pozitīvu darbu latviešu proletariāts nevar runāt, vienīgi šķiras garīgās kultūras laukā viņam kaut kādi vārgi pasākumi, tie paši ik acumirkļa apdraudēti un traucēti. Viņš ir pilnīgi un uz visas līnijas nodzīts aizstāvēšanās pozīcijā, jau viņa pašaizsargāšanās un dzīvības instinkts te meklējas vienīgi iespējamo cīņas taktiku, kura dabiska arī viņas idejiskam priekšpulkam, proletāriskās literatūras kreisajai frontei.

Vienību! — Tas ir visu tagadējo strādnieku partiju kopējais sauciens. Tā nav tukša frāze, tur izpaužas latviešu proletariāta asinātā dzīves nojauta un aktīvs politisks instinkts. Saimnieciski nespēcīgā, reakcionāro spaidu dezorganizētā, ideoloģiski saskaldītā strādniecība nav pretinieks ar visām valsts varām bruņotai buržuāzijas dūrei. Vienība ne kompromisa un atteikšanās ceļā, bet uz savstarpējās saprašanās pamata, zināmiem konkrētiem

nolūkiem zināmos noteiktos gadījumos — par visām lietām kopējā cīņā pret visu partiju un visu idejisko novirzienu apdraudētāju reakciju. Saskaņā ar to vienība nepieciešama arī proletāriskajā literatūrā, pat vairāk vēl nekā citur. Kreisā fronte var būt viņas avangards, bet ikkatram cīņas spēkam vajadzīgi dažādi pulki, nepieciešami katrs savā vietā, it sevišķi tajā laukā, kur patlaban atrodas latviešu proletāriskā literatūra.

Proletāriskās literatūras nošķirošanās pēc strādniecības politiskas ideoloģijas novirzieniem un taktikas diferencēm nav novēršama. Bet novēršams ir un novērstam vajag tikt frakcionāram antagonismam, kas var izkliedēt jaunos spēkus un pamest bez spēcīgākā cīņas ieroča koruptās pilsoniskās literatūras frontes priekšā. Proletārisks rakstnieks rakstniekam nav ienaidnieks, kas jāiznīcina, viņš var būt tikai idejisks pretinieks, kas jāapkaro savu pašu mājās.

Atkal jāatgādina krievu teorētiķu brīdinājums, ka proletariāts, viņa cīņas, viņa celtniecības darbs un it sevišķi viņa šķiras psiholoģija nav ņemama pārāk viegli un vienkārši. Psiholoģija ir reāls, pārāk reāls faktors, izaudzis un noveidojies konkrētos apstākļos, ar labu gribu un vēl labākiem nodomiem vien viņš nav grozāms. Pie šī reālā faktora viņa patiesā veidā jāturas arī rakstniecībai, ar aizgūtām teorētiskām shēmām te nekas nav iesākams. Latviešu proletārisko rakstnieku uzmaņas priekšā un pašas šīs rakstniecības centrā stāv latviešu strādnieks ar savu garīgo dabu un tās dziņām. Mākslas darbam neder idealizēta un teorētiski konstruēta figūra, vienīgi vērtība tur dzīvai, cilvēciskai būtnei. Mākslinieciski veidota dzīva būtne ir vairāk vērts nekā desmit ideāli pilnīgas izgrieztas figūras. Kas dzīvu latviešu strādnieku grib iepazīt, tam jānostājas reālajā latviešu dzīvē, jāpārskata pagātnē tas vēsturiskais laikmets ar visām peripētijām, kurām viņš cauri gājis, bet it sevišķi tā šīdiena, kurā viņš dzīvo un cīnās, kas ik acumirkli iespaido, noteic un virza viņa psihi. Kolektīvās cīņas un vienojošās ideoloģijas aptvarā tur atklājas bezgala daudz individuālu atsevišķību, kas nepieciešamas literāriska tipa kolorējumam, jo no tām taisni izriet mākslas tēlojuma iespaidība un spēks. Proletārisko cilvēku nevar arī atraut nost no viņa sociālā fona, nevar izraut laukā no ikdienas apkārtnes, kurā viņš dzīvo, strādā un cīnās, jo tad mums paliktu pāri tikai kinematogrāfisks moments, mēms stereotips žests bez dinamiska spraiguma, mehānisks attēls acs objektīvā bez dzīvas ierosmes. Un dažreiz spēks vislabāk nojaušams, ja redzam viņa pretspēkus, proletāriskā vērtība skaidrāk uztverama pilsoniskās niecības jūklī. Tas proletāriskai literatūrai vispār un viņas kreisajai frontei it sevišķi liek atmest visus šablonus

un trafaretus, meklēties reālajā dažādībā, bet viņas izprasmei izlietot visu, kas līdz šim vārda mākslā sasniegts un pielietojams arī jaunajos veidos. Proletāriskā dzīves celtniecība nebūt neatmet visus līdzšinējos tehniskos sasniegumus, tikai izlieto tos pieskaņoti savai būvei. Proletāriskās literatūras tehnika tāpat nevar iztikt bez pastāvošiem valodas materiāliem, lai arī viņa tos kārto un saista citādās konstrukcijās un liek tiem kalpot citiem idejiskiem un estētiskiem nolūkiem.

Pēc šī ievada aplūkosim latviešu literatūras kreisās frontes raksturīgākos teorētiskos un daiļdarbus visās nozarēs. Latviešu proletāriskās mākslas doma vēl samērā jauna, tāpēc par stingri noveidotu teoriju te vēl nevar runāt. Daiļliteratūrā pa lielākai daļai pirmie ceļa meklējumi un minējumi, kāpēc pilnīgu lielāka stila darbu itin visās nozarēs vēl pavisam maz. Ar labu gribu vien un uz ātru roku neviens literatūras virziens nav izradāms, tas izaug un veidojas tikai sakarā ar savu izradītāju un virzītāju sabiedrisko spēku attīstību. Un sakarā ar to, cik dziļi tā saucamie talanti sakņojas savas šķiras radītājā kolektīvā, cik plaši tie iespēj tvert un cik īpatnēji estētiski tēlot. Un galu galā arī sakarā ar to, cik spēcīga kritiska un paškritiska doma kā analizētāja, skaidrotāja un vērtētāja rosās līdzi literatūras idejiskiem un estētiskiem meklējumiem.

Literatūras kreisās frontes teorija

Literatūras kreisās frontes nodibinātājs un līdzšinējais vadītājs ir Linards Laicens. Zināma ieskaņa jaunajā virzienā un ievadījums viņa programā atrodams jau Laicena brošūrā «Dzejas principi» [XVIII].

Laicens te nerunā par proletārisko mākslu, bet par jauno, aktīvo, revolucionāro, sociālistisko. Šķiras mākslas vispārējā raksturojumā viņš gandrīz pilnīgi pievienojas krievu tagadējo proletāriskās mākslas teorētiķu ieskatiem, līdz ar to atkārtodams arī Plehanova pazīstamās neapstrīdamās maksimas. Jaunās dzejas principu deklaratīvajā daļā viņš asi noraida jebkādus sakarus ar līdzšinējo pilsonisko mākslu un norobežojas arī no sociālistiskā pusmistiskā kosmiskā romantisma, kas no vācu paraugiem it sevišķi ieviesies latviešu jaunākajā dzejā.

«Tagadnes jaunās dzejas galvenais aptverošais princips, ka tā ir cīņas dzeja, uzbrūkoša, aktīva. Ja tagadne — divu pasaules uzskatu cīņas laiks, tad jaunais pasaules uzskats un jaunā pasaules izjūta un uzņemšana ir uzbrūkošie. Jaunais mākslinieks, jaunais dzejnieks stāv cīņas pozīcijās. Bet cīņā vajag būt galē-

jībai. Noteikts cīnītājs iet līdz galējībai. Laikmeta lielās kustības, sabiedriskās revolūcijas pārkārtojumu pieredzējumi un izjūtas, tehnisko sasniegumu pārziņa, jaunas sabiedrisko formu un attiecību izdomas — tas prasa jaunus jēdzieniskus apzīmējumus. Cilvēks pats iekšēji pārveidojas līdzi vārdiem un kustībām, vecā izteiksme paliek par nespēcīgu, līdzšinējie vārdi valodā, viņu locījumi vai galotnes nekustīgas, kāpēc jaunais dzejnieks nevar nesalauzt veco valodu, vecās valodas formas, nevar neradīt jaunus jēdzienu apzīmējumus un pārkombinējumus. Tātad tagadnes sociālistiskai dzejai jābūt arī cīņā par valodiskajiem izteiksmes līdzekļiem.»

Kā redzams, Laicena spriedumi manāmi atgādina līdzīgas vietas Ļefa darbinieku deklarācijās, it sevišķi veco valodas formu laušanas un jauno kombinējumu princips. Manāmi tie atšķiras tikai ar to, ka viņos tiklab kā nemaz nav runa par tiešo dzīves celtniecību literatūras mākslas līdzekļiem, bet toties vairākkārt uzsvērts cīņas princips. Šajā ziņā Laicena pirmais teorētiskais raksts paliek tuvāk latviešu reālai dzīvei un viņa dzejas principi dabīgā sakarā ar latviešu strādniecības sociālo un psiholoģisko būtību.

Laicena žurnāla «Kreisā Fronte» ievadā XIX dažos teicienos aiztverti jaunā virziena tuvākie uzdevumi: «Skaidrot kultūras oportūnisma ideologu stāvokli līdzšinējā un tagadējā buržuāzijas kultūrā un nostādīt kreisās frontes attiecībās kā pret oportūnismu, tā pret buržujismu ir revolucionārs stāvoklis. Dzeja — īstenības izpratne, enerģija cīņai. Stāsts — laikmetu izteicošs, organizējošs, mācošs, virzošs. Luga — nemiera grāviens caur masām.»

Raksturīgākais šajos citātos — kreisās frontes pieteiktā cīņa oportūnismam. Tur arī paša virziena viegli saprotamais ideoloģiskais pamats. Turpretī poētikas definīcijas, varbūt arī aiz pārlieka lakonisma, kreisās frontes ievadam nepietiekošas, pat pārprotamas. Dzeja apzīmēta kā īstenības izpratne, enerģija cīņai. Vispirms īstenības izpratne nevar būt nekāda atšķirēja pazīme jaunai literāriskai frontei, tā raksturīga arī vecajam, fotogrāfiskajam reālismam, ko Laicens pamatoti noliedz savos «Dzejas principos». Bet sacīsim pareizāk, te domāta sociālā īstenība, šķiru attiecību īstenība, proletariāta revolucionāro uzdevumu īstenība. Arī tādā gadījumā definīcija pārāk šaura un nepietiekoša, viņa tikai pieskaras jēdzienam, bet neaptver to un nepavisam neizsmeļ. Ja pievienojam klāt vēl teikuma otro pusi — enerģija cīņai, — tad tūliņ redzams, ka no vienas uz otru nepārveicami liels loģisks lēciens, aktīva virziena programas statūtā nepielaižama tukša sprauga. Vispirms īstenības izpratne ir pā-

rāk maz aktīvs process attiecībā uz strādniecību, tas nav bijis svešs arī daudziem sociālisma piekritējiem radikālās pilsonības rakstniekiem. Ja viņi tomēr nav tikuši par sociālistiskiem rakstniekiem, tad tas tikai pierāda, ka bez īstenības izpratnes dzejā ir vajadzīgs vēl kas vairāk. Līdzi domāt proletariātam var daudzi, bet līdzi just, līdzi dzīvot un līdzi cīnīties — tikai viņa paša šķiras dzejnieki. Bez intelektuālā izpratnes momenta dzejas būtības definīcijā nav jāaizmirst arī vēl svarīgākais — emocionālais. Dzeja tiek par cīņas enerģijas avotu tikai tad, ja dzejnieks īstenības izpratni pārvērš izjūtā, šķiras psiholoģijai tuvā iekšējā pārdzīvojumā, ja viņš ierosina ne vien domu, bet arī gribu, instinktu un sajūsmu.

Pie stāsta raksturojuma piebilstams, ka apzīmējums «organizējošs» nav atsavināms tikai stāstam vien. Pēc Bogdanova un daudzu citu ieskata, šķiras psihes organizētāja ir visa proletāriskā māksla, tātad arī lirika un drāma. To pašu var teikt par epitetu «virzošs». Bet visai riskanti, lai stāsts būtu «mācošs». Protams, visplašākā nozīmē ikviens daiļliteratūras darbs kaut kādā ziņā pamāca lasītāju — vai nu sociāli, vai morāliski, vai arī tīri estētiski. Bet didaktiskais elements mākslas darbā pieskaitāms pie tiem, ko Lalo apzīmē par anestētiskajiem, kas varbūt nav rakstnieka domāti un bieži vien nemaz nepieder pie darba paša būtības, bet ko lasītājs aiz dažādiem iemesliem pats piedomā vai piejūt klāt.[XX] Stāsti ar reliģiski, morāliski, nacionāli un patriotiski pamācītāju tendenci mums sen palikuši pretīgi. Nekādā ziņā nevajadzētu aicināt jaunos rakstniekus savos stāstos mācīt lasītājiem to, ko viņi jau sen mācījušies teorētiskajā literatūrā un partijas skolā. Sociālistiskajam didaktismam beletristikā uz mata tikpat maz mākslas vērtības un iespaidības kā Apsīšu Jēkaba morāles spredikiem. Gluži pareizi taču arī pats Laicens saka citā vietā[XXI]: «Nav jāsaprot, ka tagadnes dzejai tieši vajag būt rakstītai tikai ar uzaicinājumiem cīnīties par sociālismu.» Un vēl citā[XXII]: «Lozungu par daudz. Kreisās frontes dzeja nesastāv un nesastāvēs no avīzēs jau ejošo lozungu sagrupējuma. Jāatsvabinās no lozungu pārdaudzuma.» Šie lozungi dzejā patiesībā ir tā pati kailā revolucionārā sociālistiskā propaganda un tiešā pamācība, kas vajadzīgs un ko darīt. Un, kas par dzeju teikts, to pilnā mērā var attiecināt arī uz stāstu. Vai pats Laicens ar savu pamācītāja stāsta prasījumu zināmā mērā nav vainīgs pie tā, ka viņa jauno līdzdarbinieku beletristikā no paša sākuma par daudz lozungu un par maz dzīves?

Raksturīgākais, kas līdz šim parādījies kreisās frontes teorijā, ir E. Frosa raksts «Lietišķā literatūra»[XXIII].

Fross vispirms uzsver, ka proletāriskās literatūras stils nevar evolūcijas ceļā attīstīties no vecā, pilsoniskā, jo tā viņš nāk tikai kā pretstats, bet neizriet no tām prasībām, kādas uzstāda laikmets. Viņš nenoliedz nozīmi idejiskai beletristikai, kas, uz vecās estētikas atbalstīdamās, tiecas ievest tajā strauju evolūciju, tikai norāda otro jaunā proletāriskā stila izveidošanas ceļu — revolucionāro. Uz tā izvirza tā saucamā «lietišķā literatūra».

«Veidodami uz estētiku nepretendējošus darbus, kuri tomēr būs reāli vajadzīgi, nepieciešami izveidosim jaunus formības veidus, radīsim un nostiprināsim jaunas formības paņēmienus. Tā radīsim jaunu estētiku, jaunu stilu. Revolucionārā ceļā. Mēs saucam uz sacelšanos avīzes un žurnāla informāciju, politisko un sabiedrisko kroniku, literārisko, sabiedrisko un zinātnisko dzeju dažādo profesionāļu rokasgrāmatas, dažādās speciālās informācijas, dažādus laikmeta dokumentus utt. Visi šie rakstiskie darbi eksistē un var eksistēt arī tad, ja nekādu estētisku nozīmību viņiem nepierakstām, bet formība kā īpašība tomēr piemīt tiem visiem. Šī formība stāv atkarībā no tiem struktūras principiem, kādus pielieto visu šo darbu veidotāji. Un visi šie struktūras principi ir laikmetiski, jo tie nebalstās ne uz kādām estētiskām tradīcijām, kuras evolucionē lēni un netiek līdzi dzīves un ideoloģijas attīstībai, bet balstās tieši pašā dzīvē un viņas vajadzībās, mainīdamies līdz ar tām. Kā aptverošais visu atsevišķo struktūras paņēmienu pamatā še guļ lietderības princips. No tā izejot, visi šie darbi tiek inženierēti ne pēc vienām vai citām tradicionāli literāriskām metodēm, bet ievelkot visus dzīvē, reālajā darbā, laikmetiskajā ražošanas tehnikā izstrādājušos darba principus un darba tehniskos paņēmienus. Sastapsim še laika, enerģijas un materiāla ekonomijas principu, sastapsim principu nedot neko lieku un neko nepieciešamu nepiemirst, redzēsim lielu, no lietderības prasības izrietošu skaidrību. Darba metodes še būs apzinīgas, inženieriskas, ar noteiktu un neatlaidīgu orientēšanos uz darbības mērķi. Nākdama ne no tradicijām, bet tieši no dzīves, šī lietišķā literatūra dzīvi ne vien kā savu saturu daudz aktuālāk un tiešāk izteic, bet visā savā attīstībā iet līdzi viņas laikmetiskajam ritmam un sevī ievelk dzīvē izstrādājušās darba un ražošanas metodes un paņēmienus. Tiem, kas, pamatojoties uz lietišķo literatūru, grib izvest literāriska stila un literāriskās estētikas revolūciju, jāmācās pazīt lietišķās literatūras struktūras principus, pētot tos formāli un funkcionāli (pēc nozīmes). Vajag arī ieiet lietišķajā literatūrā, viņā strādāt, viņas metodes un paņēmienus apzinīgi veidot uz lielāku pilnību un viņas formību uz lielāku gatavību un lielāku

saskatāmību. Lietišķai literatūrai konkrēti piemītoša daudzējādā, bet arvien lietderības pamatprincipa balstīta formība nonāks lasītāju redzes laukā, pievērsīs sev viņu uzmanību un — būdama saskanoša ar laikmetiskajām strādniecības vajadzībām un viņas dzīvi — tiks novērtēta kā estētiski nozīmīga. Revolūcija būs norisinājusies. Būs radīta jauna, laikmetiski strādnieciska estētika. Uz šo estētiku balstoties, varēs veidoties un tālāk attīstīties arī jauns stils, iekarodams arī beletristiku. Vispozitīvākais moments šinī literāriskās gaumes, literāriskās estētikas revolūcijā būs tas, ka jaunā estētika būs augstākās lietderības, literāriska darba tiešākas mērķvirzības estētika. Un tikai tāda estētika varēs būt pieņemama strādniecībai, kuras pasaules uzskats ir voluntārs un mērķīgs. Šis revolūcijas ceļš varbūt ir grūts. Bet cita, tiešāka ceļa uz patiesi strādniecisku literārisko estētiku nav.»

Frosa pirmais prasījums — galīgi atmest pilsoniskās estētikas mākslas dalījumu tīrajā un lietišķajā. Un otrais — jaunās estētikas pamatus meklēt taisni lietišķajā, lietderībā un mērķvirzībā. Jāpiezīmē: arī daudziem neproletāriskiem estētiķiem nav sveša atziņa, ka skaistais mākslā līdz ar to allaž ir arī derīgais, tikai tur «derīgā» jēdzienu nosaka viņu šķiras sociālais un ētiskais princips, kas pilnīgi svešs strādniecības principam. Frosa ieskati sakrīt ar mums pazīstamo krievu teorētiķu prasījumu, lai jaunā literatūra būtu virzītāja uz proletariāta gala mērķi. Pret to nav ko iebilst, šis ieskats, dabiski, pieņemams katram strādniecības māksliniekam.

Tāpat tas, ka jaunajam literatūrestētiskajam stilam jābūt aktuālam, laikmetiskam, ka viņam pilnīgi jāsaskan ar proletariāta voluntāro pasaules uzskatu un jāizpauž proletariāta cīņas psiholoģija. Vissvarīgākais šimbrīžam tomēr jautājums, kā tikt pie šī jaunā stila, pie jaunās dinamiskās izteiksmes jeb valodas «formības».

Vecie klasiskie franču stila mākslinieki lasījuši likumu kodeksu, lai radinātos precīzā, noteiktā izteiksmē bez liriskas liekvārdības. Tas ir bijis pareizais ceļš. Viņu mākslinieciskās darbības pamatos bij pasīvs, ne ar kādu dzīves aktivitāti nesaistīts vērojums un visām sabiedriska mērķa tieksmēm tālu stāvošs, pat tieši naidīgs «tīrās mākslas» tēlojums (Flobērs). Šī metode atmetama līdz ar pašu «tīrās mākslas» jēdzienu.

Frosam taisnība, ka daiļliteratūras vērtību nevar pamatot uz tajā izpaustām idejām vien, jo idejas arī citādi izteicamas īsāk un koncentrētāk. Ceļu uz jauno, aktīvo literārisko stilu viņš līdz ar citiem meklē caur lietišķo literatūru jeb publicistiku,

pareizāk sakot, tieši no publicistikas. Publicistika patiešām jau pēc savas dabas ir laikmetiska, cieši vienota ar savas šķiras ikdienas dzīvi, darbu un cīņām. Aktīvākais, mainīgais, dzīvei līdzi plūstošais saturs var izpausties tikai elastīgā, ritošā, lietderības noteiktā un veidotā, no literāriskā konvencionālisma brīvā stilā. Te jau saskatāms tas, ko Gastjevs sauc par vārda tehnizāciju un Fross par lietišķās literatūras inženierismu pēc industriālā ražošanas darba metodes. Viņš ieteic pagaidām pilnīgi atsacīties no beletristikas, kas galvenā kārtā pretendē uz estētisko nozīmību, un strādāt publicistikā, lai iemācītos saskatīt lietišķās literatūras formību, no kuras tad izveidotos arī jaunā, literāriskā lietderības estētika.

Uz beletristikas izteiksmi zīmējoties, šim norādījumam vienā ziņā zināms pamats. Vecās literatūras kultivētā, vecās estētikas kanonizētā pārmērīgā liriskā tēlainība un glezniecība jau sen vairs neatbilst modernā laikmeta dzīves ritmam un nespēj izpaust cīņas cilvēka idejiskos un psihiskos pārdzīvojumus. Aktīvā publicistikā strādādams, rakstnieks var daudz mantot parādību uztveres impulsivitātē un izteiksmes stila sprindzībā un koncentrācijā. Pilsoniskie estētiķi, protams, kliegs par mākslas profanāciju un citām briesmu lietām, bet tie taču nemaz nespēj apjaust, par ko še runa. Tomēr visumā Frosa teorija nav pieņemama bez nopietniem iebildumiem.

Prasījums vispirms strādāt publicistikā tik kategoriskā veidā un kā obligatorisks nosacījums nav un nebūs izpildāms. Strādniecības rakstnieki nav darināti pēc vienas shēmas, starp viņiem tāpat ir dažādu tipu nošķiras, — nekautrēsimies tieši teikt, dažādas individualitātes. Ja katram beletristam vispirms jābūt publicistam, tad ar tādu pašu tiesību var prasīt, lai katrs publicists vēlāk ir beletrists. Prasīt jau var vienu, kā otru, arī mēģināt var, bet bieži vienā un otrā pusē iznākums būs tikai bēdīgs diletantisms. Ir dzejnieki reizē ar to arī spējīgi publicisti un politiķi. Bet viss vairums ievērojamu politiķu nespēj nevienu dzejoli uzrakstīt. Un daudzi labi rakstnieki spēj sacerēt tikai loti sliktus avīžu rakstus un kritikas esejas. Jaunā literatūra ar noteiktu sabiedrisku tendenci un vienotu šķiras mērķi lielā mērā satuvinās šīs dažādās kategorijas, bet pilnīgi viņas neiznīcinās nekad. Jo tā nav tik daudz literatūrteorētiska un literatūrstiliska kā tīri psiholoģiska problēma. Estētiskam veidojumam vajadzīgs īpatnējs iedzimis talants, ieaudzināms tas nav. Arī pēc literāriskā apvērsuma paliks publicisti un paliks rakstnieki-beletristi.

Stipri problemātisks arī Frosa prasījums, lai rakstnieki

nerakstītu dzejas, stāstus un lugas, pirms tie vispār nav izgājuši publicistikas skolu. Jaunās struktūras žurnālistikas un publicistikas vēl nav ne Krievijai, ne mūsu kreisajai frontei. Ne «Ceļš», ne «Darba Jaunatnes Ceļš», ne «Vienība», arī ne pati «Kreisā Fronte» vēl neraksta pēc noteiktas jaunās, konstruktīvās metodes. Taisnību sakot, pati šī metode vēl ir problēma, tā patlaban atrodas tikai eksperimenta, meklēšanas un teorētiska skaidrojuma stadijā. Vai strādniecības mākslai jāgaida, kamēr izaug tas, no kā viņai izaugt? Vai vispār var tā norādīt, no kā jaunam virzienam jāizaug, lai arī tikai stilistiski? Vai vienam literatūras žanram nepieciešams cita žanra postulāts, lai viņš arī drīkstētu pretendēt uz eksistences tiesībām? Un cik ilgi proletariātam tad nāksies gaidīt uz savu daiļliteratūru, līdz kamēr noveidosies tehnizētā laikmetiskā publicistika un tad no tās izaugs jaunās formas beletristika? Vai viņš vispār grib un var gaidīt?

To viņš nevar un negrib un arī nedara. Frosa simpātiskā doma pašam negribot izvēršas par teoretizējumu un kabineta filozofiju. Strādnieku šķiras māksla nav nekāds formāls stilistisks darinājums, jo tad viņa pa loka ceļu tieši atvērstos atpakaļ pie atmestās tīrās mākslas primāta. Viņa aug stihiski, līdzi proletariāta cīņas psihes, mērķa sasniegšanas gribas un spēka pieaugumam, kā nepieciešams un ne mirkli neatliekams organizētājs un virzītājs faktors. Patiesībā abi šie literatūras žanri, beletristika un publicistika, izaug reizē no vienas un tās pašas saknes un idejiski vienoti, tos pašus cīņas līdzekļus savā īpatnējā veidā izlietodami, virzās un virza uz to pašu proletariāta šķiras gribas apzīmēto mērķi. Izrosmes, gribas un mērķa kopība abiem viņiem piešķir arī formālu vienību vispārējā apmetā, bet tās pašas vielas tehniskais «inženierējums» publicistikai savs un beletristikai savs, tāpēc ka viena virzās un virza uz mērķi, organizēdama proletariāta intelektuālo pasauli, bet otrā — viņa psihi, galvenā kārtā ar estētisko emociju piepalīdzību. Nekas nav tik nedabīgs kā beletrizēta publicistika un publicizēta beletristika, atskaitot gadījumus, kad viņa tāda grib būt kā parodija vai kariķējums.

Varbūt te saskatīs kaut ko līdzīgu atgriešanai pie vecās estētikas duālisma un jaunās literatūras formas noliegumā. Es saku, ka tā ir tikai atgriešanās no teorētiskām formulām pie cilvēka, šinī gadījumā strādnieka, patiesās dabas, pēc kuras, nevis pēc abstraktas shēmas, veidojas arī proletāriskā literatūra. Ceru, ka turpmākās kreisās frontes publicistikas, kritikas un dzejas apskatā varēšu to parādīt skaidrāk.

3

Kreisās frontes publicistika

Publicistika, mākslas kritiku ieskaitot, ir tā literatūras nozare, no kuras pēc kreisās frontes teorijas jāizaug beletristikai. Tāpēc arī līdzšinējos kreisās frontes publicistu nedaudzos rakstus aplūkosim kā aizsakni nākamai daiļliteratūrai, kā pirmo praktisko mēģinājumu, pie kura vērojams, kāds no tā turpmāk izveidosies jaunais literatūras stils.

Proletāriskajā rakstniecībā saturs nav atdalāms no formas, viņš to noteic, tāpēc parauga pēc atgriezīsimies pie E. Frosa raksta «Sīkpilsoniskie elementi»[XXIV]. Te viņš dažu strādniecisko rakstnieku kritikā vēl konsekventāks un nesaudzīgāks kā vispārteorētiskajā apcerējumā. Pilnīgi vietā viņa uzbrukumi romantismam, kam sociālistiskajā literatūrā vairs nav vietas. Taču vēsturisku sižetu, estētikas un citu «sīkpilsonisku elementu» izmešana no rakstniecības ir pārspīlējums, kas var tikai kaitēt jaunajai literatūrai pašai. Vispār kreisās frontes publicistiem jāatgādina gluži tas pats, ko ļefistiem atgādina autoritatīvā CK rezolūcija mākslas literatūras jautājumos[XXV]: «Partijai jāizturas iecietīgi pret starpiskajām (промежуточные) ideoloģiskām formām, pacietīgi piepalīdzot pārdzīvot šīs nenovēršami daudzās formas arvien ciešākā sadarbībā ar mūsu kultūras spēkiem. Visiem spēkiem jācīnās pret vieglprātīgu un nicinošu izturēšanos pretim vecajam kultūras mantojumam un tāpat pretim mākslinieciskā vārda speciālistiem. Pret kapitulānismu vienā un pret lielību («комчванство») otrā pusē, pret tīri oranžērisku «proletārisku» literatūru. Nepieciešams plašs parādību aptvars visā viņu sarežģītībā, nevajag noslēgties vienas fabrikas ielokā. Proletāriskai literatūrai nav jābūt cunftes, bet lielas cīnītājas šķiras literatūrai. Kritikai jāietur vislielākais takts, uzmanība un iecietība pret visiem tiem literatūras starpslāņojumiem (прослойки), kas var iet un ies līdz ar proletariātu. Kritikai jāizmet no lietošanas komandas tonis. Tikai tad kritikai būs dziļa audzinātāja nozīme, ja viņa atbalstīsies uz savu idejisko pārsvaru. Marksistiskai kritikai galīgi jāizmet no sava vidus katra pretencioza, pusanalfabētiska, pašpieticīga lielība. Marksistiskai kritikai jāuzstāda sev lozungs — mācīties un jāiznīcina savā pašas mājā visa makulatūra un pašdarināta pārgudrība (отсебятина).»

Pret šo autoritatīvo tolerances prasījumu strādnieciskās literatūras vienotā frontē jo spilgtāk izceļas kreisās frontes publicistikas neiecietība. Te garām ejot maza piezīme par «Domām» — tātad, kā parasts teikt, arī personīgajā lietā. «Krievijas

Cīņā» lasāms [XXVI]: «Tāpēc arī Latvijas proletariātam jāatsvabinās no sociāldemokrātiskās rakstniecības, no žurnāla «Domas» līdzšinējā iespaidojuma, kuram nekā kopēja nav ar pirmskara «Domām». Un «Kreisajā Frontē» J. Svēre raksta tādā pašā garā [XXVII]: «Nemiers ar «Domu» nenoteikto, bezprincipiālo stāvokli, sevišķi mākslas jautājumos, jaunos izpaužas apzinīgā norobežotībā no šī it kā strādnieciskā orgāna... Rakstnieku nemiers ar «Domu» «demokrātisko» toleranci, līdzīgi «ritumiešiem», pret dažādiem rakstniecības virzieniem, no viskonservatīvākiem līdz vismodernākiem (pret pēdējiem gan tolerance mazāka!)... Tagad ir divi proletāriski mākslas žurnāli: mums pašiem «Kreisā Fronte» un bez tam tās vecās «Domas». Vai tie nav pretpoli strādnieku kultūras, strādnieku mākslas izpratnē?»

«Domas» izdod un vada sociāldemokrātu un neatkarīgo sociālistu koalīcija. Kā koalīcijas žurnāls, viņas, protams, nevar nostāties ne uz viena, ne otra «pola». Polaritātes vietā viņas meklē un ietur to nepieciešamo satieksmes līniju, kura starp dažādiem sociālistiskās domas novirzieniem allaž ir atrodama, lūkojoties no strādniecības šķiras kultūras kopējo interešu viedokļa. Zināms, virziena noteiktībai un žurnāla idejiskam spilgtumam nenāk par labu apzinīga izvairīšanās no diskusijām un polemikas par asām domstarpībām daudzos sociālistiskās platformas un taktikas jautājumos, kas nenovēršami novestu pie šķelšanās un žurnāla likvidācijas. Bet plašs sociālistisks mākslas un zinātnes žurnāls patlaban Latvijā var pastāvēt tikai uz tādiem pamatiem, idejisko un tāpat materiālo spēku ziņā mēs pārdzīvojam vecajām «Domām» tuvi līdzīgu sabiedrisku apstākļu fāzi. Taisnība, ka tagadējām «Domām» nav nekā līdzīga ar pirmskara «Domām» — tikai pavisam otrādā nozīmē, nekā domā «Kr. F.». Pirmskara «Domas» izdeva pilsoniskais grāmatveikalnieks A. Golts un rediģēja pilsonis-radikāldemokrāts E. Pīpiņš. Tagadējā izdevēju biedrībā visi aktīvie biedri ir sociāldemokrāti un sociālisti, redakcijas kolēģijā tāpat. Pirmskara «Domas» tolerantais Pīpiņš līdzās tīri pilsonisko publicistu darbiem nodrukāja arī Daniševska, Dermaņa, Jansona, Līventāla un Cielēna rakstus, tagadējā publicistikā strādā tikai sociāldemokrāti un sociālisti. Pirmskara «Domu» lasītāju galvenais kontingents bij no liberālās pilsonības, tagadējās lasa strādniecība un sociālistiski noskaņotā darba inteliģence. — Ar to es negribu teikt, ka tagadējās «Domas» ir jau strādnieciskā žurnāla ideāltips. Pavisam ne! Nesalīdzināmi labāk proletāriskās kultūras lietai, ja katram strādnieciskās ideoloģijas novirzienam būtu savs žurnāls — bez kompromisa programas, konsekventi noteikts savā virzienā. Bet «Domas» ir radušās reālos apstākļos,

izaugušas uz Latvijas strādniecības dzīves konjunktūras tagadējiem pamatiem, viņu piecgadu eksistence pati ir liecība, ka viņu darbs nav bijis bez nozīmes latviešu proletariāta šķiras sabiedriskajā un mākslas kultūrā.

Svēres «nemiers» ar «Domām», ar šo «proletārisko», bet tomēr atkal tikai «it kā strādniecisko orgānu» — aiz viņu «nenoteiktā principiālā stāvokļa mākslas jautājumos», aiz viņu «demokrātiskās tolerances pret dažādiem rakstniecības virzieniem» un nepietiekošas tolerances pret vismodernākajiem. Tā kā es no paša sākuma esmu bijis «Domu» atbildīgais literatūras un kritikas vadītājs, tad šie pārmetumi un šis «nemiers» vērsti pret mani un man uz tiem īsumā jāatbild.

Ka «nenoteiktības» pārmetumam varētu būt zināms pamats, tas redzams no nupat augšā aprādītās «Domu» sabiedriskās bāzes. Tikai zīmējoties uz «Domu» principiālo stāvokli mākslas jautājumos, šim pamatam vismazāk pamata. Stāvoklis ir ticis pietiekoši skaidri redzams manos rakstos: «Skanošais tukšums», «Masu tēlojumu princips literatūrā», «Reālisma princips literatūrā» un daudzos citos rakstos un recenzijās. Un šis stāvoklis jau sen pirms Svēres ir bijis kas vairāk nekā «it kā strādnieks». Ja «Domās» parādījušies arī raksti, kas tieši netraktē strādnieciskās mākslas jautājumus, tad tomēr nav tur bijuši tādi, ko nederētu izlasīt arī strādniekam, ne tādi, kas vērstos pret strādniecības mākslu. «Domas» nav speciāli teorētisks mākslas žurnāls, un proletāriskā māksla ir patlaban tik plaša, ka Svēre neliekas viņu vēl labi pārskatījis no vienas malas līdz otrai. Virzienu tolerances jautājumā Svērem var vienkārši norādīt uz CK rezolūciju, kurai «Domu» beletristikas vadība lielā mērā atbilst. Bez tam der atgādināt, ka «Domu» beletristikā atrodams Andreja Upīša romāns «Pa varavīksnes tiltu» un vairākas «Kailās dzīvības» noveles, Linarda Laicena «Kliedzošie korpusi» un «Skaistā Itālija», Leona Paegles romāns «Nāves cilpa» un stāsti, Kurcija un Dzelza noveles un vairāku strādnieku autobiogrāfiska beletristika. Šie darbi neliecina par kaut kādu nenoteiktību un strādnieciskās mākslas meklētājam nevar sacelt nekādu «nemieru». Un tad — pārmetumu par netoleranci pret vismodernākajiem virzieniem es cien. kolēģim noteikti atsūtu atpakaļ. «Domas» ir vienīgais žurnāls, kurā nodrukāti tik daudzu strādnieku iesācēju dzejoļi un stāsti, lai gan pie tiem dažkārt nācies daudz strādāt labojot un literarizējot. «Domas» taisni ir meklēt meklējušas augšā kaut cik noģiedamus sociālistisku dzejnieku talantus un mēģinājušas tiem pašķirt ceļu. Vienīgais pārmetums varētu būt, ka viņas šajā ziņā bijušas pārāk pieļāvīgas un ievietojušas arī sacerējumus, no kuriem vēlāk velti

gaidīts virziens uz augšu, uz lielāku gatavību. Netolerance nav bijusi pret «vismodernākiem» virzieniem, bet gan pret visnemodernāko publicistiski sociālistisku lozungu dzeju saturā, bet formā pret Laicenu, Kurcija un Dzelza atdarinājumiem un Majakovska pakaļdarinājumiem. Netolerance pret proletārisku sikšņošanu var dažam sacelt nemieru — nopietnas strādnieciskas mākslas meklējumos tā ir nepieciešama.

Pēc šīs epizodes ar «Domām» atgriezīsimies atkal pie kreisās frontes publicistikas un kritikas.

Tajā pašā rakstā par lietišķo literatūru Fross min arī faktus — jaunās, no publicistikas izaugušās literatūras raksturīgākos paraugus.

Romāna paraugs ir «Domās» nodrukātie Laicena «Kliedzošie korpusi».

«No veco tradīciju viedokļa romāna nosaukums še tīrā nejēdzība, no mūsu viedokļa — droša revolucionārisma pierādījums.»

Par nelaimi, «droša revolucionārisma pierādījums» šoreiz ir tikai Frosa отсебятина. Laicena manuskriptā nemaz nav «romāna» apzīmējums, to žurnāla redakcija no sevis pielikusi uz autora iepriekšējā solījuma pamata. Laicens bij domājis romānu rakstīt, bet, sižetam fābulā izveidojoties, ir iznācis īpatnējs, latviešu literatūrā tikai Laicenam vienam iespējams mākslas darbs, ārpus un pāri stāvošs visiem tradicionālajiem daiļprozas žanriem un to apzīmējumiem. Ja arī grāmatā atsevišķi nodrukātam viņš pametīs šo pielikto nosaukumu, tad tikai tāpēc, ka viņam viena alga, kā izdevēji aiz savas ārpusliterāriskas intereses to nosauc. Viņa dziļi mākslinieciskā darba vērtību un raksturu negroza etiķete, ko tam uzlipina.

Bet šim miseklim Frosa teoretizējumā vēl nav lielas nozīmes. Laicena darbu savā lietišķās literatūras shēmā iespraukt viņš mēģina sekojošā kārtā:

«Pilnīgi lietišķa grāmata. Mans viņai dotais nosaukums — «Nākošo cietumnieku rokasgrāmata». Plašs informācijas materiāls par cietuma dzīvi: par paņēmieniem cīņā pret administrāciju, par paņēmieniem cīņā pret nopratinātāju cilpām un pretšķiras tiesu un provokatoriem, par cietumnieku konspirācijas paņēmieniem, par sadzīvošanu ar kriminālistiem utt. Vēl pievienots daudz vērtīga citāda rakstura materiāla — vēsturiska utt.»

Citēdami šī raksta iepriekšējā nodaļā Frosa mākslas teoriju, varējām domāt, ka viņš, jauno beletristikas stilu atvedinādams no publicistikas, galvenā kārtā domā abiem literatūras žanriem vienādo visu parādību sociālistisko uztveri un izpratni, bet lietišķības principu redz izteiksmes radniecīgā koncentrācijā, lī-

dzekļu ekonomijā, konstrukcijas spraigumā, strādnieciskai psihei pieveidotās elastīgās formas dialektiskās modulācijās. Tagad no teorijas pielietojuma konkrētā darba analīzē nepārprotami redzams, ka viņš beletristikas «lietišķību» redz vienīgi tās lietderībā, tās noderībā praktiskajām dzīves vajadzībām. Viņam nav no svara kāds jauns estētisks vielas veidojums, jauna idejiska ierosme no šī veidojuma, bet kailā viela. Frosa lietišķība ir lieta par sevi.

Bet tad lai viņa lietišķību raksturo kāds cits kritiķis — R. Pelše. Viņš gan runā par tēlotāju mākslu un kritizē Čužaku un Arvatovu, bet, tā kā tie abi ir Ļefa teorētiķi un no viņiem Fross aizguvis savu lietišķību ar visu teoriju un tās terminoloģiju, tad Pelše, liekas, rakstījis atbildi tieši viņam [XXVIII]:

«Ko mums ieteic Čužaks līdz ar Arvatovu? Gleznotājiem un skulptoriem jānodarbojas ar derīgu lietu pagatavošanu un ar šo «dzīvi organizētājas mākslas lietišķību (вещное начало)» jāpiedalās jaunās dzīves celtniecībā. Bet pašu gleznieciību un skulptūru kā nezemes parādības šie biedri pēc Heines parauga ieteic atstāt, tā sakot, «priesteriem un zvirbuļiem».

Te ir daudz nepareiza un tieši nezinātniska, priesteriska.

Vispirms — kas tad ir lieta? Vai lieta ir tikai galds un krēsls, rokām taustāmais, acīm redzamais? Atvainojiet, tagad ne tikai katrs komjaunietis, bet katrs pionieris zina, ka glezna un mākslinieka veidota statuja ir tāda pati lieta kā zābaks, māja, rati, jo tie tāpat pagatavoti no vielas (matērijas).

«Derīga lieta» — jūs sakāt.

Jā, par to var parunāt.

Bet tad, pirmkārt, jānoņem metafizikas brilles; otrkārt, jāapbruņojas ar marksistisko dialektiku; un, treškārt, jāizmet no galvas «r-revolucionārais» un pat «ļefiskais» sektantisms un anarhistiskā galējību filozofija.

Kas tad ir derīga lieta? Tā ir lieta, kas apmierina kaut kādu cilvēka, šķiras, sabiedrības vajadzību. Labi, atmetīsim personīgo vajadzību, — paturēsim tikai sabiedrisko (šķiras) vajadzību.

Piemēra dēļ ņemsim Mikelandželo Sikstīnas kapelas sienu gleznojumus un sarenes, ar kurām viņš tos gleznojis. Glezna ir kaut kas, ja arī ne pavisam «nelietišķs», tad taču kaut kas «iluzorisks», kā konstruktīvisti saka, kaut kas «lietai līdzīgs», bet sarenes, tās ir patiesas lietas. Tātad sarenes ir vērtīgākas par pašu gleznu? Jā, pēc šo reformatoru filozofijas tā iznāk...

Lūk, līdz kādām nejēdzībām aizved šauri sektantiska, metafiziska, materiālistiskai dialektikai sveša analīzes metode!

Tātad jautājuma pamats nav «lietišķībā» vai «iluzorībā», bet gan iekš tā, vai zināmais darbs apmierina kādu sabiedrisku

vajadzību vai ne. Tātad, — ja glezna apmierina šādu vajadzību, arī viņa ir derīga lieta.

Bet bb. Čužaks un Arvatovs iet vēl tālāk un apgalvo, ka jaunā dzīve tiek celta un organizēta tikai ar tādu mākslas «lietišķību» kā pods, karote, spainis (b. Čužaks ļoti mīl traukus).

No pirmā acu uzmetiena tāds ieskats izliekas ārkārtīgi izturēts, zinātniski materiālistisks un marksistisks. Bet vajag tikai iedziļināties šī sprieduma teorētiskajā saturā, lai izmanītu še priesterības un mistikas garu: teoriju par parādību sadalījumu fiziskajās un garīgās (miesa un dvēsele); glezna un statuja nav lietas, to iedarbība uz cilvēku nav fiziska, bet kaut kāda cita... Bet patiesībā lieta ir viena, kā otra; jautājums tikai par šo lietu organizētāja derīguma pakāpes starpību. Bet šī pakāpe atkarājas no daudziem sarežģītiem iemesliem un apstākļiem.

Bez tam šī kļūmīgā «trauku lietišķības» teorija slēpj sevī arī fatālisma dīgļus: viņa būtiski iznīcina nozīmi tādām lietām kā doma, ideja un tātad iznīcina arī šo ideju aģitāciju un propagandu. Šī «teorija» dibināta uz saimniecībā lietojamo lietu fatālistiska, mums vajadzīgā virzienā automātiski darbojošā spēka. Bet marksisms turpretim ir maksimālās aktivitātes un darbības pasaules uzskats (mūsu izzināmo un ekspluatējamo dabas un sabiedrisko spēku robežās). Mēs esam tie antifatālistiskākie cilvēki. Fatālisms ir viskaitīgākā teorija, kas noved pie oblomovščinas.

Un, beidzot, šī kļūmīgā «lietišķības» ideoloģija, šī žonglēšana ar «lietu», ar ko pēdējos gados nodarbojās tā saucamie konstruktīvisti, pieņem kaut kādu fetiša, kaut kādas elkkalpības raksturu. Iejūk un pazūd cilvēks, paliek tikai «lieta». Zināms, mēs esam materiālisti. Zināms, mums nav nekādu «garīgumu». Zināms, papriekš un vispirms dodiet maizi! dodiet gultu! dodiet podu!... Bet galu galā tas taču nav viss. Tās ir vispirmās vajadzības, bet nevis vienīgās. Par fetišiem mēs viņas nepataisām. No dzīvnieka mēs attālināmies; no mežoņa tāpat; tāpat no mietpilsoņa. Jo tālāk aizejam, jo vairāk mums rodas vajadzību, jo sarežģītākas viņas paliek. Un jo mazāk atliek vietas elementāri kustoniskajām vajadzībām. Un tur ir cilvēku sabiedrības un kultūras attīstības pamats. Citādi pienāktu brīdis, kad visas vajadzības absolūti apmierinātas. Un tas nozīmētu apstāju, sastingumu, izirumu, cilvēka un viņa kultūras bojā eju. Tas nozīmētu, ka iestājies kultūras cūku laikmets... Kas to nesaprot, tas nav marksists.»

Fross nesaprot, ka viņš it nepavisam nav marksists, meklēdams tikai tādu «lietišķību» Laicena darbā. Aizmirst viņš arī, ka pats sava raksta sākumā pareizi norādījis, ka ar idejiskumu

daiļliteratūrā vien nepietiek, jo idejas var arī citādi izteikt, vēl koncentrētāk un konkrētāk. Nesalīdzināmi īsāk un labāk nekā beletristikā citādi var izteikt praktiskus aizrādījumus un pamācības. Ja Laicens patiešām gribējis rakstīt «rokasgrāmatu nākošajiem cietumniekiem», cik vispusīgu un pamācošu viņš to ar saviem daudzkārtīgiem plašajiem piedzīvojumiem būtu sastādījis! Fross ir nopūlējies to izlobīt no nevajadzīgas beletristiskās aptērpas un tomēr jūsmo. Bet teikt viņam vajadzēja, ka tā ir pavisam slikta rokasgrāmata, kur nākošam cietumniekam tik daudz vienaldzīga un nederīga, tik daudz vecās estētikas, kas nepavisam neiederas jauno cietumnieku padomniekā.

Pelšes izzoboto sektantisko «lietišķības teoriju» Fross izvērtis līdz smieklīgumam, līdz karikatūrai, līdz absurdam. Pārkāpis atpakaļ pāri Apsīšu Jēkabam un Neikenam, nostājies cieši blakām kādam Aizkraukles draudzes skolotājam Bankinam un kādam bībelstāstu Dēbnerim. Arī tolaiku mācītāji titula lapā rakstīja: «Stāsts par pamācīšanu kristīgiem jaunekļiem,» — bet beigās: «Šinī stāstā ir trīsdesmit sakāmi vārdi un piecpadsmit līdzības.» Būtībā tas ir gluži tas pats, ko Fross meklē stāstā un pēc kā viņš to vērtē. Un tālākā nodarbībā viņš, bez šaubām, atradīs stāstus, kam tāpat nostrīpot to virsrakstus un uzrakstīt savējo: «Rokasgrāmata visiem strādnieku avīžu korespondentiem», «Pamācība, kā piespiest pelēko baronu samaksāt nopelnīto algu», «Vadonis proletariātam Saeimas vēlēšanās» un tamlīdz. Ja viņš, piemēram, ņems tā paša Laicena «Attaisnotos», tad no vienas pašas stāstu grāmatas iztaisīs desmit brošūras ar derīgiem padomiem dažādās strādnieku dzīves vajadzībās.

Protams, tā ir jokošanās ar ļoti nopietnām lietām, bet tos jokus dzen Fross. Ar savu palienēto lietišķības teoriju viņš ķeras pie lietas, par kuru viņam vēl pavisam miglains ieskats, un tāpēc savā kritiskajā analīzē paliek gaužām nelietišķs. Viņš izloba no stāsta kailu fabulistikas skeletu, atlupina no tā pa atsevišķam kauliņam un parāda tos: te jums būs pamācība par paņēmieniem pret administrāciju, te pret nopratinātāju cilpām un te atkal pret provokatoriem. Un tā viņš tur uztausta «vēl daudz vērtīga citāda rakstura materiāla».

Materiāla vērtību, tikai to viņš atzīst, viņš grib būt materiālistiskāks nekā pats vēsturiskais materiālisms. Viņam ir piemetusies Pelšes izsmietā «galējības» tieksme, un ar to viņš paskrien garām galvenajam mākslas darbā — pašai mākslai.

Patiešām, Laicena stāstā ir daudz vērtīga, konkrēti lietišķa no cietuma dzīves un apstākļiem, arī tīri praktiskajā dzīvē tas var noderēt. Kā īsts revolucionārs domātājs un reālistisks mākslinieks, Laicens ne ar vienu savas rakstītājas rokas pirkstu nav

pielīdzināms pilsoniskajiem romantiķiem, skumīgu cietuma balādu un atkal sentimentālu cietuma idiļu ražotājiem. Bet viss eksaktais personīgu pieredzējumu un pārdzīvojumu materiāls viņam ir tikai līdzeklis tālākam nodomam un plašākai lietderībai.

Vai Fross nevarēja ieklausīties kaut stāsta virsrakstā? «Kliedzošie korpusi». Kāpēc viņi kliedz? Kādu praktisku pamācību taču viņi kliedz Frosa lietišķības un lietderības meklētājiem? Itin nekādu. Kāpēc šī nelietderīgā titula vietā Laicens labāk neaprakstīja Centrālcietuma korpusu situāciju ar visām sētām un sargu torņiem apkārt, lai bēdzējiem cietumniekiem tur būtu lietišķi aizrādījumi? Tāpēc, ka viņš nerakstīja un nevarēja rakstīt nekādu cietumnieku praksei lietojamu rokasgrāmatu, bet labi apsvērtu mākslas darbu sociālidejiskam nolūkam. Šie asu spalvu zīmētie cietumnieku, cietuma kungu un viņu sulaiņu tipi, šie notikumu sīkumi, šīs satricinošās situāciju miniatūras — visa šī skaudrā, skaidrā realitāte rakstniekam bij vajadzīga, lai parādītu, kā cieš cilvēks un viņa dvēsele akmens sprostā, kā viņa ar beidzamo pukstu tiecas laukā, svaigā gaisā un brīvē. Laicena stāstā šie korpusi patiešām kliedz tiem, kam ausis ir dzirdēt, — kliedz par cilvēka pazemojumu, par cilvēka tiesību mīdīšanu, par brīvas, cilvēciskas domas apsmiešanu, kliedz pēc citas dzīves, bez šiem korpusiem ar divkāršiem mūriem un drāšu sētām apkārt. Un, ja kliedzienu dzird un saprot, tad tāpēc, ka reālā māksla ir pratusi izmeklēt cilvēka domu ierosinātājus un jūtas ieviļņotājus estētiska izveida un kolorējuma līdzekļus no tēlojamās apkārtnes tiešamības. Lasītāja doma tiek ierosīta virzienā uz grandioziem sociāliem plašumiem, viņa jūtu plūsma ar neskaitāmām citām satiecas spēcīgā straumē uz vienotas gribas stādīto mērķi.

Arī tā ir lietderība, šķiet, ne mazāka par to, ko spēj pasniegt praktiskas rokasgrāmatas, ne mākslinieku, bet publicistu rakstītas.

Pamatos pieņemamo lietišķības un lietderības teoriju Fross savā sektantismā un mākslas nesapratā ir sakariķējis līdz komismam. Vai varēs apgalvot, ka pie tā savu daļu nav vainīga Laicena paša viegli pārprotamā «mācošā» stāsta definīcija?

No pārējiem Frosa minētiem jaunā stila un jaunās literatūras paraugiem atzīmēsim Jul-Je feļetonu «Majakovskis runā»[xxix]. Zīmīgs tas jau arī tāpēc vien, ka norāda uz to lielo cieņu, kas kreisās frontes rakstniekiem pret tagadējo ļefistu, bijušo krievu futūristu vadoni. Citēsim gabaliņu no šī feļetona:

«Dzīves temps Izglītnamā ātrs. Neviens nav svešs un lieks.

No darba nākuši. Pārveidots tas turpinās. Kas bibliotēkā, kas radiozālē, kas pīpējamā istabā.

Tā katru vakaru — teātrs, kino, lekcijas, disputi.
Majakovskim ienākot, pārpildītā zāle neapklust.
Nomet uz krēsla svārkus, izrīko.
— Var sēdēt visur.
Runāju otro nedēļu — balss pagalam.
Jautājumus dod pieklājīgākus par vakarējiem,
Var apgalvot Majakovskim, veiks katru darbu.
Ar Majakovski iet revolūcija dzejā.»

Ja man te būtu jārunā par Majakovski pašu, es tūliņ atzīmētu teatrālisko svārku nomešanas žestu, kas stipri atgādina tos laikus, kad futūristi, buržujus biedēdami, zaļi un dzelteni nokrāsotiem deguniem klaiņoja pa Maskavas ielām. Buržuju, ko biedēt, tagad vairs nav. Tagad jāmēģina iespaidot proletāriešu masas tāpat teatrāliem ārišķiem līdzekļiem. Bet tas še mazāk krīt svarā.

Jul-Je feļetons ir rakstīts pēc jaunā literāriski teorētiskā principa — atmest visu lieko, uztvert tikai nepieciešamo, patēlot to aprautiem, iespaidīgiem vilcieniem. Ne plašu episku gleznu, bet tikai kontūrās zīmētu momenta skici uzmest viņa nolūks. Pēc būtības tas nepavisam nav jauns paņēmiens, to sen jau izkopis un pa daļai atmetis pilsoniskais impresionisms tikpat feļetonā, kā mākslas kritikā. Arī ar strādniecisko psihi viņam nav nekāda tieša orgāniska sakara. Strādnieka jūtu dzīvei nav raksturīgs saraustījums, gabalainība un drebulīga nervozitāte. Strādnieciskā doma ir nosvērta, vienlaidā ritoša, tajā vērojums meklējas sakarīga ritma, ne izlaizīta pieskāriena parādību ārienei. Šāds feļetonisks stils nebūt nesaskan ar to «inženierismu», pie kāda strādnieks pieradis savā ikdienas darbā, pie savas mašīnas saskanīgi un mērķderīgi konstruēta mehānisma. Tēlojuma īsās, apraustītās rindās nav neatlaidīga spraiguma, tās ir mākslotas, ārišķu oriģinalitāti meklējot, nepaturot prātā iespaidības intensitāti. Sākuma gabaliņš tik pārāk atgādina bijušo un izbijušo dekadentu ražojumus, ka strādnieciskā feļetonā tam bez vilcināšanās jāvelk strīpa pāri. «Kas bibliotēkā, kas radiozālē, kas pīpējamā istabā» — nav vairs vienkāršs gramatikālisks barbarisms, bet rupja valodas kļūda, tiešs atdarinājums no — «кто в библиотеке, кто в зале радио». Pret tādiem pārāk rupjiem rusicismiem Krievijas latviešu rakstnieki jau labi pasen uzsākuši stingru cīņu, mums nekādi nav ieteicams uzņemt kroplus, kas no turienes izdzīti laukā.

Ar Majakovski iet revolūcija dzejā. Varbūt viņa iet — bet neieiet. Tāpēc ka nekur nekāda revolūcija nevar «ieiet» no

ārienes, no dzejnieka un feļetonista iedomas un iegribas. Viņai jāizaug no iekšienes, no veidojamās vielas īpatnējā satvarā, no veidotāja mērķderības principa, no intelektuāla un estētiska iespaidojuma nolūka. Stilistiskām mahinācijām uz labu laimi ir tikai nesistematizētu eksperimentu nozīme, mērķi viņas sasniedz tikai reti un pie tam pilnīgi nejauši. Uz teorētiska pamata izradāmam jaunam stilam šādi neatbildīgi mēģinājumi nekalpo.

Tomēr kreisās frontes feļetonu literatūrā atrodami arī raksti, kuros patiešām var sazīmēt jaunā, pievilcīgā stila sākumus. Tāds ir M. Akmeņa «Gaidi mana dvēsele jeb atvaļināto karavīru un invalīdu demonstrācija» «Laikmetā» [XXX]. Impresionistiska tēlojuma veidu atsevišķām aprautām skicēm tur jau prasās pats aprakstāmais notikums — demonstrācijas gājiens pa Rīgas ielām, viņas dažādie apstāšanās punkti un piedzīvojumi tajos. Dažādo varas vīru izturēšanās un buržuju publikas atsauksmes par demonstrantiem, viņu plakātiem un karogiem. Parastais episkais tēlojums atsevišķos raksturīgos momentus saplūdinātu kopā vienā vienmuļā plūsmā. Te viņi tikai kontūrās skicēti un asi kontrastējoši izceļas jo spilgti, ierosa lasītāja iedomu un iespiežas atmiņā. Es nesaku, ka tas jau ir priekšzīmīgs feļetonistiskas mākslas darbs, bet pievilcīgs un atzīstams mēģinājums tas katrā ziņā.

Tur pieskaitāmi arī O. Nulles [1] feļetoni tajā pašā avīzē — «Kārlis Skalbe bēdājas» un «1. Maijā palaiž ragadas» [XXXI]. Par ko bēdājas Kārlis Skalbe? Par to, ka Latvija pārvērtusies par purvu, bet latviešu inteliģence nekad nesamierināsies ar tiem, kas izpostījuši viņas tīro sapni par Latviju. Kas gadiem ilgi dzirdējis šo bēdāšanos par Latvijas purvu un zvērestus par nesamierināmiem sapņotājiem, tas tūliņ sapratīs, ka nopietnai kritikai te nav vietas. Pat dzēlīga satīra lieka, te var tikai humoristīgi pajokot. Feļetonists to arī dara. Viņš sadala sapņojumu viņa acīm redzamās pretrunīgās daļās, viegliņām tikai pieskardamies un pabīdīdams, liek tām plūkties pašām savā starpā. Gar skatītāju acīm novirzās ēnu spēle, ārkārtīgi komiska un jautra pretim tai nekustināmai cietai pasaulei, pret kuru viņa it kā iet cīņā. Šādām tēmām jaunā, impresionistiskā, dinamiski konstruētā feļetona forma dabiski piemērota.

Feļetonistiski var uztvert arī nopietnākas lietas, ja viņas neliekas nopietnākas uztveres cienīgas. Tā dara Arlekins «Kreisajā Frontē», teātra kritikas vietā rakstīdams — «Svilpienu aplausos». Viņš pilsoniskās teātra mākslas iestādes, to darba meto-

[1] O. Nulle — pēc J. Ķipera atšifrējuma, Linarda Laicena pseidonīms. *Sakartotāji.*

des un nolūkus neanalizē vilcienu pa vilcienam. Viņš pastaigā pa šīm iestādēm, vērodams to, kas iekšā un ap tām, un pāris švītrām uzmet savas raksturīgākās impresijas. Tie ir izlauzti gabaliņi, atsevišķi kristāla graudiņi, bet pēc tiem labi var spriest, kāds autoram notēlojies viss veselais. Te pa daļai jau piepildīts princips — ar vismazākajiem līdzekļiem sniegt maksimumu iespaida.

No šiem nedaudziem piemēriem jau spriežam, kur Frosa prasītās lietišķās literatūras stils patiešām jau sāk izveidoties. Reportāžā un sīkajā feļetonā. Tur viņam īstā vieta un neapstrīdamas nākotnes tiesības.

Varam viņu vēl iedomāties vispārējās avīžnieciskās informācijas zināmā daļā, varbūt arī tekošās mākslas un sabiedriskās dzīves kritikā, ceļojumu iespaidu aprakstos, atreferējumos, publicistiskā polemikā un tamlīdzīgās nozarēs. Bet pavisam maldīgi cerēt, ka, piemēram, veselu laikrakstu no viena gala līdz otram iespējams izturēt šādā impresiju un feļetona stilā un ka tad no tā arī dabiski izaugtu vispārējs beletristisks stils.

Impresionistiskā skice, šī stila galvenais izpausmes līdzeklis, cieši saistīta ar rakstītāja subjektīvā ieskata vai pārdzīvojuma momentu. Neskatoties uz individuālās jūtoņas un visa lirisma teorētisko noliegumu jaunajā stilā, impresionistiskā skice ir vistīrākais personīgā iespaida un personīgo emociju produkts. Gan jau strādnieciskā rakstnieka emocijas stāv tuvā sakarā ar visas viņa šķiras jūtoņu zināmā gadījumā, tomēr līdz Gastjeva norādītai objektīvai proletāriskai psiholoģijai viņš ne tuvu vēl nesniedzas. Mēs nebūt nepiekrītam ekstrēmai normalizētas un automatizētas psiholoģijas teorijai, kura patiesībā iznīcina, mazākais padara lieku katru individuālu mākslas un literatūras nodarbību, tomēr arī pat visu strādniecisko publicistiku pārvaldīt individuāli impresionistiskā skice nespēj.

Nepietiekoša viņa, piemēram, sarežģīta politiska jautājumu iztirzājumiem un apgaismojumiem, kur nenākas lasītāju tikai ieskaņot zināmā momenta jūtoņā un sagatavot tūlītējam aktīvam solim, bet parādīt notikuma cēlonisko izauguma gaitu garā pagātnē un tad pa tālu atziņas ceļu virzīt viņa domu uz nākotnes iespējamībām. Ļoti maldītos tas, kas apgalvotu, ka vēsturiskais materiālisms jau visu izdomājis un izskaidrojis, ka tagad loma tikai strādnieka dūrei, bet viņa doma palikusi lieka. Jo tālāk ejam, jo vairāk mums arī ideoloģiskas skaidrības vajadzību un jo sarežģītākas tās. Ar impresionistiskiem skicējumiem šo sarežģīto jautājumu atrisinājumam nepietiek. Tur gribot negribot jāņem palīgā plašākas un rāmākas plūsmas stils, lai arī viņš

būtu mazāk «revolucionārs» un dažkārt pat atgādinātu veco publicistisko prozu.

Tas pats sakāms par mākslas, literatūras un vispār estētikas jautājumiem, kuriem strādniecība arī nevar paiet garām. Ļefs savu deklarāciju rakstījis majakovskiskā apostrofu un izsaukšanas zīmju stilā. «Mēs cīnīsimies, mēs uzbruksim, mēs aicinām — mēs, kreisie meistari, esam šālaika mākslas labākie strādnieki!» — Tie ir lozungi un pašapziņas demonstrācija. Tāds stils var iedvesmot, varbūt sajūsmināt, bet ne pārliecināt. To pašu redzam Frosa rakstā par lietišķo mākslu. Deklaratīvā daļa tur pietiekoši spilgta un iespaidīga. Bet tieši teorētiskā aizslīd kā plakans akmens pa ūdens virspusi, tikai šur tur pieskardamās. Lasītājam, sevišķi strādniekam-nespeciālistam, patumša paliek tikpat vecās estētikas nevajadzība, kā jaunās izaugšana no publicistikas un avīzes. Līdzko vairs nepietiek ar lozungu un apgalvojumu, bet nepieciešams plašāka aptvara risinājums ar pierādījumiem un loģiskiem slēdzieniem, paši modernākie krievu jaunā stila meklētāji atgriežas pie parastās zinātniskās valodas formām.

Jāatkārto: publicistikas, kritikas un arī daiļliteratūras skicē labi noder impresionistiskās spalvas zīmējumu stils, mazliet kā Alfrēda Kerra vai Pētera Altenberga gaumē. Tomēr arī te saturs un doma bieži vien cieš aiz «vārda maģijas» iedomas Belija garā vai aiz tīri futūristiskām «valodas apsvēruma» tieksmēm. Valodas revolūcijai panākumi var būt tikai tad, ja reizē ar to norisinās arī revolūcija literatūras saturā. Forma taču nav atlobāma nost un veidojama par sevi, — mēs vēlāk redzēsim, cik bieži latv. kreisās frontes beletristi to dara. Tomēr jau apzīmētā feļetona žanrā jaunajam stilam nenoliedzama iespēja atsvabināties no vecajiem piemaisījumiem un izveidoties par proletariāta psihei pieskaņotu, dinamiska spraiguma pilnu literatūras formu.

Arī plašāka vēriena beletristikas darbos šī forma zināmā modulācijā pielietojama kā ornamentāla izveida līdzeklis momenta un detaļu zīmējumiem. Bet viņa paliek nevarīga tur, kur stāstam nepieciešami plaši episki meti un vispār monumentālas konstrukcijas celtne.

Pēc dažiem norādījumiem spriežot, kreisās frontes teorētiķi gan domā, ka jaunajam stilam nemaz arī nenāksies sadurties ar plašāka veida episkās literatūras problēmu. Visu beletristiku viņi grib piesaistīt šīsdienas parādībām, kas neprasa lielāka idejiska un mākslinieciska aptvara un līdz ar to plašāka vēriena literatūrtehnikas. Bet mēģinājums iespraukt literatūru tik šaurā

aplokā, norobežot to vienīgi uz tekošā momenta jautājumiem un tādā kārtā pārvērst par beletrizētu publicistiku ir tikpat neiespējams un aplams kā izvairīties no aptverošiem sociālās un politiskās dzīves un estētikas problēmu apcerējumiem. Tas arī pilnīgā pretrunā ar modernā proletariāta mākslas tieksmēm un literatūras prasībām. Tās galvenā kārtā ir pēc lieliem, laikmetus aptverošiem tēlojumiem sociālistiskās atziņas gaismā. Pēc monumentāliem darbiem prasa arī itin visi krievu teorētiķi un viņu grupas. Citādi tas arī nemaz nevar būt. Sociālistiskā kustība aptver visu pasauli, grandiozas masu cīņas velkas gadu simteņiem cauri, strādnieku atsvabināšanās tieksmes izmanāmas jau vissenākajos vēsturei pazīstamos laikos. Proletariāts tīri instinktīvi tiecas pēc šīs lielā stila literatūras, kur tiek redzama viņam tik tuvā un saprotamā šķiru sadursme senos un nesenos laikmetos.

Impresionistiskā ornamentālā miniatūrstila nelietderība vislabāk redzama vēsturisku laikmetu, sociālu kustību un masu cīņas tēlotājā daiļliteratūrā. Nekas nebūtu nedabiskāks un neīstāks kā, piemēram, feļetonizēts vai futurizēts Spartaka dumpja tēlojums. Un kā lai iedomājamies krusta karu epopeju pēc mūsdienu invalīdu gājiena apraksta parauga? Lietišķās literatūras metode nav lietojama ne Lielās revolūcijas un Komūnas, ne deviņsimt piektajā gadā, ne pasaules kara tēlojumā. Tur vajadzīgs plašāks, lietišķāks, objektīvāks stils bez impresionistiskā lirisma, bet ar rāmāku plūsmu un dziļākām attekām. Var jau būt, viņš neizskatīsies tik revolucionārs un tik jauns, varbūt viņā paliksies vēl daudz kas no vecās estētikas atzītā un literāriskās tradīcijās uzejamā. Bet toties viņš būs orgāniski izaudzis no pašas veidojamās vielas, tieši atbildēs pareizajam lietderības prasījumam un līdz ar to arī strādniecības mākslas tieksmei.

Protams, jaunā stila teorija atmet vecā eposa stiepību, kronikas formu beletristikā un referējušo reālismu literatūrā vispār. Tur patiešām ir nopietns uzdevums — meklēt lielāku koncentrāciju vielas aptvarā un spēcīgāku rosinātāju dinamiku tās izveidojumā. Tas ir laikmetiska rakstnieka pienākums, un no tā piepildīšanas atkarājas darba vērtība meklētāja proletariāta priekšā. Protams, var jau arī no vēsturiskā laikmeta izlobīt tikai šīsdienas praktiskai vajadzībai piemēroto, tieši aģitējošo, ar konstruktīvu paņēmienu piepalīdzību veselu gadu simteni stilistiski reducēt vienā vienīgā spilgtā skicē. Bet jautājums, — kādēļ tad te vēl vajadzīga beletristiskā forma? Publicistiski to var pateikt vēl koncentrētāk un skaidrāk.

4

Kreisās frontes lirika

Kreisās frontes beletristika tikpat kvantitatīvi, kā kvalitatīvi mazāk bagāta nekā tās politiskā un literāriskā publicistika jeb «lietišķā literatūra». Atkal aiz tā paša iemesla, ka kreisā literatūra nerodas un neizaug tieši no tā saucamā radītāja mākslas impulsa, bet galvenā kārtā no iepriekš meklējama un nodibināma teorētiska postulāta. Lirikā tas tad arī bieži, teiksim, pārāk bieži izpaužas tieši vai polemiskā veidā, bet kā virzītāja apakšstrāva izmanāms bez izņēmuma ikkatrā atsevišķā dzejolī.

Taisni šajā ziņā raksturīgs sešu dzejnieku krājums «Nost!» [XXXII]. Krājumā deklaratīvais ievads noder arī kā ievads visā kreisās frontes lirikas apskatā:

«Mākslu nevar atdalīt no dzīves. Dzīvei atrauta māksla izkūp romantismā, iestieg simbolismā, misticisma murgos, nav spējīga veidot dzīvi. Stāties drošām kājām dzīves ikdienā! Sagāzt izkurtējušo, organizēt lietderīgo! Spējīgs, spēcīgs biedrs mākslai — politika, saimniecība. Vienotu fronti — politika, māksla, saimniecība!

Šķiru mākslas princips būs spēkā, kamēr vien būs proletariāts. Cīņas mākslas princips asāks nekā jebkad ir pašlaik, kad 10 000 000 bezdarbnieku. Revolucionārāk! Uztvert cīnošos masu lozungus un formulēt tos asāk, griezīgāk — tāds ir vārda strādnieka uzdevums. Neprasīt pēc estētiskām vērtībām, — cīņas laikā dot reālu spēku. Pa šo ceļu ir gājuši tūkstoši un iesim arī mēs.»

Šajā ievadā uzsvērtie mākslas nesaraujamie sakari ar dzīvi, ar dzīves ikdienu un strādnieku šķiras cīņām, pilnīgi saskan ar proletāriskās mākslas pamata principu. Te jaunie dzejnieki ir uz pareiza ceļa, kas noved pie lielā mērķa — dzīvi virzītājas dzejas. Visumā deklarācija mazliet haotiska, tā liecina, ka viņas autori vai nu nav pilnīgi pārdomājuši principa praktiskā pielietojuma veidus, vai arī nav pratuši savu domu iekļaut pienācīgi skaidrā izpausmes formā. Milzīgo 10 miljonu bezdarbnieku skaitli viņi izlietojuši kā spilgtu pārliecinātāju pierādījumu aktīvās cīņas dzejas nepieciešamībai. Bet bezdarbs ir tikai viena no dezorganizētās, izkurtējušās kapitālistiskās iekārtas nešķiramām parādībām. Strādnieku cīņa nebūt neizaug tikai no bezdarba posta un netiecas tikai pēc darba iespējas. Tā būtu cīņa tajā pašā kapitālistiskās valsts iejomā, viena no strādnieku cīņas daudzajām atzarēm ar šīsdienas mērķi. Proletariāts smelj dziļāk, vēršas plašāk un tiecas tālāk. Grandiozās masu demons-

trācijas visās pasaules malās tiecas pārgrozīt un pārveidot pašus iekārtas pamatus, ne vien novērst bezdarbu. No tām ar viņas simtu miljonu arī strādātāju un tomēr pusbadā mirēju pulkiem jāizaug proletāriskai cīņas dzejai un viņas teorētiskām deklarācijām.

Taču pats kļūmīgākais grāmatas ievadā ir teikums: «Neprasīt pēc estētiskām vērtībām, — cīņas laikā dot reālu spēku.»

Dzeja bez estētiskām vērtībām, — kas tā tāda ir par dzeju? Vai tā nav gaužām tuvu rada Frosa ieteiktajam romānam, kas nav nekāds romāns, bet «rokasgrāmata nākošiem cietumniekiem» ar dažādām lietišķām praktiskām pamācībām? Tad šī dzeja nemaz arī nav dzeja un dzejas nosaukums tai pielikts aiz pārpratuma.

Pārsteidzoši, ka taisni tiem, kas savā dzejas darbā noteikti iesāk ar teoriju, vēl tik pavisam sveša dzejas būtība. Tikpat vecā un jaunā estētika to ir pilnīgi noskaidrojušas un mazākais šajā vienā jautājumā vienis prātis. Arī gudrākie politiķi nedzejnieki ir sapratuši labi to, ko jaunie dzejnieki, liekas, vēl pavisam nesaprot. Par katru ikdienas parādību var rakstīt feļetonu un var rakstīt dzejoli, katru politisku jautājumu var iztirzāt publicistiski un attēlot dzejā, arī proklamāciju var uzrakstīt dzejā. Bet dzejai ir citāda priekšmeta uztvere, citādi izpausmes līdzekļi. Dzeja panāk to, ko ar prozas vārdu nav iespējams sasniegt. Viņa tāpēc ir dzeja, ka viņai nešķirami un neatņemami piemīt estētiskās vērtības, bez kurām viņa pārvēršas par pantos rakstītu prozu, par rīmētu publicistiku, par literatūras izdzimteni bez jebkāda reāla spēka.

Reālais spēks, proletariāta cīņas spēks, bez šaubām, ir tas, ko dzeja cenšas sniegt. Bet viņa to iespēj, tikai aizkustināšama un ierosināšama proletariāta īpatnējo estētisko uztveri un caur to saviļņojama, organizējama un spēcināšama visu viņu cīņas psihi, kas zinātnei, publicistikai un idejiskai propagandai tieši nav piesniedzama. Tam nolūkam kalpo dzejas estētiskās vērtības. Tās atmetot, līdzi tiek atmestas arī visas citas viņas vērtības, dzeja paliek nenozīmīga, tukša un lieka, bet dzejnieki — Sizifa akmeņu vēlāji proletariāta kalnā. Estētiskās vērtības ir dzejas pamats un pati būtība, — protams, pie tam viņām tāpēc vēl nav jābūt pilsoniskās dzejas sārtvaidzīšu un maigpirkstiņu vērtībām.

Aplamais ieskats par bezestētikas dzeju liekas arī vainīgs pie tā, ka jaunajā dzejā, no proletārisko vērtību viedokļa skatoties, līdz šim vēl maz pozitīva un paliekoša. Citēsim pašu pirmo dzejoli krājumā «Nost!», piepaturēdami arī viņa īpatnējo rakstības veidu:

—: ne jau futūristi,
Jauns laikmets
uzvarošs
plandās
starp purpuru
dekrētu loksnēs.
Šurp, biedri!
Biedri!
—: mandāts
uz uzvaru,
cīņu
— uz troksni!
Gan piešļūks spiegs
ar listi.
Resns polismens:
— dumpis!?
— Ā-aa!
Sauks sīkpilsonis:
— Fuu-tūū-rii-sti!
— Nost!
Majakovskis:
— nekā!
Mēs
—: ne jau futūristi
no anarķistsugas
trakās —
nav bumbas,
fugass,
pistoles,
tik —
sirds
kā sarkans plakāts.

Šo dzejoli var uzskatīt kā ilustrāciju krājuma deklarācijai. Ja viņa saturā meklējam attaisnojumu autoru pašu lozungam «Revolucionārāk!» — tad paliekam stipri vīlušies. Kas tad te īsti ir tas revolucionārākais? Aicinājums uz demonstrāciju, uz cīņu un uzvaru? Norādījums, ka demonstrantiem pielīdīs spiegs un polismens? Viss tas ir sen dzirdēts jau agrākajā revolucionārajā dzejā. Cīņas un uzvaras sauciens daudz skaļāk un iespaidīgāk atskan internacionālā proletariāta gadu desmitus dziedātā himnā.

Kaut kas «revolucionārs» tomēr ir šajā dzejolī, tikai no pirmā acu uzmetiena nepamanāms tiem, kas dzejā meklē revo-

lucionāro. Pārlasiet vēl un ievērojiet, ka dzejoļa pirmā puse ir salikta no divām pilnīgi atsevišķām, nesakausētām un nesakausējamām daļām. Pirmās sauciens uz cīņu piepeši apklust, pazūd spiegs un polismenis, to vietā iznirst sīkpilsonis ar savu izgaudoto «futūristi!». Un pretī tam tiek izbīdīts pats Majakovskis ar savu autoritatīvo «nekā!». Tātad revolucionārisms izpaužas iekš tā, ka dzejnieks izlietojis veco cīņas motīvu, tikai lai pataisītu pantu jaunā veidā, kas, pēc viņa domām, ir «revolucionārāks» nekā vecā Internacionāles sacerētāja dzeja. Man nu ļoti jāriskē tikt pieskaitītam nosodāmiem sīkpilsoņiem, bet tomēr jāatzīst katram acīm redzamais: tas ir mēģinājums sagāzt vecās poētikas metra un ritma likumus, tā ir «revolūcija» vienīgi tikai panta čaulā. Sīkpilsonim šoreiz taisnība: tie ir futūristi — lai arī ne no spējīgākiem. Krievu futūristi ar visām ērmībām tomēr patiešām iespēja manāmi iedragāt vecās poētikas kanonizētās, sasūnojušās formas, atsvaidzināt dzejas valodu oriģināliem brīva ritma un raksturības paņēmieniem, no strādnieku sarunas valodas ņemtiem dzīviem vārdiem un teikumiem. Šie iet pa izmītām un aizmirstām pēdām, pa kurām proletārisko dzeju līdzi aizvilkt nav vairs iespējams. Ar tīri formālistiskām mahinācijām proletariāta mākslai nevar būt nekāda sakara. Arī Majakovska autoritāte te nekā nelīdz. Viņam pašam vēl jākratās nost no veciem futūrisma sārņiem, ja tas vispār kad izdarāms, ka tā orgāniska nedziedināma talanta kaite.

Divkāršais apgalvojums dzejolī — «mēs — ne jau futūristi!» — tikai norāda uz paššaubām un apliecina taisni pretējo. Gluži futūristisks jau ir pats futūristu novērtējums: «no anarķistsugas trakās» ar bumbām, fugasiem un pistolēm. Pareizāk būtu vecos futūristus nosaukt par «anarķistsugu frakās», par sīkpilsoniskiem anarķistiem, kas viņi patiesībā arī bij savā dabā un ideoloģijā. Viņi mēģināja iet līdzi lielinieciskai revolūcijai un lielījās savā laikā: «Komunismam un futūrismam pieder nākotne.» Bet viņu bumbas, fugasi un pistoles tika dzirdamas tikai kailās versifikācijas frontē. Viņi dzirdēja revolūcijas troksni un iedomājās, ka troksni taisīt nozīmē taisīt revolūciju. Šī trokšņainība pavada viņus arī jaunajā Ļefa frontē. No futūrisma mantojuma arī tur viņi netiek vaļā. Konstruktīvisti un revolucionāri — viņi (Tretjakovs, Ceitlins u. c.) visciešāk aizstāv literāriskās formas pašvērtību. Stils, forma, pēc viņu domām, ir dzejā tas galvenais. Noliegdami kabineta estētiku, klasicismu, akadēmismu un sholastiku, sludinādami mākslas un dzīves divvienību, viņi tomēr paši atrāvušies no dzīves un palikuši par tīrākajiem lingvīnistiem un akadēmistiem.[XXXIII]

Viss tas ir redzams arī mūsu aplūkojamā kreisās frontes

dzejolī. Ne ar dzīvi, ne ar cīņas mākslu tam nav nekāda sakara. Sarkano karogu un dekrētu pieminējumi un skaļo cīņas frāžu savirknējums tikai tam nolūkam, lai būtu kur pakāpties savas futūristiskās *ars poetica* demonstrēšanai, drīzāk jau izskatās pēc proletariāta patiesās cīņas un viņas simbolu profanācijas.

Aicinājums «Uz troksni!» — tas zīmīgākais visā dzejolī, patiesībā to vajadzēja viņam likt virsrakstā. Tā ir tieša majakovščina ar viņas bumbām un fugasiem tukšā panta formas «revolūcijā». Ar troksni vien nekas izkurtējis ne dzīvē, ne dzejā nav sagāzts. Vecās iekārtas pamati sāk drebēt taisni tad, kad strādnieks met darbu un dārdošie kapitāla kalpotāji fabriku korpusi paliek pavisam klusi. Jaunā, proletāriskā dzeja nerodas no Majakovska anarhistiskās «pērkonīgās aurošanas», bet tieši no tā organizētā spēka, kas aug proletariāta masu psihē, mērķa gribā un cīņas aktivitātē.

Arī kā formālistisks versifikācijas darbs dzejolis nav izdevies. Domas asuma, pārdzīvojuma spraiguma, dinamiskas trauksmes, aktīvas ierosmes, izteiksmes ekonomijas principi tajā palikuši nepiepildīti. Uzmanas koncentrācija zināmā mērā sasniegta, atmetot nost ne vien gleznas un tēlus, bet arī visas pārējās vārdu nošķiras un paturot vienīgi substantīvus ar dažiem saikļiem. Tikai tad sastatam jābūt stingri apsvērtam, lai netraucētu aizvērptās domas loģisko gaitu, lai to sakāpinātu un tad aprautu iespaidības augstākā momentā. Nekāda vienība te nav iespējama jau aiz pieminētās divdaļības paša dzejoļa saturā. Arī viņa virsbūve skaldās un dalās tikpat loģikā, kā tehniskā konstrukcijā. Pirmajā pantā taču nepārprotami runāts par revolucionāru cīņu un cīnītājiem. Bet tad otrajā, kas sākas ar spiegu un polismeni, pavisam dīvains ir sīkpilsoņu beigu sauciens — «futūristi!» — un tāpat problemātiska Majakovska piepeša parādīšanās. Vai galu galā dzejnieks ar «biedriem» patiešām nav domājis savus futūristu biedrus, kas reiz arī trokšņodami staigāja pa ielām? Bet kam tad tur atkal spiegs un polismenis? Futūristi valdībai un tās policijai bij pilnīgi nekaitīgi un nebīstami, mazākais spiegam tur nebij it nekādas daļas.

Arī atsevišķos konstrukcijas paņēmienos dzeja ir nepārdomāta, pat aplama. Aicinājums pa šādiem etapiem un šādā kārtībā — uzvara, cīņa, troksnis — ir galīgi absurdisks. Ja jau uzvara ir pirmā, kam tad vēlāk vēl cīņa un troksnis? Tas ir gluži tas pats, kā kad kāds sasapņojies tautisks dziedonis jūsmo: zelta saulīte uzlec, un zila gaismiņa aust. Šis pēdējais vēl kaut kā var taisnoties ar to, ka viņš sajūsmojies, nav ievērojis, kas bij pirmais, saulīte vai gaismiņa, un ka jūsmām vispār nav loģikas. Pirmo neattaisno nekas. Dzeja, kura atzīst tikai spēka

iedvesmu saturā un lietišķību panta konstrukcijā, nedrīkst aizmirst, ka ar katru vārdu saistās zināms jēdziens, bet domas gaitā jēdzieni novietojas noteiktā, cēloniski sakarīgā virknē, kāpēc arī viņu apzīmētāji vārdi dzejolī tāpat sarindojami noteiktā kārtībā, nevis pavirši sajaucami juku jukām. Liela bezgaršība izpaužas alegoriskā gleznā, kur jaunais uzvarētājs laikmets «plandās starp purpuru dekrētu loksnēs». Arī sarkanais karogs «plandās»! Ikvienam latvietim vārds «plandās» saistīts ar nicinājuma un zaimojuma noģiedumu, — un to taču dzejnieks vismazāk būs gribējis. Ja arī kādā vecākā revolucionārā dziesmā šis vārds minēts kopā ar sarkano karogu, tad tikai tāpēc, ka to dziesmu sacerējis nedzejnieks, bez īstas valodas sajūtas. Birģelis, Pirmajā Maijā pa durvju šķirbu palūrējis, noņurd: «Atkal sarkanā lupata plandās,» — un mēs viņu saprotam gaužām labi, viņš domā loģiski un pasaka pareizi, ko domā.

Vispār gluži bez estētikas tomēr neiztiek arī šī dzeja. Brīvā ekspresīvā panta kārtojums un viņa grafiskais veids nav tikai līdzeklis tīri loģiskai uztverei, bet tāpat arī estētiskam iespaidojumam. Konstruktīvisms viņu bieži, dažādīgi un ar sekmēm izlieto kā jaunās estētikas ieroci pretim vecās liriskās mākslas muzikālismam un gleznie cībai. Kā spēcīgs dailes elements, viņš arī dabīgi iederas proletāriskās dzejas stilistikā.

Izteiksmes koncentrācija, lakonisms ir viens no jaunās dzejas pamatprasījumiem. Tomēr vienā dzejā trīs reizes atkārtotais zīmju simbols (—:) atkārtodamies zaudē savu pirmējo svaigumu un nozīmību. Varam jau noģist, kādus ievada un palīga vārdus un teikumus viņš atvieto. Varam iet vēl tālāk un vairāk citu rindu vietā likt īsas nojēguma zīmes. Bet visam ir savs mērs, lai gan arī klasiķi saka to pašu. Spartanizēt un asketizēt izteiksmi der tikai līdz zināmai robežai, citādi var nonākt pie tā, ka sākam viņu drukāt stenogrāfiskām vai telegrāfa zīmēm, kuras darba cilvēks vienkārši vairs nesapratīs. Un interpunkcijas simbolisms — tas nav nemaz labāks par veco mistisko un metafizisko simbolismu.

Pārmērīgais Majakovska iespaids bojā vēl daudzus dzejoļus šajā krājumā. «Rīkojums antimilitāristiem Nr. 1» jau ir tiešs nospiedums ar to pašu Majakovska daudzkārt lietoto klišeju «приказ по армии...». Klišeja dzejā ir tas visnevērtīgākais, visnopietnāko lietu tā padara banālu.

Nopietns uzdevums jaunās dzejas tendencē un stila mēģinājumos ir izmest pilsoniskās lirikas salkano gleznu bagāžu, meklēt dzīvu, saturā spraiganu, izteiksmē sulotu vārdu no strādnieka ikdienas valodas. Uz ielas, tirgū, kabakos tos meklēja Majakov-

skis, pa viņa pēdām arī latviešu kreisās frontes dzejnieki. Viņi runā par strādnieku «protestbļāvieniem», atkal nepatīkami un pretīgi atgādinādami jau pazīstamos «plandošos» karogus. Viņi grib būt pēc iespējas skaļāki un trokšņainākі, bet neuztver ne parādības īsto saturu, ne arī panāk meklēto iespaidu. Bļauj žūpa, savā dulnumā pa tumšu nomales ielu mājup ļepodams, bļauj automobilī saslānījušies piedzēruši korporeļi, bļauj tirgus sievas, sapuvušiem gurķiem apmētādamās, bļauj skauti pie ugunskura, ap teļādu ākstīdamies. Strādnieku pulks nebļauj pat nāvīga naida protestā un nevaldāmās dusmās. «Viņa nost!» — ir apzināts sagrāvējs un ārdītājs kolektīvs sauciens. «Viņa lai dzīvo!» — organizētu masu mērķagribas vienots kliedziens. «Transportniek, ko tu kaujies? Ko tu ļurbojies?» — «Koceniek, kungam biksēs līdēj, — cik ilgi līdīsi?» — «Nevaram vienu dienu simtu resnu utu, baru mauku zīdā bedrē ietriekt!» — Izmocītam strādniekam pasprūk arī kāds biezāks rupjāks vārds, bet aplami domāt, ka tādu vārdu salase nepieciešama arī strādnieciskai dzejai un ka ar to iespējams «dot reālu spēku» strādnieku cīņai. Aplami domāt, ka lamāšanās ir strādnieka ikdienas valodas raksturīgs un neatlaižams piederums. Tas tirgus bābu, podradčiku, plostu karņiku, pulieru, miesniekmeistaru un saimniekpapu žargons, no kuriem arī nedisciplinētais strādnieks to aizguvis, tāpat kā vēl daudz ko no tā saucamās pilsoniskās kultūras. Tas nav tālāk kultivējams, bet gan līdz pēdējai paliekai izmežams laukā līdz ar pārējām kapitālistiskās iekārtas un vergu laiku atkrišņām strādnieku psihē, parašās, ikdienas dzīvē un valodā. Pie tās pašas strādnieku «sakāmvārdu un parunu» vācēju metodes turēdamies un viņu ikdienas darbu tēlodami, jaunie dzejnieki nonāks līdz dīvainām konsekvencēm. Ir taču strādnieku sarunā uz ik soļa dzirdami tādi vārdi kā «vaservāgs», «šturmaki», «feierāms», «cālunga» un tūkstots līdzīgu. Kāpēc tie lai būtu dzejas mazāk cienīgi nekā izlase no lamu vārdu leksikona?

Leksikas meklējumos kreisās frontes dzejnieki ir pilnīgi uz meža ceļa. Saimnieciskā un garīgā kultūrā strādniecība pati laužas uz augšu, — kāpēc dzeja, kura grib būt viņas dzeja, mēģina to noturēt pie vecā valodas žargona, kas palicis nederīgs jaunā apzinīgā spēka un patiesu proletārisku emociju izpausmei? Pārradikalizējušies futūristi ir saprotami. Apzinādamies vai ne viņi mēģina tikai piemēroties strādnieka šaidienai, būt revolucionārāki par revolucionāriem, imponēt ar savu pārdrosmi, kliedzošiem pantiem un rupjību kolekcijām. Latviešu kreisās frontes dzejniekiem jāatsvabinās no viņu iespaida, no tiem, kas ir gan nokāpuši lejā, bet nespēj augšup līdzi un priekšgalā iet.

Lai nemēģina tā saprast, ka te atkal runa par virzienu at-

pakaļ pie zilpuķu lirikas un nolaizītām mietpilsonisku salonu frāzēm. Tas viss atrodas citā plāksnē un pavisam citā pasaulē. Strādnieku ikdienas valodu un līdz ar to arī viņu dzejas valodu veido darba un cīņas psihe un neatlaidīga, aktīva mērķa griba. Tā ir tuvāka darba un cīņas dzīvei, tiešāka, konkrēti izteiksmīgāka, skarbāka, birģeļa ausij rupjāka, arī skaļāka, tāpēc ka viņa nerunā lēnkrēslā iesnaudušai jumpravai, bet tūkstošgalvainai masai. Bet arī tirgū un kabakā var noklausīties ko citu, ne tikai buržuju lamāšanu. Vēl labāk to var dzirdēt apzinīga strādnieka dzimtā un darbā, strādnieku sapulcēs, disputos, kultūras svētkos un pat cietumu kamerās, kur strādnieciskā kultūra pārmāc pat iesīkstējošo ielas un aizrestu huligānismu. Īsto strādnieku valodu veido darba un cīņas dzīve un izkūpina viņam nepieciešamā zinātniskā grāmata un tikpat nepieciešamā daiļliteratūra. Šajā valodā vairs nav nekā no podradčiku un kabaku žargona, un, ja viņa vēl nav izaugusi par pilnīgi patstāvīgu šķiras kultūras ieroci, tad jaunajai, augošai dzejai pirmais pienākums palīdzēt viņai par tādu izaugt. Kreisās frontes dzejnieki nebaidās riskantu, neparastu, tīri tehnisku, strādnieku lasītājam līdz šim gluži svešu versifikācijas konstrukciju, lai atradinātu viņu no vecā, pierastā, pilsoņu gaumei piemērotā liriskā panta. Kāpēc šinī jaunajā eksperimentālajā formā neieveidot arī topošā kulturālā strādnieka valodas vielu bez visu žargonu piemaisījumiem?

Franču kalambūristi teica, ka dzeju rakstot tikai par to, par ko neesot vērts prozā runāt. Mēs, protams, tā nedomājam. Tomēr sešu dzejnieku krājumā ir vairāki dzejoļi, pie kuriem rodas jautājums: kādēļ viņi rakstīti, ja bij vērts to pašu pateikt prozā? Dzeja taču vēl nerodas no tā vien, ja rindu salauž trijos četros gabalos vai pat sadrupina atsevišķos vārdos un tos paraksta citu zem cita. Šādi darinājumi ir apnikuši jau no dekadentu laikiem un gadiem ilgi piegādājuši vielu zobgalu kalendārniekiem. Par dekadentu ērmošanos varēja pasmieties, jauno dzejnieku «stila» meistarojumi sacelļ nopietnas bažas par proletāriskās dzejas nākotni. Piemēra dēļ šādi panti:

> Āres ar sauli un vējiem, un dzīvības plūsmu šiem ļaudīm
> ir svešas kā drošas un dvēseles s t r a u j u m a
> p ā r r a u t a s runas, kā graujoši smiekli p a r t i k u m i e m veciem, kas apsūb.

> Izskrējis ārā uz ielas, es ekstāzē liesmainā, spējā, kas
> izgrand kā pērkoņa grāviens pēc k l u s u m a
> b a i g a, — traucos un traucos.

Kāda loģikas, emociju vai stila vajadzība pārraut pušu nedalāmi vienotus vārdus — «klusuma baiga», «straujuma pārrauta», «par tikumiem»? Tikai tā, ka rinda pilna, papīra vairāk nav un tāpēc jāsāk no jauna. Bet tā ir ļoti problemātiska vajadzība. Brīvais pants nebūt nav vienkārši sadrumstalota proza, bet gan dzejas forma, nesalīdzināmi grūtāka par sonetu, trioletu un citiem vecajiem ērtiem šabloniem. Katram teikuma pārrāvumam, katrai pārlauztai rindai, līdz ar loģisko pauzi tās beigās, tāpat jāatbilst dzejiskās domas īpatnējam ritmam, intelektuālai ievirzībai vai emocionālam ieviļņojumam. Ja kāds domā, ka brīvais pants radies tikai tāpēc, ka viņš ir vieglāks par atskaņoto un zināmā metrā saistīto, tāpēc, ka pie viņa un ap viņu nemaz nav galva jālauza, tas lai bez kavēšanās atgriežas pie tā paša vecā četrpēdu jamba. Tur mazākais var mantot nojautu, kāpēc dzejas formas vispār pastāv literatūrā un kādēļ pantos raksta to, ko citkārt varētu taču pateikt arī prozā.

Ja jūs izlasāt sekojošu tēlojumu:

«No mūsu veseru sitieniem, no mūsu muskuļainām rokām, ak biedri, jāpārveidojas šai pasaulei un jāaust viņai — lielai nākotnei,»

— tad tūliņ zināt, ka tā ir no Hervēga un Freiligrāta laikiem pazīstamā romantiskā alegorija strādnieku cīņai pret kapitālismu un par sociālismu. Atmetot nost teikuma saturā tikpat idejiski, kā emocionāli traucētāju nopūtu «ak» un pārāk jau nolietoto pilsoniski sentimentālo «jāaust», tad, mazliet pārkārtojot vārdus vairāk saskaņā ar valodas loģiku, dabūjam gan daudzreiz dzirdētu, bet revolucionāram strādniekam allaž nozīmīgu frāzi. Bet sešu dzeju krājumā viņa rakstīta šādi:

No mūsu veseru sitieniem,
no mūsu muskuļainām rokām,
ak biedri,
jāpārveidojas šai pasaulei
un jāaust viņai —
lielai nākotnei!...

Tātad divu rindu vietā te ir sešas. Bet vai ar to proza jau ir pārvērtusies par dzeju? Ko viņa lasītājam dod vairāk, mazāk vai citādu nekā vienkāršs teikums parastā rakstībā? Ne idejiskā uztverē, ne jūsmas noskaņā, ne viņu abu izpausmē, ne grafiskā simbolikā nav nekā tāda, kas katrā ziņā prasītu versificēt šo mazliet patētisko, mazliet liriski noskaņoto prozas frāzi.

Tā tomēr vēl ieskatāma par samērā labu prozu. Bet grāmatā ir arī stipri daudz pavisam sliktas:

Tie ložņā un pazūd —
vai viņi tik ir maz suņi,
vai rēgi šais naktīs, kas negulētas? —
Tur pienāca arvien,
Bet pāri netika nekā.

«Vai viņi tik ir maz suņi,» — ka dzeja tā nav, to jau auss vien pasaka, bez kaut kādas poētikas analīzes. Bet arī proza tā ir gaužām bēdīga, tāpēc ka nelatviska, gramatikāliski nepareiza, jau domu rakstā stipri koriģējama, bet no grāmatas ar uzrakstu «Dzejas» bez žēlastības strīpojama laukā. Ja autors pats šo rindu uzrakstītu pārlasījis, arī bez sevišķām panta mākslas zināšanām, ar valodas nojautu vien viņš uztvertu visu to celmainību, to absolūto neritmiskumu, kas šādiem savārstījumiem liedz vietu jebkurā drukātā darbā.

Ārī neloģisku alegorisku gleznu netrūkst sešu dzejā:

Miers
tiek
vēl žņaugts starp frāžu ķēdēm.

Gribēts vienkārši pateikt, ka pilsoniskie pacifisti ar savām runām nemaz neveicina miera ideju. Bet kāpēc te iedomāties kaut kādas, lai arī simboliskas ķēdes? Vai no viņu tukši patētiskām un liriskas jūsmas pilnām frāzēm (Kudenhovs-Kalergi) var sasiet ķēdes? Un pie tam vēl tādas, ar kurām «žņaudz»! Un pie tam vēl žņaudz «starp» šīm ķēdēm! Miera «žņaugšana» vispār ir grūti iedomājama lieta. Kreisās frontes teorētiķi ar pilnām tiesībām met laukā pārāk jau atsaldinātās, izvirtušās, estētiski atrofējušās simboliskās gleznas. Viņiem visciešāk būtu jāraugās, lai kreisie dzejnieki tās atkal neuzlasa un no otras puses nesavelk dzejā iekšā.

Elementāru valodas kļūdu krājumā ārkārtīga bagātība («Manas nabadzīgās gleznas sarāva...»). Visnepatīkamākas viņas tur, kur domu tukšums mēģināts aizslēpt ar vienkārši un uz labu laimi kaut kā sakabinātām vārdu virknēm, paļaujoties neskaidrai, jēkabsoniski liriskai jūsmu plūsmai («Man grīļojas smadzeņu tilti: tur kustība duna caur gaisiem, ar pilsētām laikmets tur traucas.» — «Prāts kauc man no pieres kā taure uz cilvēku sirdīm, uz darbu.» — «Uz staciju spiežos caur centru un redzu: vecvecās dzīves bez rītdienas salonu durvīs»). Kreisās dzejas necienīga ir futūristiskā niekošanās, piemēram, teikuma rakstīšana ar mazo sākuma burtu pēc punkta. Visas tam-

līdzīgas mahinācijas izmēģinātas un sabanalizētas jau pilsoniskajā dzejā. Nekādu revolūciju ar to sacelt nevar un arī nekādu jaunu stilu nodibināt.

Žurnāla «Kreisā Fronte» dzejas nodaļa pārāk šaura, lai tur jau spilgti būtu iezīmējies jaunais virziens. Visumā tur atrodamas gandrīz visas tās pašas raksturīgās īpašības kā krājumā «Nost!». Naids pret veco pasauli un tās dzeju izskan spēcīgos, skaļos, izmeklēti rupjos saucienos («Ak bļauri, ak žeiras.» — «Apaļi ļaudis, kam pakakles tuklas un vēderi lieli»). Tieksme uz jauno, reālo, ārdošo («Mēs nerakstām diezgan vēl asi, nerakstām rupji un patiesi»). Starp dzejas rindām bieži ieviešas pavisam prozaiska proza («Krīt tikai svarā augums. Pa daļai arī dievbijīgais sejs.» — «Vai vēl jāsaka, ka viņi laižas uz galu?» — «Vai var maz jautāt, kas uzvarēs?»). Retumis pagadās arī pa kādam pavisam aplamam teikumam («Mums izdzenas sviedri uz pieres»). Kailu lozungu visur par daudz, bet pret tiem jau cīnās pats žurnāla redaktors. Dzīves un dzejas dzejoļos par maz, tur tikai paši dzejnieki var sev palīdzēt.

«Nost!» un «Lai dzīvo!» — tie ir kreisās frontes dzejas galvenie saucieni. Tie ir arī cīnītāja proletariāta saucieni un paliks, līdz kamēr šī pasaule nebūs pārveidota pamatu pamatos. Dzīvē tiem jau sen pilnīgi noteikts konkrēts saturs. Bet dzejā, atkārtoti vien, tie bieži izklausās lieki. Dzejai nav tikai jāatbalso dzirdētais un zināmais, bet jāiebalso viņš dziļāk, lai tur līdzi sauc visa strādnieka orgāniskā būtne. Jāieviļņo arī tie intelektuālie un psihiskie spēki, kur dzīve un proletāriskā zinātne vien nespēj piekļūt. Kāpēc nost un kādēļ lai dzīvo, to strādnieks zina arī bez dzejas. Dzejai šis zināmais jāpadara arī par konkrētā tēla redzamu, ik acumirkli sajūtamu. Viņai jābūt tam dinamiskajam spēkam, kas atziņu un gribu pārvērš tādā dzīvības instinktā, kāds, piemēram, ir dienvidu lidotājiem putniem. Ar lozungu publicistisku atskaņojumu vien to nevar panākt. Tur palīgā jānāk jaunajai estētikai. Kreisās frontes dzeja jaunās estētikas meklējumus ir sākusi no ārpuses, no stilistikas, no formas problēmas, no versifikācijas eksperimenta, pie kura bieži vien arī palikusi. Jaunās formas darinājumi pēc majakovskiskiem paraugiem iznāk meklēti, māksloti un salauzīti, ne vienmēr tie atbilst proletariāta viengabala pasaules uzskatam un saskan ar tā vienotās gribas un mērķi apzinātājas cīņas psihes tieksmi. Kreisās frontes dzeja ir vēl pašā pirmajā attīstības gaitas posmā. Līdz šim tā uzrāda tikai atsevišķus mēģinājumus, detaļu veidojumus, vispār priekšdarbus. Līdz monumentālai proletariāta dzejai vēl tālu.

5

Kreisās frontes stāsts

Kreisās frontes literatūrā uzglabājusies viena raksturīga parādība, kas piemīt arī visai līdzšinējai latviešu rakstniecībai, — dzejas kvantitatīvais pārsvars par beletrisko prozu. Tas nesaskan ar proletariāta literatūras prasījumiem un neatbilst arī pašas kreisās frontes literatūrteorētiskajam sliegumam (предпосылка). Dzejai daudz grūtāk sameklēt prasīto kopējo pamatu ar lietišķo literatūru. No tās viņu šķir un joprojām nenovēršami šķirs īpatnējais priekšmetu uztveres veids, bet it sevišķi jau patstāvīgā izteiksmes forma pantos, ritmā un grafiskā attēlā. Vienota stila veidošanās te gandrīz nemaz vēl nav nomanāma. Daudz vieglāk tas iespējams prozas beletristikā, kura saturā un veidojumā publicistikai tuvāka. Stāsts būtu arī dabiskais sagatavojuma veids tai monumentālajai proletāriskai mākslai, par ko runā visas kolektīvās deklarācijas. Bet šimbrīžam jaunie rakstnieki mums vēlreiz uzsver, ka latvieši ir liriska tauta un visvairāk un vispirmāk raksta dzejas.

Līdzās sešu dzejnieku grāmatai «Nost!» «Kreisās Frontes» pirmajos piecos numuros atrodam dažus stāstus, kuros iezīmējas sagaidāmās jaunās prozas tendence. Patiesībā tās ir vēl tikai īsas skices, bet tas saprotams jau tāpēc vien, ka žurnāls pēc sava apmēra un programas pagaidām nav domāts plašāka vēriena darbiem. Un arī tāpēc, ka lielāka stila episkam sacerējumam nepieciešama arī lielāka literatūrtehniska gatavība, pie kuras tiek ar īsāku tēlojumu un beletristisku skiču palīdzību.

Tomēr arī jau šajos sešos mēģinājuma darbiņos kreisās frontes pamats zem kājām samanāms ciešāk nekā dzejā.

Dzeju grāmatā un visos dzejoļos dzirdam tikai lozungu: «Nost!» un «Lai dzīvo!». Un izpaužas viņš tik vispārējā pazīstamā uztverē un izskaņā, ka īstenībā viss krājums izliekas kā viena paša motīva pārmodelējums sešos diezgan nespilgtos, sīkumos atšķiramos veidos. Sešos stāstos šīs sižetiskās vienmuļības vairs nav.

Divi no tiem [XXXIV] ieved tieši strādnieka darbā — tajā pasaules plašumā, ko proletāriskā rakstniecība neizsmels gadu simteņos. Pilsonim, kas fizisku darbu pazīst tikai no pakašņāšanās ap kādu puķu dobi vai no kāpelēšanas Bastejkalnā aiz diētas un mociona priekšrakstiem, viņš liksies pavisam vienkāršs un neinteresants, mākslas tēlojuma necienīgs. Darbu kā stāsta sižetu izvēlēties drīkst tikai proletārisks rakstnieks, kas pats ir strādnieks. Kreisās frontes stāstu viņš arī rakstījis.

Sižeta vienmuļība te jau neiespējama vienkārši aiz darba profesiju dažādības. Simtējādi darba veidi par sevi vien jau atver nepārskatāmu literāriski veidojamas vielas bagātību. Ja te vispār kāds salīdzinājums iespējams, tad varētu noteikti sacīt, ka proletāriskai literatūrai nesalīdzināmi lielāks pamata un apgrozības kapitāls nekā pilsoniskai tās noleijerētā mīlestība. Tas ir jauns, nupat kā atrasts, vēl neizmantots, tikai rakstniekam-strādniekam vienīgi pieejams. Varenus politiskas cīņas dzejoļus ir rakstījuši arī strādnieku šķiras līdzjutēji, revolucionārie pilsoniskie inteliģenti. Darba dzīvi un pārdzīvojumus reāli attēlot spēj tikai tas, kas pats tos reāli un tieši izpazinis. Darba tēlojumi ir arī tie, kas novelk asu, nepārkāpjamu robežu starp proletārisko rakstniecību un pilsonisko. Ar tiem, ne ar futūristiskiem formas eksperimentiem, sākas jaunā māksla. Kreisās frontes stāstu rakstnieki ir uz pareiza ceļa.

Stāstā «Bads un darbs» tēlots krāsotāja darbs. Vilcienu pa vilcienam, reāli patiesi lasītājam norisinās šķietami vienmuļais, patiesībā ārkārtīgi komplicētais darba process. Tomēr tas nav vecais, fotogrāfiskais reālisms, tikai no ārienes vērstā darba inteliģentisks apraksts, kādus sastopam, piemēram, Zolā romānos. Dzīvs cilvēks tur strādā, rakstnieks labi pratis likt mums izjust līdzi krīta maisa smagumu uz viņa muguras, dedzināmās vecās krāsas smaku viņa nāsīs, viņa saliektās muguras tirpumu, augu dienu aizziežot plaisas un dobuļus grīdā. Otrā stāstā «Neorganizēto bij daudz» redzam galdnieku veselas nedēļas darbā. Viņš taisa rakstāmgaldu, un mēs skatām līdzi, kā kustas viņa rokas, kā zāģis šķeļ cieto dēli un ēvele nograuž to gludu. Visa sarežģītā darba procedūra atzīmēta metodiski, pakāpeniski, rūpīgiem vilcieniem, — jābaidās, ka atkal nenāk Fross ar savu savādo lietišķās literatūras teoriju un neapgalvo, ka tie nav nekādi stāsti, bet «rokasgrāmata nākošiem krāsotājiem un galdniekiem». «Rokasgrāmatas» tās būtu pavisam vājas. Nevienu grīdu pēc tām nevarētu izkrāsot un nevienu galdu uztaisīt. Kā mākslas tēlojuma viela šī lietišķība ir padarīta dzīva, tā saista lasītāja uzmanu pie darba gaitas un ieskaņo viņa psihi turpmākam un tālākam, kas rakstnieka nodomā.

Varam labi iedomāties, kā nošķauksies pilsoniska jaunkundze un pieri rauks vai nosmīnēs viņas rakstnieks pie šī darba tēlojuma. Ja viņš pats sava stāsta deviņās nodaļās vēl sīkāk un pedantiskāk iztēlo, kā kāds iejūsmināties mīlētājs mocās un lauzās ap savu iecerēto, bet tikai vēl desmitā to uz kušetes vai kādā krūmmalā dabū savā varā, — tad tā ir neapskaužama māksla. Jo tur ir puķes un smaržas, zīda zeķes un visādi «ah!» un savs katram saprotams nolūks un mērķis. Bet kāds nolūks

var būt tēlojumam, kur līme smird un vecas, blakšu apsēstas tapešu lupatas mētājas pa grīdu?

Tomēr savs nolūks ir arī te, to izmana vienīgi tikai proletāriskais lasītājs. Un tāpēc, ja tā arī vēl nav proletāriska māksla vārda pilnā nozīmē, tad ceļā uz turieni viņa ir. Un tas arī šiem nepilnīgajiem tēlojumiem piešķir ievērojamu nozīmi.

Fotogrāfiskais reālisms ir statiska māksla, tātad pilnīgi sveša proletāriskai, kuras satura pamatos dinamika, aktivitāte, cīņas griba un tieksmju ierosme. Te ir sociālais reālisms, kas fiziska darba procesā un viņa sajūtas tēlojumā parāda, kā šī sajūta un pārdzīvojumi iespaido strādnieka psihi, kādā virzienā sliec viņa domātāja intelektu, kā ieviļņo viņa asinis un ierosa viņa gribu. Algas darbs kapitālistiskā pasaulē ir slogs un mokas. Vienā stāstā strādnieks izspiež no sevis pēdējo spēka pilienu, lai tikai nopelnītu dienišķas maizes garozu. Otrā viņš tiek dzīts kā jūga kustonis, lai vairāk peļņas iesistu kunga kabatā. Bet abi tie beigās saiet vienā gultnē — tieksmē pēc vienotās cīņas pret verdzību un par labāku nākotni. Arī tas ir mērķis tikpat dzīvē, kā literatūrā. No darba cilvēka viedokļa pat mazliet nopietnāks nekā pavāļāt pa zāli kādu jaunkundzi zīda zeķēs.

Divi nākamie «Kreisās Frontes» beletristiskie darbi nesmeļ vielu tieši no darba dzīves, bet tomēr no proletariātam pārāk pazīstamās pasaules tagadējās iekārtas valstī [xxxv]. Ieslēgtie, skiču virkne no cietuma, kas šīlaika strādniekam pilnīgi saprotamā kārtā atvieto tikpat ziemas sezonu galvaspilsētas dzīvoklī, kā vasaras izpriecu kādā kūrortā. Nav nekādas izredzes, ka arī jaunākajiem strādnieku literātiem tuvākā nākotnē cietums nebūs tā iestāde, kur viņi dabū iespēju un laiku literāriskām pārdomām un mēģinājumiem. Darbs, cīņa un cietums — tā arvien vēl ir strādnieku un viņu dzejnieku dzīves svētā trīsvienība. Politisko cietumu mums jau dzejā un prozā daudzkārt tēlojuši Leons Paegle un Linards Laicens, demokrātiskās republikas permanentie cietumnieki. Kreisās frontes rakstniekiem te tikpat fābulai, kā viņas veidojumam labs paraugs priekšā. Jāatzīst, ka fābulā skices autors pie tā arī turējies — gan nu ne tik cieši, lai varētu runāt par trafaretu un atdarinājumu. Pirmajā skicē ir Pirmā Maija demonstrācijas tēlojums — vispārējā, sen pazīstamā cietumnieku protesta demonstrācija un solidaritātes apliecinājums biedriem ārpusē un tāpat pazīstamais cietuma administrācijas mēģinājums ar durkļiem un karceriem izjaukt šo solidaritāti. Aprakstītais referētais tēlojums ieturēts pilnīgi publicistiskā stilā un nesasniedz daiļliteratūrā nepieciešamo lietišķību, idejiska ierosinājuma un estētiski emocionāla ieviļņojuma

iespaidu. Priekš tā viņa veidojumā par maz individuāli īpatnēja. Līdz šim vēl neredzēta, kas vienīgais beletristiskam darbam piešķir eksistences tiesību un nozīmi. Otrajā skicē tikpat sociāli, kā psiholoģiski visai svarīga tēma — par to, kā karš ar obligatorisko slepkavošanu un laupīšanām nenovēršami padara cilvēku par noziedznieku, kuru tad tiesā tie paši, kas viņu izmācījuši. Problēma pārāk sarežģīta, lai pusotrās lappusēs ar to tiktu galā. Skice ir un paliek tikai paviršs skicējums ne aiz stilistiskās koncentrācijas nolūkiem, bet vienkārši aiz iesācēja nevarības veikt tik plaši ietvertu vielu. Viņš vēl neapjauš, ka impresionistiskā skicē nevar iespraukt to, kas pēc savas dabas prasās episka stāsta veida. Apmēram tas pats jāsaka par pēdējām divām skicēm. Cietuma iekārtas nejēdzība, necilvēcība un šausmas diezgan gaiši tiek redzamas publicistiskā pārstāstījumā un naturālistiski pareizā aprakstā. Psiholoģiska dziļuma viņām trūkst un līdz ar to trūkst arī īstas mākslinieciskas iespaidības.

Stāstā «Pieci smejas» ir vecu vecā fābula par viena likteņa biedriem, kuri pēc laika sastopas, apstākļu pārveidoti un tāpēc arī garīgi sveši. Katru no viņiem laiks ir aizbīdījis pa savu ceļu un dzīve salauzusi savā īpatnējā veidā. Neko nekait, ja šo pašu pārveida problemātiku gluži tādā pašā beletristiskā izveidā jau pirms gadiem mēģinājis proletariāta un viņa mākslas lielākais ienaidnieks — mācītājs Andrievs Niedra [XXXVI]. Pret melanholisko romantisko jūsmu jo labāk izmanāms reālistiskās sociālās domas spraigums. Simbolistiskā smieklu caurskaņa vietām nav orgāniski iekļauta psiholoģiskajā risinājumā, tāpēc izklausās uztiepta un manierēta. Sociālu parādību uztverē un idejiskā izdomā šis būtu labākais starp «Kreisās Frontes» jaunajo stāstiem, bet viņa literāriskā forma ir pavisam nepieņemama. Īpatnējā proletāriskā stila meklējumos stāsta autors noklust uz tās pašas kļūmīgās tekas, kur jau redzējām kreisās frontes dzejniekus. Izteiksmes oriģinalitāti viņš domājas vienkāršā literāriska teikuma vārdu pārstatījumā, kuram nav nekāda motīva un tāpēc arī nekāda attaisnojuma: «Jau brīdi labu aiz muguras stāvu.» — «Pa Vidzemes šoseju steidzos.» — «Jau augšā pa trepēm un dzīvoklī esmu.» — «Tur mēbeles divas.» — «Es saimnieka roku spiežu.» Kā redzams, pārstatījums un parastā latviešu teikuma jauninājums pastāv iekš tam, ka izteicēju pārvieto pašās teikuma beigās. Katra teikuma sastatā iespējami dažādi modulējumi, nepieciešami zināmas domas noveida vai emocijas noskaņas izpausmei. Pēc teorijas, jaunā stila galvenais uzdevums — lakonisms, koncentrācija, izteicamās domas asums. Augšējos citējumos sastopams pilnīgi pretišķais. Ar izteicēja

pārvietojumu teikums ir tikai ģermanizēts, padarīts dziedošs, stiepts un lirisks. Rakstītājs meklējis vienīgi tikai ārējo oriģinalitāti, neapjauzdams valodas iekšējo būtību un neprazdams izlietot to kā apzinīgi stilizējamu elementu. Ņemdams vērā liriķu atzinumu, ka «mēs nerakstām vēl diezgan rupji», rakstnieks pārāk cenšas izlabot šo kļūdu: «Mēs šķiroties izbērām asaru maisu.» — «Izveļ pār lūpām dziļu nopūtu.» — «Pret nelielu ezeru noveļas saule.» — «Ieveļas gultā zem sarkanās segas.» — «Bet nu man jābrauc uz podu.» Ar šo velšanu un viļāšanu taču neizteic nekādu īpatnēji reālistiski skatītu parādību un nepanāk raksturīgāku un dziļāku iespaidojumu, bet gan traģisku notikumu padara estētiski banālu.

Divi pēdējie prozas darbi — «Svētki» un Linarda Laicena «Karogu briesmas» [XXXVII] tikpat pēc sižeta uztveres, kā apstrādājuma — feļetonistiska rakstura, tātad no teorijas atzītā beletristikas pamatžanra. Sevišķi pirmais ir noteikti sīkfeļetonistisks aizsargu svētku tēlojums, pievilcīgs ar autora kritisko vērotāja skatu, īpatnēju sarkasmu un dzīvu, ekspresīvu izteiksmi. Ārēji izpūstā un apzeltītā, iekšēji un banālā kavalkādē uztverti tie zīmīgākie momenti un uzmesti asām karikatūras švītrām. Viens no labākajiem feļetoniem kreisās frontes beletristikā, tikai īstā vieta tam dienas avīzē, nevis žurnālā. «Karogu briesmas» — vieglais feļetona žanrs bez sava specifiskā svara dabūjis jau plašāku nozīmību un izvēršas sociālidejiskas satīras mākslas laukā. Vienkāršs ikdienas notikums ar fabrikas skursteņa galā uzvilkto nelegālu sarkano karogu, viņa bezgala grūtajiem noņemšanas mēģinājumiem un mietpilsoniskās provinces pilsētiņas bailēm no viņa atkalparādīšanās stāstiņā izveidojies par pievilcīgu miniatūrgleznu, kas atspoguļo veselu sabiedrisku šķiru tās laikmetiskajā būtībā. Rakstnieks to panāk, ekspresīvajā tēlojumā mākslinieciski ietilpināmais līdzšinējās estētikas izpausmes un ierosmes elementus. Viņš nestāsta un neapraksta vien, viņš piespiež skatīties un parāda dzīvus tipus un raksturīgas situācijas, kuri aizņem lasītāja iedomu un atstāj viņa iekšējā pieredzē neizdzēšamu attēlu virkni.

Tā kreisās frontes stāstā vērtīgākais ir feļetonistiskā skice ar aktuālu, strādniecībai tuvu saturu un formālistisku tieksmi uz koncentrēta dinamiskuma tēlojuma pusi. Turpretī pie plašāka aptvara sižetiem skicveidīgais apstrādājums līdz šim palicis nepiemērots, nesvarīgs, vietām mākslots, vietām pat banāls. Proletāriskā episkā mākslā nepieciešamās monumentalitātes sasniegšanai jaunā stāsta teorija izrādās nepietiekoša un viņas praktiskie mēģinājumi nesekmīgi.

Kreisās frontes drāma un teātris

Drāma ir visraksturīgākā literāriskās mākslas nozare, tāpēc ka to ne vien lasa grāmatā, bet viņa pati teātrī ar dzīvu vārdu runā klausītājam un ar dzīviem tēliem un situācijām tieši parāda skatītājiem stāstāmo. Tāpēc kreisās frontes rakstnieki un pārējie mākslas darbinieki drāmai piegriež vislielāko vērību. Strādnieku publika par teātri interesējas nesalīdzināmi vairāk nekā par dzeju un stāstu. Relatīvi ņemot, arī tīri mākslinieciskū sasniegumu te vairāk nekā pārējos literatūras laukos.

Jaunās drāmas un jaunā teātra problēmas nešķirami saistītas savā starpā un tikai kopā atrisināmas. Uzrakstīta, nodrukāta luga ir vēl tikai literārisks lasāms darbs, tātad pusdarbs, jo pilnveidu viņa iegūst tikai skatuviskā interpretācijā. Var pat sacīt, ka šī pēdējā ir tā galvenā un noteicēja, jo, lugu rakstot, dramatiķim vienmēr jāpatur prātā viņas piemērotība skatuvei un izrādei. Dramatiskā darbā sevišķi svarīgs ir formas princips, drāma pēc savas būtības ir tā formālistiskākā starp visām mākslas nozarēm. Tāpēc arī formas teorijai te piekrīt tā lielākā loma.

Ka strādnieku dramatiskai mākslai jāmeklē jauni, pavisam īpatnēji rakstības un skatuviskas izpausmes veidi, par to domstarpības vairs nav. Pilsoniskais teātris ar katru dienu vairāk izvēršas par lētas izpriecas iestādi, kam ar nopietnu mākslu un viņas nolūkiem nav vairs nekāda sakara. Viņš nomokās konkurēt ar kinematogrāfu un tāpēc spiests izlietot un pārtrumpot visus tos trikus, kas redzami uz ekrāna, lai pievilktu zālē arī visus tos, kas interesējas tikai par filmu mahinācijām. Visas pasaules pilsoniskajā teātrī valda bezgalīga mākslas korupcija, nopietnai komēdijai un it sevišķi idejiskai drāmai tur vairs nav vietas, tāpēc ka kino publikai pēc tām nav ne mazākās vajadzības. Jaunā mākslas teātra uzdevums ir sevišķi grūts, viņam jāveidojas vēl pašam un jāaudzina sava publika, kuras mākslas gaumi, tāpat kā viņas garīgo rosmi, nenoliedzami cenšas iespaidot pilsoniskās tā saucamās kultūras surogāti. Bet tāpat nenoliedzams jau tagad sekmīgs darbs un zināmi panākumi kreisās frontes teātra mākslā.

Šim darbam patlaban jānorisinās visnelabvēlīgākajos apstākļos, to rāda jau RABCB dramsekcijas ziņojumi[XXXVIII]: «Materiālie apstākļi ir galvenais faktors, kas nosaka dramsekcijas izrāžu formu. Pretī pilsonisko teātru neaprobežotai vārdu, žestu, audeklu un krāsu izšķērdībai uz skatuves te vislielākā ekonomija, aprēķins. Naudas līdzekļus atvieto enerģija-izdoma, kuras strādniekam nekad nav trūcis ne ikdienišķā dzīvē, ne kultūras darbā. Nav savas patstāvīgas skatuves, tāpēc uzvedumi jā-

iestudē tā, ka tie izrādāmi jebkurā noīrētā zālē. Skatuves izbūves līdzekļi visvienkāršākie — kulises, paaugstinājums, galdi un krēsli. Cīņas teātra pamats ir no skatuves runājamais vārds. Tāpēc dekorācija nedrīkst novērst skatītāju uzmanību no tā. Ja viņa nevar runājamo vārdu pastiprināt, paskaidrot, tad labāk, ka viņas nemaz nav. Nekādos burvīgos mežos, ne zaļumos skatītājs nav jāaizvilina.»

Tas pats ekonomijas princips ieturēts kostīmos, grimā un citos skatuves izveida līdzekļos. Pēc citāta gan varētu spriest, ka princips ir ārējo apstākļu uzspiests, līdzekļu trūkuma diktēts. Tomēr no otras puses to noteikti prasa arī pati vispārējā jaunās mākslas atziņa, kuras pamatā pašā, kā redzējām, ir vienkāršība un lietišķība. Ar to strādnieku skatuve visspilgtāk atšķiras ne vien no pilsoniskās, bet arī no pusrevolucionārās, kas tāpat mīl raibu dekoratīvo iekārtu un cenšas skatītājus saistīt galvenā kārtā ar greznu kostīmu, spilgtu krāsu, bengālisku uguņu, dārdošu trokšņu un visas skatuviskas butaforijas palīdzību.

Jaunais teātris pašā būtībā atšķiras no vecā, pseidonaturālistiskā. To visskaidrāk formulējis Linards Laicens [XXXIX]: «Nav jādomā, ka teātris būtu kāda dzīves īstenība, kur visam jānotiek un jāizskatās taisni tā, kā tas būtu redzēts vai redzams reālajā dzīvē. Tāds iestāstījums un iedoma ir tie pinekļi, kuros ilgiem gadiem ņerkstas dažādo slavēto un neslavēto režisoru kājas. Tie ir valgi, ar kuriem teātris tiek aizvilkts nost no dzīves reālības, jo šādas iedomas dēļ nav iespējama teātra attīstība līdz dzīves laikmetiskai attīstībai. Līdzšinējā valdošā skatuves iekārta un pat teorijas dibinātas uz buržuāziskās izšķērdības un izlaidības pamatiem. Tas nosaka tādu teātru seju — stilu. Jaunais teātris veidosies uz jaunās dzīves principiem, uz materiāla un enerģijas ekonomijas principiem, uz konstrukcijas pamatiem. Ekonomiskā nepieciešamība ir tā, kas tur tagadējo dzīvi savās ķetnās; tāpēc jāsaprot, ka šī pati nepieciešamība nosaka katru īstu, aktīvu jaunveidojošu darbību: ar mazāko spēka patēriņu sasniegt lielākus panākumus. Tāpēc ar šālaika dzīves īstenību saskanīgai vajadzēs būt tai lugai un inscenējumam, kas gribēs un meklēs balstīties uz šiem principiem, vispirms jau pilnīgi ārēji: tādai lugai vajadzētu būt viegli izrādāmai laukā, bez ierobežotas telpas, kā arī spēlējamai pat visšaurākā telpas ierobežojumā.» Teatrālās darbības veidu Laicens tuvāk paskaidro kādā citā vietā [XXXX]: «Spēle jeb izrāde jādibina uz teatralitātes. Piemēram, reālu skriešanu nav iespējams uz skatuves attēlot parasti telpu trūkuma dēļ, tāpēc tiek atrasts kustības veids, kas skatītājā rada šādas skriešanas priekšstatījumu jeb iedomu.

Tāpat var būt ar raudāšanu, ēšanu utt. Tas nozīmē, ka parastās dekorācijas, kostīmi, reālā spēle jeb «dzīvošana» uz skatuves nav vienīgie līdzekļi, ar kuriem panāk īstenības ilūziju. Ja tas tā, tad katra režijas fantāzija var brīvi rīkoties to līdzekļu izvēlē, ar kuriem šo ilūziju panākt. Bet visbrīvāk rīkosies tā režija, kura izlietos vismazākos līdzekļus. Tādam vajag būt māksliskas darbības pamatam.»

Šie izrādes principi nosaka arī jaunās drāmas formu. Savos pamatos tas nav jauns, teatrālības pirmveids atrodams jau delartiskajā itāļu komēdijā, redzams bij krievu kamerteātrī, un beidzot ar to iesāka arī mūsu pašu Dailes teātris. Arī tie atmeta reālās dzīves skatuvisko atdarinājumu, meklēdami savu īpatnēju, patstāvīgu teatrālu īstenību, kurai nav nekā līdzīga naturālistiskiem kopējumiem. Tikai teatralitātes sajēgums, pielietojums un nolūki tiem pavisam citi nekā jaunajam strādnieciskajam teātrim. Viņu nolūki, ja par tādiem te vispār var runāt, nesniedzas ārpus teātra telpām, tas bij tā saucamās tīrās mākslas noteiktais veids. Tāpat kā «tīrā» glezniecība un mūzika, arī teatrālais teātris necieta literatūriskumu, t. i., idejiskumu, bet savu uzdevumu redzēja piepildītu un nobeigtu pašā spēlē. Lugas autors bij blakus persona, galvenais, tikpat kā vienīgais — aktieris un viņa spēle. — «Spēles prieks», kā to tik labprāt atzīmē latv. teātru kritiķis R. Kroders, uzsvērdams to kā vienīgi vērtīgo un nozīmīgo teātra darbībā.

Tā jaunais strādnieciskais teātris un viņa luga ir delartisma asākais pretstats. Strādnieku teātris ir cīņas teātris, — to vienā mutē apliecina visi viņa teorētiķi un arī paši dramatiķi. Teātrim, tāpat kā visai strādnieku mākslai, jāvirza dzīve, t. i., viņam jāsekmē un jāvada strādniecības cīņa pret kapitālismu un tā iekārtu. Tīrai teatrālai formai noteikts reāls uzdevums, pēc kura arī vērtē teātra sasniegumus. Arī ceļš uz šiem sasniegumiem teātrim un drāmai apzīmēts tuvāk[XXXXI]: «Mums nav jānodarbojas ar «mūžības» problēmu atrisināšanu, bet ar pašreizējiem dienas jautājumiem. Ja mums jāraksta luga, laižama darbā pret vēlēšanu likuma ierobežošanu, tas darbs varētu tikt izdarīts ne agrāk kā 1928. gada sākumā un ne vēlāk par šā likuma pieņemšanu.» Norādīts arī, ka rakstnieki, aktieri-strādnieki var savu uzdevumu vislabāk veikt: «Mākslinieka pirmām un galvenām kārtām jābūt politiķim. Jāizprot pašreizējais politiskais moments. Jāizprot pilsonisko un sīkpilsonisko elementu stāvoklis pret strādniecību. Un, ja viņš to ir izpratis, tad, protams, varēs dot pareizus, noteiktus, zināmai šķirai atbilstošus tipus mākslā.» Ja strādnieki-aktieri «gribētu dot pozitīvus sīkpilsoniskos tipus, viņiem tas neizdotos, tie būtu tikai diletanti. Bet viņu uzde-

vums ir gluži pretējs: radīt šādus tipus negatīvi, izsmiet, kariķēt. Un tas viņiem lieliski veicas.»

Tātad aktīvajam strādnieciskajam cīņas teātrim jānodarbojas ar pašreizējām dienas problēmām, piesaistot savu darbību noteiktiem politiskas kampaņas momentiem. To viņš līdz šim galvenā kārtā arī darījis un, jāatzīst, ar ievērojamiem panākumiem. Tur viņa vienkāršā, viegli pārvietojamā, tiklab slēgtās telpās, kā brīvā dabā izlietojamā konstruktīvā celtne un visa teatrālā izteiksmes forma izrādījusies par svarīgu, neatvietojamu faktoru strādniecības politiskajās cīņās. Noteiktam reālam nolūkam rakstītas skatuves improvizācijas ar melnsvārču un pilsonisku politisku līderu kariķējumiem ir lieliski sekmējušas proletariāta uzvaru svarīgos cīņas momentos. Strādnieku teātrim ar to likts stiprs pamats, uz kura tas droši var attīstīties tālāk.

Un šī tālākā attīstība ir nepieciešama, tāpēc arī nenovēršama. To vispirms vajadzētu atzīt kreisās frontes teātra un drāmas teorijai. No nupat citētiem spriedumiem turpretī saprotams, ka viņa ar dienas skatiem, pilsoņu karikatūru un tiešai politiskai aģitācijai rakstītu lugu domā jau izsmeltu visu strādnieciskās dramatikas uzdevumu. Tas visos vilcienos arī saskan ar jau pazīstamu vispārējo beletristikas teoriju, kas strādniecisko stāstu un romānu grib atvedināt no feļetona un «lietišķību» uzskata kā viņu vērtības vienīgo mērogu. Pret to atkal tie paši jau pazīstamie iebildumi.

Pieturai te noder jau tas pats norādījums, ka strādnieku teātra aktierim nemaz nevajag spēt tēlot pilsoņa pozitīvo tipu, bet tikai viņu izsmiet un kariķēt. Es arī nemaz nedomāju, ka strādnieku teātrim jebkad vajadzēs aizstāvēšanas vai pat propagandas nolūkos tēlot pilsoniski pozitīvos tipus un visu pilsoniski pozitīvo. Politiskās cīņās pozitīvais un negatīvais šķiroms vienkārši pēc partiju programas platformas. Tur nav jākariķē individuālā pilsoņa pilsonība, bet zināmas platformas aizstāvētājs, kolektīvtips, teorētiskas politiskas formulas reprezentants. Tur patiesībā ir tikai viens pats kariķējamais objekts, kura negatīvās īpašības saprotamas, arī viņā pašā nemaz neiedziļinoties, vienkārši pametot acis uz viņu no pozitīvās teorētiskās platformas viedokļa.

Bet strādnieciskais teātris un drāma nevarēs palikt un nepaliks tikai pie šīsdienas politiskām cīņām un momenta uzdevumiem. Šie momenti ir tikai epizodes proletariāta nepārtrauktā cīņas gaitā, tikai pārejoši posmi gadu simteņu garā attīstības un uzvaras gaitā. Un taisni drāmai ir viela visur tur, kur cīnās un uzvar vai bojā iet. Uzvaras un bojā ejas iemesli dzīvē ikreiz ir daudz dziļāk ieslēpti, sarežģītāki un grūtāk izlobāmi, nekā

tam pēc teorijas vajadzētu būt. Neviena drāma nekad nav iztikusi tikai ar teorētiski konstruētām figūrām, viņai nepieciešami dzīvi cilvēki. Pozitīvie un negatīvie, bet dzīvi. Un dzīvais pozitīvais un negatīvais daudzkārt nav nošķirams ar matemātiski taisnu līniju. Starp viņiem paliek vēl plašie starpslāņojumi, kuru atzares daudzreiz sniedzas līdz pat malai tikpat vienā pusē, kā otrā. Ar ko pietiek aģitācijas dramoletā un karikatūrā, nepavisam nepietiek strādnieciskā drāmā. Kariķēt ideoloģisku, teorētiski konstruētu pilsoņa shēmu ir daudz vieglāk nekā dzīvu pilsoni. Te nav vien jāzina viņa uzskati, bet jāizpazīst arī viņa psiholoģija. Tāpat viegli veidojams pozitīvs idejiski apzinīga strādnieka ideāltips, bet tas ir tikai viens, esmu pārliecināts, ka pašiem strādniekiem viņš kā skatuves tēls drīz apniktu. Dzīve tikpat kā nepazīst ideāltipu, un mākslā daudz pateicīgāka ir tieksme pēc pilnības nekā pati pilnība.

Es še negribu iztirzāt kreisās frontes dramatiskos darbus atsevišķi, tāpēc ka tajos jaunās mākslas teorētiskie principi atraduši plašāku praktiski pozitīvo piepildījumu nekā lirikā un stāstā. Manu piezīmju nolūks šoreiz bij galvenā kārtā uzrādīt teorijas un viņas pielietojuma nesaskaņas un nepilnību — ne tādēļ, lai apkarotu un noliegtu, bet lai pēc iespējas palīdzētu atrast nepieciešamu noteiktību un patstāvību. Jaunā, konstruktīvā drāma ir uz īstā, strādnieciskās mākslas ceļa; uztveres koncentrācijas, izteiksmes līdzekļu ekonomijas, dinamiska spraiguma un idejiskas ierosmes princips viņā dabūjis samērā spēcīgu izpausmi. Tikai apstākļi patlaban tādi, ka viņa nevar attīstīties plašumā un aptvert visu strādniecības sociālo un garīgo dzīvi, bet jāpaliek viņai tikai pie tekošās dienas un viņas cīņu momenta. Tur vieta vienai, varbūt pašai specīgākai viņas atzarei, bet pārējās vēl gaidāmas. Tomēr liekas, ka taisni drāmā visdrīzāk iespējami tie monumentālie darbi, ko prasa proletāriskās mākslas atziņa un proletariāta šķira pati.

Andrejs Upīts

Piezīmes

I Andrejs Upīts. Proletāriskā māksla. Literāriski kritisks apcerējums, 1920.

II А. Гастев, Контуры пролетарской культуры. «Пролетарская культура», 9—10, 1919.

III А. Богданов. Пролетариат и искусство. «Пролет. культура», 5, 1918.

IV Международное бюро Пролеткульта. «Горн», 5, 1920.

V Идеологическая и художеств. платформа группы пролет. писателей «Октябрь».

VI Тезисы доклада Г. Лелевича. «На посту», 1, 1923.
VII Платформа «Октябрь».
VIII Декларация пролетарских писателей «Кузница», «Правда». 186, 1923.
IX А. Богданов. Прол. и искусство.
X Декларация союза писателей «Литературный фронт», «Горн», 5, 1920.
XI Платформа «Октябрь».
XII Платформа «Октябрь».
XIII Декларация «Литературный фронт».
XIV Декларация «Кузница».
XV Платформа «Октябрь».
XVI Леф. Журнал левого фронта искусства. № 1, 1923.
XVII Н. Ф. Чужак. Под знаком жизнестроения. Сб. Современная русская критика 1918—1924.
XVIII Linards Laicens. Dzejas principi. «Prometejs», Rīgā, 1922.
XIX «Kreisā Fronte», Nr. 1, III, 1928.
XX *Charles Lalo. Les sentiments esthétiques.* [Šarls Lalo, «Estētiskās jūtas». *Sakārtotāji.*]
XXI «Dzejas principi», 12. lpp.
XXII «Kreisā Fronte», 4, 1928.
XXIII «Kreisā Fronte», 3, 1928.
XXIV «Kreisā Fronte», Nr. 1, 1928.
XXV О политике партии в области художественной литературы. Леопольд Авербах, За пролетарскую литературу, 72—77.
XXVI Latvju proletāriskās rakstniecības uzdevumi. Vissavienības latv. rakstnieku konferences rezolūcija.
XXVII Proletāriskās mākslas pacēlums Latvijā pēdējos gados, «Kreisā Fronte», 2, 1928.
XXVIII Р. Пельше, Проблемы современного искусства, 123—126.
XXIX «Kreisā Fronte», Nr. 1, 1928.
XXX «Laikmets», Nr. 1, 4. IV 1928.
XXXI «Laikmets», Nr. 3, 20. IV, un «Vienības Laikmets», 18. V 1928.
XXXII Nost! Sešu dzejas. Jaunie, Rīgā, 1926.
XXXIII П. С. Коган. О «Лефе», о формалистах, Жирмунском и Маяковском. Совр. русская критика, 88—97.
XXXIV Bads un darbs, «Kreisā Fronte», 4; Neorganizēto bija daudz, 5, 1928.
XXXV Ieslēgtie, «Kreisā Fronte», 3; Pieci smejas, «Kreisā Fronte», 2.
XXXVI Ceturtais biedrs, 1904.
XXXVII «Kreisā Fronte», 4 un 3.
XXXVIII RABCB dramsekcijas teātris un strādnieku teātra darba principi. «Kreisā Fronte», 3.
XXXIX Alfa un auto, 1825. Piezīme.
XXXX Mītiņš balle. Piezīme.
XXXXI RABCB dramsekcijas teātris un strādnieku teātra darba principi. «Kreisā Fronte», 3.

«Domas», 1928. g., Nr. 6—10, augusts—decembris, 43.—49., 121.—131., 189.—199., 266.—274. un 341.—348. lpp.

KARŠ KOALICIONĀRISMAM, KOMPROMISAM, OPORTŪNISMAM!

I

Runāt par proletāriskās kultūras jautājumiem patlaban daudz vieglāk nekā agrāk. Ieveidojusies jau pašiem sava rakstniecība, teātris, celtniecība. Veidojas un tiek veidotas pārējās kultūras nozares — tēlojošā māksla utt. Noteicošie nereti ir viņi. Var sākt jau runāt par proletariāta hegemoniju ne tik SPRS strādnieku kultūrā, bet ārpus tās, pārējās Vakareiropas zemēs. Tātad jau plaša kreisā fronte, kreisā fronte daudz plašākā nozīmē nekā Krievija vien. Radusies proletariāta šķiras kultūra, šķiras māksla, šķiras rakstniecība starptautiskajā mērogā. Pāri nacionālai šaurībai uzvaroša paceļas darba tautas kultūra, darba tautas māksla, tiesa, ar visām tām pašām katrai tautai piemītošām īpatnībām valodās u. c. izteiksmes līdzekļos, tik bez tā šovinistiskā šauruma mērķos un uzdevumos, kāds parasts šauri nacionālai buržujiskai mākslai. Vienotu valodu proletārieši rod, nerunādami vienā, bet dažādās mēlēs, tik par vienu un to pašu lietu, vienā un tajā pašā virzienā, — kā izkarot cilvēcei taisnīgāku iekārtu — sociālismu.

Izveidoties strādnieku kultūras pasākumi spiesti ārkārtējos apstākļos. Ir pats asākais šķiru cīņas laiks. Visur uzglūn buržuāzija un metas virsū katram strādnieciskam pasākumam, kas nav, tā sakot, piesiets auklā. Atstāts netiek nekas. Ja ne citādi, tad ģiftē ar buržuāziskās ideoloģijas nāvējošo iespaidu. Tādēļ pats par sevi saprotams, — ne strādnieku kultūrā, ne mākslā, ne rakstniecībā, ne kritikā nav domājami vecie principi. Vietā visur stājas jaunas patiesības, jauni principi, jaunas metodes. Jauns ir viss, kas ir strādniecisks, proletariāta radīts.

Jauni, protams, ir arī proletāriskās rakstniecības kritikas principi.

Un kādi viņi ir? Sevišķi kādi viņi ir mums?

Vadošā te atkal būs krievu proletrakstniecība. Mums uz viņiem jāskatās, no viņiem jāmācās, vairāk jāseko SPRS kultūras dzīvei nekā Vakareiropas dzīvei jau tāpēc, ka tur pie varas strādnieki un zemnieki. Noteicošais visur ir proletāriskā elementa iespaids. Visur vairāk ievērota proletāriskā līnija. Bez šaubām, tas pats ir proletāriskā rakstniecībā. Jau politiskā ziņā vien krievu proletāriskai rakstniecībai ir lielākas iespējamības uz brīvu attīstību nekā citur. Īsti, kāpēc mums jāpiegriežas sevišķi SPRS proletrakstniecībai, ir tas iemesls, ka viņai aiz muguras vairāk par desmit gadiem ilgs darba periods. Daudz pa šo laiku nācis klāt, daudz no vecām patiesībām atmests vai

pārlabots. Taisnību runāt — bez aplinku ceļiem pasacīt skaidri un klaji acīs savas domas, savu spriedumu — iemācījies katrs. SPRS proletāriskā kritikā, ar maz izņēmumiem, tas ir dominējošais moments. Savādi pat izklausās, lasot SPRS žurnālus un SPRS rakstnieku kopkrājumus, dzirdēt tik nesaudzīgu spriedumu par otru tajā pašā krājumā ievietota kolēģa darbu. Mums savā ziņā ir tāda kā paraša iesakņojusies par tuvāk stāvošiem cilvēkiem izteikties ar lielu atturību. Savā ziņā palicis pāri kaut kas no sīkpilsoniskā viesīguma tradīcijas.

Kādreiz rakstīts «Domās» par Krievijas latviešu proletrakstnieku almanahu «Darbdiena» un recenzijām par šo krājumu. Krājuma recenzijas nosauktas par d ī v a i n ā m. Asa un nesaudzīga ir viņu kritika. Bet tajā pašā laikā nav aizmirsts izcelt darbā p o z i t ī v o s sasniegumus. Plašākos teorētiska satura rakstos gandrīz pa lielākai tiesai izcelti pozitīvie sasniegumi vien. Graizīt nevēlamās parādības atstāts recenzentiem. Tas ir viņu darbs. Lūk, tādos apstākļos var sacīt par proletārisko kritiku, ka tā ir uz pareiza ceļa. Viņai ir noteikta sabiedriska bāze, noteikts virziens, un galvenā kārtā viņa ir vadoša, ir jaunās proletrakstnieku paaudzes audzinātāja un skolotāja.

Ne tā pie mums. Gan arī mēs esam darba strādnieki, piederīgi pie lielās darba saimes. Mums sava proletāriskā rakstniecība, vismaz kaut kas uz to pusi, tak kreisāks par melnās pilsonības ražojumiem. Ir pašiem savi žurnāli — savi politiski izdevumi, savi mākslas un daiļliteratūras krājumi. Pat ir šādi tādi rakstnieciski nogrupējumi. Tak līdz pašam pēdējam laikam nav savas īpatnējas kritikas. Nav vismaz pamata par mūsu kritiku runāt kā par proletārisku. Grūti ir saukt visus tos buldurējumus par vienu vai otru pilsonisku jeb «sociālistisku» rakstnieku recenzijās, kas izkaisītas pa daudzajiem izdevumiem, par nopietnu kritiku. Trim ceturtdaļām piemīt velns sazin kas, tik ne nopietna griba objektīvi vērtēt pēc darba, bet ne pēc autora personīgām īpašībām. Mūsu kritiķiem nebūtu lielāka pārbaudījuma, lielākas mācības kā franču kritiķiem, par kuriem ir kāda anekdote. Parīzē sarīkota gleznu izstāde. Izstādītas gleznas bez autoru vārdiem. Mākslas kritiķos pēdējais apstāklis izsaucis sajukumus. Bailēs uzrakstīt sliktu recenziju par kādu slavenu vārdu kritiķi nav uzrakstījuši nevienu recenziju. Galu galā — pārsteigums! Izstādes dalībnieku vidū, izrādās, izstādījuši darbus daudzi slaveni franču gleznotāji. Tiem kritikas klusēšana — vesels apvainojums. Atklājās kritiķu tukšums, bezmugurkaulība, nenoteiktība, locīšanās slavenu vārdu priekšā. Atklājās, cik tukši, ja ne visi, tad vismaz daļa Parīzes mākslas kritiķu, cik tukšas un apšaubāmas viņu kritikas metodes. Mūsu

mākslas un rakstniecības kritiķiem droši vien klātos tāpat. Apšaubāmas kā viņu metodes, tā viņi paši, jo sevišķi tādēļ, ka viņi ir tie, kam uzticēta jauno rakstniecības spēku audzināšana. Deviņām desmitām daļām no viņiem nav ne mazākās sajēgas par to, kas ir nopietna mākslas kritika. Ārpus viņiem paliek nedaudzi, uz kuriem var raudzīties daudz maz nopietnāk — kā uz kritiķiem, analizētājiem. Audzinoša, par nožēlošanu, pārāk maz tomēr arī viņu recenzijās, kritikās un kritiskos rakstos.

II

Labāku ložņu un izdabātāju grūti priekšā stādīties kā latviešu rakstniecības kritiķa tipu. Iepriekšējos žurnāla «Rituma» gada gājumos recenzijām diezgan plaša nodaļa. «Ritums» — nopietns mākslas un kultūras žurnāls. Grūti iedomājama viņa saturā vieglprātīga, nepamatota, bezsaturīga pieeja pie lietas. Pāršķirstot «Rituma» gada gājumus, tomēr rodas pretējais iespaids. Nelabi metas no tās bezmērīgās slavināšanas, celšanas debesīs un visādu latviešu, grieķu un pat nēģeru dievu kārtās, kādu latviešu pilsoniskie «kritiķi» piekopj attiecībā viens pret otru. Pēc nejauka farsa izklausās visas šīs Damberga, Eglīša, Jēkabsonu Kārļa un citu kritikas un recenzijas. Eglīti peļ. Viņu pataisa par ķēmu, par ākstu. Bet, ja mēs gribam stādīties dzīvāk priekšā, kāds izskatās latviešu kritiķis, tad vispatiesāk gan būs norādīt uz Eglīti un Jēkabsonu. Maz starpības gan būs starp Jēkabsonu Kārļa, Eglīša, Damberga un starp citu «Rituma» recenzentu «kritikas» metodēm. Laizīt un apošņāt viens otru viņi prot visi vienlīdz labi. Lūk, ir latviešu «kritiķa» prototips.

Žurnālus un avīzes iešturmējuši galvenām kārtām šie «kritiķi». Aplaizīt viņš ir ar mieru katru, ja par to labi maksā. Labi atalgots, viņš rej kaut vai savu vakarējo draugu, šīsdienas pretinieku. Par tādiem kritiķiem nav nopietni runājams. Šiem trūkst jebkādas idejiskas bāzes, viņiem nav nekāda sabiedriska pamata. Un, ja zināsim, ka tāda apmēram ir visa latviešu žurnālu un avīžu kritiķu saime, tad būs puslīdz skaidrs par latviešu pilsonisko kritiku, ka tā, ar maz izņēmumiem, nav nopietna, sabiedriski pamatota mākslas kritika, bet kaut kas līdzīgs kritikas surogātam, jo nožēlojamāks un riebīgāks tāpēc, ka pērkams.

Sociālistiskiem jeb sevi par tādiem dēvējošiem izdevumiem būtu jāpieiet tā kā saudzīgāk. Mums viņu nav daudz — «Domas», «Kreisā Fronte», «Trauksme», un ar to pagaidām izdevumu skaits būs izsmelts. Mūsos pašos kā kāda iekšēja balss

sacītu, ka šinī frontē tomēr — tomēr būs citādi nekā pilsoniskajā frontē. Tamlīdzīga taktika kritikas frontē nozīmē nokaut pēdējo paškritikas tieksmi jaunos topošos rakstniekos, dzejniekos, kultūras darbiniekos. Mūsu pašu interesēs tas nav pielaižams. Mūsu pašu interesēs — noteiktība, skaidrība, asums, asums kā izteiksmē, tā mērķos. Un tādēļ tik sveša un spocīga izliekas doma, ka te varētu būt tas pats, kas pie pilsoņiem. Bet, kad tuvāk ieskatāmies «Domu» saturā, tad tiek skaidrs, ka arī te nav viss kārtībā. Diezgan dziļi iesakņojušies te tie paši netikumi, kas parasti pilsoniskajos izdevumos.

Ēsti tiek pilsoņi un kreisā fronte, «ļaudis pa kreisi», kā «Domu» ļaudis mēdz sacīt. Tik daudz viss būtu labi, ka asāka tikusi kritika pret viena otra «domnieka», bijušā «ritumieša» draugu pa labi. Ar «Domām» atraisītas viņu rokas pret pilsonisko rakstnieku daļu. Brīvāk viņam iespējams izteikties, kritizēt, reizēm pat sāpīgi iedzelt. Vienīgi tad šīm kritikām un recenzijām, ievietotām «Domās», būtu kāda principiāla, vadoša nozīme latviešu kreisās rakstniecības un mākslas dzīvē, ja viņās būtu redzama noteikta, cieta principiāla līnija. Bet tādas te nav. Brālīgā sadraudzībā «Domu» slejās redzams vecais (tagad pēdējais reakcionārs!) Plūdons ar jauno, sociālistisko rakstnieku un dzejnieku paaudzi. Blakus revolucionārām, ar proletariāta cīņām un ciešanām iezīmogotām dzejām ir peršas vecmodīgā stilā par mīlu. Grūti gan savienojamas tādas lietas ar proletāriskā žurnāla nosaukumu. Vismaz tas reakcionārais Plūdons! Turpretim uz otru pusi — pret kreiso litfronti parasta lieta ir vislielākā neiecietība. Noraidīts tiek ne bieži vien, bet vienmēr katrs, par kuru zināms, ka viņš kreiso organizāciju biedrs. Par Apsesdēlu zināms, ka «Domās» viņu atsacījušies vēlākā laikā uzņemt tādēļ, ka viņš izrīkojumos un disputos izteicies pret žurnāla «Domas» virzienu. Mūs neinteresē, vai noraidītais ir kreisās organizācijas loceklis un noraidīts šī iemesla dēļ, ka stāv kreisās strādniecības rindās, vai individuālists Apsesdēls, bet gan pats noraidīšanas motīvs. Lūk, tas ir pie pilsoņiem pats nejēdzīgākais, un no tā nav tikuši vaļā arī «Domu» kritiķi. Savējos aplaizīt ir arī viņu modē. Rainim var būt visvisādi panti, «Domām» priekš viņa tomēr kritiskas acs neatradīsies, jo tas jau «ir Rainis». «Domās» gandrīz nav nevienas vietas recenzijās, kritiskos rakstos un tamlīdzīgos sacerējumos, kur būtu objektīvi apskatīti Raiņa beidzamie dzejas darbi žurnālos un avīzēs. Bieži vien tie ir salkani. Būtu laiks to ņedzēt. Kāpēc to neredz? Dziļlejam nav pieiets kritiski, Grotam — nav, tāpat Ķikutam un pārējiem «Domu» līdzstrādniekiem, lai gan gandrīz ikvienam ir iznācis pa dzejas vai stāstu krājumiņam un tajos ir ārkārtīgi

daudz nevērtīgu darbu. Ir tak laikam iemesls domāt, ka tam ir savs pamats. Ļoti bieži noteicošais ir ne kāda literāriska ražojuma vērtība, bet tas, kas autors un no kāda lēģera. Pilsoņus un kreisos litfrontiniekus «domnieki» tagad tiesā, bet attiecībā pret pašiem viņu kritika palikusi uz tādas pašas apglaudīšanas pakāpes kā agrāk pilsoņiem.

Visspilgtākā neskaidrība un nenoteiktība redzama «Domu» redakcijas līnijā. Redakcijas atbildēs kādreiz A. Čaka dzejolis «Ielas puika» tika noraidīts kā nekam nederīgs, neievietojams. Nebija pat 2 vai 3 mēneši apkārt, kad «Ielas puika» «Domās» tomēr parādījās nodrukāts. Noraidīts tika tāpat Ķikuts. Prātā kāda atbilde, kur diezgan ironiski «Domu» redaktora kgs Ķikutam noprasa, — kā tad šis domājot «ar jūtām aplieties» — kā no ķipīša, vai? Beigās pievienots padoms — velti nepūlēties ar dzejošanu, tikpat «nekas neiznāks». Un brīnums! Nav četri mēneši pagājuši, kad arī Ķikuts iekšā, un pie tam — kāds Ķikuts! Īsts mīlulis! Tik drīz gan nevienam nav iespējams izkulties no galīga nejēgas stāvokļa pie «Domu» un «Sociāldemokrāta» patentēta dzejnieka un «kritiķa» vārda. Ir tak kaut kas nedzirdēts tik īsā laikā bez kāda protežē sasniegt mākslinieciski gatavību un pie tam cilvēkam, kam nav «vērts nopūlēties ar dzejošanu».

Pozitīvais «Domu» kritikās un recenzijās atrodams pavisam maz. Gaužām maz izcelts pozitīvais, proletāriskai mākslai lietderīgais, ar ko jauniem spēkiem galvenām kārtām piedod virzumu strādāt zināmā proletariātam pieņemamā virzienā. Trūkst audzinošās, virzošās līnijas. Bieži vien tādēļ dzirdams par «Domām» sakām, ka tās nav vecās «Domas», jo viņām trūkst ierosmes, kā pirmskara «Domām». Nav «Domas» radošo spēku vadītājas un audzinātājas un nebūs. Nav viņām pa spēkam iet citādus ceļus nekā pašlaik iet. Un tādām kā pašlaik tām maz atšķirības no pilsoņu pseidokritikas.

III

Īpatnējāks, patstāvīgāks un proletariātam tuvāks kā rakstniecības kritiķis ir Andrejs Upīts. Tāpēc piegriezīsimies vispirms viņam.

Viņa nopelnus neņemsim apšaubīt. Viņam daudz rakstu, daudz romānu, noveļu, daudz kritisku apcerējumu. Lieliski pratis viņš tajos graizīt buržuāziju un tās trumus. Asas, dzelošas satīras pilnas ir viņa kritikas un recenzijas par buržujiem un to rakstniecību. Ar vārdu sakot, visādi labs un derīgs kā bur-

žuāzijas atmaskotājs. Bet arī viņš nav brīvs no nenoteiktības. Arī viņam trūkst stingra, noteikta kritērija, kad runā par proletārisko rakstniecību, par proletāriskiem rakstniekiem, par proletāriskās rakstniecības ražojumiem. Bieži vien arī viņa kritikām un recenzijām spīd cauri paraša vērtēt pēc deguna.

Pēc piemēriem nav tālu jāmeklē.

Revolūcijas gados, 1920. g., A. Upīts par Raini raksta tādas lietas:

I.[1] Par Raini kā romantiķi. «... Nenoliedzot Raiņa dzejas lielo nozīmi revolūcijas pirmajā, romantiskā posmā, tomēr jāsaka, ka pēc savas dabas un mākslinieciskās izteiksmes līdzekļiem Rainis nav un nevar būt īsts proletariāta dzejnieks.»

Par Raini kā folkloristu. «... Pamazām viņš (t. i., Rainis) tā nodziļinājās tautas garamantu pasaulē, ka sociālistiskā un pat vienkārša sabiedriskā ideja palika tikai kā piedevas un vāja noskaņa. Pilnīgi var būt, ka tas notika, viņam pašam neapzinoties un pret viņa gribu, bet ārienes vērotājam virziens ir nepārprotami redzams.»

Par Raini 1918.—1919. gados. «... Raiņa dzeja ir palikusi atpakaļ savam laikam, sava laika dzīvei un cīņām... Raiņa dzeja pieder savam laikam, bet tas laiks nav vairs mūsu laiks.» — «Kara un revolūcijas otrā un trešā laikmeta dzīve Raini novirzījusi uz citām sliedēm. Mums liekas, ka no turienes atgriešanās vairs nav pie sociālistiskās dzejas. Viņa pēdējiem dzejoļiem tik spilgts individuālisma filozofijas un individuālas sevī nogrimšanas raksturs, ka «pamatšķira», kurai tie vēl vienmēr domāti, tikai savu īsto būtību un dzīves cīņu aizmirsdama, vēl var pie tiem pakavēties... Proletāriskais indivīds nav un nekad nebūs «viens no mūžības», ne arī «izsūkts sēklas zirnis». Raiņa individuālisms ir caur un cauri pilsonisks, strādniecībai svešs, — ja negribam sacīt, naidīgs.»

Par Raini kā politisku darbinieku. «Vēl skaidrāk nekā dzejā Raiņa novēršanās no proletariāta redzama viņa pēdējā laika sabiedriskā darbībā. Pa kara laiku viņš noteikti stājās imperiālistisko sakāvēju rindā un cerēja uz Latvijas atsvabi-

[1] Šai rakstā autora parindes piezīmes apzīmētas ar romiešu cipariem un, līdzīgi pirmiespiedumam, sniegtas raksta beigās. *Sakārtotāji.*

nāšanu no cara žēlastības pēc laimīgi pabeigta kara. Viņš stājās iekšā tipiskās pilsoņdāmu komitejās Šveicē un jūsmoja līdzi par sagaidāmo «brīvo Latviju». Pa revolūcijas laiku (1917. gadā) viņa vēstules plātīdamies drukāja demokrāti. Bet 1919. g. Sibīrijas mazinieki un kontrrevolucionāru organizētāji viņu vēlēja savās ārzemju priekšstāvniecībās» (Andr. Upīts, «Prolet. māksla», 24.—27. lpp.).

Tik daudz vajadzēja citēt, jo šīs priekš Upīša ir ļoti raksturīgas vietas. Nevienam gan Rainis vairs neliksies tāds, kuru Andrejs Upīts būtu spējīgs kādreiz slavēt. Pavisam citādās domās A. Upīts ir par Raini 1926. gadā.

II. «Sākot ar latviešu strādniecības lielo atmodu deviņdesmitajos gados,» raksta Upīts recenzijā par Raini, «un pāri deviņsimt piektajam gadam ar viņa ieskaņu un sekojošo garo reakcijas tumsu līdz pat pēdējam laikam, Raiņa dzeja ir orgāniski līdzaugusi darba tautas dzīvei un cīņām» (mans pastrīpojums. — *J. Sv.*). Patiešām nekā nav savienojamas domas par Raiņa dzejas strādniecībai pēdējā laikā naidīgo individuālismu, folklorismu ar Raiņa dzejas (arī pēdējā laika, individuālistiskās, strādniecībai svešās) «orgānisku līdzaugšanu darba tautas dzīvei un cīņām». Nekā tas nesaderas kopā. Pašas par sevi rodas aizdomas, vai A. Upīša recenzijas stilu nav iespaidojusi A. Upīša pašreizējā atkarība no «koalicionāru» izdevuma.

Jaunus iesācējus varētu aizbildināt ar viņu jaunumu. Bet ar ko Upīša rīcību atvainot? Nav tāda iemesla. Arī kā «Domu» līdzredaktors, viņš pilnīgi pakļaujas savu kolēģu — sociāldemokrātu gribai. Tiek noraidīti un atkal ievietoti žurnālā Ķikuta darbi, kas agrāk atzīti par nekam nederīgiem. Kāpēc? Laikam tak ir savs iemesls. Laikam tak Ķikutam radušies protežētāji s.-d. personās. Viņš neko nesparojas pretim un ļauj s.-d. pa žurnālu rīkoties pēc patikas. Netiešā kārtā kā līdzredaktors viņš ir atbildīgs par visu žurnāla saturu. Lasītāju priekšā viņš ir atbildīgs par visu žurnāla virzienu, un, reiz viņam neizdodas to iespaidot vajadzīgajā virzienā, viņam ceļš vaļā — var no redakcijas sastāva izstāties. Drukājamas viņa recenzijas (gan ne visas, bet vairums) visos progresīvākos izdevumos. Bet, ja viņš to nav darījis, tad ar to pastrīpota viņa solidarizēšanās ar «Domu» nenoteiktību un juceklīgumu virziena ziņā. Lielisks, ass un patiešām varens kā buržuāzijas rakstnieku darbu analizētājs kreisajā frontē Andrejs Upīts izrādās nevarīgs un apjucis.

Andrejam Upīšam patstāvīgi piegriežoties, jāsaka vēl, ka viņš nav audzinātājs. Konkrēti te jāmin viņa sarakstītā grāmata «Proletāriskā māksla». Nebija gudri darīts, to

izlaižot, — to sacīs katrs. Par proletārisko mākslu latviešu valodā tas ir pirmais plašākais izdevums. Tūlīt pirmā grāmatā A. Upīts pacenšas salikt iekšā pašu sliktāko, kas par proletārisko mākslu salūkojams. Politiskajā ziņā vien jau ir nepiedodami nolikt proletāriskās mākslas mēģinājumus par nekam nederīgiem draņķiem. Pakalpots vispirmām kārtām buržuāzijai. Citādi Latvijas pilsonība šo grāmatu brīvi nepieļautu Latvijas grāmatu tirgū pārdot, ja tur nebūtu zināms profīts. Politiski sists tika proletariāts. Buržujiem bija iemesls blaut, ka, redz nu, kā ar proletārisko mākslu ir, — nav ne velna iekšā.

Pilnīgi nesaprotams tas vēl tādēļ, ja zinām, ka proletāriskā rakstniecībā tolaik bija jau diezgan daudz idejiski un māksliski vērtīgu darbu. Bija Samobitņiks, Pomorskis u. c. Minami tādi ražojumi kā Samobitņika dzeja «Новому товарищу» — idejiski un mākslinieciski vērtīgs gabals. Ievietot varēja tos. Pareizāks būtu bijis princips parādīt vispapriekšu šos darbus. Pareizāk būtu bijis strādniecību ievirzīt pareizā proletrakstniecības izpratnē un ievirzīt pozitīvā jaunas strādnieku kultūras, jaunas strādniecības literatūras celtniecības darbā. Visvieglāk jaunos rakstniekus un dzejniekus ievirzīt aktīvā celtniecības darbā ar pozitīvo sasniegumu demonstrēšanu. Kā pedagoģiski, tā politiski nepareizs bijis Andr. Upīša grāmatas «Proletāriskā māksla» sastādīšanas princips. Savu grāmatu viņš nav sastādījis, vadīdamies no audzināšanas principiem, bet tādā pašā veidā, kā mēdz izturēties pret buržujisko rakstniecību — ass, griezīgs, iznīcinošs un bezpardonīgs ir viņa spriedums. Tātad — ne kā audzinātājs, līdzradītājs, bet kā soģis no augšas.

Pēdējo trumpi pret sevi, kā pret jauno proletārisko rakstniecības spēku audzinātāju, Andrejs Upīts izspēlē paļaban. Pēdējos pagājušā gada «Domu» numuros ir garāks raksts — kritisks apcerējums par jaunāko latviešu rakstniecību. Aizķerta mūsu mākslas kreisā fronte. Starp citu — dzeju krājums «Nost!». Krietni sadots pēdējam. Nav mūsu uzdevums uzmesties minētam dzeju krājuminam par aizstāvjiem. Bet uz vienu Andr. Upīšam mums jāaizrāda. Smalki viņš izjūk kā kritiķis-audzinātājs, tik smalki analizēdams un komentēdams grāmatiņu ar vairāk sabiedriska nekā mākslinieciska rakstura dzejām pēc 2—3 gadiem. Gadus 2—3 atpakaļ tam būtu citāda vērtība, — viņam būtu virzoša, audzinoša nozīme, kamēr tagad tas vienkārši ir un paliek kritisks apcerējums bez kādas virzības, bez kādas aktuālas sabiedriskas iezīmības.

Ar šīm piezīmītēm nav domāts vērsties pret kādu personu atsevišķi. Visu cienību pret Andr. Upīti un viņa darbu. Daudz laba viņš darījis strādnieku literatūras frontē. Tikai tādēļ nevar

noklusēt viņa kļūdas. Nav lieta noklusēt parādības, kuras nav noklusējamas. Proletāriskai rakstniecībai nenāks par labu, ja negraizīs nenoteiktību un žonglēšanu starp «pašu» ļaudīm un «svešiem», kāda valda «Domās», pilsoniskos izdevumos un mūsu rakstniecības kritikā vispār. Nav saudzams pat tad, ja priekšgalā — Andr. Upīts.

IV

Savās piezīmēs A. Upīts taisnojas kreiso frontinieku priekšā, ka zināmu iemeslu dēļ «Domām» ir nevietā pārmest nenoteiktību.[III] ««Domas»,» raksta A. Upīts, «izdod un vada sociāldemokrātu un neatkarīgo sociālistu koalīcija. Kā koalīcijas žurnāls, viņas, protams, nevar nostāties ne uz viena, ne otra «pola»» (mans pastrīpojums. — *J. S.*). Lūk, te jau tas suns aprakts! Toni latviešu rakstniecības kritikai viscaur piedod tādi «koalicionāri» izdevumi. Koalicionārs bija «Ritums», koalicionāras — «Domas». Beidzot... Kas tad beidzot atliek? Visai rakstniecībai nākas ciest no tā nolādētā koalicionārisma. Koalicionāra paliek kritika, teorija un beidzot paši rakstnieki un kritiķi. Visbriesmīgākais jau ir tas, ka viņi piesūcas šās koalicionārisma ideoloģijas un nav vairs spējīgi citādi ne spriest, ne domāt. Citas mērauklas viņiem vairs nav kā tā — «vai tas ir koalīcijas interesēs». Priekš proletāriskās rakstniecības rītdienas šāda koalicionārisma ideoloģija ir bendējoša. To vajag mest laukā no mūsu literatūras. Ātrāk nav domājama mūsu kritikas atspirgšana, pirms nav izrauta šī patiešām nekam nederīgā ideoloģija. Ir pārāk šķidrs apgalvojums, ka citāds virziens koalīcijas (kopus) žurnālos nav iespējams. Dzīvē redzams pretējais. Tā pati SPRS latviešu «Darbdiena» ir kopus izdevums, koalīcijas izdevums, un tak tādēļ viņi iztiek bez jebkādas principu neskaidrības «koalīcijas interešu vārdā» un runā asu un nesaudzīgu vārdu viens par otru. Pašam Upīšam piezīmēs ir vietas, kur viņš saka[IV]: «Nesalīdzināmi labāk proletāriskās kultūras lietai, ja katram strādnieciskās ideoloģijas novirzienam būtu savs žurnāls — bez kompromisa programas, konsekventi noteikts savā virzienā.» Vēl[V]: «Virziena noteiktībai un žurnāla idejiskam spilgtumam nenāk par labu apzinīga izvairīšanās no diskusijām un polemikas par asām domstarpībām daudzos sociāldemokrātiskās platformas un taktikas jautājumos.» Par labu

nenāk un tomēr atrodas pardoni, ka «citādi nav iespējams». Principā tas jau tas pats «koalicionārisma» iespaids.

Andrejam Upīšam gribas iepotēt toleranci bez izņēmuma visos latviešu strādniecības rakstniekos. Priekš mums, kreisfrontiniekiem, tas nav pareizais ceļš. Nebūs pareizi darīts, popularizējot iecietību, toleranci vai, kā arī nesauktu, tā sakot, skatīšanos caur pirkstiem uz visu to nenoteiktību, žonglēšanu principiālos jautājumos, kāda novērojama latviešu rakstniecībā, kā pilsoniskajā, tā sociālistiskajā. Propagandējama principu skaidrība, noteiktība, bezkompromisa taktika. Iespējams tas vienīgi caur diferencēšanos. Nevis vienību — par katru cenu vienību, kādu prasību uzstāda Andr. Upīts, bet šķelties — šķelties pat uz 10—15 cilvēku lielām grupām, ja to prasa principu skaidrība. Noraidāms jebkurš mēģinājums samierināt jauno strādnieku rakstnieku paaudzi ar «Domās» un citur valdošo «koalicionārisma» un «kompromisa» ideoloģiju kaut kādas tur juceklīgas vienības vārdā.

Paredzama nikna pretestība, kamēr izdosies kaitīgo «koalicionārisma» ideoloģiju piebeigt galīgi. Bet pašlaik tas jādara un tādēļ **karš koalicionārismam! Karš kompromisam! Karš oportūnismam!**

J. Svēre [J. Kaužens]

Piezīmes

I «Proletāriskā māksla», 1920. g., 24.—27. lpp.
II Mēnešraksts «Domas», 1925. g., Nr. 7, 145. lpp.
III «Domas», 1928. g., Nr. 7, 120. lpp.
IV Turpat.
V Turpat.

«Kreisā Fronte», 1929. g., Nr. 3, 1. jūnijs, 14.—23. lpp.

LITERĀRISKAS EKSKURSIJAS
«KREISĀS FRONTES» KRITIKA

«Kreisās Frontes» 3. numurā J. Svēre atsaucas uz manu sacerējumu par kreiso fronti latv. literatūrā «Domu» pagājušā gada gājumā, aplūkodams arī žurnāla vispārējo virzienu un it sevišķi manu darbību tajā un proletāriskās rakstniecības kritikā. Tikpat pie raksta satura, kā izteiksmes nepieciešami daži piebildumi. Vispirms «Domas» un to virziens. Svēre atļaujas sev to patiku konstatēt, ka par «Domām» un to virzienu «Upīts taisnojas kreiso frontinieku priekšā». Nesacīsim vairāk, tikai to, ka tas

ir gaužām patvaļīgs un pārāk iedomīgs apgalvojums. Es nu it nepavisam nesajūtos kā apsūdzētais un tiesājamais «kreiso frontinieku priekšā». Nopratinātāju un tiesnešu lomai literāriskajos jautājumos Frosam ar Svēri pagaidām vēl trūkst nepieciešamās objektivitātes un gribas vairāk pakalpot pašas proletāriskās mākslas lietai nekā savas personīgās frontes acumirklīgai situācijai. Svēres raksts tam ir labākais apstiprinājums. Mans norādījums uz «Domu» — kā koalīcijas žurnāla vājo pusi taču nav nekāda taisnošanās, bet visiem zināma fakta atklāts konstatējums. Vairāk nekā arī Svēre nevar pateikt. Viņš runā par «nekam nederīgu ideoloģiju» un «pārāk šķidru apgalvojumu», t. i., operē ar apgalvojumiem, klusu paiedams garām vienotās kreisās literatūras frontes principam, kura attaisnojumu mūsu tagadējos politiskos un kultūras apstākļos es pietiekoši plaši esmu aprādījis savā apcerējumā. Kamēr viņš nav pierādījis, ka nepareizs mans literatūras sabiedriskās bāzes raksturojums, viņa polemika varbūt pārliecinās tikai tos, kas manu rakstu nav lasījuši. Bet tā ir spekulācija uz nezināšanu, un tādam «pārliecināšanas» veidam kreisās frontes diskusijās sen vairs nav vietas. «Domu» seši gadagājumi pilnīgi attaisno paši sevi. Pilsoniskās mākslas un nacionālo frāžu kultūras tukšumu neviens cits preses orgāns nav tik sistemātiski un neatlaidīgi uzrādījis un atmaskojis kā «Domas», un tas ir šālaika kreisās kritikas svarīgs uzdevums strādniecisko lasītāju priekšā. Tā ir proletāriskās mākslas ideoloģijas un viņas pozitīvās cīņas viena puse. Žurnāla sējumos ielūkodamies, katrs redzēs, ka tas nav aizmirsis arī otro — strādniecisko rakstnieku kopošanu, popularizēšanu un audzināšanu. Ja panākumi še nav nekādi lieliskie, tad tas neatkarājas no žurnāla, bet no tiem pašiem laikmeta apstākļiem, aiz kuriem arī «Kreisās Frontes» sākuma beletristikā un literatūras teorijā varam runāt tikai par pirmajiem mēģinājumiem, daudzkārt stipri negatīviem un radikāli apstrīdamiem. Bez «Domām» mēs stāvētu pie pilnīgi tukša strādnieku literatūras un viņas kritikas lauka. Bez viņām latviešu lasītājiem sveši būtu palikuši arī Krievijas proletāriskās mākslas meklējumi un sasniegumi, kas patlaban dod ierosmi strādniecības kultūras dzīvei visā pasaulē. «Kreisās Frontes» kritiķu ietiepīgā atgriešanās pie pirmskara «Domām», kā neaizsniedzama parauga tagadējām, paliek jau mazliet komiska. Toreiz, tāpat kā tagad, viņu beletristikas un kritikas galvenais noteicējs bij tas pats Andrejs Upīts, tātad viņš pats viņam tiek uzstādīts par paraugu. Toreizējā darbā sameklēt lielāku kreiso noteiktību un ierosmi nekā tagadējā var tikai neapskaužama paviršība vai vienkāršs iepriekš nodomāts aprēķins.

Bet nu dažus vārdus par mani pašu «Domu» literatūras un kritikas vadītāja darbā un vispār proletāriskās mākslas laukā.

«Kreisās Frontes» kritiķu pozīcija ir izdevīga meklēt un uzrādīt kļūdas koalīcijas žurnāla vadībā un ar uzsvaru atkārtot to, ko mēs paši jau vairākkārt esam atzinuši. Kļūdas uzrādīt ir viņu tiesība un pat pienākums, no tā strādnieku mākslas principu skaidrība var tikai mantot, un tas taču ir visu diskusiju vadošais motīvs. Tikai Svēre aiz savas pozīcijas interesēm mazāk domā par principu pašu nekā par saviem iedomātiem pretiniekiem, pie reizes piemiedz acis pret to, kas skaidri redzams un lasāms, pie reizes izliekas redzējis un lasījis tikai to, kas viņa nolūkiem noder, bet pie reizes spriež apzināti greizi un aplami. Daudz nevarētu viņam pārmest, ka viņš izliekas nesapratis norādījumu, kas atrodams arī teikumā — «līdz pat pēdējam laikam», t. i., neietverot apzīmējumā arī šo pēdējo laiku. Taču pilnīgi nemotivēts un nepareizs ir apgalvojums, ka «Domās» «dziļi iesakņojušies tie paši netikumi, kas parasti pilsoniskos izdevumos», ka «savējos aplaizīt ir arī viņu mode» un ka «viņa (Upīša) kritikām un recenzijām spīd cauri paraša vērtēt pēc deguna». Ja Svēres «kgs» (tā viņš pagodina arī mani) izlasījis kritiskās piezīmes pie vairākiem turpat «Domās» nodrukātiem darbiem un daudzas recenzijas par žurnāla līdzstrādnieku grāmatām un salīdzinājis tās ar «Kreisās Frontes» Frosa spriedumiem par Linarda Laicena darbiem, tad viņam pašam gan ienāktu prātā, kur drīzāk meklējama «aplaizīšanās» pēc pilsoniskiem paraugiem. Svēre stingri pārmet «Domām», ka Raiņa beidzamie darbi tur nav objektīvi aplūkoti. «Būtu laiks to redzēt. Kāpēc to neredz?» Uz šo jautājumu es atbildētu tikai tad, ja Svēre man uzrādītu «Kreisajā Frontē» tās kritikas un recenzijas, kur Raiņa dzeja ir aplūkota tā, kā viņš to atzīst par pareizu. Kāpēc no «Domām» prasīt to, kas vispirmā kārtā ir «Kreisās Frontes» tiešais, bet neizpildītais pienākums? Nav sevišķi patīkami konstatēt, ka arī še Svēres kritikas metode pilnīgi saskan ar pazīstamiem pilsonisko kritiķu «prasījumiem». Ja es kādā romānā esmu tēlojis koruptīvo pilsonību, tad nāk kaut kāds Pēteris Ērmanis un noprasa: jā, bet kāpēc viņš to pašu neredz pie sociālistiem? Un, ja es kur citur aprakstu vācu landesvēru briesmu darbus Latvijā, tad kāds cits saka: jā, bet par ko viņš tāpat netēlo lieliniekus? Ja es vispār turētu par vajadzīgu atbildēt uz tādiem «prasījumiem», es teiktu: tāpēc, ka to jau ir darījuši un dara divdesmit pilsoniski rakstnieki. Atļaujiet man pašam izvēlēties savu tēmu. Netieši tā varētu būt atbilde arī Svērem.

Kreisās kritikas gaužām necienīgs ir Svēres mēģinājums sameklēt «Domās» kaut kādas simpātijas pret reakcionāriem rakstniekiem un sadarbību ar tiem. Viņš piekeras vienam Plūdoņa dzejolītim žurnāla sākumā pirms dažiem gadiem un domājas tur atradis veselu nāves grēku, pie tam izdevīgā kārtā aizmirsdams, ka šis dzejnieks un bez viņa vēl viens otrs no pirmajiem gadījuma līdzstrādniekiem sen vairs nedarbojas līdzi. Pavisam nepielaižamu un pie tam apzinātu nepatiesību Svēre pauž saviem lasītājiem, apgalvodams, ka «Domās» «ēsti tiek pilsoņi un kreisā fronte, «ļaudis pa kreisi», kā «Domu» ļaudis mēdz sacīt. Noraidīts tiek ne bieži vien, bet vienmēr katrs, par kuru zināms, ka viņš kreiso organizāciju biedrs.» Pilnīgi nevietā tāds izteiciens kā «ēsti», kas paņemts no Hermaņa Asara un Vidiņu Jura žargona. «Domās» nodrukātā atsauksme par «Kreiso Fronti» ne saturā, ne izteiksmē nevar sacensties ar to «ēšanu», ko Svēre pielieto attiecībā pret «Domām».

Ar šādu «ēšanas» stilu Svēre galīgi nobrauc no nopietnas kreisās kritikas diskusiju ceļa. Viņam pa vari gribētos izspēlēt «Domas» un it sevišķi mani pret kreiso fronti, viņam patiktos, lai es būtu rakstījis par «ļaudīm pa kreisi». Tas ir pavisam vieglprātīgs un tukšs mēģinājums. Tādus diskreditēšanas līdzekļus nelieto tie, kam literatūras kreisā fronte ir nopietns strādnieku šķiras kultūras jautājums, nevis frāze personīgai izrēķināšanai. Taisni pretīgi redzēt «Kreisajā Frontē» tādus sadomājumus, it kā es «Domās» noraidītu tos rakstniekus, kas ir kreiso organizāciju biedri. Tik klajam un neveiklam absurdam pat atspēkojums nav vajadzīgs. Katram zināms, ka es «Domu» literatūras daļā esmu raudzījis piesaistīt visu sociālistisko novirzienu rakstniekus, mēģinādams tiem pēc savas iespējas un saprašanas piepalīdzēt kopējā darbā un ceļa meklējumos. Ja man tomēr bieži nācies noraidīt vienu vai otru beletristikas darbu vai recenziju, tad vienkārši aiz tiem pašiem iemesliem, aiz kuriem arī «Kreisās Frontes» redaktora atvilktnē paliek neizlietoti tik daudzi iesūtījumi. Ikviena žurnāla redaktoram ir savs vērtējuma mērogs, kuram tomēr nav nekādas daļas ar «skaudību» pret iesācējiem, kā to iedomājas daudzi atraidītie dzejnieki, un pavisam jau ne ar organizācijas piederības «degunu», kā to labprāt gribētu iztulkot Svēre. Neapskaužamā stāvoklī viņš nokļūst, meklēdams pierādījumu saviem apgalvojumiem Apsesdēla noraidīšanā. Te viņu uz reizes vairs «neinteresē» Apsesdēla organizācijas piederība, «bet gan pats noraidīšanas motīvs». Lai taču viņš apvaicājas «Kreisās Frontes» redaktoram, vai tas tur par iespējamu paturēt līdzstrādniekos tos, kas atklāti uzstājas pret žurnāla virzienu un noliedz tos pamatus, uz kuriem viņš dibināts. Svēres

argumentācija ir pārāk pavirši sagrābstīta, ar savu vieglumu un pretrunām tā kompromitē visu kreisās frontes kritiku.

Kā viss cits, dīvains ir arī Svēres ieskats par proletāriskās rakstniecības kritikas audzinošo lomu un tās piepildījumu. Nopriecāties viņš var par Krievijas latviešu prolet. rakstnieku stingrību attiecībā pret saviem tuvākiem darba biedriem. Bet, līdzko viņš pieskaras manai «Proletāriskai mākslai», viņa viedoklis pēkšņi apsviežas ačgārni un visu viņš redz no mugurpuses. Ar brošūru esot pakalpots buržuāzijai, ne proletāriskai mākslai. «Nebij gudri darīts, to izlaižot, — to sacīs katrs.» Par nožēlošanu, to nesacīja vis katrs. Brošūras ierosinātāji bij taisni proletariāta atbildīgie darbinieki, mazākais ar tikpat lielu proletāriskās mākslas interesi kā Svērem, bet tikai ar stingrāku sabiedrisku ideoloģiju un dziļāku literatūras izpratni. «Nolikšana par nekam nederīgiem draņķiem», kā to vēlētos Svēre un kā viņš to izteic savā īpatnējā žargonā, respektīvi neaplaizītāja kritika toreizējiem proletariāta rakstniecības mēģinājumiem bij tikpat nepieciešama kā dažiem tagadējiem literatūras formas eksperimentiem. Bez šaubām, brošūra savā dokumentālajā daļā ir nepilnīga, neizdevīgos apstākļos rakstīta, bet tās pamata princips un vispārējais virziens vēl šodien ir tikpat pareizs. To pierāda tas lielais attīstības solis, ko Krievijas latv. prolet. rakstniecība ir gājusi no tiem laikiem, varbūt aiz citas ierosmes, bet gluži tajā pašā «Prol. m.» uzrādītā virzienā. Tā šis apcerējums ir pakalpojis taisni tam, kam viņš bij domāts, un izpildījis savu pozitīvo audzinātāja uzdevumu. Neskatoties uz Svēres dusmām, to pašu, lai kaut cik niecīgā mērā, būs izpildījis arī mans nesenējais raksts par literatūras kreiso fronti. Ar patiku jau var redzēt, ka izzuduši no «Kreisās Frontes» ir diletantiskie proletāriskās lirikas sikšņojumi, bet to vietā arvien vairāk nāk nopietna episka proza, par ko vērts plašāk runāt. Šķības un greizs ir Svēres ieskats par pozitīvo un negatīvo kreisās literatūras kritikā. «Nevarīgs», «apjucis» un neloģisks viņš nopūlas iegalvot, ka es esmu «sadevis» kreisajai frontei un «ēdis» tās rakstniekus. Viņš labprāt vēlētos noštempelēt mani par kreisās frontes ienaidnieku un apkarotāju, lai tādi vienkārši novāktu pie malas un garantētu neaizskaramību ikvienam proletāriskās mākslas mēģinājumam. Tik truli diskreditēšanas ieroči polemikā pret mani ir pilnīgi nederīgi. Svēre nemēģina uzrādīt, kur manas kritikas analīze būtu nepareiza vai slēdzieni nepamatoti. Viņš tikai žēlojas, ka es neuzsveru pozitīvo, tāpēc es esmu «soģis no augšas» un mans apcerējums ir «bez kādas virzības, bez kādas aktuālas sabiedriskas iezīmības». Pozitīvais, arī kā to domājis Svēre, atzīmēts katrā manā kreisās frontes lit.

nozares aplūkojumā, — ja patīkas, veselas lappuses no tā var izrakstīt. Bet lit. «audzināšana» un virzība nepavisam nepastāv labo īpašību uzskaitīšanā un slavēšanā. Tā noved taisni pie tās pilsoniskās «aplaizīšanas», kura citām reizēm Svērem tik nepatīkama un kuras iztrūkumu viņš citreiz ar gandarījumu uzrāda Krievijas latv. proletrakstnieku savstarpējā kritikā. Pozitīvais nekur nepaliks, to nevar ne noklusēt, ne iznīcināt, tā ir vērtība, kas no literatūras pārsaķņojas dzīvē un aug arī ārpus visām teorētiskām diskusijām. Kritikas pozitīvā audzinātājas nozīme galvenā kārtā tā, ka viņa uzrāda rakstnieka paša nepamanīto un neapzināto, negatīvo, kas tikpat atsevišķā individuālā darbā, kā veselā virzienā aizēno vērtīgo un traucē tam izriesties visā pilnumā un aptveramībā. To aizvākt ir aktīvās, audzinātājas un virzītājas kreisās literatūras kritikas pirmais pienākums. Ja viņa še kur maldās, tad vietā faktisko «kļūdu» uzrādījums un lietišķa polemika. Turpretim «aplaizīšanas» kāre un visādas aplinkas insinuācijas ir galīgi izmetamas no literatūras kreisās frontes.

Cik pārāk vājš proletārisks domātājs ir Svēre, redzams no sekojošā viņa lozunga: «Šķelties, šķelties pat uz 10—15 cilvēku lielām grupām, ja to prasa principu skaidrība». Pilsoniskie mākslas teorētiķi saka to pašu, tikai viņi ir konsekventāki par Svēri un pastāv uz to, ka «principu skaidrība» iespējama tikai viena paša cilvēka lielā grupā un viņas individuālā galvā. Tik «smalki izjūk» Svēre kā marksistisks teorētiķis sīkpilsoniska anarhistiska individuālisma putekļos. Strādniecības sociālidejisko un līdz ar to viņas literatūrteorētisko principu skaidrību līdz šim vēl neviens nav ieteicis meklēt šķelšanā un savrup nošķirtas galvas darbā, bet gan diametrāli pretējā virzienā. Tādā pašā virzienā vienīgi iespējams arī proletāriskās mākslas celtniecības darbs, kurā nav lietojami cilvēki ar tik lielu principu neskaidrību.

A. U[pīts].

«Domas», 1929. g., Nr. 6, augusts, 65.—68. lpp.

ANDREJA UPĪŠA LABOJUMI «KREISĀS FRONTES» TEORIJĀ

Virsrakstā minētos «labojumus» Andrejs Upīts izdara savā garajā rakstā «Piezīmes par literatūras kreiso fronti», kas iespiests 1928. gada «Domu» pēdējos piecos numuros.

Tā iznāk, ka te jārunā par diezgan vecām lietām. Tomēr ne par novecojušām. Jo tie teorētiskie jautājumi, kuros Upīts apstrīd «Kreiso Fronti», savu nozīmi nav zaudējuši.

Atbildēt Upīšam a g r ā k neļāva cietums. Tas ir traucēklis, ar kuru pagaidām jārēķinās.

Andreja Upīša teorētisko uzskatu kritiku es došu nākošajā numurā. Par to, c i k pareizi viņš kritizē «Kreisās Frontes» dzejniekus un stāstītājus, rakstīšu vēl vēlāk. Pašlaik raksturošu tikai viņa uzbrukumus «Kreisās Frontes» t e o r i j a i.

Piegriezdamies konkrēti mūsu «Kreisās Frontes» teorijai, Upīts vispirms izraksta tagadnes jaunās dzejas raksturojumu no Laicena brošūras «Dzejas principi». Pret to nekādu iebildumu nav.

Bet ir Upīšam iebildumi pret «Kreisās Frontes» ievadu («Darbā»).

Upīts atrod, ka viņā dotās «poētikas definīcijas, varbūt aiz pārlieka lakonisma, «Kreisās Frontes» ievadam nepietiekošas, pat pārprotamas».

Ievada «poētikas definīcijas», kam Upīts piegriež sevišķu vērību, ir sekojošas:

«Dzeja — īstenības izpratne, enerģija cīņai. Stāsts — laikmetu izteicošs, organizējošs, mācošs, virzošs. Luga — nemiera grāviens caur masām.»

Ja Upīts vēlas, var piekrist, ka rakstīts te ir nepietiekoši. Līdz tam vēl ilgi, kamēr rakstīt par literatūras jautājumiem p i e t i k s. Ievadā teikts tikai tik daudz, cik viņā teikt likās nepieciešami. Dots minimums.

Daudz interesantāk ir runāt par Upīša domu, ka šās rindas p ā r p r o t a m a s. Interesantāk tādēļ, ka turpat uz vietas Upīts viņas tiešām arī pārprot. (Tīši vai netīši, — nav zināms.) Jo apgalvojums, ka tās esot «poētikas definīcijas», ir rupjš pārpratums. Pašas tās trīs rindas taču pārāk noteikti rāda, ka redakcijai, viņas rakstot, nav varējis būt ne mazākā nodoma dot stingri zinātnisku dzejas, stāsta un lugas apzīmējumu (definīciju). Šie trīs literārisko darbu veidi (žanri) tur ir tikai raksturoti. Pie tam bez nolūka raksturot viņus literatūrteorētiski, no poētikas viedokļa. Tur vienkārši ir pateikts, ko mēs šodien gribam atrast dzejā, stāstā, lugā. Pateikts, kā mēs šodien izjūtam aktīvo literatūru, kā tā uz mums iedarbojas. Tur vienpusīgi raksturota aktīvās strādniecības literatūras uztvere un raksturots, kādas prasības aktīvā strādniecība stāda šodienas literatūrai. Bet vienpusīgi tādēļ, ka mūsu proletliteratūrai jābūt cīņas literatūrai, un cīņa ir — vienpusība, galējība, kā to izsaka Laicens paša Upīša pievestā izrakstā.

Tiešām, vai tad tā ir «poētikas definīcija»: «Luga — nemiera grāviens caur masām.»(?!) Šai «definīcijai» pat Upīts klusēdams aiziet garām, lai paliktu pārpratums un iespēja pamācīt.

Un lai nebūtu jāpārliecinās, ka te nav definīcijas, bet kultūrpolitiski lozungi. Pie tam pareizi lozungi.

To ievērojot, kļūst lieki pārrunāt Andreja Upīša tālākos, diezgan naivos prātojumus par šīm «definīcijām» un to nepilnībām, kur autors kreisiņās frontītes redakcijiņai māca ābeces patiesības.

Tā apskatīt šos trīs teikumus kā «poētikas definīcijas» (kā Upīts to dara) iznāk izdarīt trīs nesajēdzības.

To te pierakstu, lai ar tādu blēņošanos vairāk nebūtu jānopūlas ne man, ne Upīšam.

Daudz Upīts raksta par E. Frosa teorētiskajām un kritiskajām piezīmēm — gandrīz vairāk, nekā Fross «Kreisajā Frontē» ir uzrakstījis. Tikai tādēļ pret Upīša raksta šo daļu arī nāksies rakstīt samērā daudz un nevis tādēļ, ka Fross esmu es. Un arī vēl tādēļ, ka Upīts nostāda mani par «Kreisās Frontes» raksturīgāko teorētiķi, t. i., pieraksta manām piezīmēm zināmu oficialitāti.

Diezgan sīki un ar daudzu (drusku neakurātu) citātu palīdzību Upīts atstāsta manu rakstu «Lietišķā literatūra», kurā es devu 1) dažas piezīmes par žurnālistikas un neliterārisko rakstu nozīmi pie jauna, strādnieciska stila izveidošanas un 2) dažas piezīmes to starpformu teorētiskai pamatošanai, kādas pastāv starp literatūru (mākslas literatūru) un «neliteratūru» (teiksim — praktisko literatūru), t. i., feļetona, literāriskās reportāžas, esejas etc. pamatošanai, šos žanra paveidus apzīmēdams ar kopīgu vārdu — lietišķā literatūra.

Visā visumā šinī rakstā izsacīto Upīts nenoraida. Patiesībā viņš še neuzrāda nekādas teorētiskas inkonsekvences, bet atzīmē, ka «tomēr visumā Frosa teorija nav pieņemama bez nopietniem iebildumiem». Un tālāk viņš atrod, ka «Frosa simpātiskā doma, pašam negribot, izvēršas par teoretizējumu un kabineta filozofiju».

Palūkosimies, kādi ir tie nopietnie iebildumi un tie iemesli, kuru dēļ «manai teorijai» jāpiedzīvo tik bēdīgs liktenis.

1) «Prasījums vispirms strādāt publicistikā tik kategoriskā veidā un kā obligatorisks nosacījums nav un nebūs izpildāms. Strādniecības rakstnieki nav darināti pēc vienas shēmas, starp viņiem tāpat ir dažādu tipu nošķiras, nekautrēsimies tieši teikt, dažādas individualitātes. Ja katram beletristam vispirms jābūt publicistam, tad ar tādu pašu tiesību var prasīt, lai katrs publicists vēlāk ir beletrists.» — «Jaunā literatūra ar noteiktu sabiedrisku tendenci un vienotu šķiras mērķi lielā mērā satuvinās šīs dažādās kategorijas, bet pilnīgi viņas neiznīcinās nekad. Jo

te nav tik daudz literatūrteorētiska un literatūrstiliska kā tīri psiholoģiska problēma. Arī pēc literāriskā apvērsuma paliks publicisti un paliks rakstnieki-beletristi.»

Bet kur tad esmu uzstādījis šo prasījumu tik kategoriskā veidā? Pats Upīts par mani saka: «Viņš nenoliedz nozīmi idejiskai beletristikai, kas, uz vecās estētikas atbalstīdamās, tiecas ievest tajā strauju evolūciju, tikai norāda otro, jaunā proletāriskā stila izveidošanās ceļu — revolucionāro.»

Tālāk:

Upīts (kā izrakstīju) atzīst, ka individualitātu jautājums nav literatūrteorijas, bet psiholoģijas problēma. Taisnība! Tādēļ arī savās literatūrteorētiskajās piezīmēs liku viņu mierā. Tagad, kad Upīts viņu paceļ, varu dot sekojošu, visai vienkāršu atbildi:

V i s i nekad nav bijuši un nebūs rakstnieki; bet tādēļ ne mazāk ir bijusi un būs rakstniecība. Gluži tāpat — nekad v i s i publicisti nav izauguši un neizaugs par rakstniekiem, bet tādēļ ne mazāk ir bijusi un būs rakstniecība, kas izaugusi no publicistikas.

Vēsturiskām ekskursijām nav telpas. Bet atcerēsimies kaut Čarlzu Dikensu.

Un arī tajos darbos, kas tieši no publicistikas nebūs izauguši, arvien būs viņas iespaids.

2) «Ne «Ceļš», ne «Darba Jaunatnes Ceļš», ne «Vienība», arī ne pati «Kreisā Fronte» vēl neraksta pēc noteiktas jaunās konstruktīvās metodes. Taisnību sakot, pati šī metode ir problēma, viņa pašlaik atrodas tikai eksperimenta, meklēšanas un teorētiska skaidrojuma stadijā. Vai strādniecības mākslai jāgaida, kamēr izaug tas, no kā viņai izaugt?» Un Upīts atbild ar «ne».

Tas viss ir pilnīga taisnība. Bet ko tas pierāda? Vai to, ko grib pierādīt Upīts? — Es redzu, ka tas pierāda tikai tik daudz, ka nav ne publicistikā, ne citur vēl tāda stila, no kura proletāriskās literatūras stilu varētu vienkārši norakstīt vai pēc īpaša paņēmiena iztaisīt. Skatos vēl pesimistiskāk. Es domāju, ka tāda nekad arī nebūs un ka arī gaidīšana nekā nevarētu līdzēt. Bet patiesībā nekādam pesimismam nav še iemesla; un mēs taču neesam bēdīgi slavenie Betezdas dīķa apsēdētāji. Nē, literatūrai nav jāapsēžas un jāgaida uz publicistiskā stila noveidošanos. Un vispār tā jautājumu nedrīkst stādīt. Nedrīkst arī runāt par proletārisko literatūru kā par laikā un telpā norobežotu celtni, kuru kā kāršu būdu, kā debesskrāpi vai kā publisku pirti varēs uzcelt tad un tad. Un nevajag prašņāt, kad būs šis «tad un tad». Tāda pieeja ir gan idiliska, bet dialektiska ne.

Jau šodien ir strādnieciskā literatūra, kāda tā šodien iespējama, un būs arī jau rīt un turpmāk, kāda rīt un turpmāk tā iespējama.

Bet visu laiku, kamēr mums jābūt cīņā ar pilsoniskās, no dzīves aizgājušās vai dzīvi izmelojušās rakstniecības stila un kompozīcijas tradīcijām, — visu to laiku mūsu literatūras priekšpulks būs mūsu publicistika. Viņa šinī cīņas laikā visnepieciešamākā, viņa vistuvāka dzīvei — viņa visaktīvāk grauj vecā, izgreznīgā stila tradīcijas un visstraujāk rada jaunas, mērķjēdzīgas formības paraugus. Un teikt, kā to dara Upīts, ka «beletristika un publicistika izaug reizē no vienas un tās pašas saknes», nozīmē nekā nenoskaidrot, bet izsacīt gan labi skanošu, bet tomēr frāzi.

Kas ir lietišķā literatūra (īsi sakot) jeb kas ir eseja, feļetons, literāriskā reportāža utt., — to Upīts nepavisam nesaprot — arī pēc manu piezīmju izlasīšanas un pēc tam, kad viņš izdarījis vairākus āttiecīgus izrakstus no tām. Jo, kritiku beigdams, viņš saka: «Nekas nav tik nedabīgs kā beletrizēta publicistika un publicizēta beletristika, atskaitot gadījumus, kad viņa tāda grib būt kā parodija vai kariķējums.»

Patiesībā te vienkārši parādās nepietiekoša žanra jēdzienu izpratne. Bet pats Upīts baidās, ka «varbūt te (pēdējā Upīša apgalvojumā. — *E. F.*) saskatīs kaut ko līdzīgu atgriešanai pie vecās estētikas duālisma un jaunās literatūras formas noliegumu. Es saku, ka tā ir tikai atgriešanās no teorētiskām formulām pie cilvēka — šinī gadījumā strādnieka patiesās dabas, pēc kuras, nevis pēc abstraktas shēmas, veidojas arī proletāriskā literatūra.»

Var jau būt, ka jaunās formas nolieguma te nav, bet viņas attīstības loģikas neizpratne te ir nenoliedzama. Un savu paša minēto teorētisko duālismu Upīts cenšas pamatot, tā sakot, uz duālismu strādnieka galvā. Viņš pasludina, ka publicistika «virzās un virza uz mērķi, organizēdama proletariāta intelektuālo pasauli, bet beletristika — viņa psihi, galvenā kārtā ar estētisko emociju piepalīdzību». Tā mēs laimīgi esam nonākuši pie intelekta un psihes pretnostādījuma jeb — latviski sakot — pie prāta un dvēseles pretnostādījuma. Gribēdami Upīšam sekot no Frosa teoretizējumiem atpakaļ pie cilvēka, esam nonākuši pie pāršķeltas strādnieka galvas, pie sajauktiem subjektīvās psiholoģijas jēdzieniem, pie nejēdzības; jo viens otram pakārtoti jēdzieni še izlietoti ne vien blakus, bet pat pretnostādījumā.

Kā līdz šim, tāpat turpmāk nav nopietnas teorētiskas kritikas, bet pārpratumi un pamācības.

Sava raksta trešajā daļā, par «Kreisās Frontes» publicistiku, Upīts sagatavojas izkritizēt Frosa «sīkpilsoniskos elementus», bet, atradis, ka Fross te «vēl konsekventāks un nesaudzīgāks kā vispār teorētiskajā apcerējumā», Upīts nekā kritiska tomēr nepasaka, bet vienkārši aizmaldās no tēmas, dodams:

1) CK rezolūciju mākslas literatūras jautājumos, pēc kuras mēs varbūt rīkosimies pēc tam, kad Latvijā būs notikusi proletāriskā revolūcija, un

2) paskaidrojumu, kādēļ «Domām» nav stipri noteiktas līnijas. (Par pēdējo runāsim citreiz.)

Viss tālākais, ko Upīts vēl izsaka par Frosu, ir izteikts ar t ā d u asumu un pastrīpotu nicināšanu pret viņa teorētiskajiem uzskatiem, k ā d u nevarēja nemaz gaidīt, ievērojot, ka sākumā Upīšam Frosa doma likās simpātiska un tās kritizēšanai, kā redzējām, maz vien ko varēja izdomāt.

Tagad pēkšņi izrādās, ka «Pelšes izzoboto «lietišķības teoriju» Fross izvērtis līdz smieklīgumam, līdz karikatūrai, līdz absurdam», arī līdz Bankinam un kādam bībelstāstu Dēbneram.

(Vai Upīts nav lasījis Pelšes grāmatu pēc otrā turpinājuma un pirms trešā turpinājuma rakstīšanas?)

Tur par mani ir sacītas ļoti daudzas lietas, kas uz mani nepavisam nezīmējas, — vienkārši tādēļ, ka Pelše tādas negatīvas īpašības ir atradis pie Ļefa un Upīšam labpatīk mani uzskatīt par viņu neglābjamu nesēju un tās manas domas, ko neesmu izteicis «Kreisajā Frontē», izlasīt Ļefā vai arī izdomāt pašam.

Vēl vairāk nekā sākumā Upīša raksts tur ir vienas nepārtrauktas bailes no konsekvencēm, galējībām, nesaudzības; un vēl vairāk nekā sākumā tur Upīts ir pārliecināts, ka literatūras jautājumus tiklab teorētiski, kā praktiski pie mums var un drīkst atrisināt tāpat kā SPRS.

Konkrēti par visu to runāšu, kad došu kritisku pārskatu par «Kreisās Frontes» līdz šim publicētajiem strādnieku literatūras materiāliem.

E. Fross [E. Rozenbahs]

«Kreisā Fronte», 1929. g., Nr. 5, 1. novembrī, 4.—9. lpp.

KO STĀDA PRETĪ?

Andrejs Upīts «Domu» 6. numurā, polemizēdams ar J. Svēri, paskaidro: «Domās» «Kreisā Fronte» nekad neesot ēsta.

Kā ir ar apetīti?

Tur Upīts taču ievieto rakstu [1], kurā J. Grīziņš vienkārši lamājas. Kā citādi lai to apzīmē, ja šis cilvēks pats atzīstas, ka «Kreiso Fronti» neesot nemaz lasījis, bet tādēļ ne mazāk nosauc mūs par «anonīmiem kritiķiem», «arlekīniem un literāriskām nullēm», kā arī citos vārdos, kuri tāda estēta ausij izliekas patīkami, — piemēram, par polītiskiem vējagrābšļiem un leijerkastēm karuselī uz tirgus laukuma.

Tas tiek nodarīts «Domu» 2. numurā, un Dziļlejas raksts [2], kuru Upīts ievietoja tūliņ pēc «Kreisās Frontes» pirmā numura iznākšanas?

Tā kā «Domas» mūs gan kritizē, gan lamā, tad jāpainteresējas, ko īsti viņas stāda pretī tām «nullēm», kas ievietojušās «Kreisajā Frontē».

Lieta īsumā tāda. «Kreisās Frontes» š. g. 3. numurā Svēre pieteica karu koalicionārismam, kompromisam un oportūnismam, turpat kritizēdams «Domu» un Andreja Upīša virziena nenoteiktību. Tādēļ pāris vārdu par Upīša atbildes rakstu «Domu» 6. numurā. Vispirms, atstādams neminētus un neatspēkotus Svēres uzstādījumus, kas loģiski pamatoti vai pamatoti citātiem un piemēriem, Upīts no viņa raksta pieved tikai asi izteiktos slēdzienus. Tādējādi mēģina iztaisīt, ka Svēre «Domas» un Upīti nepamatoti «ēdot».

Tā kā tiešu nosacījumu nav, kā jācitē un kā jāapgaismo pretinieka domas, bet te katrs var vadīties no savas «literāriskās sirdsapziņas», tad Upīti šajā ziņā pamācīt nevar. Jāatzīmē tikai, uz ko viņš Svērem n e a t b i l d, un daži vārdi par viņa atbildēm. Izrādās, ka nevis Svēre, bet pats Upīts, no kura citēts, «mazāk domā par principu pašu nekā par saviem iedomātiem pretiniekiem, pie reizes piemiedz acis pret to, kas skaidri redzams un lasāms, pie reizes izliekas redzējis un lasījis tikai to, kas viņa nolūkiem noder, bet pie reizes spriež apzināti greizi un aplami».

Upīts ļoti domā par pretiniekiem. Polemizēdams ar Svēri, viņš gluži bez vajadzības un sakara piesauc arī Frosu. Ar vienīgo nolūku — pie reizes sadot tam arī *à conto*.

Upīts «piemiedz acis» un neatbild, kad «skaidri redzami un lasāmi» Svēre ir izrakstījis vairākus gluži pretrunīgus viņa spriedumus par vienu un to pašu Raini. Jo nav atbilde, bet sofistiska blēņošanās Upīša «paskaidrojums», ka izteiciens «līdz pat pēdējam laikam» kaut kādu «pēdējo laiku» sevī neietverot.

[1] J. Grīziņš. «Labās briesmas» padomju daiļliteratūrā. — «Domas», 1929. g., Nr. 2. *Sakārtotāji.*

[2] K. Dziļleja. «Kreisās Frontes» svētā vienkāršība. [Pret E. Frosa rakstu «Sīkpilsoniskie elementi».] — «Domas», 1928. g., Nr. 3. *Sakārtotāji.*

Kāds tad ir tas «pēdējais laiks», kas jāatskaitot nost? Šodiena, šis gads vai 20. gadu simtenis?

«Skaidri redzams un lasāms», bet nekā neatbildēts arī otrs Svēres jautājums: kā izskaidrot, ka P. Ķikutu un A. Čaku «Domas» papriekš strupi noraidīja, pat pamācot — ar dzejošanu nepūlēties, bet īsi pēc tam sāka žurnālu pildīt viņu sacerējumiem? Piemēram, 1927. gadā «Domās» Ķikuta «dzejoļu» ir vairāk nekā jebkura cita autora. Bez tam «teorija». Drusku izlāpītā veidā tā pati «teorija», kura pirms tam bija iespiesta «Pēdējā Brīdī» un par kuru nācās uzjautrināties kādā no mūsu žurnāliem.

Neatbildēta paliek arī Svēres principiālā nostāšanās pret koalicionārismu. Jo nav šodienas atbilde «Domu» rašanās un līdzšinējās pastāvēšanas vēsture. Nav atbilde mūsu apstākļiem arī CK rezolūcija, kura domāta Padomju Savienībai. Tur stāvoklis gluži cits. Te paliek Svēres lozungs: «Karš koalicionārismam!»

Varbūt Upīts uz visiem šiem jautājumiem palika neatbildējis tāpēc, ka tā būtu «taisnošanās kreisfrontinieku priekšā»? Jo Svēre, lūk, Upīti tādā nāves grēkā esot apvainojis. Tādēļ Upīts saka: viņa norādījums, ka «Domas» koalīcijas žurnāls un ka koalīcija viņu vājā puse, neesot «nekāda taisnošanās, bet visiem zināma fakta atklāts konstatējums». Tātad tomēr teikts, lai attaisnotu «Domu» zināmas vājības ar viņu koalicionāro bāzi! Ja nu Upīts stingri, pat uztraukti apgalvo, ka nav gribējis attaisnot «Domas» kreisfrontinieku priekšā, tad iznāktu pieņemt, ka taisnojas s.-d. priekšā dēļ «šķielēšanas uz kreiso», kā pēdējie to teiktu. Vai tā jāsaprot?

«Spriest apzināti greizi un aplami» Upīts īpaši praktizējas raksta beigās. Uzvaras un Svēres galīgas iznīcināšanas sajūsmā viņš tur uzraksta taisni tā:

«Cik pārāk vājš proletārisks domātājs ir Svēre, redzams no sekojošā viņa lozunga: «Šķelties, šķelties pat uz 10—15 cilvēku lielām grupām, ja to prasa principu skaidrība». Pilsoniskie mākslas teorētiķi saka to pašu, tikai viņi ir konsekventāki par Svēri un pastāv uz to, ka «principu skaidrība» iespējama tikai viena paša cilvēka lielā grupā un viņas individuālā galvā. Tik «smalki izjūk» Svēre kā marksistisks teorētiķis sīkpilsoniska anarhistiska individuālisma putekļos.»

Noslēdz ar paskaidrojumu, ka proletāriskās mākslas celtniecības darbā «nav lietojami cilvēki ar tik lielu principu neskaidrību» kā Svēre.

Tā kā «Kreisā Fronte» Svēri tomēr drusku «lieto» un turpinās to darīt, tad jāievēro: šoreiz Upīša «individuālā galvā» ir vai nu «smalki izjucis», vai piedzimusi spekulācija uz lasītāja

muļķību. Svēre saka: šķelties, **ja** principu skaidrība to prasa. Bet Upīts «izliek» lietu tā, it kā būtu teikts: šķelties, **jo** principu skaidrība to prasa! Tā atkal ir sofistika. Svēres doma vienkārši ir tāda, ka labāk d i v a s desmitcilvēku grupas ar d i v ē j ā d u principu skaidrību un šos principus noskaidrojošu un pārvērtējošu polemiku viņu starpā nekā silta 20 vīru koalīcija bez skaidriem principiem un bez iespējas viņus izdebatēt, dialektiski skaidrot. Pie kam tām d i v ā m grupām nekas neliedz apvienoties, ja pareizi izrādās tikai v i e n i principi. Un, tā kā tas ir ļoti pareizs un arī marksistisks princips pretī koalīciju pīļu dīķiem, tad Upīša izdzītais Svēre paliek.

Upīts lieto arī «atbāšanas» metodi (kā kāršu spēlē). Uz Svēres jautājumu, kādēļ Raiņa pēdējā laikmeta darbi «Domās» nav o b j e k t ī v i novērtēti, Upīts atteic: «Kāpēc no «Domām» prasīt to, kas vispirmā kārtā ir «Kreisās Frontes» tiešais, bet neizpildītais pienākums?» Vai te pareizi «atbāzts»?

Raini «Kreisā Fronte» bija pieminējusi tikai reiz, ļoti īsi — Frosa rakstā pašā pirmajā numurā. Bet vērtējot taisni tā, kā to prasa Svēre. Rakstīt plašāk nebija paspēts un nebija aktuāla iemesla, pie kādiem ir saistīta lielākā daļa «Kreisās Frontes» kritisko izteikumu. Tagad to darīja Laicens, kad pēc Raiņa bērēm bija sacēlusies liela kņada. Bet «Domās» par Raini i r rakstīts; arī ārpus īso recenziju nodaļas. Un, ja rakstīts ir, tad Svērem bija pilna tiesība jautāt, kādēļ nav rakstīts strādnieciski.

Upīts nu būs pārliecināts, ka Laicens par Raini ir rakstījis, tikai paklausīdams viņa prasījumam. Jo apgalvo, piemēram, ka esot viņa raksta nopelns, ka no «Kreisās Frontes» izzuduši «diletantiskie proletāriskās lirikas sikšņojumi», t. i., mūsu valodā — strādnieku jauniešu rakstītās dzejas.

Uz to piezīmējams, ka šogad tās netiek drukātas aiz gluži citiem iemesliem un nākošajā gadā sikšņojumus atkal drukās. Tātad pārskatīšanās! Bet galvenais nav tas. Galvenais ir, ka redzam, ko Upīts sev labprāt pierakstītu par nopelnu — to, ka viņam izdevies no «Kreisās Frontes» padzīt proletāriskās dzejas mēģinājumus un tā nobremzēt tās veidošanās iespējas. Lūk, ko Upīts «ar patiku var redzēt»!

Vēl Upīts zina teikt, — Fross «aplaizot» Laicenu. Es domāju, — Laicens diezgan ir darījis proletliteratūrā, lai viņa darīto būtu vērts teorētiski noskaidrot. Ja Upīts būtu kritiski parādījis, ka darīts ne tas, bet kaut kas cits, tad es «aplaizītu» viņa kritiku.

«Domas» saka, ka «Kreisajā Frontē» strādājot leijerkastnieki, anarhisti, aplaizītāji, nulles, sikšņotāji un citi līdzīgi kopā ar

līdzīgiem. Vai tad pēc šiem konstatējumiem brīnums, ka viņu saturā tiek atrastas visai niecīgas vērtības. Tā rodas jautājums, — ko «Domas» liek pretī? Kāda ir «Domu» principiālā līnija un viņu sniegumi proletāriskās literatūras teorijā? Jo Upīts taču saka, ka, zīmējoties uz «Domu» principiālo stāvokli mākslas jautājumos, pārmetumiem par nenoteiktību vismazāk pamata. Stāvoklis esot ticis pietiekoši skaidri redzams viņa rakstos «Skanošais tukšums», «Masu tēlojuma princips literatūrā», «Reālisma princips literatūrā» un daudzos citos apcerējumos un recenzijās.

Kas tad tur ir redzams?

Pirmajam rakstam, kā vērstam pret pilsoniskās rakstniecības tukšumu, jāpaiet garām. Bet pārējos jāmeklē, ko sniedz pozitīvu proletariāta literatūrteorijai Andrejs Upīts.

Rakstā par masu tēlojumu izvesta pareiza doma, ka proletliteratūrā blakus indivīdiem redzamu vietu ieņems masas. Tas tiešām nav jauns slēdziens. Masas ir tēlojuši arī Zolā, Flobērs un citi. Un proletāriski tie nebija. Upīts pareizi saka. Flobērs bija reakcionārs. Tātad arī še nepietiek zināt, ko ievest, — jāzina, kā ievest. Te nu Upīts pasaka gandrīz vienīgo, ko šai ziņā var mācīties no pilsoņiem. Pārējais ir gluži vispārēja rakstura — tātad nenozīmīgi izteikumi.

Četros citātos izrakstīsim pamatuzstādījumus no raksta «Reālisma princips literatūrā».

1. «Lai groza un meklē, kā grib, romantisms visos laikos un visu tautu literatūrās allaž bijusi reakcionāra strāva.» — «Visā līdzšinējā pirmās, otrās un trešās šķiras valdonības vēsturē romantisms ir bijis ar tiem, kas uz vietas stāv vai grib atpakaļ iet. Pats viņš var to arī nemanīt un negribēt.» — «Dzīvi un sabiedrību virzīt viņš nespēj, tāpēc ka viņš neredz un nepazīst tos.»

No šā «visu laiku un visu tautu» pieminējuma ir skaidrs, ka romantisms še domāts ne kā romantiskā skola, bet kā stila tips. Un ir pareizi, ka, arī tā saprotot, romantisms ir reakcionārs. Reakcionārs pēc būtības, kaut arī, vēsturiski lūkojoties, dažreiz tas ir atradies revolucionārā situācijā.

Bet to pašu «Domu» kritikas nodaļā Upīts ir ievietojis garu K. Dziļlejas rakstu — «Revolucionārās mākslas romantisms». Tur bez citām aplamībām romantiskā skola ir jaukta ar romantiskā stila tipu, kādu to pazīst dihotomiskā stilu klasifikācijā. Bet visi šie sajukumi mūs nevar interesēt. Jāpasaka tikai, ka tas ir sirdīgs romantisma aizstāvēšanas raksts, nemākulīga, bet fanātiska romantisma apoloģija, kas beidzas ar proklamējumu: «Mēs pieņemam revolucionāro romantismu!» Tātad

īsts programas raksts. — Vai tas nav mazs pamatiņš pārmetumam par «Domu» nenoteiktību?

2. «Tas ir pilnīgi maldīgs ieskats, ka mākslinieki, ideologi un visādi gaišreģi un pravieši varētu aizsteigties savam laikam priekšā un izfantazēt to, kas tikai vēlāk reāli piepildīsies. Patiesībā sociālā ideoloģija ar visiem saviem paveidiem, to starpā arī literatūra, visos laikos iet labi nopakaļus dzīvei un tās ciņām, kurās dīgst un izaug visas jaunās vērtības.»

Ar šo teikumu ir gribēts raksturot ideoloģijas un literatūras kā viņas paveida sociālo nozīmi, bet iznācis ir tikai liels sajukums. Te ir mērķus radošas literatūras noliegums, tā ka nav jābrīnās, ka vēlāk Upīts kultivē «Domās» un teorētiski pamato «dzīves un darba reālismu», kas «nemeklējas nekādu plašu sociālu apvāršņu un nepretendē uz apzinātu un gribētu dzīves virzību». Te nav ņemts vērā, ka dialektiski materiālistiskā vēstures izpratne dod mums iespēju nākotni, apzinīgi ceļot, tomēr zināmā mērā paredzēt — kaut arī ne «izfantazēt». Upīts, lūk, kādreiz ir dzirdējis, ka ideoloģijas attīstība iet nopakaļus ekonomikas attīstībai, un ekonomiku te aizvietojis ar «dzīvi», kas ietver kā šo ekonomiku, tāpat arī pašu ideoloģiju. — Ir radījis «Domām» pavisam jaunu vēstures izpratni. Tā ir ideoloģiska nenoteiktība.

Bet kādreiz — «Proletāriskajā mākslā» — Upīts rakstīja taisni pretējo: «Proletariāta māksla nevar būt tikai līdzgājēja (tātad pakaļpalicēja vēl mazāk. — *F.*), — viņai pēc savas dabas vispirms vadītājas un ceļa rādītājas uzdevums.»

3. «Mākslinieciskās izteiksmes ziņā bieži redzams neloģiskums un nesaskaņa, mirušais valda pār dzīvo un tur to stiprā valgā: rakstnieki ar nepārprotami reālistisku dzīves un pasaules uztveri aiz tradīcijas, pierašas vai spēcīga meklētāja talanta trūkuma lieto vecu veco, nepiemēroto un nedabīgo romantisma izteiksmi.» — «Literatūra ir konservatīvākā no visām cilvēka kultūras dzīves nozarēm. Uz tradīcijas un parašas pamatiem pārdzīvojušas formas te turas sīksti, tikai gaužām lēnam tās šķeļ un sadrupina jaunais saturs.»

Viskonservatīvākā gan literatūra nav; tas ir pārspīlējums. Bet tas vismaz liecina, ka vecās, tradicionālās formas žņaudzošo varu Upīts ir atzinis pietiekoši noteikti. Šā izteikuma pareizību jau sen atzīst katrs, kas kaut ko saprot no literatūras. Bet, kā še līdzēties, — Upīts nezina. Un, kad («Lietišķajā literatūrā») tika uzrakstīts, ka šim jaunajam saturam jeb — noteiktāk izsakoties — jaunajam materiālam, kas tiešām ir vienīgais nederīgo formu lauzējs un jaunu cēlējs, — ka šim materiālam (faktam, idejai, lozungam etc.) ir jāatļauj ielauzties literatūrā neestētizētā

veidā, t. i., nelaižot, lai ierašas un tradīcijas iepriekš viņu izkropļo, kad tika prasīts, lai literatūrā ienāk lietišķais elements, tad Upīts pret to cēlās cīņā. Te viņš pats sev runā pretī.

Bet ko tad galu galā Upīts dod proletāriskajai literatūrteorijai? Viņš saka, ka proletliteratūrai jābūt reālistiskai. Un tālāk:

4. «Reālisma galvenā īpašība ir tā, ka viņš turas iespējami tuvāk dzīvei. Dzīves sarežģīto, daudzkrāsaino dažādību un tās loģiku viņš nemēģina rādīt, tikai parādības, faktus un sīkumus vākdams un virknēdams, bet izvēlēdamies cilvēkā un apstākļos tos raksturīgākos vilcienus, kas izskaidro šīs parādības. (Kādēļ nu Upītim nepatīk, ja «Kreisā Fronte» saka, ka stāstam jābūt mācošam? Arī tā ir pretruna. — *F.*) Reālās pasaules novērošanas spējas ir reālistiskā rakstnieka vispirmā īpašība. Temperamenta prizma viņam to var rādīt dažādā gaismā: komiskā vai satīriskā, līdzjūtību vai naidu, sociālās simpātijas vai antipātijas modinošā, estētiski rotaļīgā vai sabiedriski idejiskā.»

Ka proletliteratūrai jābūt reālistiskā tipa literatūrai, kā prasa Upīts, par to arī kreisfrontinieki nav šaubījušies. Taču reālisms ir daudz vecāks nekā pati doma par proletliteratūru. Visi reālisti nav proletāriski, un tādi nav Apsīšu Jēkabs, Neikens, Pērsietis. Bet Upīša rakstā neredzam vairāk kā vispārējus paskaidrojumus par vecu veco reālismu. Nav aizmirsta arī vecā temperamenta prizma, kuru Zolā izgudroja gluži bez proletariāta piepalīdzības un ne proletariāta teorijai. Jauns tikai tas, ka Upīts šim rīkam pieraksta tik lielu nozīmi, kādu tam piešķir tikai galējie individuālisti. Iznāk, ka jāraksta gan reālistiski, bet viss pārējais — arī tas, vai darbā kaut kādai ideoloģijai būt vai nebūt, — tas viss atkarājas no šīs pasaulslavenās prizmas, vienkāršāk sakot, — no temperamenta. Bet temperamenta jēdziens pieder pie visneskaidrākiem. Tā te galu galā ir tāda pati plika izrunāšanās kā «Proletāriskajā mākslā», kur Upīts «dzejo»: «Vienīgi radošā mākslinieciskā fantāzija ir tas spēks un tā īpatnējā mākslinieciskā spēja, caur kuru rodas īsti mākslas darbi» (62. lpp.). Un tā varbūt bija labāk: tur nevajadzēja pat dzīves novērojuma. Bet, kad dienas kārtībā nāk tādi mistiski-metafiziski jēdzieni kā «mākslinieciskā r a d ī š a n a», tad, saprotams, teorētiskai domai jāpaliek klusu. Klusēsim —

Tālāk Upīts tur («Reālisma princips literatūrā») runā par Pjēra Hampa darbiem. Pieved tos kā reālisma — laikam proletāriskā — paraugus. Patiesībā viņos drīzāk ir uzņēmēja viedoklis. Arī daudz «sausuma» un noteiktības, bet Upīts taču pirmajā vietā stāda «dzīvā cilvēka» principu un reiz teica: «Mākslā nav nekā kaila, tieša, lietišķa un sausa» («Pr. m.», 47. lpp.), — un teica, ka proletmākslā galvenais esot Fehnera «asociācijas

princips». Bet mums, taisni pretēji, liekas, ka proletliteratūrai jācenšas norobežoties no tālām asociācijām — par labu tiešumam un konkrētībai, par labu lietišķībai, faktam.

Tie «Domu» principiālo līniju norādošie raksti, kurus min Upīts, ir vispārējas piezīmes par reālisma vēsturi un teoriju. Tā kā reālisma veidi un mērķi var būt visai dažādi, tad sevišķu līnijas noteiktību šajos rakstos neatrodam. Bez tam jau redzējām, ka šī reālistiskā līnija nav traucējusi uzņemt jau minēto Dziļlejas romantisma aizstāvēšanas rakstu ar visu beigu lozungu un Ķikuta rakstus, kur reklamēti impresionisms, ekspresionisms (romantiska tipa virziens) un pat konstruktīvisms. Tāpat viņa nav Upītim traucējusi ievietot bezgala garo un tikpat romantisko Emīlijas Krišjān romānu «Darbs un mīlestība», Tālmanes stāstu, kā žīdi nobaro un nobada jaunu meitu un daudzas citas tamlīdzīgas mantas. Pašlaik tas netraucē ievietot aferistiskajam Panaitam Istrati veltīto Grīziņa romantisko savārstījumu «Sēnas arodbiedrību divīzija» [1], kur Krievijas revolūcija un Francijas strādnieku kustība izmantotas, lai sagatavotu romantisku mērci, kurā pasniegt vairākas kaucošas mīlestības. Lielās masu kustības tur spēlē to pašu lomu, ko dažos veclaiku mīlestības romānos čigāni, un cilvēkiem ir tikai trīs nodarbošanās: mīlēt, žūpot vai runāt dekrētu parodijās. «Ik lāpstas sitiens sniegā uz līnijas — sitiens stihijai, kas naidīga sociālismam.»

«Prol. mākslā» bija rakstīts: «Mākslā proletariāts nenāk visu noārdīt un atmest, bet piepildīt.» — «Glupjā runāšana par visa vecā noārdīšanu un «noslaucīšanu» bez loģiskiem motivējumiem izklausās vulgāri un proletariāta necienīgi.»

Tagad, rakstā par reālistisko traģēdiju, Upīts saka: «Vecie veidi jāpazīst, lai viņus konsekventi un galīgi atmestu un meklētu jaunus saskaņā ar savu laiku, savu sabiedrību un sava paša īpatnējību.»

Nebūtu ko brīnīties, ka savu 6 gadus vēlāko runāšanu Upīts ir nosaucis par glupju un vulgāru. Tāpat to varētu nosaukt arī tagad, jo modernības un savas īpatnējības vārdā, kā Upīts to dara, tādas lietas ir sludinājuši jau daudzi pilsoniski individuālisti. Arī pie Upīša figurē gan sabiedrība un pats, bet ne šķira, kā noārdošā un jaunceļošā spēka nesēja.

Tālāk Upīts pastāsta, cik tendenciozi aģitatoriskas savam laikam ir bijušas Šekspīra lugas, bet, negribēdams sekot toreiz jaunās un augošās (savā ziņā pat revolucionārās) buržuāzijas paraugam, beigās pasaka, ka «dramatiskās mākslas augstākais

[1] Jānis Grīziņš. Sēnas arodbiedrību divīzija. Romāns. «Domas», 1929. g., Nr. 1—8. *Sakārtotāji.*

veids — reālistiskā traģēdija prasa rūpīgu apsvaru uz objektivitāti», un atrod, ka vislabāk tas būs aizsniedzams vēsturiskās lugās. Tas arī ir viss.

Ka dramatikas un teātra teorijā kreisfrontiniekiem saprasties ar Andreju Upīti nav iespējams, visskaidrāk rāda viņa raksts «Strādnieku teātra uzdevumi» — «Sociāldemokrātā», 1929. gada rudenī. Tur sacīts: «Strādnieku skatuve kalpo sintētiskai dramatiskai mākslai, ne acumirkli neaizmirsdama, ko prasa viņas šķiras kultūras tieksmes.» Tas jau ir teikts vismaz diezgan «inteliģentiski». Mēs vienkāršāk sakām, ka strādnieku skatuve kalpo pašiem strādniekiem. Bet gluži neskaidrs paliek, cik plaši jāsaprot «kultūra» un «kultūras tieksmes», kuras nedrīkstot aizmirst, kalpojot mākslai. Vajadzīgi šie papildu citāti: «Publicistiska propaganda nevar būt strādnieku teātra uzdevums, — tai pavisam citi līdzekļi, citi nolūki un cita vieta strādnieku kultūras darbā un sociālajā cīņā.» — «Jau pati luga strādnieku teātrī nedrīkst būt kails propagandas gabals, jo tam vietā ir mītiņā un uz runātāja tribīnes, ne teātrī.»[1]

Kļūst skaidrāk. Zem «kultūras interesēm» jāsaprot tikai tā saucamās «garīgās kultūras» intereses. Bet arī tas būtu saprasts vēl pārāk plaši, jo «garīgajās interesēs» tomēr vēl ietilpst arī strādniecisko ideju propagandas vajadzība. Tātad kultūru še vajag saprast gluži šauri — kā «estētisko jeb mākslinieciskо kultūru». «Strādnieku skatuve kalpo sintētiskai dramatiskai mākslai», tātad apzīmē apmēram to pašu, ko tēze: «Māksla kalpo tikai pati sev», t. i., viņai nav nekāda mērķa. Vai tad skaidrāk neizsakās otrs «Domu» teorētiķis — Dziļleja? «Sabiedrisko darbinieku enciklopēdijā», rakstīdams par teātri, viņš pasaka, ka teātrus vajadzīgs iekārtot par strādnieku atpūtas vietām un to uzdevums tātad ir gādāt par to, lai kapitālistam būtu labi atpūties, rekonstruējies, strauja, ražīga, akurāta darba spējīgs strādnieks, kāds tam tagadnes racionalizētajā rūpniecībā sevišķi vajadzīgs. Teātrim jāpalīdz vairot virsvērtību.

Tikpat labi kā Upīts mēs zinām, ka aģitācijai un propagandai ir mītiņrunātāja tribīne (lai gan ne arvien). Bet zinām arī, ka tikpat laba vieta kā uz tribīnes ir uz biedru pleciem. Un ka teātris ir visiespaidīgākais propagandas un aģitācijas līdzeklis. Tādēļ pretēji Upīša tēzei, ka «propaganda nevar būt strādnieku teātra uzdevums», mēs domājam, ka propagandēt nozīmē satraukt masu domu un virzīt viņu uz zināmu mērķi. Un, ja teātris nevarētu dot virzību, tad mēs šodienas apstākļos

[1] Andrejs Upīts. Strādnieku teātra uzdevumi. — «Sociāldemokrāts», 1929. g., Nr. 191. *Sakārtotāji.*

nevarētu atdot darbu teātrim. Mums ir konkrēts mērķis, un darbs mums jāatdod virzībai uz to. Mēs strādājam strādniecības aktīvajā revolucionārajā priekšpulkā, kas negrib un neprot baudīt no šodienas cīņām atrautu mākslu, bet prasa tādu mākslu, kas strādā līdzi šo cīņu uzvaras sagatavošanā, kas mobilizē un ievirza strādniecības spēkus viņas cīņas pulkos.

Šis mērķis, uz kuru cīnāmies, nav atsevišķi «estētiskā» vai gara kultūra, — tas ir strādnieku šķiras kultūra visā plašumā, kāda tā izveidosies strādnieku valstī, kura jāizkaro.

No Upīša teorijām par objektīviem lielā stila episkiem darbiem un par objektīvu lielā stila vēsturisku-reālistisku traģēdiju (kuru teoriju gan tas zīmē visai nenoteikti), izskan vēlēšanās strādāt šodienas inteliģencei, jo strādniekam tagad tāda māksla nav pieejama ne intelektuāli, ne saimnieciski. Objektīvo vēsturisko traģēdiju viņš nevar ne izrādīt, ne novērtēt. Bet, ja Upīts neorientējas uz inteliģenci, tad viņš grib veidot garīgās kultūras mantojumu nākošajām strādnieku paaudzēm, kas būs veidojušās strādniecības valstī.

Pēdējais jau, saprotams, būtu ļoti labi. Tikai — — mēs šodien esam pārāk, pārāk nabagi, lai gatavotu dāvinājumus nākošajiem. Ir jāstrādā šodienas strādnieku masā par iespēju izcīnīt to strādniecisko sabiedrību, kura vienīgi varētu šādus dāvinājumus izlietot un kura varēs arī bez viņiem iztikt. Un, ja Upīts šo «melno darbu» un viņa ieročus — stāstus, dzejas un lugas, kas bez sevišķa tradicionālās estētikas spožuma, bez kabinetcilvēku skeptiskās objektivitātes («Žurdāns un Bigonets»), bet ar stipru idejisko mugurkaulu, ar asu propagandas vienpusību, ar naidu un ar «Nost!», un ar lozungiem, kuri viegli apnīk tiem, kam viņi ir literatūra un nevis nepieciešamu prasību izsaukums, — ja Upīts šo «melno darbu» novērtē par zemu, tad mēs to nedarām un zinām, ka tas ir izšķirošais arī monumentālajiem darbiem, kādus Upīts prasa.

Bet Upīša pēdējais apcerējums par «latviešu drāmas jaunākām gaitām» [1], kas lasīts arī rakstnieku dienā? Kas tur ir proletārisks, to divainā kārtā vienādi labi var pateikt tie, kas viņu ir lasījuši, un arī tie, kas viņu lasījuši nav. Jo proletāriska tur nav vairāk nekā kā tikai tas, ka to ir sarakstījis un arī pats lasījis Upīts, kas saucas par proletārisku literatūrteorētiķi.

Upīts tagad vairs aiz «Proletāriskās mākslas» pilnā mērā nenostājas, lai gan runā par to ar lepnumu. Tādēļ viņu kritizēt būtu nenozīmīgi. Tā ir arī kompilatīva un pretrunu bagāta, arī pārāk vispārēja — kā lielākā daļa Upīša teorētisko rakstu.

[1] «Domas», 1929. g., Nr. 8, 206.—211. lpp. *Sakārtotāji.*

Bet Upīts uztraucas par to, ka Svēre teicis, — nebijis gudri darīts, šo grāmatu izdodot, kurā nav audzinošas kritikas, bet vienkārša jauno rakstnieku «iznīcināšana», kādēļ proletāriskās literatūras lietai ar to neesot pakalpots. Lai varētu spriest, kādā mērā Svēre ir teicis taisnību, pievedīšu mazu izrakstu, kas rāda, kāds tur ir Upīša tonis un kādiem līdzekļiem viņš toreizējos jaunos rakstniekus un teorētiķus nolīdzina ar zemi.

Upīts tur apstrādā kādu rakstiņu par literāriskās sekcijas metodi.

Vispirms izrāj rakstītāju par to, ka viņš pietiekoši neorientējas literatūrzinātnes dažādajās disciplīnās un speciālajā terminoloģijā. Pagājušā numurā nācās norādīt, ka Upīts pats nepareizi lieto psiholoģijas terminus. Un tas nav atsevišķs gadījums: tāpat viņi jūk Upīšam arī «Proletāriskajā mākslā». Tālāk tad Upīts raksta:

«Kādi ražojumi plūdīs no diletanta spalvas, kurš vēl nezina atšķirt dzeju no prozas un kuram sveši visi tehniskie noteikumi? Nekā viņam tur nelīdzēs arī biedru kolektīva iztirzājumi un pārlabojumi. Jo iztirzātājs kolektīvs taču ir tikpat akls kā tirzājamais indivīds. Arī proletāriskās mākslas pasaulē akls nebūs aklam ceļa rādītājs. Mūsu metodists laipni pielaiž, ka mākslinieciskā nemākuļa ražojumi varētu citiem likties garlaicīgi un mazvērtīgi. Bet toties interesanti tie būšot pašiem. Te skaidri runā tas kliķes gars, par ko jau pirmiņ minējām.» — «Māksla priekš «pašiem» nav proletāriska māksla.»

Šī esot audzinoša kritika?

Ja cilvēki grib biedriski interesēties viens par otra panākumiem darbā un, šos darbus iztirzājot, mācīties, tad tas, redziet, ir kliķes gars! (Kliķes tad ir visi mūsu semināri un jautājumu vakari. Un vai tāds pats nav tas kliķes gars un aplaizīšanās, kas valdot «Kreisajā Frontē»?)

Ja iesācēji savus pirmos, skolnieciskos darbus negrib izmest publikā, bet patur tiesāšanai pašu kolektīvā, tad viņi ir nolēmuši nodarboties ar mākslu priekš «pašiem» — ar salonmākslu!

Ja šis kolektīvs nav pieaicinājis specu, tad strādājiet, cik gribat: cik muļķi bijuši, tik muļķi paliksiet mūžīgi mūžam, āmen!

Un, ja cilvēks nezina teorētiski nošķirt dzeju no prozas, tad — — Un, ja viņš nezina visus tehniskos noteikumus, tad — — par abiem noziegumiem kopā — nāves spriedums viņam kā rakstniekam!

(Blakus minot: dzejas un prozas atšķirošās pazīmes vēl līdz šim n e v i e n s literatūrteorētiķis nav pietiekoši un noteikti formulējis. Vai Upīts to ir izdarījis? Kā viņš atšķir? — Zenta Mauriņa atšķirot pēc smaršas!)

Kā redzat — no loģikas te nav ne vēsts. Cik rindu, tik aplamību. Un pie tam katra no viņām — uzbrukums.

Ja nu tas izrātais negrib galīgi izbeigt interesēties par literatūru, tad viņam neatliek nekas cits kā mācīties no Upīša grāmatas. Lūk, daži piemēri, ko viņš tur iemācīsies.

Tur Upīts liek viņam priekšā: «neuzstādīsim ... jautājumu ... kas ir proletāriskā māksla», bet aplūkosim viņu sakarā ar vispārējos vilcienos pazīstamo proletariāta psiholoģiju», par kuru agrāk rakstīts, ka tā ir «pārejas laika psiholoģija ar visām viņas pretrunīgajām dažādībām un savādībām». Dabīgi, ka arī slēdzienos Upīšam iznāk pretrunīgas dažādības un savādības.

Viņš izsaka tādu vienkāršu domu, ka «sociāli, psihiski un idejiski viņa (proletmāksla) izaug no darba», bet nepasaka — kādā ceļā un kādās formās tas notiek. Un, kad sakām, ka viņa izaug no proletariātam cīņās nepieciešamā avīžnieciskā, žurnālrakstu un propagandas darba, tad Upīts to sauc par bērnišķīgo kreisuma slimību.

Bet nerunāsim par to, ko Upīts nepasaka! Tādu lietu ir pārāk daudz.

Lūk, ko viņš p a s a k a savam laimīgajam skolniekam: proletariātu «pievelk lielas, simboliskas alegorijas un teiksmu tēli, kuri domāti kā idejiski simboli», un ka māksliniekam — arī reālistam — «patiesībā tēlojamais objekts ir t i k a i l ī d z e k l i s i z t e i k t s a v u s a j ū t u ī p a t n ē j o n o k r ā s u» (retin. — *F.*), un ka «mākslinieciski radošās dziņas galvenais cēlonis gan laikam būs iedzimtā vispārcilvēciskā jaunradīšanas dziņa».

Tā būtu skaista mistika, tikai teorijas te nav. Tālāk paskaidrots, ka proletārisku mākslas darbu nosaka «proletāriskais saturs», un no tā redzam, ka toreiz Upīšam trūka izlietošanai Majakovska izteiciena, kur paskaidrots, ka par saturu un formu nevar runāt tā atsevišķi, kā par kāju un zābaku. Toties savā pēdējā apcerējumā viņš to izlieto, nenorādīdams, no kā aizņēmies. Tālāk skolnieks uzzina no Upīša, ka bez tendenciozās šķiru mākslas vēl pastāvot kāda beztendencioza māksla, kas esot arī ļoti jauka un izdaiļojoša ... Bet kādas gan vēl t e o r i j a s tas skolnieks lai prasa, kad Upīts viņam pasaka visu to lietu gaiši:

«Kas savu īpatnējību atradis un izkopis un radošas fantāzijas sapņu laivai uzcēlis baltu skaidras apziņas buru un piestiprinājis attīstītu mākslinieciska intelekta stūri, tas pats savu ceļu un savu patiesību atradīs.» Jā, tiešām, — priekš kā vēl tam skolniekam vajadzīgs proletariāta ceļš un proletariāta patiesība, ja Upīts viņam ir iestāstījis to pašu, ko stāsta pilsoniskie individuālisti, un tiem pašiem vārdiem?!

Tad nu sēsties tajā laivā un stūrē laimīgs, Upīša jaunais «proletāriet», — pa peļķi! Un tie Upīša vārdi tevi lai pavada: «vislabākā valodas skola iesācējiem ir literatūras klasisko stila mākslinieku darbi» — Saulieša, Jaunsudrabiņa, Birznieka-Upīša, Skalbes, Andr. Niedras utt.

Bet par šo dekoratīvo gleznu Upīts lai neuztraucas: «Dekoratīvai mākslai vispār piekrīt ievērojama loma proletāriskās mākslas kultūras dzīvē» («Prol. māksla»).

Upīša rakstā «Piezīmes par literatūras kreiso fronti» mēģināsim atrast izteikumus par proletārisko mākslu, kurus pats Upīts nav paspējis vēl atmest un kuros būtu kaut cik vairāk skaidrības un noteiktības, lai beigu beigās dabūtu taču zināt, ko īsti Upīts par šo jautājumu domā.

Lielāko tiesu no raksta teorētiskās daļas (1928. g., «Domu» 6. numurā) aizņem citāti no krievu teorētiķiem. Tikai pašās beigās Upīts taisa īsu savilkumu, kuru tad arī var uzskatīt par viņa uzskatu kopsavilkumu vai, pareizāk, par krievu teorētiķu to domu apvienojumu, kurām Upīts piekrīt.

Raksturīgi atkal ir tas, ka lielākā daļa izrakstu izdarīti nevis no teorētiskiem darbiem, bet no dažādām teorētiķu un rakstnieku grupu deklarācijām. Tas nozīmē, ka te atkal ir galvenā kārtā vispārēji izteikumi bez zinātniskas noteiktības un nepārprotamas skaidrības.

«Sarežģītas kolektīvās psihes izpausmei proletāriskās mākslas darbā nepieciešams tehnizētais vārds, kas būtu noderīgs atklātai un grandiozai lietu demonstrācijai, kas nepazīst nekā intīma, ne liriska (no Gastjeva. — *F.*). Māksla tāpat organizē jūtas kā idejiska propaganda domu (no Bogdanova. — *F.*). Proletliteratūra sava darba pamatos liek marksistisko pasaules atziņu un par veidojamo vielu ņem proletariāta radīto dzīves un cīņu īstenību. Viņa ir antipods vecajai mākslai (no grupas «Oktobris». — *F.*). Tomēr viņa nenoliedz to, neuzņem viņas vērtības pasīvi, aplūko tās savas kritikas gaismā un jaunajā izpratnē, atbalstīdama visus tos māksl. radīšanas veidus, kas pēc satura un formas atbilst jaunās iekārtas celtniecībai. Pēc savas dabas proletmāksla ir liela stila, monumentāla māksla (no «Literatūras Frontes». — *F.*), viņa blakus līdz šim valdošai lirikai tiecas pēc veidojamās vielas episkas un dramatiskas uztveres, pēc vislielākā plašuma, vienkāršības un māksl. izteiksmes līdzekļu ekonomijas (no grupas «Oktobris». — *F.*). Proletmākslas izpausmes stils nav tikai ārējā čaula, bet orgāniski saauguša kopuma gribas stils — stils, tā ir šķira pati (no grupas «Kuzņica». — *F.*). Saturs nosaka formu un pats caur to māksliniecisku novei-

dojas. Proletliteratūras sacerējumam nepieciešams dinamisks viengabala tēls, vienots orgānisks ritms, kas izaug no tēla, un ar radošo ritmu un tēlu sakausēti valodas mūzikas elementi (no grupas «Oktobris». — *F.*).

Tāda ir Upīša pēdējā literatūras teorija.

Nav jāsaka, jo tas ir acīm redzams, ka Upīts nekādas jaunas vērtības še neienes, bet sastāda savu uzskatu no citu uzskatu drumslām. Pie tam, kā jau teikts, šo grupu un teorētiķu uzskatus viņš ņem to diezgan senā attīstības stadijā, kad tie vēl nebija izauguši no deklarācijām par vairāk vai mazāk dziļi un noteikti izstrādātiem formulējumiem. Bet, arī tā rīkojoties, Upīša nopelns būtu varējis būt diezgan liels, ja no dažādajiem uzskatiem viņam būtu izdevies izveidot vienu orgānisku disciplīnu, kas šajā uzskatu dažādībā varbūt ienestu kārtojumu un lielāku skaidrību. Taču jāsaka, ka neko tamlīdzīgu Upīts n a v izdarījis. Taisni otrādi. Atsevišķo uzskatu daļas, kuras tam iepatikušās, viņš ir apvienojis pilnīgi mehāniski — vienkārši salikdams blakus. Vai paklausījies no Gastjeva, ka proletariātam esot mehanizēta psihe, Upīts domā, ka proletāriskam teorētiķim piederas svešu domu mehāniska kopā sakrāmēšana? Tiešām — kas gan ir kopīgs «literatūras iznīcinātājam» Gastjevam ar «Literatūras frontes» darbiniekiem, kuros cienība pret klasisko literatūru ir gandrīz spēcīgāka par visu citu? Vai — kā šīs pašas «Litfrontes» ideologu uzskati apvienojami ar Bogdanova uzskatiem, kurš — blakus minot — kā marksists tiek apšaubīts? Pie tam skaidri redzams, ka viņa tēzi par «organizējošo» mākslu Upīts ir izrakstījis, nepazīdams viņa «Tektoloģiju», kura vienīgi atklāj pilnā mērā, kā Bogdanovs šo terminu saprot; atklāj, ka šī termina nozīme ir bezgalīgi plaša un, izlietots attiecinājumā uz literatūru, viņš neizsaka gluži nekā. Bogdanovs jebkuru psihisku procesu uzskata par organizācijas-dezorganizācijas procesu.

Izdarīt sīkāku šo uzskatu un viņu pretrunu analīzi še nevar vienkārši tādēļ, lai raksts neizaugtu pāri tām robežām, kādas nosaka «Kreisās Frontes» tilpums, — tas izdarāms tikai atsevišķā rakstā par literatūrzinātniskās domas novirzieniem Padomju Savienībā. Bet taisni acīs krītošas nesaskaņas ir jau pašos Upīša savilkumu izteicienos, kurus saredzēs bez pūlēm arī tas, kas šos uzskatus tuvāk nepazīst. Kā, piemēram, vecā māksla var būt jaunajai taisni pretēja («antipodi») un reizē «atbilst jaunās iekārtas celtniecībai»? Kā var saskaņot Gastjeva lietu demonstrācijas principu ar «Oktobra» tēlainības prasību?

Pats šis diletantisms jau nu neprasītu, lai par viņu sevišķi brīnās. Bet jābrīnās par to, ka, balstīdamies uz šo pretrunīgo teorētisko bāzi, Upīts nekautrējas uzstāties kā proletāriskās lite-

ratūras diplomēts virstiesnesis, tikpat pretrunīgi kritizēdams «Kreiso Fronti».

Viens no tiem uzskatiem, pie kuriem Upīts proletāriskās literatūras teorijā ir turējies visilgāk un visnoteiktāk, ir tā prasība, ka proletāriskās literatūras darbiem jābūt monumentāliem. Bet, runādams par manām teorētiskajām piezīmēm, Upīts kādā vietā nonāk šaubās, vai kreisfrontinieki pēc tādiem maz cenšoties, vai viņi tādus vispār g r i b o t dot.

Vispirms jāteic, ka mani teorētiskie izteikumi, ja tos tīši nepārprot, monumentālu darbu iespējamību nekādi neizslēdz. Drīzāk otrādi. Ja Gastjeva teorija nebūtu vienpusīga, tad, Upītim izpatīkot, varētu teikt, ka tā ved uz «grandiozām lietu demonstrācijām» grandiozos, monumentālos darbos. Bet, atstājot pie malas šīs teorijas, kas pagaidām kabinetiskas (tāpat kā vajadzība pēc viņu mērķa — monumentāliem darbiem), jāteic, ka šodien mēs pēc tādiem darbiem patiesi sevišķi neilgojamies un necenšamies, jo proletrakstniekam pašlaik nav un nevar būt pietiekoši laika, lai pie tādiem strādātu, un plašajām strādniecības masām nav ne līdzekļu, ne laika, lai tādus nopirktu un lasītu. Jārēķinās ir ar strādnieka saimniecisko budžetu un arī ar viņa laika budžetu, kādi tie ir kapitālistiskajā iekārtā. Tādēļ arī vienīgā monumentalitāte, kādu mēs gribētu tagad prasīt no literatūras darbiem, ir tā — arī viņi lai ieņemtu savu vietu un izpildītu savu uzdevumu proletariāta grandiozajā, monumentālajā cīņā par varu — viņa cīņā pret buržuāziju un pret oportūnismu visos tā veidos.

Un, tā kā literatūras fronte arī ir viena no šās cīņas frontēm, tad kreisfrontinieki neieturēs nekādu Upīša ieteiktu iecietību, kas nozīmētu tikai literāriska un idejiska oportūnisma balstīšanu, bet centīsies būt nesaudzīgi un konsekventi, kā cīņa to prasa.

Bet Upītim un visiem citiem ir laiks noteikti zināt, vai literatūras, politikas un ielu cīņās viņi stāv kreisās, revolucionārās strādniecības frontē vai ārpus tās! Jo arī «Kreisā Fronte» nav ne Frosa «kabinetfilozofijai», ne «proletāriskai sikšņošanai», bet reālam darbam, cīņās uz ielām un parlamentā. Tādēļ savādi ir dzirdēt, ka mūsu apstākļos Upīts mums ieteic komunistu partijas p ē c r e v o l ū c i j a s t a k t i k u.

E. Fross [E. Rozenbahs]

«Kreisā Fronte», 1929. g., Nr. 6, 1. decembrī, 25.—38. lpp.

SKAIDROŠANĀS KREISĀS FRONTES UN SOCDEMISKĀS LITERATŪRAS JAUTĀJUMOS

«Kreisās Frontes» uzsāktais noskaidrošanās gājiens pret «Domām» un Andreja Upīša stāvokli sociāldemokrātos un pret kreisfrontiniekiem tagad iegūst sabiedriski arvien lielāku plašumu. Attiecību noskaidrošanai pašreizējā asās šķiru cīņas un sociālfašisma attīstības laikā tiek ievērojama nozīme. Literārisko grupējumu un darbības noskaidrība kļūst ļoti nepieciešama un neatliekama.

Skaidrošanās norisinās Latvijas strādnieku prātos, sevišķi jaunatnē. Skaidrošanās plaši izvirzās Padomju Savienības latvju sabiedrībā un literatūrā. Vissavienības Latvju proletrakstnieku Centrālbiroja žurnālā «Celtne» pagājušā gada 3. un 4. numuros bija P. Vīksnas plašs raksts — «Andreja Upīša loma latvju rakstniecībā». Šinī rakstā bija sīki iztirzāts A. Upīša stāvoklis attiecībā pret sociāldemokrātiem un «Kreiso Fronti». Uz šo rakstu Upīts šāgada «Domu» 3. numurā ir atbildējis ar īsu piezīmi, kurā cenšas pārmetumus atraidīt un izsaka arī dažus savus uzskatus par pašreizējo strādniecības taktiku kultūras jautājumā. Šinīs izsacījumos izpaužas uzskats, ka strādniecībai jācenšas izmantot katra kripatiņa, ko var iegūt, tā sakot, no buržuāzijas iestādījumu kultūras galda un ka bez «Domām» «strādniecība būtu pamesta pilsoniskās ideoloģijas varā un dabūtu maz ko zināt no tā, kas proletāriskā mākslā tiek strādāts ārpus robežas»(!). Bet, tā kā «Domas», kā «koalīcijas» žurnāls, esot spiests būt nenoteikts mākslas jautājumos, tad «nesamierināmas partiju politiskās cīņas» dēļ neatkarības platforma esot iluzionāra. «Tādos apstākļos līdzšinējo «Domu» loma un līdz ar to mana līdzdarbība pie tām ir izbeigta. Jau pirms un bez visiem uzbrukumiem es biju skaidrībā, ka ar šo gada gājumu noslēdzas koalicionāro «Domu» laikmets, — ja viņas vēl turpmāk grib eksistēt, tām jāpārvēršas par noteiktu partijas žurnālu vai jāpāriet nekādiem izlīgumiem nesaistītā un neierobežotā patstāvīgā vadībā.»

«Celtnē» [1], starp citu, ir pacelts arī «Domu» nodibināšanās jautājums un manas attiecības šinī lietā, sevišķi sakarā ar to, ka A. Upīts polemikā pret kreisfrontiniekiem un «Celtni» manu un L. Paegles agrāko līdzdarbību «Domās» izlietojis oportūniskā stāvokļa aizstāvībai. Tālāk, «Celtnes» šā gada 2. numurā

[1] «Celtne» (1929—1937) — Vissavienības Latvju proletrakstnieku Centrālā biroja literatūras, mākslas, kritikas žurnāls Maskavā, red. kolēģija: P. Vīksne (atb. red.), A. Ceplis, S. Berģis, K. Jokums, K. Pelēkais, vēlāk atb. red. vietniece J. Janele-Viena. *Sakārtotāji.*

nodrukāta Vissavienības Latvju proletrakstnieku Centrālbiroja «r e z o l ū c i j a par Latvijas «neatkarīgo» sociālistu-rakstnieku grupu sakarā ar viņas pēdējā laika darbību». Rezolūcija ieņem skaidri formulētu stāvokli un dod līdzšinējām polemikām un noskaidrošanās gājieniem, var sacīt, tādu slēdzienu, no kura varbūt turpmāk nāksies iziet. Kā neatkarīgo sociālistu-rakstnieku grupā ietilpstošus rezolūcija uzskata A. Upīti, A. Kurciju, K. Dzelzu u. c. Rezolūcijas pirmā punktā teikts, ka, šķiru attiecībām arvien paasinoties un masām revolucionarizējoties un atsvabinoties no s.-d. iespaida, «neatkarīgie» var iegūt un pa daļai iegūst lomu kā socdemu priekšpostenis un aģentūra kreisās strādniecības rindās. Tāpēc pret tiem jācīnās un viņi jāatmasko. Otrā punktā uzsvērts, ka revolucionārai strādniecībai, cīnoties pret «neatkarīgiem», kā pret politisku partiju, ir pienākums «nesaudzīgi cīnīties arī pret «neatkarīgo» sociālistu rakstniekiem, kuri ar savu literārisko darbību un produkciju pretendē uz strādnieku rakstnieku nosaukumu. Kā izcilākā figūra no viņiem minams Andrejs Upīts.»

Tālākie rezolūcijas konstatējumi ir sekojoši:

«Andrejs Upīts ir rakstnieks, kas savā laikā tuvinājies revolucionāriem strādniekiem, kas ar saviem darbiem mēģinājis graizīt reakcionārās iekārtas ļaunās parādības.

Attīstīdams plašu, vispusīgu darbību latvju rakstniecības laukā, Andrejs Upīts pazīstams kā novelists, romānists, dramatiķis, literatūras un mākslas kritiķis un vēsturnieks, kas centās aizstāvēt un popularizēt demokrātiskas idejas un izpauda sīkpilsoniski revolucionārās inteliģences centienus.

Pat pēc atgriešanās Latvijā no Padomju Krievijas Andrejs Upīts pēc zināma laika klusēšanas mēģināja uzstāties pret nacionālšovinistisko demokrātismu, «skanošo tukšumu» literatūrā, kritizēdams tautiskās buržuāzijas aprobežotību un trulumu. Upīts nebija aktīvs cīnītājs revolucionārās strādniecības rindās, bet ar savu kritiku viņš centās atmaskot tautisko spekulantu tieksmes un ar literārisko darbību ieņēma noraidošu stāvokli pret buržujisko nacionālšovinismu.

Paasinoties sadursmēm starp buržuāziju un proletariātu, pieaugot šķiru cīņai, kura atsevišķos gadījumos uzbango jau līdz atklātām sadursmēm, krasi nodalās un norobežojas arī līdzšinējie spēki un nevar būt vairs runa par neitralitātes stāvokli.

Andrejs Upīts kopēji ar rakstnieku-inteliģentu grupu (K. Dzelzs, A. Kurcijs u. c.) gribēja ieņemt «neatkarīgu stāvokli». Bet šķiru cīņas negrozāmā loģika izsita viņus no šī stāvokļa un nenovēršami virzīja uz labējo pusi, līdz beidzot tie nonāca buržuāzijas aģentūras — sociāldemokrātijas lēģerī.

No Andreja Upīša un pārējo «neatkarīgo» rakstnieku stāvokļa izriet arī viņu proponētā proletārisko partiju vienība, «frakcionārā antagonisma» (lasi — šķiru cīņas) apkarošana, uzbrukumi latvju rakstniecības kreisajai frontei, kas viss pēc būtības ir tieša sociālfašistu ideoloģijas izpausme praktikā, šķiru cīņas noliegšana un revolucionārās strādnieku šķiras interešu nodevība.

Andreja Upīša līdzdarbība žurnāla «Domas» redakcijā, buržujiski demokrātiskajā sociālfašistu orgānā, kas neģēlīgā kārtā apkaro latvju revolucionāro strādnieku šķiru un Republiku Savienību, arvien krasāk izvēršas par oportūnisma kultivēšanu mākslas un kritikas jautājumos, par atklātu reakcionārās sociāldemokrātijas uzskatu popularizēšanu.

Andreja Upīša kritisko un teorētisko apcerējumu oportūnisms sāk izpausties arī viņa pēdējā laika daiļliteratūras darbos. Romānā «Zem naglotā papēža» krasi izspīlētas aprobežotā nacionālšovinisma tendences, lugā «1905. gads» vēsturiskā Piektā gada notikumi apgaismoti mazinieciskā garā, tādā kārtā viltojot vēsturi un nepareizi orientējot darbaļaužu masas.

Izejot no visa augšā teiktā, C. B. nolemj:

«atzīt par nepielaižamu kaut jel kādu «neatkarīgo» sociālistu popularizēšanu latvju un cittautu izdevumos Republiku Savienībā;

pastiprināt cīņu pret sociālfašistisko ideoloģiju, kura slēpjas aiz «neatkarīgo» sociālistu maskas: jautājuma noskaidrošanu pastiprināt kā cittautu, tāpat latvju izdevumos;

griezties pie Ļeņingradas proletrakstnieku Latsekcijas ar norādījumu — lūkoties uz to, lai atsevišķi biedri savā literāriskajā darbībā ieturētu pareizu šķiras līniju, atsakoties reiz par visām reizēm no vispār nacionālās kultūras principu propagandēšanas; tanī ziņā C. B. atzīst par pilnīgi neapmierinošu to līniju, kādu ietur «Almanaha»[1] redakcija latvju rakstniecības popularizēša-

[1] Sākot ar 1926. gadu, Ļeņingradas proletāriešu rakstnieku asociācijas latviešu sekcijas sakopojumā iznāca almanahi: «Молодая латышская литература», ar V. Knoriņa priekšvārdu, «Голая жижнь», ar J. Eiduka priekšvārdu, un «Триумф», ar J. Lojas priekšvārdu. Pirmais almanahs iznāca izdevn. «Прибой» izdevumā, 1926. g., otrie divi «Красная газета» izdevniecībā, 1928. un 1929. g. Pirmajā ietilpa A. Cepļa «Noliedzēji», Klusā «Bezzemnieki» un «Pierobežas apriņķis», Salenieka «Sarkanie nāk!», «Brūklenāju purvs» un «Aizmugures šarada» un Sudrabu Edžus «Pagātnes lāsts». Otrajā almanahā «Голая жизнь» bez latv. rakstnieku darbiem (Eidemaņa «Stāsts par skroderi Faitelsonu», Laicena «Britānijas Vidusjūras flotes bojā eja», Upīša «Kailā dzīvība», Kurcija «Līderi») ietilpa arī somu, igauņu un baltkrievu rakstnieku darbi. Trešais almanahs — «Triumfs» ietvēra tikai trīs nelielus stāstus: Ziediņa «1917. gads», Eiduka «Jons Vucāns» un Rihtera «Karēlijā». *Sakārtotāji.*

nas laukā: apkopojot latvju proletrakstniekus, Latvijas revolucionāri kreisos (Laicens) un s.-d. rakstniekus (A. Upīts, A. Kurcijs, K. Dzelzs) vienā kopējā nodaļā tiek maldināti lasītāji, jo krievu lasītāju masas nav informētas par patiesām attiecībām latvju rakstniecībā.»

Rezolūcijas daļu vajadzēja pievest pilnīgi tāpēc, ka tā lielā mērā zīmējas uz «Kreisās Frontes» un «Domu» attiecībām, — labāk sakot, viņa izriet no šīm attiecībām. Viņa ieņem stāvokli tagadnē, bet tomēr nepūlas noskaidrot tagadējā stāvokļa attīstības gaitu. Taisni šā stāvokļa pilnīgas nepārredzēšanas dēļ «Celtne» (ne rezolūcija) par kreisfrontinieku attiecībām pret «neatkarīgajiem» var nākt pie šķībiem slēdzieniem. Tādas pazīmes ir tomēr redzamas. Tādēļ pilnīgākas noskaidrošanās dēļ tiklab attiecībā pret «Domām» un Upīti, kā pret «Celtni» jāatzīmē vēl sekojošais.

«Domu» noorganizēšanas laikā, 6 gadus atpakaļ, es un Leons Paegle bijām cietumā. Kad no turienes iznācām, atradāmies jau notikušā fakta priekšā. Cik man pēc tam tika zināms, viens no aktīvākajiem «Domu» un literāriskās koalīcijas organizētājiem bijis K. Dzelzs [1]. Tolaik kultūras darbā uz visas līnijas notika kopdarbība ar sociāldemokrātu kultūrniekiem — tiklab Tautas augstskolā, kā Ārpusskolas izglītības kongresa padomē. Literāriskā žurnāla noorganizēšana tātad bija tikai stāvokļa tālākā paplašināšana, pilnīgi konsekventa vēl vairāk tāpēc, ka RABCB [2]

[1] Kārlis Dzelzs (īstajā vārdā Dzelzītis, dz. 1892) — svārstīgs meņševiku «salonsociālists» un kreiso frāžu varonis. 20. gados publicējis dažus diletantiskus dzejoļu un stāstu krājumus. Kārlis Dzelzs, būdams pēc profesijas advokāts, kaili spekulatīvos nolūkos izmantoja latviešu darbaļaužu masu novirzīšanos pa kreisi, 1928. g. viņš piedalījās oportūnistiskās «neatkarīgo sociālistu» partijas dibināšanā, kas tautas masās piekrišanu neguva. Tagad Kārlis Dzelzs pilnīgi pārdevies ārzemju imperiālistiem, ir viens no latviešu buržuāzisko nacionālistu un meņševiku «vienotās frontes» kara kurinātājiem emigrācijā pret Padomju Latviju. *Sakārtotāji.*

[2] RABCB — Rīgas arodbiedrību Centrālbirojā (1921—1928) ietilpa 19 Latvijas strādnieku arodbiedrības, kas pretēji meņševistiskajam LABCB (Latvijas arodbiedrību Centrālbirojam) bija zināmā LKP kontrolē. Šais arodbiedrībās organizētos strādniekus sauca par «kreisajiem arodniekiem». Neraugoties uz vajāšanām, jau pirms 1928. g. saeimas vēlēšanām «kreisajiem arodniekiem» bija Rīgas, Liepājas u. c. pilsētu domēs savi pārstāvji. Tā kā «kreisie arodnieki» gatavojās 1928. g. saeimas vēlēšanās iziet ar savu sarakstu, buržuāziskās Latvijas valdība uzsāka pret tiem plašu vajāšanas kampaņu. Notika aresti visās Latvijas malās. 1928. g. 25. jūlijā Rīgas apgabaltiesa uz iekšlietu ministra ierosinājumu nolēma apturēt 19 Rīgas arodbiedrību Centrālbirojā ietilpstošo organizāciju darbību. Liepājas apgabaltiesa tāpat slēdza arī Kurzemes arodbiedrību Centrālbiroju ar 4 arodbiedrībām un apcietināja šā biroja locekļus. Šai sakarībā notika 1928. gada 22. augusta politiskais streiks. *Sakārtotāji.*

līnija arī bija kultūriskās kopdarbības līnija. (RABCB organizācijas vēl diezgan ilgi pēc tam, kad tām Tautas augstskolā nebija nekāda iespaida, maksāja savas biedru maksas T. A. biedrībā, citiem vārdiem, — s.-d. kasē, bet 1925. gadā RABCB Saeimas vēlēšanu uzsaukumā aicināja balsot par s.-d. sarakstu ar zināmām lēnām prasībām, uzsverot fašisma pieaugšanu un ka pretī tam «jāstāda vienota strādniecības fronte uz vienkāršas bāzes, kura vieno visus strādniekus bez partiju un virzienu izšķirības . . .».)

Kad Leons Paegle, no cietuma iznācis, priecājās, ka nu būs reiz žurnāls, kur drukātīes, tad es viņam līdzi nebūt nejūsmoju, bet izsacīju gan savas šaubas par šādu kopdarbības paplašināšanu ar socdemiem. Mans uzskats noteikti jau toreiz bija tas, ka radošā kultūras darbā koalīcija ar socdemību vēl mazāk iespējama nekā dažreiz politiska koalīcija. Tomēr stāvoklis bija tāds, ka personīgi es biju spiests iet līdzi visiem, mierinoties vismaz ar to, ka «Domās» varēs iekļūt arī ar savu, revolucionāru līniju. Šinī virzienā A. Upīts bija ar mani vienis prātis un balstīja šādu uzskatu. Vēlāk tomēr izrādījās, ka iespējams nodrukāt tikai beletristiskus darbus, kādi «Domām» bija nepieciešami un kādus, esmu pārliecināts, «Domas» arī šodien vēl no manis pieņemtu, ja tajos nekas tikai nebūtu pret oportūnismu. Nevarēja nodrukāt pat A. Upīša apsūtīto un atzīto manu recenziju par «Mirabo» pirmizrādi «Dailes teātrī»! Sevišķi skaidri kultūras koalīcijas neiespēju ar s.-d. man rādīja katra «Domu» līdzstrādnieku un «īpašnieku» sapulce, kur sociāldemokrāti sadzina balsotājus no malu malām, bet izvairījās no žurnāla virziena jautājumiem. No tiem izvairījās arī Andrejs Upīts, cerēdams virzienu iespaidot uz kreiso, tā sakot, pa pakaļdurvīm. Sīkumos tas arī izdevās, bet tikai «nekaitīgos» sīkumos. Manam uzskatam par kultūras koalīcijas neiespēju nebija domu biedru, tāpēc bija jāklusē un jāgaida — tikmēr, kamēr pamazām paaugās kreiso, revolucionāro jauniešu spēki. Šie spēki stiprinājās RABCB kluba kultūrdarbā, ar «Vienību», ar «Darba Jaunatnes Ceļu», ar darba svētkiem.

Ar 1926. gada ziemu socdemi kreisos arodniekus bija no Tautas augstskolas un kongresu padomes izdzinuši, kaut gan no 1919. gada pēdējiem tur bija pārsvars. No «Domām» nedzina, jo tur bija vajadzīgi rakstnieki. No «Domām» arī paši projām negājām, t. i., ne L. Paegle, ne es, ne Kurcijs, ne Upīts. Tomēr es jau 1927. gada jūlijā «Cīņas Vienībā» par kultūras koalīciju esmu rakstījis sekojošo:

«Izejot no tā, ka kultūras koalīcijas vietā pa kreisi s.-d. kultūras vadonība faktiski veido fronti kopā ar pilsonības elemen-

tiem pret kreiso strādniecību, viņa, t. i., kreisā strādniecība, šo apstākļu spiesta, nevar palikt tikai kā šī stāvokļa konstatētāja. Istenībā tāda viņa arī nav. Kreisajai strādniecībai tagad nāksies nomest koalīcijas radīto iecietību un neuzbrukšanas taktiku pret sociāldemokrātisko kultūru, nāksies ne vien sīkāk iztirzāt un definēt tās būtību, veidus un mērķus, bet nāksies arī ieņemt noteiktu stāvokli p r e t. Uz to s.-d. kultūras vadonība pati ir virzījusi. Kreisās strādniecības kultūras darbs tagad katrā ziņā varēs būt idejiski brīvāks, noteiktāks, drošāks meklējumos un bagātāks sasniegumos. Kreisās strādniecības kultūras darbinieki nav baidījušies no kultūras koalīcijas ar s.-d.; viņi šo koalīciju ir i z t u r ē j u š i, bet ne sociāldemokrāti; kreisie darbinieki nebaidās un nebaidīsies arī no kultūras frontes ne vien pret pilsonību, bet arī pret viņas kultūras pārņēmējiem un atdarinātājiem. Arī šajā frontē viņi izturēs.»

RABCB kultūras darbība — masu kultūras darbība vistiešākā nozīmē — noteikti nobriedināja stāvokli, kad, paasinoties politiskām attiecībām ar s.-d., 1928. gada sākumā bija iespējams izdot «Kreiso Fronti» — uz manu personīgo risku, kā līdz šodienai. «Kreisā Fronte» radās nedaudzu jauno, RABCB darbā izaugušo apspriedes rezultātā. Uz apspriedi bija aicināts arī Andrejs Upīts, bet neieradās, kaut gan izsacīja tādam žurnālam simpātijas un deva pat nelielu rakstiņu. Stāstiņu beidzot deva arī A. Kurcijs. Bet tas bija arī viss. Tālākā sakarība pamazām iznīka, un, jāpiezīmē, strādnieku jaunie rakstnieki-kreisfrontinieki arī izsacījās pret Upīti, Kurciju un Dzelzu pēdējo ieņemtā stāvokļa dēļ. Vēl jāpiezīmē, ka, sākot ar to dienu, kad bija lemts izdot «Kreiso Fronti», «Domās» nekādā veidā līdzi darbojies vairs neesmu. «Celtne», 1929, Nr. 4, aizrāda, ka es neesmu no «Domām» aizgājis ar motivētu protestu pret oportūnismu utt. Mēs atzinām un atzīstam, ka tādam protestam mūsu preses un vispārējos apstākļos nebūtu nekādas nozīmes, bet mūsu protests-pretstats ir mūsu žurnāls ar ieņemto stāvokli pret «Domām», socdemiem, A. Upīti utt. Tagad ir redzami mūsu taktikas rezultāti. Mūsu jaunie proletrakstnieki-kreisfrontinieki par neatkarīgo sociālistu rakstnieku tagadējo grupu ir bijuši vienmēr domās, kas līdzīgas rezolūcijā izteiktiem uzskatiem. To viņi nav uzskatījuši par «gaišredzību», bet par apstākļu un faktu zināšanu. Mani agrākie mēģinājumi atrast samierinājuma līniju starp viņiem un neatkarīgajiem ir izrādījušies veltīgi. Izrādījies pie tam arī, ka šis veltīgums mūsu proletrakstniecībai par sliktu nebūs.

«Domas» bija pēdējais koalīcijas veids starp s.-d. un revolucionāro strādniecību un pie tam turpinājās apstākļos, kur jau

tieši bija sācis attīstīties «neatkarīgais» sociālisms tiklab politiskā, kā kultūras līnijā. Mans uzskats ir, ka «Domu» periods nevienam nav tik daudz kaitējis kā Andrejam Upīšam, iegriežot viņu iluzionārā stāvoklī, kādā tas sācis pat iedomāties, ka bez «Domām» latviešu strādniecība būtu pamesta pilsoniskās ideoloģijas varā! (Skat. «Domas», Nr. 3, 1930, 228. lpp.)

Ja nu tagad Upīts no «Domām» un laikam arī no s.-d. kalpības solās aiziet, tad tas būs galvenā kārtā kreisfrontinieku darbības rezultāts, pie kam cīņa pret kultūras koalicionārismu ir bijusi ievadīta jau pirms «Kreisās Frontes» iznākšanas.

Šķiru cīņas frontē visā pasaulē notiek kaujas, — nevar būt klusums arī kultūras frontē, ja ir šķiru kultūra. Kauja pret socdemīšu strādnieku kultūrā tagad ir viena no vissvarīgākajām. Varam būt droši, ka kritīs kultūras oportūnisms un uzvarēs strādnieku kultūras kaujinieki.

Linards Laicens

«Kreisā Fronte», 1930. g., Nr. 4, 20. augustā, 32.—36. lpp.

ANDREJA UPĪŠA POZĪCIJA GALIGI ATKLĀJAS

Andreju Upīti mēs ar vislielāko labvēlību un iecietību gribējām atturēt no ceļa, pa kādu tas sācis iet. Tomēr viņš to spītīgi un ietiepīgi nav gribējis ievērot un saprast.

Ja revolucionārie rakstnieki un strādniecība brīdina Anrī Barbisu par samērā neievērojamu oportūnisma izpausmi viņa žurnālistiskajā darbībā, tad arī tas būtu revolucionārai kustībai kaitīgs oportūnisms, ja, atzīstot Upīša līdzšinējo nozīmi kreisajā rakstniecībā, neparādītu, kam par labu un kam par sliktu kļūst tagadējā A. Upīša darbība. Tāpēc tagad vairs nedrīkstam klusēt.

Pirmais brīdinājums A. Upīšam bija, ka viņš, būdams pirms trijiem gadiem neatkarīgo sociālistu partijas Saeimas vēlēšanu sarakstos kandidāts, netika pacelts augšā nevienā apgabalā, kaut gan pēc viņa agrākajās rakstnieka popularitātes tam vajadzēja tikt ievēlētam Saeimā. Revolucionārā strādniecība uz viņa ideoloģiju vairs nepaļāvās, nedeva tam savu uzticību. Arī sociāldemokrāti, ar kuriem viņš, kā n e a t k a r ī g a i s, joprojām sadarbojās («Domās»), tomēr necik neparādīja tam savu atzinību.

Kā otrs jūtams brīdinājums jāuzskata tas, ka viņa lugu «Žanna d'Ark» godalgoja Nacionālais teātris b l a k u s pilso-

niskajām un mietpilsoniskajām lugām. Šis bija brīdinājums, izejot no pretējā. Pēc tam taču autoram sev bija jājautā: kur šinī lugā ir tas pretlaikmetiskais, pretrevolucionārais, pretsociālais, kā dēļ b u r ž u ā z i j a i iespējams viņu uzņemt godinoši?

Trešais un b e i d z a m a i s brīdinājums ir, kā redzams, Upīša gaitas loģiskais tālākais etaps. Tas ir viņa luga «D z i r n e k l i s» sociālfašistiskajā «strādnieku» teātrī 1931. gada 5. septembrī. Ar Andreju Upīti šis teātris atklāja savu sezonu.

Ko nozīmē s a b i e d r i s k i šis fakts? Kas viņš ir no strādnieku šķiru cīņas viedokļa t a g a d?

Andrejam Upīšam nevar būt nezināms, kāda loma strādnieku cīņā ir Otrai internacionālei, sociāldemokrātu partijām un arī sociāldemokrātu politikai un darbiem Latvijā pret revolucionāro strādniecību. Vai tiešām Upītis nezinātu, ko šķiras apzinīgs strādnieks saprot ar vārdiem — sociālnodevējs, sociālfašists? Vai nekā viņš nav dzirdējis par to, ka sociāldemokrātu turīgo vadoņu samulsinātie strādnieku jaunieši, SSS-isti, tanīs pašās telpās, kur tagad izrāda viņa lugu, sezonu atklājot, ir situši strādniekus un nodevuši policijas rokās?

Un tanī laikā, kad visā pasaulē, saasinoties šķiru attiecībām, sociāldemokrāti tiklab maskēti, kā atklāti parādās kā strādnieku šķiras nodevēji un, vienkārši, revolucionāru apslepkavotāji (Cergibels, Spānijas s.-d., skandalozā angļu strādnieku partijas līderu nelietība u. c.), — tanī laikā Andrejs Upītis kļuva par Latvijas sociālfašisma dramatiķi! Bez tam tas ir vēl tanī momentā, kad revolucionārā strādniecība ap Saeimas vēlēšanām mobilizē spēkus pret sociālfašistiem — pret šiem buržuāzijas aģentiem strādniecībā! Tātad ar šo faktu vien jau Upītis ir nostājies uz revolucionārās strādniecības pretinieku ceļa. Vēl vairāk — viņš ir devis ieročus sociālfašisma rokās pret strādnieku revolucionāro cīņu, jo teātri un tanī izrādāmās lugas mēs neuzskatām tikai par laika kavēkli tiem, kas priekšējā rindā skūpsta Aspazijas vai Kļāras Kalniņ rokas, bet gan par strādnieku masas audzinošu, virzošu vai arī mulsinošu faktoru.

Bet te nav darīšana tikai ar pašu lugas sarakstīšanas faktu «strādnieku» teātra pirmizrādei. Ir kas vairāk. Un tas ir pierādījums, kāpēc Upītis ir pie sociālfašistiem, bet ne citur.

Lugas «Dzirneklis» (parasti gan runā un raksta «zirneklis») s a t u r s, ideoloģiskās līnijas pēc būtības ir pretrevolucionāras, oportūnistiskas. Tāda satura lugu citur arī nekur nevar izrādīt kā sociālfašisma vai buržuāzijas teātrī.

Luga ir rakstīta, nenosaucot konkrētu notiekošās darbības zemi, neapzīmējot t i e š i konkrētas partijas utt. Tātad — «tukšā telpā». Tas norāda uz bēgšanu un vairīšanos no īste-

nības, uz bailēm ieņemt noteiktu stāvokli. Tomēr, neskatoties uz to, stāvoklis noslēpts nepaliek. Mēģinājums it kā vietām stāties starp revolucionārismu un oportūnismu, sēsties uz divi krēsliem, tikai pastiprināti atklāj autora īsto pozīciju. Lugā izvestā divu fabrikas strādnieku — vadoņu-strādnieku sadursme-disputs strādnieku masas priekšā skaidri rāda, ka autors stāv oportūnistiskā virziena aizstāvjos, pie tam kariķēdams radikālo virzienu par individuāli anarhistisku, kura darbība, pēc viņa nostādnes, vajadzīga fabrikas īpašniekiem. Tas ir taisni tā, kā katru dienu kladzina sociāldemokrātiskā prese pret revolucionāro strādniecību. Objektīvi šāds strādnieku kustības virzienu nostādījums kļūst vissmagākais revolucionārās strādniecības kompromitējums. Tālāk redzams, ka autors līdz ar sociāldemokrātu streiku nodevējiem pauž tādu uzskatu, ka krīzes laikā strādnieki nedrīkst uzstāties ar streikiem pret algu pazemināšanu un strādnieku dzīves apstākļu pasliktināšanu. Tāpat Upīts, kā reālistiski fotogrāfiskā virziena piekritējs literatūrā, dod šinī laikā pilnīgi neiespējamu neapzinīgā strādnieka tipu (vecais Greifs), tādu tipu, kādu gan vairs no pažobeles neizvilksim, ne vēl atradīsim lielā Vakareiropas fabrikā. Raksturīgais neapzinīgais mūsu dienās būs taisni sociāldemokrātisks viltnieks un pielīdējs. (To ik dienas rāda darba vietu korespondences strādnieku presē.) Arī strādnieku revolucionārā masa lugā nav nekas vairāk kā muļķīgs pūlis, kas vienā acumirklī piekrīt radikālajam runātājam, otrā — oportūnistiskajam. Fabrikas postīšanas un dedzināšanas pierakstīšana radikālajam virzienam neatbilst tagadējā laika īstenībai. Revolucionārā strādniecība to nekur nav sludinājusi. Kriminālu tieksmju iepīšana strādnieku šķiru cīņā ir liela patvaļība, kuras pielaišana nozīmē kādu sevišķu nolūku. Bet, ja tas tā, kas tad Upīšam ir «mērenā», sindikāta virziena priekšstāvis? Taču oportūnists sociāldemokrāts, jo citādi m ū s u apstākļos sindikāta priekšstāvis nav tulkojams. Un šis virziens Upīšam ir pozitīvais, bet otrais — a p k a r o j a m a i s. Tātad apkarojama kreisā strādniecība, bet balsojams par Nr. 3!

Nerunāsim par pļāpīgām sarunām lugā, nerunāsim par šillertraģēdisku žņaudzīšanos un ķērkšanām starp ļoti pretenciozām, salkani ekspresionistiskām moderna fabrikanta dzīvokļa vai viesnīcas dekorācijām. Šis stilu sajaukums respektīvi pretrunība atklāj «strādnieku» teātra d i l e t a n t i s k o būtību. Tas arī citādi nevar būt, jo teātris atrodas visās tanīs pašās krīzes pretrunās, kādās atrodas s.-d. partija un Andrejs Upīts. Jāpiezīmē tikai, ka «strādnieku» teātra pirmizrādē strādnieku nebija pat pie pirkstiem ko skaitīt. Tas arī ir tas vispozitīvākais: ja Upīša lugā noskatās pastāvīgie sociāldemokrātu partijas

«stammgasti», tad viņa maz varēs kaitēt strādniecības šķiras cīņai, kādam nolūkam viņa objektīvi tiek domāta.

Tā nu nepārprotami izrādās, ka Andrejs Upīts ir kļuvis sociālfašisma dramatiķis.

Revolucionārā strādniecība A. Upīšam daudz ko piedeva. Viņa saprata, kāpēc Upīts savus darbus dod Nacionālajam teātrim, kāpēc viņš ir Dailes teātra līdzstrādnieks utt. Bet viņa nevarēja saprast Upīša ilgo turēšanos «Domās», kurās tas bija morāliski atbildīgais redaktors vēl tad, kad revolucionārajai strādniecībai nācās vest visasāko cīņu pret sociālnodevībām visos sociāldemokrātisma darbības laukos. Revolucionārā strādnieku jaunatne nekad A. Upīšam nepiedos to, ka viņš, kuru turēja vēl par savējo, izdarīja uzbrukumus pretinieka žurnāla jaunajai, augošajai un meklējošajai strādnieku rakstniecībai. Ar to A. Upīts faktiski stiprināja revolucionārās strādniecības un tās kultūras ienaidnieku fronti. Jau tad varēja redzēt, ka A. Upīts cīņas laikā nepaliek ne tikvien neitrāls, bet paliek pie pretinieka, — tomēr vēl negribējām atmest cerības, ka tas ir tikai pārpratums. Tomēr ir izrādījies, ka tas nav bijis tikai pārpratums. Tomēr ir izrādījies, ka A. U. tiešām ir revolucionārās strādniecības pretinieks. Fakti šodien ir tādi, kurus vairs nevar pārprast.

Tagad, protams, mums būs ļoti grūti vēl interesēties par Andreja Upīša pozitīvo nozīmi strādnieku kustībā un revolucionārajā literatūrā.

Tagad mums jāstāda jautājums asāk. Andrejs Upīts sācis pierādīt, ka viņš ne tikai nav ar mums, bet ir pret mums!

Tāpēc tā pati uguns, ko revolucionārā strādniecība vērš pret sociālfašismu, ķers arī Andreju Upīti — sociālfašisma dramatiķi. Un bez žēlastības!

Linards Laicens

«Tribīne», 1931. g., Nr. 3, 29. septembrī, 21.—24. lpp.

LINARDA LAICENA POZĪCIJA UN MANĒJĀ
NOSKAIDROJUMI LITERATŪRAS KREISAJĀ FRONTĒ

Starpība starp manu un L. Laicena pozīciju vispirms tāda: Laicenam ir sava «Tribīne», kurā viņš drukā paša un savu līdzstrādnieku sacerējumus, sistemātiski iztēlodams kreisajai strādniecībai manu pozīciju un kas ar to sakarā.

Man nav periodiska izdevuma, kur katru reizi atbildēt, tāpēc Laicenam viegli turēt savus lasītājus pārliecībā, ka es vispār nevaru atbildēt un ka tāpēc viņa tēlojums pareizs un patiess.

Izmantodams savu izdevīgo pozīciju, Laicens pamazām tā iedzīvojies un aizrāvies mana izmeklēšanas tiesneša un arī soģa lomā, ka man jāņem palīgā brošūriņa, lai izārdītu tik bagātīgā gubā nokrautos apvainojumus un insinuācijas.

Es atbildu un noskaidroju, vairāk nekā. Lūdzu to vērā likt un atminēties, kad Laicena žurnāls u. c. pa vecam paradumam atkal rakstīs — «A. U. taisnojas» vai — «A. U. mēģina taisnoties»... Ļoti nopietni un priekš visas nākamās brošūras še uzsveru: man prātā nenāk taisnoties. Es neapzinos ne mazākās vajadzības taisnoties. Ja L. Laicens domājas kaut kā pilnvarots izmeklēšanas tiesneša un arī soģa lomā, tad tas ir viņa privāts prieks. Strādniecības mākslas teorijas jautājumos, kā redzams no agrākās polemikas, viņam pāragri uzstāties autoritātes pozā. Bet es cieši gribēju redzēt viņā kreisās strādniecības ideju cīnītāja paraugu, stingru, noteiktu, proletāriskās ētikas vadītu personību, kurai tiesības ar tādu pašapziņu runāt strādnieku jaunatnes vārdā, kā Laicens to dara «Tribīnē». Viņa pēdējie raksti rāda, ka arī šajā ziņā es viņu velti esmu cienījis. Man vienkārši jāpastumj nost apsūdzētā sols, ko viņš tik autoritatīvi piedāvā. Ja mani kāds iecēlis par sabiedriskas morāles tiesnesi, es dažkārt varētu Laicenu pašu nosēdināt uz šī sola. Un tad mēs būtu mainītās lomās. Mazākais pārmaiņus mēs tur sēdētu, — cik fantastiski tas arī neizklausītos tiem, kas raduši redzēt Laicenu tikai apsūdzētāja pašapziņā.

Tāda arī būtu mana un L. Laicena pozīcija.

Turpmākās rindas parādīs, ka viņa tiešām tāda ir.

*

Vairāk nekā divi gadi L. Laicens «Kreisajā Frontē» un «Tribīnē» ne acumirkli nav novērsis uzmanību no manis. Tā sakot, minis uz papēžiem, ar tālskati un vairojamo stiklu pētījis un meklējis, kur es, bēgdams no strādniecības un «Kreisās Frontes», varētu būt apslēpies. Šoruden viņam piepeši ataususi gaisma. «Tribīnes» 3. numurā nodrukāts pasludinājums:

«Andreja Upīša pozīcija galīgi atklājas».

Rakstu krājumā «Sarkanais 19.» Laicens to pašu sludinājumu iespiedis ar virsrakstu:

«Andrejs Upīts sociālfašisma dramatiķis».

«Komunāru Cīņa» to nodrukājusi kā:

«Andrejs Upīts viņpus barikādēm».

Var būt, ka «atklājums» drukāts arī vēl citur, bet man vairāk nav gadījies lasīt. Pietiek jau minētā, lai redzētu, cik visai svarīgu Laicena domu biedri, bet it sevišķi viņš pats tur savu beidzamo ķērienu. Cilvēki ar lielā loma jūsmā mazāk sakarsētiem prātiem gan varētu mazliet šaubīties par Laicena jaunatraduma lielo nozīmi. Tie atcerētos, ka jau sen atpakaļ «Kreisā Fronte» un Maskavas latv. proletrakstnieki nolēmuši, ieprotokolējuši rezolūcijā un izziņojuši, ka manos rakstos «ir tieša sociālfašistu ideoloģijas izpausme praktikā, šķiru cīņas noliegšana un revolucionārās strādnieku šķiras interešu nodevība». Bet Laicens saka — visu to pašu tikai vēl šodien «beidzot atklājis». Līdz ar to viņš tātad saka, ka toreizējais spriedums ir taisīts bez atklājumiem, bez faktiem, tā sakot, uz ātru roku un zilu gaisu. Zīmīgs ir tāds rezolūciju pieņemšanas veida raksturojums, kas izriet tieši no Laicena «atklājuma». Viņa atbalstītājiem šoreiz būs jāizlieto vēl daudz vairāk stipru vārdu pret mani nekā līdz šim, lai tad troksnī izliktos, ka Laicens nav sacījis to, ko sacījis.

Laicena «beidzot atklājums» beidzas ar sekojošiem draudiem:

«Tāpēc tā pati uguns, ko revolucionārā strādniecība vērš pret sociālfašismu, ķers arī Andreju Upīti — sociālfašisma dramatiķi. Un bez žēlastības!»

Kas aiz šiem draudiem slēpjas konkrēti, tas noteikti nav zināms, bet, tā kā ideoloģiskās iznīcināšanas, literārisku uzbrukumu un nolamāšanas ugunīs gan nekas nebūs pastiprināms vairāk par līdz šim piedzīvoto, tad jādomā, ka tas «bez žēlastības» nozīmē kaut ko līdz šim vēl pavisam nepiedzīvotu.

Pagaidām Laicena rīkojums tiek izpildīts tajā pašā rakstniecības laukā, t. i., tur, kur arī es vēl varu aizstāvēties. Pirmās ugunis šajā jaunajā cēlienā atklāj J. Eiduks jau min. «Komunāru Cīņas» rakstā ar aicinājumu «nekavējoši atmaskot Andreja Upīša nodevīgo darbību», «pastiprināt lēmumu par A. U. jebkādu literārisku darbu izdošanas pārtraukšanu krievu valodā», pie kam bez vilcināšanās «Ļeņingradas latv. prol. rakstnieku sekcija un tās vadība uzsākusi visos lektoru pulciņos, Hercena institūtā, presē un sabiedrībā nesaudzīgu cīņu pret sociālfašisma dramaturgu A. Upīti».

Tā kā manas pozīcijas ir uzietas, ugunis pret mani atklātas, tad man neatliek nekas cits kā pagriezt seju pretī un lūkot, kas tās raida un cik tālu tās sniedz.

*

Trīs etapus Laicens novērojis manā bojā ejas ceļā līdz «sociālfašisma dramatiķim».

Iesāksim ar trešo, pēdējo, tāpēc ka tikai tam principiāla nozīme. Pirmais un otrais vairāk tikai pakuplināšanas un izrotājuma labad.

Mana luga «D z i r n e k l i s» un tās izrāde Strādnieku teātrī š. g. septembra pirmajās dienās.

Laicens ieskata par noziegumu jau šīs lugas nodošanu sociāldemokrātiskajam Strādnieku teātrim, it sevišķi ap Saeimas vēlēšanu laiku, kad kreisā strādniecība mobilizē spēkus pret sociālfašistiem. «Ar šo faktu vien jau Upīts ir nostājies uz revolucionārās strādniecības pretinieku ceļa.»

Es neesmu vainīgs, ja še atkal jāatkārto nodeldētas lietas, — vainīga Laicena metode, pēc kuras viņš neatlaidīgi visādās variācijās un toņu kārtās atkārto vienu un to pašu, lai lasītāji taču beigās sāktu viņam ticēt.

Daudz vairāk nekā Strādnieku teātrī manas lugas ir izrādītas Dailes teātrī. Vai jūs esat dzirdējuši Laicenu apgalvojam, ka es tāpēc esmu šī teātra uzturētāja Raiņa kluba algotnis un sociālmaziniecisks dramatiķis? To viņš nav apgalvojis tāpēc, ka tas viņa nolūkiem nav vajadzīgs.

Vēl vairāk nekā Dailes teātrī manas lugas izrādītas Nacionālajā, kura tiešais saimnieks ir izglītības ministrs. Vai Laicens ir pasteidzies uzrādīt, ka es esmu rakstījis savas komēdijas uz melnā prof. ministra Plāķa apsūtījumu? To viņš nav darījis tāpēc, ka viņam nav nekādas intereses smieklīgam tapt.

Vienīgā viņa interese, pēc pārliekās dedzības spriežot, gandrīz varētu teikt, dzīvības un nāves jautājums — pārliecināt strādniecību, ka es esmu «sociālfašisma dramatiķis» tāpēc, ka dažas manas lugas izrādītas arī Strādnieku teātrī. Strādnieku teātra dramatiķa titulu man varbūt varētu piešķirt, ja mani darbi tiktu izrādīti tikai vai lielāko tiesu šajā teātrī — gluži kā Laicens bij kreiso arodnieku dramatiķis, kad viņa darbus izrādīja tikai to dram. studija. Tā kā lieta pavisam otrāda, tad loģika prasa, lai, no Laicena pozīcijas viedokļa, man tiktu piešķirts tituls: «plāķisma-sociālmaziniecisma — sociālfašisma dramatiķis». Pagari iznāk, bet toties skaidrāk un vēl efektīgāk.

«Fakts» par manu nostāšanos pret revolucionāro strādniecību vēlēšanu laikā ar lugu «Dzirneklis» nav fakts. Luga sarakstīta vairāk nekā gadu pirms vēlēšanām un teātra rīcībā bij jau pagājušajā sezonā. Ar vēlēšanām un to cīņu tai nav ne tā attālākā sakara. Gluži tāpat kā ne viņai, ne man pašam nav sakara ar sociāldemokrātisko partiju un tās politiku.

Es neesmu tik bagāts, ka man būtu pašam savs teātris. Diemžēl, arī politiķis ne, lai man būtu sava organizācija, kas dibina un uztur tikai no viņas un manis atkarīgu teātri. Un, ka tāda veida skatuvei patlaban arī pastāvēt neiespējami, to Laicens zina no piedzīvojumiem ar savu dramatisko studiju.

Arī strādniecības dramatiķim tagad jāizlieto pastāvošās mākslas iestādes, lai ar to piepalīdzību paustu savas idejas un savu mākslu, — gluži kā strādniecības politiķi izlieto pilsoniskās republikas pašvaldības un likumdevējas iestādes savas politikas izvešanai. Un, ja man gadās luga, ar ko es tikai Strādnieku teātrī varu piekļūt strādnieku tautai, es izlietoju arī šī teātra spēkus. Tā, piemēram, manu «1905.» varēja izrādīt tikai Strādnieku teātris, kas to arī darīja ar lieliem mākslinieciskiem un idejiskiem panākumiem. Rīgā, Rīgas nomalēs, provincē un uz laukiem vairāk nekā 40 izrādēs šo lugu ir noklausījušies ap 20 000 cilvēku, — Laicens neteiks, ka tie visi bijuši no tiem, «kas priekšējā rindā skūpsta Aspazijas vai Kļāras Kalniņ roku». Pat sociāldemokrātu tur varēja būt tikai maza daļa, bet viss lielais vairums — politiski vēl nekvalificētas pilsētu un lauku darba tautas un it sevišķi viņas jaunatnes, kurai patlaban visnepieciešamāk atgādināt savas šķiras pienākumus un ierosināt viņā tik bieži pavisam aizmirsto cīņas garu. To šī luga ar Strādnieku teātra palīdzību ir veikusi vairāk nekā jebkura cita šajos pēdējos piecos gados. Es savu pienākumu nebūtu darījis, ja atstājis nerakstītu to, kas man prasījās rakstāms, vai ja uzrakstījis pamestu to atvilktnē aiz bailēm no absurdiem pārmetumiem par kaut kādu pretniecību revolucionārajai strādniecībai.

Tādi izskatās ī s t i e fakti ar Strādnieku teātri manā dramatiķa darbībā vispār.

Bet Laicenam «ir kas vairāk», — proti, lugas «Dzirneklis» tendence. Tajā slēpjas mans nāves grēks:

«... Ideoloģiskās līnijas pēc būtības ir pretrevolucionāras, oportūniskas... Autors stāv oportūnistiska virziena aizstāvjos, pie tam kariķēdams radikālo virzienu par individuāli anarhistisku, kura darbība, pēc viņa nostādnes, vajadzīga fabrikas īpašniekiem... Objektīvi šāds strādnieku kustības virzienu nostādījums kļūst vissmagākais revolucionārās strādniecības kompromitējums... Pauž tādu uzskatu, ka krīzes laikā strādnieki nedrīkst uzstāties ar streikiem pret algu pazemināšanu un strādnieku dzīves apstākļu pasliktināšanu... Fabrikas postīšanas un dedzināšanas pierakstīšana radikālajam virzienam... Kriminālu tieksmju iepīšana strādnieku šķiru cīņā ir liela patvaļība, kuras pielaišana nozīmē sevišķu nolūku.»

Visi šie apgalvojumi sapinas un satinas tik mežģainā kamolā, ka nav viegli atrast vietu, no kuras sākt to atrisināt. Nepatiesības, ačgārnības un pilnīgs loģikas trūkums šajā darinājumā nav izskaidrojams vienīgi ar naidu pret sociāldemokrātisko politiku, kas tad ķertu arī katru, ko var iedomāties ienaidniekam it kā tuvu stāvošu. Visā kazuistikā kopus un katrā paņēmienā par sevi tur izmanāms sevišķs nolūks, kura sasniegšanai neviens līdzeklis nav neētisks vai atbildīgs. Acu aizvēršana pret to, kas skaidri redzams, bet nolūkam nederīgs, demagoģiski uztiepumi, paša fantāzijā izperināti un lugai pierakstīti uzskati un no tiem tad ērti paštaisīti slēdzieni, veikli nospēlēta vai arī patiesa diletantiska naivitāte mākslas darba būtības galīgā pārpratumā — viss tas atrodams šajā famozajā, tās autoru dziļi kompromitējošā literāriskajā sacerējumā.

Man ik solī nāksies lietot mēreno vārdu «nepatiesība». Lasītāji sapratīs, ka šim jēdzienam ir arī tiešāks un pareizāks apzīmējums.

Tātad

pirmā un svarīgākā nepatiesība, no kuras izriet visas pārējās, ir tā, ka «Dzirnekļa» ideoloģiskās līnijas pretrevolucionāras, oportūnistiskas, ka autors aizstāv oportūnistisko un kariķē radikālo virzienu par individuāli anarhistisku.

Ne par velti Laicens, cik iespējams, biežāk atkārto vārdu strādnieku «virzieni», lai iesuģestētu lasītājiem, ka lugas pamattēma ir taisni divu virzienu — sociāldemokrātiskā un radikālā cīņa un ka es ar sirdi un dvēseli esmu pie oportūnistiem.

Kas izrādē sēdējis ar tīši neaizvērtām acīm un neaizspiestām ausīm, tas būs redzējis un dzirdējis, ka

patiesībā nekādu divu strādniecības virzienu, ne cīņas starp viņiem es neesmu gribējis tēlot un netēloju.

Cilvēks, kas lūkojies skatuvē, nevis tikai savā piezīmju blokā ar atzīmētiem «āķiem», uz kuriem varētu ķert lugas autoru, nemaz nespēj pārprast lugas galveno ideju, kura tur paužas no sākuma līdz beigām. Tā pati masu un indivīda attiecību problēma, kas mani nodarbina visu pēdējo laiku. «Mirabo» es rādīju varoņa traģisko bojā eju, kad masas ir revolucionārākas un iet tālāk, nekā varonis to iespēj. «Žannā d'Ark» šo pašu traģēdiju, kad masas pagurušas un varonim, vienam tālāk traucoties, nenovēršami jāiet bojā. «Dzirneklī» — atsevišķa indivīda traģēdija, kad viņa pamatotā šķiras un personīgā naida un atriebības dziņa saduras ar masas pretišķām in-

teresēm, kad atliek vien izrēķināšanās uz savu roku un tikai nejaušs gadījums pasargā no citādi nenovēršamās bojā ejas.

Kā redzat, tas ir pavisam un pašos pamatos gluži kas cits nekā tas, ko L. Laicens jums fantazē un pūlas iestāstīt par radikālā un oportūnistiskā virziena cīņām. Protams, ka šajos nepatiesības metos ieaustais tālākais iztēlojums ne tikai nevar būt ne kripatiņā patiess, bet izvirst līdz šim latviešu publicistikā nepiedzīvotās sadomātās insinuācijās un uztiepumos. Pašizdomātā «virzienu» cīņa prasa arī lugas tālāko interpretāciju — visos sīkumos pielocīt un pielāgot pamata «nostādnei». Vispirms Laicenam lugas viena cilvēka vietā allaž ir jāredz un jāiegalvo daudzi. Ja «Dzirneklī» noteikti runā par fabrikantu, tad Laicena interese prasa, lai viņš runātu par fabrikantiem un pie tam tā, it kā šis daudzskaitlis būtu mans, nevis viņa privātīpašums. Ja visai lugai cauri rādīts kāds veca ienaida un speciāls veikala aprēķins fabrikantam Pīrsonam provocēt strādnieku Greifu uz ekscesiem līdz pat fabrikas dedzināšanai, tad Laicens gribētu, lai Greifs nav Greifs, bet «virziens», pie tam radikālais, un lai pie tam es to vēl būtu «kariķējis» kā individuāli anarhistisku, pierakstījis šim virzienam postīšanas, dedzināšanas un citas kriminālas tieksmes.

Ja tā bijusi vienkārša literāriska darba neizpratne vai pārpratums, tad to vēl kaut kā varētu attaisnot. Bet te ir tīšs, apzināts un rūpīgi izdomāts lugas satura viltojums, lai tiem, kas paši izrādē nav bijuši, iztēlotu «Dzirnekļa» autoru par tādu, kādu tik karsti to vēlētos redzēt L. Laicens. Tas ir gaužām bēdīgs fakts, neapskaužama parādās Laicena pozīcija, no kuras ienaidniekam var uzbrukt tikai tādiem vien ieročiem.

Izrādē nebijušiem un tiem, kas līdz šim paraduši klausīt to, ko Laicens saka, vēlreiz rezumējoši atkārtoju:

«Dzirneklī» domāta, gribēta un rādīta, katram neitrālam cilvēkam redzama atsevišķa strādnieka un viņa kolektīva tieksmju sadursme, pie kam spilgti tēlots, ka šajā gadījumā indivīda taisnīgam naidam traģiskā kārtā jāpiekāpjas šķiras interešu priekšā.

Tā kā viss drāmas psiholoģiski idejiskais mezglojums norisinās Vakareiropā un pret raksturīgu turienes rūpniecības dzīves fonu, tad jau no šīs puses vien vajadzīga Laicena izdomas spēja un dažādie knifi, lai to aiz matiem atvilktu un nostādītu, itin kā zīmētu uz Latvijas sociāldemokrātu un kreiso arodnieku šīsdienas cīņā.

L. Laicena pārtransformēšanas metode nu ir redzama labi, — arī tas redzams, kādu saķēmotu monstru viņš ar savas metodes

piepalīdzību liek manas lugas vietā. Pakavēsimies vēl pie tās vietas, no kuras Laicens tieši smēlies argumentus manai stāvēšanai pret radikālo strādniecību un sociālfašistu pusē.

Laicena metode prasa, lai viņš no visām astoņām lugas ainām būtu redzējis tikai kādu drusku otrā cēliena trešajā ainā un no 176 manuskripta lappusēm teksta dzirdējis kādas 15, t. i., nepilnu desmito daļu. Uz šīs drumsliņas tad nu dibināta visa iznīcinošā filipika.

Šajās 15. lappusēs ir, kā Laicens savā īpatnā stilā saka, «divu fabrikas s t r ā d n i e k u — vadoņu-s t r ā d n i e k u disputs s t r ā d n i e k u masas priekšā». Fakts nu gan tas, ka tur nav nekādi divi vadoņi, bet sindikāta pārstāvis Lukašs, kas aizstāv organizācijas ieskatu streika jautājumā, un strādnieks Greifs, kas mēģina pārliecināt strādniekus par sava personīgā viedokļa pareizību. Bet, ja es gribētu atspēkot un nostādīt uz kājām visu Laicena ačgārni apgriezto, tad man būtu jāraksta trīs brošūriņas, jo viņa sacerējumā nav tikpat kā neviena teikuma, kas neslēptu sevī kaut kādu izdomājumu vai mazākais aplamību.

Skata saturs īsumā tāds: Asais, straujais un drosmīgais Greifs, nevarēdams vairs ilgāk paciest nežēlīgo ekspluatāciju, personīgi aizskarts arī par to, ka fabrikants tikko atlaidis no darba viņa tēvu un padzinis no sava dzīvokļa viņa pavesto māsu, kaisli aģitē darba biedrus uz tūlītēju neatlaidīgu streiku. Sindikāta pārstāvis Lukašs aprāda, ka streiks acumirklī būtu tikai paša fabrikanta labā, ka tas tiklab ar teroru fabrikā, kā ar Greifa piederīgo vajāšanām tīši provocē uz streiku un ekscesiem, un pārliecina strādniekus nelīst uzņēmēja izliktā tīklā. Arī visi pārējie lugas skati rāda, kā «dzirneklis» pin šo savu tīklu, kā viņš ar izprovocētā streika palīdzību cer panākt novecojušās fabrikas slēgšanu, akciju cenas krišanos un uzpirkšanu par pusvelti, lai tad atjaunotu neaprobežotu ekspluatāciju uz moderniem pamatiem. Ja viņam vēl izdotos satricināt nevaldāmi straujo Greifu aizdedzināt noliktavas, ko tas savā karstumā jau reiz mēģinājis, kur uzkrāts milzums nederīgu, bet augsti apdrošinātu fabrikas ražojumu, tad ar vienu ķērienu būtu panākta milzīga skaidra peļņa un arī dumpīgā strādnieka izņemšana uz visiem laikiem no apgrozības. «Dzirnekļa» nodoms neizdodas, un pats viņš krīt no apgānītās Greifa māsas šāviena.

Man jāatvainojas par uzmākšanos lasītājam ar šādiem gariem satura atstāstījumiem. Bet kā citādi lai es parādītu, par ko runā luga un ko melš Laicens? Nebūtu nekāda iebilduma, ja Laicens pēc sava ieskata kritizējis to, kas lugā tēlots, un to, kā tas tēlots. Kļūdas var atrast katrā darbā, un es neesmu pēdējais, kas domājas bez grēka esam. Bet redzējām jau, kā Laicens lau-

žas pārtaisīt lugu saskaņā ar savām vajadzībām, izceldams vienu epizodi no visa satura, aizmirsdams visu, kas pirms un pēc tās. Ar šādiem paņēmieniem gluži tāpat var «uzbrukt» Gētem, ka viņš «Faustu» rakstījis, lai propagandētu studentu uzdzīvošanu alus pagrabā, vai «iznīcināt» Šekspīru par to, ka «Hamleta» nolūks iedēstīt tautā ticību spokiem. Protams, es neesmu ne Gēte, ne Šekspīrs, bet Laicena metode tāpēc vēl nepaliek gudrāka un godīgāka.

Ar savas speciālās metodes piepalīdzību izlobījis vienu epizodi no manas lugas un ietilpinājis tajā pašizraudzītu saturu, Laicens to nu ņemas vispārināt uz mana rēķina un vērpt tās fantāzijas, kas jau minētas citātā un viņa rakstā. Man jābūt sacījušam, ka kreisais strādn. virziens ir anarhistisks un ar kriminālām tieksmēm, un tāpēc man jābūt arī šī virziena karikētājam. Man jābūt paudušam uzskatu, ka strādnieki nekad nedrīkst uzstāties ar streikiem, un tāpēc manai «nostādnei» jābūt tādai, ka streiks v i e n m ē r vajadzīgs fabriku īpašniekiem. Lūk, ko ar labu metodi un nepārsmalcinātu sirdsapziņu var iztaisīt no strādnieka Greifa konflikta ar savu aroda sindikātu.

Aizmirstot uz acumirkli Laicena līdz šim jau pietiekoši skaidri parādīto īsto pozīciju un pieņemot, ka viņš patiešām domā to, ko saka, arī tā pārsteidz viņa lielā naivitāte tajos jautājumos, kuros viņam vajadzētu būt nesalīdzināmi kompetentākam par mani un par kuriem es ar viņu citā vietā nekad nestrīdētos. Vai viņš patiešām domā, ka radikālā strādnieku virziena taktika prasa, ka jāstreiko katrā ziņā, pat tādā gadījumā, ja skaidri zināms, ka streiku provocē fabrikants pats, ka uz to dibināti viņa profīta aprēķini, bet strādniekiem gaidāms tikai satriekums un zaudējums, kā tas rādīts manā lugā? Vai par sociālfašistu absolūti un bez ierunām kvalificējams katrs un katrā vietā un laikā, kas strādniekus šādā gadījumā pasargājis no ieskriešanas acīm redzamā postā?

Laicens to apgalvo. Sava virziena praktiskajā politikā viņš ar tādu ieskatu gan laikam būs viens un vienīgais. Bet viņa pozīcija prasa pat riskēt ar savu šķiras darbinieka prestižu, lai uztieptu, ka sindikāta pārstāvis lugā ir un ir sociālfašists un nodevējs. Ka sociālfašists un nodevējs nav nekāds sindikāta pārstāvis, bet lugas autors pats, tāpēc ka viņš «aizstāv» to, ko licis runāt šai savas lugas personai.

Laicena metode nemitīgi jauc kopā mana oportūnisma «pierādījumus» ar īstu vai mākslotu neizpratni viselementārākajos literāriskās teorijas un tehnikas jautājumos.

Vispār gan gaužām vientiesīgi identificēt lugas autoru ar viņa sacerējuma personām un tāpat ar to, ko viņas domā un

dara. Kas viss es tad savā dramatiskajā darbībā nebūtu bijis un par ko mani nevarēs iztaisīt: Mirabo, kas aizstāv karali kā nepieciešamu tautas un valsts labklājībai. Žanna, ko pats svētais erceņģelis Miķelis sūta cīnīties pret tēvijas ienaidniekiem. Roberts Sakne, kas pasaules glābiņu spredikņo bumbas spārdīšanā un visādos rekordos. Desmitējādos manu lugu personāžu tērpos mani tā var ieģērbt un atkal pārģērbt un tad lielā priekā rādīt ar pirkstu: sak, redziet, kāds cilvēks! Bet Laicens tad, bez šaubām, dusmīgi kratītos vaļā no tādas «nostādnes», lai gan, kā nupat redzējām, taisni tā ir viņa nostādne, un teiktu: ne tikai tas, ko sindikāta pārstāvis Lukašs runā, bet tendence, ko viņš aizstāv, kas lugas risinājumā pierādīta par pareizu un ko tātad aizstāv arī autors pats.

Arī par to tendenci varētu daudz runāt. Ne katrreiz autors personīgi aizstāv to idejisko tendenci, kas lugas gaitā uzvar. Ne ikreiz viņam tad jābāž galva laukā no sava sacerējuma un jākliedz: tā nav mana tendence, bīstieties, nedariet tā kā tie tur! Redziet, es esmu te un es domāju šitā! Tādus paņēmienus lieto tikai amatnieku izrāde «Sapnī vasaras naktī».

Bet nostāsimies Laicena pozīcijā un sacīsim līdz ar viņu, ka «Dzirneklī» vairāk nekā nav, ka lugas vispār nav, bet ir tikai viena daļa no trešā skata otrajā cēlienā un ka arī tur savukārt vairāk nav kā tikai Lukašs ar savu, sindikāta un Andreja Upīša pretstreika viedokli.

Taču arī tā sociālfašisma propagandu Lukaša runā iespējams tikai iedzejot vai iesapņot. Lukašs nepropagandē izlīgšanu ar uzņēmējiem, strādnieku padošanos kapitāla ekspluatācijai viņu un fabrikantu kopējā interesē tautas un tēvijas un valsts kārtības uzturēšanas labā, — kā to itin visur dara reformisti un oportūnisti, kas ne tikvien sēž kopā ar pilsoņiem valdībā un spredikņo strādniekiem uzupurēšanos valūtas stabilizācijas dēļ, bet arī tieši uzņemas baņķieru un fabrikantu glābēju lomu uz strādnieku algu un bezdarbnieku bada grašu rēķina.

Nevienu teikumu Lukaša runā uz to pusi nevar iztulkot. Ja varētu, jūs domājat, Laicens palaistu to garām nedzirdētu un blokā neatzīmētu? Par ko jūs viņu turat? Viņš taču neizlaistu no rokām vienīgo lietišķo pierādījumu, kas kaut kā glābtu viņa nevarīgo apsūdzības filipiku. Bet Lukašs tikai atmasko fabrikanta viltīgos nodomus un pasargā strādniekus neiekrist smalki austajā provokācijas tīklā. Šķiet, par šādu «sociālfašistu» būt gods katram visradikālākā strādnieku virziena pārstāvim.

Bet atstāsim atkal faktus un līdz ar to patiesību, nostāsimies Laicena pozīcijā un lūkosimies tā kā viņš, līdzīgi naturālistiskajiem gleznotājiem, kas skatās pa samiegtas saujas spraugu,

lai aizklātu visu citu un fiksētu tikai vienu vienīgo nogleznojamo priekšmetu vai punktu.

Taisni tā Laicens Lukaša pretiniekā Greifā saskatījis «radikālā virziena kariķējumu par individuāli anarhistisko». Tā kā ar Lukaša muti runā sociālfašists Upīts, — tiešām, kā viņš lai pamestu nekariķētu savu ienaidnieku? Tā jau vairs tad nebūtu nekāda «lietišķa» māksla ar labām pamācībām sava virziena dalībniekiem, kā pazīt radikālo strādnieku un kā novākt viņu pie malas. Tā, piemēram, lietišķās lugās šī kariķēšana izpildīta konsekventi un uzskatāmi: buržujs tur katrā ziņā un gadījumā ir pārbarojies resnvēderis frakā, baltā vestē un cilindrā, runā viņš gluži kā Arveda Berga ievadraksts — pārpratumu nevar būt, strādniekam atliek tikai grābt āmuru un gāzt viņam pa galvu.

Kāds izskatās radikālais strādnieks oportūnistu kariķējumā, tas arī jau vispār zināms. Mazliet aizdomīgi, ka Laicens atkal nemin nevienu vilcienu šajā manā «karikatūrā», bet tikai pasludina: kariķē — gluži tāpat, kā viņš nedrīkstēja minēt nevienu teikumu no Greifa runas, bet ticīgam lasītājam pasludināja tikai: aizstāv oportūnistisko virzienu. Ko tad patiesībā saka mana revolucionārā karikatūra, ko Laicens teātrī sēdēdams d z i r d ē j a?

Vispirms Greifs konstatē visas nelietības, kas strādniekiem jācieš ar algas pazemināJumu, sodu uzlikšanu, vecāko strādnieku izmešanu, neorganizēto pieņemšanu, kolektīva līguma neatzīšanu, darba sašaurināšanu. Un tad šis neciešamais subjekts, kam taču bij jābūt tam, kas radikālo virzienu «kariķē» par individuāli anarhistisko», atļaujas sev sekojošos teikumus:

«Par lupatām esam palikuši Pīrsona acīs. Viņš ir dzirdējis baumas par streiku, draudu vēstules viņš ir saņēmis, — pat kāds akmens ir iemests viņa kabinetā. T i k n o ž ē l o j a m ā, m a z i s k ā k ā r t ā mēs esam mēģinājuši viņu iebiedēt.»

Anarhisma propagandu še saklausīt gan spējusi tikai pēc zināmās metodes noskaņota Laicena dzirde. Normālām ausīm tur skan nepārprotams anarhisma nosodījums un propaganda tieši pret to.

Un kādas muļķības sociālfašistiskais «Dzirnekļa» autors vēl ielicis mutē savai karikatūrai, lai nonievātu radikālo virzienu pretim savam sirdstuvajam oportūnistiskajam?

«Vai diezgan mēs savos laikrakstos neesam klauvējuši pie viņa sociālās sirdsapziņas? Kādas ainas nav tēlotas viņa priekšā! Kā nav brīdināts ar to postu, kas nāks pār visu viņa šķiru kā ūdens plūdi pār visiem kalniem un pakalniem, kur atvērsies miljonu izsūkto strādnieku naida un atriebības avoti! . . .»

«Vai mēs neesam atmaskojuši viņus pasaules un viņu pašu priekšā? Izsūcēji un varmākas jūs esat, mēs esam teikuši. Rijīgi kā hijēnas un plēsīgi kā vilki! Jūs esat bez sirds, mēs esam teikuši. Kā siltā vannā jūs peldaties mūsu sviedros. Jūs paņemat visu, ar ko mēs vēl esam cilvēki, un tad kā izēstas olas čaumalu nometat mūs sētmalī... Un, kad mēs reiz tur esam, tad jūs sēžaties automobilī un braucat pār mūsu kauliem.»

Tā runā mana «karikatūra». Vai klausītājs, kas nav kapuci pārvilcis pār galvu, te drīzāk nedzirdētu rūgtu ironiju un kaislu protestu pret visiem oportūnistiem, kas cer izsūcējus pārliecināt un atgriezt ar liriskām runām un dramatiskiem biedinājumiem avīžu rakstos un ko arī Laicens tā nīst?

Teikumu pa teikumam, vārdu pa vārdam visu to Laicens ir dzirdējis, bet tas neietilpst viņa savāktajos apsūdzības materiālos, tāpēc ka tas ne tikai neder, bet taisni kaitē viņa nodomātam slēdzienam un spriedumam.

Vēl tālāk no jebkādas karikatūras un tālāk no tām pozīcijām, kurās Laicens gribētu redzēt mani, — tas, ko viņš *nav dzirdējis*, ko režisors, tekstu īsinādams, līdz ar citu izlaidis, bet lasāms manā manuskriptā:

«*Strādnieki (ārā)*. Nu, Greif, kas ir? Vai reiz būs kāda skaidrība vai ne? Cik ilgi mēs te stāvēsim?

Greifs. Kamēr delegāti ar Lukašu kantīnē ieturēs vakariņas.

Strādnieki. Kā? Vai mēs esam ēduši?... Kas tās par kungu parašām?... Na nu! Neaiztieciet delegātus!

Greifs. Pareizi, biedri. Neaiztiksim delegātus. Viņiem ir centrālbiroja direktīvas, un tās viņi pilda. Bet ko dara centrālbirojs ar mūsu pašu Lukašu tur vidū? Mierina mūs ar jaukiem vārdiem un cerībām uz labākiem laikiem nākamgad vai mazliet vēlāk. Varbūt labu tiesu vēlāk, varbūt viņā pasaulē. Bet to jau ksendzs baznīcā katru svētdienu spredikо. Mūsu centrālbirojs ņem priesteriem amatu un maizi nost. *(Ārā smiekli.)* Teorētiķi tur sēž — zaļā galda cilvēki, aizmirsuši savu darba proletāriešu pagātni. Reformisti tie ir, bez revolucionāras taktikas, un tāpēc mēs te nīkstam un ļaujamies, lai Pīrsons dzenā mūs kā viņa ķēkša savu zosu baru fabrikas pagalmā. Es negribu nekādu demagoģiju, ne jums ko tukšu iestāstīt. Bet sakiet paši, — kas mums vēl ir palicies no tā, ko pirms pusotra gada ar tādiem upuriem iekarojām?»

Šķiet, daudz neatradīsies Latvijā galviņu, kas ļautos iekalt, ka tādus vārdus varētu likt mutē strādniekam, ar kura figūru gribēts kariķēt radikālo virzienu. Man jau vajadzētu būt plānprātiņam, ja es aizstāvējis oportūnistisko virzienu un licis Grei-

fam uzbrukt taisni ar tiem neatvairāmiem ieročiem, ar kuriem revolucionārā strādniecība ik dienas vairāk un straujāk sagrauj oportūnistu un reformistu pozīcijas. Kāpēc man katrā ziņā jāstāv aiz Lukaša, nevis aiz Greifa muguras? Ja mans nolūks patiešām bijis parādīt divu virzienu cīņu, tad mēs tikai ar viņu varētu būt vienās pozīcijās. Bet es jau esmu teicis, kāda patiesībā drāmas ideja, to redz un saprot katrs, kam nav īpaša nolūka redzēt un saprast pavisam ko citu.

Divu pretspēku — Greifa un viņa aroda organizācijas sadursme un izcīņa otrā cēliena trešā skata beigās man vajadzīga, lai blakus subjektīvajiem motivētu arī tos sociālos iemeslus, ka šajā gadījumā, kur masas neatbalsta un nevar atbalstīt Greifa taisnīgo lietu, viņa pārliecība un temperaments to (respektīvi viņa māsu) trauc vienu pašu traģiskā bojā ejas cīņā pret savu un savas šķiras nelietīgo ienaidnieku fabrikantu — dzirnekli.

To Laicens drausmīgās sociālfašisma apgrēcības vietā še varēja saskatīt tikpat viegli kā visi citi. Tad viņam nāktos runāt par labāk vai sliktāk izdevušos mēģinājumu dramatiskā tēlojumā parādīt vienu no tām ikdienas traģēdijām strādnieku šķiras cīņas gaitās, konfliktu starp kolektīvo un individuālo, ko pārejas laikmetā uz sociālistisko iekārtu gan viegli izšķir teorija, bet ne dzīves īstenība un kas tik bieži nodarbina arī Padomju Krievijas rakstniekus. Varētu man pārmest, ka es aiz slimības, bet arī aiz parašas neesmu sekojis lugas sagatavošanas darbam, bet ieradies tikai uz pirmizrādi, kuras skatuviskais veidojums šoreiz stipri tālu no manis domātā. Kaut cik objektīvs spriedējs būtu pagaidījis drukāto tekstu, lai tad ar neapgāžamiem pierādījumiem, ne vien ar sparīgiem apgalvojumiem apzīmogotu autoru par sociālfašistu. Bet būtu jau tīrā pārgalvība prasīt, lai Laicens nogaida, izlasa utt. Teksts, fakti, mans patiesi sacītais — tie ir sīkumi un nieki. Laicena pozīcija prasa atklāt uguni bez kavēšanās un tūliņ jau šo pašu dienu noštempelēt mani.

Tālāk, «Dzirneklis» gan neapzīmējot Laicenam vajadzīgās un vēlamās partijas tieši, tas norisinoties tukšā telpā. Puse no šī teikuma ir vienīgais neapstrīdamais Laicena rakstā: konkrētas partijas manā lugā nav apzīmētas ne tieši, ne netieši, — vajadzēja vēl tikai piezīmēt, ka šo «nepilnību» izlabojis Laicens pats, ierakstīdams tur pēc savas garšas visu trūkstošo, uz ko tad varētu atklāt ugunis. Bet, ka vietas, laika un tik gaidīto partiju neapzīmējums «norāda uz bēgšanu un vairīšanos no

īstenības, uz bailēm ieņemt noteiktu stāvokli», — tas nu nepavisam nav pareizi. Lugas «tukšā telpa» tukša ir tikai Laicenam, kuram acīm redzot tomēr nav bijis pārāk ērti pildīt to ar savu saturu. Pārējiem skatītājiem un lasītājiem tur ir tā pārpildītā telpa, kur norisinās strādnieku dzīves un darba cīņa ar visiem kļūmīgiem sarežģījumiem, telpa, kuras nosaukums ir kapitālistiskās ekspluatācijas pasaule. Internacionāla telpa un tēma — jā gan, bet vai nu taisni Laicenam vajadzēja ilgoties pēc nacionālas strādnieku lugas. Pie tam viņa vārdi it nebūt nesaskan ar darbiem. Pats viņš raksta fantāzijas par Britānijas flotes bojā eju, pasaku spēles, kuras «var notikt tiklab brīvā dabā, kā piemērotā telpā, bez dekorāciļām un bez priekškara». Uzstājas tur tādas fikcijas kā Bombačifallo, dieviņš, šujmašīna, vējdzirnava u. c. Laicens izvairās vārdā saukt Rīgas kreisos arodniekus un sociāldemokrātus. Aiz bailēm ieņemt noteiktu stāvokli viņš aizbēdzis tik tālu no īstenības pasaku valstībā, ka es viņam šajā ziņā nevaru ne mēģināt tuvu tikt. Bet tas viņu kā aristofānisku Sokrātu mākoņos sēdošu nekavē rādīt ar pirkstu lejā uz mani: lūk, viņš bēg no īstenības!

Bet par šo Laicena d i v ē j ā d o m o r ā l i turpmāk dzirdēsim vēl labākas lietas.

Laicens saka, ka «Dzirneklis» esot man «trešais un beidzamais brīdinājums». Atkal nesaprotami, kas tas vēl par «brīdinājumu», kad ar to es jau esmu pazudināts par sociālfašistu un dzīvas ugunis tiek gāztas virsū iznīcināt mani galīgi. Grūti izsekot līdzi visiem Laicena loģikas likumiem. Bet atstāsim šo un pievērsīsimies pārējiem diviem brīdinājumiem.

Aizpagājušās Saeimas vēlēšanās es esot kandidējis neatkarīgo sociālistu sarakstos, bet nepacelts uz augšu. Mani nepacēluši ne revolucionāri, ne sociāldemokrāti, «kaut gan pēc viņa agrākās rakstnieka popularitātes tam vajadzēja tikt ievēlētam Saeimā».

Te man gan vispirms tikai pretapgalvojums, bet vajadzības gadījumā es to varētu pierādīt ar toreizējās manas partijas politisko vadoņu apliecībām: es netiku Saeimā galvenā kārtā tāpēc, ka negribēju tur tikt. Kāpēc es nestrīpoju savu vārdu laukā no sarakstiem, kur pret savu gribu biju ierakstīts, tas vieglī saprotams: man bij jāpiekrīt, ka mans vārds var vairāk vai mazāk sekmēt saraksta popularitāti un palīdzēt iekļūt Saeimā tiem biedriem, kurus bij nodomāts tur sūtīt. Tāpēc es arī nedarīju nekā, lai tiktu personīgi «pacelts», kā to piekopa mūsu nodomātie: es neaģitēju, nerunāju mītiņos, neuzrakstīju nevienu politisku ievadrakstu ar savu parakstu, kā to darīja patiesie kandi-

dāti un vēl šodien dara Laicens un viņa partijas biedri. Rakstnieka popularitāte nevienu nav iecēlusi Saeimā — L. Laicenu vismazāk. Kādā «Kreisās Frontes» numurā (30. XII 1930) tēlots, ar kādām lielām pūlēm vienīgi izdodas kaut cik izplatīt Laicena žurnālu. «Tirāžs tikai 1200 eksemplāri. Bet tie paši visi netiek izplatīti. Saeimas vēlēšanas rādīja, ka Latvijā 75 000 noskaņoti strādnieki, zemnieki, inteliģenti. Dažai Rīgas kreisai arodbiedrībai gandrīz vienai tik daudz biedru, cik eksemplāru pārdod «Kreiso Fronti»,» — tā tur stāv rakstīts melns uz balta. Ja rēķinām nepārdotus tikai 100 eksemplārus un pieskaitām tur klāt tos pazīstamos 200, ko no katra literāriska izdevuma nopērk pilsoniskais literātu-žurnālistu un kolekcionāru pastāvīgais kontingents, tad kreisi noskaņotu lasītāju Laicenam paliktu 900—1000. Tā kā deputāta ievēlēšanai vajadzīgs ap 10 000 balsu, tad Laicenam ir tikai viena desmitā daļa tās rakstnieka popularitātes, kas nepieciešama, lai iekļūtu Saeimā. Acīm redzot viņš tur neiekļūst kā kreisais rakstnieks, bet kā kreisais politiķis, jo no desmit viņa vēlētājiem deviņi to kā rakstnieku nemaz nepazīst. Tas arī pilnīgi dabīgi un pareizi: ikvienai šķirai Saeimā vajadzīgi spējīgi politiski darbinieki, nevis labu dzejoļu un sliktu pamfletu rakstītāji, tāpēc viņa zina, ko vēl. Tā iznāk, ka Laicena pirmais «brīdinājums» nav nekāds brīdinājums, mana rakstnieka popularitāte še tāpat aiz matiem un tukšā gaisā pievilkta klāt, — vispār, spriežot pēc augšējiem skaitļiem un salīdzinot ar Laicenu, man rakstnieka popularitātes ziņā vēl pavisam nav iemesla žēloties.

Otrais brīdinājums man esot «Žannas d'Ark» godalgojums Nacionālajā teātrī blakus pilsoniskajām un mietpilsoniskajām lugām. «Autoram sev bij jājautā, kur šajā lugā ir tas pretlaikmetiskais, pretrevolucionārais, pretsociālais, kādēļ buržuāzijai iespējams uzņemt viņu godinoši.»

Es ilgi nevarēju saprast, kāpēc Laicens runā tikai par Nacionālā teātra godalgu, bet sargās pieminēt Kultūras fondu, kas šo lugu godalgojis reizē ar teātri. Tas būtu «brīdinājums» vēl vairāk nekā kvadrātā. Jo Laicens taču negribēs apgalvot, ka Nac. teātris ir buržuāzija, bet Kultūras fonds tas nav? Gluži otrādi: no viņa pozīcijas skatoties, Fonds ir daudzkārt ļaunāka buržuāzija, jo Nacionālo teātri vada tikai pilsoņi, bet Fondā līdz ar tiem sēž un godalgas piespriež sociāldemokrāti respektīvi sociālfašisti. Un Laicens nu būtu palaidis garām gadījumu, nepienaglojis šo manu asinsradniecību ar sociālfašistiem? Bet tad man ienāca prātā, ka Kultūras fonds ir Laicena vārīgā vieta, jo, kā pats to apraksta, viņš mēģinājis arī savam žurnālam izkaulēt Fonda pabalstu. Un tālāk, patiešām ļaunai atriebības

dziņai paļāvies, es uzšķīru Kultūras fonda izmaksāto godalgu pārskatu un tur 202. lpp. redzu nodrukātu sekojošo:

«Laicenam L. 1927./28. par Kalevalas tulk. — 500 latu.»

Tātad no buržuāzijas un sociālfašistiem. Blakus citiem tā paša gada laureātiem, pilsoņiem un mietpilsoņiem J. Akurateram, mācītājam Ludim Bērziņam, prof. Felsbergam, agronomam J. Mazvērsītim u. c. Tāpēc no Nac. teātra šis pēkšņais līkums garām Kultūras fondam, šī diskrētā klusēšana riskantā vietā. Bet pasniegsim taču tagad Laicenam viņa paša jautājumu: par kādu pretlaikmetisku, pretrevolucionāru, pretsociālu tendenci buržuāzija un sociāldemokrāti izsnieguši viņam Ls 500? Vienkārša morāle tādos gadījumos tāda: kas pats sēž stikla būrī, lai nesviež otram ar ķieģeli. Bet te ir kaut kas komplicētāks nekā vienkāršas morāles jautājums. Mana godalga nozīmē etapu bojā ejas ceļā uz sociālfašismu, turpretī Laicenam tā ir kā diploms nemākulīga manis tiesātāja amatam. Šķiet, par daudz naivu un ticīgu viņš tur pat savu tuvāko apkārtni, — vai viņa tiešām vēros tikai bravūrīgo žestu un lielo troksni, bet tagad nepavaicās, — kādas tiesības Laicenam vispār uz tik dižu pozu?

Sakarā ar to varētu pacelties paplašināts jautājums ne vien par revolucionārā rakstnieka, bet arī par polītiķa stāvokli pilsoniskā valstī. Godalgu no honorāra resp. algas šķir starpība tikai pakāpē, nevis būtībā. Vai no Laicena viedokļa un pēc tās pašas Laicena loģikas ir neapstrīdami radikāli un revolucionāri saņemt algu kā buržujiskās Saeimas deputātam un tās dažādo komisiju loceklim? Vai, piemēram, ir pilnīgi laikmetiski un sociāli neatļaidīgi gribēt tikt par direktoru pilsētas diskonto bankā, gribēt saņemt tur algu un bez tam vēl tantjēmas no buržuāzijas naudas iestādes lielā peļņas fonda? Tie var būt nepatīkami, pat nepieklājīgi jautājumi, bet pretrevolucionāra tajos šoreiz patiešām nekā nav.

*

Bez jau iepazītām raksturīgām īpašībām Laicena pozīcijas un metodi raksturo arī ārkārtīga sīkmanība. Kur acīm redzami nav iespējams ar svarīgāku ieroci, viņš rauga ar kniepadatas dūrienu. Viņam gribētos pie tās pašas vienas reizes iestāstīt savai auditorijai, ka es esmu nepraša arī tīri literāriskos jautājumos un ka viņš jūtas aicināts un iecelts pasniegt arī te man dažādas pamācības.

«Upīts kā reālistiski fotogrāfiskā virziena piekritējs literatūrā,» viņš paziņo. Fotogrāfiskais reālisms ir no manis patapi-

nāts apzīmējums («Piez. par lit. kreiso fronti», 1928). Es esmu plašāk aprakstījis, cik primitīvs un mazvērtīgs šis reālisma paveids, esmu to «apkarojis» uz visas līnijas. Tagad Laicens uzplijas man pašam ar to — karstā gribā kariķēt par katru cenu, bet ar visai gaudenu asprātību. Kāds juceklis Laicena ieskatos tikpat par fotogrāfiju, kā par reālismu, to viņš steidz tūliņ parādīt. Kā reālists-fotogrāfs es dodot «šinī laikā pilnīgi neiespējamu neapzinīgā strādnieka tipu, kādu gan vairs no pažobeles neizvilksim, ne vēl atradīsim lielā Vakareiropas fabrikā». Kā viņa lasītāji iedomājas reālistu-fotogrāfu, kas tomēr fotografē ne pažobelē neatrodamus tipus? Pat kaut kāds ideālists, fantasts vai plānprātiņš nevarētu «fotografēt», tikai mēģinātu zīmēt vai uzgleznot neatrodamu, neesošu, fantāzijā izperināto «tipu», bet taču ne «reālists-fotogrāfs», kam nepieciešams konkrēts, redzams un aptaustāms objekts. Cēlonis šim jēdzienu apjukumam tajā manekenisku idejisku shēmu konstruēšanā un mehāniskā bīdīšanā, kam Laicens arvien vairāk nododas savos sacerējumos un kas, kā redzams, veicina arī pilnīgi shematiska domāšanas veida attīstību. Beletristika tur pamazām, bet konsekventi tiek likvidēta un izvēršas par atavistisku, nevajadzīgu publicistikas piedēkli. Ar fotogrāfisko un visiem nefotogrāfiskajiem reālismiem, to starpā, kā izrādās, arī ar proletāriskās mākslas reālismu, Laicenam vispirms būs pamatīgāk jāiepazīstas, lai pasniegtu man stundas literatūras teorijā.

*

Katras sīkmanības nešķirama pavadone ir i e t i e p ī b a. Neskatoties uz to, ka izskaidrots un pierādīts pretējais, Laicens nemitas un nemitas atkārtot:

«Viņš izdarīja uzbrukumu pretinieku žurnālā jaunajai augošajai un meklējošajai strādnieku rakstniecībai... Revolucionārā strādnieku jaunatne nekad Upīšam nepiedos to.»

Būtu ļoti nožēlojami, ja revolucionārā strādnieku jaunatne pilnvarojusi Laicenu sacīt to, ko viņš saka, un nodomājusi atriebties tā, kā viņš to apgalvo. Ne manis pēc nožēlojami, bet tās mākslas labad, kurai strādā viņa un es.

Man tomēr vēlreiz jāatsaucas uz šo patafonisko «uzbrukumu» apgalvojumu — arī pašas strādnieku jaunatnes labad. Jo iespējams, ka ietiepīgi un nemitīgi vienā laidā atkārtota vislielākā aplamība sāk izlikties pareiza. Protams, tas ir iedvesmas un vispār psiholoģijas, ne atziņas un pārliecības jautājums.

T ā t a d — m a n ā k r i t i k ā («D o m a s», 1928) n a v n e z ī m e s, n e j a u s m a s n o k a u t k ā d a «u z b r u k u m a»

kreisajai strādnieciskai rakstniecībai, tā tikai atklāja viņas teorētiķu aplamības un nepareizo virzienu, kas no tiem sāka ieviesties arī jauno dzejnieku literāriskā praksē un kura tālākās konsekvences varēja būt tikai proletāriskās sikšņošanas veicināšana. Mans pienākums bij norādīt uz nepareizībām un uzstāties pret revolucionārās mākslas banalizāciju, un to es esmu darījis ar pietiekoši labām sekmēm.

Es saprotu, ka uzbudināties un «uzbrukumus» meklēt nepieciešams bij L. Laicenam un varbūt vēl kādam «Kreisās Frontes» teorētiķim. Laicens, neskatoties uz savu samērā ne visai ilgo atrašanās laiku strādniecības literatūras pozīcijās, ne pēc savas dabas, ne sabiedriskā stāvokļa nedrīkstēja pielaist, ka viņa žurnāla programā un vispār literatūras teorijā varētu būt arī savas nepilnības, paviršības, pārpratumi un pat lielas aplamības. Vienīgais glābiņš viņam bij kritiku izskaidrot kā ļaunprātīgu uzbrukumu, bet mani pašu kā kreisās literatūras ienaidnieku — sev pašam par apmierinājumu un jaunatnes acu novēršanai no pašas lietas, atkārtot neapnikuši un likt citiem atkārtot: uzbrukums, uzbrukums.

Kreisajai jaunatnei nebūtu ne mazākā iemesla pieļaut, lai viņai to tā mehāniski ieka| galvā. Manā kritikā viņa neatradīs nekāda «uzbrukuma» tiem ideoloģiskiem pamatiem, uz kuriem stāv literatūras kreisā fronte. Mani «uzbrukumi» ir pienācīgi motivēti un pamatoti, — bez šaubām, aizskartie «Kreisās Frontes» teorētiķi daļu no tiem būtu varējuši atspēkot un atraidīt, jo arī es nebūt nedomājos esam kādas absolūtas patiesības īpašnieks. Taču grūtā atspēkošanas darba vietā viņi labāk izvēlējās vieglo, bet toties skaļo kliegšanu par revolucionārās kultūras ienaidniekiem, lai tā apslēptu savas principiālās pozīcijas neaizstāvamo vājumu.

Jaunie proletāriskās mākslas darbinieki lai vēlreiz pārlasa manu kritiku un spriež paši. Kas vien ir bijis izcelams un slavējams, ir izcelts un atzīmēts. Nav taču mana vaina, ka tā samērā maz. Ar uzmanību un rūpību es esmu piegājis pat tiem iesācēju dzejoļiem, pie kuriem citādi nemaz nebūtu vērts apstāties, kas pārāk skaidri rāda nepārprotamu nedzejnieku mēģinājumus, ko par dzeju nepadarīs ne tā visglaimīgākā uzslava. Uzrādīdams nedzeju ar tās raksturīgajām pazīmēm, es līdz ar to pasaku, kāda, pēc manām domām, ir īsta dzeja. Kreisās frontes dzejas formas sīkā analīzē es katrā vietā ar piemēriem uzskatāmi pamatoju savu negatīvo vai pozitīvo spriedumu.

Neviena tukša apgalvojuma manā kritikā nav, es rīkojos ar konkrētu materiālu un faktiem, kurus nevar ne aizkliegt prom, ne padarīt par neesošiem. Mani spriedumi pat par to nevarīgāko diletantismu ir samērā saudzīgi, jo es zinu, ka tur vismaz laba griba slēpusies, lai arī nav bijis pietiekošu spēju piepildīt gribēto. Velti manā apcerējumā meklēs Frosa famozo, proletāriskās mākslas necienīgo «biedrisko svilpienu» no pašas «Kreisās Frontes» slejām.

Nobeigsim šo «uzbrukuma» lietu.

Starp kreisās frontes jauniešiem gadās tādi, kas savu revolucionāro dziņu un dedzīgo jūsmu notur par dzejnieka talantu. Ar ilgākiem piedzīvojumiem mākslas kritikas laukā tos viegli pazīt. Ikkatram, kam strādniecības māksla un tās attīstība svarīgāka par visu, pirmais pienākums palīdzēt atklāt šo maldu, lai velti netiktu iztērēts jaunais spēks, kas, bez šaubām, produktīvāk pielietojams citā šķiru cīņas laukā. Arī apdāvinātiem strādnieku dzejas iesācējiem nekāda pilnība vēl nav iespējama. Pat proletāriskās mākslas dzimtenē — sociālistiskajā Padomju Republikā sacenšas un polemizē vairāki novirzieni, tikai pamazām dziļāk un vispusīgāk noskaidrodami šīs mākslas būtību. Jaunatne darītu gaužām nepareizi, bez kritikas paļaudamās mūsmāju proletāriskās dzejas teorētiķiem, kas savu programu norakstījuši no kāda. Krievijā pastarpām jau likvidēta virziena, pastāv uz to kā uz neaizskaramu un neapšaubāmu bauslību un par «uzbrukumu» pasludina katru viņu nemaldības kritiku. Vēl mazāk iemesla jaunajiem dzejniekiem uztraukties par viņu izteiksmes formas kritiku. Futūrisma palieku likvidēšana ir pirmais pienākums katram, kas grib sekmēt proletāriskās dzejas attīstību. Tikpat neproletāriska un nedzejiska ir kailu revolucionāru lozungu virknēšana vai praktisku pamācību izdalīšana pantos. Kritiku, kas visu to uzrāda, par «uzbrukumu» pataisīt var gan neproletāriski jūtelīgi vadoņi, kuriem šķiet, ka līdz ar noteiktu atbildīgu politisku pozīciju viņi ieguvuši arī nemaldīgu noteicēja un vadītāja tiesību proletāriskās mākslas jautājumos. Jaunajiem dzejniekiem un pašai strādniecības dzejai tāda pāvestība ir tā viskaitīgākā. Protams, ne ar puiciski dumjiem «biedriskiem svilpieniem», bet ar nopietnu, stingru kritiku vislabāk var sekmēt viņu meklējumus ceļā uz proletāriskās mākslas pilnību.

L. Laicena sīkmanību viņa atriebības pozīcijās starp daudziem citiem raksturo arī sekojošais gadījums.

Žestikulēdams un visvisādas izsmiekla grimases taisīdams, viņš «Tribīnē» āzejas par manu drāmas referātu Rakstnieku

biedrībā, pie tam izplūzdams šādās banālībās, kas vēl pārspēj Frosa svilpienus:

«Viņš pusotras stundas iztirzāja un izcitēja gandrīz visas šīs trīsdesmit lugas, pievezdams no tām ļoti banālus jociņus banālā veidā, par kuriem publika banāli smēja... Pa to laiku zālē stingrā miegā jau bija aizmidzis viens jauneklis. Viņš nepamodās arī tad, kad Upīts, apskatīdams buržuāziskās laulības un flirta tematu lugas, publiku kutināja ar citātiem no tām... Referāts atbilda publikas gaumes prasībām, ko pierādīja arī apjukušie aplausi, no kuriem beidzot pamodās arī zāles vidū guļošais jauneklis...»

Šādas asprātības atgādina mēdīšanos, tātad atrodas tālu zem tā līmeņa, uz kurām reaģēt es turu par iespējamu.

Referāts ir nodrukāts «Literatūras Avīzē», tur katrs var izlasīt manus citātus un pārliecināties, cik banālā kārtā aklais naids licis Laicenam novārtīt rakstnieka vārdu, ar kuru līdz šim bij parasts saistīt vismaz relatīvu patiesīguma un godīguma jēdzienu. Liela kvantuma vientiesības vajadzīgs, lai cerētu tik elementāri prastā kārtā mani nogānīt kaut «Tribīnes» lasītāju priekšā. Pārāk vieglu Laicens iedomājas savu amatu.

Še tikai īss, kategorisks atraidījums tam, ko Laicens vēl tālāk melš:

Nekādu «izeju» un nekādas «cerības» «tikai uz buržujisko lugu» es nelieku, bet gan konstatēju:

«Latviešu pilsoniskai dramatikai trūkst perspektīvas un apvāršņa, viņas darbinieki ir cieti piesieti savas šķiras, savas partijas, sava maizes devēja orgāna ratiem. Ko tur vēl lai domā par kalnu gāšanu un jaunu Ameriku atrašanu?»

Tas ir diametrāli pretēji izejas un cerību likšanai «tikai uz buržujisku lugu». Tauta šādu apzinātu balta par melna pārtaisīšanu sauc ļoti neglītā vārdā, — varbūt Laicena piekritējiem te kāds jaukāks nosaukums?

Strādnieciskās cīņas lugas «Upīšam neeksistē» tāpēc, ka viņa referāta uzdevums bij runāt par pag. g. drukāto literatūru. Tā kā revolucionārās literatūras frontē neviena tāda nebij atrodama, tad nebij arī par ko referēt. Es neesmu radis neesošā vietā izdomāt kaut ko un tad runāt par to kā par patiesībā esošu, lai gan, kā redzams, dažam tāds paņēmiens liekas visērtākais.

Un tomēr es netiku aizmirsis arī pagaidām neesošo cīņas teātri un viņa lugu, tāpēc ka tā man galvenajā un pirmajā vietā — mans referāts ar ik teikumu par to, kas ir, liek domāt par to, kā latviešu dramatiskai literatūrai trūkst. Tā viņš soli pa solim aizvirzās līdz gala slēdzienam, ka nekāds pilsoniskās drāmas uzplaukums nav sagaidāms, bet ka arī revolucionārā

dāma, kas «tiektos tvert dziļāk dzīves un ideju pamatos, palīdzēt sagraut to, kas grūst, un celt to, kas veidojas», pastāvošos cenzūras un citu spaidu apstākļos nespēj brīvi attīstīties. Tā manā domu un uzmaņas centrā «eksistē» ne vien revolucionārā luga, bet pat tie žņaugi, kas uzgulās «Kreisajai Frontei» un kas varētu būt savu daļu vainīgi pie tā, ka pag. g. latvju literatūrā radikālā sociālā luga neeksistē.

Bet, jūs teiksiet, par ko tad uztraucas Laicens un ko viņš īsti pārmet, ja referātā minēts viss tas, ko viņš tā vēlējies un vēl daudz vairāk? Vai viņš atkal, gluži tāpat kā «Dzirnekļa» izrādē, pašu galveno tīšām nav gribējis dzirdēt? Liekas, šoreiz Laicens pats šai ačgārnībai sniedz citu izskaidrojumu. Atminieties to jaunekli, kas zālē «stingrā miegā bij aizmidzis un nepamodās». Kas guļ, tas nedzird. Tas reizē būtu izskaidrojams un arī mazs atvainojums, jo saka arī — kas guļ, tas negrēko. Diemžēl, labsirdīgā paruna šajā gadījumā nav pielietojama, jo Laicens sagrēkojis tik tīši un rupji, kā to neiespētu visi, kas klausījušies un dzirdējuši.

*

Ikkatra rinda Laicena uzbrukumos ir tik pilna šādas mietpilsoniskas sīkulības un kašķības, ka lasītājiem apniktu, ja es te visu to pēc kārtas gribētu izārdīt priekšā. Bet pāris jaunu paņēmienu man tomēr vēl jāuzrāda, bez tiem Laicena metode nebūtu pilnīgi raksturota un viņa pozīcija līdz galam atklāta.

Pēc manas izstāšanās no «Domām» pag. g. decembrī Laicens ar lielu skubu traucās tā paša mēneša «Kreisajā Frontē» nodrukāt zīlējumus, ka neatkarīgie ar mani priekšgalā taisoties izdot savu žurnālu, tiem pievienodams arī sekojošu priekšsludinājumu:

«Pie «neatkarīgā» žurnāla dzīvi līdzdarbošoties arī K. Dzelzītis, kas pēc atpakaļiestāšanās socdemos tomēr nevarot tur pietiekoši izplesties plašumā. Projektējamā žurnālā visaktīvākais būšot jaunais sociāldemokrāts Fricis Galenieks, kā idejiskais un tehniskais darbinieks.»

Līdz šim metodes galvenie līdzekļi bij izlikšanās nedzirdam to, kas teikts, vai dzirdētā apvēršana ar kājām gaisā. Te vairs nav nekādas dzirdes halucinācijas, kā «Dzirnekļa» izrādē, ne noguruma atvainojums, kā tajā referātu vakarā. Citātā minēto Laicens nevarēja pat Rīgas literāriskās klačās saklaušināt, tāpēc ka neatkarīgajos par tādām dīvainām kombinācijām ne runa, ne doma nav bijusi.

Viss pravietojums ar ziņu un apsvērtu nolūku izzīsts no Laicena pašrocīgā pirksta.

Pašas par sevi šādas klačas nav necik ļaunas, ne kaitīgas. Bet Laicens savu Emsas depešu ar nolūku steidza safabricēt un nosūtīt pēc piederības, lai ar to sekmētu viņam noderīgas rezolūcijas pieņemšanu pret mani. Tā šķietami nevainīgu tenku vietā tas, ko es ļoti saudzīgi apzīmēju par «izzīšanu no pirksta», izrādās par visai miserablu un necienīgu denunciācijas paņēmienu.

Cik gaužām bēdīgu un nedrošu Laicens apzinās savu pozīciju, redzams arī no tās sirsnības, ar kādu viņš traucas apkampt pat katru pilsoņu rakstnieku, kas tikai uzstājies naidīgi pret mani. Kuriozs piemērs jau min. referātu vakara apraksta turpinājumā.

Pēc manis runāja J. Grīns par stāstu rakstniecību. «Vienkāršā dzīva cilvēka valodā,» uzliela viņu Laicens tūliņ pēc banālībām par mani, teikdams ar to, ka mana valoda bijusi nedzīva un necilvēciska. Par to neiesim ar viņu tiesā: stāvoklis, kādā viņš, pēc viņa paša apraksta, visu laiku atradies zālē, izskaidro arī šo tiešo ačgārnību. Bet raksturīga ir Laicena pārvēršanās, līdzko viņam nākas runāt par Grīnu. Tūliņ nozūd visas grimases un smīni, kā ar mīkstu ķepiņu viņš glauda «Daugavas» redaktora muguru. Viņa atstāstījums ne ar pušplēstu vārdu neliek nojaust «Valtera un Rapas» izdevniecības pārziņa referāta galveno tendenci — «vienkāršā cilvēciskā valodā» uzsvērti paust visu to «pretlaikmetisko, pretrevolucionāro, pretsociālo», par ko Laicens citkārt tā uzbudinās. Viss Laicena sacījums tik maigi izlocīts, ar tādu surdīnu noskaņots, ka Grīna referāts pēc tā izliekas gaužām jauks un prasās tepat vai «Tribīnē» iespiežams. Grīns savā valstiskā sarga vietā, itin dabīgi, nevarēja nociesties, izlēca laukā no referāta un nikni brāzās pret mani: nekādi cenzūras žņaugi nekavējot parādīties idejiski dziļākiem darbiem, bet tikai spējīgu rakstnieku trūkums kreisajā frontē. Jums liekas, ka vismaz te Laicens aizdegās svētās dusmās par viņa un viņa virziena nonievājumu? Absolūti ne. Viņš palaiž atkal mazu aplinku gar vārīgo vietu un pavisam nevainīgi ieminas, — Grīns runājis par prozas rakstniecību un teicis, ka tā atstājot daudz ko vēlēties ne tikai cenzūras iemeslu dēļ, uz kuriem it kā atsaucies Upīts. Kā redzat, pavisam cita galance un cits toņis, kad runā par pilsoni, uzbrucēju kreisās rakstniecības aizstāvim Upītim. Drošības labad vēl tas «it kā atsaucies» — sak, varbūt vajadzības gadījumā vēlāk var apliecināt, ka uz cenzūras iemesliem Upīts pavisam nav atsaucies. Pie tādām nožēlojamām ma-

hināciјām spiests ķerties Laicens, lai katrā gadījumā un negadījumā iedzeltu iedomātam ienaidniekam.

Nē, par drošu laikam neviens nesauks to pozīciju, kur jārīkojas ar katru kreiso politiķi tik apkaunojošiem ieročiem.

*

Par sevi saprotams, ka pa Laicena pēdām iet viņa jaunie līdzstrādnieki «Tribīnē». Jauna viņu rakstos gan nav tikpat kā ņekā, vispārējie uzbrukumi man rakstīti pēc viena trafareta un pēc L. Laicena diktāta. Bet, tā kā ļauni piemēri allaž samaitā labus tikumus, tad arī «Tribīnes» jaunieši aiz pārākas dedzības šajā virzienā dažreiz sit pāri pašam skolotājam. Piemēram, kāds «viens no jaunajiem» aizprātojies līdz šādām neatbildīgām rindām:

«Un tad ir jāredz, ka Upīts, skaitīdams sevi par strādnieku rakstnieku un baudīdams SPRS labvēlību — tur tulko un izdod viņa darbus! — nav nekad nevienu atklātu vārdu teicis par šo zemi.»

Nerunāsim daudz par šī «viena no jaunajiem» veccienīgo, ar simbolisku izsaukšanās zīmi apstiprināto izbrīnīšanos par to, ka, neskatoties uz «Tribīnes» pūlēm, manus darbus tomēr vēl tulko Krievijā. Mazliet vairāk vietas brīnīšanai par «Tribīnes» aprindās valdošo naivo ieskatu, ka tulkojumi Krievijā varētu tikt uzskatīti par personai piešķirtu labvēlību.

Es paņēmu tikai teikumu, ka Upīts «nav nekad nevienu atklātu vārdu teicis par šo zemi», un saku atklātu vārdu, kas ļoti īss, bet par to patiess:

V i e n s n o j a u n a j i e m n e s m u k i m e l o.

Protams, es nevaru domāt tā, kā «Tribīnes» apkaimē tas acīm redzami parasts, ka Krievijas slavēšana ir kompensācijas un aprēķina lieta. Mans ieskats, ka par Krieviju jārunā objektīvi, neskatoties uz labvēlību vai nelabvēlību no viņas puses. Un, tā runājot, man ir nācies gadiem ilgi un sistemātiski teikt daudz, ļoti daudz atzinīgu vārdu par Krievijas darbu strādniecības mākslas un kultūras laukā. Kad viens no jaunajiem būs iemācījies lasīt vēl ko bez «Tribīnes», viņš pats par to varēs pārliecināties «Domu» septiņos gada gājumos (1924—1930). Lai uzskatāmi parādītu, ar kādu aplombu un bez kautrēšanās melo viens no «Tribīnes» jauniešiem, minēšu savu «atklāto vārdu par šo zemi», svarīgākos sava paša un manu līdzstrādnieku rakstus, starp kuriem ir arī dažs L. Laicena darbs:

Krievu jaunākā literatūra (3 numuros). Krievu jaunākā literatūras vēsture un kritika. Latvju rakstniecība Krievijā (3 nr.).

Vissavienības proletārisko rakstnieku konference. Latvju rakstnieki krievu valodā (3 nr.). Molodaja latīšskaja literatūra. Par jauno krievu literatūru. Vēsturiskā materiālisma izkopšana tagadējā Krievijā. Marksistiskā literatūra tagadējā Krievijā. Marksistiskā pedagoģijas literatūra tagadējā Krievijā (2 nr.). Padomju Krievijas dramaturģija. Pelše, Problemi sovremennovo iskustva. Padomju prozaiķi 10 gados. «Labās briesmas» Padomju daiļliteratūrā. No Krievijas latvju literāriskās dzīves. Krievu kritika par «Ziemeļa vēju». Lapa krievu marksistiskās literatūras katalogā (2 nr.). Pagājušais gads krievu literatūrā. Skolas reforma Krievijā. SSSR tautas izglītības sistēma.

Piezīmējams, ka no šiem rakstiem tikai gaužām niecīga daļa īsa informācijas rakstura, pārējie plaši, ar sīku apskatu. Tikai kādos divos uzrādītas dažas negatīvās parādības Krievijas literatūrā, pārējie ar nolūku meklē un izceļ pozitīvo pretsvarā tam, ko pilsoņu lapas melš un melo par tagadējās Krievijas kultūru. Ar tādu pašu nolūku apskatīta emigrantu literatūra, spilgti apgaismota tās mākslinieciskā nevarība un aklais melnsimtnieciskais naids pret savu bijušo tēviju. Vienam no jaunajiem, kas aiz sajūsmas pakalpot kopīgai lietai traucies barā līdzi man uzbrukt, nāksies ilgi galvu kasīt par saviem meliem, līdz tiks pie atziņas, ka mans «atklātais vārds» par Krieviju stipri pārsniedz to atzinību, ko līdz šim «Tribīne» un «Kreisā Fronte» savā pastāvēšanas laikā paspējušas pateikt.

Līdzīgu iekost gribēšanu un kašķību, šoreiz gan bez tiešiem meliem, bet toties ar daudz žults un pavisam maz literāriskas sapratnes, rāda recenzijiņa par manu grāmatu «Jansons-Brauns». Pēc stila, īpatnās loģikas un dažādiem «āķiem» spriežot, tas ir kā nomērots Laicens. Bet es tomēr negribu apgalvot, ka viņam te vajadzējis paslēpties aiz sava mācekļa un biogrāfa Frosa šifras E. F.

Divi burti šoreiz parādījuši man necerētu toleranci: viņiem «jāatzīst, ka biogrāfiskais materiāls savākts diezgan plašs». Sirds gluži atsilst — tad vismaz biogrāfiskus materiālus savākt man vēl būs atļauts. Taču atguvušies šādā nepielaižamā ķecerībā, divi burti tāpēc jo dedzīgāk metas virsū grāmatas otrai daļai. Ar lielu pašapziņu tiek konstatēta «ideoloģijas un metodes nenoteiktība un neskaidrība», nosodīta mana «vienalga», vai Jansons tagadējos laikos būtu stāvējis mazinieku vai revolucionāro lielinieku pozīcijās.

«Viņš ļoti labi iztiek, šo jautājumu nenoskaidrojis,» saka divi burti un pie tam saka pilnīgi pareizi. Šo jautājumu es neesmu noskaidrojis. Tāpēc, ka es neesmu mīklu minētājs, pareģotājs, ne svētbilžu mālētājs, bet vienīgi biogrāfs. Es esmu cēlienu

pēc cēliena izsekojis Jansona darbiem, sīki rādījis, kad un kā viņš iestājies par mazinieku, kad un kā par lielinieku pozīciju Valsts domē un partijā, kad un kā cīnījies par abu virzienu vienību. Arī to es esmu minējis, ka beigās viņš Londonā iestājies lielinieku grupā, lai gan vienīgā liecība par to ir Jansona sievas vēstule. Mana «ideoloģija» šajā gadījumā ir patiesība un mana «metode» — faktu valoda. Šķiet, ko vairāk varētu prasīt no biogrāfa, kas grib un var atbildēt par savu darbu? Ko vispār var prasīt divi burti, kuri absolūti nepazīst tos faktus, kuriem es ļauju runāt? Bet kam viņiem jāpazīst kaut kādi fakti? Pēc viņu un «Tribīnes» metodes nav no svara parādīt, kas Jansons patiešām b i j i s, bet gan izfantazēt un apgalvot, kas viņš b ū t u mūsu dienās. Tad arī ideoloģija un metode būtu noteikta un skaidra. Es pateicos par tādu noteiktību un skaidrību. Man jāmēģina atveidot dzīva cilvēka tēls, nevis pēc trafareta jāizgriež manekens.

Neskatoties uz visu ābecniecisko juceklību recenzijiņas lietiškajā daļā, divi burti vēl pasniedzas mazliet iekniebt arī manas grāmatas izdevējam. Jansona piederības jautājums esot palicis nenoskaidrots tāpēc, ka «tikai tādu šo grāmatu varēja izdot A. Gulbis, sociāldemokrātiski berģiskās literatūras izdevējs». Ja divi burti ir E. Fross, tad var iedomāties, no kādiem rūgtiem piedzīvojumiem viņš runā, kā viņam nācies pielāgoties «Kreisās Frontes» un «Tribīnes» izdevējiem, lai viņa ražojumos būtu pazīstamā noteiktā metode un tie varētu ieraudzīt dienas gaismu. Man tāda staipīšanās ar saviem izdevējiem sveša, savu metodi un savu grāmatu saturu allaž nosaku es pats. Bet, ja nu divi burti tomēr paliek pie sava, ka ne rakstnieks, bet izdevējs izvēlas un noteic, par ko un kā rakstīt, tad derēja gan atcerēties un pieminēt arī, ka viņa paša redaktora un noteicēja Laicena grāmatas ir noteikusi Cielēna un Grēviņa izdevēja sociāldemokrātiskā «Kultūras Balss» un pat valstiskās telegrāfa aģentūras «Leta» apgādniecība. Tādā kārtā vajadzīgie piemēri būtu turpat pie rokas, pašu mājā, nenāktos meklēties un knaibīties gar maniem izdevējiem.

*

Tagad pavilksim strīpu Laicena uzbrukumu un viņa pozīcijas analīzei.

Vesels liels lēvenis man bij jāizjauc — un pie tam es to esmu darījis tikai plašākiem vērieniem, daudzas sīkas drazas, dzēlienus un dunkas pamezdams neievērotas.

Gaužām niecīgs mazumiņš patiesu novērojumu un vērā

liekamas kritiskas piezīmes. Šaursirdīgs ienaids, žultaina ņirgāšanās, lielmanīgas pozas, pāvestīgi nemaldīgi pasludinājumi. Tīši pārpratumi, sagrozījumi, ačgārnības, izdomājumi un uz to pamata taisīti pazudinoši slēdzieni. Kašķība, ietiepība, sīkmanība un beidzot dažu Laicena mācekļu sacerējumos vēl arī tīši un apzināti meli. Viscaur un katrā gadījumā divas olektis — viena man, otra Laicenam un viņa grupai.

Un tādas metodes un pieņēmienus lieto revolucionārās kreisās literatūras frontes kritika — par nesamaksājamu līgsmi pilsonībai un par dziļu apvainojumu strādniecības mākslas nopietnībai un skaidrajiem principiem.

Nostādīt mani par šīs mākslas un šo principu ienaidnieku — tāds mērķis ir attaisnojis visus līdzekļus, arī pašus tos necienīgākos.

Dabīgi rodas jautājums: kādi i e m e s l i aizmaldinājuši Laicenu tik nedrošās un kompromitējošās uzbrukuma pozīcijās?

«Andreju Upīti mēs ar vislielāko labvēlību un iecietību gribējām atturēt no ceļa, pa kādu tas sācis iet,» — tādu iemeslu uzdod pats Laicens.

Viņa «vislielāko labvēlību un iecietību» mēs pārāk tuvu esam iepazinuši iepriekšējā aplūkojumā, lai neredzētu taustāmo liekulību arī šajā tēvišķi aizbildnieciskajā frāzē un nepierindotu viņa vispārējiem paņēmieniem.

Bet es uz acumirkli pieņemu nopietni Laicena svinīgo «atturētāja» pozu un tāpēc atbildu: ceļš, kādu esmu sācis iet, revolucionārās mākslas ceļš, sākts jau stipri sen pirms Laicena atgriešanās no dekadentiskā individuālisma un nacionālā patriotisma ceļiem. Bet pieņemsim, ka gadiem te nav nozīmes, ka Laicena nenoliedzami noteiktā politiķa un cīnītāja darbība kreisās strādniecības rindās pēdējā laikā dod viņam tiesības kontrolēt un koriģēt manus literāta ceļus.

Pāvestīgās nemaldības un pilnības pašapziņas man nav. Daudz negatīva es pats nomanu tiklab savā raksturā, kā sabiedriskās noteiktības un literāriskā darba līnijas ziņā. Es labprāt atzītu un pieņemtu ne vien Laicena nopietnos aizrādījumus, bet liktu vērā arī kreisās jaunatnes idejiski spirgto, lai arī literatūras mākslā vēl negatīvo kritiku.

Bet ko te runāt par nopietnu kritiku. Katra rinda augšējā analīzē taču rādīja, ka nevis no kaut kā «atturēt» mani Laicena un viņa palīgu interesēs, bet, neskatoties uz visu, par katru cenu iebīdīt pašu sagatavotā pozīcijā, notaisīt mani par radikālās strādniecības ienaidnieku un tad kā tādam raidīt visus savus uguņus virsū.

T ā d a m nolūkam ir jāmeklē iemesli.

Visa uzbrukuma kavalkāde pārāk sajaukta un trokšņaina, lai varētu tajā atšķirt galveno no mazāk svarīgā. Atzīmēšu tikai to, kas neatlaidīgi un visspilgtāk ceļas laukā šajā kņadā.

Pirmais nepārprotamais iemesls ir tas pats neapnikuši līdz pēdējai dienai atkārtotais mans «uzbrukums» kreisās frontes literatūras teorijai un dzejai. Dīvaini gan izklausās, bet paliek fakts, ka mūsu jaunajā, proletāriskajā literatūrā ir tikpat daudz vai vēl vairāk jūtelības un nepacietības kā citreiz kaut kādai dekadentu kliķei. Kādu ienaidu var sacelt kritika kopīgās lietas labā, to esmu jau reiz piedzīvojis ar savu «Proletārisko mākslu». Tur nepalīdz nekāda lietišķība, nepalīdz tas, ka pati prol. literatūras attīstības gaita konkrēti pierādījusi kritikas pareizību un nepieciešamo toreizējo vajadzību. Prol. mākslas attīstības intereses tiek pamestas malā, atsevišķa dzejnieka mēģinājumu neatzīšana sajusta kā personīgs aizskārums, par ko jāatriebjas, vislabāk nerunājot par subjektīvo naidu, bet iegalvojot sev un citiem, ka uzbrukts pašai strādnieciskai mākslai. Laikam būs jāpaiet vēl ilgākam laikam, kamēr kreisās strādniecības jaunatne atkratīsies no pilsonības sārņiem, kas tik ārkārtīgi kavē īstas mākslas attīstību. Arī Laicena vadītā kreisā jaunatne savu dzejas darbu neņem tik nopietni, kā tas nepieciešami. Viņa nepārbauda vislabvēlīgākās kritikas iztirzājumu bez muļķīgiem svilpieniem, bet toties ar praksē pārbaudītiem aizrādījumiem, bez diletantisma glaudīšanas un pieglaudīšanās, ar vienīgo nolūku pacelt augstākā pakāpē strādniecības mākslu, kurai strādāts daudzus gadus. Viņa nelūko paturēt to, kas pareizs, un atmest nepareizo. Viņai vispār šķiet, ka viņa ir jau pati pilnība, ka viņai nekas vairs nav jāmācās, ka viņas idejiskā piederība tūliņ piešķir viņai arī neapstrīdamu meistarību proletāriskā dzejā — ka viņas neveiklo pantu kritika ir ienaidnieka uzbrukums pašas kreisās strādniecības idejiskai un politiskai frontei. Vismaz to viņa lūko iestāstīt sev un citiem.

Tā radās tieksme redzēt mani kreisās literatūras frontes principiālajos pretiniekos.

Vajadzība taisni tur mani redzēt vēl neatliekamāka tika pēc tam, kad es biju aizgājis no «Domām» un tomēr nevarēju atrast ceļu uz «Kreiso Fronti». Pārāk viegli saprotams, kāpēc es viņu negribēju un nevarēju atrast.

Pēc visiem neglītiem, nepamatotiem uzbrukumiem, pēc pamatīgās nolamāšanas vēl ar «Celtnes» piepalīdzību man vajadzēja būt pilnīgi bez pašcieņas, lai es tomēr varētu stāties iekšā Laicena līdzstrādniekos. No otras puses, nesaprotama Laicena sabiedriskā un literāriskā ētika — sagaidīt un uzņemt paša nogānīto un par nederīgu atzīto. Tā savukārt ir netieša, bet noteikta

atzīšanās, ka uzbrukumi un apvainojumi bijuši nedibināti — notes gadījumam palaisti «sīkumi», ko var vienkārši atmest un aizmirst. Gadiem izplūst visniknākā kņadā un tad piepeši aprimt, kā nekas nebūtu bijis, — ja es pieteiktos klausīt un strādāt Laicena virzienā. Vadonība ar tādu ētiku un taktiku diametrāli pretēja tiem principiem, kas mani vada rakstnieka darbā. Ar tādiem «atturētājiem» man nav it nekā kopēja.

Tā radās iemesls pasludināt mani par revolucionārā virziena ienaidnieku.

Ne tikai nepieņemama man Laicena aizstāvētā virziena sociālētiskā puse, bet galīgi nepareiza, pēc mana ieskata, arī viņa proletāriskās mākslas būtības un uzdevuma atziņa. Jau savā pirmajā «uzbrukumā» esmu parādījis Frosa līdz komismam vienkāršotas, diletantiski pārprastas «lietišķās» mākslas teorijas aplamību. Laicena nemaldības pozīcija neļāva viņam atzīt pareizo norādījumu, pamācīt savu biogrāfu, strīpot laukā proletāriskā mākslā neiespējamo un nepieļaujamo stenderismu. Gluži otrādi, viņš atrada par vajadzīgu segt ar savu muguru Frosa kļūdas. Viņa stāsti «sniedzot zināšanas», Laicens apliecināja, viņa romāni esot «pamācītāji cīņā pret cietuma un žandarmērijas režīmiem». Laicens pats gan nevar nenojaust, cik neaizstāvama ir stenderisma teorija strādniecības mākslā, bet reiz ieņemtā pozīcija prasa ne solīti nepiekāpties un sankcionēt arī taustāmas aplamības. Es viņam tur talkā nevaru nākt. Savā laikā esam kaluši Kirpičņikova gramatikā pantos un ar atskaņām saliktas apstākļu vārdu virknes, bet nedomāju, ka taisni panti daudz ko veicinājuši mūsu valodiskās zināšanas. Tāpat man nav ne mazākās pārliecības, ka Marksa «Kapitāls» tiktu visplašāk populārs strādnieku masās, ja to izliktu četrpēdu jambos, vai Trešās internacionāles uzsaukumi pasaules proletariātam, ja tos rakstītu Majakovska futūristiskās strofās. Mani ieskati par patiešām lietišķo revolucionāro mākslu tik tālu atšķiras no Laicena apliecinātās Frosa pamācību dzejas, ka nekāda sadarbība uz tādiem pamatiem nav iedomājama.

Pēc tādas kategoriskas norobežošanās radās pilnīgi nenovēršama vajadzība ierīkot sociālfašisma pozīciju un mēģināt iebīdīt mani tajā.

*

Neiestāšanās Laicena neproletāriskajā literatūras frontē ir tas smagākais grēks, kas man netop piedots. Naids paliek arvien sīvāks sevišķi tāpēc, ka es ne vien tepat, Latvijā, neesmu pārkliedzams un nokliedzams, bet ka ar visu «sociālfašismu» mani

darbi arvien biežāk sāk sniegties pāri robežām cittautu lasītāju masās.

Ar zināmās metodes palīdzību tos citus vēl varētu nosaukt par neīstiem, nerevolucionāriem, jo tādu apgalvojumu nav tik viegli atspēkot kā ačgārnības tepat pašu mājās. Bet nelaime tā, ka mani sacerējumi vispirms un visplašāk izplatīti Padomju Krievijā. Gandrīz visas manas lugas izrādītas Krievijas latviešu teātros. Visi mani pēdējie noveļu krājumi un romāni tulkoti krieviski. Latvijā manu grāmatu parastais tirāžs ir 2—3000, tikai «Ziemeļa vējš» izplatīts 5000 eksemplāros. Tas pats «Ziemeļa vējš» krievu tulkojuma pirmā izd. — 3000, otrā — 10 000 eks. Tā ir Laicenam ārkārtīgi nepatīkama statistika no vienīgās strādnieku valsts, taisnību sakot, tā ir tieša pļauka maniem «turētājiem» un zināmās pozīcijas racējiem.

Tāpēc visi pazīstamie līdzekļi tiek laisti darbā, lai apturētu manu darbu tulkošanu vismaz krievu valodā. Lai kaut tā atriebtos par Laicena mākslas teorijas neatzīšanu un neatbalstīšanu. Meli par atklāta vārda neteikšanu strādnieku mākslas un kultūras darbam Krievijā ir tiešs mēģinājums kompromitēt mani turienes literāriskās pasaules acīs. Šajā ziņā Laicenam un viņa grupai stiprs atbalsts tā Krievijas latv. rakstnieku daļa, kura no «Proletāriskās mākslas» laikiem skaita mani par savu ienaidnieku.

Jau pirms gadiem šī daļa uztraucas, piemēram, par to, ka Maskavas un Ļeņingradas latv. strādnieki manu lugu izrādes apmeklē vairāk nekā viņu pašu dramatiskos sacerējumus. Tā, piemēram, man uzglabājies kāds izgriezums no «Krievijas Cīņas» (1926. g.), kas vairāk nekā zīmīgi raksturo šo dīvaino tendenci izsmiet un nozākāt pašu izvēlēto un izrādīto «Atraitnes vīru». Ar sažņaugtu dūri tur runā par «pusfabrikātu», kas tikai «pēc pamatīgas apstrādāšanas vēl iegūst gatavu veidu». Mana luga ir «grāmatiņa», sadalījums tur «nogurdinošs un garlaicīgs», nav iespējams tur «bagāžu vairākkārt pārcilāt». Autors paredzējis «smagu, dekorācijām pieblīvētu skatuves iekārtojumu», izrādītājiem nācies «atsvabināties no lieka dekorāciju balasta», «aizpildīt diezgan neveiklās tautas dziesmas» ar pašsacerētām «nacionālā kluba fašistu odām par diktatūru nacionālo» utt. Vārdu sakot, taisni tā, it kā sirdītos par kādas kungu uzliktas klaušas izpildīšanu.

Tomēr šīs rakstnieku daļas, teiksim, iedzimtais un tāpēc nelabojamais naids nebij vispārīgs, ne arī valdošais. Riskanti jau arī apgalvot, ka visi manu darbu cienītāji Krievijas latvieši nepratēji un nejēgas, bet īstie proletārieši tikai manu nīdēju grupā. Gānīšanai pretī atskanēja arī daudzi atzinīgi, pat

slavējoši spriedumi gan īsās recenzijās, gan garākos apcerējumos. Parauga pēc atzīmēšu tikai Knoriņa atsauksmi par «Mirabo» (1926):

«Mēs tik plaši apstājamies pie Upīša traģēdijas tikai tādēļ, ka viņa pieder latvju darbaļaudīm, ka Andrejs Upīts ir un paliek viens no tiem nedaudzajiem tagadējā Latvijā, kas savu mākslinieka sparu un savu domātāja garu nenoliec godbijīgi uzvarošā špīsera priekšā.»

Tas arī ir spriedums, un nezinu, kāpēc lai es V. Knoriņu turētu par mazāk kompetentu nekā P. Vīksni. Ārkārtīgas pūles bij jāpatērē, lai kaut visas latv. literātu grupas piedabūtu ieskaitīt mani radikālā virziena ienaidniekos un stāties palīgos Laicenam viņa nedrošajā pozīcijā.

Galvenais Laicena arguments manai «nodevībai» ir vairākas maskaviešu rezolūcijas, kuras viņš ar lielu patiku pārdrukājis savas nemaldības apstiprinājumam. Tur pieņemts un nobalsots, ka, piemēram, manā «Naglotā papēdī» «krasi izspēlētas aprobežota nacionālšovinisma tendences» un «1905. gadā»

«n o t i k u m i a p g a i s m o t i m a z i n i e c i s k ā g a r ā, t ā d ā k ā r t ā v i l t o j o t v ē s t u r i u n n e p a r e i z i o r i e n t ē j o t d a r b a ļ a u ž u m a s a s».

Kādā brīnišķā kārtā un caur kādu burvību es, viens no nedaudzajiem, ar savu nenoliekto sparu un domātāju garu, ar saviem darbiem, kas pieder latvju darbaļaudīm, piepeši esmu pārvērties par nacionālšovinistu, vēstures viltotāju un to pašu darbaļaužu mānītāju, tas paliek neizdibināms noslēpums. No pašiem maniem darbiem kaut kādi pierādījumi iznīcinošam spriedumam ir lieki, pat kaitīgi, jo tie viegli varētu iznīcināt pašus spriedumus. Nolemts, izsludināts un paliek.

Krievu publikas iespaidošanai šie nolemtie spriedumi tiek pārtulkoti arī krievu žurnālos (piemēram, par «Nagloto papēdi»). Taču ārkārtīgā pretrunu jūklī aklais naids pret mani noved rezolūciju sastādītājus.

Kā zināms, «1905. gads» ir romāna «Ziemeļa vējš» autentisks dramatizējums. Pēc Maskavas latv. rakstnieku tagadējās rezolūcijas notikumi tur apgaismoti mazinieciskā garā, viltota vēsture un mānītas darbaļaužu masas. Turpretī krievi par to sprieda pavisam otrādi (1928. un 1929. g.):

«Na ļit. postu»: «Jānis, tas ir inteliģents starp inteliģentiem, piektais ritenis, kas reizē grib velties uz labo un kreiso pusi. Šo m a z i n i e c i s m a iemiesojumu Upīša spalva izveidojusi monumentālā tēlā, kas neizdzēšami iegriežas atmiņā.»

«Vestņik inostrannoj ļit.»: «Bet arī tādā revolucionāro notikumu gleznā autors ir pratis sniegt veselu virkni meistariski zī-

mētu masu skatu, licis sajust lasītājam revolucionārās cīņas īsto plūsmu latviešu lauku dzīves apstākļos, mācējis parādīt dažādo sociālo šķiru interešu sadursmi, to savstarpējās attiecības un lomu. «Zemeļa vējš» pieskaitāms labākajiem 1905. g. revolūcijas pieminekļiem ne vien latviešu, bet arī krievu daiļliteratūrā.»

«Rezec»: «Zemeļa vējš» patiesīgi un atklāti zīmē pirmās krievu revolūcijas lielisko gleznu. Tipi, varbūt atskaitot mazliet trafaretisko Mārtiņu, it kā granītā cirsti un veidoti ar liela mākslinieka meistarību.»

«Krasnaja gazeta»: «Romāns visā visumā sniedz cariskās Krievijas revolucionāro cīņu interesantākās epizodes izsmeļošu tēlojumu. Romānu droši var ieteikt visplašākām lasītāju aprindām kā saistošu un pamācošu grāmatu.»

Kā šie atzinības spriedumi saskan ar tagadējo rezolūciju nikno autodafē pasludinājumiem? Ko lai domā krievu biedri par šādām rezolūcijām? Ar tām taču pateikts arī, ka krievu literātiem un kritiķiem nav jēgas par to, kas ir mazinieciskais gars, kas vēsture un kas viņas viltojums, ka viņi stulbā kārtā ieteic visplašākām lasītāju aprindām pilnīgi samaitājošu literatūru. Vai ar krievu kritiķu nostādījumu literārisku analfabētu lomā rezolūcijas autori nerada ļoti kļūmīgu konfliktu, kam pāri tikt būs visai grūti?

Man ir puslīdz droši dibinātas aizdomas, ka kāds no tagadējās latv. rezolūcijas parakstītājiem un piekritējiem var izrādīties arī par autoru kādai no toreizējām cildinošām krieviskām atsauksmēm. Pēc parastās morāles mēroga tas būtu neglābjami kompromitējošs skandāls, taču Laicena metodes iejomā tas atkal var izrādīties tikai par sīkumu, pie kā nav vērts apstāties. Mērķis attaisno līdzekļus, un visuattaisnojošs mērķis šoreiz ir Upīša «noēšana» darbaļaužu masu priekšā.

Par manas «Proletāriskās mākslas» apkaitinātiem un Laicena informācijas pārliecinātiem tiesātājiem es daudz nebrīnītos. Bet gan par Eiduku Ļeņingradā. Tam vajag būt bijušam sevišķi lielam spiedienam, aiz kura viņš no manu darbu dedzīga, gadiem ilga protežētāja krievu publikai vienā momentā pārvērties par vēl dedzīgāku manis «atmaskotāju» un nesaudzīgu cīnītāju «pret sociālfašisma dramaturgu Upīti». Laicena safabricētā Emsas depeša par «Dzirnekli» vien nav šīs brīnišķās metamorfozas cēlonis. Laicena informācija pazīstama jau sen, pēdējais vēstījums ir tikai papildinājums sen aizvērptā insinuāciju virknē, nevis kāds pavisam jauns atradums. Traģikomiskā situācijā iespiests Eiduks. Viņam gribētos, lai viņš nekādi nebūtu līdzvainīgs pie manu darbu tulkojumiem krievu valodā. Tāpēc viņš

nu ar furiozu niknumu solās iesākt un ir jau iesācis karagājienu visās frontēs, lai pat manu nelāga piemiņu izdeldētu latviešu un krievu publikā. Tā ir atgriezušā ķecera, grēku nožēlnieka un atkalpošanās dedzība.

Ārkārtīgi grūts uzdevums stāv Eidukam priekšā: atzīties krievu lasītājiem, ka viņš gadiem ilgi tos apmānījis, revolucionārās literatūras vietā ar maniem rakstiem šmugulēdams iekšā sociālfašismu. Viņš apzinās dilemmas risinājuma kļūmīgo traģismu, viņš paliek nesaudzīgāks un skaļāks nekā mani līdzšinējie iznīcinātāji, lai nebūtu jāklausās sava paša sirdsapziņā. Tik dedzīgs viņš ir, ka mēģina pat ūdeni ar sietu smelt, bijušo padarīt par nebijušo — pierādīt, ka viņš nav vis visus šos gadus mani protežējis vien, bet pirms tik un tik gadiem jau arī lamājis līdzi citiem!

Ak, nožēlojama loma! Es nevēlētos būt Eiduka vietā.

*

Visi šie uzbrukumi ir tik nožēlojami maziski, ka nekādas rezolūcijas tos nepadara nopietnākus.

Uzbrucēji, kas apzinās savu taisnību, nelieto tik necienīgus līdzekļus, ar kādiem rīkojas Laicens un viņa grupa.

Liekas, es pietiekoši pilnīgi esmu atmaskojis savus atmaskotājus, lai tagad padomātu par šī nepatīkamā, uzspiestā, piepildītā pienākuma konsekvencēm.

Man viņas ir puslīdz skaidras, lai lasītāji seko tālākajiem notikumiem, tie redzēs, cik labi es pazīstu Laicena pozīciju cīnītājus un viņa metodes lietotājus.

Laicenu es nebūšu pārliecinājis — es neesmu tik vieglprātīgs, lai to jel acumirkli būtu gribējis. Prasīt, lai viņš tagad atzīst savu netaisnību, būtu prasīt vīrestību, kādas viņam gan netrūkst politikas laukā, bet pavisam trūkst literāriskā cīņā. Laicenam atliek tikai viens — turpināt pēc tās pašas metodes, kā sācis, un ietiepības viņam tur pietiekoši.

Viņš turpinās, divkārt saniknots, jo man nācās atklāt tik daudz vārīgu vietu viņa pozīcijā, tik daudz proletāriska rakstnieka necienīga. Un tiepsies, ka es nekā neesmu atklājis, ka taisnība ir un ir viņa pusē, un apgalvos joprojām, ka visu to viņš dara revolucionārās strādniecības skaidro principu vārdā un strādnieciskās mākslas labā.

Tikpat maz es būšu pārliecinājis Laicena vadīto jaunatni. Ja viņa tiešām pilnvarojusi Laicenu piedraudēt man atriebšanos («nekad nepiedos») jau par vislabvēlīgāko un objektīvāko kri-

tiku, tad es varu iedomāties viņas ienaidu pēc šī raksta, kur biju spiests uzrādīt arī pilnīgi neētiskus uzbrukuma paņēmienus.

Cīņa literatūras laukā Laicenam un viņa grupai var turpmāk beigties tikai ar vēl lielāku skandālu un zaudējumiem nekā līdzšinējā. Viņu metode un tās līdzekļi ir pilnīgi nederīgi. Ar uztiepumiem un patiesības viltojumiem Andrejs Upīts nav noveicams, priekš tā viņš pārāk sen un pārāk dziļi sakņojas latviešu strādniecībā, tā pazīst viņu labāk nekā tie, kuru mūžs kreisajā mākslā ir vēl gaužām īsiņš. Literatūrteorētiskām diskusijām tikai tādā ziņā varētu būt panākumi, ja tās palīdzētu revolucionārajā ideoloģijā spēcīgajai strādnieku jaunatnei nobriest kaut cik spēcīgākai arī strādnieciskās mākslas izpratnē un tikt laukā no tagadējā nevarīgā diletantisma.

Bet arī uz to nav ko cerēt. Šai jaunatnei nerūp māksla un tās attīstība, bet tikai aizskartā pašmīlība. Tāpēc varonīgā karāeja turpināsies. «Bez žēlastības!» draudēja L. Laicens. Tā kā līdz šim uzbrukums literatūras laukā bez žēlastības degradē pašus draudētājus, tad turpmākie, kā jau teikts, būs jāpārceļ ārpus šī lauka. Tur, protams, es varu izrādīties nespēcīgs un viegli pieveicams, jo man citu ieroču nav kā mana spalva un mana taisnība.

Tādas ir tās citas pozīcijas.

*

Un nu beigās — mana tagadējā un turpmākā.

Manas pozīcijas vājā puse, bez strīdiem, ir tiešās politiskās darbības aktivitātes trūkums. Ir laikmeti, par kuriem krievu dzejnieks reiz teica: «Dzejnieks tu vari arī nebūt, bet pilsonim tev jābūt katrā ziņā.» Tagadējā vecās pasaules sagrūšanas un proletariāta pēdējās cīņas sākuma laikā šī devīze vairāk nekā jebkad spēkā. Protams, praktiskā politikā es būtu taisni tikpat nevarīgs, kādi mani «atturētāji» dzejā un viņas teorijā. Bet par politisku aktivitāti tagad daudz kas tiek piedots, vispirms jau diletantisms dzejā. Un tā arī ir pilnīgi pareizi. Dzeja nebūt nav tas svarīgākais dzīvē, kā to iedomājas buržuāzijas Apolona priesteri, un pie tam strādniecības cīņa pati par sevi ir tā skaistākā dzeja.

Bet no savas ādas izlīst un sev pāri pārlēkt neviens nevar. Zināmu ētisku kvalitāti nevarēs noliegt arī tiem, kas paliek tur, kur viņiem pēc savas dabas un spējām jābūt. Šī īpašība negadās nebūt tik bieži, kā to varētu domāt. Es esmu tikai rakstnieks un negribētu un necenšos būt politiķis. Un dažreiz esmu pilnīgi mierā ar savu lomu, jo, ja apgriež irbulim otro

galu, tad var rakstīt, ka arī dzeja ir cīņa. Un, ja dzeja vēl tiek laukā no primitīvisma, vienkāršotas panta amatniecības un stenderisma, tā var tikt par ļoti ievērojamu cīnītāju un pat par cīņas vadītāju. Dzeja ir cīņas veids, kura būtības izpratnei un īpatno ieroču lietošanas prasmei vajadzīgs ļoti daudz spēka un laika — dažkārt tur visa cilvēka vēl par maz un vesels mūžs par īsu.

Arī tur slēpjas zināms manas pozīcijas vājums. Visi tie daudzie tūkstoši strādnieku, kas lasa manus stāstus un kritikas un ko saviļņo manu revolucionāro lugu izrādes, literāriskā cīņā tieši nevar nākt un atbalstīt mani. Es nevaru saviem uzbrucējiem piedraudēt ar atriebšanos, man ir jāturas pašam, cik es to spēju. Es visu laiku esmu arī izvairījies un atteicies apmācīt kādā studijā vai kursā zināmu jaunatnes kadru, lai man būtu savs organizēts piekritēju un atbalstītāju kolektīvs, lai katrā sadursmes gadījumā varētu uzstāties un sacīt «mēs», kas skan daudz pārliecinošāk nekā miniatūrais «es». Un galu galā es pat neesmu meklējis kādu literātu grupu, kas grūtā brīdī stāvētu par mani ar nobalsošanu un manus pretiniekus ar kategorisku nolēmumu pasludinātu par uzvarētiem.

Bet, atmetot ironiju, bez kuras grūti runāt par maniem šejienes «atturētājiem», garām ejot jāatzīst milzīga loma, kāda piekrīt kolektīvam literāriskās audzināšanas darbam Krievijas proletariāta jaunatnes studijās. Īstie, proletāriskie rakstnieki arī var izaugt un izveidoties tikai sociālistiskās iekārtas apstākļos. Es un mana paaudze še esam strādnieku mākslas autodidakti, esam audzinājuši sevi, revolucionārās šķiras sociālās un ideju cīņās līdzdarbojoties, — taču tikai liekulis varētu apgalvot, ka viņa literāriskās domāšanas un arī darba veids visos sīkumos absolūti brīvs no sīkpilsoniska individuālisma apkārtnes iespaidiem. Ar skaļu kliegšanu un sava absolūtā proletārisma paša apliecināšanu nekas nav līdzēts. Mani skolotāji no Laicena skolēnu vidus ir daudzkārt buržujiskāki nekā es, proletāriskā psihe un doma viņiem vēl tikai pašā aizsākuma stadijā. Savādi tas izklausās, bet izgrozīt tur nekā nevar. Kā un ko var izgrozīt visā tajā manis aplūkotā uzbrukuma virknē, kur tik daudzi paņēmieni tieši aizgūti no buržujiskās revolveržurnālistikas un arī tā ne ikreiz no tās labākās markas?

Parādījis, kāpēc neesmu «varējis atrast ceļu» uz Laicena vadīto virzienu un kāpēc man viņa mākslas teorija nepieņemama, es kategoriski atraidu saprātojumu, ka tāpēc man jau katrā ziņā jābūt arī revolucionārās strādniecības pretiniekam. Ar riebumu es atraidu mēģinājumu iebāzt mani oportūnisma pozīcijā, kuras sagatavošanai Laicenam un viņa grupai bij jāizlieto tik neprole-

tāriski, zemiski, apkaunojoši līdzekļi. Pēc šīs manas brošūras jautājums vairs nebūs par manis «atturēšanu», bet par Laicena stāvokļa glābšanu. Tā tagad iespējama tikai tad, ja es nāku viņam palīgā, ielienu izliktā cilpā, iekrītu izraktā bedrē, pārtaisu savu «Dzirnekli» tādā veidā, kā Laicens to jau izdomājis, un sāku rakstīt romānus Lapiņa-Merta garā, — vārdu sakot, ja es vienīgā objektīvā vērtētāja — strādniecības priekšā attaisnoju to, kas par mani melsts un melots. Bet gluži tādai fantastikai pat Laicens neticēs. Tāpēc, kā arī veidotos turpmākā uzbrukuma taktika un manevri, es uzaicinu lasītājus sekot un vērot — kā pozīcijas ir apdraudētas un kas nu mēģinās glābt savu reputāciju.

Mana pozīcija paliek tā pati, kas viņa bij jau sen pirms Laicena pārnākšanas no nacionāldemokrātiem. Revolucionārās strādniecības literatūras pozīcija, no kuras mani kaut ar tiem brutālākajiem līdzekļiem aizdabūt prom var iedomāties tikai bezgala naivitāte. Visi meli par pārdošanos, kalpošanu un tamlīdzīgas neķītrības man nepielīp. Ja es būtu gribējis un spējis kaut kam pārdoties vai kaut kam kalpot, varat būt droši, vairāksolītāju un devīgu saimnieku man nebūtu trūcis un es tagad, kā pilsoņi saka, būtu pavisam citā vīrā. Visi mani darbi, kuros tēloju vēl valdošās, bet grūstošās pasaules parādības, kas grandiozo masu cīņu aptver vēstures aspektā, kas smelj tieši no šīsdienas, — visi tie virzīti un virza līdzi revolucionārās strādniecības cīņā pret tiem, kas balsta grūstošo. Man ir sava mākslas izpratne un ilgā darbā pārbaudīta un nemitīgi papildināta izpausmes metode, dzīvā atsaucība strādnieku plašās masās ir labākā liecība, ka ejamais ceļš pareizs un turpināms bez izlocīšanās. Patiešām, man vajadzētu palikt par revolucionārās strādniecības ienaidnieku, lai es pieņemtu to pašos pamatos pārprasto «lietišķo mākslu», ko mēģina uztiept proletāriskās mākslas pirmziemnieki, kas vēl mācās burtot un raksta pēc kaligrāfijas burtnīcas kvadrātlīnijām.

Arī vēl tāda ir mana pozīcija, ka es principā neieskaitu par vienīgi pareizo kultivēt revolucionārās idejas un mākslu tikai šaurā pašu pulciņā, kur to iepazīst 900 cilvēki, nerunājot pie tam nemaz par nepopulāriem neproletāriskiem simbolistisku shēmu un mākslotas, strādniecībai pilnīgi svešas formas darinājumiem. Proletāriskās mākslas pirmais uzdevums taču ir organizēt strādniecības psihi, revolucionizēt masas, galīgi atsvabināt tās no kapitālisma kalpībā uzkrātiem garīgiem sārņiem. Pilsoniskās iekārtas apstākļos tas nozīmē pienākumu neaizmirst arī mazāk apzinīgo, visplašāko strādniecības daļu, meklēt to ar revolucionāru grāmatu, meklēt to it sevišķi ar

revolucionāru lugu teātrī, ko tā apmeklē. Tā ir gluži tā pati taktika, ko strādniecība piekopj visās citās pilsoniskās valsts dzīves nozarēs.

Literāriskā pozīcijā mums tagad tikpat maz iespējams brīvi rīkoties kā katrā citā garīgā darba laukā. Spēkā vēl viss cara laiku likuma kodekss, kur veselās nodaļās uzskaitītas aizliegtās tēmas, sākot ar valdošā nama piederīgo apdraudējumiem un pamatu graušanu līdz dieva un dievmātes apvainošanai un vienas šķiras kūdīšanai pret otru. Krejsās literatūras frontes darbinieki zina labi, ko tas nozīmē. Arī manai pozīcijai te savi trūkumi, arī es tāpat esmu atkarīgs no neatkarīgajiem apstākļiem. Par daudz dumpīgām lugām teātris nav atrodams, aiz paša laikraksta trūkuma reizēm jācieš klusu, reizēm jāizlieto sveša izdevniecība. Pēdējo trūkumu novērst gan puslīdz drošas izredzes, līdz ar to man būs iespējams atkal atsākt sistemātisku darbu it sevišķi kritikas laukā, jo ušņas visgarām literatūrā sakuplojušas pārbagātīgi.

Cīņa par revolucionāru mākslu un kultūru prasa nesaudzīgu pilsoniskās mākslas un kultūras kritiku, jo, kā teikts, visa plašā darba tauta nebūt vēl nav pilnīgi brīva no buržuāziskās pasaules garīgā spaida. Bet mans galvenais uzdevums tomēr ir strādāt jaunās strādnieciskās literatūras attīstībai. Kā līdz šim, es lūkošu pēc iespējas piepalīdzēt izaugt un attīstīties katram apdāvinātam iesācējam, jo spējīgu cīnītāju šajā frontē vēl tik pārāk maz. Bet atbildība savas šķiras priekšā uzliek arī neatlaižamu pienākumu gādāt, lai revolucionārās mākslas vietā neieviešas šīs mākslas surogāts, lai uz idejiski spēcīgas, mākslinieciskā izpausmē virzošās literatūras rēķina netiek pēc primitīvi vienkāršotas metodes kultivēts diletantisms un proletāriskā sikšņošana. Lai sikšņošana netiek padarīta par normu un tikumu, ko sankcionē un kanonizē pārprastas un nesaprastas lietišķas mākslas teorija. Novirzienu un teoriju izcīņas sociālistiskās valsts literatūrā sniedz arī mums noteiktas pieturas līnijas, bet par visām lietām māca kritiku pret citiem, bet it sevišķi bargu pret sevi pašu, nepielaižot nekādas nemaldības un visvaldības pretenzijas.

Bez visa šajā brošūrā teiktā arī no šīs manas pozīcijas apzīmējuma vien jau redzams, ka Laicens un viņa grupa būs spiesti nepārtraukt savas ugunis pret mani, bet joprojām dziļi kompromitēt strādniecības jauno kultūru ar savu neproletārisko rīcību — turpināt rakstīt melnu, atbaidīgu lappusi strādnieku mākslas attīstības vēsturē.

Zināmi sasniegumi Laicena uzbrukumam jau tagad nenoliedzami. Starp citām pūlēm un panākumiem šajā virzienā Laicens

ar tiesību lepojas, ka es nesaņemu nekādu honorāru par saviem krieviskiem tulkojumiem, ko, blakus minot, man prasīt arī nav nekādas juridiskas tiesības. Še Laicena nopelns nenoliedzams. Tāpat vairāk nekā droši, ka pēc Laicena Emsas depešas «Dzirnekļa» lietā, pēc Eiduka brīnišķās metamorfozas un visās frontēs uzsāktā uzbrukuma, kam, bez šaubām, sekos visplašākais atbalsts rezolūciju un citādā veidā, manu rakstu parādīšanās krievu valodā šimbrīžam ir izslēgta.

Tas, protams, ir liels zaudējums vispirms man. Es zaudēju tīri platonisko prieku, ka mani lasa daudzkārt plašākas masas nekā latviešu strādniecība un darba inteliģence vien. Un par visām lietām bagātīgi atalgojošo apziņu, ka mani darbi kalpo strādniecības cīņai un kultūras uzvarai lielās pasaules frontē. Bet tie citi zaudējumi ir lielāki nekā manējie. Krievu lasītāji zaudē, piemēram, 1905. g. revolūcijas plašos tēlojumus, kas pieskaitāmi vislabākajiem un ieteikti visplašākajām lasītāju aprindām. Viņi zaudē «Stāstus par mācītājiem», kas ir jau izpirktī pirms iznākšanas no drukas un ko pat vienīgā īstā proletāriskā rakstnieka Laicena darbi atvietot nevar. Un beidzot visa latviešu kreisā rakstniecība zaudē iespēju ar krievu tulkojumu starpniecību tikt pazīstama arī citu tautu lasītājam proletariātam, jo bez manām drāmām un novelēm, lai gan tās vēl tālu no pilnības, viņai beletristikā pagaidām nav cita, ar ko tā varētu tuvoties Vakareiropas strādniecībai.

Tomēr ne atriebība, ne citi neproletāriski uzbrukuma līdzekļi nesasniegs manu «atturētāju» nolūkus. Manā darbā nav Eidukam radniecīgās pārvēršanās spējas, es nevaru šodien atzīt par augstu sasniegumu mākslā to, kas man vakar bij jāapzīmē par kļūdainu iesācēja darbu, un ar to izpelnīties labvēlību tikt uzņemtam Laicena virziena veicinātājos. Velti cerēt arī uz manu atriebību, aiz kuras es mestos man ierīkotās sociālfašisma pozīcijās, tā attaisnodams visu līdzšinējo samazgu izlējumu pār manu galvu un sastutēdams Laicena stāvokli kļūmīgi izjukušā pozīcijā.

Darbs strādnieciskās mākslas un kultūras labā ir tik atbildīgs, ka tā priekšā niecīgs un smieklīgs liekas viss sīkpilsoniskās patmīlības, subjektīvās jūtelības un nemaldīgās vadonības iedomātā aizskāruma saceltais tracis. Materiāli mani var apdraudēt, varbūt arī kaut kā citādi iznīcināt, tikai ne idejiski un literāriski. Strādniecības cīņas literatūrai ziedoti visi mana apzinīgā darba gadi, tai pieder arī visi atlikušie. Mana stiprākā vēlēšanās pieredzēt rakstnieku, kas ne vien idejas skaidrumā un spēkā, bet arī mākslinieciskū līdzekļu pilnībā pāraug man pār galvu, atstāj mani tālu aiz sevis un paceļ proletārisko mākslu tik augstā pakāpē, kāda mums, ceļa sagatavotājiem, neiespējama. Pagaidām,

kamēr redzu ap sevi tikai mazisku tvarstīšanos atturēt, iebīdīt, izvērst un denuncēt, es tomēr atļaujos apziņai, ka mana loma ir neatvietojama un mans darbs strādniecībai nepieciešams. Savu pienākumu es zinu un izpildīšu to līdz galam.

Tāda ir mana pozīcija.

10. XII 1931.

Andrejs Upīts

[Rīgā.] Autora izd., 1931., 48 lpp.

ES PRIECĀJOS PAR NOSKAIDRĪBU!

PERSONĪGĀ ATBILDE ANDREJAM UPĪSAM

Pagājušā gada beigās Andrejs Upīts ir izlaidis brošūru, kuru apzīmē par noskaidrojumiem literatūras kreisajā frontē («Linarda Laicena pozīcija un manējā»). Brošūra izlaista pēc tam, kad es Upīti strādnieku-zemnieku frakcijas avīzē «Sarkanais 19.» un «Tribīnē» biju apzīmējis par sociālfašisma dramatiķi. Nevarēdams šā apzīmējuma pareizību apgāzt ne teorētiski, ne praktiski, Upīts savā brošūrā dažādos veidos kremtas uz mani, izmisīgi iedomādamies mani personīgi vainīgu pie savām principiālajām neskaidrībām, nejēdzībām un neizdevībām literāriski teorētiskajā un politiskajā frontē. Tāpat viņš šinī brošūrā dara mani p e r s o n ī g i atbildīgu par visām ciešanām, kādas tam radušās, rodas un katrā ziņā radīsies, s ē ž o t s t a r p t r e j i e m k r ē s l i e m: pie buržuāzijas, sociāldemokrātiem un komunistiem.

Andreja Upīša treju krēslu pozīcija p r i n c i p i ā l i tiks īsumā noskaidrota īpašā izdevumā. Šinīs piezīmēs es Upīšam atbildēšu tikai tik daudz, cik daudz viņš mani p e r s o n ī g i iepin savās bēdās un izmisumā.

1. A. Upīts pieved mana raksta beigu slēdzienu, kur teikts sekojošais:

«Tāpēc tā pati uguns, ko revolucionārā strādniecība vērš pret sociālfašismu, ķers arī Andreju Upīti — sociālfašisma dramaturgu. Un bez žēlastības!»

Cilvēks, kuru neviens negribēs uzskatīt par tik lielu nesaprašu, ka tas nezinātu, ko var šādi vārdi nozīmēt ideoloģiskā vai literāriskā ciņā, pieliek savā brošūrā tiem sekojošu tulkojumu:

«Kas aiz šiem draudiem slēpjas konkrēti, tas noteikti nav zināms, bet, tā kā ideoloģiskās iznīcināšanas, literārisku uzbrukumu un nolamāšanas ugunīs gan nekas nebūs pastiprināms vairāk par līdz šim piedzīvoto, tad jādomā, ka tas «bez žēlastības» nozīmē kaut ko līdz šim vēl pavisam nepiedzīvotu» (A. Upīša brošūra, 3. lpp.).

Šo Andreja Upīša divdomību arī tūliņ garākā rakstā atzīmē pazīstamais Merts-Lapiņš «Latvja» 1932. gada 1. janvāra numurā — Upīša ievadītā virzienā:

«Jāpiezīmē, ka pāris vietās savā brošūrā A. Upīts liek arī noprast, ka Laicens viņam avansveidīgi jau piedraudējis ar «sienu» «nākamā» Pad. Latvijā.»

Tātad diezgan skaidri, ka ar šādu nostādni Upīša brošūras lasītājs virzīts uz domām, ka es gatavoju autora nonāvēšanu. Un, ja Centrālviesnīcas bufetē kāds buržuāzijas krogusbrālis tam uzbruktu, tad tāds droši vien būtu uzskatāms par manis uzpirktu pie sienas pielicēju.

Domāju, ka te vēl vairāk ko piezīmēt vai paskaidrot nozīmētu kļūt tikpat smieklīgam, kā šai lietā kļūst Andrejs Upīts pēc tam, kad viņa kompanjonu kompanjons un aizstāvis tā vēlēšanos ir atšifrējis un izpildījis.

2. a) Andrejs Upīts apvaino mani par meli un bezgodi, jo es savā rakstā esot sagrozījis viņa lugas «Dzirneklis» saturu un izķēmojis tās ideoloģiju, lai pēc tam varētu pierādīt, ka viņš sociālfašisma dramatiķis. Lugā Lukaša personā nemaz neesot domāti reformisti, ne arī revolucionārie strādnieki respektīvi virziens Greifa personā. Esot tikai «domāta, gribēta un rādīta katram neitrālam cilvēkam redzama atsevišķa strādnieka un viņa kolektīva tieksmju sadursme, pie kam spilgti tēlots, ka šajā gadījumā indivīda taisnīgam naidam traģiskā kārtā jāpiekāpjas šķiras interešu priekšā».

b) Andrejs Upīts uzstāj, ka viņš esot «strādniecības dramatiķis», «kuram jāizlieto pastāvošās mākslas iestādes», bet, pēc manas loģikas, tam varot tikt «piešķirts tituls — plāķisma-sociālmazinieciska — sociālfašisma dramatiķis», jo viņa lugas izrādot tiklab Nacionālais, kā Dailes un Strādnieku teātri.

Atbilde. a) Savā rakstā īsumā esmu analizējis lugas «Dzirneklis» saturu un pēc tam taisījis slēdzienu: sociālfašisma dramatiķis. Vai Upīts pierāda pretējo — vai esmu nepareizi slēdzis?

Paskatīsimies vēl reizi.

Kas «Dzirneklī» tas Greifs tāds ir? Ir vai nav sindikāta loceklis? Ja ir, tad opozicionārs sindikātā, kopā ar strādniekiem, pret Lukašu kā mēreni reformistisku. Ja nav, tad kreisā vai anarhistiskā virziena izteicējs ārpus sindikāta. (Upīts saka: sava personīgā uzskata priekšstāvis.) Bet, ja Lukašs nav mēreni reformisks, kāpēc tad Greifs vispār lugā vajadzīgs? Individuālās atriebības dziņas parādīt — paskaidro Upīts. Tātad anarhists. Ja anarhists — tad karikatūra pret Vakareiropas strādnieku cīņām, jo apzinīgā strādniecība tādas lietas neuzskata par šālaika

problēmām, neskatoties uz to, ka A. Upīts uz tām domājies uzbūvējis trīs lugas. Tāpēc arī uz skatuves Upīts pats līdz ar režiju apstiprina, ka starp Lukašu un Greifu līdz ar masu šķelšanos n o t i e k s a d u r s m e. To redz katrs skatītājs. To dzird katrs, kas klausās. Ja ir sadursme un šķelšanās masās, tad ir divi virzieni, jo citādi sadursme un šķelšanās nevar notikt. Bet, ja ir divi virzieni, tad nekur Vakareiropā (autors konstatē, ka darbība notiek Vakareiropā) nevar būt tā, ka viens no tiem nebūtu reformistisks, otrs revolucionārs. Ja Greifa virziens nav domāts revolucionārais, tad vēlreiz jākonstatē, ka viņš ir karikēts (pieņemsim, neapzināti) kā individuāli anarhistisks ar kriminālistikas un provokatorisma piegaršu. Bet, ja nu nav ne vienādi, ne otrādi, ne trešādi, tad luga nenotiek ne «Vakareiropā», ne Latvijā, t. i., tai i d e o l o ģ i s k i nav nekāda sakara ar k o n k r ē t a j ā m strādniecības cīņām šodien. Tāpēc arī mēs nesaprotam vai pārprotam Upīša «masu un indivīda attiecību problēmu», kas viņu nodarbinot «visu pēdējo laiku».

Revolucionāro strādniecību šī problēma «visu pēdējo laiku» nodarbina kā oportūnistisko līderu darbība masās buržuāzijas labā, un šo darbību mēs saucam par sociālfašistisku. Šo problēmu Upīts nav rādījis. «Indivīda un masu attiecību problēma» nav starp strādnieku un strādnieku masu, bet tikai tur, kur līderis atrauti dzīvo no masas; tāds temats var rasties tikai oportūnistiskā «vadoņu» apkārtnē. Šo problēmu A. Upīts noliedz. Bet «indivīda un masu attiecību problēma» «visu pēdējo laiku» var būt problēma tikai tam rakstniekam, kas pats n a v a r m a s u, necīnās, necieš un neuzvar kopā ar to. Labākajā gadījumā, tā ir sīkburžujiska iedomīga inteliģenta tipiska problēma, un, ja viņu risina fotogrāfiskā reālisma stilā, tad nekas vairāk nevar iznākt kā tas, kas ir iznācis Andrejam Upīšam — «problēma» nonāk pretrunā ar šālaika revolucionāro strādnieku reālo cīņu un tā kļūst par sociālfašistisku.

Iznāk, ka arī A. Upīša p a š a nostādne neglābj viņa stāvokli, neglābj arī tad, ja es tiešām būtu viņa tik «traģiskā kārtā» saproblēmotās drāmas ideoloģiju pārpratis vai ļaunprātīgi sagrozījis. Šai vietā arī sāk atklāties viņa mākslas teorētiķa saprāta paviršība, kaut gan ar savu «mākslinieka» autoritāti viņš mūs pāvestīgi brīdina vai katrā savas brošūras lapas pusē.

Kāpēc sociāldemokrātu teātrī režija izstrīpojusi no lugas taisni to vietu, kurā Greifs uzstājas pret Lukašu ar it kā ideoloģiski kreisu noskaņu, apvainodams, ka tie «mierina mūs jaukiem vārdiem un cerībām uz labākiem laikiem nākamgad vai mazliet vēlāk»! Un, ja nu šai gadījumā A. Upīts mēģinātu stāvēt aiz Greifa muguras (kā tas redzams 25. lpp.), vai tā

viņš konkrēti pats pie sevis nav dabūjis izjust to, ka tas ir sociālfašisma dramatiķis, kuram pasprucis kāds kreisumiņš, jo tikai sociālfašisma teātrī strīpo tekstus ar tādu satura būtību kā brošūrā pievestie. Vai viņš pret to ir protestējis?

No lugas slēdziena jeb beigām nav arī tāda iespaida, ka autors apkarotu individuālu atriebību kapitālistam. Kāpēc lugas beigās aiz individuālas atriebības Greifa māsa nošauj fabrikantu? Kāpēc Upīts, ja viņš ir pret to, skatītājam nedod citu beigu slēdzienu? Vai to arī būtu sociālfašistiskais režisors no sava dramatiķa lugas strīpojis? Vai neiznāk, ka arī šinī vietā autors sēdētu starp trejiem krēsliem?

Domāju, ka vairāk nebūs jāpierāda, ka mani par meli un bezgodi izsludināt spiež A. Upīša treju krēslu melīgā pozīcija.

b) Andrejs Upīts nav un nevar būt revolucionārās strādniecības dramatiķis. Viņas dramatiķi ir cieši iesaistīti šās strādniecības cīņas rindās un par savu dramatisko darbību sēž cietumos, kamēr tanī pašā laikā Upīša lugas tiek ne vien izrādītas Nacionālajā, Dailes vai Strādnieku teātros. Kur bija Andrejs Upīts, šis «strādniecības dramatiķis», Rīgas arodbiedrību Centrālbiroja laikā? Turpat, kur tagad. Tāpēc tiešām pareizi viņš sevi apzīmē par «plāķisma-sociālmaziniecisma — sociālfašisma dramatiķi». Un pareizi arī pieliek — «pagari iznāk, bet toties skaidrāk...».

Tātad arī šinī vietā es neesmu bezgodis un melis, bet esmu konstatējis tikai to, ko A. Upīts pats nemanot apstiprina.

3. Man par «Kalevalas» tulkojumu Kultūras fonds 1927. gadā piespriedis 500 latus. Tāpēc man neesot tiesības pārmest A. Upīšam, ka buržujiskais Nacionālais teātris godalgojis tā «Žannu d'Ark». Tāpat es esot no buržujiskā Kultūras fonda pieprasījis pabalstu «Kreisajai Frontei», pēc kam neesot tiesība runāt par Upīša godalgām.

Atbilde. Kultūras fondā sanāk iedzīvotāju plašo masu līdzekļi. Tiesību uz šiem līdzekļiem revolucionārā strādniecība sev vienmēr ir uzturējusi. Tiesība tos dabūt arī «Kreisajai Frontei», bet nedabūja tāpēc, ka tas bija revolucionāras kultūras, ne treju krēslu pozīcijas žurnāls. «Domas» ar A. Upīti šos līdzekļus vienmēr dabūja.

«Kalevalas» tulkošanai esmu no Kultūras fonda pieprasījis līdzekļus vairākkārtīgi, bet pieprasījums vienmēr ir atraidīts. Kad darbs bija padarīts un to nevarēja neatzīt, tad tikai man 500 lati tika atmesti sabiedriskās domas iespaidošanai, ka arī Laicenam piespriež no Kultūras fonda. Protams, šo naudu es saņēmu. Turpretī par «Žannu d'Ark» Kultūras fonda vai Nacionālā teātra nauda nav vis maksāta tāpēc, ka arī A. Upīšam,

kā revolucionāram rakstniekam, uz to tiesība, bet tāpēc, ka buržujiskā žūrija šo lugu starp buržujiskām lugām atzina priekš buržujiskā teātra par buržujiski godalgojamu. Nevienai patiesi revolucionārai vai strādnieku šķiras ideoloģiskai lugai šī žūrija nekādu godalgu nepiespriestu. Tā ir ievērojama starpība.

4. Tālāk Upīts raksta: «Vai no Laicena viedokļa un pēc tās pašas Laicena loģikas ir neapstrīdami radikāli un revolucionāri saņemt algu kā buržujiskās Saeimas deputātam un viņas dažādo komisiju locekļiem? Vai, piemēram, ir pilnīgi laikmetiski un sociāli neatlaidīgi gribēt tikt par direktoru pilsētas diskonto bankā, gribēt saņemt tur algu un bez tam vēl tantjēmas no buržuāzijas naudas iestādes lielā peļņas fonda?»

Atbilde. a) Mani par Saeimas locekli ir ievēlējusi revolucionārā strādniecība, un viņai vienīgai ir tiesība teikt, cik un kā es saņemu Saeimas deputāta algu. Un, ja viņa — ne Upīts — teiks, ka man šī alga nav jāsaņem, es to arī nesaņemšu.

b) Pirms vairāk nekā 6 gadiem kreiso arodnieku frakcija Rīgas domē saskaņā ar Rīgas arodbiedrību Centrālbiroja gribu uzstādīja manu kandidatūru uz diskonto bankas direktora amatu, kāds pēc frakciju samēra kreisajai strādniecībai pienācās. Uzstādīšana notika pret manu personīgo gribu. Es ievēlēts arī netiku un nekad personīgi neesmu kārojis būt par bankas direktoru, lai gan, pielietojot tikai $^1/_3$ no A. Upīša treju krēslu pozīcijas taktikas, man viegli par tādu bija iespējams kļūt. Vēlāk kreisā strādniecība šādu kandidatūras uzstādīšanu ir atzinusi par politisku kļūdu. Sociāldemokrātu līderi pret kreiso strādniecību un arī pret mani šo gadījumu ir izlietojuši vairākkārt kā politiskas diskreditācijas iemeslu, demagoģiski pārmetot nenotikušo ievēlēšanu, kā direktoru vietu un naudas kāri. Tagad Andrejs Upīts šo demagoģiju izvirza literāriskā strīdā. Tas rāda, ka viņam nav godīgāku līdzekļu. Tas rāda, ka viņš pilnīgi ievienojies sociālfašismā arī politiski. Tātad arī šādi pats apstiprina savu sociālfašisma dramatiķa titulu.

5. Andrejs Upīts apgalvo, ka:

a) es pret viņu esot izlietojis sīkmanību un ietiepību, apzīmēdams to par reālistiski fotogrāfiskā literatūras virziena piekritēju un it kā neatlaidīgi atkārtodams, ka viņš pretinieku žurnālā apkarojis jaunos, augošos strādnieku rakstniekus (lamājot tos par sikšņotājiem);

b) ka viņam esot nodarīta briesmīga netaisnība ar to, ka tā referāts Latv. rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības vakarā Dailes teātrī «Tribīnē» atreferēts ar ironiju;

c) ka «Kreisajā Frontē» bijis ziņots par neatkarīgo žurnāla projektēšanu, pie tam atzīmējot, ka kopā ar Upīti tur strādāšot F. Galenieks un K. Dzelzīts;

d) ka «Tribīnē» viens no jaunajiem strādniecības rakstniekiem Upīšam pārmetis to, ka viņš nav ne reizes atklāti nostājies SPRS pusē.

Vēl Upīša brošūrā ir daudz šādu ietiepīgu sīkumu, kurus visus uzskaitīt un uz tiem atbildēt nav nozīmes. Ja gribētu šo metodi pielietot Upīšam līdz galam, tad jau būtu jāatgriežas atpakaļ pie 1905. gada, kad Upīts strādāja Andrieva Niedras «Austrumā» un ka tolaik pat liberālie pilsoņu rakstnieki tāpēc pret viņu ieņēma protestējošu stāvokli!

A t b i l d e. a) Var jau lietot arī citu apzīmējumu tam reālisma veidam, kuru es vienu vienīgu reizi esmu nosaucis par fotogrāfisko reālismu un Upīti par tāda rakstības veida piekritēju. Bet to nu neviens nopietns literatūras pazinējs nenoliegs, ka lielais vairums Upīša literārisko darbu rāda dzīves fotogrāfiskas notēlošanas iespaidu. Ja Upīšam nepatīk mans korekts apzīmējums tādam tēlošanas veidam, tad lietosim citu: p ļ ā p ī g a i s reālisms. (Jo starp reālismu un reālismu ir starpība!)

b) Man tagad ir ļoti žēl, ka es ārkārtīgi reti — ne neatlaidīgi — A. Upīšam esmu pārmetis to, ka viņš pastāvīgi apkarojis jaunos kreisos strādnieku rakstniekus. Ja es to būtu darījis biežāk, tad viņu stāvoklis pret Upīti jau daudz agrāk būtu bijis citādāks. Turpretī man nemaz nav žēl, ka A. Upīša uzstāšanās ar referātu par drāmu Dailes teātrī «Tribīnē» atreferēta ar ironiju (ne ar asarām), jo nav taču literāriskās piezīmēs Upīša ušņudurības veidam vienīgam tiesība tikt izlietotam pret citiem. Nožēlojami būtu gan, ja «Tribīnē» būtu ticis teikts, ka Upīts ar savu referātu savas publikas priekšā uzstājies piedzēries un ka tā klausītāji sākuši aizmigt no tā šļupstošās mēles vai valodas un ka tādā stāvoklī uzstāties būtu bijis publiski piedauzīgi un klausītājus un kolēģus apvainojoši. Tā «Tribīnē» par Upīti nav rakstīts!

c) Par neatkarīgo žurnāla organizēšanu pēc Upīša aiziešanas no «Domām» ir ticis runāts un spriests. To Upīts nevar noliegt. Ka K. Dzelzīts un F. Galenieks «Kreisajā Frontē» minēti kā projektējamā žurnāla paredzamie līdzstrādnieki, tas ir ļoģiski: viņi taču kopā ar Upīti līdz galam bija arī «Domu» līdzstrādnieki, neatkarīgo partijas locekļi un kandidāti šās partijas sarakstos. Vai tā lai būtu mana vaina, ka Upīšam savā brošūrā no tiem jānorobežojas?

d) Mums nevienam nav zināms kāds fakts, kur Upīts kā sabiedrisks cilvēks un rakstnieks būtu atklāti uzstājies SPRS

pusē. Nedaudzie raksti «Domās», uz kuriem tas atsaucas, nav viņa paša. Daļa no tiem ir *manis* rakstīti tad, kad vēl pastāvēja kultūras koalīcija ar sociāldemokrātiem.

6. Andrejs Upīts savā brošūrā vairākkārtīgi dažādos veidos iztēlo, ka es viņu esot apmelojis un denuncējis Maskavā, esot gādājis, lai tā rakstus neizdotu krievu valodā, lai viņš par tulkojumiem nedabūtu honorāru utt., utt.

Atbilde uz to īsa: tas ir meli! Kā es varētu jelkur un jebkam denuncēt kādu cilvēku par darbību, kura *visiem* ir atklātībā redzama?! Vai Upīts domā, ka «Dzirnekļa» izrādei sociāldemokrātu teātrī bija jānotiek pa tumšo? Vai viņa darbība «Domās» pret jauniem strādnieku rakstniekiem bija nelegāla? Vai viņa trejkrēslu pozīcija jel viena revolucionāra un dialektiķa acīm un prātam ir noslēpjama?

Kas zīmējas uz viņa darbu tulkošanu un honorāriem, tad par to man jāsaka tikai tas: man pašreizējos apstākļos nav iespējams pierādīt to, cik un kā esmu mēģinājis šai ziņā būt Andrejam Upīšam izpalīdzīgs. Ja viss nav izdevies tā, kā esmu Upīša labā domājis, tad tā nekur un nekādā ziņā nav mana vaina.

Bet gan mana vaina, vismaz pa daļai, ir tā, ka es ilgāku laiku mūsu jaunos strādnieku rakstniekus un teorētiķus atturēju no Andreja Upīša treju krēslu pozīcijas asās un nežēlīgās atmaskošanas. Mana vaina gan ir tā, ka es no tiem principiālajiem rakstiem, kuri par Upīti nodrukāti «Kreisajā Frontē», izdzinu visu, kas kaut kā būtu varējis kaut aplinkus aizskart un apvainot A. Upīti ne vien personīgi, bet pat literāriski. Mana vaina gan ir tā, ka es līdz pašam pēdējam laikam klusēju par Upīša nožēlojamo pozīciju, vienmēr vēl cerot, ka viņš *pats* sapratīs savu stāvokli. Tā ir mana vaina. Un tagad es redzu, ka par šo kļūdu es esmu pelnījis pārmetumus no jaunajiem strādnieku rakstniekiem un no revolucionārās strādniecības. Tagad to es redzu.

Bet reizē ar to es priecājos par noskaidrību, kāda *galīgi* varēs nodibināties taisni tagad, kad Andrejs Upīts *pats* ir ierosinājis jautājumu par sava pēdējo gadu sabiedriskā, politiskā un literāriskā stāvokļa novērtēšanu. Tanī apstāklī es arī gribu redzēt A. Upīša brošūras pozitīvo nozīmi — tikai ne priekš Upīša paša.

Mums nāksies jautājumu uzstādīt drusku tālāk atpakaļ — jau no tās dienas, kad Upīts bēga no padomju iekārtas uz buržuāzijas cietumu, bēga nevis tāpēc, lai, no cietuma izkļuvis, ietu ar revolucionāro strādniecību. Mums nāksies uzstādīt jautājumu — kurā frontē Upīts ir atradies pēdējos desmit gados, šai

asu šķiru pretišķību un sadursmju laikā, un kurā frontē viņš nav atradies.

«Es esmu tikai rakstnieks un negribu un necenšos būt politiķis,» — tā saka pats Upīts savas brošūras 48. lpp. Tā saka visi savas ādas glābēji, tā saka visi mietpilsoņi, visi oportūnisti. Tā saka K. Skalbe, tā — Anna Brigadere.

V. Ļeņins 1905. gadā ir rakstījis: «Nav iespējams dzīvot sabiedrībā un būt brīvam no šīs sabiedrības. Buržuāzijas rakstnieka, mākslinieka, aktrises brīvība ir tikai maskēta (vai blēdīgi maskējama) atkarībā no naudas maisa, no uzpirkšanas, no algošanas.»

Un tāpēc, ka Andrejs Upīts gribējis būt «tikai rakstnieks» un ne politiķis, taisni tāpēc nāksies uzstādīt jautājumu: kas tas Upīts tāds par rakstnieku, un kas tā viņam tāda par mākslas teoriju un pozīciju, par ko tas sakās karojam? Vai tā ir tīrās mākslas teorija vai treju krēslu pozīcija, maskēta ar kreisu frāzi?

Velti ir nolamāt mūsu patiesos proletāriskās mākslas jaunos teorētiķus par pirmziemniekiem, «kas vēl mācās burtot un raksta pēc kaligrāfijas burtnīcas līnijām», velti ir mēģināt joprojām uzmesties par proletāriskās mākslas skolmeisteru un ušņudūrēju (45. lpp.), — tanī pašā laikā rakstot lugas buržuāzijai un sociālfašistiem. Tādu, kas ticēs šādai tik praktiski pierādītai proletāriskās mākslas teorijai, — tādu muļķu revolucionārā strādniecībā vairs nav!

Mēs ar Jums, Upīša kungs, esam apgājušies kā ar mīkstčaulīgu olu, lai tikai kur nepiesistos un neieplīstu. Mēs sirsnīgi un ilgi — pārāk ilgi! — esam centušies Jūs atturēt (jā, atturēt!) no aizgrimšanas. Tas nav izdevies. To nožēlojam.

Ušņudūrēja tituls mūsu acīs nav nekāda augstā literāriska grāda apzīmējums. Atstājam Jums buržuāzijas iesācēju dzejnieku bikstīšanu. Slikti, ka jānonāk izmisumā, ja darba lauku nevar vairs izplest arī pret augošo proletārisko rakstniecību. Ušņudūrības Augstās Ekselences titulu neapskaužam. Sēžiet ar to buržuāzijas tronī. Bet, ja Jūs reizē ar to mēģināsiet ar viņu uzmesties arī proletariāta teorijas un kritikas sēdeklim, — bez žēlastības tiksiet apgāzts ar ģīmi dubļos!

Linards Laicens

«Tribīne»[1], 1932. g., Nr. 5/6, 20. janvārī, 55.—62. lpp.

[1] Šis «Tribīnes» numurs faktiski sagatavots kā 1931. g. pēdējais (5./6.) dubultnumurs, bet nācis klajā tikai 1932. g. 20. janvārī. Bez tam 1932. g. vēl iznākuši trīs «Tribīnes» numuri: 2. iznācis 25. aprīlī, 3. — 20. jūnijā,

LITERATŪRAS TEORIJA UN PRAKTIKA «DOMĀS»

Pirms vairāk nekā gada pastāvēja rinda socdemu žurnālu: «Domas», «Signāls», «Darba Jaunatne», «teorijas» žurnāls «Jaunais Laiks» un tuvu stāvošā «Jauno Trauksme».

Tad Upīts izdarīja savu smieklīgo un tagad jau katru nozīmi zaudējušo manevru ar aiziešanu no «Domām».[1] Žurnāla «līnija» ar to gan nav izmainījusies, tikai ar to socdemi zaudēja iespēju žurnālu maskot par it kā neatkarīgu no partijas. Nācās viņu padarīt par atklātu partijas orgānu. Sevišķi vēl tādēļ, ka «Jaunais Laiks» jau agrāk bija izbankrotējis.

Padarot «Domas» par partijas žurnālu, vajadzēja rādīt, kāds īsti ir s.-d. spēks literatūrā. Vajadzēja kļūt reprezentabliem. Vajadzēja apvienot visus, kas kaut kādiem līdzekļiem uz to piedabūjami. Uzskatu ziņā pret rakstniekiem prasība bija tikai viena:

---

bet 4. — 30. augustā, kad L. Laicens jau bija no Latvijas aizbraucis. Par «Tribīnes» inākšanas gaitām vēlākais žurnāla faktiskais redaktors I. Lēmanis savās atmiņās stāsta: «Reakcijas vajāts, Linards Laicens 1932. gada vasarā bija spiests aizbraukt uz Vakareiropu, lai pēc tam nokļūtu Padomju Savienībā. «Tribīnes» tālāko izdošanu un rediģēšanu rakstnieks uzticēja man. Dažu numuru saturu un izdošanas tehniskos jautājumus es apspriedu kopā ar Olgu Laicenu Valmierā, Bastiones ielā Nr. 13, pēc tam aizbrauca arī viņa, un es rīkojos viens saziņā ar Saeimas strādnieku un zemnieku frakciju. 1932. gadā iznāca «Tribīnes» četri numuri, 1933. gadā palaimējās izdot vienu numuru, bet jau otrajam politpārvalde atkal bija kaklā — to konfiscēja un žurnālu aizliedza. Kreisā strādniecība atkal palika bez sava legāla žurnāla.» (Indriķis Lēmanis. Skolotājs un draugs. — Grām.: «Rakstnieks revolucionārs Linards Laicens. Rakstu un atmiņu krājums», R., 1959, 69. un 70. lpp.) *Sakārtotāji.*

[1] Andrejs Upīts no «Domām» aizgāja 1930. gada decembrī. Par žurnāla nodibināšanu un tā septiņu gadu iznākšanas gaitām (1924—1930) pats A. Upīts toreiz rakstīja šādi: «Mēs visi apzinājāmies to neaizlīdzināmo plaisu starp diviem strādnieciskās ideoloģijas novirzieniem, kas sevišķi asi vērās ārpus žurnāla — politikas un sabiedriskā darba laukos. Bet tā bij vienīgā iespēja nepamest strādniecību pilsonības pavadā, likt atskanēt brīvam marksistiskās kritikas vārdam un dot iespēju izpausties literatūras tendencēm, kas meklējās lielāka plašuma sociālismā viņpus buržuāzisko panākumu peļķes un kultūras korupcijas. Stāvoklis bij gluži tāds pats kā reakcijas laikā pēc 1905. gada, kad vecajās Ērmaņa Pīpiņa un Andreja Upīša «Domās» F. Cielēns strādāja blakus Daniševskam un M. Skujenieks — Bērziņam-Ziemelim. Tas bij laiks, kad reakcijas apdraudētā un vajātā strādniecība vispār meklējās «vienotu fronti» un reizēm, piemēram, Pirmā Maija gājienos, patiešām arī demonstrēja savu lielo kopējo spēku. Taču pa šiem septiņiem gadiem dzīve nevirzījās tālāk šajā vienotnes gaitā, — nesasniedzamās pretišķības idejiskajā cīņā un praktiskajā politikā izpaudās arvien nesaudzīgāk, tā arī «Domu» koalīcija zaudēja pamatu un palika iluzoriska. Krīzi vispirms jau iezīmēja kreisfrontinieku nošķiršanās — tā loģisks iznākums tas, ka tagad no žurnāla aiziet otra lielāka grupa (Andrejs Upīts, A. Kurcijs, P. Birkerts, A. Birkerts, A. Jablonskis, Austra Krauze-Ozoliņa un citi)» («Domas», 1930. g., Nr. 10, 395. lpp.). *Sakārtotāji.*

nebūt komunistiem nekad, nekur, nekādā veidā, nekādu iemeslu dēļ neaizskart līderus pie viņu goda, pie viņu vasarnīcām. Ja ne, tad Ķikuta ceļš: Centrālcietums.[1]

Mūs varētu interesēt jautājums par «apvienoto» zaudējumiem uzskatu brīvības un literārisko metodu brīvības ziņā. Ka tas ir nopietns jautājums, to atzīs daudzi no jaunajiem rakstniekiem, kaut arī ne atklātībā. Te nav vairāku mazu žurnālīšu apvienošanās vienā lielākā. «Domas» pastāvēja arī pirms apvienošanās. Patiesībā notika jauno rakstnieku žurnālīšu nolikvidēšana.[2] Tas nozīmē arī, ka socdemu literatūra cieš lasītāju trūkumu.

Mazo žurnālīšu rašanās un pastāvēšana arī nenozīmēja socdemu literatūras augšanu, bet tikai tik daudz, ka bija tādi starp savējiem, kas ar «Domu» līniju nebija mierā.

Nav jārunā par tādiem kā Grota un Ziemeļnieka skolnieks J. Trimda, kas «Domās» izturēja tikai pirmo pusgadu. Par cik viņam bija jāizšķiras starp «Domām» un «Jaunākajām Ziņām», — izšķirties par pēdējām nebūs bijis grūti. Tas tikai vēlreiz atgādina, kurp ved jaunos rakstniekus sociāldemokrātiski trauksmīga audzināšana grotiskās «laikmeta smeldzes» izraudzīšanai pa bulvāravīzēm.

Daži signālieši tagad ir nodibinājuši «Literatūras Avīzi»[3]. Pamats avīzei un tāpat tās strīdiem ar «Domām» ir diletantisms un bezprincipība. Bet arī tāda tā rāda un raksturo iekšējās nesaskaņas socdemu literatūras apvienībā.

«Trauksmes» grupas seja jau agrāk noskaidrota «Kreisajā Frontē». Jāatkārto tikai, ka «Trauksmē» uz idejiskās un literāriskās juceklības pamatiem apvienojās ļaudis no dažādām «aprindām», ar ļoti dažādiem literāriskā darba paņēmieniem un mērķiem. Jau savos ziedu laikos, gan ārdīdami literāriskos «furunkuļus», literārisko nīkulību, reakciju literatūras formās, — praktikā viņi tomēr ar visiem šiem furunkuļiem, nīkuļiem un reakcionāriem sadarbojās, kur vien bija žurnāls, kas viņus uzņēma. Tāpēc saprotama viņu apvienošanās ar «Domām» pēc tam, kad Ķikuts no grupas aizgāja.

---

[1] Pēteris Ķikuts aizgāja no meņševiku organizācijām 1931. gada vasarā. Pēc tam viņš nodibināja pats savu laikrakstu «Pamatšķira», kurā daudz telpas veltīja meņševiku līderu personīgās dzīves kritikai. Drīz P. Ķikutu buržuāziskās Latvijas valsts vara apvainoja «pretvalstiskā» darbībā resp. komunismā un 1932. gada sākumā notiesāja. P. Ķikuts emigrēja uz Padomju Savienību, kur aktīvi darbojās žurnālā «Celtne» u. c. *Sakārtotāji.*

[2] Ne «Trauksmes», nedz kāda cita žurnālīša likvidēšana nesaistās ar «Domu» redaktoru maiņu. *Sakārtotāji.*

[3] «Literatūras Avīze» — «laikraksts literatūrai, kritikai un mākslai», iznāca Rīgā, no 1931. g. 27. septembra līdz 1932. g. 20. jūnijam, atb. red. V. Branks, līdzstrādnieku vidū bija arī A. Upīts. *Sakārtotāji.*

«Signāla» lokālpatriotisms atsevišķo žurnālu attiecībās izpaudās, piemēram, tā: par trauksminiekiem tas izteicās: «Jūsu jaunā kultūra ir Fallija, Eldgasta un Virzas jau sen pārdzīvotā dekadences «kultūra». Un visā savā domu un jūtu «ģenerālā līnijā» jūs esat ciniķis.» Un «nav jauns atklājums, ka šī grupa traucas pilsonības apkampienos». No «Sociāldemokrāta» ar tiem pašiem trauksminiekiem ēdās J. Dimza. «Trauksme», protams, stājās pretī, pie kam «Trauksmes» uzstāšanās nebija tikai Ķikuta lieta, kurš pēc tam vilka arī tālākas konsekvences, bet viņā aktīvi un kā redaktors piedalījās arī Plaudis. Pēc tam Plaudis kopā ar pretiniekiem nosēdās «Domu» redakcijā. Strīdi pirms tam netika noskaidroti. «Domas», ar kurām trauksminiekiem arī skaitījās kara stāvoklis, pēc Upīša izstāšanās savu līniju negrozīja, jo Upīša līnija bija noteikti sociāldemokrātiska. Bet pēc apvienošanās nekādi disputi nav vairs jūtami. Tas rāda, ka apvienošanās notika, atsakoties no vārda brīvības. Jāatceras Dziļlejas vasarnīca, kas figurēja viņa disputā ar Ķikutu, un jāprasa, vai apvainojumi, ko deva līdz no socdemiem, aizejot Ķikutam, nebija jāatstāj pašu mājās un vai tas, kas Plaudi sabrāļoja ar Dziļleju, nebūtu jāsaprot kā Plauža n ā k o š ā vasarnīca? Jo skaidrs, ka visas polemikas pie apvienošanās izbeidzās ne noskaidrošanās, bet citā ceļā.

Stīvēšanās, berzēšanās tagad notiek tikai klusībā — pa literātu biedrības «Domas» iekšieni. To rāda sekojošā tabelīte par viņa redakcijas sastāva nepārtraukto pārgrupēšanos:

1. 1931. K. Dziļleja. R. Bīlmanis, F. Cielēns, J. Plaudis, A. Talcis.

5. 1931. K. Dziļleja. R. Bīlmanis, K. Eliass, J. Plaudis, A. Rudevics.

6. 1931. K. Dziļleja. Nav bijusi noskaidrojama.

7. 1931. R. Hermanis. F. Cielēns, K. Eliass, J. Plaudis, A. Rudevics.

1. 1932. R. Hermanis. F. Cielēns, K. Eliass, J. Plaudis.

3. 1932. R. Hermanis. F. Cielēns, F. Menderis, J. Plaudis, K. Dziļleja, R. Bīlmanis.

Pirms 3. numura iznākšanas F. Cielēns no redakcijas jau izstājies. Piezīmē ir teikts, ka pēdējā sastāva redaktori reprezentējot visus novirzienus, kuru tātad iznāk pieci vai seši un kuru starpā «Domās» vēl nekad nav bijusi neviena diskusija.

Tabele liek domāt, ka vislielākās piemērošanās spējas J. Plaudim.

. Jau agrāk noskaidroto sociālfašistisko ideoloģiju un nupat minēto dažādu uzskatu juceklību rāda arī «Domu» literatūrteorētiskie raksti (tāpat kā kritiskie, pie kuriem neapstāsimies).

Un arī šie juceklīgie uzskati ir formulēti tik nenoteikti un neskaidri, ka visai grūti dot to īsu savilkumu. Šī neskaidrība arī saprotama, jo ne velti Grīziņš (kuram vēlāk pievienojās Plaudis) ar Žorža Renāra starpniecību uzsilda veco Uailda teoriju, ka kritika neesot zinātne, bet māksla. Bet kas no mākslas lai prasa zinātnisku noteiktību!

Pagājušā gada «Domās» ir jāapstājas pie trejiem «teorētiķiem»: Grīziņa, Lindiņa un Plauža.

Grīziņa garo citātu savārstījumu ideoloģiskais pamats ir putrains anarhisms un sociālnodevība, kas pietiekoši izpaužas kā viņa «Pretvalstiskajā mākslā», tā denunciantam Panaitam Istrati rakstītajā himnā.

Par Lindiņa rakstu «Mākslas ideja» redakcija saka, ka tas ievietots pārrunas kārtībā, t. i., neizsaka redakcijas viedokli. Nekādas pārrunas tomēr nav uzsākušās, kas dabīgi, jo raksts ir tipiski sociālfašistisks. Lindiņš saka, ka mākslinieka uzdevums ir nevis padarīt lasītājam skaidru to ideju vai uzskatu, kas no viņa aprakstītajiem notikumiem *izriet*, bet gan notikumu aprakstījumā (attēlojumā) kaut kādu ideju *ielikt*. Tas esot marksisms! Tas ir sociālistiskas melības mākslas pamatojums. Mākslas uzdevums esot «nākotnes problēmu risinājums». «Māksla nenodarbojas tieši ar ikdienas jautājumiem, ar to, ko ēdīsim un dzersim. Visi prieki un bēdas, kas ap šiem jautājumiem vijas, nav mākslas prieki un bēdas.» — Tā būšot strādnieciska māksla!

J. Plaudis «Piezīmēs par kritiku» gan runā par kritiķu vairākuma bezprincipību, bet neko pozitīvu nedod. Garākā rakstā «Par trim metodēm» viņš cenšas noskaidrot formālisma, psiholoģisma un marksisma pieeju literatūrai. Savus uzskatus viņš acīm redzot ir enerģiski pārvērtējis. «Būtiskumu», kas agrāk piederēja pie viņa pamatprasībām (sk. «Trauksme», 1939. g., 1. nr.), tagad viņš liek zobgalīgās pēdiņās. Pārvērtēšana — laba lieta. Tikai nav redzams, ka arī tagad par literatūru Plaudim būtu skaidrāki uzskati. Apskats par trijām metodēm nedod skaidrību nevienā no viņām. Galvenie iemesli tam divi:

1. Trīs minēto metodu aizstāvjos ir izšķirami dažādi novirzieni. Plaudis to nesaprot vai neņem vērā un dažādo uzskatu vietā sniedz paša izdomātus shematizējumus.

2. Plaudis nesajēdzīgi jauc kopā vienāda nosaukuma *literatūras pētīšanas metodes* ar tā paša nosaukuma *literāriskā darba* («jaunrades») *metodēm*. Sevišķi — runājot par formālistiem. Jāpiezīmē — viņš pilnīgi aizmirst apskatīt pilsonībā un sociāldemokrātijā populāro *transcendentālo* metodi. Marksisma uzskats *tādā veidā, kādā*

viņš to sniedz, acīm redzot ir jāuzskata par autora aizstāvēto uzskatu. Kāds tad nu iznāk Plauža «marksisms» literatūras jautājumos? Arī te literatūrkritikas metode jaucas kopā ar norādījumiem, kā strādāt literatūrā. Ir daži neapstrīdami izsacījumi, kaut gan vājā pamatojumā. Piemēram, norādījums, ka «jaunajiem rakstniekiem jāveidojas visciešākā sakarā ar dzīvi, ar sociālo praktiku». To jau agrāk arvien ir uzsvērusi arī «Kreisā Fronte». Tikai, ja šie sakari būs ar līderu sociālo praktiku, tad jāsaka, ka uz melīgas praktikas gan nekādu lielu mākslu uzbūvēt nevar. Un, par cik tādu veido, viņa ir strādniecībai kaitīga. Tāda ir «Domu» literatūra.

Plauža pamattēzes par literatūru:

«Marksisti par mākslas darba īsto saturu uzskata ideoloģiju. Zem ideoloģijas tad nu jāsaprot sociālu priekšstatu un emociju (jūtu. — *E. F.*) kopums, kas mākslinieku virza uz sociālu darbību, t. i., uz mākslas darba radīšanu. Ar to vēlreiz pasvītrots, ka māksla neatspoguļo tikai dzīvi (kā domā naivie reālisti), bet ka māksla atspoguļo dzīves sevišķu sfēru — ideoloģijas sfēru.» — «Tēls ir iespēja redzēt cilvēkus un lietas tā, ka līdz ar viņu apzināšanu mēs uzņemam arī ietekmi (iespaidojumu. — *E. F.*) par kādu sociālu domu.» — «Daiļliterāriskā darbā materiāls jeb viela būs valoda — vārdu krājums.» Valoda «rūpīgi apstrādājama, lai būtu derīga ... tēlu veidošanai». Forma ir «ar vielas, materiāla palīdzību konkretizēta ideoloģija». «Kur nav māksliniecisku ideoloģiskās formas, nav un nevar būt mākslas darbs» (pastrīpojums autora. — *E. F.*). «Izskaidrojot marksistiski, literatūras vēsture ... kļūst par literārisku stilu vēsturi.» Bez māksliniecisku ideoloģiskajām Plaudis izšķir vēl tehniskās formas, kuras kalpo tēlu veidošanai.

Cik teikumu, tik sajukumu, kuru uzrādīšanai pat vietas nepietiek. Baidīdamies izteikties noteikti, Plaudis runā par «īsto saturu». Tātad paliek vajadzības gadījumam vēl kāds cits, kāds neīsts saturs. Tātad mākslas darbam vairāki saturi. Blēņas! Ideoloģija viņam sastādās no priekšstatiem un jūtām. Atziņas mierīgi paliek ārpus ideoloģijas. Arī tas ir blēņas! «Māksla neatspoguļo tikai dzīvi ... bet ... dzīves sevišķu sfēru — ideoloģijas sfēru.» Ko te var saprast? Liekas, gribēts ir teikt, ka māksla neatspoguļo visu dzīvi, bet tikai vienu tās sfēru (daļu), t. i., ideoloģiju. Atkal blēņas! Ja jau lietot vārdu «atspoguļot», tad taisnība tomēr «naivajiem reālistiem», jo māksla atspoguļo (vismaz spēj atspoguļot) visu dzīvi, t. i., jebkuru tās sfēru. Katrs citāds uzskats nozīmē, ka pastāv atziņai nepieejamas sfēras. Attiecībā uz ideoloģiju māksla nav atspoguļojums, kā saka Plaudis, bet izpaudums. «Tēls ir iespēja redzēt.» Grūti

zināt, kā ar Plaudi, bet citi gan to nesapratīs. Vai gribēts teikt, ka ar tēla palīdzību kaut kas tiek rādīts? Pieņemsim, ka tā. Bet pats tēls, — jā, kas tad šis ir par putnu? Tēlus veidojot no valodas. Tātad valodisks veidojums. Bet kas ar to pateikts? Valodisks veidojums ir visa literatūra, ko zina katrs un neviens nenoliedz. Bet «iespēja redzēt ar ietekmi» caur to nekādi nav noskaidrota, tikai padarīta vēl noslēpumaināka. Forma Plaudim ir ar materiāla, vielas palīdzību konkretizēta ideoloģija. Saturs (vismaz «īstais») — arī ideoloģija. Jācer, — arī taču konkretizēta. Forma — ideoloģija. Saturs — ideoloģija. Forma un saturs — viens un tas pats. To varēja daudz īsāk pateikt, bet gudrāks no tādas gudrības neviens netiks. Ideoloģija laba lieta, bet, ja ideoloģiju jāj, iznāk sliktāk nekā cirkā.

Nekādi nemotivēts un nenoskaidrots ir arī beigu slēdziens, ka marksistiskā literatūrvēsture ir stilu vēsture. Jo stila jēdzienu Plaudis visā savā teorijā ne tikai nenoskaidro, bet pat nepiemin. Ko viņš zem stila saprot, — nedabūjam zināt. Vispār nopietna Plauža uzskatu kritika nav iespējama, jo Plauža teorija ir sajaukts un pretrunīgs uzskatu sagrābstījums. Un viņš ir redzamākais «Domu» teorētiķis! Cik teorētiski tad izskatās citu socdemisko kritiķu galvās?

Cik d a ž ā d i ir sociāldemokrātu uzskati par literatūru un cik izplatīts ir u z s k a t u t r ū k u m s, to lieku reizi rādīja viņu disputs par rakstnieku un politiku, kur dažādi s.-d. stāstīja ļoti dažādas blēņas. Rozīts tur viņus ar tiesību pamācīja marksismā, un Grigulim nācās citēt Laicenu, lai beigu beigās pateiktu arī ko jēdzīgu. Apsesdēls tādiem dzejniekiem kā sociāldemokrātiskie, kas ne zināma uzskata, bet zināmas partijas dzejnieki, tur pareizi pateica, ka šāda viņu praktika ir draņķība.

Cielēns šinī pašā disputā teica, ka «dzejnieks stāv uz augstākas politiskas platformas, kā praktisks politiķis». Un Grots teica, ka «komunistiskā krievu jaunatne pēc desmit gadiem būs aizmirsusi Majakovski, bet ne Bloku un Jeseņinu». Tas nav nekas cits kā mēģinājumi pamatot literatūras apolītismu.

Cielēna-Grota «teorijas» Plaudis papildina vēl ar vienu sociālfašistiskās literatūras koncentrācijai noderīgu izgudrojumu no savas marksisma pārķēmošanas laboratorijas. «Domu» š. g. pirmajā numurā viņš raksta: «R a i ņ a klasiskās lugas, jau sākot ar «Jāzeps un viņa brāļi», beidzot ar «Mīla stiprāka par nāvi», kā arī daudzas viņa pēdējās dzejoļu grāmatas filozofijas un mākslinieciskā nobrieduma ziņā uzskatāmas par pašu cildenāko, kas atrodams latviešu literatūrā. Bet strādniecība līdz š ā d a i kulturālībai pacelsies varbūt tikai pēc ilgiem ilgiem gadiem. Šai ziņā līdzīga loma arī A s p a z i j a s pēc atgriešanās uzrak-

stītajiem dzejas darbiem — lugām «Aspazija», «Madlienas baznīcas torņa cēlējs», «Jānis Ziemelis» u. c.»

Tātad šie darbi, pēc Plauža rēķina, nav vis neproletāriski, bet gan priekš šodienas p ā r ā k a u g s t i p r o l e t ā r i s k i, nākotnei ražoti. Un buržujiski taisni tādēļ, ka viņi pārāk proletāriski, ka viņi ir proletariāta nākotnes ideāls. Un proletariāta nākotnes ideāls tādējādi ir buržujiskā šodiena. Te ir Plauža literatūrvēstures teorija praktikā, un tālāk tiešām nav vairs kur iet. Kā visa sociālfašistu politika ir strādniecības atbruņošanai pilsonības priekšā, tā te ir strādniecības teorētiskas, ideoloģiskas atbruņošanās gājiens. Pret to jāvēršas ar visu neiecietību un ar pilnu uguni. Tādu mēģinājumu autori ar pilnu noteiktību pieskaitāmi aktīviem strādniecības ienaidniekiem un kā tādi apkarojami.

«Sociāldemokrāts» savus lasītājus baro ar Viļa Lāča[1] romāniem «Pasaules jūrās» un «Putni bez spārniem». Par pirmo var teikt tik daudz, ka autors mācījies no Džeka Londona, bet tomēr no viņa redzami atšķiras, jo iemācījies nav gandrīz nekā. Bez tam viņš ļoti mīl sentimentalitāti un moralizēšanu. Jūrniekiem viņš sludina sātības un pieticības mācību, zem kuras parakstītos mācītājs. No revolucionāra jautājumu nostādījuma, ka jūrnieku dzīves formas ir iekārtas radītas un tikai reizē ar to sagraujamas, romānā nav ne vēsts. Tādā pašā sentimentālā nevarībā un sabiedriskā aklumā pamatojas «Putni bez spārniem», ko drukā pašlaik.

Raksturīgi sociālfašistisks ir tā paša Lāča romāns «Pasaule izlēkusi no sliedēm», kas stiepjas cauri visam pagājušā gada «Domu» komplektam. Savu autoru un «Domas» tas raksturo tik spilgti, ka viņu vērts apskatīt drusku tuvāk. Raksturīgi jau tas vien, ka tagadnes reālajā dzīvē autors nesaskata neko savas ievērības diezgan cienīgu un spiests ķerties pie fantāzijām. Bet Lāča fantāzija ir ārkārtīgi pliekana, paviršа un shematiska. Taču, virknējot pēc vajadzības izfantazētos notikumus un pa starpām moralizējot, viņš ar pilnu skaidrību izpauž zināmu ideoloģiju. Par to arī ir jāpainteresējas. Romānam milzīgs un pretenciozs virsraksts, tikpat pretenciozs viņa pamatproblēmas nostādījums. Autors it kā grib parādīt pārtikas nozīmi cilvēku sabiedrībā — viņas nozīmi sabiedriskās iekārtas, mākslas, zinātnes un materiālās kultūras veidošanā un pastāvēšanā. Tāds darbs gan būtu

[1] E. Fross, tāpat kā L. Laicens un lielākā daļa tālaika «Kreisās Frontes» literātu, vēsturiski pareizi nenovērtēja V. Lāča u. c. latviešu demokrātisko rakstnieku daiļradi, par ko viņus 30. gadu vidū pamatoti kritizēja J. Krūmiņš-Pilats, J. Janele-Viena, V. Knoriņš u. c. latviešu padomju literāti Padomju Savienībā. *Sakārtotāji.*

apsveicams, kur ar visu realitātes spilgtumu būtu parādīts, ka vareno varas un kultūras pamats ir izsūkto trūkums un bads. Tādēļ stādīt šo jautājumu romāna centrā nozīmē strādniecisku lasītāju ieinteresēt vairāk, nekā tas iespējams ar jebkādām pliekanām fantāzijām. Lācis to arī izdara ar demagoģisku veiklību, jo patiesībā viņu neinteresē šīs problēmas strādniecisks nostādījums. Nekavēsimies pie sākuma lapas pusēm, kurās Rīgas lokālpatriotisms un pa kurām pastaigājas detektīvi. Līdz Šerlokam Holmsam viņam tā kā tā ir tālu. Iesāksim ar to, ka Rīgas zābaksmēra inženieris Pakalns, izkļuvis no cietuma, sāk izplatīt patenti «jaunai vielai», kas pavisam viegli ražojama un pilnīgi aizvieto visus pārtikas līdzekļus. Kas notiek? — Cilvēki vairs nekā nestrādā, valdīšanai neklausa, nododas visādām izpriecām, pie tam tikai viscūcīgākām, un sevišķi plaši sāk nodarboties ar to, ka cits citu nokauj, nosit, pakar. Pēc tam — sekodami gudrai ziemeļtundru iemītnieku priekšzīmei — viņi steidzīgi dodas uz siltām zemēm, kur nevajag dzīvokļu. Iet ļoti strauji un pārpūlēdamies, ar nedzītām bārdām un noskrandājušies, līdz nonāk Āfrikā, un apmēram visi apmirst no sifilisa, kura izplatīšanā izcilu lomu spēlē žīdi. Autora uzmanības centrā gan nav šī cilvēces traģikomiskā bojā eja, bet gan Pakalns un kinoaktrise, kurā tas iemīlējies. Visādas romantikas viņiem notiek jau Rīgā, un pēc tam Pakalns aizslapstās kājām ceļojumā viņai līdzi līdz pat Vidusjūrai, kur nokavē kuģi, ar kuru tā aizbrauc. Ceļā viņš nosit arī vienu sāncensi. Skaitliski tas gan ir maz, bet toties aprakstīts visīstākā lubu romānu stilā. Pēc laika viņam tomēr izdodas kinoaktrisi Āfrikā atkal atrast. Un, kad laimīgā kārtā nomirst Pakalna draugs, tad izrādās, ka mīlestība tomēr ir svarīgāka un mūžīgāka par cilvēces vairākumu un visu viņas kultūru, bet viss pārējais gan apmēram draņķis vien.

Prasīs: kādēļ gan ar cilvēci taisni tā notiek? Pie tāda pasaules uzskata, kāds autoram, citāda viņa fantāzija nevarēja iznākt. Lasām: «Katrs cilvēks, lai cik viņā nav apklusinātas brīvās tieksmes un potēta cilvēcība, ir sevī slēpis dabu, savos pamatos stipri zvērīgu... Tā barikāde, kuras dēļ cilvēks bija spiests apvaldīties, nu bija lauzta. Uzturas cīņas nav. Un tagad, kad pēkšņi bija sabrukusi mākslīgi uzbūvētā un rūpīgi nostutētā kārtības pils, cilvēks purināja nost visu lieko, uzspiesto, apgrūtinošo. Visur, kur vien Pakalns gāja, kliedza un postīja.» Tādi ir autora uzskati par cilvēka dabu un tagadējo sabiedrību. Ar marksismu viņiem tikai tik daudz kopēja, ka tas ir marksisms — apgriezts otrādi. Marksisms saka, ka nemainīgas cilvēka dabas «kā tādas» nav, ka cīņā dēļ uztura, pārveidodams savu apkārtni, cilvēks reizē pārveido arī savu dabu. Lācis saka,

ka cilvēka daba ir nemainīga, ka uzturas cīņā tā nepārveidojas, bet tikai tiek «iesprostota». Marksisms māca, ka kapitālistiskā iekārta cilvēkos iepotē izsūkšanas vai līšanas tieksmes, ka uzturas cīņa šajā iekārtā cilvēku dara zvērisku un tikai apzinīgajā proletariātā sāk veidoties jauna, pozitīva, uz solidaritātes pamatota tikumība. Lācis turpretī apgalvo, ka uzturas cīņa šajā iekārtā cilvēkam spiež būt labam, vismaz ārēji, un ka kapitālistiskā iekārta cilvēkos potē cilvēcību!

Marksistisko uzskatu slēdzieni ir, ka kapitālistiskā iekārta jāsatriec un jāizveido taisnīga iekārta — sociālistiskā. Tad arī cilvēka daba varēs izveidoties līdz augstākai attīstības pakāpei. Slēdzieni no Lāča gudrības ir tie, ka kapitālistiskā iekārta ir laba. Un paldies dievam, ka vēl jel tāda iekārta ir. Cilvēks ir zvērs. Rūpēsimies par stipru buržujisku varu, rūpēsimies par krātiņu. Tu negribi varu un krātiņu? Tad neaizmirsti: kad spruks ārā, — ne vien kultūru sagraus, arī tev rīkli pārkodīs! Rūpēsimies par stipru kapitālistisko varu. Uzturēsim tagadējo pasaules kārtību. Kad viņa grūs, — būs visam beigas. Tev nav mantas un nav ko baidīties? Labi! Tad brīvā tauta izvaros tavu līgavu, sievu vai māti. Tāda ir romānā ieveidotā filozofija.

Tipiskāku s o c i ā l f a š i s m a izpaudumu literatūrā grūti atrast. Ar sociālu frāzi, palamājot kapitālistu, centrā nostādot sociālu problēmu par maizes un varas jautājumu tagadējā sabiedrībā, tiek sludināta klaji fašistiska teorija par kapitālisma stipras varas nepieciešamību!

Autora tēlojumā neredzam arī nekur cilvēces dalījumu šķirās. Strādniecība viņam ir pūlis. No Krievijas viņam nāk ne komunisti, bet cilvēki, kas pazīst «tikai bleķa dievus un visāda ranga svētos». Vērā liekama arī autora mīlestība aprakstīt visādus asiņainus skatus, maitas putnus, pūstošus līķus utt., kas īpašu nozīmi iegūst tagadējā karu sagatavošanas laikā, kad kapitālisti pieradināšanu pie tādām lietām vērtē augstu.

Tāds ir «Domu» lielākais un arī visraksturīgākais prozas darbs. Visi pārējie ir ne tikai daudz mazāki, bet arī bezkrāsaināki. — No jaunajiem prozaiķiem vēl reprezentējas (sākot no redaktoru gala) Jānis Plaudis ar «Meža cilvēkiem». Tas ir īss tēlojums par lauku darbaļaudīm, kas nodarbināti meža izstrādāšanā. Saturs tāds, ka strādniekiem «draudzīgs» (jādomā — sociāldemokrātisks) brāķeris pieņem no budža kā piekukuļojumu dzērienus un uzkožamos, lai augstā cilvēkmīlestībā sarīkotu strādniekiem pie ugunskura iedzeršanu. Drusku iedzērušie cirtēji tad sarunājas tādā plaudiskā valodā, kādā ārpus grāmatām viņi nekad nerunā. Sarunu pamatdoma tāda, ka strādnieka dzīve

gan grūta, bet nekāda izeja acīm redzot nav ne atrodama, ne iedomājama. Tas ir liktenis, kuru daži nes varonīgi un daži — šā tā. Zīmīgi, ka ar tajās pašās «Domās» nodrukātu tēlojumu «Draudzība» Pāvils Rozīts, kas nekad par strādniecības rakstnieku nav saucies, pierāda daudz lielāku strādnieku sarunas veida un uzskatu pazīšanu nekā Plaudis.

Oļģertam Kučeram nodrukāti divi stāsti: «Aroda mocekļi» un «Nespēka uzvara». Kučers vietvietām raksta ļoti pļāpīgi un nevajadzīgos sīkumos izrunādamies. Taču prozu rakstīt viņš prot labāk nekā Plaudis. Bet tas vēl nenozīmē, ka darbi būtu vērtīgi vai strādnieciski. Vērtīgākais no abiem ir «Aroda mocekļi». Neskatoties uz stiepto pļāpību, še tomēr ir reāli notēlots arodmācekļu darbs un neapskaužamā dzīve. Tikai ne tagadnē, bet priekškara laikos. Pasaciņa par svētīgo demokrātiju. Ideoloģiski stāsts sniedz tikai drusku anarhisma. Otrs Kučera stāsts («Nespēka uzvara») gan norisinās tagad, bet to var zināt v i e n ī g i no atzīmes, ka «dziedājām senās strēlnieku dziesmas», un no tā, ka tiesas pavēles «rakstītas suverēnās tautas vārdā». Redzams, ka autoru nepavisam neinteresē analizēt un parādīt tos sabiedriski politiskos apstākļus, kas nosaka viņa varoņu piedzīvojumus un pārdzīvojumus. Viņu interesē vienīgi šie pārdzīvojumi «paši par sevi». Te ir psiholoģisms savā visnepieciešamākā formā. Bet, ja pirmajā brīdī šķiet, ka nekādas ideoloģijas stāstā nav, tad tā ir tikai pievilšanās. Te ir neticams tēlojums, kur četri bezdarba strādnieki-grāmatsējēji deklasējas un nonāk pilnīgā badā. Bet visās viņu garajās sarunās nav neviena mēģinājuma noskaidrot, kas pie viņu bezizejas stāvokļa vainīgs. Šie izdomātie bezdarbnieki mēģina iejusties īpaša veida bada bohēmā, noslēgties no savas šķiras un no visas pasaules varonīgā nicināšanā pret visu. Un, ja citādi neiet, — mirt ar ironisku smaidu uz lūpām. Tas ir aicinājums un jūtinājums uz varonību, uz tādu varonību, kādu no strādniekiem pašlaik prasa kapitālisms. Tā zaļvārnieša Kučera darbs ir atklātā kapitālisma idejiskā kalpībā, bet reizē — rakstīts it kā ar nicinājumu kapitālismam un līdzjūtību strādnieku ciešanām. Šo iemeslu dēļ arī tas uzskatāms par t i p i s k i sociālfašistisku.

Ne mazāk tipiski sociālfašistiskās literatūras darbi ir Emīla Skujenieka stāsti «Laipa» un «Pārnācējs». «Laipā» ir sniegta ilegāla revolucionāra darbība un revolucionāra frāze. Taču, protams, ne reālos apstākļos, bet tukšā izdomas telpā, nerādot ne cīņas mērķus, ne iemeslus. Atklāti sociālfašistisks, pret Padomju Savienību noasināts ir Skujenieka stāsts «Pārnācējs». Viņa pēdējais stāsts «Amerikas onkulis» ir vienkārši pavisam muļķīgs.

Pa vienam stāstiņam ir nodrukājis Alfreds Stradiņš, Kārlis

Fimbers, Rūdolfs Osis un Jānis Niedre. Stradiņa uzmetums «Sist nav brīv» un Oša skice «Kažoks» rāda, ka autori varbūt varētu rakstīt tiešām strādnieciskus darbus, ja negrimtu sociālfašisma dūksnājā, kur nobeidzies jau ne viens vien, kas labi un pareizi iesācis. Jāņa Niedres «Rozāle pie bikts» atgādina dažus desmitus jau pastāvošu stāstu. Antireliģiozi aizmaskots pelēkbaronības idealizējums ir Fimbera «Cīņa ap mironi».

Tas arī ir viss, ko snieguši jaunie «Domu» prozaiķi. Jauniem vai veciem jāpieskaita Emīlija Krišjān un M. Pērle, — nav skaidrs. Pērle, tēlojot «Edē» smagu laulības dzīvi, aiz sarežģītiem psiholoģisku tēlojumu mēģinājumiem pazaudē un noslēpj šīs grūtās dzīves sabiedriskos cēloņus un negrib — neprot parādīt sievietei nekādu izeju.

No sočdemu dzejas te jāizvēlas tikai raksturīgākais. Apskatāmos 13 numuros vislielāko skaitu dzejoļu ir nodrukājis kādu laiku klusējušais Valdis Grēviņš. Citēsim drusku: «Šurpu viski, sodā... Šurpu viski, sodā. Viski labi daudz!... Prieka meitu jostas Varam sapņos gūt.» Tas ir skaidri, komentāri lieki. Bez tam ir dekoratīva dzeja par jumtiem un bērnu dzejas. Pēdējām raksturīgi, ka vēsture attēlota kā klukstoša vista, bet «liktens» simbolizēts ar zirnekli, kas acīm redzot noēdīs kā Grēviņa spāniešu mušu, tā arī viņu pašu. Lielam bērnam, kas skatās preču piekrautajos logos, tiek paskaidrots: «Smaržas nelej skrandās... Ej mirsti!» T. i., neiekāro, skrandainais, to, kas piederas tikai bankas direktoram Grēviņam! Tā ir vienkārši fašistiska dzeja. Bet bez šiem dzejoļiem ir arī viens tipiski sociālfašistisks — «Mans gals». Tipiskais te ir tas, ka Grēviņš iztaisa pieņēmumu, ka šī kapitālistiskā tiesa viņu pakāršot, kaut arī ne gluži vienkāršā, bet z ī d a c i l p ā. Īsts fašists še nostājas liekulīgā pozā — par strādniecības cīnītāju, kuru pakarot buržujiskais prokurors, domādams par gaidošu mīļāko, «acīm aprīs pulksteņšautru» un «kaut ko lasīs, pats sarks par lasāmvielu jautru».

Gandrīz tikpat, cik Grēviņš, ir drukājies arī redaktors Jānis Plaudis. Viņš pieder pie tiem «Domu» dzejniekiem, kas visvairāk specializējas kreisās frāzes lietošanā. Taisnība, tik kreisa, ka «Trauksmes» laikos tā nav vairs ne literāriski formiska, ne saturiska. Cik t ā l u viņš spēj aizrunāties «kreisumā», tam laba ilustrācija ir kāds dzejolis «Trauksmes» 1930. g. 5. numurā, no kura vienu pantu še pievedīsim:

> ...ja reiz tādas dienas ziedēs,
> kurām sēklu glabā prokurori aktos,
> tad es jums pēc notīm likšu dziedāt,
> kādas rakstīs veseris un traktors.

Nevar palikt nesaprotams, ka vienīgā izpratne un konkretizējums šim dzejolim var būt tāds, ka Plaudis lieliski gatavojas izmantot nelegālās komunistu partijas cīņas augļus un ka tiesības uz to viņš sev piesavina. Plauža «Domās» nodrukāto dzeju vairumam raksturīgs, ka tajās dots tagadējās sabiedriskās iekārtas un kultūras pretstādījums nākotnes sabiedriskajai iekārtai un kultūrai. Izņemot, protams, tos dzejoļus, kuros aprakstīts mēslu vezums vai maiga vakara labdarīgais iespaids uz cilvēku morāli. Minētā tematika jau, protams, būtu s o c i ā l i s t i s k a un revolucionāra dzejnieka cienīga. Un pie Plauža novērojams, ka visur iet runa par veco un jauno sabiedrību vai par jauno «l a i k u», bet nekad viņš nerunā par to, kā šis «jaunais» sasniedzams, nav aktivitātes un nav aicinājuma uz aktivitāti. Izņēmums ir tikai viens dzejolis («Uzsaukums»). Sākuma frāze tur kreisa: «Mums nav ko ēst. Bet bāros vēl grūžas mežģinēs ietītās gūžas.» Tālāk dabūjam zināt, ka «pat akmeņi ielās sāk just, sāk domāt». Un tādēļ «reiz tiem varā vislepnākiem vajadzēs kust, vajadzēs saliekties lēnām». Tātad skaidrs, ka aiz visa kreisuma neslēpjas nekas cits kā sociāldemokrātiskā, fašisma interesēs izveidotā teorija — par sociālisma mierīgu un lēnu atnākšanu un par to, ka vajadzīgs viņu mierīgi gaidīt. Vajadzīgs nevis domāt un darboties, bet tikai domāt un just. Raksturīgi, ka vecā un jaunā pretstatu Plaudis nekad un nekur neveido kā pretstatu starp kapitālistisko pasauli un sociālistisko valsti. Tipisks kreisās fražainības ražojums ir arī «Balāde par cietuma uzraugu», kur, tāpat kā pie Grēviņa, iznāk, it kā par revolucionāru darbību tiktu kārti sociāldemokrāti. Lai ienestu šajā socdemisko rakstnieku iemīļotajā jautājumā skaidrību, — pievedīsim še mazu citātu ar vienu papildu rindu beigās. Gatavodamies iet uz kāršanu:

Pie sevis lādas uzraugs, kājas audams, —
kāds dzīvais nedrīkst rītu būt vairs dzīvs.
— Kas grāvis... pakarams...
— Triekt visus tos pie velna!
Viņš skraji nospļaujas.
Tāds pusnakts darbs ir smags.
Tad
jāpilda, kas rakstīts balts uz melna.
(Piezīme.) Socdemu karatiesu likumā! (E. F.)

Jo citu pakāršanas likumu pret polītiskajiem Latvijā nav.

Tā, neskatoties uz ārējo «kreisumu», Plauža dzeja ir taisni visai tipiska sociālfašisma dzeja.

Gandrīz tikpat labi kā pirmie divi ir reprezentēts dzejām Aleksandrs Čaks. Pie «kreisās frāzes» dzejniekiem, kā Plaudis, Čaks nepieder. Taisīts kreisums pie viņa saskatāms visai reti. Viņa simpātijas pret pilsētas nomali acīm redzot ir īstas, neviltotas. Tāpat neviltots liekas viņa riebums pret pagrimstošās buržuāzijas šīberīgo kultūru. Un tomēr objektīvi Čaka tagadējā dzeja ir strādniecībai kaitīga. Kādēļ? Ar sirsnīgi sniegto nomales tematiku, ar riebumu pret buržujiskajiem «pārsmalcinājumiem» Čaks strādnieciskam lasītājam var izrādīties pietiekoši interesants, viņu saistošs. Bet ko viņš lasītājam sniedz idejiski? Pats varbūt viņš teiks, ka nekādas idejas sludināt viņš necenšas. Bet taisni tādēļ viņa dzejas idejiskais saturs ir kaitīgs. Reakcionārs ir Čaka priekšpilsētas, nomales idealizējums pie tiem apstākļiem un viņu uzspiestā dzīves veida, kādus tur rada kapitālisms. Reakcionārs ir viņa protests pret pilsonisko kultūru, kurš izvedams, apdzeroties krogos vai taisot tur skandālus. Reakcionārs ir viņa apraksts par bezdarbnieku kauju ar policiju pie Torņielas apgādes. Šī kauja aprakstīta ne politiskā izpratnē, bet kā dzīvniecisku dziņu trakošana, kā kaut kas ārkārtīgi līdzīgs vēršu cīņām. Ja Čaks kādā vietā uzsver: «Es neesmu kalps,» — tad atklāti jāpasaka: tas jau var būt arī labi un sirsnīgi domāts. Bet, par cik viņš paliek pie krogus tematikas, pie vardes perspektīvas savos darbos ar citādu un sabiedriski nozīmīgāku tematiku, — objektīvi viņa dzeja stāv fašisma un sociālfašisma kalpībā un par ieroci tās šķiras, tās kārtības un tās kultūras rokās, kuras Čakam riebjas. Tā, paliekot pie impresionistiska skatījuma un vairoties sniegt notikumu dziļāku izpratni, Čaks vienīgi var nostiprināt veco uzskatu, ka dzejnieks ir neapzinīgs papes vīriņš veikla politiķa rokās. To rāda viņa dzeja «Domās», to pašu — viņa nesen izdotā grāmata «Mana paradīze» un agrākās.

Par Arvīdu Griguli ir jau nācies runāt recenzijā. «Domās» tie paši pamatojumi: pesimisms, stiliski modernizēta, vecmodīga sentimentalitāte, pārmocītas fantāzijas un pa starpām — pasīva pazobošanās par kapitālistisko tagadni. Pie kam arī Grigulis, līdzīgi Grotam, tagadnes kapitālisma vietā lieto kaunīgo formulu «šis laiks». Skepticisms līdz tai robežai, kur pieklājas apgulties un nomirt, lai cauri ribām aug zāle. Tikai š. g. 1. numurā viņš pēkšņi aizrunājas līdz tam, ka invalīda vārdā pārvērtē pēdējo gadu desmitu notikumus ar slēdzienu: «Prasīsim mēs — Pasaules revolūciju! — —» Pie tā ir jāpiezīmē, ka, ja tas būtu nopietni domāts, tad skaidri vajadzēja pateikt, ka vispirmā kārtā sociemu līderi ir tie, kas «trimdas leģendu lielo Apvārta veikalu dubļos». Bet citādi tā ir tikai kreisā frāze, tas

ir, pirmajā lapas pusē to žurnālā, kas pret revolūciju kož kā suņi un ar trimdas «leģendu» veikalo. Un tādēļ, Arvīd Griguli, ne abstrakti un vispārējā veidā, bet Jums personīgi, kā kolēģim pēc spalvas, ar visu atbildības sajūtu te ir jāpasaka, ka no šejienes sākas negodīgums, revolūcijas izveikalošana.

Drusku pat skumji skatīties, kā aiziet nejēdzībā viens un otrs no visspējīgākiem jaunajiem dzejniekiem.

Par Valdi Luksu varētu pateikt īsi. Pareizi runā! Bet ko tas tomēr līdz, ja nevar izrunāt visu, ja nevar izrunāt līdz beigām, ja nevar pateikt konsekvences? Ko līdz runāt par faktiem, ja jānoklusē slēdzieni? Jeb dzejolī «Nedrīkst» Lukss tomēr mēģina runāt neatļauto, mēģina pateikt, ka izrunāt līdz galam nedrīkst «Domās»? Tas jau būtu pareizi. Bet, ja Lukss to saprot, tad viņam jāzina, ko nozīmē paša vārdi, ka «ir vēl ļaudis, kuru mutes nav iespēja aizbāzt», kuri arī nebāž citiem mutes ciet. Tad vieta ir ar tādiem. Bet, ja to negrib vai nesaprot, tad dūšīga izrunāšanās ir tikai blēņošanās, jo par socfašistiskās ideoloģijas sludināšanu kapitālisma zemēs nevienam muti ciet nebāž.

Kārlis Dziļleja raksta par mīlestību, poētiku, par plaudiskiem vakariem, kas visus pasaulē samierina ar visu. Un atdarina dziesmu grāmatu («Morgā»).

Austra Skujiņa sērīgi raksta slimam draugam, jūtas uz nepārejama tilta starp tagadni un nākotni. Un, tur stāvot, nonāk pie prātīgas atziņas: «Ielej, krodzniek, drusku šņaba... Tikpat, ja ne drīz, tad vēlāk katrs atzīs — viss ir māns.»

Arvīds Borincs par apdzejošanas viscienīgākos atrod malkas šķilu un Monte Karlo, aiz pārskatīšanās kaut kur izsakās, ka vajadzīga maize. Viņa pamatuzskats, ka putni labāki par cilvēkiem. Aspazija raksta par «ziedoņpirmdzimto maiju» un citas līdzīgas lietiņas. Valts Dāvids — par cirku, vienu sonetu par apmēram Van Gogu un divas idiliskas sonetas par karu. Meinhardam Rudzītim ļoti žēl pašam sevis un žēl, ka esot it kā aizgājuši tie laiki, kad cilvēks varēja būt varonis. Tur nekā nevar palīdzēt. Jānis Grots dod svarīgu paskaidrojumu, kāpēc iegājis krogā. Taču nekas cits tur neiznāk, bet tā pati vien vecā patiesība, ka iegājis, lai sadzertos. Vissentimentālākos mēģina raudināt J. Trimda. E. Skujenieks noskaidro, ka «tagad... rāms es un pieklājīgs, kā godīgam pilsonim nākas». Tas arī ir taisnība, tikai nav zināms, vai kādreiz maz tas būtu bijis citādi. Ar pāris dzejām līdz «Domām» ir nonācis Ēriks Ādamsons, kurš to acīm redzot saprot kā griešanos «pa kreisi». Pagaidām pirmā dzeja (par bērnu draugu) ir liela politiska kļūda, ja nav adresēta s.-d. kaupiņiem u. komp., un otrā rāda vairāk dekadentas fantāzijas nekā revolucionāras domas.

Sociālfašistu dzeja raksturojusies pietiekoši. Viņas pamatā — atklāti reakcionāra pasaules uztvere savienojumā ar melīgu kreisu frāzi. Izdarot šīs dzejas sīkāku analīzi, ļoti viegli būtu parādīt, ka no satura melīguma cieš arī viņu «estētiskā puse», — šis satura melīgums noved pie sliktas kompozīcijas, abstrakta, nespēcīga stila utt. Arvien redzamāka kļūst pagrimšana.

E. Fross [*E. Rozenbahs*]

«Tribīne», 1932. g., Nr. 3, 20. jūnijā, 10.—23. lpp.

PAR LITERATŪRAS FRONTES UZDEVUMIEM

No literāriskā pielikuma, kas ievietots «Jaunajā Komunārā», Nr. 32, ir redzams, ka Latvijā nodibinājusies revol. rakstnieku un mākslinieku savienība, kura savu darbību grib saistīt ar revolucionārā proletariāta cīņu pret fašismu. Jau pats fakts, ka tāda organizācija radusies, ir uz viskarstāko apsveicams. To nedrīkst nenovērtēt. Tāpat apsveicams, ka «J. K.» radījis sev literārisko pielikumu. Tātad, neraugoties uz trakojošo fašistu teroru, Latvijā ir radusies revol. strādniecības literāriskā fronte.

Kādi tad nu būtu šīs frontes uzdevumi? Literatūras frontei jāatspoguļo strādnieku šķiras cīņas uzdevumi. Tai jāvēršas ar visu spēku pret fašistisko despotismu, kas nožņaudz katru darba tautas brīvību, ar viduslaiku pātarniecības un mežonīga terora līdzekļiem cenšas stutēt grūstošo kapitālismu.

Pret fašistiskās buržuāzijas literatūras fronti, kura radīta nodevīgā ulmaniskā fašisma varmācību un tumsonības cildināšanai. Pret fašistu rakstniekiem, kā E. Virza vai Lapiņš, kuru ideāls ir fašistiskais bendes cirvis un karātavas, progresīvo grāmatu sārti un reliģija, ar viduslaiku ideoloģijas plīvuri «izdaiļota» kapitālistiskā verdzības iekārta. Pret tiem rakstniekiem, kuri, pazaudējuši katru godu un kaunu (kā Akuraters, Plūdons, Aspazija), steidz laizīt strādnieku asinīs sabradātos fašistisko «varoņu» zābaku purnus.

Tāpat kā politiskās cīņas laukā, mūsu uzdevums ir atmaskot, parādīt tautas masām atklāti ulmaniskā fašisma parazitāti — lielburžujisko saturu — atraut tam viņa stutes, viņa atbalstu zemniecības un sīkburžuāzijas masās, izolēt vadošās fašistiskās lielburžuāzijas saujiņu, nostādot pret to visplašāko antifašistisko tautas fronti, — gluži tāpat revoluc. strādniecības literatūras frontē (kā rakstniecībai, tā kritikai) jācīnās pret fašisma literāriskiem kalpiem, parādot visu viņu kontrrevolucio-

nārību un nožēlojamo gara nabadzību, atmaskojot tos un izolējot no plašākām un nopietni ņemamām Latvijas rakstniecības aprindām.

Būtu visai bēdīgi, ja mēs neprastu darīt vajadzīgo izšķirību starp fašisma aktīviem kalpiem literatūras frontē un tām plašajām rakstnieku aprindām, kurās, kā «J. K.» atzīst, valda vēl «apjukums un neskaidrība», kuras fašismu neslavē, bet arī neprotestē. Vedot nesaudzīgu cīņu pret fašistu literatūru, mūsu uzdevums ir iekustināt mazākais daļu no šīs neitrālo rakstnieku grupas uz uzstāšanos pret fašismu, nebūt nekrītot panikā par to, ka liela daļa no viņiem pagaidām paliks «neitrāla» un gribēs «vienkārši rakstīt un saņemt honorārus». Ne pret šīs grupas rakstniekiem, bet pirmā un galvenā kārtā pret fašismu vēršama mūsu nesaudzīgā cīņas uguns.

Ne tā jautājumu izprot b. M., kas minētā «J. K.» numurā ievietojis rakstiņu «Rakstniecība fašistiskajā Latvijā». Viegli pieskāries fašisma literatūras frontei, M. ar visu sparu metas cīņā pret šiem «miermīlīgajiem», neitrālajiem rakstniekiem, pie kuriem viņš pieskaitījis, starp citu, arī vislielāko Latvijas tagadnes rakstnieku Andreju Upīti. B. M., kā redzams, vēl atrodas pilnīgi kādreizējās «Kreisās Frontes», Laicena u. c. sektantisko tradīciju valgos, kas ved pie revolucionāro rakstnieku pašizolēšanās, pie atteikšanās no nopietnas cīņas par strādnieku pievilkšanu proletariāta pusē, pie nodibinātās revol. rakstnieku savienības pārvēršanas par šauru sektantisku grupu.

Pavisam nevietā ir b. M. uzbrukumi Andrejam Upītim, kuram tiek pārmests tas, ka pēc fašistu diktatūras parādījusies viņa grāmata «Vecās ēnas». Katram, kas šo grāmatu izlasījis, būs zināms, ka tas ir «Robežnieku» romānu virknes ievadījums, kuras beidzamie sējumi — «Jāņa Robežnieka atgriešanās» un «Jāņa Robežnieka nāve» tēlo objektīvi un reālistiski Latvijas lauku dzīvi un agrārattiecības buržuāziskajā Latvijā. Ierindot šo darbu fašismu atbalstošā literatūrā (izejot no dīvaina kritērija, ka «rakstīt miermīlīgos un lēnos toņos jau nozīmē fašismu atbalstīt») būtu ne vien vislielākā muļķība, bet arī smaga politiska kļūda, kas liecina par gluži aplamiem sektantiskiem ieskatiem literatūras politikas jautājumos.

Tāpat kā politisko cīņu laukā, arī mākslā un rakstniecībā mūsu partijai ir jābūt patiesam kustības avangardam, jāapvieno zem sava karoga visi tie spēki, kuri ir spējīgi iet uz priekšu, kurus nespēj nomākt fašistiskais purvs. Pirmais solis uz to ir revolucionāro rakstnieku apvienošanās savā neatkarīgā organizācijā. Bet ar to vēl nepietiek. Jāpanāk, lai šī organizācija taptu par aktīvu, nopietni ņemamu antifašistisku spēku, kas apvieno

savā iespaidā zem pretfašistiskās, prethitleriskās un pretkara cīņas karogiem iespējami plašas rakstnieku un mākslinieku aprindas. Priekš tam nepieciešams izskaust no viņas rindām katru sektantismu tiklab organizatoriskā laukā, kā literatūrfrontes politisko uzdevumu nospraušanā.

Kas attiecas uz mūsu attiecībām pret plašām rakstnieku aprindām, kā arī attiecībā uz jautājumu par literāriskā mantojuma piesavināšanu, tad šai ziņā mēs varam atkārtot to, ko esam vienmēr sacījuši: visi tie rakstnieki, kuri patiesi (bez fašistiskās idealizācijas un meliem) notēlos Latvijas īstenību, kuri ar simpātijām, patiesi tēlos Latvijas strādnieku, darba zemnieku, inteliģentu dzīvi un cīņu, kuri savos darbos rādīs fašistiskās diktatūras patieso lielburžujiski ekspluatatorisko seju, visi tie rakstnieki un mākslinieki nebūs mūsu ienaidnieki, bet sabiedrotie un draugi. Labākos viņu darbus Latvijas proletariāts ieslēgs savā mantojumā, atverot tiem ceļu pie visplašākajiem apspiestās tautas slāņiem.

Pilats [Jānis Krūmiņš]

«Jaunais Komunārs», 1935. g., 20. maijā, Nr. 37.
«Celtne», 1935. g., Nr. 10, oktobris, 788.—790. lpp.

BIBLIOGRĀFIJA

(1918—1940)

SAISINĀJUMI

An. — anonīms
Ang. — angļu, arī angļu valodā
Apc. — apcerējums
Apg. — apgādātājs, apgādājis, apgāds
Atb. — atbildīgais
Atref. — atreferējis
B-ba — biedrība
B-ka — bibliotēka
Dep. — deputāts
Dz. — dzimis
Dzj. — dzejolis
Eks. — eksemplārs, -i
Fr. — franču, arī franču valodā
Gr. — grieķu, arī grieķu valodā
Grām. — grāmata
Gs. — gadsimts
Il. — ilustrējis, ilustrēta, ilustrācija, -as
It. — itāliešu, arī itāliešu valodā
Izd. — izdevējs, izdevis, izdevniecība
Izl. — izlase
KpR. — Kopoti raksti
Kr. — krievu, arī krievu valodā
Krāj. — krājums
Lat. — latīņu valodā
Latg. — latgaliešu
Latv. — latviešu
L-jas — Latvijas
Līdz-ks — līdzstrādnieks
Lit. — literatūra, -as
Loc. — locekļis
Lpp. — lappuse
M. — Maskava
Māc. — mācītājs
Mir. — miris
Nod. — nodaļa, -as
Nr. — numurs
P. — pielikums
Pb. — Pēterburga
Ps. — pseidonīms
Pusg. — pusgads
R. — Rīga
Rec. — recenzija, -as
Red. — redakcija, redaktors
Ref. — referāts, referents
S. — *Seite*
S-ba — sabiedrība, savienība
Sēj. — sējums
Sekr. — sekretārs
Sk. — skaties
Стр. — страница
Tp. — turpat, tas pats
Vāc. — vācu valodā
Vad. — vadītājs
Val. — valoda, -as
Žurn. — žurnāls

CVA — Latvijas PSR Centrālais Valsts arhīvs
DT — Dailes Teātris
Der. Gr. Nod. — RLB Derīgu Grāmatu Nodaļa
LA — Latvijas Augstskola
LABCB — Latvijas Arodbiedrību Centrālbirojs
LPNT — Latviešu Pagaidu Nacionālais Teātris (Valkā)
LU — Latvijas Universitāte
NacT — Nacionālais Teātris
NO — Nacionālā Opera
RABCB — Rīgas Arodbiedrību Centrālbirojs
RLB — Rīgas Latviešu Biedrība
RLPT, arī RLT — Rīgas Latviešu Pilsētas Teātris

S — Saeima, buržuāziskās Latvijas
SS — Satversmes sapulce, buržuāz. Latvijas
TA — Tautas Augstskola
VB — Valsts bibliotēka
ZAFB — Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Fundamentālā bibliotēka

A — «Austrums»
AdVad — «Adventes Jaunatnes Vadonis Dzīvē un Darbā»
ĀI — «Ārpusskolas Izglītība»
AizV — «Aizputes Vēstnesis»
AloK — «Alojas Kalendārs»
AmV — «Amerikas Vēstnesis»
AndDtsch — «Das andere Deutschtum»
Ar — «Arodnieks»
Arj — «Arājs»
ArtAp — «Artilērijas Apskats»
As — «Aizsargs»
At — «Atauga»
At — «Atpūtai»
Atdz — «Atdzimšana»
Atp — «Atpūta» (1924—1941)
Atz — «Atziņas»
AucV — «Auces Vēstnesis»
AucZ — «Auces Ziņas»
Audz — «Audzinātājs»
AusK — «Ausekļa Kalendārs»
Av — «Avotiņš»
B — «Balss»
BaltM — «Baltische Monatshefte»
BaltNPr — «Baltische Neue Presse»
BDrVrd — «Brāļu Draudzes Vārds»
BelŠk — «Беларусская школа у Латвии»
Bibl — «Bibliotekārs»
BIG — «Brīvais Imantas Gars»
BIL — «Baltijas Ilustrētais Laikraksts»
Bit — «Bitīte»
BM — «Baltische Monatsschrift»
Boh — «Bohēma»
Bp — «Balss» literārais pielikums
BP — «Bērnības Pagalmos»
BrD — «Brīvā Doma»
BrDV — «Brāļu Draudzes Vēstnesis»
BRev — «The Baltic Review»
Brīvdm — «Brīvdomātājs»
BrJ — «Brīvā Jaunatne»
BrPGGr — «Brīvības Pieminekļa Gada Grāmata»
Brt — «Burtnieks»
BrT — «Brīvā Tēvija»
BrV — «Brīvais Vārds»
BrZ — «Brīvā Zeme»
BrZP — «Brīvās Zemes Ilustrētais Pielikums»
BskA — «Bauskas Avīze»
BskV — «Bauskas Vēstnesis»
BskZ — «Bauskas Ziņas»
BV — «Baltijas Vēstnesis»
CAv — «Cēsu Avīze»
CB — «Cēsu Balss»
Ceļ T — «Ceļojošais Teātris»
Cīr — «Cīrulītis»
Cļ — «Ceļš»
CNed — «Cēsu Nedēļa»
CntrB — «Centra Balss»
Cņ — «Cīņa»
CV — «Cēsu Vēstnesis»
CVst — «Cēsu Vēstis»
DailGGr — «Dailes Gada Grāmata»
DarbDz — «Darba Dzīve»
DaugTProgr — «Daugavpils Teātra Programa»
DaugV — «Daugavas Vēstnesis»
DB — «Darba Balss»
DBlatt — «Das Deutsche Blatt»
Dg — «Daugava»
DgGGr — «Daugavas Gada Grāmata»
DgpZ — «Daugavpils Ziņas»
DgV — «Daugavas Vēstnesis»
DJ — «Darba Jaunatne»
DJC — «Darba Jaunatnes Ceļš»
DKal — «Daugavas Kalendārs»
DKultC — «Kultūras Ceļš» (A. Dauges)
Dl — «Daile»
DL — «Dienas Lapa»
DljaV — «Для вас»
Dm — «Domas»
DM8 — «Strādnieku Darbs un Maize»
DobB — «Dobeles Balss»
DobV — «Dobeles Vēstnesis»
DrB — «Drauga Balss»
DrbR — «Darbs» («Rīta» p.)
DrbuM — «Darbs un Maize»
Drg — «Draugs»
Drs — «Darbs» (1919, laikr. Liepājā)
Drupr — «Droši Uz Priekšu»
Dry — «Dryva»
DS — «Darba Sieviete»
DT — «Dailes Teātris»
DTMAns — «Dailes Teātra Mazais Ansamblis»

DTP — «Dailes Teātris. Piecu gadu darba cēliens»
DTProg — «Dailes Teātra Programa»
DtschB — «Deutscher Bote»
DV — «Draudzes Vēstnesis»
DvG — «Двинский голос»
Dz — «Dzelzceļnieks»
DzDom — «Dzelzceļnieku Domas»
DzDr — «Dzimtenes Druvas»
DzmtP — «Dzimtene un Pasaule»
Dzintz — «Dzintarzeme»
Dznt — «Dzintars»
Dzrk — «Dzirkstis»
Dzv — «Dzīve»
DzZ — «Dzimtenes Ziņas» (1917—1918)
DzZņ — «Dzimtenes Ziņas»
Egl — «Eglaine» (R. Egles lit. studijas audz. darbu kop.)
Ek — «Ekonomists»
Ekskr — «Ekskursants»
EOst — «Europa-Ost»
Ev — «Evaņģēlists»
FBR — «Filologu Biedrības Raksti»
FilM — «Filoloģijas Materiāli»
FlmT — «Filma un Teātris»
FSkat — «Filma un Skatuve»
GaujKal — «Gaujas Kalendārs»
GBalss — «Gulbenes Balss»
GDljaVs — «Газета для всех»
GgDT — «Gadagrāmata Darba Tautai»
GGrApz — «Gada Grāmata Apziņa»
GGrLDarbT — «Gada Grāmata Latvijas Darba Tautai»
Gj — «Gauja»
GolN — «Голос народа»
Grmtn — «Grāmatnieks»
GulbV — «Gulbenes Vēstnesis»
GulbZ — «Gulbenes Ziņas»
HalloL — «Hallo, Latvija»
I — «Izīda»
IDzV — «Ilustrēts Dzimtenes Vēstnesis»
IlTk — «Ilustrēts Tautas Kalendārs»
ImLgr — «Imantas Laikagrāmata»
IMM — «Izglītības Ministrijas Mēnešraksts»
Int — «Internacionāle»
IŽ — «Ilustrēts Žurnāls»
JAudze — «Jaunā Audze»
Jaun — «Jaunatne»
JB — «Jaunā Balss»
JBp — «Jaunās Balss» pielikums
JC — «Jauni Ceļi»
JCAv — «Jaunā Cēsu Avīze»
JCC — «Jaunatnes Ciņas Ceļš»
JCīr — «Jaunais Cīrulītis»
JCļš — «Jaunais Ceļš»
JDaina — «Jaunā Daina»
JDārz — «Jaunības Dārziņš»
JDiena — «Jaunā Diena»
JDr — «Jaunatnes Draugs»
JDry — «Jaunā Dryva»
JDz — «Jaunā Dzīve» (1924—1931)
JDz — «Jaunatnes Dzīve» (1923—1924)
JDzv — «Jaunā Dzīve» (1934)
JēkV — «Jēkabpils Vēstnesis»
JelgAv — «Jelgavas Avīze»
JelgT — «Jelgavas Teātris»
JelgV — «Jelgavas Vārds»
JelgZ — «Jelgavas Ziņas»
JKrz — «Jaunais Kurzemnieks»
JL — «Jaunais Laiks» (1917—1918)
JL — «Jaunā Latvija» (1921—1922)
JLaik — «Jaunais Laiks» (1928—1930)
JLAv — «Jauno Laiku Avīzīte»
JLt — «Jaunā Latvija» (1918)
JMadV — «Jaunais Madonas Vēstnesis»
JMDz — «Jaunā Mūsu Dzīve»
JnD — «Jaunatnes Domas»
JnR — «Jaunais Rīts» (1917—1918)
JntC — «Jaunatnes Ceļš»
JntGGr — «Jaunatnes Gada Grāmata»
JR — «Jaunais Rīts» (1922—1931)
JR — «Jaunā Raža» (1898—1910)
JRaž — «Jaunā Raža» (1931—1934)
JrmV — «Jūrmalas Vārds»
Jrn — «Jūrnieks»
JS — «Jaunā Sieviete»
JSmV — «Jaunais Smiltenes Vēstnesis»
JStr — «Jaunō Straume»
JStrK — «Jaunōs Straumes Kalendārs»
JT — «Jaunības Tekas»
JTaut — «Jaunā Tauta»
JTB — «Jaunā Tukuma Balss»
JTrk — «Jauno Trauksme»
JurAlKpR — «Jura Alunāna Kopoti Raksti»
Juv — «Juventus»
JVA — «Jaunais Ventspils Apskats»
JVad — «Jaunatnes Vadonis»
JVn — «Jaunā Vienība»

JVrd — «Jaunais Vōrds»
JZ — «Jaunākās Ziņas»
JZeme — «Jaunā Zeme»
JZmg — «Jaunais Zemgalietis»
KBA — «Kultūras Balss Apskats»
KBRKr — «Kultūras Balss Rakstu Krājums»
KBSK — «Kultūras Balss Satīriskais Kalendārs»
KD — «Katoļu Dzīve»
KFr — «Krejsā Fronte»
KInv — «Kara Invalīds»
KltBPrk — «Kultūras Balss Progresa Kalendārs»
Kn — «Kino»
KņLatv — «Книга в Латвии»
Kol — «Kolektīvs»
KolD — «Kolektīvs Darbs»
Kopd — «Kopdarbība»
KrB — «Kristīgā Balss»
KrE — «Krusta Ēnā»
KrlDz — «Kurlmēmo Dzīve»
KrTB — «Kristīgā Tautas Balss»
KrzB — «Kurzemes Balss»
KrzZņ — «Kurzemes Ziņas»
KuldB — «Kuldīgas Balss»
KuldSV — «Kuldīgas-Saldus Vēstnesis»
KuldV — «Kuldīgas Vēstnesis»
KuldZ — «Kuldīgas Ziņas»
KultSv — «Kultūras Svētki»
KultV — «Kultūras Vēstnesis»
Kurz — «Kurzemnieks»
KV — «Kurzemes Vārds»
KVēst — «Kurzemes Vēstnesis»
ĶZņ — «Ķemeru Ziņas»
L — «Laime»
LA — «Latvji Ārzemēs»
Lab — «Labietis»
Lāčpl — «Lāčplēsis»
LAkadZ — «Latvijas Akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības ziņojumi»
LAl — «Latviešu Almanahs...»
Lat — «Latvija»
LatA — «Latviešu Avīze»
LatgŠk — «Latgolas Škola»
LatSk «Latvijas Skauts»
LatgZ — «Latgales Ziņas»
LAugstskolR — «Latvijas Augstskolas Raksti»
LAv — «Latvijas Avīze»
Latg — «Latgalīts»
LatvPatGgr — «Latvijas Patērētāju Gadagrāmata»
LauksKal — «Lauksaimnieku Kalendārs» (J. Bisenieka)
LBez — «Latvijas Bezzemnieks»
Ld — «Līdums»
LD — «Laika Domas»
LDĶZiņ — «Latvijas Darba Kameras Ziņas»
LDr — «Lauku Darbs»
LDV — Latvijas Dzelzceļnieku Vēstnesis»
LDz — «Lauku Dzīve»
LejKurzKal — «Lejas Kurzemes Kalendārs»
LFZ — «Latvijas Farmaceitu Žurnāls»
LG — «Latvju Grāmata»
LGaujK — Lauks. ekon. s-bas «Gauja» Kalendārs
LGr — «Latvijas Grāmatrūpnieks»
LGrAp — «Latvijas Grāmatrūpniecības Apskats»
LibZ — «Libausche Zeitung»
LīdK — «Līdumnieka Kalendārs»
LiepA — «Liepājas Avīze»
LiepAtb — «Liepājas Atbalss»
LietB — «Lietuviu Balsas»
LIgMēnr — «Latvijas Igaunijas Mēnešraksts»
LIĶ — «Letas Ilustrēts Kalendārs»
LIPKal — «Letas Ilustrēts Praktiskais Kalendārs»
LitAv — «Literatūras Avīze»
LitMōksl — «Literatūrai un Mākslai»
LitDz — «Literatūra un Dzīve» (Scd. p.)
LJ — «Latvijas Jaunatne»
LJntDr — «Latvijas Jaunatnes Draugs»
LJR — Līvu Jurkas «Rīkstes» (satīriska Laika grāmata)
LJSKrSkDz — «Latvijas Jaunatnes Sarkanais Krusts Skolā un Dzīvē»
LĶ — «Latvijas Kareivis»
LkDm — «Lauku Domas»
LkG — «Laika Grāmata»
Lkm — «Laikmets»
LKp — «Latvijas Kareivja» piel.
Lkstr — «Laukstrādnieks»
LKSvp — «Latvijas Kareivja» Svētdienas piel.

LKVBGgr — «Latvijas Kultūras Veicināšanas Biedrības Gadagrāmata»
LkVrd — «Laika Vārds»
LL — «Latvijas Lauksaimnieks»
LLĶ — «Latviešu Lauksaimnieku Kalendārs»
LLP — «Latvijas Lopkopis un Piensaimnieks»
LmbV — «Limbažu Vēstnesis»
LNacT — «Latvijas Nacionālais Teātris»
LNĶB — «Latvju Nacionālā Kluba Biļetens»
LpA — «Liepājas Arodnieks»
LPresBGGrm — «Latvijas Preses Biedrības Gada Grāmata»
LpZ — «Ziņotājs. Liepājas Strādnieku deputātu padomes orgāns»
LR — «Latvijas Rīts» (laikr.)
LRĶr — «Latvijas Pagaidu Valdības Likumu un Rīkojumu krājums»
LS — «Latvijas Sargs»
LSĶ — «Latvijas Sarga» Kalendārs
LSk — «Latvijas Skola»
LSp — «Latvijas Sarga» piel.
LSS — «Latvijas Strādnieku Sports»
LSSSR — «Латвия и СССР»
LStrād — «Latvijas Strādnieks»
LStrl — «Latviešu Strēlnieks»
Ltg — «Latgalits»
LtgD — «Latgolas Dorbs»
LtgV — «Latgolas Vōrds»
LtgVstn — «Latgales Vēstnesis»
LtgZ — «Latgales Ziņas»
LtgZĶ — «Latgolas Zemnīku Kalendārs»
Ltirg — «Latvijas Tirgotājs»
LTĶ — «Latviešu Kalendārs» (B. Dīriķa un biedru izd.)
LtKal — «Latvijas Kalendārs»
LtR — «Latvijas Rīts» (žurn.)
LtS — «Latvijas Saule»
Ltv — «Latvis»
LtvB — «Latviešu Balss»
LtvDm — «Latviešu Domas»
LtvKR — «Latvijas Kalendārs» (J. Rozes)
LtvRad — «Latvijas Radiofons»
Ltvte — «Latviete»
LtvZM — «Latvis. Zinātne un Māksla»
LUR — «Latvijas Universitātes Raksti»
LUFilFiloz — «LU raksti» (Filol. un filoz. fak.)
LV — «Latvijas Vēstnesis»
LVanGGr — «Latvijas Vanagu Gada Grāmata»
LVēstIŽ — «Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls»
LVln — «Latvijas Vilnis»
LVp — «Latvijas Vēstneša» pielikums
LŽ — «Laisvas Žodis»
MadV — «Madonas Vēstnesis»
MadZ — «Madonas Ziņas»
Mag — «Magazīna»
Mans — «Мансарда»
MansŽ — «Mans Žurnāls»
MārV — «Māras Vēstnesis»
Mazp — «Mazpulks»
MB — «Mūsu Bērni»
MD — «Mūsu Domas»
MDrg — «Mājas Draugs»
MežDz — «Meža Dzīve»
MilAp — «Militārais Apskats»
MIp — «Mūsu Īpašums»
MitN — *«Mitauer Nachrichten»*
MLāčpl — «Mūsu Lāčplēsis»
MlZ — «Malienas Ziņas»
MM — «Mednieks un Makšķernieks»
MMāja — «Mana Māja»
MMājV — «Mūsu Māias Viesis»
MN — «Mūzikas Nedēļa»
MNĀ — «Mūsu Nākotne» (avīze)
MNāk — «Mūsu Nākotne»
MNŽ — «Mūsu Nākotne» (žurn.)
MSk — «Māja un Skola»
MTēvZm — «Mana tēvu zeme»
MūsuDz — «Mūsu Dzīve»
MūsTK — «Mūsu Tautas Kalendārs»
MūzAp — «Mūzikas Apskats»
MūžIlg — «Mūžīgās Ilgas»
MZ — «Madonas Ziņas»
MŽ — «Mazais Žurnāls»
NacD — «Nacionālais Darbs»
Nāk — «Nākošie»
Nd — «Nedēļa»
ND — «Nākotnes Domas»
NDG — «Наш Даугавпильский голос»
NN — «Новая нива»
Nōk — «Nōkūtne»
NOst — «Норд ост»
NovG — «Новый голос»

NS — «Nākotnes Sieviete»
Nsoc — «Nacionālsociālists»
NSp — «Nākotnes Spēks»
NTrīs — «Nacionālais Trīsstūris»
OgrStrm — «Ogres Straume»
OgrZ — «Ogres Ziņas»
OnD — «Ondo de Daügava»
P — «Patiesība»
P — «Piesaule»
ParLat — «Par Latviju»
PasPst — «Pasaules Pasts»
PCeļš — «Pareizais Ceļš»
Pd — «Pirmdiena»
PDarbn — «Pašvaldību Darbinieks»
PēdB — «Pēdējā Brīdī»
Pērk — «Pērkoņkrusts»
PirmR — «Pirmdienas Rīts»
PļavZ — «Pļaviņu Ziņas»
Pmšķ — «Pamatšķira»
PriekD — «Priekules Domas»
PriekZ — «Priekules Ziņas»
Prl — «Proletārietis»
Prod — «Produkts»
PrV — «Preses Vēstnesis»
PS — «Pret Sauli»
PtB — «Patiesības Balss»
PTDz — «Pasta Telegrāfa Dzīve»
PVg — «Piemiņas Vaiņags» (1926)
PVV — «Pagaidu Valdības Vēstnesis»
R — «Reits»
RakstTAv — «Rakstniecības un Teātra Avīze»
RB — «Rūdolfs Blaumanis» (Rakstu krāj.)
RevRig — «La Revue de Riga»
Rg — «Rīga»
RgMT — «Rīgas Mazais Teātris»
RgV — «Rīgas Vēstnesis»
RHE — «Rakstu vaiņags H. Eldgasta piemiņai»
Rit — «Ritums»
RJVstn — «Rīgas Jūrmalas Vēstnesis»
RKr — «Rakstu krājums» (RLB Zinību Komisijas izd.)
RKrāj — «Rakstu Krājums» (Valsts Jelgavas, no 1932. arī Rīgas skol. inst. absolv. b-bas)
RMksl — «Raksti un Māksla»
Rpbl — «Republika»
RpblD — «Republikas Domas»
RPst — «Rigasche Post»
RPVII — «Rīgas Pilsētas II Vidusskolas Pirmie desmit gadi»
RRnd — «Rigasche Rundschau»
RS — «Republikas Sargs»
Rsm — «Rosme»
RSnt — «Riga am Sontag»
RSt — «Rīta Stari»
RTAugst — «Rīgas Tautas Augstskola»
RtZ — «Rīta Ziņas»
RūjB — «Rūjienas Balss»
RūjD — «Rūjienas Domas»
RūjZ — «Rūjienas Ziņas»
RZ — «Rīgas Ziņas»
S — «Sieviete»
SaldB — «Saldus Balss»
SaldZ — «Saldus Ziņas»
Sault — «Sauleite»
Sav — «Savienība»
Scd — «Sociāldemokrāts»
Sd — «Skaidrība»
Sēj — «Sējējs»
SenM — «Senatne un Māksla»
Sg — «Сегодня»
Sgn — «Signāls»
SgV — «Сегодня вечером»
SievP — «Sievietes Pasaule»
SigB — «Siguldas Balss»
SigZ — «Siguldas Ziņas»
SkaidrV — «Skaidrība Visiem»
SkDrg — «Skolēnu Draugs»
SkDz — «Skola un Dzīve» (1933—1934)
SkDz — «Skolu Dzīve»
SkJaunK — «Skolu Jaunatnes Kalendārs»
SkolGg — «Skolotāju Gadagrāmata»
SkSt — «Skatuves Studija»
SkV — «Skatuves Vēstnesis»
Sl — «Слово»
SLP — «Slaveno Latviešu Piedzīvojumi»
SmltZ — «Smiltenes Ziņas»
Soc — «Sociālists»
Sp — «Sikspārnis»
SrK — «Sarkanais Karogs»
SrkZ — «Sarkanā Zeme»
SSSt — «Satversmes Sapulces Stenogramas»
SSt — «Saeimas Stenogramas»
Stad — «Stadions»
StDz — «Studentu Dzīve»

Sti — «Stāsti»
StrA — «Strādnieku Avīze»
Strd — «Strādnieks»
StrGGr — «Strādnieku Gada Grāmata»
Strm — «Straume»
StRom — «Stāsti un Romāni»
Stud — «Students»
StudDom — «Studentu Domas»
StudDz — «Studentu Dzīve»
Sv — «Svari»
SvR — «Svētdienas Rīts»
SvRK — «Svētdienas Rīta Kalendārs»
SvtL — «Svētku Laiks»
SZv — «Sidraba Zvani»
ŠkŽyc — «Школа і жыцьце»
T — «Taisnība»
Taur — «Taurētājs»
TAV — «Talsu Apriņķa Vēstnesis»
TB — «Tautas Balss»
TD — «Ticība un Dzīve»
TēvKal — «Tēvijas Kalendārs»
TieslMV — «Tieslietu Ministrijas Vēstnesis»
TIzgl — «Tautas Izglītība»
TkB — «Tukuma Balss»
TlAv — «Talsu Avīze»
TlB — «Talsu Balss»
TlD — «Talsu Dzīve»
TlV — «Talsu Vēstnesis»
TN — «Talsu Novads»
TNed — «Teātra Nedēļa»
Tr — «Trauksme»
Trib — «Tribīne»
TrM — «Трудовая мысль»
TSanDz — «Tērvetes Sanatorijas Dzīve»
TsK — «Taisnības Kalendārs»
TSrg — «Tēvijas Sargs»
TukB — «Tukuma Balss»
TZ — «Tukuma Ziņas»
TV — «Teātra Vēstnesis»
Ugndz — «Ugunsdzēsējs»
Univ — *«Universitas»*
UzN — «Uz Nākotni»
V — «Vārds»
Vāc — «Vācelīte»
Vad — «Vadītājs»
Vaiņ — «Vaiņags»
ValkB — «Valkas Balss»
Valm — «Valmierietis»
ValmA — «Valmieras Avīze»
VAt — «Ventspils Atbalss»
Varv — «Varavīksne»
VAv — «Ventspils Avīze»
VB — «Ventas Balss»
VD — «Valsts Darbinieks»
VDB — «Valsts Darbinieku Balss»
Vdz — «Vidzemnieks»
Vēj — «Vējava»
VG — «Ventspils un apkārtnes studējošo biedrības Gadagrāmata»
VidzV — «Vidzemes Vēstnesis»
VietDz — «Vietējā Dzīve»
Virz — «Virziens»
Vng — «Vanags»
VntAp — «Ventspils Apskats»
Vrd — «Vārds»
VV — «Valdības Vēstnesis»
Z — «Zemkopis»
ZaļVGr — «Zaļās Vārnas Gada Grāmata»
ZB — «Zemgales Balss»
ZDrT — «Zemnieku Drāmas Teātris»
ZDzK — «Zemes Dzimtenes Kalendārs» (s-bas «Zeme» izd. Valmierā)
ZemgD — «Zemgales Dārzos»
ZemIer — «Zemes Ierīcība»
ZemnD — «Zemniku Draugs»
ZGg — «Zemnieku Gadagrāmata»
ZiedDom — «Ziedošā Doma»
Ziem — «Zieme|nieks»
ZLKal — «Zieme|-Latvijas Kalendārs»
Zlt — «Zeltene»
Zm — «Zeme»
ZmB — «Zemes Bolss»
Zmg — «Zemgalietis»
ZmgD — «Zemgaliešu Domas»
ZmgDrb — «Zemgales Darbs»
Zmglp — «Zemgalieša» literāriskais pielikums
ZmgSv — «Zemgales Svētdiena»
ZmgZ — «Zemgales Ziņas»
ZmkSl — «Zemkopju Saule»
ZmLtv — «Zieme|-Latvija»
ZmnB — «Zemnieka Balss»
ZmnZ — «Zemnieka Ziņas»
ZS — «Zemes Spēks»
Zv — «Zvans»
ZVrn — «Zaļā Vārna»
ZvZK — «Zvārguļa Zobgala Kalendārs»
ZZmg — «Zaļā Zemgale»

1918

ATSEVIŠĶI IZDEVUMI

Hilners G[othilfs]. Ernests Gliks, latviešu bībeles tulks, miera darbos un kara briesmās. R., Hekers, 1918. 87 lpp.

«Nākotnes Domas». Literārisku, sabiedrisku un zinātnisku rakstu krājums. I. Valkā, 1918. «Kultūras Balss». 52 lpp. Saturs: Plūdoņa «Mums būs vēl augt». — Plūdoņa «Tai». — Plūdoņa «Tālie krasti». — Antona Austriņa «Sanes vasara». — Plūdoņa «Kurzemnieku dziesma». — Plūdoņa «Ai jūs, manas tēvu cilas». — J. Raiņa «Ķiniešu priesteri», dz. — Plūdoņa «Ciru|sniegi», dz. — Plūdoņa «Dzirkstis zem pelniem». — Velna sēkla. Zviedru rakstnieces Maierson stāsts. Tulk. P. — P. Briņa «Daži valsts tiesību jēdzieni». — Eduarda Tomasa «Kulturālā dzīve uz laukiem». — A. Ķirhenšteina «Domas par mūsu pagātnes un nākotnes sanitārām lietām». — Rakstniecība un kritika. Aspazijas piecdesmit gadu jubileja. Antons Birkerts. — «Jaunā Latvija». Ant. Birkerts. — Dr. M. Valters. Latvijas autonomija. T. Līventāls. — J. Lapiņa «Latvija mijkrēslī». T. Līventāls. — P. Dauge. Krievijas satversmes sapulce un proletariāta uzdevumi. T. Līventāls. Kronika. Latvijas zinātniskās bibliotēkas arhīva lietā. — Vilis Hertels †. — Latvijas pašnolemšanās Savienība. — Priekš Latvijas Zinātniskās bibliotēkas arhīva saņemts

— II. Tp. 1918. 53.—124. lpp. Saturs: Andreja Kurcija «Oda». — Šamisso «Atraitnes lūgšana», dz. — Jūlija Rozes «Pie Pērnavas jūras līča», dz. — K. Skalbes «Uz jūras», dz. — Ant. Austriņa «Aiz loga bērzs man zeltu», dz. — J. Kārkliņa «Klusuma valoda», dz. — Antona «Ieroči». Skice. — E-as Venski «Atmoda». Asociāciju zīmējumi. — K. Kautska «Demokrātija un diktatūra». — J. B. «Dzimtenes pētīšana». — Birutas Skujeniek «Piezīmes par dai|runāšanu». — A. Ķirhenšteina «Latvju dabaszinātniskā literatūra». — P. Briņa «Daži valsts tiesību jēdzieni». (Beigas.) — Rakstniecība un kritika. Materiālistiskās mākslas kritikas 25 gadu jubileja latvju rakstniecībā. A. Birkerts. — Plūdoņa lirika. A. Birkerts. — Valsts, viņas vara un forma, sastād. Fr. Vītoliņš. J. B. — Savienība. Rakstu krājums. J. B. — D. Resels. Kooperācija un nacionālie uzdevumi. J. B. — Tuberkuloze pie bērniem. Sarakst. A. Ķirhenšteins. Dr. A. Priedkalns. — Kronika. Latviešu skatuves mākslas 50 gadi. K. Hamsters. — Dai|runāšanas vakari. — Radošais darbs kultūras pasaulē. — Georga Brandesa domas par jaunu laikmetu literatūrā. — Kultūras pasaules zaudējumi pēdējā pusgadā. — «Kultūras Balss» pilna biedru sapulce. — Gūstekņi, sniedzat materiālus un savas atmiņas. — Uzaicinājums glezn otājiem. — Neaizmirstiet pabalstīt Latvijas Zinātnisko bibliotēku-arhīvu. — Atbildes. Sludinājumi.

Skalbe Kārlis. Atspīdumi. Laika tēlojumi. Vāku zīm. J. Saukums. R. — Pēterpilī [1918]. J. A. Kukurs. 80 lpp. *Rec.: [Austriņš A.] Fra.* — JLt I, 44. lpp.; *Dz[iļleja] K.* — LD 1

Vecozols Jūlijs. Riga und die Düna im Spiegel der lettischen Volksdichtung. Sonderabdruck aus der «Schweiz» mit einem Nachtrag: Über den Einfluss der Volksdichtung auf die moderne lettische Litteratur. (Dem Schweizerischen Komitee zum Studium der lettischen Frage überreicht vom Verfasser.) Bern. (Verlag A. Francke.) 1918. 11 S. Rec.: N. N. — Deutsche Rundschau, 1918. aug.; *X. X. — Die Ostsee,* 25. jūn.

RAKSTI LAIKRAKSTOS, ŽURNĀLOS U. C.

Ādolfs Dobelis miris. DzZ 139, Ld 199, RLA 249
Aizliegtu grāmatu krātuve. BZ 79
Amerikas latviešu dailes garša. AmV 14 (Nenobeigts)
«Atbalss taigā». Melnā Alkšņa drāma. BZ 72
«Atvase». [Pirmā num. raksturojums.] BZ 44
«Baltijas Ilustrētais Laikraksts». BZ 149
«Baltijas Ziņas» [un pārējā prese]. BZ 6
«Baltische Blätter für Theater und Kunst». BZ 150
«Baltische Ilustrierte Zeitung». Ld 53
«Baltische Illustr. Ztg.», 2. num. Ld 66
«Cīņa» un «Brīvais Strēlnieks». Ld 34
Darbu atjaunojot. JL 1
Darbu sākot. KV 1
Divpadsmitā stunda! [Par «Sark. Karoga» aizliegšanu.] SrK 8
Dr. Kārlis Hauptmans. BZ 9
Droši uz priekšu! [Ievads, gaitu sākot.] Drupr 1
Drukots vords pi Baltijas latvišim. JDry 17
«Dryvas» 10 godu. JDry 9
Dzejas un dzīsmas vokori Rēzeknē 9, VI. JDry 14
Dzejnieks un dzejiskā iedvesme. [Pēc Anselma Heines.] BZ 17
«Dzimtenes Kalendārs» 1919. [gadam]. Sabiedr. «Zeme» druk. un izd. BZ 154
Edmonds Rostāns †. JZ 19
Edmonds Rostāns †.JV 11
Fricis Vītoliņš †. Ld 199, RLA 247
Gaitu atjaunojot. BV 1
Georgs Šimels miris. Ld 181
Grāmatu centrāle Leipcigā. BZ 7
Ģimenes laime. Joks 1. cēl. Latv. pārstrādājis Ed. Alainis. BV 23
Idejas un dzīve. BZ 100
Ievadam. Atdz 1/2
Ievadam. BIL 1
Jaunā gaitā. [Scd. programa.] Scd 1
«Jaunais Vārds» (1. numurs). Ld 226
Jaunas ārzemnieku avizes Rīgā [«Наши дни» un «Рижское слово», un Latvija.] «Latvijas Balss» paraugnum.
Jaunie laikraksti. [«Sociāldemokrāts» un «Uz Priekšu».] JZ 7
Jauns krievu laikraksts «Naši dņi». JZ 25
Jauns laikraksts. [«Baltijas Ilustrētais Laikraksts».] BZ 1
Jauns latviešu laikraksts. [«Karūgs».] JLt 6
Jēkabs Dravnieks. DzZ 114
Jēkabs Rozentāls-Krūmiņš †. BZ 62
Jēkabs Rozentāls-Krūmiņš †. RLA 162
Jelgavā, 6. aug. [Latviešu kultūra un vācu kultūra.] DzZ 92
Jelgavā, 17. aug. [Latv. inteliģences tagadējais stāvoklis.] DzZ 97
Jelgavā, 24 sept. [Kultūras pasākumi Latvijā.] DzZ 113
Jelgavā, 1. okt. [Ievads «Dzimt. Ziņām», iznākot ik dienas.] DzZ 116
Jelgavā, 31. dec. [Vecās redakcijas atvadīšanās.] DzZ 190
Kā Pēters Rozegers kļuva par dzejnieku. BZ 52
Kas ir «apdāvināts»? BZ 73
«Kurzemes Vārds». Ld 229
«Kurzemes Vārds». Upr 9
«Laika Zobs». Kalendārs 1918. gadam. BV 27

Laikrakstu apskats. [«*Das neue Deutschland*» par «*Mitauische Zeitung*» redaktoru Dr. Janke.] JZ 2
Laikrakstu apskats. [Polemika ar «Uz Priekšu».] Scd 13
Lasītājiem. [«Savienības» programa un mērķi.] Sav 1. lpp.
Latgales «Jaunā Dryva». JLt 3
Latgales nedēļas laikraksta «Dryva» 10 gadu jubileja. Ld 86
Latgale un Latvijas inteliģence. Ld 102
Latgalīšu avīzes Krīvijā. JDry 34, 35
Latv. Pilsēt. Teātris. [Ostrovska «Draiskule».] RLA 224
Latviešu Draugu Biedrības sap. 30. apr. Rīgā. BZ 2, DzZ 56, RLA 100, Zv 62. un 63. lpp.
Latviešu teātra jautājums [Rīgā]. RLA 1
Latviešu garīgā kultūra kā ierocis savas valsts izbūvei. JZ 13
Latviešu periodiskie izdevumi pirmā kara gadā (1914). DzZ 106, 112
Latviešu prese Padomju Krievijā. Ld 190
Latviešu prese Krievijā. RLA 129
Latviešu prese. Zm 1
Latviešu Nacionālais teātris. [Valkā.] Ld 36
Latviešu teātra nākošā sezona. RLA 201
Latviešu Pagaidu Nacionālais teātris. Ld 198
Latvijā pašlaik iznāk sekoši laikraksti. PVV 2
«Latvijas Balss». [Paraugnumurs.] JZ 28
Latvju rakstnieku un žurnāl. arodbiedr. sap. BV 35, BZ 198, JV 25, JZ 36, Ld 250
Līdzstrādniekiem. Atdz 1/2
«Naši dni». [Pirmā nr. raksturojums.] BZ 189
«Наши дни». [Pirmā nr. raksturojums.] Ld 239
Padomju Baltija. SrK 10
Pagaidu Valdības pavēle 14. dec. [«Sarkanā Karoga» aizliegšana.] PVV 2
«Pagaidu Valdības Vēstnesis». [1. numurs.] Ld 242
«Pagaidu Valdības Vēstnesis». [Ievads, gaitu sākot.] PVV 1
Pārpratums vai gribēšana pārprast? [«*Rig. Ztg.*» par «Līdumu».] Ld 242
Pasaceišonas ar baltīšim lītā. [«J. Drywas» nodaļa «Nū Baltijas».] JDry 15
Par tā saukto «Latviešu Pagaidu Nacionālo Teātri». RLA 225
Pēters Nansens. BZ 82
Pēters Rozegers †. BZ 49
«*Postimees*» par «*Baltische Illustrierte Zeitung*». Ld 54
Preses brīvība. [Laikraksta «Uz Priekšu» aizliegšana.] Drupr 1
Preses priekšstāvju informācijas sēdes. BZ 173
P. Rozegera dāvana. BZ 57
Puriņu Klāvs. JZ 23
Rabindranata Tagores «Pasts». BZ 17
Rīgā atgriežoties. [«Līduma» pārcelšana no Valkas uz Rīgu.] Ld 230
Rīgā, 1. maijā. [Ievads, gaitu sākot.] BZ 1
Rīgas laikraksti. Ld 53
«Rīgas Latv. Avīzes». [Par «Līdumu».] Ld 200
«Rīgas Latv. Avīze» [un Latv. Pagaidu Nacion. teātris]. Ld 177
Rīgas preses priekšstāvju apspriede 22. nov. JZ 8
Rīgas Latv. Pilsēt. Teātris. [A. Brigaderes «Ceļa jūtīs».] RLA 211
Rīgas pilsētas teātra lietā. BV 74
«Rižskoje slovo». [Pirmā nr. raksturojums.] JZ 27, Ld 241
«Sarkanais Karogs». Valkas strādnieku Padomes laikraksts. Ld 227, JV 3
Sēnalu literatūras apkarošana Vācijā. BZ 69
Skatu spēles skola pie nacionālteātra Kristiānijā. RLA 21

Skolnieku kalendārs 1918./19. mācības gadam. Sastād. K. Kārkliņš. Ld 174
«Sociāldemokrāts». Upr 2
Tērbata vienīgais garīgais centrs? Ld 116
T. H. Panteniuss †. RLA 236
Uz dzimtenes zemes. [JnR izdošana Liepājā.] JnR 22
Uz greiza slīpuma. [Par administratīvā kārtā apturētiem laikrakstiem — «Uz Priekšu» un «Droši Uz Priekšu».] JL 1
«Uz Priekšu». [Ievads, gaitu sākot.] Upr 1
«Uz Priekšu». [Pirmais nr.] Ld 223
Virsaitis Imanta. Latv. teika no G. Merķeļa. BV 27
Viskrievijas Padomju žurnālistu kongress. Upr 7
Voceši kai kulturas neseji Krīvijā. JDry 7
Zelma Lāgerlef. BZ 179
Zeltmata «Sarkanās lilijas» II izdevums. BZ 148
Zozefēns Peladons †. BZ 61
Žurnālists Ādolfs Dobelis †. BZ 149
Žurnālists Fr. Vītoliņš †. DzZ 137
* — * Kā lai noskaidro? [Ārzemnieku informācija par latviešiem.] Ld, 67
— Kultūras jubileja. [Latv. teātra 50 gadi.] Ld 75
-a. Iz latviešu strādnieku preses vēstures. StrA 15
-a- Pēterpils vēstule. [Latv. mākslas dzīve.] JZ 36
-ag- Rīgas Latv. Pils. Teātris. [F. Molnāra «Velns».] BZ 110
— Rīg. Latv. Pils. T. [A. Brigaderes «Ceļa jūtīs».] BZ 112
— Rīg. L. P. T. [Blaumaņa «Skroderdienas Silmačos».] BZ 116
— R. L. P. T. [K. Šēnhera «Velns sievietē».] BZ 118
— Rīg. P. L. T. [Gordina «Bārenīte Hasja».] BZ 120
— R. L. P. T. [Ostrovska «Draiskule».] BZ 124
-ag- un Paula Jēger. Rakstnieku vakars 7. IX Rīgā. BZ 109, RLA 208 (M.)
-e. Liepājas Jaun. Teātris. [Rob. Valtera «Tornī».] KV 26
— Liepājas Latv. Teātris. [M. Dreiera «Sieviešu ienaidnieks».] KV 6
— Liepājas Latv. Teātris. [E. Rozenova «Ogļraktuvēs».] KV 11
— Liep. Pils. Teātris. [Heijermansa «Ķēžu locekļi».] KV 18
-f- 2 miljoni rubļu latviešu kultūras un mākslas mērķiem. Ld 102
-k. Berlīnes teātri. BZ 112
-k- Rabindranats Tagore. BZ 116
kl. Latviešu nacionālā teātra lieta. Ld 93
l. [*Pēteris Blaus.*] Rīg. L. P. T. [R. Blaumaņa «No saldenās pudeles».] BZ 138
-l. [*Pēteris Blaus.*] Andrejs Mezīts †. BZ 138
— «Jaunā Latvija». Mēnešraksts. BZ 49
— Rīgas Latv. Pils. Teātris. [3 viencēlieni 2. X.] BZ 130
— Vai noziedznieku stāsti var būt derīgi? [Sēnalu lit.] Ld 177
-l- [*Pēteris Blaus.*] Rīg. L. P. T. [Blaumaņa «Ugunī».] BZ 193
-m- Zemnieku Kalendārs 1918. [gadam]. Zm 2
-mp- Voldemāra Teikmaņa bēres Drustos 21. martā. RLA 79
-n- Kristaps Šuberts †. Ld 72
-o- Zvans. Nr. 1. Ld 58
-ol- Jaunā Laika grāmata 1918. g. J. Rauskas izd. Ld 17
— Zemnieku Kalendārs 1918. g. Ld 17
-r- Atbalss taigā. Melnalkšņa drāma. Ld 15
— Ģimenes Kalendārs 1919. g. Ld 197
-rs. Krievu prese revolūcijas dienās. BZ 93
-s. Jēkabs Rozentāls-Krūmiņš. Taur 407. lpp.
— Latviešu «nacionālā» teātra projekts. BV 19
— Rīgas Latv. Pils. Teātris. [R. Blaumaņa «Indrāni».] RLA 205

-*s*- Pilsētas Latv. Teātris. [Šillera «Laupītāji».] RLA 235
-*t*- Rīgas vēstules. [Laikraksti.] Ld 91
-*tis*. Žurnālists Fr. Vītoliņš †. BZ 147
-*ž*- Sarkanās lilijas. Zeltmata sakopoti sacerējumi I. RLA 244
-*x*- Jaunais dramatiķis J. Jēps-Baldzēns. BZ 150
Abramovičs A. A. Mācība par mīlestību un daiļumu. (Džona Reskina piemiņai.) JDry 32, 33
Aizviķnieks. Nepieciešama vajadzība. [Par «Amerik. Vēstnesi».] AmV 17
Akmens J[*ānis*]. Lasītājiem! [«Balt. Vēstn.» redaktora pienākumus uzņemoties.] BV 5
— Skaidrās dvēseles dzejniekam. (Apsīšu Jēkabam [Jaunzemam] viņa 60. dzimšanas dienā.) BV 11
[*Akuraters Jānis*] *J. Ak.* Berlīnes laikraksts [«*Berl. Tagebl.*»] par Latviešu Operu un Rīgas Latv. Teātri. JLt 498. un 499. lpp.
— Latviešu Nacionālais Teātris. JLt 107.—110. lpp.
— Latviešu teātra piecdesmit gadi. JLt 189.—191. lpp.
— *J. Ak.* Neīstu briljantu cienītāji. [Latv. jaunā paaudze un māksla.] JZ 61
— *J. Ak.* Orientācijas. JZ 3
— Par nacionālo teātri. [Atreferējums.] Ld 55
— Piezīmes par latviešu mākslu un kultūru. Ld 149—152
— *J. Ak.* Priekšlasījumi Rīgā. JLt 123. lpp.
— *J. Ak.* Rakstnieku vakari. JLt 503. lpp.
— Rūdolfs Blaumanis latviešu teātrī. JLt 301.—307. lpp.
— Tiesības mūsu mākslai! BV 17
[*Apsītis Augusts*] *Apsesdēls*. Cerības. Upr 14
— *Apsesdēls*. Pārpratuma novēršanai. [Par zīmīti Trauberģim.] SrK 9
Āronu Matīss. Prof. P. Šmita Latviešu mitoloģija. BV 36
A-tis. Tautas rakstnieks Apsīšu Jēkabs. (Atmiņai rakstnieka 60. dzimšanas dienā.) BZ 199
[*Austriņš Antons*] *Fra*. Atspīdumi. K. Skalbes laika tēlojumi. JLt, I, 44. lpp.
— Blaumanis un Vidzeme. JLt 309.—315. lpp.
— *Fra*. Kaudzītes Matīsa jubileja. JLt 344. un 345. lpp.
— *Fra*. Par Aspaziju. (1868—1918.) JLt 119.—121. lpp.
«*Baltische Ztg.*». Kultūrpolitika un valsts politika. BZ 17
[*Bebris Juris*] *Bideru Juris*. Kāds ievērojams latviešu literatūras pieminekļis. [Tolgsdorfa katķisms no 1585. g.] Ld 132
Becenbergers [*Adalberts*], *prof*. Par Baltijas tautām. Ld 66
«*Berlin. Tagebl.*». Karš, grāmatas un laikraksti Vācijā. BZ 72
[*Bērziņš Arturs*] *A. B.* Ādolfs Dobelis †. JLt 508. lpp.
— *A. B.* Ādolfs Dobelis. Ld 201
— *A. B.* Apsīšu Jēkabs. (Atminoties rakstnieka 60. dzimšanas dienu.) JZ 11, 12
— Aspazijas «Guna» [RLPT]. JZ 32
— Bernharda Šova «Pigmalions». [RLPT.] JZ 10
— *A. B.* Blaumaņa lugas Rīgas Latviešu Teātrī. JLt 499. un 500. lpp.
— *A. B.* Izpostītā Latvija. Ed. Virzas. JLt 429. lpp.
— Karaļa Čudrakas «Vazantazena». [RLPT.] JZ 34
— *A. B.* Latviešu Almanahs ar kalendāru 1919. g. Ed. Vulfa red. JZ 27
— *A. B.* Latviešu Pagaidu Nacionālā Teātra jaunā sezona. [A. Niedras «Zeme».] JLt 418.—420. lpp.
— *A. B.* Latviešu teātra pirmie soļi. JLt 500.—502. lpp.
— *A. B.* Līnis murdā. No Puliera Padēla. [Ed. Vulfa.] Ld 205
— Piezīmes par teātri. JZ 21
— Rīgas Latv. Pilsētas Teātris. [Gētes «Fausts».] JZ 3

[*Bērziņš Arturs*] *A. B.* Rīgas Latv. Teātris. Ld 213
— *A. B.* Rīgas vēstules. II Rakstnieku vakars 7. IX. Ld 164
— *A. B.* Rīgas vēstules. IV. Rīgas Latviešu teātrī. Ld 187
— *A. B.* Rūd. Blaumaņa «Maija». JLt 421. lpp.
— Teodora Valdšmita jubileja. [Šekspīra «Venēcijas tirgonis».] JZ 13
«Biloje». L. Tolstoja apbedīšana pirms viņa nāves. BZ 4
Birkerts A[*ntons*]. Aspazijas piecdesmit gadu jubilejā. ND I, 40.—42. lpp.
— «Jaunā Latvija» Nr. 1. ND I, 42.—44. lpp.
— Materiālistiskās mākslas kritikas 25 gadu jubileja latvju rakstniecībā. ND II, 102. un 103. lpp.
— Plūdoņa lirika. [1. III lirisku dziesmu. 2. *Via dolorosa.*] ND II, 103.—105. lpp.
B. J. Savienība. I un II krājums. ND II, 106. un 107. lpp.
B. R. Latviešu teātris. [Liepājā.] LpZ 14
Br. A. Aktiera Teodora Valdšmita 25 gadu skatuves darbība. DzZ 160
Brigadere Anna. Iz atmiņām par Blaumani. (10 gadu nāves dienas piemiņai.) [Ar Blaumaņa ģimetni.] DKal 1919. gadam 78.—84. lpp.
C. «Zeme». Nr. 4. Ld 104
Dauge Aleksandrs. Kultūra un māksla. Taur 280.—284., 390.—393. lpp. (Nenobeigts)
Drm. Latviešu teātra 50 gadu pastāvēšana. RLA 126
— Latviešu teātris. [A. P. Čehova 4 cēlienu drāma «Trīs māsas».] RLA 24
— Māsa Beatrise. M. Meterlinka mistērija trijos cēlienos. RLA 41
[*Draudiņš Teodors*] *T. D.* Maskavas Latv. Teātris. JV 1
D-ts. Latviešu teātra lietā. JL 17
Dzelons A. «Amerikas Vēstneša» nākotne. AmV 17
Egle K[*ārlis*], *skolot. un rakstnieks.* Druviena. Paskaidrojums. [Sakarā ar rakstu «Līduma» 210. nr., kur viņš apzīmēts par lielinieku.] Ld 221
[*Egle Rūdolfs*] *R. E.* Daumanta «Rožu ziedi». JLt 126. lpp.
— *R. E.* Krievu rakstniecība un māksla JLt 126. lpp.
— *R. E.* Intīma drāma. JLt 125. lpp.
— Ritma mistika. [Par A. Beliju.] JLt 505.—507. lpp.
— Savādnieka dienasgrāmata. [A. Belija.] JLt 504. un 505. lpp.
Eglīts Viktors. Aspazijas vieta mūsu literatūrā. Ld. 222—224
[*Ērss Ādolfs*] *A. E.* Antons Skrinda †. JLt 125. lpp.
— *A. E.* Bura. Latvju daiļrakstniecības krājums. Sakop. J. Kārkliņš. JLt 46.—48. lpp.
— *A. E.* Kad lielgabali runā. J. Kārkliņa dzejoļi. JLt I, 45. lpp.
— Latgaliešu rakstniecība. Ld 158—160
— *A. E.* Lauku ziedi. Jaunības raksti IX. Sakop. J. Grīns. JLt 352. lpp.
— *A. E.* Maiņās un maldos. Ādolfa Dobeļa dzejoļi. JLt 45. lpp.
— *A. E.* Taurētājs Nr. 7/8. Ld 227
F. Rakstnieku vakars Cēsīs 14. nov. Ld 220
Franss Anatols. Domas un aforismi. LtK 1919. gadam 142. un 143. lpp.
Freidenfelds Fr. Reliģija Aspazijas rakstos. AmV 14—16
Freijs J. A. Pie galda! Pie galda! [JnR izdošanas pārcelšana uz Liepāju.] JnR 22
Freijs J. A., J. Inķis. «Jaunajam Rītam». [Liepājā iznākot.] JnR 22
Freinbergs K[*ārlis*]. Jaunā Rīgas Teātra atjaunošana. JV 19
— Jaunā Rīgas Teātra lietā. JV 22
— F. Jonatāns Svifts. Taur 395.—397. lpp.
— Rīgā vajadzīgs īsts mākslas teātris. JV 8
[*Gruzevskis Žanis*] *G.* Teātra jautājums. Upr 22
[*Ģersons Ādolfs*] *A. V.* Alojas kalendārs 1919. g. Ld 212

[Ģersons Ādolfs] *A. V.* «Atdzimšana» 1. un 2. num. Ld 15
— *A. V. Die Stimme der Heimat. Von Ida Boij-Ed.* Ld 66
— *A. V.* «Dzimtenes Kalendārs» 1919. g. Sabiedr. «Zeme» izd. Ld 206
— *A. V.* «Jaunā Latvija» Nr. 1. Ld 24
— *A. V.* «Jaunā Latvija» Nr. 2. Ld 68
— *A. V.* «Jaunā Latvija» Nr. 3. Ld 98
— *A. V.* Latvijas vēsturiski — etnogrāfiski — literāriskais dienu kalendārs. Sastādījis A. Melnalksnis. Ld 225
— *A. V.* Pirmās vagas. Jaunības raksti III. J. Kārsteņa sakopojums. Ld 212
— *A. Ventmalnieks.* Sengrieķu filozofs Platons par valsti. Ld 12, 13
— *A. V.* Trīs domas. [L. N. Tolstojs par valdību, revolucionāriem un tautu.] Ld 6—8
Hamsters K[*ārlis*]. Latviešu skatuves mākslas 50 gadi. ND II, 110. un 111. lpp.
Hansens Emanuēls — «*Politiken*». Kā L. Tolstojs rakstījis. BZ 35
— L. Tolstoja piemiņai. BZ 38
Harts Jūlijs. Nemirstība. DKal 1919. gadam 115. lpp.
Izgl. kooperat. «*Kultūras Balss*» *valde.* Autoru un apgādnieku ievērībai. Ld 49
J. Melnais Alksnis. «Apakšā krēsla, migla un nakts. Ne dziesmas, ne stāsti.» Ld 46
-J.- Rīg. Latv. Pilsētas teātris. [Šekspīra «Spītnieces precības».] RLA 254
J-āns A.[*Andrejs Vičs.*] Mūsu tautas izglītības īss vēsturisks raksturojums. DKal 1919. gadam 116.—127. lpp.
Jansons-[*Brauns*] *J*[*anis*]. Vēstules. Taur IV, 232.—236. lpp.
Jaunsudrabiņš J[*ānis*]. Janis Rozentāls. Taur IV, 213.—219. lpp.
[*Jaunzems Jānis*] *Apsīšu Jēkabs.* Atsauksme A. B[ērziņa] kungam. JZ 17
Jēger Paula. Aspazijas «Ragana» Latv. teātrī. (Skatuves tēlojuma iztirzājums.) BZ 114
Jonass Jonassons †. JLt 398. lpp.
K. Latviešu Pagaidu Nacionālā Teātra lietā. Ld 167
— Lauki un kultūra. Ld 164
— Rakstnieku vakars Valkā 20. okt. Ld 197
— Teodora Valdšmita jubileja. BZ 177
[*Kalniņš Juris*] *Pr.* Apsveicināšanās. [Par J. Cimzes atstātiem manuskriptiem.] Zv 29. un 30. lpp.
— *Pr.* Mūsu «Zvana» uzdevums. Zv 1. un 2. lpp.
— *Pr.* Tautas lasāmā viela. RLA 38
[*Kārkliņš Ernests*] *Zlt.* Blaumaņa piemiņai. (10 gadu nāves dienā.) BZ 105
— *Zlt.* Dubura ideāli. (Nāves dienas piemiņai 4./17. jūnijā 1916. g.) BZ 41
— *Zeltmatis.* Dubura mūža pēdējais gads. (Biogrāfiski materiāli.) Ld 128, 130, 131, 136, 137, 175, 177—184
— *Zeltmatis.* Jānis Asars kā aktieris. (Piemiņas lapiņa 10 gadu nāves dienai.) BZ 103
— *-tis.* Kultūras dzīve ieņemtā Vidzemē. RLA 80
— *Zeltmatis.* Latv. Pagaidu Nacion. Teātra izrādes. [Ed. Vulfa «Svētki Skangalē» un Ibsena «Būvmeistars Zolness».] BZ 155
— *-tis.* Latv. pils. teātris. [Blaumaņa «Indrāni».] BZ 106
— *Zlt.* Latviešu skatuves mākslas 50 gadu jubileja. BZ 26, 32, 35, 38, 41, 43, 52, 58
— *-tis.* Latviešu teātri Krievijā. RLA 84
— *-tis.* Latviešu teātri Vidzemē. RLA 47
— *Zlt.* Latviešu teātris ceļa jūtīs. Zv 10.—14. lpp.
— *-atis.* Latv. rakstnieka [Ed. Vulfa] vakars. RLA 76
— *Zlt.* Rīgā, 31. augustā. [J. Asars, Emīls Dārziņš.] BZ 103
— *Zeltmatis.* R. L. P. T. [«Spītnieces precības».] BZ 158

[*Kārkliņš E.*] *Zeltmatis.* R. L. P. T. [«Uz Rīgu».] BZ 166
— *Zlt.* R. L. P. T. [B. Sova «Pigmalions».] BZ 176
— *Zlt.* R. L. P. T. [Šekspīra «Venēcijas tirgotājs».] BZ 180
— *Zlt.* R. L. P. T. [Gētes «Fausts».] BZ 189
— *Zlt.* Simfoniju un pantomīmu vakars Rīg. Latv. Biedrībā. [Biruta Skujeniece un K. Hamsters.] RLA 94
— *Zeltmatis.* Vācieši un latv. teātris. BZ 108
— *Zeltmatis.* Vecais un jaunais. «Zūpu Bērtulis». (Režisora piezīmes.) RLA 131
Kārkliņš K[*ārlis*]. Blaumanis kā dramatiķis. JLt 388.—395. lpp.
[*Kaudzītes Reinis*] *R. Vidzemnieks.* Kurzemes katoļticīgie latvieši un viņu valoda baznīcas rakstos. BV 139
Kirkeby Ankers. Pie Knuta Hamsuna. BZ 58
Kobers A. H. Piezīmes par kritikas psiholoģiju. BZ 64
Koroļenko Vl. Par tautu apkarošanas grēku. BV 113
K. P. «Zeme». Nr. 1—3. Ld 63
[*Kroders Arturs*] *K.* Andrejs Mezīts †. JLt 508. lpp.
— Domas par latviešu kultūru. Ld 122, 128, 130, 131, 141, 144, 145
— *K.* Fricis Vītoliņš †. JLt 508. lpp.
— *A. Krs.* G. V. Plehanovs. JLt 196.—198. lpp.
— *A. Krs.* Ilgas pēc tālā un neesošā. Ld 40
— *A. K.* Latviešu Pagaidu Nacionālais Teātris. JLt 121. un 122. lpp.
— *A. Krs.* L. L[aicena] «Latvijas valsts». JLt 50. lpp.
— Nacionālais teātris. Ld 28
— Par kultūras būtību. Ld 116
— Skats latviešu inteliģences vēsturē. Ld 74, 76—78
— *A. K.* «Zvans». Nr. 1. JLt 127. lpp.
Krols O[*to*]. Rīgas Latv. Teātru aktieru pirmā viesu izrāde Jelgavā. [K. Šēnhera «Velns sievietē».] DzZ 140
— Rīgas Latviešu Teātra 1917./18. g. sezona. BZ 1
— Rīg. Latv. Teātris. [L. Sp. Rodenšteta «Ziedonī».] BZ 5
— Rīg. Latv. T. [Raiņa «Pūt, vējiņi!».] BZ 10
— Rīg. Latv. Teātris. [Ed. Vulfa «Svešas krāsas», «Grūts uzdevums» un «Līnis murdā».] BZ 13
— Rīg. Latv. T. [A. Brigaderes «Pie latviešu miljonāra».] BZ 16
— Rīg. L. T. [Brigaderes «Raudupiete».] BZ 24
— Rīg. Latv. T. [50 gadu latv. teātra svētki, uzvedot «Zūpu Bērtuli».] BZ 28
— Rīg. L. T. [A. Bisona un A. Marsa «Mana sievasmāte».] BZ 30
— Rīg. L. T. [Joku un jautrības vakars.] BZ 39
— R. L. T. [A. Niedras «Zeme».] BZ 45
— Rīg. L. T. [T. Hāna «Turaidas roze».] BZ 50
— R. L. T. [Rob. Valtera «Tornī».] BZ 53
— Rīg. Latv. T. [Jūl. Pētersona «Cēlie mērķi».] BZ 59
— Rīg. L. T. [3 viencēlienu izrādes.] BZ 65
— Rīg. L. T. [R. Blaumaņa «Ļaunais gars».] BZ 71
— Rodrigo Kalniņa atvadīšanās benefice. [Dregeli «Labi uzšūta fraka».] BZ 8
Krs. Rīgā, 22. maijā. [Latviešu kulturālā attīstība.] BZ 23
Krūza K[*ārlis*]. Plūdons. 111 lirisku dziesmu. JLt 510. un 511. lpp.
Kuģinieks T. Redzes aploks un dzīves īstenība. BZ 126
L. Latviešu boļševiki. [Latv. laikraksts «Atbalss» pirm. nr. Ņujorkā.] AmV 5
Laizāns Povuls. Doktors Ontons Skrinda †. [Ar ģīmetni.] JDry 5
Lapiņš J[*ānis*]. Mākslas fonds. Ld 1
— Vēstule redakcijai. [Nesolidarizēšanās ar koop. «Kultūras Balss».] Ld 45

Latvijas Strādnieku, Bezzemnieku un Strēlnieku padomju valdības vārdā: Priekšsēdētājs P. Stučka, priekšsēdētāja biedri J. Daniševskis, J. Lencmanis. Latvijas Strādnieku, Bezzemnieku un Strēlnieku Padomju Valdības Manifests (17. decembrī 1918. g.). LpZ 34 [1]

Lazdiņš R[einholds]. Jaunā Latvija. Nr. 6. Ld 196

[*Lejas-Krūmiņš Teodors*] *L-Kr.* Arigo Boito †. Ld 87

— Dāņu rakstnieks Haralds Kiddē †. BZ 184

— Franču «saules dēls» [Edm. Rostāns] miris. BZ 185

— Jēkabs Rozentāl-Krūmiņš †. JLt 266. lpp.

— «Klusais» [Edvards] Keizerlings †. JLt 509. lpp.

— Luciens Ridēls †. Ld 118

— Makss Dautendejs †. JLt 509. lpp.

— *L-Kr.* Mirušie atklātības darbinieki. Ld 80

— Pasaules karš un Ibsens. Ld 167

— Pēteris Nansens †. Ld 132, JLt 246. lpp.

— Pēteris Rozegers †. Ld 108, JLt 246. lpp.

— Rakstnieka Kārļa Hauptmaņa svētki. Ld 72

— *L-Kr.* Rīgas Latviešu Teātra 3000. izrāde. BZ 189

— *L-Kr.* Rīgas I Pilsētas Teātris (vācu). [Šekspīra «Romeo un Jūlija».] BZ 153

— Rihards Foss †. Ld 87

— *L-Kr.* Šniclera «Mīlināšanās» Pilsētas I (vācu) teātrī. BZ 184

— *L-Kr.* Žozefēns Peladons *(Peladon)* †. JLt 265. lpp.

— Žozefēns Peladons †. Ld 118

«Lib. Ztg.». Par vārda brīvības atjaunošanas vajadzībām Baltijā. BZ 153

— Preses atbalss. [Par apstākļiem Krievijā, īpaši Maskavā.] DzZ 99

Lidumnieks. Mūsu vārds. [Latv. valoda un literatūra Amerikas latv. laikrakstos.] AmV 11

[*Lieknis Edvarts*] *V.* Aktiera V. Bergmaņa 10 gadu jubileja. [Viničenko «Meli».] JLt 503. lpp.

— *Ed. Virza.* Mūsu ceļš. Ld 246

— *Ed. Virza.* Par mūsu ienaidniekiem. [Par laikr. «Uz Priekšu».] Ld 242

— *V.* Rakstnieku vakars Valkā 20. okt. JLt 503. lpp.

— *V.* 16. oktobrī Nacionālais Teātris Valkā. [Vulfa «Svētki Skangalē».] JLt 502. lpp.

— *Ed. Virza.* Taurētājs. Nr. 5/6. Ld 168

«Literaturen». Kara iespaids uz literatūru. RLA 220

Livenāls T., «Kultūras Balss» valdes priekšsēd. biedrs. Vēstule redakcijai. [Atbilde J. Lapiņam.] Ld 47

M. Rīgas Latv. Pilsēt. Teātris. [B. Šova «Pigmalions».] BV 10

— Rīg. Latv. Pilsēt. Teātris. [K. Šēnhera «Velns sievietē».] RLA 217

— Rīg. Latv. Pilsēt. T. [Viencēlienu vakars.] RLA 229

— Rīg. Latv. Pilsēt. T. [Blaumaņa «Ugunī».] RLA 241

— «Skatuve» 1917. Nr. 1. BV 2

— «Skatuve» Nr. 2. BV 16

— Vincs Kudirka. RLA 151

[*Melnalksnis Augusts*] *A. M.* Garlības Merķels. ImLGr 1919. gadam, 3.—7. lpp.

— *Meln. Alksnis.* Jura Neikena kaps. Ld 92

— *Melnais Alksnis.* Piemiņas vieta. [Jura Neikena dzimtā vieta.] BZ 61

---

[1] Par šī «Manifesta» iespiešanu un vācu okupācijas varas «apvainošanu» spekulācijā LpZ 1919. 21. I tika apturēts uz 1 nedēļu. Pēc tam buržuāziskās Latvijas «pagaidu valdība» atteicās LpZ reģistrēt un atļaut izdot. *V. A.*

[*Melnalksnis Augusts*]. *M. A.* Priekš četrdesmit gadiem. Ausekļa [Krogzemju Mikus] piemiņai. AloK 1919. gadam 45.—51. lpp.
— *A. M.* Reinis Kaudzīts. (R. Vidzemnieks.) ZDzK 1919. gadam 3.—5. lpp.
Mercens Marks. Māksla kā tautas kultūras spogulis. Prl 32
[*Milbergs Gotfrids*] *G. M.* J. A. Duburs. [Ar ģīm.] LtK 1919. gadam 31. un 32. lpp.
— *Sk. Fr.* Kultūras darbs, kas gaida darītājus. [Grāmatniecībā.] DzZ 106
Minka E. Boļševiku laikraksts «Cīņa». AmV 24
— *E. M.* Kāds vārds mūsu [«Amerik. Vēstn.»] laikraksta lietā. AmV 16
N. «Brīvā Latvija». Ld 40
— «Savienība» I. Ld 24
— «Savienība». Rakstu krājums. II un III. Ld 63
— «Savienība» Nr. 5. Ld 116
O. Vēl par latviešu laikrakstiem Krievijā. RLA 131
Obšteins Fr. Atminias par Ontonu Skrindu. JDry 8, 9
Omega. Liepājas Pilsētas Teātris. [E. Rozenova «Ogļrakturēs».] LpZ 16
P. Lūgums kalendārniekiem. BZ 91
Pernestorfers E. Strādnieki un māksla. Prl 31
P. J. Sēras pēc izbijušā. [Par «Līduma» politisko platformu.] RLA 109
[*Puriņš Nikolajs*] *P. Kl.* Latviešu teātris. (50 gadu pastāvēšanas piemiņai.) BĪL 1
R. Iemesls interpelācijai. [Vārda brīvības ierobežošana.] Ld 242
— Pēterpils studentu attiecības pret «Jauno Teātri». JV 4
Reinbergs Eduards. Kārlis Jēkaba d. Cers †. RLA 117
R. J. J. Kara iespaids uz dzeju. Ld 151
[*Roze Jēkabs*] *Ligotņu Jēkabs.* Divas jubilejas. Aspazijas un Saulieša 50 gadu dzimšanas dienas gadījumā. ZDzK 1919. gadam 12.—16. lpp.
Roze Jēkabs (Līgotnis). Jelgavā 1. aug. [DzŽ jaunās redakcijas programa.] DzZ 90
— *Ligotņu Jēkabs.* Līčupe. Jēpa-Baldzēna drāma. [Rīg. aktieru pulciņa izr. Jelgavā.] DzZ 181
— *Līgotņu J.* Pirmais latviešu zemnieka tipa akmeņkalējs. (Jura Neikena 50. nāves dienas piemiņai.) Ld 99
— *Līgotņu Jēkabs.* Vētru un saules dzejniece. (Aspazijas 50. dzimšanas dienas gadījumā.) DKal 1919. gadam 84.—91. lpp.
[*Roze Jūlijs*] *J. R.* Jaunatne Nr. 1. JLt 931. lpp.
— Rīg. Latv. Pils. Teātra pirmklasīgo aktieru viesu izrāde Valkā. [Šēnhera «Velns sievietē».] Ld 214
— Rīg. Latv. Pilsētas Teātris. Ld 236
— Rīg. Latv. T. [Čudraka «Vazantazena».] Ld 248
— *J. R.* «Taurētājs» Nr. 4. JLt 271. un 272. lpp.
— *J. R.* «Taurētājs» Nr. 5/6. JLt 431. lpp.
— *J. R.* Vilis Bergmanis. Ld 169
Rozīts Pāv[ils]. Aktiera Viļa Bergmaņa 10 g. skatuves jubileja. [LPNT, J. Vinničenko «Meli».] Ld 178
— Aspazijas jubileja L. Pag. Nac. Teātrī. [«Zeltīte».] Ld 104
— «Dzintars» I. Almanahs. [Red. R. Egle, izd. P. Skrābāns Maskavā.] Ld 164
— Ed. Vulfa vakars Latv. Pag. Nac. Teātrī. Ld 109
— «Jaunā Latvija» Nr. 4. Ld 136
— «Jaunā Latvija» Nr. 5. Ld 162
— Jaunā Rīg. Latv. Teātra un «Komēdijas» aktieru viesu izrāde Valkā. [R. Valtera «Tornī».] Ld 100
— Jaunā Rīg. Latv. Teātra un «Komēdijas» aktieru viesu izrāde Valkā. [Hauptmaņa «Nogrimušais zvans».] Ld 124

Rozīts Pāv[ils]. K. Skalbes «Daugavas viļņi». Dzejoļi. Ld 167
— Latv. Pag. Nac. Teātris. [J. Pētersona «Ideālā sabiedrība».] Ld 93
— Latv. Pag. Nac. T. [Aktieru svētki.] Ld 129
— Latv. Pag. Nac. T. [H. Ibsena «Būvmeistars Zolness».] Ld 134
— Latv. Pag. Nac. Teātris. [A. Niedras «Zeme».] Ld 160
— Latv. Pag. Nac. T. [Blaumaņa «Indrāni».] Ld 171
— Latv. P. N. T. [Vulfa «Svētki Skangalē».] Ld 193
— «Potašs un Perlamutrs» izrāde Latv. Pag. Nac. Teātrī. Ld 202
— Latv. Pag. Nac. Teātra viesu izrādes Rīgas Latv. Biedr. zālē. Ld 207
— Latv. P. N. T. [Sillera «Vilhelms Tels».] Ld 210
— Linards Laicens. «Ieslēgtie». Stāsti. Ld 217
— *P. Rt.* Mana dvēsele. Lūcijas Zamaič dzejoļi. JLt 430. lpp.
— Plūdoņa «111 liriskas dziesmas». Ld 204
— Rīgas un Liepājas Latv. aktieru viesu izrāde Valkā. [Halbes «Stŗaume».] Ld 135
— Rūd. Blaumaņa piemiņas vakars Valkā. Ld 140
— Trīnes grēki. Latv. Pag. Nac. Teātris Valkā. Ld 89
— *Via dolorosa*. Plūdoņa dzejas. Ld 101
[*Runcis Ernests*] *Arnis*. Aspazija. (1868—1918.) Taur V, 309. lpp.
«Ruskij golos». Vācijas kultūra — viņas vērtīgākā manta. DzZ 174
Saliņš P. Somu laikraksti par Jani Rozentālu. Ld 34
Semkovs. Lai dzīvo atjaunotā «Pravda». Str 42
S. J. Latvijas mākslas izkopšana. BV 1
[*Skalbe Kārlis*] *K. S.* Ed. Vulfa vakars Rīgā. JLt 124. lpp.
— *K. S.* Grāmatniecības jubileja. [A. Gulbja apgādiens.] JLt 511. lpp.
— *K. S.* Piecdesmit gadu no Jura Neikena miršanas dienas. JLt 264. lpp.
— *K. S.* Rīgas Latviešu Teātris. JLt 122. lpp.
S. L. [*Luize Skujeniece?*] «Indrāni». [Izrāde Valkā.] Ld 25
— Latv. Pag. Nac. Teātra atklāšana Valkā. [J. Raiņa «Pūt, vējiņi!».] Ld 44
— «Ļaunā gara» izr. Valkā. Ld 65
— «Pazudušā dēla» izrāde Nac. Teātrī Valkā. Ld 65
— «Pūt, vējiņi!» Nac. Teātrī Valkā 25. V. Ld 70
— «Raudupiete» Nac. Teātrī. Ld 78
— R. Blaumaņa «Ļaunais gars» Valkā. Ld 48
— Viencēlienu vakars 7. apr. Valkā. Ld 30
— Žūpu Bērtulis Nac. Teātrī 50 gadu teātra svētkos. Ld 77
Spriņģis J. Igauņu apkārtceļojošā Dramatiskā trupa. [H. Anto «Kad vētra norimst».] Ld 147
Sterns Roberts. Aforismi. Taur 366.—380. lpp.
Stučka P[ēteris]. Latvija pasludināta par padomju republiku. SrK 11
— Mūsu uzdevumi Latvijas atsvabināšanā. BV 29
Straumes Jānis. Rīgas Latv. Teātris. [Sillera «Marija Stjuarte».] RLA 58
— Rīg. Latv. Teātris [Goldoni «Viesnīcniece».] RLA 89
— R. L. T. [Gogoļa «Revidents».] RLA 92
— R. L. T. [Zūdermaņa «Gods».] RLA 95
— R. L. T. [V. Meiera-Ferstera «Vecheidelberga».] RLA 98
— R. L. T. [«Ziedonī».] RLA 104
— R. L. T. [«Labi uzšūta fraka».] RLA 108
— R. L. T. [Vulfa «Svešas krāsas», «Grūts uzdevums» un «Līnis murdā».] RLA 112
— Rīg. Latv. Teātris. [A. Brigaderes «Raudupiete».] RLA 123
— Latviešu Teātra 50 gadu pastāvēšanas izrāde. [«Žūpu Bērtulis».] RLA 126
— Rīg. Latv. Teātris. [Bisona un Marsa «Mana sievasmāte».] RLA 129
— Rīg. Latv. T. [Ad. Alunāna «Kas tie tādi...».] RLA 132
— Rīg. Latv. T. [Brigaderes «Pie latviešu miljonāra».] RLA 135

Straumes Jānis. Rīg. Latv. T. Joku un jautrības vakars. RLA 138
— Rīg. Latv. T. [«Tornī».] RLA 152
— Rīg. Latv. T. [J. Pētersona «Cēlie mērķi».] RLA 158
— Rīg. L. T. [R. Valtera «Tornī».] RLA 161
— Rīg. L. T. [Miniatūru vakars.] RLA 164
— R. L. T. [R. Blaumaņa «Ļaunais gars».] RLA 170
— R. L. T. [L. Andrejeva «Mūsu mūža dienas».] RLA 191
— Rīg. L. T. [A. Niedras «Zeme».] RLA 195
— Rīg. Latv. Teātris. [Aspazijas «Ragana».] RLA 203
Styx. [*Jānis Grīns.*] Alfr. Kukurs. Ce[inieka stāsti. BV 27
— Līčupe. Drāma no J. Jēpa-Baldzēna. BV 32
— Teodora Valdšmita 25 gadu mākslinieka darbības jubileja. BV 13
[*Sudrabkalns Jānis*] *Srbk.* Ed. Vulfa vakars Valkā. JLt 267. lpp.
— Iz piezīmēm par mūsu dzeju. Ld 90—92
— *Srbk.* Iz piezīmēm par moderno vācu literatūru. 1. Jaunā paaudze. Ld 100
— Iz piezīmēm par moderno vācu literatūru. 2. Vecās tradīcijas un jaunais gars. Ld 153, 154
— *J. S.* Jāņa Straujāņa «Uz viņa krasta». Skices un stāsti. JV 26
— Latviešu Pagaidu Nacionālā Teātra pirmās izrādes Valkā. JLt 191.—196. lpp.
— *J. S.* Latviešu Pagaidu Nacionālais Teātris. JLt 345. un 346. lpp.
— *J. S.* Rakstnieku vakars Rīgā 7. sept. JLt 417. lpp.
— *Via dolorosa.* Plūdoņa dzejas. JLt 269.—271. lpp.
[*Šiliņš Nikolajs*] *Niks.* Brīvā vārda neapzināga lietošana. BV 25
Strābe A[*rveds*]. Dzīves patiesība un mākslas patiesība. Str 91
— Kara dainas. Taur IV, 223.—225., V, 292.—295., VII/VIII, 380.—385. lpp. [Nenobeigts]
Svolmans T., «Droši Uz Priekšu» izdevējs un redaktors. Avīzes «Droši Uz Priekšu» lietā. JV 22
T. Pilsonisks nacionālisms. [Polemika ar J. Akurateri.] Scd 9
Thoma Hanss. Par nesaskaņām un cīņām mākslas pasaulē. BZ 12
Tolstojs L. N. Pret varmācības propagandu. RLA 168
Tomass Eduards. Kulturālā dzīve uz laukiem. ND I, 29.—34. lpp.
[*Tomsons E.*] *E. T.* Kāds vārds biedriem strādniekiem, -cēm teātra lietā. LpZ 32
U. «Savienība» IV. Ld 98
«Usi Sometas». Par Jani Rozentālu. Tulk. Es. JV 26
«Uz Priekšu» redakcijas kolektīvs. Draudi. [Buržuāziskās Latvijas «pagaidu valdība» pret laikrakstu «Uz Priekšu».] Upr 24
V. «Latvijas Balss». [Pirmais numurs.] Ld 243
— Latvijas rakstnieku vakars Rēzeknē. Ld 86
Valkas Str. Dep. Pad. Organizācijas Komiteja. Strādniekiem. [«Sarkanā Karoga» mērķi.] SrK 1
Valtera A., J. Rapas un biedru grāmatu tirgotava un apgādniecība. DKal 1919. gadam 148.—160. lpp.
Valters M., Dr. Mūsu rakstniecība un kritika. DKal 1919. gadam 92.—95. lpp.
— Nepareizi saprasta kultūrpolītika. [Tulk. no *«Balt. Ztg.».*] BZ 17
[*Vārsbergs J.*] *J. V.* «Savienība». Rakstu krājums Nr. 1—6. BL 6
[*Vecaukums Dāvids*] *V. Dāvids.* Anrī Barbisa «Ugunī». Taur 397.—399. lpp.
— Maksima Gorkija 25 gadu rakstniecības jubileja. Taur V, 310.—312. lpp.
Vītoliņš Fr[*icis*]. J. A. Dubura piemiņai. Ld 76
— Latviešu teātra 50 gadu svētkos. Ld 75
Volters E., prof., R. Egle. Latviešu literatūras apvienošana. Ld 43
«Volžsko-Kamsk. reč». Par K. Graša diktatūru. BV 51
Vts V. Jānis Asars. Taur 394. un 395. lpp.

Vīs. V. Jauni Universālās Bibliotēkas izdevumi. JV 24
Vulfs Ed[uards]. Aizmirstie. [Zemgaliešu Biruta.] JZ 10
— Aleksandrs Mihelsons †. Taur 236.—238. lpp.
— Gerharta Hauptmaņa jaunākie ražojumi. Taur V, 312.—212. lpp.
— Novārtā atstāta latviešu rakstniecības nozare. [Memuāru literatūra.] Ld 175
— Novārtā atstāta latviešu rakstniecības nozare. [Memuāri.] Taur V, 310. lpp.
Zālīts P., prof. Dr. Atsaukums. [Viņš neesot BZ ievietoto rakstu ar parakstu «Peregrins» autors.] BZ 100
[*Zeiferts Teodors.*] Dzimtenes zināba. Ld 135
— *Teodors.* Izglītības vara uzvarēs. Ld 142
— Jende Ādams. Ld 209
— Latviešu skola. Ld 25
— *Teodors.* Mūsu kultūras jautājumi. Ld 196, 200, 203
— *Teodors.* Par vecāko latviešu grāmatniecības piemineklī. [Piezīme Bīderu Jura — Bebra rakstam.] Ld 152
— Pie Barona tēva. Ld 142
— *Teodors.* Zeltmatis. JZ 36
[*Zībergs J., An.*] «Amerikas Vēstnesis». AmV 1
Zg. Laikraksti Latgalē. BV 23

1919

ATSEVIŠĶI IZDEVUMI

Austriņš Antons. Māras zemē. Latgales tēlojumi. R. [1919], A. Gulbis. 95 lpp. [2. izd. 1922.] *Rec.: Grīns J.* — LtR 4; *Sudrabkalns J.* — LS 202; [*Zariņš K.*] *Valerijs* — BV 167; *Paegle L.* — Taur 1920, 2; *Bračs A.* — JL 1922, 4; *Švābe A.* — Rit 3
[*Birkerts*] *Antons.* J. Rainis. Monogrāfija. (Il. ar 2 ģīm. un 2 skatiem.) R. [1919], A. Gulbis. 1 lapa ģīm., 64 lpp. *Rec.: Dz[ilļeja] K.* — LSk 1920, 3
Zeiferts T[eodors]. Mūsu dzimtene. Ainas iz Latvijas dabas un vēstures. Sastādījis — —. Cēsīs, 1919. Kooperatīva sa-ba «Skola». 324 lpp. Saturs: Priekšvārds. Cēsīs, 15. septembrī 1919. g. T. Zeiferts. J. Ālunāna, Sudrabu Edžus, D. Sostes, Ausekļa, M. Siliņa, Kr. Valdemāra, N. Ozoliņa, P. Šmita, J. Raiņa, [J.] Plāķa, J. Lautenbaha, A. Pumpura, J. Krodznieka, Fr. Brīvzemnieka, Valda, A. Ķeniņa, R. Blaumaņa, J. Grīna, R. Kļaustiņa, Fr. Kārkluvalka, Plūdoņa, V. Olava, K. Mīlenbaha, J. Akuratera, L. Bērziņa, Kr. Barona, A. Bīlenšteina, Fr. Siliņa, K. Kasparsona, A. Kronvalda, Fr. Kempa, A. Ersa, A. Austriņa, A. Ventmalnieka [Ģersona], A. Vēbera, J. Reinberga, P. Strautzeļa, Kaudzītes Matīsa, Fr. Mālberģa, H. Eldgasta, J[ēkaba] Ozoliņa, G. Hīlnera, Ed. Zeibota, V. D. Baloža, P. Rozīša, A. Niedras, A. Saulieša, Aspazijas, G. Merķeļa, Fallija, J. Dns [J. Daniševska], [Johana] Voltera, J. Cimzes, A. Deglava, A. Brigaderes, Apsīšu Jēkaba, M. Skujenieka, Ed. Virzas, Fr. Bārdas, K. Skalbes, T. Zeiferta un K. Baloža darbi prozā un dzejā. Pielikumā «Autori» sniegtas īsas biogrāfiskas ziņas par krāj. ievietoto darbu autoriem. *Rec. un polemikas: Dz[ilļeja] K.* — KBA 2, 1920, 2/3; [*Siliņš Nikolajs*] *Niks* — BV 29, 37; *Zeiferts T.* — KBA 2/3

RAKSTI LAIKRAKSTOS, ŽURNĀLOS U. C.

Aizliegti laikraksti. LS 105
Alfreds Gruzīts. LS 107
Amerikas latvju laikraksti. JZ 161

Andrievs Niedra. DrB 13
Armijas Virspavēlnieka pavēle Nr. 16. [Kara cenzūra.] LRK 7, LS 99
Aspazijas un *Raiņa* darbi un nodomi. LS 109
Barona Tēvs (19. okt. 1835. g. — 19. okt. 1919. g.). BV 133
Darbā. [Ievads, gaitu sākot.] Darbs 1
Darbu atjaunojot. LL 1
Darbu sākot. Drs 1
Dr. Ernsts Serafims atkal runā. JZ 106
Edvards Vulfs. BZ 12, DgKal 1920. gadam, LS 28, StrA 15
Gaitu atjaunojot. Scd 2
Ievadam. JnD 1. lpp.
Ievērojama gadu simteņa puse. [Anna Brigadere.] BV 108
Jaunais un Garnizona Teātris Liepājā. [A. Brigaderes «Ceļa jūtīs».] StrA 187
Jaun. un Garn. Teātris Liepājā. [Gorkija «Katordznieki».] StrA 196
«Jauns likums ir, ko nes A. Kroders...» BrZ 98
J. Raiņa «Daugava». KV 140, 141
Jura Kalniņa apbedīšana. LS 76
Juris Kalniņš (Prātkopis) miris. BV 27, BZ 30, Darbs 1, JZ 28
Kārlis Kalniņš. Vdz 1
Kārlis Landers †. Vdz 8
Kas ir patiesība? Sarakst. J. Dravnieks. BV 56
Kas jauns literatūrā. GaujKal 1920. gadam
Komunisti Liepājā. [Slepenā drukātavā iespiestais «Komunists» Nr. 15.] LS 115
«Komunists». JZ 53
Ko raksta «Cīņa». LS 26
Krievu orientācija. JZ 25
Laikraksti Rīgā pēc lielinieku aiziešanas. BZ 5
Latviešu rakstniecības vakars. [11. sept.] BV 92 (*J. A*[*kuraters*]), BrZ 40 (*J. E*[*zeriņš*]), LS 139 (*J. Sudrabkalns*)
Latviešu rakstnieku un žurnāl. biedr. sap. 15. sept. LS 140
«Latvijas Sargs». [Ievads, gaitu sākot.] LS 1
Latvijas Valsts Teātris. JZ 85
Latvju rakstnieku un žurnālistu arodu biedribas sap. 13. VII. LS 85a
Latvju rakstnieku un žurnālistu arodu biedr. sap. 4. aug. [Honorāra tarifa pieņemšana.] LS 106, BV 58
Latvju Rakstn. u. žurn. arodu biedr. sap. 15. IX. BV 94, BrZ 40
Leimaņu Jānis. KV 84
Leonids Andrejevs miris. BV 98, StrA 118
Literatūra un dzīve. [Rakstnieku dzīve un nodomi.] Vdz 8
Ministrs — nekomunists un komunistu partijas biedri «oficiozā» «Latvijas Sargā». BrZ 27
Miruši latvju kultūras darbinieki. JZ 1 [26. V]
Niedra kā preses brīvības nožņaudzējs. TB 29
Niedras valstībā. TB 33
No «Līduma» līdz «Brīvai Zemei». BrZ 1
Pāvila Rozīša «Nāves vižņi». Andr. Upīša «Atkusnī». LS 113
Pašu lietā. [Atbilde A. Kroderam.] JZ 83
Pie Jura Kalniņa kapa. BV 30 (L.), BZ 33, JZ 31
Raiņa un Aspazijas atgriešanās. StrA 119
Rakstnieku sapulce 19. sept. LS 144 (L.), BrZ 44
«Revue Baltique» jaunākie numuri. VV 76
Rīgā, 12. sept. [Raiņa 54. dzimšanas dienā.] JZ 92
Rīgas prese. JZ 3
Rīgas teātra lietā. JZ 110

Sveiciens Rainim. [54. dzimumdienā.] Scd 61
Tautas balva Rainim un Aspazijai. LS 137
Tīšus melus... [Polemika ar A. Kroderu.] JZ 85
Tomsona-Valtera lietā. StrA 120
Tomsons, Valters un Traubergs. StrA 117
Valodnieciski filozofiskās fakultātes organizācijas Kolēģijas sēdes. LS 126, 130, 135, 140
Valsts un māksla. LS 107
-a- «Ministru prezidents». [A. Nagi luga Liepājas «Jaunā Teātrī».] StrA 161
— Rozenova «Pakrēšļa ļaudis». [Liepājas Skatuv. biedr.] StrA 155
-ab- Pūcīšu Ģederta [Eilenberga] nāve un apbedīšana. Zmg 32
-ds. Lielniecisma iespaids uz mākslu. [Saruna ar mākslinieku R. Zariņu.] BV 142
-e. Liepājas Jaunais Teātris. [L. Andrejeva «Mūsu mūža dienas».] KV 3
— Liep. Jaun. Teātris. [Zeltmata «Smags gaiss».] KV 6
-ej- Eberhards Krauss. BV 10
-fe- Revidenta izrāde Jaunā Teātrī Liepājā. StrA 151
-ĵĵ- Jaņa Jansona (O. Brauna) vakari. Darbs 1
-kn. Liepājas teātra lietā. StrA 184, 185
-ks- Liepājas teātra lietā. StrA 194, 196
-lds. «Ciņa». Dž. Galsvortija drāma Liepājas Jaunā Teātrī. StrA 6
-ls. «Kultūrtrēģeru» piemiņai... StrA 178
n- Rakstn. u. žurn. arodu biedr. sap. 18. dec. BV, 174
-nb.- Jaunais Teātris. [J. Raiņa «Pūt, vējiņi!».] Drs 3
-ns. Ventspils Latv. Skat. Biedrība. [I. Surgučeva «Rudens vijoles».] VAv 10
-r- «Zīļu rota». Pāv. Rozīša trioletas. BZ 37
ra. Jēps Baldzēns. (Simtās režijas gadījums.) BV 180
-ronbe- Latvijas teātri nākotnē. StrA 24
-s. Jelgavas Latv. Biedr. teātris. [Šveņķa «Smalki ļaudis» un Heijermansa «Septītais bauslis».] Zmg 178
— Jelgavas Latv. Biedr. teātris. [Alunāna «Kas tie tādi...».] Zmg 184
— Jelg. L. Biedr. t. [Akuratera «Kurzemē».] Zmg 198
-s. Latviešu laikraksti Amerikā. LS 175
s. Rakstnieks un dzejnieks Rūdolfs Muriņš †. LpA 22
-s. «Tautas naidnieks». (Rainis izdzītībā.) BrZ 28
-tis. Aizgājēju piemiņai. BV 11
xx Gluži aplams spriedums. [Plūdoņa «Latvju literatūras vēsture» par tautisko laikmetu.] Zmg 10
A. Leonids Andrejevs miris. JZ 97
— Rainis saslimis. JZ 92
[*Adamovičs L.*] *L. A.* I. Surgučeva «Rudens vijoles». Tulk. Melnais Alksnis. Vdz 22
— Kauja pie Knipskas. Drāma divos cēlienos. J. Poruka stāsta dramatizējums no Melnā Alkšņa. Vdz 15
— Vēstule redakcijai. [Atbilde Scd personīgā lietā.] Vdz 52
[*Akmens J.*] *J. A.* Bjernsona «Kad jaunais vīns zied». Nac. teātrī. BV 180
— *J. A.* Bjernstjernes Bjernsona «Pāri mūsu spēkiem» Nacion. teātrī. BV 175, 176
— *J. A.* «Dažādi ceļi». [Tijas Bangas jaunās lugas pirmizrāde Latviešu teātrī.] BV 103, 104
— *J. A.* J. Raiņa «Zelta zirgs» Nacionālā teātrī. BV 164
— *J. A.* J. Rainis. «Spēlēju, dancoju». BV 62
— *J. A.* Simsona atvadīšanās benefice. BV 111
— *J. A.* Kad dvēsele atmostas... [Meterlinka mistērijas «Māsa Beatrise» pirmizrāde.] BV 99

[*Akmens J.*] *J. A.* Latviešu teātra sezona. [Aspazijas «Ragana» un «Sidraba šķidrauts».] BV 81
— *J. A.* Māksla upurus nest. [Šēnhera «Ticība un dzimtene» pirmizrāde Rīgas latv. teātrī.] BV 93
— *J. A.* Mūsu jaunākā dzeja. 1. Pāv. Rozīša «Skanošais laiks». 2. M. Augusts [Mežsēts]. «Mākoņu pukes». BV 84
— *J. A.* Mūsu jaunākā lirika. (1. P. Rozīša «Zīļu rota». 2. «Mana grāmata», A. Kurcija. 3. J. Raiņa «Gals un sākums».) BV 57
— *J. A.* Mūsu jaunākā rakstniecība. 1) Pāv. Rozīts. «Nāves vižņi». 2) Ed. Vulfs. «Lielākas sirdis». BV 93
— *J. A.* Mūsu jaunākā stāstu rakstn. 1) J. Akuraters. «Sapņi un likteņi». 2) Lin. Laicens. «Ieslēgtie». BV 100
— *J. A.* Nacionālā teātra atklāš. izrāde. [R. Blaumaņa «Ugunī».] BV 158
— *J. A.* Raiņa «Daugavas» pirmizrāde. BV 148
— *J. A.* Raiņa grāmatas. [«Daugava» un «Jāzeps un viņa brāļi».] BV 155
[*Akuraters J.*] *J. Ak.* «*La Revue Baltique*». JZ 59
— Latviešu vēsture. [Priekšlasījums, atref. R. Kroders.] LS 12
— *J. Ak.* Latvija un Krievija. LS 64
— Nacionālā māksla. JZ 165, 166
— *J. Ak.* Nacionālā māksla Latvijā. LtR I, 31. un 32. lpp.
— Nacionālās mākslas nākotne. JZ 48
— Runa, Latvijas Nacionālo teātri atklājot. VV 75
— *J. Ak.* Valsts un nacionālā kultūra. LS 24
[*Ambainis Valdemārs*] *-mb-*. «Skudra», humora un satīras, mākslas žurnāls Nr. 1. Scd 45
B. F. Pāvila Rozīša «Zīļu rota». Ld 16
Birkerts A. Latviešu revolucionārā kustība un viņas ievērojamākie darbinieki. [Eduards Veidenbaums. Dāvids Bundža.] Taur 1/2
Blanks E. Mūsu periodiskā prese. LS 81
Blese E., cand. phil. Mūsu tuvākie kulturālie uzdevumi. BV 55, 56
Bisenieks J., agr. Vēstule redakcijai. [Paziņojums, ka viņam nav sakara ar Fr. Veinbergu.] LS 70
C. Jelgavas Latv. Biedr. teātra izrāde. [Zūdermaņa «Jāņu ugunis».] Zmg 84
— Šķiru vai tautiskās intereses? LpZ 44
Cālits Ed. Ausmā. [«Latvijas Rīta» mērķi.] LR 1
[*Caune V.*] *V. C.* Muita uz izglītību. [Nodoklis uz grāmatām Latvijā.] StrA 89
Celms J., Taut. Pad. loceklis. Vēstule redakcijai. [Atbilde «Latv. Sargam» personīgā lietā.] Scd 22
Ceļotājs. Zeltiņi. [Zeiboltu Jēkaba «Mājas naida» izrāde.] TB 111
Dauge Aleksandrs. Kultūra un māksla. Taur 1/2
Dr. Nacionālais teātris. BV 153, JZ 150
Drm. Nacionālais teātris. BrZ 101
E. Jaunais un Garnizona Teātris Liepājā. [A. Ostrovska «Ienesīga vieta.»] StrA 183
— Jaunais un Garniz. Teātris Liepājā. [G. Hauptmaņa «Fūrmanis Henšels».] StrA 190
— Par mūsu rakstniecības darbu izdošanu. BrZ 18
E-ds. Liepājas teātra labā. StrA 191
Eg. Sirmais Barontēvs vakardienas (11. nov.) manifestācijā. LS 187
Egle K. Māsa Beatrise. Morisa Meterlinka mistērija uz latviešu skatuves Rīgā. KV 97
— *K. Eg.* Mūsu māksla. KV 56, 57, 60, 63
[*Egle Rūdolfs*] *R. E.* Divas Krievijas. LAl 151.—160. lpp.
Eglīts Viktors. Brīvas Latvijas raditājs savā dzīvē un darbā. [J. Rainis.] LS 177—184, 187, 191—193

Eglīts Viktors. «Daugava». J. Raiņa sērdieņu dziesma. LS 174
— «Dažādi ceļi». Skatu luga no Tijas Bangas. LS 150
— *V. Eg.* Dievišķīgās rotaļas no Ed. Virzas. LSp 3
— *V. E.* Edvarts Vulfs. LSp 12
— *V. Eg.* Fricis Bārda. LSp 8
— *V. Eg.* Grāmatniecība. [Longa «Dafnis un Hloja» latviskojuma izdošana.] LS 191
— *V. Eg.* «Imantas pulka mēnešraksts» Nr. 1. LS 196
— *V. Eg.* «Latvijas Rīts» Nr. 2/3. LS 208
— *V. Eg.* Latvju grāmatniecība. LS 119
— «Māsas Beatrises» pirmais atkārtojums. LS 149
— Nacionālais teātris. [J. Raiņa «Zelta zirgs».] LS 207
— Nākotnes kultūras ainas. LS 223
— *V. Eg.* «Nāves vižņi». Pāv. Rozīša stāsti un tēlojumi. LSp 5
— Rūdolfs Blaumanis. TB 76—78
— *V. Eg.* Spēlēju, dancoju. Velnu nakts 5 cēlienos no J. Raiņa. LSp 10
— *V. Eg.* Sveika, brīvā Latvija! J. Raiņa dzejas. LS 220
Eliass Ģ[ederts]. Vai mūsu garīgā kultūra ir luksus. Scd 58, 59
[*Ermanis Pēteris*] *P. E.* Baltā vientulība. (Lauru zariņš A. Saulieša 50. dzimšanas dienā.) DgKal 1920. gadam
— *P. E.* Bjernsona «Pāri mūsu spēkiem» 2. daļa Nac. Teātrī. BrZ 124
— Dieviņa laudis. K. Skalbes stāsti. BrZ 111
Erss Ādolfs. Latvju mākslā pagājušā [1919] gadā. Rakstniecība. DgKal 1920. gadam
— «Māsas Beatrises» izrāde. LS 147
— Simboli un pareģojumi. LS 222
Ezeriņš J. Annas Brigader «Sprīdītis» Nacionālā teātrī. BrZ 127
— Bjernsona «Pāri mūsu spēkiem» I daļa Nac. teātrī. BrZ 123
— «Dažādi ceļi», Tijas Bangas lugas pirmizrāde. BrZ 51
— Edv. Vulfa «Lielākas sirdis». BrZ 92
— J. Raiņa «Sveika, brīvā Latvija!». BrZ 111
— *J. E.* Pāvils Rozīts. Skanošais laiks. Dzejas. BrZ 40
— *J. E.* Pēc Blaumaņa izrādes. [«Ugunī» Nac. teātrī.] BrZ 107
— «Zelta zirga» pirmizrāde Nac. Teātrī. BrZ 112
[*Freibergs A.*] *Izdevējs.* «Patiesības Balss» pirmā darbības gada pārskats. PtB 18/19
— *Izdevējs.* Uz Tavu vārdu. Ievads. [Gaitu sākot.] PtB 1
[*Freivalds E.*] *E. Fr.* Prof. Balodis kā politisks lektors. BrZ 46
Gols J. Mākslai. Taur 1/2
[*Grēviņš V.*] *V. G.* Gadu maiņās. Scd 1
Grīns J. Atkusnī. Andr. Upīša noveles. LS 177
— *J. Gr.* «Kad jaunais vīns zied». [B. Bjernsona komēd. Nac. Teātrī.] BrZ 128
— Lielākas sirdis. Ed. Vulfa stāsti. LS 182
— Māras zemē. A. Austriņa Latgales tēlojumi. LtR 120. lpp.
— *J. Gr.* Nāves vižņi. P. Rozīša. BrZ 40
Gulbis A[nsis]. Latvju grāmatniecība. [Iesniegums ministru prezidentam.] LS 117
[*Ģersons A.*] *A. V-ieks.* Garlība Merķeļa piemiņai. Vdz 45
[*Ģinters Augusts*] *A. G.* Mūsu literatūras kapsēta. LS 133
J. Grāmatu bads. KV 141
J. K. Skalbe. Daugavas viļņi. JnD 86. lpp.
J. «Latvijas Rīts» Nr. 1—3. JZ 167
J. Nacionālais Teātris. [Bjernsona «Pāri mūsu spēkiem».] JZ 174

Jaunsudrabiņš J. Dzejnieks kā varonis. BrZ 32
— *J.* Piezīmes pie Kostēra «Beļģijas bībeles» [«Pūcesspieģelis»]. BrZ 56
J. K. Ed. Virzas «Dievišķīgās rotaļas». BV 175
K. Fr. Bārda. DgKal 1920. gadam
K. A. Liepājas Jaunā Teātra sezonas atklāšana. (V. Leona «Izglītotie».) LR 10
— Jaunais Teātris. [Moljēra «Skopulis».] LR 22, 23
Kāds pavadītājs. Pie jauna kapa. [Jura Kalniņa apbedīšana.] BZ 34
Kalniņš Br. (Tangens.) Piezīme pie A. Krodera lielnieciskās pagātnes. StrA 35
[*Kārkliņš J.*] *J. K.* Rīgas Latv. Teātris. [«Labi uzšūta fraka».] JZ 20
— *J. K.* «Zelta zirgs» Nacionālā teātrī. JZ 162
— *J. K.* Pāri mūsu spēkiem. [Bjernsona luga Nac. teātrī.] JZ 173
— *J. K.* «Sprīdītis» Nacion. Teātrī. JZ 177
[*Kārkliņš K.*] *K. K.* Anna Brigader. Vdz 32
— K. Dēķens. «Jānītis mājā». Vdz 10
— Sapņu un skumju dzejnieks. (Fr. Bārdas dzīves un dzejas raksturojums.) Vdz 24, 25
Kasparsons K., Dr. Runa Latvijas augstskolas atklāšanas svinībās. LS 152
K. E. Antona Austriņa «Māras zemē». BrZ 111
K-js. Mūsu [Liepājas] teātris. LpZ 44
Kr. Teātris «Marine». LS 218
Kristensens Arturs. Aforismi. Tulk. L.-Kr. [T. Lejas-Krūmiņš.] BV 15
Kroders A. Atklāta vēstule. Kā «Strādn. Avīze» «stāda jautājumus». LS 35
— Atklāta vēstule «maziniekiem». LS 97
— *A. Krs.* Liepājas Latv. Skat. Biedr. Jaunais Teātris. [Raiņa «Pūt, vējiņi!».] LS 8
— *A. K.* Mihaila Bramīna atvadīšanās. LS 23
— Personīga atbilde «Jaunākām Ziņām». LS 129
Kroders R. Blaumaņa «Ugunī» (Latvijas Nac. teātra sezonas atklāšanā). LS 203
— *R. K.* «Izglītības augļi» — L. N. Tolstoja komēdija Liepājas Jaunā Teātrī. LS 56
— *R. Kr.* Latvju daiņu un dzeju vakars Liepājā. LS 4
— Latv. Nac. T. Annas Brigaderes «Sprīdītis». LS 226
— L. Nac. T. Bjernst. Bjernsona «Pāri mūsu spēkiem» 1. d. 19. dec. un II d. 21. dec. LS 220—222
— *R. Kr.* Maksima Gorkija «Mazpilsoņi» Liepājas pilsētas teātrī. LS 1
— *R. Kr.* Miķeļa Sveiļa benefice Liep. Jaunā L. Teātrī. LS 68
— «Nogrimušais zvans». G. Hauptmaņa drāma. Liep. L. Sk. B. Jaunā teātrī. LS 39
— *R. Kr.* Otīlijas Muceniek benefice Liep. Jaunā Teātrī ar V. V. Protopopova lugas «Meinie Kraukļi» izrādi. LS 14
— «Pirms saules lēkta». G. Hauptmaņa sociālā drāma Liepājas Latv. Skat. Biedr. Jaunā teātrī. LS 9
— Raiņa sērdieņu dziesma «Daugava». Izrāde 2. Pils Teātrī 18. nov. LS 193
— Raiņa «Zelta zirgs» izrāde Latv. Nac. Teātrī 6. dec. LS 211
— *R. Kr.* «Revidents». N. V. Gogoļa kom. Liep. Latv. Skat. Biedr. Jaunajā Teātrī. LS 27
— «Sarkanais kungs» no Rozentāla-Krūmiņa Liep. Jaunā Teātrī. LS 62
— *R. Kr.* «Septītais bauslis», H. Heijermansa drāma L. Sk. B. Jaunā Teātrī. LS 32
— *R. Kr.* «Skroderdienas Silmačos» no Rūd. Blaumaņa Liep. Jaunā Teātrī. LS 50
Kroks. K. Dēķens. Jānītis mājā. BV 68
[*Krols Oto*] *O. Kr.* Emīla Zolā neizdotie darbi. BZ 37

[*Krols Oto*] *O. Kr.* Emīls Zolā. BZ 38
— Komēdijas izrāžu atklāšana. BrZ 127
— *O. Kr.* «Nogrimušais zvans» Rīg. J. Teātrī. BZ 25
— *O. Kr.* Rīg. Latv. Teātris. [Blaumaņa «Ugunī».] BZ 19
— *O. Kr.* Tautas teātris. [I. Surgučeva «Rudens vijoles».] BZ 14
Kuprins — «*Pālmaleht*». Par Padomju Krievijas darbiniekiem. JZ 137
[*Kuršinskis Andr.*] *A. K.* Teātra atklāšanas izrāde II pilsētas teātrī. Scd 54
— *A. Kurcijs.* «Uz viņa krasta». Skices un stāsti no Jāņa Straujāņa. Taur 1/2
L. «Kultūras Balss Apskats». Vdz 39
L. A. Mūsu dzejnieki un politiķi. JZ 92
[*Laicens L.*] *L. L.* Pāvila Rozīša grāmatas: «Zīļu rota», «Skanošais laiks» un «Nāves vižņi». LtR 70.—72. lpp.
[*Lapiņš Jānis*] *J. L.* Fr. Bārdas piemiņai. Zmg 13
Laursons Voldemārs. «Daugavas» inscenējums Nacionālajā Teātrī. BV 149
— «Sidraba šķidrauts» 31. aug. izrādē. Scd 53
— Teātra gaidās. BV 156
— V. L. Teātris «Maska». Scd 67
[*Lazdiņš R.*] *R. L.* Jaunais teātris. [V. Leona «Izglītotie».] KV 73
L. E. Revue Baltique. (No 1918. g. septembra līdz 1919. g. jūnijam.) JZ 95
[*Lejas-Krūmiņš Teodors*] *L.-Kr.* Kā St. Struiveļss kļuva rakstnieks. BV 45
— Knuts Hamsuns. BrZ 29
— *L. Kr.* Mirušie atklātības darbinieki. [Ārzemnieki.] BV 30, 65
— *LK.* Pēters Altenbergs. BV 42
— P. P. Boborikins. BV 57
— *L.-Kr.* Tautas teātris. [Surgučeva «Rudens vijoles».] BV 12
Ld. Latviešu teātri 1917./18. g. sezonā. Rīgas Latviešu teātris. LAl 111.—113. lpp.
L-go. Svētku izrāde Jaunā un Garnizona teātrī. [Hauptmaņa «Nogrimušais zvans».] StrA 202
[*Lieknis Edvarts*] *Ed. Virza.* Aizgājušie. [Ed. Vulfs un Fricis Bārda.] TB 15
— *Ed. Virza.* Aiziešana [vāciešu]. TB 14
— [*An.*] Andrejs Upīts. [«Starp daudziem citiem komunistu darbiniekiem, vāciešiem Rīgā ienākot, nošauts latviešu rakstnieks Andrejs Upīts, kurš bija plaši pazīstams un baudīja sevišķi lielu autoritāti latviešu sabiedrības radikāli domājošā daļā... Mūsu rakstniecība viņā zaudē spēcīgu literātu, bet jaunākie rakstnieki savu lielāko pretinieku, kas viņiem uz priekšu būs stipri sajūtams, jo literatūrā nesaudzīga ienaidnieka kritika atnes vairāk labuma nekā glēva piekritēju bara skaņi aplausi.»] TB 38
— *Ed. Virza.* Andrievs Niedra. TB 54
— *Ed. Virza.* Baronu kultūra. LS 36
— *Ed. Virza.* Brīvības slāpes. TB 47
— *Ed. Virza.* Francijas nozīme vispasaules kultūrā. LS 157, 159, 160, 161, 174
— *Ed. Virza.* «Ieslēgtie». Linarda Laicena stāsti. LS 127
— *Ed. Virza.* Latviešu garīgā dzīve 1918. gadā. Ld 1
— *Virza.* Māksla priekš visiem. LS 210
— *Ed. Virza.* Mūsu laiks. TB 43
— *Ed. Virza.* Mūsu uzdevumi. TB 11
— *Ed. Virza.* Par mūsu garīgo orientāciju. LS 26
— *Ed. Virza.* Rainis. LS 133
— *Ed. L. Revue Baltique.* LB 17
[*Liepiņš Reinis*] *R. L.* Raiņa un Aspazijas sagaidīšana. Scd 62
Līgotņu Jēkabs. Anša Lerha-Puškaiša dzimtenē. BrZ 3

Līgotņu Jēkabs. Caur sidraba šķidrautu... [Aspazijas «Sidraba šķidrauts» izr. 1. Kurzemes Divīzijas Teātrī.] BrZ 30
— J. Akuratera «Dienu prieks». Dzejas. BrZ 112
— Jānis Simsons. (Viņam uz laiku šķiroties no latviešu skatuves.) BrZ 56
— J. Simsona benefice. [Ibsena «Spoki».] BrZ 58
— *Lt.* Kā Rainis sniedz palīdzīgu roku Latvijai? [Dziesmas «Daugavā»] BrZ 84
— Kas darāms no valsts puses mūsu rakstniecības lietā. BrZ 7
— Meterlinka mistērijas «Māsas Beatrises» pirmizrāde. BrZ 46
— *Lt.* Miris Leonids Andrejevs. BrZ 42
— Nacionālais Teātris. BrZ 106
— Pāvila Rozīša «Trioletas» [«Zīļu rotas»]. BrZ 15
— «Pūt, vējiņi...». [Rainim atgriežoties.] BrZ 31
— *Lt.* Tas zobins nesarūs... (Brīvības cīnītāja [G. Merķeļa] piemiņai.) BrZ 88
— «Ticība uz dzimteni» 1. Kurzemes Divīzijas Teātrī. BrZ 40
— Vecie un jaunie Blaumaņa Indrānos. JnD 32.—35. lpp.
— *Lt.* Žurnālists Alfreds Gruzīts †. BrZ 7
[*Mazvērsīts J.*] *J. M.* Jura Kalniņa piemiņai. Zmg 55
[*Melnalksnis Augusts*] *M.* Juris Kalniņš (Prātkopis) Vdz 8
— *Izdevējs-redaktors.* Lasītājiem. [Par «Vidzemnieka» virzienu.] Vdz 27
— «Vidzemnieks». [Programa 1920. gadam.] Vdz 62
[*Minka E.*] *E. M.* Latvijas laikraksti. AmV 19
N. Jaunais Teātris. [Moljēra «Skopulis».] KV 85
— Jaunais Teātris. [A. Laronža «Zaķīša meitas».] KV 88
— Jaun. Teātris. [R. Blaumaņa «Ugunī».] KV 96
— Jaunais Teātris. [Ernsta Prečanga «Sētmājeles laudis».] KV 106
— Jaunais Teātris. [H. Bilerta «Zem lāsta».] KV 112
— Jaunais Teātris. [J. Poruka «Hernhūtieši».] KV 132
— Jaun. Teātris. [A. Brigaderes «Ceļa jūtis».] KV 143
— Jaunais un Garnizona Teātris. [Hauptmaņa «Fūrmans Henšels».] KV 154
— Jaun. un Garniz. Teātris. [Gorkija «Katordznieks».] KV 159
N. «Jaunības Tekas» Nr. 1, 1920. g. KV 181
Novus. Bjernsona «Kad jaunais vīns zied» Nacion. Teātrī. JZ 178
— Mākslas sezonas sākumā. [Nacionālais teātris.] JZ 156
— Rīgas Latv. Teātris. [Blaumaņa «Ugunī».] Ld 9
N. V. Māksla Ungārijas padomju republikā. StrA 60
Ods. Aizviķi. [J. Baldzēna «Līčupe» izr.] StrA 99
Ols. Mūsu kulturālās vērtības. Scd 76
Ozoliņa-Krauze Austra. Raiņa un Aspazijas dzīve un darbs ārzemēs. JZ 92
Ozoliņš K. Kas ir literatūra. DrB 3
Paegļu Leons, rakstnieks un skolotājs. Balsis iz publikas. [Par viņa apcietināšanu un atbrīvošanu.] BV 46
P. R. Jaunajā Teātrī. [Blaumaņa «Skroderdienas Silmačos» Liepājā.] StrA 35
— Jaunā Teātrī. [L. N. Tolstoja «Izglītības augļi».] StrA 42
[*Puķe Voldemārs*] *V. P.* «Grand-kino varietē». LS 135
— Inscenējums. [Tijas Bangas lugai «Dažādi ceļi».] LS 150
— Komēdiju izrādes Pauluči ielā Nr. 13. LS 224
— Komēdiju izrādes. «Marmora skaistule». LS 226
— Meterlinka «Māsa Beatrise» izr. 1. Pilsēt. Teātrī. LS 146
— «Mūsu mūža dienas», L. Andrejeva, Romanovu ielā 25. LS 139
— Par dramatisko mākslu. [Maskavas Dailes teātris.] LS 133, 139, 151
— Sešstundu brauciens Rīgas mākslas vagonā 16. sept. Teātris «Maska» un Gorkija «Dibenā». LS 142
— «Sidraba šķidrauts» 1. Pilsēt. Teātrī. LS 128

[*Puķe Voldemārs*] *V. P.* «Spoki». Henr. Ibsena, 1. Pilsētas Teātrī. LS 158
— «Ticība uz dzimteni». K. Šēnhera drāma II Pils. Teātrī. LS 140
Purits Alf. Mūsu mākslas dzīve. BrZ 78
R. Jaunais Teātris. [Zūdermaņa «Tauriņu kauja».] KV 79
R. Latviešu skatuves māksla Liepājā. JnD 90. lpp.
Radziņš E. J. Vēstule redakcijai. [Paskaidrojums viņa denunciantiem.] Vdz 31
Radziņš P. Divas pasaules. BrZ 126
Rozīts Pāvils. Kārlis Skalbe. LS 184
— Kultūra un grāmatniecība. LS 224
— Latvju mākslas reprezentēšana ārzemēs. LS 145
S. B-gs Kazimirs Skrinda †. LtgV 1
Sas. Ebreji. E. Čirikova luga Strādn. kluba «III Internacionāle» izrāde. LR 17
S. E., aktiers. Teātra lietā. Darbs 5
Simsons H. Vēl par *College letton* Parīzē. LS 137
S. J. Domas par laikraksta uzdevumiem. VAv 12
Sterns Roberts. Māksla. BrZ 37
— Māksla ceļā uz entropiju. BrZ 55.—59.
— Sinkrētisms un diferenciācija mākslā. BrZ 43, 45
— Sintēze un analīze mākslā. BrZ 117, 119, 121
Stērste Elza. Bodlēra estētika. Priekšlasījumu atref. V. E[glīts]. LS 219
Straubergs K. Pāvils Rozīts. Zīļu rota. Trioletes. LSp 4
Sudrabkalns J. Anrī Barbiss. Viens no skaidrajiem. Scd 47
-- Antons Austriņš. Māras zemē. LS 202
— J. Akuraters. Sapņi un likteņi. LS 187
— J. Raiņa «Daugava». JZ 144
— Я. Судрабкалнс. Карл Скалбе. «Утро» 47, 23. XI
— Lirika beidzamos divos gados. LAl 130.—136. lpp.
— Pāv. Rozīts. Skanošais laiks. Dzejas. LS 191
— Pāvils Rozīts. Zīļu Rota. Trioletes. JZ 162
[*Šmits J.*] *J. Kārstenis.* J. Akuratera dzejas «Dienu prieks». BV 169
— *J. Kārstenis.* J. Raiņa «Sveika, brīvā Latvija!». Dzejas. BV 177
— *J. Kārstenis.* Kārļa Štrāla stāsti «Dieviņa ļaudis». BV 167
Švābe A. Kara daiņas. Taur 1/2
T. A. Kādas grāmatas vajadzīgas latviešiem pirmā kārtā? LR 18
T. E. Pilsoņu «patriotisms» un [Liepājas pilsētas Teātris]. LpZ 36
Trasuns Jezups. Par Latgali un latgaliešiem. [Atref.] JZ 163
Turkopolis A., agr. Par Latgales apstākļiem II. Latgales inteliģence. BrZ 60
Upmalis A. Mākslinieciskā kultūra. Zmg 93
V. «Brīvā māksla» — «trekno cūku zemē». [Par K. Skalbi.] LpA 24
V. [*Ed. Vulfs?*] Latviešu teātri 1917./18. g. sezonā. Latviešu teātris Kurzemē. LAl 123. un 124. lpp.
[*Vecaukums D.*] *V. Dāvids.* Edvards Vulfs miris. Tr 1/2
— *V. Dāvids.* Latviešu dramatiskā rakstniecība. (1917.) 1918. g. sezonā LAl 136.—141. lpp.
— *V. Dāvids.* Latviešu teātri 1917./18. g. sezonā. Latviešu teātris Krievijā un Vidzemē. LAl 113.—123. lpp.
— *V. Dāvids.* Rainers Maria Rilke. LAl 94. lpp.
Vičs A. Juris Kalniņš kā skolotājs. BV 29
Vietalvietis. Iz Andrieva Niedras dzīves. LAv 20
V. L. Jaunas izredzes mūsu mākslas dzīvē. TB 76
Vts. V. Vācietis daiņās. LS 178
Vulfa cienītājs. Ed. Vulfa piemiņas vakars. LS 66
Vulfs Ed. Latviešu teātris piecdesmit gados. LAl 125.—130. lpp.
— Mūsu žurnāli. LAl 141.—151. lpp.
Zālīts P., prof. Dr. Alfreds Gruzīts †. Darbs 31

[*Zariņš Kārlis*] *Valerijs.* Antons Austriņš «Māras zemē». BV 167
[*Zeiferts*] *Teodors. K. Dēķens.* Jānīts mājā. JZ 173
— Kurzemē. JZ 164
— *Teodors.* Pāvila Rozīša «Nāves vižņi». Stāsti un tēlojumi. JZ 166
Zeltmatis. Atklāta vēstule. [Lūgums iesūtīt ziņas par J. A. Duburu-Āriņu.] LS 103
Z. J. Mūsu Tālijas templis. BV 67
Z. V. Barona tēvs. LS 179

1920

ATSEVIŠĶI IZDEVUMI

Barons Kr. Latvju daiņu izlase I. «Latviešu rakstnieki skolai un jaunatnei» Nr. 6. R., 1920. Izglītības ministrija. 154 lpp. *Rec.: [An.]* — LS 250; *Bebris J.* — LV 96; *Bērziņš R[oberts]* — LV 54; *Lautenbahs J.* — LKp 28, 29; *Zeiferts Teodors* — IMM 1921, 8

Bračs Augusts. Rakstniecības teorija I. Cēsīs, 1920. Sa-ba «Skola». 146 lpp. *Rec.: K.* — LS 207

Dziļleja K. Poētika. (Rakstniecības teorija.) Skolām un pašmācībai. R., 1920. Valters & Rapa. 201 lpp.

Kundziņš Fr. Mūsu rakstniecība. Dai[literatūras hrestomātija vidusskolām un tautskolu augstākām noda[ām. I d. R., 1920. A. Valters, J. Rapa un b-ri. 190 lpp. *Rec.: Dziļleja K.* — KBA 10

Nemiers. Amerikas latv. proletāriešu oriģinālrakstu krājums. Pirmais sējums. Pirmā puse. Sakopojis, rediģējis un izdevis Amerikas Latviešu Literatūras Sakopotāju Pulciņš. (Vāka oriģinālzīmējums Alberta Liberta) Bostonā, 1920. gadā. 141, (3) lpp. Maksā 50 c[entu]. Satur s: Redakcija [D. Rožkalns?]: Ievads. — Čāgāns [P. Grauzdiņš]: Nemiera ļaudis. [Dzejolis.] — Čāgāna dzejas un epigramas: Simfonija. *(Prelude. Allegro tranquillo. Allegretto vivace. Andante cantabile. Moderato energico.)* Idile. Tiem, kas neuzdrīkst. Uz ielas. Epigramas. (Pēdējam latvietim. Tomēr... Viņš māk. Dūšīgiem. Tās zīmes. Reformistiem. Tāds viņš bija. *Memento.* Progresistiem. Politiķi.) — Čāgāns: Ordens. Drāma vienā cēlienā. — J. A-tis: *Solemnia Academica.* [Skice.] — D. Rožkalna dzejas: Lielais nemiers. Strautiņš un jūra. Pelēkās dzīves dienas. *Memento Mori.* (Dzeja prozā. Miera ļaudīm dāvāta.) — Ernesta Laukvīra: Vētrai sākoties [Stāsts.] — Fr. Ciesa [Fr. Cimermaņa] dzejas: Ilgas. (Cietumā.) Vai vēl lai rokas klēpī turam? Lāčiem. Ziedoņa spēks. Nāc jel... — A. Kanberga: Inteliģents. [Stāsts.] — F. Berzinska dzejas: Daba un dzīve. Darbam. Vakarā. Sen... — Klejotāja Jāņa: Puteklīts. [Dzejolis.] — K. Mergupa dzejas: Mans sapņu kuģis. Jaunībai. Jaunās skaņas (Fantāzija prozā.) — K. Mergupa: Proletāriskā zinātne un māksla. [Apcerējums.] — D. Rožkalna: Amerikas latviešu literatūra. (Ievads. «Uz zelta zemi Ameriku!». Žurnālistika un avižniecība. Neitrālie izdevumi. Rakstnieki un viņu darbi. K. Siliņš. Fr. Ciesa (Fr. Cimermans.). K. Mergups. K. Apsāns. Čāgāns (P. Grauzdiņš). Ernests Laukvirs. Majs (E. Grenenbergs). Paula. J. Kreics. F. Trese (J. Dumpe). Alberts Munkēns. «Dekadenti». Erglis. Līdumnieks. Pie klusiem kapiem [mirušie Amerikas latviešu literāti]: Kārlis Bērziņš (ps. *K. Neitrālais,* 1882—1908). Rūdolfs Šmits (mir. 1911). Augusts Kanbergs (1839—1918).) — Izdevēji: Biedriem līdzstrādniekiem, simpatizētājiem un lasītājiem. [Pēcvārds.] — Saturs.

Plūdons. Latvju literatūras vēsture vidusskolām. I daļa. Visvecākie laiki. Otrais, pārlabotais un papildinātais izdevums. R., 1920. Valters & Rapa. 148 lpp.
— Latvju literatūras vēsture vidusskolām. Otrais, pārlabotais un papildinātais izdevums. II daļa. Jaunie laiki. R., 1920. Valters & Rapa. 149.—269. lpp.
Rainis un Aspazija. Tie, kas neaizmirst. Raiņa un Aspazijas Svētku Komiteja. 1920. 16 lpp.
Rozīts Pāvils. Kultūras slāpes. Kritiskas studijas. R., 1920. «Vaiņags». 143 lpp.
Rec.: Jēkabsons Kārlis — LS 276; *Zariņš K.* — LK 201

RAKSTI LAIKRAKSTOS, ŽURNĀLOS U. C.

Allegro «Bērza diena». JT 5
«Amerikas Atbalss» — jauns latviešu laikraksts Amerikā. LS 177
Amerikas laikrakstu «Rīts» un «Draugu Balss» ievešanas un izplatīšanas aizliegums Latvijā. [Rīkojums.] VV 184
Andrejs Upīts — Rīgā. [No PSRS atgriežoties.] JZ 83
Aspazija. «Izplesti spārni». JT 8
A Švābe. «Klusie ciemi». JT 9
Atkal apakš zemes. [P. Stučka par «Cīņas Biedra» likvidēšanu.] Arj 2
Atkarīga un neatkarīga prese. StrA 181
Barona tēvam uz 85. dzimumdienu. Scd 249
Barontēva svētku diena. LS 250
Baumas ap «Latvijas Sargu». BrZ 52
Berga kunga jaunākais varoņdarbs. [«Strādnieku Avīzes» sodīšana ar 5000 rbļ.] Scd 285
Bernards Šovs. Kritiska etīde. LS 59
Biedra Kurzemnieka apglabāšana. [G. Zemgaļa, P. Kalniņa, F. Cielēna, E. Jaunzema, Pētersona, A. Veckalna un J. Raiņa runas.] Scd 94
«Darbs». BrZ 59
Darbu ievadot. Lāčpl 1
Disputs par mākslu Raiņa klubā 9. maijā. [Referents A. Švābe.] LS 106
Dodiet kultūru un mākslu arī nomalēm! KV 123
Dzejnieku pāris. [Rainim un Aspazijai atgriežoties.] LK 42
Ekspresionista R. Sutas galvas un virsrakstu zīmētās rindas «Latvijas Kareivī». LGr 10
Esat sveicināti, lielie trimdinieki! [Rainis un Aspazija.] Scd 80
Gaitu atjaunojot. Ar 1
Gaitu atjaunojot. DJ 4
Gaitu sākot. Ek 1
Gaitu sākot. Ev 1
Gaitu sākot. KrE 9
Gaitu sākot. LBez 1
Gaitu sākot. LGr 1
Ievada vietā. LSk 1
J. Akuratera «Lāča bērni». JT 5
Jānis Rabants †. LV 122
Jaunā itāļu rakstniecība. LS 120
Jaunākā angļu rakstniecība. LS 71
«Jaunāko Ziņu» apturēšana uz 6 dienām. [Rīkojums.] VV 238
«Jaunā Latvija». Scd 52
Jauni laikraksti. [«Ārājs», «Jaunā Latvija».] BrZ 52
Jauns laikraksts «Darbs». Arj 5

J. Bankava lieta. LS 122
J. Dravnieka «Latvijas nākotne un ticības jautājums». JT 5
Jēkaba Dravnieka 40 g. darbīb. jubileja. BrZ 15, BV 20, JZ 28
J. Jansons (O. Brauns). Lkstr 11
J. Rainis politiskās cīņās. Scd 80
J. Rainis. «Zelta sietiņš». JT 4
Jupiters dusmo. [Scd un B. Kalniņš.] Cņ 16, 1. aug.
«Kad pusnakts pāri, — maskas krīt!». [Latv. avīžniecība — Zemn. Savienības uzpirkta.] Scd 55
Kāds vārds mūsu čaklajiem atsaukumu iesūtītājiem. Scd 85
Kaudzītes Reinis †. JT 9, LS 192, LV 33, TAV 15
Kindzuls J. — iekšlietu ministra biedrs. BrZ 132
Krišjānis Barona tēvs savā 85. gadā. LS 249
Krišjāņa Barona tēvs 85. dzimumdienā. KV 251
Laikrakstu, žurnālu un citu drukas darbu izdevējiem. (Armijas virspavēlnieka pavēle.) VV 23
Lasītājiem! [Gaitu sākot.] TAV 1
Lasītājiem. [Ar iekšlietu ministra rīkojumu Talsu apriņķa padomei aizliegts izdot «Talsu Apriņķa Vēstnesi».] TAV 27
«Latgalits». JZ 54
Latviešu komunistu izdevumi. Scd 146
Latvija. [Ievada vietā, gaitu sākot.] IŽ 1
«Latvijai, kā demokrātiskai valstij, jārēķinās ar preses brīvību». JZ 248
«Latvijas Kareivis». LS 27
«Latvijas Sargs» starp trim krēsliem. BrZ 6
«Latvji Amerikā». Nr. 1. LS 106
«Latvju dainu izlase. I daļa» — Kr. Barona. LS 250
Latvju rakstnieku un žurnālistu aroda biedrības minimāltarifs. Ar 20, BV 31
Latvju rakstnieku un žurnālistu aroda biedrības minimāltarifs par lugu izrādēm. TV 1
Latvju teātris padomju Krievijā. JZ 57
Legāla un nelegāla cīņa. Cņ 16, 1. augustā
Lielā diena. [Aspazijas un Raiņa atgriešanās Rīgā.] LK 43
Mūsu jaunvārdi. JT 4
Mūsu lepnums un prieks. [Aspazija un Rainis Liepājā.] StrA 226
Mūsu piemiņas dienas. [Kārļa Fridriha Šulca 200. dzimšanas diena. Garlība Merķeļa 150. dzimšanas diena.] JT 1
Nacionālā kultūra un māksla. JZ 170
No «Latvijas Sarga» pie «Republikas Sarga». RS 1
Noteikumi par «Talsu Apriņķa Vēstnesis» izdošanu. TAV Nr. 1
«Ozoli vēl Baltijā!». [«Jaunāko Ziņu» un «Ziņu» slēgšana.] Scd 239
Pabalstu lūgumu iesniegšanas kārtība darba nespējīgiem mākslinieciem, zinātniekiem, rakstniekiem un skolotājiem. VV 232
Pagaidu noteikumi par darba nespējīgu mākslinieku, zinātnieku un skolotāju pabalstiem. VV 217
Pagājis gads [kopš «Zemgalieša» iznākšanas]. Zmg 100
Pārgrozības latviešu avīžniecībā. JZ 53
Pāris vārdu abonentiem. LTirg 12
«Pārlabots» Akuraters. [«Taisnības meklētāju» pārstrādājums Padomju Krievijā.] LK 55
Pārnācējiem. [Rainim un Aspazijai.] RS 12
Pārnākot dzimtenē. [Aspazija un Rainis.] BV 81
Paziņojums lasītājiem [par «Republikas Sarga» izdošanas pagaidām pārtraukšanu]. RS 26

Paziņojums «Latvijas Sarga» lietā. [Agrākās LS red. ziņojums.] Scd 53, LK 15
Pēdējie varoņdarbi. [Laikraksta «Воля» slēgšana un «Talsu Apriņķa Vēstneša» apturēšana.] Scd 275
Piemiņas dienas. [Latviešu atklātības darbinieku dzimšanas un miršanas dati kalendāriskā dienas kārtībā.] LLK 1920. gadam
Plūdons. 111 lirisku dziesmu. JT 9
Plūdoņa 25 gadu jubileja. LSk 6/7
Preses prāvas. [Fr. Mierkalna pret «Republikas Sarga» redaktoru A. Kroderi.] LV 105
Preses spaidu apspriešana Tautas Padomes 21. janv. sēdē. [Deputātu runas.] Scd 18
Rainim un Aspazijai. JZ 82
Rainim un Aspazijai atgriežoties. BrZ 81
Rainis Jons — latvišu tautas rakstniks. LatgV 30
Rainis Latvijā. StrA 79
Rainis un Aspazija dzimtenē. LSk 5
Rainis un Aspazija, esat sveicināti Latvijā! Kopd 15
Raini un Aspazija, esat sveikti brīvā Latvijā. LS 80
Raiņa klubs. SkSt 1
Raiņa un Aspazijas atgriešanās. Lkstr 9
Raiņa un Aspazijas ielas Rīgā. KV 75
Raiņa un Aspazijas sagaidīšana Rīgā. Scd 81, JZ 82, RS 13, BV 81
Raiņa un Aspazijas svētku koncerts 12. aprīlī Nacionālā Operā. Scd 83, JZ 84
Raiņa un Aspazijas svētku svinības operas namā. LS 82
Raiņa «Zelta sietiņš». Lkstr 7
Rakstnieku protests pret brīvības apspiešanu. Scd 239
Redakcijas maiņa «Latvijas Sargā». BrZ 54
Reinholds Veics †. Vaiņ 1
Rīgā 29. maijā. [Latvju nacionālās kultūras svētku diena — A. Kalniņa «Baņutas» pirmizrāde Nac. operā.] JZ 120
«Rigaer Allgem. Zeitung» Nr. 1. LS 99
Rīgas Latviešu Biedrības gada sapulce 7. maijā. [Atreferējums.] BV 104, LS 104
Rīkojums par autoru tiesību ievērošanu, antoloģijas sastādot. VV 11
«Сегодня» apturēšana uz 14 dienām, rīkojums. VV 168
«Сегодня» aizliegšana uz 14 dienām atcelšana, rīkojums. VV 171
Sirmā burtnieka svētku diena. [Kr. Barona 85 gadu dzimumdienā.] LV 91
«Sociāldemokrāta» sodīšana. Scd 184
«Spartaka» drukātavas pārskats 1919. g. — 1. augusts 1920. g. [Nelegālie izdevumi un to eks. skaits.] Cņ 16, 1. aug.
«Strādnieku Avīzes» apturēšana uz 7 dienām, rīkojums. VV 284
«Strādnieku Avīzes» jubileja. Scd 32
Strādnieku preses stāvoklis. StrA 241
Šai lielajā brīdī. [Aspazijai un Rainim Rīgā iebraucot.] LS 81
«Talsu Apriņķa Vēstnesis». BV 128
«Taurētājs» Nr. 1. StrA 41
Trīs gadi zem sarkanā karoga. Cņ 21, 7. nov.
Valmierā, 6. jūnijā. [«Vidzemnieka» viena gada jubilejas diena.] Vdz 45
«Vārds» — Amerikā. LS 259
«Воля» redaktora sodīšana un arests, rīkojums. VV 275
Zemnieku savienība ieved pilsoniskās preses pilnmonopolu. Scd 52
«Ziņas» apturēšana uz 6 dienām, rīkojums. VV 239
*** V. Eglīša «lekcija». [Satīra par V. E. latv. literatūras lekcijām LU.] Sv 1
- - Vai teātris ir māksla? LS 78

-*bs*. Kundziņa «Balts tīrums, melna sēkla». LSk 3
— Stiprā «Strauts». LSk 3
-*cis*. «Izglītības Ministrijas Mēnešraksts» Nr. 1—5. KBA 6/9
-*es*. Leišu rakstniecība. BrZ 262
-*i*- «Kolektīvs». Soc 2/3
-*ie*- «Talsu Apriņķa Vēstnesis». KV 129
-*lk*- Jauna «Fausta» drāma. [K. R. of Uglasa «Lampas».] BV 126
-*n*- A. Brigader «Ceļa jūtīs» uz Jelgavas Latviešu biedrības skatuves 4. aprīlī. Zmg 79
-*nd*- Rūdolfa Blaumaņa «Pazudušais dēls» Nac. Teātrī. BV 85
— Rūdolfa Blaumaņa «Pazudušais dēls» trešā izrāde Nac. teātrī. BV 91
-*nis*. Andreja Upīša lietā. (Iesūtīts.) Scd 102
-*nis*. Skalbes «Kurzemē». JZ 1
-*t*- «Kaija». Imanta pulka žurnāls. JZ 129
-*ts*. Dzejnieka Toma Pauliņa apbedīšana. [11/IV Turaidas kapos.] BV 88
-*ts* «Kooperācijas Balss». KBA 10
— Latviešu laikraksti Amerikā. («Grauds», «Amerikas Vēstnesis» un «Amerikas Atbalss»). KBA 11/12
— «Latvijas Grāmatrūpnieks». KBA 10
— «Sociālists». Nr. 1. KBA 10
A. Aleksandra Freimaņa piemiņai. [Miris 26. martā 1919. g.]. JZ 71
A. Barontēva goda diena. JZ 245
A. «Ekonomists» Nr. 7. VV 138
A. Plūdoņa 25 gadu dzejnieka jubileja. Pirmais darba cēliens (1895—1920). JZ 138
A. Teātra jautājums Liepājā. JZ 107
A.-be. Sudrabkalna «Spārnotā Armāda». RS 3
[*Aberbergs Jānis*] *J. Augškalns*. Dziļlejas «Darbs un dzīve». KBA 1
Aihers R. Jaunākā vācu skatuves māksla un drāma. JZ 178, 180, 181, 224, 225
A. J. A. Birkerta «Latvijas vēstures hrestomātija». I d. LSk 5
[*Akmens Jānis*] *J. A*. Akuratera «Draugu sejas». BV 48
— *J. A*. Akuratera «Viesturs». BV 46
— *J. A*. Annas Brigader «Ilga». BV 111
— *J. A*. Austriņš. «Vērpetē». BV 50
— *J. A*. Bern. Šova «Kandida». BV 61
— Brītiņš jauno mākslas kalpu vidū. BV 56
— Fallija «Selgā» Nac. T. BV 64
— J. Akuratera 25 gadu rakstnieka darbības piemiņai. BV 154, 155
— *J. A*. Pāvila Rozīša stāsti. [«Granātu ziedi», «Ceļš uz paradīzi».] BV 80
— *J. A*. Sezonas atklāšana Nacionālā teātrī. [Blaumaņa «Indrāni».] LV 52
Akuraters J[*ānis*]. Atklātības trūkums atklātībā. LV 12
— Dzejniekiem. [Atmiņas iz Poruka dzīves un vispār par dzejnieku materiālo nodrošināšanu.] LV 136
— Jaunlatvieši. JZ 47
— Kalderona de la Barka skatu luga «*Zalameas* tiesnesis». JZ 275
— Latvju rakstniecība un «kroņu autori». LV 18
— Mākslas autonomija. JZ 97
— Mākslinieciskās inteliģences jauni uzdevumi. JZ 179, 189
— *Moderne lettische Lirik Übertragungen von Elfriede Skalberg*. JZ 265
— Mūsu garīgās kultūras jautājumi. JZ 22
— Nacionālā māksla Latvijā. JZ 134, 135
— Rainim un Aspazijai. JZ 82
— Sudrabkalna dzejas «Spārnotā Armāda». JZ 271
— Vācu teātra jautājums Latvijā. JZ 184

Akuraters J[ānis]. Vēstule redakcijai. [Biogrāfija.] LK 117
Alitsens R. Garīgs laikraksts. SvR 5
[Ambainis Valdemārs] V. A. Taurētājs Nr. 1. Scd 109
«Amerikas Vēstnesis». Par Amerikas avīžniecību un latviešiem. KV 167
Anitmans-Briedits A. Atklāts vārds Viktoram Eglīšam. [Reinholda Veica raksturojuma lietā.] JZ 43
— Par mūsu teātra kritiku. SkV 2
— Rainim un Aspazijai. [Dzimtenē atgriežoties.] JZ 82
Apsesdēls. Valodas druskas. [Piezīmes pie Zeltmata raksta. BV 16] BV 17
Apsīšu Jēkabs. Pa izlokšņu tekām. (Kāds vārds vietu un īpašvārdu pareizrakstībā.) LS 207
— Valodas mocīšana. LS 231
Arbuzovs Leonids, Dr. phil. Piezīmes par 16. gadu simteņa vecākajiem latviešu literatūras pieminek|iem. Visagrākie rokraksti latviešu valodā kopš 1558. g. [Tulk. A. Birkerts.] IMM 1
Āronu M[atiss]. Brīva vārda spaidi. VV 155
— «Izglītības Ministrijas Mēnešraksts» Nr. 6. VV 149
— Jauns par Jāni Cimzi. Vēsturiska atzīme. VV 139, 140
— Piebilde pie latviešu mitoloģijas. [Par «Ūsiņu» un «Miesmeti».] LS 111
— Raiņa «Jāzeps un viņa brā|i» pirmizrāde Nac. teātrī. VV 265
— Rakstniecības grēki. [Par «no» lietošanu.] LK 39
Asars Hermanis. Lasītājiem. [Paziņojums par iestāšanos «Latvijas Sarga» redakcijā.] LS 139
— *A.* Neatliekams uzdevums. [Kolektīvs piemineklis tautiskās atmodas laikmeta darbiniekiem.] LS 240
A-s P. Baldzēna «Dzīves sērdieņi». Jelgavas Amatn. biedr. zālē. Zmg 266
— Brīvnieka «Sarkanais Tauriņš» Je'g. latv. teātrī. Zmg 259
Aspazija. Runa masu sapulcē 11. aprīlī. Scd 82
Ašmans P. Mūsu valsts un mūsu prese. JZ 49
Augenbergs-Ezerietis K. Lasītājiem. [Paziņojums par atkaliestāšanos «Latvijas Sarga» redakcijā, uzņemoties atbildīgā redaktora pienākumus.] LS 76
— Troksnis nevietā. [Polemika ar A. Kroderu sakarā ar Augenb.-Ezerieša iestāšanos LS redakcijā.] LS 78
Austriņš Antons. Kaudzītes Reiņa bēres 29. aug. 1920. LV 33
— Pirms piecpadsmit gadiem. [J. Poruka piemiņai.] LV 136
Balodis K., prof. Piezīmes pie Raiņa un Vesmaņa paskaidrojumiem Stučkas lietā. Scd 295
— Vēstule redakcijai. [P. Stučka par prof. K. Balodi.] Scd 293
Banga Tija. Reinholds Veics. Taur 2
— Reinholds Veics. SkSt 1
Barbiss Anrī. Vēstule Gabrielam d'Annuncio. Taur 2
Bārda A[ntons]. Nacionālā Teātra darbības pārskats par 1919./20. gadu sezonu. SkV 2
— «Vaiņags». Mēnešraksts dai|rakstniecībai, mākslai un politikai. RS 11, 12, 13, 14
Bārda Fr. Māksla un dzīve. LV 36
Bārs Hermans. Ekspresionisms. No vācu valodas tulkojis K. Hamsters. SkSt 2/3
— Jaunākais vācu rakstniecībā. [Atstāstījis kapt. J. Ozols.] LS 201, 203
Baumane Alija. Jaņa Rozentāla saule. LV 84
Benjamiņš A. Darbu atkal sākot. [Piezīmes pēc «Jaunāko Ziņu» 7 dienu aizlieguma.] JZ 239
Bergs A., iekšl. min. Par preses brīvību. (Atbilde uz interpelāciju Satv. Sap. 21. dec. sēdē.) VV 294

Bergs E. Mūsu uzdevums. [Programas raksts.] SvR 1
[*Bērziņš Arturs*] *Andrēns.* Gadu maiņa. JZ 294
— *B. A.* Edvarts Vulfs. Vaiņ 1
— Edvarts Vulfs slimības dienās. JZ 10
— Emīla Dārziņa pēdējā vasara. Atmiņu zīmējums. JZ 201, 204, 209
— J. Akuratera «Viesturs». JZ 31—34
— Kaudzītes Reinis miris. JZ 194
— Nemiera gars. [J. Akuratera 25 gadu darbības jubileja.] JZ 151
— Rainim pārnākot. JZ 81
— Reinholds Veics miris. JZ 8
— Sapņotājs pāžs. (Fr. Bārdas piemiņai.) Vaiņ 3
Birkerts A[ntons]. Audzināšanas ideā's Raiņa dzejā. LSk 6/7
— Interese un viņas audzināšana. LSk 8/10
— Latviešu revolucionārā kustība un viņas ievērojamākie darbinieki. I. Dāvids Bundža. Taur 1
— [*An.*] Rainis kā avīžnieks. Domas un aforismi iz Raiņa rakstiem «Dienas Lapā» 1891.—1895. g. Grām.: «Rainis un Aspazija», «Tie, kas neaizmirst».
— [*An.*] Rainis un latviešu avīžniecība. Grām.: «Rainis un Aspazija», «Tie, kas neaizmirst».
— *A.* Raiņa «Daugava». JT 1
— *A.* Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi». JT 1
— Sabiedriskas idejas Raiņa un Aspazijas dzejā. Scd 80, StrA 83
Bisenieks J., agr. Paskaidrojums. [Par kukuļošanas mēģinājumiem un par līdzdalību pie B. Dīriķa un biedru firmas.] LV 90
B. J. Plūdoņa 25 gadu jubilejas dienā. KV 138
Blanks Ernests. Latviešu tautiskā kustība, viņas vadoņi, ideoloģija un «Pēterburgas Avīzes». LS 278, 281, 282, 285, 286, 290, 292, 295
Blese E. «Izglītības Ministrijas Mēnešraksts» Nr. 1. JZ 72
Brands K. G. V. Plehanovs. LK 81
— Mūsu laikraksta [«Latvijas Kareivja»] pirmie 100 numuri. LK 101
Briedis A. Dr. fil. P. Zālīša patiesība. JZ 275
Brigadere Anna. Autora klātbūtnē. SkV 3
— Dzelzs dūre. [1917.—1918. gadu piezīmes.] BrZ 14—16, 38—45, 49—54, 56, 60—63, 67—74, 77, 93, 99, 100
— Rainim un Aspazijai. JZ 82
B-s A. Mūsu rakstniecības pabalstīšana. (Iesūtīts.) LS 217
Cielēna Maija. Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi» pirmizrāde Nac. teātrī. Scd 265
— Raiņa «Induļa un Ārijas» jauninscenējums Dailes teātrī. Scd 266
— Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi» otrā sastāvā. Scd 284
C. M. [*M. Cielēna.*] Akuratera «Viesturs» pirmizrāde Nac. teātrī. Scd 49
C. R. Blaumaņa «Ugunī» Jelgavas latviešu teātrī. Zmg 225
Dailes teātra direkcija. Dailes teātra mērķi. LV 106, LK 225, Scd 267
Dāle P., doc. Profesors J. Osis. IMM 7
Dambergs Vold. Reālisms un mitoloģisms radīšanā. LKp 28 (253)
Dārziņa Emīļa vēstules rakstītas komponistam Alfrēdam Kalniņam. LV 42
Dauge Aleks. Kāds vārds par ekspresionismu. LS 261
Dāvids V. Rozīša «Zīļu rota». Taur 1
Deglavs Aug. Aspazija. JZ 81
Dermanis V. Amerikas bibliotēkas. (Iz lekcijas atref.) JZ 229
Deto. L. N. Tolstoja piemiņai. LV 117
— Tolstoja pravietojums. LV 133
Do. «Ilustrēts žurnāls» Nr. 1 BrZ 114
Dombrovskis J. Jāņa Jaunsudrabiņa Kaukāza studiju izstāde. BrZ 267
— Jaņa Rozentāla piemiņas izstāde. BrZ 272
— Kā godināt Jaņa Rozentāla piemiņu? BrZ 278

Dzelzs K. [*Kārlis Dzelzītis.*] Proletāriskā māksla. Definīcijas etīde. Kol 1
— Raiņa «Daugava» un viņas inscenējums uz Nac. teātra skatuves. Taur 1
— Vulfa «Lielākas sirdis». Taur 2
Dziļleja K. Atbilde T. Zeifertam uz viņa «norādījumu». KBA 2/3
— *K. Dz.* Birkerta «Latvijas Vēstures hrestomātija». KBA 1
— *K. Dz.* Bračs A. «Rakstniecības teorija». KBA 4/5
— Daži vārdi par proletārisko mākslu. KultSv
— Fr. Kundziņa «Mūsu rakstniecība» I daļa. KBA 10
— *K. Dz.* «Jaunības Tekas» Nr. 1. LSk 2
— Jaunības un pamatšķiras dzejnieks J. Rainis. At 1
— Lielo simboli. [Rainis un Aspazija.] DJ 2
— Literatūra kā viela sociālai audzināšanai. LSk 1
— Par stilistiskiem darbiem skolā. LSk 4, 5
— Piezīmes par laikmetu un mākslu. StrA 21, 22, 24
— Raiņa un Aspazijas dzeja. [Priekšlasījums Liepājā.] StrA 10, 12, 14
— Vētras un cīņu dzejniece. [Aspazija.] Scd 80
Dz. K. [*Kārlis Dziļleja?*] Antona «J. Rainis». Monogrāfija. LSk 3
— J. Raiņa «Zelta sietiņš». LSk 4
E. 10. apr. 1920. g. [Rainim un Aspazijai pārbraucot.] BrZ 81
E. Freinberga «Tumsā un salā». StrA 6
[*Egle Kārlis*] *K. Eg.* Ed. Virzas «Laika dokumenti». BV 142
Eglīts Viktors. Atbilde uz Amtmaņa Briedīša «atklāto vārdu». JZ 45
— Barontēvam. LK 211
— Dzejnieka Jāņa Akuratera 25 gada darbības jubileja. LK 112, 113
— «Izplesti spārni». Aspazijas dzejas. LK 139
— «Kolektīvs» Nr. 1. LKp 16
— Konrads Bulāns-Fallijs. LKp 26, 27
— Laicena Linarda stāsts «Bula vasara». LK 123
— Mākslas sezonas vidū. LS 39
— Par latvju tautas kultūru. [Lekcija kareivju informācijas kursos 19. jūnijā. Atreferējis K.] LK 102
— Rozīša P. «Zobens un lilija». LK 19
— Švābes dzejoļi. «Klusie ciemi». LK 146
— Valsts un māksla. LV 3
— Valēja vēstule. [Piezīmes pie Rozīša raksta «Restaurēt vai jaunradīt».] LV 82
— Valēja vēstule. [P. Rozītim uz viņa rakstu. Atbildes vietā.] LV 89
— Zeme arī mākslinieķiem un zinātniekiem. LK 170
Einis. Atmiņas no deviņdesmito gadu revolucionārās kustības I cēliena. Taur 2
E. J. Tijas Bangas «Tēvs» pirmizrāde 26. sept. BrZ 222
E. Kr. Ākla mīlestība. [Pilsonības ideologu «mīla» pret G. V. Plehanovu.] Scd 120
Endzelīns J. K. Fr. Vatsona piemiņai. LS 278
Ērmans P[*ēteris*]. Akuratera «Draugu sejas». Vaiņ 1
— *P. E.* A. Saulieša 50. dzimumdiena. Vaiņ 2
— Grīna «*Imperfectum*». Vaiņ 2
— Piezīmes par Rūdolfu Blaumani. Blaumaņa nāves dienas piemiņai. LV 40
— Plensnera «*Antica fiamma*». BrZ 55
— Rakstnieku vakars Konservatorijas zālē. LV 124
— Sudraba Edžus. LV 36
— *P. E.* Toms Pauliņš. LK 45
— Upīša Andr. noveles «Vēju kauja». BrZ 273
Erss A. Latvju māksla pagājušā [1919] gadā. Teātris. DKal 1920. gadam
— Virzas «Dievišķīgās rotaļas». Vaiņ 1

E. V. Dzejnieka Plūdoņa 25 gadu darbības jubileja. LK 99
— J. Sudrabkalna «Spārnotā Armāda». LK 38
— Longa «Dafnis un Hloja». LS 1
— Pāvila Rozīša «Ceļš uz paradīzi». LK 98
— Rainis un Aspazija. Konspektīvs biogrāfisks un literārisks atskats. LK 42
— Rainis un Aspazija Rīgā. LK 43
— Raiņa «Zelta sietiņš». LK 35
— «Vaiņags». LK 28, 30, 52
Ezeriņš J. Ešila «Saistītais Prometejs». BrZ 55
— Krišjānis Barons. 1. Divu mūžu dzīvotājs. BrZ 251
— Mūsu žurnāli. BrZ 44, 45
Florentīns. Laucenieki kā laikrakstu lasītāji. PirmR 38
Franss Anatols. Audzinātājiem. Franču skolotāju savienību kongresā 8. augustā turēta runa. Taur 1
Fr. E. Dzejnieks, tauta, partija. (Epiloga vietā Raiņa-Aspazijas dienām.) BrZ 84
Freibergs Alfr. «Patiesības Balss», otrā darbības gada pārskats. PatB 20
Freinbergs K. Dēmeļa Rih. drāma «Cilvēku draugi». SkV 1
— Gara ansamblis. SkV 1
— Ievada piezīmes. [Skatuves mākslā jānāk jauniem, spirgtiem vējiem.] TV 1
— Kandida. Bernāra Šova mistērija. TV 1
— Lerberga komēdija «Pans». SkV 2
— Monumentalitāte kā režijas princips. SkV 3
— Pasakas «izskats» uz skatuves. [Sakarā ar J. Akuratera «Šis un it nekas» pirmizrādi.] SkV 4
— Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi». SkV 3
— Teātra atjaunošana Latvijā. SkV 2, 4
— Teātra atjaunošana Latvijā. TV 1
— Teātra izrādes [Rīgā]. Taur 1
G. Birkerta «Latvijas vēsture» I d. JT 2
— Dēķena «Jānīts mājā». JT 2
— Jaunsudrabiņa «Kaukāzs». JT 2
— Jaunsudrabiņa «Mazā Baltā grāmata». JT 2
— Krodznieka «Latvijas vēsture» I d. JT 2
— L. Paegle. «Ievads vēsturē». JT 5
Gailīte Angelika. Atauga. I. Jaunības literatūra. LSk 6/7
— Atsauksme par Baņutas pirmizrādi franču presē. LV 18
— Bērnu un jaunības literatūra. JT 7
— Brigader Annas «Ilga». LV 31
— Jaunsudrabiņš. «Mani draugi». JT 10
— Nobeļa prēmijas izsniegšana. LV 127
— Plūdoņa dzejas «*Via dolorosa*». («Sāpju ceļš».) JT 9
— Skolas literatūra. JT 8
— Smilgas A. «Silvestrs». JT 10
— Verharna traģēdija «Filips II». JT 10
Gr. Blaumaņa «Pazudušā dēla» izrāde Nac. Teātrī 14. aprīlī. LK 48
— Blaumaņa «Pazudušā dēla» otrais un trešais tēlotāju sastāvs. LK 53
— Raiņa «Pūt, vējiņi!» Nacion. Teātrī. LK 59
«*Grauds*». Par latviešu tautisko kustību Amerikā. BV 128
Grīns J. Akuratera «Draugu sejas». LS 1
— Akuratera pasaku luga «Šis un tas, it nekas». LK 258
— Annas Brigader «Ilga» Nac. teātrī. LK 222
— Austriņa «Vērpetē». BrZ 67
— Brigader Annas «Ilga». LK 222
— Ed. Vulfa «Meli» Nac. teātrī. LK 200

Grīns J. Styx. «Izglītības Ministrijas Mēnešraksts» Nr. 1—4. BV 113
— Jāzepa un Asnates otrie tēlotāji. LK 241
— Kalderona «Zalameas tiesnesis». LK 242, 243
— Laicena «Laterna tumsā». Vaiņ 3
— Laicena Linarda «Bula vasara». LV 57
— Mārcis Rožkalns. (Paērkšķis.) [Miris 11. maijā 1919. g.] LK 67
— Plensnera «*Antica fiamma*». Vaiņ 3
— Rainim un Aspazijai. JZ 82
— Raiņa «Induls un Ārija» Dailes teātra atklāšanas izrādē. LK 230
— Raiņa kluba dramatiskās studijas vakars. LK 202
— Raiņa traģēdija «Jāzeps un viņa brāļi». LK 227, 228, 229
— Rozīša «Granāta ziedi». LK 36
— Sezonas atklāšanas izrāde Nacionālā teātrī. [Blaumaņa «Indrāni».] LK 173
— Šarla fon Lerberga «Pans». LK 241
— Tijas Bangas jaunatnes traģēdija «Tēvs». LK 183
— Viktora Eglīša romāns «Līdzvainīgie». LK 49
— Virzas Ed. «Laika dokumenti». LK 109
— Gulbis A. Latviešu grāmatu izmiršana. LS 42
— Rainim. JZ 82
— Raiņa un Aspazijas jaunākie darbi. JZ 49
— Rakstniecība. JZ 42
Gulbis A. Latviešu grāmatu izmiršana. LS 42
— J. A. Dubura pēdējā gaita Maskavā 1915./16. g. sezonā. SkV 4
— Vārdu fonētiskā izruna uz latviešu skatuvēm. SkV 3
Gurtiņš Alfrēds. Kareivja domas un sajūtas. Jaunākā rakstniecība. LK 209
[*Ģersons Ādolfs*] *A. Ventmalnieks.* Birkerta «Latvijas vēsture». JZ 64
— *A. Ventmalnieks.* Svētki tautas dziesmās. JT 2
[*Ģiezēns Aug.*] Sofokla «Antigona». BrZ 111
Ģinters A. Uzaicinājums literātiem, žurnālistiem un sabiedriskiem darbiniekiem [at]laut atšifrēt autora parakstus sastādāmam bibliogrāfiskam katalogam]. VV 293, BrZ 293, Zmg 295, LK 257, LV 134, Scd 295
— Iz pagātnes un tagadnes. I. Arveds Bergs kā žurnālists un kā ministrs. Scd 242
H-ta. Ģētes «Jāzepa» atradums? LV 51
Hamsters K. Reinholds Veics. SkSt 1
— Stila jēdziens mākslā. SkSt 1
— Teātra būtība. [Iz grāmatas «Studijas par teātri».] SkSt 2—3
Hermanis Valdis. Vilis Olavs. LK 227, LS 265, BrZ 267
Igo Viktors. Internacionāls literārisks kongress. Kongresa atklāšanas runa 17. jūn. 1878. Taur 2
Izglītības Ministrijas Mēnešraksta redakcija. [*T. Zeiferts?*] Ievadam. IMM 1
J. Akuratera «Viesturs». BV 43, 44
J. Blaumaņa «Pazudušais dēls» Nac. teātrī. JZ 93
J. Blaumaņa «Trīnes grēki» Jelgavas latviešu teātrī. Zmg 276
J. Latviešu teātris Maskavā. JZ 234
— Raiņa «Pūt, vējiņi!» Nacionālā teātrī. JZ 98
Jansons J. Longa «Dafnis un Hloja». BV 1
Janševskis J. Ed. Vulfa «Meli» Nacionālā teātrī. VV 238
Jaunsudrabiņš J. Janis Rozentāls. JZ 231, 242, 244
— Kā veicināt mākslu. KBA 2/3
— Latviešu mākslas veicināšanas biedrība. JZ 28
— Latvija un māksla. [Valsts par mākslas uzplaukumu negādā un negādās.] LV 55
— Mūsu māksla 1919—1920. IŽ 7/8
— Ziemas svētki. JT 1

Jēger-Freiman Paula. Reinholds Veics kā Edgars. SkV 2
Jēkabsons Kārlis. Akuraters J. «Dienu prieks». LS 233
— Aspazijas «Izplesti spārni». Dzejas. LV 54
— Aspazijas kopoti raksti. «Dvēseles krēslā». LS 278
— Aspazijas kopoti raksti. I sējums. LS 255
— Austriņa Antona «Vērpetē». BrZ 188
— Dēmonisms mūsu dzejā. Linarda Laicena dzejoļi «Karavāne». LS 255
— Dēmonisms mūsu dzejā. Rozīts Pāv. «Zobens un lilija». LS 249
— Dzejnieka trijstūris, I. Voldemārs Dambergs, II. V. Dambergs, K. Štrāls un L. Laicens salīdzinājumā. LK 190
— Eglīts Viktors. «Līdzvainīgie». LV 113
— Ersa Ādolfa «Sešas poēmas». LV 45
— Ezeriņa Jāņa «Dziesminieks un velns». LS 287
— Ezeriņš J. «Sibīrijas zāle». LV 101
— Grīna J. «Rūsa rietumos». LS 192
— Gulbis A. «Oļģerts Silarājs». LS 295
— «Ilustrēts žurnāls». LV 72
— Intuīcija kā mākslas dziļāka izpratāna. LS 281
— J. Akuratera 25 gadu rakstniecība. LS 156
— Jaunākais mūsu rakstniecībā. 2. Jūlijs Roze. 3. A. Švābe. «Klusie ciemi» BrZ 163
— Jaunsudrabiņa Jāņa «Mani draugi». LK 153
— J. Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi». LS 266, 272
— J. Sudrabkalna «Spārnotā Armāda». LS 205
— Kārlis Štrāls. LV 72
— Laicena Linarda stāsts «Ieslēgtie». BrZ 279
— Latviešu lirika vācu valodā. LS 274
— Modernisma principi. LS 290
— Pāvils Rozīts kā dzejnieks un rakstnieks. BrZ 160
— Prasījums, kuram atbilde sagaidāma darbos! [Vēl neizrādītie oriģināldarbi jāizrāda.] RS 2
— Rozīša «Es un viņas». BrZ 220
— Rozīša P. «Granātu ziedi». BrZ 220
— Rozīša P. «Miglas svilpes». LS 275
— Rozīts Pāvils. «Kultūras slāpes». LS 276
— Skalbe, Akuraters un Jaunsudrabiņš vispārīgos vilcienos. LK 202, 204
— Skalbe K. «Pa dzimtenes ceļiem». LK 238
— Skalbes «Mazās piezīmes». LK 246
— Smilgas A. «Siluetes». LS 195
— Švābes «Ceļā». LS 260
— Upīša Andreja «Vēju kauja». LS 225
— Verharna «Dzīves sejas» Edv. Virzas atdzejojumā. LV 24
— Verharna «Dzīves sejas». Ed. Virzas tulk. BrZ 172
— Verharna E. traģēdija «Filips II». BrZ 296
— Viktora Eglīša jaunākā proza. BrZ 244
— Zariņa Kārļa «Skumju paradīze». LK 254
J. K. Ešila «Saistītais Prometejs». BV 6
K. Akuratera «Viesturs» pirmizrāde Nac. teātrī. JZ 47
— Brača Augusta «Rakstniecības teorija». LS 207
— Fallija «Selgā» Nac. teātrī. JZ 64
— Fr. Bārda. DKal
— Latviešu avīžniecība. KV 6
K. A. Fricis Bārda. Taur 1
— «Ilustrēts Žurnāls». KV 174

K. A. Rīgas mākslinieku viesošanās. KV 179
— Virzas Ed. «Laika dokumenti». KV 157—159
Kadrans V. Grāmatu apskats. (Beigas.) KV 145
Kaija Ivande. «Amerikas Atbalss». LS 198
— Arābu dzejas motīvi Dantes «Dievišķā komēdijā». LS 174
— Brigader Annas drāma «Ilga». JZ 255
— J. Akuratera pasaku luga «Šis un tas, it nekas». JZ 290
— Jauns sasniegums mūsu mākslā. J. Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi» uz Nacionālā teātra skatuves. JZ 260
— Nākamgada kalendāri. JZ 287, 293, 294
— Šarļa fon Lerberga satīra «Pans». JZ 274
— Uailda Oskara traģēdija «Zalome». JZ 291
— Vēlreiz mākslas un zinātnes darbinieku lietā. [Par pabalstu no valsts puses.] LS 215
— Vulfa drāma «Meli». JZ 236
Kalniņ Klāra. Atmiņas par Raini un Aspaziju. Scd 81, 93
Kalniņš A. «Baņutas» teksta lietā. [Sakarā ar Ventmalnieka rakstu: «Baņutas» teksts un mūsu mitoloģija.] JZ 129
Kalniņš P., Dr. Preses spaidi. [Runa Taut. Pad. sēdē.] Scd 22
Kārkliņš J. Annas Brigaderes «Ilga» Nac. teātrī. JZ 255
— Blaumaņa «Indrāni» Nac. teātrī. JZ 212
— Ed. Vulfa «Meli» Nac. teātrī. JZ 236
— J. Akuratera «Šis un tas, it nekas» Nac. teātrī. JZ 290
— Jauns sasniegums mūsu mākslā. J. Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi» parādīšanās uz Nacionālā teātra skatuves. JZ 260
— J. Raiņa «Indulis un Ārija» Dailes teātra atklāšanas izrādē. JZ 262
— Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi» Nac. teātrī. JZ 271
— Tijas Bangas «Tēvs» pirmizrāde Romanova ielā 25. JZ 221
Kārkliņš K. Fricis Bārda — sapņu un skumju dzejnieks. LV 110, 125, 131, 136
— Mīlas un saules dziesma. (J. Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi».) LV 105
Kārstens J. Ivandes Kaijas «Sauslej kundze». BV 57
— J. Akuratera «Kopoti raksti». I. sēj. LV 131
— Jaunsudrabiņa «Kaukāzs». JZ 151
Kaudzītes Matiss. Atmiņas par brāli Reini. IMM 11
— Atmiņas par Kronvalda Āta pēdējām mūža dienām. IMM 8
— Lūgums un pateicība. [Lūg. piesūtīt visus tos laikrakstu numurus, kur rakstīts par Kaudzītes Reiņa nāvi un pateicība par mirēja godinājumiem pie kapa.] LS 202
— Par «Mērnieku laiku» izcelšanos. IMM 3
Kaupiņš H. «Ar pašu spēkiem, pašu rokām». [Jānostiprina strādnieku prese.] Scd 148
— «Darba Jaunatne». Scd 1
— Māksla padomju Krievijā. [Piezīmes.] Kol 1
Kirhenšteins A. Kultūras jaunumi. Kult Sv
— Rainis un Aspazija ceļā... JZ 81
K. J. Amerikas latvieši un viņu prese. LS 139
Klausiņš [Roberts]. A. Birkerta «Latvijas vēstures hrestomātija skolām un pašmācībai», I d. IMM 5
— Dziļlejas «Darbs un dzīve». IMM 3
— Plūdonis un viņa balādes. IMM 12, 21
Klons A. Andrejs Spāģis. (100. dzimšanas dienas piemiņai.) JT 1
Kokālis. Reinholda Veica piemiņai. BV 13
Kr. Jēkaba Dravnieka 40. g. darbības jubileja. LS 29
Krauja A. [Antons Balodis]. Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi». Scd 268, 269

Krēgs Gordons. Nākotnes teātris. SkSt 2—3
Kr. O. Reinholds Veics pēdējā gaitā. BrZ 12
Kroders A[rturs]. K. Augenberga stāvoklis un politika «Latvijas Sargā». RS 11
— «Latvijas Sarga» atbildīgā redaktora lietā. (Prese.) RS 9
— Par māksliniekiem. LV 4
— Pēdējā atbilde «Brīvai Zemei». LS 12
— Personīga atbilde «Brīvai Zemei». LS 10
— Rakstnieku un mākslinieku pabalstīšana. LK 91
— Samircis pulvers. [H. Asars par A. Krod. griešanos pie valdības dēļ pabalsta pusmēneša žurnāla izdošanai.] LV 77
— Vēstule redakcijai. [«Latvijas Sarga» aizkulises.] Scd 55
Kroders R[oberts]. Akuratera «Viesturs» pirmizrāde Nac. T. LS 47
— Annas Brigader «Ilga» Nac. teātrī. LV 101
— Dailes teātra atklāšana. [Raiņa «Indulis un Ārija».] LV 108
— Divas bērnu dienas. [Kvapila «Pasaka par princesi Pienenīti» un J. Akuratera «Šis un tas, it nekas».] LV 136
— Ed. Vulfa «Meli» pirmizrāde Nac. teātrī. LV 77
— Ed. Vulfa piemiņas izrāde. [Svētki Skangalē.] L. Nac. Teātrī 7. janvārī. LS 16
— Jaunie un vecie (aktieri). [Blaumaņa «Pazudušais dēls» trijādos lomu sadalījumos.] RS 24
— J. Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi» Nac. teātrī. LV 106
— Modernā skatuve. Latvju kultūras veicināšanas biedrības teātris. LV 134
— *Pro scena sua.* BV 154
— Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi» otrā lomu sadalījumā. LV 118
— Raiņa kluba dramatiskās studijas pirmā audzēkņu izrāde. LV 81
— R. Blaumaņa drāma «Pazudušais dēls» Nac. teātrī 14. aprīlī. RS 17
— Tijas Bangas «Tēvs», jaunatnes traģēdija, pirmizrāde Romanova ielā 25. LV 62
Krolls O. Piemiņas lapiņa Ed. Vulfam. BrZ 16
— Reinholds Veics. Vdz 5
— Teātris. Kopd 18
Krūza K. Rainim un Aspazijai. JZ 82
— Taisnības iemesli. (Valsts kontroles rīcība pret mūsu kultūras svarīgākajām parādībām — rakstniecību un mākslu.) LV 31
— Zeltmata «Sarkanās lilijas». LK 64
Kukainis. Sabiedrība un laikraksts. TAV 30
Kukurs J. A. Darbu atkal sākot. LTirg 1
Kurcijs Andrejs. Rainim [pārbraucot dzimtenē]. JZ 82
— Rainis. KBA 1
— Rainis kā kulturāls tips. Taur 1
— Strādniecība un kultūra. Scd 237
K. V. «Atauga» I. KV 144, 145
K. J. Raiņa un Aspazijas balvas lietā. LS 277
Laicens L. Em. Verharna «Dzīves sejas», atdzejojis Edv. Virza. SkSt 2/3
— Gulbja «Kaspars un Biruta». Vain 1
— Rainim. [Dzimtenē atgriežoties.] JZ 18
Lapiņš J. Pārnācēji. I. Dauge Aleksandrs. II. Bastjānis (Bažens) Voldemārs. III. Madernieks J. LK p 1/66
Latv. dramat. kursa audz. vārdā Zeltmatis. Aspazijai [dzimtenē atgriežoties]. JZ 82
Latvijas Konservatorijas pedagogu padome. Rainim un Aspazijai. JZ 82
Latvijas Nacionālais teātris. Rainis un Aspazija. JZ 82

Latvijas Nacionālā Opera. Rainim un Aspazijai. JZ 82
Latvju rakstn. un žurnālistu arodn. biedr. valde. Lēmums preses vajāšanas lietā. Scd 239
— Protests pret laikraksta «Ziņas» slēgšanu. LV 80
Laursons V[oldemārs]. Akuratera «Viesturs» pirmizrāde Nac. T. BV 46
— Īstenība uz skatuves. LS 58
— J. Raiņa «Pūt, vējiņi!» pirmizrāde Nac. teātrī 28. apr. LS 96
— Mākslinieks un sabiedrība. BV 51—53
— Marija Leiko latviešu drāmā. LS 123
— Mūzikas un drāmas sakari. BV 118
— Par «Baņutas» inscenējumiem Nacionālā operā. BV 124
— «Pazudušā dēla» izrādes Nacionālā teātrī. LS 90
— R. Blaumaņa «Pazudušais dēls» uz Nac. teātra skatuves 14. aprilī. LS 85
— Teatrokrātija. BV 79
Lautenbahs J., prof. Par latvju daiņām. LKp 28, 29
— Pārvēršanās pārvēršanu galā. [«Zūpu Bērtuļa» vēsture.] LK 50
— Prof. Dr. Jēkabs Osis LK 96
— Radnieciģi motīvi. [Roze Maija jeb Turaidas Jumprava.] LK 86
L. E. «Izglītības Ministrijas Mēnešraksts» Nr. 1 un 2. BrZ 91
— «Izglītības Ministrijas Mēnešraksts» Nr. 2—6. 1920. g. BrZ 172
Lejas-Krūmiņš. Rīgas «mazās» teātra izrādes. LV 78
L-gsZ. «Svari» — satīrisks žurnāls. JZ 281
Liepājas Sk. B. Valde. Kritikas par Liepājas teātri. StrA 116
L[indiņš] R[ūdolfs]. Aspazija. (Dažas piezīmes viņas dzimšanas dienā — 1869. g. 16. martā). Scd 63, Lkstr 5
— Gunas un Spīdolas autori. Lkstr 9
— *At.* G. V. Plehanovs. Lkstr 16
— J. Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi». Lkstr 34
— *At.* «Kolektīvs» Nr. 1. Lkstr 30
— «Latvijas Skola» Nr. 1. [Atsauksme.] Scd 19
— *At.* No Niedras pie komunistiem... [Andrejs Upīts.] Lkstr 11
— Raiņa klubs. KBA 2/3
— *At.* «Sukubisms» dzīvē un dzejā. Lkstr 15
Līventāls [Teodors]. Kā iekšlietu ministrija stutē cara laiku likumus. Scd 146
L. V. Fr. Bārda. LSk 4
Lī. Plūdoņa dzejnieka jubileja. BrZ 138
M. «Sociāldemokrāta» murgošana [par «Zemgalieša» redakcijas sakariem ar «*Die Trommel*»]. Zmg 78
M. Sociāldemokrātiska pedagoģija. [Recenzija par «Latvijas Skolu» Nr. 1.] BrZ 34
Mākslas departamenta direktora J. Raiņa paskaidrojums [ka valsts kontrole nostrīpojusi literātiem piespriestās stipendijas]. VV 157
Mākslas departamenta [J. Akuratera] paskaidrojums literatūras stipendiju lietā. VV 130, BrZ 131
Meklers E. Eshila «Saistītais Prometejs». IMM 1
— Ķēniņš Edips un Antigona. IMM 7
Melkiss J. Aizmirsts tautas darbinieks. [Baumaņu Kārlis un viņa atstātais manuskripts «Caur dūmiem pie gaismas».] LS 121
Melnalksnis A. [Raiņa] Pirmā atgriešanās. Vdz 28
Melnalksnis K. Birkerta «Latvijas vēsture», I d. IMM 3
Mierlauks A. Vēl kāds vārds Viktoram Eglīšam. [Uz viņa Nac. teātra raksturojumu «Latv. Sargā» Nr. 43.] JZ 44
[Milbergs Gotfrīds] Skuju Frīdis. Vēlreiz Andreja Upīša lietā. LK 66
Mohmarsons Pauls. Par Alfrēda Kalniņa «Baņutu». LK 119

Ms. «Jūgā». Ivandes Kaijas romāns. LK 86
N. Dzejnieka [Plūdoņa] jubileja. BV 135
— Rozīša «Jaunavības tornis». BV 13
O. A. Par kultūras propagandu. [Nobeļa godalga par literatūru.] JZ 276—278
Omula. Erotika arābu dzejā. LS 179
Ozols J., kapteinis. Jaunākais vācu rakstniecībā. [Hermaņa Bāra «Vēstule no Vācijas angļu žurnālā *«The London Mercyry»* — atstāstījums.] I. Prof. Osvalda Spenglera «Rietumu sabrukšana». II. Hermaņa Kaizerlinga «Filozofa ceļojuma dienasgrāmata». LS 201, 203
P. Andrejs Upīts un Leons Paegle. Ar 1
P. Annas Brigader «Ilga» Liepājas Jaunā teātrī. StrA 197
— Aspazijas «Sidraba šķidrauts» Jaunā Liepājas teātrī. StrA 206
— Blaumaņa «Pazudušais dēls» Liepājas jaunā teātrī. StrA 236
— Gogoļa «Revidents» Liepājas Jaunā teātrī. StrA 246
— Lunačarska «Vara, vara» [«Karaļa bārddzinis»] pirmizrāde Liepājas Jaunā teātrī. StrA 283
— «Mērnieku laiki» izrāde Liepājas Jaunā teātrī. StrA 215
— Raiņa «Pūt, vējiņi!» Liepājas Jaunā teātrī. StrA 221
P. A. Saudzat viņus. [Rainis ar Aspaziju un sociāldemokrātija.] LK 45
[Pabērzs J.] Zamdaga. Voludas vaicojums Latgolā. Latg 15
Paegle L. Austriņa «Māras zeme». Taur 2
— «Jaunības Tekas» Nr. 1. KBA 2/3
— Nākotnes kultūra. KultSv
— Rozīša «Nāves vižņi». Taur 2
— Štrāla «Dieviņa laudis». Taur 2
Pāvils J. [Pāvils Jansons]. Taupat mūsu daiļo latvju valodu! TalsV 5
Peņģerots Visv[aldis]. Manas domas. LKp 26 (241)
— Rakstnieki un mākslinieki lielinieku Krievijā. LS 219
Pētersons Fr. Darbu atkal sākot. [«Talsu Apriņķa Vēstneša» atkaliznākšana zem cita izdevēja.] TAV 28
P. K. Kaudzītes Reiņa paglabāšana. LS 196
Plāķis J. Aizrādījums tulkotājiem. IMM 8
— Mūsu tulkotājiem un kritiķiem. LS 274
Plensners A. «Latvijas Sarga» piemiņai. LK 15
Plūdons. Divi trioletas ar nagiem. (Sacerētas sacensībā ar Pāvila Rozīša trioletām par kaukāzietēm.) Sv 1
— Dzejnieka diena. Literāriska etīde, veltīta Kārlim Skalbem viņa 40. dzimumdienā, 8. nov. 1919. g. JT 2
— Kritiķim. [Satīra dzejā.] Sv 2
— Pateicība [laikrakstu redakcijām un sabiedriskām organizācijām par sumināšanu rakstniecības 25 gadu jubilejas gadījumā]. LS 141
Priede J. Par teātra būtību un nemirstību. SkV 1, 2, 4
Prūsas Emilija (Grietiņa). Lietuvju rakstniecība un māksla — īss apskats. 1. Lietuvju pagājušo gadu simteņu rakstnieki. LV, 36, 40, 42. II. Lietuvju jaunākie rakstnieki un dzejnieki. LV 42, 45
Puķe Voldemārs. Akurātera «Šis un tas, it nekas» pirmizrāde Nac. teātrī. LS 295
— Annas Brigader «Ilga» Nac. teātrī LS 259
— Mūsu teātris. LK 131
— Mūsu teātru kritika un teātri. LS 124
— Nacionālā teātra atklāšanas izrāde 15. sept. [Blaumaņa «Indrāni».] LS 211
— Nākotnes teātris. BV 88, 92, 109, 110
— Par dramatisko mākslu. Maksis Reinhards un viņa stils. BV 74, 75
— Raiņa «Indulis un Ārija» Dailes teātrī. LS 267
— Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi» Nac. teātrī. LS 276

Puķe Voldemārs. Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi» pirmizrāde Nac. teātrī. LS 265
— Režisors un viņa uzdevums. [Piezīmes teātra sezonas atklāšanai.] LS 204
— «Skatuves Studija» Nr. 1. BV 131
— Skatuves tikumiskie jēdzieni. LS 233
— Teātra krīze. LS 92
— Tijas Bangas «Tēvs» pirmizrāde Romanova ielā 25 LS 220
— Vulfa «Meli» Nac. teātrī. LS 235
Purvīts V., akadēmiķis. Jaņa Rozentāla piemiņai. LV 78
R. Frontes teātra izrādes. Lk 146
R. L. Tolstojs. KV 269
R. Rainis un Aspazija Daugavpilī. LK 44
Rabinovičs J., Satv. sap. loceklis. Raiņa un Aspazijas viesošanās gadījumā (Liepājā). [Apsveikums Liepājas ebreju strādniecības vārdā.] StrA 227
Rainis J. Domas par mākslu. [Aforismi.] SkV 1
— Runa masas sapulcē 11. aprīlī. Scd 82
— Runa Satv. Sap. 10. sept. Scd 224, 225, StrA 226, 227
Rainis J. un Vesmans J. Vēstule redakcijai. [P. Stučkas un prof. Baloža lietā.] Scd 294
Raiņa kluba statūti. KBA 4/5
R. E. Nacionālā Teātra izrādes. Īsas atzīmes. Taur 2
Reinholds A. Akuratera «Viesturs». ZemnDr 1
— Blaumaņa «Pazudušais dāls». ZemnDr 2
— Ibsena «Tautas naidinieks». ZemnDr 2
— Rainis un Latgola. ZemnDr 1
«Pīts» — Amerikas laikr. Amerikas latviešu strādnieki un Latvija. Scd 202
[*Roze Jēkabs*] *Līgotņu Jēkabs.* Akuratera «Viesturs» pirmizrāde Nac. Teātrī BrZ 49
— Annas Brigader «Ilga» pirmizrāde Nac. teātrī. BrZ 260
— Ap ko strīdus grozās? [Izglīt. ministrija un pabalsts dzejniekiem.] BrZ 176
— Autora tiesību nodrošināšana. JZ 20
— Blaumaņa «Pazudušais dēls» Nacionālā teātrī. BrZ 86
— Blaumaņa «Pazudušais dēls» otrā izrāde 17. apr. BrZ 89
— Blaumaņa «Pazudušais dēls» trešā tēlojumu sastāvā 21. apr. BrZ 92
— Četrdesmit gadu latviešu rakstniecības laukā. [Jēk. Dravnieka 40 g. lit. darba atzīme.] BrZ 38
— Dailes teātris. [Atklāšana 19. nov., uzvedot Raiņa «Induli un Āriju».] BrZ 267
— Edvarts Vulfs. [Personīgas atmiņas.] BrZ 10
— Erotomans Grāms. BrZ 148, 149
— Fallijs. BrZ 285
— Gailīt Angelika. «Vērojumi un sapņojumi». BrZ 269
— Ilga. [Annas Brigader drāma; pirmizrāde 10. novembrī Nacionālā teātrī.] BrZ 260
— «Jaunības Tekas». JZ 6
— «Jaunības Tekas» Nr. 1, 2. BrZ 45
— Jaunsudrabiņš. «Kaukāzs». BrZ 8
— Jāzeps un viņa brāļi. (J. Raiņa drāma: pirmizrāde 17. nov. š. g. Nacionālā teātrī.) BrZ 266
— Jūsmonis dzejnieks. [Rakstnieka J. Akuratera literāriskās darbības 25 g. jubileja.] BrZ 154, 160, 166
— Kāds eksāmens mūsu teātra publikai. BrZ 61
— Kaudzītes Reinis kā prātnieks. BrZ 232
— Krišjānis Barons. II. Krišjānis Barons kā liriķis. BrZ 251
— Latviešu tauta — Baumaņu Kārlim. BrZ 232
— Māksla un rakstniecība Latvijas pastāvēšanas pirmos divi gados. BrZ 265

[*Roze Jēkabs*] *Līgotņu Jēkabs.* Māksla un valsts. BrZ 164
— Modernais stāsts. [Jāņa Ezeriņa «Dziesminieks un velns».] BrZ 291
— Mūsu rakstnieku pabalstīšana. BrZ 129
— Mūsu nacionālais teātris. BrZ 8
— Mūsu teātris. JŽ 1
— Mūsu žurnāli. JŽ 6
— Novitātes mūsu grāmatniecībā. JŽ 7/8
— Plūdons. [Viņa 25. g. dzejnieka darbības atzīmes.] JT 7
— Rainis un Aspazija atkal Latvijā. JT 5
— Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi» Nac. teātrī. BrZ 266
— Raiņa «Pūt, vējiņi!» Nac. T. 28. aprīlī. BrZ 98
— Reinholds Veics miris. BrZ 9
— Skalbes «Kurzemē». BrZ 3
— Vecie Indrāni Jaunā Latvijā. [Nacionālā teātra sezonas atklāšana.] BrZ 212
— Velns latviešu tautas pasakās. JT 3
— Vulfa «Meli» pirmizrāde Nac. teātrī. BrZ 236
— Vulfa «Svētki Skangalē». [Ed. Vulfa piemiņas izrāde Nac. T. 17. janv.] BrZ 15
— Ziemas svētku luga Nacionālā teātrī. [J. Akuratera «Šis un tas, it nekas».] BrZ 296
Rozentāl Elli. Jaņa Rozentāla piemiņai. Lk 219, LS 256, BrZ 257, LV 100
Rozīts Pāvils. Atbildes vietā. [Viktoram Eglītim uz viņa «Vaļējo vēstuli».] LV 87
— Kas iegūts. Piezīmes. [Par J. Raiņa, K. Skalbes, J. Akuratera, J. Jaunsudrabiņa, Plūdoņa, V. Eglīša, P. Gruznas, J. Kļaviņa, H. Eldgasta, A. Brača, L. Laicena, Ed. Virzas, V. Damberga, A. Austriņa, A. Ersa, J. Sudrabkalna, A. Kurcija, A. Švābes, J. Vainovska, Apsesdēla, J. Grīna, J. Ezeriņa, J. Kārkliņa, K. Štrāla, J. Rozes, E. Stērstes, A. Bārdas, A. Plensnera, V. Lesiņa, K. Strauberga, P. Ērmaņa, V. Grēviņa un K. Studenta pēdējo gadu literāro darbu.] Vaiņ 1
— Rainim. [Dzimtenē atgriežoties.] JZ 82
— Restaurēt vai jaunradīt? LV 79
— Skaidrības labad. [Mākslas departaments un mākslas un kultūras jautājumi.] LV 11
— Vēlreiz atbildes vietā. [Polemika ar Vikt. Eglīti.] LV 92
Rudevics A. Kara cenzūras lietā. [Runa Satv. Sap. 29. jūnija sēdē pie ebreju pieprasījuma.] Scd 145, StrA 147
Rudzīts Rihards. Rūgta patiesība Nova Odesā. LS 285, JZ 280
— Sofokla «Antigone» Aug. Ģiezēna tulkojumā. LV 125
— Tolstojs un Solovjevs. 21./XI 1910 — 13./VIII 1920. LV 102
S. Pār robežu. [Raini un Aspaziju sagaidot.] JZ 83
[*Saulietis — Plikauss Augusts*] *A. S-iets.* Piezīmes arāja sētā. LK 173, 178, 181
Seskis J. Latgales kultūra. LS 43
Sīlis J. Kino, drāma un kinokritika. LS 274
Skalbe K. Mūsu ceļš. [Programa, uzņemot «Latv. V.» līdzvadību.] LV 1
Sk. Fr. Jurjānu Andrejs. LK 83
Sk. R. A. Plensnera *«Antica fiamma»*. LS 92
— Jaunsudrabiņa «Kaukāzs». Vaiņ 2
— J. Grīna *«Imperfectum»*. LS 87
— Linarda Laicena «Bula vasara». BV 135
— P. Ērmaņa «Atsacīšanās». Piecas miniatūras. RS 19
— Rozīša «Jaunavības tornis». Vaiņ 1
— Skalbes «Kurzemē». Vaiņ 1

Sk. R. «Vaiņags» Nr. 2 un 3. BrZ 109
— «Zemniku Draugs» Nr. 1. BrZ 121
S-ks. Aspazijas sumināšana Liepājas Jaunā teātrī 20. oktobrī. KV 229
— Lunačarska «Karaļa bārddzinis» Liepājas Jaunā teātrī. KV 291
— «Mērnieku laiki» Liepājas Jaunā teātrī. KV 215
Skujeniek Biruta. Aleksandrs Freimans. (26. martā 19. — 26. martā 20.) SkSt 2, 3
— Par jauno virzienu skatuves mākslā. I. «Daugavas» un citu inscenējumu principi. II. Runāšana uz skatuves. SkSt 1
— Teātra pārveidošanās. Kol 1
S. O. Aspazijas «Sidraba šķidrauts» Liepājas Jaunā teātrī. KV 217
Stakalders J. Reinholds Veics. CV 4
Straubergs K. Filozofiskie motīvi Eiripida traģēdijās. IMM 2
— Horācs. IMM 6
— Horācs un viņa latviešu draugi. IMM 1
— Ziedotājas. [Eshila triloģijas «Oresteja» otrā daļa.] IMM 4
Straume Jānis. Mūsu mūzikas mākslinieki. Monogrāfiski apskati. I. Komponists Alfrēds Kalniņš. LV 18
Strautnieks Ed. Paskaidrojums par Artura Krodera aiziešanu no «Latvijas Sarga». LS 52
Stērste Elza. Bodlēra estētika. IMM 4, 5
— Franču lirika XIX g. s. LKp 1, 2
[*Stučka Pēteris*] §. Sapņi un īstenība. Cņ 21, 7. nov.
— Sociāldemokrātu līderi komunistu apgaismojumā [No P. Stučkas brošūras «Доклад секретариата Латв. секц. Коммун. Интернационала».] BrZ 291
Sudrabkalns J. Birutas Skujeniek Dramatiskā studija. LV 123
— Grīna «Rūsa rietumos». LV 5
— Pasaules Dzejnieku Asociācija. LV 60
— Rakstniecības kronika. [I. Fets. II. A. Bloka poēma «Divpadsmit».] LV 140
— Verharna poēmas Virzas atdzejojumā. JZ 276
— Virzas Verharns. LKp 14
Svenne O. Pie aizmirsta kapa. [Andreja Pumpura kaps.] LV 46
[*Siliņš Nikolajs*] *Niks.* Zeiferta «Mūsu Dzimtene». BV 10
Šmits J. Jautājums uz jautājumu. [Sakarā ar «Socdem.» nodrukāto «Jautājums ārlietu ministra kgam» dēļ J. Ozola un V. Dermaņa iebraukšanas Latvijā.] LS 85
Šmits P., prof. Ūsiņa lieta un rakstnieku ētika. LS 226
Šterns Rob[erts]. Aktieri un dekorācijas. LV 42, 45, 48
— Dzīves paradoksi. JZ 178
— Impresionisms un ekspresionisms. BrZ 1
Šuberts Pauls. Rainim un Aspazijai. JZ 82
Šv. J. Krodznieka «Latvijas vēsture» I d. LS 26
Švābe A. Japāņu dzeja. LV 136, 140
— Kara dainas. [Turpinājums.] Taur 1
— Rainis — mākslinieks. Scd 80
Talvio Maila. Rozentāla bēres Helsingforsā. JZ 232
[*Tilbergs R.*] *Sparafučile.* Ko drukā un raksta Latvijā. [Satīra.] Sv 2
Trasuns Fr. Sudrabkalna «Spārnotā Armāda». ZemnDr 2
— Vords redaktora un izdevēja [«Zemniku Draugs»]. [Gaitu uzsākot.] ZemnDr 1
Trasuns Jezups, Seil Valerija, Turkopuls Odums, Laizāns Ontons. Latgolas sveicins. [Rainim un Aspazijai pārbraucot.] JZ 82
Turkopuls Od. Paskaidrojums gazetas [«Latgolas Vords»] izdušanas lītā. LatgV 39
V. Ādolfa Ersa «Sešas poēmas». BV 133

V. Akuratera «Viesturs» Nac. Teātrī. LK 15
— A. Švābes «Klusie ciemi». BV 137
— Dēķena «Jānītis mājā». LSk 3
— Fallija «Selgā» Nac. Teātrī LK 27
V. Jūlijs Roze. «Fontāns». BV 114
— Plūdoņa sumināšana 25 gadu darbības jubilejas gadījumā. JZ 139
V. «Vaiņags» Nr. 1. StrA 53
V. A. Maza piezīme. [Poruka rakstu rediģētājiem.] LK 78
Veidemans R. Raiņa kluba darbība. SkSt 2/3
Vesers. Latvju rakstnieku lūgšanas tam kungam. [1. Virza Ed., 2. Eglīts Viktors, 3. Jēkabsons Kārlis, 4. Rozīts Pāvils, 5. Grīns Jānis. 6. Nepazīstamais dzejnieks.] KBSK 1921. gadam
Vičs A. Reinis Kaudzīts kā skolotājs. LV 48
Videnīeks K. Rainim un Aspazijai. JZ 82
— Rakstnieku pabalstīšanas lietā. (Balss iz publ.) BV 105
Vidzemnieks R. [*Kaudzītes Reinis*]. Latviešu valodas labā. BV 1
Vigner-Grinberg Malvine. Rainim un Aspazijai. JZ 82
Vilde N. Rokas. SkV 4
Virza Ed. Ādolfa Ersa «Sešas poēmas». LK 57
— Austriņa «Vērpetē». LK 24
— Erss Ādolfs. «Maskas». LK 253
— J. Grīna «Rūsa rietumos». LK 45
— Latgalieši un vācu kultūra. LK 158
— Mūsu laiks. LK 169
— Reinholda Veica apbedīšana. LS 12
— Rozes «Fontāns», Plensnera «*Antica Fiamma*», Ērmaņa «Atsacīšanās», Grīna «*Imperfectum*». LK 15
Vitols J. Rainim un Aspazijai. JZ 82
V-js. Mūsu žurnāli. «Taurētājs» Nr. 2, «Lāčplēsis» Nr. 2 un 3. BV 93
— Mūsu žurnāli. «Vaiņags». BV 87
— Viktora Eglīša «Līdzvainīgie». BV 107
V. K. J. Jaunsudrabiņa «Mazā Baltā grāmata». LSk 5
— K. Skalbes «Kurzeme». JT 4
V. N. «Taurētājs» Nr. 1. KV 17
V. R. Dramatiskā studija [pie Raiņa kluba]. SkSt 1
V. V. Mūsu tagadējā literatūras valoda. StrA 105
— «Taurētājs» Nr. 2. StrA 145
Zālīts Fr. Birkerta «Latvijas vēsture». IMM 3
— Krodznieka «Latvijas vēsture», I d. IMM 2
Zālītis P., Dr. fil. Atbilde Augustam Briežam. LV 126
— Paskaidrojums personīgā lietā. [Uz A. Brieža ziņojumu Satv. Sapulcē.] LV 114
— Rainim un Aspazijai. JZ 82
[*Zariņš Kārlis*] *Valerijs.* A. Plensnera «*Antica Fiamma*». BV 127
— Apstākļi un izredzes. BV 151, 152
— Austriņa A. «Naidinieki». LK 199
— Bārdas «Zila uguns». BV 31
— Ērmaņa «Atsacīšanās». BV 52
— Grīna «*Imperfektum*». BV 65
— J. Sudrabkalna «Spārnotā Armāda». BV 124
— Kultūra un tradīcija. LK 132
— «Lāčplēsis». BV 36
— Rozīša P. «Es un viņas». LK 208
— Rozīts P. «Kultūras slāpes». LK 201

[*Zariņš Kārlis*] *Valerijs*. Skalbes «Ziemeļos». BV 13
— Švābes «Ceļā». BV 49
— «Taurētājs». BV 36
— Upīša «Vēju kauja». LV 119
— Vainovskis. «Ārpus dienaskārtības». LV 102
— «Vaiņags». BV 35, 54
[*Zeiferts*] *Teodors*. Akuratera «Sapņi un likteņi». JZ 52
— *Teodors*. Aleksandrs Dauge. IMM 5
— *Teodors*. Brīvzemnieka skolas laiks. IMM 7
— [*An.*] Ernests Felsbergs. IMM 10
— *Teodors*. Jānis Endzelīns. IMM 6
— *Teodors*. «Jaunības Tekas» Nr. 1, 2. IMM 1
— Juris Plāķis. IMM 8
— *Teodors*. Kaudzītes Reinis. IMM 10
— Krišjānis Barons. IMM 12
— *Teodors*. Latviešu tautas radošais gars. IMM 4
— Norādījums par K. Dz. atsauksmi «Kult. B. Apsk.» 2 n-rā [1919. g.] par manu sastādīto grāmatu «Mūsu Dzimtene». KBA 2/3
— *Teodors*. Raiņa un Aspazijas pārnākšana dzimtenē. IMM 3
— Rakstnieku pabalsta lietā. LS 174
— *Teodors*. Straujāna J. «Uz viņa krasta». IMM 7
— Pēteris Šmits. IMM 9
— Vēl par rakstnieku pabalstiem. LS 186
Zeltmatis. Cezars Flaišlens. [Personīgas atmiņas.] LV 113
— Mākslinieka posts... [Dubura vēstule Zeltmatim.] LV 4
— Par dramatisko izglītību. BV 153
— Rainim. [Dzimtenē atgr.] JZ 82
— Valodas druskas. [«Izglītības», bet ne «apgaismošanas» ministrija.] BV 16
— Reinholda Veica karjera. (Personīgas atmiņas.) IMM 1
Zibsnis J. Tautas vai partijas darbinieks? [Rainim un Aspazijai atgriežoties.] PirmR 23
Zieds [*Jānis Grīns*]. Ērmaņa «Atsacīšanās». Vaiņ 2
Ziemeļnieks J. «Latvju māksla». BV 158
Zommers Alfr. Par skatuves mākslu. Konspektīvas piezīmes. StrA 214
— Reinholds Veics. LS 10

1921

ATSEVIŠĶI IZDEVUMI

Bračs Augusts. Isa rakstniecības mācība. Cēsīs, 1921. O. Jēpe. 116 lpp.
— Rakstniecības teorija 2. Otrais izdevums; kompozitika pilnīgi pārstrādāta. Cēsīs, 1920. Apgādājusi kooperatīvā sabiedrība «Skola». 174 lpp.
Dziļleja K. Latvju rakstniecības vēsture pamatskolām. [Rīgā, 1921.] A. Gulbis. 176 lpp. *Rec.: Ģersons* [*Ādolfs*] — JT 10; *Šmits P*. — IMM 11; [*Zeiferts*] *Teodors* — Ltv 68, 70
— Mazā poētika pamatskolām. Rīgā [1921]. A. Gulbis. 85 lpp.
— Mazā poētika pamatskolām. Otrs, pārstrādāts izdevums. Rīgā [1921]. A. Gulbis. 96 lpp. *Rec.: Švābe A*. — Rit 1
Eglīts Viktors. Kopoti raksti, 17. sējums. Jānis Poruks un Fallijs. Divas monogrāfijas. Vāku zīmējis R. Suta. Rīgā, 1921. «Leta». 253 lpp. *Rec.: Grīns J*. — Ltv 43; *Lapiņš J*. — LV 263; *Rozīts P*. — Rit 2

Freinbergs Kārlis. Spēlēju, dancoju. Sakarā ar Raiņa traģēdijas «Spēlēju, dancoju» iestudējumu Nacionālā teātrī. Novilkums no žurnāla «Teātra Vēstnesis» Nr. 3. Rīgā [1921]. 8 lpp.

Jansons J. (Brauns). Kopoti raksti. Otrais sējums. «Domas par jaunlaiku literatūru», «Mūsu vecai paaudzei» u. c. Rīgā, 1921. Komanditsabiedrība «Daile un Darbs». 144 lpp. *Rec.: Arnis* — IMM 12; *Ģersons [Ādolfs]* — JT 12; *«Nākošie» red.* — Nāk 2; *Gol[iāt]s Fr.* — DrbuM 6; *N. S.* — V 22

Kārkliņš K. Rakstniecības teorija. Pamatskolas kurss. Valmierā, 1921. K. Dūnis. 80 lpp. *Rec.: Švābe A.* — Rit 1

Līgotņu Jēkabs. Mazā latviešu literatūras vēsture. Sarakstījis Līgotņu Jēkabs. Otrs, pilnīgi pārstrādāts un papildināts izdevums. Ar ilustrācijām. Valmierā [1921]. K. Dūnis. 279 lpp. *Rec.: Endzelins J.* — IMM 11; *Šmits P.* — IMM 11

Upīts Andrejs. Latviešu jaunākās Rakstniecības Vēsture (1885—1920). Pirmais sējums. Pārstrādāts un papildināts izdevums. R., 1921. D. Zeltiņš un Golts. 216 lpp.

— Latviešu jaunākās Rakstniecības Vēsture (1885—1920). Otrais sējums. Pārstrādāts un papildināts izdevums. R., 1921. D. Zeltiņš un Golts. 217.—427. lpp. *Rec. un polemikas: Eglīts Viktors* — LK 252; *Ķēkabsons Kārlis* — LK 169, 170; *Klaustiņš R.* — LV 281, 287, 293, 297; *Lasītājs* — Scd 215; *Sisenaldo* — LV 211, 223; *Sudrabkalns J.* — LV 181; *Klaustiņš R.* — LV 1922, 5, 11; *LK red.* — LK 197; *S. A.* — Ltv 134

RAKSTI LAIKRAKSTOS, ŽURNĀLOS U. C.

K. Gredzens. Jāņa Jaunsudrabiņa. JT 5/6

-s. Upīts Andrejs. «Zieme|a vējš». StrA 106—108

X. Cittautiešu atsauksmes par mūsu rakstniekiem. LK 234

Akmens J. Rasma, Aija — Ieva. [Psiholoģiska studija par trim sieviešu tipiem Jaunsudrabiņa stāstos.] LV 288

Akuraters J. Franču žurnāls par latvju literatūru. [*La Revue Mondiale.*] JZ 278

— Poruks Jānis. JZ 233

Alcions. Vainovskis J. «Visos vējos». LV 171

Alfs. Drāma. [Jēpa-Baldzēna «Ličupe», «Dzīves sērdieņi», «Pavasara simfonija» un Vizbuļa Roberta «Māsas».] StrA 86

— Rainis. «Zelta zirgs». StrA 91—93

Alksne Irena. Ģētes iespaidi Raiņa darbos. ZemgD I

Ārons M. Jauna grāmata par Merķeli. [*«Thersites». Die Erinnerungen des deutschen-baltischen Journalisten Garlieb Merkel* 1796—1817.] Ltv 5

Aspazija. «Atriebēja». *Rec.: Akuraters J.* — JZ 17; *Colo* — Scd 23, *Grīns J.* — LK 19; *Kroders R.* — LV 18; *Līgotņu Jēkabs* — BrZ 20; *Puķe Voldemārs* — LS 18

— Principiāls jautājums teātra lietā. (Sakarā ar lugas «Pans» aizliegumu Nacionālā Teātrī.) Scd 38

— Raiņa «Uguns un nakts». IŽ 1—3

— «Sidraba šķidrauts». *Rec.: [An.]* — Scd 44; *Akuraters J.* — JZ 44; *Dziļleja K.* — Scd 40; *Grīns J.* — LK 45; *Kroders R.* — LV 46; *Līgotņu Jēkabs* — BrZ 47; *Puķe Voldemārs* — LS 46; *V. H.* — VB 24

— «Vaidelote». *Rec.: p.* — StrA 192; *[Rudiņš Rūdis] R. R.* — StrA 188, 189; *Vdlt.* — KV 190

Austriņš Antons. Pie Skalbes. LV 247

B. A. Austriņa Antona «Pušelnieki un suselnieki». JZ 162

B. A. Grīna «Krustneša gaitās». JZ 71
Bauman Alija. Dzejnieks. J. Poruka piemiņai. LV 233
Bērziņš Arturs. Akuratera J. «Pēters Danga». JZ 231
— Brigader Annas «Maija un Paija». JZ 223
— Jaunākie latvju romāni. JZ 174, 177, 183
— Raiņa «Krauklītis». JZ 98—100
— Raiņa «Spēlēju, dancoju». JZ 265, 266
— Skalbe Kārlis. [Piemiņas lapiņa jubilejai.] JZ 247
— Vatsons Fridrihs Kārlis TB 11
[*Birznieks Ernests*] *Birznieks-Upītis.* Jānis Jaunsudrabiņš. JT 12
Blanks Ernests. Alunāns Juris. LS 36, 40
— Barons Krišjāns. LS 33
— Māteru Juris. LS 58, 59, 62
Blaumanis Rūdolfs. «Indrāni». *Rec.: dzr.* — Zmg 204; *Bērziņš Arturs* — JZ 213; *Grīns J.* — Ltv 8; *Kārkliņš J.* — JZ 203; *Linde Kristaps* — LS 206; *P.* — StrA 75
— «No saldenās pudeles». *Rec.: dzr.* — Zmg 192
— «Skroderdienas Silmačos». *Rec.: -s.* — Zmg 55
Cālītis Ed. «Laiku viesuļi», Akuratera J. LS 186
— Modernā dzeja un tauta. LS 259
«Ciņas» red. Ap strādniecības karogu. [Sociāldemokrāti-meņševiki, J. Rainis un J. Jansons-Brauns.] Cņ 30, 30. VII
— Lāsts slepkavām — slava kritušiem. [Jāņa Šilfa, Eduarda Strobiņa [A. Arāja-Bērces], Gotfrīda Mierkalna, Žaņa Legzdiņa, Friča Bergmaņa, Viļa Līduma, Oto Eglīša, Pētera Alkšņa un Eduarda Kumermaņa nobendēšana buržuāziskajā Latvijā.] Cņ 30, 30. VII
— Latvijas Komunistiskā Partija. [Nelegālie izd.] Cņ 25, 5. III
— Policijas suņi. [JZ red. provokācijas.] Cņ 23, 1. I
— Politiskie avantūristi. [Fr. Menders, P. Kalniņš, K. Ulmanis, A. Krastkalns un Fr. Veinbergs.] Cņ 25, 5. III
— «Spartaka» drukātavas pārskats. (1920. g. II pusgads.) Cņ 23, 1. I
— «Spartaka» drukātavas pārskats. (No 1. janvāra līdz 1. maijam 1921. gadam.) Cņ 29, 10. V
Čeķijas sociāldemokrātijas prese par Raini un Aspaziju. [Pēc avīzes «Pravo Lidu» raksta]. Scd 220
Dāle P. Poruka problēmu un izjūtu pasaulē. Rit 2
D[amber]gs V. Akuratera «Pēters Danga». LK 133
— Eglīts Viktors. «Ceļa biedri». LK 94
— Eglīts V. «Divas poēmas». Rit 1
— Erss Ādolfs. «Maskas». LV 32
— Fallija piemiņai. LV 5
— Mūsu rakstniecība tagadnē. LV 181, 187, 193
— Otrais rakstnieku vakars 6. apr. LV 77
— Rainis J. «*Addio bella*». LK 8
— Raiņa «Čūsku vārdi». LK 20
— Raiņa «Uz mājām». LK 62
— Rozīts P. «Divas sejas». Rit 3
— Skalbe K. «Daugavas viļņi». LV 15
— Skalbe K. «Pa dzimtenes ceļiem». LV 99
— Stērste Elza. «Eizebijs un Florestāns». Rit 2
— Strāls K. «Dzintara vārtos». LK 110
— Švābe Arv. «Bulvāri». Poēma. Rit 3
— Upīša Andreja «Vēju kauja». LK 195
— Upīts Andrejs. «Zemeļa vējš». LK 264
— Veselis Jānis. «Aklais ezers». LK 248

Dāvids Valts. Upīts A. «Zieme|a vējš», romānu triloģijas «Robežnieki» trešā da|a. Prod 3
Dermanis Vilis. Atbilde uz interpelācijas Komisijas ziņojumu Internacionāles aizliegšanas lietā. Scd 23, StrA 24
— Pilsonisko laikrakstu meli. Scd 99, StrA 100
— Runas SS [par preses u. c. kultūras jautājumiem]. Prod 8, Scd 2, 3, 23, 95, 146, StrA 5, 96, 149
— Sociālisms kā kultūras spēks un kultūras veidotājs. KultSv
Dravnieks J. Pumpura «Lāčplēsis». LV 6
Dziļleja K. Atbilde uz Klitijas paskaidrojumu. Scd 35
— Dauge P. «Cīņas, saules un mīlas dzejnieks». (П. Дауге — Я. Райнис. «Певец борьбы, солнца и любви».) Scd 144, 145
— Dzeja un dzīve. [Raiņa žurnālistiskās darbības 30 gadu jubilejā]. Scd 287
— Krīzes laiks mūsu jaunākajā literatūrā. KultSv
— Par dzejas saprātu. LSk 11—15
— Poruks Jānis. 1871 — 13./X — 1921. Scd 233
— Raiņa J. «Krauklītis». Scd 101, 104
— Raiņa J. «Spēlēju, dancoju». Scd 266
— Rainis kā žurnālists un politiķis. JZ 287
— Sena dziesma — jaunas skaņas. [Raiņa «Uguns un nakts» jaunuzvedums Dailes teātrī.] Scd 90
— Sieviete kā mīlas tēlotāja. Scd 24
— Skalbe Kārlis. Scd 247
— Spīdolas priekštece. [Aspazijas «Sidraba šķidrauts» sakarā ar jaunuzvedumu Dailes teātrī.] Scd 40
Dienvidnieks R. Jūlijs Dievkociņš. [Viņa 15 gadu miršanas dienas piemiņai.] JT 2
Egle K. Baltpurviņa stāsts «Starp diviem krastiem». LV 150
— Cālītis Ed. «Vienalga». [Stāsts.] LK 233
— Eglīša Viktora «Divas poēmas». LK 140
— Eglīts Viktors. «Dvēseles varā». BrZ 242
— Ērmans P. «Atsacīšanās». LK 253
— Ērmans Pēteris. «Es sludinu». LS 258
— Kārstenis J. «Himeras». LV 16
— Kaudzītes Matīss. LV 5
— Kaudzītes Matīss un Reinis. LS 36
— Par Jāni Poruku (1871—1911). LV 139
— Poruka dzejas uzvara. [50. gadu dzimumdienas piemiņas gadījumā.] LS 233
— Skalbe Kārlis. «Izmeklēti raksti». LK 246
— Vese|a Jāņa «Aklais ezers». BrZ 204
Eglīts Viktors. Aizspriedumu krātuve. [Atbilde A. Kroderim.] LK 190
— Apsesdēls. «Gar aizas malu». LK 128
— Austriņa Antona dzejas «Klusuma gaviles». LK 81
— Bārda Fricis. LK 58
— Dambergs Vold. «Dvēseles ritmi». LK 142, 143
— Ērmaņa Pētera «Es sludinu». LK 2
— Erss Ādolfs. «Satīrs un krusts». LK 293
— Faktiska piezīme pie J. Lapiņa recenzijas. [Par monogrāfijām «Jānis Poruks un Fallijs».] LV 267
— Fallija pēdējie darbi. LK 175
— Grīna Aleksandra «Krustneša gaitas». LK 76
— Kārstenis Jānis †. LK 176
— Laicena Linarda «Attaisnotie». LK 95, 100
— Latvju kultūra viņas pagātnē un nākotnē. KultV 3, 4/6, 7, 8/9, 10/12

Eglīts Viktors. Literāriska politizēšana. LK 182
— *Horacio.* Mana zvaigzne. Svaru Zoilam-Plūdonim. LK 272
— Piezīmes pie [Krodera] ievadraksta. [«Par smalkjūtību un iecietību».] LK 188
— Plūdoņa «No nakts līdz rītam». LK 115, 116
— Polemikai beigas — urrā!!! LK 192
— Poruka Jāņa pēdējie darbi. LK 138, 139, 140, 141, 142
— Poruka nozīme latvju kultūrā un literatūrā. IŽ 10, 11
— Rainis J. «Krauklītis». LK 63
— Stērste Elza. «Eizebijs un Florestāns». [Dzejoļi.] LK 120
— Upīts Andrejs. «Latviešu jaunās rakstniecības vēsture». LK 252
— Zariņa Kārļa «Dzīvība un trīs nāves». LK 130
Ego. Latvijas rakstnieku un žurnālistu aroda biedrības gada sapulce 13. febr. Scd 36
Ejups O. Brūklenāju vaiņags un krusts. [Poruka piemiņai.] Ltv 37
Endzelins J. Līgotņu Jēkaba «Mazā latviešu literatūras vēsture». IMM 11
Ermanis P. Austriņa «Klusuma gaviles». Rit 1
— Austriņš Antons. «Nopūtas vējā». LV 5
— Austriņš Antons. «Pušelnieki un suselnieki». LV 219
— Baltpurviņa A. «Starp diviem krastiem». BrZ 116
— Brigader Annas Kopoti raksti. IV sējums. LS 79
— Erss Ād. «Greizos ratos». LV 107
— Ersa Ādolfa «Maskas». LV 107
— Ginters A. «Latviešu zinātne un literatūra». LV 160
— Jaunsudrabiņš Jānis. IŽ 12
— Jaunsudrabiņš J. «Ar makšķeri». LK 165
— Jaunsudrabiņa J. «Atbalss». LV 68
— Jaunsudrabiņš Jānis. «Plūdi un atplūdi». LK 165
— Kārstenis J. «Himeras». Rit 1
— Kārstenis Jānis. LV 179
— Kaudzītes Reinis. DKal
— Mūsu rakstniecība gada laikā. [No oktobra 1919. līdz oktobrim 1920.] DKal
— Plūdoņa «No nakts līdz rītam». LV 165
— Poruka kopotos rakstos neuzņemtie darbi. Ltv 37
— Saulietis A. «Brīvība un maize». LV 20
— [Sudrabkalns J.] Olivereto. «Trubadurs uz ēzeļa». LV 119
— Vainovskis J. «Visos vējos». LS 275
— Valda «Staburaga bērni». Ltv 6
— Veseļa Jāņa «Zem vācu jūga». LK 122
— Vulfs Ed. «Vērtības». LV 205
— Vulfs Ed. «Vilšanās». LV 205
— Zariņš Kārlis. «Dzīvība un trīs nāves». LV 229
Erss Ādolfs. Austriņš Antons. «Necilvēks». Rit 4
— Mūsu dai[rakstniecība pagājušā gadā. Kopd 2, 3, 4
— Mūsu dai[rakstniecība pagājušā pusgadā. 1) Austriņš Antons: «Klusuma gaviles». 2) Stērste Elza: «Eizebijs un Florestāns». 3) Dambergs V.: «Dvēseles ritmi». 4) Ermans P.: «Es sludinu». 5) Plūdons: «No nakts līdz rītam». 6) Olivereto: «Trubadūrs uz ēzeļa». 7) Akuraters J.: «Saules valgos». 8) Eglīts V. «Divas poēmas». 9) Bračs A.: «Dzejiski raksti un stāsti». Kopd 30
— Mūsu dai[rakstniecība pagājušā pusgadā. 1) Laicens Linards: «Mimozas zari», «Attaisnotie». 2) Vulfs Ed.: «Stāsti». 3) Strāls K.: «Dzintara vārtos». Kopd 32

Erss Ādolfs. Mūsu daiļrakstniecība pagājušā pusgadā. 1) Zariņš K. «Dzīvība un trīs nāves». 2) Kaija I.: «Sfinksa». 3) Rozīts P.: «Divas sejas». Kopd 33
Ezeriņš J. Brigadere Anna. «Dzelzs dūre 1917.—1918. g. piezīmes». BrZ 6, 8
— Brigader Annas «Maija un Paija». BrZ 224
— Plūdoņa dzejoļi. BrZ 229
— Skalbe K. «Pa dzintara ceļiem». BrZ 6, 8
— Virza Ed. «Laika dokumenti». BrZ 6, 8
Felsbergs E. «Literatūras vēsture latviešu skolās». IMM 9
Freinbergs Kārlis. Mīlestības augstā dziesma. Klitijas drāma «Sulamīte». SkV 5
— [Rainis J.] «Spēlēju, dancoju». [Sakarā ar Raiņa traģēdijas «Spēlēju, dancoju» iestudējumu Nacionālajā teātrī.] TV 3
— Saruna ar Jaunsudrabiņu. [Kas zīmējas uz viņa dramatisko darbību.] TV 4
G. Rainis J. Kopoti raksti IV. «Spēlēju, dancoju». JT 8/9
G. A. Par poētiskās disciplīnas vajadzību. Ltv 55
Gedrovics V. Tautu eposi un Pumpura «Lāčplēsis». ZemgD I
Gersons. Banga Tija. «Tēvs». JT 12
— Birznieks-Upīts. «Ezera malā». JT 11
— Brigader Anna. «Maija un Paija». JT 10
— Brigader Anna. «Spēka dēls». JT 12
— Dziļleja K. «Latvju rakstniecības vēsture». JT 10
— Jansons J. (Brauns). Kopoti raksti, I sējums. JT 12
— Silis Jūlijs. «Kalpa zēns». JT 11
— Silis Jūlijs. «Romas atjaunotāji». JT 11
Ginters Augusts. Dažas piezīmes P. Ērmanim [uz viņa rakstu LV Nr. 160]. LV 204
— 1921. gada bibliogrāfija. Pirmais pusgads. Valsts bibliotēkas sakārtojums. VV 173—178, 180—189, 191
Graubiņš J. Upīša Andreja «Vēju kauja». IMM 3
G[reiers] V. Linarda Laicena «Mimozu zari». LK 84
Grīns J. Damberga V. «Ziedu viesulī». Ltv 20
— Eglīša V. «Dvēseles varā». Ltv 17
— Eglīša Viktora Kopoti raksti, 10. un 17. sējumi. Ltv 43
— Gruznas Pāvila «Sila balodītis». LK 70
— Gruznas P. «Žults». Ltv 82
— Gulbis A. «Oļģerts Silarājs». LV 29
— Pie mūsu rakstniecības tagadnes. Ltv parauga Nr. 10
— Veseļa J. «Aklais ezers». Ltv 17
— Zariņš K. «Skumju paradīze». LV 11
«Ilustrēts Žurnāls», red. Latviešu zinātne un literatūra. IŽ 6
Interesents. Aizmirsti godalgu solījumi? [«Uzaicinājums rakstniekiem» ar Latgales lietu departamenta kultūras nodaļas parakstu.] LV 205
Jansons-Brauns Janis, par viņu. [An.] — LauksKal 1921. gadam, Scd 90
«Jaunības Tekas», red. Jaunsudrabiņš J. Baltā grāmata II. JT 5/6
— Jaunsudrabiņš J. Plūdi un atplūdi. JT 5/6
Jaunsudrabiņš J. «Traģēdijas» pirmizrāde. TV 4
Jēger-Freiman Paula. Jaunās sievietes problēma. Sakarā ar Annas Brigader drāmu «Ilga». IMM 4
Jēkabsons Kārlis. Akuraters J. Kopoti raksti, II sējums. LS 1
— Akuraters J. «Saules valgos». LK 93
— Aspazija. «Saulainais stūrītis». LS 36
— Atsaukums. [Agrākās recenzijas par Pāvilu Rozīti.] LK 55
— Atsaukums. [Par Raiņa traģēdiju «Jāzeps un viņa brāļi».] LK 56

Iēkabsons Kārlis. Austriņa Antona «Klusuma gaviles». BrZ 176
— Austriņa Antona «Naidnieki». LK 106
— Austriņš Antons. «Nopūtas vējā». LS 12
— Austriņa Antona «Pušelnieki un suselnieki». LK 187
— Birznieks Kārlis. «Māņi». LS 177
— Cālītis Ed. «Vienalga». LS 291
— Dambergs Vold. «Dvēseles ritmi». LS 259
— Dambergs V. «Ziedu viesulī». LS 172
— Eglīts Viktors. «Ceļa biedri». LS 218
— Eglīts Viktors. «Upeslejas precības». BrZ 55
— Erss Ādolfs. «Maskas». BrZ 38
— Grīna A. «Krustneša gaitas». LS 69
— Jaunsudrabiņš Jānis. «Ar makšķeri». LS 194
— Jaunsudrabiņš J. «Plūdi un atplūdi». LS 194
— Laicens Linards. «Laterna tumsā». LS 19
— Laicens Linards. «Mimozu ziedi». LK 35
— Sapņu un pasaku dzejnieks Kārlis Skalbe. [25 g. literār. jub.] KultV 8/9
— Skalbe Kārlis. BrZ 248
— [Sudrabkalns J.] Olivereto «Trubadūrs uz ēzeļa». [Dzeja.] LK 129
— Stērste Elza. «Eizebijs un Florestāns». LS 182
— Strāls Kārlis. «Dzintara vārtos». LS 33
— Šķipsnas Evalda «Ejot». LK 4
— Švābe A. «Bulvāri». BrZ 79
— Upīša Andreja «Jaunākā rakstniecības vēsture». LK 169, 170
— Vesels Jānis. «Āklais ezers». LS 270
— Veseļa Jāņa «Pasaules dārzos». LK 71
— Vēstule maniem literatūras draugiem. [Par Pāvilu Rozīti.] LK 60
Juniors. Jaunības aizgādņi [«Jaunā Dzīve», «Dzintarzeme», «Zvaigžņu Strēlnieks».] LSk 11/15
K. Akuraters J. «Šis un tas, it nekas». JT 8/9, KBA 2
— Jaunsudrabiņa Jāņa jubilejas svētkos. [18. dec. «Pirmais sniegs» un «Dzīvās un nedzīvās puķes».] Zmg 285
— Kalējpuika. Pasaka. Ilustrējis E. Brastiņš. JT 7
— Latviešu rakstnieki skolai un jaunatnei. Nr. 1—8. JT 4
K. Puriņa K. «Koka piepe». Lkstr 28
K. A. Lapsa R. Dzelzs gadu simteņa mokās. Prod 6
— Rainis kā žurnālists. Scd 287
— Rainis J. «Nemierīgā sirds». Prod 6
Kaija Ivande. Klitijas «Sulamīte». LS 20
— Upīša Andreja «Vēju kauja». LS 8
Kārkliņš J. Plūdons. «Tāļi taki — tuvi tēli». JZ 225
Kārkliņš K. Rainis J. «Krāuklīts». LV 100, 101
— Rainis J. «Spēlēju, dancoju». LV 265, 266
— Rozīts Pāvils. «Nāves vižņi». IMM 2
— Slavas dziesma sievietei un mīlai, Raiņa «*Addio bella*» un «Sudrabota gaisma». LV 297
Kārstenis J. Austriņa Antona «Nopūtas vējā». LK 28
— Ersa Ādolfa «Greizos ratos». LK 90
— Bračs Augusts. Dzejiskie raksti I. LV 46
— Jaunsudrabiņa J. «Atbalss». LK 28
Kaukēns Matiss. Jaune virzene ieks literatūrem. [Satīra.] Sv 40
— Vēstule «Svariem». [Satīra.] Sv 40
Klaustiņš R. A. Upīša «Jaunākā latviešu rakstniecības vēsture». LV 281, 287, 293, 297
Kļaviņš E. Piezīmes pie Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi». LV 181

Klitija. Vēstule redakcijai. [Pie K. Dz. atsauksmes par lugu «Sulamīte».] Scd 35
Kr. A. Rainis J. «Treji loki». Darbs 1
Krauja A. Raiņa «*Addio bella*» un mūsu lirikas jaunieguvumi. Scd 29, 40
— Rainis J. «Čūsku vārdi». Rit 2, 3
— Rainis J. «Nemierīgā sirds» Rit 4
— Rainis J. «Uz mājām». Rit 2, 3
Kroders A. Par smalkjūtību un iecietību. [Pie Eglīša raksta «Literāriska politizēšana».] LK 186
— Piezīmes pie [Eglīša] piezīmēm. [Uz rakstu «Par smalkjūtību un iecietību».] LK 189
— Vēl viena atbilde Viktoram Eglīšam. LK 191
Krūza Kārlis. Kārstenis Jānis. KultV 7
— Kaudzītes Reinis cilindrī. [Dārziņa tēva atmiņas.] LV 23
— Piecas vēstules par Kārli Skalbi, viņa dzeju un jubileju. LV 247
Lacaze-Duthiers Gerard de. La Littérature Lettone. [Inform. pārskats.] «*La Revue Mondiale*», 1. XI, 63.—72. lpp.
Laicens Linards. Atklāta vēstule. (Par manu arestu.) Scd 129
Landavu Ziedonis. Jānis Jaunsudrabiņš. «Aizkaukāzā». KultV 10/12
Lapiņš J. Atbilde Baltpurviņam uz viņa kritiku «Zemgales dārzos». LV 155
— Ausekļa stils. IMM 1
— Eglīte Viktors. Jānis Poruks un Fallijs. LV 263
— Jaunsudrabiņš Jānis. Zmg 279
— Skumjais pērļu zvejnieks. [J. Poruks.] Ltv 37, 38
Lasītājs. Vēstule redakcijai. (Sisenaldo kga sīkais feļetons par Andreja Upīša «Latviešu jaunākās literatūras vēsturi».) Scd 215
«*Latvijas Kareivis*», *red.* Ezeriņa Jāņa «Dziesminieks un velns». LK 42
Latvju rakstnieku un žurnālistu aroda biedrīb. gada sapulce. LV 36
Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības pilna sapulce 6. novembrī. LK 253
«*Laukstrādnieks*», *red.* [*R. Lindiņš.*] Rainis. Lkstr 51
Lautenbahs J., prof. Radniecīgi motīvi LK 102
«*Lejas Kurzemes kalendārs*», *red.* [Rakstnieku] Piemiņas dienas. LejKurzKal
Ligotņu J. Arāja tips latviešu daiļliteratūrā. Ansa Lerha-Puškaiša «Ojārs». BrZ 20, 206, 207, 208
— Damberga Vold. «Dvēseles ritmi». BrZ 150
— Jaunsudrabiņš J. savā rakstnieka dzīvē un darbā. JT 12
— Jauns tips latviešu inteliģencē. [«Pēteris Danga» — J. Akuratera romāns.] BrZ 179, 180
— Kāds aizmirsts mūsu reāli naturālā stāsta meistars. [Zeiboltu Jēkabs.] KultV 2
— Kārstenis Jānis †. BrZ 178
— Lejas-Krūmiņš Teodors. BrZ 87
— Mīlestības un nāves problēma Poruka vēstulēs. IŽ 6
— Pēckara psiholoģija. [Pāvila Rozīša romāns «Divas sejas».] BrZ 193
— Pirmās personības latviešu rakstniecības sākumos. Dzintz 1, 2, 3
— Poruks Jānis. JT 8/9
— Poruka Jāņa skolas gadi. (Dzejnieka 10 gadu nāves dienas piemiņai veltīts.) KultV 7, 8/9
— Poruku Jānis ārzemēs. (1893. līdz 1894.) BrZ 234, 235, 242
— Raiņa simbolu un veļu valstī. Rit 1
— Sāpju un asaru dzejnieka piemiņai. [Poruku Jāņa 10. gadu nāves dienas piemiņai 24. jūnijā š. g.] BrZ 140
— Siliņš Matīss. BrZ 10

Līgotņu J. Sirds un saules dzejnieks. [Kār|a Skalbes 25 gadu rakstnieka darbības jubilejas gadījumā.] JT 10
— Skalbes Kār|a «Izmeklēti raksti». JT 12
— Stērstu Andrejs. [Piemiņas atzīme.] BrZ 49
— Zemniecības dzīve un darba poēzija. [Jaunsudrabiņa «Baltās grāmatas» II da|a.] BrZ 122
Lt. Veidenbauma Eduarda dzejo|i rokrakstā. KultV 7
[*Melnalksnis A.*] *Melnais-Alksnis A.* Kaudzītes Reinis [R. Vidzemnieks] † 21. augustā 1920. g. ImLgr 1921. gadam
Melnaisbērs A. Pirmā nelegālā grāmata. LV 67
Melngailis E. Ar ko mums iet kopā. I. Angļi. II. Ar vāciešiem. LK 27, 29, 34, 37, 39, 44
Milbergs G. Akuraters J. Ķinodrāma «Laiku viesulī». JL 2
Misiņš J. 1920. g. bibliogrāfija. IV ceturksnis. Oktobris, novembris, decembris. VV 36, 37, 56, 57, 59, 82, 83, 85, 87, 89—92, 98, 99, 102, 104—106, 108, 109
— Vecā Stendera vēstule, rakstīta 1766. g. Suntāžu mācītājam Johanam Jakobam Harderam. IMM 7
Misiņš J. un *P. Ērmanis.* Rainis-Pliekšāns J. Bibliogrāfiski biogrāfiski materiāli. KBRKr
N. N. Franču atsauksme par dzejnieku Ed. Virzu. LK 135
— Franču prese par latvju rakstniecību. [Pēc «*La Revue Mondiale*».] LK 263
«*Nākošie*» *red.* Ērmaņa P. «Es sludinu». Nāk 1
— Jansons-Brauns J. Kopoti raksti, I un II sējums. Nāk 2
— Rainis J. «Ķlusā grāmata». Nāk 2
— Lapsa R. «Mamons un asinis» «Molohs un zelts». «Dzelzs gadu simteņa mokas». Nāk 2
— Rainis J. «Nemierīga sirds». Nāk 2
— Paegle Leons. «Jauno vanagu sasaukšanās». Nāk 2
— Rainis J. «Tālas noskaņas zilā vakarā». Nāk 2
— Rainis J. «Vētras sēja». Nāk 2
— Upīts A. «Ziemeļa vējš». Nāk 2
P. Cālīša Ed. «Vienalga». StrA 216
P. No lieluma līdz smieklīgumam — viens solis. [Raiņa dzejas strādnieku Maija svētkiem.] Zmg 102
[*Par Raiņa, Blaumaņa, Skalbes un Akuratera* vācu val. tulk. darbiem, A. Gulbja izd.] «*Augsburger Neueste Nachrichten*», *Lit. Beilage* 1921, 2. VIII, «*Wiener Stimmen*» 7. VII, «*Reichsanzeiger*» 4. VII, «*Praktischer Wegweiser*» 30. VI, «*Dithmarschen*» VII, «*Daheim*» 23. VII, «*Rigasche Rundschau*» 14. IV, norvēģu laikr. «*Morgenbladet*» 18. VIII, poļu laikr. «*Rabotņik*» 227, lietuv. laikr. «Lietuvas» 6. VIII, vācu žurn. «*Das literārische Echo*» 24, somu laikr. «*Uusi Suomi*» 133[1]
Plāķis J. Aizrādījums tulkotājiem. IMM 7
[*Plūdons Vilis*] *Labvēlis.* Čal' — skal' — jāizdal'. Sv 47*
— *Zobugalis.* Dzejas žongliera Jēkabsonu Kār|a mūzas balss un Zobga|a atbalss. Sv 46*
— *Burtnieks.* Ērglis lauvas ādā. Sv 38*
— *Toreadors.* Fauni vai klauni jeb pašceptie jaunklasiķi. Sv 6*
— *Dzelksnis.* Господин *Arronet!* Sv*
— *Skabarga.* «Ģēnijs» un bekas jeb savstarpēja aplaizīšanās. Sv 46*
— *Toreadors.* «Ģēniju» caurbire. Sv 44*

[1] Anotācijas par šīm atsauksmēm sk. «Ritums» 1921, 1—3, un 1922, 1. *V. A.*

[*Plūdons Vilis*] *Dzelksnis.* Hilda un stārķis jeb vai tas Vesels ir vesels. Sv 50 *
— *Toreadors.* Jāņa Sudrabkalna «Kāda dziesmiņa». [Parodija.] Sv 5 *
— *Toreadors.* Jēkabsonam bikses trīc. Sv 37 *
— *Vērotājs.* Kārlim Studentam. Sv 45 *
— *Toreadors.* Kas māk, tam nāk. Sv 5 *
— *Avīžnieks.* Kā tagad var dziedāt Kārlis Jēkabsons *alias* Skarga par sevi. Sv 8 *
— *Toreadors.* Kritiķim J. Jansonam †. Sv 36 *
— *Plūdons.* Lilija un Reksis. Sv 31 *
— *Plūdons.* Nesaprotami! [Atbilde Pāvilam Rozītim uz viņa rakstu «Kas aiz tā slēpjas».] LV 258
— *Tautiets. O tempora, o mores!* Sv 46 *
— *Plūdons.* Otrā atbilde P. Rozīša kgm. LV 264
— *Toreadors.* Pāvilam Rozītim. Sv 10 *
— *Toreadors.* Pāvila Rozīša «Jāj bajāri, kunigi vaļi». [Parodija.] Sv 7 *
— *Burtnieks.* Pāvila Rozīša «Trioletas». [Parodija.] Sv 9 *
— *Bendris.* Pāvils Rozīts savā trijolēšanas laikmetā. Sv 47 *
— *Mefistofels.* Poruka atbilde K. Eglem. Sv 46 *
— *Dzejmīls.* Prindulis un Lūciņ Saša jeb Viktora Eglīša satikšanās ar saviem bijušiem skolniekiem Spilves pļavās. Sv 50 *
— *Jānis Spēlmanis.* Spēlēju, dancoju. Sv 51 *
— *Rimnieks.* Trijolnieku skola. Sv 32, 33 *
— *Toreadors.* Viktora Eglīša «Vientuļš alejās». [Parodija.] Sv 10 *
— *Toreadors.* Viktoram Eglītim. Sv 6 *
— *Skeptiķis.* Visi vienā maisā. Sv 44 *
— *Jēpis Latvietis.* Žurnāla «Rituma» redakcijas kronika trijos pantiņos. Sv 47 *
Pontapelins Atl. R. Uz rakstnieku vakaru Dobelē. Ltv 2
Priede J. Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi» ekspresīvo līniju dramatiskais zīmējums. LV 11
Rainis. «Indulis un Ārija». *Rec.: Dziļleja K.* — Scd 264; *V. H.* — VB 24; *Vr. Dzr.* — Zmg 148
— «Jāzeps un viņa brāļi». *Rec.:* [*An.*] — Scd 117; *Aspazija* — IŽ 4—6; *Jēkabsons K.* — LK 56; *Kļaviņš E.* — LV 181; *Ligotņu Jēkabs* — BrZ 239; *Linde Kristaps* — IŽ 1; *Priede J*[*ānis*] — LV 11; *Vecozols Jūlijs* — Scd 72, 81, 87
— «Krauklītis». *Rec.:* [*An.*] — IŽ 5 [*Āronu Matīss*] *Ā.* — VV 101; *Bērziņš Arturs* — JZ 98—100; *Dziļleja K.* — Scd 101, 104, 208; *Eglīts V.* — LK 63; *Grīns J.* — LK 102; *Kārkliņš K.* — LV 100, 101; *K. J.* — JZ 102; *Kroders R.* — LV 103; *Ligotņu Jēkabs* — BrZ 103, 207; *Puķe V.* — LS 101; *Sudrabkalns J.* — Scd 102, 107; *Tapiņš J.* — LiepA 167
— «Pūt, vējiņi». *Rec.: B. J.* — Zmg 243; *Puķe Voldemārs* — LS 120
— «Spēlēju, dancoju». *Rec.: -ie.* — JV 64; [*Āronu Matīss*] *A.* — VV 266; *Bērziņš Arturs* — JZ 265—267; *Dziļleja K.* — Scd 266, 269; *Eglīts Viktors* — LK 268; *Freinbergs K.* — TV 3; *G.* — JT 8/9; *Grīns J.* — Ltv 72; *Jēger-Freimane P.* — IMM 12; *Kārkliņš K.* — LV 265, 266; *Kroders R.* — LV 268, 269; *Ligotņu Jēkabs* — BrZ 268; *Pjero* — MD 1; *Puķe V.* — LS 268
— «Uguns un nakts». *Rec.:* [*An.*] — Scd 96; *Akuraters J.* — JZ 92; *Aspa-*

* Visi ar (*) apzīmētie darbi ir Plūdoņa satīras dzejā par literārām tēmām. 1922. g. lielākā daļa no tām ievietotas Plūdoņa «satīrisku dzejoļu antoloģijā» — «Sonetas ar ragiem un trioletas ar nagiem jeb mūsu rakstnieki greizajā spogulī». («Svaru» bibliotēka, 6—8.) *V. A.*

zija — IŽ 1—3; *Bērziņš Arturs* — JZ 224; *Dziļleja K.* — Scd 90, 224; *G. J.* — LK 92; *Grīns J.* — Ltv 26; *Kroders R.* — LV 92; *Ligotņu Jēkabs* — BrZ 93; *Lt.* — BrZ 223; *Puķe V.* — LS 92, 222; *V. H.* — VB 23
Rainis. «Zelta zirgs». [*An.*] — KV 95; *Alfs* — StrA 91—93; *P.* — StrA 102
Rakstnieku un žurnālistu aroda biedrības sapulce 13. martā. Scd 59
Rozīts P. Eglīts Viktors. Jānis Poruks un Fallijs. Divas monogrāfijas. Rit 2
— Ērmanis P. «Es sludinu». Rit 4
— Kas aiz tā slēpjas? [«Svari» un Plūdons.] LV 255
— Kurcijs A. «*Vita nuova*». Rit 4
— Ļoti skaidri! [Pirmā atbilde Plūdonim uz viņa rakstu «Nesaprotami».] LV 261
— Paegle Leons. «Jauno vanagu sasaukšanās». Rit 4
— Pēdējā atbilde Plūdoņa kungam. LV 271
— Poruks Jānis. (1871—1921.) Ltv 37
— Skalbe Kārlis. Rit 1
«*Revue Mondiale*». Franču spriedums par latviešu literatūru. VV 278
«*Rītums*», *red.* Mūsu literatūra cittautu kritikas gaismā. Rit 1, 2, 3, 4
[*Rudiņš Rūdis*] *R. R.* Aspazijas «Vaidelote». StrA 188, 189
[*Runcis Ernsts*] *Arnis.* Apsesdēla «Gar aizu malu». JZ 69
— Jansons-Brauns J. Kopoti raksti, I un II sējums. IMM 12
Salmiņš V. Skalbe kā negudrais dēls. Zmgd I
Siliņš Jānis. Interesants literārisks paņēmiens. [V. Eglītis kā plaģiators.] Scd 193, JL 3
— Kontrasti un kontūras, vārdu, jautrās polonēzes, banālās pikantērijas un jaunā Latvija. JL 3
— Skalbe Kārlis. JL 21
Sisenaldo. Andreja Upīša «Latviešu jaunākās rakstniecības vēsture». LV 211
— Vēstule redakcijai. Andreja Upīša priekšvārds, lasītāja papildinājums un Sisenaldo pēcvārds. LV 223
Sk. R. Rainis J. «Cūsku vārdi». LS 108
— Veselis Jānis. «Zem vācu jūga». LS 149
Skrodels A., stud. theol. Poruka reliģiski ētiskā pasaule «Hernhūtiešos». KultV 1
— Poruks. MūžIlg 2
Smilga A. Atmiņas par Poruku. Ltv 37
Stengrevics J. Tusneldas dzejoļu krājums «Dvēseles ziedi». StrA 88
«*Strādnieku Avīze*», *red.* Balto sapņu, mazo ļaužu prieku un bēdu dzejnieks. [J. Jaunsudrabiņa 25 g. literāriskās darbības jubilejas gadījumā.] StrA 293
Straubergs K. Solis uz priekšu. [K. Dziļlejas poētika.] LKp 2, 3
[*Stučka Pēteris*] *Š.* Pa labi vai pa kreisi. Cņ 23, 1. I
Sudrabkalns J. Atzīmējumi rakstniecības kronikā. IŽ 7
— Literāriskas piezīmes. Dzejas skola. LV 170
— Literāriskas piezīmes. Kailais vārds. LV 169
— *Olivereto.* Oktāves par Plāķi. Scd 54
— Rakstniecības kronika. LV 5, 9
— Vasaras pieneņu pūkas. [Jaunsudrabiņa «Vasarā»; A. Upīša «Rakstniecības vēsture», 2. izd.] LV 181
Suselnieks Brencis. Antons Austriņš. Sv 18
[*Sillers*] *Edgars.* Rainis J. «Tālas noskaņas zilā vakarā». 4. izd. «Daile un Darbs» apgādībā. Lkstr 14
Šmits P., prof. Atmiņas par dzejnieku E. Veidenbaumu. LS 182
— Līgotņu Jēkaba «Mazā latviešu literatūras vēsture». IMM 11
— Dziļleja K. «Latvju rakstniecības vēsture pamatskolām». IMM 11
— Tautas dzejas cienītājiem. LS 160, LV 161

Švābe A. Dziļleja K. Mazā poētika pamatskolām. Kārkliņš K. Rakstniecības teorija pamatskolām. Rit 1
— Ērmanis P. «Es sludinu!». DB 3
— Jaunsudrabiņš Jānis. Rit 4
— Kas viņus attaisno? [Piezīmes pie L. Laicena stāstiem «Attaisnotie».] DB 2
— Rozīts P. «Zobens un lilija». Rit 1
— Skalbes Kārļa pasakas. Rit 3
— Upīša Andreja «Ziemeļa vējš», romānu triloģijas «Robežnieki» trešā daļa. DB 14
— Zariņš Kārlis. «Dzīvība un trīs nāves». Rit 4
Šreinerts P. Poruka dzeja. [Izvilkums no referāta.] TAV 12. II
[Tilbergs R.] Sparafučile. Ko raksta un drukā Latvijā. Sv 4, 6, 7, 13, 23, 24, 26—28, 30, 42, 50
Tp. Piezīmes pie Viktora Eglīša atsaukuma. LA 122
Ukrainietis. Skatuve. [Ed. Vulfa drāma «Meli» Liepājas Jaunā teātrī.] KV II
Ulsts V. Marksisms un humānisms Raiņa darbos. ZemgD I
Upīts A. Paegle L. «Jauno vanagu sasaukšanās». Prod 9
— «Ritums». Prod 7
V. A. Dziļleja. «Darbs un dzīve». JT 10
— «Trubadūru» sveiciens. [Kārlim Skalbem 25 gadu literāriskās darbības jubilejā.] Prod 6
V. K. Skalbes K. «Latvju daiņu izlase». JT 7
Vecozols Jūlijs. Raiņa Jāzepa tēls. Scd 72, 81, 87
Veselis Jānis. Apsesdēls. «Mans klusais brīdis». LK 284
— Piezīmes par Poruku. LV 139
— Rozīts Pāvils. «Divas sejas». LK 178
— Strāls Kārlis. «Dzintara vārtos». LV 64
Z. J. Švābes A. «Bulvāri». JV 2
Zariņš Kārlis. Akuraters J. «Pēters Danga». LV 126
— Austriņš Antons. «Klusuma gaviles». Dzejas. LS 206
— Laicens Linards. «Attaisnotie». [Stāsti.] Rit 2
— Strāls Kārlis. «Dzintara vārtos». LS 151
— Švābe A. «Bulvāri». LV 72
— Upīts Andrejs. «Ziemeļa vējš». LV 223
— Vainovskis J. «Visos vējos». Rit 2
— Veselis Jānis. «Zem vācu jūga». Stāsts. LV 163
Zeiferts Teodors. Barons Kr. «Latvju daiņu izlase» I un II. Izglītības ministrijas izdevums 1921. g. IMM 8
— Dziļleja K. «Latvju rakstniecības vēsture» pamatskolām. Ltv 68, 70
— Kārstenis Jānis. «Himeras». IMM 9
— Kārstenis Jānis. (Miris 6. augustā š. g.) IMM 9
— Lejas-Krūmiņš Teodors. LS 85
— Poruks Jānis. Rit 2, IMM 10
— Stērstu Andrejs. IMM 4
— Vācu spriedums par latviešu dzeju. Ltv 18

VĒSTULES

Grosvalds Jāzeps. Vēstule Konrādam Ubānam. LV 25
— Dzejniecei A. B[rigaderei]. DKal
Lainens Toiwo Rasi un Kalle Väänaneos. Vēstules Rozentāla kundzei. [Somu draugu vēstules.] LV 127

Neikens J. Vēstule G. Fīrhufam. IMM 11
Poruks J. Vēstule rakstniekam J. Jaunsudrabiņam. LV 169
Vulfs Ed. Vēstules [A. jaunkundzei]. LV 11
— Vēstules [Kristapam Koškinam un Z. Gruzevskam]. LV 10

1922

ATSEVIŠĶI IZDEVUMI

Birkerts P. Dai[radīšanas psiholoģija. 1. Mākslinieka personība. R., 1922. «Kultūras Balss». 256 lpp. *Rec.: [Lindiņš Rūdolfs] At.* — DB 291, 292; *Sūna Edg.* — LG 1923, 3; *Švābe A.* — Rit 1

Bračs Augusts. Īsa rakstniecības mācība. II. (Rakstniecības vēsture. Ilustrēta.) Cēsīs, 1922. O. Jēpe. VIII nenum., 208 lpp. *Rec.: Š[ops] K.* — IMM 1923, 5

Dailes Teātris Rīgā. 1920. III sezona, 1922. Par redakciju atbild J. Muncis. Izdevējs: D. T. Direkcija. (Ar 15 attēliem.) 12 nenum. lpp. Saturs: 1. J. Sudrabkalns. Dailes Teātris. 2. Dailes Teātra deklarācija. 3. Dailes Teātra mākslinieciskās darbības pamatnosacījumi. 4. J. Muncis. Nacionālā teātra māksla. (Izvilkums no «Otello» ekspozicijas.) 5. Dailes Teātra tuvākais repertuārs. 6. K. Egle. Otello. 7. J. Muncis. Divi momenti. 8. Dailes teātris un prese. *Rec.: V. F.* — IMM 1923, 1

Engelss Fr. Ludvigs Feierbahs un vācu klasiskās filozofijas liktenis. Pielikumā Kārļa Marksa tēzes par Feierbahu, sarakstītas 1845. gadā. No trešā vācu izdevuma tulkojis P. D[auge]. R., 1922, Komanditsabiedrība «Daile un Darbs». 63 lpp. *Rec.: Arnis* — IMM 1923, 12

Jaunsudrabiņš J. Mana dzīve. Vāku zīm. Z. Vidbergs. R. [1922], A. Gulbis. 122 lpp. Pielikumā no 101.—122. lpp.: Mani raksti. Kad un kur iespiesti. (Sākts kārtīgi atzīmēt ar 1906. gadu.) *Rec.: Akmens J.* — Rit 8; *Bērziņš A.* — IMM 7

Lautenbahs J., prof. Latviešu literatūras vēsture. I daļa. Aizvēsturiskie laiki un viduslaiku sākums. Rīgā, 1922. LU Studentu Padomes Mācības Līdzekļu Apgādāšanas Komisija. 88 lpp.

Plūdons. Sonetas ar ragiem un trioletas ar nagiem jeb Mūsu rakstnieki greizajā spogulī. Satīrisku dzejoļu antoloģija Plūdoņa redakcijā. [Patiesībā visi krāj. ievietotie darbi ir paša Plūdoņa, kas iepriekš ar daudz dažādiem pseidonīmiem ievietoti žurn. «Svari».[1]] Veltīta visiem, kam rūp latvju mākslas uzplaukšana. Moto: *Ridentur, quia nostra opinione absurda videntur.* Izzobots tiek, kas, pēc mūsu domām, parādās kā aplamība. «Svaru» bibliotēka 6—8. R., 1922. 111 lpp.

Upīts Andrejs. Poruka raksti jaunatnei. Kritisks apcerējums. Rīgā, 1922. Izdevēju sabiedrība D. Zeltiņš un A. Golts. 84 lpp.

---

[1] Sk. P Rozīša un Plūdoņa polemiku (1921—1922): Rozīts P. Kas aiz tā slēpjas? [«Svari» un Plūdons.] LV 255
Plūdons. Nesaprotami. [Atbilde P. Rozītim uz viņa rakstu «Kas aiz tā slēpjas?»] LV 258
Rozīts P. Ļoti skaidri! [Pirmā atbilde Plūdonim.] LV 261
Plūdons. Otrā atbilde P. Rozīša kgm. LV 264
Rozīts P. Pēdējā atbilde Plūdoņa kgm. LV 271
Plūdons. Pāvils Rozīts un viņa «rītdienas māksla». Sv 1922, 31

Zeiferts Teodors. Latviešu rakstniecības vēsture. Pirmā daļa. Vāku zīm. A. Prande. Rīgā (1922). A. Gulbis. VIII, 336 lpp. *Rec.: Āronu Matīss* — VV 149; *Egle R.* — LG 1; *G[rīns] J.* — Ltv 321; *Lapiņš J.* — Rit 7; *N.* — Lat 38

— *Teodors.* Plūdons. Dzīves un dzejas aina. Teodora apskatīta. (Ar Plūdoņa ģīmetni uz sevišķas lapas.) Rīgā, 1922. Valters un Rapa. XLVIII lpp. *Rec.: Egle K.* — LG 1

RAKSTI LAIKRAKSTOS, ŽURNĀLOS U. C.

-.- Augusts Deglavs. TB 78

is. Pie Doku Ata kapa. LV 209

-ņš. Rūdolfa Blaumaņa 60. dzimšanas diena. LS 294

trs. Rakstnieka Augusta Deglava apglabāšana 9. aprīlī. TB 82

-vs Rakstnieks Skuju Frīdis. (G. Milbergs.) JL 5

— «Svaru» bibliotēka. Nr. 1. Klendera «Tintnīcas produkti». Lat 20

A. E. K. Jēkabsona «Dziļš miers», dzejas. Zemnieku izdevums. LS 294

A. K. Simts gados. [Latvijas prese.] Ltv 114

Akmens J. Jānis Jaunsudrabiņš. (Mana dzīve.) Rit 8

— Preses svētki. LV 46

— Jānis Tomiņš-Riemelis. LV 5

A[kmens] J. Dzeja. Latviešu jaunākās lirikas antoloģija. Sakārtojis Līgotņu Jēkabs. LV 211

Akmentiņš A. Poruka kaps. LS 173

Ambainis V[aldemārs]. Ilūziju ceļš. DB 14, 16, 18

— *-mb-.* Latv. rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības gadskārtējā sapulce. DB 90

— *-mb-.* Laukstrādnieku kalendārs 1922. gadam. DB 3

— *-mb.* Satv. Sap. locekļa V. Dermaņa izdošana tiesai un arestēšana. Lkstr 20

[Apsītis Augusts] Apsesdēls. «Jaunvārdi» un mūsu kritiķi. V 22

[Apskati par latv. rakstniekiem: Fr. Bārdu, Plūdoni, Poruku, Raini u. c.] Laikr. «Сегодня» 1922. g. II pus. g.

Ārens M. Latviešu laikrakstniecības 125 un 100 gadu jubileja. IMM 1

— Teodors Zeiferts. Latviešu rakstniecības vēsture. VV 149

A[sars] H[ermanis]. Augusta Deglava bēres. Ltv 184

Aspazija un par viņu. *Eveles pag[asta] pilsoņi* — TB 127

— Runas SS. SSSt I, 33, II, 4, 7, 8, III, 4, IV, 9, 18, V, 2, 6, 22, 40

— «Vaidelote». *Rec.: Asars H.* — Ltv 368; *Bērziņš Arturs* — JZ 266; *Dziļleja K.* — Scd 169; *Freinbergs K.* — TV 4; *Kroders Rob.* — LV 267; *Virza Ed.* — BrZ 268

A[ustriņš] A. Uz trīs lāgi. (Fragments.) LV 46

B. Kāds spriedums par Raini. (Viktora Eglīša raksts «Latvijas Kareivī».) TB 7

Bakunietis. Kas ir E. Birznieks-Upīts? Ltv 144

Bērziņš Arturs. Rūdolfa Blaumaņa piemiņas dienā. JZ 291

— Annas Brigader darbi. Jubilejas piezīmes. JZ 7, 9, 10

— «Maija un Paija» — Annas Brigader pasaka septiņos tēlojumos. JZ 257

— Mana dzīve Jāņa Jaunsudrabiņa autobiogrāfija. IMM 7

— «Darbs». Arveda Švābes romāns. JZ 200

— Rūdolfs Blaumanis. Piemiņas lapiņa. JZ 293

Bērziņš Arturs. «Dziesminieki». (Latvju jaunākās lirikas antoloģija, Pētera Ērmaņa sakopojumā.) JZ 288
Bērzkaln Anna. Āpsīšu Jēkaba Andra tēvs un radniecīgie Poruka tipi. LV 46, 57
— Dzejniece Anna Brigader. Biogrāfiska skice. LV 117, 123, 133
Birkerts Antons. Rūdolfa Blaumaņa bērnība. Biogrāfiska studija. Rit 10
Birkerts P. Uzaicinājums mūsu rakstniekiem. Rit 9
Blaumanis Rūdolfs. «Uguni». *Rec.: Dreifelds J.* — StrA 186
Bračs A. Antons Austriņš. Māras zemē. JL 4
Bračs A. Austra Dāle. Ēnu rotaļas, dzejas. «Vaiņaga» izdevums, 1922. g. Lat 20
Brigader Anna. «Autoru izsauca». TV 5
— Saruna [par dramatiskas jaunradīšanas paņēmieniem]. TV 5 1921./22.
«Brīvā Zeme», red. Augusts Deglavs †. BrŽ 78
— Augusta Deglava bēres 9. aprīlī. BrZ 82
Cālītis Ed. Jēkabsona Kārlis. Muižnieka meita. Romāns. LS 64, 70
— Man te arī kas sakāms. [Sakarā ar latvju rakstnieku un žurnālistu biedrīb. sēdi 23. aprīlī.] LS 91
— Rakstniecības apskats. LSK 1922. gadam
Cilvēku mīlestības augstā dziesma. (Atsauksme par Raiņa lugu «Jāzeps un viņa brāļi» «Prāgas Presē».) TB 52
Cīņas red. Biedra Ūpmaļa piemiņai. Cņ 36, VIII
D. D. J. Brigadera jubileja. Ltv 137
D-ns. Sašutums pret Raini. TB 109
Dambergs V. J. Akuraters. «Kaupo», līvu virsaitis. (Traģēdija piecos cēlienos.) BrZ 226
— Dzejiskais dabā. Rit 8
— Viktors Eglīts. «Skolotāja Kalēja piedzīvojumi». Romāns. LV 123
— Paskaidrojums literāriskās tiesas lietā. LK 96
— Pāvils Rozīts. Portrejas. Noveles. Rit 6
— Kārlis Strāls. «Karš». Lg 1
— Kārlis Strāls. Kauja pie Glemu Liepas. Vēstule oktāvās. Rit 7
— [Sudrabkalns J.] Olivereto. Trubadūrs uz ēzeļa. Dzeja. Rit 4
— Virzieni un attīstības pakāpes. BrZ 214
«Darba Balss», red. Annas Brigader svētku dienā. DB 7
— Augusts Deglavs. DB 78
«Darbs un Maize», red. Raiņa politiski publicistiskās darbības un strādnieciskās preses jubileja. DrbuM 2
Dermanis Vilis, par viņu [un latv. buržuāzijas izrēķināšanās ar viņu]: *-c.* — StrA 106; *Alberings Arturs* — SSSt I, 20; *[Ambainis Valdemārs] -mb.* — Lkstr 20; *Antons Mārtiņš* — SSSt V, 38; *Azens* — LiepA 112; *Bušević Ansis* — SSSt V, 38; *Celms Jūlijs* — SSSt V, 15; *Dermanis V.* — SSSt IV, 7; *Gromans A.* — Ltv 213; *Holcmanis Vilis* — SSSt V, 38, 73; *Menders Fricis* — SSSt V, 15, 40; *Ozols Arturs* — SSSt V, 15; *Pauluks Kārlis* — SSSt V, 15; *Petrevics Andrejs* — SSSt V, 15; *Rectus* — LiepA 106; *Rudevics Ansis* — SSSt V, 38, 72; *Vīgants Arturs* — SSSt V, 15, 38
— Par Kultūras Fondu. SSSt IV, 12
— Paskaidrojums. Scd 103
— Pēdējā runa Satv. sapulces 10. maija sēdē pirms izdošanas tiesai. Scd 106, StrA 107
— Rīgas pilsētas domes arodnieku frakcijas deklarācija domes sēdē 6. aprīlī. DrbsuM 6
— Runas un jautājumi SS. SSSt II, 4—6, 10, III, 4, 12, 13, 19, 20, 23, 35, IV, 5, 7, 12, 23, 24, 28, 30, 32, 38, V, 2—8, 10, 16, 19, 29, 32

Dr. Aleksandrs Dāvids. Zmg 100
[*Dreifelds J.*] *-fe-.* Karogu nemiers. Kārļa Dzelza dzejas. At 1
Dzelzavietis. Doku Ata pieminekļa atklāšana. Dzelzavas kapos. BrZ 210
Dziļleja K. Atbilde P. Rozīša un A. Švābes kgiem. Scd 22
— Rūdolfs Blaumanis. (60. dzimšanas dienas piemiņai.) Scd 294
— *K. Dz.* Anna Brigader [25 g. darba jubileja]. MNāk 2, Scd 7, 10
— Augusts Deglavs †. MNāk 8, Scd 78
— *K. Dz.* K. Freinberga «Tumsā un salā» Nacionālā teātrī. Scd 7
— Jaunākā latviešu lirika. Scd 70, 71, 80, 114
— *K. Dz.* Jānis Jaunsudrabiņš. 1896—1921. MNāk 1
— *K. Dz.* Andrejs Kurcijs. Scd 297
— No saules bēdām līdz pasaules klajumiem. (Andreja Kurcija dzeja.) StudDom 4
— Latvju grāmatniecība pagājušā gadā. GGrLDarbT 1922. gadam
— Piezīmes pie prof. P. Šmita recenzijas par manu «Latvju rakstniecības vēsturi pamatskolām». IMM 1
— Rainis J. Sudrabotā gaisma. LG 1
— Sirmā galva. J. Raiņa 57. dzimšanas dienā. Scd 205
— Sociālistiskās preses un J. Raiņa jubileja. V 1
— Andreja Upīša jaunākās noveles. LG 1
— Andreja Upīša jaunākie romāni. LG 2
— Ed. Veidenbauma piemiņai 1892. — 24./V — 1922. Scd 117
Egle K. Jānis Akuraters. Kaupo, līvu virsaitis. LG 4
— Apsesdēļa «Mans klusais brīdis». IMM 7
— Tija Banga. Tēvs. Ltv 174
— Augusts Bračs. Dzejiski raksti. Rit 5
— Daiļdarbu virkne. «Rakstu avots». LG 1
— Austra Dāle. Ēnu rotaļas. Ltv 121
— Viktora Eglīša «Divas monogrāfijas». BrZ 5
— Viktora Eglīša «Skolotāja Kalēja piedzīvojumi». LK 9
— Adolfs Erss. Satīrs un krusts. Stāsts. Rit 3
— Jāņa Ezeriņa «Dziesminieks un velns». Stāsti un pasakas. LV 36
— Angelika Gailīt. Dzirkstis sniegā. Stāsti. Rit 6
— Ansis Gulbis. Olģerts Silarājs. Romāns. LG 4
— Jānis Kārstenis. Baigi sapņi. Fantāzijas un tēlojumi. LV 108
— Jānis Kārstenis. Mirkļi. — Lirika. LK 61
— «Letas» mazā bibliotēka. Pirmie 20 numuri. BrZ 226
— Aleksandrs Plensners. *Antica fiamma.* Rit 5
— Plūdons. Daiļdarbu izlase. IMM 5
— Plūdons. «Dzīves un dzejas aina». Teodora aprakstīta. LG 1
— Pāvila Rozīša stāsts «Miglas svilpes». LV 75
— Pāvils Rozīts. Portrejas. Noveles. LV 117
— Kārlis Strāls. Dzintara vārtos. Tēlojumi un stāsti. Rit 4
— Trīs dzeju grāmatas. Austras Dāles «Ēnu rotaļas», Kārļa Dzelza «Karogu nemiers» un Riharda Rudzīša «Cilvēka dziesmas». IMM 5
— Jūlija Vecozola romāns «Lai nāk tava valstība». LK 95
Egle R. Kārlis Krūza. Trauslā traukā. LG 3
— Linarda Laicena «Ho-Tai». LG 2
— Teodora Zeiferta Latviešu rakstniecības vēsture. LG 1
Eglits Viktors. Atsaukums. [Pie ziņojuma no Inciema «Sociāldemokrātā» Nr. 98.] Scd 101
— Latvju kultūra viņas pagātnē un nākotnē. KultV 1, 3, 4
— Jēkabs Lautenbahs-Jūsmiņš. Rit 6, 7
— Mākslinieciskās skolas. BrZ 208

Eglīts Viktors. Mūsu kultūras cīņas un izredzes. LGr
— Annas Brigader 25 gadu literāriskās darbības jubileja. LK 7
— Gaitniecības ceļi. Voldemāra Damberga romāns. LV 278
— Augusts Deglavs. KultV 1—3, LK 78
— Kārlis Dzelzs. «Karogu nemiers». LK 74
— Dziļš miers. K. Jēkabsona dzejas. BrZ 255
— Leona Paegles «Spārni», «Gadsimtu sejas». Riharda Rudzīša «Cilvēka dziesmas» un Apsedēla «Mans klusais brīdis». LK 112
— Sudrabota gaisma. [J. Raiņa dzejoļi.] LK 1
Ērmanis P. Klusums un gaisma. (J. Akuratera stāsti.) Ltv 124
— Birznieks-Upīts. Ezera malā. Senu dienu stāsts. Rit 2
— Pēters Blaus. Maharadža Visvamarga. Poēma. Rit 7
— Anna Brigader. JŽ 1
— Anna Brigader. Paisums. Dzejas. Rit 2
— Četri vienas gaitas gājēji. (1. Jānis Poruks. 2. Anna Brigader. 3. Kārlis Skalbe. 4. Jānis Jaunsudrabiņš.) DGGr
— Augusts Deglavs. JŽ 4
— «Dzirkstis sniegā». (Angelikas Gailīt noveles.) Ltv 229
— Žults. Pāvila Gruznas tēlojumi. LV 16
— Ansis Gulbis. Pēc simts gadiem. Romāns. Rit 5
— Jāņa Jaunsudrabiņa dzejas. LG 1
— Kārlis Jēkabsons. Dziļš miers. Dzejas. Rit 10
— Mēnešnaktis. J. Kārkliņa dzejas. BrZ 22
— Kaudzītes Reinis. LkG 1922. gadam
— Kārlis Krūza. Trausļā traukā. Trioletas. Rit 9
— Mana biogrāfija. LG 3
— Mūsu rakstniecība gada laikā. (No oktobra 1919. līdz oktobrim 1920.) LkG
— Mūsu rakstniecība pagājušā gadā. LKVBGgr 1922. gadam
— Rihards Rudzīts. Cilvēka dziesmas. Rit 3
— Jūlijs Sīlis. 1) Kalpa zēns. 2) Romas atjaunotāji. IMM 4
— Kārļa Strāla «Saulīt tecēj' tecēdama». Stāsti. IMM 4
— Sudrabu Edžus. Atmiņas par divām dzimtenēm, veco Dūdaku, skroderi Dzelmi un mani pašu. Poēma. LG 1
— Darbs. Arveda Švābes romāns. LV 172
— Svešumā. Ed. Treimaņa dzejas. Pirmā daļa (1915.—1917. g.). IMM 8
— Andrejs Upīts. Pērkoņa pievārtē. Romāns. Rit 5
— Vensku Edvarta piemiņai. LG 1
— Jānis Veselis. Pasaules dārdos, stāsti un fantāzijas. Aklais ezers. Rit 7
— Edvards Vulfs. Dzejas. Rit 6
— Kārlis Zariņš. Barons un citi stāsti. Rit 2
Erss A. Andrejs Upīts. Skaidas atvarā, noveles. Rit 2
Ezeriņš J. Anna Brigader (25 gadus atpaka[...]) BrZ 7
Franči par latvju rakstniecību. LV 17
Freijs A. Jānis Jaunsudrabiņš. (1896. g līdz 1921. g.) TAV 1
Freijvalds E. Rakstniece-pilsone. Annas Brigader 25 gadu rakstniecības jubileja. BrZ 7
Freinbergs Kārlis. Vaidelote. (Aspazijas luga.) TV 4
— Anna Brigader. «Maija un Paija». TV 3
Gailīt Angelika. Māksliniece un patriote. [Anna Brigadere.] Ltv 108
Gersons A. Latviešu preses simtgads. JZ 13
G[oliā]ts Fr. Leons Paegle. «Gadsimtu sejas». DrbuM 5
Goliāts Fr. Vensku Eduards. (1897. g. līdz 1922. g.) Rit 7

Grīns J. Rūdolfa Blaumaņa piemiņai. Ltv 395
— Anna Brigader. Ltv 108
— «Portrejas». Pāvila Rozīša noveles, A. Gulbja apgādībā. Ltv 203
— Andr. Upīša komēdija «Peldētāja Zuzanna». Ltv 395
— Kārlis Zariņš. Četri īsāki stāsti: «Barons», «Acis», «Smecernieks» un «Sarkanarmieši». Ltv 134
— Ievērojama grāmata. (Teodora Zeiferta «Latviešu Rakstniecības vēsture».) Ltv 231
J. «Dainis». [Austras Ozoliņas skatuves darbs.] Scd 10
«Jaunākās Ziņas», red. Annas Brigader jubileja. JZ 8
— Uz 40 darba gadiem avīžniecībā. (Atskatās... Jānis Tomiņš-Riemelis.) JZ 5
Jēger-Freimane Paula. Anna Brigader. (Referāts, nolasīts 25 gadu jubilejas svētkos 10. janv. 1922. g.) IMM 2
— Annas Brigader «Dzimtene» un «Sprīdīši». Ltv 312
— Annas Brigader «Paisums». LG 4
— Austra Dāle. Ēnu rotaļas — dzejas. 1913—1921. Rit 2
— Valdemāra Damberga romāns. «Gaitniecības ceļi». IMM 9
— Viktora Eglīša romāni. 1) «Skolotāja Kalēja piedzīvojumi» un 2) «Līdzvainīgie». IMM 9
— Ādolfa Ersa «Greizos ratos». Stāsti. IMM 6
— «Muižnieka meita». Jēkabsonu Kārļa romāns. IMM 6
— Jāņa Poruka fantāzija «Pērļu zvejnieks». Zinātniski estētiskas analīzes mēģinājums. IMM 5, 6
— Pāvils Rozītis. «Divas sejas». Romāns. Izdevējs «Leta». Ltv 213
— «Lai nāk tava valstība». J. Vecozola romāns. A. Gulbja apgādībā. Ltv 201
Jēkabsons Kārlis. J. Akuraters. Kiusums un gaisma. LK 106
— Viktors Eglītis. Divas poēmas. BrZ 226
— Viktors Eglītis. Dvēseles varā. LV 142
— Ādolfs Erss. Satīrs un krusts. Stāsts. LS 76
— Jāņa Jaunsudrabiņa dzejas. LK 239
— Kārlis Krūza. «Trauslā traukā». LK 294
— Paskaidrojums. [Kultūras fonda pabalstu lietā.] Lat 1
— Paskaidrojums literāriskās tiesas lietā. LK 96
— *Jākobsons K.* Plūdons. Tāļi taki — tuvi tēli. Dzejoļi. Rit 9
— K. Strāls. «Kauja pie Glemu Liepas». LK 288
— Kārlis Zariņš. Dzīvība un trīs nāves. LS 86
K. Augusta Deglava pavadīšana. LV 82
— Latviešu avīžniecība. KV 82
— «Viens un daudzie». Andreja Upīša traģikomēdija Jelgavas Latviešu Biedrības teātrī 8. janvārī. Zmg 8
K. K. Jāņa Poruka 50. dzimšanas dienas piemiņai. MNāk 3
Kārkliņš J. Sprīdīšos. [Pie Annas Brigaderes.] JZ 143
— Antons Austriņš. Rit 8
— Antona Austriņa dzejas «Klusuma gaviles». LV 17, 22
— Austras Dāles «Ēnu rotaļas». LV 91
— Linarda Laicena dzejoļi «Ho-Tai». LV 266
Kaudzītes Matiss. Par Mērnieku laikiem. TV 6
Klaustiņš R. Jaunākā latviešu rakstniecības vēsture. LV 5, 11
Krauja A. Pāvils Rozītis. Divas sejas. Romāns. LG 4
— Pāvils Rozītis. Miglas svilpes. Stāsti. Rit 10
— Kārlis Strāls. Karš. Romāns. Rit 9
— A. Svābe. Darbs. LG 1
— Jūlijs Vecozols. Lai nāk tava valstība. LG 3
— Kārlis Zariņš. Brāļu dēli. Romāns. Rit 10

Kroders Arturs. Paskaidrojums literāriskās tiesas lietā. [Vikt. Eglīša «Līdzvainīgie».] LK 96
Krūza Kārlis. Divas jubilejas. (Jānis Akuraters un Plūdons.) LkG 1922. gadam
— Annas Brigader pasaku pasaulē. LV 7
— Kāds vārds par Jāņa Riemeļa dzeju. LV 5
Ks. Doku Ata kapa pieminekļa atklāšana. TB 209
[*Kuršinskis A.*] *Kurcijs A.* Aktīvisms. DrbuM 6
— Rainis. GGrLDarbT 1922. gadam
L[aicens]. *L.* Jūs jaunie, kas rakstāt? DrbuM 4
Ladusāns. Raiņa dzeiwe un dzeja. (Pēc Antona.) Zd 6
Lncmanis Z. Vecs rokraksts. «Zemes aprakstihschana tās mazās pasaules, prohti, par Eiropu, Asiū un Apriku no Wellig (mahzitais)». LG 2
Lapiņš J. Ausekļa nedrukātie dzejoļi. Rit 10
— Latvijas teika. (Uzmetinājums par K. Skalbi.) IMM 1
— Teodors Zeiferts. Latviešu rakstniecības vēsture. Rit 7
Latgalāns. Seimans Putāns. Zd 9, 10
«*Latvijas Kareivis*», *red.* G. Mīlbergs (Skuju Frīdis). LK 13
— Rihards Rudzīts. «Cilvēka dziesmas». LK 233
— Andreja Upīša «Latviešu jaunākās Rakstniecības vēsture», 1885—1920. LK 197
«*Latvijas Sargs*», *red.* Annas Brigader 25 gadu darbība latviešu rakstniecībā. LS 7, 9
— Augusts Deglavs †. LS 78
— Vecā un jaunā teātra literatūra. LS 134, 137
«*Latvijas Vēstnesis*», *red.* Augusts Deglavs †. LV 77
— Augusts Deglavs pēdējā gaitā. LS 83
«*Latvis*», *red.* Augusts Deglavs miris. Ltv 179
«*Latvju Grāmata*», *red.* Jānis Kārstenis. LG 1
— Lautenbahs-Jūsmiņš. LG 1
Latvju rakstnieku un žurnālistu aroda biedrības gada sapulce 23. aprīlī. LV 90, 91
Līgotņu Jēkabs. Birznieks-Upīts un viņa stāstu izteiksme. JT 6
— Atmiņas par Rūdolfu Blaumani. Ltv 395
— Anna Brigader divdesmit pieci gadi rakstnieces darbā. BrZ 6, 7, 8, 11, 22, 34, 40, 53
— Annas Brigader suminašana. BrZ 8
— Psiholoģiskās cīņas elementi Annas Brigader dramatiskos darbos. Rit 1, 2
— Augusts Deglavs. Lat 19, 21
— Deglava stāsta elementi. (Viņa literāriskā talanta izpratnei.) BrZ 133
— Augusts Deglavs un viņa nozīme mūsu rakstniecībā. JT 4
— Divi romāni no mūsu nesenās pagātnes. (V. Dambergs: Gaitniecības ceļi. — A. Gulbis: Pēc simts gadiem.) Lat 37, 38
— Jaunākie darbi latviešu rakstniecībā. KultV 7/8
— Jānis Jaunsudrabiņš kā stāstītājs. BrZ 1, 2, 4
— Mēnešnaktis. J. Kārkliņa dzejas. Lat 42
— Virtuozs dzejnieks. (Kārļa Krūzas trioletas. «Trauslā traukā». «Vaiņaga» izdevums.) Ltv 383
— Latviešu rakstnieku kopoti raksti. KultV 9/10
— Kāds aizmirsts Māteru Jura romāns. (Sadzīves viļņi.) Lat 80—83
— Poruku Jānis pēc atgriešanās no ārzemēm. (1894—1897.) Ltv 103—106
— Andrejs Pumpurs kā censonības paraugs. JT 8
— Jauna tautas bibliotēka «Rakstu avots». Ltv 280
— Portrejas — Pāvila Rozīša noveles. BrZ 97
— Svētku literatūra. KultV 11/12

[*Lindiņš R.*] *At.* Ģētes «Fausts» un Raiņa «Uguns un nakts». DB 87
M. Annas Brigader 25 gadu rakstniecības jubileja. SvR 4
Maldons Vold. Poruka reliģija. LAugstskolR II
Meklers E. Dantes «Dievišķā komēdija» un viņas latviskotāji. LV 106
Melnalksnis A. Par veciem laikiem. (Nostāsti.) 1. Lapas Mārtiņš — ticības karotājs. LV 184
— Žurnālista atmiņas. JV 10
Misiņš J. Auseklis — Krogzemju Mikus. Biobibliogrāfiski materiāli. LG 4
N. Teodors Zeiferts. Latv. rakstniecības vēsture. Lat 38
O. Latv. rakstnieku un žurnālistu aroda biedr. gada sapulce. Scd 91
(Palola E.) E. P-la. [Akuratera, Blaumaņa, Raiņa un Skalbes vācu valodā izdoto grāmatu apskats.] Latvju literatūra cittautu kritikas gaismā. V. Rit 1
Pd. Deglava pēdējās dienas. JŽ 78
Pirmkursnieks. Studenti un mūsu daiļliteratūra. Stud 8
Plūdons [*Vilis*]. Dienu nokrēsla jeb kā ēzelis dabūja asti, ausis un ceturto kāju. Sv 14
— *Plūdons.* Draugs mans tagad ministers. Sv 9
— *Plūdons.* Dvēseles kumēdiņi. Sv 26
— *Sābrs.* Līgotnis. Sv 27
— *Oidipus.* Mīklas latviešu preses 100 gadu izstādē. Sv 15
— *Sila Miķelis.* Mīlas vara. Sv 6
— *Plūdons.* Mūsu pirmās revolūcijas pravietis. [Rainis.] V 18—21
— *Mārrutks. Non plus ultra!* Sv 5
— *Sila Miķelis.* Ozianna! Sv 4
— *Plūdons.* Pāvils Rozīts un viņa «rītdienas māksla». Sv 1
— *Mārrutks.* «Ritums». Sv 13
— *Zobgalis.* Sacenšanās. Sv 28
— *Tcreadors.* Soneta ar ragiem. Sv 32
— *Plūdons.* Soneta ar ragiem. Sv 40
— *Vērotājs.* Soneta ar uzviju un ragiem. Sv 41
P-ts V. [*Visvaldis Peņģerots.*] Mūsu lugas Krievijā. LV 1
Puķe Voldemārs. K. Freinberga drāma «Tumsā un salā». LS 2
Rainis J., par viņu: *B.* — TB 7; *DrbuM red.* — DrbuM 2; *Dziļleja K.* — Scd 205; *Eveles pag*[*asta*] *pilsoņi* — TB 127; *Kroders R.* — LV 275; [*Kuršinskis A.*] *A. Kurcijs* — GGrLDarbT; *Ladusāns* — Zd 6; *Palola* — Rit 1; *Plūdons* — V 18—21; *R. M.* [*Mārtiņš Rācenis*] — DB 6; *Zālīte P.* — Stud 7
— Aforismi. LG 1, TV 1
— «Jāzeps un viņa brāļi». *Rec.:* [*An.*] — TB 52
— Jaunie ideāli. DJ 1
— No latviešu sociāldemokrātiskās preses bērnības. Scd 6
— Runas un jautājumi SS. SSSt I, 5, 20, 27, 33, IV, 5, 12, 18, V, 22, 61, 63
— Simts gadu ir... Ho-Ho 1
— Vēstule. «Latvijas Vēstneša» redaktoram. LV 275
R[*ītiņš*] *R.* Maija un Paija. (Par Annas Brigader lugu.) KV 37, 38
R. M. Raiņa jubileja. DB 6
Rozīts P. Jānis Akuraters. Klusums un gaisma. Stāsti. Rit 3
— Voldemārs Dambergs. Dvēseles ritmi. Dzejas, 1909—1920. Rit 3
— Voldemārs Dambergs. Gaitniecības ceļi. Romāns. Rit 5
— Jānis Ezeriņš. Majestātes kazarmēs. Stāsti. Rit 6
— Aleksandrs Grīns. «Pieviltā vīra atriebšanās» un citas noveles. Rit 10
— Jānis Kārkliņš. Mēnešnaktis. Dzejas. Rit 4
— Arveds Švābe. Darbs. Romāns. Rit 6
— Arveds Švābe. Klusie ciemi. Dzejas. Rit 3
Rozīts P. Jānis Vainovskis. Bez varoņiem. Stāsti. Rit 9

Rozīts P. Kārlis Zariņš. Skumju paradīze. Stāsti, 1910—1920. Rit 3
— *Rūdolfa Blaumaņa piemineķļa komiteja.* Rūdolfa Blaumaņa piemineklis! [Uzaicinājums piemineķļa lietā.] LV 226, Ltv, BrZ 227, Scd 225, JZ 224
Rudzīts Rihards. K. Jēkabsons. Dziļš miers. Dzejas. LG 4
— Rabindranats Tagore. «Dārznieks». IMM 7
— Jānis Veselis. Aklais ezers. Pāvils Rozīts. Portrejas. IMM 6
[*Runcis E.*] *Arnis.* Ideoloģijas ceļa jūtīs. Lat 5, 12, 19
— Paskaidrojums. [Pseidonīma lietā.] JZ 140
S. Seimaņa Putāna dzīšmu krojums. «Dūmas un nūpytas». LatgŠk 2
S. A. Neīsta marka. (Iz piezīmēm par literatūru.) Ltv 134
S. J., skol. Mūsu visjaunākā virziena rakstnieku aizmirstais pienākums. TB 95, 96
Siliņš Jānis. Cilvēka dziesmas. (Riharda Rudzīša dzejas.) Ltv 390
Siliņš N. Pie latvju tautas modinātāja Barontēva. JZ 46
Sk. R. J. Akuraters. Pēters Danga. Romāns. LS 29
— Jāņa Ezeriņa «Sailāna laulības», «Dāma sērās», «Gulripšas dārzā». BrZ 255
«Skolas jaunatnes kalendārs», red. Ievērojamāko darbinieku jubilejas 1921.— 1922. māc. gadā. (Aleksandrs Dauge. Anna Brigader. Jānis Jaunsudrabiņš. Kārlis Skalbe.) SkJaunK 1922. gadam
Skrodels A. Sirds un saules dzejnieks Skalbe. MūžIlg 5
St. J. Jēkabsonu Kārlis. Muižnieka meita. Romāns. LV 178
Stērste Elza. Muižnieka meita. Kārļa Jēkabsona romāns. BrZ 266
Str. K. «Dziesminieki», latviešu jaunākās lirikas antoloģija, Pētera Ērmaņa kopojumā. BrZ 290
Strāls K. Gaišā grāmata. [«Gaitniecības ceļi» — Voldemāra Damberga romāns.] LK 128
Sudrabkalns J. Atskats uz kulturālo dzīvi. (No 1920. okt. līdz 1921. okt.) DGGr 1922. gadam
— Kārlis Strāls. Kauja pie Glemu Liepas. LV 281
— Latvju Grāmata. Kritikas, grāmatniecības un bibliogrāfijas mēnešraksts. Redaktors R. Egle. LV 214
— Liepājas teātris. LV 246, StrA 249
— *J. S.* Nacionālais teātris. «Kas tie tādi, kas dziedāja» — Ādolfa Alunāna luga. LV 197
— Rudeņa domu birzēs. LV 217
— Saruna ar grāmatu pircēju. [Ieteicamas grāmatas.] LV 290
— *J. S.* Straumes Jānis. Mūsu mūzikas mākslinieki. Monogrāfiski apraksti ar fotogrāfijām. LV 277
— Vasaras piezīmju grāmata. LV 161, 166
Sūna Edgars. Augusts Bračs. Dzejiski raksti. LG 4
— Gaitniecības ceļi. (Voldemāra Damberga romāns.) Ltv 224
— Karogu nemiers. Kārļa Dzelza dzejas. Ltv 202
— Aleksandra Grīna «Pievilta vīra atriebšanās». Ltv 389
— K. Jēkabsona «Dziļš miers». Ltv 369
— Linarda Laicena «Ho-Tai». Ltv 360
— Krāsu elementi Pāvila Rozīša dzejā. («Zobens un lilija».) Rit 5
— Kārļa Skalbes kopoti raksti. LG 4
— Julija Vecozola «Madonna un Venēra». Ltv 377
«Svētupes kalendāra» red. Priekšvārds dzejas nodaļai. Svētupes Kalendārs [*Sillers Edg.*] *Edgars.* Ak eglīte! Ak eglīte! Cik smaršīga tu esi! DB 3
— A. Krauja par Raiņa «Sudraboto gaismu». DB 86
— A. Kurcija dzeja. DB 91, 92, 93, 98, 99, 100, 101, 109, 110

Švābe A. Antons Austriņš. Māras zemē. Latgales tēlojumi. Otrais izdevums. Rit 3
Švābe A. Linards Laicens. Ho-Tai. Dzejoļi. Rit 8
— Leons Paegle. Spārni. Dzejas. 1910. līdz 1915. Rit 2
— Andrejs Upīts. Aiz paradīzes vārtiem. Noveles. Rit 4
Tapiņš J. Jāņa Jaunsudrabiņa sumināšana Liepājā. LiepA 11
U[pīts] A. Annas Brigader «Paisums». DrbuM 2
— Augusts Deglavs. Rit 4
— *Tāravas Anniņa.* Dzejnieka Jāņa Smaržiņjāņa pirmā diena paša muižā. V 5, 19, 20
— Kārlis Dzelzs. Karogu nemiers. Dzejas. Rit 4
— Andrejs Kurcijs. (Dvēseles kabarejs.) Rit 8
— *A. U.* Andreja Kurcija «Pasaules klajumā». DrbuM 1
— Latviešu jaunākais romāns. Rit 5, 6, 7, 8
— Latviešu rakstniecības pēdējie divi gadi. LatvPatGgr
— *A. U.* Literāriskas ekskursijas. V 2, 4, 8
— Par 2 Ed. Ramatiem. V 8
— «Peldētāja Zuzanna». *Rec.: Bērziņš Arturs* — JZ 293
— *A. U.* Piebildums Apsesdēla rakstam. [«Jaunvārdi» un mūsu kritiķi.] V 22
— Romāna teorija un kritika. LG 3
— *Andr. U.* Sociālā komēdija. (Sakarā ar «Peldētājas Zuzannas» pirmizrādi.) TV 5
Valgumnieks R. Annas Brigader sumināšana. TB 8
Vecozols J. «Karš». Kārļa Strāla romāns. IMM 9
Veselis Jānis. Jānis Akuraters. Traģēdija «Kaupo, līvu virsaitis», piec. cēl. Rit 7
— Austra Dāle. Ēnu rotaļas. Dzejas 1913.—1921. g. LS 62
— Voldemārs Dambergs. LS 161, 185
— Pētera Ērmaņa «Lietuvēna laikā». Stāsti. LV 202
— Ādolfs Erss. Satīrs un krusts. Stāsts. LS 6
— Jāņa Ezeriņa «Majestātes kazarmēs». LG 1
— Rihards Rudzīts. Cilvēka dziesmas. LV 95
— Kārlis Skalbe. Kopoti raksti I. LV 226
— Kārlis Strāls. «Karš». LS 149
— Kārļa Strāļa «Saulīt tecēj' tecēdama». Sapņotāji. Katrinīte. LK 149
— Arveda Švābes «Darbs». Romāns. BrZ 202
— Andreja Upīša «Aiz paradīzes vārtiem». Noveles. LV 154
— Andreja Upīša «Pērkoņa pievārtē». Romāns. LK 128
— Kārļa Zariņa «Brāļu dēli». LG 2
Vilnis Nikolajs [*J. Vidiņš*]. J. Akuratera «Klusums un gaisma». Stāsti. StrA 138
— J. Raiņa «Sudrabota gaisma». StrA 229
— Kārlis Strāls. Karš. Romāns. StrA 163
— Jāņa Veseļa «Aklais ezers». Fantāzijas. StrA 129
— Jānis Veselis. Saules kapsēta. Romāns. StrA 145
— Jāņa Veseļa «Zem vācu jūga». Stāsts. StrA 271
— Edvards Vulfs. Stāsti. «Vaiņaga» izdevums. StrA 191
Virza Ed. Atskats. [Jaunam gadam sākoties.] BrZ 293
— Rūdolfa Blaumaņa 60 gadu dzimšanas dienā. BrZ 293
— Pēters Ērmanis. Laiki un ceļi. Dzejoļi. BrZ 290
— Ādolfs Erss. BrZ 272
— Latviešu tagadējā rakstniecība. BrZ 190, 196, 208
— Politiķi un dzejnieki. LK 75
— «Vaiņaga» jaunākie izdevumi. (Kārļa Krūzas trioletas «Trauslā traukā»,

Linarda Laicena dzejas «Ho-Tai» un Andreja Kurcija dziesmas «Melnai *(sic!)* madonnai».) BrZ 244
Zālīte P., prof. Dr. phil. Augusts Deglavs †. JZ 79, 80
— Jānis Poruks kā cilvēks, dzejnieks un filozofs. IMM 1
— Lekcija par Raini un 90 gadiem. Stud 7
Z[alts] A. Agarta. Haralda Eldgasta drāma. LV 289
Zariņš Kārlis. Kārlis Dzelzs. «Karogu nemiers». Dzejas. LV 70
— Jānis Ezeriņš. Majestātes kazarmēs. LV 193
— Linards Laicens un Leons Paegle. «Panama», notikums 7 da[ās. Rit 10
— Kār[a Strāla stāsti. LV 136
Zeiferts Teodors. Blaumaņa satīra «Jaunais laikmets». LG 2
— *Teodors.* Brīvzemnieka piemiņai. IMM 11
— *Teodors.* Aleksandrs Dauge. IMM 2
— *Teodors.* Augusts Deglavs. IMM 5
— *Teodors.* Jāņa Jaunsudrabiņa piemiņas svētku izrādes Nac. Teātrī. [«Īstas un neīstas puķes», «Viena diena».] IMM 1
— Latgaliešu kultūra. Ltv 286
— *Teodors.* Latviešu preses simts gadu piemiņas svētki. IMM 3
— Lautenbaha nozīme latviešu literatūrā un sabiedrībā. IMM 10
— *Teodors.* Plūdons. Dzīves un dzejas aina. [Ievads grām.]: Plūdons. Dai[darbu izlase. R., 1922
— Valdemāra pirmais literāriskais darbs. LG 1
— *Teodors.* Jēkabs Velme. IMM 11
«Zemgalietis», red. Annas Brigader 25 g. literāriskās darbības jubileja 10. janvārī 1922. g. Zmg 17, 19
Zenta [Mauriņa]. J. Akuraters. «Klusums un gaisma». IMM 4
Zēvers J., Dr. phil. Vecākais kalendārs latviešu valodā. IMM 9
«Zidūnis», red. Andriva Jurdža pīmiņai. Zd 8
Ziemeļnieks J. J. Akuraters. «Latvijas balādes». JZ 286
— Apsesdēls. «Gar aizu malu». Dzejo[i. IMM 7
— Birznieka-Upīša Kopoti raksti I. JZ 283
— Vold. Dambergs. «Dvēseles ritmi». Dzejo[i no 1909.—1920. g. IMM 7
— «Dzeja». Latviešu jaunākās lirikas antoloģija ar mākslinieku zīmētām dzejnieku ģīmetnēm. Sarakstījis *(sic!)* Līgotņu Jēkabs. IMM 5
— Pēters Ērmanis. Lietuvēna laikā. Stāsti. Rit 7
— Jānis Kārstenis. «Mirk[i». Lirika. IMM 6
— «Trauslā traukā». Kār[a Krūzas trioletas. JZ 232
— «Portrejas». Pāvila Rozīša noveles. JZ 187
— Arveda Švābes «Gong-Gong». JZ 288
— Edvarda Vulfa dzejas. LG 2

Vēstules

Bārda Fr. Vēstules. Rit 1, 2, 3, 8, 10
Blaumanis Rūd. Divas vēstules. (K. Štrālam.) BrZ 293
— Vēstules. Rit 3, 8, 10
Grosvalds Jāzeps. Dzejniecei A. B. (Vēstules.) LkG 1922. gadam

RAKSTI CITTAUTU VALODĀS

Бережанский Ник. Латышская литература. [Apskatā tendenciozi un nepareizi raksturota K. Skalbes, J. Raiņa, P. Rozīša, J. Akuratera un A. Brigaderes literārā darbība.] Новости литературы 22

Bundsdorfs, prof. [Par Latviju un tās kultūras dzīvi.] Somu laikrakstos [1922]

Fridrihs Rūdolfs (čehu prof.). [Apcerējums par latv. daiļliteratūru un mākslu ar latv. rakstnieku un dzejnieku darbu raksturīgiem citātiem.] Žurn. «*Parlaments*» XI

— [Par Latviju un latv. kultūru.] Čehosl. laikr. «*Moravske Noviny*» [1922]

Jurjānu Andrejs. [Nekrologs.] Fr. žurn. «*Courrier Musicale*», nov.

[Latvijas Augstskolas rakstu krājumi. Atzinīgas rec.] *New-Yorker Staatszeitung* 3. XI. Šveices laikr. «*Der Bund*».

Letten. [Apskats par latv. tautas dzeju, Veco Stenderu, Kr. Valdemāru, J. Alunānu, A. Pumpuru, R. Blaumani un Aspaziju.] «*Meyers Handlexikon... Leipzig*, 1922.»

Mobērs Kamils. [Kritisks ievads par J. Raiņa «Uguni un nakti», kuras 1. cēl. Mobēra un Nat. Robiņas tulk. iespiests fr. val.] *Nouvell Journée* nov. burtn.

Vazā Oikarinens. (Baltijas tautu kluba sekr. Somijā.) «Latvijas tauta un zeme». [Lekcijā ref. par latv. kultūru pielīdzinājis Kr. Valdemāru Snelmanim un Kr. Baronu — «Kalevas» saskaņotājam Lönrotam.] Atref. somu laikr. «*Ilaka*».

1923

ATSEVIŠĶI IZDEVUMI

Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Pirmā daļa. K. Egles sakārtojums un biobibliogrāfija. (Ar Kr. Barona ģīmetni.) Cēsīs — Rīgā, 1923. O. Jēpes apgādībā. 320 lpp. Saturs: 1. Krišjāņa Barona vēstule. 2. J. Lautenbaha «No manas jaunības atmiņām». 3. Kaudzītes Matīsa «Tāļās un tuvās atmiņas par sevi pašu». 4. Pētera Blaua «Autobiogrāfiskas piezīmes». 5. Riemeļa atmiņas. 6. Apsīšu Jēkaba vēstule. 7. Fridriha Adamoviča ***. 8. Jēkaba Janševska ***. 9. Teodora Zeiferta «Jāņu ugunis». 10. Valda «Dzīves apraksta vietā». 11. J. Raiņa ***. 12. Ed. Treimaņa «Īsa biogrāfija». 13. Aspazijas «Biogrāfija». 14. Zeltmata «Mana dzīve un centieni». 15. Andreja Mezīša «Autobiogrāfisks tēlojums». 16. Annas Brigader «Autobiogrāfiska skice». 17. Linduļa «Īsi par sevi». 18. L. Bērziņa ***. 19. Fridr. Plostenieka pašbiogrāfija. *Rec.: Bračs A.* — Lg 1924, 2; *Ērmanis P.* — Rit 4; *Jēkabsons K.* — Ltv 770; *Līgotņu Jēkabs* — JT 3; *Videnieks K.* — MNāk 8—9; *Ziemeļnieks J.* — JZ 52

Blaumanis Rūdolfs. 1863—1908—1923. Atmiņu kopojums. Pētera Ērmaņa redakcijā. Rīgā, 1923. Blaumaņa pieminekļa fonda Komitejas izdevums. 1 nenum., 64 lpp., 2 pielikumi. Saturs: 1. Rūdolfs Blaumanis (ievadam). — Pētera Ērmaņa. 2. Atmiņas par Rūdolfu Blaumani. — J. Akuratera. 3. Atmiņu zīmējums par Rūdolfu Blaumani. — A. Austriņa. 4. Kā vecais Poriets Blaumani precībās veda. — P. Blaua. 5. Divi mirkļi atmiņās par Rūd. Blaumani. — A. Brieža. 6. Atmiņas par Blaumani. — Annas Brigader. 7. Atmiņu drumslas. — J. Grestes. 8. Par Rūd. Blaumani. — Kārļa Kraujiņa. 9. Kad rozes zied. — P. Līča. 10. Atmiņas par Rūd. Blaumani. — Līgotņu Jēkaba. 11. Manas atmiņas par Rūd. Blaumani. — M. Sviles-Peņģerot. 12. Dažas iz atmiņām izrautas piezīmes par Blaumani. — K. Strāla. II. Attēli: 1. Blaumaņa tēls marmorā (uz atsev. lapas). — T. Zaļkalna. 2. Rūd. Blaumanis. — J. Rozentāla. 3. Rūd. Blaumanis. — S. Vidberga zīm. 4. R. Blaumanis. — R. Tilberga zīmēj. 6. Ērgļu pagastskola. 7. Blaumanis Jaņa Rozentāla darbnīcā (uz atsev.

lapas). 8. Takaharju sanatorija. 9. R. Blaumanis 1901. gadā. 10. Ērgļu baznīca. 11. R. Blaumaņa māte. 12. R. Blaumanis 1884. g. 13. R. Blaumaņa kaps. 14. Plakāte — B. Dzeņa. *Rec.: Egle R.* — LG 5/6; *Jēger-Freimane P.* — Ltv 564; *Līgotņu Jēkabs* — JZ 101

Kārkliņš K[ārlis]. Rakstniecības teorija. Pamatskolas kurss. Otrs, pārlabots izdevums. Valmierā — Cēsis, 1923. Izdev. un druk. K. Dūnis. 71 lpp.

Laicens Linards. Dzejas principi. Rīgā [1923]. Izd. «Promets». 16 lpp. *Rec.: Egle R.* — LG 7/8; *Eglīts V.* — LKSvp 38; *Goliāts Fr.* — Dm 1924, 2

Ligotņu Jēkabs. Krišjānis Barons savā dzīvē un darbā. Biogrāfisks rakstu-rojums. [Ar 5 ģīmetnēm.] Rīgā — Cēsīs, 1923. Iespiests Rūd. Jēpes tipogrāfijā. 84 lpp. (Mūsu rakstnieki, I.)

Plūdons. Latvju literatūras vēsture vidusskolām. I daļa. Visvecākie laiki un vecie laiki. Trešais, ilustrētais, pārlabotais un papildinātais izdevums. Rīgā, 1923. Valtera un Rapas izd. un iespied. 199 lpp. *Rec.: Bērziņš L.* — IMM 1924, 9

[Tīfentāls Kārlis] K. Dziļleja. Andrejs Upīts. Biogrāfiski kritisks apcerējums. Rīgā, 1923. «Kultūras Balss» izdev. 130 lpp. *Rec.: Goba A.* — IMM 1924, 6; *[Ģersons A.] A. V.* — JT 3

[Tīfentāls Kārlis] Dziļleja K. Mazā poētika pamatskolām. Trešais, pārlabotais izdevums. Rīgā [1923]. Izd. A. Gulbis 96 lpp.

Zālīte P., prof. Dr. phil. Rūdolfs Blaumanis kā personība, kā dramatisks rakstnieks, kā lirisks dzejnieks un kā humorists un žurnālists. Latvijas Universitātes raksti. VI. 1923. Atsevišķs iespied. [Rīgā, 1923.] Izd. Latv. Universitāte. 156 lpp. *Rec.: Sūna Ed.* — BrZ 251; *Unams Ž.* — JZmg 25, 26; *Ziemeļnieks J.* — JZ 207; *Egle R.* — LG 1924, 1; *Jēkabsons K.* — Ltv 704, 716

Zeiferts Teodors. Krišjānis Barons. Piemiņas raksts. R., 1923. 32 lpp. Barona komiteja.

— Latviešu rakstniecības vēsture. Otrā daļa. (Līdz 80. gadiem.) Vāku zīmējis A. Prande. (Ar 101 attēlu tekstā.) R., 1923. Izd. A. Gulbis. 380 lpp. Rec.: *Bebru Juris* — LK 142, 148; *Egle K.* — Lg 718; *Ejups O.* — Ltv 530; *Ērmanis P.* — Rit 9; *Janševskis J.* — VV 154

RAKSTI LAIKRAKSTOS, ŽURNĀLOS U. C.

-a- Anša Gulbja jubileja. JZ 277
-gle. Kaudzītes Matīsa jubileja. JDz 39
-s. Rakstnieks Apsesdēls un viltota pase. BrZ 35
o. Jēkabs Dravnieks. (65. dzimšanas svētki.) BrZ 210
-«r»- Atbilde P. Birkertam literāriskā disputa lietā. Scd 44
-pr. Teodora [Zeiferta] «Bāru bērni». Ltv 591
r. K. Jēkabsona jubileja. Zmg 256
-rs. Kaudzītes Matīsa godināšana. MNāk 19
-s. Rūdolfa Blaumaņa piemiņai. LV 1
-s. Rūdolfa Blaumaņa pieminekļa atklāšanas svinības. Zmg 198
-s. Vald. Damberga. Visvalda Tūla stāsti — miniatūras. IŽ 40
— Jūlijs Lācis. Saules zemē. Dzejoļi. IŽ 38
s. «Rūzes un ērkšķi». J. Pabērza sakūpoti roksti. LatgŠk 4
-s. J. Ziemeļnieks. «Nezināmai» un «Aizejošai». Dzejas IŽ 38
-t- Kārlis Augenbergs-Ezerietis miris. KultV 2—4
— Jānis Kleinberģis miris. KultV 2—4
-te. Pie svešu ļaužu ugunskura. Ed. Lejgalieša dzejas. LS 272
— Andrievs Niedra savā dzīvē un «darbos». LS 264

-vs. Dzejnieka jubileja. (K. Jēkabsona.) Lat 60
x. Jēkabs Kļaviņš. JZ 204
A. Latvju grāmatas angļu valodā. JZ 232
A. Andrievs Niedra. JR 22
A. E. Rakstniecība un kritika. LS 44
— Jānis Veselis. «Liesma uz ūdeņiem». Noveles. Jūlijs Vecozols. «Madonna un Venēra». Stāsts. Valtera un Rapas izdevumā. «Rakstu avoti», Rīgā, 1922. g. LS 27
Adamovičs Fridrihs. (Autobiogrāfija.) Atz 1
«Aizsargs», red. Aizmirsts tautas dziesminieka kaps [Andreja Pumpura]. As 3
A. J. Viktors Eglīts. Dvēseles slāpes. LVp 23
Akmens J. Antons Austriņš. «Saules grieži». Ltv 470
— Arveda Švābes «Darbs». Ltv 435
Akuraters J. Rūdolfa Blaumaņa dienā. LV 193
— Dienu atspīdumi. Dažas nodaļas no manas dzīves. Rit 5, 6
— Rakstnieks un publika. JZ 52
Alfreds, Zaļais, Klibais u. c. Skalbes 20 g. jubileja. LS 67
Apsīšu Jēkabs. Vēstule. [Kārlim Eglem par savu biogrāfiju.] Atz 1
Arbuzovs L., Dr. Gadījuma dzejoļi latviešu valodā. (1645. un 1650. g.) IMM 12
Āronu Matīss. Iespiedu misēkļi. LG 5/6
A[sars] H. Aizmirsts tautas dziesminieka kaps. [Andreja Pumpura.] Ltv 539
Aspazija. «Aspazija». *Rec.:* [*Balodis A.*] *A. Krauja* — LG 7/8; *Bērziņš A.* — JZ 194; *Freinbergs K.* — TV 1; *Goba A.* — IŽ 29; *Grīns J.* — Ltv 589; *Gruzna P.* — DB 165; *Jēger-Freimane P.* — IMM 10; *Kāds skolotājs* — LS 54; *Kroders R.* — LV 199; *Līgotņu Jēkabs* — JZ 109; *Mednis E[dvīns]* — LK 199; *Puķe V.* — LS 100; *Sūna Edg.* — BrZ 210; *Vidiņš J.* — StrA 91
— Biogrāfija. Atz 1
— Brūces, kas nedzīst. DS 3
— Iz atmiņām par Blaumani. (Teātra epizode.) TV 5
— Kā radusies drāma «Aspazija». TV 1
— «Ragana»» *Rec.: -ns* — BV 36
— «Sidraba šķidrauts». *Rec.: Bērziņš A.* — JZ 206; *Grīns J.* — Ltv 600; *K.* — Zmg 197; *Laursons V.* — JDz 38, LV 207
— «Vaidelote». *Rec.: -ns* — VB 51; *-s.* — VB 50
Ausejs L. Rūdolfa Blaumaņa pieminekļa fondam. IMM 3
Avens A. Atmiņas par Kaudzītes Matīsu. LV 217
— Par Kaudzītes Reini. LV 225
Avots A. Jūlijs Sīlis. Zelta jaunība. LV 232
B. Kaudzītes Matīsa darbu izstāde. LV 226
— Kaudzītes Matīsa suminašana P. Dzeņa reālģimnāzijā. LV 220
[*Balodis Antons*] *A. Krauja.* Iļja Muromietis. [Raiņa.] Krievu traģēdija 5 cēlienos. LG 3
— Augstākās mīlestības dziesma. J. Raiņa dzejas («Sudrabotā mīlestība») iztirzājums. Rit 1, 2
— «Atriebība» un citas Pāvila Rozīša noveles. JZ 85
— Jānis Veselis. Saules kapsēta. LG 5/6
Borons Krišjānis. Vēstule. Atz 1
Bebru Juris. Teodors Zeiferts. Latviešu rakstniecības vēsture. II daļa. LK 142, 148
Bērziņš Arturs. Rūdolfa Blaumaņa piemiņai. JZ 193
— Ansis Gulbis. JZ, 267
— *A. B.* Jauno rakstnieku vakars. Siev. Palīdz. Korpusa telpās. JZ 22

Bērziņš Arturs. Viesos pie Kaudzītes Matīsa. JZ, 158, 160
— Kaudzītes Matīss. JZ 181, 182
— Andrejs Upīts. JZ 275, 276
— *A. B.* «Salauztais gredzens». Arveda Švābes. JZ, 153
Bērziņš Ludvigs. Autobiogrāfija. Atz 1
[*Bērziņš R.*] *R. V.* Ādolfa Ersa «Itālija». Dzejoļi. IŽ 39
— Dzejnieks Kārlis Jēkabsons. IŽ 45
— *R. Valdess.* Kas jauns rakstniecībā. IŽ 1, 2, 12
— Pāvils Rozīts. «Portrejas», noveles. IŽ 7
Bērzkaln Anna. Rūdolfa Blaumaņa personība viņa darbos. Skice. LG 9/10
Birkerts Antons. Rūdolfs Blaumanis Koknesē un viņa jaunības mīlestība. Rit 1
— Rūdolfs Blaumanis savā dzīvē un darbā. JT 1—3, 6
— Rūdolfa Blaumaņa skolas gadi. KultV 1
Birkerts P. Literāriskā disputa lietā. (Atbilde «Sociāldemokrāta» referentam -«r»-.) Scd 44
— Plūdoņa daiļradīšanas psiholoģija. IMM 4, 5, 6
— Raiņa daiļradīšanas procesa psiholoģija. IMM 1, 2, 3
— Kārļa Skalbes daiļradīšanas psiholoģija. Rit 2
Birznieks-Upīts E. Mans dzīves stāsts. LG 5/6
Blanks Ernests. Auseklis — nacionāls domātājs. JDz 29
— Viktors Eglītis — Andrievs Niedra savā dzīvē un darbā. Lapsenes izd. 1923. Lat 70
Blaumanis Rūdolfs. «Pazudušais dēls». *Rec.: -ns* — BV 38; *Kārkliņš K.* — Rit 7
— «Skroderdienas Silmačos». *Rec.: Bērziņš A.* — JZ 21; *D[orbe] H.* — VAt 3; *Dziļleja K.* — Scd 4; *Grīns J.* — Ltv 417; *L.* — Zmg 123; *Puķe V.* — LS 23; *Rītiņš R.* — KV 88; *Virza Ed.* — BrZ 23
— «Trīnes grēki». *Rec.: Grīns J.* — Ltv 470; *Rītiņš R.* — KV 34; *Sk. R.* — BrZ 75
Blaus Pēteris. Autobiogrāfiskās piezīmes. Atz 1
— Atmiņas par Rūdolfu Blaumani. LG 1
— Par svešiem iespaidiem Rūdolfa Blaumaņa darbos. LV 1
Bračs Augusts. Ādolfs Erss. Maskas. Stāsts. Rit 9
— Pāvils Rozīts. Mans korāns. Dzejas. Rit 3
— Edvards Virza. Laikmets un lira. Dzejoļi. Rit 5
— Lucijas Zamaič grāmatas: 1) Es un mani vārdi; 2) Ielu maldos, poēmas; 3) 69° 33′ 11″ ziemeļu platuma. LG 11/12
— Brigader Anna. Biogrāfiska skice. Atz 1
«Brīvā Zeme», red. K. Augenbergs-Ezerietis †. BrZ 42, 44
— Ed. Cālīša 25 g. rakstnieka jubileja. BrZ 224
— Kārļa Jēkabsona 25 gadu rakstnieka jubileja. BrZ 251
Briedis A. Runa pie Blaumaņa pieminekļa atklāšanas 2. sept. 1923. g. BrZ 197
— Rūdolfa Blaumaņa sešdesmitajā dzimšanas dienā. BrZ 1
Butuls Ad., Dr., Zālīte P., prof. Dr. phil. Poruka cienītāji! (Uzaicinājums ziedot kapa piemineklim.) LK 285, LV 283
C. Doku Ata piemiņai. Ltv 659
«Cīņas» red. Ārprātīgie žurnālisti un trakie suņi. [«Latvijas Sargā», «Latvī», «Brīvā Zemē».] Cņ 44, VI
— «Nacionālais Darbs» [laikraksts] — streiklaužu organizācija. Cņ 47, X
D. J. Rainis. Zelta sietiņš. LG 9/10
Dambergs V. Jānis Akuraters. «Rožains vējš». Dzejas. (1920—1922.) Rit 7
— Viktors Eglītis. Dvēseles slāpes. Noveles. Noveletes. Kopotu rakstu 9. sējums. LG 9/10

Dambergs V. Fallijs. (Biogrāfisks un kritisks apskats.) Rit 4, 5, 6
— Kārlis Jēkabsons. (Biogrāfisks un kritisks apskats.) Rit 8, 9, 10
— Kārlis Jēkabsons. Sūpoles. Dzejas. LG 11/12
— Komēdija «Mēs viņus gūstīsim!». (Autora piezīmes.) TV 10
— K. Strāls. Uguņainie krasti. Stāsts. LG 5/6
— Kārlis Students. Zvaigžņu krusts. Dzejas. Rit 6
— Edvards Virza. Zaļā Zemgale. Tēlojumi. Rit 8
«Daugavas gada grāmata», red. Rūdolfa Blaumaņa 60 g. dzimšanas dienas piemiņai. DGGr 1923. gadam
Dr. Viktors Eglīts. Lauku miljonārs jeb re' kur vīrs. Komēdija 3 cēlienos. LG 5/6
— Jānis Jaunsudrabiņš. Baltā grāmata. LG 5/6
Dzilna Andrievs. Kārļa Jēkabsona «Vīzijas». LS 112
— A. Saulietis. Revolūcija Prātaiņos. LS 162
— Viedonis. Starp šo sauli un viņu sauli. Stāsts. LS 177
— J. Ziemeļnieka «Nezināmai». Dzejoļi. LS 122
E. P. Blaua «Ādams». LG 5/6
E. Nezaudējama manta. (Par Blaumaņa stāstu «Andriksons».) JDz 47
E. Kārļa Jēkabsona 25 gadu jubileja. BrZ 252
E. Andreja Pumpura piemiņai. JZ 182
Egle K[ārlis]. J. Akuratera Izmeklēti raksti. LG 2
— *K. E.* J. Akuratera «Kalpa zēna vasara». LG 9/10
— E. Pīpiņš-Vizulis. LG 5/6
— Annas Brigader Raksti. II sējums. Stāsti. LG 5/6
— Ādolfs Erss. Vienpadsmit mozaīkas no Itālijas. LG 5/6
— Kārlis Augenbergs-Ezerietis. LG 3
— Rūdolfs Blaumanis. (1862—1908—1922.) LG 1
— Rakstnieka Edvarta Cālīša 25 gadu darbība. LG 9/10
— Daiļliteratūra gada laikā. DGGr 1923. gadam
— Augusts Deglavs. Jānis Kārstenis savos pēdējos darbos. (No piezīmēm par viņu.) Latvijas Kalendārs 1923. gadam
— Kaudzītes Matīsa goda diena (75 g. jubileja). LG 7/8
— *K. E.* Kaudzītes Matīsa godināšana. IMM 11, LG 9/10
— Kaudzītes Matīsa pirmie darbi. LVp 53
— Līgotņu Jēkabs. Kopoti raksti. 2. sēj. Rit 5
— Viļa Olava kopoti raksti. I sējums. LG 4
— [Sudrabkalns] Olivereto. Viņpus laba un ļauna. LG 2
— Jānis Vainovskis. Ēdenes dārzs. Stāsti. Rit 8
— T. Zeiferta «Latviešu rakstniecības vēsture». II daļa. LG 7/8
Egle R. A. Andrass (A. Andersons). Ķēniņš Dāvids. Drāma piecos cēlienos LG 1
— Antons Austriņš. Saules grieži. Veclatviešu gads. LG 3
— Ausekļa kopoti raksti. LG 9/10
— Rūdolfs Blaumanis, 1863—1908—1923. Atmiņu kopojums. Pētera Ērmaņa redakcijā. LG 5/6
— Rūdolfa Blaumaņa nedrukāta dzeja. Meld.: Pie melnās valzivs... LG 2
— Dziesminieki. Latviešu jaunākās lirikas antoloģija. Pētera Ērmaņa kopojumā. LG 2
— Ādolfs Erss. Amora dārzs. Dzejas. LG 11/12
— Linards Laicens. Dzejas principi. LG 7/8
— Trīs Poruka jaunības dzejas. LG 4
— J. Rainis. Mūza mājās. LG 9/10
— Kārlis Students. Zvaigžņu krusts. Dzejas. LG 7/8
— Arveds Švābe. Gong-Gong. LG 1
— Edvards Virza. Laikmets un lira. Dzejoļi. LG 5/6

Egle R. J. Ziemeļnieks. Aizejošai. Dzejas. LG 9/10
— Ziemeļnieks, J. Nezināmai. Dzejas. LG 5/6
Eglīts V. Ausekļa kopoti raksti. LKSvp 35, 36
— Friča Bārdas ceļš un sasniegumi lirikā. LVp 8—10
— Rūdolfs Blaumanis manās atmiņās. LVp 43, 44, 45, 46, 47, 48
— Rūdolfa Blaumaņa vieta latviešu literatūrā. LK 1, 2
— *V. Eg.* Mēs viņus gūstīsim! (Komēdija piecos cēlienos no V. Damberga Nacionālā teātrī.) TV 11
— Amora dārzs. Ādolfa Ersa dzejas. LVp 58
— Laikmeta kumēdiņi. (Jāņa Grīna stāsti un skices.) LKSvp 46
— «Sūpoles». Kārļa Jēkabsona dzejas. LK 254
— Laikmets un lira. (Edvarta Virzas dzejas.) LKSvp 44
— Nozudušais dzejnieks Jānis Sīlītis. IŽ 37
— Linards Laicens. Dzejas principi. «Prometas», Rīgā. LKSvp 38
— Reālisms un romantisms vai dzimtenes māksla un klasicisms. LVp 25, 26
— Rihards Rudzītis. Saules kultūra. LKSvp 37
Ejups O. Teodors Zeiferts. Latviešu rakstniecības vēsture. Ltv 530
E[kšleins] E. Rūdolfs Blaumanis. KVēst 1
Eldgasts Haralds. Rūdolfs Blaumanis un mēs. KV 2
E[ldgasts] H[aralds]. Rūdolfa Blaumaņa piemiņas vakars 25. janv. Liepājas Jaunā Teātrī. KV 21
Elksnis P. Kaudzītes Matīss kā dārzkopības veicinātājs. (Viņa 75 gadu piemiņai.) LL 19
Ērmanis Pēteris. Jānis Akuraters. DT, Grām.: J. Akuratera KpR I sēj. R., 1923.
— Kārlis Augenbergs-Ezerietis. Rit 2
— Auseklis. Kopoti raksti. Rit 7
— Antons Austriņš. Sakasnis. Rit 7
— Ābrama Vulfsona gaitas. (R. Blaumaņa lugās.) TV 6
— Ed. Cālītis. Partizāņi. Stāsts. LG 9/10
— Doku Atis. Rakstu izlase. LG 7/8
— Jānis Ezeriņš. Fantastiska novele u. c. Rit 2
— Pāvils Gruzna. Kad jūra krāc. Drāma. Ziedu grava. Drāma. Uz Baltiju. Traģikomēdija. Rit 7
— J. Janševskis. Dzimtene. Romāns. I daļa. I sēj. LG 7/8
— J. Janševskis. Stāsti un tēlojumi. Rit 9
— Roberts Klaustiņš. LG 11/12
— Jānis Kleinberģis. Rit 1
— Juris Kosa. Naktij uznākot. Stāsts. Rit 9
— Latviešu rakstniecība 1922. g. (no decembra līdz oktobrim). ZGg 1923. gadam
— Līgotņu Jēkaba kopoti raksti. I un II sējums. LG 3
— Līgotņu Jēkabs. Kopoti raksti. Trešais sējums. Stāsti. LG 11/12
— Jūlijs Sīlis. Pērļu zvejnieks. Trīs skati no Poruka stāsta. LG 1
— Jūlijs Sīlis. Zelta jaunība. Luga trijos cēlienos. LG 9/10
— Kārlis Strāls. Uguņainie krasti. Stāsti. Rit 4
— [Sudrabkalns J.] Olivereto. Viņpus laba un ļauna. Rit 1
— Edvards Treimanis. LG 11/12
— Teodors Zeiferts. Latviešu rakstniecības vēsture. II d. Rit 9
— J. Ziemeļnieks. Nezināmai. Dzejas. Rit 6
Erss Ādolfs. Mani trīsdesmit gadi. Rit 2, 3
Es. K. Jēkabsons. Sūpoles. MŽ 2
F. Par «Br. Zemes» «varoņa» E. Virzas darbību. LiepA 162
Feldmans A. Rakstnieku vakars Jelgavas II valsts vidusskolā. JDz 40
Fr. V., stud. Poruka Jāņa kaps. JZ 238

Freinbergs Kārlis. (A. Andrasa [Andersona] drāma) «Ķēniņš Dāvids». TV 9
— Raiņa «Daugava». (Piezīme sakarā ar poēmas jaunizrādēm.) TV 4
— Par (Raiņa) «Mušu ķēniņu». TV 5
— Saulieša «Sirdskaite». (Sakarā ar pirmizrādi.) TV 3
G. Kaudzītes Matīss. IŽ 33
G. G. Fr. Bārda. *«Vita somnium».* Ltv 491
G. L. Viktors Eglīts. Juku laikos. Zvēru dārzā. LG 7/8
G. V. Rūdolfa Blaumaņa pieminekļa atklāšana Ērgļos. LG 9/10
Gaujinieks. Kā «L. Vēst.» apsveicināja Kaudzītes Matīsu. LS 182
[*Gersons A.*] *V. A.* Fr. Bārda. Dziesmas un lūgšanas dzīvības kokam. JT 5
— Birznieka-Upīša «Ņinas pasaciņas». JZ 22
— *A. V.* Birznieka-Upīša «Pastariņa dienasgrāmata». JT 1, 22
— Līgotņu Jēkaba kopoti raksti. 3. sēj. JT 5
— Līgotņu Jēkabs. Mārēnos. JT 1
— Dzejnieka Fridriha Mālberga (100 g. dzimšanas diena). JZ 292
— *Ventmalnieks.* Rakstniecības mācības grāmatas. SkolGg 1923. gadam
— *A. G.* Edvarts Virza. Zaļā Zemgale. JT 12
Goba A. Jānis Akuraters. Erosa cilts. Stāsti. Rit 4
— *A. G.* J. Akuraters. Rožains vējš. Dzejas (1920—1922). IŽ 20, LG 4
— Jānis Asars (1877—1908). IŽ 35
— Aspazija. Aspazija. Sen-Helladas drāma piecos cēlienos. IŽ 29
— Ausekļa kopoti raksti. Ltv 546
— *A. G.* Antons Austriņš. «Saules grieži». Veclatviskais gads. IŽ 19
— Fr. Bārda. Dziesmas un lūgšanas Dzīvības Ķokam. Dzejas, 1911—1919. IŽ 3, Ltv 423
— Krišjānis Barons. IŽ 12
— Viktors Eglīts. Juku laikos. Zvēru dārzā. Stāsti. IŽ 26
— Ērmanis Pēters. Laiki un ceļi. Dzejoļi. 1921.—1922. g. Rit 2
— Ādolfs Erss. Rit 3, 4
— Aleksandrs Grīns. Pievīltā vīra atriebšanās. LG 3
— Ansis Gulbis. (1873. 9. XII — 1923. g. 9. XII.) IŽ 49
— *A. G.* Jaunsudrabiņa jaunākās grāmatas: «Skolā», «Vasara», «Dzērājam laime». IŽ 18
— Kārļa Jēkabsona lirika. IŽ 45
— K. Jēkabsons. Vizijas. LVp 15
— Kaudzītes Matīss. Rit 6
— Atis Ķeniņš. LG 11/12
— Līgotņu Jēkabs. Ķopoti raksti I—II. LVp 24
— Līgotņu Jēkabs. Mārēnos. Stāsts. Rit 5
— Līgotņu Jēkabs. «Rozes un ērkšķi». Ltv 518
— Līgotņu Jēkabs. Zelta stari. Dzejas. IŽ 23
— *A. G.* Kārlis Skalbe. Pēclaikā. Dzejoļi. IŽ 14/15
— Strāla «Bžežani». IŽ 25
— K. Strāla «Osu Jānis». IŽ 25
— Kārlis Sträls. «Uguņainie krasti». LVp 7
— Zvaigžņu krusts. (Kārļa Studenta.) Ltv 531
— Edvards Treimanis. IŽ 44
— *G.* J. Vainovskis. Ēdenes dārzs. Stāsti. IŽ 43
— Jūlijs Vecozols. Madonna un Venēra. Stāsts. Rit 5
— *A. G.* Jānis Veselis. Dievu gulta. Stāsts. IŽ 28
— Jānis Veselis. Liesma uz ūdeņiem. Noveles. LG 5/6
— *A. G.* Edvarts Virza. Laikmets un lira. Dzejoļi. IŽ 17
— Edvarts Virza. Zaļā Zemgale. Tēlojumi. LG 9/10
— Ed. Zeibots. Balādes un romances. 2. izd. LG 5/6
— *A. G.* J. Zemeļnieks. Nezināmai. Dzejas. IŽ 27

Goba A. A. G. Kāds vecs nepabeigts latviešu rakstu darbs. (J. Zvaigznītes stāsts «Līvu Ādams».) IŽ 38
Greste [Jānis]. Atmiņu drumslas par Rūdolfu Blaumani. TV 6
[Grēviņš V.] Dr. Orientācijs. Latv. literatūra krievu emigrantu kritikas gaismā. LG 2
Grīns A. K. Jēkabsons. «Vīzijas». LK 72
— J. Veseļa stāsts «Dievu gulta». IMM 10
Gr[ins] J. Kaudzītes Matīss Rīgas Latv. biedrībā. Ltv 614
— Kaudzītes Matīss, 1848—1923. Ltv 574
Grots Jānis. Valdis Grēviņš. «Pirmā dzeju grāmata». JZ 256
— Maiga. J. Jaņševska dzejoļi. JZ 252
— «Lira». (Antoloģisks žurnāls jaunai dzejai.) JZ 224
— Dzīves rīts. Jāņa Opyncana drāma 5 cēlienos. JZ 235
Gruzna Pāvils. Rūdolfa Blaumaņa 60 g. dzimšanas dienas piemiņas izrīkojums 2. janvārī Nacionālā Teātrī. DB 3
Gulbis A. Godalgas rakstniecībai. JZ 276
Gurtiņš Alfr. Jaunākā rakstniecība. NacD 2, 4, 6, 7
— J. Ziemeļnieks. «Nezināmai». J. Ziemeļnieks. «Aizejošai». Lat 67
«Ilustrēts Žurnāls», red. Andrejs Upīts. IŽ 50
J. [Vainovskis] Sukuburs. Raibā lenta. LG 5/6
-J- [*J. Janševskis.*] Kaudzītes Matīss. VV 217
J. A. Atgādinājums. (Andreja Pumpura kaps.) LK 64
J. J. Jaunā dramaturga Haralda Eldgasta darbs «Agarta». LiepA 195
J. S. J. Akuratera «Rožainais vējš». JZ 36
Jansons Edv. Rūdolfs Blaumanis LVp 44
— Pavasara ziedinš uz Blaumaņa kapa. LVp 3
— *Edv. J.* Par Ansi Gulbi. LV 278
Jansons Fr. Bērnu literatūra I. Stāsti un pasakas. Rediģējis K. Egle. O. Jēpes apgādiens, Cēsīs — Rīgā. MNāk 13/14
Jansons J. «Muižnieka meita». Jēkabsona Kārļa romāns. LKSvp 9, 10
Janševskis Jēkabs. (Autobiogrāfija.) Atz 1
— Teodors Zeiferts. Latviešu rakstniecības vēsture. Otrā daļa. VV 154
«Jaunais Zemgalietis», red. Anša Gulbja jubileja. JZmg 44
— Kārļa Jēkabsona drāma 5 cēlienos (8 ainās) «Līga». JZmg 22
«Jaunākās Ziņas», red. Rakstnieks K. Augenbergs-Ezerietis. JZ 41, 43
— Rakstnieks Eduards Cālītis. JZ 228
— Kaudzītes Matīsa vakars. JZ 197
— Kaudzītes Matīsa godināšana. JZ 218, 219, 221
«Jaunības Tekas», red. Stāsti un pasakas. (Rediģējis K. Egle.) JT 6
Jaunlatvietis Jūlijs. Tautas dzejnieks Andrejs Pumpurs. SvRK
Jaunsaimnieks. Ed. Virza un G. Rasputjins. LS 161
Jēger-Freimane Paula. J. Akuratera «Kaupo, līvu virsaitis». IMM 2
— Aspazija. «Aspazija», Senhellādas drāma 5 cēlienos Nacionālā Teātrī. IMM 10
— Birznieku Sofijas «Dzīvībai». Drāma 3 cēlienos. IMM 10
— Rūdolfs Blaumanis. (Atmiņu kopojums Pētera Ērmaņa redakcijā.) Ltv 564
— Rūdolfa Blaumaņa piemiņai. 1862—1922. IMM 1
— Pētera Ērmaņa dzejas: 1) «Es sludinu», 2) «Es šaubos, es ticu», 3) «Laiki un ceļi». IMM 5
— Kārlis Krūza. «Trauslā traukā». Trioletas. IMM 5
— Jūlijs Lācis. «Mazā meitiņa Daga un mīļais sunītis Zigi-Zigi». Pasaka bērnu teātrim divos skatos. IMM 12
— «Princis puķēs». Linarda Laicena. Bērnu teātris. IMM 12
— «Šujmašīna un vējdzirnava». Linarda Laicena. Bērnu teātris. IMM 12

Jēger-Freimane Paula. Jāņa Lejiņa. «Pie dzimtenes krusta». (Melanholiskais valsis.) Drāma 4 cēlienos. IMM 5
— Porukā mīlestības dzeja. Rit 9
— «Vienprātības Komiteja». A. Saulieša satīra 2 cēlienos. IMM 12
— Kārlis Skalbe. «Pēclaikā». Ltv 569
— Fr. Sillera traģēdija 5 cēlien. «Fiesko sazvērestība Dženujā». Dailes Teātrī. IMM 10
Jēkabsons K. Annas Brigader dzeja. Paisums. LK 39, 50
— Viktors Eglītis. Kopoti raksti. LK 10, 16, 20
— *Sk. R.* K. Ezerietis-Augenbergs †. LK 41
— Aleksandrs Grīns. Pievīlā vīra atriebšanās. Noveles un noveletes. IŽ 3
— Iz rakstnieka dienasgrāmatas. 1. Kritikas piezīmes. LK 33
— Atis Ķeniņš. (25 gadu literāriskās darbības jubileja.) LK 286
— Lira. Antoloģisks žurnāls. J. Raiņa jaunās dzejas. LVp 49
— Nodaļa no manas dzīves. Rit 8
— Grāmata pēc divdesmit gadiem. («Tālas noskaņas zilā vakarā» — Raiņa.) LVp 35, 36
— Kārlis Skalbe. Pēclaikā. Dzejoļi. LVp 25
— Tūkstots un viena nakts. I. Rit 8
— Edvarts Virza. Laikmets un lira. Dzejoļi. LVp 15
Jennijs E., Dr. «Kāda latvju drāma». (Kritika par Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi».) DL 93
K. Doku Atis (1903—1923). BrZ 285
K. Annas Brigader «Princese Gundega un karalis Brusubārda». Otrs iespied. — «Maija un Paija». 2. iespied. — «Zvanīgs zvārgulītis». 2. iespied. LG 5/6
K. Lindulis [Jānis Linde]. Kara nebūs! Drāma 5 cēlienos. LG 5/6
K. Rūdolfa Blaumaņa piemiņas vakars. Zmg 200
K-rs. Kaudzītes Matīsa godināšana. LS 214
Kāds skolotājs. Kas ir patiesība? (Aspazijas «Patiesība».) LS 54
Kalniņš P. Kaudzītes Matīsa uzskati par hernhūtismu. Stud 5
Kārkliņš K. Antons Austriņš. Saules grieži. LVp 5
— Blaumanis kā mākslinieks. (1. janv. 1863. — 1. janv. 1923.) LV 1
— Pazudušā dēla problēms. Rūdolfa Blaumaņa «Pazudušais dēls». Rit 7
— Ādolfa Ersa «Satīrs un krusts». Stāsts. LVp 2
— Kārlis Krūza. Trauslā traukā. Trioletas. LVp 4
Kaudzītes Matiss. Pateicība. (Pie 75 g. jubilejas.) LV 202
— Tālās un tuvās atmiņas par sevi pašu. Atz 1
Kauls J. «Br. Zemes» sevišķi melnu «uzdevumu ierēdnis». [Ed. Cālītis.] LiepA 205
— Kas ir nacionāls dzejnieks. [Andrievs Niedra.] LiepA 43, 48
Klēģers Niklavs. Zemgales rakstnieku vakarā. Ltv 676
Kln. O. Tirzmaliete. «Zem sveša pajumta» un citi stāsti. LG 5/6
«Kopdarbība», red. Krišjānis Barons †. Kopd 11
Krauja A. Aspazija. «Aspazija». Senhellādas drāma. LG 7/8
— Voldemārs Dambergs. Gaitniecības ceļi. Romāns. LG 2
Kroders R. Andrejs Upīts. Laimes lācis. Nacionālā teātra inscenējums. LV 277
Krūmiņš, virsleitn. Ļaunprātība vai nemākulība? (Sakarā ar «Latvju kareivju dziesmu» izdevumu «Kareivja» apgādībā.) LK 47
Krūmiņš J. J. Ziemeļnieks. Aizejošai. Dzejas. Rit 7
Krūza Kārlis. Rūdolfa Blaumaņa piemiņas gads. LV 1
— Kaudzītes Matīsa jūtu dzeja. LVp 41
L. Andreja Upīša godināšana 25 g. jubilejā. JZ 277
L. D. Nezināmai. J. Ziemeļnieka dzeja. LK 135

L-its. S. Putāna jubileja. LtgV 8
L-ks J. Rūdolfs Blaumanis. VB 1
[*Laiviņš R.*] *Dievkociņš R.* Bērnu literatūra. I. Stāsti un pasakas. Rediģējis K. Egle. LS 94
— Sarkanais tauriņš. Joku luga trijos cēlienos. Tulkojis-lokalizējis K. Brīvnieks. LS 265
— Ed. Cāliša «Partizāņi». Stāsts. LS 273
— P. Ērmanis. Es šaubos, es ticu. Dzejojumi, 1920—1922. LS 114
— Ādolfs Erss. Krustceļos. Tēlojumi. LS 178
— Jāņa Ezeriņa «Fantastiska novele» u. c. LS 78
— Jurevicu Jēkabs. Nākotnes skaņas. Dzejas. LS 115
— Līgotņu Jēkaba «Mārēnos». Stāsts. LS 83
— Roberts Lukss. Sestā Jāņu nakts. Drāma četros cēlienos. LS 265
— [Mīlbergs G.] Skuju Frīdis. Apmainīta mīlestība. Komēdija. LS 126
— [Mīlbergs G.] Skuju Frīdis. Karogs. Dramatisks fragments 1 cēlienā. LS 192
— G. Mīlbergs (Skuju Frīdis). Mīla un māņi. Stāsts. LS 263
— J. Rainis. Iļja Muromietis. Krievu traģēdija 5 cēlienos. A. Gulbja apgādībā. LS 67
— Reinholds Sotaks. Pagānu zemē. Komēdija trijos cēlienos. LS 272
— *R. Dievkociņš.* Andreja Upīša «Robežnieki». LS 241
— Jāņa Veseļa «Dievu gulta». Stāsts. LS 99
— Roberta Vizbuļa «Lāčplēsis». Drāma 3 cēlienos, 4 ainās. LS 89
Lapiņš J[*ānis*]. Atbilde Arnim. (Sakarā ar Arņa rakstu par Ausekļa kopotiem rakstiem «Latv. Vēstneša» pielikumā Nr. 22.) LVp 27
— Ansis Gulbis kā kultūrvēsturiska personība. JZmg 47
«Latvijas Kareivis», red. Kaudzītes Matīsa godināšana. (75 gadu dzimšanas dienā.) LK 221
«Latvijas Sargs», red. Vēl par Ed. Virzu. LS 156
«Latvijas Vēstnesis», red. Rakstnieks Eduards Cālītis. LV 229
— Anša Gulbja jubileja. LV 278
— Kārlis Jēkabsons. LV 252, 253
— Kaudzītes Matīss. LV 181, 218
— Kaudzītes Matīss Rīgas Skolotāju Institūtā. LV 221
— Andreja Pumpura piemiņas godināšana. LV 182
— Andrejs Upīts. LV 276
— Zemgales rakstnieku vakars. LV 284
«Latvis», red. K. Augenbergs-Ezerietis. Ltv 436
Lauku skolotājs. Mūsu modernā literatūra. Zmg 160
Laursons Voldemārs. Kārļa Jēkabsona jubileja. JDz 44
— Latvju literatūras reprezentēšana ārzemēs. LKSvp 23
Lautenbahs Jēkabs. No manas jaunības atmiņām. Atz 1
Legzdiņš R., stud. Pie sirmā dzejnieka (Rietekļa). [Jūlija Baloža.] JDz 3
Līgotņu Jēkabs. 1) J. Akuraters — Rožains vējš. Dzejas (1920—1922). 2) J. Akuraters — Latvijas balādes (1919—1922). KultV 2—4
[*Līgotņu Jēkabs*] *Lt.* Aspazijas «Aspazija». JZ 109
— Ausekļa kopoti raksti. Lapiņa sakopojumā. JZ 117
— A. Austriņš. Saules grieži. Veclatviskais gads — 1923. KultV 2—4
— *Lt.* Dziesmas un lūgšanas Dzīvības kokam. Fr. Bārda. JT 4
— Birznieka-Upīša Kopotie raksti II. JT 5
— Kāda skaista jaunības grāmata. (Birznieka-Upīša «Pastariņa dienasgrāmata».) Ltv 425
— Lauksaimnieku tipi Blaumaņa lugās. Lat 9, 18
— Rūdolfa Blaumaņa piemiņas grāmata. JZ 101
— Eduards Cālītis kā stāstu rakstnieks. Rit 8

Ligotņu Jēkabs. V. Dambergs Visvalda Tūla stāsti — miniatūras. LG 11/12
— Doku Atis. Rakstu izlase. JT 9, JZ 205
— *Lt.* Jāņa Jaunsudrabiņa «Skolā». JT 6
— Ivande Kaija. L 2
— Kaudzītes Matīss. JT 9
— Dzejnieks Jānis Kleinberģis. LG 2
— Plūdoņa balādas un baladeskas. JT 2
— Plūdoņa Daiļdarbu izlase. JT 5
— Vītola stabulīte. Plūdoņa. JT 9
— Plūdoņa «Ziedu pārslas». JT 9
— «Ilja Muromietis». Raiņa. JT 11, JZ 106
— Pāvils Rozīts. Mans korāns. Dzejas. KultV 2—4
— Kārlis Skalbe. Kopoti raksti. II sēj. JT 3
— *Lt.* Kārļa Skalbes kopoti raksti. III sēj. JT 4
— Pēclaikā. K. Skalbes dzejoļi. JZ 137
— Arveds Švābe. Salauztais gredzens. LG 7/8
— Vai mūsu jaunākā rakstniecība tik bezvērtīga? JZ 20
Linards Laicens un Leons Paegle. (Sakarā ar 22. apr. sarīkoto vakaru.) Scd 90
Linde Jānis. Īsi par sevi pašu. Atz 1
[*Lindiņš Rūd.*] *At.* Īsa laime. (Piezīmes pie V. Grēviņa pirmās dzeju grāmatas.) DB 192
— Īsas piezīmes pie Andreja Upīša «Peldētājas Zuzannas». DB 50
Literāriska tiesa. (Par Linarda Laicena stāsta «Dzimtene» varoņiem.) Scd 60
Literārisks disputs. (Par Pāvila Rozīša jaunākiem darbiem.) Scd 39
Liepa M. Kaudzītes Matīss. (Viņa 75 gadu jubileja.) MNāk 19
Liepiņš O. Jēkabsons Kārlis. (Sakarā ar viņa 25 g. jubileju.) Ltv 645
— Latvju daiļliteratūra novembrī un decembrī. Ltv 683
— Rakstnieku malēniešu vakars. Ltv 634
— Andreja Upīša loma. Ltv 685
— J. Ziemeļnieka dzejas «Nezināmai». Ltv 516
M. [*Āronu Matiss.*] Blaumaņa piemiņas vakars Latvijas augstskolā. VV 17
M. E. Rūdolfa Blaumaņa piemiņas vakars Latvijas Universitātē. (20. janvārī 1923. g.) IMM 2
M. J. Kārlis Students. Zvaigžņu krusts. Dzejas. BrZ 174
Magnus. Rakstnieku vakars. (T. A. kluba sarīkotā rakstn. v. lietā.) Ltv 656
Majors. Jāņa Asara piemiņai (1908—1923). StrA 183
Markaus V. Jāņa Asara 15 gadu nāves dienā. LG 9/10
Mauriņ Zenta. Haralds Eldgasts. Lords. Biogrāfiska novele. LG 11/12
— Pētera Ērmaņa jaunākās dzejas. Laiki un ceļi. Es šaubos, es ticu. LG 2
— *Zenta.* Pēteris Ērmanis. «Lietuvēna laikā». Stāsti. IMM 10
— Jānis Poruks. Studija. Vai Ničše ir atstājis iespaidu uz Poruku? LG 5, 5/6
Mednis E. Andreja Upīša «Laimes lācis». LK 278
Mednis Jānis. Fr. Bārda. Dziesmas un lūgšanas Dzīvības kokam. BrZ 122
— K. Jēkabsons. Šūpoles. Dzejas. Zmglp 1, 2
— Edvarts Virza. Laikmets un lira. Dzejoļi. Zmg 119
— Edvarts Virza. Zaļā Zemgale. Tēlojumi. Zmglp 3
— J. Ziemeļnieks. Nezināmai. Dzejas. BrZ 116
Mednieks J. «Strādniecības dzejnieki». (Rainis un Aspazija.) LiepA 195
Meklers Ed. Kārļa Jēkabsona lirika. LK 249, 250, 252, 253, 254
Melngailis B. Priekšlasījums par lietuvju dzeju. JZ 272
Melngailis Emils. Blaumaņa pajumtē. LV 225, 232
Mežītis Andrejs. Autobiogrāfisks tēlojums. Atz 1
Misiņš J. Auseklis — Krogzemju Mikus. LG 9/10

Misiņš J. Auseklis — Krogzemju Mikus. Biobibliogrāfiski materiāli. Tulkojumu paraugi. LG 1
— Stendera pasaku pirmais izdevums. IMM 9
N. Rakstnieks K. Augenbergs-Ezerietis. Lat 14
N. «Viens par visiem — visi par vienu». (Rob. Holcmaņa drāma iz ugunsdzēsēju dzīves.) LiepA 293
Niedra Aida. J. Ziemeļnieks. «Nezināmai». Dzejas. LVp 26
N-us. Kaudzītes Matīsa godināšana. LS 212
O. Rūdolfs Blaumanis somu valodā. JZ 210
O. A. Skuju Frīdis. Zelta raktuvēs. Romāns. BrZ 239
Opyncāns J. Myusu literatūra. R 1, 2
P. J. Roberts Lukss. Sestā Jāņu nakts. LVp 54
— Andrejs Upīts. Laimes lācis. LVp 57
— Visvalds. Vecais Vīcups. Drāma četros cēlienos. LVp 60
P. M. Vecā un jaunā paaudze R. Blaumaņa darbos. MNāk 7
— Sieviete Raiņa dzejā. MNāk 11/12
Peņģerots J. Rūd. Blaumaņa Kokneses dzīve un viņa «Ugunī». Ltv 401
Pilsonis Jēkabs. Kaudzīšu Matīsam viņa 75. dzimšanas dienā. SvR 34
«Pirmdienas Rīts», red. Baronu tēvs miris. PirmR 11
Pl[ensners] A. K. Jēkabsona jubileja. LK 256
— A. Saulieša «Sirdskaite». LK 246
Plostenieks Fridrihs. Pašbiogrāfija. Atz 1
Polis Kārlis. Korupcijas virsotne. (Akuratera komēdija «Pieci vēji».) LS 25
R. Jānis Veismanis. (Pavasaru Jānis.) Zmg 84
R. Edv. A. Saulieša «Revolūcija Prātaiņos». Zmglp 3
R. Z. Kaudzītes Matīss. DL 26
Raiņis, par viņu: *Birkerts P.* — IMM 1—3; *Kāds skolotājs* — Zmg 160; *Mednieks J.* — LiepA 195
— [Autobiogrāfiskas piezīmes.] Atz 1
— «Daugava». *Rec.: Bērziņš A.* — JZ 259; *Freinbergs K.* — TV 4; *Jēger-Freimane P.* — IMM 12; *Puķe V.* — 253
— «Iļja Muromietis». *Rec.: [Balodis A.] A. Krauja* — LG 3; *[Laiviņš R.] R. Dievkociņš* — LS 67; *Ligotņu Jēkabs* — JT 11, JZ 106
— «Indulis un Ārija». *Rec.: N[eimanis] F.* — LiepA 268; *Rītiņš Rūd.* — DL 69
— «Jāzeps un viņa brāļi». *Rec.: Jennijs E.* — DL 93
— «Mušu ķēniņš». *Rec.: Asars H.* — Ltv 684; *Mednis E.* — LK 294
— Runa Saeimā pie izglītības ministrijas budžeta. SSt II, 36
— Sveiciens Latvijas arodbiedrību kongresam. Ar 1
— «Zelta zirgs». *Rec.: Rb.* — LV 262
Rakstnieku vakars II valsts vidusskolā, 6. oktobrī. Zmg 230
Rec. J. Janševska «Dzimtene» — romāns dzīves ainās. LiepA 193
Rītiņš Indriķis. Atmiņas par Jāni Asaru. SkolGg 1923. gadam
Riemelis. Atmiņas. Atz 1
Rozīts Pāvils. Ādolfa Ersa «Satīrs un krusts». Stāsts. IMM 10
— Ādolfs Erss. Itālija. Dzejoļi. Rit 7
— Kārlis Skalbe. Pēclaikā. Dzejoļi. Rit 7
Rudzīts Rihards. Rainis. Sudrabota gaisma. IMM 10
[Runcis Ern.] Arnis. J. Akuraters. Erosa ciļts. JZ 70
— J. Akuraters. Latvijas balādes (1919—1922). Rožains vējš. Dzērājs. (1920—1922.) IMM 9
— Auseklļa Kopoti raksti. LVp 26
— Kārlis Jēkabsons. JZ 252
— Kārlis Skalbe. Pēclaikā. Dzejas. IMM 9
— J. Ziemeļnieks. Nezināmai. JZ 126

S. «Rūzes un ērkšķi». J. Pabērza sakūpoti roksti. LatgŠk 4
S. Zemgales rakstnieku vakarā. JZ 281
S. J. Ādolfs Erss. «Itālija». JZ 140
— Līgotņu Jēkaba Kopoti raksti. I un II sējums. JZ 3
— Pāvils Rozīts. «Mans Korāns». JZ 10
Sanders Tālivalds. J. Janševska «Dzimtene» — romāns dzīves ainās. LS 174
Smaida. Poruka «bāļie zēni». JDz 10
Stīga Arvīds. Arnis. Liktenīgie ceļi. Dzejoļi. Zmg 128
— Kārlis Students. Zvaigžņu krusts. Dzejas. JZmg 30
— J. Ziemeļnieks. Aizejošai. Dzejas. Zmg 207
— J. Ziemeļnieks. Nezināmai. Dzejas. Zmg 142
Stiprais J. Skolēnu atmiņas par brāļiem Kaudzītēm. BrZ 231
«Strādnieku Avīze», red. Rakstnieks K. Ezerietis-Augenbergs. StrA 42
Str[āls] K. Antons Austriņš. Saules grieži, veclatviskais gads. BrZ 58
— Kārlis Skalbe. Pēclaikā. Dzejoļi. BrZ 84
— K. Jēkabsons. «Vīzijas». BrZ 144
Strazdiņš Fr. J. Kleinbergs †. KVēst 7
Strods P., b-k. Jauns atradums pyrmotnējā (latviešu) literatūrā ... (?) Zd 1
[*Stučka P.*] L. K. P. 7. kongress. Cņ 42, III
«Students», red. Ansis Gulbis. Stud 14
— Kaudzītes Matīss (75 gadu jubilejas piemiņai). Stud 4
— Neaizmirsīsim Poruka Jāni! Stud 14
Stūrsteps J. Atceres par Jāni Poruku. LG 5/6
Sudrabkalns J. Dailes Teātris. DT 1
— Valdis Grēviņš. Pirmā dzeju grāmata. Rit 10
— Ansis Gulbis. LV 277
— Anša Gulbja «Universālā Bibliotēka». DL 31
— Intīmā teātrī. LV 262
— J. Janševska romāns «Dzimtene». LVp 62
— Kalnakaibēnos ciemos pie Kaudzītes Matīsa. LV 160
— *Olivereto.* Latvju rakstu darbi 1920. gadā. [Satīra.] KBZK 1923. gadam
— Liepājas opera. LV 225
— Liepājas operai un Jaunajam teātrim. DL 34
— Mākslas svētki Liepājā. DL 32
— Mākslas zelmenis Rīgā sazaļo. Mākslas draugi un vienaldzīgie. Sezonas sākums teātros un operā. DL 32
— Malienes dzejnieki. LV 242
— «Rītums». LVp 45
— Vecozols Jūlijs. LV 242
Sūna Edgars. «Aspazija». Aspazija. Sen-Hellādas drāma 5 cēlienos. BrZ 210
— Fricis Bārda. Dziesmas un lūgšanas Dzīvības kokam. LG 2
— Rūdolfs Blaumanis. Kopoti raksti. V un VI sēj. Lugas. LG 7/8
— V. Dambergs. Mēs viņu gūstīsim. Komēdija piecos cēlienos. LG 7/8
Sūna Edgars. Valdemārs Dambergs. Visvalda Tūla stāsti — miniatūras. BrZ 275
— «Dvēseles slāpes», Viktora Eglīša. Ltv 430
— H. Eldgasts. Agarta. Drāma. LG 3
— Ādolfa Ersa «Amora dārzs». Ltv 629
— Jānis Ezeriņš. Rit 8
— Jānis Ezeriņš. Fantastiska novele. Leijerkaste. Noveles īsam laikam. LG 7/8
— Jāņa Ezeriņa «Majestātes kazarmēs». Ltv 439
— Jānis Grīns. Laikmeta kumēdiņi. BrZ 268, JZ 265

Sūna Edgars. Kārlis Jēkabsons. LG 9/10
— K. Jēkabsons. «Vīzijas». Ltv 521
— Andreja Kurcija dzejas. *Vita Nuova.* Pasaules klajumā. Dvēseles kabarejs. Dziesmas melnbaltai Madonnai. LG 1
S[ūna] E. Roberts Lukss. Sestā Jāņu nakts. Drāma. LG 7/8
— Kārlis Rēpss. Divas pasaules. Drāma četros cēlienos. LG 9/10
— Pāvils Rozīts. «Atriebība» un citas noveles. LG 7/8
— Pāvils Rozīts. Mans Korāns. Dzejas. LG 2
— [Runcis Ern.] Arnis. Liktenīgie ceļi. Dzejas. LG 9/10
— *E. S.* [Runcis Ern.] Arnis. Likteņa loto. Četras intermēdijas. LG 9/10
— Kārlis Skalbe. Kopoti raksti. III sējums. LG 5/6
— Kārlis Skalbe. Pēclaikā. Dzejoļi. LG 4
— Salauztais gredzens. (Arveda Švābes.) Ltv 594
— Upīts-Birznieks. Kopoti raksti. I sēj. LG 2
— J. Vainovskis. Gājējs. Dzejoļi. BrZ 290
— *E. S.* J. Vainovskis-Sukuburs. Ministrs uz zaķa. Likteņa spēle vienā cēlienā. LG 9/10
— Jūlijs Vecozols. Madonna un Venēra. Stāsts. LG 9/10
— Edvarta Virzas «Laikmets un lira» Ltv 553
— *E. S.* Ed. Vulfs (Puliera padēls). Līnis murdā. Jocīgs notikums vienā laidā. Grūts uzdevums. Groteska vienā cēlienā. — Pusseptiņos. Groteska vienā cēlienā. LG 7/8
— *Dr. phil.* P. Zālītes «Rūdolfs Blaumanis». BrZ 251
Susejs V. Dzeives reits. (Jonia Opyncana drāma 5 celenius.) LtgV 39, 40
Svile-Peņģerot M. Manas atmiņas par Rūdolfu Blaumani. LG 1
Sv[eilis] M. Kaudzītes Matīsa svētku diena. LV 219
S. Kārlis Augenbergs-Ezerietis. (Sakarā ar viņa nāvi.) Scd 41
Šūmans, leitnants. Aizmirsta vieta. (Andreja Pumpura kaps.) As 1
Tale. Divas jubilejas. (Kaudzītes Mateisa un Joņa Asara.) LtgV 36
«Teātra Vēstnesis», red. Agarta. (Haralda Eldgasta.) TV 6
[Tifentāls K.] Dziļleja K. Jānis Asars. SkolGg 1923. gadam
— Birznieks-Upīts. Pastariņa dienasgrāmata. LG 7/8
— Rūdolfa Blaumaņa piemiņas vakars. Nacionālā teātrī 2. janv. Scd 4
— Kār[a Dzelza «Karogu nemiers». LG 1
— Jānis Jaunsudrabiņš. Skolā. LG 7/8
— Andrejs Kurcijs [Kuršinskis]. Rit 2
— Linards Laicens. Mēbelīgā Rīga un pielikumi. 1921—1923. Rit 8
— Latvju grāmatniecība. GgDT 1923. gadam
— Riharda Rudzīša «Cilvēka dziesmas». LG 1
— Andrejs Upīts. Rit 9, 10
— Andrejs Upīts. Renegāti. Romāns. LG 7/8
— Andreja Upīša dzīves k[ūmīgie gadi. LG 11/12
Tomsons, skolotājs. Fr. Bārdas «Zemes dēls». JDz 11, 12
Treimanis Ed. Īsa autobiogrāfija. Atz 1
T[ūbelis] Ed. Kaudzītes Matīss. (Sakarā ar viņa 75 g. dzimšanas dienu.) LiepA 185
Ums. [Z. Unams.] Rakstnieku vakars II valsts vidusskolā, sestdien, 15. decembrī. JZmg 49
U[nams] Z. Viktors Eglīts. «Juku laikos». Stāsti. JZmg 41
— «Leijerkaste». I. Jāņa Ezeriņa. Noveles īsam laikam. JZmg 55
— «Laikmeta kumēdiņi». Jāņa Grīna stāsti un skices. JZmg 38
— Prof. *Dr. phil.* P. Zālīte. «Rūdolfs Blaumanis, viņa darbi un nozīme latviešu literatūrā». JZmg 25, 26
— «Aizejošai». J. Ziemeļnieks. Dzejas. JZmg 26

Upīts Andrejs. J. Jansons-Brauns. Kopoti raksti, I, II un III sēj. LG 7/8
— «Laimes lācis». *Rec.: Bērziņš A.* — JZ 274; *Eldgasts H.* — KV 286; *Kroders R.* — LV 277; *Liepiņš O.* — Ltv 668; *L. V.* — JDz 48; *Mednis E.* — LK 278; *P. J.* — LVp 57; *Puķe V.* — LS 1; *Virza Ed.* — BrZ 275
— *Tāravas Anniņa.* Latviešu Olimpā. [Satīra.] KBZK 1923. gadam
— Leona Paegles grāmatas. Stāstu krājumi: Pār sāpju slieksni. Darba bērni. Dzeju krājumi: Jauno vanagu sasaukšanās. Karogi. Spārni. Lugas: Āzis un maskas. Iela. Gadsimtu sejas. LG 3
— «Peldētāja Zuzanna». *Rec.: Al-ts* — BrZ 2; *Gruzna P.* — DB 5; *Jēger-Freimane P.* — IMM 1; *Ko.* — Sik 1; *Kroders R.* — LV 2; [*Lindiņš R.*] *At.* — DB 50; *Mednis E.* — LK 6; *Puķe V.* — LS 1; *Rītiņš R.* — KV 23, 28
— J. Rainis. Kopoti raksti. I—V sējums. LG 7/8
— *Tāravas Anniņa.* Vēstule Pulieram. [Satīra. Kopā ar Dr. Orientāciju, t. i., V. Grēviņu.] Ho-Ho 1
— Andreja Upīša «Reāla pasaka». (Sakarā ar «Laimes lāča» pirmizrādi.) TV 3
V. Dzejnieka Kleinberga piemiņai. BrZ 11
V. «Lira». (Antoloģisks žurnāls jaunai dzejai.) Scd 130
V. Ed. Vulfs. Pielūdzēji. Komēdija vienā cēlienā. — Jēkabs Krauklis. Dramatisks tēlojums no zemnieku dzīves. — Atriebšanās. Komēdija ar prologu vienā cēlienā. — Svešas krāsas. Dramatisks tēlojums vienā cēlienā. — Bez galas un malas. Dialogi un miniatūras. — Sasistais spogulis. Komēdijas miniatūra vienā cēlienā. LG 7/9
V. K. Zariņš. Sakostā roka. Joku luga vienā cēlienā. LG 9/10
«Valdības Vēstnesis», red. [*Āronu Matīss.*] Ausekļa kopoti raksti. VV 169
Vecais Secietis. Ziedojiet Mālberga piemiņas godināšanai. Lat 70
[*Vecaukums Dāvids*] *Valts Dāvids.* Birznieks Upīts. «Ņinas pasaciņas». Rit 4
— Birznieks-Upīts. Pastariņa dienasgrāmata. Rit 2
— Pēters Ērmanis. «Es šaubos, es ticu». Dzejojumi. Rit 1
— Linards Laicens. Šujmašīna un vējdzirnavas. Princis puķēs. Bērnu teātris. Rit 6
Vecozols Jūlijs. Latvju literatūras renesanse. LG 5/6, 7/8, 9/10
— Kārlis Skalbe. Kopoti raksti I un II. Ar A. Birkerta biogrāfiski kritisku skici. IMM 2
Velme J. Latviešu literatūra vācu valodā. Ltv 478
Veselis Jānis. J. Akuraters. Erosa cilts. LG 5/6
— Ādolfa Ersa grāmatas. (Vienpadsmit mozaīkas no Itālijas. Krustceļos.) LVp 33
— Jāņa Ezeriņa «Leijerkaste». Noveles īsam laikam. I daļa. LVp 66
— Arveds Švābe. «Salauztais gredzens». LVp 56
Veselis J. Jaunākās stāstu grāmatas. LV 289
Veselis Jānis. Kārlis Jēkabsons (25 gadu jubilejā). LK 254
[*Vidiņš Juris*] *Vilnis Nikolajs.* Aspazija. Sen-Hellādas drāma. StrA 91
— Rūdolfs Blaumanis. (1863—1923.) StrA 19
— Daži vārdi par stilu. StrA 208
— Dzeja un mīla. StrA 226
— Kaut kas par literatūru un modi. StrA 202
— Linarda Laicena «Ho-Tai». Dzejoļi. StrA 84
— Provinciālā dzeja. StrA 196
— [Runcis E.] Arnis. Liktenīgie ceļi. Dzejoļi. StrA 190
— Andrejs Upīts. (Sakarā ar 25 g. jubileju.) StrA 282
— Uz augstām koku kājām. (Ed. Virza. Zaļā Zemgale. Tēlojumi.) StrA 220

[*Vidiņš Juris*] *Vilnis Nikolajs.* Rakstnieks un literāriska priekšā stādīšanās. (Ziemeļnieka dzejas.) StrA 214
Virza Ed. Ausekļa kopoti raksti. BrZ 116
— Edvards Cālītis. BrZ 228
— *E. V.* Partizāņi. Ed. Cālīša stāsts. BrZ 198
— Vold. Dambergs. BrZ 64
— Ādolfs Erss. «Amora dārzs». BrZ 240
— Ansis Gulbis. BrZ 275
— Maiga. J. Janševska dzejoļi. BrZ 263
— «Dzimtene», romāns sadzīves ainās. Sarakstījis J. Janševskis. BrZ 192
— Jaunāko rakstnieku vakars. BrZ 24
— Kārļa Jēkabsona dzejas. BrZ 252—255
— Latviešu literatūra un Latvijas valsts. Vpg
— Kaudzītes Matiss, 1848—1923. BrZ 180
— Mūsu literāriskā dzīve 1923. gadā. BrZ 291
— Pāvils Rozīts. Mans korāns. BrZ 21
— *Ed. V.* 7 malēniešu rakstnieku vakars. BrZ 240
— Kārlis Zariņš. Svēres. Stāsti. BrZ 270
— *Ed. V.* Zemgales rakstnieku vakars. BrZ 281
Z. G. Mīlbergs. (Skuju Frīdis.) Vīri un sievas. Stāsti. LG 5/6
Z. Al. Kaudzītes Matīss. DB 160
Z. E. Māteru Juris. ZGg 1923. gadam
Z. K. Kārlis Students. Zvaigžņu krusts. LVp 28
[*Zālīts*] *Valdis.* Dzīves apraksta vietā. (Autobiogrāfija.) Atz 1
Zariņš K. Pāvils Rozīts. «Atriebība» un citas noveles. Rit 5
[*Zeiferts*] *T*[*eodors*]. Ezerietis. (Kārlis Augenbergs.) IMM 3
— Krišjāņa Barona «Baltijas ģeogrāfija». LG 4
— *Teodors.* Brīvzemnieka piemiņai. IMM 11
— Jāņu ugunis. (Autobiogrāfiskas piezīmes.) Atz 1
— Kaudzītes Matīss. IMM 9
Zeltmatis-Kārkliņš E. Mana dzīve un centieni. Atz 1
«Zemgalietis», red. Kārlis Augenbergs-Ezerietis †. Zmg 42
[*Ziedi*]*ņš* [*J.*] Kaudzītes Matīss. LS 173, 214
— Kaudzītes Matīss. 75 gadu dzimšanas dienas jubileja. LS 212
Ziemeļnieks J. J. Akuratera «Erosa cilts». Stāsts. IMM 10
— Antons Austriņš. «Sakasnis». LG 9/10
— Antons Austriņš. «Saules grieži». Lat 31
— Rūdolfa Blaumaņa piemineklja atklāšana Ērgļu kapos. IMM 10
— Augusta Brača «Dzejiskie raksti». Dzejoļi. IMM 12
— Ed. Cālīša «Partizāņi». LV 229
— Pēteris Ērmanis. «Es šaubos, es ticu». Dzejojumi no 1920.—1922. LVp 67
— Ādolfs Erss. «Amora dārzs». Dzejas no 1913.—1923. gadam. IMM 12, JZ 220
— Ādolfs Erss. Krustceļos. Tēlojumi. LG 5/6
— *J. Z.* Ādolfs Erss. «Vienpadsmit mozaīkas no Itālijas». JZ 118
— Jānis Jaunsudrabiņš. Vasara. Stāsts. LG 7/8, JZ 53
— K. Jēkabsons. «Mīla». LVp 29
— *J. Z.* Kārlis Jēkabsons. «Vīzijas». LG 11/12, JZ 152
— J. Kārkliņš. Mēnešnaktis. Dzejas. LG 1
— O. Krols. «Dvēseles elpa». IMM 10
— «Ho-Tai». Linarda Laicena dzejoļi. 1921.—1922. IMM 10
— *J. Z.* Līgotņu Jēkaba Kopoti raksti. II sēj. JZ 270
— Augusts Mežsēts. Jūnijs. Dzejoļi. 1919.—1921. g. Rit 1
— Plūdons. Daiļdarbu izlase. Baltādas un baladeskas. LG 4
— *J. Z.* Rakstnieku vakars. (Malienas stud. biedrības sarīkots.) JZ 240

Ziemeļnieks J. [Runcis Ern.] Arnis. «Liktenīgie ceļi». JZ 58
— [Runcis Ern.] Arnis. «Likteņa loto». JZ 199
— A. Sauliets. «Revolūcija Prātaiņos». LVp 51
— *J. Z.* Kārlis Skalbe. «Pēclaikā». JZ 63
— *J.* Elza Stērste. «Eizebijs un Florestāns». Dzejoļi 1914.—1921. g. IMM 10
— *J. Z.* Kārlis Students. «Zvaigžņu krusts». IMM 11, JZ 133

VĒSTULES

Alunāns Ādolfs. Iz vēstuļu virknes Jurjānu Andrejam. MN 15
Bārda Fr. Vēstules. LVp 52, 54—58, 61, 64, 66
Blaumanis Rūd. Divas vēstules. (Rakstītas K. Strālam.) LV 1
— Pēdējās vēstules rakstītas A. Brigader 15., 16., 17. un 19. maijā 1908. g. DgGGr 1923. gadam
— Pēdējās vēstules. TV 6
— Vēstules. Rit 7
— Vēstules Pēterim Blauam. LG 1
— Vēstules J. Rainim. TV 5
— Vēstule J. Brigaderim. DgGGr 1923. gadam
Kādas vācietes vēstule Rūdolfam Blaumanim. 29. maijā 1908. g. DgGGr
Krogzemju Mikus. Vēstules [skolotājam Pēterim Siliņam (dz. 1845.) Jēkabmiestā par «Paidagoģiskās Gadagrāmatas» sagatavošanu, Puškina «Nāras» tulk. u. c. jautājumiem: I — 1875. g. 8. dec., II — 1876. g. 31. martā, III — 1877. g. 11. janv. Sk. Ausekļa «Izlasi», R., 1955. g., 303.—309. lpp.]. LG 1, 31.—39. lpp.
Poruks Jānis. Vēstules. IMM 11
Vulfs Ed. Dažas Eduarda Vulfa domas par rakstnieku sabiedriskiem pienākumiem un latviešu literatūras nākotnes izredzēm. [Ed. Vulfa 1916. g. 29. aug. vēstule H. Eldgastam ar pēdējā piezīmēm. Sk. «Latv. literatūras kritikas» III sēj., 786.—793. lpp.] KV 203—206

RAKSTI CITTAUTU VALODĀS

[*Antona (Birkerta), J. Raiņa, R. Blaumaņa, J. Jaunsudrabiņa, J. Straujāņa, K. Strāla, J. Poruka, A. Austriņa, J. Akuratera, J. Vainovska, A. Smilgas* u. c. latv. darbu tulk. vācu val. līdz ar informāciju par latv. rakstniekiem un māksliniekiem.] *Rigasche Nachrichten*, 3—5, 10, 11, 15, 16, 18, 24, 27, 30, 33, 50, 51, 64—67, 72, 126, 135, 216 u. c. Tp il. piel.
[Apc. par *J. Raini.*] Esper. žurn. *«Literatura Mondo»*, Budapeštā, aug. numurā.
[Apc. par Latviju ar il.] Itāļu žurn. *«Tutti»*.
[Apskats par *A. Brigaderes* «Maija un Paija» izrādi.] Itāļu žurn. *«Il Fanciullo»*.
[Atsauksmes par *Raiņa, Blaumaņa, Brigaderes, Poruka* un *Jaunsudrabiņa* darbu tulk. vācu val.] Krāj.: *Dr. H. Grothe. «Deutsche Kultur in der Welt», 1923, Jg* VII, *Heft 1—4*
Blaumanis R. [Noveļu krāj. somu val.] *Rec.:* laikr. *«Uusi Suomi»* un *«Helsingin Sanomata»*.
Červinka. [Latviešu rakstniecības apskats.] Čehu žurn. *«Světozor»*.

Belloir [Beluārs]. *Lettre de Lettonie. La Revue contempraine, II,* 213.—218. lpp.

Blaumaņa godināšana. *Rigasche Nachrichten,* 3

Eihenbaums R. [Apc. par latv. literatūru esper. val.] *Literatura Mondo,* 11/14

Gerullis, prof. [Rec. par prof. J. Endzelīna *«Lettische Grammatik»* un K. Mīlenbaha «Latviešu valodas vārdnīcu».] Laikr. *«Literärisches Zentralblatt»,* 19/20

Merķelis Garlibs. [Viņa piemiņai veltīts ievadraksts.] *Rigasche Nachrichten,* 50

— *«Die Letten, vorzüglich in Liefland...»* [Pārdruk. no 1800. g. izd.] Tp 51 utt.

Palmieri Aurelio. Filologia e letteratura Lettone. Itāļu žurn. *«I Libri del Giorno, rassegna mensile internationale»,* 4

[Par *J. Raini.*] Somu laikr. *«Iltalehti».*

[Par Latviju un tās valodu.] Lahoras (Indijā) laikr. *«The Nation».*

[Par *J. Raiņa* «Zelta zirgs» un *A. Brigaderes* «Sprīdītis» tulk. vācu val.] Tallinas vācu laikr. *«Revaler Bote»,* 56

[Pārskats par Latvijas kultūras dzīvi.] Poļu žurn. *«Świat»,* 21, 26. V

Pukits M. [Par Kaudzītes Matīsu sakarā ar 75 gadu jubileju.] Igauņu žurn. *«Looming»,* 6

Rainis J. «Jāzeps un viņa brāļi». *Rec.: Dr. E. Jenny — «Baseler Nachrichten»,* 49 piel. Atsauksme pārdruk. (saīs.) laikr. *«Rigasche Nachrichten»,* 287

— «Uguns un nakts». K. Mobēra un N. Robiņas tulk. franču val. *Rec.: Pols Mobērs — «Jeune Republique»*

Riekstiņš Jānis. [Raksti par Latviju ar il.] Itāļu žurn. *«Il Globa».*

[Ziņas par Latviju un latviešiem.] Paula Herres izd. *«Politisches Handwörterbuchs»,* 2 sēj. [1923]

«Rīga». [Apskats par latv. kultūras dzīvi.] *Minerva,* 1048.—1054. lpp.

Skalbe Kārlis. [Biogrāfija un pasakas «Usiņš» tulk. vācu val.] *Rigasche Nachrichten,* 50

1924

ATSEVIŠĶI IZDEVUMI

Āronu Matīss. Vecais Panteniuss, viņa dzīve un darbi. [1924.] Gulbis. 143 lpp. (Universālā Bibliotēka. Nr. 270/71.) *Rec.: Deisons R.* — B 43; *Goba A.* — IMM 12; *Kundziņš K.* — SvR 44; *Lautenbahs J.* — LK 233, 239; *Mednieks J.* — KV 263; *Z[ariņš] K.* — IŽ 45

Aspazija. Zila debess. Autobiogrāfija (Ilustrējis A. Kronenbergs.) R. [1924.] A. Jesens. 160 lpp. (Grāmatas skolai un mājai Nr. 44.) *Rec.: Līgotņu Jēkabs* — JT 1925, 4

Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Otrā daļa. K. Egles sakārtojums un biobibliogrāfija. Cēsīs — Rīgā, 1924. O. Jēpe. 412 lpp. *Saturā:* 1. E. Birznieka-Upīša «Mans dzīves stāsts». 2. Lejas-Krūmiņa «Mans liktenis». 3. A. Baltpurviņa «No manas dzīves». 4. E. Pīpiņa [Vizuļa] «Nekrologs». 5. Anša Gulbja XXX 6. Līgotņu Jēkaba XXX 7. Ata Ķeniņa «Atziņas». 8. M. Liepas «Dzīves apraksta vietā». 9. Fr. Jansona «Pagātnes skicējums». 10. J. Akuratera «Dienu atspīdumi». 11. Antona Birkerta «Autobiogrāfiskas piezīmes». 12. Melnalkšņa «Manas dzīves ritums». 13. Tirzmalietes «Senu dienu atbalss». 14. Ivandes Kaijas «Auto-

biogrāfijas vietā». 15. Viktora Eglīša «Mans ceļš». 16. J. Jaunsudrabiņa XXX 17. Andr. Upīša «Mans spalvas darbs». 18. Emīlijas Prūsas «Autobiogrāfija». 19. Pāvila Gruznas «Manas dzīves ritums». 20. K. Jēkabsona «No manas dzīves». 21. Arveda Smilgas XXX 22. Sakārtotāja bibliogrāfiskās piezīmes. *Rec.: Goba A.* — Ltv 856; *[Laiviņš R.] R. Dievkociņš* — LS 95; *Sūna Edg.* — BrZ 171; *Upīts A.* — Dm 7; *V[idenieks] K.* — MNāk 8—9; *Zariņš K.* — Rit 9; *Z[iemeļnieks] J.* — IŽ 25/26, JZ 100

— Trešā daļa. K. Egles sakārtojums un biobibliogrāfija. Cēsīs un Rīgā, 1924. O. Jēpe. 431 lpp. *Saturā:* 1. K. Skalbes «Par sevi». 2. A. Brača «Autobiogrāfija». 3. Apsesdēla «Mans dzīves gājums». 4. Jūlija Pētersona [autobiogrāfiskas piezīmes]. 5. K. Strāla «Pirmais posms manā rakstnieka dzīvē». 6. E. Cālīša «Manas dzīves stāsts». 7. H. Eldgasta «Manas dzīves siluets». 8. L. Laicena «Biogrāfiskas piezīmes». 9. A. Austriņa «Radu raksti». 10. J. Vecozola «Es un mana dzīve». 11. K. Krūzas «Dzīves veikali». 12. E. Meklera «Ceļā». 13. A. Gailīt «Autobiogrāfiska skice». 14. A. Kurcija «Par sevi». 15. A. Ersa «Mani trīsdesmit gadi». 16. J. Lapiņa «Autobiogrāfiska skice». 17. E. Stērstes «Autobiogrāfiskas piezīmes». 18. V. Damberga «Mana autobiogrāfija». 19. P. Ramizara «Mirkļi». 20. G. Mīlberga «Īsas piezīmes». 21. K. Ieviņa [autobiogr.] piezīmes]. 22. K. Freinberga «Autobiogrāfiska skice». 23. P. Rozīša «Mana autobiogrāfija». 24. L. Paegles «Īss atskats uz dzīvi». 25. J. Grīna «Mazas atzīšanās». 26. P. Ērmaņa «Īsas ziņas par mani pašu». *Rec.: Bračs A.* — LG 1925, 1; *Eg[lītis] V.* — B 10; *Goba A.* — IMM 3; *Līgotņu Jēkabs* — JT 2; *Sūna Ed.* — Ltv 1059; *U[pītis] A.* — Dm 1

Bērzkalne Anna. G. Fr. Stenders. Lettische Fabeln und Erzählungen. [1924.] 9 S. (Sond.-Abdr. aus «Leitschrift des Vereins für Volkskunde in Berlin», 1923/24, H. 2.)

Ērmanis Pēteris. Četras sejas. Literāriskas studijas. Antons Austriņš. Kārlis Jēkabsons. Kārlis Krūza. Kārlis Strāls. (Ar 4 ģīmetnēm.) R., 1924. Latvju Kultūra. 94 lpp. *Rec.: A. S.* — IŽ 32; *Egle R.* — LG 5; *Līgotņu Jēk.* — JT 6; *Mauriņa Z.* — LV 151; *Sūna Edg.* — BrZ 235; *Z[iemeļnieks] J.* — IŽ 39, PS 1, Sd 7

— Edvards Treimanis un viņa dzeja. (Ar fotogrāf. uzņēmumiem.) Cēsīs un R., 1924. O. Jēpe. 50 lpp. (Mūsu rakstnieki. II.) *Rec.: Unams Ž.* — JZmg 34

[Ģegers Haralds Georgs] J. Mednieks. Jēkabs Janševskis un viņa mūža darbs — romāns «Dzimtene». Kritiski biogrāfiska skice. [Ar J. Janševska portreju un autogrāfiem.] Rīgā — Liepājā, 1924. Komanditsabiedrība «Astra». 32 lpp. (Dai[rakstniecības Tautas Bibliotēka Nr. 7.)

Jaunsudrabiņš J[ānis]. Mana dzīve. (Vāku zīm. S. Vidbergs.) Pielikumā: Mani raksti. Kad un kur iespiesti. [Sākts kārtīgi atzīmēt ar 1906. gadu.] 2. izd. Rīgā, 1924. Apg. un iesp. A. Gulbis. 117 lpp.

Kaudzītes Matīss. Atmiņas no «tautiskā laikmeta» un viņa lielākiem aizgājušiem darbiniekiem uzrakstījis — —s. [Ar autora ģīmetni.] Cēsīs — Rīgā, 1924. O. Jēpe. I sēj. 342 lpp. II sēj. 342 lpp. *Rec.: Bračs A.* — LG 3; *Goba A.* — LV 172; *Gurtiņš A.* — Lat 4, Ltv 824; *Līgotņu Jēk.* — JT 5, 12; *Mednieks J.* — KV 161, 209; *S[ūna] Edg.* — JZmg 259; *U[pītis] A.* — Dm 4, 7; *V[idenieks] K.* — MNāk 16; *Virza Ed.* — BrZ 132

— 75 gadu jubileja. (Ar zīm. un ģīmetnēm.) Cēsīs — Rīgā, 1924. O. Jēpe. 164 lpp. *Rec.: Akmens J.* — Rit 8; *Goba A.* — Ltv 824

Kurcijs A. Aktīvā māksla. Leipcigā, 1924. «Laikmets». 64 lpp., 25 notēli. *Rec.: L[aicens] L.* — Dm 6; *Skulme U.* — LG 3; *Sūna Ed.* — Rit 7

Līgotņu Jēkabs. Juris Alunāns. Biogrāfisks raksturojums un rakstu izlase. R., 1924. A. Jesens. 72 lpp. (Ievērojami vīri dzīvē un darbā, Nr. 8.)
— Vecais Stenders. Biogrāfija un rakstu izlase. (Ar zīm.) R., 1924. A. Jesens. 80 lpp. (Ievērojami vīri dzīvē un darbā. Nr. 6.)
— Mazā latviešu literatūras vēsture. (Ar daudz fotogr. uzņēmumiem.) Trešais, pārstrādātais un ilustrēts izdevums. Valmierā — Cēsīs. [1924.] 1923. K. Dūnis. 319 lpp. *Rec.:* [*Ģersons A.*] *A. V.* — JT 11
Niedra Andrievs. «Dzīvais mironis». [Atbilde Viktoram Eglītim.] R. — Liepāja, 1924. Komanditsabiedrība «Austra». Dai[rakstniecības Tautas Bibliotēka Nr. 4. *Rec.: Līgotņu Jēk.* — LG 5
Rozīts Pāvils. Kultūras slāpes. Kritiskas studijas. Otrs, pārlabots izdevums. (Ar rakstnieku ģīmetnēm.) Rīgā, 1924. Izd. un iesp. «Latvju Kultūra». 237 lpp. *Rec.: Dz[illeja]* *K.* — Dm 6; *Egle R.* — LG 3; *JZ red.* — JZ 124; *Kārkliņš K.* — Rit 9
[*Runcis Ernests*] *Arnis.* Juris Neikens. Valmierā — Cēsīs, 1924. K. Dūnis. 29 lpp. (J. Neikena kopoti raksti Nr. 5.)
[*Zeiferts*] *Teodors.* Saulietis. Dzīves un darbu aina. Rīgā, 1924. J. Roze. 52 lpp.

RAKSTI LAIKRAKSTOS, ŽURNĀLOS U. C.

is. Ielenktā māja. G. Mīlberga — Skuju Frīda dramatisks fragments. LK 252
-rs. Zeltmatis. LV 107
-s. Haralda Eldgasta «Mirstošais gulbis». Novele. KV 221
— Augusta Melnalkšņa jubileja. (Sakarā ar 25 g. rakstniecības darbību.) IMM 11
-tis. Augusts Melnalksnis. Ltv 922
A. S. Pēteris Ērmanis. Četras sejas. Literāriskas studijas. IŽ 32
Akmens J. Viktors Eglīts. LG 2
— Kaudzītes Matīsa 75 gadu jubilejas piemiņas grāmata. Rit 8
— Kaudzītes Matīss. «Tālās un tuvās atmiņas par sevi pašu». Rit 8
Akuraters J. Atmiņas par Rūdolfu Blaumani. RB
— «Latvijas» uzbrukums Rūdolfam Blaumanim. LV 14
— Dienu atspīdumi. Atz II
— Miķelis Valters. [Andrejs Paparde.] LG 3
Alfa Omega. Apskats par mūsu rakstniecību. NS 3
— Skuju Frīda [G. Mīlberga] «Pātagas cirtieni ūdenī». NS 7
Ans[abergs] Fr. Pie Fr. Mālberga. [100 gadu dzimšanas dienas piemiņai.] IŽ 1
— Jānis Poruks un viņa dzimta. IŽ 9
Apeļs M. J[urs] Pabērzs. «Rūzes un ērkšķi». Sakupoti roksti. Ltg 2
— Daiņas myusu jaunotnei I da[a, sarakstīja S[eimans] Putāns. Ltg 11
— Seimaņa Putāna dzejuļu krojums «Dūmas un nupyutas». I burtnīca. Ltg 17
— J[ons] Silkāns. Reita skaņas. Dzejuļi. Ltg 5
Apsesdēls. Cik es pazīnu Poruku Jāni. LG 6
— Mans dzīves gājums. Atz III
A[rcnu] M[atīss]. Māteru Jura kopoti raksti. Līgotņu Jēkaba sakopojumā un redakcijā, I—IV sējumi. VV 287
Aspazija. Kā radusies drāma «Aspazija». TV 1
— Zilā debess. Autobiogrāfija. JT 1—12
Augusts Mārtiņš. Jura Neikena piemiņai. MN 31/32

Austriņš Antons. Atmiņu zīmējums par Rūdolfu Blaumani. RB
— Radu raksti. Atz III
[*Balodis Antons*] *Krauja A.* Aspazija. Raganu nakts. Liriskās biogrāfijas trešā daļa. LG 1
— Dzīves ceļi. Reālistiskas dzejas krājums. Andreja Upīša sastādīts. LG 2
— Andreja Upīša «Metamorfozas». Noveles. LG 1
— Andrejs Upīts. Rakstu izlase. I un II sēj. LG 2
— Andrejs Upīts. Rīta cēliens. LG 3
Baltpurviņš Augusts. No manas dzīves. Atz II
— Pirmie soļi literatūrā. IMM 2
Beldavs K. Kā dzīvo dzejnieks Rieteklis. [Jūlijs Balodis.] Lat 48
— Juris Neikens kā tautas audzinātājs. Ltv 846, 847
Bērziņš Arturs. Ansis Gulbis. [1873—1923.] Rit 1—3
— 1) Andreja Upīša «Laimes Lācis» 2) Visvalda [J. Lejnieka] «Vecais Vīcups», drāma. 3) A. Gulbja «Kaspars un Biruta», traģēdija. 4) Jūlija Pētersona «Prāta cilvēki», komēdija. LG 1
— Edvarta Vulfa dzimtenē. JZ 13
Bērziņš L. Plūdons. Latvju literatūras vēsture vidusskolām, I daļa. IMM 9
Birkerts Antons. Autobiogrāfiskas piezīmes. Atz II
— Rūdolfa Blaumaņa pirmie soļi dzīvē un rakstniecībā. IMM 4
— K[ārlis] Skalbe. Biogrāfiski kritiska skice. Skalbes KpR III, IV, V
Birkerts P. Andrejs Upīts savā dai[radīšanas gaitā un darbā. Dm 1—5
Birznieks-Upīts Ernests. Mans dzīves stāsts. Atz II
Blanks E[rnests]. Roberts Klaustiņš. (25 gadu literāriskās darbības jubileja.) Lat 3, LK 8
— Māteru Juris. [Mātera Kopoto rakstu iznākšanas gadījumā.] ZB 82
— Jānis Steglavs. «Darba dzīves patiesība». IŽ 42
Blaus P. Kā vecais Poriets Blaumani precībās veda. RB
Bračs Augusts. Apsesdēls. Es un mans. LG 4
— Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Pirmā daļa: K. Egles sakārtojums un biobibliogrāfija. LG 2
— (Autobiogrāfija.) Atz III
— A[ntons] Birkerts. Kopoti raksti. I. Autobiogrāfija, stāsti un skices. LG 3
— Ed[uards] Cālītis. Stāstu izlase. I. LG 5
— Ādolfs Erss. Amora dārzs. Dzejas. Rit 9
— G[otfrīds] Mīlbergs — Skuju Frīdis. «Iegribu verdzībā» un citi stāsti. LG 5
— G[otfrīds] Mīlbergs — Skuju Frīdis. Mīla un māņi. Stāsts. LG 3
— Leons Paegle. Kurš mani mīl? Romāns. LG 3
— [Ernests Runcis] Arnis. Bulvāra taiga. Stāsts. LG 5
— Jānis Steglavs. Darba dzīves patiesība. Stāsts. LG 3
Brigader Anna. Atmiņas par Blaumani. RB
Briedis A. Divi mirkļi atmiņās par Rūd. Blaumani. RB
Butuls Ad. un *G. Ansabergs.* Poruka kaps un latvju panteons. IMM 7, LK 141, LV 142
Cālītis Ed. K[ārlis] Jēkabsons. Sievietes grēks. Romāns. BrZ 88
— Manas dzīves stāsts. Atz III
Cālītis Ed[uards]. Jānis Steglavs. Darba dzīves patiesība. Stāsts. BrZ 39
[*Cielēns F.*] *Baltezers M.* Paskaidrojums par «Sarkanā Nera» inscenējumu. Scd 42
«Cīņas» red. Nožņaugts [kreiso arodnieku laikraksts «Vienība»]. Cņ 53, okt.
— Pie Marksa kapa. Cņ 53, okt.
D. A. Daži vārdi par Jēkabu Zvaigznīti un viņa rakstiem. LV 296
Dambergs V[oldemārs]. Aspazija. Raganu nakts. Liriska biogrāfija. Rit 2
— Viktors Eglītis. [Biogrāfisks un kritisks apskats.] Rit 2, 3

Dambergs V[oldemārs]. Viktors Eglīts. «Laikmeta silueti». Stāsti. BrZ 85
— Viktors Eglīts. «Ministra sievas». Drāma. BrZ 278
— Viktora Eglīša jaunākās poēmas. LKp 17
— Haralds Eldgasts. Lords. Biogrāfiska novele. Rit 7
— Kārlis Jēkabsons. Rit 1
— Jāņa Poruka apbedīšana Meža kapos Rīgā 23. nov. 1924. g. B 20
— Jāņa Poruka mirstīgo atlieku izrakšana no Lauciņu kapiem. Cēsīs. B 18
— Jāņa Poruka piemineklja lietā. BrZ 141
— Mana autobiogrāfija. Atz III
— J[ānis] Vainovskis. «Gājējs». Dzejoļi. Rit 6
Dāvids Valts. [Kārlis Dzelzītis] Kārlis Dzelzs. Sniegs un degoša sirds. Dzejas. Dm 5
«Domas», red. [A. Upīts.] Viktors Eglīts. (Sakarā ar 25 g. literāriskās darbības jubileju.) Dm 4
— Anša Gulbja grāmatizdevēja un rakstnieka jubileja. Dm 1
— *Lettische Lyrik. Eine Anthologie. Übersetzt aus dem lettischen von Elfriede Eckardt-Skalberg.* Dm 9
— Fridrihs Mālberģis. Dm 3
— Plūdonis. (Sakarā ar 50. dzimumdienu.) Dm 4
Dr. E. Za[birzīts. Pa bērnības tekām. LG 4
[Dzelzītis Kārlis] Dzelzs Kārlis. Linarda Laicena «Mēbelīgā Rīga un pielikumi». Dm 1
E. K. [Voldemārs Šēnfelds.] V. Skaistlauks. Tā]ās ugunis. Dzejas. LK 278
Egle Kārlis. Kārlis Augenbergs-Ezerietis. LtKkal 1924. gadam
— Fr[icis] Bārda. *Vita somnium*. Tēlojumi un fantāzijas. LG 4
— Dai]literatūra gada laikā. [No 1922. g. 1. okt. līdz 1923. g. 1. okt.] DgGGr 1924. gadam
— J[ēkabs] Janševskis. «Maiga». Kādas jaunības stāsts. IMM 4
— *K. E.* Jūlijs Lācis. Saules zemē. LG 2
— Lindulis. Vairāk gaismas! Drāma. LG 4
— Jānis Tomiņš. [Riemelis.] LG 3
— *K. E.* J[ēkabs] Zvaigznīte. Par malēniešiem. Jauns izdevums, ar E. Brencēna zīmējumiem. LG 4
Egle R. Pēteris Ērmanis. Četras sejas. Literāriskas studijas. LG 5
— Esenberģu Jāņa kopoti raksti. Plūdoņa kopojumā un kārtojumā. I, II un III sēj. LG 3
— Valdis Grēviņš. Pirmā dzeju grāmata. LG 1
— A[nsis] Gulbis. «Dienvidi» un citi stāsti. LG 2
— Kārlis Krūza. Tautas tiesa. Trioletas. LG 5
— Latviešu rakstnieki angļu valodā. 1) J. Rainis. *The Sons of Jacob.* («Jāzeps un viņa brāļi». *Translated by Grace rhys.* 2) *The Builders of New Rome* [J. Poruka] *and other Letlish Tales. Translated by Leslie A. Marshall.* LG 6
— *Lettische Lyrik. Eine Antologie. Übersetzt aus dem lettischen von Elfride Eckardt-Skalberg.* LG 6
— Prozas māksla. Teorētisku rakstu krājums Arveda Švābes redakcijā. LG 4
— Pāvils Rozītis. Kultūras slāpes. Kritiskas studijas. LG 3
— Kārļa Skalbes pasakas krievu valodā. LG 6
— Kārlis Ska]be. Saules puķes. [Izmeklētas dzejas, 1896—1923.] LG 2
— Jānis Sudrabkalns. Pārvērtības. Dzejas. LG 1
— Prof. *Dr. phil.* P. Zālītes «Rūdolfs Blaumanis, viņa darbi un nozīme literatūrā». LG 1
Eg[līts] V[iktors]. Annas Brigader «Heteras mantojums». Drāma. BrZ 36
— Haralda Eldgasta «Lords». Biogrāfiska novele. LKp 21
— «Sudrabotā saulē». Haralda Eldgasta romāns 2 daļās. B 14

Eg[līts] V[iktors]. Fridrihs Mālberģis. BrZ 1
— Mans ceļš. Atz II.
— Jura Mātera kopotie raksti, četros sējumos, ar Līgotņu Jēkaba plašu J. Mātera biogrāfiju. B 43
— Jura Neikena kopoti raksti. B 25
— Uguns ceļi. Pāvila Rozīša romāns. B 37
— [Sudrabkalns] Olivereto. «Džentlemenis ceriņziedu frakā». B 8
— *V. Eg.* Es, Lūcija Zamaič, un mani vārdi. LKp 3
— Jēkaba Zvaigznītes kopoti raksti. B 2
E[ldgasts] H[aralds]. Latvju rakstnieku un žurnālistu biedrības rakstnieku vakars 2. febr. Liepājā. KV 29
— Manas dzīves siluets. Atz III
— Vēstule redakcijai. (Sakarā ar V. Eglīša kritiku par «Sudrabotā saulē» «Balss» 14. Nr.) B 16
Eliass Kārlis. A[nsis] Gulbis. «Fantasti». Romāns no Latvijas nesenās pagātnes. LK 272
— Reinholds Sotaks. Kūpošie lauki. Stāsti un tēlojumi. LK 284
— Jēkaba Zvaigznītes kopoti raksti. LK 256
Ērmanis P[ēteris]. Atziņas, latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Pirmā daļa. K. Egles sakārtojums. Rit 4
— Alija Bauman. Aulojošā pilsēta. Stāsti. Rit 7
— Rūdolfs Blaumanis (ievadam). RB
— Anna Brigader. «Heteras mantojums». Drāma. Rit 4
— Anna Brigader. Rakstu septītais sējums. Lugas. LG 2
— Divi no vecajiem. Piezīmes par Kaudzītes Matīsu un Fr. Mālberģi. DgGGr 1924. gadam
— H. Dorbe. Pasaules gājējs. Dzejoļi. Rit 7
— Esenberģu Jāņa kopoti raksti. Plūdoņa kopojumā un kārtojumā. Pirmais, otrais un trešais sējums. LV 117
— Jānis Grīns. Rit 7
— Ansis Gulbis. «Dienvidi» un citi stāsti. IMM 7
— Ansis Gulbis. Fantasti. Romāns no Latvijas nesenās pagātnes. LG 5
— Īsas ziņas par mani pašu. Atz III
— Kārlis Ieviņš. Latvijas vasara. (Dzeju cikls.) LG 2
— Jānis Jaunsudrabiņš. Nāves deja. Romāns. Rit 3
— Kārlis Jēkabsons. «Šūpoles». Dzejas. IMM 7
— Mākoņa [Jēkaba Kalniņa] piemiņai. IMM 9
— Jānis Kārkliņš. Rit 8
— Kaudzītes Matīss. «Jaunie mērnieku laiki». Pirmā daļa. LG 5
— Atis Ķeniņš. Rit 1
— Andrievs Niedra. Vecā līdumnieka dziesma. LG 5
— Īsas piezīmes par Pērsieti. LG 5
— A. Saulieša pirmā grāmata. Dzejas: Meža šalkas. LG 5
— A. Saulieša otrā grāmata. Stāsti: Sniega zemē. LG 5
— A. Saulieša trešā grāmata. Stāsti: Pret kalnu. LG 5
— A. Saulieša ceturtā grāmata. Stāsti: Iz laiku ēnām. LG 5
— A. Saulieša piektā grāmata. Stāsti: Pasaules vidū. LG 5
— Jāņa Sudrabkalna «Pārvērtības». Dzejas. IZ 14
— Andrejs Upīts. Rīta cēliens. Rakstu krājums 24 g. darbības gadījumam. Rit 4
— Jēkabs Zvaigznīte. Kopoti raksti. Alfreda Gobas ievads, sakārtojums un bibliogrāfiskas piezīmes. LG 5
Erss Ādolfs. Mani trīsdesmit gadi. Atz III
F. A. Poruka Jāņa piemiņas vakars 7. aprīlī L. Ģildē, sarīkots no L. U. teol. fak. stud. biedrības. IMM 5

F. A. Zeltmatis. IMM 5
Freinbergs Kārlis. Autobiogrāfiska skice. Atz III
— *Pro domo sua.* TV 10
— Par (J. Raiņa) «Mušu ķēniņu». TV 5
— Raiņa «Daugava». Piezīme sakarā ar poēmas jaunizrādēm. TV 4
— Saulieša «Sirdskaite». Sakarā ar jaunās komēdijas izrādi Nacionālā Teātrī. TV 3
G. F. Satīriskie žurnāli. DL 10
Gailit Angelika. Autobiogrāfiska skice. Atz III
[*Gerscns A.*] *A. V.* J[ēkaba] Janševska stāsti un tēlojumi. I daļa. JT 2
— Līgotņu Jēkaba «Mazā latviešu literatūras vēsture». JT 11
— *Ventmalnieks A.* A[ugusta] Melnalkšņa «Dzimtā zeme». Pirmā grāmata. JZ 34
— *A. V.* [Kārlis Tīfentāls] K. Dziļleja. Andrejs Upīts. Biogrāfiski kritisks apcerējums. JT 3
— Tirzmaliete. Meitenes stāsts JT 2
Goba A[lfreds]. Jānis Akuraters. Kopoti raksti. I, II, III un IV sējums. IŽ 6, 25/26, IMM 3
— Aspazija. Kopoti raksti. No pirmā līdz desmitam sējumam. Rit 9
— *A. G.* Atauga. II. Rakstu krājums jaunatnei. JT 4
— Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas II daļa, K. Egles sakārtojumā. Ltv 856
— Rūdolfa Blaumaņa kopoti raksti. Pirmais sējums. LV 90
— Rūdolfs Blaumanis. Genoveva. Nepabeigta drāma. LG 4
— Rūdolfs Blaumanis. Stāsti. («Bērtuļa pirksts» un «Raudupiete».) LG 2
— H[erberts] Dorbe. Pasaules gājējs. Dzejoļi. LG 2
— Viktors Eglīts. IŽ 9
— Haralds Eldgasts. Lords. Biogrāfiska novele. Ltv 789
— Pēteris Ērmanis. Cīņas un uzvaras. Astoņas miniatūras. Rit 3
— Ādolfs Erss. Amora dārzs. Dzejas. IŽ 12
— Esenberģu Jāņa kopoti raksti, Plūdoņa kopojumā un kārtojumā. I, II un III sējums. BrZ 111
— Jānis Ezeriņš. Leijerkaste. Noveles. IŽ 12
— Jānis Grīns. Laikmeta kumēdiņi. Stāsti un skices. LG 1
— A[nsis] Gulbis. Fantasti. Romāns no Latvijas nesenās pagātnes. Ltv 927
— Kārlis Ieviņš. «Latvijas vasara». (Dzejoļu krājums.) Ltv 731
— J[ēkaba] Janševska «Dzimtene». Romāns. IŽ 46
— J[ēkaba] Janševska grāmatas. 1) Stāsti un tēlojumi. 2) Ceļi un tekas. Romāns. Ltv 858
— Jēkabs Janševskis. (40 gadu rakstnieka darbības jubileja.) «Dzimtene». Romāns. BrZ 190
— *A. G.* Kas jauns rakstniecībā? J[ēkabs] Janševskis. «Maiga». Stāsts. IŽ 2
— Kaudzītes Matīss. Atmiņas no «tautiskā laikmeta». Otrais sējums. LV 172
— Kaudzītes Matīsa jaunākās grāmatas. 1) «Atmiņas no «tautiskā laikmeta» un viņa lielākiem aizgājušiem darbiniekiem». 2) «Kaudzītes Matīsa 75 gadu jubileja». Ltv 824
— Atis Ķeniņš. (28. jūlijs 1874. — 28. jūl. 1924.) IŽ 32
— *A. G.* Linarda Laicena dzejoļi. «Semafors». IŽ 39
— Anša Leitāna piemiņai. LV 105
— Piecdesmit gadu no Anša Leitāna nāves dienas. LG 3
— Līgotņu Jēkabs. Ltv 789, 791
— Mārtiņš Liepa. LG 5
— Fridriha Mālberga dzīve. IMM 6
— Fridrihs Mālberģis. Simts gadu dzimšanas dienas piemiņai. Rit 1

Goba A[lfreds]. Māteru Jura kopoti raksti. I, II, III un IV sēj. IŽ 50
— Plūdons. Dai[darbu izlase. I, II un III sējums. Ltv 795
— V. Plūdoņa grāmatas. 1) Sau'e un smiltis. Stāsti un tēlojumi. 2) Mildas ziedoklis. Divi tēlojumi par mīlestību. Ltv 971
— Poruku Jāņa kopoti raksti. 1924. g. A. Golta izdevums. Ltv 872
— A. Saulieša Kopoti raksti. I un II sējums. IŽ 25/26
— Jūlijs Sīlis. Saulainā pēcpusdienā. Bērnu stāsti. LG 4
— Kār[a Skalbes Kopoti raksti. Ar A. Birkerta biogrāfiski kritisku skici. IMM 5
— Reinholds Sotaks. Kūpošie lauki. Stāsti un tē'ojumi. LV 296
— *A. G.* Jānis Steglavs. «Darba dzīves patiesība». Stāsts. JT 4
— [Kārlis Tīfentā's] K. Dzi[leja. Andrejs Upīts. Biogrāfiski kritisks apcerējums. IMM 7
— Tirzmaliete. Divdesmit piecu gadu literāriskas darbības piemiņai. LG 5
— Tirzmaliete. Meitenes stāsts. LG 2
— *A. G.* Eduards Treimanis. Ltv 782, Rit 2
— Andrejs Upīts. Metamorfozas. Noveles. IMM 6
— J[ānis] Vainovskis. Gājējs. Dzejo[i. JZ 25, LG 2
— *A. G.* Edvards Virza. «Za[ā Zemgale». Tēlojumi. IŽ 3
— Kārlis Zariņš. Savādi cilvēki. Stāsti un etīdes. LG 1
— Zeiboltu Jēkabs. Ūdens burbu[i. Romāns. B 45
— Zeltmatis. LG 3
— Jēkaba Zvaigznītes atstāto manuskriptu maiss. IMM 11
— Kur atrodas Jēkaba Zvaigznītes kaps? IMM 8
Goliāts Fr. Linarda Laicena «Dzejas principi». Dm 2
— Leona Paegles «Karogi». Dzejas. Dm 1
— *Fr. G.* Saulieša «Revolūcija Prātaiņos». Kāda laikmeta piezīmējumi un tēlojumi. Dm 1
Gr. A. Eduards Treimanis (Zvārgulis). (40 gadi literatūras darbībā.) LK 98
Greste J. Atmiņu drumslas. [Par Rūd. Blaumani.] RB
Grīns J. Rūdolfs Blaumanis. BP
— Viktora Eglīša jubilejā. LK 62
— Mana atzišanās. Atz III
[Gruzna Pāvils] Pe-Ge. Rūdolfa Blaumaņa nāves 15 gada piemiņai. Dm 1
— Jēkabsonu Kār[a 25 g. darbības jubileja 10. nov. Dm 1
— Kaudzītes Matīsa dzimumdiena 18. aug. Dm 1
— Manas dzīves ritums. Atz II
Gulbis Ansis. (Autobiogrāfija.) Atz II
Gurtiņš Alfr. «Atmiņas no tautiskā laikmeta». Uzrakstījis Kaudzītes Matīss. I. Lat 4
— Mūsu rakstnieki latgaliešu izloksnē. LG 5
— Andrievs Niedra. Vecā lūdumnieka dziesmas. Lat 86
— Mazò Nelli. Apstròdoja Oluts. LG 4
— Rùzite. Apstròdoja Oluts. Drāma. LG 4
— Posòkuma skùlâ. Bàrnu luga. LG 4
— Prātnieciskā dzeja. NacD 1, 2
— Seimaņa Putāna dzismu krojums. Dūmas un nùputas I burtn. LG 1
— Tautiskie rakstnieki. NacD 7
— Žurnālistiskā māksla. NacD 6
Ienny E., Dr. Cittautieši par «Jāzeps un viņa brā[i». TV 7
Iksēns Andrejs. Kāda karavīra dzīves drāma. (Sakarā ar kapt. Jāņa Zeberga dienasgrāmatu, izlietotu V. Eglīša stāstam «Aizšautais Vanags».) Ltv 958
«Ilustrēts Žurnāls», red. Friča Bārdas piemiņai. IŽ 43
— Jēkabs Janševskis. IŽ 28

«Ilustrēts Žurnāls», red. Anša Leitāna piemiņai. IŽ 20
— Mārtiņš Liepa. (Sakarā ar 25 g. rakstniecības jub.) IŽ 38
— Tirzmaliete. IŽ 40
[*Ivans Augusts.*]*A. I.* Iepriekšēja piezīme [pie Ausekļa 1875. g. 26. maija un 1876. g. 6. maija vēstulēm Andžam Siliņam līdz ar īsām pēdējā atmiņām par Ausekli]. IMM 3
Ieviņš Kārlis. (Autobiogrāfija.) Atz III
J. A. «Grizildis» — Jēkaba Jansona poēma. Stud 28
J. K. Lira. Antoloģisks žurnāls jaunai dzejai. I—II burtn. LG 1
Jansons Fricis. Pagātnes skicējums. Atz II
«Jaunākās Ziņas», red. Jānis Ezeriņš †. JZ 294
— Pāvils Rozīts. «Kultūras slāpes». Kritiskas studijas. JZ 124
Jaunsudrabiņš Jānis. (Autobiogrāfija.) Atz II
— Vēstule. (Sakarā ar lugas «Zvēru dīdītājs» uzņemšanu Nacionālā Teātra repertuārā.) TV 6
Jēkabsons Kārlis. Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Pirmā daļa, K. Egles sakārtojumā. Ltv 770
— Rūdolfa Blaumaņa lietā. Ltv 716
— Ap Rūdolfu Blaumani. (Sakarā ar prof. *Dr. phil.* Zālītes rakstu par R. Blaumani.) Ltv 704
— Annas Brigader «Heteras mantojums». Drāma LKp 9
— Ādolfa Ersa «Amora dārzs». Dzejas, 1913—1923. LK 221, 227, 256, 290
— Itālija. Ādolfa Ersa dzejoļi. Ltv 813
— Ād. Erss. Vienpadsmit mozaīkas no Itālijas. IŽ 25/26
— Jānis Grīns. Laikmeta kumēdiņi. Stāsti un skices. P 73
— Impresionisms. Iz rakstnieka dienasgrāmatas. Ltv 689
— Dzimtene. Romāns dzīves ainās. J Janševska. Pirmais sējums. Ltv 730
— G[otfrīds] Mīlbergs — Skuju Frīdis. «Mīla un māņi». Stāsts. LKp 4
— [Gotfrīds Mīlbergs] Skuju Frīdis. Zelta raktuvēs. Romāns. P 23
— No manas dzīves. Garām slīdošas atzīmes. Atz II
— Paskaidrojums un atbilde R. Blaumaņa komitejai. (Par uzbrukumiem Blaumanim.) LK 21
— Kārlis Students. Zvaigžņu krusts. Dzejas. P 5
— Jānis Veselis. «Dievu gulta». LV 68
— Edvarts Virza. Laikmets un lira. Dzejoļi. LVp 15, 1923. g.
— Prof. *Dr. phil.* Zālītes «Rūdolfs Blaumanis». Ltv 696
— Zeltmatis. Arājdēls. Teiku pasaka. LKp 7
Justus [*Leons Paegle*]. «Juku laiki» kāda apjukuša latviešu rakstnieka galvā. (Par Viktora Eglīša stāstu «Juku laiki».) Lkm 21, 22, 23
K. A. Fr[iča] Bārdas «Dziesmas un lūgšanas Dzīvības kokam». Dzejas. Dm 6
— Fr[iča] Bārdas *«Vita Somnium»*. Tēlojumi un fantāzijas. Dm 6
— Kārlis Ieviņš. Latvijas vasara. (Dzejas.) Sd 3
— Reinholda Sotaka «Kūpošie lauki». Stāsti un tēlojumi. Dm 8
— Teodors Zeiferts. Latviešu rakstniecības vēsture, 2. d. BrZ 187
K. J. Eduards Treimanis-Zvārgulis. JDz 18
— J[ānis] Steglavs. «Darba dzīves patiesība». RZ 58
K. M. Jāņa Poruka piemiņai. StD 3
Kaija Ivande. Autobiogrāfijas vietā. Izvilkums no rakstiem. Atz II
Kārkliņš K. Rūdolfa Blaumaņa noveles. IMM 5, 6
— Mīlestība Plūdoņa dzejā. Rit 4, 5
— Pāvils Rozīts. Kultūras slāpes. Kritiskas studijas. Rit 9
Kārsienis J. Viktora Eglīša «Kalējs kā socioloģisks tips». (Romānā «Skolotāja Kalēja piedzīvojumi».) LG 4

Kaudzītes Matīss. Atbilde P. Ērmanim «Jauno Mērnieku laiku» pārspriedumā lietā. LG 6
— Kluss brītiņš Sunakstes kapu kalniņā. (Par Veco Stenderi.) SvtL
Kauls J. Jāņa Steglava «Darba dzīves patiesība». LiepA 50
Klaustiņš R. Fr[iča] Bārdas daile un estētika. Rit 3—8
Kļaviņš Valdis. Kāds vārds par Blaumaņa dzeju. VG
Kraujiņš Kārlis. Par Rūd. Blaumani. RB
Krola O[to] biogrāfija. JVad 9
Krūmiņš A. Margers Tanks. «Kad rītdienu taisa». Dzejas. Scd 277
Krūza Kārlis. Dzīves velki. Atz III
[Kuršinskis Andrejs] Andrejs Kurcijs. Par sevi. Atz III
Ķeniņš Atis. Atziņas. Atz II
Ķiploks Frīdis. Kārlis Ieviņš. Latvijas vasara. Dzejas. BrZ 40
Laicens Linards. Biogrāfiskas piezīmes. Atz III
— *L. L.* [Andreja Kuršinska] A. Kurcija «Aktīvā māksla». Dm 6
[Laiviņš R.] Dievkociņš R. J[ānis] Akuraters. Kalpa zēna vasara. Atmiņas zīmējums. LS 271
— Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Pirmā un otrā daļa, K. Egles sakārtojums un biobibliogrāfija. LS 95
— A[ugusts] Baltpurviņš. Atspīdumi drumstalās. Jūtu un atziņu uzliesmojumi. LS 279
— Irma Bračs. Pasakas. LS 215
— Ed[uards] Cālītis. «Dzīves tiesība». Stāsts. S 5
— Ed[uards] Cālītis. «Vesela miesa». Joks trijos cēlienos. LS 209
— Haralds Eldgasts. «Mirstošais gulbis». LS 256
— J[ēkabs] Janševskis. «Ceļi un tekas». Romāns. [Romāna «Dzimtene» turpinājums.] LS 214
— J[ēkaba] Janševska «Maiga». Kāds jaunības stāsts. LS 1
— K[ārlis] Jēkabsons. «Sievietes grēks». Romāns. LS 263
— J[ānis] Jēps-Baldzēns. Brāļa sieva. Drāma. LS 221
— Aleksandra Linduļa «Dadzītis». Pasaka 3 cēlienos bērnu teātrim. LS 139
— *Dievkociņš R.* Sievietes mīlas ieroči. Komēdija. 1 cēlienā no Rutku Tēva [Arveda Mihelsona]. LS 162
— G[otfrīds] Mīlbergs — Skuju Frīdis. Patiesības dzēriens. Komēdija 3 cēlienos. LS 121
— Kārlis Students. Zvaigžņu krusts. Dzejas. LS 131
— Andreja Upīša «Metamorfozas». Novelles. LS 63
— J. Vainovska-Sukubura «Zeme un sieva». Komēdija. LS 203
— J[ānis] Ziluss. Cīņā par Latviju. Drāma. LS 2
Langvins. Kaudzītes Matīsa Jaunie «Mērnieku laiki». Pirmā daļa. Sp 74
— Olivereto [Sudrabkalna] dzejoļi. «Džentlmens ceriņu frakā». Sp 88
Lapiņš Jānis. Autobiogrāfiska skice. Atz III
— Augusts Bračs. 25 gadu literāriskās darbības jubilejā. LG 6
— Kāda tautas dzejnieka jubileja. Atskats uz Rietekļa [Jūl. Baloža] 50 gadu darbību. Rit 10
— Roberts Klaustiņš. LV 2, Rit 1
— Piezīme Teodora [Zeiferta] kritikai par Ausekļa kopotiem rakstiem. IMM 11
«Latvijas Kareivis», red. Vilis Plūdons. (50 gadu dzimumdiena.) LK 58
«Latvijas Vēstnesis», red. Viktors Eglīts. (Rakstnieka darba 25 gadu jubileja.) LV 62, 63
— Jānis Tomiņš-Riemelis †. LV 91, 95
— Eduards Treimanis. LV 97
— Edvarts Vulfs. († 14. I 1919.) LV 11

«Latvis», red. Viktors Eglīts. Laikmeta silueti. Stāsti. Ltv 779
— Jānis Ezeriņš †. Ltv 979
— Aīda Niedra. Erosa elēģijas. Dzejas. Ltv 777
«Latvju Grāmata», red. Pāvils Jansons. [J. Pāvils.] LG 3
— Vilis Plūdons. (Sakarā ar 50. dzimšanas dienu.) LG 2
Lejas-Krūmiņš Teodors. Mans liktenis. Atz II
Licis P. Kad rozes zied. RB
Ligotņu Jēkabs. J[āņa] Akuratera «Degoša sala». Stāsts. JT 11
— Sidraba birze. J[āņa] Akuratera. Luga. JT 7
— Dzejniece iet tautā. [Vēstījums Aspazijas Kopotu rakstu trešam izdevumam.] JZ 78, 79
— Raganu nakts. Aspazijas dzejoļi. JT 6
— Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Pirmā daļa. K. Egles sakārtojums un bibliogrāfija. JT 3
— Ausekļa personība un dzeja. JVad 6—15
— Birznieka-Upīša tēlojumi mazajiem lasītājiem. «Bucis un Ulla». Ilustrējis A. Kronenbergs. I. JT 12
— Atmiņas par Rūd. Blaumani. RB
— Rūdolfa Blaumaņa kopoti raksti. Pirmais sējums. JT 1
— Anna Brigader. Princese Gundega un karalis Brusubārda. JT 2
— Viktors Eglīts. (25 g. lit. darbība.) JZ 62
— Viktors Eglīts. Andrievs Niedra savā dzīvē un darbos. LG 2
— Pētera Ērmaņa «Četras sejas». Literāriskas studijas. JT 6
— Esenbergu Jāņa Kopoti raksti. Plūdoņa kopojumā un krājumā. Trijos sējumos. JT 5, JZ 94
— Ko «Jaunības Tekas» devušas dai[literatūrā? JT 1
— Latvijas vasara. Kārļa Ieviņa dzejoļi. JZ 26
— *Lt.* A[ņša] Lerha-Puškaiša oriģinālpasakas. JT 1
— Māteru Juris Kurzemes biškopības biedrībā. Kopd 29, 30
— Skuju Frīda [Gotfrīda Mīlberga] «Divas liesmas». Stāsts. JZ 22
— Andrievs Niedra. Dzīvais mironis. Atbilde Viktoram Eglītim. LG 5
— Plūdons. Viņa 50. gada dzimšanas dienai veltīts. JT 5
— Plūdoņa goda dienā. (Sakarā ar 50 g. dzimšanas dienu.) JZ 57
— Plūdoņa stāsti un tēlojumi. Saule un smiltis. Ilustrējis I. Zeberiņš. JT 9
— J. Rainis. Mušu ķēniņš. Bērnu pasaka. JT 2, LG 1
— A. Saulieša raksti. Meža šalkas. JT 10
— A. Saulieša raksti. Otrā grāmatiņa: «Sniega zemē», stāsti. JT 12
— A. Saulieša «Pret ziemeļiem». Dramatisks tēlojums. JT 9
— Kārlis Skalbe. Kopoti raksti. Ar A. Birkerta biogrāfiski kritisku skici. IV un V sējums. JT 1
— Kārlis Skalbe. Saules puķes. Izmeklētas dzejas. JT 3
— J[ānis] Sudrabkalns. Pārvērtības. Dzejas. JZ 68
— Dzīves bēdu un ciešanu dzejnieks Zvārguļu Edvarts [Ed. Treimanis]. JT 6
— Andreja Upīša literāriskā darbība. JT 3
— Teodors Zeiferts. Latviešu rakstniecības vēsture. Otrā daļa. JZ 295
— Zeltmatis. Arājdēls. Teiku pasaka. JT 2
— Jēkaba Zvaigznītes Kopoti raksti. Alfreda Gobas redakcijā. JT 10, JZ 251
[*Lindiņš Rūdolfs*] *At.* Aspazijas «Raganu nakts». Dzejas. DB 2
— «Interesanti tipi». [Piezīmes pie K. Dziļlejas [K. Tīfentāla] biogrāf. kritiska apcerējuma par Upīti.] DB 16
— *R. L.* Andrievs Niedra kā rakstnieks. (Nenobeigts.) DB 99
— *At.* Andreja Upīša 25 gadu darbība. DB 4—13
Liepa Mārtiņš. Dzīves apraksta vietā. Atz II
Liepiņš Olģerts. Alija Bauman. Aulojošā pilsēta. Stāsti. Ltv 759

Liepiņš Olģerts. O. L. Malienas studentu biedrības rakstnieku vakars 16. novembrī. Ltv 950
— Rakstnieku vakars (29. novembrī) konservatorijā, Cēsu un apkārtnes studentu biedrības rīkots. Ltv 960
— Jānis Steglavs. Darba dzīves patiesība. Stāsts. Ltv 745
Lk. Jānis Tomiņš-Riemelis †. Scd 93
M. P. Jēkaba Janševska «Bagātā Čāpiņa dēls». JR 102
Mālberģis Fr. Fr. Mālberģa vēstules J. Janševskim. LG 2
Mārtinsons H. Par mūsu rakstniecības un mākslas izplatīšanu ārzemēs. JDz 5
Mauriņ Zenta. Jānis Akuraters. Kopoti raksti. 1.—4. sēj. LG 2
— A[ugusts] Baltpurviņš. Atspīdumi drumstalās. Jūtu un atziņu uzliesmojumi. L 5
— A[ugusts] Baltpurviņš. Pēdīgais cēliens. Stāsti. LG 5
— Pēteris Ērmanis. Cīņas un uzvaras. Astoņas miniatūras. LG 2
— Pēteris Ērmanis. Četras sejas. Literāriskas studijas. LV 151
— Aīda Niedra. Erosa elēģijas. LG 3
Mednis Edvīns. «Heteras mantojums». Annas Brigader. Nacionālā Teātrī. LK 58
Mednis Jānis. Dzejnieka Fr. Bārdas piemiņai. P 24
— Viktors Eglīte. P 25
— Kārlis Ieviņš. Latvijas vasara. Dzejas. Zmglp 3
Mednieks J. J[ēkaba] Janševska lielais oriģinālromāns «Dzimtene». KV 96, 170—177, 260
— Kaudzītes Matīsa «Atmiņas no tautiskā laikmeta un viņa lielākiem aizgājušiem darbiniekiem». LV 161, 209
Meklers Eduards. Ceļā. Atz III
— Viktors Eglīts. 25 gadu jubilejas gadījumā. LV 27, 30, 33
— Iz manām Tērbatas atmiņām. Sakarā ar V. Eglīša 25 g. jubileju. BrZ 57
— Kārļa Jēkabsona lirika. Turpinājums. LK 17, 203
Melnalksnis Augusts. Manas dzīves ritums. Autobiogrāfiski uzmetumi Atz II
Milbergs [Skuju Frīdis] G[otfrīds]. Īsas piezīmes. Atz III
Misiņš J. Tomiņu Jāņa [Riemeļa] piemiņai. LV 138
Modernie viveļu dūrēji un viņu burvības. (J. Ziemeļnieka, Aīdas Niedras, P. Ērmaņa, Skaistlauka u. c. dzeja.) (Nenobeigts.) Lkm 26
Mūsu dzeja cittautu kritikas gaismā. Rit 10
«Nedēļa», red. Augusts Melnalksnis. (Sakarā ar 25 gadu rakstniecības jubileju.) Nd 41
Nemo. Jānis Poruks savā pēdējā gaitā. RZ 31
Niedra Andrievs. Atbilde Viktoram Eglītim. (Sakarā ar viņa brošūru «Andrievs Niedra savā dzīvē un darbā».) LiepA 99, 100
— Kā es atkal par latvieti tiku. LS 285—295
Ob. Jānis Steglavs. «Darba dzīves patiesība». LS 87
O. J. Jānis Jēps-Baldzēns. Ltv 980
— Ciemā pie Kaudzītes Matīsa. Ltv 918
Ondžu Pīteris [P. Baško.] Ed[uarda] Veidenbauma nacionālisms. Gabaliņš no literāriski pedagoģiskas studijas. R 3 [1.]
Ozoliņš Al. Haralda Eldgasta «Uz Venus altāra». KV 291
[Ozoliņš] P. Ramizars. Mirkļi. Īsas atmiņas par manu pagātni. Atz III
P. Linarda Laicena «Semafors». Dzejas. V 3
— Andreja Upīša 25 gadu literāriskā darba jubileja. Dm 1
P. J. Jāņa Jaunsudrabiņa «Zvēru dīdītājas». LV 1
— J[āņa] Vainoska-Sukubura «Ministrs uz zaķa». Likteņa spēle vienā cēlienā. LV 1

P[aegle] L[eons]. «Aspazija». Aspazijas Senhellādas drāma. Dm 2
— Ādolfa Ersa 1) «Vienpadsmit mozaīkas no Itālijas», 2) «Itālija». Dm 6
— Īss atskats uz dzīvi. Atz III
— *L. P.* Linarda Laicena «Berlīne». Dzejas. Dm 7
— Linarda Laicena «Semafors». Dzejas. Dm 7
— Laulības problēms latvju literatūrā. Scd 29
— *L. P.* Andreja Upīša «Metamorfozas». Noveles. Dm 3
Pētersons Jūlijs. (Autobiogrāfija.) Atz III
Pipiņš Ērmanis [Vizulis]. Nekrologs. Paša uzrakstīts. Atz II
Poruks J[ēkabs]. Vēstule redakcijai. (Sakarā ar nelaiķa Jāņa Poruka mirstīgo atlieku pārvešana uz Rīgu.) LK 137
Pr. A [A. Upīts.] Andrieva Niedras «Vecā līdumnieka dziesmas». Dm 8
Priede Jānis. J[ānis] Akuraters. Tautas darbinieki. Komēdija 5 cēlienos. LV 166
— Leons Paegle. Par un pret. Dramatiska spēle četros cēlienos. LV 42
— Jūlijs Pētersons. Prāta cilvēki. Komēdija piecos cēlienos. LV 42
Priedīte J. Poruka vakars Raunā 6. janv. JDz 4
Prūsas Emīlija. Autobiogrāfija. Atz II
— J. Rainis — plaģiators. (Sakarā ar lugu «Mušu ķēniņš».) Lat 78, Ltv 918
Putniņš. Annas Brigaderes «Sprīdītis» Somijā. (Uz somu skatuves.) Stud 15
Raibais A. Ed. Vulfa piemiņas vakars Jaunplatones pamatskolā, 13. janv. 1924. g. IMM 2
Reiznieks Vold. Latvju tautas ģeniālība. LV 247, 252, 266
Resels R. Jāņa Steglava stāsts «Darba dzīves patiesība». LK 39
Rītiņš Rūd. Zeltmata teiksmu pasaka 6 ainās. «Arājdēls». LV 93
Rozīts Pāvils. Jānis Akuraters. AKpR 1
— Jānis Ezeriņš. Rit 10
— Jānis Grīns. Laikmeta kumēdiņi. Stāsti un skices. Rit 2
— Plūdons. Rit 3
[Runcis E.] Arnis. Apsesdēts. Es un mans. Septītais dzejoļu krājums. JZ 103
— Anna Brigader. «Heteras mantojums». Drāma. IMM 3
— Dzīves ceļi. Reālistiskas dzejas krājums. Andreja Upīša sastādīts. JZ 21
— Andreja Upīša «Rīta cēliens». Rakstu krājums 25 gadu darbības gadījumam. IMM 3
Rupais J. Latgales literatūra. Ltv 797, 798
S. Fridriha Mālberģa piemiņai. VB 1
— Mēnessgaisma. At 6
Skalbe Kārlis. Par sevi. Atz III
Smilga Arveds. (Autobiogrāfija.) Atz II
Stārks Kārlis. «Kāda skaista skaņa». Feniksa tēlojums «Jaunatnes dzīvē». JDz 29
Stērste Elza. (Autobiogrāfija.) Atz III
Stm. A. Annas Brigaderes «Sprīdītis» uz somu skatuves. JDz 2
Strāls K. Dažas iz atmiņām izrautas piezīmes par Rūd. Blaumani. RB
— Pirmais posms manā rakstnieka dzīvē. Atz III
Stučka P. Jubilejas dienā. Cņ 52, jūl.
Students. J[oņa] Silkāna dzejuli. Reita skaņas. 1923. g. Ludzā. R 3 [1]
Sudrabkalns J. Jānis Ezeriņš †. LV 294
— Jānis Grots. LV 71
Sūna Edgars. Jāņa Akuratera kopoti raksti, 1., 2. un 3. sēj. JZ 32, Rit 9
— [Jānis] Akuraters. Dienu atspīdumi. Revolūcijas atmiņu grāmata. 1905—1908. Rit 10
— J[ānis] Akuraters. Dzīvības sākumi. Stāsti. Rit 10
— Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas 1. d. un 2. d. K. Egles sakārtojumā. BrZ 52, 171

Sūna Edgars. Ed. S. Fr[icis] Bārda. Zemes dēls. Dzejas. LG 1
— Alija Bauman. Au[ojošā pilsēta. Stāsti. LG 3
— Anna Brigader. «Heleras mantojums». Drāma. LG 2
— Kārlis Dze!zs [Dzelzītis]. Sniegs un degošā sirds. Dzejas. LG 6
— Pēteris Ērmanis. Četras sejas. Literāriskas studijas. BrZ 235
— Kārlis Ieviņš. Latvijas vasara. Dzejo[i. Rit 2
— Jānis Jaunsudrabiņš. «Zvēru dīditājas». Komēdija. LG 3
— Kārlis Jēkabsons. Sievietes grēks. Romāns. LG 5
— *Edg. S.* Kaudzītes Matīss. Atmiņas no «tautiskā laikmeta». I un II sēj. JZmg 259
— Kārlis Krūza. Ēnu ejas. Akordi. Rit 10
— Kārlis Krūza. Tautas tiesa. Trioletas. Rit 10
— Linarda Laicena dzejiskie priekšstati. [Ho-Tai.] LG 4
— Linards Laicens. Berlīne. Dzejo[i. LG 6
— Linards Laicens. Mēbelīgā Rīga un pielikumi. LG 1
— Linards Laicens. Semafors. Dzejas. LG 6
— *E. S. Lettische Lyrik. Eine Anthologie aus dem Lettischen von Elfriede Eckardt-Skalberg.* BrZ 257
— Leons Paegle. Par un pret. Dramatiska spēle. LG 3
— Jūlijs Pētersons. Prāta cilvēki. Komēdija. Rit 7
— A. Sauliets. Sirdskaite. Komēdija. LG 2
— Kārlis Skalbe. Kopoti raksti, IV un V sējums. Stāsti un tēlojumi. LG 3
— Kārlis Strāls. Rit 4, 5
— Jānis Sudrabkalns. Pārvērtības. Dzejas. Rit 3
— Marģera Tanka «Kad rītdienu taisa». Dzejas. Ltv 981
— Kārlis Zariņš. Savādi cilvēki. Stāsti un etīdes. Rit 3
— Kārlis Zariņš. Svēres. Stāsti. Rit 3
Susejs V. «Rūzes un ērkšķi». Jura Paberža sakupoti roksti. LtgV 4
Svile-Peņģerot M. Manas atmiņas par Rūd. Blaumani. RB
Š. K. Kārlis Dze!zs [K. Dzelzītis]. Sniegs un degoša sirds. Dzejas. Sd 3
Saurums G. Fridrihs Mālberģis. JDr I
Šmits Romāns. Poruka domas par mūžīgo kustību. Pēc stāsta «*Perpetum mobile*». PS 11
Šops K. J[āņa] Ezeriņa un J. Grīna «Valoda», 4. da[a. BrZ 56
— Pu!iera padēla [Ed. Vulfa] literāriskais mantojums. IMM 12
— Rakstu avots. IMM 12
Švābe A. Āida Niedra. Erosa elēģijas. Rit 2
Terzits. Krustotie šķēpi. Rediģējis V. Dambergs. Sp 53
— G[otfrīda] Milberga — Skuju Frīda «Ielenktā māja». Dramatisks fragments. Sp 89
[Tīfentāls K.] Dziļleja K. Jānis Asars. Dm 1, 2
— Aspazija un viņas dzeja. AKpR I
— A[ugusta] Baltpurviņa «Atspīdumi drumstalās». [Jūtu un atziņu uzliesmojumi.] Dm 10
— Alijas Bauman «Au[ojošā pilsēta». Stāsti. Dm 4
— *K. Dz.* P[ētera] Ērmaņa «Četras sejas». Literāriskas studijas: Antons Austriņš, Kārlis Jēkabsons, Kārlis Krūza, Kārlis Strāls. Dm 7
— Jāņa Ezeriņa «Leijerkaste». Noveles īsam laikam. Dm 3
— Krīzes laiks mūsu jaunākajā literatūrā. KultSv 1921. g.
— *K. Dz.* «Krustotie šķēpi». Jaunākās latviešu rakstniecības kopojums. Rediģējis Dambergs. Dm 6
— K[ār]a] Krūzas jaunākā lirika. «Ēnu ejas». Dm 9
— K[ār]a] Krūzas jaunākā lirika. «Tautas tiesa». Trioletas. Dm 9
— Andreja Kurcija [Kuršinska] «Cīņa ar nezināmo». Stāsti. Dm 5
— Ar ušņu duramo. (Par Gotfr. Mīlbergu kā rakstnieku.) Dm 3

[*Tifentāls K.*] *Dziļleja K.* Leona Paegles lugas: «Par un pret», «Nāves kalējs», «Kādas mazas meitiņas piedzīvojumi». Dm 7
— Pasaules karš un dzejnieki. Dm 7
— Jānis Poruks. (Sakarā ar viņa pārvešanu uz Meža kapiem.) Dm 10
— *K. Dziļleja.* J. Raiņa «Mušu ķēniņš». Nacionālajā teātrī. Dm 2
— Nekaunība. (Sakarā ar J. Raiņa «Mušu ķēniņu» un Emīliju Prūsas.) Scd 239
— *K. Dz.* P. Rozīša «Kultūras slāpes». Kritiskas studijas. Dm 6
— *K. Dziļleja.* Sociālais moments literatūras vēsturē un kritikā. Dm 6, 7
— *K. Dz.* Marģera Tanka «Kad rītdienu taisa». Dzejas. Dm 10
— *K. Dziļleja.* Zvārgulu Edvarts. [Ed. Treimanis.] Scd 97
— *K. Dz.* Zvārgulu Edvards — Treimanis. 40 g. literāriskās darbības jubileja. Dm 5
— *Dziļleja.* A[ndrejs] Upīts. Biogrāfiski kritisks ievads. Upīts KpR 1
— *K. Dz.* Andreja Upīša «Fābulas bez morāles». Dm 10
— Zeltmatis. (Sakarā ar 30 g. rakstnieka darbību.) Dm 5
Tirzmaliete. Seno dienu atbalss. Atz II
Treimanis Ed. Eduards Veidenbaums savā dzīvē un darbos. VKpR I, 1920
Tupiņš Arturs. Aizšautais vanags. (Par morfinistu Zēbergu un Vikt. Eglīša stāstu.) RZ 28, 29
Unams Z. Fricis Bārda. Piecu gadu nāves dienas piemiņai. JZmg 61
— Kara gājiens pret Rūdolfu Blaumani. (Jēkabsons un Viktors Eglīts par Blaumaņa darbiem.) JZmg 23
— Ciemos pie Zemgales dzejnieces (Annas Brigader). JZmg 149
— «Dzīves ceļi». Reālistiskās dzejas krājums, Andreja Upīša sastādīts. Ar kritisku ievadu un biobibliogrāfiskām piezīmēm. JZmg 39
— Viktors Eglīts. JZmg 62
— Jānis Ezeriņš †. JZmg 295
— «Iegribu verdzība». Skuju Frīda — G. Mīlberga stāsti. JZmg 26
— «Svēres». Kārļa Zariņa stāsti. JZmg 14
U[pīts] A[ndrejs]. Kopoti raksti. Dm 3
— J[āņa] Akuratera «Tautas darbinieki». Komēdija. Dm 6
— «Atziņas». Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Pirmā un otrā daļa. K. Egles sakārtojums un biobibliogrāfija. Dm 4, 7
— A[ugusta] Baltpurviņa «Pēdīgais cēliens». Stāsti. Dm 10
— Annas Brigader drāma «Heteras mantojums». Nacionālā teātrī. Dm 4
— Vald. Dambergs. Visvalda Tūla stāsti — miniatūras. Dm 6
— Dramatiskās pabiras. Dm 8
— Viktora Eglīša «Andrievs Niedra savā dzīvē un darbos». Dm 2
— Esenberģu Jāņa Kopoti raksti. Plūdoņa kopojumā un kārtojumā ar biogrāfiski kritisku ievadu. 3 sējumi. Dm 4
— Ar ušņu duramo. (Par Jēkabsonu Kārli.) Dm 2
— Kaudzītes Matīsa «Atmiņas no «tautiskā laikmeta» un viņa lielākiem aizgājušiem darbiniekiem». Dm 5, 7
— Kaudzītes Matīsa «Jaunie Mērnieku laiki». Pirmā daļa. Dm 8
— Linduļa «Ozoldēli, liepu meitas». Skatu luga. Dm 9
— Mans spalvas darbs. Atz II
— Masu tēlojuma problēms literatūrā. Dm 6—7
— *A. U.* Poruku Jāņa kopoti raksti I. Dm 5
— Prozas māksla. Teorētisku rakstu krājums Arveda Švābes redakcijā. Dm 6
— Divas literāriskas amacones. Emīlija Prūsas un Lūcija Zamaič. Dm 9
— Skanošais tukšums. Piezīmes par latviešu jaunāko literatūru, Dm 1—5
— *A. U.* V. Skaistlauka [Voldemāra Sēnfelda] «Tālās ugunis». Dzejas. Dm 9

U[pits] A[ndrejs]. Reāla pasaka. (Sakarā ar Andreja Upīša «Laimes lāča» pirmizrādi.) TV 3
— *A. U.* Jāņa Vesela «Rēgi un cilvēki». Stāsti. Dm 10
V. F. [*F. Vēdigs.*] Māteru Juris. IMM 8
Valtera un Rapas akciju sabiedrība. K[ārlis] Jēkabsons kā Rūd. Blaumaņa tiesātājs. Ltv 699
[*Vecaukums Dāvids*] *Valts Dāvids.* Apsesdēla «Es un mans». (Dzejas.) Dm 5
— Apsesdēla «Nu labi». Dzejas. Dm 1
— H[erberta] Dorbes «Pasaules gājējs». Dzejoļi. Dm 2
— Kār[a Dzelza [Dzelzīša] «Sniegs un degoša sirds». Dzejas. Dm 5
— Ādolfa Ersa «Amora dārzs». Dzejas. Dm 3
— Valda Grēviņa «Pirmā dzeju grāmata». Dm 1
— Kār[a Ieviņa «Latvijas vasara». Dm 2
— Linarda Laicena «Berlīne». Dzejoļi. Dm 5
— Aīdas Niedras «Erosa elēģijas». Dm 4
— Leona Paegles dzejas: «Leons Paegle dzejo intīmi» un «Cietumi nelīdz». Dm 4
— Pāvila Rozīša «Mans korāns». Dzejas. Dm 1
— Kār[a Skalbes «Pēclaikā». Dzejoļi. Dm 1
— Jāņa Sudrabkalna «Pārvērtības». Dzejas. Dm 3
— Jāņa Vainovska «Gājējs». Dzejoļi. Dm 2
— Lūcijas Zamaič «Zelta atvars». Dziesmas. Dm 4
Vecozols Jūlijs. Es un mana dzīve. Atz III
— Itālija latvju literatūrā. LVp 24, 1923. g.
Vēdzelis T. Pie Jura Alunāna kapa. JDz 4
Veselis Jānis. Edgara Ardensa [Ed. Gulbja] «Svētās Angelikas mats». Romāns. LG 6
— Apsīšu Jēkaba Raksti I. 1924. g. BrZ 290
— Alija Bauman. «Aulojošā pilsēta». Stāsti. IŽ 24
— Rūdolfa Blaumaņa Kopoti raksti, V un VI sējums. LVp 13, 1923. g.
— Birznieks-Upīts. Kopoti raksti, I un II sējums. LVp 4, 1923. g.
— Jaunākās dzeju grāmatas. LV 33
— Jānis Jaunsudrabiņš. Nāves deja. Romāns. LG 3
— Krustotie šķēpi. Jaunākās latviešu rakstniecības kopojums. Rediģējis Voldemārs Dambergs. LG 5
— Kārlis Krūza. Tautas tiesa. Trioletas. LV 232
— Latvju daiļliteratūra gada laikā. [1. sept. 1922. g. — 1. sept. 1923. g.] ZGg 1924. gadam
— Lūcija Zamaič. «Čigāns un trīs dāmas». LG 5
V[idenieks K.] J[ānis] Akuraters. «Sidraba birze» trijos cēlienos bērnu teātrim. MNāk 13/14
— Ārijas A[ntonijas Āres] «Guntiņa». MNāk 9
— Atauga II. Rakstu krājums jaunatnei. MNāk 5
— Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Pirmā un otrā daļa. K. Egles sakārtojums un biobibliogrāfija. MNāk 8, 9
— Irma Bračs. Leļļu teātris. Satīra vienā cēlienā. MNāk 13/14
— Aleksandra Linduļa «Dadzītis». Pasaka trijos cēlienos bērnu teātrim. MNāk 13/14
— Amenta Zīra [Zenta Mauriņa]. Feja, velns un ragana. MNāk 22
— Amenta Zīra [Zenta Mauriņa]. Pasaciņa par laimi. Gabaliņš bērnu teātrim. MNāk 22
— Amenta Zīra [Zenta Mauriņa]. Ziemas svētku zvaigzne. Gabaliņš bērnu teātrim. MNāk 22

V[idenieks K.] Leons Paegle. Kādas mazas meitiņas piedzīvojumi. Bērnu teātris dzejā un dejā. MNāk 9
— J. Raiņa «Puķu lodziņš». Dzejas. JZ 294
— Tirzmaliete. «Bāra bērns». MNāk 13/14
[Vidiņš Juris] *Vilnis Nikolajs.* J[āņa] Akuratera «Erosa cilts». Stāsti. Dm 2
— Viktora Eglīša «Laikmeta silueti». Stāsti. Dm 4
— Haralda Eldgasta «Pie zilā bezdibeņa». Dm 8
— Pētera Ērmaņa «Cīņas un uzvaras». Astoņas miniatūras. Dm 9
— Ādolfa Ersa «Krustceļos». Tēlojumi. Dm 3
— Literāriskas piezīmes. StrA 250
— Arņa [Ernesta Runča] «Bulvāra taiga». Stāsti. Dm 9
— Kārļa Zariņa «Svēres». Stāsti. Dm 7
Virza Ed. Viktors Eglīts. (25 gadu darbības jubileja.) BrZ 62
— Kaudzītes Matīsa «Atmiņas no tautiskā laikmeta». BrZ 132
— Jura Neikena raksti. Alfreda Gobas sakārtojums un biogrāfisks ievads. BrZ 272
— *Ed. V.* V. Skaistlauks. [Voldemārs Sēnfelds.] «Tālas ugunis». Dzejas. BrZ 240
— Mūsu jaunākās dzejnieces. BrZ 27, 33
— Eduards Treimanis. BrZ 99
— Jēkaba Zvaigznītes kopoti raksti. A. Gobas sakārtojums un biogrāfisks ievads. BrZ 272
— *Ed. V.* Zeltmatis. (30 gadu rakstniecības darbības jubileja.) BrZ 106
Viesis. Rakstnieka Ed[uarda] Vulfa vakars Jaunplatones skolā 13. janv. Zmg 14
Z. K. Jānis Ezeriņš †. B 47
— J[ēkaba] Janševska «Bārenīte». IŽ 45
— Plūdoņa «Mildas ziedoklis». Divi tēlojumi par mīlestību. IŽ 45
— Prozas māksla. Teorētisku rakstu krājums. A. Švābes redakcijā. JDz 30
— Jēkaba Zvaigznītes Kopoti raksti. IŽ 42
Z. L. Marģers Tanks. «Kad rītdienu taisa». Dzejas. RZ 48
Z. M. Seimaņa Putāna dziesmu krājums «Dùmas un nùpyutas». 1. burtnīca. JZmg 268
Z. Z. Bāru bērni. Jaunības literatūra Nr. 13. Rediģējis K. Egle. JDz 29
— Jānis Steglavs. Darba dzīves patiesība. Stāsts. JDz 29
Zālīte Elēna. Jānis Veselis. Dievu gulta. Stāsts. LVp 12, 1923. g.
— Lasītāja piezīmes. Kārļa Zariņa stāsti. «Svēres». LV 24
Zālīte, prof. Dr. phil. Rūdolfs Blaumanis kā personība, kā dramatisks rakstnieks... LUR VI
— Jāni Poruku guldot Meža kapos. JZ 266
Zālītis Atis. Literāriskais muzejs Bērzainē. BrZ 281
Zalts Alberts. Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrības darbība. KV 285, 286
Zamaič Lūcija. Autobiogrāfija. RZ 2
Zariņš K. Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. K. Egles sakārtojumā. Otrā daļa. Rit 9
— Ed[uards] Cālītis. Stāstu izlase I. Rit 9
— A[nsis] Gulbis. Fantasti. Romāns. Rit 8
— Edgars Ardenss [Ed. Gulbis]. Svētās Angelikas mats. Romāns. Rit 8
— Kaudzītes Matīss. Jaunie mērnieku laiki. Pirmā daļa. Rit 8
[Zeiferts] Teodors. Ausekļa Kopoti raksti. Pirmais pilnīgs Ausekļa rakstu izdevums ar monogrāfiju par dzejnieka dzīvi un darbiem. J. Lapiņa sakopojumā un redakcijā. IMM 9

[*Zeiferts*] *Teodors*. Piezīme J. Lapiņa piezīmei. (Saistarā ar Teodora kritiku par Ausekļa kopotiem rakstiem.) IMM 11
— Fridrihs Mālberģis. IMM 1
— Kārlis Straubergs. IMM 3
Zeltmatis. Kā radās «Arājdēls». Autora piezīmes. TV 10
Z[*iemeļnieks*] *J*. Kārlis Egle. «Atziņas». Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Pirmā daļa ar sakārtotāja biobibliogrāfiskām piezīmēm. JZ 52
— K. Egle. «Atziņas». Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Otrā daļa. IŽ 25/26, JZ 100
— *J. Z.* Antons Austriņš. «Cīruļu putenis». JZ 148
— Alija Bauman. «Aulojošā pilsēta». Stāsts. JZ 128
— Edvarts Cālītis. «Stāstu izlase». IŽ 24
— V. Dambergs. «Atraitne». Nd 3
— *J. Z.* H[erberts] Dorbe. «Pasaules gājējs». Dzejoļi. JZ 27
— Pēteris Ērmanis. «Četras sejas». Literāriskas studijas. IŽ 39, PS 1, Sd 7
— Jānis Grīns. «Laikmeta kumēdiņi». Stāsti. IŽ 28, JZ 91
— Jēkabs Jansons. «Grizildis». Poēma. JZ 49
— J[ēkabs] Janševskis. Maiga. Kādas jaunības stāsts. LG 1
— Jānis Jaunsudrabiņš. «Baltā grāmata». JDz 26
— *J. Z.* Jānis Jaunsudrabiņš. Dzērājam laime. LG 1
— Jānis Jaunsudrabiņš. «Nāves deja». Romāns. JZ 6
— Kārlis Jēkabsons. «Sievietes grēks». Romāns. JZ 160
— Andrejs Kurcijs [Kuršinskis]. «Cīņa ar nezināmo». Stāsti. IMM 8
— *J. Z.* Līgotņu Jēkaba «Juris Mancelijs, Kristaps Firekers, Ernests Gliks». JZ 172
— G[otfrīds] Mīlberģis — Skuju Frīdis. «Iegribu verdzība». Stāsti. JZ 99
— G[otfrīds] Mīlbergs — Skuju Frīdis. «Pātagas cirtieni ūdenī». Tēlojumi, miniatūras, refleksijas. LG 4
— Mūsu žurnāli. «Domas». LV 65
— *J. Z.* L[eons] Paegle. «Kādas mazas meitiņas piedzīvojumi». Bērnu teātris dzejā un dejā. JZ 43
— J. Rainis. Daugava. Sērdieņu dziesma. LG 1
— Pāvils Rozīts. Granātu ziedi. Stāsti un tēlojumi. LG 4
— *J. Z.* A. Saulietis. Pret ziemeļiem. Dramatisks tēlojums. LG 4
— Kārļa Skalbes Kopoti raksti. I—V sēj. LKp 19, 20
— Kārlis Skalbe. Sarkanās lapas. Kara laika tēlojumi. LG 4
— *J. Z.* Jānis Steglavs. «Darba dzīves patiesība». Stāsts. JZ 45
— Jānis Sudrabkalns. «Pārvērtības». Dzejas. IMM 6
— Arveds Švābe. «Ceļā». Stāsti un tēlojumi. LG 4
— *J. Z.* Arveds Švābe. «Prozas māksla». Rakstu krājums. JZ 150
— Arveds Švābe. «Salauztais gredzens». Stāsti. Nd 3
— Edvards Treimanis — Zvārgulis. (40 g. jubileja.) JZ 97
— *J. Z.* Andrejs Upīts. Jauni avoti. Romāns. LG 2
— Mūsu jubilāri. (Andrejs Upīts, Viktors Eglītis, Kārlis Jēkabsons un Edvarts Cālītis.) DgGGr 1924. gadam
— *J. Z.* Ed. Virza. «Laikmets un lira». Dzejoļi. JZ 80
— Ed. Virza. «Zaļā Zemgale». Tēlojumi. JZ 62
— Kārlis Zariņš. «Svēres», Stāsti. Sd 6
— Zeltmatis. JZ 106
— Ziltars. Pirts sestdienā. Komēdija. LG 2
— J[ānis] Vainovskis. «Ēdenes dārzs». Stāsti. Nd 3
— Jānis Veselis. «Rēgi un cilvēki». Stāsti. IŽ 27
«*Sociāldemokrāts*», *red*. Rakstnieks Jānis Ezeriņš miris. Scd 294

VĒSTULES

Alunāns Ādolfs. Iz Ādolfa Alunāna vēstuļu virknes Jurjānu Andrejam. MN 1, 11, 13
Ausekļa vēstules. [I — 1875. g. 26. maijā, II — 1876. g. 6. maijā, Vietalvas-Odzienas «Drauduvu» saimniekam Andžam Siliņam (1849—1934) par Ausekļa ierašanos Pēterburgā, viņa literāro darbību u. c. jautājumiem, ar skolotāja A. I[vana, 1889—1946] iepriekšēju piezīmi par Ausekļa viesošanos pie J. Jurjāna (1830—1879) Gostiņos, kā arī Odzienā un Vietalvā 1874. un 1876. g. Sk. Ausekļa «Izlasi», R., 1955. g., 301.—303. un 306. un 307. lpp.] IMM 3, 278. un 279. lpp.
Bārda Fr. Vēstules. LVp 11, 13, 15, 21, 22 (1923. g.)
Barons Kr. Vēstule, nel. Jurjānu Andrejam rakstīta. MN 14
Bētiņš Ludvigs. Vēstule, nel. Jurjānu Andrejam rakstīta. MN 21
Blaumanis Rūdolfs. Rūdolfa Blaumaņa vēstules. JZ 1—3
— Vēstule, nel. Jurjānu Andrejam rakstīta. MN 14
— Vēstules Kraujiņam, rakstnieka Kārļa Kraujiņa brāļam. LG 6
— Vēstules J. Rainim. TV 5
Kļaviņš J. Vēstule, nel. Jurjānu Andrejam rakstīta. MN 15
Lerhis-Puškaitis. Vēstule, nel. Jurjānu Andrejam rakstīta. MN 15
Melngailis Emīls. Vēstule, nel. Jurjānu Andrejam rakstīta MN 15
Sanders J. Vēstule, nel. Jurjānu Andrejam rakstīta. MN 16
Sermūkslis J. Vēstules, nel. Jurjānu Andrejam rakstītas. MN 17—19
Skujenieks Ed. Vēstule, nel. Jurjānu Andrejam rakstīta. MN 15
Stērstu Andrejs. Vēstule, nel. Jurjānu Andrejam rakstīta. MN 20
Stērstu Andrejs un J. Vītols. Vēstule, nel. Jurjānu Andrejam rakstīta. MN 20
Vītols J. Vēstule, nel. Jurjānu Andrejam rakstīta. MN 21—25/26

1924

RAKSTI CITTAUTU VALODĀS

Akuraters J. [Franču civilizācijas iespaids Latvijā.] Žurn. *«Revue Bleue»*, 7
Arbuzovs L., prof. [Par Latvijas zinātn. iestāžu, biedrību, bibliotēku, muzeju etc. darbību.] *«Deutsche Literaturzeitung»*, 4
Bīlmanis Alfr. Ein preussischer Gelehrter des 18 Jahrhunderts über Lettland. Laikr. *«Rigasche Nachrichten»*, 1924, 285, 1925, 12
Blaumanis R. Durch den Sumpf (Purva bridējs). *Rec.:* laikr. *«Revaler Bote»*, 21
Eldgasts Haralds. [Īss dzīves un darbības apsk.] Itāļu žurn. *«L'Europa Orientale»*, 1
Fedigers Ernests. [Par Kr. Baronu un latviešu tautas dziesmām.] Itāļu žurn. *«L'Europa Orientale»*, maija burtn.
[Latvijas kulturālai dzīvei veltīts num.] Žurn. *«The Central European Review»*, 61
Laurinaitis. [Apc. par latvju rakstniecību.] Lietav. laikr. *«Rytas»*.
Misiņš J. Latviešu rakstniecības rādītājs. *Rec.:* žurn. *«Zentralblatt für Bibliothekswesen»*, 41, laikr. *«Rigasche Nachrichten»*, 205
Molle Stefano. Visioni d'Europa [1924]. [Grām. apskatīta arī Latvijas kultūras dzīvē, ar il.]
Niedra Andrievs. Vecā līdumnieka dziesmas. *Rec.:* Sg 208
[Par *J. Raini.*] Somu laikr. *«Iltalehti»*.

[Par latvju zinātni]. *«Deutsche Literaturzeitung»*, 3—4
[Par *V. Eglīti* sakarā ar 25 g. darba jubileju.] Igauņu laikr. *«Kaja»*.
Foruks J. Die reinen Herzens sind. (Sirdssķīsti ļaudis). *Rec.:* laikr. *«Revaler Bote»*, 19
[Raksti ar il. par Latvijas kultūras dzīvi.] Балтийский альманах «Аргус» 4
Skalbe K. [Pasakas, krievu val.] *Rec.:* Sg 219, laikr. «Руль» (Berlīnē). laikr. «За свободу» (Prāgā.)
Stachelin M., Dr. Baltische Randstaaten. Laikr. *«Baseler Nachrichten»* 258, 263, 264
Vīgrabs G. [Konspektīvs skicējums par latviešu rakstniecību.] *«Rigasche Nachrichten»*, 155 utt.
Williams Maynard Owen. Latvia, Home of the Letts. Žurn. *«The National Geografic Magazine»*, 1924, *vol.* XLVI, 4

1925

ATSEVIŠĶI IZDEVUMI

Anderson Valter. Lāti mõjust eesti vanemas ilukirjanduses. [Latv. literatūras iespaids uz igauņu liter. Tartu, 1925. Ats. nov. no žurn. *«Eesti Kirjandus»*, 1925, 385.—396. lpp.]
Asars Jānis dzīvē un darbā. K. Dziļlejas biogrāfiski kritisks apcerējums. (Il.) Cēsīs un R., 1925. O. Jēpe. 42 lpp. (Mūsu rakstnieki V.) *Rec.:* [*Belkovskis St.*] *E. Eg.* — Dm 1926, 6; *Unams Ž.* — LG 1
Bandrevičs A[*nsis*]. Notikumi dzimtenē latviešu atmošanās laikmetā. Jānis Krauklis, Juris Alunāns, Kasp. Biezbārdis, Kr. Valdemārs, Kr. Barons. 2, papild. izd. R., 1925. Valters & Rapa. 44 lpp. 2000 eks. *Rec.: Ligotņu Jēkabs* — JT 3
Bilmanis Alfreds. Ein Vorläufer Garlieb Merkels: Dr. Gundling. Ein Beitrag zur Historiographie Lettlands von — — Rec.: Vīgrab's J. — IMM 6; *J. R.* — LG 1926, 1
Birkerts A[*ntons*]. Rainis kā mākslinieks. Monogrāfija. R., 1925. A. Raņķis. 232 lpp. [2000 eks.]
Brīvzemnieks Fricis. [Rakstu krāj.] R., 1925. Latv. Nacionālo Skolotāju Centrs. 48 lpp. (Latviešu skolu darbinieki I. Sakopojis A. Vičs.) *Rec.:* [*Salļejevs B.*] *Б. Ш.* — Sg 156
Buduls, prof. Dr. med [*Hermanis*]. Poruka dvēseles noskaņas krēslainās dienās. (Otrais, pārstrādātais izd.) R., 1925. J. Roze. 142 lpp. [2000 eks.]
Dārziņš Emīls. 31. VIII 1910. — 31. VIII 1925. Piemiņas krājums. V. Peņģerota redakcijā. (Ar Dārziņa ģīm. un fotogr. uzņēmumiem.) R., 1925 E. Dārziņa mantinieku izd. 380 lpp., 6 lapas ar fot. uzņēm.
Egle Rūdolfs. Kārlis Veidenbaums. Biogrāfija. Cēsīs un R., 1925. O. Jēpe. 40 lpp. (Mūsu rakstnieki IV. Ar fotogrāfijām.) [500 eks.]
Kārkliņš K[*ārlis*]. Rakstniecības teorija. Pamatskolas kurss. 3. izd. Valmierā — Cēsīs, 1925. K. Dūnis. 72 lpp. [3000 eks.]
Klaustiņš R[*oberts*]. Latvju rakstniecības vēsture pamatskolām, papildu skolām un sveštautu skolu augstākām klasēm. 1. Garamantas, garīgie un laicīgie raksti. R., 1925. A. Gulbis. 78 lpp. [4000 eks.]
Krasts Eduards. Lotyšsky narod ir republika Lotyšska. [Grām. izd. Čehoslovakijā, 1925.]
Ligotņu Jēkabs. Latviešu literatūras vēsture. Vidusskolas kurss. Pirmā daļa. No latviešu rakstniecības sākumiem līdz 19. g. s. deviņdesmito gadu

vidum. (Il.) Sarakstījis — — .Valmierā — Cēsīs, 1925. K. Dūnis. 372 lpp. [1000 eks.]

Lindiņš R[ūdolfs]. Andreevs Needra kā rakstneeks. R., 1925. «Darba Balss». 22 lpp. [3000 eks.]

Plūdons [Vilis]. Latvju literatūras vēsture vidusskolām. I daļa. Visvecākie laiki un vecie laiki. 4., pārlabotais iespiedums. R., 1925. Valters un Rapa. 172 lpp. [3000 eks.]

— Latvju literatūras vēsture vidusskolām, II daļa. Jaunie laiki. (Ar ģīmetnēm.) 3., pārlabotais iesp. R., 1925. Valters un Rapa. 135 lpp [300 eks.]

Rainis J. Dzīve un darbi. Biogrāfija un kopoti raksti. (Biogrāfija no Antona Birkerta. Grafiskā iekārta A. Prandes. Ar autora ģīmetnēm.) 2800 eks. R., A. Gulbis. I [sēj.] Saturs: Tālas noskaņas zilā vakarā. Vētras sēja. Jaunais spēks.*

— II. Klusā grāmata. Tie, kas neaizmirst. Gals un sākums.

— III. *Ave, sol!* Sveika, brīvā Latvija! Zelta sietiņš. Puķu lodziņš. Vasaras prinčiši un princītes. Lellīte Lolīte. Mūza mājās. Nemierīga sirds.

— IV. Dagdas piecas skiču burtnīcas. Romāns dzejoļos. *(Addio Bella.* Čūsku vārdi. Uz mājām. Sudrabota gaisma. Mēness meitiņa.)

— V. Uguns un nakts. Pusideālists. Zelta zirgs. Ģirts Vilks. Piezīmes par Raiņa lugu gaitu mūsu kultūras dzīvē. A. Birkerts.

— VI. Indulis un Ārija. Jāzeps un viņa brāļi. A. Birkerta piez. par Raiņa lugu gaitām mūsu kultūras dzīvē.

— VII. Pūt, vējiņi. Spēlēju, dancoju. Krauklītis. Piezīmes par Raiņa lugu gaitu mūsu kultūras dzīvē. A. Birkerts.

— VIII. Daugava. Sērdieņu dziesma. Iļja Muromietis. Krievu traģēdija piecos cēlienos. Mušu ķēniņš. Bērnu pasaka piecos cēlienos. Pielikumi pie drāmām: I. «Indulis un Ārija» kā operas teksts. Fragments. II. «Dienas Lapas», 1889, Nr. 37, atzīme par «Induli». III. «Pūt, vējiņi!» izrādes uz laukiem un mazpilsētās. IV. Dažas atsevišķas radāmās domas «Iļjam Muromietim». Piezīmes par Raiņa lugu gaitām mūsu kultūras dzīvē. A. Birkerts. Raiņa nozīme mūsu drāmas un skatuves mākslas vēsturē. A. Birkerts.

— IX. Sabiedriska rakstura darbi: Senču aizvējā. Jaunā strāva. Jaunā atstrāva. Vecās strāvas pēdējs gads. Maiņu gadi. Uz Spīdolas valsti. Svešās valodās:. Višķu pagasta kāzu ierašas. Aspazijas «Vaidelote» un «Saules meita». Vācu dzejoļi.

— X. Noveles. Humors. Fragmenti. *Rec.: [An.]* — Dm 1, IŽ 1; *Dambergs V.* — RZ 94, 234; *Eglīts V.* — Bp 2; *Goba A.* — LV 42, S 17; *Krams* — DJ 7; *Līgotņu Jēk.* — JT 4, 9, 10, JT 1926, 1; *Sudrabkalns J.* — LV 65; *Upīts A.* — Dm 7; *Veselis J.* — LG 2, 5, RZ 53; *V-is J.* — TID 20; *X.* — TID 19; *Freinbergs K.* — KV 1926, 185—190; *Ķikuts P.* — LG 5; *Ziemeļnieks J.* — JZ 35

Rozentāls Janis. Roberta Šterna apcerējums. (Il.) R. [1925.] Neatkar. Mākslin. vien. 68 lpp., 28 lapas ar att. *Rec.: Siliņš J.* — IŽ 12; *Šops K.* — IMM 11; *Peņģerots V.* — LG 1926, 1

Sūna Edgars. Fricis Bārda. Dzīve un dzejnieka persona. — — apcerējums. Rediģējis Kārlis Egle. (Ar ģīmetnēm un fotogr. uzņēm.) Cēsīs un R., 1925. O. Jēpe. 128 lpp., 1 lapa ar Fr. Bārdas ģīmetni. [1500 eks.]

[Tīfentāls Kārlis] K. Dziļleja. Latvju rakstniecības vēsture pamatskolām. Otrs, pārlabots un il. izd. R., 1925. A. Gulbis. 200 lpp. [4000 eks.]

Valdemārs Krišjānis. A[ntons] Birkerts. Krišjānis Valdemārs un viņa centieni. Biogrāfiski kritiska studija. (Ar Valdemāra ģīm. un fotogr. uzņēm.)

* Šai un turpmākos sējumos pie visiem darbiem ir J. Raiņa ievadi. *V. A.*

R., 1925. A. Raņķis. 352 lpp. *Rec. un polemikas: Līgotņu Jēkabs* — JZ 266; *Āronu Matīss* — LG 1926, 1, 3; *Birkerts A.* — LG 3

— *Jānis Kreicbergs.* Krišjānis Valdemārs kā zinātnes draugs un kritiķis. [R., 1925.] Atsevišķs novilkums no Izglītības Ministrijas Mēnešraksta 1925. g. 11. burtn. 6 lpp.

Valdemārs Krišjānis. A[ntons] Birkerts. Krišjānis Valdemārs. Ko devis latvju tautai Valdemārs. (Ar ģīm.) [R.], 1925. Krišjāņa Valdemāra B-ba. 22 lpp. *Rec.: Līgotņu Jēkabs* — JT 12, JZ 266; *Šillers Edgars* — IMM 11

— *J. Velme.* Krišjānis Valdemārs un viņa darbs. (Ar Valdemāra ģīm.) R., 1925. Novilkums no Kuģniecības gada grāmatas. 20 lpp. *Rec.: Līgotņu Jēkabs* — JZ 266

— *Dr. A. Zandbergs.* Atmiņas par Krišjāni Valdemāru, viņa īsa biogrāfija, idejas un cīņas pret Baltijas muižniekiem. R., 1925. Krišjāņa Valdemāra B-ba. 64 lpp. *Rec.: Līgotņu Jēkabs* — JZ 266; *Šillers Edg.* — IMM 11

Zeiferts Teodors. Latviešu rakstniecības vēsture. Trešā daļa. (Jaunlaiku literatūra.) (Vāku zīmējis A. Prande.) R., 1925. A. Gulbis. 518 lpp. [4000 eks.]

RAKSTI LAIKRAKSTOS, ŽURNĀLOS U. C.

A. Roberts Klaustiņš. JZ 50

Agnis. D. Salmiņa «Aiz ciema sētas». BskV 50

Akmens J. Augusts Baltpurviņš. RZ 257, 262

— Jēkabs Janševskis. LG 5

— Zeiboltu Jēkabs. LG 1

Akuraters J. Cīņā pret pornogrāfiju! JZ 77

— Kārlis Krūza. JZ 234

Alitsens R. Neredzīgais Jēkabs. (J. Balodis, dzim. 22. sept. v. st. 1864. g.) TIV 7

Alste Hermans. Kārlis Krūza. (30 g. rakstn. jubileja.) LV 235

[Ambainis Valdemārs] V. A. Augusts Baltpurviņš. [25 gadu darbības atcere rakstniecībā.] MlZ 30

Anaparts A. Daži vārdi par lubu literatūru. B 66

Apeļš M. J. Silkāns. Klajā. Dzejuli II. Ludzā. LatgŠk 5

Arājs. Kārlis Krūza [Vēsmiņu Kārlis]. (25 gadu dzejnieka jubileja.] JZmg 219

Āronu Mat. Kronvalda Ata Kopoti raksti un runas. Rediģējis Līgotņu Jēkabs. Rīgā. LG 6

— Teodors Zeiferts. IŽ 4

Arts. Kā Latvijā iepļūst pornogrāfija un noziedzīga literatūra. Pd 12

As. Roberts Klaustiņš. 1875—1925. RZ 59

— Saruna ar Andr. Niedru. LS 79

— Teodors Zeiferts. 1865—1925. RZ 76

A[sars] H. Miris dzejnieks. (Par Sudrabu Edžu.) Ltv 1184

Aspazija. Kā radusies drāma «Ragana». TV 2

«Audzinātājs», red. Edvarda Treimaņa-Zvārgu[a kopoti raksti, I—IV sējumī. Audz 5

B. Apsīšu Jēkabs devies atpūtā. Ltv 1212

B. A. Pasaka par nāvi. E. Vulfa dramatiska spēle. — Greizsirdība. E. Vulfa joku spēle. JZ 168

— Ievērojams darbs latvju literatūras zinātnē. (Teodora Zeiferta «Latviešu rakstniecības vēsture».) JZ 70

[Balodis J.] Rietēklis. Dzejnieka-rakstnieka Rietekļa [J. Baloža] autobiogrāfija. DV 4—6, 8—10

Balodis Kārlis. Augusta Baltpurviņa 25 g. darba jubileja. Ltv 1234
«Balss», red. Birznieku Zofija [1900—1925]. B 254
Baltpurviņš A. Jura Neikena raksti. Alfreda Gobas sakārtojumā. IMM 1
— Plūdonis. Latvju literatūras vēsture vidusskolām, I daļa. Ceturtais iesp. LG 5
Baumanis Arturs. Fallijs. 1915—1925. Ltv 1255
— Eduarda Treimaņa-Zvārguļa kopoti raksti. Cēsīs — Rīgā. Ltv 1245
— Kārļa Veidenbauma raksti. (R. Egles redakcijā.) Ltv 1269
Bebru Juris. Krišjāņa Barona atmiņas. Sakopojusi Līna Baron. Rīgā. IMM 4
— Kronvalda Ata kopoti raksti un runas. IMM 9
— Atmiņas par Māteru Juri. RZ 53
— Māteru Jura kopoti raksti. Līgotņu Jēkaba sakopojumā. LG 1
[*Belkovskis S.*] *Edgars Ego.* Jaunokōs latvišu liriskas grōmotas. (V. Eglīts, Kastaļavots, E. Virza. Poēmas, K. Krūza: Skaidrie strauti; J. Grots: Pavasara ūdeņi.) JStr 9—13/14, 17, 20
— Jōnis Ezeriņš †. JStr 3
— Latgaliešu rakstnieki. Dm 9, 10
— Leona Paegles vienceļieni: «Sastapšanās», «Devītais janvāris». Dm 9
— A. Pārslietis. «Pusnakts saule». JStr 24
— S. Putāns. «Tovā vōrdā». I un II. Dzejas. IMM 11
— J. Silkāna «Tev», «Iznicība». JStr 32
Bērziņš L. Plūdons. Latvju literatūras vēsture vidusskolām. 1. daļa, 4. izd. IMM 4
[*Bērziņš Rihards*] *Rihards Valdess.* Jāņa Ezeriņa piemiņai. IŽ 12
Bērzkalne Anna, cand. phil. Tautas dzejas draugiem. LDr 33
Birkerts A. Raiņa mākslinieciskā personība. IŽ 10
— Piezīmes pie Edg. Sillera kga recenzijas par Raiņa biogrāfiju. IMM 12
Blanks Ernests. Auseklis. 1850. — 18. septembrī — 1925. BrZ 209, ZB 209
— Jēkabam Janševskim. Viņa goda dienā 14. martā 1925. g. Pd 5, ZB 59
— Roberts Klaustiņš. [1875. — 3. marts — 1925.] Pd 4
— Jura Mātera piemiņai. [1885. — 4. februārī — 1925.] ZB 27, BrZ 27, Pd 5
— Teodors Zeiferts. Pd 8
Blaumanis Rūdolfs. Rūdolfa Blaumaņa vēstule Ādolfam Grestem. LG 3
Blese E. Mūsu rakstniecības pirmo pieminekļu valoda. IMM 8
Bračs Augusts. Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Otrā daļa. K. Egles sakārtojums un biobibliogrāfija. Cēsīs un Rīgā. LG 1
— Kārlis Krūza. Skaidrie strauti. Rit 6
— Pāvils Rozīts. Uguns ceļi. Romāns. LG 1
— Jānis Veselis. Rēgi un cilvēki. Rit 2
«Brīvā Zeme», red. Dzejnieka Jāņa Akuratera 30 gadu rakstniecības jubileja. BrZ 7
— Jānis Grots. Pavasara ūdeņi. Dzejas. BrZ 240
— Roberts Klaustiņš. BrZ 51
C. A. «Krītošās zvaigznes», kpn. Rozenberga skautu drāma. LatSk 3
C. A. Kārļa Studenta «Kolportiera piedzīvojumi». JR 33
C. K. «Baltā lilija». T. Kalka skautu luga. LatSk 4
C[ālītis] E. Māteru Juris. TZ 8
Cālītis E. Kr. Valdemāra «300 stāsti». BrZ 268
Cielēns F. Raiņa darbu ideoloģiskā nozīme. Scd 203
«Ciņas» red. Rakstiet no darba vietām. Cņ 68, 7. XI
D. Latviešu dzejas pagalms. Sastādījis Janševskis. Otrs izdevums. Cēsīs un Rīgā. KVēst 2
D. A. Mūsu daiļliteratūra 1924. gadā. [Pārskats.] LA 1/2
Dadzis R. [*R. Kleinbergs.*] Ata Freināta «Vāczemē». BskV 35, 36

Dambergs V. Viktors Eglītis. «Aizšautais vanags» un «Mācītāja meita». LV 81
— Viktors Eglītis. «Kastaļavots» (1913—1925). BrZ 94
— Desmit gadu perspektivē. [Fallija piemiņai, 1915—1925.] RZ 286
— Kārlis Krūza. Teiku tīklā. Rit 1
— Jānis Rainis kā klasiķis. RZ 234
— J. Rainis. «Mēness meitiņa». Novele. Rīgā. RZ 96
— Pāvils Rozītis. Ugunsceļi. Rit 2
— V. Skaistlauks. Tālās ugunis. Rit 1
— Arveds Švābe. Sa!auztais gredzens. Rit 8
— Edvarts Virza. «Poēmas». Rīgā. BrZ 7
«Darba Balss», red. Dzejnieka Rietekļa (Jūlija Baloža) jubileja. DB 2
Deisons R. Edvarda Treimaņa-Zvārguļa kopoti raksti. LV 126
«Domas», red. [*A. Upīts u. c.*] Kopoti raksti. (Raiņa kopotu rakstu I sējums. Apsīšu Jēkaba kopoti raksti. Māteru Jura kopoti raksti 4 sējumos. Jēkaba Zvaigznītes raksti vienā sējumā. Jura Neikena raksti. Zvārguļu Edvarda [Treimaņa] raksti. Andreja Upīša kop. raksti.) Dm 1
— Jānis Ezeriņš. Dm 1
— Linarda Laicena «Mītiņš ball'ē». Dm 6
— «Mūsu rakstnieki». I—IV. Cēsīs — Rīgā (Līgotņu Jēkaba «Krišjānis Barons savā dzīvē un darbā»; P. Ērmaņa «Edvards Treimanis un viņa dzeja»; Edgara Sūnas «Fricis Bārda»; R. Egles «Kārlis Veidenbaums».) Dm 6
— Zeiboltu Jēkabs. Dm 1
Dzenevics A. Sarkanais kungs. (Rozentāla-Krūmiņa.) ZB 198
E. Birznieku Sofijas 25 g. literāriskās darbības jubileja. BrZ 273
— Domas par mūsu jaunāko literatūru. BrZ 172
E. K. Teodora Zeiferta jubileja. LK 76
— Teodors Zeiferts. IMM
[*Egle K.*] Jānis Akuraters. LG 1
— *K. E.* Dzejnieka Rietekļa [J. Baloža] 50 gadu rakstniecības darbības piemiņai. LG 1
— Fr. Bārda. Zemes dēls. Dzejas. Ceturtais izdevums. LG 6
— Krišjānis Barons. Atmiņas. Sakopojusi Līna Baron. LG 2
— Kārļa Krūzas jaunākās dzejas. Teiku tīklā. Trioletas. Skaidrie strauti. Sonetas: Ēnu ejas, Akordi. LG 2
Egle R. Latviešu Dzejas pagalms. Sastādījis Janševskis. LG 1
— Dzīve un dzeja. Antoloģija, Plūdoņa sastādīta. LG 1
— Plūdons. Mūzas mirkļi. LG 1
— Teodora Zeiferta «Latv. rakstniecības vēsture». Trešā daļa. LG 4
Eg[līts] V[iktors]. Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Trešā daļa. Rīgā. B 10
— Kārlis Krūza. Rit 9, 10
— Māteru Jura kopoti raksti. B 36
— Andrieva Niedras «Dzīvais mironis». Pd 25
— *V. Eg.* Jānis Rainis. B 235
— J. Raiņa «Mēness meitiņa». Bp 2
Eiduks Jānis. Līgotņu Jēkaba kopoti raksti, 4. sējums. JZ 243
Eliass Kārlis. Jānis Ezeriņš. «Krāšņatas». Dzejoļi. LK 37
— Jānis Grots. «Pavasara ūdeņi». Dzejas. LK 218
— Jēkabs Janševskis. LK 59
— Līga. K. Jēkabsona drāma. Rīgā. LK 8
— Plūdons. «Mūzas mirkļi». Dzejas. LK 43
— J. Rainis kā dzejnieks. LK 236
— Rakstnieču vakars. LK 19, 22

Eliass Kr. Rainis un mūsu kultūras centieni. Scd 203
Ērmanis P. J. Akuratera stāsti. «Dzīvības sākumi». Ltv 992
— Aspazijas kopoti raksti. LG 1
— L. Bērziņš. Ceļi un tekas. Jaunības dziesmas. LG 2
— Antons Birkerts. Kopoti raksti. LG 6
— Birznieku Sofijas 25 gadu darba jubileja. Ltv 1250
— Anna Brigader. Drebošas sirdis. Stāsti. LG 1
— H. Dorbe. Splīns. Dzejoļi. LG 6
— Jānis Ezeriņš. Leijerkaste. Noveles īsam laikam. 2. daļa. LG 6
— Atmiņas par Jāni Ezeriņu. IŽ 1
— Jānis Grīns. Sakšu Morics. LG 4
— Jānis Grots. Pavasara ūdeņi. Dzejas. RZ 150
— A. Gulbis. Fantastu mantojums. Romāns. RZ 150
— Edgars Ardenss [Edvards Gulbis]. «Svētās Angelikas mats». Romāns. Rīgā. IMM 3
— Jēkabs Janševskis. LV 59
— J. Janševskis. Bārenīte. Stāsts. LG 1
— J. Janševskis. Paipala. Stāsts. LG 6
— J. Janševskis. Tie, kas uz ūdens. LG 4
— Jānis Jaunsudrabiņš. Ziema. R 5
— Svētnīcā. Dziesmas par mīlestību. Riharda Rudzīša sakopojums. Pd 6
— Reinholds Sotaks. Kūpošie lauki. Stāsti un tēlojumi. LG 1
— Kārlis Veidenbaums. Raksti. R. Egles redakcijā. LG 6
— Zeiboltu Jēkabs. Godības Skudrājos. Stāsti. LG 3
— Teodora Zeiferta dai[rakstnieciskie darbi. Rit 3
Freinbergs Kārlis. Annas Brigader «Sievu kari». TV 7
Fridrihsons V. R. Vilnis. Sapnis par novakara draugu. Dzeja. JZmg 249
Gailītis P. Zeiboltu Jēkabs pēdējā gaitā. RZ 4
[*Gersons A.*] *A. V.* Haralds Eldgasts. Pa okeānu. JT 3
— Kronvalda Ata kopoti raksti un runas. Rediģējis Līgotņu Jēkabs. JT 9
— Nora Mārtinsone. Kad papardīte zied. Bērnu luga. JT 9
Glūda Alfr. «Kad klusums runā». V. Fridrihsons. JZmg 220
— «Pavasara ūdeņi». J. Grots. JZmg 220
— Vitolds Zībelis. «Dzintara gredzens». Trioletas. ZB 254, 255
Goba A. Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. IMM 3
— Biogrāfijas. (Antons Birkerts: «Garlības Merkelis dzīvē un darbā»; Āronu Matīss: «Vecais Panteniuss»; Līgotņu Jēkabs: «Krišjāņa Barona dzīves apraksts»; Rūdolfs Egle: «Kārlis Veidenbaums»; Edgars Sūna: «Fricis Bārda»; Teodors Zeiferts: «A. Saulieša dzīves un darba aina»; J. Mednieks: «Janševskis un viņa romāns «Dzimtene»».) Bp 2
— Jāņa Akuratera kopoti raksti. JZ 177
— J. Akuraters. Dienu atspīdumi. Revolūcijas atmiņu grāmata. (1905—1908.) B 3
— Apsīšu Jēkaba kopoti raksti. B 43, IŽ 12, LV 151
— *A. G.* Auseklis. LG 5
— Fricis Bārda. Dzīve un dzejnieka persona. Edgara Sūnas apcerējums. IMM 9
— Krišjāņa Barona atmiņas. Sakopojusi Līna Baron. B 21
— L. Bērziņa «Ceļi un teki». Jaunības dziesmas. IMM 9
— A. Birkerta kopoti raksti I—IV. 1923—1924. Rīgā. IŽ 6, IMM 1
— Divas monogrāfijas par mūsu rakstniekiem. (A. Birkerta «Rainis kā mākslinieks», Rīgā. Edgara Sūnas «Fricis Bārda», Rīgā.) IŽ 10
— *A. G.* Birznieku Sofija. LG 5
— Rūdolfa Blaumaņa kopoti raksti. BrZ 129
— Blaumaņa lirika. IMM 8

Goba A. Anna Brigader. Drebošas sirdis. Stāsti. Rīgā. B 28
— Valdemārs Dambergs. Gaitniecības ceļi. Romāns. BrZ 113
— Esenberģu Jāņa kopoti raksti. Bp 4
— Jāņa Ezeriņa «Leijerkaste». II daļa. IŽ 7/8
— A. Gulbja «Fantastu mantojums». Romāns. Ltv 1225
— Jāņa Grīna «Sakšu Morics». B 109
— Jēkabs Janševskis. IŽ 3, B 37
— Jēkabs Janševskis. Bagātā Čāpiņa dēls. Bp 9
— J. Janševska «Tie, kas uz ūdens». B 117
— Jāņa Jaunsudrabiņa «Ziema». Stāsts. Ltv 1233
— Jaunie «Mērnieku laiki». Kaudzītes Matīss. I—II daļa. IŽ 7/8
— *A. G.* Roberts Klaustiņš. B 50
— Kronvalda Ata kopoti raksti un runas. IŽ 7/8, LV 165
— Kārlis Krūza. Tautas tiesa. Trioletas. Kārlis Krūza. Ēnu rotaļas. Akordi. IMM 1
— *A. G.* «Letas» Mazā bibliotēka. 69.—100. nr. LG 2
— Līgotņu Jēkaba grāmatas: Ievērojami vīri dzīvē un darbā Nr. 1, Krišjānis Valdemārs Nr. 2, Juris Mancelijs, Kristaps Fīrekers, Ernests Gliks Nr. 5, Kronvalda Atis Nr. 6, Vecais Stenders. Rīgā. LG 2
— Līgotņu Jēkaba grāmata. Mazā latviešu literatūras vēsture. 3. izd. LG 2
— *A. G.* Fridriha Mālberga piemiņai. B 9
— Māteru Jura kopoti raksti. BrZ 30, 36
— Viļa Olava Kopoti raksti. Līgotņu Jēkaba sakārt. Bp 7
— Plūdons. Daiļdarbu izlase. 4. sēj. IŽ 7/8, IMM 6
— Plūdons. «Mūzas mirkļi». Liriskas un episkas dzejas. B 59, IŽ 7/8
— Jāņa Poruka kopoti raksti. B 56
— Par Jāni Poruku. (H. Buduļa «Poruka dvēseles noskaņas krēslainās dienās» un Jēkaba Poruka «Atmiņas par Jāni Poruku».) IŽ 12
— *A. G.* J. Rainis. Dzīve un darbi. Biogrāfija un kopoti raksti. S 17
— J. Rainis. Puķu lodziņš. LV 42
— Rakstnieku jubilejas un piemiņas. LIK 1925. gadam
— A. Saulieša raksti. RZ 168
— K. Skalbes «Pasaka par vecāko dēlu» un citas. IŽ 12
— Biruta Skujeniece. Staru spārni pār dūmainu upurtrauku. Dzejoļi. LV 39
— Olivereto [Sudrabkalns]. Džentlmens ceriņu frakā. RZ 174
— Sudrabu Edžus. Dm 1, 2, 4; IŽ 7/8
— Fr. Trasuns. Fābulas. LG 5
— Edvarda Treimaņa-Zvārguļa kopoti raksti. IMM 3, IŽ 10, LV 56
— Andrejs Upīts. Fābulas bez morāles. LG 5
— Jaunas grāmatas par Krišjāni Valdemāru. IŽ 12
— Jāņa Veseļa jaunākās grāmatas. (Eņģelis Ufirs. Romāns. Vilkači. Stāsti.) B 141
— Valdis [Vold. Zālītis]. IŽ 9, Ltv 1198
— Zeiboltu Jēkaba «Godības Skudrājos». Stāsti. Rīgā. B 114
— Zeiboltu Jēkaba grāmatas. LV 156
— Teodors Zeiferts. B 76
— *A. G.* Teodors Zeiferts. Latviešu rakstniecības vēsture. 3. daļa. IŽ 6
— Zemnieks jaunākā rakstniecībā. B 233, 234
Gobniece Alma. Birznieka Upīša «Kā pasakā». B 131
Greste J. Daži vārdi sakarā ar R. Blaumaņa vēstuli. LG 3
Grīns A. V. Damberga «Gaitniecības ceļi». RZ 198
— J. Janševska «Tie, kas uz ūdens». RZ 198
— Edvarda Virzas «Poēmas». Rīgā. LK 92, 96
— Rakstnieku vakars. RZ 246
G[rosberg]s O. Jēkabs Janševskis. «Bagātā Čāpiņa dēls». RRnd 9

Grots Jānis. Rudens viesi pie Rūdolfa Blaumaņa kapa. JZ 245
Grots J. Raiņa 60 gadu šūpļa svētki. LDr 51, Scd 237
— Svētki saules un mīlestības kultūrai. Scd 203
Gulbis A. A. Gulbja grāmatu apgādniecības daiļdarbu godalgas. B 278, Ltv 1259
Gurtiņš Alfr. Jurs Pabērzs. Rūzes un ērkšķi. Sakūpūti raksti. LG 3
— J. Silkāns. Reita skaņas. Dzejūļi. Tev. Dzejūļīši. Iznīcība. Dūmas. LG 3
Ģirts. Rainis ceļā. (Piezīmes.) StrV 13
Ilona. Rainis kā sabiedrisks darbinieks. DJ 7
«Ilustrēts Žurnāls», red. Jāņa Akuratera jubileja. IŽ 1
— Rietekļa [J. Baloža] jubileja. IŽ 1
— Krišjāņa Barona atmiņas. Sakopojusi Līna Baron. Rīgā. IŽ 1
— Annas Brigader rakstu 8. sējums. Stāsti. IŽ 2
— Roberts Klaustiņš. IŽ 3
— Kronvalda Ata piemiņas diena. IŽ 2
— J. Rainis. Dzīve un darbi. Biogrāfija un kopoti raksti. IŽ 1
— Zeiboltu Jēkabs miris. IŽ 1
«Izglītības Ministrijas Mēnešraksts», red. Jēkabs Lautenbahs. IMM 7
J. A. Dzejnieka Rietekļa [J. Baloža] jubileja. IMM 1
J. A. Ko ārzemēs spriež par J. Janševska romānu «Dzimtene». Ld 5
J. K. Edvarda Virzas jaunākā dzeja. «Poēmas». KV 109, 110
Jānelsītis R. Augusta Baltpurviņa 25 gadu literāriska darbība. B 284
— *R. J.* Fallijs. [Konrāds Bulāns.] B 274
— Kārļa Krūzas 25 g. darba jubileja. Ltv 1210
— *R. J.* Ed. Treimaņa-Zvārguļa kopotie raksti. 3. sēj. B 255
— Valdis [Vold. Zālīts]. LS 217
— Zeltmata «Šķēpu lilijas». Kopoti raksti. Rīgā. B 290
J[ansons] Fr. Annas Brigader «Pēdas». Stāsti. NSp 3
— Anna Brigader. «Zvērests». Stāsti. NSp 3
— Jura Neikena stāsti. NSp 5
— Plūdoņa «Saule un smiltis». Stāsti un tēlojumi. NSp 2
— A. Saulieša «Melnis», «Pie malas», «Kaimiņi». NSp 10
— Sudrabu Edžus «Eņģeļīšu skola». NSp 1
Janševskis Jēkabs. Haralds Eldgasts. «Sudrabotā saule». Romāns. Ltv 1082
«Jaunibas Tekas», red. Ata Freināta «Vāczemē». JT 8
[Jaunzems] Apsīšu Jēkabs. Skolotāja atmiņas sakarā ar draudzes kopšanas darbu. Ltv 1250
[Jēgers H. G.] J. Mednieks. Jēkaba Janševska 60 gadi. KV 37
— Sirdsapziņas dziesminieks. Edvarda Treimaņa-Zvārguļa kopoti raksti. Dzejas, I un II sēj. KV 33
Jēkabsons K. V. Dambergs. Atraitne. RZ 180
— V. Dambergs. Mēs viņu gūstīsim. Komēdija. RZ 174
Jēkabsons K. V. Dambergs. Visvalda Tūla stāsti — miniatūras. RZ 156
— Kārlis Krūza 25 gadu darba svētkos. LK 235, RZ 234
Jurevičs V. В. Юревичъ. Ян Акуратерс. Sg 24
Kārkliņš K. Rainis. MNāk 17
Kauls J. Jēkaba Janševska novele «Bagātā Čāpiņa dēls». Ltv 1013
— Latvju Iliāde. Jēkaba Janševska romāns. Dzimtene. Ltv 1041
— «Kolportiera piedzīvojumi». Kārlis Students. B 75
Klaustiņš R. Mākslas un rakstniecības spaidos. RZ 274
— Voldemārs Zālīts — Valdis 35 gadu darbībā. RZ 216
[Kokalis Aug.] -ok-. Dzejniece Birznieku Sofija. JZmg 271
— Rakstnieks Kārlis Kraujiņš-Rožmīlis. [Jubilejas gadījumā.] JZmg 275
— Teodors Lejas-Krūmiņš. JZmg 228
Kornēlijs Art. «Kad klusums runā». V. Fridrihsona dzejas. Rīgā. ZB 20

Kr. L. A. Birkerta «Garlības Merķelis dzīvē un darbā». Āronu Matīsa «Vecais Panteniuss, viņa dzīve un darbi». Rīgā. Dm 2
Krams. Uguns un nakts. (Raiņa.) DJ 7
Kraujiņš Kārlis. Smīni Rūdolfa Blaumaņa sejā. LG 4
— Jēkabam Janševskam. Ltv 1040
— G. Milbergs [Skuju Frīdis]. Sidrabota saule lec. Romāns. LG 1
Kreicbergs Jānis. Āronu Matīss. Vecais Panteniuss, viņa dzīve un darbi. Rīgā. LG 1
Kroders Roberts. Kārlis Krūza. Pd 37
[*Kuršinskis A.*] *A. Kurcijs.* Māteru Juris. [1845—1885.] Dm 3, 4
«*Kurzemes Vārds*», *red.* Sibila. (E. Grāmatniek) «Kā Pampaļu Pēteris sevim sievu meklēja». KV 1
Ķīsis Voldemārs. Dzejnieka Ed. Veidenbauma sētā. Bp 9
L. Dāvids Salmiņš. Aiz ciema sētas. DgV 36
L. J. Poruku Jāņa kopoti raksti. 9 sējumi. Rīgā. RZ 108
Lācis J. Rakstnieku vakars. JZ 18, 21
[*Laiviņš Reinis*] *R. Dievkociņš.* Āronu Matīsa «Vecais Panteniuss, viņa dzīve un darbi». LS 130
— Rob. Bērziņš. Vecmāmuļas pasakas. LS 81
— Viktors Eglītis. Ministera sievas. Drāma. LS 92
— Haralds Eldgasts. Pie zilā bezdibeņa. LS 3
— J. Janševska 40 gadu literāriskās darbības jubileja. LS 63
— Alises Stundas «Sods». Rīgā. LS 51
— Es, Lūcija Zamaič, un mani vārdi. LS 14
— Lūcija Zamaič. Līvijas dienasgrāmata. Rīgā. LS 43
Lapiņš Jānis. A. Gulbja «Fantasti». Romāns. Rīgā. B 79
— Edvarts Virza kā poēmu dzejnieks. LG 1
— Edvarta Virzas poēmas. Rīgā. B 27
«*Latvijas Kareivis*», *red.* Edvīna Medņa vienceliens «Par Latviju». LK 209
— Rīgas atbrīvošana. (Milberga — Skuju Frīda «Daugavas Vanadzēns».) LK 289
— Interesanta harēma drāma. (Prof. J. A. Ozoliņa monogrāfija par «Zālamana Augsto dziesmu». Rīgā.) LK 176
«*Latvijas Saule*», *red.* Pusnakts saule. A. Pārslietis. Dzejas. Rīgā. LtS 191
«*Latvijas Strādnieks*», *red.* Nacionālās atmodas darbinieka Ausekļa piemiņai. LStrād 23
«*Latvijas Strādnieku Sports*», *red.* J. Rainis SSS pirmais goda biedrs. LSS 7—8
«*Latvis*», *red.* Valdemārs Dambergs. Klusais karnevāls. Dzejas. Ltv 1268
— Pēteris Ērmanis. Es visur dzīvību redzu. Dzejas. Ltv 1268
— Teodora Lejas-Krūmiņa 35 gadu jubileja. Ltv 1168
— Kāda veca latviešu rakstnieka bēdīgais liktenis. (Jēkabs Māsēns.) Ltv 1112
— J. Puriņš. Līvu Jurka. Ltv 1022
— Ernsts Sēnbergs, Juris Caunīts un pirmais literāriskais strīds. Ltv 1041
«*Latvju Grāmata*», *red.* Literāriskās gada grāmatas. LG 1
Laursons Voldemārs. Aspazija. Boass un Rute. LG 5
— Linards Laicens. Mitiņš ballē. LG 5
— Lindulis. Pusceļā. LG 5
— Leons Paegle. 9. janvāris un sastapšanās. Divi viencēlieni. LG 5
— Arnis [E. Runcis]. Virsmežziņa māja. LG 5
— A. Saulietis. Inteliģenti. LG 5
[*Līgotņu Jēkabs*] *Lt.* J. Akuratera kopoti raksti. KVēst 1
— Apsīšu Jēkaba Raksti I. KVēst 1
— Aspazijas autobiogrāfija «Zilā debess». JT 4

[*Līgotņu Jēkabs*] *Lt.* Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Trešā daļa. K. Egles sakārtojums. Rīgā. JT 2
— Fricis Bārda. Dzīve un dzejnieka persona. Ed. Sūnas apcerējums. JT 6
— Krišjāņa Barona atmiņas. Sakopojusi Līna Baron. Rīgā. JT 2, JZ 5
— A. Birkerta Kopoti raksti V. JT 7
— Birznieka-Upīša «Mūsu draugi». JT 12, JZ 260
— Birznieka-Upīša «Pastariņš dzīvē». JT 4
— *Lt.* Jānis Ezeriņš †. JT 2
— Rakstnieka Janševska jubilejā. JZ 59
— Tie, kas uz ūdens. J. Janševska. JT 10
— Jēkabs Janševskis kā episks dzejnieks. JT 4
— Kursas dzejnieks Jēkabs Janševskis. Rit 3
— Jaunie «Mērnieku laiki». Uzrakstījis Kaudzītes Matīss. JT 1
— Kāda mūsu rakstu sijātāja jubileja (Roberta Klaustiņa 50 dz. diena). Rit 3
— Jura Neikena Raksti. JT 1
— Mūzas mirkļi. Plūdoņa liriskās un episkās dzejas. JT 6
— J. Rainis. Dzīve un darbi. Biogrāfija un kopoti raksti I. JT 4, 9
— J. Rainis. Mēness meitiņa. JT 10
— J. Raiņa jubilejā. JT 9, JZ 202
— «Ugunsceļi». Pāvila Rozīša romāns. Rīgā. JZ 81
— Svētnīca. Dziesmas par mīlestību. Sakopojis Rihards Rudzītis. Rīgā. JZ 106
— A. Saulieša raksti. KVēst 2
— Jūlija Sīļa «Saulainā pēcpusdiena». Bērnu stāsti. JT 3
— Sudrabu Edžus «Dullais Dauka». Stāsts. JT 4
— Eduarda Treimaņa-Zvārguļa kopoti raksti. JT 10, KVēst 6/12
— J. Vainovskis. Atgriešanās stāsti. JT 7
— Kārļa Veidenbauma raksti. R. Egles redakcijā. JT 10
— Zeiboltu Jēkabs †. JZ 3
— *Lt.* Teodors Zeiferts. JT 4
Lindiņš R. Andrievs Niedra kā rakstnieks. DB 1—4
— *R. L.* Rainis. Lkstr 36
Liepiņš Oļģerts. Auseklis, 1850—1825. Ltv 1190
— Jāņa Ezeriņa piemiņai. Ltv 987
— Dr. Orientācija. Satversmes Sapulce feļetonos. LG 1
— Jēkabs Janševskis un «Dzimtene». Ltv 1040
— *O. L.* Latviešu literāriskās biedrības darbības atjaunošana. Ltv 1068
— Teodora Lejas-Krūmiņa 35 gadu darba jubileja. Ltv 1206
— J. Rainis, 1865—1925. Ltv 1216
— Pāvils Rozīts. Krāces. Stāsti. Ltv 1272
— A. Sauliets. Revolūcija Prātaiņos. Ltv 1149
— Olivereto [J. Sudrabkalns]. Džentlmens ceriņu frakā. Ltv 1031
— Arveds Švābe. Darbs. Romāns. Otrā izdevumā. Ltv 1272
— Jānis Veselis. Eņģelis Ufirs. Romāns. Ltv 1120
— Edvarts Virza. Poēmas. Ltv 1153
— Teodors Zeiferts, 1865—1925. Ltv 1057
M. K. Apskaidrots miers. [Pēteris Ērmanis.] LNKB 3
M. P. Al. Ozoliņš. Bārenīte. Bērnu luga. JR 13
— Lūcijas Zamaič «Līvijas dienasgrāmata». JR 13
M-ps V. Rūdolfs Blaumanis kā literāts. LS 269, 275, 281
Mauriņ Zenta. J. Akuraters. Dzīvības sākumi. Stāsti. B 55
— Annas Brigader «Drebošas sirdis». Stāsti. RZ 156
— Jānis Grīns. Sakšu Morics. Vēsturisks stāsts. Ltv 1226
— Svētnīca. Dziesma par mīlestību. Riharda Rudzīša sakopojumā. B 82

Mauriņ Zenta. Jānis Veselis. «Eņģelis Ufirs». Romāns. RZ 102
Mednis E. Aspazija. Boass un Rute. Drāma. LK 230
— *E. M.* Alija Bauman. «Zemes medus». Noveles. LK 287
— Pēteris Ērmanis. «Es visur dzīvību redzu». LK 287
— Jāņa Grīna «Sakšu Morics». Vēsturisks stāsts. LK 269
— Raiņa drāmu varoņu ciešanas. LK 236
— Kārlis Strāls. Uguņainie krasti. Ainas no kara lauka. LK 103
— Olivereto [J. Sudrabkalns]. Džentlmens ceriņu frakā. Dzejoļi. LK 49
Meklers Ed. Kārlis Krūza. IŽ 11
Misiņš J. Gaiduļu Paula †. (Paulīna Balod.) IŽ 2
— Priekš simts gadiem. (Par J. T. Bērentu.) IŽ 9
Miesnieks Jonāss. Jāņa Akuratera 30 gadu jubileja. Ltv 995
N. Ievērojama pedagoga un literāta jubileja. (V. Zālīts — Valdis.) JZ 218
O. Arv. Birznieku Sofijas biogrāfija. Ltv 1250
O. J. Ausekļa piemiņai. Ltv 1190
P. Mītiņš ballē. Linarda Laicena pasaku spēle. TID 15
P. B. K. Dziļleja. Seklais laiks. Stāsti. [1919—1924.] Rīgā. TID 28
Paegle L. Jāņa Ezeriņa «Leijerkaste». Noveles īsam laikam. Rīgā. Dm 8
P[aegle] L. Satīra un joki: 1) Sukubura «Raibā lenta»; 2) Dr. Orientācija «Monoklis acī»; 3) Čoma [J. Dreifelda] feļetoni «Teļš uz troņa». Dm 3
Palevič-Bite Milda. Fallija domas par mākslu. IMM 2—4
«Pirmdiena», red. Ciemos pie Annas Brigader. Pd 14
— Rainis. 1865—1925. Pd 37
Plensners A. Pārāk izplūdusi apsūdzība. (Par periodiskiem izdevumiem.) RZ 126
— Rakstnieču vakars. RZ 70
Poruks Jēkabs. Atmiņas par Jāni Poruku. B 124, 125, 137; Bp 1—7
Prospers Gunārs. Rakstnieku vakars. B 248
Frūsas E. Haralda Eldgasta «Uz Venus altāra». IMM 1
— Jēkaba Janševska «Bagātā Čāpiņa dēls». IMM 1
— Kārļa Studenta «Kolportiera piedzīvojumi». LS 87
[Puriņš J.] Livu Jurka. Kam lai mēs ticam? LJR
— Kārļa Kraujiņa-Rožmīļa 25 gadu darba jubileja. Ltv 1253
R. A. Lejas-Krūmiņa 35 g. teātra darbības jubileja. RZ 218
Ramats J. Raiņa 60 gadu dzimšanas dienai. VDB 12
Reiss K. Valdis. [28. IX 1865. — 28. IX 1925.] RZ 217
Reiznieks V. Niedra. Rainis un Eglīts. Bp 7
«Rīgas Ziņas», red. Teodora Zeiferta «Latviešu rakstniecības vēstures» trešā daļa. RZ 76
[Runcis E.] Arnis. J. Akuratera 30 gadu gaitas. JZ 8
— J. Akuratera «Ugunīgie ziedi». Romāns. Rīgā. JZ 272
— Rietekļa [J. Baloža] 50 gadu rakstniecības darbības jubileja. JZ 3
— Latvju rakstnieču vakars. JZ 70
— Rakstnieku vakars. JZ 231
— Teodora Zeiferta godadienā. JZ 76
S. A. A. Saulieša «Inteliģenti». JZ 200
— Teodors Zeiferts. StDz 5
S. K. Jānis Veselis. Rēgi un cilvēki. Stāsti. B 88
Sēja Pēteris. Vēl kāds latviešu tēvreizes teksts. IMM 9
Silis Jūlijs. Zīmīgākie vilcieni Teodora Zeiferta raksturā. LG 3
Skrodels A. Literatūras pagrimšana. Ltv 1094
Sp. V. Raiņa jubilejas svinības. Scd 206—208
Spt. A. Jāņa Jaunsudrabiņa jaunā luga. (Jo pliks, jo traks.) JZ 283
Stakalders J. Kaudzītes Reinis un reliģija. S 8
Stender Gotthard Friedrich. Vecā Stendera vēstules. LG 2

Stērste Elza. Krišjāņa Valdemāra poēma «*Mensch und Natur*». BrZ 268
Stīga Arvīds. V. Fridrihsons. «Kad klusums runā». Dzejas. JZmg 43
«*Strādnieku Avīze*», *red.* J. Rainis. StrA 198, 211
Stranik Erwin, Dr. Par «*Lettische Lyrik*». Pd 28
Sudrabkalns J. — Я. Судрабкалн. Новейшая латышская поэзия. Sg 89
— J. Rainis. Dzīve un darbi. Biogrāfija un kopoti raksti. Pirmie trīs sējumi. Dzejas. Rīgā. LV 65
— Rakstnieku vakars. Scd 234
— Teodors Zeiferts. LV 76
Sūna Edgars. Jaunākās lugas: Akuratera «Sidraba birze»; H. Eldgasta «Uz Venus altāra»; V. Eglīša «Ministra sievas»; J. Jaunsudrabiņa «Dzīvas un nedzīvas puķes»; Grīna «Imperfektum»; Vulfa «Rožainās dienas» un «Pasaka par nāvi»; Linduļa «Ozoldēli un liepu meitas»; G. Mīlberga «Ieslēgtā māja»; Alfr. Ziediņa «Plaisa»; M. Baltrozes «Mežinieks»; Vainovska «Speciālists lauku lietās» un «Lielais vinnests»; Iksena «Putrienas valodnieki»; Cālīša «Veselā miesa», Ejupa «Spekulanti»; E. Prūsas «Dzejnieks Sienāzis»; J. Akuratera «Pieci vēji». LG 1
— Jaunākie dzejnieki. LG 3
— J. Akuraters. Saules laiks. Rit 4
— J. Akuratera «Ugunīgie ziedi». Rit 10
— Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. Ltv 1059
— Augusts Bračs. Rit 1, 2
— Anna Brigader. Drebošas sirdis. Rit 3
— Anna Brigadere. Sievu kari ar Belcebulu. LG 3
— Ed. Cālītis. Sātana smiekli. Rit 2
— Valdemārs Dambergs. Gaitniecības ceļi. Rit 8
— Viktors Eglīts. Ministra sievas. Rit 2
— Haralds Eldgasts. Sudrabotā saule. Rit 3
— Ādolfs Erss. Dzīvības maize. Rit 10
— Jāņa Ezeriņa «Leijerkaste». Rit 7
— Jānis Grīns. Sakšu Morics. Rit 6
— Pāvils Gruzna. Svētlaimīgo sala. Rit 1
— Jēkabs Janševskis. Dzimtene. Rit 1
— K. Jēkabsons. Līga. Drāma. LG 2
— Andrejs Kurcijs. Cīņa ar nezināmo. Rit 7
— Prof. J. A. Ozoliņa «Dziesmu dziesma». Rit 10
— Pāvils Rozīts. Uguns ceļi. Romāns. Ltv 1003
— K. Skalbe. Sarkanās lapas. Rit 5
— Olivereto. Džentlmens ceriņu frakā. Rit 2
— Arveds Švābe. Rit 9, 10
— Jānis Veselis. Rēgi un cilvēki. Stāsti. LG 6
— Edvarts Virza. Poēmas. Rit 1
— Kārļa Zariņa «Roberts», «Sirdsapziņa» u. c. stāsti. Rit 8
Sillers Edg. Apsesdēls. Es un mans. IMM 5
— Viktors Eglīts[te]. Kastaļavots. (1913—1920.) IMM 8
— Dzimtene. Romāns dzīves ainās. Sarakstījis J. Janševskis. Otrs izdevums. IMM 2
— J. Rainis. Dzīve un darbi. Biogrāfija un kopoti raksti I. IMM 10
Švābe Arveds. J. Rainis. Rit 8
— J. Rainis. 1865—1925. JZ 235
[*Tīfentāls K.*] *K. Dziļleja.* Kārļa Ābeles «Ligatūra». DTP
— *K. Dz.* A. Baltpurviņš. Dm 9
— Jāņa Grota «Pavasara ūdeņi». Dzejas. Dm 5
— Jēkabs Janševskis. Dm 4

[*Tīfentāls K.*] *K. Dziļleja.* Ar ušņu duramo. Arī «rakstnieki». (O. Krols. «Dvēseles sāpēs». Rīgā. — Kārlis Rēpss. «Pasakas». Rīgā.) Dm 5
— Kārlis Krūza. Dm 8
— J. Raiņa dzejas mūžs. StrA 211
— J. Raiņa dzejas pamatskaņas. Dm 7
— Tautiskā laikmeta darbinieku piemiņa. (Kr. Valdemārs un Auseklis.) Dm 7
— Teodors Zeiferts. Dm 4
Unams Ž. Haralds Eldgasts. Pa okeānu. Bp 6, JZmg 83
— Haralds Eldgasts. Sudrabotā saule. Romāns. LG 2
— Pētera Ērmaņa «Eduards Treimanis (Zvārgulis) un viņa dzeja». JZmg 34
— Angelika Gailīt. «Ilgas un maldi». Studijas un tēlojumi. IMM 11, LG 6
— Jēkabs Janševskis. Romāns. «Dzimtene». JZmg 59
— Edgars Sūna. Fricis Bārda. Dzīve un dzejnieka persona. LG 5
— Eduards Treimanis-Zvārgulis. Kopoti raksti. Pirmais un otrais sējums. Dzeja. LG 3
— Kārļa Veidenbauma raksti. IMM 11
— Teodors Zeiferts. JZmg 75
U[*pīts*] *A.* Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas 3. daļa. Dm 1
— Sievu kari ar Belcebulu. Annas Brigader komēdija. Dm 3
— Jāņa Ezeriņa «Krāšņatas». Dzejoļi. Dm 6
— Ata Freināta «Vāczemē». Rīgā. Dm 9
— *A. U.* Jāņa Grīna «Sakšu Morics». Vēsturisks stāsts. Dm 7
— Kaudzītes Matīsa «Jaunie Mērnieku laiki», 2. daļa. Dm 5
— Andreja Kurcija «3 × 3 mēnesnīcas». Stāsti. Dm 8
— Patriotiskā drāma. (A. Laiviņa «Jūras gaigaliņa». Stepermaņu Krustiņa «Zemgalieši». Roberta Vizbuļa «Lāčplēsis».) Dm 10
— Latviešu jaunākā literatūra. StLG
— Latvju rakstniecība Krievijā. Dm 10
— *A. U.* J. Raiņa «Dzīve un darbi». Biogrāfija un kopoti raksti. Dm 7
— Ar ušņu duramo. (Par Ž. Unama recenzijām «Latvju Grāmatas» 5. numurā.) Dm 9
— Vasaras raibumi. 2. Dm 7
— Kārļa Veidenbauma raksti R. Egles redakcijā. Dm 8
— Poēmas. — Edvarts Virza. Viktors Eglīts — Barons Maidels. Dm 2
— Teodora Zeiferta «Rakstniecības vēsture». Dm 5
U[*pīts*] *K.* Edgara Ardensa «Svētās Angelikas mats». Romāns. Dz 11
— Pāvils Rozīts. «Uguns ceļi». Romāns. Dz 11
— Arī «proletāriska māksla». (Andreja Upīša «Atraitnes vīrs».) Dz 21
— Edvarts Virza. Poēmas. Dz 11
V. A. Barontēvu pieminot. LV 53
V. V. Rakstnieku vakars Dailes teātrī. Scd 279
V-is J. J. Rainis. Mūza mājās. TlD 20
[*Vecaukums Dāvids*] *Valts Dāvids.* Jāņa Ezeriņa «Krāšņatas». Dzejoļi. Dm 4
— «Lira». Jaunākās dzejas pirmā antoloģija. Dm 3
Veismaņu Jēkabs. Kronvalda Atis Vecpiebalgā. Ltv 1067
Veselis Jānis. Aspazija. Kopoti raksti. RZ 71
— Annas Brigader raksti. RZ 77
— Daiļliteratūra gada laikā. DgGGr 1925. gadam
— Voldemārs Dambergs. Gaitniecības ceļi. Romāns. RZ 96
— Viktora Eglīša «Mācītāja meita». Pd 5
— Esenberģu Jāņa Kopoti raksti. B 18
— Jānis Ezeriņš. LG 2
— Jāņa Grīna «Sakšu Morics». Vēsturisks stāsts. RZ 103

Veselis Jānis. J. Janševskis. Dzimtene. Romāns. Otrs izdevums. LG 1
— J. Janševska «Tie, kas uz ūdens». RZ 102
— Kārlis Krūza. LG 6
— Jura Neikena Raksti. Alfreda Gobas sakārtojums un biogrāfisks ievads. LG 3
— Poruka Jāņa kopoti raksti. RZ 290
— Raiņa drāma. LG 5
— J. Rainis. Dzīve un darbi. Biogrāfija un kopoti raksti. LG 2, RZ 53
— Pāvils Rozīts. Uguns ceļi. Romāns. Pd 21
— Svētnīcā. Dziesmas par mīlestību. Riharda Rudzīša sakopojumā. LG 4
— Biruta Skujniek. Staru spārni pār dūmainu upurtrauku. Dzejoļi. Pd 6
— Olivereto. Džentlmens ceriņu frakā. Dzejoļi. LG 4
— Eduarda Treimaņa-Zvārgulņa Kopoti raksti. B 64
— Edvards Virza. Poēmas. Pd 7
— Zeiboltu Jēkaba «Barons Bunduls». Raibs stāsts. RZ 286
— Zeiboltu Jēkaba «Ūdens burbuļi». Romāns. LG 1
Vidienieks K. Krišjāņa Barona «Atmiņas». Sakopojusi Līna Baron. MNāk 5
— *K. V.* Līgotņu Jēkaba «Krišjānis Barons savā dzīvē un darbā». MNāk 8
Vidiņš Juris. Akuraters. Dienu atspīdumi. LV 81
— *Nikolajs Vilnis.* Aspazijas «Zilā debess». Autobiogrāfija. LV 42
— Anna Brigader. Drebošas sirdis. Stāsti. Rīgā. LV 24
— Ed. Cālīša stāsti: «Partizāņi». «Dzīves tiesības». «Stāstu izlase» I. Dm 1
— Angelikas Gailīt «Ilgas un maldi». Studijas un tēlojumi. Dm 5
— A. Gulbja «Dienvidi» un citi stāsti. Rīgā. Dm 4
— Jaunākā latviešu rakstnieku paaudze. Dm 5
— J. Kunstmanis. «Darba augstā dziesma». LV 218
— Andrejs Kurcijs. Cīņa ar nezināmo. Stāsti. Rīgā. LV 108
— Par pornogrāfiju mūsu mākslā un literatūrā. LV 201
— Pārdabiskais elements latviešu jaunākā literatūrā. Dm 8
— Pāvils Rozīts. «Ugunsceļi». LV 186
— Jānis Veselis. Eņģelis Ufirs. Romāns. Rīgā. LV 80
— *Nikolajs Vilnis.* Jānis Veselis. Vilkači. Stāsts. LV 36
— Lūcijas Zamaič «Ciemā pie tautiešiem». Stāsti. Dm 6
— Lūcijas Zamaič stāsti: «Čigāns un trīs dāmas», «Līvijas dienasgrāmata». Dm 3
Virza Ed. J. Akuratera «Ugunīgie ziedi». Romāns. Aptumšošanās mistērija 5 cēlienos. BrZ 257
— *E. V.* Augusta Baltpurviņa literāriskās darbības 25 gadi. BrZ 254
— Domas par mūsu liriku. BrZ 240
— Jēkabs Janševskis. [40 g. rakstniecības jubileja.] BrZ 59
— *E. V.* Jēkabs Janševskis. Bagātā Čāpiņa dēls. J. Akuraters. Dzīvības sākumi. J. Akuraters. Dienu atspīdumi. BrZ 7
— Kārlis Krūza. [25 gadu literāriskai darbībai.] BrZ 234
— Mūsu mākslas dzīve pagājušā gadā. BrZ 294
— Plūdons. Mūzas mirkļi. Liriskas un episkas dzejas. BrZ 50
— Ed. Sūna. Fr. Bārda. Rediģējis K. Egle. R. Egle. K. Veidenbauma raksti un biogrāfija. BrZ 204
— Teodors Zeiferts. BrZ 76
X. J. Rainis. Mēness meitiņa. Rīgā. TlD 19
Z. E. Viktors Eglīts. Ministera sievas. Drāma. JZmg 27, 29
— Mūsu godalgotie rakstnieki. (P. Rozīts, Edv. Virza, K. Krūza un Plūdonis.) JZmg 62
Z. J. Ausekļa 75 g. dzimšanas diena. LS 210
Zālīte El. Jāņa Veseļa «Eņģelis Ufirs». LG 5

Zālītis Atis. Jaunatnes rakstnieka Valda jubileja. B 217, Pd 34
Zeriņš Kārlis. Jānis Ezeriņš kā cilvēks un rakstnieks. [Atmiņas.] RZ 85
— Linards Laicens. «Mēbelīgā Rīga un pielikumi». Rit 6
— J. Vainovska «Ēdenes dārzs». Rit 7
Zatelles. Jānis Akuraters. LV 21
[Zeiferts] T. Apsīšu Jēkabs. IMM 2
— Augusts Baltpurviņš. IMM 12
— Krišjāņa Barona «Atmiņas». Sakopojusi Līna Baron. Audz 1
— Jānis Ezeriņš. IMM 1
— J. Janševskis. IMM 4
— Kārlis Krūza. IMM 11
— J. Rainis. IMM 10
— Saulieša «Ķēniņš Zauls» (traģēdija). Ltv 1090
— Zeiboltu Jēkabs. IMM 1
Ziemeļnieks J. Vecais Pantenuss, viņa dzīve un darbi. Āronu Matīsa. Rīgā. KVēst 4
— Auseklis — Krogzemju Mikus. [1850. — 18. IX 1925.] JZ 209
— *J. Z.* Marģers Tanks [M. Avots]. «Kad rītdienu taisa». Dzejas. Rīgā. JZ 4
— Anna Brigadere. «Drebošas sirdis». Stāsti. IMM 6
— Haralds Eldgasts. Pie zilā bezdibeņa. Mirstošais gulbis. Uz Venus altāra. LG 3
— *J. Z.* «Pavasara ūdeņi». Jāņa Grota dzejas. Rīgā. JZ 67
— Jēkaba Janševska jubileja. JZ 60
— Juris Alunāns — biogrāfija. [Līgotņu Jēkaba sarakstīta] un rakstu izlase. KVēst 3
— Māteru Juris. «Kopoti raksti». I, II, III un IV sējums. Rīgā. KVēst 1
— Rakstnieku vakars. (30. X 25.) JZ 246
— Kārlis Skalbe. «Pasaka par vecāko dēlu» un citas. Rīgā. LG 2
— Dullais Dauka. Sudrabu Edža. Grāmata skolai un mājai Nr. 47. Rīgā. KVēst 4
— *J. Z.* «Poēmas». Edvarts Virza. Rīgā. JZ 12
— Valdis — Valdemārs Zālīts. JZ 216
— Teodora Zeiferta jubilejas svinības. JZ 77
«Zociāldemokrāts», red. Raiņa biogrāfija. Scd 203, 205
— «Tu vari mūs šķelt, tu vari mūs lauzt — mēs sniegsim tāles, kur saule aust.» (Par Raini un Aspaziju.) Scd 81
— Teodors Zeiferts. Scd 76
Zolo. Atziņas. Latvju rakstnieku autobiogrāfijas. K. Egles sakārtojums un biobibliogrāfija. JZmg 69

1925

RAKSTI CITTAUTU VALODĀS
(Ārzemju izdevumi)

Abens Kārlis. [Apcerējums par *K. Skalbi.*] Žurn. *«Vikerkaar»* (igauņu), 4
Bruni Armasands. [Par Latvijas kulturālo dzīvi.] Itāliešu laikrakstos, aug
Dambergs V. [Apc. par Viktoru Eglīti.] Igauņu žurn. *«Looming».*
Goba A. [Apc. par latvju preses attīstību.] Igauņu žurn. *«Oitsitulned»,* 4. grām.
Graham Stephen. In Riga, The Capiteal of The Letts. Krāj. *«Country Life», vol.* VI, 1455

Grosbergs Oskars. [Par Rīgas teātriem.] *«Berliner Börsen-Zeitung»*, sept. sāk.

Jaņševskis J. «Dzimtene». *Rec.: «Berliner Börsen-Zeitung».*

Latvijai veltīts speciālnumurs. Čehosl. jaunatn. žurn. *«Mešičnik dorostu červeneho kreže»*, janv.

Liepiņš A. Priekšlasījums par Latviju un latv. kultūru Bāzeles skolot. sapulcē. Atref. Šveices laikr. *«National Zeitung»*, 143, u. c. laikr.

— Priekšlas. «Latvija un latvieši» Botāniskā instit., Bāzelē, 1925. g. 25. V. Atref. *«Baseler Nachrichten»*, 143, *«National Zeitung»*, 239

— Priekšl. par Latviju un latviešiem Bernes ģeogr. b-bā, 1925. g. 18. dec. Atref. *«Neue Berner Zeitung»*, 302, *«Der Bund»*, 544, žurn. *«Der Schweizer Geograf»*, [1926]

Ļūļe A. B. Latvia. (Guiding Facts and Hinto for Travelers.) [1925.] [Pievienota biogr. par latv. autoriem, darbu tulk. angļu val. un rakstiem par Latviju un latviešiem angļu val.]

[Par *A. Gulbja* izd. sēr. *«Lettische Literatur».*] *Rec.: Dr. H. Heršelmans — «Vossische Zeitung»*, 28. jūn.

[Par *A. Gulbja* izd. sēr. *«Lettische Literatur»* un antol. *«Lettische Lyrik».*] *Rec.: Dr. Ervins Straniks — «Neues Wiener Journal».*

[Par *J. Raini* sakarā ar viņa 60. dzimšanas dienu.] *«Postimees»*, 243, 246

[Par latv. literatūru un mākslu.] Šveices laikr. *«National Zeitung»*, 144

Parseval Pierre. La participation de la Lettonie a' l'Exposition internationale des arts dekoratifs. Žurn. *«La Revue Moderne illustree des Arts et de la Vie»*, 25

Pukitss M. [Sakarā ar *Kr. Valdemāra* 100. dzimšanas dienu.] *«Postimees»*, 314, 330

Rainis J. Jāzeps un viņa brāļi (angļu tulk.). *Rec.: Džerolds Valters.* «Lielais reālists». Žurn. *«The Bookman».*

Shamelhant Dr. (Holandes prof.) *De Völkeren van Europa en de Strijd der Nationaliteten» I Deel.* Amsterdama, 1925. [Par Latviju, no 243.—316. lpp.]

Vecozols Jūlijs. L' influence litteraine de la France a l'etranger. [Par franču rakstnieku iespaidu uz latv. rakstniecību.] Laikr. *«Les nouvelles litteraires».*

1926

ATSEVIŠĶI IZDEVUMI

Ducmanis K. Lettland föhr och nu. [Latvija senāk un tagad. Zviedru valodā.] Stokholmā [1926]. 350 lpp. *Rec.: Švābe Arveds* — JŽ 137

Goba Alfreds. Juris Neikens. Dzīve un darbs. (Ar Neikena ģīm.) R., 1926. A. Jesens. 72 lpp.

Klaustiņš R[oberts]. «Mērnieku laiki» kā sadzīves romāns. Estētisks un kultūrvēsturisks apcerējums. (Ar R. un M. Kaudzīšu ģīmetni.) 2., pārstrādāts izd. R., 1926. Rīg. Latv. Biedr. Derīgu Grāmatu Noda|a. 144 lpp. [3050 eks.] *Rec.: Bērziņš L.* — LG 1927, 2

Krieviņš Edgars. Aus dem lettischen Geistesleben. Žurn. *«Deutsches Magazin».* Atsev. izd. 1926., 8 lpp.

Prande Alberts. Latvju rakstniecība portrejās. Literāriskās da|as līdzstrādnieki: A[ntons] Birkerts, E. Ego, P[ēteris] Ērmanis, A[lfreds] Goba, J[ānis] Misiņš, J[ēkabs] Poruks un J[ānis] Siliņš. Ar 1228 attēliem. R., 1926. «Leta». 520 lpp. [6000 eks., no kuriem 500 uz krīta papīra.] *Rec.: Blanks E.* — ZB 126; *Egle K.* — LG 6; *Grosbergs O.* — RRnd 115;

Kroders R. — Pd 78; *Līgotņu Jēkabs* — IŽ 10; *Švābe A.* — JZ 90; *Unams Ž.* — BrT 8; *Upīts A.* — Dm 7

Virza Ed. La Littérature Lettone depuis L'époque du Réveil National. Riga [1926]. *Edité par la Section de la Presse du Ministère des Affaires Etrangères. Impr. René Berger, Braine-L'Alleud.* 54 lpp.

RAKSTI LAIKRAKSTOS, ŽURNĀLOS U. C.

-es- Matthias Kaudsit. [Matīss Kaudzīte.] RRnd 254
-vs. Dzejnieks J. Rainis Nobeļa prēmijas kandidāts? Pd 54
Ābele Kārlis. Pavadvārds «Ligatūrai». DT VI
Akl. Jūlijs Vecozols. «Dzidra». JZ 289
Akmens J. J. Janševska «Dzimtene». 4.—6. sēj. LG 3
— Saulietis [Plikauss A.] Rit 6, 7/9
— Švābe Arveds. Darbs. Romāns. Otrais iespiedums. LG 1
Akuraters J. Mūsu dramatiskā rakstniecība pēdējos gados. Rit 6
Anševics E. J. Akuratera «Ugunīgie ziedi». IMM 12
— Viktors Eglīts. Nenovēršamie likteņi. IMM 12
— Linards Laicens. Skaistā Itālija. IMM 8
— K. Dziļleja [Tīfentāls]. Seklais laiks. IMM 8
Apeļs M. J. Pabērzs. Rūzes un ērkšķi. IMM 5/6
— J. Silkāna «Iznīcība». Dzejuliši. Ltg 5
Āre Jānis. Atmiņas par Poruku Jāni. RZ 141, 142, 148
Ārons M. Jūlija Dievkociņa piemiņai. LG 1
Atspulgs P. Fr. Bārda. *Vita somnium.* LS 59
Avens A. Antona Austriņa literāriskās darbības sākums. JZ 29
B. A. Jānis Akuraters, 1876—1926. Ltv 1285
— Antons Austriņš, 1901—1926. Ltv 1304
— Jūlijs Dievkociņš. Ltv 1311
B-g L. — Л. Б-г. Матис Каудзит. [Matīss Kaudzīte.] Sl 324
Baumanis Arturs. Pēteris Ērmanis. «Es visur dzīvību redzu». Dzejas. Ltv 1302
— Ādolfs Erss. Latgales stāsti. LG 5
— Jāņa Jaunsudrabiņa «Ziema». Stāsts. LG 3
— Andrejs Kurcijs. Cīņā ar nezināmo. LG 4
— Pērsietis, 1901—1926. Ltv 1344
— Poruka nozīme. Ltv 1413
— Kārlis Students. Vasara laivā. LG 6
— J. Sudrabkalns. Spārnotā Armāda. Dzejas. LG 4
[*Belkovskis S.*] *E. Eg.* V. Eglīša «Kastaļavots». Dm 1
— Andreja Kurcija «Utopija», «Barbars Parīzē». Dm 2
— «Jānis Asars dzīvē un darbā». K. Dziļlejas biogr. krit. apcerējums. Dm 6
— Tirzmaliete. Meitenes stāsts. IMM 1
— Andreja Upīša Kopoti raksti. I, II, III s. Dm 9
— Andrejs Upīts. Pa Lauča pēdām. Stāsts. Ilustrējis A. Vinegrs. LG 5
— Andreja Upīša «Zīda tīklā». Dm 3
Bergmanis E., inž.-tehn. Haralds Eldgasts un mūsu tehniskais laikmets. KV 185
Bērziņš Arturs. Pēdējā tikšanās ar Rūdolfu Blaumani. JZ 229, 230
— Kaudzītes Matīss miris. JZ 253
Bērziņš L., doc. Dziesminieka Kārļa Hūgenbergera piemiņai. IŽ 5
— Plūdons. Latvju literatūras vēsture vidusskolām. II daļa. IMM 4
[*Bērziņš Rih.*] *Rihards Valdess.* J. Janševskis. Dzimtene. IŽ 1

Birkerts A. Rūdolfs Blaumanis un Viktora fon Andrejanova ģimene. IMM 8, 9
— Vilhelms Šteineks cīņā par latvju tautu un latvietību. IŽ 2
B[lanks] E. J. Janševska «Dzimtene», I—VI d. ZB 1
Blanks E. A. Prande. Latvju rakstniecība portrejās. ZB 126
Blaumanis Rūdolfs. Pašraksturojums. TV 9
Blaus P[ēteris]. Kaudzītes Matīss miris. SigZ 24
Bračs Augusts. Viktors Eglīts. Nenovēršamie likteņi. Rit 6
— Ādolfs Erss. Latgales stāsti. Rit 7/9
— Kārļa Ieviņa «Guntis un Daila». Rit 7/9
— Linarda Laicena «Skaistā Itālija». Rit 5
— Pāvils Rozīts. Krāces. Rit 1
Brants A. Pie Jāņa Asara kapa. LDV 14
Brant Lilija. Ziedoņu Ieva. Zlt 2
Briedis Augusts. Mūžu auzdami, gadi, redz, spārnotām kājām kā skrien... (Pēteris Blaus.) BrZ 221
Būcen Lidija. Jūlijs Dievkociņš. LS 249, 252
Buclers M. Kalnakaibēnos pie Kaudzītes Matīsa. JZ 262
Cālītis Ed. J. Janševska «Dzimtene». BrZ 94
«Cīņas» red. Bumba, no kuras smird uz visām pusēm. [Scd. Br. Kalniņa, F. Cielēna u. c. meņševiku līderu darbība.] Cņ 73, V
— Komunistu apkarošana kā valstiskuma mēraukla. [J. Akuratera u. c. «gan konservatīvu, gan demokrātisku» rakstnieku darbos.] Cņ 73, V
— Veco un vienmēr jauno uzdevumu priekšā. [Meņševistiskās preses — «Lauku Darbs» un «Laukstrādnieka» reakcionārā nostāja.] Cņ 72, II—III
Dambergs Valdemārs. Antons Austriņš. Rit 2—5
— Viktors Eglīts. Nenovēršamie likteņi. RZ 6
— Ādolfa Ersa «Latgales stāsti». Nd 29
— K. Jēkabsons. «Jautri laudis». RZ 74
— A. Mežsēts. «Liliju ezers». BrZ 43
— Valdis (Voldemārs Zālītis). Rit 1
— Kārļa Zariņa «Noslēpumi». RZ 41
— Zeltmatis. «Nolādējums». RZ 78
Dauge Aleksandrs. Eduards Veidenbaums. DKultC II, 205. lpp.
Dds. Ādolfs Erss. Latgales stāsti. Ltv 1353
Deisons R. Ciemā pie jaunības rakstnieka Birznieka-Upīša. JZ 35
E. Haralds Eldgasts. *Der Venusaltar* [Uz Venus altāra]. *Dramatischen Studie in fünf Episoden und einen Epilog. Aus dem Lettischen übertragen von Elisabeth Goercke.* LG 3
E. J. Antons. IMM 4
E. K. Induļa teikas dramatizējums (Zeltmata). VB 34
Egle K. J. Akuraters. Kopoti raksti. I—X sēj. LG 3
— Haralds Eldgasts. LG 4
E[gle] K. A. Goba. Latviešu rakstnieki. Biogrāfijas un darbu apskati. Ievads rakstniecības vēsturē pamatskolām. LG 3
— Kaudzītes Matīsa pavadīšana Vecpiebalgā. LG 6
Egle Kārlis. Alberts Prande. Latvju rakstniecība portrejās. LG 6
— Arveds Smilga. LG 6
— Rakstnieks un audzinātājs Valdis (Voldemārs Zālītis). LG 1
Eglīts V. Roberta Bērziņa «Vecmāmuļas pasakas». BrT 72
— Haralda Eldgasta piemiņai. RHE 76. lpp
— *V. Eg.* Edgars Ardenss. «Ap liesmu auļojošie». BrT 61
— J. Krūma romāns «Mīla». BrT 39
— Sievietes latvju literatūrā. Zlt 4
Eldgasts Haralds. Manas dzīves siluets. RHE 3. lpp.
— Mūsu literatūras nākotne apdraudēta. KV 135

Eliass Kārlis. Jānis Akuraters. LK 18
— *K. El.* Aspazija. Trejkrāsaina saule. LK 257
— Antons Austriņš. LK 29
— Augusta Brača «Pasaku un stāstu izlase». LK 42
— *K. El.* Aleksandrs Grīns. Septiņi un viens. LK 240
— Rakstnieces jubileja. (Ivande Kaija.) LK 230
— Jānis Kairēns. Kontrasts. LK 228
— Tautas rakstnieka nāve. (Kaudzītes Matīss.) LK 254
— K. Skalbe. Manu bērnības dienu mēnesis. LK 293
— *K. El.* Reinholds Sotaks. Pagānu zemē. LK 280
— Kārļa Strāla «Dieviņa ļaudis». LK 42
— Arv. Švābe. Darbs. LK 47
— *K. El.* Valda «Juris Brasa». LK 234
— Teodors. Saulrieti. LK 107
— *K. El.* Vitolds Zībelis. Dzintara gredzens. LK 19
Er. E. Kā dzīvo sīrmais tautas darbinieks Kaudzītes Matīss. JR 3
«The Era» red. un «The Stage» red. Angļi par (Raiņa) «Jāzeps un viņa brāļi». TV 5
Erhards E. Kaudzītes Matīss †. AizV 9
Ermanis P. Apsīšu Jēkabs. Raksti, I, II, III, IV sējums. LG 2
— Pēteris Blaus. LG 5
— Pagājušās sezonas lugas. (1. Annas Brigader «Lielais loms»; 2. Jūlija Pētersona «Diplomāti»; 3. Anša Gulbja «Ērika Jonass»; 4. Andreja Upīša «Atraitnes vīrs»; 5. Valda Grēviņa «Princis un ubaga zēns»; 6. Linduļa «Vecais Gaigals».) LG 5
— Kārļa Ieviņa stāsti: «Guntis un Daila», «Sievietes meklēšana». LG 3
— Jānis Jaunsudrabiņš. Literārisks raksturojums. JaunsR 1
— Ivande Kaija. LG 6
— Jaunie dzejnieki: 1) Jānis Kairēns, Kontrasti; 2) Vitolds Zībelis, Dzintara gredzens; 3) R. Vilnis, Sapnis par novakara draugu; 4) Jānis Spriņģis, Degošie kuģi u. c. LG 4
— Līgotņu Jēkabs. Kopoti raksti. Ceturtais sējums. Stāsti. LG 5
— Fridrihs Mālberģis. Raksti. LG 3
— Andrievs Niedra. Kopoti raksti. LG 2, 6
— Andrejs Pumpurs. Raksti. Dzīvi un darbus apcerējis R. Klaustiņš. Trešais izdevums. LG 5
— K. Dziļleja. Sejas. Dzejas. LG 2
— Valdis. Juris Brasa, gāršas dēls un mantinieks. Romāns. Ilustrējusi Irma Zālīte. LG 5
— Zeiboltu Jēkaba stāsti. Barons Bunduls. LG 3
— Teodors. Saulrieti. Divdesmit piecu gadu atstari. 1900.—1925. g. LG 5
— Zeltmatis. Šķēpu lilijas. Sakopoti sacerējumi IV. LG 3
Fa. Viktora Eglīša «Nenovēršamie likteņi». Dm 3
— Viktora Eglīša «Tilti un pārigājēji». Dm 10
— A. Gulbja «Fantastu mantojums». Dm 5
Fr. Kārlis Kraujiņš-Rožmīlis. LG 1
Freinbergs Kārlis. Jāzeps un viņa brāļi. J. Raiņa traģēdija piecos cēlienos. KV 185—190
Fridenbergs Andrejs. Vikingu gars. [Par Haraldu Eldgastu.] RHE 84. lpp.
G. A. Tirzmaliete. Ltv 1417
G. G. Pēteris Blaus. Pd 83
Gadalin V. В. Гадалин. Несколько слов о латышской литературе. NN 21
[Gersons A.] A. V. Ludv. Bērziņš. Nevācu Opics. JT 4
Goba A. Jānis Akuraters. LG 2
— Jāņa Akuratera kopoti raksti. 10. sējums. IZ 6

Goba A. Antons Austriņš. IŽ 2
— Valdemārs Dambergs. Gaitniecības ceļi. II sējums. LG 1
— Valdemārs Dambergs. «Klusais karnevāls». IŽ 10
— Augusts Deglavs Rīgā. IMM 5/6
— Viktors Eglītis. Nenovēršamie likteņi. IŽ 2
— Viktors Eglītis. Tilti un pārigājēji. IMM 12, IŽ 11
— Haraldš Eldgasts. IŽ 9
— Pēteris Ērmanis. Es visur dzīvību redzu. IŽ 2, RZ 113
— Kārļa Ieviņa «Grēcīgie svētceļnieki» un citas noveles. IMM 12
— Kārlis Ieviņš. Sievietes meklēšana. IMM 5/6
— Jaunākais un vērtīgākais daiļliteratūrā. LīdK
— Jaunākās dzejnieces. S 5
— Kara laika atskaņas latviešu rakstniecībā. PVg
— Kaudzītes Matīss. IŽ 12
— Krievijas latviešu rakstniecība. IŽ 10
— Kurp iet mūsu rakstniecība? IŽ 6
— Latviešu rakstniecība pēdējā gadā. [1. sept. 1924. — 1. sept. 1925. g.] ZGG
— Latvju rakstnieces. S 3
— Vecais Lautenbahs-Jūsmiņš. IŽ 8
— Teodors Lejas-Krūmiņš. LG 3
— Juris Neikens. JT 4
— Juris Neikens un latvju zemnieka eposs. IŽ 4
— Juris Neikens un mūsu dienas. IMM 4
— Leons Paegle. IŽ 3
— Leons Paegle. Izpostītie. Romāns. LG 6
— Pērsieša reālisms. Dm 4, 5
— Poruka domas par latviešu rakstniekiem. IŽ 11
— Andreja Pumpura Raksti, I un II sēj. IŽ 2
— Rakstnieks un lasītājs. LG 6
— Pāvils Rozītis. Krāces. RZ 113
— J. Sudrabkalns. «Spārnotā Armāda». IŽ 6
— Sudrabu Edžus kopoti raksti. I, II un III grām. IMM 8
— Sudrabu Edžus. Izmeklētas poēmas. Līgotņu Jēkaba redakcijā. LG 6
— Arveds Švābe. Darbs. IŽ 8
— Lūcija Zamaič. S 1
— Kārlis Zariņš. «Gluži veltīga varonība.» IŽ 12
— Kārlis Zariņš. Noslēpumi. IŽ 8
— Zeiboltu Jēkaba «Barons Bunduls». IMM 5/6
— Zeiboltu Jēkabs. «Rūsa». IŽ 11
Gothard-Bergkind Zelma. Atmiņas par Haraldu Eldgastu. RHE 89. lpp.
Grāmatnieks K. Haraldš Eldgasts. KV 183a
Grīnbergs O. Leona Paegles piemiņai. KultSv
Grīnups P. Kaudzītes Matīss. Ltb 12
[*Grosbergs Oskars*] *O. G-g. Georg Neiken.* RRnd 85
— Alberts Prande. Latvju rakstniecība portrejās. RRnd 115
Grots Jānis. Pie «Gaigaļu dzimtas» autora. (Lindulis.) Scd 267
Gruenups P. Kaudzītes Matīss. Ltb 12
Gulbis A. «Ērika Jonass», A. Gulbja. TV 7
Guščik Vl. Вл. Гущик. Александр Куприн. Sl 196
Homo Novus. «Dzimtene» (Jēkaba Janševska romāns). KV 38
Ints. Juris Neikens. LK 75
— Tautas dzejnieks Jānis Ruģēns. LK 204
Jakobsons V. Par mūsu dramatisko literatūru. KV 20
Jānelsītis Rob. Kaspars Biezbārdis. Ltv 1481

Jāņelsītis Rob. Pēteris Blaus. Ltv 1496
— Ivande Kaija. Ltv 1504
— Arveds Smilga. Ltv 1454
— Ciemā pie Edvarda Treimaņa. Ltv 1487
J[ansons] Fr. L. Bērziņa «Brencis». NSp 4
— R. Dievkociņa [R. Laiviņa] «Ziemas svētku ceļojums». NSp 6
— Jūlijs Sīlis. «Saulainā pēcpusdiena». NSp 3
— Andreja Upīša «Pa Lauča pēdām». NSp 10
— [Zālītis V.] Valdis. «Staburaga bērni». NSp 2
Jansons J. A. Latviešu skatu lugas sākumi — kāzas un rotaļas. RKr
Janševskis Jēkabs. Kaudzītes Matīss. KV 257
J[anševskis Jēkabs]. Kaudzītes Matīss. VV 254
«Jaunākās Ziņas», red. Andreja Upīša «Pa varavīksnas tiltu». JZ 280
[Jēgers Georgs Haralds] J. Mednieks. Haralda Eldgasta pēdējie gadi. RHE 91. lpp.
K. Kreisā literatūra. KolD
K. P. Jurevicu Jēkaba «Kad skaidrs dzims rīts». KrzB 4
Kalniņ Marija. Haraldu Eldgastu izvadot. RHE 97. lpp.
Kraujiņš Kārlis. Antons Austriņš. Dzīves burvība. Dzejas. LG 1
— Antons Austriņš Pēterpilī. Ltv 1304
— Klusuma gavilnieks. Antona Austriņa 25 gadu darbības mets. LG 1
— Jēkabs Jansons. Harlekina vēstules. LG 1
— Jautrās mūzas. Humoristiski satīriskas dzejas antoloģija, sakopojis Kuri-Beri [Valdmanis]. LG 3
Kroders Roberts. Latvju rakstniecība portrejās. A. Prande. Pd 78
Krūmiņš Jūlijs. Leons Paegle †. Rit 3
«Kurzemes Vārds», red. Kaudzītes Matīss †. KV 253
Ķeniņš A. Kaudzītes Matīss miris. AI 11
Ķikuts Pēteris. Aspazija. Trejkrāsaina saule. Dzejas. LG 6
— Ekspresionisms latvju literatūrā. Rit 3
— Klasicisms vai konstruktivisms? Rit 6
— *P. Ķik.* Jēkaba Krūma «Mīla». Dm 10
— Leona Paegles «Izpostītie». Dm 8
— J. Rainis. Mēness meitiņa. Novele no Dagdas skiču burtnīcas. LG 5
— Rakstnieku vakars. Scd 248
— *P. Ķik.* K. Dziļlejas [Tīfentāla] grāmatas. (1. «Sejas». Dzejoļi. 2. «Seklais laiks». Stāsti.) Dm 4
— Andrejs Upīts. «Kailā dzīvība». JZ 295
Ķipers J. Laikmeta dzeja. KolD
L. Augusta Deglava «Rīga». Dm 6
— Kārļa Studenta «Nelūgtos ciemos». Dm 1
Laicens Linards. Leona Paegles rakstnieka darbs. JVn 3
[Laiviņš R.] R. Dievkociņš. Haralds Eldgasts. «Āgarta». LS 201
— Lindulis. «Vecais Gaigals». LS 213
— Emīlijas Prūsas «Dzejnieks Sienāzis». LS 71
— P. Rozīša «Jaunsaimnieks». LS 204
— Jānis Veselis. «Vilkači». LS 213
Lapiņš J. Pēteris Bērziņš. BrT 20
«Latvis», red. I. Miķelsons — Haralds Eldgasts. Ltv 1458
— Kaudzītes Matīss †. Ltv 1528
«Latvju Grāmata», red. Pērsietis. [K. Zemīts.] LG 2
— Jānis Ruģēns. LG 5
Lauku skolotājs. Mūsu modernā literatūra. B 78
Lautenbahs J., prof. Raiņa «Spēlēju, dancoju». BrZ 208
— Stērstu Andrejs. IMM 7

Līgotņu Jēkabs. Antons Birkerts. IŽ 4
— Uz dailes un zinātnes pili! (Antona Birkerta 50. dzimšanas dienas atcerei.) JT 4
— Dzīves ceļos. Birznieka-Upīša stāsti un tēlojumi. JT 9
— Birznieka-Upīša «Mazo gaitas». JT 7
— Birznieka-Upīša «Vecā liepa». JT 10
— Rūdolfa Blaumaņa Kopoti raksti. LG 1
— Jēkabs Dravnieks pussimts gadu rakstniecības druvā. JT 2
— Jaunie «Mērnieku laiki». III d. (Kaudzītes Matīsa.) JT 6
— Mūsu bērnu un jaunības literatūra. MB
— Jaunatnes literatūra. Saulieša [A. Plikauša] raksti. JT 6
— «Egļu ēnā». A. Saulieša [Plikauša] fragments no dramatiskā tēlojuma «Pret ziemeļiem». JT 10
— A. Saulieša [Plikauša] «Nabaga princis un daiļā». JT 10
— Labsirdīgais, kādam tam nevajag būt. (Sakarā ar A. Saulieša traģikomēdiju «Nepilnīgais».) JT 11
— Kāds kapitāldarbs mūsu rakstniecības vēsturē. (Alberta Prandes «Latvju rakstniecība portrejās».) IŽ 10
— Andreja Pumpura raksti, I un II daļa. JT 9
— J. Rainis. Dzīve un darbi. JT 1
— Rainis kā domātājs. A. Birkerta monogrāfija. JT 4
— Tāli ceļi. (A. Upīša.) JT 7
— Krišjāņa Valdemāra «300 stāsti, smieklu stāstiņi etc. un mīklas». JT 1
Liepiņš Olģerts. Aspazija. «Trejkrāsaina saule». Ltv 1527
— Birznieku Sofija. «Saule un sirds». Ltv 1527
— Viktors Eglīts. «Tilti un pārigājēji». Ltv 1527
— Garu izsaucēji literatūrā. Ltv 1445
— Aleksandrs Grīns. «Septiņi un viens». Ltv 1527
— A. Gulbja dramatiskā literatūra. Ltv 1562
— Kārlis Ieviņš. «Mežrozītes mīlestība». Ltv 1521
— Kaudzītes Matīsu pieminot. Ltv 1530
— A. Mežsēts. «Liliju ezers». Ltv 1527
— Dažas līnijas Poruka darbos. Ltv 1413
— Jāņa Sudrabkalna «Spārnotā Armāda». Ltv 1387
— Domas par Andreja Upīša traģēdiju («Mirabo»). Ltv 1340
— Kārlis Zariņš. «Gluži veltīga varonība». Ltv 1521
Lūkina E. Kaudzītes Matīss miris. VB 45
M. A. Rakstniece Ivande Kaija. [Antonija Lūkina.] BrZ 230
Madernieks Jūlijs. Aizgājušā drauga [Haralda Eldgasta] atmiņās. RHE 81. lpp.
Mauriņu Zenta. J. Akuraters. Elēģiski momenti. Lirika. LG 2
— L. Bērziņš. Brencis. Jaunu dienu atmiņas, jauniem draugiem veltītas. Ltv 1364
— Haralds Eldgasts. RHE 86. lpp.
— Pēteris Ērmanis. Es visur dzīvību redzu. Dzejas. LG 2
— Jānis Ezeriņš. [1891—1924.] (Krāšņatas, Leijerkaste, Dziesminieks un veļņs.) DGG
— Mīlas problēma (Sudrabkalna, Ērmaņa un Rudzīša dzejā). DgGGr 1926. gadam
— Jānis Veselis. Vilkači. Stāsti. LG 3
Md. J. Kaudzītes Matīsa «Jaunie Mērnieku laiki». Pirmā daļa. KV 144
— Gaujas dziedonis. Edvarda Treimaņa-Zvārguļa Kop. raksti. KV 138
Mednis Edvins. «Masku deja». Ed. Medņa. TV 6
Mežraups V. Jūlija Dievkociņa piemiņai. BIG 2
— Sirdsšķīstie raksturi Poruku Jāņa rakstos. LS 102, 107

Misiņš J. Marija Pēkšēna — tautiskā laikmeta rakstniece. RKr
Moreins. Mūsu modernā literatūra. B 90
Niedra [Ida] Aida. Viktors Eglīts. Kasta|avots. Dzejas. LG 4
[Ozoliņš] Jānis-Andrejs. L. Bērziņa «Brencis». IMM 2, S 3
— Kārļa Ieviņa «Guntis un Daila». Sti 3, 9
— Jēkabs Janševskis. Dzimtene. IMM 4
Pilsētniek-Grāve E. Fricis Bārda. RPV II, 94. lpp.
Plāķis J. Plūdons. Latvju literatūras vēsture, II d. IMM 5/6
Priedīts P. Haralds Eldgasts. KV 183
— Kā Haralds Eldgasts pārnāca uz Liepāju. KV 189, 190
Pro. Jāņa Jaunsudrabiņa Kopoti raksti I. JZ 291
Ramizars P. Atmiņas par Kaudzītes Matīsu. BrT 49, 55
R-cis. Daži paskaidrojumi par Kompartijas taktiku. [Arī norādījumi revolucionārai propagandai.] Cņ 72, II—III
Reiznieks Vold. Poruks kā latvju īpatnības izteicējs. BrZ 35
R[īgas] C[entrāl] c[ietuma] politiskie ieslodzītie. Marta Mende (Nora Vilnis). [Nekrologs.] Cņ 73, V
«Rig. Rund.», red. Harald Eldgast. RRna 183
Ruditis A. Kaudzītes Matīss pēdējā gaitā. MNāk 23
Rudzītis Rihards. Dr. H. Budulis. Poruka dvēseles noskaņas krēslainās dienās. [Otrs izdevums.] LG 2
Rūman-Ķeniņ Anna. Mani biogrāfiskie dati. Zlt 2
[Runcis E.] Arnis. Jānis Akuraters. IŽ 1
Rupeiks A. Haralds Eldgasts. KV 183
R[upeiks] A. Haralds Eldgasts kā publicists. KV 184
S. A. Ko vēlas karātavu tīkotāji. [«Latvis» u. c. reakcionārā buržuāz. prese.] Cņ 73, V
— Ļautiņi, glābiet! [Meņševistiskā un buržuāz. nacionālistiskā prese salīdzinājumā ar agrāko reakcionāro Fr. Veinberga «Rīgas Avīzi».] Cņ 75, VIII
Sakārnis O. Juris Neikens. JDr 5, LS 75, Ltv 1359, SoR 15, Stud 24, 25
Sams M. Kaudzītes Matīss savā 78. dzimšanas dienā. JZ 183
— Kad sēro Kaibēnu apses... Kaudzītes Matīsa piemiņai. JZ 257
Saulīts V. V. Vītoliņš. «Viens mūžs». BrT 20
«Siguldas Ziņas», red. Blaua tēva jubileja. SigZ 20
Silis Jūlijs. Birznieka-Upīša jaunatnes un bērnu grāmatas. LG 2
— Jaunības un bērnu literatūras krājumi. LG 2
«Sieviete», red. Jūlija Pētersona «Diplomāti». S 3
Skalbe K. Jānis Akuraters. JZ 9
— Antons Austriņš. JZ 12
Sproģis J. Antons Austriņš. [25 gadu darbības jubileja.] JZmg 12
Spt. Annas Brigader «Dievišķā seja». JZ 247
— Annas Brigader jaunā bērnu luga («Lolitas brīnumputns»). JZ 257
— [Plikauss] A. Saulieša jaunā luga «Nepilnīgais». JZ 197
Spt. A. J. Akuraters. «Apvienosimies». JZ 273
— Lielais loms. Annas Brigader. JZ 12
— Augusta Deglava «Rīga». Otrā d. JZ 9
— Krāces. Pāvila Rozīša stāsti. JZ 23
— Darbs. Arveda Švābes romāns. JZ 18
— Arveda Švābes «Vārds». JZ 284
— Rūsa. Zeiboltu Jēkaba stāsts. JZ 58
Stīga Arvīds. Roberts Vizbulis. «Virķēni». JZeme 4
Stirājs Arveds. Fricis Bārda. Edgara Sūnas apcerējums. Pd 54
— Kārlis Jēkabsons. Jautri ļaudis. Pd 74
— A. Sauliets [Plikauss]. Jaunatnes literatūra Nr. 19 — Nr. 80 Pd 56

Stirājs Arveds. Kārļa Veidenbauma raksti. Pd 54
Straubergs K. Domas par mūsu literatūru. BrZ 39, 50
Stučka P. Pēdējais s-d. partijas kongress [un meņševistisko publicistu Fr. Mendera, Kl. Kalniņas u. c. nostāja]. Cņ 73, V
Sudrabkalns Jānis. Voldemārs Dambergs. «Neticīgā Kolumbīne». IŽ 4
— Ādolfs Erss. Latgales stāsti. JZ 155
— Ansis Gulbis. «Ērika Jonass». IŽ 4
— K. Skalbe. Mūsu bērnības dienu pasakas. JZ 291
Süna Edgars. J. Akuratera «Aptumšošanās». Rit 2
— Aspazija. «Boass un Rute». Rit 2
— Anna Brigader. Lielais loms. Rit 1
— Prof. Dr. med. H. Buduļa «Poruka dvēseles noskaņas krēslainās dienās». Rit 4
— Valdemārs Dambergs. Klusais karnevāls. Dzejas. LG 2
— H. Dorbe. Splīns. Rit 1
— Ādolfs Erss. Rit 6, 7/9
— Aleksandrs Grīns. Septiņi un viens. Stāsti. LG 6
— Andrejs Kurcijs [Kuršinskis]. Barbars Parīzē. Dzejas. LG 3
— Andrejs Kurcijs [Kuršinskis]. Mēnesnīcas. Rit 3
— Andrejs Kurcijs [Kuršinskis]. Utopija. Dzejas. LG 3
— Linards Laicens. Rit 4, 5
— Dažas raksturīgas lugas: 1) Leona Paegles «Zemes sāls»; 2) A. Ozoliņa «Vecpuišu nodoklis»; 3) Jēpa-Baldzēna «Uguns rotaļa»; 4) Burtnieka Andra [J. A. Ozoliņa] «Pazudušā dēla pārnākšana», «Šaha partija pie Baltā torņa». LG 4
— A. Saulietis. Inteliģenti. Rit 1
— Pāvils Rozītis. Rit 2
— Pāvils Rozītis. Krāces. LG 1
— Jānis Sudrabkalns. Rit 3
— K. Dziļleja. Seklais laiks. Rit 2
— Andrejs Upīts. Kopoti raksti. LG 3
— Dažas jaunākās lugas: 1) Andreja Upīša «Mirabo»; 2) Zeltmata «Mērnieku laiki Slātavā»; 3) J. Vainovska-Sukubura «Kāzu dāvanas»; 4) Annas Brigader «Sprīdītis» u. c. LG 6
— Vilnis. «Sapnis par novakara draugu». Rit 1
— Edvarts Virza. Rit 1
— Zībeļa «Dzintara gredzens». Rit 1
Susejs V. Myužibas skaņas. Tomasa Selicka dzejas. LtgV 44
Sviestiņš J. Tirzmaliete un viņas rakstu nozīme. JDr 6, 7, 9, 11, 12
S. J. Mācītāja Neikena piemiņas svētki (25. V 26. g.). JDr 9, 11
S[ops] K. Kārļa Ieviņa «Asiņainā nauda». JVrd 4
— Kārļa Ieviņa «Mežrozītes mīlestība». JVrd 4
— Jānis Kairēns. Kontrasti. IMM 5/6
Šrābe Arveds. Alberts Prande. Latvju rakstniecība portrejās. JZ 90
— J. Sudrabkalna dzejas «Spārnotā Armāda». JZ 74
T. A. Apsesdēls. KuldZ 4
T. E. Sāpju dzeja. (Ed. Treimaņa-Zvārguļa kop. raksti.) B 1
[Tifentāls K.] K. Dz. Jānis Akuraters. Dm 1
— Antona Austriņa «Dzīves burvības». Dm 5
— Latvju rakstnieki krievu valodā. Dm 3
— Sudrabu Edžus raksti. Dm 4
Treimanis Ed. — Zvārguļu Edvards. Piemiņas lapiņa Haraldam Eldgastam. RHE 73. lpp.
Tretjakovs Viktors. Виктор Третьяков. Ed. Virza. *La Littérature Lettone depius du Reveil National.* Sg 197

«Tukuma Balss», red. Rakstnieks Leons Paegle miris. TkB 5
Unams Ž. Tija Banga. «Čadras deja» un citi stāsti. LG 5, ZB 199
— Alija Bauman. Zemes medus. IMM 12
— *Ž. U.* Dzejnieka Pētera Blaua 70. dzimšanas diena. BrT 2
— Prof Dr. med. H. Buduls. Poruka dvēseles noskaņas krēslainās dienās. IMM 5/6
— Viktors Eglīts. Nenovēršamie likteņi. LG 4
— Ādolfs Erss. Dzīvības maize. IMM 7
— Ādolfs Erss. Latgales stāsti. IMM 4
— A. Grīns. «Septiņi un viens». BrT 25
— A. Gulbis. Fantastu mantojums. IMM 8
— Kārlis Ieviņš. Guntis un Daila. IMM 3
— J. Jansons-Brauns. Kopoti raksti, IV sējums. LG 4
— Kaudzītes Matīss. IMM 11
— *Ž. U.* Kaudzītes Matīsa testaments. BrT 37
— Māteru Jura kopoti raksti. IMM 1
— Alberts Prande. Latvju rakstniecība portrejās. BrT 8
— Pāvils Rozīts. «Krāces». IMM 7
— Jānis Sproģis. Revolucionārs Bārs. LG 3
— Edvards Treimanis-Zvārgulis. Kopoti raksti, III un IV sējums. Dzejas. LG 3
— Rakstnieks Eduards Treimanis-Zvārgulis. BrT 2
— Jānis Veselis. Vilkači. BrT parauga numurs, IMM 10
U[pīts] A[ndrejs]. J. Akuratera «Ugunīgie ziedi». Dm 1
— Haralds Eldgasts. Dm 7
— Kārļa Ieviņa «Sievietes meklēšana». Dm 4
— Janševska «Dzimtene». Dm 4
— Jāņa Jaunsudrabiņa «Ziema». Dm 2
— Linarda Laicena «Skaistā Itālija». Dm 6
— Leons Paegle. Dm 2
— *A. U.* Jūlija Pētersona «Diplomāti». Dm 1
— Alberta Prandes «Latvju rakstniecība portrejās». Dm 7
— Reālistiskā traģēdija. Dm 6
— *A. U.* Nogrieztā bize jeb Olga Zariņ-Ģērman «Laikam līdz». Dm 8
Veidenbaums Ed. Pēdējās vēstules. (Brāļam Kārļam un A. Daugem.) LG 4
Veselis J. Jānis Akuraters. RZ 9
— Antons Austriņš. RZ 8
— Pēteris Blaus. RZ 213
— Augusts Deglavs. «Rīga». LG 5, RZ 84
— Kārlis Ieviņš kā stāstnieks. RZ 33, 34
— Jāņa Jaunsudrabiņa «Jo pliks, jo traks». Komēdija trijos cēlienos. LG 2
— Andrejs Kurcijs. 3×3 mēnesnīcas. Stāsti. LG 1
— Linarda Laicena «Skaistā Itālija». RZ 29
— A. Saulieša raksti. RZ 102
— Rakstniecības gadi. [1. okt. 1924. g. — 1. okt. 1925. g.] DgGGr 1926. gadam
— Kārlis Strāls. Dieviņa ļaudis. Stāsti. Otrs izd. LG 3
— Valdis [Zālīts]. Juris Brasa, gāršas dēls un mantinieks. RZ 168
— Valdis. Staburaga bērni. RZ 168
— Kārlis Zariņš. Gluži veltīga varonība. Stāsti un noveles. LG 5
Vēsma Fridrihs. Sāpes un maldi. [J. Poruka 15 gadu nāves piemiņai.] JZmg 139
Vičs A. Kaudzītes Matīss Kaibēnu-Ogrēnu skolā. Ltv 1531
Videnieks K. A. Goba. Latviešu rakstnieki JZ 191, MNāk 23

Vidiņš Juris. Alijas Bauman «Zemes medus». Dm 1
— Aleksandra Grīna «Septiņi un viens». Dm 10
— Kārļa Ieviņa «Guntis un Daila» Dm 7
— K. Jēkabsona «Jautri ļaudis». Dm 2
— Pāvila Rozīša «Krāces». Dm 3
— Kārļa Zariņa «Gluži veltīga varonība». Dm 9
— Par moderno sievieti. Frīda Kreisler kā modernās sievietes tips Kārļa Zariņa stāstā. [Krāj. «Gluži veltīga varonība».] KV 239
— Kārļa Zariņa «Noslēpumi». Dm 2
Virza Ed. Pēteris Blaus. BrZ 221
— Annas Brigader «Dievišķīgā seja». BrZ 245
— *Ed. V.* Annas Brigader lirika. BrZ 122
— V. Eglīša «Tilti un pārigājēji». BrZ 239
— Aleksandra Grīna stāsti. BrZ 239
— *Ed. V.* Kaudzītes Matīss miris. BrZ 253
— Pārdomas par Kaudzītes Matīsu. BrZ 257
— Krūma «Mīla». BrZ 245
— Latviešu lirika 1925. gadā. BrZ 143, 155
— Fr. Mālberga «Septiņi un viens». BrZ 239
— K. Studenta «Vasara laivā». BrZ 245
Vitols A., māc. Garīgā dziesma mūsu kultūras darbinieku dzīvē. Ausma 5
Zālītis Atis. Kaudzītes Matīsa piemiņai. BrZ 262, JDr 12
— Valdis. Juris Brasa, gāršas dēls un mantinieks. Audz 12
Zālīte E. Alija Bauman. Zemes medus. Noveles. LG 3
— Linarda Laicena «Skaistā Itālija». Stāsti. LG 2
— Lūcija Zamaič. Ciemā pie tautiešiem. LG 3
Zariņš] H. Antons Austriņš. Stud 17
[Zeiferts] T[eodors]. Jānis Akuraters. IMM 1
— *T.* Antons Austriņš. IMM 1
— Pēteris Blaus. IMM 10
— Haralds Eldgasts. IMM 8
— Ivande Kaija. IMM 10
— Teodors Lejas-Krūmiņš. IMM 3
— Leons Paegle. IMM 2
— *Teodors.* Pamatvilcieni jaunākā latviešu literatūrā. IMM 7
— Pērsietis. IMM 3
— Jūlija Pētersona «Diplomāti». IMM 3
— Arveds Smilga. IMM 11
— Edvards Treimanis jeb Zvārguļu Edvards. IMM 11
«Ziemeļ-Latvija», red. Kaudzītes Matīss. ZmLtv 74
Ziemeļnieks J. J. Akuratera «Elēģiski momenti». Lirika. JZ 29
— Aspazijas «Zila debess». Grāmata skolai un mājai. JZ 170
— Rakstnieka Antona Birkerta 50. šūpuļsvētki. JZ 74
— *J. Z.* E. Birznieka-Upīša «Līčos». JZ 41
— Kad pusceļš pāri. (Sakarā ar P. Blaua 70. g. dzimšanas dienu.) JZ 221
— Ādolfa Ersa «Dzīvības maize». Dzejas. JZ 70
— Ata Freināta «Vāczemē». Latvju gūstekņa piedzīvojumi pasaules karā. LG 2
— Kārļa Ieviņa «Guntis un Daila». JZ 194
— J. Rainis. «Noveles» I. JZ 35
— Kārlis Students. Kolportiera piedzīvojumi. LG 2
— Mūsu jubilāri (Teodors Zeiferts, Jēkabs Janševskis, Rainis, Valdis, Krūza). DgGGr 1926. gadam
Zuze J. Pēteris Blaus. SigZ 21
Žibelis V. Poruku Jāņa 15. nāves diena. ZB 140

1926

RAKSTI CITTAUTU VALODĀS
(Ārzemju izdevumi)

Akuraters J. [Par latvju teātri.] Franču laikr. «*Comédie*», 1926, vairākos num.

Bilmanis A. [Par Latvijas kultūru, izglītību u. c.] «Britānijas enciklopēdija», 13. izd., 1926, 2. sēj., 665.—669. lpp.

Eitners H. [Apraksts par Latviju.] Čehosl. il. žurn. «*Illustroveny Legio Zpravodai*».

Gudrue J. [Par bibliotēku stāvokli Latvijā.] Dāņu žurn. «*Bogens Verden*», jūl./aug.

Kupers Em. Les Tetes des chanteurs en Lettonie. Franču žurn. «*Le Courrier Musical*», okt.

[Latvijai veltīts speciālnum. Saturā J. Vīgraba (par latv. literatūru), Ed. Paegles, R. Sutas, J. Dombrovska u. c. raksti.]

Lettland. Der Professionale Verband des Lettischen Schriftsteller und Journalisten. Berlīnes laikr. «*Zeitungswissenschaft*», 15

Liepiņš A. [Priekšlasījumi par Latviju Šveicē.] Atref. «*Schweizerische Lehrerzeitung*, 15, «*Der Schweizes Geographe*», 3, «*Geistesfreiheit*», 4

Millen Edite, zur. [Par latvju mākslu.] Itāl. žurn. «*L' Europa Orientale*», 8

Neue lettische Literatur. Čehoslov. vācu laikr. «*Prager Presse*», 283

[Par Latvijas kultūras dzīvi.] Dienvidslāvijas vācu laikr. «*Morgenblatt*», 298

[Par latv. mākslu.] Franču žurn. «*Revue du Brai et du Blau*».

Milenbahs K. un Endzelins J. Latviešu valodas vārdnīca. *Rec.: prof. A. Palmieri* — itāliešu žurn. «*L' Europe Orientale*», 3

[Par svarīgākiem notikumiem Latvijas kult.] «*Extraits de la Presse Lettonie*», Latv. Ārl. min. Preses nod. izd. [1926.]

Rainis J. Jāzeps un viņa brāļi. *Rec.: Ferd. Šmids* — čehu laikr., «*Čech*», 23. dec.

Saix Guillot de. [Apc. par latvju teātri un drāmu.] Franču žurn. «*Musique et Teatre*».

Sproģis V. [Par Leona Paegles dzīvi un darbiem.] Starpt. val. Ido žurn. «*Revuo Internacional*», 3/4

1927

ATSEVIŠĶI IZDEVUMI

Adamovičs L[udvigs]. Kārlis Mīlenbahs. Latviešu zinātnieka izglītības gaita, dzīve un mūža darbs. Ar viņa ģīmetni. R., 1927. Ģenerālkomisijā Latv. vidusskolu skolotāju kooperatīvā. 32 lpp. [1000 eks.] *Rec.: Līgotņu Jēkabs* — JT 5, LG 4/5

Akmens Jānis. Vilis Olavs. Piemiņas raksti. J[āņa] Akmeņa redakcijā. (Ar V. Olava ģīmetni.) R., [1927.] Olava fonds. 48 lpp. 3000 eks. Saturs: A. Berga «Viļa Olava piemiņai». — J. Kēmaņa «V. Olavs palīdzības darbā bēgļiem». — Līgotņu Jēkaba «Manas atmiņas par Vili Olavu Pēterpilī». — Dr. med. G. Reinharda «Drauga atmiņas». — Fr. Adamoviča «Vilis Olavs skolas dzīvē un darbā». — Prof. V. Maldoņa «Ķīdu sāpes». — J. Romaņa «Piemiņas lapiņas». — J. Akmeņa «Viļa Olava dzīves galvenie meti». — Viļa Olava divi vēstules no 1916. gada.

Akuraters J[ānis]. Kopoti raksti. XI sējums. Raksti par literatūru un mākslu. (Vāku zīm. J. Jaunsudrabiņš.) R., 1927. J. Roze. 304 lpp. [2000 eks.] *Rec.: Goba A[lfreds]* — JZ 6; *[Runcis Ernests] A.* — JZ 78

Apsīšu Jēkabs. Kā man rakstīt? Padomi un aizrādījumi latviešu valodas jautājumos. R., 1927. A. Gulbis. 56 lpp. [2000 eks.]

Birkerts A[ntons]. Kopoti raksti. VIII. R., 1927. A. Raņķis. [10 000 eks.] Latviešu inteliģence savās cīņās un gaitās. 1. daļa. 240 lpp.

— — IX. Latviešu inteliģence savās cīņās un gaitās. 2. daļa. 280 lpp.

— Latviešu inteliģence savās cīņās un gaitās. (Vāku zīm. A. Apsīts.) R., 1927. A. Raņķis. 240 lpp. [3000 eks.] *Rec.: [An.]* — Ltv 1706; *Līgotņu Jēkabs* — LG 4/5

Birkerts P[ēteris]. 1905. g. revolūcijā cietušie Latvijas skolotāji. (II.) R., 1927. 224 lpp. Latvijas vēstures pētīšanas biedrības raksti Nr. 2. [2000 eks.] *Rec.: Andēls* — Dm 8; *B. And.* — PēdB 195

Blanks Ernests. Latviešu tautas atmoda. Kultūrvēsturisks apskats. (Vāku zīm. A. Apsīts.) R., 1927. A. Raņķis. 232 lpp. [3000 eks.] *Rec.: [An.]* — Ltv 1706; *Līgotņu Jēkabs* — LG 4/5

— Latvju tautiskā kustība. (Ar autora ģīmetni.) 3. izd. Jelgavā. 1927. J. Brikmanis, R. Ēks un b-dri. 224 lpp.

Böhms A. O. Lotyšskex, 1927. (čehu val.)

Bruņenieks Mārtiņš. Komika un humors literatūrā un dzīvē. R., 1927. 28 lpp. [500 eks.]

Europäische Liryk der Gegenwart 1900—1925. In Nachdichtungen von Josef Kalmer. [Arī Raiņa, Plūdoņa, Poruka un Skalbes dzejas.] *Wien — Leipzig, Zahn u. Diamant [1927]. 320 S.*

Goba A[lfreds]. Jēkabs Zvaigznīte. (Ar Zvaigznītes ģīmetni.) R., [1927.] A. Jesens. 96 lpp. Ievērojami vīri dzīvē un darbā. Nr. 10. *Rec.: Līgotņu Jēkabs* — JT 9; *[Videnieks Kārlis] K. V.* — MNāk 6

Jansons [-Brauns] J[ānis]. Kopoti raksti. Piektais sējums. Politiski apcerējumi I. R., 1927. «Daile un Darbs». 200 lpp. [1500 eks.] *Rec.: [Upīts Andrejs] A. U.* — Dm 1928, 7

Klaustiņš R[oberts]. Poētika pamatskolām, papildskolām un cittautu skolu augstākām klasēm. II. Episkā, dramatiskā un liriskā dzeja. R., 1927. A. Gulbis. 24 lpp. [2000 eks.] *Rec.: Akmens J[ānis]* — LG 2

Latvijas valsts bibliotēka. Latviešu zinātne un literatūra. 1924. gads. Bibliogrāfija VI. 1. Periodisko iespiesto rakstu sistemātisks rādītājs. 2. Iznākušo grāmatu rādītājs. Valsts bibliotēkas bibliogrāfiskās nodaļas sakārtojumā. Rediģ. V[oldemārs] Caune. R., 1927. Valsts bibliotēka. 612 lpp. [2000 eks.]

«Liesma». Pašdarbības žurnāls. Otrais gads [1927], Nr. 1 (8). [Moto]: «Bez cīņas nav uzvaras!» — «Visu zemju proletārieši, savienojaties!» Latv. Kom. Part. un Latv. Kom. Jaun Sav. Vid[ienas] Org. izd. Iespiests «Spartaka» drukātavā. 44 lpp. Maksā 30 sant. Saturs: Ļeņina piemiņai. A. — Otru gadu sākot. Spartaks. — I. Sabiedriski politiskā nodaļa. Ļeņins. Z. — Ļeņinisms un Latvijas darba tautas cīņa. Spartaks. — Strādniecības kultūras karogs (Iljiča piemiņai). Viena. — Dai[literatūra un darba jaunatnes audzināšana. Plūzme. — Kurp ved darba tautu nacionālie spekulanti? Vilks. II. Zemniecības jautājums. Sociālisma celšana un vidējā zemniecība. Auseklis. — Darba zemniecības stāvoklis un ūtrupes. Slīpers. III. Dai[literatūra. Pēc Ļeņina nāves. Al-te. — Norīta. Dadzīts. — Cīnītājam. P-me. — Sāpes. (Biedrenes Marijas Zvaigznītes piemiņai.) Dadzīts. — Revolūcijas dienas. P. — Noziedzīgā dūre. R-a. — Melnie kraukļi. Viena. — Skats iz pagrīdes. Vilks. — Meitenes kliedziens naktī. V. — Aklie. Plūzme IV. Organizāciju dzīve. Mūsu žurnāls 1926. g. Spartaks. — Fašistu «joks» un mūsu uzdevumi. Z. —

Sarkanais mēnesis. Rūdolfs. V. Darba dzīve. No D. muižas Rūjienas pagastā. Erika. — 26. janvāris Valmierā. Strauts. — No R. II pakāpes pamatskolas. Nemiers. VI. Lasītāju balsis. Vēstule iz Rīgas Termiņcietuma. R. T. C. ieslodzītās. — Vēstule draugam Termiņcietumā. Cilvēciņš. — Par rakstiņu «Radat vietniekus». Rūdolfs. — Jauniem strādniekiem tuvojoties. (Atmiņas draugam.). M. A. VII. Kronika. — Vēstulnieks.

— Nr. 2 (9). Marts — aprīlis. 40 lpp. Saturs: I. Sabiedriski politiskā nodaļa. Pirmais Maijs. Spartaks. — Darba sievietes cīņa. Ra. — Kāpēc atminam Parīzes Komūnu? Auseklis. — Vai ir divi ceļi uz sociālismu? Z. — Zemniecības jautājums. Zemnieku stāvoklis SPRS. Rūdolfs. — Pagastu Padomju vēlēšanas un zemniecība. Spartaks. — Norādījumi par darbību zemniecībā. X. — Daiļliteratūra. Kad svētki būs. A-lte. — Cīņas gaidās. Plūzme. — Parīzes Komūnai. Dadzīts. — Modinātāji. Gundaris. — Dails prieks. Ra. — Mosties. P. P. — Brīvā darba himna. Ra. — 19. g. 1. Maija atmiņas. Ra. — Atmiņas no Ļeņina bērēm. U. Faktors. — Melnie kraukļi. Ra. — Aizsargu dēka. Aizsargs. — Dzīves skolā. -?- Partijas dzīve. Kāpēc org. centru rīkojumi un pavēles priekš org. biedriem ir obligāt. Z. — Vēstule no Krievijas. — Komjaunatnes dzīve. Cīņa dēļ jaunatnes masām un mūsu izredzes. Plūzme. — Revolucionāra vai oportūnistiska ir darba jaunatne. Rūdolfs. — Darba dzīve. No R. pilsētas pamatskolas. M-da. — Valmieras darba jaunatne. Strauts. — Varmāku gūstā. Vēstule no Termiņcietuma. X. — Kronika. — Vēstulnieks.

— Nr. 3 (10). Maijs — jūn. — jūlijs. 26 lpp. Saturs: I. Sabiedriski politiska nodaļa. Proletariāta diktatūra Latvijā un 22. maijs. Z. — Māksla kā ideoloģijas propagandētāja. Cilvēciņš. — Vienotas frontes taktika. Aus. II. Zemniecības jautājums. Darbības neatliekami uzdevumi uz laukiem. Spartaks. III. Daiļliteratūra. Lai dzīvo Maijs! Dadzīts. — Vajātam. Ra. — Nekad nav par daudz. Dadzīts. — Vai tiešām. Pērkons. — Ceļies. Pats. — Revolūcijas ritmā. Dadzīts. — Aicinājums. Pērkons. — Ūtrupe. Ra. — Kalpa zēnam. Uldis. — IV. Partijas dzīve. Kāpēc kultūras darbs nav tagad galvenais. Z. V. — Jaunatnes dzīve. Vēstule no SSSR. Apgabala Komiteja. — Vēstule SSSR pionieriem. Pionieris. — Revolucionārās darba jaunatnes kustības vēsturisks mets. Rūdolfs. VI. Darba dzīve. 1. Maija atskaņas no Rozulas pagasta. Rozuliets. — Kā Latvijā būdelniekiem klājas. Grābeklis. VII. Varmāku gūstā. Nāve — Marta Mende † — Nost strādnieku bendes s-d-tus. Spartaks. VIII. Kritika. Kritiskas piezīmes pie b. P-me dzejoļa «Cīnītājam». Ra. — Sveiciens «Liesmai» no Jelgavas jauniešiem. La. IX. Kronika. — Vēstulnieks.

— Nr. 4 (11). 1927. g. Augusts — septembris. Saturs: I. Sabiedriski politiskā nodaļa. Starptautiskā Jaunatnes Diena. Apgabala Komiteja. — Jaunās Gvardes svētkos. Z. — Darba jaunatnes cīņa. Vilks. — Jaunatnes Starptautiskās apvienošanās gaita. Rūdolfs. — «Civilizētie mežoņi». Ra. — Ķīnas revolūcijas attīstības jaunākais posms. Auseklis. II. Zemniecības jautājums. Latvijas arājam. Plūzma. III. Daiļliteratūra. Starptautiskā Jaunatnes Dienā. Vilks. — Lai dzīvo! -?- — Demonstrācija. Marta Mende. — Nost! P. P. — Visi par! -?- — Bezdarbs, bads un nāve. Plūzma. — Darba alga. Ra. — Darbs un cīņa. Vilks. — Smokings un zīda kleite. Ra. IV. Partijas dzīve. XXIV Latvijas Komunistiskās Partijas konference. Ers. — L. K. P. Vidienas organizācijas Apgabala konference. Rūdolfs. V. Komjaunatnes dzīve. Latvijas Kom. Jaun. Savienības Vidienas org. Apg. konference. Rūdolfs. — Dārgie biedri! (Konferences sveiciens. Pad. Krievijas biedriem.) — Sveiciens ieslodzītiem biedriem. Apgabala konference. — Revolucionārās darba jaunatnes kus-

tības vēst. mets. Rūdolfs. VI. Darba dzīve. Pelēču zvērības. Ķegurs. — Ak, Jaunās Latvijas pases. Nemaksātājs. VII. Varmāku gūstā. Jūdasi. Marta Mende. VIII. Kritika. «Sparts». Ra. IX. Kronika.

— Nr. 5 (12). 1927. g. Oktobris. 26 lpp. Saturs: Sabiedriski politiskā nodaļa: Desmit gadi (1917—1927). Z. — Pārdomas par Latvijas bijušo «Oktobri». U. Faktors. — VK(C)P opozīcija: 1. Reibst galvas. 2. Opozīcijas uzbrukumi un viņas sabrukums. Spartaks. — Zemniecības jautājums: Lauku jaunatne. Zemgals. — Lauku strādnieku iekarojumi Pad. Krievijā. Rūdolfs. Dai[literatūra: «Oktobrim» [Dzj.] Dadzīts. — Padomju Krievijai. [Dzj.] Plūzma. — Sako, Vanceti un Taurugas upuru piemiņai. [Dzj.] Ra. — Oktobra revolūcija. (Dzej. prozā.) Ra. — Mans Jānis. (Iz cikla «Komjaunieši».) At. — Partijas dzīve: Partijas pulciņa «X» darbība (1. rajonā). Made. — «Liesmas» redkol. uzaicinājums. — Komjaunatnes dzīve: Gabaliņš iz pulc. «Liesmas» dzīves. (Veltīts b. Jūlim.) Uldis. — Revolucionārās darba jaunatnes kustības vēsturisks mets. Darba dzīve: Atbruņots aizsargs. -xy-. Maija. Zan. — Varmāku gūstā: Pol. ieslodzītiem Valmieras cietumā. — Atbilde uz vēstuli no Valmieras cietuma. (Rezolūcija.) Kritika: Piezīmes pie b. Ra. «Sparta». (Pārrunas kārtībā.) Uldis. Red. piezīme. — «Liesmai» Oktobrī. Taiga. Kronika: Latvija. — Pad. Krievija. — Austrumi. — Rietumi. — Vēstulnieks.

Pumpurs Andrejs. Izlasīti raksti. Dzīvi un rakstus apcerējis R. Klaustiņš. Andreja Pumpura Biedrības izdevums. (Ar Pumpura ģīm.) R., 1927. A. Gulbis. 136 lpp. [4000 eks.] *Rec.: [Videnieks Kārlis] K. V.* — MNāk 13/14

Revolucionārā kustība Latvijā. Atmiņas un materiāli. 1. R., 1927. 214 lpp. Latvijas vēstures pētīšanas biedrības raksti Nr. 1. [3000 eks.] Saturs: F. Cielēns. 1905. g. vēsturiskā nozīme. J. Rainis. Jaunā strāva. Herm. Punga. No Latvijas sociāldemokrātijas attīstības vēstures. Jānis Kļava. Strādnieku kustības pirmie soļi Liepājā. A. Kāpostiņš. Rīgas dumpis. Indr. Rītiņš. Pa sociālisma tekām Latvijā. Mārt. Ozoliņš. Pirmais sociāldemokrātiskās strādniecības organizētais un vadītais streiks Rīgā. Vold. Caune. Provokatori. V. Caune. Revolūcijas bibliogrāfija *Rec.: Andēls* — Dm 8

Roiniks H., Dr. Die Baltischen Staaten Litauen, Lettland und Estland und ihr Verfassungsrecht. Leipciga, Leipc. univ. 1927.

Saulietis A. Tēvu saulē. 1. Dzeja tautas dziesmās. 2. Tautas garīgā spēka avoti. Apcerējumi. R., 1927. J. Roze. 48 lpp. Uz vāka: Jaunatnes literatūra Nr. 55. [1000 eks.] *Rec.: Līgotņu Jēkabs* — JT 6

— Tēvu zemes mīlestība dzejā un dzīvē. Apcerējums tautas bēdu dienās. R., 1927. J. Roze. 40 lpp. Uz vāka: Jaunatnes literatūra Nr. 54 [1000 eks.]

[Tīfentāls Kārlis] K. Dziļleja. Mazā poētika pamatskolām. 5. izd. R., 1927. A. Gulbis, 96 lpp. [4000 eks.]

Zeiferts Teodors. Latviešu rakstniecības vēsture. Pirmā daļa. (Ilustr.) 2., pap. izd. R., 1927. A. Gulbis. X, 360 lpp., 2 ats. lapas ar zīm. (Vāku zīm. A[lberts Prande].) [3000 eks.] *Rec.: [An.]* — Ltv 1678; *Bērziņš L[udis]* — IMM 5/6

— *Trumpa Latvijos Istorija mokyklai ir visuomenei. Išverte J. M. Laurinaitis. Kaunas, 1927.* 63 lpp. *Rec.: [Egle Kārlis] K. E.* — LG 2

RAKSTI LAIKRAKSTOS, ŽURNĀLOS U. C.

-ms. Mežuli pret 2000 ls drošības atsvabina. (Telefonograma no Daugavpils.) Scd 260

A. Ļeņina piemiņai. Liesma 1 (8), 1. lpp.

A. E. Ādolfs Erss. «Lauku varoņi». Nd 37
— Angelika Gailīte. «Grēcinieces». Nd 39
— K. Ieviņš. «Vīrs un laime». Nd 15/16
— Ķ. Zariņš. «Jūras bērni». Nd 11
A. J. Leonija Ozolkalne. «Zemes dziesmas». BrT 183
Akmens J. Kārlis Strāls. DgGGr 1927. gadam
Akuraters J. «Apvienosimies». (Autora piezīmes.) TV 5
Alidons Arv. Patriarhālais un modernais saimnieks. (R. Blaumaņa «Indrāni».) ZS 3/4
Anševics E. Edgars Ardenss. «Ap liesmu auļojošie». Vēsturisks romāns. IMM 5/6
— Ādolfs Erss. «Lauku varoņi». LG 1
— Angelika Gailīte. «Grēcinieces». Stāsti. IMM 4
— Kārļa Ieviņa: 1) «Mežrozītes mīlestība». Stāsts. 2) Asiņaina nauda» un citas noveles. 3) «Mežābeles koka kastīte». 4) «Vecā Kukņa nauda». IMM 4
— K. Ieviņš. «Vīrs un laime». Stāsts. IMM 4
— Kārlis Jēkabsons. «Sievietes». Noveļu krājums. IMM 10
— Linards Laicens. «Emigrants». Romāns. IMM 10
— Kārlis Strāls. «Karš». Romāns, II daļa. IMM 9
— Jūlijs Vecozols. «Dzidra». Romāns. IMM 2
— Lūcija Zamaič. «Direktors Kazrags». Romāns. IMM 7/8
— Kārlis Zariņš. «Gluži veltīga varonība». Stāsti un noveles. IMM 1
— K. Zariņš. «Jūras bērni». Stāsti. IMM 4
Apeļs M. Seimaņa Putāna dzejoļu krājumi. (1. «Dainas myusu jaunotnei», I. d. 2. «Dūmas un nūpyutas». 3. «Tovā vordā», I un II grām. 4. Latgolas oroja bolss».) LG 6
[*Ārons M.*] Eduarda Veidenbauma raksti. VV 168
Aspazija. Par savu jauno lugu Dailes teātrī («Madlienas baznīcas torņa cēlējs»). PēdB 10
Austriņš Antons. Aizgājušie. (J. Kārstenis.) PēdB 150
— Brāļi Kaudzītes (Reinis un Matīss). PēdB 28, 30, 32, 33
Avens A. Antons Austriņš. «Garā jūdze». Romāns-kronika. I. IMM 5/6
— Atmiņas par Kaudzītes Matīsu. IMM 1
— Jaunie «Mērnieku laiki». Uzrakstījis Kaudzītes Matīss. IMM 2
— Daži vārdi par Kaudzītes Reini. PēdB 77
— Līgotņu Jēkabs. «Reinholds Lencs». Vēsturisks stāsts no Vidzemes dzīves 18. gadu simtenī. IMM 11
— K. Skalbe. «Manu bērnības dienu mēnesis» un citas pasakas. IMM 7/8
B. And. Pēteris Ķikuts. «Balti torņi melnā naktī». Pēd B 203
B. J. Anša Līventāla atcerei. KrzB 35
— Eduarda Veidenbauma atcerei. KrzB 39, 40
Baltiņš Jānis. G. Mīlberga — Skuju Frīda «Spogulī». IDzV 16
Baltpurviņš A. Pēteris Ķikuts. «Balti torņi melnā naktī». LG 3
Baumanis Arturs. Angelika Gailīt. «Grēciniece». LG 3
— A. Laiviņš. «Azes nāve». LG 3
— «Dzīves ziedonī». Tautas antoloģija. Sakārtojis Līgotņu Jēkabs. LG 4/5
[*Belkovskis S.*] *E. Eg.* Jauno dzejnieku grāmatas. (1. Pētera Ķikuta «Balti torņi melnā naktī»; 2. Otomāra Gundara «Romantika»; 3. Jāņa Ķelpes «Kad ziedoņa vēji šalc»; 4. Eduarda Dālmaņa «Klusās stundās»; 5. Felicitas [Leontīnes Mežsētas] «Zvaigžņoti ceļi».) Dm 10
— Proletārisko liriķu grāmatas. (1. «Nost!». Sešu dzejas. 2. Jānis Tīsneris — «Darba troksnī». 3. $5 \times 5 = 25$. [V. Luksa, E. Skujiņas, O. Dekšenieces, V. Eglīša un A. Baloža] Dzejas.) Dm 9

[*Belkovskis S.*] *E. Eg.* J. Silkāna grāmatas. (1. «Reita skaņas», 1. un 2. d., 2. «Tev», 3. «Iznīcība».) Dm 8
— *E. Ego.* Jaunākōs parōdības latgaliešu literaturā. (Par Fr. Trasunu.) JStr 44, 47
— Andreja Upīša «Pa varavīksnas tiltu». Dm 3
— *E. E.* Andreja Upīša «Vesela miesa». Dm 10
Bergs Arveds. Prof. J. Lautenbaha jubileja. Ltv 1729
Bērziņš Arturs. Atmiņas par Rūdolfu Blaumani. TV 3, 4, 5, 7
Bērziņš L. R. Klaustiņš. «Mērnieku laiki» kā sadzīves romāns. LG 2
— Teodors Zeiferts. «Latviešu rakstniecības vēsture» I—III. IMM 5/6
Bērziņš Rob. Pie Lerha-Puškaiša kapa. PēdB 126
— Mūsu cītīgā tautas pasaku un teiku krājēja [Lerha-Puškaiša] darba vietā. PēdB 150
Birkerts A. Rūdolfa Blaumaņa biogrāfija. Blaumaņa KpR XII sēj.
— Mācītāja A. Zuntes loma Rūdolfa Blaumaņa literāriskā gaitā. IŽ 7
Blanks E. Fricis Brīvzemnieks. Dz 19
— Mīlas un nāves miklu minētājs. [Haralda Eldgasta piemiņai.] LV 183
— Andrejs Pumpurs. Dz 13, ZB 146
— A. Pumpurs un viņa laiks. KV 145—148
— Lielā doma. J. Steglava «Darba dzīves patiesība». Dz 20, ZB 237
— Lielā doma par darbu. (Par Jāņa Steglava grāmatu «Darba dzīves patiesība».) Z 50
Blaus P. Voldemārs Eliass [Jausmiņš]. LG 3
— Putekļi «Mērnieku laikiem». [R. un M. Kaudzītes.] Stud 119
«Brīvā Tēvija», red. Jēkabs Māsēns †. BrT 157
Briedis Alfr. Sirmais dzejnieks Rieteklis [Jūlijs Balodis]. DzDr 17
Broka J. Zalkšu tēvs J. Poruka «Sirdsšķīstos [audīs». IMM 5/6
«Ciņas» red. Fašisms un strādnieku masas. [Strādnieciskās preses un literatūras uzdevumi cīņā pret fašismu.] Cņ 83, V
— Jaunā Latvijas sociāldemokrātu nodevība. [Pret revolucionāro strādniecību, atbalstot «progresīvo soda izpildīšanu» cietumos. Arī par provokācijām pret V. Dermani, L. Paegles u. c. revolucionāro darbinieku vajāšanām.] Cņ 85, VIII
— Vienotā fronte pret fašismu. [Arī kapitālistu preses orgānu — Ltv, LS, BrT, BrZ u. c. apskats.] Cņ 81, II
Civis Romanus. Divas sejas. (Par Maksimu Gorkiju.) LS 162
D. J. Rainis. «Dünawind». Volkslied in fünf Akten. Übertragen von Elfriede Eckard-Skalberg. («Pūt, vējiņ!».) LG 6
«Dailes Teātris», red. Turaidas Maijas traģēdijas īstenība. (Raiņa «Mīlestība stiprāka par nāvi».) DT
Dālijs. Jānis Purapuķe. JelgZ 51
Dambergs V. Viktors Eglītis. 1877—1927. BrT 160, 163, Nd 17
— K. Jēkabsons. «Dzidri tāļumi». Nd 10
— Notecējušais lirikas gads. BrZ 165, 171
— Kultūras fonda godalgotie autori. K. Skalbe. «Vakara ugunis». A. Brigader. «Lolitas brīnumputns». A. Upīts. «Mirabo». K. Zariņš. «Gluži veltīgā varonība». Nd 15/16
— Kārlis Strāls. LG 4/5
«Darba Jaunatnes Ceļš», red. «Demokrātisko vidusšķiru» dzeja. (Pēteris Ķikuts.) DJC 3
Dēķens K. Atmiņas par R. Blaumani no Valmieras laikiem. TV 4
D[orbe] H. K. Dziļleja [Tīfentāls]. «Bundiņš». JDz 46
Dr. Jēkabs Māsēns. LG 2
DZS. Ed. Virza. *«La littérature lettone».* Dm 6

E[gle] K. «Rakstu vaiņags Haralda Eldgasta piemiņai». Sakopojis J. Mednieks. LG 3
Egle R. Ed. Veidenbaums dzīvē un darbos. Ed. Veidenbauma KpR 3.— 191. lpp., 1926. g.
— Ed. Virza. «Skaidrība». Dzejoļi un poēmas. LG 6
Eglīts Viktors. Mūsu jaunākās lirikas attīstības virzieni. BrT 165, 180, 183
— Sieviete latvju literatūrā. Zlt 1 (5)
— Vadošās idejas mūsu literatūras vēsturē. BrT 194, 200, 207
Eliass Kārlis. J. Akuraters. «Sapņotāji». Stāsti. LK 285
— *K. El.* Rūdolfs Egle. Eduards Veidenbaums dzīvē un darbos, monogrāfija. LK 286
— Piecdesmit gadu mūžs mūsu rakstniecībā (V. Eglīts). LK 85
— Jānis Grots. «Vējš no jūras». LG 3
— Jaunākās lirikas grāmatas. (Kārļa Kraujiņa, G. Mīlberga u. c.) LG 2
— Kārļa Krūzas jaunākā lirika. 1) «Liesmu lokā», 2) «Mirkļu mirdzums», 3) «Zemes zīmēs», 4) «Laimes liesmās», 5) «Rudens saulē», 6) «Agrais rūgums». LG 4/5
— *K. El.* Edvīna Medņa «Mīlas teika». LK 129
— G. Mīlbergs — Skuju Frīdis. Ministrs uz laukiem. LK 76
— G. Rauskiņš. «Laimīgie manevri». LK 222
— Pāvils Rozīts. «Krāces». Stāsti. LK 34
— Eduarda Treimaņa-Zvārguļa Kopoti raksti. LK 18
— *K. El.* «Eduarda Veidenbauma Raksti». R. Egles redakcijā un sakopojums. LK 180
— Ed. Virzas «Skaidrība». Dzejoļi un poēmas. LK 41
Ērmanis J. Tirzmalietes «Jēkabs Dzintars». SvR 40
Ērmanis P. Antons Austriņš. «Garā jūdze». LG 2
— Jubilāri un aizgājušie pagājušā gadā (Augusts Baltpurviņš, Birznieku Sofija, Pēteris Liepiņš, Antons Austriņš, Juris Kosa, Arveds Smilga, Leons Paegle, Haralds Eldgasts). DgGGr 1927. gadam
— Edgars Ardenss. «Ap liesmu auļojošie». Vēsturisks romāns. LG 1
— Kārļa Ieviņa jaunākie stāsti. (1. «Grēcīgie svētceļnieki», 2. «Mežrozītes mīlestība», 3. «Asiņainā nauda», 4. «Mežābeles koka kastīte», 5. «Vecā Lukņa nauda», 6. «Vīrs un laime».) LG 4/5
— Kārlis Krūza. «Baltais avots». Stāsts. LG 6
— A. Mežsēts. «Liliju ezers». Stāsts. LG 1
— Jāņa Purapuķes stāsti: «Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes», «Spieķis un divi suņi». LG 1
— A. Saulieša Raksti. 6.—15. grām. LG 4/5
— Eduards Veidenbaums. «Raksti». R. Egles redakcija un kopojums. LG 6
— Zeiboltu Jēkabs. «Liktenis». «Dots pret dotu». LG 2
Erss A. Rakstniecības muzejs. PēdB 44
Latgaļieši par Ādolfa *Ersa* romānu («Aglonas dievmātes atgriešanās»). PēdB 227
Feo. Ar ušņu duramo. Mīlberga — Skuju Frīža «Sirdsmaldi». Dm 1
Freinbergs Kārlis. Annas Brigader «Dievišķā seja». TV 3
— Annas Brigader «Lolitas brīnumputns». TV 6
— Ed. Vulfa «Pasaka par nāvi». TV 9
Gailīte Angelika. Andreja Pumpura 25 g. nāves dienu pieminot. Ltv 1716
Goba A. Jāņa Akuratera Kopoti raksti XI. IŽ 6
— Jura Alunāna dzīves vietās. IŽ 11
— Jura Alunāna «Valdemārs un Grieta». IŽ 7
— Fr. Bārda. Vēstules. IŽ 2
— Birznieku Sofija. «Saule un sirds». IŽ 1

Goba A. Anna Brigader. «Dievs, daba un darbs». IMM 2
— Grāmatas jaunajiem lasītājiem: Annas Brigaderes «Dievs, daba, darbs» un «Lolitas brīnumputns». IŽ 6
— Fallija un Akuratera dzimtenē. IŽ 10
— Ernests Dīnsberģis. LG 3
— Pēteris Ērmanis. «Es visur dzīvību redzu». Dzejoļi. IMM 3
— Ādolfs Erss. «Lauku varoņi». IŽ 11
— Aleksandrs Grīns. «Septiņi un viens». IŽ 2
— Edgars Ardenss. «Ap liesmu auļojošie». IŽ 2
— J. Janševskis. «Dzimtene». Pirmā un otrā daļa. LG 6
— J. Janševska «Dzimtenes» tautas izdevums. ZmLtv 121
— Jaunākais un vērtīgākais daiļliteratūrā. [No 1925. g. augusta līdz 1926. g. augustam.] LīdK 1927. gadam
— Jaunatnes literatūra. Dg 22
— Jānis Jaunsudrabiņš. LG 6
— Jāņa Jaunsudrabiņa piecdesmit gadi. PēdB 141
— Jāņa Jaunsudrabiņa Raksti I. IŽ 6
— Šis tas par Jāni Jaunsudrabiņu. IŽ 8
— K. Jēkabsons. «Dzidri tālumi». Dzejas. IMM 9
— Kaudzītes Matīsa vēstules par Mālberģi, Zvaigznīti un Neikenu. IMM 2
— Annas Rūman-Ķeniņas piecdesmit gadi. IŽ 11
— Jānis Kļaviņš. IŽ 4
— Cittautu rakstnieces. Zviedru rakstniece Zelma Lāgerlef. JS 1
— Linarda Laicena «Ķliedzošie korpusi». IŽ 11
— Profesors Dr. Jēkabs Lautenbahs-Jūsmiņš. PēdB 110
— Andrieva Niedras kopoti raksti, 9. un 10. sēj. IŽ 2
— Rakstnieku piemiņas dienas 1927. gadā. (Vilis Olavs, Augusts Deglavs, Viktors Eglītis, Janis Jansons, Ernests Dīnsberģis, Jēkabs Zvaigznīte, Andrejs Pumpurs, Jēkabs Lautenbahs, Jānis Jaunsudrabiņš, Anna Ķeniņ-Rūman, Jānis Purapuķe, Andrejs Upīts, Ansis Līventāls.) DgGGr 1927. gadam
— Ermanis Pīpiņš-Vizulis. IŽ 3
— A. Saulieša raksti. 15. sēj. IŽ 7
— Fridrihs Plostenieks. LG 3
— Poruka zenīts. IMM 4
— [Jāņa] Purapuķes piemiņai. IŽ 11
— Raiņa dzimtene. IŽ 8
— Rakstniecība pēdējos piecos gados. LG 4/5
— Rakstniecība un dzīve. LG 1
— Sieviešu rakstniecība 1926. gadā. S 1
— K. Skalbes «Manu bērnības dienu mēnesis». IŽ 3
— K. Skalbes «Vakara ugunis». IŽ 3, LG 1
— Skalbes un Austriņa dzimtene. IŽ 9
— Kārlis Strāls. IŽ 2, PēdB 101
— Sudrabu Edžus. Kopoti raksti I—III. IŽ 4
— Arveds Švābe. «Vārds». IŽ 6
— Andrejs Upīts. «Ķailā dzīvība». Noveles. IMM 5/6
— Andrejs Upīts. «Pa varavīksnas tiltu». IMM 2
— Literatūra un dzīve. (Jaunie romāni.) Upīts — «Pa varavīksnas tiltu». Veselis — «Tīruma ļaudis». Vecozols — «Dzidra». Švābe — «Vārds». Gulbis — «Ap liesmu auļojošie». JS 2/3
— Jūlija Vecozola «Dzidra». AizV 14, 15; LG 2
— Jāņa Veseļa «Tīruma ļaudis». AizV 14, 15
— Jānis Veselis. «Tīruma ļaudis». Romāns. LG 4/5
— Vēstules par rakstniecību. KuldV 16, 20, 28, 44

Goba A. Ed. Virza. «Skaidrība». Dzejoļi un poēmas. IMM 9
— «Rakstu Avota» jaunākie numuri. (1. Zeiboltа Jēkaba «Dots pret dotu»; 2. Kārļa Zariņa «Jūras bērni»; 3. Ādolfa Ersa «Lijas Vasariņ atvaļinājums»; 4. Ed. Vulfa «Jānis Robs» un «Mēbelētas istabas»; 5. Kārļa Ieviņa «Vīrs un laime».) LG 2
— Zeiboltu Jēkabs. «Liktenis». Romāns. IMM 5/6
— Zeiboltu Jēkaba «Liktenis» un «Dots pret dotu». IŽ 6
— Jēkabs Zvaigznīte. LG 3
Gr. A. Kārlis Zariņš. «Gluži veltīga varonība». BrT 160
Gr. E. Kārlis Kraujiņš [Rožmīlis]. Zīļu josta. BrT 110
— Pēteris Ķikuts. «Balti torņi melnā naktī». ZmLtv 108
Grāmatnieks K. Haralds Eldgasts. KV 183
[*Grimma Marta*] *Marta Endzelina.* Ādolfa Ersa «Lauku varoņi». Zlt 7 (11)
— Jāņa Grota «Vējš no jūras». Zlt 6
— Neredzīgā Indriķa «Dziesmas». Zlt 11
— K. Jēkabsona «Dzidri tālumi». Zlt 9
— Jāņa Veseļa «Tīruma ļaudis». Zlt 12
— Ed. Virzas «Skaidrība». Zlt 8
Grīns A. Jānis Akuraters. Ltv 1798
— Andrievs Niedra. Ltv 1821
— *A. Gr.* Augusta Mežsēta «Aizejošie». Ltv 1786
— Aīdas Niedras «Sarkanā vāze». Ltv 1786
— Latvijas un Daugavas dziesminieks (A. Pumpurs). Ltv 1716
— Edvarts Virza. Poēmas. IŽ 4
— Kārlis Zariņš. «Gluži veltīga varonība». IŽ 3
Grots Jānis. Pētera Ķikuta «Balti torņi melnā naktī». LitDz 26
Gulbis A. Drāmas «Avantūriste» ieskaņa (autora piezīmes). TV 7
Gulbis Fridrihs. A. Mežsēts. «Liliju ezers». Nd 42
Gurtiņš Alfr. Kara laika atskaņas jaunākā rakstniecībā. KrzB 14, 15
— Latvju sabiedriskās domas sākums. KuldV 47, 48, 49
— G. Mīlbergs — Skuju Frīdis. «Mīla un māņi». KrzB 18
— Kārlis Students. «Nelūgtos ciemos» un «Vasarā laivā». KrzB 24
— Arveds Švābe. «Likteņu saistības». Stāsti. IMM 4
— Arveds Švābe. «Vārds». Romāns. IMM 4
— Zemgaliešu Birutas dzīve. DgV 33, 34; MlZ 118—121
«Ilustrēts Žurnāls», red. Kārlis Krūza. «Baltais avots». IŽ 10
«Internacionāle», red. «Nost!». [Piezīmes pie Latvijā izlaistā komunistiskā dzejoļu krājuma «Nost!».] Int 2, 3
Ieviņš Kārlis. Mana pirmā luga. («Putras Dauķis».) TV 6
J. Mūsu romānu rakstniecība. KrzB 30, 31
J[*ansons*] *Fr.* Annas Brigader «Vizbuļi», stāsti jaunatnei, ilustrējis J. Sternbergs. NSp 3
— Andrejs Iksens. «Upmalas zēni», dabas un jaunatnes dzīves tēlojumi, ilustrējis J. Saukums. NSp 7
— Tautas darbinieka piemiņai (Kaudzītes Matīss). JCīr 1
— *Fr. J.* Plūdoņa «Uz saulaino tāli». NSp 4
«Jaunākās Ziņas», red. Ērmanis Pīpiņš (Vizulis) miris. JZ 26
Jēger-Freimane Paula. Annas Brigaderes bērnība. «Dievs, daba, darbs». AI 5/6
Jelgavnieks Pēteris. Lubu literatūras briesmas. Brt 81
K. A. Andrejs Upīts. CĮ 14
K. P. Jānis Poruks. CB 18, 19
Kaliksons Rob. Andreja Pumpura 25 gadu nāves dienas atcere. JZmg 151
Kārkliņš K. Rūdolfa Blaumaņa pasaules uzskats. AI 10/11, 12
[*Kaudzītes Reinis.*] [Autobiogrāfijas fragments.] LG 6

Ķlaustiņš R. Andreja Pumpura dzīve un raksti. Grām.: A. Pumpura izlasīti raksti
— V. Zālīša [Valda] romāns «Juris Brasa». IMM 7/8
Kr. J. Jāņa Jaunsudrabiņa Kopoti raksti I. Dm 1
Kraujiņš Kārlis. Andrejs Iksens. «Upmalas zēni». Dabas un jaunatnes dzīves tēlojumi. Ilustrējis J. Saukums. LG 4/5
— Jāņa Jaunsudrabiņa Raksti I un II. LG 4/5
— K. Skalbe. «Manu bērnības dienu mēness». LG 6
— K. Dziļleja. «Seklais laiks». LG 4/5
[Krauklis Ed.] *Edkris.* Andrejs Upīts. StrA 275
Kreicbergs, ģen. Andrejs Pumpurs. LK 150
«Kurzemes Vārds», red. Leona Paegles «Izpostītie». KV 257
Ķelpe J. Rihards Valdess. «Traģēdija uz jūras». ZmLtv 116
— Kārlis Jēkabsons. «Dzidri tālumi». DgV 45
Ķikuts P. Aspazijas «Torņa cēlējs». IŽ 11
— Antona Austriņa «Garā jūdze». Dm 9, JZ 46
— Riharda Valdesa [R. Bērziņa] «Traģēdija uz jūras». IŽ 10
— Annas Brigaderes «Lolitas brīnumputns». IŽ 6
— Ādolfa Ersa «Lauku varoņi». PēdB 16
— Jāņa Grota «Vējš no jūras». IŽ 9 LitDz 6
— Otomāra Gundara «Romantika». IŽ 9
— Impresionisms latvju literatūrā. PēdB 221
— Impresionisms un ekspresionisms. Dm 8
— Jānis Jaunsudrabiņš. LitDz 35
— *P. Ķ.* K. Jēkabsona «Dzidri tālumi». Dm 5
— Linards Laicens. LG 3, LitDz 34
— Linards Laicens. «Emigrants». IŽ 9, LG 3
— Latviešu jaunākās literatūras virzieni. PēdB 38
— Jāņa Medņa «Torņi pamalē». IŽ 9
— Jauno dzejnieku pirmās grāmatas. (1. Jānis Mednis — «Torņi pamalē»; 2. Otomārs Gundars — «Romantika»; 3. Jānis Ķairens — «Kontrasti».) LitDz 9a
— A. Mežsēta «Aizejošie». IŽ 11
— Andrejs Pumpurs. LitDz 33
— J. Raiņa «Mīla stiprāka par nāvi». IŽ 11
— Raiņa un Aspazijas jauno lugu grāmatas. (1. J. Raiņa «Mīla stiprāka par nāvi». 2. Aspazijas «Torņa cēlējs».) LitDz 49
— Kārlis Strāls. LitDz 34
— Kārļa Strāla «Karš», II daļa. IŽ 7
— J. Sudrabkalna «Trīs vilšanās». IŽ 6, JZ 34
— Arveds Švābe. «Likteņu saistības». IŽ 4, 6
— Arveda Švābes «Vārds». Dm 2
— Andrejs Upīts. IŽ 12
— Andreja Upīša «Ķailā dzīvība». Dm 1
— Andreja Upīša piecdesmit gadi. LitDz 50
— J. Vainovskis. LitDz 52
— Eduarda Veidenbauma Raksti. IŽ 10
— Eduarda Veidenbauma Raksti. R. Egles kopojumā. LitDz 37
— Edvarta Virzas «Skaidrība». Dm 3
Ķīsis Vold. Blaumaņa dziesma dzīvībai. Lkstr 13
[Lācis Jūl.] *Sinus.* Sirmā burtnieka 80 gadu dzīves jubileja. (Prof. J. Lautenbaha.) JZ 158
— Pie Andreja Pumpura atraitnes. Atp 140
Laicens Linards. Tāli gadi. [Atmiņu piezīmes par Rūd. Blaumani.] LG 4/5
— Piezīmes pie literāriskajām paralēlēm. KuldZ 37

[*Laiviņš R.*] *R. Dievkociņš.* Vold. Dzeltiņš. «Jaunā diena aust!». LS 32
— Ādolfs Erss. «Lauku varoņi». LS 137
— Edgars Ardenss. «Ap liesmu aulojošie». LS 141
— Kārļa Ieviņa «Vīrs un laime». LS 149
— Jurevičū Jēkaba «Kad skaidrs dzims rīts». LS 136
— Andrejs Upīts. «Fābulas bez morāles». LS 154
— Andreja Upīša «Pa varavīksnes tiltu». LS 150, 151
— V. Vītoliņš. «Viens mūžs». LS 29
— Ed. Vulfs. «Jānis Robs». LS 147
— Zeiboltu Jēkabs. «Rūsa». LS 23
Lapiņš P. Jakobs Florentins Lundbergs. Kopd 7
Latgalietis. Latgales patiesība S. Putāna dzejā («Latgolas oroja bolss»). Dm 10
Latkovskis L. Latgalīšu literatūra un jos nōkūtne. Zd 5
«Latvijas Sargs», red. Lūcija Zamaič. «Direktors Kazrags». LS 129
«Latvis», red. R. Bērziņa «Dvēseļu dārzs». Ltv 1862
— Riharda Valdesa «Traģēdija uz jūras». Ltv 1678
— Anna Brigader. Dievs, daba, darbs. Ltv 1652
— V. Damberga «Klusais karnevāls». Ltv 1827
— Ā. Ersa «Āglonas dievmātes atgriešanās». Ltv 1827
— Ādolfa Ersa «Lauku varoņi». Ltv 1699
— Kārļa Ieviņa «Vīrs un laime». Ltv 1678
— K. Jēkabsons. «Dzidri tālumi». Ltv 1583
— Līgotņu Jēkaba «Jaunie Indrāni». Ltv 1862
— Edvīna Medņa «Mīlas teika». Ltv 1699
— Jāņa Medņa «Torņi pamalē». Ltv 1672
— A. Mežsēts. «Vēstules no cietuma». Ltv 1695
— G. Mīlberga — Skuju Frīda «Spoguļī». Ltv 1838
— Plūdons. «Uz saulaino tāli». Ltv 1652
— Emīlijas Prūsas «Sadzīves burzmā». Ltv 1832
— K. Skalbes «Manu bērnības dienu mēnesis». Ltv 1672
— K. Skalbe. «Vakara ugunis». Ltv 1593
— K. Strāls. «Zemes elpa». Ltv 1862
— Jānis Sudrabkalns. «Trīs vilšanās». Ltv 1600
— Arveds Švābe. «Likteņu saistības». Ltv 1600
— Arveds Švābe. «Vārds». Ltv 1652
— Ed. Veidenbauma Raksti. Ltv 1827
— Jānis Veselis. «Tīruma ļaudis». Ltv 1634
— Ed. Virzas «Lauku balsis». Ltv 1862
— Teodors Zeiferts. «Latviešu rakstniecības vēsture», I d. Ltv 1678
— J. Ziemeļnieka «Skūpsts». Ltv 1862
— Jēkaba Zvaigznītes piemiņas diena. Ltv 1708
«Latvju Grāmata», red. Anna Ķeniņa-Rūmane. LG 6
— J. Purapuķe. LG 6
— Andrejs Upīts. LG 6
Līgotņu Jēkabs. Aspazijas «Trejkrāsaina saule». JT 1
— Birznieka-Upīša «Kaukāza stāsti». JT 3
— Birznieka-Upīša «Skaidrīte». JT 1
— Birznieka-Upīša «Viņos laikos». JT 1
— Draugi Blaumaņa drāmās. JT 6
— Annas Brigaderes «Dievs, daba, darbs». JT 2
— Annas Brigaderes «Lolitas brīnumputns». JT 1
— Annas Brigaderes «Vizbuļi». JT 3
— Kad gaisma aust, tad zvaigznes dziest. (Par Ernestu Dinsberģi.) JT 6
— A. Goba. «Jēkabs Zvaigznīte». JT 9

Ligotņu Jēkabs. Andreja Iksena «Upmalas zēni». JT 6
— Fr. Jansons. «Mazie ļaudis un viņu darbi». JT 11
— J. Janševskis. «Dzimtene». JT 10
— Kaudzītes Matīss †. JT 1
— Kārļa Krauj iņa «Zīļu josta». JT 7
— Jēkabs Lautenbahs-Jūsmiņš kā episks dzejnieks. JT 9
— Jēkabs Lautenbahs-Jūsmiņš kultūrvēsturisko cīņu gaismā. LG 6
— Fridriha Mālberga raksti. JT 2
— J. Neikens. «Bāris». JT 4
— Atmiņas par Ērmani Pīpiņu-Vizuli. LG 1
— Ērmanis Pīpiņš-Vizulis †. JT 3
— A. Saulieša «Tēvu saulē». JT 6
— Raksturīgākās līnijas Andreja Pumpura cilvēcīgā sejā. LG 4/5
— Indu|a trag ēdija (J. Raiņa «Indulis un Ārija»). JT 8
— K. Skalbe. Manu bērnības dienu mēnesis un citas pasakas. JT 2
— K. Skalbes «Vakara ugunis». JT 5
— Kārļa Studenta «Vasara laivā». JT 5
Lira. Divas lirikas. P. Ērmaņa «Es visur dzīvību redzu». Dm 3
— Linarda Laicena «Emigrants». Dm 1
«Literatūra un Dzīve», red. Jānis Grots. «Skrandu karaļi» jeb «Uz Labās cerības raga». LitDz 41
— Pēteris Ķikuts. «Princese kreklā». LitDz 41
Liepiņš Oļģerts. Rīt «Vaidelote». (Aspazijas.) PēdB 120
— Jaunās lirikas vakars Melngalvju namā. Ltv 1607
— Teodors. «Saulrieti». Brt 3
Lūkin E. Eduarda Veidenbauma piemiņai. VB 39
Mauriņu Zenta. Annas Brigaderes «Dievs, daba, darbs». Brt 1
— Annas Brigaderes «Lolitas brīnumputns». Brt 1
— Literatūras pārskats. [1925. g. 1. okt. līdz 1926. g. 1. okt.] DgGGr 1927. gadam
Md. J. Rakstnieks Jēkabs Janševskis. KV 198
«Mūsu Nākotne», red. Ērmanis Pīpiņš. [Nekrologs.] MNāk 3
Atmiņas centrālcietumā par Andrievu *Niedru.* SLP 1
Observers. Viktors Eglīts. «Zeme un mūžība». Nd 17
Ozols J., māc. Kaudzītes Matīsa piemiņai. Ltv 1832
P. K. Birznieka-Upīša «Skaidrīte». NSp 11
— «Lapsas Kūmiņa dēkas». Atdzejojis Plūdonis. NSp 10
Poegļu Mārtiņa ķibele. SLP 2
«Pēd. Brīdi», red. Fridriha Plostenieka jubileja PēdB 40
— Andreja Upīša 50 gadi. PēdB 221
Plūzme. Dai|literatūra un darba jaunatnes audzināšana. Liesma 1
Rakstnieks A. Saulietis [Plikauss] un vadātāji gari. SLP 3
Pro. Ed. Virzas «Skaidrība». JZ 3
R. A. Jacques-Alexandre Grihns [Jēkabs-Aleksandrs Grīns]. *Légende de la Saint — Sylvestre. AndDtsch* 1
— *Jeans Poruks. La Couronne d'Airelles. AndDtsch* 1
R. V. «Gara ausmas dzejnieks». (V. Eglīša «Nenovēršamie likteņi» un «Zeme un mūžība».) BrT 116
— Veco labo laiku dzejnieki. (J. Janševskis.) BrT 133
— Mūsu literatūras sabiedrisks novērtējums. BrT 93, 98, 101
Rainis J. Kas zin, kur atrodas Turaidas Maijas kaps? PēdB 159
Nepraktiskais *Rainis* un viņa pielūdzēji. SLP 6
Remeicens Alfreds. Ko sludina Andrievs Niedra savā jaunā lugā «Kangars». JZ 84
Rozīts Pāvils. Jānim Jaunsudrabiņam rīt 50 gadi. PēdB 141

Rozīts Pāvils. Andrejs Upīts piecdesmit gados. PēdB 227
Ruditis A. Ozols Vec-Piebalgas kalnos (Kaudzītes Matīsa bēru dienas piemiņai). IMM 1
Rudzītis R[ihards]. Poruka māte. LJ 10
[Runcis E.] A[rnis]. J. Akuraters. Kopoti raksti, XI sēj. JZ 78
S. J. Trīs piemiņas dienas. Augusts Deglavs, Matīss Stobe, Ernsts Dinsberģis. JDr 6
— Tirzmaliete. «Jēkabs Dzintars». JDr 9
— Tirzmaliete. «Kad sirdsbalss runā». JDr 10
— Tirzmaliete. «Maldi un sirds». JDr 5
S.-S. R. Kārlis Lapiņš. «Revolūcijas mutuļos». LStrād 11
S-js V. Fauns lin baznicas dorzā. [Ādolfa Ersa «Aglonas dievmātes atgriešanās».] LtgV 45
— Iznykušas zalta burzgolas. (Juris Pabērzs.) LtgV 45
Salmiņš D. Jaunatnes rakstnieka Jaunsudrabiņa sētā. KuldV 45
Skalbe K. Jānis Jaunsudrabiņš ar 50 gadiem. JZ 189
Skrodels A. Tirzmaliete. «Maldi un sirds». Ltv 1691
[Smarens-Savinskis V.] Zemgaliešu Viļums. Grāmatas vai literatūras krīze? RtZ
Spartaks. Ļeņinisms un Latvijas darba tautas cīņa. Liesma 1, 6.—12. lpp.
— Otro gadu sākot! Liesma 1, 2. un 3. lpp.
Stirājs Arveds. Kārlis Jēkabsons. «Dzidri tālumi». PirmR 1
Strāls K. Viktora Eglīša personība. BrZ 85
Sudrabkalns J. Ян Яунсудрабиньш. Sg 189
Süna Edgars. Jaunākās lugas. (1. J. Akuratera «Apvienosimies»; 2. Andreja Upīša «Kaijas lidojums»; 3. Reinholda Sotaka «Pagānu zemē».) LG 2
— Antons Austriņš. Garā jūdze. PēdB 42
— Fr. Bārda. Vēstules. LG 1
— Anna Brigadere. «Dievišķā seja». LG 1
— Anna Brigadere. «Lolitas brīnumputns». LG 1
— Daži mūsu jaunākās kritikas centieni un raksturības. LG 4/5
— Kārlis Ieviņš. 1. Mežrozītes mīlestība. 2. Asiņainā nauda u. c. noveles. 3. Mežābeles koka kastīte. PēdB 22
— K. Jēkabsons. «Dzidri tālumi». LG 2
— Jaunākās lugas. (1. Edvīna Medņa «Mīlas teika»; 2. Kļaviņu Voldemāra «Gaismas spēks»; 3. Mīlberga «Ministrs uz laukiem»; 4. K. Ieviņa «Putras Dauķa precības»; 5. Paulas Balod «Nomales cilvēki»; 6. Valda Grēviņa dramatizējums «Grāfs Monte Kristo». LG 4/5
— Andreja Upīša jaunākā proza. («Mazās komēdijas», «Pa varavīksnes tiltu», «Kailā dzīvība».) LG 2
— «Skaidrība». Ed. Virzas dzejoļi un poēmas. PēdB 28
— K. Zariņš. «Gluži veltīga varonība». PēdB 5
Susejs V. Par ku dzid myusu dzejniki? LtgV 10, 12
Sviestiņš J. Dinsberģa Ernesta atceres dienā. VB 17
[Salfejevs Boriss] Б. Ш. Jēkabs Krūms. «Mīla». Sg 56
Šilde Ādolfs. Annas Brigaderes domas par atturību. JB 1/2
Šops K. Ed. Lejgalietis [Ed. Ramats]. «Uz gaiša ceļa». IMM 7/8
[Tifentāls K.] K. Dz. Ādolfa Ersa «Lauku varoņi». Dm 1
— *K. Dziļleja.* Kad filistri mērc pirkstus tikumā. Dm 1, 2
— Nerru svētki baznīcā. Scd 55
— E. Pīpiņa-Vizuļa nozīme latvju literatūras kritikā. Dm 3
— J. Raiņa «Mīlestība stiprāka par nāvi». Scd 196, DT
— Andreja Upīša greizais spogulis. Dm 10
— Jūlija Vecozola «Dzidra». Dm 2
T[üters] E. «Eduarda Veidenbauma raksti». DzDr 8

Unams Ž. Rihards Valdess [Rih. Bērziņš]. «Traģēdija uz jūras». Stāsti un noveles. IMM 11
— A. Grīns. «Septiņi un viens». Stāsti. IMM 2
— Kārlis Strāls. «Karš» II. Brt 10
U[pīts] A. Annas Brigader «Dievs, daba, darbs». Dm 8
— Voldemāra Damberga «Gaitniecības ceļi». Dm 6
— Mākslinieku piemiņai. (1. «Emīls Dārziņš, 31. VIII 1910. — 31. VIII 1925». Piemiņas krājums V. Peņģerota red. 2. Fr. Bārda. «Vēstules».) Dm 4
— Augusta Deglava «Rīga». Dm 3
— Domas par dramatisko mākslu piecdesmit gadu atsvētē. Dm 10
— *A. U.* Kārļa Jēkabsona «Briljantu karaliene». Dm 5
— «Kaijas lidojums». (Pāris autora piezīmju.) TV 5
— *A. U.* R. Klaustiņš «Jura Brasas» apoleģēta lomā. Dm 7
— Latviskais Čaild-Harolds. [Piezīmes pie J. Akuratera stāsta «Jāņa Kraukļa ceļojums».] IŽ 12
— Latviešu prozas literatūra pēdējos gados. IŽ 7
— *A. U.* Aīdas Niedras «Sarkanā vāze». Dm 7
— Ērmanis Pīpiņš-Vizulis. Dm 2
— Emīlijas Prūsas «Itāliete». Dm 7
— Rakstnieku diena un kas ar to sakarā. (12. jūn. 1927. g.) Dm 6
— K. Skalbes «Vakaru ugunis». Dm 2
— Eduarda Veidenbauma dzīve un darbi. Dm 7
— *A. U.* Jāņa Veseļa «Tīruma ļaudis». Dm 6
— Lūcijas Zamaič «Direktors Kazrags». Dm 5
— Teodora «Saulrieti». Dm 1
V. Aīda Niedra. «Sarkanā vāze». BrZ 201
V. A. Andreja Kurcija jaunās dzejas. («Ēzelis, mūks, Eiropa».) C[18
Vancevičs F. J. Jaunsudrabiņa 50 gadu šūpuļa svētku gadījumam. DgpZ 15, 16
Vecais. Uz kurieni? KuldZ 34, 36
Veselis J. Annas Brigaderes «Lolitas brīnumputns». IŽ 3
— Viktors Eglītis. «Tilti un pārgājēji». Kriminālromāns. LG 1
— Piezīmes par Kārļa Ieviņa stāstu «Guntis un Daila». LG 2
V[ičs] A. Anna Brigadere. Dievs, daba, darbs. Audz 1
V[idenieks] K. Anna Brigader. «Dievs, daba, darbs». MNāk 17
— Anna Brigader. «Sniegputenī». MNāk 18
— (A. Gobas) «Jēkabs Zvaigznīte». MNāk 16
— Andreja Pumpura izlasīti raksti. MNāk 13/14
Vidiņš Juris. Angelikas Gailīt «Grēciniece». Dm 2
— Kārļa Jēkabsona «Sievietes». Dm 1
— Jēkabs Krūms. «Mīla». LG 3
— *Vd.* Prostitūcija dai[literatūras apgaismojumā. KV 115
— Rakstnieks, kritiķis, lasītājs. KV 162
— Augusta Strindberga «Sarkanā istaba». KV 12
— Zem laikmeta sloga. (A. Švābes grāmata «Likteņa saistības».) KV 117
Viena. Strādniecības kultūras karogs. (Iļjiča piemiņai.) Liesma 1, 12.—14. lpp.
Virza Ed. Viktors Eglītis. BrZ 85
— Viktora Eglīša «Zeme un mūžība». BrZ 28
— *Ed. V.* Ādolfs Erss. «Aglonas dievmātes atgriešanās» BrZ 243
— Ā. Ersa «Lauku varoņi». BrZ 17
— Ardenss. «Ap liesmu auļojošie». BrZ 17
— K. Jēkabsona «Dzidri tālumi». BrZ 17
— Literatūras sabiedriskā nozīme. [Lasīts Zemn. Sav. darb. kursos.] BrZ 282, 286, 288, 293

Virza Ed. K. Skalbes «Vakara ugunis». BrZ 28
— *Ed. V.* K. Strāls. «Karš». BrZ 219
Vītols A. Ētiski reliģiskas ieskaņas mūsu rakstnieku jaunākos darbos. (Annas Brigader «Dievs, daba, darbs».) Ausma 8
— «Tautiskā ticība» Vecozola romānos. («Lai nāk tavā valstībā», «Dzidra».) Ausma 7
Z. Ļeņins. Ļeņinisms. Liesma 1, 3.—6. lpp.
Z. K. Edgars Ardenss (Edv. Gulbis. «Ap liesmu aulojošie»). Nd 7
— Oļģerts Liepiņš. «Četras mīlestības». Nd 6
— Andrejs Upīts. «Pa varavīksnes tiltu». IŽ 6, Nd 6
— Jūlijs Vecozols. «Dzidra». IŽ 6
— Jānis Veselis. «Tīruma ļaudis». IŽ 6
Zālītis Atis. Andreju Pumpuru pieminot. BrZ 144
Zālīte Elīna. Par dzeju, dzejniekiem un lasītājiem. LG 2
Zariņš K. Linards Laicens. «Emigrants». IŽ 4
— Andreja Upiša «Kailā dzīvība». IŽ 4
[*Zeiferts*] *T*[*eodors*]. Janis Jansons. IMM 4
— Jānis Jaunsudrabiņš. IMM 9
— Lautenbahs Jūsmiņš. IMM 7/8
— Jēkabs Māsēns. IMM 4
— Ērmanis Pīpiņš. IMM 2
— Alberts Prande. «Latvju rakstniecība portrejās». IMM 12
— Andrejs Pumpurs. IMM 5/6
— Andrejs Upīts. IMM 12
«Zeltene», red. Latvju dzejas zvaigzne — Aspazija. Zlt 6
Zēvers J., Dr. phil. Jura Manceļa *«Vade mecum»* un daži līdz šim nepazīstami apsveikumi. IMM 5/6
Ziemeļnieks J. Atis Freināts. «Tukums 1905. gadā». LG 3
— *J. Z.* Kārļa Kraujiņa «Zīļu josta». JZ 79
Xx. Latvju komunisti par oktobra revolūcijas 10 gadu jubileju. [P. Stučkas, J. Daniševska, J. Petersa, V. Dermaņa, J. Vācieša, J. Hermaņa-Ausekļa, K. Ozoliņa-Tomasa, K. Gaiļa, O. Rihtera u. c. raksti «Krievijas Cīņā».] Scd 259

VĒSTULES

Kaudziši, Reinis un Matīss. Vēstules mācītājam K. Beldavam. LG 6
Olavs Vilis. Viļa Olava divi vēstules no 1916. gada. [Skolas direktoram rakstītas.] J. Akmeņa brošūrā «Vilis Olavs».
Poruku Jānis. Kaudzītes Matīsam rakstīta vēstule. LG 3

1927

RAKSTI CITTAUTU VALODĀS
(Ārzemju izdevumi)

Bissings, prof. [Atmiņas par Latviju.] Žurn. *«Preussisches Jahrbücher»*, sept.
Blaumaņa Rūdolfa «Indrāni» uzvedums Čehoslovakijā, Brno pils. teātrī. Pirmizrāde 1927. g. 28. sept. *Rec.:* čehu laikr. *«Narodni Osvoobozeni», «Lidove Noviny», «Norodni Listy»* u. c.
Burdelens M. [Dzintara zemē Latvijā.] Beļģu žurn. *«Vivre»*, 7/8

Finks P. [Par Latvijas kulturālo un saimn. dzīvi.] Čehosl. laikr. *«Narodni Osvoboženi»*.

Lephas P. [Apc. par latvju dainām.] Grieķu laikr. *«Hellinkti»*.

«Lettische Lyrik». Rec.: Z. f. Fegezaks — laikr. *«Vossische Zeitung»*, 3. apr.

Liepiņš A. Lettland und die Letten. Priekšlasījums Lucernā (Šveicē), 1927. g. Atref.: *«Luzerner Neuste Nachrichten»*, 60, *«Luzerner Tageblatt»*, 59

Reinalds G. La Lettonie et sa vie actuelle. «Correspondance Universelle», 8

Vetti O. S. Lotyšske pesemnictvi v roce 1927. Čehu laikr. *«Den»*, 1927, 315 un 358, 1928, 7 un 30

1928

ATSEVIŠĶI IZDEVUMI

Apsīšu Jēkabs. No Lizuma senatnes. Pēc Valsts arhīva avotiem. R., 1928. A. Gulbis. 72 lpp. [2000 eks.] *Rec.: A. G.* — Ltv 1929, 2187; *B[altpurviņš] A.* — LG 4; *Gurtiņš Alfreds* — BrZ 77

Austriņš Jānis. Laiku Grāmata priekš Jaun Brengul, Cempu un Jaunvāles pagastiem. (Il.) R., 1928. Latvijas Nacionālo Skolotāju Savienība. Audzinātāja bibliotēka Nr. 2. 72 lpp.

Barons Krišjānis. Raksti. R., 1928. Krišjāņa Barona Biedrība. I. Dzejas, stāsti, zobgalības, populārzinātniski un sabiedriski raksti. Alfreda Gobas ievada apcerējums, bibliogrāfiskas piezīmes un redakcija. 2 lapas ģīmetņu, 416 lpp. [2000 eks.] *Rec.: Gurtiņš Alfr.* — Dg 1929, 5; *Ligotņu Jēkabs* — JT 3, LS 2; *V[ičs] A.* — Audz 3

Bērziņš Roberts. Lerhis-Puškaitis dzīvē un darbā līdz ar viņa rakstu izlasi. Ar ģīmetnēm, skatiem, rokrakstiem, grāmatu titullapām. R., 1928. Valters un Rapa. 252 lpp. [2000 eks.] *Rec.: B* — JZ 104; *[Dziļleja K.] K. Dz.* — Dm 4; *Goba A.* — JZ 6; *Grimma M.* — Brt 5; *Ligotņu Jēkabs* — JT 5; *A. S.* — LG 1929, 4

Birkerts Antons. Kopoti raksti. R., 1928. A. Raņķis. Māju un ģimeņu bibliotēkas kopotu rakstu virknes Nr. 1, 2, 3. (Vāku zīm. D. Gailītis.) [2000 eks.] I. Autobiogrāfija, stāsti un skices. 268 lpp., 2 lapas.

— Kopoti raksti. R., 1928. A. Raņķis. (Vāku zīm. Dāvis Gailītis.) Māju un ģimeņu bibliotēkas kopotu rakstu virknes. Nr. 4, 5, 6. [2000 eks.] IV — Dzejas 400 lpp., 1 lapa. V — Literatūrzinātniski apcerējumi. 336 lpp. VI — Apcerējums par Raini. 352 lpp. *Rec.: Bračs Augusts* — Brt 9; *[An.]* — StrA 1929, 284

— Kopoti raksti. R., 1928. A. Raņķis. (Vāku zīm. D. Gailītis.) Māju un ģimeņu bibliotēkas kopotu rakstu virknes Nr. 7. [1000 eks.] VII — Krišjānis Valdemārs un viņa centieni. 352 lpp., 1 atsev. lapa.

Birkerts Pēteris. Mūsu revolūcijas varoņi un mocekļi I. (Ilustr.) R., 1928. «Nākotnes kultūra». 64 lpp. [2000 eks.] *Rec.: -ef-* — StrA 54

Birznieks-Upīts Ernests. Pastariņa dienasgrāmata. Ilustrējis Alberts Kronenbergs. 2. izd. R. [1928.] A. Jesens. Grāmatas skolai un mājai Nr. 13. 176 lpp. [2000 eks.] *Rec.: Ligotņu Jēkabs* — JT 11

Bite-Paļeviča M., Dr. phil. Essai sur les tendances critiques et scientifiques de l'Esthètique allemande contemporaine. [350 lpp.] *Rec.: Šarls Lalo'* — *«Revue Philosophique»*, 1928

Blaumaņa Rūdolfa kopoti raksti. Vienpadsmitais sējums. Vēstules un dažādi raksti. Sakopojis un rediģējis Antons Birkerts. (Vāku zīm. Apsīša.) R., 1928. Izd. Valters un Rapa. 674 lpp. [2000 eks.]

Saturs: 1. Vēstules. 2. R. Blaumaņa piezīmju grāmatiņa un dienas-

grāmata. 3. Stāsti. 4. Drāma. 5. Dzejoļi. 6. Feļetons. 7. Teātri. 8. Par rakstniecību un rakstniekiem. 9. Ekonomika, politika un kultūra. 10. Dažādi raksti. Rādītāji. *Rec.: B[ērziņš] Arturs* — JZ 219; *Egle Kārlis* — Dg 12; *Ērmanis P.* — Ltv 2086; *Goba A.* — JZ 7, 11; *Kārkliņš K.* — LG 5; *Līgotņu Jēkabs* — LS 46; *[An.]* — LG 1929, 1

Broka Jānis. Andra tēvs kā audzināšanas ideāls Apsiša Jēkaba «Bagātos rados». Mājieni audzinātājiem psiholoģijā, paidagoģijā un latviešu valodas metodikā. R., 1928. «Rīts». 64 lpp. [2000 ek.] Paidagoģiska bibliotēka, Longina Ausēja redakcijā 7

Bruņenieks Mārtiņš. Jāņi — auglības svētki. (Skats senlatviešu panteismā.) R., 1928. Atsevišķs novilkums no Izglītības Ministrijas Mēnešraksta 1928. g. 1., 2. un 3. burtnīcas. 32 lpp. [1000 eks.]

— Mūsu valodas krusts un bēdas. R., 1928. 40 lpp. [3000 eks.] *Rec.: Baltpurviņš A.* — LG 6; *Blese E.* — Brt 8; *Bruņenieks M.* — IMM 12; *Endzelīns J.* — IMM 9, 12; *[Ķikuts P.] Sm. Kolp.* — Scd 186; *Videnieks K.* — MNāk 16

Cīņas Darbs. Vienreizējs sabiedriski kulturāls izdevums. Redaktors-izdevējs: Fricis Lukovskis. [R., 1928.] 4 lpp. Apķīlāts.

Cīņas laiks. Vienreizējs sabiedriski kulturāls izdevums. Izd.-red.: Miķelis Galauska. [R., 1928.] 4 lpp. Apķīlāts.

Darba Cīņa. Vienreizējs sabiedriski kulturāls izdevums. Red.-izd.: Fricis Lukovskis. [R.] 1928. 4 lpp. Apķīlāts.

Dauge Aleksandrs. Manā jaunības zemē. «Atmiņu grāmata». (Il.) R., 1928. «Rīts». 160 lpp. Zelta sērija 13. Rakstu krājums jaunatnei Longina Ausēja redakcijā. [3000 eks.] *Rec.: Goba A.* — JZ 11; *Līgotņu Jēkabs* — JT 7

Die Presse Lettlands. R., 1928. 50 lpp. [2010 eks.]

Doku Ata kopoti raksti divos sējumos. Alfreda Gobas biogrāfisks ievads, piezīmes un redakcija. (Ar autora ģīmetn. un fotogr. uzņēm.) R., 1928. Valters un Rapa. 754, 670 lpp. [2000 eks.] Saturs: I sēj. Priekšvārds. — A. Gobas «Doku Ata dzīves gājums». Stāsti. Fragmenti. Papildinājumi. Piezīmes. II sēj.: Dzejas. Vēstules. Apcerējumi. Dažādi raksti. Piezīmes. Dzeju virsrakstu un pirmo rindiņu alfabētisks rādītājs. *Rec.: El[iass] K.* — LK 251; *Līgotņu Jēkabs* — LS 56; *Sudrabkalns J.* — JZ 273

Dreimanis Pēteris. Krišjāņa Valdemāra gars un spars. R., 1928. Ģenerālkom. Latvijas vidusskolu skolotāju kooperatīvā. «Latvju kultūras» spiestuve. 24 lpp. [2010 eks.]

— Latvju tautiskās atmodas pirmsākums XVIII g. s. otrā pusē. R., 1928. Ģenerālkomis. Latv. vidusskolu skolotāju kooperatīvā. «Latvju Kult.», 16 lpp. [2010 eks.] Vāka tituls.

— Latvju tautiskās atmodas pirmsākums XVIII g. s. otrā pusē. (Vāka tit.) R., 1928. «Latvju kultūras» spiestuve, 16 lpp. [2010 eks.]

Droši Cīņā. Vienreizējs sabiedriski kulturāls izdevums. Red.-izd. Paulīne Elks. [R., 1928.] 4 lpp. Apķīlāts.

Ducmanis Kārlis. Georgs Brandess un jaunā strāva mākslas kritikā un filozofijā 19. gadu simtenī. [Arī reakcionārs «jaunās strāvas» Latvijā novērtējums.] R., 1928. Ģenerālkom. Valters un Rapa. 298 lpp. [1800 eks.] *Rec.: M[ednis] E[dvīns]* — LK 296; *Virza Ed.* — BrZ 296; *A. G.* — JZ 1929, 34; *Aurs Ed.* — Ltv 2316; *Erss Ādolfs* — PēdB 72; *M. A.* — BrZ 215; *Mauriņa Zenta* — Brt 10; *Upits A.* — Dm 1

Dziļleja Ķ. Poētika. Vidusskolas kurss. 2., pārstr. un ilustrēts izd. R., 1928, Valters un Rapa. 192 lpp. [3000 eks.]

Freidenfelds Kārlis. Īsa latvju literatūras vēsture skolai un pašmācībai. Sarakstījis — —. (Ar ģīmetnēm.) R., 1928. [Autors.] 168 lpp. [3000 eks.]

Fross E. [*Emīls Rozenbahs.*] Linards Laicens. Literatūra. 25 gadi. R [1928.] «Daile un Darbs». 100 lpp. *Rec.: Ķikuts P.* — Scd 162; *Mz.* — C] 20, 21; *Egle K.* — LG 1929, 1

Grosbergs Oskars. Die Presse Lettlands. Mit einem geschichtlichen Rückblick von Oskar Grosberg. (II.) R., [1928.] 1927. *Baltisches Verlag.* 120 lpp., 5 lapas. [1000 eks.]

Ģinters Augusts. Latviešu zinātne un literatūra, 1856—1875. Periodikā iespiesto rakstu rādītājs. Sastādījis — — *Science et littérature des Lettons.* Années 1856—1875. *Table des articles parus dans les publications periodiques.* R., 1928. Kultūras Fonds. 20 lpp. [2000 eks.] Latvijas valsts bibliotēka. Bibliografija B. — *Bibliothèque de Lettonie. Bibliographie B. Rec.: Goba A.* — JŽ 1929, 1

Irbe Valdemārs. Iz manas dzīves. (II.) R., 1928. 32 lpp.

Jansons Janis (Brauns). Kopoti raksti. Sestais sējums. Politiski apcerējumi. II. R., 1928. «Daile un Darbs». 170 lpp. [1500 eks.]

— Kopoti raksti. Septītais sējums. Politiski apcerējumi III. R., 1928. g. K/S «Daile un Darbs», 208 lpp. [1500 eks.] *Rec.: U[pits] A.* — Dm 7

Janševskis Jēkabs. Nīca. Sarakstījis Jēkabs Janševskis. (Vāku zīm. Rihards Zariņš.) R., 1928. Valsts papīru spiestuve. 64 lpp., 18 lapas ar vienkrāsainiem attēliem. [2000 eks.]

Kreisā darba tauta. Vienreizējs sabiedriski kulturāls izdevums. Atb. izdevējs-red. M. Edžiņš. [Aucē] 1928. g. 5. oktobrī. 4 lpp.

Kroders Roberts. Amtmanis-Briedītis Alfreds (Alfreds Amtmanis). Roberta Krodera monogrāfiska eseja. (Ar attēliem.) R., 1928. Alfreda Amtmaņa-Briedīša XXV gadu skatuves darbības jubilejas komiteja. 40 lpp [1000 eks.] *Rec.: [Sudrabkalns J.] Я. С.* — Sg 341

Latvijas preses gada grāmata. *Jahrbuch der Presse Lettlands.* R., 1928. Latvju rakstn. un žurn. arodbiedrība. 64 lpp. [1010 eks.]

Latvijas valsts bibliotēka. Latvijas zinātne un literatūra. 1925. gads. 1. Periodikā iespiesto rakstu sistemātisks rādītājs. 2. Izdoto grāmatu rādītājs. Valsts bibliotēkas bibliogrāfijas nodaļas sakārtojumā. Rediģējis Voldemārs Caune. (Titullapa arī franču valodā.) R., 1928. Valsts bibliotēka. 624 lpp. [1000 eks.] Bibliogrāfija VII. *Rec.: El[iass] K.* — LK 210; *Ošs J.* — LK 1929, 77

Lautenbahs Jēkabs. Latviešu literatūras vēsture. II daļa. R., «Zemnieku Domas», 89.—660. lpp. [1500 eks.] *Rec.: Gurtiņš Alfr.* — BrZ 264; *Zālītis A.* — BrZ 132; *G. A.* — LJPKal 1929. gadam; *Goba A.* — Ltv 2352

Liepājas Preses Balles Vēstnesis. [Liepājā, 1928.]

«Liesma». Pašdarbības žurnāls. 1928. g. Nr. 3—15. [Moto]: «Bez cīņas nav uzvaras!» — «Visu zemju proletārieši, savienojaties!» Latv. Kom. Part. un Latv. Kom. Jaun. Sav. Vid[ienas] Org. izd. Iespiests «Spartaka» drukātavā. 26 lpp. Maksā 30 sant. Saturs: I. Politiski sabiedriskā nodaļa. Pirmā maija vēsture un uzdevumi. — V. K. P opozīcijas kļūdas starptaut. jautājumos. Rūdolfs. — Strādniecība kā sociāl. kultūras faktors. Ra. II. Zemniecības jautājums. Vai darba zemniekam ir nākotne baltajā Latvijā. Leda. III. Daiļliteratūra. SPRS. Leda. — Meitenei. Pērkons. — Sarkanais karogs. Pērkons. — 19. gada 1. maijs. Leda. — Sitiens. Blāzma. IV. Partijas dzīve. Iz pulciņa «Gaisma». — Pēdējais Kom. Jaun. Intern. plēnums. Daila. V. Darba dzīve. Stāvoklis uz laukiem. Pļava. Kronika.

Līgotņu Jēkaba. Auseklis. Biogrāfija un rakstu izlase. (II.) R. [1928.] 1927. A. Jesens. 80 lpp. Ievērojami vīri dzīvē un darbā. Nr. 11. [3000 eks.] *Rec.: Goba A.* — ZmLtv 144

— Ernests Dinsberģis. Dzīves apraksts un rakstu izlase. (Ar Dinsberģa ģīmetni.) R., 1928. Latvijas kultūras Veicināšanas b-ba. 128 lpp.

[1510 eks.] *Rec.: Maldonis V.* — JZ 295; *Goba A.* — IŽ 1929, 3/4; *Unams Ž.* — LG 5

Mauriņa Zenta. Daži pamata motīvi Raiņa mākslā. Konturējums. R., 1928. Izd. A. Gulbis. 32 lpp. [15000 eks.] *Rec.: Miesnieks Jonass* — Ltv 2161; *Baumanis A.* — LG 1929, 3; *K. Dziļleja* — Dm 3

Melngailis Emils. Kāpēc es kandidēju? [1928. Autors.] 9 lpp.

Mūsu darbs. Vienreizējs sabiedriski kulturāls izdevums. Red.-izd. Jānis Leimanis. [Rīgā, 1928.] 4 lpp. Apķīlāts.

Niedra Andrievs. Nemiera ceļi. Pilnīgs rakstu izdevums, autora sakārtots. R., 1928. Rīgas Latviešu biedrības derīgu grāmatu nodaļa. [3000 eks.] I sējums. Lirika. Ģimetne, 256 lpp. Saturs: 1. Ceļinieka dziesmas. 2. Garīgas dziesmas. 3. Mana lirika. *Rec.: [An.]* — Brt 10, Ltv 2087; *Ērmanis P.* — LG 5; *Goba A.* — JZ 11, Dg 11; *G.* — Ltv 1929, 2436; *Upīts A.* — Dm 7

Paegle Ed. L'Art populaire letton. [1928.]

Paegle Leons. Kas atsēdēs? Leona Paegles pēdējie stāsti. R. [1928.] «Daile un Darbs». 56 lpp., ats. lapa ar autora ģīmetni. Saturs: Leona Paegles dzīve. Kas atsēdēs? Nodevējs. Izšauta acs. Pēters Pidriksons. Negaidīta sastapšanās. *Rec.: Ķ[ikuts] P.* — LG 4

Plūdons Vilis. Latvju literatūras vēsture vidusskolām. II daļa. Jaunie laiki (Il.) 4., pārl. un papild. iesp. R., 1928. Valters un Rapa. 168 lpp. [3000 eks.]

Provinces preses pārstāvniecība. Latpropress. B-bas «Provinces preses pārstāvniecības» informācijas biļetens. *Bulletin d'information de la presse provinciale de Latvia.* [R., 1928.] 10 lpp.

— Latpropress. B-bas «Provinces preses pārstāvniecības» informācijas biļetens. [R, 1928.] 4 lpp.

— Preses Vēstnesis. Provinces preses pārstāvniecības informācijas izdevums. Latpropress biļetens. [R., 1928.] 8 lpp.

Rainis J. Kastaņjola. Par atmiņu pēdām otrā dzimtenē. Ar A. Prandes gleznu un zīmējumu attēliem. R., 1928. A. Gulbis. 164 lpp., 4 atsev. lapas. [3000 eks.] *Rec.: [An.]* — Ltv 1893; *Eliass Kārlis* — LK 12; *Goba A.* — JŽ 3; *Ķikuts P.* — Scd 201; *Ligotņu Jēkabs* — JT 2; *Rozenbahs E. [E. Fross]* — LG 4; *[Tīfentāls K.] K. Dziļleja* — Dm 1; *Veselis Jānis* — Dg 2; *Vidiņš Juris* — Ltv 1894; *Virza Ed.* — BrZ 11

Rakstnieku sejas. Sērija skolai un jaunatnei A. Dauges un V. Plūdoņa red. Nr. 1. Juris Mancelis. [Izl. ar Martas Grimmas-Endzelīnes apc. par J. Manceli un viņa darbiem.] R., 1927. Izd. un iesp. Valters un Rapa. 64 lpp. 3000 eks. *Rec.: A[ntons] Avens* — IMM 1928, 3

— Nr. 2. Kristaps Fīrekers. [Izl. ar L. Bērziņa apc. par Kr. Fīrekeru un viņa darbiem.] Tp. 56 lpp. [3000 eks.]

— Nr. 3. Ernsts Gliks. [Izl. ar P. Smita un G. Hīlnera apc. par E. Gliku un viņa darbiem.] (Il.) Tp. 64 lpp. [3000 eks.]

— Nr. 4. Līventāls Ansis. [Izl. ar A. Gobas apc. par A. Līventālu un viņa darbiem.] Tp. 64 lpp. [3000 eks.]

— Nr. 5. Ansis Leitāns. [Izl. ar A. Gobas apc. par A. Leitānu un viņa darbiem.] (Il.) Tp. 48 lpp. [3000 eks.]

— Nr. 6. Jēkabs Zvaigznīte. [Izl. ar Gobas apc. par J. Zvaigznīti un viņa darbiem.] (Il.) Tp. 80 lpp. [3000 eks.]

— Nr. 7. Kārlis Hūgenbergers. [Izl. ar L. Bērziņa un T. Zeiferta apc. par K Hūgenbergeru un viņa darbiem.] (Il.) Tp. 80 lpp. [3000 eks.]

— Nr. 8. Jēkabs Lundbergs. [Izl. ar A. Gobas apc. par J. Lundbergu un viņa darbiem.] (Il.) Tp. 56 lpp. [3000 eks.]

— Nr. 9. Juris Neikens. [Izl. ar A. Gobas apc. par J. Neikenu un viņa darbiem.] (Il.) Tp. 60 lpp. [3000 eks.]

Rakstnieku sejas. Nr. 10. Fridrihs Mālberģis. [Izl. ar A. Gobas apc. par Fr. Mālberģi un viņa darbiem.] R., 1928. Valters & Rapa. 66 lpp.
— Nr. 11. Lautenbahs-Jūsmiņš. [Izl. ar A. Gobas apc. par J. Lautenbahu un viņa darbiem.] R., 1928. Valters & Rapa. 79 lpp.
Rīgas latviešu biedrība sešos gadu desmitos. 1868—1928. (Ar attēliem.) R., 1928. Rīgas latv. b-ba. 290 lpp. [1000 eks.] *Rec.: Gurtiņš Alfr.* — BrZ 1929, 1
Schiemann Paul. Die kulturellen Aufgaben der deutsch-baltischen Presse. Von Paul Schiemann, Chefredakteur der «Rigaschen Rundschau». Vortrag, gehalten in der Gesellschaft «Euphonie» in Riga am 15 Nov. 1928. R., 1928. *Verlag d. Buchdr. R. Reutz und Co.* 24 lpp.
Skunstnieks frakas kabatā. Skunstnieks frakas kabatā tai 1928. gada preses ballē kopā ar īsto preses kalendāru, kas derīgs līdz pat nākošā gada preses ballei. Šinī preses gadā ir pāri par 366 laimīgas dienas. (Il.) 2. g. g. R., 1928. Latvju Rakstnieku un Žurnālistu Arodbiedrība. 96 lpp. (Vāku zīm. N. Strunke.) [1100 eks.]
Stokmanis A[rnolds Bruno]. Latvijas vēstures pirmavotu izlase. XIX g. s. pirmā puse. Skolām un pašmācībai. Sastādījis — —. R., 1928. Komisijā akc. sab. Valters un Rapa. 48 lpp. *Rec.: L[ieknis] J.* — MNāk 5
Šillers Edgars. «Pēterburgas Avīzes». Rakstu izlase. I da[a. (1862. g.) Rīgā, 1928. Latvju skolotāju savienība. 112 lpp. Latvijas vēstures pirmavoti VII. [3000 eks.] *Rec.: Goba A.* — JŽ 8; *Lieknis J.* — MNāk 4
Valdis. Kurzemē. Ceļotāja piedzīvojumi un vērojumi. Dievzemītes sētās un ārēs. (Ar fotogrāf. attēliem.) R., 1928. A. Gulbis. 226 lpp. [25000 eks.] *Rec.: El[iass] K.* — LK 1929, 83; *Dziļleja K.* — Dm 2; *S. A.* — Brt 3; *Zālītis Atis* — IMM 3
Vegners Aleksandrs. Herder und das lettische Volkslied. — Krāj. *«Fr. Manns Pädag. Magazin», Heft 1178* [1928]. Tp. arī atsev. brošūrā (46 lpp.), Laugensalcā [1928].
Vienības Laiks. Vienreizējs sabiedriski kulturāls izdevums. Par redakciju atbild Austra Blūmfelde. [R., 1928.] 4 lpp.
Vienota Cīņa. Vienreizējs sabiedriski kulturāls izdevums. Red.-izd. K. Dancis. [R., 1928.] 4 lpp. Apķīlāts.
Vienots Darbs. Vienreizējs sabiedriski kulturāls izdevums. Red.-izd. Herberts Zirnis. [R., 1928.] 4 lpp.
Vienots Spēks. Vienreizējs sabiedriski kulturāls izdevums. Red.-izd. Milda Rozentāl. [R., 1928.] 4 lpp. Apķīlāts
Zālītis Atis. Jurjānu Andrejs. Ar Jēkaba Graubiņa apcerējumu par Jurjānu Andreja skaņdarbiem. R., 1928. Jurjānu Andreja fonda komiteja. 186 lpp., 16 ats. lapas. (Vāku zīm. Kārlis Krauze.) [2000 eks.] *Rec.: Augstkalns A.* — BrZ 227; *Goba A.* — IŽ 9; *Līgotņu Jēkabs* — JT 12; *Sproģis Jūlijs* — Dg 9

RAKSTI LAIKRAKSTOS, ŽURNĀLOS U. C.

-kts. Rihards Ērglis. «Pelēko baronu vectēvi». Scd 207
-nik.- Ed. Patvaldnieka «Mirkļu melodijas». StrA 90
A. E. Angelika Gailīte. Grēcinieces. Nd 1
A. L. Arnis [E. Runcis]. «Andreja Salgala dzīve un nāve». Brt 1
— Ed. Virza. «Skaidrība». Brt 1
A. V. Anša Lerha-Puškaiša piemiņai. KrzB 13
Ādamsons Ēriks. Mūsu rakstniecības šīdiena un rītdiena. Dg 5
Akuraters J. Stāsts «Sapņotāji». (Autora piezīmes.) AI 4/5

Akuraters J. Linards Laicens. JZ 94
— Arnis [Runcis]. «Andreja Salgala dzīve un nāve». Dg 2
Alberts [Sprūdžs]. Breivu ceļu latgalīšu literaturai! Zd 3
Ančaugs. Lubu literatūras plūdi. P. Gruzna. «Bursaki». TD 5
Ans Fr. (Andreja) Pumpura pieminekļa lietā. IMM 4
Anševics E. J. Akuraters. «Sapņotāji». IMM 2
— Emīlijas Prūsas «Itāliete». IMM 1
— Lūcija Zamaič. «Direktors Kazrags». IMM 1
— K. Zariņš. Pelnu viesulis. IMM 3, Nd 3
Apeļs M. Kas byutu jamams varā Latgolas rakstniku konkursa reikotojiem un daleibnikim. Zd 4—5
— Izidors Kundzēšs. «Dvēseles slōpes». Zd 3
— Pizeimes par I Latgolas rakstniku konkursa daleibniku dorbim. Zd 12
— J. Regža «Nokutnes skaņas». Zd 4—5
Aspazija. Kā radās drāma «Zalkša līgava». TV 7
Avens A. Rob. Bērziņš. Dvēseļu dārzs. IMM 10
— K. Jannaus. Dzīves mērķi. IMM 11
— Jaunie «Mērnieku laiki», Kaudzītes Matīsa. IMM 5/6
— Par Kaudzītes Matīsu. IMM 7/8
— R. Klaustiņš. Pa tumšām tekām. IMM 4
— Līgotņu Jēkaba «Jaunie Indrāni». IMM 2
— A. Mežsēts. Dvēseļu parāde. IMM 10
— Emīlija Prūsa. Sadzīves burzmā. IMM 4
— Edvarts Vulfs. Ilūzijas. IMM 9
— Edvarts Vulfs. Ziedi, kas ceļmalā vīst. IMM 1
B. Rob. Bērziņš. «Lerhis-Puškaitis dzīvē un darbā». JZ 104
B. J. Pēteris Blaus (Zilais). ZB 87
P. Linarda Laicena 25 gadu jubileja. PirmR 22
B. V. Voldemārs Branka. «Zelta važas». Brt 9
— Kaspars Gunispers. «Jaunais agronoms». Brt 7
— K. Jannaus. «Dzīves mērķi». Brt 7
— J. Kalnietis. «Baigi brīži». Brt 7
— Ed. Patvaldnieks. «Mirkļu melodijas». Brt 7
— Arveds Švābe. «Vārds». Brt 4
— Lūcija Zamaič. «Direktors Kazrags». Brt 4
— 3 vienčēlieni jaunatnes vakariem Zeltmata pārstrādājumā. Brt 7
Baltpurviņš A. L. Bērziņš. Kristofors Fīrekers. LG 5
Bārda Antons. Ko vērojam tagadējā literatūrā. PēdB 49
— Aīdas [Idas] Niedras stāsti. «Svētais vīns». Dg 6
Baumanis A. J. Akuraters. Sapņotāji. LG 1
— Pēteris Ērmanis. Atraidītie un izredzētie. IMM 7/8
— Pēteris Ērmanis un mūsu daiļliteratūra. LG 4
— [Grēviņš V. un J. Grīns.] V. J. Gregri. Latvijas karalis jeb cilvēks, kam visi parādā. LG 2
— Ivande Kaija. Kopoti raksti. LG 5
— Arnis. Andreja Salgala dzīve un nāve. LG 5
Baumanovskis P. Latviešu vecie rakstniecības darbinieki (Kaudzīši, Dinsberģis, Līventāls, Hērvāgens, Brīvzemnieks, Ukstiņš) vēstules. [No P. Baumanovska krājuma.] PēdB 258, 259 (ar ģīmetnēm)
«Bauskas Ziņas», red. E. Erharda «Rīt sāksies jauna diena». BskZ 6
[Belkovskis S.] Edgars Ego (E. E.) Pāvils Gruzna. Dm 3
— Jaunākās lirikas grāmatas. Dm 2
— Linards Laicens. Dm 4 Vid 7
— Arnis [E. Runcis]. Andreja Salgala dzīve un nāve. Dm 9
— Andreja Upīša raksti. Dm 9

Bertolds Arturs. Kā vērtēt literatūras daiļdarbu. Dg 7
B[ērziņš] Arturs. Rūdolfa Blaumaņa vēstules. JZ 219
Bērziņš L. Kristofors Fīrekers [*Christoph Fürecker*] un viņa nozīme latviešu literatūrā. FBR VIII
— Lautenbaha-Jūsmiņa piemiņai. BrZ 215, IŽ 10
— Eduarda Veidenbauma raksti. IMM 5/6
[*Bērziņš Rih.*] *R. Valdess.* J. Janševskis. Bandava. IŽ 5
Berzmalis V. Latgališu literatura un tos ražotāji. Zd 6—9
Birkerts A. Rūdolfa Blaumaņa pirmās lugas. TV 7
— Kā radusies Rūdolfa Blaumaņa luga «Ugunī». IMM 5
[*Blanks E.*] *E. B.* J. Janševskis. 1) «Bandava», 2) «Dzimtene». LS 38
Blese E. Profesors Jēkabs Lautenbahs. Ltv 2078
Borincs A. Jāņa Apsīša «Kolumbs». Scd 293
— Jāņa Plauža «Fatamorgāna». Scd 47
— Rakstnieku vakars Nacionālā teātrī. Scd 122
— Rakstnieku vakars Dailes teātrī. Scd 253
Brāčs Augusts. A. Birkerts. «Rainis kā mākslinieks». Monogrāfija. Brt 9
Brants K. Students Valdis. (Saulieša «Kalējs Indriķis».) Stud 142
Brigadere Anna. Darba piezīmes. Dg 11
— Paidagoģiskais muzejs Rīgā. (Ar noda|u rakstniecībai.) JZ 63
Brīvzemnieks Fr. Vēstule Kaudzītes Matīsam. LG 2
Brusubārda E. Rakstnieks un teātra darbinieks Zeltmatis. JZ 271
«Burtnieks», red. Antona Austriņa dzejas «Vēriens». Brt 4
— Rihards Ērglis. «Pelēko baronu vectēvi». Brt 10
— A. Laiviņa «Izdzisuši ziedok|i». Brt 4
— Jēkabs Lautenbahs. Brt 10
— Edvīna Medņa «Varoņdziesma». Brt 4
— «Nemiera ce|i». Andrieva Niedras raksti. Brt 10
Cakuls J. Latgališu studenti un rakstniceiba. Zd 4—5
«Ciņas» red. Bibliogrāfija. Cņ 94, V
— Bibliogrāfija. [«Tekstilnieks» 1928. Nr. 1, XII., Latv. Kom. Jaun. Sav. Rīgas Komitejas izd. un «Sarkanais Strēlnieks» — nelegāla avīze buržuāz. L-jas armijai 1928. Nr. 1.] Cņ 98, XII
— «Darbs un Maize», [Kreiso strādnieku un zemnieku frakcijas dienas laikraksta apskats.] Cņ 97, XI
— Mūsu ilegālā prese. [«Cīņa», «Jaunais Komunārs», «Sarkanā Palīdzība», «Большевик», «Komunists», «Sarkanais Strēlnieks» un ārzemju izd.] Cņ 98, XII
— Rakstāt korespondences, iesūtāt jautājumus. Cņ 98, XII
[*Čadarainis A.*] *Aleks. Čaks.* Mans reveranss dzīvei. Tr 2
Daina. Aspazija kā garīgās dzīves apvērsēja. I 1
Dambergs V. Jaunās lirikas grāmatas. (Austriņš — «Vēriens», Tūters — «Dvēseles silueti», Plaudis — «Fatamorgāna», Ziemelis — «Dzīves gūstā».) Dg 3
— Ādolfs Erss. «Aglonas dievmātes atgriešanās». P 2
— Augusts Mežsēts. «Aizejošie». P 4
— Mūsu lirikas ce|i. Dg 2
— Jauniznākušas tautas lugas: A. Sauliets — «Audžu bērni», K. Ieviņš — «Māte un meitas», R. Šotaks — «Dunduru laiks», J. Vainovskis-Sukuburs — «Dzīvie miljoni». P 5
— Elza Stērste. LG 3, P 5
— Teātris un dramatiskā rakstniecība. P 12
— J. Zieme|nieks. «Skūpsts». Dg 1
«Darba Jaunatnes Ce|š», red. Voldemārs Branka «Zelta važas». DJC 9
— Ed. Patvaldnieks. Mirk|u melodijas. DJC 9

«Darba Jaunatnes Ceļš», red. Jānis Plaudis. «Fatamorgāna». DJC 9
— Dziļleja [K. Tīfentāls]. Kritiķis teorētiķis. DJC
Deglavs Augusts. Autobiogrāfija. KpR I, R., 1927 [1928]
Devitais. Mūsu Linards Laicens. C[16
Diletantisms Krievijas latviešu literatūrā. PēdB 122
«Domas», red. Jēkabs Lautenbahs-Jūsmiņš. Dm 7
— 1927. gada godalgotā literatūra. Dm 2
Dukurs R. Valsts ideja J. Raiņa dziesmā «Daugava». JLaik 7
E. G. Kļaviņu Voldemārs. No carisma Latvijā. LG 3
Egida. Evelīnes Grāmatniek «Precinieki». KV 56
Egle Kārlis. Rūdolfs Blaumanis. Kopoti raksti. Dg 12
— Tikšanās ar Jāni Ezeriņu. LG 6
— Jāņa Jaunsudrabiņa Kopoti raksti. JZ 109, P 10
— Brāļu Kaudzīšu testamenti. LG 5
— Līzes Kaudzītes piemiņai. BrZ 69
— Kaudzītes Matīsa vēstules. IMM 3
— Ivandes Kaijas un Augusta Deglava Kopoti raksti. JZ 83
Egle Kārlis un Pēteris Ērmanis. Lūgums Poruka rakstu lietā. LG 6
Eglīts Viktors. Dzejas darba novērtējums. Dg 6
— Mūsu rakstniecības šīdiena un rītdiena. Dg 5
— Elza Stērste-Virza. BrZ 97
Egus. «Rīta ausma». Rakstu kopojums. ZmLtv 171
El[iass] K[ārlis]. Raimonds Bebris. «Mirkļi». LK 251
— Doku Ata «Kopoti raksti». LK 294
— J. Janševskis. «Bandava». LK 156
— Jauno dzejnieku grāmatas. LG 3
— Ivandes Kaijas «Kopoti raksti». LK 84, 216
— G. Mīlbergs — Skuju Frīdis. «Spogulī». LK 150
— J. Rainis. «Kastaņjola». LK 12
— G. Rauskiņš. «Seržanta līgaviņa». LK 192
— Pāvils Rozīts. Pie akas. LG 3, LK 1
— K. Skalbe. «Mātes leģenda». LK 294
— 25 gadu rakstniecības darbības jubileja (Elzai Stērstei). LK 91
— Tirzmaliete. Aizmirsta sirds. LG 2
— Ed. Virza. Lauku balsis. LG 5
— J. Ziemeļnieks. «Skūpsts». LK 18
Ērmanis P. Divas dzejnieces. Aspazija — «Asteru laikā», Tirzmaliete — «Aizmirsta sirds». P 4
— Antons Austriņš. Vēriens. LG 2
— Rūdolfa Blaumaņa kopoti raksti. 11. sēj. Ltv 2086
— Kārlis Ieviņš. P 10
— «Latvju Grāmata». IMM 10
— Literāriskas pārdomas lietainā vasarā. Dg 9
— Mūsu rakstniecības šīdiena un rītdiena. Dg 5
— Andrievs Niedra. Nemiera sirds. LG 5
— Rihards Rudzītis. LG 6
— Kārlis Štrāls. Zemes elpa. LG 2
— Isas piezīmes par J. Ziemeļnieka dzeju. LG 2
Erss Ādolfs. Diskusija par Kultūras fonda godalgām. Rakstniecības godalgas. PēdB 45
— Pāvils Gruzna. «Bursaki». Dg 4
— Kārlis Štrāls. PēdB 28
— Pagājušā gada dzeju grāmatas. (Tirzmalietes «Aizmirstā sirds», Aspazijas «Asteru laikā», Kurcija «Ezelis, mūks, Eiropa», Štrāla «Zemes elpa», Ziemeļnieka «Skūpsts», Rozīša «Pie akas».) PēdB 12, 13, 16

Fr. A. Mūsu literatūras pagrimšana. Ltv 2126
— Elza Stērste. KV 90
Frišmanis Alfr. Pēteris Blaus. KV 84
G. A. Aleksandra Čaka dzeju ciklī: «Sirds uz trotuāra» un «Es un šis laiks». Brt 4
— Latviešu literāriskās biedrības 100 g. jubileja. Brt 4
G. T. Jauno rakstnieku vakars Strādnieku teātrī. Tr 2
Goba A. Jura Alunāna studiju laiks. IMM 1
— Kā Alunānu dzimta noziegusies pret veco latviešu svētumu, un kāds posts pēc tam nācis. Dg 1
— Ko rāda Jura Alunāna «Dziesmiņu» manuskripts. Dg 1
— Aspazija. «Zelta mākoņi». IŽ 11
— Antona Austriņa pirmie soļi rakstniecībā. P 3
— Rob. Bērziņš. Ansis Lerhis-Puškaitis dzīvē un darbā līdz ar viņa rakstu izlasi. IŽ 6
— Rūdolfa Blaumaņa kopoti raksti. IŽ 7, 11
— Rūdolfa Blaumaņa piemiņa 4. septembrī. IŽ 9
— Pēteris Blaus. P 8
— Annas Brigader «Kopoti raksti». ZmLtv 177
— Aleksandrs Dauge. «Manā jaunības zemē». IŽ 11
— Augusts Deglavs. Kopoti raksti. I sēj. IŽ 6
— Desmit gadi rakstniecībā. IŽ 12
— Desmit romāni un dzīve. Ltv 2053
— No Doku Ata dzīves. IMM 7/8
— No Doku Ata vēstuļēm. LG 4
— R. Egle. «Ed. Veidenbauma biogrāfija». A. Birkerts. «Rūd. Blaumaņa biogrāf.». Līgotņu Jēkabs. «Ausekļa (Krogzemju Mikus) biogrāfija». J. Rainis. «Kastaņjola». ZmLtv 144
— Rihards Ērglis. Pelēko baronu vectēvi. I. Dg 12
— P. Ērmanis. Atraidītie un izredzētie. IŽ 4
— Ādolfs Erss. «Aglonas dievmātes atgriešanās». Dg 1
— *A. G.* Pāvils Gruzna. IMM 3
— Pāvils Gruzna. «Bursaki». IMM 3, IŽ 5
— Ansis Gulbis un viņa lielais darbs grāmatniecībā. Ltv 2146
— K. Jannaus. Dzīves mērķi. LG 2
— J. Janševskis. Bandava. LG 3
— Janševska «Dzimtene» un viena dzimtene. Dg 2
— Jāņa Jaunsudrabiņa Raksti III. IŽ 3
— Ivandes Kaijas kopoti raksti 1—9. IŽ 9
— Kaudzītes Reinis jaunā gaismā. IŽ 11
— Kaudzītes Reiņa «Dzīves aina». P 11
— Vecais Latviešu prātnieks. [Druscin par Kaudzītes Reini.] PēdB 216
— *A. G.* Linarda Laicena literāriskās darbības divdesmit pieci gadi. IMM 5/6
— Jēkabs Lautenbahs-Jūsmiņš. Dg 10
— J. Lautenbaha-Jūsmiņa neiespiestais romāns «Laimons un viņa mūžs». IŽ 10
— Līgotņu Jēkabs. «Jaunie Indrāni». IŽ 5
— Līgotņu Jēkabs. Reinholds Lencs. IŽ 4
— A. Mežsēts. Dvēseļu parāde. LG 5
— Mūsu patriotiskā dzeja. Dg 11
— Mūsu rakstniecības šīdiena un rītdiena. Dg 5
— Andr. Niedra. «Nemiera ceļi». IŽ 11
— Pērsieša [K. Zemīša] kopotu rakstu jauns izdevums. IŽ 9
— Poruks debesīs, bet Kaudzītes Matīss ellē. Dg 8
— J. Rainis. «Kastaņjola». IŽ 3

Goba A. Arnis [E. Runcis]. Andreja Salgala dzīve un nāve. IŽ 3
— *A. G.* Elza Stērste. IMM 5/6
— Kaš jauns rakstniecībā? Kārļa Strāla «Karš», II s. Kārļa Zariņa «Pelnu viesulis». Arņa [Runča] «Andreja Salgala dzīve un nāve». ZmLtv 134
— Vecie un jaunie rakstnieki. Dg 11
— Lūcija Zamaič. «Koka dievs». IMM 10
— K. Zariņš. Pelnu viesulis. IŽ 3
— J. Ziemeļnieks. «Skūpsts». IŽ 9
— Kur meklējami Jēkaba Zvaigznītes atstātie manuskripti. IŽ 3
— Pēcvārds. Grām.: Kaudzītes Reinis. Izjurieši. R., 1928.
Gr. A. Emīlija Prūsas. Brt 3
Grāvīte E. Jānis Ķelpe. «Kad ziedoņa vēji šalc». ZmLtv 133
Grigulis A. K. Eliasa «Madonnas pēdās». Tr 2
Grimma-Endzelīne Marta. J. Akuraters un romantisms. AI 4/5
— Apsīšu Jēkabs. IMM 12
— Aspazijas «Asteru laikā». IMM 2, Zlt 8
— Rob. Bērziņš. «Lerhis-Puškaitis dzīvē un darbā». Brt 5
— Edgara Ardensa «Ap liesmu auļojošie». Zlt 11
— Jēkabs Janševskis. «Bandava». IMM 4, 7/8
— Aīdas Niedras «Sarkanā vāze». Zlt 2
— Aīdas Niedras «Svētais vīns». IMM 10
— Pārskats par jaunāko literatūru. Zlt 3
— Jānis Plaudis. «Fatamorgāna». IMM 7/8
— Emīlija Prūsas. [Grietiņa.] Zlt 4
— Emīlijas Prūsas «Itāliete». Zlt 4
— Pāvila Rozīša «Pie akas». IMM 3, Zlt 5
— Arnis [E. Runcis]. Andreja Salgala dzīve un nāve. IMM 2
— Studijas latvju jaunākā romāna laukā. AI 2, 3
— K. Strāla «Zemes elpa». IMM 5/6, Zlt 14
— Teodora «Saulrieti». Zlt 6
— Jānis Veselis. «Neticīgā Toma mīlestība». IMM 12
— Lūcijas Zamaičes «Koka dievs». Aīdas Niedras «Cilvēks ar zelta acīm». P 11, Zlt 20
— J. Ziemeļnieks. «Skūpsts». IMM 5/6
Grīns A. Apsīšu Jēkaba 70 g. dzimšanas dienā. Ltv 2145
— Valdemārs Dambergs. LG 6
— Viktors Eglīts. Ltv 1879, 1881
— Riharda Ērgļa «Pelēko baronu vectēvi». Ltv 2063
— Jēkabs Janševskis. Ltv 2075
— J. Janševskis. «Bandava». Romāns. Brt 9
— Kārlis Jēkabsons. Ltv 2087
— Kārlis Lapiņš. Revolūcijas mutuļos. LG 3
— Lautenbaha-Jūsmiņa piemiņai. Ltv 2078
— Lautenbahs kā dzejnieks. Ltv 2081
— Mūsu jaunie dzejnieki. Ltv 2006
— Mūsu rakstniecības ceļi pēdējos 10 gados. Ltv 2128
— Emīlijas Prūsas «Sadzīves burzmā». IŽ 3
— J. Rainis. Ltv 1923
— Elza Stērste [Naurēnu Elza]. Brt 5, IŽ 5, Ltv 1955
— Kārlis Štrāls. Brt 3
— K. Štrāla «Zemes elpa». IŽ 7
— *A. Gr.* Zeltmata 60. dzimšanas diena. Ltv 2139
— Vitolds Zībelis. «Tvīksme». Ltv 2140
Grīns J. J. Janševskis. «Bandava». Dg 2
— Mūsu rakstniecības šīdiena un rītdiena. Dg 5

Grīns J. Par mūsu pēdējā gada prozu. Dg 7
— Sākumam. (Mūsu rakstniecība.) Dg 1
— Lūcija Zamaič. «Ķoka dievs». Dg 7
Gulbis Fridrihs. Kārlis Eliass. «Madonnas pēdās». LK 275
— Edvīns Mednis. «Varoņdziesma». As 4, LK 70
— Eduards Tūters. «Dvēseles silueti». LK 52
Gurtiņš Alfr. Latgaliešu literatūras tagadne un nākotne. LatgZ 21
— Prof. Dr. J. Lautenbaha «Latviešu literatūras vēsture», II d. BrZ 264
Iņts. Neredzīgais Indriķis. LK 19
J. Pirmie Kurzemes kalendāri. BrZ 99
— Pāvils Rozīts. «Pie akas». P 3
Jakobins. Linards Laicens. JCC
Jankavu Andrejs. Pumpuru Andrejs revolucionārs. JZ 280
Jansons Arn. J. Janševska «Dzimtene-Bandava». LK 156
Jansons Jānis, v-pr. Pareizticība pie latviešiem. (P. Gruzna — «Bursaki».) TD 6
Janševskis J. Mans Jaungada rīts. Dg 2
— «Precību viesulis». Autora piezīmes. TV 1, 1927/1928
«Jaunais Zemgalietis», red. R. Vizbuļa jubileja. JZmg 274
«Jaunākās Ziņas», red. Jaunas censones agra nāve. (Rasma Krauklis.) JZ 218
— «Zilais stūrītis» paidagoģiskā muzejā. [Rūdolfa Blaumaņa 20 g. nāves dienas atcerei.] JZ 199
Jaunsudrabiņš Jānis. Kāpēc es arī rakstu. PēdB 147
Jēger-Freimane Paula. Aspazija. Torņa cēlējs. LG 1
— Jauniznākušās lugas: A. Brigadere — «Izredzētais»; Ed. Ramats — «Eglītes sapņi»; «Puķes». LG 3
— Rainis. Mīla stiprāka par nāvi. LG 1
— Jauniznākušās lugas: A. Saulietis — «Audžu bērni»; A. Upīts — «Lapas
— viesulī»; Edv. Mednis — «Varoņdziesma»; M. Zīverts — «Hasāna harēms»; Fr. Trasuns — «Nūgrimušō pile»; A. Upīts — «Cēloņi un sekas»; J. Vainovskis-Sukuburs — «Dzīvie miljoni»; R. Sotaks — «Dunduru laiks»; H. Krūmiņš — «Ideālā vecmāte». LG 4
— Jānis Veselis. Dg 9
— Jauniznākušās lugas: Elīna Zālīte — «Bīstamais vecums»; J. Janševskis — «Precību viesulis»; Andrejs Upīts — «Vesela miesa»; Jūlijs Pētersons — «Sieviete ar sešiem prātiem»; Kaspars Gunispers — «Jaunais agronoms»; E. Cīrulis — «Mīlas cietoksnis» un citas. LG 2
Jēkabsons J. Neredzīgais Indriķis. KV 9
Jēkabsons K[ārlis]. Pāvila Gruznas 25 gadu literāriskā darbība. LG 2
— Kārļa Štrāla jubileja. BrZ 29
— Kārlis Štrāls 25 g. literāriskās darbības jubilejā. IŽ 2
[Ju. V.] Павел Розит [Rozītis]. «У колодца» («Pie akas».) Sg 33
Jurjāns P. Vēlreiz Jēkaba Zvaigznītes daudzinātais rokrakstu maiss. PēdB 261
K. Auzenbahs. Varoņpuikas. LG 4
— Anna Brigadere. Sprīdītis. LG 1
— Pāvils Gruzna. «Bursaki». P 5
— Kārļa Krūzas «Miglas mīkla» un «Agrais rūgums». P 3
— Miris prof. Jēkabs Lautenbahs. LK 213
K-a. Par mūsu laikraksta [«Cīņas»] uzlabošanu. [Norādījumi līdzstrādniekiem, uzsverot, ka «Cīņa» «vispirms ir politiski vadoša avīze un izeja nav meklējama prozas vai satīras drukāšanā. Priekš tam ir pieejama «Liesma» u. c. Galvenā izeja ir vietējo organizāciju līdzdarbība».] Cņ 94, V

Ķ. I. Памяти профессора Якоба Лаутенбаха. [Jēkabs Lautenbahs.] Sg 255
Ķ. P. Anss Lerhis-Puškaitis. [25 gadu nāves dienas atcerei.] JZmg 76
Kalniņš Paulis. Ansis Lerhis-Puškaitis. BskV 13
Kalniņš R. A. Spriņģis. «Mednieks un makšķernieks». Joku luga. MM 6
Kārkliņš J. J. Raiņa «Jāzeps un viņa brāļi» 100. izrāde Nacionālā teātrī. JZ 6
Kārkliņš K. Rūdolfs Blaumanis. Kopoti raksti. XII sēj. LG 5
Kaudzīte Reinis. Vēstules Birzniekam-Upīšam. LG 1
Kauliņš J., doc. Atmiņas par Doku Ati. LG 3
Klaustiņš R. Augusts Deglavs kā naturālists. IMM 9
Kruskops Felikss. Danno [Daniels Kļaviņš]. «Kāda nerra kalna spredīķi un tā aforismi». SZv 1
K[uršinskis] A. Latvju proletāriskās rakstniecības uzdevumi. Vrd 17
Ķelpe J. Jaunās rakstniecības uzdevumi. AucZ 25, JēkV 10, ZmLtv 143
— *Ķ. J.* Mūsu jaunie rakstnieki. AucZ 46
Ķikuts P. Aspazijas «Asteru laikā». JZ 11, Scd 18
— Aspazijas sešdesmit gadi. Scd 63
— Antons Birkerts. «Rūdolfa Blaumaņa biogrāfija». JZ 180
— Ķ. P. Aleksis Bredermanis. «Oktobris». JZ 133
— Jauno dzejnieku fronte. (Aleksandrs Čaks [Čadarainis] — «Sirds uz trotuāra» un «Es un šis laiks»; Ed. Patvaldnieks [Hāgenfelds] — «Mirkļu melodijas»; Jānis Plaudis — «Fatamorgāna».) Scd 96
— Desmit rakstnieku sejas. LG 3
— *Ķ. P.* Rihards Ērglis. Pelēko baronu vectēvi. Dm 9
— *Ķ. P.* V. J. Gregri [V. Grēviņš, J. Grīns]. Latvijas karalis jeb cilvēks, kam visi parādā. Dm 1
— *Ķ. P.* Pāvila Gruznas piecdesmit gadi. Scd 52
— Ivandes Kaijas «Kopoti raksti». JZ 173
— Trīs iesācēju grāmatas: J. Kalnietis — Baigi brīži; Jānis Baltiņš — Mīlas mulsumā; Rihards Ērglis — Pelēko baronu vectēvi. LG 6
— Dilletantiskā lirika. (Kļaviņu Voldemāra «Silueti», Voldemāra Branka «Zelta važas».) JZ 125
— Andrejs Ķurcijs. LG 6
— *Ķ. P.* Linarda Laicena darbības 25 gadi. Scd 95
— *Ķ. P.* Aīda [Ida] Niedra. «Cilvēks ar zelta acīm». JZ 149
— *Ķ. P.* Leons Paegle. Kas atsēdēs? LG 4
— *Ķ. P.* Plūdonis. «Kauja pie Saules». JZ 152
— (J. Raiņa) Kastaņjola. Scd 12
— J. Raiņa «Rīgas ragana». Scd 201
— Līgotņu Jēkaba jaunie stāsti. («Jaunie Indrāni», «Reinholds Lencs».) JZ 7
— Monogrāfija par Linardu Laicenu (E. Frosa [E. Rozenbaha]). Scd 162
— Kārļa Strāla «Zemes elpa». JZ 34
— Jānis Sudrabkalns. P 12
— Tirzmalietes «Aizmirstā sirds». JZ 1
— Jaunākās komēdijas. (Andr. Upīša «Cēloņi un sekas», «Vesela miesa»; Vainovska J. «Dzīvie miljoni»; Kārļa Ieviņa «Māte un meitas»; H. Krūmiņa «Ideālā vecmāte»; Reinholda Sotaka «Dunduru laikā».) Dm 4
— Lūcija Zamaič. «Koka dievs». JZ 143
— *Ķ. P.* Vitolds Zībelis — «Tvīksme»; Raimonds Bebris — «Mirkļi». Tr 2
Ļ. E. Piezīme rakstiņam «Vai dokuments?». (Par Apsesdēla publicēto dziesmu «Pie mūsu senču Daugavas».) LG 6
[Lācis Jūlijs] Sinus. Šovakar Linarda Laicena 25 g. rakstnieka jubileja. JZ 95
— Dzejnieces Elzas Stērstes jubileja. JZ 97

[*Laiviņš Reinis*] *Dievkociņš*. Jāņa Veseļa «Tīruma ļaudis». LS 22, 24, 27
Lapiņš J. Luda Bērziņa dzīve un darbi. LG 2
Latkovskis L. Latgaliešu literaturas jautojums. Zd 6, 7
«*Latvijas Sargs*», *red.* Prof. J. Lautenbahs-Jūsmiņš miris. LS 42
«*Latvis*», *red.* Aspazijas 60. dzimšanas dienā. Ltv 1927
— Antona Austriņa dzejas «Vēriens». Ltv 1929
— Aleksandra Čaka [Čadarajņa] dzeju cikli: «Sirds uz trotuāra» un «Es un šis laiks». Ltv 1929
— Doku Atis. Ltv 2135
— J. Janševska «Bandava». Ltv 1951
— A. Laiviņa «Izdzisuši ziedokļi». Ltv 1929
— A. Lanka. Virsaitis. Ltv 2113
— Profesors Jēkabs Lautenbahs pēdējā gaitā. Ltv 2081
— Andrieva Niedras «Nemiera ceļi». Ltv 2087
— Aīdas Niedras «Svētais vīns». Ltv 1893
— J. Plaudis. «Fatamorgāna». Ltv 1993
— J. Raiņa «Kastaņjola». Ltv 1893
— Arņa [E. Runča] «Andreja Salgala dzīve un nāve». Ltv 1893
— Kārļa Zariņa «Rudens stāsti». Ltv 1893
Līdeks O. Lautenbaha-Jūsmiņa piemiņai. BrZ 215
Līgotņu Jēkabs. Docenta Luda Bērziņa jubileja. JT 3
— L. Bērziņš. «Kristafors Firekers». JT 6
— Rob. Bērziņš. «Lerhis-Puškaitis dzīvē un darbā». — A. Birkerts. «Latviešu inteliģence savās cīņās un gaitās». II d. JT 5
— Rūdolfa Blaumaņa biogrāfija no A. Birkerta. JT 3
— Birznieka-Upīša «Kaukāza stāsti» II. R. Klaustiņa «Pa tumšām tekām». JT 4
— Ģimenes labā — Birznieka-Upīša; Spēka dēls — Annas Brigaderes; Ganu diena — Annas Brigaderes; Zaķīte — Fr. Jansona. JT 1
— Rūd. Blaumaņa vēstules. LS 46
— A. Brigadere. «Ganu diena». — Birznieks-Upītis. «Pastariņa dienasgrāmata». JT 11
— A. Dauges «Manā jaunības zemē». JT 7
— Ernesta Dinsberga dzimtenē. LS 45
— Doku Atis ciemā pie tautas. [Pilnīgs kopotu rakstu izdevums ar Alfr. Gobas biogrāfiju.] LS 56
— A. Goba. «Jēkabs Zvaigznīte». JT 6
— H. Langes «Adatu Kažociņa prieki un bēdas»; A. Upīša «Jaunā dzērve»; L. Bērziņa «Kārlis Hūgenbergers»; Ed. Ramata «Puķes» un «Eglītes sapņi». JT 6
— Latviešu literatūra valsts pirmā gadu desmitā (1918—1928). JT 11
— Lautenbaha-Jūsmiņa «Niedrīšu Vidvuds». LS 47
— Ansis Lerhis-Puškaitis dzīvē un darbā. JT 3 (ar ģīmetni)
— «Ansis Līventāls» — A. Gobas apcerējums. J. Rainis — «Kastaņjola». Aspazija — «Asteru laikā». Anna Brigadere — «Sniegputenī». JT 2
— Klaušu laiku dzejnieka Anša Līventāļa piemiņai. JT 2
— «Mērnieku laiki» [Kaudzīšu] kā skolas literatūra. JT 8
— Poruka varoņu ētiskā vērtība. JT 9
— J. Purapuķe. «Leišu svētbilžu griezējs». JT 12
— Dzejnieka Vensku Edvarda traģēdija. JT 7 (ar ģīmetni)
Lieknis J. Edgars Šillers. «Pēterburgas Avīzes». Rakstu izlase. I daļa. MNāk 4
Liepiņš Oļģerts. Ko saka Aspazija par Raiņa drāmu «Iļja Muromietis». PēdB 37
— Aspazija par savu dzīvi un atziņām 60 gadu dzimšanas dienā. PēdB 62

[*Liepiņš Oļģerts*] *O. L.* Doku Atis 1903—1928. PēdB 270 (ar ģīmetni)
— Ādolfs Erss. «Aglonas dievmātes atgriešanās». PēdB 6
— «Es rakstu tāpēc, kā...» PēdB 123
— *Eols.* Romāns par Latvijas karali. Gregri [V. Grēviņš un Jānis Grīns] «Latvijas karalis jeb cilvēks, kam visi parādā». PēdB 26
— Pie 50 gadu jubilāra Pāvila Gruznas mājās. PēdB 48, Sg 57
— Pāvila Gruznas romāns «Bursaki». PēdB 255
— Kādēļ es rakstu? PēdB 87, 89, 91, 93
— Linards Laicens. PēdB 95
— Latviešu rakstniecība 10 gados. PēdB 264
— Diskusija par Kultūras fonda godalgotiem darbiem. (Jūlija Pētersona «Sieviete ar sešiem prātiem».) PēdB 37
— Pāvila Rozīša jaunākā dzeju grāmata («Pie akas»). PēdB 1
— Ko saka Sukuburs [J. Vainovskis] par savu jauno komēdiju («Dzīvie miljoni»). PēdB 99
— Diskusija par Kultūras fonda godalgām. Jānis Veselis: Dievu gulta, Eņģelis Ufirs, Tīruma ļaudis. PēdB 42
— Kārlis Zariņš. «Pelnu viesulis». Dg 2
— Latvju mākslinieku pašnāvību noslēpumi. (Zemgaliešu Biruta, Vensku Edvarts, Vold. Zeltiņš, J. Frīdenberģis-Mieriņš.) PēdB 72, 78
Lūkin E. Rūdolfa Blaumaņa atcerei. JVA 13
— Stāstu rakstniecības nodibinātāja — Jura Neikena 60. gada nāves dienas piemiņai. JVA 5
— Pirmā latvju tautības dziesminieka Neredzīgā Indriķa atcerei. 24. I 1828. g. — 24. I 1928. g. VB 3
Ļeņingradas latvju proletārieši. Latvju proletariāta vadonim b. Stučkam. [Apsveikums sakarā ar «Latvijas padomju varas dibināšanos» 8. gada svētkiem.] Cņ 81, II
M. A. Vecie valmierieši. (J. Ruģēns.) PēdB 53
M. K. Sensacionāls literārisks atradums (Kaudzītes Reiņa «Izjurieši»). PēdB 216
Maldons Vold. Līgotņu Jēkaba «Ernsts Dinsberģis». JZ 295
Mauriņu Zenta. Romantiskie un impresionistiskie momenti Akuratera stāstu krājumā «Sapņotāji». Dg 3
— Divi jauni dzejnieki: Raimonds Bebris — «Mirkļi»; Aleksandrs Čaks — «Sirds uz trotuāra», «Es un šis laiks». LG 6
— Ludis Bērziņš 1888.—1928. gadam. IŽ 2
— Latvju sieviete Annas Brigaderes rakstos. DgGGr 1928. gadam
— Daži vārdi par mūsu tulkojumiem. LG 6
— Stāstu krājumi bez mākslinieciskās patiesības. (Dzelzītis — «Gājienā uz nākotni, Lanka — «Virsaitis», Veselis — «Neticīgā Toma mīlestība», Baltiņš — «Mīlas mulsumā».) Dg 12
— P. Ērmaņa stāsti «Atraidītie un izredzētie». Dg 6
— V. J. Gregri [Valdis Grēviņš, Jānis Grīns]. «Latvijas karalis jeb cilvēks, kam visi parādā». Dg 3
— Mūsu rakstniecības šīdiena un rītdiena. Dg 5
— Skalbes mīlzis. P 6
— Jāņa Veseļa attīstības gaita. Brt 2
Mednis Edvins. Kā radās «Mīlas teika». KV 21
Melnalksnis A. Jānis Straujānis (Jānis Masters). «Ienaidnieks». ILG
Mežsēts A. Aleksandrs Grīns. «Likteņa varā». IŽ 3
— J. Veselis. «Neticīgā Toma mīlestība». IŽ 12
Miesnieks Jonass. Zenta Mauriņa. Daži pamata motīvi Raiņa mākslā. Ltv 2161

Mz. Divas grāmatas. (E. Frosa [Rozenbaha] «Linards Laicens. Literatūras 25 gadi».) C| 20, 21
«Nākotnes Spēks», red. Birznieka-Upīša «Mūsu draugi» II. NSp 3
No latvju rakstniecības šūpļa līdz mūsdienām. (Portrejas.) JZ 46
P. K. Birznieka-Upīša «Ģimenes labā». NSp 3
— R. Blaumaņa «Velniņi». NSp 12
— «Dziesmas un dzejoļi skolām I». Sakārtojis K. Melnalksnis. NSp 2
— J. Raiņa «Saule slimnīcā». NSp 1
Paegle O. Atmiņas par Leonu Paegli. Dm 2
Paļeckis J. Pie Andrieva Niedras. JZ 247
— Saruna ar Andrievu Niedru Mušakenā. JZ 245
Pavlovskis J. Pie Vecā Stendera kapa. ZB 172
«Pēd. Bridi», red. Rūdolfa Blaumaņa 20 gadu nāves dienas atcerei. PēdB 187
— Prof. J. Lautenbaha-Jūsmiņa darba pilnā dzīves gaita. PēdB 213
— Jura Neikena 60. nāves dienas atcerei. PēdB 154
— Neredzīgā Indriķa 100 gadu nāves diena. PēdB 11 (ar ģīmetni)
Pētersons Jūlijs. «Sieviete ar sešiem prātiem». (Autora piezīmes.) TV 3 1927/1928
Plāķis J., prof. Lautenbaha jauninājumi latviešu rakstībā un dzejā. Brt 6
[*Plaudis Jānis.*] J. Apsītis. Kolumbs. Tr 2
— *Homo.* Jāsviež kaktā. [Vecie rakstnieki.] Tr 2
— Jaunā lirika. Tr 1
— *Homo.* Literārisks vakars. (14. X 28.) Tr 1
— Rakstnieku vakars Dailes teātrī. Tr 1
— *Homo.* Jāņa Veselis. «Neticīgā Toma mīlestība». Tr 1
Plensners A. Kaudzīšu «Vija» cenzora rokās. Ltv 2107, 2111, 2116
[*Plikauss*] *A. Saulietis.* Dažas J. Poruka korektūras viņa dzejoļos. LG 4
Plūdons. Galvenie vilcieni A. Saulieša [A. Plikauša] dzejā. P 5
R. Jānis Grots. DJC 8
R. J. Vai arī lubu literatūra? (Par P. Gruznas romānu «Bursaki».) Audz 5/6
R. K. Dziļleja. Seklais laiks. DJC
R. J., skol. Lubu literatūras pīlāri. Sv 38
Rainis J. «Mīla stiprāka par nāvi». (Paskaidrojums.) StrA 188, 189, 190
— О своей пьесе «Илья Муромец». SgV 36
— Par sevi un saviem literāriskiem nodomiem nākotnē. JZ 227
— J. Raiņa domas par tagadējo rakstniecību. PēdB 293
«Rigasche Rundschau» red. Die Lettländische-estländische Pressekonferenz und ihre internationale Bedeutung. RRnd 23 II
Rombs. Jānis Apsītis. «Kolumbs». Sgn 3
— K. Dzelzīts. «Gājienā uz nākotni». Sgn 3
— Andr. Upīts. «Zem naglotā papēža». Sgn 3
Roze Jūlijs. Jaunas lugas. (Birzmaliete — «Mirdzošais vainags»; Krūmiņš — «Ideālā vecmāte»; Ieviņš — «Māte un meitas»; Saulietis — «Audžu bērni»; Sotaks — «Dunduru laiks»; Vainovskis-Sukuburs — «Dzīvie miljoni».) Dg 6
— Jaunas lugas. (Brigadere — «Izredzētais», Pētersons — «Sieviete ar sešiem prātiem», Upīts — «Vesela miesa».) Dg 3
— J. Janševskis. «Precību viesulis». Dg 1
— J. Rainis. «Mīla stiprāka par nāvi». Dg 1
Rozenbahs E. J. Rainis. Kastaņjola. LG 4
— *E. Fross.* Sīkpilsoniskie elementi. KFr 1
— Kārlis Zariņš. Pelnu viesulis. LG 2
Rudzītis Rihards. Mūsu rakstniecības šīdiena un rītdiena. Dg 5
— Vieglais žanrs mūsu rakstniecībā. Dg 8

Ruņģis Andrejs. Atmiņas par Jāni Ezeriņu. IŽ 10, LG 5
S. J. Fr. Brīvzemnieka piemiņai. VB 3
S. K. Kārlis Lapiņš. «Revolūcijas mutuļos». LK 122
S. L. Krišjānis Barons — latvju baltais gars. Zlt 5
S-is V. Fauns naasut valns... [Sakarā ar A. Ersa gondreiž atbildi «Aglonas dievmātes atgriešanās» litā.] LtgV 1
S-js V. Latgola baltišu literatu dorbūs. LtgV 34
Simsons J. Kāds piemirsts atmodas laikmeta kultūrdarbinieks. (Kārlis Georgs Bergmanis.) IMM 10
— K. G. Bergmaņa 30 gadu nāves atcerei. (Ar ģīmetni.) IŽ 12
Skujenieks Luize. Kāds izskatījās Juris Alunāns? PēdB 293
Sproģis J. Bērnu un jaunatnes literatūra. LG 2
— A. Mežsēts. Dvēseļu parāde. IŽ 8
SPRS latvju proletārisko rakstnieku konference. KFr 4, 5
Str. K. Pāvils Gruzna. IŽ 3
Stirajs Arveds. Par Antona Austriņa jaunāko dzeju grāmatu «Vēriens». PirmR 24
— Aleksandrs Čaks. «Sirds uz trotuāra», «Es un šis laiks». — J. Plaudis. «Fatamorgāna». P 8
— Par «Zobens un lilijas» un «Miglas svilpju» autoru (P. Rozīti). PirmR 18
— J. Ziemeļnieks. «Skūpsts». P 5
Strāls K. Kārlis Jēkabsons. Ltv 2145
— Mūsu rakstniecības šīdiena un rītdiena. Dg 5
Biedrs Stučka par politisko stāvokli. [Latvijā, arī Ltv un LS raksti.] Cņ 94, V
Sudrabkalns J. Поэзия бури и солнца. (Aspazija.) Sg 74
— Doku Ata «Kopoti raksti». JZ 273
— Два юбилея. (Linards Laicens un Elza Stērste.) Sg 117
— Латышская литература и театр. Sg 314
— Поэт в изгнании. [J. Rainis.] Sg 21
Sukurs Osvalds. Rakstnieks Linards Laicens. PrV
Sūna Edgars. Ādolfs Erss. «Aglonas dievmātes atgriešanās». GulbB 24, 25; RūjZ 13, 14
— Līgotņu Jēkabs. «Reinholds Lencs». LG 2
— R. Sēlis. Leišmalē. LG 1
— Ed. Virza. «Lauku balsis». JVad 20, KurzV 35, PļavZ 14, ZB 177
Sviestiņš J. Vēl kāda Kaudzītes Matīsa nepublicēta vēstule. IMM 10
Svābe A. R. Kļaustiņš. «Pa tumšām tekām». Dg 4
T. Iz laikrakstiem. Cņ 94, V
T. T. Kārļa Dzelzīša «Gājienā uz nākotni». Tr 2
Tihovskis H. Latgaliešu literatūra 1927. g. IMM 4
[Tiļentāls K.] K. Dziļleja. Sapņotāji. (J. Akuratera «Sapņotāji» un Ed. Virzas «Laikmets un lira» un «Skaidrība».) Dm 3
— Aspazijas sešdesmit gadi. Dm 3
— *K. Dz.* Rob. Bērziņa «Lerhs-Puškaitis dzīvē un darbā». Dm 4
— P. Ērmanis. «Atraidītie un izredzētie». Dm 3
— «Kreisās frontes» svētā vientiesība. (E. Frosa «Sīkpilsoniskie elementi».) Dm 3
— Latvijas rakstniecības desmit gadi. JLaik 7
— *K. Dz.* Lerhis-Puškaitis. Dm 3, TIV 13
— Aīda [Ida] Niedra. Svētais vīns. Dm 2
— J. Rainis. Kastaņjola. Dm 1
— *K. Dz.* Jānis Veselis. Neticīgā Toma mīlestība. Dm 8
Tirzmaliete. Atmiņas par Jāni Poruku. ZB 279, 280, 281

Unams Ž. Ed. Rudzīts. Pekles karnevāls. IMM 1
— Eduards Treimanis-Zvārgulis. Kopoti raksti. V sēj. LG 3
— Andreja Upīša «Sieviete». ZB 200
— Lūcijas Zamaič «Direktors Kazrags». ZB 200
U[pīts] A. Apsīšu Jēkaba 70. dzimšanas diena. Dm 10
— Jubileju mēnesis. (Aspazija.) Vrd 2
— Aleksis Brēdermanis. Oktobris. Dm 6
— Kārlis Dzelzīts. Gājienā uz nākotni. Dm 8
— Pāvils Gruzna. «Bursaki». Dm 3
— Latvijas Literatūras Akadēmija. (A. Lanka. Virsaitis.) Dm 9
— *Upīts A.* Linarda Laicena divdesmit pieci gadi [1902—1928]. IŽ 5
— *U. A.* A. Laiviņš. Izdzisuši ziedokļi. Dm 2
— Latviešu drāmas ceļi. IŽ 8
— *U. A.* Latviešu rakstnieks frakā un cilindrī. Dm 1
— *U. A.* Lubenieciskā lirika. Dm 6
— *U. A.* Divi sieviešu romāni. (Aīdas [Idas] Niedras «Cilvēks ar zelta acīm»; Austras Ozoliņas-Krauzes «Virpuļu durvis».) Dm 10
— *U. A.* A. Saulietis maskā uz lielceļa. (A. St. raksts «Latvijā», 10, III num.) Dm 5
— Piezīmes par literatūras kreiso fronti. Dm 6—10
— *U. A.* Rakstnieku diena Nacionālajā teātrī. Dm 5, Vrd 13
— *U. A.* Aleksandrs Šutka. «Miera cilvēks». Dm 9
— *U. A.* Vakareiropas kultūras klaušos. Dm 2
V. Ansis Gulbis. IŽ 12
Valters M., Dr. Kristus atriebšanās. (Autora piezīmes.) TV 7
— Mūsu rakstniecība. Dg 12
Veselis Jānis. Jauns dzejnieks. (Aleksandrs Čaks [Čadarainis]. «Sirds uz trotuāra».) Dg 4
— Latviešu jaunākā dzeja. Dg 6
— Mūžīgais emigrants. (Rainis. «Kastaņjola».) Dg 2
— No piezīmju grāmatas. Dg 9
— Pārdomas un atceres par latvju rakstniecību. Brt 1
Vidiņš Juris. Aizmirsta patiesība. (Mūsu jaunie rakstnieki.) Ltv 2006
— (J. Akuratera) «Pārsmalcinātie kultūras cilvēki». KV 251
— Dažādas jautras lietas. (Jānis Grots.) Ltv 2092
— Seni laiki, seni ļaudis. (J. Lautenbaha darbos.) KV 216
— «Idejiska literatūra». (Rainis. «Kastaņjola». Ltv 1894
— Pasaules uzskats. (Rih. Rudzīša «Kosmiskā gamma».) Ltv 2083
— Slavas bungas (Aspazijai). Ltv 1922
Virza Ed. Aspazija. «Asteru laikā». BrZ 11
— «Vēriens». A. Austriņa dzejoļi. BrZ 45, P 3
— Ludis Bērziņš. «Kristofors Firekers». BrZ 99
— Domas par literatūru. BrZ 50
— Domas un nojautas. P 6, 7
— «Madonnas pēdās». Kārļa Eliāsa dzejoļu krājums. BrZ 273
— Rihards Ērglis. Pelēko baronu vectēvi. BrZ 196
— Oskara Grosberga «Mežvalde». BrZ 296
— Pāvils Gruzna. «Bursaki». BrZ 97
— Pāvila Gruznas 50 gadu jubileja. BrZ 48
— J. Janševskis. «Bandava». BrZ 83
— Linards Laicens. BrZ 95
— Mūsu jaunākie rakstnieki. BrZ 295
— Mūsu rakstniecības šīdiena un rītdiena. Dg 5
— «Cilvēks ar zelta acīm». Aīdas [Idas] Niedras. BrZ 140

Virza Ed. A. Niedra. «Svētais vīns». BrZ 28
— Rainis. «Kastaņjola». BrZ 11
— Strāls Kārlis. BrZ 28
— K. Strāls. «Zemes elpa». BrZ 11
— Edvarda Tūtera «Dvēseles silueti». BrZ 59
— Lūcijas Zamaič «Koka dievs». BrZ 256
— Kārlis Zariņš. «Rudens stāsti». BrZ 28
Z. Aspazija. «Zalkša līgava». JZ 268
Z. J. J. Akuraters. «Priecīgais saimnieks». P 12
— J. Akuraters. «Sapņotāji». P 2
— Kārlis Eliāss. «Madonnas pēdās». P 12
— Ed. Patvaldnieks. «Mirkļa melodijas». P 5
— Kārlis Strāls. «Zemes elpa». P 2
Zālīte Elīna. «Bīstamais vecums». (Autora piezīmes.) TV 3, 1927/1928
Zālītis A. Doku Ati pieminot. BrZ 270
— «Latviešu literatūras vēsture». Prof. Dr. J. Lautenbaha. BrZ 132
Zariņš K. Vai Blaumanis novecojis? IŽ 4
— Domas par kritiku. (Leonids Grosmanis. «Cīņa par stilu».) Dg 5
— «Jaunie» un «vecie». Dg 12
— Mūsu rakstniecības šīdiena un rītdiena. Dg 5
— Neatzīta tagadne. (Apoloģijas vietā.) Dg 9
[*Zeiferts*] *T*[*eodors*]. Āronu Matīss. IMM 3
— Aspazija. IMM 4
— Ludis Bērziņš. IMM 3
— Lautenbahs-Jūsmiņš. IMM 9
— Anss Lerhis-Puškaitis. IMM 4
— Aīda Niedra. «Sarkanā vāze». Dg 1
— Emīlija Prūsas. IMM 2
— Kārlis Strāls. IMM 2
— Jāņa Veseļa «Tīruma ļaudis». DgGGr 1928. gadam, IMM 2
«Zemgales Balss», red. Prof. Lautenbahs miris. ZB 214
«Zīdūnis», red. Pors vordu par Latgoles rakstnīku literaturas konkursu. Zd 3
Z[*iverts*] *M.* Danno [Dāniels Kļaviņš]. «Kāda nerra kalna spredikī». JZmg 52
— Pirmā latviešu dzejnieka piemiņai. (Neredzīgais Indriķis.) JZmg 21
— V. Ziemeļa «Dzīves gūstā». JZmg 35
Ziedons Olafs. «Saulainā tālē». Oskara Sukura dzejas. GulbB 16—19
Ziemeļnieks J. Dzejnieces Aspazijas nopelni. LGr 2
— Dzejnieces Aspazijas šūpuļsvētkos. JZ 63
— Jaunākās grāmatas. (Antona Austriņa «Vēriens», Andreja Kurcija «Mūks, ēzelis, eiropa» u. c.) JZ 89
— Dzejnieka liktenis. ([Jūlijs Balodis] Rieteklis.) JZ 215
— Dai[literatūra gada laikā. (No 1926. g. 1. okt. līdz 1927. g. 1. okt.) DgGGr 1928. gadam
— *J. Z.* Kārlis Eliass. «Madonnas pēdās». JZ 274
— *J. Z.* Rihards Ērglis. «Pelēko baronu vectēvi». JZ 221
— *J. Z.* A. Lanka. Stāsti: I. Virsaitis, II. Jaņķelis. JZ 238
— Latvju rakstniecība 10 gados. JZ 262
— Jaunākās dzejo[grāmatas. (J. Plauža «Fatamorgāna», Vold. Ziemeļa «Dzīves gūstā», Ed. Tūtera «Dvēseles silueti» un Jāņa Ķelpes «Kad ziedoņa vēji šalc».) JZ 46
— *J. Z.* Rakstniece Emīlija Prūsas. JZ 43
— *Z. J.* Pie dzejnieka J. Raiņa. JZ 268
— Rakstnieku vakars (Dailes teātrī). JZ 252
— K. Skalbe. «Vakara ugunis». P 2

Ziemeļnieks J. Jaunākās grāmatas. (Reinholda Sotaka «Dunduru laiks». J. Vainovska-Sukubura «Dzīvie miljoni». Kārļa Ieviņa [Kārļa Paķuļa] «Māte un meitas».) JZ 78

— Ciemos pie rakstnieka Kārļa Strāla. (Sakarā ar 25 g. darbasvētkiem.) JZ 28

Ž[ibelis] V. Ed. Rudzīša «Bubītes ērkšķu ceļš». ZB 108

1928

RAKSTI CITTAUTU VALODĀS
(Ārzemju izdevumi)

Bilmanis Alfr. [Latvijas kultūra.] Čehosl. žurn. «*Welthandel*», 9/10

Brigadere Anna. Spēka dēls (vācu pārstr.). *Rec.:* žurn. «*Bücherei und Bildungspflege*», 2, 68. lpp.

Ernits V. Läti teadusemeha ja luuletaja prof. Jakob Lautenbachi mälestuseks... «*Postimees*», 301, 11. lpp. (4. XI)

Grabinskis P. [Bibliotēku stāvoklis Latvijā.] Igauņu žurn. «*Vabaharidustoo*», 4

— *Läti kirjandu Rudolf Blaumani.* «*Looming*», 9

Latvijai veltīts num. Čehu laikr. «*Ceske Slovo*», 17. nov.

[Latv. rakstniecībai veltīts pielikums.] Čehu laikr. «*Mor. Slezcky Denik.*», 3. jūn.

Mednis Edvīns. [Par Latvijas literatūru un teātri.] «*Postimees*» [nov.]

Pukits M. [Par latv. rakstniecību un grāmatniecību.] «*Looming*», 9

Plūdons V. Eža kažociņš (vācu pārstr.). *Rec.:* žurn. «*Bücherei und Bildungspflege*», 2, 68. lpp

Zeiferts T. [Beļģiešu literatūra latviešu tulkojumā.] Beļģu žurn. «*L' Avenir Social*», 9

1929

ATSEVIŠĶI IZDEVUMI

Āronu Matīss. Latviešu literāriskā (Latviešu Draugu) biedrība savā simts gadu darbā. Ainas no vāciešu un latviešu attiecību vēstures. R., 1929. A. Gulbis. 376 lpp. [2500 eks.] *Rec. un polemikas: Adamovičs L.* — Brt 1930, 6; *Ārons M.* — LG 6; *Bērents P.* — LG 6; *Goba A.* — PēdB 22; *Grosbergs O.* — RRnd 30; *Virza Ed.* — BrZ 21; *Z.* — Ltv 2520

Birkerts Pēteris. Latvju tautas anekdotes. Ilustrēts izdevums ar variantiem un zinātniskiem apcerējumiem. Sakopojis un rediģējis P[ēteris] Birkerts. Ilustrējis I[ndriķis] Zeberiņš. (Vāku zīm. S[igismunds] Vidbergs.) R., «Literatūra». [5000 eks.] I [daļa]. 168 lpp. 1929. Saturs: P. Birkerts. Priekšvārds. A. Birkerts. Anekdotes pasaules literatūrā. Pirmā nodaļa: Ģimene. I. Bērni: Puisēni. Meitenes. II. Mīlestība, puiši, meitas. Mīlestība. Sieviete, jaunava. Puiši, meitas, lūkošana, līgava, līgavainis. Puiši un meitas ballēs un zaļumballēs. Meitu vecāki un meitas. Dēls, dēla vecāki. Precības un precenieki. Līgava, līgavainis, brūte, brūtgāns, laulības, kāzas. Vecpuiši, vecas meitas. Dažādas mīlas gaitas un attiecības.

— Latvju tautas anekdotes. II [daļa]. 167.—326. lpp. 1929. Saturs: A. Bir-

kerts: Anekdote latviešu literatūrā. III. Sieva, vīrs. 1. Jaunais pāris. 2. Laulības nesaskaņas. 3. Slima sieva. 4. Dumja sieva. 5. Dzērājs vīrs, dzērāja sieva. 6. Dūšīga, rosīga sieva. 7. Sievas un vīra vecāki, vedekla, znots. 9. (!) Dažādas attiecības. 2. nodaļa: Zemnieki, laucenieki. I. Saimnieks, kalps. 1. Saimnieks, saime, dzīvnieki. Saimniece un saime.

— Latvju tautas anekdotes. III [daļa]. 327.—484. lpp. 1929. Saturs: A. Birkerts: Anekdotes ceļošana. [III.] [Dažādas] saimnieces. 3. Saimnieks, pušelnieki, rentnieki. 4. Puiši un vīri. 5. Meitas, sievas un māmiņas. 6. Zemnieks dažādās gaitās. 7. Zemnieki, tirgus, tirgoņi. 8. Gans. II. Lauku amatnieki. 1. Skroderis. 2. Kurpnieks. 3. Mūrnieks. 4. Kalējs. 5. Krāsotājs. 6. Vēveris. 7. Mērnieks. 8. Melderi. 9. Ceļotāji amatnieki. 10. Muzikanti. 11. Zvejnieki. 12. Kuģinieki. 13. Upes strādnieki. 14. Komedianti. 15. Dažādi amatnieki. 29.—1191.

— Latvju tautas anekdotes. 4 [daļa]. (1) lapa krāsaina attēla, 2 lpp., 485.—642. lpp. 1929. Saturs: A. Birkerts: Anekdošu nacionālā īpatnība. 16. Mednieciski. III. Pagasti, apvidi, malienas! Pagastu iestādes un pagasta ierēdņi. 2. Kurzemnieki. 3. Vidzemnieki. Latgalieši. 4. Malēnieši. IV. Runas savādības, pārpratumi, divdomības. 1. Šlupsti un stostekļi. 2. Nepareiza svešvārdu lietošana. 3. Kurluma pārpratumi. 4. Pārpratumi — īsti ar nolūku. *Rec.: G[oba] A.* — PēdB 1930, 38; *Ziemeļnieks J.* — JZ 67, 116, 131; *[An.]* — As 1931, 9, 10

Goba Alfreds. Pirmās «Pēterburgas Avīzes» un viņu nozīme tautas atmodas gaitā. R., 1929. Olava fonda sab-ba. 146 lpp. *Rec.: Līgotņu Jēkabs* — JT 1930, 1; *Unams Z.* — IMM 2; *Kristovskis K.* — VB 1931, 8, 15

Ģinters Augusts. Latvijas Valsts bibliotēka. Bibliogrāfija C. Latviešu zinātne un literatūra. 1876—1885. Periodikā iespiesto rakstu rādītājs. Sastādījis — — R., 1929, Kultūras fonds. 433 lpp. *Rec.: Krūmiņš Jūl.* — LG 1930, 2

Jaunsudrabiņš J. Valge raamat. Valik jutte samanimelisest Lätikeelest kogust. Tolkinud Karl Kirde. [7.—16. lpp. tulkotāja apcerējums par Jaunsudrabiņu.] *Tartus, Eesti Kirjandus Selto,* 1929. 229 lpp. ar il. un portr.

Jēger-Freimane Paula. Dace Akmentiņa. Monogrāfija. (Ar fotogr. attēliem.) R., 1929. A. Gulbis. 136 lpp. *Rec.: Dravnieks A.* — LG 2; *K. A.* — AI 3; *Zelt.* — IMM 9

Jonval Michel. Les chansons mythologiques lettonnes. Publiées avec un traduction française par Michel Jonval ancien élève de l'Ecole Normale Supérieure agrege de l'Universite, Docent a l'Universite de Riga. Ouvrage public avec l'appui du Fonds de Culture de Lettonie. — Latviešu mitoloģiskās dainas. Latviski un franciski izdevis *Michel Jonval,* docents Latvijas Universitātē. Izdotas ar latviešu Kultūras fonda palīdzību. *Paris* [1929]. *Librairie Picart.* (Iesp.) *L'Union paysanne de Lettonie.* 240 lpp. [2000 eks.] *Rec.: Virza Ed.* — BrZ 249

Kalniņu Pētera. Dzimtene Smiltene. Kāda smiltenieša piedzīvojumi. Smiltenē. P. Gailītis. I [daļa]. 20 lpp. [1929.] Saturs: Piecdesmit gadi. Smiltene manā bērnībā. Bērnības rožu dārzā: 1. Mācītāja K. Kundziņa sagaidīšana. 2. Tēva mājas un vecais saimnieks. 3. Slīpernieki.

— II [daļa]. 20 lpp. [1929.] Saturs: Tēvs. Līdaka. Bērnības rožu dārzā: Lieldienas. Sajukušas dienas.

— III d[aļa]. 20 lpp. 1929. Saturs: Zeiboltu Jēkabs. Bērnības rožu dārzā: «Iesim būdeļos!». Pirmie ērkšķi. Vasaras prieki. Jāņu līgošana. Uz Viļēnu! Aizmirsta «peršiņa». *Rec.: Ērmanis P.* — LG 4

Krols O[to]. Auseklis. Isa biogrāfiska skice. R., 1929. Latvijas kultūras veicināšanas b-ba. 16 lpp.

Latvijas darbinieku galerija 1918—1928. P[aula] Krodera redakcijā. (Ar ģī-

metnēm.) R., 1929. Izd. «Grāmatu Draugs». 466 lpp., (146) lpp. sludinājumu.

Latvijas valsts bibliotēka. Bibliogrāfija VIII. Latvijas zinātne un literatūra. 1926. gads. 1. Periodikā iespiesto rakstu sistemātisks rādītājs. 2. Iznākušo grāmatu rādītājs. Valsts bibliotēkas bibliogrāfijas nodaļas sakārtojumā. Rediģ. V. Caune. R., 1929. Valsts bibliotēka. 496 lpp. *Rec.: Ošs J.* — LK 77

Lautenbahs-Jūsmiņš. [Izl. ar A. Gobas apcerējumu par Lautenbahu.] R., 1928 [1929]. Valters un Rapa. 80 lpp. [3000 eks.] Rakstnieku sejas. Nr. 11. Sērija skolai un jaunatnei. A. Dauges un V. Plūdoņa redakcijā.

Ligotņu Jēkabs. Isa rakstniecības teorija. Skolai un pašmācībai. Sarakstījis Ligotņu Jēkabs. Valmierā — Cēsīs, 1928. K. Dūnis. 108 lpp.

Niedra Andrievs. Nemiera ceļi. Pilnīgs rakstu izdevums, autora sakārtots. R., R[īgas] L[atviešu] B[iedrības] Derīgu Grāmatu Nodaļa. 2. sējums. Drāmas. Ģīmetne, 72 lpp. 1929. Saturs: Zeme, ar autora piezīm. par «Zemi» un Poruka un «Dienas Lapas» kritikām. 2. Kangars, ar autora piezīmēm. *Rec.: G.* — Ltv 2436; *Goba A.* — Dg 11; *Upīts A.* — Dm 7; *Eglīts V.* — PēdB 1930, 106, 108, 109; *Jēger-Freimane P.* — LG 1

Poruk Jaan. Pärlipüüdja. Jutustis. Läti keelest tolkinud Karl Aben. [1.—17. lpp. tulkotāja apcerējums.] *Tartus.* 1929. 208 lpp.

Poruku Jāņa kopoti raksti. Kārļa Egles un Pētera Ērmaņa sakārtojums un redakcija. Rūdolfa Egles monogrāfija par dzejnieka dzīvi un darbiem. Vāku zīm. V[old]. K[rūmiņš.] R., J. Roze. 1. sēj. X L, 188 lpp. — autora ģīmetne un autora autogr. 2 lapas. 1929. Saturs: Priekšvārdi (K. Egles un P. Ērmaņa). Orakels pie Orakeļa. Jeruzālemes aizstāvji. Baltā roze. *Perpetuum mobile.* Pērļu zvejnieks. Sapnis vasaras naktī. Atmiņas iz bērnu dienām. Biogrāfiskas piezīmes.

— Kopoti raksti. 16. sēj. Apcerējumi: Filozofiski. Par sadzīvi un citiem jautājumiem. Par rakstniecību un rakstniekiem. Ģīmetne — 216 lpp. 1929. 17. sēj. Apcerējumi. Par rakstniecību un rakstniekiem. Par teātri, mūziku un mākslu vispār. Atsauksmes par teātri, mūziku, gleznieciību. Polemikas, paskaidrojumi utt. (2) lapas ģīmetnes un autogrāfa — 272 lpp. 1929. 18. sēj. Autobiogrāfiski sacerējumi. Vēstules. Papildinājumi. (2) lapas ģīmetnes un autogrāfa — 248 lpp. 1930 [1929]. *Rec.: Austriņš A.* — JZ 243; *Baumanis Art.* — IMM 4, LG 2; *Dambergs V.* — BrZ 57; *Danovskis J.* — Zd 10; *Eglīts V.* — LG 5; *Goba A.* — IŽ 2, PēdB 293; *G[ulbis] Fr.* — ZVrn 3; *Līgotņu Jēkabs* — JT 3, 9, 10; *Z[enta] M[auriņa]* — Brt 4; *Upīts A.* — Dm 2; *Veselis J.* — Dg 7; *Z[iemeļnieks] J.* — JZ 97, P 3

Preses Balss. Vienreizējs izdevums. Redakcija: J[ānis] Grīns, J[ānis] Ķārkliņš, H[ermanis] Kaupiņš. Rīgā, februārī 1929. Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība. 8 lpp.

Rakstu krājums. Rīgas latviešu Biedrības Zinību komisijas izdots. R. 19. krājums. 192 lpp. 1929. Saturs: L. Adamovičs: G. F. Stendera «Mazā Bībele». — Kaudzītes Matīss: Kāda nepazīta pirmcenzoņa piemiņai. — P. Šmits: Par svešvārdu rakstību latviešu valodā. — P. Šmits: Maize latviešu māņos un ierašās. — Andrs Ziemelis: Senās precību un kāzu ierašas Palsmanē. — B. Ignāts: Kāzas Nīcā. — K. Lielozols: Kristības Nīcā. — K. Lielozols: Ķekatas Nīcā. — M. Ignāte: Kāzas Nīcā. — B. Šnore: Izrakumi Dobeles pagastā Ošu senkapos. 1926. g. — Zinību komisijas sarīkotie priekšlasījumi plašākai publikai. *Rec.: G. A.* — Ltv 2377; *Līgotņu Jēkabs* — JT 12

Skalbe Kārlis. 1879. 7. 11. 1929. Svētku raksti. Literārais red. A[ntons] Austriņš. Grafiskais red. N[iklavs] Strunke. Tehniskais red. A[nsis] Auziņš, Rīgā, 1929. Izd. «Latvju kultūra». 136 lpp. 550 eks. [Saturs]:

K. Skalbe: Ūdens māte. J. Veselis: Kārlis Skalbe. A. Švābe: K. Skalbes pasaka. P. Blaus: Skalbe Ērgļos. A. Brigadere: Nedaudz rindiņu... P. Ērmanis: Atmiņas un piezīmes. J. Grīns: Īstenais latviešu dzejnieks. J. Madernieks: K. Skalbem. E. Stērste: * E. Virza: Skalbe Strēlnieku pulkos. Vectēvs (A. Goba): Fantastiskā siluete. A. Austriņš: Ar Skalbi. V. Delle: Vēstule dzejniekam. K. Strāls: Dažas pārdomas par Skalbi. P. Rozīts: Nāc pie sapņu dziesminieka (dzeja). A. Erss: Skalbe Valkā. J. Akuraters: Skalbe strēlnieks un politiķis. K. Krūza: Rudens vārtos (dzeja.) R. Egle: Radošais narciss. J. Zālīts: Skalbe mūsu mūzikas lirikā. K. Egle: Saulrieti. A. Gulbis: Lappuse no izdevniecības vēstures. J. Lapiņš: Daži brīži kopā ar Skalbi. J. Madernieks: Kārlis Skalbe glezniecībā. V. Grēviņš: Skalbe kafejnīcā [dzj.]. A. Ķeniņš: Dzejnieka varonība. J. Sudrabkalns: Trīs mazas piezīmes.

Tās preses balles laika grāmata. *Anno MCMXXIX.* (Vāku zīm. Niklavs Strunke.) [R., 1929.] Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība. 32 lpp.

[*Tīfentāls Kārlis*] *K. Dzilleja.* Pa Raiņa senču pēdām. Ģeneoloģiska pētījuma fragments. [R.] Novilkums no žurnāla «Domas» Nr. 5, 1929. 16 lpp. [40 eks.]

Zandbergs A[*ugusts*], *Dr.* Atmiņas par Krišjāni Voldemāru, viņa īsa biogrāfija, idejas, cīņa pret Baltijas muižniekiem un darbu saraksts. Ar Valdemāra ģīmetni un citiem uzņēmumiem uz atsevišķa krītpapīra lapām. 2., pārl. un pap. izdevums. R., 1928 [1929]. Autors. 194 lpp., (4) lapas ar uzņēmumiem. *Rec.: Bahmanis Kristaps* — Jrn 3; *Dr*[*eimanis*] *P.* — Audz 4; [*An.*] — Sg 1930, 34

Zeiferts Teodors. Brīvzemnieks. Tautas darbinieku mūžs un laikmeta aina. I. (Ar ģīmetni un attēliem tekstā.) R., 1929. R[īgas] L[atviešu] B[iedrības] Brīvzemnieka rakstu komisija. Ģīmetne — 232 lpp. [2500 eks.] *Rec.: Goba A.* — IMM 1939, JZ 207

RAKSTI LAIKRAKSTOS, ŽURNĀLOS U. C.

LITERATŪRAS TEORIJA

Bērziņš L., doc. Stila jautājumi latviešu tautas dzejā <Deminutīvs> IMM 7/8

Roze Jūlijs. Dzejas ritms. Андрей Белый [Belij]. Ритм как диалектика и «Медный всадник». Dg 11

Sūna Edgars. Teikuma stiliskās konstrukcijas. LG 3, 4

Tūters Ed. Aleksandrs Bloks par romantismu. ZVrn 5

Ville E. Dzejas māksla pie Izraēļa tautas. SvR 5

Zariņš K. Divas piezīmes. (Sižets un stils.) Dg 10

[*Zweig Stefan*] *Stefans Cveigs.* Paštēlošana. (Tulk. M. Grimma.) Dg 2

LATVIEŠU LITERATŪRA

A. Kritiķis Alfreds Goba kā glābšanas riņķis veciem. ZVrn 1

— Rihards Rudzītis un viņa dievišķīgums. ZVrn 1

A. G. Latviešu pirmais literāriskais strīds. (1859. g. «Mājas Viesī».) Ltv

Akuraters J. Jaunākā lirika. JZ 292

— Svētku balvas jaunie romāni. JZ 289

— Svētku balvas kopoti raksti. JZ 288

Akuraters J. Sapņotāji. Jānis Veselis. LG 1
Alainis Ed. Ziedu zvani. Kārlis Eliass. LG 6
Apeļs M. Pizeimes par 1. Latgolas rakstniku konkursa daleibniku dorbim. Zd 1, 2
Apsītis J. Kolumbs. *Rec.: K. Eliass* — LG 2; *A. U[pits]* — Dm 1
Raksti par *Apsīšu Jēkabu. (Jānis Jaunzems.) Rec.: [An.]* — JntC 7, Ltv 2290; *G. A.* — Ltv 2191; *J. Akuraters* — JZ 129; *L. A[useļs]* — Brt 7; *A. B.* — IMM 7/8; *A. Baltpurviņš* — LG 4; *Egīda* — KV 130; *A. Goba* — Dg 7; *O. G[rosberg]s* — RRnd 130; *Av. K.* — CntrB 34; *K. Kārkliņš* — FBR IX; *Līgotņu Jēkabs* — JT 7—9, Ltv 2293; *E. Lūkins* — VB 44; *[A. Neilands] -ok.* — JZmg 131; *K. Skalbe* — JZ 131; *A. U[pits]* — Dm 6; *A. V.* — MansŽ 7; *A. Vičs* — Audz 7/8; *Ed. Virza* — BrZ 129; *V. Z.* — RSt 8; *Atis Zālītis* — BrZ 131; *Teodors [Zeiferts]* — Ltv 2292
Raksti par *Aspaziju. Rec.: E. Brusubārda* — JZ 63; *V. Dambergs* — BrZ 64; *Jānis Grots* — Scd 63, 66; *Paula Jēger-Freimane* — IMM 4; *V. Jurevičs* — Sg 76, SgV 64; *J. Kārkliņš* — JZ 64; *P. Ķikuts* — Scd 63; *R. L[indiņš]* — Scd 67; *Edv. Mednis* — LK 64; *V. P.* — 8DM 37; *Medards Olis [K. Pētersons]* — MNāk 6; *Mārtiņš Stars* — LDz 8; *K. Dz. [K. Tīfentāls]* — JCīr 4; JT 4, 5; JV 3, Scd 63; *Ed. V[irza]* — BrZ 63; *Jānis Ziemeļnieks (J. Z.)* — Atp 228; JZ 62, 63
Aspazija. Необходимы переводы. Sg 270
— Zalša līgava. *Rec.: P. Jēger-Freimane* — LG 3
Raksti par *Ausekli. Rec.: [An.]* — BrZ 36, JDr 3, Ltv 2189; *A. Goba* — IŽ 2; *K. Oga* — As 2; *Ed. Virza* — BrZ 30; *T. [T. Zeiferts]* — IMM 2
Austriņš Antons (Fra). Kopoti raksti. *Rec.: P. Ērmanis* — Dg 10; *Z[enta] M[auriņa]* — Brt 11
— Aizgājušie. Marija Eglīte. (Viktora Eglīša kundze.) LG 2
— Atis Ķeniņs. PēdB 169
— Kārlis Kraujiņš. Ltv 2279
— Zvaigznītes laika biedrs. Alfreds Goba. PēdB 267, 269
— Kāds Pēterpils dzejnieks. (J. Pēks.) LG 3
— Vēriens. *Rec.: E. E. [S. Belkovskis]* — Dm 1
[Avots M.] Marģers Tanks. Pārcilvēks un pamatšķira. *Rec.: A.* — Tr 5; *Art. Baumanis* — Dg 5; *Faximile* — ZVrn 3; *P. Ķikuts* — LG 3; *A. [E. Runcis]* — JZ 134; *A. U[pits]* — Dm 5
Bahmanis Kristaps. Baltais sējējs. *Rec.: J.* — JZ 3
[Balodis J.] Rieteklis. Atmiņu drumstalas par dzejnieku Jāni Ruģēnu. ValmA 27
Balodis Paula. Uzlecošā saule. *Rec.: Edkris [E. Krauklis]* — StrA 292; *V. R-ks* — LK 276
Raksti par *Frici Bārdu. Rec.: P. Ērmanis* — IMM 3; *A. G[oba]* — IŽ 3/4, Ltv 2220; *V. Ju[revičs]* — SgV 59; *J. K.* — BrZ 59; *Sinus [Jūl. Lācis]* — JZ 60; *Marss* — LmbV 23; *Zenta Mauriņa (Z. M.)* — Brt 4, 5; *Medards Olis [K. Pētersons]* — Scd 93; *K. Skalbe* — JZ 59; *Edg. Sūna* — LmbV 34; *J. Valdmanis* — LG 2; *J. Ziemeļnieks* — P 5
Barons Krišjānis. Rec.: Alfr. Gurtiņš — Dg 5; *Līgotņu Jēkabs* — JT 3, LS 2; *A. V[ičs]* — Audz 3
Baumane Alija. Iemīļotie svārki. (Par Skalbi.) JZ 253
B[aumanis] A. Latviešu klasiķi skolai. LG 4
Bebris Raimonds. Mirkļi. *Rec.: K. R[abāc]s* — ZVrn 1
Behrsing Arthur. Strömungen ir der neuesten estnischen und lettischen Dichtung. BM 4, 5
Bērziņš L. Kristofors Firekers. *Rec.: O. G[rosberg]s* — RRnd 123
— Latviešu daiļliteratūra valsts neatkarības laikā. BrZ 32, 34, 38

[*Bērziņš Rih.*] *Rih. Valdess.* Skumjā kafejnīca. *Rec.: Š.* — Sg 204; *Ž. Unams* — Ltv 2341

Bērziņš Rob. Lerhis-Puškaitis dzīvē un darbā. *Rec.: A. S.* — LG 4

— Tautas grāmata. Nepazīstamais. (K. G. Bergmanis.) Raibs ceļojums... (Pēc *F. Reuter «Die Reis' nach Belligen».*) LS 31

Birkerts Antons. J. Rainis dzīvē un darbā. (Rec.) StrA 284

Raksti par *Rūdolfu Blaumani. Rec.:* [*An.*] — Sg 312; *Elv. Derkovic* — JēkV 47; *Kārlis Egle* — IMM 11, LG 6; *Kārlis Freinbergs* — TV 3; *Marta Grimma* — PēdB 275; *O. G*[*rosberg*]*s* — RRnd 255; *Paula Jēger-Freimane* — Ltv 2419; *K. Kārkliņš* — LG 2; *Medards Olis* — Scd 266; *Rūd. Prūsis* — Stud 156; *Fr. Rode* — StrA 255; *K. Skalbe* — JZ 254; *Ž. Unams* — Ltv 2418

Rūdolfa Blaumaņa pieminekļa atklāšana. *Rec.:* [*An.*] — BrZ 256; *Fr. A.* — IMM 11; *R. Celms* — Sg 313; *K. Eg*[*le*] — LG 6; *L.* [*Linards Laicens*] — KFr 6

Rūdolfa Blaumaņa vēstules. LG 1

Borincs Arvīds. Gadskārtējā rakstnieku diena Nacionālā teātrī. Scd 222

Bračs Irma. Kā es rakstīju drāmu «Velni». TV 8

Brēdermans A. Oktobris. *Rec.: J. Plaudis* — LG 4

Brēķis K. Ciemā pie tautas sāpju dzejnieces Tirzmalietes [M. Dzelzkalns]. (Ar ģīmetni.) JDr 9

Brigadere Anna. Kad sievas spēkojas. *Rec.: Olģerts Liepiņš* — PēdB 222; *Lūcija Zamaič* — TNed 6

— Kvēlošā lokā. *Rec.: A.* — JZ 136; *Austra Dāle* — AI 2; *P. Ērmanis* — IMM 9, LG 1; *Marta Grimma* — Dg 4; *J. Grīns* — Dg 4; *Z*[*enta*] *M*[*auriņa*] — Brt 4; *Ed. Virza* — BrZ 73

Raksti par *Annu Brigaderi. Rec.: A.* — JZ 231; *P. Ērmanis* — TV 4; *K. Freinbergs* — TV 4

Fr. Brīvzemnieka vēstules Kaudzītes Matīsam. LG 3

Burkevics Jānis. Mūsu modernā literatūra. RūjZ 32, ValkB 33

Cakuls J. Sapņi un ilgas. *Rec.: E. E.* [*S. Belkovskis*] — JVrd 2

Celms R. Юные жокеи Пераса. [Latviešu rakstnieku vakars Latv biedrībā.] Sg 243

— Молодежь против стариков. <На литературном диспуте латышских писателей.> SgV 287

— Вечер латышских писателей и поэтов. SgV 256

«Cīņas» red. [Apsveikumi sakarā ar 100. n-ra iznākšanu.] *Kominternes Izpildkomiteja* — Cņ 100, VI—VIII; *Vācijas KPCK, Ulbrihts* — Tp; *Lielbritānijas KPCK, Beis Toms* — Tp; *Somijas KPCK un KPCO «Proletariets» red., K. Mauner* — Tp; *Igaunijas KPCK, O. Rjastas* — Tp; *Lietuvas KPCK, S. Angarietis* — Tp; *Odesas Latsekcija* — Tp

— «Ventspils Komunists». Num. 3. Marts — aprīlis. (LKP Ventspils apg. Kom. un Kom. Jaun. Sav. Ventspils raj. Kom. orgāns.) Cņ 100, VI—VIII

— Zem «Cīņas» — zem LKP karoga! Cņ 100, VI—VIII

[*Čadarainis Aleksandrs*] *A. Čaks.* Dzeju cikli: Apašs frakā un Pasaules krogs. *Rec.: Art. Baumanis* — Dg 5; *K*[*ārlis*] *El*[*iass*] — LK 100; *P. Ķikuts* — LG 3, Scd 149; *Mauriņu Zenta* — Ltv 2250; *J. P*[*laudis*] — Tr 5; *A.* [*E. Runcis*] — JZ 112; *A. U*[*pīts*] — Dm 5; *Ed. Virza* — BrZ 96

— Kārlis Eliass. (Ar Eliasa ģīmetni.) ZVrn 1

— Formālie elementi jaunāko dzejnieku darbos. LG 4

— Fridrihs Gulbis. (Ar ģīmetni.) ZVrn 3, 4

— Jaunatne un latviešu rakstniecība. Tr 3

— Jauno rakstnieku stāvoklis un meklējumi. LG 3

— Kamdēļ mēs esam huļigāni un pesimisti? (Atbilde R. Rudzītim.) Dg 10

— Pēteris Ķikuts. (Ar ģīmetni.) ZVrn 2, 3

Čimboraso. Par jauniem liriķiem, kritiķiem un citām jaukām lietām. ZVrn 4
Daphne Pulex. Ed. Veidenbaums divu ģenerāciju krustceļos. Rsm 1
Dambergs Vold. Gaitniecības ceļi. *Rec.: P. Ērmanis* — LG 4; *A. Goba* — Dg 4; *J. Grīns* — Dg 4; *Z[enta] M[auriņa]* — Brt 5; *V. Reiznieks* — Brz 32; *K. Strāls* — Ltv 2203; *K. Dz.* [*K. Tīfentāls*] — Dm 4
Dimza J. Piezīmes par jauno, sociālistisko rakstniecību. Scd 292
Raksti par *Doku Ati. Rec.: P. Ērmanis* — Dg 1; *A. G.* — LIPKal 1929. gadam; *Alfr. Gurtiņš* — BrZ 27; *Līgotņu Jēkabs* — JT 2
Dorbe H. Burtnieku saime. (Recenzijas.) JZ 252
— Iras dziesmiņas. *Rec.: Kārlis Eliass* — LG 6; *Līgotņu Jēkabs* — JT 8; *K. V.* — JZ 195; *K. Videnieks* — MNāk 18
Dravnieks H. Latvju novele. Brt 11
Dravnieks K. Revolūcija. *Rec.: P. Jēger-Freimane* — LG 3
Dzelzītis K. Gājienā uz nākotni. *Rec.: J. Plaudis* — LG 4
Raksti par *Augustu Deglavu. Rec.: Voldemārs Dambergs* — P 2; *E.* — BrZ 114; *J. K.* — JZ 115; *K. Dziļleja* [*K. Tīfentāls*] — Scd 121; *J. Ziemeļnieks* — JZ 114
Egle Kārlis. Teodora Zeiferta piemiņai. LG 6
Eglītis Viktors. Renesanse Vakar-Eiropā un pie mums. Jaun 8/9
Eliass Kārlis. Madonnas pēdās. *Rec.: Marta Grimma* — IMM 3; *K. Jēkabsons* — IŽ 3/4; *P. Ķikuts* — LG 1; *A. S.* — Brt 2; *J. Veselis* — Dg 1
Ērglis Rihards. Pelēko baronu tēvi. *Rec.: A. Goba* — Dg 9; *Ed. Virza* — BrZ 285; *J. Z[iemeļnieks]* — JZ 168
Ērmanis Pēteris. Kalendāri. Atmiņas. P 11
— Latviešu romāna 50 gadi. IMM 11, 12
— Pirmie soļi. Literāriskas atmiņas. P 1
Erss Ādolfs. Nacionālā teātra lugu konkurss. PēdB 293
— Rakstniecība un laikmets. (Skats uz pagājušā gada prozu.) Dg 12
Raksti par *Jāni Ezeriņu. Rec.: Antons Austriņš* — PēdB 293; *A. G.* — LIPKal 1929. gadam; *A. M.* — BrZ 291; *K. Pētersons* — LG 4; *A. Ruņģis* — IŽ 5/6; *B. Šneiders* — Rsm 1
Faximile. Aģitliterāti. [Par «Darba Jaunatnes» un «Signāla» literātiem.] ZVrn 3
Freināts Atis. Mūrnieki. — Tukums. *Rec.: A. U[pīts]* — Dm 7
Freinbergs K. Ko devis Nacionālā teātra dramatisko darbu konkurss? JZ 292
— Nacionālā teātra dramatisko darbu sacensība. TV 5
Goba A. Jura Alunāna ģimetne. P 4
— Anna Brigadere. Kvēlošā lokā. IŽ 3/4
— Valdemārs Dambergs. P 10
— Ernests Dinsberģis trimdā. IŽ 3/4
— Jaunākais un vērtīgākais daiļliteratūrā. LīdK 1929. gadam
— Latviešu romānu rakstniecības 50 gadu jubileja. PēdB 245
— Pārdomas par rakstniekiem un rakstniecību. IŽ 3/4
— Kādā rokrakstā palikusi Vensku Edvarta novele. IMM 5/6
— Veca piebaldzēna atmiņas par Jēkabu Zvaigznīti. IMM 3
Grigulis Arvīds. Reportiera piezīmes. *Rec.: Art. Baumanis* — Dg 5; *A. Č[adarainis]* — LK 95; *K. Eliass* — LG 2; *Fr. Gulbis* — ZVrn 2; *J. P[laudis]* — Tr 4, Scd 199; *A. U[pīts]* — Dm 5
Grimma Marta. Tavai mīlestībai un mūžībai. *Rec.: Art. Baumanis* — Dg 5; *Faximile* — ZVrn 4
Grīns Jānis. О латышских «западниках» и «леттофилах». Sg 320
Griziņš Jānis. Vārnu ielas republika. *Rec.: J. Grīns* — Dg 6; *Edkris* [*Ed. Krauklis*] — StrA 121; *Pēteris Ķikuts* — Scd 112; *A. U[pīts]* — Dm 7; *K. V[idenieks]* — MNāk 18; *P. Ķ[ikuts]* — Tr 5
Grots Jānis. Sveiki brīvā Latvijā. *Rec.: [An.]* — ZVrn 6

Gulbis Ansis. Zigfrīds. *Rec.: O. G[rosberg]s* — RRnd 289; *Ansis Gulbis* — BrZ 55; *Edkris [E. Krauklis]* — StrA 292; *Līgotņu Jēkabs* — Ltv 2442; *[Ed.] V[irza]* — BrZ 291

Gulbis Fridrihs. Dievišķais kamertonis un huligānisma ideoloģija. [R. Rudzītis un A. Čaks.] ZVrn 5

— Mēs, jaunie. ZVrn 1

— Vīziju varā. *Rec.: A.* — Tr 5; *Art. Baumanis* — Dg 5; *J. Ķelpe* — KuldV 18; *P. Ķikuts* — LG 3; *E. R.* — Ltv 2311; *A. [E. Runcis]* — JZ 129; *K. Rabācs* — LK 89; *A. U[pīts]* — Dm 5

— Zārku taisītāji. [Par liriku.] ZVrn 2

Gurtiņš Alfr. Latgaliešu rakstniecības darbu konkurss. IMM 5/6

Gūtmanis E. «Republikas» karogs sērās. Miris dzejnieks Jānis Lanka. Rpbl 10

[Hermanis R.] Rob. Sēlis. Leišmale. *Rec.: A. U[pīts]* — Dm 7

Inkognito. Mūsu jaunākās dzejnieces un rakstnieces. ZVrn 3

Jansons Arv. Daži vārdi par virzieniem un meklējumiem literatūrā. JC

Janševskis J. Dzimtene. — Bandava. *Rec.: K. Dz. [K. Tīfentāls]* — Dm 9

— Mežvidus ļaudis. *Rec.: A.* — JZ 131; *K. El[iass]* — LK 133; *P. Ērmanis* — LG 4; *J. Mednieks [G. H. Jēgers]* — KV 242, 291; *K. R[abāc]s* — ZVrn 5; *K. Dz. [K. Tīfentāls]* — Dm 9; *J. Veselis* — Dg 6; *Ed. Virza* — BrZ 105

«Jauni Ceļi». Rakstu krājums. *Rec.: Jānis Plaudis* — Tr 5; *K. Dz. [K. Tīfentāls]* — Dm 5; *Vārna* — ZVrn 4

Jaunsudrabiņš J. Kopoti raksti. *Rec.: J. Veselis* — Dg 8

— Sapnis saulītē. *Rec.: V.* — JZ 261

Jēkabsons Kārlis. Heinrihs Rautenfelds. *Rec.: K. M.* — PēdB 288; *Vecais Aizkrauklietis [A. Upīts]* — Dm 7

— 50 mūža gadi. Ltv 2238

Kalniņš Rūdolfs. Šalcošais mežs. *Rec.: M. Dr. A-ņš* — MM 7

Karlsons V. Laikmeta dzirkstis. *Rec.: Kārlis Eliass* — LG 6; *Faximile* — ZVrn 4

— Uz Ventas krastiem. *Rec.: Kārlis Eliass* — LG 6

Kaudzītes Matīss. Kāda nepazīta pirmcensoņa piemiņai. [Jānis Austriņš.] RKr XIX

Kaudzītes Reinis. Izjurieši. *Rec.: K[ārlis] El[iass]* — LK 143; *P. Ērmanis* — Dg 2; *Līgotņu Jēkabs* — JT 2, LS 1; *A. T[alcis]* — Sgn 6; *Ed. Virza* — BrZ 26

Raksti par brāļiem *Kaudzīšiem. Rec.: P. Cimdiņš* — IMM 10; *K. Egle* — IMM 10, 11; LG 2; *A. G[oba]* — Ltv 2184; *K. Dz. [K. Tīfentāls]* — Dm 9

Raksti par *Kaudzīšu* muzeju. *Rec.: [An.]* — BrZ 176; *K. Eg[le]* — LG 4; *Ž. U[nams]* — Ltv 2338

Kemps Fr. Dzīdojums Latvijā. *Rec.: S. Vaikuls* — LatgŠk 9

Klaustiņš R. Pa tumšām tekām. *Rec.: A. U[pīts]* — Dm 5

Kļaviņu Vold. Silueti. *Rec.: K. Eliass* — LG 2

Krauklis-Damroze Karline. Gabaliņš no atmiņām par Kaudzītes Reini. LG 5—6, Zlt 20, 22

Krols O. Kuras lugas derīgas lauku izrādēm. GulbZ 83, MlZ 237

Krūmiņš Hugo. Priekšzīmīga saimniecība. *Rec.: [An.]* — ZVrn 6

— Vecpuiši — Ideālā vecmāte. *Rec.: K. Šops* — IMM 5/6

Kurcijs Andrejs. Cilvēciskie lopi. *Rec.: J. Grīns* — Dg 12; *Edkris [Ed. Krauklis]* — StrA 266; *P. Ķikuts* — LG 6; *J. Plaudis* — Scd 274; *Fr. R[oķpelnis]* — TkB 16; *J. Sūna* — Dm 9; *A. T[alcis]* — Sgn 2/10

Ķikuts P. Asie lūzumi. *Rec.: [An.]* — Sgn 4; *Art. Baumanis* — Dg 5; *E. E.*

[*S. Belkovskis*] — Dm 2; *A. Baltpurviņš* — LG 2; *Kārlis Eliass* — LK 34; *A. Grigulis* — Tr 3; *J. Ķelpe* — KuldV 2
Ķikuts P. Dažas domas par mūsu liriku. Tr 4
— Pēteris Ērmanis. P 11
— Latviešu rakstnieki — publikai. LG 5
— Lietuvju jauniem dzejniekiem «Trauksmes» vārdā. Tr 5
— Māksla — internacionāla. Tr 3
— Vēstule Zentai Mauriņš. [Par «Zaļās Vārnas» un «Trauksmes» kritiku.] Tr 4
Laicens Linards. Aziāts. *Rec.: A. Čaks* — LG 4; *J. P*[*laudis*] — Tr 5; *A. U*[*pīts*] — Dm 6; *Vārna* — ZVrn 5; *K. Zariņš* — Dg 8
— Kliedzošie korpusi. *Rec.:* [*An.*] — KFr 3
Lanka A. Stāsti: Virsaitis. — Jaņķelis. *Rec.: Nonpareil* — ZVrn 1
Lapiņš Jānis. Zemgales gars. *Rec.: Ed. Virza* — BrZ 236, Dg 10
Latkovskis L. Jaunā konkursa lietā. [Rakstnieku konkurss.] Zd 1
Raksti par *J. Lautenbahu. Rec.: A. G*[*oba*] — LIPKal 1929. gadam, Ltv 2352
Ligotņu Jēkabs. Raibs ceļojums. Pēc Fr. Reitera atdzej. «Nepazīstamais». <K. G. Bergmanis.> JT 10
— Ernests Dinsberģis. *Rec.: A. Goba* — IŽ 3/4; *Ž. Unams* — LG 5
— Latviešu literatūras vēsture II. *Rec.: Nonpareil* — ZVrn 2
— Literatūra un reklāmas. LS 28
— Par dzejas mūžīgām vērtībām. P 7
— Vensku Edvarta raksti. O. G[rosberg]s — RRnd 290
Liepiņš Oļģerts. (O. L.) Atklāta atbilde maniem jauniem draugiem uz anketu par latviešu literatūru. PēdB 246, 247
— Jāņa Sudrabkalna jubileja. PēdB 109
M. A. 10 ciņas gadi Latvijas zemgrīdē. Cņ 100, VI—VIII
M. Voldemārs Lācis †. LmbV 47
Raksti par *Māteru Juri. Rec.: K. Dz.* [*K. Tīfentāls*] — Dm 9; *A. Steinbergs* — AucV 28, MārV 40
Mauriņa Zenta. Daži pamata motīvi Raiņa mākslā. *Rec.: A. Baumanis* — LG 3; *K. Dziļleja* [*K. Tīfentāls*] — Dm 3
— Kas ir civilizācijas literāts? Dg 4
— Jaunais likums. *Rec.: P. Jēger-Freimane* — LG 3
— Literatūras pārskats. DgGGr 1929. gadam
— Kas jauns literatūrā? Brt 4, 5, 7—12
— Latviešu klusums. P 3
Mednis Edvīns. Kā durkļi iecērt uzvaru. *Rec.: Andr. Upīts* — Dm 6
— Mīlas stāsti. LK 291
— Varoņdziesma. *Rec.: Marta Grimma* — IMM 2
Melnalksnis A. Skumju dzejnieka Jāņa Kleinberga piemiņai. BrZ 277
Mežsēts A. Apburtā pilsēta. *Rec.: Edkris* [*E. Krauklis*] — StrA 282; *K. R*[*abācs*] — ZVrn 6
Milbergs G. (Skuju Frīdis). Atkritējs. *Rec.: K*[*ārlis*] *El*[*iass*] — LK 95
— Kas biji — kas būsi. *Rec.: K*[*ārlis*] *El*[*iass*] — LK 95
Nemo. 18. marts — 22. maijs. [Arī nelegālo izd. uzskaite.] Cņ 100, VI—VIII
Niedra Andrievs. Nemiera ceļi. (Kopoti raksti.) *Rec.: G.* — Ltv 2436; *A. Goba* — Dg 11; *A. Upīts* — Dm 7
Nonpareil. T[autas] A[ugstskolas] literāriskā semināra vakars. ZVrn 1
Ozoliņ-Krauze Austra. Virpuļu durvis. *Rec.:* [*An.*] — Sgn 4, TIV 39; *A. Goba* — IŽ 1; *P. Ķ*[*ikuts*] — Tr 4; *K. R*[*abācs*] — ZVrn 3
Ozols J. Budeļi. *Rec.: P. Jēger-Freimane* — LG 3
Plaudis Jānis. Jaunā epika. Tr 3
[*Plikauss A.*] *A. Saulietis.* Audžu bērni. *Rec.: Kārlis Freinbergs* — TV 5
— Ķēniņš Zauls. *Rec.: Oļģerts Liepiņš* — PēdB 292

Raksti par *A. Plikausi (A. Saulieti)*. *Rec.: Ant. Austriņš* — Ltv 2454; *A. Goba* — P 12, PēdB 291; *A. Ķeniņš* — P 12; *K. Skalbe* — Atp 268, JZ 289; *Ed. V[irza]* — BrZ 291

Pētersons J. Cilvēki, kas bēg paši no sevis. *Rec.: Paula Jēger-Freimane* — LG 2; *Jūlijs Roze* — Dg 4

Plūdonis V. Zeme un zvaigznes. *Rec.: Antons Bārda* — Dg 2; *Art. Baumanis* — LG 1; *E. E.* [*S. Belkovskis*] — Dm 3; *E. K.* — ZVrn 2; *A. Goba* — IŽ 3/4; *Marta Grimma* — IMM 2; *J.* — JZ 10; *K. Jēkabsons* — Ltv 2185; *A. Ķeniņš* — AI 1; *Z[enta] M[auriņa]* — Brt 5; *Ed. Virza* — BrZ 16

Poruku Jānis. Kopoti raksti. K. Egles un P. Ērmaņa rediģēti. *Rec.: A. Austriņš* — JZ 243; *Art. Baumanis* — IMM 4, LG 2; *V. Dambergs* — BrZ 57; *J. Danovskis* — Zd 10; *V. Eglīts* — LG 5; *A. Goba* — IŽ 2, PēdB 293; *Fr. G[ulbis]* — ZVrn 3; *Ligotņu Jēkabs* — JT 3, 9, 10; *Z[enta] M[auriņa]* — Brt 4; *A. U[pīts]* — Dm 2; *J. Veselis* — Dg 7; *J. Z[iemeļnieks]* — JZ 97, P 3

— Uzzīmējumi. Dg 8

Raksti par *J. Poruku. Rec.: A. Baltpurviņš* — P 3

K. Egle un P. Ērmanis. Bibliogrāfiskas piezīmes. Grām.: Poruku Jāņa KpR. 2.—12. sēj. R., 1929. *Rec.: Ev. Gusts* — MZ 33; *A. Smilga* — LG 2

Prūsas Emilija. Puikas un Ješka. *Rec.: Ž. Unams* — Ltv 2308; *K. V[idenieks]* — MNāk 13/14

— Stipendijas piespriešana. *Rec.: P. Jēger-Freimane* — LG 3

Raksti par *Andreju Pumpuru. Rec.: Ligotņu Jēkabs* — JT 8; *Ed. Mednis* — BrZ 217; *R. Klaustiņš* — Sg 262

Pieminekļa atklāšana *Andrejam Pumpuram. Rec.: [An.]* — BrZ 215; *A. Fr.* — IMM 9; *Ansis Gulbis* — JZ 214; *A. Zālītis* — BrZ 211

Purapuķe J. Leišu svētbilžu griezējs. *Rec.: K. V[idenieks]* — MNāk 13/14

Rabācs K. (K. R.) Drāmas attīstības iespējamības. ZVrn 2

— Patiesi — vajaga skaidrības. ZVrn 4

— Reālisms un romantisms. ZVrn 2

— Dzi[l]leja [K. Tīfentāls] disputē. ZVrn 6

Rainis J. Pūt, vējiņi. *Rec.: K. Freinbergs* — TV 2

— Rīgas ragana. *Rec.: P. Jēger-Freimane* — LG 3

Raksti par *J. Raini. Rec.: [An.]* — BrZ 213, LatgZ 38, Ltv 2369, OnD 9, Sg 254; *J. Akuraters* — JZ 208; *J. B.* — TkB 3; *P. B.* — Dm 8; *A. Bērziņš* — JZ 208, Sg 254; *J. Biedrājs* — TkB 3; *A. Borincs* — Scd 208; *O. Brikšķis* — LDV 114; *Ed. Cālītis* — VD 9; *R. Celms* — Sg 254; *F. Cielēns* — VD 9, Scd 209; *Austra Dāle* — AI 10; *R. Egle* — JZ 208, LG 5, Sg 254; *P. Ērmanis* — Ltv 2371; *K. Ertners* — SigZ 17; *Nanny Goeschel* — RSnt 97; *V. Greble* — DJ 9; *A. Grigulis* — Sgn 1/9; *Marta Grimma* — Zlt 19; *Konstance Grīnbergs* — DJ 9; *J. Grīns* — Dg 10, Sg 254; *O. Grosbergs* — RRnd 214; *A. Gulbis* — JZ 207; *Fr. Gulbis* — ZVrn 5; *Fr. Jansons* — MNāk 17; *I. Jansons* — TrM 38; *V. Kalnapuķe* — Dg 2; *Klāra Kalniņa* — DS; *Pauls Kalniņš* — III SSt IV, 1; *J. Kārkliņš* — JZ 213; *B. Korsārs* — Zd 9; *H. Kr.* — CntrB 38; *P. Ķikuts* — Scd 212, 213; *K. L.* — MSk 7/8; *L. L.* — TkB 3; *Jūl. Lācis (Sinus)* — Atp 255, JZ 207; *L. Laicens* — KFr 5; *K. Lapiņš* — KV 209; *Ligotņu Jēkabs* — JT 10—12; *R. Lindiņš* — Koop 10, Scd 209; *O. Liepiņš* — PēdB 207, 208, TNed 3; *A. M.* — BrZ 208; *Ļev Maksim* — Sg 256; *Zenta Mauriņa* — Brt 10; *Edv. Mednis* — LK 207; *Olivs Mētra* — PēdB 208; *F. Mindenbergs* — RSt 11; *Bor. Orečkin* — Sg 254; *Rūd. Osis* — Scd 208; *Medards Ošlis* [*K. Pētersons*] — MNāk 17; *Jānis Plaudis* — Scd 208; *A. Prande* — Sg 254; *Ed. Pulciņš* — T 38; *M. Putne* — RūjB 21, 22; *Ēriks Raisters* — ČA 142, KV 218; *Robis* —

StrA 249; *Fr. Rokpelnis* — Sgn 3/11; *Anna Rūman-Ķeniņš* — JZ 212; *Milda Salnais* — LDz 33; *Ķ. Skalbe* — JZ 207; *Sks* — LŽ 9; *Ed. Smilga* — JZ 207; *J. Soms* — JVrd 7/8; *Vl. St[rods]* — JStr 16; *J. Sudrabkalns* — PēdB 207, Scd 209; *K. Šops* — IMM 9; *A. Švābe* — JZ 208; *K. Dziļleja [K. Tiļentāls]* — Dm 5, 7, JZ 207, LDV 113, MNāk 17, RpbID 10, TrM 38, VD 9, Scd 207, 219, 220; *Jānis Trimda* — Scd 209; *P. Turiņš* — MNāk 17; *Ž. Unams* — Ltv 2372; *A. Upīts* — Dm 9, Scd 209; *Valdmanis* — AI 6/7; *J. Valdmanis* — Scd 209; *A. Vičs* — Audz 9; *Juris Vidiņš* — Ltv 2236; *Ed. Virza (Ed. V.)* — BrZ 210, 215; *K. Zariņš* — P 10; *T. Zeiferts (T.)* — IMM, Sg 254; *T. Zirdziņš* — StudDz 1; *J. Ziemeļnieks (J. Z.)* — JZ 207, 277

Raksti par *J. Raiņa* muzeju. *Rec.: Mērija Birkerts* — MNāk 17; *Arv. B[orincs]* — Scd 222; *Fr. Rokpelnis (Fr. R.)* — StrA 215, 223

Raisters Ēriks. Filma, prese un modernā literatūra pie krusta staba. ZVrn 3

Rasnacis. Latgaliešu rakstniecības atteistības gaita. JVrd 5/6

Rauskiņš G. Oskars Eglainis. *Rec.: K. M.* — PēdB 171

Reiznieks Vold Beletristikas klasifikācija pēc autoru ideāliem. LG 2

— Kam taisnība? [R. Rudzīša un A. Čaka domu pārmaiņa.] Dg 12

Roze-Šlipēns E. Būtības ritmos. *Rec.: Kritiķis* — ZVrn 5; *J. Veselis* — Dg 1

[Rozenbahs E.] E. Fross. Linards Laicens. Literatūras 25 gadi. *Rec.: K. Egle* — LG 1

Rozītis Pāvils. Ceplis. *Rec.: A. Baumanis* — LG 2; *V. Dambergs* — Dg 2; *K. Eliass* — LK 11; *A. Goba* — IŽ 2; *J. Grīns* — Dg 2; *L. Jozis* — KFr 3; *P. Ķikuts* — Scd 115; *Z[enta] M[auriņa]* — Brt 4; *K. R[abāc]s* — ZVrn 3; *Rmb.* — Sgn 4; *A. U[pīts]* — Dm 2

— Pret savu gribu. *Rec.: V. Dambergs* — Dg 2; *K. R[abāc]s* — ZVrn 2; *Ž. Unams* — IMM 1

Raksti par *Pāvilu Rozīti. Rec.: O. Liepiņš* — PēdB 273; *J. Sudrabkalns* — PēdB 273

Rozītis Pēteris V. Jāņa Akuratera personība mūsu literatūrā. MadV 57

— Baltais tēls mūsu rakstniecībā. MadV 62, 63

Rudzītis Rihards. Negatīvās tendences mūsu visjaunākā dzejā. Dg 9

— Svētceļotāja piezīmes. *Rec.: E. Anševics* — IMM 4; *V. Dambergs* — LG 5; *P. Ērmanis* — Dg 5; *Fr. Gulbis* — ZVrn 3; *K.* — JZ 79; *Mauriņu Zenta* — Brt 6, Ltv 2250; *Ed. Virza* — BrZ 100

[Runcis E.] Arnis. Radošās rakstniecības krīze. JZ 277

Sārts J. Darbvedis Gusts. *Rec.: J. Grīns* — Dg 3; *Z[enta] M[auriņa]* — Brt 8

— Māra. *Rec.: A. Grīns* — Ltv 2214; *J. Grīns* — Dg 3; *H-o [J. Plaudis]* — Tr 4; *Z[enta] M[auriņa]* — Brt 8; *K. R[abāc]s* — ZVrn 3; *Rombs* — Sgn 7

Skalbe Kārlis. Mātes leģenda. *Rec.: A. Avens* — IMM 2; *Austra Dāle* — AI 4; *A. Goba* — IŽ 1; *Z[enta] M[auriņa]* — Brt 4; *K. Šops* — LG 1; *K. Štrāls* — Dg 4; *J. Z[iemeļnieks]* — JZ 7

— Svētku raksti. Ilustr. N. Strunke. *Rec.: E. Anševics* — IMM 12; *K. Eliass* — LG 6; *V. Peņģerots* — LG 6

Raksti par *Kārli Skalbi. Rec.: Al. Ādamsons* — Zd 11; *J. Akuraters* — JZ 252; *Ant. Austriņš* — Atp 261, Ltv 2415; *K. El[iass]* — ZVrn 6; *P. Ērmanis* — IMM 11; *Alfr. Frišmanis* — AucV 32; *A. Goba* — IŽ 5/6, PēdB 252; *J. Grīns* — Sg 309; *Nik. Istomin* — Sg V 251; *A. Kārkliņš* — CntrB 45; *Edkris [E. Krauklis]* — StrA 255; *P. Ķikuts* — Scd 252; *V. L-bergs* — JelgV 2; *Z[enta] M[auriņa]* — Brt 12; *J. Roze* — JZ 252; *M. S.* — LDz 41; *Arv. Stirājs* — LK 253; *V. St[ro]ds* — JStr 20; *A. U[pīts]* — Dm 9; *Ed. Virza* — BrZ 253; *J. Ziemeļnieks* — LG 6

Skujenieks Biruta. Atbildes. [Autores dzīves apraksts.] (Ar ģīmetnēm.) Zlt 23, 24
Stērste Elza. Zaļā gredzenā. *Rec.: [An.]* — Brt 3, 5; *Antons Bārda* — Dg 2; *E. E. [S. Belkovskis]* — Dm 3; *Vold. Dambergs* — BrZ 23; *K[ārlis] E[liass]* — LK 40, ZVrn 2; *Marta Grimma* — IMM 3; *K. Jēkabsons* — Ltv 2183
Stradiņš A. Sarkanais kvadrāts. *Rec.: Faximile* — ZVrn 3; *P. Ķikuts* — LG 3; *J. P[laudis]* — Tr 4; *A. T[alcis]* — Sgn 6
Stučka P. No jauna 100. numurs pagrīdē. (Sveiciens nemirstīgai «Cīņai».) Cņ 100, VI—VIII
Students Kārlis. Alfrēda Aizpura precības. *Rec.: J. Z[iemeļnieks]* — JZ 239
Sudrabkalns J. Rakstnieku diena Nac. teātrī. PēdB 222
— Saruna par jaunām dzejām. PēdB 100
— (Ģīm.) P 6
Sūna Edgars. Rīgas spogulis. Jaun 8/9
— Vai patiešām. [Sakarā ar K. Zariņa rakstu «Maza patiesība» par rakstnieku materiālā stāvokļa uzlabošanu.] BrZ 121
Saurums G. Mūsu rakstniecības ēnas puses. SvR 3
Šops K. Jaunatnes literatūra. IMM 12
Švābe Arv. Piebaldzēni vēveriši. [Saruna ar autoru.] TNed 2
Tālmane E. Sapnis un dzīve. *Rec.: A.* — Scd 179; *A. Grigulis* — Tr 4; *J. Plaudis* — LG 3; *K. R[abāc]s* — ZVrn 4; *A. U[pīts]* — Dm 2
Tihovskis H. Latgola jaunokā latvišu literaturā. LatgŠk 7, 9
[Tifentāls K.] *K. Dziļleja.* Bundiņa ganu dienas. *Rec.: Fr. J[ansons]* — NSp 1
— Latviešu godalgotā beletristika 1928. gadā. Scd 65
— Latviešu revolucionāro dziesmu vēsture. Scd 130, 131, 132
— Par nēģeriem, ķiniešiem, ielas meitām un prezentistiem. Sgn 3/11
Tirzmaliete. Dzīves atmiņas. <Autobiogrāfisks atskats.> Zlt 18 (ar ģīmetni)
U[nams] Ž. Jānis Bite. Ltv 2366
— Rakstnieku diena. Ltv 2384
U[pīts] A. Doc. K. Dišlera kgs reliģijas un dievturības sarga vietā. [Sakarā ar A. Upīša drāmu «Apburtais loks».] Dm 3
— Formālā metode literatūras izpratnē. Dm 9
— Latviešu drāmas jaunākās gaitas. Dm 8
— Nacionālistiskās literatūras pirmie asni. Dm 3
— Sentimentālisms un militārisms jaunatnes literatūrā. Dm 8
— Kreisās frontes kritika. (Sakarā ar J. Svēres rakstu «Kr. Frontē» Nr. 3.) Dm 6
— 1905. *Rec.: Edgars Ego [S. Belkovskis].* — Dm 10; *A. T[alcis]* — Sgn 8 Scd 67
— Zem naglotā papēža. *Rec.: Art. Baumanis* — IMM 1; *Edg. Ego [S. Belkovskis]* — Dm 1; *P. Ērmanis* — Dg 3; *A. Goba* — IŽ 3/4; *Rmb.* — Sgn 4; *J. Sudrabkalns* — PēdB 3
— Žannas d'Ark traģēdija. TV 7
Vaikuls St. Pārdomas par myusu literaturu. Zd 11
Vainovskis J. Precību kandidāts. Luga. *Rec.: P. Jēger-Freimane* — LG 2; *Jūl. Roze* — Dg 4
Valters M., Dr. Mūsu kritikas attīstība. LG 5—6
Vecais Avižnieks. Sarkanie simti. Cņ 100, VI—VIII
Vectēvs. Antons Austriņš. Ltv 2323
Vensku Edvards. Līgotņu Jēkabs. Grām.: Vensku Edvarda raksti. R., 1929
— Raksti. *Rec.: Ž. Unams* — Ltv 2448; *A. U[pīts]* — Dm 10; *Ed. Virza* — BrZ 278
Veselis Jānis. Neticīgā Toma mīlestība. *Rec.: K. Rs [K. Rabācs]* — ZVrn 1

Veselis Jānis. Rakstniecības politiskā nozīme. Dg 11
— Tagadnību vai mūžību? Dg 12
Videnieks K. Lugas bērniem. MNāk 21
Vidiņš Juris. Augonis. KV 177
— Donžuāns latviešu literatūrā. KV 188, 191
— Šīsdienas tēlotāji. Ltv 2405
Vilips Pāvils. Traģiskā poēma. *Rec.: A.* — Tr 5; *K[ārlis] E[liass]* — LK 127; *P. Ķikuts* — LG 3; *Z. M.* — PēdB 242; *A. T[alcis]* — Sgn 8; *A. U[pīts]* — Dm 5
Virza Ed. [*Ed. V.*] Domas par mūsu liriku. Jaun 8/9
— Jauno rakstnieku vakars. BrZ 245
— Latviešu literatūras virzieni. Jaun 4
— Lauku balsis. *Rec.: Edg. Sūna* — KuldV 17
— Rakstniecības un dzīves sakari. BrZ 263
— Rakstnieku diena. BrZ 222
Raksti par *Ed. Virzu. Rec.: J. Lapiņš* — Ltv 2277; *A. U[pīts]* — Dm 2; *Ed. Virzas ģimetne* — P 2
Raksti par *Ed. Vulfu. Rec.: Antons Austriņš* — PēdB 9; *Art. Bērziņš* — JZ 10; *Pantalone* [*F. Dombrovskis-Dumbrājs*] — IŽ 3/4; *Kārlis Eliass* — LK 11; *P. Gruzna* — JZ 12; *Ed. Virza* — BrZ 12; *M. Ziverts* — JZmg 5
Zaics K. Mūsu rakstniecības ēnas puses. TD 2
[*Zālītis Vold.*] *Valdis.* Slaburaga bērni. *Rec.: R. Klaustiņš* — IMM 5/6
— Kurzemē. *Rec.: K. El[iass]* — LK 83; *A. S.* — Brt 3; *K. Dziļleja* [*K. Tifentāls*] — Dm 2; *Atis Zālītis* — IMM 3
Zariņš Kārlis. Что нового в латышской литературе. Sg 242
— Dārza māja. *Rec.: E. Anševics* — LG 6
— Gulbju dziesma. *Rec.: Edgars Ego* [*S. Belkovskis*] — Dm 10; *R. Dukurs* — Scd 74
— Maza patiesība. [Rosība rakstniecībā.] IŽ 3/4
— Par mūsu kritiku. Dg 1
— Piezīmes par rakstniecību. P 9
— Spīganas purvā. *Rec.: E. Anševics* — IMM 7/8; *A. Goba* — Dg 9; *P. Ķ[ikuts]* — Tr 5; *Z[enta] M[auriņa]* — Brt 11; *K. R[abāc]s* — ZVrn 5; *K. Š.* — P 11; *A. T[alcis]* — Sgn 2/10
— Vai mūsu rakstniecība pārdzīvo krīzi? Dg 8
[*Zeiferts*] *Teodors.* Jānis Šmits. (Šmitu Jānis.) Ltv 2309
Raksti par *Teodoru Zeifertu. Rec.:* [*An.*] — BrZ 283; *P. Blaus* — SigZ 22; *L. Bērziņš* — TNed 16; *E. Blese* — IMM 12; *K[ārlis] E[liass]* — LK 280; *A. Goba* — PēdB 281, 282; *J. Grīns* — JZ 281, Sg 342; *J. Mednieks* [*G. H. Jēgers*] — KV 282; *A. Ķ[eniņš]* — AI 12; *P. Lasis* — Gaida 38; *Oļģ. Liepiņš* — PēdB 281; *E. Lūkins* — JVA 50; *Ok.* [*Ā. Neilands*] — JZmg 281; *Al. Ozoliņš* — KV 281; *Ed. Pētersons* — Ltv 2445; *J. Ronis* — MadV 87; *A. Rudītis* — JB 11/12; *K. Skalbe* — JZ 279; *V. Strods* — JStr 22; *J. Sudrabkalns* — PēdB 280; *K. Dziļleja* [*K. Tifentāls*] — Scd 279; *A. U[pīts]* — Dm 10; *A. Vičs* — Audz 12, Ltv 2444; *Ed. Virza* — Jaun 11/12, BrZ 280
Zeltmatis. Deklamators. *Rec.: A. S.* — Brt 2; *A. U[pīts]* — Dm 2
— Grēka izpirkums. *A. Dravnieks* — LG 3; *P. Ērmanis* — Dg 3; *Marta Grimma* — IMM 5/6; *Z[enta] M[auriņa]* — Brt 11; *A. U[pīts]* — Dm 5
[*Zemītis Kārlis*] *Pērsietis. Rec.: A. Goba* — IMM 11; *K. Jurgens* — IMM 11
Ziemeļnieks J. Daiļliteratūras gada apskats. P 1
— Gadskārtējā rakstnieku diena. JZ 221
— Jauno rakstnieku grāmatas. P 6
— Dzejnieka Kārļa Jēkabsona 50. šūpļa svētki. JZ 76
— Naktis. Dzejas. *Rec.: Oļģ. Liepiņš* — PēdB 287

Ziemeļnieks J. 17 jauno rakstnieku vakars. JZ 243
— (Ģimetne.) P 4
Zībelis V. Tvīksme. *Rec.: K. E[liass]* — ZVrn 1; *K. Eliass* — LG 2; *J. Veselis* — Dg 1

1929

RAKSTI CITTAUTU VALODĀS
(Ārzemju izdevumi)

Akuraters J. [«Kalpu zēna vasara» tulk. igauņu val. Ievadā par J. Akuratera dzīvi un darbību.]
Krasts Ed. Geschichte des lettischen Volkes. Čehosl. vācu žurn. *«Welthandel»*, 21/22
Ķikuts Pēteris. [Par jaunāko latviešu literatūru.] *«Looming»*, nov.
Liepiņš A. Latvija un latvieši. Priekšlasījums Bāzelē (1929. g. beigās). Atref. laikr. *«St. Galler Tageblatt»*, 548, u. c.
— Priekšlasījumi par Latviju un latviešiem, Šveicē, 1929. g. janv. un febr. Atref. laikr. *«Neue Aargauer Zeitung»*, 51, *«Aargauer Tageblatt»*, 19, u. c.
Linde Bernhards. [Par latvju teātru dzīvi.] *«Looming»*, nov.
[Par Latviju kā «literārisku laupītāju» zemi, kas nav pievienojusies Bernes konvencijai.] Žurn. *«Die schöne Literatur»*, 12
Pukits M. Jaan Rainis. «Postimees», 253, *«Looming»* 10
— [Par Teodoru Zeifertu.] *«Postimees»*, 341
Suits G. Arthur Behrsing. Teenuslikku kirjandustegelast mālestades. «Postimees», 206, 2. VIII
[Ziņas par Latviju.] Masarika zinātn. vārdnīcā, čehu encikl., IV [1929]

1930

ATSEVIŠĶI IZDEVUMI

Alunāns Juris. Kopoti raksti trijos sējumos. Alfreda Gobas biogrāfisks ievads, piezīmes un redakcija. Ar doc. L[udviga] Bērziņa apcerējumu par Jura Alunāna dzeju. R., 1930. Valters un Rapa. [2000 eks.] 1. [sēj.] Biogrāfija. Apcerējums par dzeju. Dzejas. Tulkots stāsts. Biogrāfiskas piezīmes. 532 lpp. *Rec.: Mauriņa Zenta* — Brt 3; *Plaudis Jānis* — Scd 57; *Līgotņu Jēkabs* — Brt 1931, 3
Anševica Elizabete. Sacerējumu plāni. Plānu izstrādāšanas paņēmieni un paraugi. R., 1930. 24 lpp. *Rec.: K.* — LG 4
Anševics Ernests. Iejūtas estētika. Mūsu dienu mākslas filozofijas pamati. R., 1930. Vairumā pie Valtera un Rapas. 128 lpp.
Bērziņš Ludvigs. Latvju daiņas. 3. [sējums.] Dažādās nometnēs. Anša Cīruļa krāsains pielikums. 1 lapa attēla, 354 lpp. 1929. Saturs: Bultas [Ievadam]. Maltuvē. Dzīves ēnas. Meitu dziesmas. Puišu dziesmas.
— Latvju daiņas. 4. [sējums.] Svešā sētā. Anša Cīruļa krāsainais pielikums. 1 lapa attēla, 355.—724. lpp. 3000 eks. 1930. Saturs: Ardievas ievadam. Kāzu godā. Pār jauno slieksni. Lieka palīdzība. Dziesmu kari. Vainagu noņem. Tautu klētī. Devīgas rokas. Atslēdziņu nēsātāja. Pavaļas brīžos. Jaunas ardievas.
— Latvju daiņas. 5. [sējums.] Mūža pēcpusdiena. Anša Cīruļa krāsains

pielikums. 1 lapa attēla, 198 lpp. [3000 eks.] 1930. Saturs: Mūžu maiņā. (Ievadam.) Izprecētās meitas sakari ar tēva mājām. Laulātu ļaužu sadzīve. Mūža saule vakaros. Zemkopība. Lopkopība. Kumeliņš. Dravniecība un bites. Meži. Ūdeņi. *Rec.: -tis* — KV 48; *G.* — Ltv 2556; *G[oba] A.* — PēdB 14; *Ligotņu Jēkabs* — JT 3

Bilmanis Alfrēds, Dr. La presse lettonne. Aperçu historique. Faits generaux. Organisations. Bibliographie. Listes des redacteurs. Legislation. R., 1930. Impr. «Latv. Zemn. sav.», 46 lpp., karte: *Lettonie* 1 : 2 900 000

— *La presse lettone. Aperçu historique. Faits generaux. Organisations. Bibliographie. Personal des redactions. Legislation. R., 1930. Edite par la section de presse au minister des affaires etrangeres de Lettonie. Impr.* «Latv. Zemn. sav.», 32 lpp. [500 eks.]

Birkerts Antons. J. Rainis dzīvē un darbā. Monogrāfija. (Vāku zīm. A. Apinis.) R., 1930. A. Raņķis. 192 lpp., (2) ģīmetnes. [4000 eks.] Latvju izcilus darbinieki Nr. 1. *Rec.: Kārkliņš K.* — IMM 4; *Valters M.* — JZ 289

— Rūdolfs Blaumanis dzīvē un darbā. Monogrāfija. (Vāku zīm. A. Apinis.) R., 1930. A. Raņķis. Ģīmetne 1, 182 lpp. [4000 eks.] Latvju izcilus darbinieki Nr. 2. *Rec.: [An.]* — GlbZ 89, MIZ 244, RūjZ 76; *-tis* — KV 40; *Gulbis F.* — LK 111; *Kadilis J.* — Brt 3; *Kārkliņš K.* — IMM 4; *Unams Z.* — LG 2

Blaumaņa Rūdolfa kopoti raksti. Vāka zīm. Aleksandra Apsīša. 4. iesp., Rīgā. Izd. Valters un Rapa. [2500 eks.] 1. sēj. 200 lpp. 1930. Saturs: P. Ērmanis: Priekšvārds. P. Ērmanis: Blaumanis kā mākslinieks. — Pie skala uguns. Aizvien lillā. Kā vecais Zemīts pašu nelabo redzējis. Pērkona negaiss. Nauda zeķēs. Zirgs, trīs govis un simts rubļu. Bērtuļa pirksts. Raudupiete. Sūpulis.

Dailes teātra desmit gadi. 1920—1930. (Vāka zīm. O. Skulmes.) (Ilustr.) R., 1930. (Dailes teātris.) 175, (17) lpp. slud. [3000 eks.] *Rec.: Erss Ā.* — Dg 2, PēdB 280; *Grots J.* — Sed 286; *Grosbergs O.* — RRnd 286; *Jēger-Freimane P.* — Ltv 2745; *Mednis E[dvīns]* — LK 86; *Smilģis E.* — Atp 319, Sg 346; *Sudrabkalns J.* — Sg 348; *Virza E.* — BrZ 286; *Zālīte Elīna* — JZ 284

Die Letten. Aufsätze über Geschichte, Sprache und Kultur der alten Letten. (Tulk. Z[enta] Mauriņa.) (Ilustr.) R., 1930. *Walters u. Rapa.* 474 lpp. [1100 eks.] Saturs: Prof. *P. Schmidt: Vorwort. Lekt. Fr. Adamovičs: Kurzer Überblick über die Geographie Lettlands. Prof. J. Plāķis: Die baltischen Völker und Stämme. Prof. J. Endzelīns: Die Letten und ihre Sprache. P. Schmidt: Sprachliche Zeugnisse über die Urheimat der Balten und ihre Kultur. Prof. Fr. Balodis: Lettische Vorgeschichte. Prof. A. Tentelis: Die Letten in der Ordenszeit. Prof. R. Wipper: Von XV bis zum XVIII Jahrhundert. Prof. P. Schmidt: Die Mythologie der Letten. Prof. L. Adamovičs: Die Letten und die katholische Kirche. Prof. L. Adamovičs: Die Letten und die evangelische Kirche. Doc. L. Bērziņš: Über das lettische Volkslied. Prof. A. Spekke: Die Kultur Livoniens nach den Zeugnissen ausländischer Chroniken, Reisebeschreibungen, Gedichte u. a. Werke. Doc. L. Bērziņš: Das lettische Schrift um in fremder Pflege. Lekt. T. Zeiferts: Die lettische nationale Literatur. Prof. K. Straubergs: Lettische Trachten. Doc. P. Kundziņš: Die alte lettische Baukunst. Rec.: Blese E.* — IMM 11; *Dr[eimanis] P.* — Audz 11; *Goba A.* — KuldSV 41, ZmLtv 274; *M-rs* — KV 240; *Rimša H.* — RRnd 223; *Roze Jūl.* — Dg 10; *S.* — Sg 242; *Šd. A.* — Univ. (Augusts); *Valters M.* — KV 202; *Vipers R.* — JZ 226; *Virza Ed.* — BrZ 207; *Vulfius V.* — BaltM 10

Erss Ādolfs. [Sakristans un velns. Tulk. igauņu val. Ar M. Pukita ievadu par Ād. Ersu.] *Tartu, Loodus,* 1930. (Univ. b-ka Nr. 119.)

[*Freimanis Kārlis.*] *Brīvnieku Kārļa* «Atmiņas». I. (Ar autora ģīmetni uz vāka.) R., 1930. D. Zeltiņš (Golts). 48 lpp. [2000 eks.]

Garais Fr[icis]. Daži latviešu valodas jautājumi. R., 1930. Autors. 74 lpp. *Rec.: [An.]* — MNāk 21, Zv 2; *Līgotņu Jēkabs* — JT 2

Goba Alfreds. Latviešu rakstnieki. Rakstniecības vēsture skolām. (Ilustr.) 2., papild. iesp. Rīgā, 1930. Valters un Rapa. 216 lpp. [3000 eks.] *Rec.: Z.* — Audz 11

Grosberg Oskar. Lettland. Land und Leute. Ein Plauderbuch von — — Mit Federzeichnungen von Siegfried Bielenstein. R., 1930. *R. Ruetz.* 84 lpp. *Rec.: B-g.* — RSnt 125; *Bilmanis A.* — VV 58; *Ģersons A.* — JZ 50; *M[ednis] E[dv.]* — LK 97; *Sīvs Benj.* — Sg 62

Klaustiņš Roberts, Jānis Endzelins. Latvju tautas dainas. 6 [sēj.] 735 lpp., 2 lapas krāsainu attēlu. [7200 eks.] 1930. Saturs: Arveds Švābe: Mīlestības simbolika. — Mīlētāji aug zināmi un nezināmi. — Jauno mīlētāju centieni un ideāli. Mākslinieks A. Dzērvītis: Kā latvju zeltene darinājusi un valkājusi vainadziņu. — Meita valkā vainagu un kairina puisi. Edita Elksnīte: Gredzens. — Senās tautu meitas gredzentiņš. Prof. P. Šmits: Precības un derības. — Rudens — precību laiks. — Kā senāk saņēmuši un pavadījuši preciniekus. — Kā senāk jaunieši derināti. — Saderinātie laužderības. *Rec.: G.* — Ltv 2560, 2606

Kraujiņš Kārlis. Apsīšu Jēkabs dzīvē un darbā. Monogrāfija. (Vāku zīm. A. Apinis.) R., 1930. A. Raņķis. Ģīmetne, 232 lpp., (1) fotogr. tekstā. [5000 eks.] Latvju izcilus darbinieki Nr. 3. *Rec.: Goba A.* — P 12; *Grīnbergs K.* — Kurz 46; *Virza E.* — BrZ 231

La Lettonie vue par les représentants de la presse étrangère a Riga. (Vāku zīm. N. Strunke. Ilustr.) R., 1930. 60 lpp. [1050 eks.] Saturs: *Marcel Legreste: Avant-propos. Michel Jonval: La Lettonie d'autrefois. Donald Day: Sport in Latvia. R. O. G. Urch: Education in Latvia. Leslie A. Marshall: Latvian finances. K. Law. Robinson: Latvian industries. Valentin A. Baron Wrede: Latvia loves the sea and the sea loves Latvia. Thos. J. Gara: The timber trade of Latvia. Dr. A. Bilmans: La presse lettonne. B. v. Koscialkonski: Das religiöse Leben in Lettland. H. Dikman: Lettlands Landwirtschaft. Bernhard Lamey: Die lettische Armee. Oleg Berting: Das schöne Lettland. E. Lie: Die lettische Frau.*

Latvieši. Rakstu krājums, prof. Fr. Baloža un P. Šmita redakcijā. (Ilustr.) R., 1930. Valters un Rapa. 35 lpp. [2500 eks.] Saturs: Prof. P. Šmits: Priekšvārdi. Lekt. F. Adamovičs: Īss pārskats par Latvijas ģeogrāfiju. Prof. J. Plāķis: Baltu tautas un ciltis. Prof. J. Endzelīns: Latvieši un viņu valoda. Prof. E. Blese: Latviešu valodas attīstības posmi. Prof. P. Šmits: Valodas liecības par senajiem baltiem. Prof. Fr. Balodis: Latviešu aizvēsture. Prof. A. Tentelis: Latvieši ordeņa laikmetā. Prof. R. Vipers: No XV līdz XVIII g. simtenim. Prof. P. Šmits: Latviešu mitoloģija. Prof. L. Adamovičs: Latvieši un katoļu baznīca. Prof. L. Adamovičs: Latvieši un evaņģēliskā baznīca. Prof. P. Šmits: Tautas tradīcijas. Doc. L. Bērziņš: Tautas dzejas nozīme latviešu tautas dzīvē. Prof. A. Speke: Livonijas kultūra pēc ārzemju hroniku, ceļojumu aprakstu un dzejas darbu liecībām <16. g. s. vidus — 17. g. s. sākums>. Doc. L. Bērziņš: Latviešu rakstniecība svešu tautu aizbildniecībā. Lekt. T. Zeiferts: Latviešu nacionālā literatūra. Prof. K. Straubergs: Latviešu tērps un viņa raksta ornamentika. Rec., sk. *«Die Letten».*

Latvijas valsts bibliotēka. Bibliogrāfija. 9. sējums. Latvijas zinātne un literatūra. 1927. gads. Periodikā iespiesto rakstu sistemātisks rādītājs.

Valsts bibliotēkas bibliogrāfijas nodaļas sakārtojumā. Rediģ. Vold. Caune. R., 1930. Valsts bibliotēkas izd. 368 lpp.

Latvju modernās dzejas antoloģija. Sakārtojuši Aleksandrs Čaks un Pēteris Ķikuts. (Ar dzejnieku ģīmetnēm un īsām biogrāfijām.) Rīgā, 1930. «Grāmatu Draugs». 332 lpp. [4000 eks.] *Rec.: -ak.* — Sgnl; *Dzs* — Dm 10; *Grīns A.* — LK 244; *Kadilis J.* — Dg 11; [*Laicens L.*] *Sižets* — KFr 316; *Plaudis J.* — JTrk 5

Līgotņu Jēkabs. Apsīšu Jēkabs savā dzīvē un darbā. (Il.) R., 1930. A. Jesens. 104 lpp. Ievērojami vīri dzīvē un darbā Nr. 13. *Rec.: Dambergs V.* — LG 1; *G.* — Ltv 2551; *Goba A.* — PēdB 71; *Unams Ž.* — LG 4, Ltv 2639

— Jelgavas Latviešu biedrības 50 gadu kultūras darbā. (1880—1930.) Sarakstījis Līgotņu Jēkabs. (Ar attēliem tekstā.) Jelgavā 1930. Jelgavas latviešu biedrība. (5) ģīmetnes, 224 lpp. [1000 eks.]

— Mazā latviešu literatūras vēsture. Sarakstījis — — 5. izd., Valmierā — Cēsīs. 1930. Ķ. Dūnis. 1 lapa zīm., 256 lpp.

Lūke Jānis. Mūsu valodas ērmi. R., 1930. Autors. 84, (1) lpp. [1550 eks.] *Rec.:* [*An.*] — MNāk 13/14; *Ķiploks* — LS 19; *U*[*pīts*] *A.* — Dm 4

Mācitāju ziņojumi par 1905. gada revolūciju. <Ar autogrāfiem tekstā.> [Alberta Fortiņa savākti.] O[to] Nonāca priekšvārds un sakārtojums. R., 1930. «Kultūras Balss». 168 lpp. [3000 eks.] *Rec.:* [*An.*] — JVĀ 17; *Avanti* — Scd 62; *Birznieks-Upīts E.* — TlV 16; *Grosbergs O.* — RRnd 83; [*Ģersons A.*] *A. Ventmalnieks* — JZ 110; *Jēkabsons J.* — Sgn 6; *K*[*āpostiņš*] *A.* — LG 4; *Līgotņu Jēkabs* — JT 5; *T. O.* — Dm 4; *Upīts E.* — Darbs 20, TukB 17; *V*[*irza*] *E.* — BrZ 62

Melnalksnis Augusts. Vadonis pa rakstnieku, mākslinieku, zinātnieku un kultūras darbinieku šūpuļa vietām. R., 1930. Praktiskā bibliotēka. 216 lpp. Pielikums: (karte) Latvija. *Lieux de naissance des écrivains, des artistes, des savants et, d'autres représentants des classes civilisées de Lettonie.* Zīmējis K. Lībietis.

Plehanovs G. V. Materiālisma vēsture. 1. Holbahs. 2. Helvēcijs. 3. Markss. Tulkojuši «Marksistu» kluba locekļi. Rediģējis F[ēlikss] Cielēns. R., 1930. «Kultūras Balss». 168 lpp. [3500 eks.] Sabiedrisko un zinātnisko grāmatu sērija Nr. 1. *Rec.: L*[*indiņš*] *R.* — Scd 56; *P. J.* — LG 5

Pērsieša kopoti raksti. Divos sējumos. I. Alfreda Gobas biogrāfisks ievads, piezīmes un redakcija. R., A. Gulbis. I [sēj.] Ģīmetne, 472 lpp. 1930. [2300 eks.] Saturs: A. Goba: Pērsieša dzīve un darbs. — Stāsti. — Piezīmes. *Rec.: Dz*[*illeja*] *K.* — Dm 1931, 1; *Ērmanis P.* — IMM 2, Ltv 2779; *Līgotņu Jēkabs* — Brt 1

Poruks Jānis. Kopoti raksti. J. Roze. 19. sēj. (1) lapa Poruka kapa attēla, 190 lpp. 1930. Saturs: Aizrādījums. 1. Stāsti un stāstu uzmetumi: Tiesneša līgava. Brāļa Karlamaņa pirmā runa atklātībā. Doktora Pfiffa dienasgrāmata. Lielais pumpis jeb naudas pumpēšanas bez gala. Mazā dāma. Maskavas ragana. Pie tilta. 2. Dramatiski uzmetumi: Izrakumi. *Ein Gastmahl der Götter.* 3. Dzejas, dzeju uzmetumi. 4. Autobiogrāfiski un citi apcerējumi un uzmetumi. Aforismi. 5. Vēstules.

— Kopoti raksti. J. Roze. 20. sēj. 1. R. Egles «Poruku Jānis». Monogrāfija. 2. Bibliogrāfiskie rādītāji. (17) lapas attēlu, 272 lpp. 1930. *Rec.: Baumanis A.* — P 1931, 10; *E*[*go*] *E.* — Scd 175; *Goba A.* — JZ 53; *Līgotņu Jēkabs* — JZ 107

Preses balle. Laika grāmata. 1930. 22. februārī. Dr. Orientācija. [Valda Grēviņa] redakcijā. Niklava Strunkes grafika. A. Melnalkšņa preses radu raksti. [R., 1930.] Latvju rakstnieku un žurnālistu arodbiedrība. 32 lpp. [2010 eks.]

Rakstu krājums. Rīgas latviešu biedrības zinību komisijas. 20. 144 lpp. 1930. [1500 eks.] Saturs: P. Šmits: Prāvests *Dr. theol. h. c.* Kārlis Kundziņš. P. Šmits: Apsīšu Jēkaba raksti. *Stud. phil.* A. Kalniņš: Šķīstības motīvs Saulieša stāstos. I. K. Dambergs: Kā Latvija pie Daugavas izcēlusies. Dr. Ernests Harmss: Tautu psiholoģijas perspektīves pie somu-baltu tautām. *Stud. phil.* A. Vanags: Daži vārdi par leišu tautas pasakām. P. Šmits: Nīcas tautas dziesmas. H. Skujiņš: Senās bēru ierašas Smiltenē. Alv. Augstkalns: Veclatviešu rakstu apskats. — Pielikums: Paraugi no 1587. gada evaņģēlijiem un ciešanu stāsti. *Rec.: Augstkalns A.* — IMM 1931, 3

Šmits Romans. E. Dārziņa 20 gadu aizmūža piemiņai. (Vāku zīm. Ernests Veilands.) R., 1930. «Ausma». 30 lpp. Saturs: Dārziņa mātes dzejolis. Zenta Mauriņa: Lauztā priede. Antons Austriņš: Emīļa Dārziņa piemiņai. Jēkabs Vītoliņš: Emīls Dārziņš un muzikālā šodiena. Lilizāns: Kad virši zied. — Emīļa Dārziņa skaņdarbu saraksts. *Rec.: Dr[eimanis] P.* — Audz 1931, 2; *J[ēger]-Fr[eimane] P.* — IMM 3

Upīts Andrejs. J. Jansons-Brauns. Dzīve un darbs. (S. Vidberga vāka zīmējums.) R., 1930. A. Gulbis. Ģīmetne, 216 lpp., (4) lapas fotogr. [3000 eks.] *Rec.: Grīns J.* — Dg 12

Vītoliņš Jēkabs, Roberts Kroders. Latvju skaņu mākslinieku portrejas. Sastādījis Jēkabs Vītoliņš un Roberts Kroders. Jēkaba Poruka ievads. *Portraits des musiciens Lettons. Sous la redaction de* Jēkabs Vītoliņš *et de* Roberts Kroders. *Préface de* Jēkabs Poruks. (Uz vāka: Ilustrēts albums, Roberta Krodera un Jēkaba Vītoliņa redakcijā. Vāku zīm. grafiķis Z. Vidbergs.) R., 1930. J. Ozoliņš. 180 lpp. [2000 eks.]

Zeiferts Teodors. Latviešu rakstniecības vēsture. Otrā daļa. Otram izdevumam sagatavojis Kārlis Egle. (Ilustr.) R., 1930. A. Gulbis. Ģīmetne — 384 lpp. [3200 eks.] *Rec.: Kārkliņš K.* — IMM 5/6; *Sudrabkalns J.* — JZ 73

RAKSTI LAIKRAKSTOS, ŽURNĀLOS U. C.

LITERATŪRAS TEORIJA

Armstrong William. Lugas rakstīšanas māksla. Kn 53, 54, 55

Engelhardt Roderich. Stilwandel als Zeitsymbol. BM 3

Grīziņš Jānis. Pieredzes loma romāna radīšanas darbā. LG 1

Plaudis Jānis (Homo). Dzejošanas laboratorijā. JTrk 5

— Viela un formulējums tagadnes dzejā. Dg 10

Reiznieks Vold. Stila akcents. Dg 4

Strods P., Dr. phil. Myusu rakstnīku īvēreibai. (Dai[radīšana.) Zd 6, 7

Trimda J. Dzejoļa «Ievads neuzrakstītai poēmai» tapšanas analīze. Sgn 3

— Vai tikai poēma? JZ 243

Virza Ed. Rakstniecības un dzīves sakari. KV 196

LATVIEŠU LITERATŪRA

Aer. Jēkabs Janševskis raksta romānu par pirmiem koruptantiem. PēdB 86

Akuraters J. Ģīmetnes. *Rec.: E. Aņševics* — IMM 2; *A. Baumanis* — P 11; *V. Dambergs* — LG 2; *Edkris [E. Krauklis]* — StrA 74; *P. Ērmanis* — Dg 2; *Zenta Mauriņa* — Brt 2; *Edv. Mednis* — LK 202; *A. Stirājs* — LS 8; *J. Ziemeļnieks* — JZ 38

8

Akuraters J. Literāriskā Rīga 1905. gadā. JZ 219
— Mīlestības zeme. *Rec.: Ligotņu Jēkabs* — Brt 12
— Vai mūsu rakstniecība saskan ar dzīvi? JZ 56
Raksts par *J. Akurateri. Rec.: Sīnus* [*Jūl. Lācis*] — Atp 271
Alainis Ed. Ziedu zvani. *Rec.: J. Ziemeļnieks* — JZ 171
Aldre Paulis. Lidumnieki. *Rec.: A. Upīts* — Dm 8
Raksti par *Juri Alunānu. Rec.: L. Bērziņš* — JurAlKpR I; *A. Goba* — JurAlKpR I; *K. Rozenvalds* — JZmg 149; *J. Sudrabkalns* — PēdB 9.
Anševics E. Rakstniecība un mūsu laiks. JVA 28
Raksti par *Apsesdēlu. Rec.: Aer.* — PēdB 71; *Arnis* — JZ 183; *P. Ķikuts* — LtGr 4, JZ 181, Scd 181; *J. Sudrabkalns* — SgV 181
Raksti par *Apsišu Jēkabu. Rec.:* [*An.*] — LIPKal 1930. gadam; *A. Goba* — DgGGr 1930. gadam; *P. Šmits* — RKr 20; *A. Zālītis* — BrZ 127
Arnis E. Daiļdarbu vērtība. JZ 61, 67
— Mīlas lemti likteņi. *Rec.: J. Ķelpe* — Rg 7, ZmLtv 232; *J. Plaudis* — Scd 125; *Edg. Sūna* — Dg 9; *K. Š.* — P 5; *Valdis Št-rs* — MūsuDz 1; *J. Ziemeļnieks* — LG 2
— Smīns. *Rec.: A. Goba* — JZ 292
— Tumēr — bez jauniem apvārkšņiem. (Par rakstnieku grupu «Trauksmi».) JZ 219
Āronu Matiss. Latviešu literāriskā biedrība savā simts gadu darbā. *Rec.: L. Adamovičs* — Brt 6; *M. Ārons* — LG 6; *P. Bērents* — PēdB 22; *O. Grosberg* — RRnd 30; *Ed. Virza* — BrZ 21; *Z.* — Ltv 2520
Aspazija. Atklāta vēstule Viktoram Eglītim. (Sakarā ar J. Raiņa nāvi.) Scd 209
Aspazija un J. Rainis. Sarakstīšanās. Dg 8, 10, 11
Raksti par *Aspaziju. Rec.: Auniņ-Vigante* — Zlt 2; *A. Borincs* — Scd 206; *K. Dziļleja* [*Tīfentāls*] — Scd 196; *Anri Gri* — SgV 267; *J. Ziemeļnieks* — Atp 297
Austriņš Ant. Kopoti raksti. *Rec.: K. Eliass* — LG 2; *A. Goba* — P 12; *J. Veselis* — P 2
Raksti par *Antonu Austriņu. Rec.: Sīnus* [*Jūl. Lācis*] — Atp 294
Balodis Paula. Uzlecošā saule. *Rec.: Art. Baumanis* — Dg 1; *J. Plaudis* — LG 2, Scd 106; *A. U*[*pīts*] — Dm 2
Raksti par *Aug. Baltpurviņu. Rec.:* [*An.*] — Ltv 2531; *E.* — BrZ 79; *K. Egle* — JZ 78, LG 3—5; *P. Ērmanis* — Dg 5; *E. Grāvītis* — ZmLtv 244; *Atis Jaunzems* — LG 6; *P. Ķikuts* — JZ 73, P 5; *Zenta Mauriņa* — Brt 5; *J. Plaudis* — Scd 75; *J. Sproģis* — JVad 8; *K. Šops* — IMM 4
Bārda Ant. Dziesmu dievs. *Rec.: A. Goba* — JZ 292
Raksti par *Fr. Bārdu. Rec.: A. Goba* — PēdB 21; *St. Okuts* — JVrd 1
Barons Kr. Raksti. *Rec.: Z. Unams* — LG 1
Bendrupe Mirdza. О новейшей латышской поэзии. Mans 3
Benjamiņš Antons. Miglā. *Rec.: J. Kārkliņš* — JZ 155
Bērziņš L., doc. Kristofors Firekers. IMM 4
— Latviešu rakstniecība svešu tautu aizbildniecībā. «Latvieši», RKr 277. lpp.
— *Das lettische Schrifttum in fremder Pflege. Letten,* 358. lpp.
[*Bērziņš Rih.*] *Rih. Valdess.* Devītais vilnis. *Rec.: F. Gulbis* — LK 94; *J. Ķelpe* — KuldSV 22; *J. Plaudis* — LG 2; *A. Stirājs* — LS 15; *E. Sūna* — BrZ 125; *J. Ziemeļnieks* — JZ 44
Birkerts Antons. Rūdolfs Blaumanis dzīvē un darbā. *Rec.:* [*An.*] — GulbZ 89; MlZ 244, RūjZ 76; *-tis.* — KV 40; *F. Gulbis* — LK 111; *J. Kadilis* — Brt 3; *K. Kārkliņš* — IMM 4; *Z. Unams* — LG 2
Birkerts A. J. Rainis. Monogrāfija. *Rec.: K. Kārkliņš* — IMM 4; *M. Valters* — JZ 289

Raksti par *Birznieku Sofiju. Rec.: A. Goba* — JZ 265
Raksti par *Rūdolfu Blaumani. Rec.: Arvīds Blaumanis* — LG 1; *K. Egle* — LG 2; *P. Ērmanis* — R. Blaumaņa kop. raksti; *K. Kārkliņš* — FBR X; *Erna Poruks* — LG 1; *P. Reinholds* — JēkV 43; *K. Skalbe* — JZ 243; *Arv. Vitoliņš* — MadV 135
Raksti par *Pēteri Blauu. Rec.: [An.]* — BrZ 174, JZ 174; *-t.* — LK 174; *J. Akuraters* — JZ 174; *A. Austriņš* — LG 5; *K. Blaus* — PēdB 198; *P. Blaus,* jun. — Atp 302, JZ 174; *A. Briedis* — BrZ 179; *P. Ērmanis* — IMM 9; *K. Ertners* — SigZ 15; *A. Gersons* — JZ 174; *A. Goba* — Daug 9; *K. Grīnbergs* — Kurz 33; *O. G[rosberg]* — RRnd 177; *J. Grots* — JZ 175; *Imantu Arnītis* — Vidzemes Šveice 15; *-ok- [A. Kokalis]* — JZmg 176; *A. Laiviņš* — JZ 176; *Līgotņu Jēkabs* — JT 8; *Zenta Mauriņa* — Brt 9; *Al. O[zoliņš]* — KV 175; *K. Skalbe* — JZ 177; *J. Sudrabkalns* — SgV 174; *K. Dziļleja [Tīfentāls]* — Dm 6, Scd 174
Raksti par *Aug. Braču. Rec.: Ā. Erss* — PēdB 117
Bračs Irma. Kā es rakstīju drāmu «Velni». TV 8
Breikšs Leonīds. Skanoši ūdeņi. *Rec.: K. L.* — Ltv 2746
Brigaders Anna. Raksti. *Rec.: A. Goba* — ZmLtv 277
— Kad sievas spēkojas. *Rec.: Valdis Št-rs* — MūsuDz 1
— Kvēlošā lokā. *Rec.: Netenbergu Kristaps* — MūsuDz 3
— Šuvējas sapnis. *Rec.: K. Dziļleja [Tīfentāls]* — Drbs, decembris; *A. U[pīts]* — Dm 8
Raksti par *Annu Brigaderi. Rec.: Aer.* — PēdB 105; *V. Štelmahers* — Lat 67; *E. Turiņš* — MadV 114
Brikmanis P. Vēlēšanas Bunkšēnos. *Rec.: J. K.* — JZ 20
Cirulis Emīls. Veikalnieki. *Rec.: J. Krūmiņš* — JZ 79
Cielēns F. Raiņa darbu ideoloģiskā nozīme. JLaik 1
«Ciņas» red. Fašistu ākstīšanās. [«Latvja» provokācijas, iespiežot falsificētas, it kā revolucionāru-komunistu «atmiņas».] Cņ 104, VIII
— Latvijas Komunistiskās partijas Centr. Komit. Kareivju nodaļa, sākot ar augusta mēnesi, izdod speciālu kareivju avīzi «Sarkanais Kareivis». [Paziņojums par 1. n-ra iznākšanu.] Cņ 105, IX, 107, XI
— Rainis un viņa godinātāji. Cņ 105, IX
Čaks A. Formālie elementi jaunāko dzejnieku darbos. LG 2, 3
— Poēma par ormani. *Rec.: Z. D.* — KFr 5/6; *J. Grīns* — Dg 12; *F. Gulbis* — LK 293; *K. L.* — Ltv 2734; *J. Plaudis* — LG 6; *Ed. Virza* — BrZ 272
— Un tomēr — tagadnību. Dg 2
Čaks A. un *P. Ķikuts.* Latvju modernās dzejas antoloģija. *Rec.: -ak* — Sgn 1; *DZS* — Dm 10; *A. Grīns* — LK 244; *J. Kadilis* — Dg 11; *J. Plaudis* — JTrk 5; *Sižets* — KFr 5/6
Deglavs A. Kopoti raksti. *Rec.: P. Ērmanis* — LG 4
Dimza J. Par mūsu jauno proletrakstnieku ideoloģiju. Dm 3, 4
— Piezīmes par jauno sociālistisko rakstniecību. Scd 2
Raksti par *E. Dinsberģi. Rec.: A. Goba* — IMM 2; *J. S.* — VB 36
Dišlers Minna. Iegātnis. *Rec.: K. Freinbergs* — TV 9; *P. Jēger-Freimane* — LG 3; *A. U[pīts]* — Dm 4
— Mans ceļš uz drāmu. TV 7
Raksts par *Diženajo Bernhardu. Rec.: A. J.* — PēdB 225; *O. Sukurs* — FSkat 4
Doku Atis. Kopoti raksti. *Rec.: K. Eliass* — LG 3
Raksts par *Doku Ati. Rec.: R.* — PēdB 102
Dorbe H. Gudram gudra nelaime. *Rec.: P. Ķikuts* — Scd 1
— Izas dziesmiņas. *Rec.: P. Ķikuts* — Scd 1
— Lejputrija. *Rec.: P. Ķikuts* — Scd 1

Aleksandra Dulbes 50 gadi. Ltv 2652
Egle Elza. Zelta ādere. *Rec.: A. U[pits]* — Dm 8
Egle Kārlis. Vēl kāda neiespiesta R. Blaumaņa dzeja. LG 2
— Dažas Kaudzītes Matīsa draudzības liecības. (Sarakstīšanās ar P. Olti.) LG 3
Eglīts Viktors. Kaitīgais virziens jaunākā literatūrā un žurnālistikā. PēdB 87, 88
Eiduks J. Latvju rakstnieks pasaules literatūrā. KFr 2
Ērmanis Pēteris. Rakstniecības gads. (No 1. oktobra 1928. g. līdz 1. oktobrim 1929. g.) DgGGr 1930. gadam.
Erss Ā. Brīva Estija. *Rec.: E. Virza* — BrZ 15
— Jauno dzejas elementi. P 3
— Mīlestības varavīksna. *Rec.: E. Anševics* — IMM 2; *K. Eliass* — LG 3; *Ju[revič]s* — Sg 83; *J. Kadilis* — Brt 4; *O. Liepiņš* — PēdB 198; *J. Veselis* — Dg 5; *E. Virza* — BrZ 5
Raksti par *Jāni Esenbergu. Rec.: Berta Rūmniece* — TV 4
Esk. Mūsu jaunākā dai[rakstniecība. LIPKal 1930. gadam
Fimbers K. Kad nāve smejas. *Rec.: [An.]* — As 11/12; *J. Grīns* — Dg 11; *K. L.* — Ltv 2714; *Ligotņu Jēk.* — Brt 12; *J. Trimda* — JZ 254; *E. Virza* — BrZ 255
Gailīte Angelika. Daži motīvi Andreja Pumpura darbos un daži formāli paskaidrojumi. IMM 10
Ernests Gliks, latviešu bībeles tulks. BibV 3/4
Raksts par *A. Gobu. Rec.: Nik. I.* — SgV 37
Goba A. (A. G.) Jura Alunāna dzīve. *Rec.: Zenta Mauriņa* — Brt 3; *J. Plaudis* — Scd 57
— Auseklis un Ernests Brastiņš. JZ 277
— Jaunākais un vērtīgākais dai[literatūrā. (No 1928. g. augusta līdz 1929. g. augustam.) LīdK 1930. gadam
— Kopotu rakstu izdevumi. Dzv 6
— Latviešu rakstnieki. *Rec.: Z.* — Audz 11
— Lauku vientu[i. JZ 265
— Pērsieša dzīve un darbs un bibliogrāfiskas piezīmes. Grām.: Pērsieša KpR I. R., 1930
— Sē[u zemes gaišais vaigs. JZ 271
— Sausmīga atriebība. (Māteru Jura konflikts ar Rihardu Tomsonu.) Dzv 9
Grāmatnieks Eveline. Kā Pampa[u Pēteris sievu meklēja. *Rec.: O. Aizsilietis* — KV 75
Grimma Marta. J. Zieme[nieka mātes reliģija. Zlt 21
Grīns Jānis. Латышские литературные новинки. Sg 5
— Piezīmes par mūsu jaunāko liriku. Dg 10
Raksts par *J. Grīnu. Rec.: K. El[iass]* — LK 68
Grīziņš J. Vārnu ielas republika. *Rec.: Medards Olis [K. Pētersons]* — Ko lasīt 2/3
Raksts par *J. Grotu. Rec.: J. Sudrabkalns* — RakstTAv 1
Raksts par *Vili Gruntmani. Rec.: K. Grīnbergs* — Kurz 37
Gulbis Ansis. Zigfrīds. *Rec.: E. Anševics* — JVA 8; *L. A[usējs]* — Brt 1; *P. Ērmanis* — Dg 1, LG 1; *V. Ju[revič]* — Sg 69; *J. Plaudis* — Scd 31
Gulbis Fr. Nakts triumfs. *Rec.: K. L.* — Ltv 2747; *E. Tīrumnieks* — AucV 43, BskA 30, DobV 49, LatA 8
Gundolfs Fridrihs. Dzejnieki un varoņi. Dg 1
Gurtiņš A. Rakstniecība latgaliešu izloksnē 1929. gadā. LG 1
Iksēns A. Ganu zēnu prieki un bēdas. *Rec.: K. El[iass]* — LK 1; *Līgotņu Jēkabs* — JT 5
Indriķis Neredzīgais. Rec.: J. Sudrabkalns — PēdB 9

Ieviņš K. Medulājs sāk uzvarēt Putras Dauķi. (Piezīmes pie romāna «Medulājs».) Atp 310
— Par manu jauno dzīvi jaunā Latvijā. Atp 309
— Putras Dauķis. *Rec.: E. Anševics* — LG 2; *K. El[iass]* — LK 39; *P. Ērmanis* — Dg 3; *Zenta Mauriņa* — Brtn 2; *J. Plaudis* — Scd 31; *E. Sūna* — Valm 49
Jansons Arv. Esi sveicināts, Cezar! *Rec.: J. Ziemeļnieks* — JZ 121
Jansons J. H. J. Rainis. *Rec.: Art. Baumanis* — LG 6
Janševskis J. Līgava. *Rec.: A. Goba* — ZmLtv 281
— Mežvidu ļaudis. *Rec.: P. Ērmanis* — LG 1; *G.* — Ltv 2556; *A. Grīns* — LK 15; *O. G[rosber]gs* — RRnd 31; *Zenta Mauriņa* — Brt 2; *G. Neljubin* — Sg 41; *J. Plaudis* — Scd 31; *K. Š.* — P 1; *K. Šops* — IMM 2; *Ed. Virza* — BrZ 9, Jaun 2
Jaunsudrabiņš J. Kopoti raksti. *Rec.: G.* — Ltv 2556; *A. G[oba]* — RaksTAvl
— Mana māte. (Ieva Jaunsudrabiņš.) (Ģimetne.) JZ 277
Raksts par *J. Jaunsudrabiņu. Rec.: A. Goba* — PēdB 27
Jēkabsons Kārlis. Heinrihs Rautenfelds. *Rec.: J. Mednieks* [*G. H. Jēgers*] — IMM 2; *K. Jēkabsons* — PēdB 21
— Kristīne un Zigfrīds. *Rec.: J. Mednieks* [*G. H. Jēgers*] — IMM 9; *K. Jēkabsons* — FSkat 1; *K. Dziļleja* [*K. Tīfentāls*] — Scd 138
Raksts par *K. Jēkabsonu. Rec.: O. L[iepiņš]* — PēdB 193
Jurevicu Jēkabs. Virzieni literatūrā. JTaut 8—10
Kā iegūt sabiedrības simpātijas mūsu rakstniecībai? (Rakstnieku atbildes.) ĀI 5/6, JZ 44, 50, 56, 61
Kaktiņš T. Varoņu sejas. *Rec.: K. S.* — LK 32
Kārkliņš K. Latviešu romantisma programa pašmācībai. ĀI 7/8
Kaudzītes Matīss. Vēstules P. Oltes kgm. LG 3
Raksti par *Kaudzītes Matīsu. Rec.: K. Egle* — LG 3; *J. Nīmanis* — JZ 167
Raksti par *Kaudzītes Reini. Rec.: P. Cimdiņš* — LG 1; *K. Egle* — LG 6; *K. Krauklis-Damroze* — Zlt 13; *J. Nīmanis* — JZ 167
Kinkers P. Dzīves lāsts. *Rec.: A. Rudītis* — JB 5
Kraujiņš K. Apsīšu Jēkabs. *Rec.: A. Goba* — P 12; *K. Grīnbergs* — Kurz 46; *E. Virza* — BrZ 231
— Laimes karātavas. *Rec.: [An.]* — LtgZ 11
— Mis Latvija. *Rec.: [An.]* — LtgZ 11
[*Krauklis Ed.*] *Edkris.* Cietumi literatūrā. StrA 105
Kroders R. Degošais tilts. *Rec.: K. Kr.* — PēdB 15
— Kritiķa piezīmes. Pd 1—14
Krūmiņš H. Priekšzīmīga saimniecība. *Rec.: J. D.* — GulbZ 88, MlZ 243, RūjZ 75
— Vecpuiši precas. *Rec.: J. Kārkliņš* — JZ 79; *J. Veselis* — Dg 4
Kulakovskis S. [Par Poliju latviešu literatūrā.] Laikr. «*Vladonesci Literarickie*», 23. nov.
[*Kuršinskis A.*] *A. Kurcijs.* Cilvēciskie lopi. *Rec.: F.* — KFr 3; *P. Ķikuts* — JZ 38
— Klusums. *Rec.: -s.* — KFr 5/6; *K. L.* — Ltv 2742
K. Jāņa Ziemeļnieka arhīvs. JZ 189
Ķeniņš A. Piezīmes par mūsu literatūru. P 1
Raksts par *A. Ķeniņu. Rec.: A. Austriņš* — P 1
Ķikuts P. (P. Ķ.) Asie lūzumi. *Rec.: A. Čaks* — LG 3
— Baltie torņi rudeņa naktī. *Rec.: A. Čaks* — LG 3
— Kur ir skaidrība? JZ 137

Ķikuts P. Linards Laicens piesit kāju. JTrk 4
— Mašīna. *Rec.: -ak-.* — Sgn 1; *Ž. D.* — KFr 5/6; *K. Dzelzīts* — Dm 9; F. *Gulbis* — LK 272; *J. Plaudis* — LG 4, Scd 255; *E. Tīrumnieks* — BskA 28, LatA 6; *J. Trimda* — Dg 11
— Mūsu stāvoklis. [Polemika ar K. Tīfentālu un E. Šilleru.] JTrk 4
— Operācijas kreisā pusē. JTrk 1
— Par jauniem rakstniekiem. Scd 9, 10, 14
— Par kādu gudru cilvēku. [Polemika ar E. Silleru.] JTrk 3
— Paskaidrojums pie Edg. Šillera raksta. Scd 119
— SRRS latvju rakstniecība. JZ 147
— Šāviens gaisā. (Par K. Tīfentālu.) Sgn 4/5
— Tomēr — šāviens gaisā! (K. Tīfentāla polemika ar P. Ķikutu par jauniem dzejniekiem.) JTrk 2
— Trauksmes darbs. JTrk 5
— Virziet pozitīvi! (Par jaunāko literatūru.) JZ 159
Lācis Jūlijs. Ko veikuši mūsu rakstnieki un dzejnieki. (Rakstnieku diena sept. 1930. g.) JZ 220
— «Zaļās Vārnas» dzejnieki. JZ 40
Laicens L. Kameras. *Rec.: J. Z.* — KFr 3; *J. Plaudis* — LG 1, Scd 4; *A. Talcis* — Sgn 4/5; *A. U[pīts]* — Dm 6
— Kliedzošie korpusi. *Rec.: J. Grīns* — Dg 6; *J. Plaudis* — LG 3, Scd 128; *A. U[pīts]* — Dm 6
— Par rakstniecību un politiku. PēdB 65
— Skaidrošanās kreisās frontes un socdemiskās literatūras jautājumos. KFr 4
Raksti par *L. Laicenu. Rec.: J. Eiduks* — KFr 2; *O. G[rosberg]s* — RRnd 100
Lapiņš Jānis. Nabadzības un vientiesības ideoloģija. Dg 11
Leja Fr. Disputs par jaunajiem literātiem. (18. dec. 1929. g.) Dm 1
Lejiņš J. Nebrauc tik dikti. *Rec.: Fr. Gulbis* — LK 97; *J. Kārkliņš* — JZ 104
Lesiņš Vilis. Laimes untumi. *Rec.: Art. Baumanis* — Dg 9; *Fr. Gulbis* — LK 105, LG 3; *K. L.* — Ltv 2594; *Ed. R.* — ZB 106; *J. Ziemeļnieks* — JZ 110; *M. Zīverts* — JZmg 104
Līgotņu Jēkabs. Apsīšu Jēkabs savā dzīvē un darbā. *Rec.: V. Dambergs* — LG 1; *G.* — Ltv 2551; *A. Goba* — PēdB 71; *Ž. Unams* — LG 4, Ltv 2639
Raksts par *Linduli. (Jāni Lindi.) Rec.: K. Dziļleja [Tīfentāls]* — Scd 187
LKP Centrālā Komiteja biedrim Pēterim Stučkam. [Apsveikums 65 gadu dzimšanas dienā.] Cņ 104, VIII
Lukss Rob. Viens miljons. *Rec.: J. Kārkliņš* — JZ 277
M. A. Literatūra un dzīve. BrZ 22
— Medinsku Marijas piemiņai. Ltv 2664
Raksti par *Māteru Juri. Rec.: [An.]* — JZmg 114; *Ž. Unams* — KV 281; *Vecais B.* — VB 21; *A. Zālītis* — BrZ 29
Mauriņa Zenta. Latvju sieviete literatūrā un dzīvē. Zlt 1
— Jānis Poruks un romantisms. *Rec.: [An.]* — Ltv 2541; *Arnis* — JZ 85; *J. Cinovskis-Vilemsone* — KV 42; *A. Goba* — IMM 3; *J. Grīns* — Dg 4; *O. G[rosber]gs* — RRnd 49; *Edv. Mednis* — PēdB 40; *R. Rudzītis* — P 3; *E. Sūna* — LG 2; *E. Virza* — BrZ 233
Mednis Edvards. Andrejs Pumpurs un latvju tauta. Runa. JntGGr 1930. gadam
Mednis Edvīns. Mīlas stāsti. *Rec.: O. Aizsilietis* — KV 28; *F. Gulbis* — ArtAp 1/2, LG 2; *V. Ju[revič]s* — Sg 48; *J. Ķelpe* — ZmLtv 253; *J. Plaudis* — Scd 73
— Mūsu rakstniecības tagadne. Ltv 2737
Mednis J. Torņi pamalē. *Rec.: A. Čaks* — LG 3

Meisters J. Kaudzītes Matīss un luterāņu baznīca. <Atmiņu piezīmes.> LG 2
— Latviešu literatūrvēsturnieka nāves 100 g. piemiņas diena. *(Dr. phil. Ulrich Ernst Zimmermann.)* BrZ 133
Melnalksnis A. Vecie valmierieši. Jurjāņa Dāvis. ValmA 93
Mežmala Milda. Par ko viņas jūsmo. [Par Aīdu Niedru, Angeliku Gailīti, Alīju Baumani.] Sgn 4/5
Mežmalietis Fr. Sitiens laikmeta zvanā. *Rec.: K. Eliass* — LG 6; *J. Ziemeļnieks* — JZ 50
Mežsēts A. Apburtā pilsēta. *Rec.: Art. Baumanis* — Dg 1; *J. Plaudis* — LG 2, Scd 16
Mihelsons Arvīds. Dumpīgā Rīga. *Rec.: E. Gra.* — GulbZ 133, MlZ 288; *A. Grīns* — LK 290
Milbergs G. Cik stipram vajaga būt. *Rec.: [An.]* — LiepAtb 1
— Zelta raktuves. *Rec.: O. Timans* — Dzv 34
Misiņš J. Vecas un jaunas leģendas Alfreda Gobas apgaismojumā. [Par Kaudzītes Matīsu un Kr. Valdemāru.] LG 6
Moor Valda. Svešam draugam. *Rec.: Ant. Bārda* — Dg 4; *A. Čaks* — LG 2; *K. Eliass* — LK 1, LG 1; *Zenta Mauriņa* — Brt 7; *K. Rs* — Ltv 2618; *E. Virza* — BrZ 51, ZmgZ 10, Jaun 3/4
Mīlenbahs Z. Atzeimejama parodiba. (P. Migliniks.) LtgV 30. XIV
Niedra Andrievs. Rec.: [An.] — JSmV 26
— Ēnas miglā. Literatūrvēsturiskas piezīmes pie «Līduma dūmiem». Brt 2, 3
— Kangars. *Rec.: V. Eglīts* — PēdB 106, 108, 109; *P. Jēger-Freimane* — LG 1
Nūvārotojs. Myusu rakstnīceibas vaicojums. LatgŠk 11/12
Opyncāns Jons. Dzeives reits. *Rec.: M. Apeļs* — LatgŠk 6; *B. K.* — Drg 4—5
Orhidejs G. Pravieša kronis. *Rec.: K. Eliass* — LG 6; *J. Ziemeļnieks* — JZ 171
Ošs J. Rec.: A. Grīns — LK 9; *Ins.* — LG 1, LS 2; *Ž. Unams* — Ltv 2488
Ozoliņš Žanis. Kurzemnieki latviešu literatūrā. PriekZ 14
Ozoliņ-Krauze A. Katrīna. *Rec.: K. F.* — JZ 86; *K. Freinbergs* — TV 9; *A. Ozoliņ-Krauze* — TV 8; *A. U[pīts]* — Dm 4
Pētersons Jūlijs. Jauneklis ar sapņainām acīm. *Rec.: F.* — JZ 63; *K. Freinbergs* — TV 9; *Jūl. Pētersons* — TV 9; *A. U[pīts]* — Dm 4
— Katastrofas bez nāvīgām sekām. *Rec.: Jūl. Roze* — Dg 12; *A. U[pīts]* — Dm 9
Raksti par *Jūl. Pētersonu. Rec.: P. Gruzna* — JZ 265; *P. Jēger-Freimane* — IMM 12; *R. Kroders* — Pd 11; *Jūl. Pētersons* — TV 3; *Recīpe* — StrA 264; *J. Sudrabkalns* — Sg 323; *K. Dziļleja [Tīfentāls]* — Scd 262; *J. Trimda* — Atp 315, JZ 264; *A. U[pīts]* — Dm 9; *V. Vitoliņš* — LFZ 11
Plaudis J. (Homo.) Drosme un darbs. [Par «Jauno Trauksme» dzejniekiem.] JZ 248
— Dundurlaika zvejnieki. JTrk 4
— *Ignoratia crassa.* [K. Tīfentāls par jauniem dzejniekiem.] JTrk 1
— Jaunie rakstnieki un viņu kritiķi. Scd 36, 37, 38
— Literāriskie sofismi. (Par «Jauno Trauksme» dzejniekiem.) JTrk 5
— Panama galvā. *Rec.: A. Čaks* — Scd 45; *K. Eliass* — LG 1; *Zenta Mauriņa* — Brt 7; *A. Talcis* — Sgn 4/5; *J. Ziemeļnieks* — JZ 50; *A. U[pīts]* — Dm 2
— Par ģenerālo līniju. (Daiļliteratūrā.) JTrk 2
— Radīsim sociālistiskās literatūras centru! Scd 206
Raksts par *J. Plaudi. J. Sudrabkalns.* RakstTAv 1
[Plikausis A.] A. Saulietis. Zauls. *Rec.: V. Dambergs* — Dg 3; *K. Freinbergs* — TV 1; *Nik. I.* — SgV 37; *P. Jēger-Freimane* — LG 2; *A. Ķe-*

niņš. (A. Ķ.) — ĀI 2, JZ 38; *Ligotņu Jēkabs* — JT 3; *Zenta Mauriņa* — Brt 3; *J. Plaudis* — Scd 57; *J. Veselis* — Dg 3; *E. Virza* — BrZ 62, Jaun 3/4; *A. Vitols* — P 3

Raksti par *A. Saulieti. [A. Plikausi.] Rec.: P. Ērmanis* — IMM 1; *A. Goba* — JZ 265; *A. Kalniņš* — RKr 20; *J. Kalniņš* — Vng 1; *St. Okuts* — JVrd 1; *A. Smilga* — LG 1; *Ž. U.* — IMM 4; *Z.* — Audz 4

Raksts par *Fr. Plostnieku. Rec.: J. K.* — JZ 222

Raksts *par Plūdoni. Rec.: Sīnus [Jūl. Lācis]* — Atp 293

Poruks J. Piezīmes par rakstnieka Jāņa Poruka dvēseles stāvokļa un darbu izpratni. Stud 171

Raksti par *J. Poruku. Rec.: J. Akuraters* — P 4; *Alfa Omega* — JTaut 8—10; *A. Baumanis* — P 6; *A. G[oba]* — PēdB 15; *Rih. Rudzītis* — IMM 1; *J. Salmgrieze* — RKrāj 2

Priedulāja Milda. Koklētājs. *Rec.: J. Kārkliņš* — JZ 104

Prūsas Emīlija. Kunigas Kairis. *Rec.: L. B.* — Ltv 2551; *Art. Baumanis* — P 9; *A. Goba* — IMM 7/8; *O. L.* — PēdB 137; *J. Plaudis* — LG 2, Scd 125; *E. Virza* — BrZ 101; *J. Ziemeļnieks* — JZ 56

Puķudruva Ant. Cariene Katrīna I. *Rec.: P. Jēger-Freimane* — LG 3; *J. Kārkliņš* — JZ 104; *K. Šops* — IMM 5/6

Punka A. Gracija. *Rec.: K. Eliass* — LG 6; *J. Ziemeļnieks* — JZ 121

Rainis J. Dienasgrāmata. Atp 294 — 320

Raksti par *J. Raini. Rec.: [An.]* — Darbs 38; *rsk.* — LIPKal 1930. gadam; *Arija [An. Āre]* — JCīr 9; *Aspazija* — JZ 205, Sg 252; *A. Austriņš* — RakstTAv 1; *Austrumietis* — PēdB 206, 208, 209, 211; *J. Auziņš* — VD 9; *O. Brikšķis* — Ar 17; *V. Branks* — Sgn 1, 4/5; *J. Čakars* — Scd 206; *V. Eglīts* — PēdB 214; *Ā. Erss* — PēdB 210; *V. G.* — LSSSR; *V. Gansovs* — VD 9; *J. Grots* — Scd 206; *P. J.* — Rsm 3; *J. A. Jansons* — FBR X; *J. Ķelpe* — BrZ 206; *P. Ķikuts* — Scd 206; *K. Lapiņš* — Ltv 2667; *R. Lindiņš* — Scd 293; *O. Liepiņš* — PēdB 205; *P. Melnais* — StrA 206; *Medarts Olis [K. Pētersons]* — Scd 209; *V. Piguleuski* — SkŽyc 1; *Homo [J. Plaudis]* — Scd 205; *A. Rudevics* — LDV 134, Scd 206; *M. Rudzītis* — Rsm 3; *R. Rudzītis* — DgGGr 1930. gadam; *Vilma Rūje* — LG 6; *Berta Rūmnieks* — TV 8; *S. Saharau* — SkŽyc 1; *R. Suta* — PēdB 205; *Edg. Šillers* — KltBPrK 1930. gadam; *K. Dziļleja [Tīfentāls]* — Scd 190, 202, 205, 206; TrM 37; Dm 7. Grām.: J. Rainis. Septiņi malēnieši. R., 1930 *Rec.: J. Trimda* — Scd 206; *O. V.* — Rsm 3; *Vindex* — Rsm 3

Piemiņas vaiņags *J. Rainim.* Sakārt. H. Dorbe u. K. Dziļleja [K. Tīfentāls]. *Rec.: J. Plaudis* — LG 6, Scd 205; *S.* — Dm 8

Ramats Ed. Laimes māmiņa. *Rec.: J. O[šs]* — LK 281

Reiznieks Vold. Arodniecisks solipsisms. Dg 2

R[okpelnis] Fr. Par Raiņa muzeja materiāliem. Darbs 4, 10, 11

Roze-Šlippens E. Mēness kalējs. *Rec.: Argus* — ZB 93

[Rozenbahs Emīls] E. Fross. Materiāls un tehnika. KFr 1

Rudzīte Ksēnija. Par drāmu un sievieti-dramatiķi. TV 4

Rudzītis Rih. Svētceļotāja piezīmes. *Rec.: J. Meisters* — SvR 50

Ruģēns P. Atmiņas par dzejnieku Jāni Ruģēnu. Valm 45, 46

Rūķītis H. Stiprais Ikšķītis. *Rec.: A. F.* — LatA 7

Rupainis O. Laikmetu maiņā. *Rec.: A. Spr.* — JStrm 37; *H. Tihovskis* — JZ 231, LatgŠk10, ZmnZ 22

Rupajs J. Kas dorams Latgolas literaturas atsateistišonas lobā. LtgV 49, XXIX

Saldaus O. Dzejas. *Rec.: K. Eliass* — LG 1

Sarkaņs D. Latgališu rakstniciba. LtgV 41, XXIV

Sārts J. Pagars. *Rec.: P. Ērmanis* — Dg 5; *A. G[oba]* — Dzv 13; *K. Šops* — IMM 4
— Vienoti. *[An.]* — RūjZ 96; *J. Grīns* — Dg 8; *P. Ķikuts* — JZ 93, 137; *Zenta Maurina* — Brt 5; *J. Plaudis* — LG 2, 3, Scd 99, 131; *K. Rs.* — Ltv 2581; *E. Virza* — BrZ 286
Sausnītis K. Sirds un saule. *Rec.: J. Ziemeļnieks* — JZ 121
Selickis T. Myuželbas skaņas. LatgŠk 5
Severins. Ko dara Līgotņu Jēkabs. Dzv 3
Skalbe K. Eduarda Veidenbauma dzimtenē. JZ 283
K. Skalbes vakars. *Rec.: K. Rabācs* — LK 256; *A. Stirājs* — Pd 9; *Ž. Unams* — Ltv 2715
Raksti par *K. Skalbi. Rec.: J.* — Atp 301; *O. P.* — Zd 9
Sotaks R. Dzīves rītā svaigā. *Rec.: [An.]* — GulbZ 94; *Fr. Gulbis* — LK 97; *J. Kārkliņš* — JZ 79
— Nerātnie brīži. *Rec.: K. Eliass* — LK 62; *P. Ērmanis* — Dg 2; *J. Plaudis* — Scd 73; *J. Veselis* — Dg 4; *J. Ziemeļnieks* — JZ 26, LG 2
Spandegs V. Latv. vispārīzgl. vidusskolās izlasāmo daiļdarbu satura atstāstījumi. *Rec.: K. Dz. [K. Tīfentāls]* — Dm 7
Steiks Jānis. Rec.: G. — Dzv 6
Stepermaņu Krustiņš. Rec.: A. Goba — Dzv 1
Raksti par *Elzu Stērsti. Rec.: Aer.* — PēdB 51; *Atis Zālītis* — BrZ 63
Strāls Kārlis. Rec.: A. Goba — P 12; *J. K.* — BrZ 267; *K. Skalbe* — JZ 267; *J. Sudrabkalns* — SgV 267; *K. Dziļleja [Tīfentāls]* — BrV 49, Scd 273; *J. Trimda* — Atp 316; *Ž. Unams* — Brt 12, IMM 12
Straujāns J. Klejojumi. *Rec.: J. Sudrabkalns* — Scd 62
Strods P., Dr. phil. Myusu rakstniku iveribai. LtgV 37
Students K. Trejdeviņās sētās. *Rec.: J. E.* — JZmg 286; *Ed. Virza* — BrZ 271
Stūre Anete. Ikdienai. *Rec.: J. Ziemeļnieks* — JZ 121
Sudrabiņš J. Par bērnu rakstniekiem un literatūru. JCīr 7/8
Sudrabkalns J. Jauno dzejnieku lasītājiem un klausītājiem. RakstTAv 1
— Rakstnieku diena Nacionālā teātrī. (Sept. 1930. g.) Scd 221
— Rakstnieku vakars. («Zaļās Vārnas».) PēdB 41
Raksti par *Sudrabu Edžu. Rec.: E. Birzniek-Upits* — LG 5; *J. Janševskis* — JZ 183; *Ls* — PēdB 183; *J. Sudrabkalns* — SgV 182; *K. Dziļleja [Tīfentāls]* — Dm 6, Scd 182
Sūna Edgars. Anekdotiskā novele. (Jānis Ezeriņš un Pāvils Rozītis.) Dg 9
— Par daudz lirikas. (Mūsu literatūrā.) Valm 50
— Pārdzīvojums mākslā. P 6
— Zemnieku romāns. Valm 49
Šillers Edg. Kā P. Ķikuts operē kritikā, un kurp traucas «Trauksme». Scd 105
— Marksisms un mūzas dēli. Sgn 7/8
— Olimps un kritika. Scd 69
— Par mūsu dzejas jaunmeistariem un skolmeistariem, par Lautenbahu un Bekmeseru, par kritiku un citām vērā liekamām lietām. Scd 46, 47
Švābe Arveds. Piebalgas audēji. *Rec.: P. Jēger-Freimane* — LG 4; *E. Virza* — BrZ 101
Tabyn R. Kai es klyuvu par školotoju un rakstneicu. LatgŠk 1
Raksti par *Rozaliju Tabyn.* (Neaizmērstuli.) *Rec.: M. Apeļs* — LatgŠk 4, 6
Tālmane E. Sapņi un dzīve. *Rec.: O. Aizsilietis* — KV 28
Tihovskis H. Latgaliešu lirika. JZ 98
— Proza latgaliešu izloksnē. JZ 171
Tīfentāls K. (K. Dziļleja, K. Dz.) «Brīvības» cīnītāji «Daugavā». (Sakarā ar J. Grīna rakstu «Piezīmes par mūsu jaunāko liriku».) Dm 9
— Ciniķi. [A. Čaks, J. Plaudis, Em. Skujenieks, P. Vīlips.] Sgn 6
— Dzērājs latviešu literatūrā. GGrApz 1930. gadam

Tīfentāls K. (K. Dziļleja. K. Dz.) Kāds vārds par «Ojāru». Scd 200
— Pēterim Ķikutam trāpīts. Sgn 4/5
— Latviešu literatūra 1929. gadā. KltBPrK 1930. gadam
— «Lubinieki». Scd 138
— Skolotājs latviešu literatūrā. Dm 6, 7
— Sudrabotās gaismas norietā. Kāds vārds par sievieti literatūrā. Scd 99
— 1905. gads latviešu literatūras spogulī. Dm 8—10
Tiss P. Strēlnieka piedzīvojumi. *Rec.:* [*An.*] — As 11/12; *J. Grīns* — Dg 11; *K. L.* — Ltv 2714; *Līgotņu Jēk.* — Brt 12; *J. Trimda* — JZ 254; *Ed. Virza* — BrZ 255
Treimanis Ed. (Zvārgulis.) Raksturu galerijā. *Rec.: P. Ērmanis* — Dg 12; *A. Goba* — JZ 265; *Līgotņu Jēkabs* — JT 10; *J. Plaudis* — LG 5
Raksts par *Ed. Treimani. Rec.: J. Mednieks* — PēdB 154, 155
Trimda J. Ass disputs par jaunāko dzeju. (6. dec. 1930. g., «Darba jaunatnes» rīkots.) JZ 279
— Jaunākās dzejas lielākais trūkums. JZ 231
— Vakars «Darba Jaunatnes» topošo literātu kolektīvā. Scd 112
Tukumietis V. Karavīra dienasgrāmata. *Rec.: -er-* — MūsuDz 3; *Art. Baumanis* — Dg 7; *J. Kadilis* — Brt 3; *Edkris* [*Ed. Krauklis*] — StrA 9; *V. L.* — JelgV 11; *K. M.* — PēdB 40; *J. Plaudis* — Scd 16; V[irza] — BrZ 7; *A. Ziemelis* — Sgn 4/5
Turaidas jaunava. LGaujK 1930. gadam
Unams Ž. Rakstnieks un sabiedrība. LG 6
— Rakstnieku diena. (Sept. 1930. g.) Ltv 2680
Upīts Andrejs. (A. U.) *Rec.:* [*An.*] — Atp 270, PēdB 46; *J. Eiduks* — KFr 2
— J. Jansons-Brauns. *Rec.: L. Laicens* — KFr 4; *M. Valters* — JZ 289;
— *K. V*[*idenieks*] — MNāk 24; *E. Virza* — BrZ 271
— Ar ušņu duramo pa Kultūras fonda godalgas komisiju. Dm 3
— Kailā dzīvība. *Rec.: J. Veselis* — Dg 4
— Latviešu rakstniecības tagadne un nākotne. RakstTAv 1
— Mazi komentāri pie K. Skalbes runas. (Rakstn. dienā.) Dm 8
— Nacionālā teātra lugu konkurss. Dm 1
— Piezīmes pie kāda raksta. (Sakarā ar P. Vīksnes rakstu «Par A. Upīti latv. rakstniecībā».) Dm 3
— Stāsti par mācītājiem. *Rec.: E. Ego* [*S. Belkovskis*] — Dm 10; *Edkris* [*E. Krauklis*] — DJ 7, StrA 21, TkB 7; *P. Ķikuts* — JZ 44; *J. Plaudis* — LG 1, Scd 10; *J. Sproģis* — SvR 21; *A. T*[*alcis*] — Sgn 4/5; *J. Veselis* — Dg 4
— Sodien lillā. *Rec.: J. B.* — UzN 1
— 1905. gads. *Rec.:* [*An.*] — Dm 2; *P. Jēger-Freimane* — LG 1; *P. Ķikuts* — Scd 142
— Zem naglotā papēža. *Rec.: J. Plaudis* — LG 1
— Žanna d'Ark. *Rec.: B. B.* — Pd 4; *K. Freinbergs* — TV 9; *A. Goba* — PēdB 22; *P. Jēger-Freimane* — LG 3; *A. Upīts* — JZ 55, TV 7
Andrejs Upīts pret *Aleksandru Čaku?* JTrk 2
Vainovskis J. Modernais Ēdenes dārzs. *Rec.: J. Kārkliņš* — JZ 277
Valters M. Dievs un cilvēks. *Rec.: A. U*[*pits*] — Dm 4; *Zeltmatis* — Dzv 1
[*Veinbergs Alfr.*] *Klenders.* Precību veikals. *Rec.: Fr. Gulbis* — LK 97
Raksts par *Vensku Edvartu. Rec.: P. Ērmanis* — IMM 1; *A. Goba* — PēdB 6
Veselis Jānis. Atbilde Čakam. Dg 2
— Latviešu drāmas virzieni un žanri. Dg 12
— Rakstniecība un dzīve. Dg 6
— Tīruma laudis. *Rec.: E. Sūna* — Valm 49
— Trīs laimes. *Rec.: E. Anševics* — IMM 4

Veselis Jānis. Trīs laimes. *Rec.: J. Grīns* — Dg 7; *Zenta Mauriņa* — Brt 2; *J. Plaudis* — LG 5; *Ed. Virza* — BrZ 51, Jaun 3/4, ZmgZ 10
Raksti par *J. Veseli. Rec.: A. Goba* — PēdB 83; *P. Ķikuts* — P 3
Vidiņš Juris. Sasniegumi un sasniedzēji. (Tulkojumi latviešu literatūrā.) Ltv 2719
Vilips P. 21 dzeja. *Rec.: Art. Baumanis* — Dg 5; *A. Čaks* — Scd 72; *K. Eliass* — LG 1; *Zenta Mauriņa* — Brt 7; *A. T[alcis]* — Sgn 4/5
— Romantika autobusā. *Rec.: Art. Baumanis* — Dg 5; *A. Čaks* — Scd 72; *K. Eliass* — LG 1; *Zenta Mauriņa* — Brt 7; *A. T[alcis]* — Sgn 4/5; *A. U[pīts]* — Dm 2; *J. Ziemeļnieks* — JZ 50
Virza Ed. Laikmeta dokumenti. *Rec.: J. Atvars* — Dg 10; *Em. Kolp.* [*P. Ķikuts*] — Scd 282; *Edg. Sūna* — BrZ 186; *A. Talcis* — Sgn 1; *K. Dz.* [*K. Tīfentāls*] — Dm 8
— Rakstniecības un dzīves sakari. ZB 206
Raksts par *E. Virzu. Rec.: Aer* — PēdB 51
Vulfs Ed. Rītos, kad sapņi dziest. *Rec.: Fr. Gulbis* — LK 97
Zālītis A. Ernsts Gliks un Jānis Fišers. BrZ 119
Zālīte Elīne. Sila ziedi. *Rec.: K. L.* — Ltv 2747
Zariņš K. Dārza māja. *Rec.: O. G[rosberg]s* — RRnd 31; *L. Laicens* — KFr 3; *O. Liepiņš* — PēdB 106; *Zenta Mauriņa* — Brt 2; *J. Plaudis* — Scd 49; *K. Šops* — IMM 4; *J. Veselis* — Dg 2; *Ed. Virza* — BrZ 9, Jaun 2
— Gulbju dziesma. *Rec.: P. Jēger-Freimane* — LG 1
— Rakstnieks un tagadne. P 11
— Starp divām mūžībām. *Rec.: J. Vidiņš* — KV 279; *Ed. Virza* — BrZ 272
— Te nu bija *Rec.: O. L[iepiņš]* — PēdB 291
Raksts par *K. Zariņu. Rec.: I. Nik.* — SgV 36
Zeibolts Jēkabs. Rec.: A. Melnalksnis — Ltv 2462
Zeiferts T. Brīvzemnieks. *Rec.: A. Goba* — IMM 9, JZ 207
— Latviešu nacionālā literatūra. «Latvieši», RKr 302. lpp.
— Latviešu rakstniecības vēsture. *Rec.: K. Kārkliņš* — IMM 5/6; *J. Sudrabkalns* — JZ 73
— *Die lettische nationale Literatur. Letten,* 383. lpp.
— Saulrieti. *Rec.: Marta Grimma* — IMM 2
Raksti par *T. Zeifertu. Rec.: A. Austriņš* — LG 3; *B.* — IMM 12; *L. Bērziņš* — Univ 1, IMM 2; *E. Blese* — Ltv 2738; *K. Egle* — IMM 12; *P. Ērmanis* — IMM 2, 3; *A. Goba* — Dg 1; *Marta Grimma* — Zlt 2; *P. Jēger-Freimane* — Ltv 2714; *B. Korsaks* — Zd 1; *Līgotņu Jēkabs* — JT 1; *Zenta Mauriņa* — Brt 1; *P. S.* — Stud 159; *A. Vičs* — IMM 2
Zemgaliešu Biruta (Konstance Grenzione). GulbV 6 *Ārmalis.*
Ziemeļnieks J. Dai[literatūras gada apskats. P 2
— Kopotas dzejas. *Rec.: A. Goba* — JZ 292; *Līgotņu Jēkabs* — JT 12
— Literārisks vakars 1905. gada atcerei. JZ 22
— Naktis. *Rec.: Ant. Bārda* — Dg 3; *Kārlis Eliass* — LK 45, LG 1; *P. Ķikuts* — P 2; *V. L.* — JTrk 2; *Zenta Mauriņa* — Brt 3; *J. Plaudis* — Scd 57; *Valdis Št-rs* — MūsDz 3; *A. U[pīts]* — Dm 1
Raksti par *Jāni Ziemeļnieku. Rec.:* [*An.*] — Auce 21, SgV 158; *J. Akuraters* — JZ 158; *A. Čaks* — LG 4; *J. Eiduks* — LDz 31; *P. Ērmanis* — IMM 7/8; *A. Frišmanis* — AucV 25, DobV 28; *J. Grīns* — Dg 8; *P. Grūbe* — Atp 300; *P. Ķikuts* — P 7, Scd 159; *Jūl. Lācis* — JZ 159; *Līgotņu Jēkabs* — JT 8; *Zenta Mauriņa* — Brt 9; *I. Nik* — SgV 36; *K. Skalbe* — JZ 183; *K. Students* — Ltv 2618; *J. Sudrabkalns* — Sg 197; *K. Dz.* [*K. Tīfentāls*] — Dm 6; *Jānis Trimda* — JTrk 4; *Turek-Dalins* — BrV 30

Zonbergs V. Zemes vergs. *Rec.: E. Sūna* — ZB 50; *J. Veselis* — Dg 4; *Ed. V[irza]* — BrZ 32

Zvirbulis J. Aizmugures varoņi. *Rec.: Art. Baumanis* — Dg 7; *J. Ērglis* — PēdB 94; *P. Ķikuts* — JZ 98; *Z. Unams* — Ltv 2562

1930

RAKSTI CITTAUTU VALODĀS
(Ārzemju izdevumi)

Akuraters J. La magie blanche et noir. [Par latviešu rakstn. stāvokli un rakstniecības nozīmi tautu tuvināšanā.] Žurn. *«Pologne littéraire»*, 43—45

Liepiņš A. Latvija un latvieši. Priekšlasījumi Bāzelē [1930]. Atref. laikr. *«Oberländer Tageblatt»*, 53, 54, *«Basell Zeitung»* u. c.

[Par *Andreju Upīti* sakarā ar viņa lugas «1905. gads» nepieļaušanu izrādēm Igaunijā.] Laikr. *«Rahwa Sona»*, 19, 21, *«Rewaler Bote»*, 21

[Par *Elīni Zālīti* un viņas tulkoto «Kalevipoegu».] Igauņu grāmatu biļet. *«Eesti Kirjandus»*, I

[Par *J. Raini.*] Londonas *«Pen»* kluba biļetens, 1930. g. janv.

Pukits M. Karumurdja. (Läti luuletaja Andrei Pumpuri pooet koostatud lugulaul.) *«Kaitse Kodu»*, 40/42, 1050.—1053. lpp.

Skujenieks Emīls. Latvju modernā lirika. Liet. žurn. *«Trečias Frontas»*, I

Ilustrāciju saraksts

1. Leons Paegle . . . . . 48.— 49. lpp.
2. Rūdolfs Egle . . . . . 256.—257. „
3. Andrejs Kurcijs . . . . . 304.—305. „
4. Andrejs Upīts . . . . . 464.—465. „
5. E. Fross . . . . . 528.—529. „

SATURS

Lpp.

Literatūras kritikas stāvoklis buržuāziskās Latvijas laikā (1918—1940).
Arvids Grigulis 3

I

Cīņa pret reakciju un «skanošo tukšumu» 38

«Brīvā māksla» — «trekno cūku zemē». *V.* 38
«Juku laiki» kāda apjukuša latviešu rakstnieka galvā. *Justus* [*Leons Paegle*] 40
Komunistu apkarošana kā valstiskuma mēraukla 44
Dai[literatūra un darba jaunatnes audzināšana. *Plūzme* 46
Skanošais tukšums. Piezīmes par latviešu jaunāko literatūru. *Andrejs Upīts* 48
Ar ušņu duramo. Lubu literatūras jaunākais veids. [*Andrejs Upīts*] 88
Ar ušņu duramo. Lubas un puslubas. *A. U*[*pīts*] 91
Ar ušņu duramo. Lubinieciskā lirika. *A. U*[*pīts*] 97
Literāriskas ekskursijas. I. Edvarts Virza kā «bilderstirmers». *A. U*[*pīts*] 101
Literāriskas ekskursijas. II. Mazi komentāri pie Skalbes runas. *A. U*[*pīts*] 104
Sīkpilsoniskie elementi. *E. Fross* [*E. Rozenbahs*] 107
Kultūras zagļi. *A. F.* 113
Kultūras mente. *A. F.* 116
Fašisma laiks kultūrā. *Linards Laicens* 119
Sēta bez pasaules. *Linards Laicens* 124
Pipka latviešu literatūrā. *Pēteris Ķikuts* 144
Liberālie vārdi vairs nespēj segt reakcionāros darbus 146
Latviešu dramatiskās literatūras pēdējais gads. *Andrejs Upīts* 153
Aizmigusi māksla. *Andrejs Upīts* 168
«Kreisie» latviešu rakstnieki. *Populus* 172
Grāmatu sārti Latvijā 178
Revolucionārās kritikas uzdevumi 179

II

Teorētiski raksti 182

Dzejas principi. *Linards Laicens* 182
[Jauniem rakstniekiem.] *L. L*[*aicens*] 186
Linarda Laicena «Dzejas principi». *Fr. Goliāts* 187
Materiāls un tehnika. *E. Fross* [*E. Rozenbahs*] 188
Masu tēlojuma problēmas literatūrā. *Andrejs Upīts* 198

Lpp.

Reālistiskais stils literatūrā. *Andrejs Upīts* 222
Sociālā komēdija. *A. U[pīts]* 232
Reālā pasaka. *Andrejs Upīts* 235
Reālistiskā traģēdija. *Andrejs Upīts* 237
Strādnieciskā luga. Skice. *Andrejs Upīts* 244
Eduarda Veidenbauma poētika. *Rūdolfs Egle* 247
Spilgtākās iezīmes Jāņa Sudrabkalna lirikas izteiksmē. *Helga Grase* . 263
Žanra jēdziens literatūrā. *E. Rozenbahs [E. Fross]* 269
Latviešu trioleta. *E. Rozenbahs [E. Fross]* 276
Par mākslu. I. *Andrejs Kurcijs* 283
Novele un anekdote. *Pāvils Rozītis* 319

III

Pārskati, monogrāfiski vērtējumi, piemiņu raksti 322

Poruka raksti jaunatnei. Kritisks apcerējums. *Andrejs Upīts* 322
Latviešu drāmas jaunākās gaitas. Referāts rakstnieku dienā. *Andrejs Upīts* 365
Latviešu vēsturiskā drāma. *Edgars Ego [St. Belkovskis]* 372
Pagājušais daiļliteratūras gads. *A. Grigulis* 378
Jaunākā latgaliešu literatūra. *Edgars Ego [St. Belkovskis]* 383
Linards Laicens. *Pēteris Ķikuts* 391
Jaunie strādnieku rakstnieki. Viens no jaunajiem *[Indriķis Lēmanis]* . . 398
Vienīgais un neatdarināmais. *J. Sudrabkalns* 403
Rainis un viņa bēres. *Linards Laicens* 405
Rainis pieder strādniekiem. *[Mikus Ozoliņš]* 408
[Austra Skujiņa.] *J. Sudrabkalns* 411
Piezīmes par Austras Skujiņas dzeju. *Jānis Grots* 415
Andreja Upīša sešdesmit gadi 417

IV

Recenzijas un rakstnieku piezīmes 419

Buržujs romānā. Pāvila Rozīša «Ceplis». *L. Jozis* 419
Sudrabkalna liktenīgie krustceļi. *Ā. Talcis* 425
E. Fross. Linards Laicens, literatūra, 25 gadi. *Kārlis Egle* 427
A. Saulieša «Revolūcija Prātaiņos». *F. G[oliāts]* 429
Latviešu literatūras 4 D. *Dmz [J. Dimza]* 432
Pelēkais barons kļuvis melns. *Homo [J. Plaudis]* 433
Ed. Virza — Straumēni. *Ā. Talcis* 434
«Pornogrāfiskās sejas» un «literāriskais purvs». *A. Leja* 436
Viņi grib taisīt proletārisko literatūru. *Homo [J. Plaudis]* 438
Vērtības pārvērtējot. *A. Francis* 449
Atbilde A. Franča kungam «Rakstniecības vēstures» lietā. *Ansis Gulbis* 451
Atbilde A. Gulbja kungam «Pasaules rakstniecības vēstures» lietā. *A. Francis* 453
Sargāsim skolu jaunatnes godu! (Jānis Plaudis. Ģimnāzisti.) *Līgotņu Jēkabs [J. Roze]* 455
Ģimnāzisti. (Pārrunas kārtībā.) *J. Jaunsudrabiņš* 457
Latgaliešu rakstnieks ceļa jūtīs. *E. E[go — St. Belkovskis]* 458
Literāriskas ekskursijas. Ar ušņu duramo pa Kultūras fonda godalgu komisiju. *A. U[pīts]* 461
Kā strādāju. *Linards Laicens* 464
Kas bija, un kas būs. *Linards Laicens* 476

Lpp.

Ko stāsta kreisais dzejnieks M. Rudzītis par sevi un konfiscēto dzeju krājumu «Torņa iela Rīgā» 482
Kāpēc es rakstu. *Jānis Jaunsudrabiņš* 483
Vēja pūtiens. *Jūlijs Vanags* 484
Andrejs Upīts 484

V

Apmulsums «skanošajā tukšumā» 486
Par dzeju, dzejniekiem un lasītājiem. *Elīna Zālīte* 486
Vai mūsu rakstniecība saskan ar dzīvi? *J. Akuraters* 490
Piezīmes par kritiku. *Jānis Plaudis* 491
Diletantisma epidēmija. *A. Č[aks]* 501
Nost spekulantus. *J. Plaudis* 502
Meklēsim lasītāju. *J. Plaudis* 506
Dzeju pārkonstruētāji. *P. T.* 509
Par dzeju. Īsas piezīmes. *Jānis Trimda* [*Fricis Gulbis*] 511

VI

Andreja Upīša polemika ar Linardu Laicenu un citiem «Kreisās Frontes» un «Tribīnes» līdzstrādniekiem 519

Paskaidrojums. *Andrejs Upīts* 519
Lietišķā literatūra. *E. Fross* [*E. Rozenbahs*] 519
Piezīmes par literatūras kreiso fronti. *Andrejs Upīts* 529
Karš koalicionārismam, kompromisam, oportūnismam. *J. Svēre* [*J. Kaužēns*] 586
Literāriskas ekskursijas. Kreisās frontes kritika. *A. U[pīts]* 595
Andreja Upīša labojumi «Kreisās Frontes» teorijā. *E. Fross* [*E. Rozenbahs*] 594
Ko stāda pretī? *E. Fross* [*E. Rozenbahs*] 605
Skaidrošanās kreisās frontes un socdemiskās literatūras jautājumos. *Linards Laicens* 620
Andreja Upīša pozīcija galīgi atklājas. *Linards Laicens* 626
Linarda Laicena pozīcija un manējā. *Andrejs Upīts* 629
Es priecājos par noskaidrību! *Linards Laicens* 666
Literatūras teorija un praktika «Domās». *E. Fross* [*E. Rozenbahs*] . . 674
Par literatūras frontes uzdevumiem. *Pilats* [*Jānis Krūmiņš*] 689
Bibliogrāfija. *V. Austrums* 691
1918. gads 698
1919. gads 710
1920. gads 719
1921. gads 738
1922. gads 750
1923. gads 761
1924. gads 778
1925. gads 797
1926. gads 812
1927. gads 823
1928. gads 838
1929. gads 856
1930. gads 869
Ilustrāciju saraksts 884

ЛАТЫШСКАЯ ЛИТЕРАТУРНАЯ КРИТИКА

Сборник статей т. IV, кн. I (1918—1940).

Латвийское государственное издательство
Рига 1960

На латышском языке

LATVIEŠU LITERATŪRAS KRITIKA

IV sējums, 1. daļa.

Redaktors *J. Frīde.*
Māksl. redaktors *A. Jēgers.*
Mākslinieks *V. Ozoliņš.*
Tehn. redaktori *L. Vasiļevska* un *J. Čakšs.*
Korektore *R. Zariņa.*

Nodota salikšanai 1959. g. 15. oktobrī. Parakstīta iespiešanai 1959. g. 4. decembrī. Papīra formāts 60×92¹/₁₆. 56,13 fiz. iespiedl. 56,13 uzsk. iespiedl. 67,63 izdevn. l. Metiens 5000 eks. JT 03631. Maksā 18 rbļ. 90 kap. Latvijas Valsts izdevniecība Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. Nr. 12439-D1653. Iespiesta Latvijas PSR Kultūras ministrijas Poligrafiskās rūpniecības pārvaldes 3. tipografijā Rīgā, Ļeņina ielā 137/139. Pasūt. Nr. 1440.
8L

LATVIJAS NACIONALA BIBLIOTEKA
0305049816

4